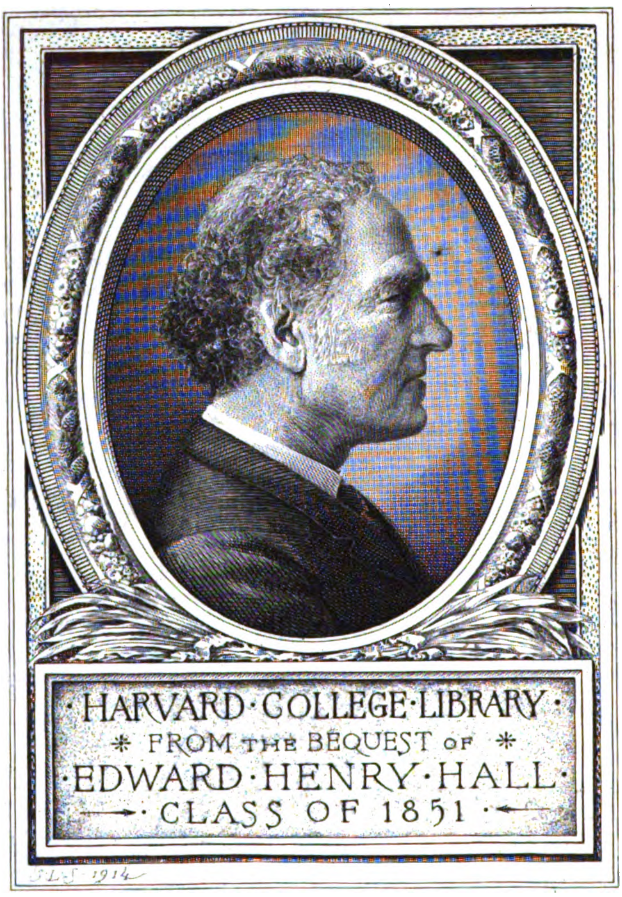

·HARVARD·COLLEGE·LIBRARY·
FROM THE BEQUEST OF
·EDWARD·HENRY·HALL·
·CLASS OF 1851·
S.L.S. 1914

ROZPRAVY
ČESKÉ AKADEMIE CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA
PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ.

TŘÍDA III. ČÍSLO 20.

STUDIE

Z OBORU

CÍRKEVNĚSLOVANSKÉHO PÍSEMNICTVÍ.

PODÁVÁ

DR. VÁCLAV VONDRÁK.

V PRAZE.
NÁKLADEM ČESKÉ AKADEMIE CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA
PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ.
1903.

PUBLIKACE

III. TŘÍDY ČESKÉ AKADEMIE POSUD VYDANÉ.

ROZPRAVY.

ROČNÍK I.

Čís. 1. Dr. *Jan Kvíčala.* Nové kritické a exegetické příspěvky k Vergiliově Aeneidě. . . . . Cena 3 K — h
» 2. *Adolf Patera.* Jana Amosa Komenského korrespondence. Cena 3 » 60 »
» 3. *J. Truhlář.* Počátky humanismu v Čechách. . . . Cena — » 80 »
» 4. *Robert Novák*, Grammatická, lexikální a kritická pozorování u Velleja Paterkula. . . . . Cena 1 » 80 »
» 5. Dr. *Jiří Polívka.* Kronika o Bruncvíkovi v ruské literatuře. . . . . Cena 2 » 80 »

ROČNÍK II.

» 1. Dr. *V. Mourek.* Syntaxis složených vět v gotštině. Cena 6 » 40 »

ROČNÍK III.

» 1. Dr. *Jan Kvíčala.* Bádání v oboru skladby jazykův indoevropských. Část I. . . . . Cena 4 » 80 »
» 2. *Robert Novák.* Mluvnicko-kritická studia k Liviovi. Cena 4 » — »
» 3. *Vavřinec Josef Dušek.* Hláskosloví nářečí jihočeských. I. Část: Consonantismus. . . . . Cena 1 » — »
» 4. *Josef Truhlář.* Humanismus a humanisté v Čechách za krále Vladislava II. . . . . Cena 3 » 20 »

ROČNÍK IV.

» 1. *Ferdinand Menčík.* Příspěvky k dějinám českého divadla. Cena 2 » 60 »

ROČNÍK V.

1. Dr. *Jan Kvíčala.* Kritické a exegetické příspěvky k Platonovým rozmluvám. I. Faidros, Gorgias. . . . . . Cena 7 » — »

ROČNÍK VI.

» 1. *Josef Zahradník.* O skladbě veršů v Iliadě a Odyssei. Cena 2 » 80 »
» 2. *Vavřinec Josef Dušek.* Hláskosloví nářečí jihočeských. II. Část: Vokalismus. . . . . Cena 1 » — »
» 3. Dr. *Jan Kvíčala.* Kritické a exegetické příspěvky k Platonovým rozmluvám. II. Protagoras. Symposion. . . Cena 6 » 40 »
» 4. *Ignác Hošek.* O poměru jazyka písní národních k místnímu nářečí. Cena — » 40 »

ROČNÍK VII.

» 1. *Jan Loriš.* Rozbor podřečí Hornoostravského ve Slezsku Cena 1 » 50 »

ROČNÍK VIII.

» 1. *Ignác Hošek.* Nářečí českomoravské. Díl I. Podřečí polenské. Cena 2 » 60 »

ROČNÍK IX.

» 1. *Vavř. Jos. Dušek.* Kmenosloví nářečí jihočeských. Cena 1 » 50 »

ROZPRAVY
ČESKÉ AKADEMIE CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA
PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ.

TŘÍDA III. ČÍSLO 20.

STUDIE

Z OBORU

CÍRKEVNĚSLOVANSKÉHO PÍSEMNICTVÍ.

PODÁVÁ

Dr. VÁCLAV VONDRÁK.

31/12 03.

V PRAZE.
NÁKLADEM ČESKÉ AKADEMIE CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA
PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ.
1903.

Tiskl Alois Wiesner v Praze, knihtiskař České Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění.

PŘEDMLUVA.

Přítomné studie obsahují několik rozprav, které se vztahují vesměs k jednomu předmětu, totiž k literární činnosti biskupa Klimenta, učenníka slovanských apoštolů, a zvláště též k sporné dosud otázce, pocházejí-li obě tak zvané pannonské legendy skutečně od něho.

V mém vydání Frisinských památek nepodařilo se mi ještě vystihnouti pravý poměr známého poučení Klimentova k druhé Frisinské památce. Otázky té jsem však nepouštěl z mysli. Zabývaje se studiem církevní slovanštiny ve spisech Klimentových dospěl jsem konečně tam, že mohu dokázati závislost Klimentovy práce na druhé Frisinské památce. Tato jest tedy starší nežli Klimentovo poučení. Zabývaje se dále Frisinskými památkami a jich poměrem k zpovědnímu řádu zachovanému v Euchologiu sinajském, známé hlaholské památce, připadl jsem na zvláštnosti, které nám řád zcela zřetelně prozrazují jakožto dílo Klimentovo. Odtud lze si vysvětliti, jak se mohl dostati překlad staroněmecké modlitby do tohoto řádu. Na druhé straně podařilo se mi pak dokázati, že Kliment měl též účast v některých částech Glagolity Clozova. Máme tedy dvě hlaholské památky, v nichž se jeví práce Klimentova, ovšem v přepisech. Předpokládali jsme dosud, že Kliment, jsa v Macedonii, pěstoval tam dále jakožto věrný učenník obou slovanských apoštolů hlaholské písmo, avšak důkazů jsme neměli; nyní je máme.

Na základě těchto spisů mohl jsem pak s větším zdarem přistoupiti k otázce, pocházejí-li skutečně obě legendy pannonské od Klimenta, či aspoň jen jedna z nich — legenda o Methodovi. Myslím, že se mi podařilo zcela přesvědčivě dokázati, že obě legendy, ano i obě známé pochvaly jsou dílem Klimentovým. Otázku tu bylo nutno předem rozřešiti, neboť jinak bloudíme v temnotách, nevědouce, kdy asi legendy sepsány byly, pokud zasluhují víry atd. Tohoto kritického podkladu nezbytně jest potřebí a potom teprv se mohou psáti dějiny slovanských apoštolů. Nyní ukazuje se nám též italská legenda v zřejmé závislosti na legendě Klimentově, jak se i zde vykládá, a není již možno pomýšleti na opačný poměr, jak se dříve dosti často tvrdilo.

Těmito studiemi vystupuje osobnost Klimentova značně v popředí; poznáváme nová jeho díla, která byla pro nás dosud anonymní. Do hluboké temnoty starého písemnictví církevněslovanského padá paprsek, který nám ji začíná trochu osvětlovati. Kliment psal bezpochyby ještě více, nežli zde udáno. Časem zjistíme snad i jiné jeho spisy. Jest ku př. pravdě podobno, že též jiné části v Euchologiu sinajském (překlady) pocházejí od Klimenta. Jeho spisům musíme nyní věnovati větší pozornost. Kdežto jiné starší církevněslovanské spisy jsou většinou jen překlady z řečtiny, shledáváme se u Klimenta se samostatnými pracemi a v tom se jeví také jich velká důležitost. V nich se spíše obráží též živá mluva. Proto jsem i hleděl podati stručně povahu spisů Klimentových, zvláště po jich jazykové stránce. Shledáváme se v nich s některými zvláštnostmi jazykovými, kterých v jiných spisech z té doby nemáme.

Ale i v otázce o vzniku Frisinských památek nabýváme nyní většího světla: nemůže býti o tom pochybnosti, že pomocí chrvatských hlaholitů texty ty byly přepsány. Vliv chrvatštiny jeví se v nich nyní patrně, jak zde ukazuji.

Máme zde tedy řadu důležitých otázek slavistiky, o nichž se tuto pojednává, a hleděl jsem svou skrovnou hřivnou přispěti k rozřešení těchto záhad.

Dr. Václav Vondrák.

Jak se má druhá Frisinská památka k homilii připisované biskupu Klimentovi?

Od té doby, co Vostokov k souvislosti obou památek poukázal, byl jich poměr různě vykládán. Na tom, jak se otázka ta řešila, záviselo i řešení druhé otázky týkající se původu těchto památek vůbec. Vostokov neodvážil se vůbec k této otázce blíže přikročiti v prvním vydání Frisinských památek r. 1827,[1]) nýbrž podotkl jen, že se mu nezdá homilie (prolog) poukazovati k řeckým originálům (слогъ и маперъ въ ономъ кажутся не Греческie). Trochu romanticky vykládal si Kopitar poměr ten: Quid si missus circa 960 Olgae ducissae Adalbertus Treverensis, dein Magdeburgensis Archiepiscopus, Abrahami nostri aequalis, descriptam ex hujus ἐγκολπίῳ tulerit in Russiam, ibique relictam aut perditam a repulso posthac invenerit Macarius metropolita? Quamquam Macarius, occidentalium doctrinae admirator, potuit alia etiam via ipse nancisci e Germania. Adde denique eam in prologi indice tribui nescio cui S. Macario.[2]) Ovšem tenkrát se nemohlo ještě podle ničeho souditi, že by homilie náležela biskupu Klimentovi. Teprve roku 1840 nalezl ji V. M. Undoľskij v rukopise z XII.—XIII. stol. uprostřed mezi dvěma jinými homiliemi Klimentovými,[3]) tak že již dle toho mohlo se souditi, že mu i tato náleží. Undoľskij předpokládal, že i druhá Frisinská památka pochází od Klimenta, Kliment prý psal tenkrát latinskými literami, a teprv když bylo slovanské písmo vynalezeno, přepsal a trochu přepracoval své dílo.[4]) K německému původu Frisinských památek tu nepřihlíženo a i jinak nelze s výkladem tím souhlasiti.[5])

---

[1]) Сборникъ Словенскихъ памятниковъ, находящихся внѣ Россіи, vydání to pořídil vlastně P. J. Köppen, ale rozbor památek po jazykové jich stránce v tomto vydání pochází od Vostokova.

[2]) Glagolita Clozianus. Vindobonae. 1836. str. XLIV.

[3]) První měla název: »Заповѣданиѥ о праздьницѣхъ, Климента єпископа словѣньска ..«, takže se nemohlo o tom pochybovati, o kterého Klimenta jde.

[4]) Undoľského přednáška »Объ открытіи и изданіи твореній Климента, епископа словенска« vyšlo teprv v »Бесѣдахъ Общества любителей россійской словесности«. I. Москва 1867, ovšem jenom ve výtahu. O naší otázce pojednává se zde na str. 31—38).

[5]) Undoľskij předložil, objeviv, jak již řečeno, r. 1840 tři homilie Klimentovy, neukončené pojednání o nich Spolku pro historii a starožitnosti ruské (Общество Исто-

Sreznevskij vydávaje znova r. 1865 filologické práce Vostokova a mezi nimi i jeho článek o Frisinských památkách, připojil též vlastní pojednání o téže věci,[6]) v němž hleděl dokázati vliv církevní slovanštiny ve Frisinských památkách. Při tom se však ani slovem nezmínil o poměru druhé Frisinské památky k homilii Klimentově, což jest zajisté nápadné, neboť při svém směru měl bezděky dospěti k této otázce.

K poměru tomu přihlížel ovšem i Miklosich ve svém spise: »Die christliche Terminologie der slavischen Sprachen«[7]) a vykládal si jej takto (na str. 8.): »Bairische Glaubensboten — in Baiern, in den Sprengeln von Salzburg, Freisingen, Passau, Regensburg scheint die confessio generalis am frühesten und am spätesten nachgewiesen werden zu können — führen bei den Slovenen Pannoniens die öffentliche Schuld ein. Die entsprechende Formel wird entweder in Pannonien aus dem deutschen übersetzt, oder es wird eine in Karantanien gefertigte Übersetzung nach Pannonien gebracht: letzteres ist mir wahrscheinlicher. Hier lernt Klemens die Formel kennen. Hier oder, was nicht ausgeschlossen ist, in Bulgarien verflicht er Theile der Beichtformel in eine für das Fest eines Apostels oder Märtyrers bestimmte Homilie. Es kann auch angenommen werden, Klemens habe die uns vorliegende Homilie aus dem lateinischen übertragen, was zur Gewissheit würde, wenn es gelänge, das lateinische Original der Homilie aufzufinden. Griechischen, auf Bulgarien hinweisenden Einfluss gewahren wir in: obětovanija naša jaže kъ gospodu bogu, griechisch etwa: *τὰς ὑποσχέσεις τὰς τῷ κυρίῳ.*« A končí: »Wie man auch über Einzelnes denken mag, eines wird man nicht in Abrede stellen, dass nämlich die Homilie aus Pannonien nach Bulgarien, nicht umgekehrt aus Bulgarien nach Pannonien gewandert ist.« Poslední poznámka je sice případná, ale co Miklosich ostatně vykládá o poměru obou památek, nemůže nás uspo-

---

ріи и древностей Россійскихъ) teprv r. 1843, maje ze začátku s touto učenou společností velké potíže. Zanášel se zároveň vydáním spisů Klimentových, avšak teprv roku 1846 začal jich tisk, když byl o tom r. 1845 přednášel v téže společnosti. Věc šla velmi pomalu, Undoľskému rostla práce pod rukama, či vlastně rozšiřoval se obor památek, které připisoval Klimentovi a které chtěl vydati a filologicky posouditi. Stalo se tak, že nedospěl ke konci. Teprv po jeho smrti byla jeho přednáška z r. 1845 uveřejněna v »Бесѣдахъ« r. 1867 a r. 1895 od P. A. Lavrova

Mezi tím zabýval se na západě Klimentem Šafařík, který objevil, že řeči, které se v katalozích Kalajdoviče a Strojeva, pak Vostokova (Rumjancovské muzeum r. 1842) pod jménem Klimentovým vyskytují, nebyly sepsány papežem Klimentem — tak totiž soudili Kalajdovič a Strojev — nýbrž Klimentem, biskupem Velickým. O svém objevení psal Šafařík dne 16. dubna r. 1843 Vostokovu a následujícího dne Pogodinovi, odvolávaje se na životopis Klimenta Velického, kde se — ovšem jen tak všeobecně — uvádějí práce Klimentovy. O tomto bulharském biskupu měl Šafařík dne 1. června 1843 přednášku v Učené společnosti a ve své rozpravě »Rozkvět slovanské literatury v Bulharsku« v ČČMus. 1848 oznamuje též, že Undoľskij hodlá vydati spisy Klimentovy.

[6]) Филологическія наблюденія А. Х. Востокова, na str. 75—89.

[7]) Denkschriften cís. akademie věd ve Vídni, fil.-hist. tř., sv. XXIV, r. 1875.

kojiti. Připouštějí se především dvě možnosti: druhá Frisinská památka byla dříve přeložena a Kliment jí pak použil skládaje svou homilii, aneb Kliment přeložil svou homilii jednoduše z latinského originálu; tu však zůstává nerozřešena otázka, jak vznikla druhá Frisinská památka. Připouštíme-li první možnost, opravňují nás k tomu zajisté jazykové známky poukazující na to, že se jeví v obou památkách jeden a týž původní překlad či text slovanský (aspoň ještě částečně). Ale pak nemůžeme připustiti druhou možnost, kterou Miklosich uvádí, neboť dle ní musili bychom, držíce se jazykových známek, předpokládati, že druhá Frisinská památka vznikla naopak na základě homilie Klimentovy. Že by to byl samostatný překlad neb samostatné zpracování, tomu by odporovaly právě ony jazykové známky oběma památkám společné, o nichž se ještě zmíníme. Vylučuje tudíž jedna možnost druhou a otázka o poměru památek zůstává nerozřešena, neboť právě na základě jazykových známek můžeme a musíme přijíti jenom k jedné možnosti. Miklosich se ještě jednou zmínil o obou památkách ve své práci »Geschichte der Lautbezeichnung im Bulgarischen«[8]), kdež praví: Die Homilie des »Bischofs Klemens († 916), die manches mit einem der Freisinger Denkmäler Zusammenfallende enthält, ist katholischen Ursprungs; dafür spricht die Darstellung, wodurch sich dieselbe von den Homilien der griechischen Kirche in dem Masse unterscheidet, dass der griechische Biograph des Bischofs im 10. Jhd. nicht umhin konnte darauf hinzuweisen mit den Worten: *λόγους συντεθεικὼς ἁπλοῦς καὶ σαφεῖς καὶ μηδὲν βαθὺ μηδὲ περινενοημένον ἔχοντας, ἀλλ' οἵους μὴ διαφεύγειν μηδὲ τὸν ἠλιθιώτατον ἐν Βουλγάροις.*« Jak vidíme, nedospěl ani zde k bližšímu označení tohoto poměru.

Zcela určitě pronesl se naproti tomu Jagić[9]) r. 1876: »Wenn nun der Zusammenhang eines Freisinger Stückes mit der Homilie des Clemens unverkennbar ist, so fragt es sich auf welcher Seite das Original zu suchen sei? Nach Miklosich's Auseinandersetzung hätte Clemens die bereits vorhanden gewesene Confessio generalis der vor ihm thätig gewesenen deutschen Prediger irgendwie benutzt, er setzt also die Freisinger Denkmäler als älter voraus.[10]) Mir scheint auch das umgekehrte Verhältniss nicht unmöglich zu sein, d. h. es lässt sich wohl denken, dass die deutschlateinischen Prediger, durch die glänzenden Erfolge der slavischen Mission gezwungen, sich das Werk der slavischen Prediger zu Nutzen gemacht hätten, natürlich nur insoweit, als es der Ritus der abendländischen Kirche und ihre Satzungen zuliessen. Wenn ich nun, von diesem Gesichtspunkt ausgehend, die Sprache der Freisinger Denkmäler näher in's Auge fasse, so glaube ich in derselben die deutlichsten Spuren einer Beeinflussung des Karantanisch-slovenischen von Seiten des echten, kirchlichen

---

[8]) Denkschriften cís. akad. věd, fil.-hist. tř., 1884, str. 99—100.

[9]) Archiv für slav. Phil. I na str. 450.

[10]) Miklosich připouštěl, jak jsme viděli, ještě i druhou možnost, o které se zde Jagić nezmiňuje.

Altslovenischen entdecken zu können.« Dle toho musilo by se připustiti, že druhá Frisinská památka vznikla na základě homilie Klimentovy, avšak toho nelze dokázati. Ostatně vykládá si Jagić poměr ten nyní, jak uvidíme, jinak.

Ve svém vydání Frisinských památek[11]) pojednávám o tomto poměru na str. 23—26 a přišel jsem k závěrku, že třeba pro obě památky předpokládati jiný třetí pramen, z něhož povstaly a to buď přímo aneb nepřímo (str. 26). Také se mi zdálo, že se text původní v homilii, připisované Klimentu, aspoň na začátku, lépe zachoval než v druhé Frisinské památce a o této tvrdil jsem: »Text, který je nám zachován v druhé Frisinské památce, nemůže tedy býti původní (co se objemu týče, co do lexikální stránky je v něm původní znění lépe zachováno nežli v homilii, jak z příčin již nahoře udaných souditi musíme) a je též vyloučena možnost, že by byl Kliment použil při skládání své homilie takového textu, který by byl v Karantanii povstal a tam nabyl již místního přibarvení, jak se Miklosichovi zdálo pravdě podobnějším.« Výklad ten třeba nyní poopraviti: ač je totiž na začátku text homilie (a i jinde) obšírnější, nelze přece, jak uvidíme, dokázati, že by se právě v něm původní pramen obou památek, či lépe řečeno původní jich text lépe obrážel. Tím ovšem ukáže se nám homilie v jiném světle, neboť dříve se mohlo spíše předpokládati, že je snad text homilie Klimentovy původnější, jak se to skutečně vyskýtá u Jagiće, avšak tomu tak není. Naproti tomu poukázal jsem v uvedeném vydání zcela správně k tomu, že i druhá Frisinská památka i homilie Klimentova souvisí se zpovědními formulemi a modlitbami, neboť se v nich obrážejí tytéž myšlenky, s kterými se setkáváme právě ve zpovědních formulích a modlitbách.

Jak již podotčeno, přidává se Jagić v poslední době k mínění, že text homilie Klimentovy je původnější a na jeho základě že vznikla druhá Frisinská památka, ač ostatně připouští, že poměr obou památek není dosud nade vši jistotu vystižen. Praví na str. 54 svého spisu »Zur Entstehungsgeschichte der Kirchenslavischen Sprache«. Zweite Hälfte. Wien. 1900[12]): »Auch der Zusammenhang des zweiten Freisinger Fragmentes mit einer dem Clemens zugeschriebenen Homilie, den schon der erstaunlich belesene Vostokov entdeckt hatte, kann als ein Beweis der in Mähren und Pannonien begonnenen literarischen Thätigkeit des späteren Bischofs von ‚Velika' gelten. Denn bei dem anerkannt hohen Alter der Freisinger Fragmente (vergl. jetzt bei Vondrák S. 47—48) ist es kaum denkbar, dass diese Homilie das zweite Freisinger Fragment hätte befruchten können, wäre sie nicht schon während des Aufenthaltes und der Wirksamkeit Clemens in Mähren und Pannonien bekannt und populär gewesen. Nichts spricht nach meinem Dafürhalten (s. Archiv XVIII, S. 599)

[11]) Frisinské památky, jich vznik a význam v slovanském písemnictví. V Praze. 1896. —

[12]) Denkschriften der kaiserl. Akademie der Wissensch., phil.-hist. Cl., sv. XLVII.

dagegen, dass die Homilie wirklich von Clemens und zwar aus der Zeit seiner Predigerthätigkeit in Mähren und Pannonien herrührt. In irgend einer Weise wurde nun diese Homilie auch demjenigen bekannt, der der eigentliche Verfasser des Textes des zweiten Freisinger Fragmentes war. Das gegenseitige Verhältniss ist übrigens in diesem Falle noch nicht endgiltig aufgeklärt. Mag die Homilie, wie Miklosich (Geschichte der Lautbezeichnung im Bulgarischen, S. 6) behauptet, katholisch sein, für die Sprache ist daraus nichts zu gewinnen.«

P. A. Lavrov, který vydal r. 1895, jak nahoře podotčeno, Undoľského práci o Klimentu s několika jeho homiliemi[13]), probírá v předmluvě jazykovou stránku Klimentových nepopíratelných homilií, aby takto rozhodnouti mohl, co se mu ještě může přiřknouti. K naší otázce však nepřihlíží, ač ho měla právě též zajímati.

Otázka tedy dosud nebyla uspokojivě rozřešena a to bylo příčinou, že jsem se k ní znova vrátil a hleděl dospěti k určitějšímu výsledku. Tento se mi nyní jeví takto: druhá Frisinská památka je původnější a Kliment z ní jednotlivé myšlenky vpravil ve svou homilii.

Důkaz podávám v následující rozpravě.

Především třeba podotknouti, že druhá Frisinská památka skládá se ze samostatných částí; aspoň dvě z nich možno ještě nyní v zachovaném zpracování rozeznati. První se končí větou: dofda ni tamoge vzedli v zezarftuo fuoge, Efe ieft ugotouleno izkoni doconi izvvolenicom bofiem (ř. 61—66). Jest to dle Mat. 25. 34. Tím se obyčejně končívají modlitby, tak ku př. hned první Frisinská zpovědní formule: Z temi, iefe vzovuel tvoimi vzti: Pridete otza mega izvuolieni, primete vuecfne vuezelie i vuecfni fivuot, Efe v(i) iezt ugotoulieno iz uueka v uuek. Amen (ř. 32—35). Dále jiný příklad: Venite benedicti patris mei, possidete vitam perpetuam, qui cum patre vivit et regnat cum spiritu sancto in trinitate inseparabile in saecula saec. Amen.[14]) V první této části se vykládá, kdyby se Adam nebyl prohřešil, že mohl, nepodléhaje stárnutí, věčně bez starosti žíti, avšak závistí ďáblovou že byl z ráje vyhnán. Na pokolení lidské pak přišly všelijaké starosti.

Tato myšlenka vyskytuje se často v tak zvaných poenitentialiích římské církve, kdež se ukládá duchovnímu, aby ji rozvedl před kajicníky. Tak dí »Ordo poenitentiae« z Pontificale Romanum[15]): »His praemissis surgant Poenitentes; tunc faciat eis Pontifex sermonem ostendens, qualiter Adam pro peccatis eiectus est de paradiso et

[13]) Климентъ, епископъ словѣнскій. Трудъ В. И. Ундольскаго. Съ предисловіемъ П. А. Лаврова Москва 1895.

[14]) Poenitentiale Valicell. II., F. W. H. Wasserschleben, Die Bussordnungen der abendländischen Kirche. Halle. 1851, str. 554.

[15]) Herm. Jos. Schmitz, Die Bussbücher und die Bussdisciplin der Kirche. I. Mainz. 1883, str. 76.

multa mala deinde in eum coniecta sunt et qualiter illius exemplo ipsi de ecclesia ad tempus eiiciendi sunt.« Tak i v jiných rukopisech (l. c. str. 83)[16]. Srovn. též: et cum gemitu et crebris suspiriis iis denuntiet, quod sicut Adam proiectus est de paradiso ita et ipsi de Ecclesia pro peccatis suis abiiciuntur.[17]) Trochu vzdálenější jest již myšlenka: Oportet eum exhortari verbum salutis et dare illi rationem, qualiter diabolus per superbiam suam de angelica cecidit dignitate et postea (invidia) hominem expulit de paradiso et proinde Christus ad salutem humanam per uterum virginis in mundum venit atd.[18]) Ovšem se zde uvádí ďábel jakožto původce onoho pádu, tak jak je to i v naší homilii (zavuiztiu bui nepriiazninu uvignan ř. 8—9)[19]). Nejvíce se srovnává první místo, latinskému »pro peccatis« odpovídá v druhé Frisinské památce »ecce bi . . . nezegrefii« (ř. 1—2), to jest též zde původní znění, kdežto v homilii, připisované Klimentovi, je již pozměněno: аще бо бы ю (totiž заповѣдь) съхранилъ (vydání Lavrovo, str. 5, ř. 14). Tato myšlenka o hříchu a pádu Adamově jest na začátku v druhé Frisinské památce jen šíře rozvedena a není příčiny, proč bychom měli předpokládati, že bylo na začátku něco vynecháno, když se právě touže myšlenkou počínají i jiné církevní texty západní církve. V homilii, připisované Klimentovi, je též přejata, avšak původce homilie předeslal novou myšlenku: bůh si přeje našeho spasení a volá nás v království nebeské, které jsme ztratili přestoupivše rozkaz božský, daný v ráji Adamu, našemu pradědu. Zde vidíme zároveň, jak je ono spojení trochu nucené, jen aby se přišlo k Adamu, jímž se právě druhá Frisinská památka počíná, neboť přítomní posluchači nepřestoupili zákaz božský, daný Adamovi v ráji, nýbrž Adam sám, jak se právě v druhé Frisinské památce vykládá a dle toho ovšem souhlasně i v dalším textě homilie. V této je tedy jakási nesrovnalost: . . . бъ . . . призываетъ ны . . . вела ны . . . и възискати и прияти оно црствие, из негоже испадохомъ, заповѣдь бжию преступльше, яже бѣ предана адамоу, прадѣдоу нашемоу, въ рай древле . . . аще бо бы ю съранилъ atd. Přítomní posluchači tedy, jichž jménem původce homilie mluví, přestoupili rozkaz boží a Adam ho »neschránil«, tedy též přestoupil. To přece není správné a lze to vysvětliti tím, že původce homilie chtěl obsah její rozšířiti novou myšlenkou, která by přiléhala k začátku druhé Frisinské památky, k myšlence o osudu

---

[16]) Ed. Martene: De antiquis ecclesiae ritibus. 2. vyd. Antwerpiae. 1836. Tom I, pag. 838: et faciat eis Pontifex sermonem, ostendens qualiter Adam propter peccatum ejectus est de paradiso et multa maledicta (!) in eo congesta sunt; et qualiter illius exemplo . . atd. (Ex Pontificali eccles. Lugdunensis.)

[17]) Poenitentiale Valicell. III, Schmitz, l. c. str. 775.

[18]) Poenitentiale Floriacense, Schmitz, Die Bussbücher II, Düsseldorf, 1898, str. 340.

[19]) Srovnej ještě Episcopus . . . dicens: Ecce ejicimini hodie a sinu matris ecclesiae propter peccata vestra sicut Adam ejectus est a paradiso propter transgressionem suam . . . (E. Martene, l. c. str. 807).

Adamově; připojení se docela nepodařilo, dělo se jaksi násilím. Co pak se týče této nové myšlenky, že bůh si stále přeje našeho spasení, může pocházeti jak z latinských tak i řeckých textů. Zakládá se na Ezech. 33, 11: Vivo ego, dicit Dominus Deus: nolo mortem impii, sed ut convertatur impius a via sua et vivat. Convertimini, convertimini a viis vestris pessimis... (podobně též kap. 18, 23 a 32). V modlitbách latinských poenitentialií je myšlenka takto rozvedena: Ideoque dominator Domine, qui omnes homines vis salvos fieri et ad agnitionem veritatis venire, qui non vis mortem peccatoris, sed ut convertatur et vivat ...[20]). Ve zpovědním řádu tak zvaného Jana Postníka (Joannes Jejunator) čte se podobně: *Κύρις ὁ θεὸς ἡμῶν .... ὁ πάντας θέλων σωθῆναι καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν, καὶ χαίρων ἐπὶ ἁμαρτολῷ μετανοοῦντι, καὶ μὴ βουλόμενος τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτολοῦ, ὡς τὸ ἐπιστρέψαι καὶ ζῆν αὐτόν.*[21])

V homilii určené ke cti nějakého svatého vůbec čte se dále, že svatí vešli a vcházejí do ráje svými dobrými skutky, čímž se autor blíží k vlastnímu thematu. Z toho se vyvozuje applikace na přítomné posluchače, při čemž původce homilie použil zase druhé Frisinské památky. Slova »pomenem ze .... ozftanem zich mirzcich del, Efe funt dela fotonina« (ř. 15—20) vedla jej k slibu danému při křtu sv. Možná ovšem, že i tento pochází ze zpovědních formulí západní církve. V staroněmeckých formulích nalézáme často odříkání se ďábla a jeho skutků, zvláště ve formulích veřejné zpovědi[22]) a děje se též zmínka o křtu, ku př. v benediktburské II: des begihe ich hiute dem almahtigem gote, daz ich den geheiz, der in der toufe vur mich getān wart, nie sô ervulte, sô ich von rehte solte ... (l. c. str. 313). Nalézáme to i ve formulích pozdější doby, ku př. v staročeské: Shrzyeffyl fem w fedmerze fwatofty tyerkwe (cierkve) fwate, na fwatem krztu, ze fem fye otrzekl zleho dyabla y geho fluh (Listy fil. XV, str. 39).

Co pak se týče následujících potom děl Satanových »děla sotonina«, vidíme na nich zcela zřejmě, že jedna památka závisí na druhé: jest v nich týž pořádek až na jeden případ. Shledáváme totiž

v II. Fris. památce:	v homilii:
trebu tuorim	idoložьrtvija
bratra oclevuetam	bratonenaviděnija, klevety, gněvodьržanija, zavistь, jarostь
....	nenavistь

[20]) Poenitentiale Valicell. I, Schmitz, Die Bussbücher I, str. 239, srovn. též II 201, 402, 405, 408 atd.

[21]) Joannes Morinus, Commentarius historicus de disciplina in administratione sacramenti Poenitentiae... Antverpiae. MDCLXXXII. V přídavku: Codicum manuscriptorum, poenitentialium ... Descriptio et enarratio, str 77.

[22]) Srovn. K. Müllenhoff u. W. Scherer, Denkmäler deutscher Poesie und Prosa. 3. Ausg. 1892, I, str. 292, 306, 307, 310, 313, 316 atd.

tatua	tatьby
rafzboi	razboi, pьjanstvo, obъjadanie
pulti ugongenige	plъti ugoženije, obiděnija, pěsni běsovskyja, pljasanija, chuljenija, sramoslovьja, vъlšvenija, dětogubьja, bluženija, prěljubodějanija, gъrdost, lъža
roti, Choife Ih nepazem nu ge preftopam	kljatvoprestupljenije i ježe kljati sja božiim imenьmь
nenauuizt	(viz nahoře na třetím místě)

Změnilo tedy jen slovo »nenavistь« své postavení jsouc, jak se zdá, v homilii na svém pravém místě. Kdo posledně druhou Frisinskou památku přepisoval, vynechal je snad nedopatřením a dodatečně připsal; na posledním místě zde nebývá »nenavistь«, jak se poznává z četných latinských a jiných formulí. Nicméně i z těchto »děl satanových« můžeme souditi, že text druhé Frisinské památky je původnější a text homilie že je na něm závislý. V originále, ať již staroněmeckém neb latinském byla jistě vesměs podstatná jména, jichž překlad spůsoboval původci druhé Frisinské památky tu a tam obtíže; proto si tvořil z takových slov celé věty. Tak vzniklo: trebu tuorim, bratra oclevuetam, rotichoise Ih (koichže) nepazem nu ge preftopam. Slovo trěba, vztahující se hlavně k pohanské bohoslužbě, bývá i v jiných starých památkách, jakož i jeho odvozeniny. Pohanské oběti vyskytují se ještě ku př. ve würcburské zpovědní formuli (K. Müllenhoff u. W. Scherer, Denkmäler I[3] str. 245), která je vlastně zpracována dle latinského originalu (II[3] str. 393). V latinské formuli je: »et confiteor tibi incredulitatem meam, quod fui sacrilegus«, což je převedeno slovy: »Ih giho ouh gote joh dî sînen scalche mînan ungilaubun, heidangelt (II str. 394). V homilii máme již bezpochyby vlivem řečtiny: idoložьrtvija, ř. *εἰδωλολατρεία*, ve vulgatě je: idolorum servitus, ad Gal. 5. 20, v lat. poenitentialiích též idolatria (Wasserschleben, Bussbücher, str. 233). Z »bratra ocleuuetam« udělal původce homilie význačnější »bratronenaviděnija«. V staroněmeckých a latinských pramenech nenalezl jsem nic podobného, řeč jest v nich o »pomluvách« vůbec. Zajímavé je rčení »roti koich že nepasem, nu je prestopam«. Ze starých slovanských památek seznáváme, že jich původcové často nevěděli, jak mají přeložiti *ἐπιορκία*, *ἐπιορκέω*, lat. periurium, periurare, stněm. meinsverto. Ještě ujde překlad не въ лъжѫ кльнеши сѧ *οὐκ ἐπιορκήσεις* Mat. V, 33 Mar. (Zogr. въ лъже). V první Frisinské památce máme: u nepraudnei rote I 14, v třetí: u zpitnih rotah III 33. V tak zvané Заповѣдь свѧтыхъ отьць Euchologia sinajského č. 5 čteme: аще к'то проклинаетъ сѧ a dále аще к'то кльнетъ сѧ, což je chybný překlad latinského »si quis periuraverit. V naší památce je též chybný překlad, nicméně udělal původce homilie z celé věty výraz клѧтвопрѣстѫпл'еньѥ, čímž obdržel sice podstatné jméno, avšak ne

správný překlad. V Euch. sin. čteme obráceně: прѣстѫповлатиѣ (68 a ř. 25). Správnější překlad máme v tak zv. Emmeramské modlitbě: лихо клатвы (Euchol. sin. 72 a ř. 15) stněm. ıneinsuerto. Z nemotorného překladu »roty koichže nepasem...« atd. vidíme též, že text druhé Frisinské památky je původnější nežli homilie, kde již je aspoň mluvnicky uhlazen. V zachovaném přepise homilie připisované Klimentovi je již počet hříchů značně rozmnožen a sice asi hlavně vlivem řeckých textů; ku př. дѣтогоубьѥ je asi řecké *παιδοφθορία*. Jsou to především hlavní hříchy, jež se vybíraly z listu Pavlova ke Gal. V, 19—21. Možná, že jich bylo původně v textu druhé Frisinské památky též více a že některé byly pak vynechány. Tím bychom si mohli též spíše vysvětliti, proč slovo »nenavistь« zaměnilo své místo.

V druhé Frisinské památce se praví dále: Ozſtanem zich mirzcih del Eſe ſunt dela ſotonina... nizce teh del mirzene pred boſima ozima (ř. 17—27). Superlativní výraz »nizce... mirzene« je tedy jen pokračování předcházejícího positivu »mirzcih«. V homilii neměl již naproti tomu positiv ve změněném znění místa: отрицаю сѧ сотоны и вьсѣхъ дѣлъ ѥго. си же соуть дѣла сотонина (Lavrov, str. 7, ř. 1—3). Avšak superlativní výraz, který plynul z vynechaného positivu, byl přece přejat, ovšem ve formě rhetorické otázky: чьто бо ѥсть мьрзъчѣѥ тацѣхъ дѣлъ въ чловѣцѣхъ (7, ř. 18—20). Poněvadž hned na to následuje relativní věta имиже на сѧ гнѣва бжиꙗ привлачимъ (7, ř. 20—21), zaměnil původce homilie pred boſima ozima druhé Frisinské památky výrazem въ чловѣцѣхъ, neboť чьто бо ѥсть мьрзъчѣѥ тацѣхъ дѣлъ прѣдъ божима очима, имиже на сѧ гнѣва божиꙗ привлачимъ by bylo nešlo. Vynechání přívlastku ve výrazu »mrzkých děl«, ponechání však komparativu мьрзъчѣѥ a zaměnění výrazu »prěd božima očima« výrazem въ чловѣцѣхъ náležejí zajisté k nejdůležitějším známkám, které nám ukazují, že text druhé Frisinské památky je starší nežli homilie. »Před božima očima« se vyskytuje ještě jednou ve Frisinské památce ř. 75—76, byl tedy výraz ten původci této památky běžný, avšak i původci homilie, jak uvidíme, tak že by jej byl jinak ponechal.

V druhé Frisinské památce následují potom sex opera misericordiae (ř. 44—56), jež se zakládají na textě evangelia sv. Matouše (XXV. 35—39) a pocházejí v tomto znění, jak je zde máme, ze zpovědních formulí (viz mé vydání str. 24). Těmito skutky máme přijíti do království nebeského (ř. 58—67), čímž se končí, jak nahoře podotčeno, první část druhé Frisinské památky. Skladatel homilie nedrží se postupu, jejž mají »sex opera misericordiae«, nýbrž uvádí částečně opak »děl satanových«. Dříve měl na prvním místě идоложьртвиꙗ, nyní uvádí jakožto opak toho lásku k bohu a praví, vrátiv se ještě jednou k slibu při křtu danému: нъ да съвьршимъ обѣтованиꙗ наша, иже къ гоу боу нашемоу, любаште ѥго вьсѣмь срдцьмь своимь и всею мыслью и всею

крѣпостию a pokračuje v tomto citátě (Mat. XXII, 37) hned dále: и ближьнꙗго своѥго ꙗко самъ сѧ (7 ř. 21 — 8 ř. 2). To již mohlo postačiti, neboť se o těchto dvou příkazech praví: in his duabus mandatis universa lex pendet et prophetae (Mat. XXII. 40). Původce homilie pokračoval však v uvedeném směru. Dříve měl братоненавидѣниꙗ (hned po идоложьртвиꙗ), nyní uvádí opak toho: братолюбиѥмь просвѣтѧще сѧ (8, ř. 2—3). V uvedeném směru najednou ustal a připojuje ještě: страньнолюбиѥмь просвьтоуше (8, ř. 3—4). To není opak nějakého z dříve uvedených »děl satanových«, nýbrž mohlo se sem dostati vlivem »oněch sex opera misericordiae« a mohlo býti bezprostředně vyvoláno větou: ſtranna bod crovvi zuoge uvedechu, odtud si původce homilie ono slovo (страньнолюбьѥ, ‚hospitalitas‘, *φιλοξενία*) velmi oblíbil, tak že se s ním často setkáváme v jeho spisech, což ještě bude uvedeno. Kdyby si byl zůstal původce homilie důsledným a uváděl dále vždy opak uvedených »děl satanových«, byl by musil něco jiného uvésti, jako ‚zdrženlivost‘ a pod. jen ne ‚stranьnoljubьje‘. »Sex opera misericordiae« vyskytující se v druhé Frisinské památce vyrušila ho z jeho původního pořádku.

Konec první části druhé Frisinské památky, následující hned po uvedených »sex opera misericordiae«: i nam ze modliti tomuge vuirchnemo Otzu Goſzpodi doſda ni tamoge vzedli v zezarſtuo ſuoge, Eſe ieſt ugotouleno izconi doconi izvvolenicom boſiem (ř. 59—66) jest i v homilii co do smyslu obsažen, kde se praví (též hned po страньнолюбиѥмь просвьтоуще): да вънидемъ радоующе сѧ въ бесконьчноую радость, въ бьсмьртьнꙑи животъ, въ неиздреченьноую красотоу (8, 4—7). Jak vidíme, je to táž myšlenka, jen že je řečnicky pronesena. Co jest původnější? Nahoře máme, jak jsme viděli, jednoduchý citát (Mat. XXV, 34), zde rhetorickou tautologii. Ukážeme níže, že Kliment skutečně naši homilii sepsal a že taková rčení pod vlivem řeckých textů se i jinde u něho vyskytují. Nemůže tedy o tom býti pochyby, že Kliment použil druhé Frisinské památky; tato jest tedy starší než jeho homilie. Avšak nevytkli jsme ještě všecko!

Nyní teprv následuje v homilii vlastní obsah, který se vztahuje k památce nějakého svatého vůbec, a sice se připojuje vztažnou větou k dříve uvedenému slovu красотоу, totiž: ѥꙗже желаꙗ блжен҄ꙑи сь мчнкъ atd. (8, ř. 7—8). Podobně pokračoval Kliment po prvním vyňatku z druhé Frisinské památky, po petzali boido i bz zredu zemirt (ř. 12 až 14), z čehož ovšem udělal: печали и страсти и смьрть, премѣноующа житиѥ члвчьско, a připojil k tomu: и того мѣста желающе стии и правьдиви члвци atd. (6, ř. 1—4).

V druhé části Frisinské památky poukazuje se k tomu, jak v soudný den bude nám počet vydati z našich děl před bohem u přítomnosti nepřítele rodu lidského (ř. 66—87). Kristus však dal nám lék proti nepříteli a ukázal nám, jak se mu máme vyhýbati (ř. 89—96). Naši předkové

strádali mnoho, toho však, co oni dokázali tolika strastmi, můžeme dosáhnouti pouze věrou a zpovědí. Protož se zde končí vyzváním, abychom se zpovídali (ř. 97—113).

Z této druhé části jsou již jen slabé reminiscence v homilii Klimentově. Vlastně nám připomíná jen jedno místo homilie druhou část Frisinské památky, totiž: и томити плъть свою страстьми и моукамн ха ради, имиже сь блаженыи . . . подвигноу сѧ, предаꙗ плоть свою на страсти и на раны, и смьрть поносьноую . . . (9, ř. 10—14); v druhé Frisinské památce shoduje se co do smyslu: Preiſe naſſi zeſztoco ſtradacho, nebo ie tepechu metlami, i prinizſe ogni petſachv i metſi tnachu i po lezv vueſachu i ſelezni cliuſi ge raztrgachu a to bac mui ninge naſu praudnu vuerun i pravdnv izbovuediu toie moſim ztoriti, eſe oni to vuelico ſtraſtiu ſtuoriſſě . . . (ř. 97—108). Proto se zde končí vyzváním, aby přítomní posluchači se zpovídali ze svých hříchů (ř. 109—113). V homilii však následuje vyzvání, abychom napodobili onoho svatého, jehož památka se slaví: томоу оубо братиꙗ порьвноуимъ и такоже добраꙗ дѣла творимъ (9, ř. 20—22). Teď se vrací Kliment opět k první části druhé Frisinské památky: и тъ бо члвкъ же бѣ, ꙗкоже и мы, нъ вьсѧкоу злобоу възненавидѣ а благодѣть бжию и милость възлюби (9, ř. 22—24). V druhé Frisinské památce: moſete . . . razumeti, eſe beſe priuuae zlouuezi u lize tazie, acoſe i mui gezim, tere nepriiaznina uznenavvideſſe a boſiu . . . uzliubiſe (ř. 27—34). »Neprijaznina« druhé Frisinské památky je starší než злобоу homilie a bylo v původním textu, neboť odpovídá předešlým »děla sotonina«. Výraz tento vyskytuje se ještě jednou v druhé Frisinské památce: »zavuiztiu bui nepriiazninu uvignan« (ř. 8—9). Na našem místě bylo bezpochyby původně: neprijaznina vznenaviděšę a božija vzlubišę (diabolica oderunt et divina dilexerunt), což se shoduje mnohem lépe s předcházejícím obsahem, kdež se jedná o ďáblu (»děla sotonina«) a přítomným posluchačům se na srdce klade, že se jmenují »synové boží«. Místo »božia« je bezpochyby psáno chybně »božiu« vlivem následujícího *u* (uzliubiſe).[28] V církevní slovanštině vyskytuje se spodstatnělé přídavné jméno rodu středního v množném čísle, jako ku př. въздадите . . . божиꙗ богоу (viz jiné příklady u Miklosiche, Vgl. Gramm. IV², str. 28) dosti často. V homilii je již, jak jsme viděli, místo to pozměněno a je zde злоба v protivu uvedeno s благодѣть божиꙗ a милость (‚malitia‘, ‚gratia‘ a ‚amor‘).

Homilie Klimentova končí se pak opětným vyzváním: юже подвигнѣмъ сѧ и мы възлюбити, да боудемъ сынове бжии и прнчастьници црствию юго, славѧще стоую троицю, оца и сна и стго духа. Toto сынове божии pochází též z první části Frisinské památky (ř. 15 až 17): pomenem ze, da i zinoune boſi nareſem ze. Místo to si Kliment pamatoval i čteme je u něho opět doslovně jinde: тобою пресвꙗтаа

[28] Obdobně možno vykládati vuirchnemo otzcu II 60 m. vuirchnemu.

госпожде сынове божии наричемсѧ ... Prěst. Bogor. str. 228, ř. 5—6.

Máme ještě důvody všeobecnějšího rázu. Sem patří ku př. zvláštnosti slohové a jazykové vůbec. O některých jsme se již příležitostně zmínili, jiné chceme tuto vytknouti. Původce druhé Frisinské památky oblíbil si vazbu *je* (*jest*) s infinitivem, chtěl-li vyjádřiti nutnost, možnost a pod. Tato vazba vyskytuje se zde poměrně často: gemu be ſiti ř. 3 a 7; i nam ze modliti ř. 59; nu ge ſtati ř. 71; i geſt ze..izbovuedati ř. 75—79; ne camo ze vcloniti 84—85; ge...ſtati i...imeti ř. 86—87; u Klimenta není tato vazba, jak uvidíme, oblíbena. Proto pochopujeme, proč změnil gemu be ſiti v то въ вѣкъ ѥмоу было житиѥ (str. 5, ř. 15). Mohlo by se ovšem též namítati, že původce druhé Frisinské památky mohl naopak ѥмоу было житиѥ nahraditi vazbou gemu be ſiti, kterou si oblíbil. Proti tomu mluví však následující okolnost. V druhé Frisinské památce máme zvláštní vazbu participia, kterou můžeme nazvati gerundiem: ſtarofti neprigemlioki, nikoligeſe petſali neimugi (neimy) ni ſlzna teleze imoki (ř. 3—6, očekávali bychom spíše: neprigemlioku, neimoku ve shodě s gemu). Tato participialní vazba hodí se zcela dobře k vazbě infinitivní bě žiti, neboť určuje blíže děj slovesný na otázku, jak mu bylo žíti. Kliment ponechal toto gerundium, jen mu dal jiný tvar (na —*e*): старости неприѥмлюще ни сльзьна тѣла имоуще, ale to se sem již dobře nehodí (po větě ѥмоу было житиѥ), poněvadž očekáváme spíše bližší určení podstatného jména житиѥ, neboť se ptáme, jaké žití mu bylo. To také Kliment pociťoval a proto přidal hned bližší určení беспечали и бесмьрти, ale neměl ovšem již k tomu přidávati uvedená gerundia, která se zde spíše hodí k infinitivní vazbě. Celé místo, o něž nám právě jde, zní tedy u Klimenta: аще бо бы ю съхранилъ, то въ вѣкы ѥмоу было житиѥ бес печали и бесмьрти, старости не приѥмлюще, ни сльзьна тѣла имоуще (5, ř. 14 až 17). V jiných spisech Klimentových nenalezáme nic podobného a z toho můžeme souditi, že byl zde pod vlivem jiného textu a to byla právě druhá Frisinská památka. V obdobné větě z Klimentových spisů, kterou uvedeme v rozpravě o jeho jazyku (při gerundiu), poznáváme též, že volil ve svých vlastních spisech, které nebyly závislé na jiném slovanském textu, jinou vazbu. Nemůže se též namítati, že Kliment měl původně snad též infinitivní vazbu a že teprv při pozdějších přepisech byl infinitiv zaměněn podstatným jménem; житие jest u Klimenta oblíbené slovo, vyskytuje se velmi často v jeho spisech a tak i ještě v naší homilii na jiných místech: 5, ř. 7; 6, ř. 3, 10, 16; 8, ř. 9, přídavné jméno житийскъ 6, ř. 15—16, vedle животъ 8, ř. 6 a жизнь 9, ř. 4, nehledě k tomu, že vazba s infinitivem u Klimenta, jak již podotčeno, není oblíbena. V první Frisinské památce ji naproti tomu též máme: da mi ie...iti že na on zuet, pakiſe uztati, imeti mi ie ſivuot po zem, imeti

m i i e o t p u z t i c moih g r e c h o u ř. 8—10. Důležité jest dále, že máme v p r v n í Frisinské památce zrovna takové gerundium jako v druhé, totiž: I vueruiu, da mi ie na zem zuete b e u ſ i (byvši, m. očekávaného b y v š u) iti ſe na on zuet . . . ř. 8—9. Z toho následuje též, že gerundium n e p r i g e m l i o k i, i m o k i nedostalo se jen tak náhodou do druhé Frisinské památky, snad vlivem uvedených dříve tvarů Klimentových **приѥмлюще, имоуще,** nýbrž že bylo na půdě, kde vznikly Frisinské památky, známo, a že naopak mu i Kliment podlehl.

V druhé Frisinské památce čteme: Ecce bi d e t d (= děd) naſ nezegrezil ř. 1, v homilii Klimentově: **бѣ предана адамоу, прадѣдоу нашемоу** 5, ř. 12. Tak máme i v P r ě s t. B o g o r. str. 226, ř. 6: **затворениїи древле прабабою Єввою.** Kliment užívá tedy slov **прадѣдъ, прабаба,** kdežto v druhé Fris. památce je d ě d. Tím se stává též pravdě podobným, že druhá Fris. památka nepochází zároveň též od Klimenta, jak by se na to též mohlo pomýšleti. O tom nám bude ostatně ještě uvažovati. Srovn. ještě: **и прадедныго мѣста санаища, изъ негоже испаде прадѣдъ адамъ** D i m i t r. str. 359, ř. 8—9; dále **прѣльстивьшаго дрѣвле змиꙑ прадѣда твоѥго** J o. K r ь s t. 390, 15—16; **из' негоже испадь прадѣдь нашь адамь вь печали и вь грѣсѣхь породи ны** ib. 388, ř. 24—25. Zde máme i **печаль** z druhé Frisinské památky.

Jiný důvod všeobecnějšího rázu jest ještě tento: Druhá Frisinská památka souvisí se zpovědí, vždyť se končí vyzváním, aby se přítomní zpovídali ze svých hříchů, byla tedy k tomu určena, aby se před zpovědí předříkávala. Avšak i Klimentova homilie souvisí se zpovědními formulemi, jednak nepřímo, obsahujíc některé kusy stejné s druhou Frisinskou památkou, jednak i přímo vyzývajíc přítomné k pokání: **чимь ли искоупимъ дшю свою ѡт моукꙑ, аще не останемъ сѧ зла и не покаѥмъ сѧ . . .** (8, ř. 23—9, ř. 2). Homilie Klimentova měla přece zcela jiný účel, měla slaviti památku nějakého svatého vůbec, jak se tam tedy dostaly tyto kusy týkající se vlastně zpovědi? Jen tak, že se braly jednotlivé kusy ze zpovědních modliteb, jako byla druhá Frisinská památka. To si můžeme spíše vysvětliti nežli opačný postup, dle něhož by ten, kdo by chtěl psáti zpovědní modlitbu, hledal svůj material v homiliích o svatých. Náš důkaz bude úplný, podaří-li se nám přijíti v Klimentových spisech ještě i na jiné sledy zpovědních formulí západní církve, zvláště i obou druhých Frisinských památek. A tomu skutečně tak bude, jak v další práci seznáme.

Zde se však ještě musíme zmíniti o jedné okolnosti, která zasluhuje úvahy. Jest zajisté nápadné, že druhá část Frisinské památky nejeví až snad na jeden uvedený případ žádného dalšího vlivu na homilii Klimentovu, kdežto v první její části nenalézáme takřka žádné myšlenky, s kterou bychom se též nesetkávali v homilii, třeba někdy i v trochu pozměněné formě. Kdybychom nepřihlíželi k onomu ojedinělému případu, mohli bychom snad souditi, že Kliment použil první části Frisinské památky, když snad ještě tvořila samostatnou nějakou modlitbu, zkrátka, když ještě druhé

Frisinské památky nebylo. Z následujícího seznáme, že nelze tak předpokládati.

Především možno dokázati — a to vychází částečně již z předešlého na jevo — že Kliment použil slovanského zpracování našeho textu, ne snad nějakého jeho originalu, třeba v latinském jazyce, který by byl pak oběma památkám společný. Mámeť výrazy, které se v obou památkách do slova opětují, jako starosti neprijemlušče ni slьzьna těla imušče, děla sotonina, nejvíce je nápadné: plъti ugoženije (ve Fris. památce: pulti ugongenige chybným psaním), pak čьto bo jestь mьrzъčěje tacěch děl (ve Fris. památce: nizce teh del mirzene) atd. Totožnost těchto výrazů nemůže se vykládati nějakou snad náhodou, nýbrž jen tak, že Kliment měl před sebou již slovanský text, jehož právě použil. Jazyk obou částí druhé Frisinské památky jest dále stejnorodý a prozrazuje jednoho a téhož původce slovanského textu. K tomu ukazuje parallelismus místa: Tige ſe moſem i mui eſte buiti, ecce tage dela naſnem delati iaſe oni delaſe v první části (ř. 41—44) a: a to bac mui ninge...toie moſim ztoriti eſe oni to vuelico ſtrastiu ſtuoriſe v druhé části (ř. 103—108). Pred boſima ozima máme v první části (ř. 27) i v druhé (ř. 75—76). V obou částech střídá se oslovení bratrija se synci; v první části máme: bratria ř. 14—15 a zinzi ř 28 a 59, v druhé: bratria ř. 67 a zinzi ř. 83 a 109. Máme tedy v každé části jednou bratrija a potom dvakrát synci. Potomu zde máme 3krát: ř. 17, 28 a 109 (tedy i v druhé části). Dále si libuje původce této památky, jak jsme viděli, ve vazbě je (jest) s infinitivem, což jsme shledali v obou částech. Spojka tere ř. 32 a 110 mohla se sem dostati ovšem později. Avšak, co jsme zde uvedli, postačí nám již: když Kliment použil slovanského textu druhé Frisinské památky, byla tato co do objemu celkem již taková, jaká se nám zachovala.

Homilie připisovaná Klimentovi je skutečně jeho dílem. Prozatímní seznam nepopíratelných spisů Klimentových.

V předešlé rozpravě jsme předpokládali že, homilie naše je dílem Klimentovým; důkaz chceme nyní podati. Z okolnosti, že se našla mezi dvěma jinými spisy Klimentovými, soudilo se, jak nahoře již podotčeno, že byla též jím sepsána. Tomu jest skutečně tak. Chtíce toto dokázati, musíme ovšem též k jiným spisům Klimentovým přihlížeti, a proto podáme zde napřed seznam jeho nepopíratelných spisů. Zároveň uvedeme u nich snadno vysvětlitelné zkratky, jichž budeme v další práci k vůli stručnosti užívati. Mimo to budiž zde i udáno, kde posledně jednotlivé tyto spisy byly vydány; z těchto vydání uvádějí se jednotlivé doklady. Nejlepší přehled těchto spisů podal E. B. Пѣтуховъ v pojednání: Болгарскіе литературные дѣятели древнѣйшей эпохи на русской почвѣ (Журналъ министерства народн. просвѣщенія. Часть 286. 1893, str. 298 – 322, zvláště na str. 302—310). Od té doby přišly k tomu ještě dva nové spisy, které vydal Lavrov. Od Klimenta máme tedy tyto spisy:

1. O prazdn. . . . Заповѣданиꙑ о праздьницѣхъ, Климента єпспа словѣньска . . . vydal II. A. Лавровъ: Климентъ, епископъ словѣнскій. Москва. 1895, str. 1—4 (z pozůstalosti Undolského).
2. Na pam. ap. . Поучениѥ на памѧть апсла или мчнка, viz č. 1, str. 5—10.
3. Na vъskrьs . Пооучениѥ єпнспа климента на стоѥ въкрьсениѥ, viz č. 1, str. 11—15.
4. Na prěobr. . . Поучениѥ стго климента на прѣѡбраженніє гсне, viz č. 1, str. 16—18.
5. Laz. . . . . . Слово стго иоанна еуанглиста. похвала ѡ четвьрьдневьнѣмь лазори, viz č. 1, str. 18—22.
6. Zach . . . . . Слово похвально списано клименьтомъ ѥпнскоупом҄ъ на памѧть блжнго пррка Захариꙑ и о родьствѣ иѡана кртлѧ, viz č. 1, str. 23—33.

7. Cyr. . . . . . Поꙋвала блаженнаго оца нашего и оучителѣ сло вѣнскаго кирила философа, сьписна климентомъ папомь рим'скимь, viz č. 1, str. 34—38.

8. Io. Krьst. . . . Вь оутрѣ по Богоꙗвлении Слово хвально Іωаноу Крстителю. Створено Климентомь, епископомъ Величьскимъ. Vydal Андрей Поповъ: »Описаніе рукописей Хлудова«. Москва. 1872, str. 387—392.

9. Prěst. Bogor. Климента епископа поꙋвала на преставление Богородицы. Vydáno Antoniem v »Правосл. Собесѣдникъ«. Казань. 1881, ноябрь str. 225—228 a 229—236.

10. Dimitr. . . . . Климента епископа поꙋвала свѧтомоу и славномоу Христовоу моученикоу и побѣдоносцоу Димитрию мироточцоу. Vydáno Antoniem v »Правосл. Собесѣдникъ«, Казань. 1881, декабрь str. 358—361.

11. Mich. i Gavr. . Поꙋвала арꙋистртигу миꙋаилу и гаврилу створено Климентомъ. Vydal: Вячеславъ Щепкинъ, »Библіографическіе матеріалы собранные А. Н. Поповымъ.« Nr. 20. Москва. 1890, str. 39—46 (též v »Чтенія въ имп. Обществѣ Исторіи и Древностей Россійскихъ« 1889, III, str. 39—46.

12. Klim. . . . . . Поꙋвала стму клименту патриарху рим'ску списана климомь єпиcпмь. Viz č. 11, str. 71—79.

13. 40 muč. . . . . Поꙋвал'ное стмь м. мнкωм Климентом съписан(о). Vydal: П. А. Лавровъ, »Новое похвальное слово Климента словѣнскаго« v »Извѣстія Отдѣленія русскаго языка и словесности имп. акад. наук«. Т. III (1898), кн. 4, str. 1086—1109 a 1395—6. Též ve zvláštním výtisku, dle kterého se zde uvádějí doklady.

14. Jl. . . . . . . Поꙋвала прѣдивнааго житиꙗ илїина. Vydal též П. А Лавровъ, viz č. 13, т. VI (1901), str. 236 až 280, též ve zvláštním výtisku.

Tímto ovšem není počet spisů Klimentových vyčerpán; v následujícím poznáme nové spisy Klimentovy a jsem přesvědčen, že se jich najde časem ještě mnohem více. Máme též některé dosud sporné spisy, které někteří připisují Klimentu; o těchto bude též řeč.

Podávajíce tuto seznam nepopíratelných spisů Klimentových uvedli jsme na druhém místě homilii, o níž byla řeč a o níž právě máme dokázati, že přináleží skutečně Klimentovi. Není těžko, důkaz ten podati. Myšlenky, které se zde vyskytují, nalézáme i v jiných spisech Klimentových. Tak čteme hned na začátku: велѧ ны всѧкоу скврьноу и житию нечисто ωтврѣщи отъ себе и чистꙑмъ срдцьмь къ немоу приступити str. 5, ř. 6—9. Podobně: тѣмьже подобаеть ны, иратию,

покаꙗниѥмь ѡт себе всакоу скврьноу ѡтмꙑвъше ти тако к ниѥмоу пристоупити. Na Vъskrьs. str. 13, ř. 7—10.

. . . житие се льстьноѥ въ сметьи мѣсто полагающе, ѥже ꙗко сѣнь непостоꙗньно преходить . . . 6, ř. 10—12. Podobně čteme: како ли оубо преобидѣша жизнь сию мимоходѧщюю, Na vъskrьs. str. 11, ř. 12—13, dále: не пощадимъ имениꙗ малогоднааго сего еже въскорѣ акꙑ сѣнь мимоходить Zach 30, ř. 20—22 a то не ли то все акꙑ стѣнь минуло Zach. 31, 15, pak: не оубоимсе . . . маловрѣменнꙑѥ сиѥ моукꙑ, ꙗже въ маль часъ ꙗко сѣнь мимоидеть. 40 Muč. 22, ř. 6—7.

члвци крѣпко препоꙗсаша чрѣсла своꙗ str. 6, ř. 4—5, podobně: крѣпостью препоꙗсавъ сѧ Klim. 73, ř. 7.

въ неиздреченьноую красотоу, ѥꙗже желаꙗ блаженꙑй сь моученикъ Христовъ, . . . подвигноу сѧ житиꙗ сего сласти попрати, богатьство тьлѣѥмо соуще и врѣменьно възненавидѣ и красотоу телесьноую поправъ 8, ř. 6-12. Podobná myšlenka: и того покоꙗ вѣчнаго желающе ѡставише житиꙗ сего красотоу, домꙑ, богатство, ѡца, мрть, еще же и дше своѥѥ възненавидѣше . . . 40 Muč. 23, ř. 10—13.

Citat: не оубоите сѧ ѡт оубивающихъ тѣла а дши не могоущимъ что зла створити, нъ паче оубоите сѧ имоущаго власть по оубиѥнии въврьщи въ геоноу, ей того оубоите сѧ (Mat. X, 28) str. 8, ř. 15—20 opětuje se skoro doslovně v 40 Muč. str. 22, ř. 17—19: и не оубоите се ѡт оубивающихъ тѣло а дши немогоуще ничесоже зла сътворити, нь оубоите се имоущаго власть по оубиени въврѣщи въ геиноу. Celkem se shoduje i: не боите сꙗ отъ оубивающихъ тѣло, а душн не могущимъ что лихо сотворити, но паче оубоите сꙗ могущаго душу и тѣло воврещи въ геону, того оубоите сѧ . . . Dimitr 361, ř. 19—22. Zvláště důležit je přídavek того оубоите сѧ v Na pam. ap. a v Dimitr. Značně se odchyluje text evang. Mar.: и не оубоите сѧ оубиваѭщихъ тѣло и дшѧ не могѫщъ оубити, боите же сѧ паче могѫщаго и дшѫ и тѣло погоубити въ геенѣ. Shoda citatu na obou místech jest proti znění evangelia v Mar. (Zogr. Sav. kn. atd.) tak nápadná, že může pocházeti jen od jednoho a téhož původce. Jest zároveň zajímavo pozorovati, jak volně si Kliment počínal v tomto ohledu.

Ještě můžeme upozorniti na vazbu: братолюбиѥмь просвьтѧще сѧ, страньнолюбиѥмь процвьтоуще . . . 8, ř. 2—4, poněvadž se nám i jinde u Klimenta vyskytuje, ku př. потъщимъ сꙗ и мꙑ . . . стварающе себе стомоу дхоу, непоминающе дроугъ дроугоу злобꙑ, благовѣриѥмь цвьтоуще, нищелюбиѥмь свьтѧще, братолюбиѥмь оукрашьше сѧ, дхмь горѧще, бви работающе, чистотою и страхъмь к ниѥмоу пристоупающе . . . Na vъskrьs. str. 14, ř. 1—8.

Myšlenka o pádu prvního člověka, již Kliment seznal z druhé Frisinské památky, vyskytuje se pak často u něho, ku př. понеже къ Ꙗдамоу

бъість реченно по престоупленнии . . . Prěst. Bogor. str. 226, ř. 25 až 26. Vyskytuje se též v naší homilii: **заповѣдь бжию престоупльше, ѩже бѣ предана адамоу** atd. str. 5, ř. 11 násl. V Dimitr.: **изъ негоже испаде прадѣдъ адамъ** . . . str. 359, ř. 8 násl.; pak: **не оуподобъі се адамовоу прѣстоупленню** Jo. Krьst. 389, ř. 34; **адамово прѣстоупление хоте погроузити** ib. 388, 2; **житиѥ раиское, из' негоже испадь прадѣдь нашь адамь въ печали и вь грѣсѣхь породи нъі повинни соуще истлѣнню** ib. 388, ř. 24—25.

Mohli bychom vyhledati ještě mnoho jiných shod, avšak bylo by to zde již zbytečné, neboť co uvedeno, úplně postačí. Na základě toho nemůžeme ani o tom pochybovati, že homilie pochází skutečně od Klimenta, což jsme měli právě dokázati. Pro důležitost její bylo ovšem třeba zvláště to zde dokázati, abychom mohli dále na pevnější půdě budovati.

Zpovědní řád či Чинъ надъ испов ѣдаѭщиимь сѧ Euchologia sinajského (66 b—80 b) — jest dílem Klimenta, biskupa bulharského.

Jak Geitler ve svém vydání Euchologia sinajského na str. XV udává, našel jen dvě modlitby v tomto zpovědním řádě, které by se mohly srovnávati s řeckým originalem: na str. 75 b (бже спе нашъ давъи отъпоущение грѣховъ давидоу каѭщю сѧ натаномь . . ., čemuž odpovídá text u Goara, str. 536) a na str. 77 a (ги бже давъи петрови слъзами . . . u Goara str. 537). J. D. Mansvetov našel řecké texty u Allatia, De consens. p. 1316—1317 a Morina, Commentarius hist. p. 618 k dvěma dalším modlitbám v tomto řádě ve svém pojednání o Euchologiu sinajském (Приб. къ Твор. св. Отецъ, 1883, č. 32, str. 375—377) a sice k modlitbě na l. 73 b (ги бже спнѣ моего . . . прѣклонеи нбса . . ., ještě lépe se hodí text rukopisu víd. dvorní knihovny Cod. hist. graec. Nr. 75, fol. 193, jejž uveřejnil A. Pavlov, Мнимые слѣды католическаго вліянія, Москва 1892, str. 33) a na l. 74 a (вλко ги призъıваѩ . . .) K modlitbě na l. 72 a našel pisatel těchto řádků staroněmecký original (ги бже в'семогъи, тебѣ бѫдѫ азъ исповѣденъ . . . srv. Archiv für slav. Philologie, XV, str. 118—132 a »Frisinské památky, jich vznik atd.«, 1896, str. 14 násl.). Zbývají tedy již jen tři kusy, ku kterým se nenašel original a sice jsou mezi nimi právě dva nejdelší (první a předposlední). Mezitím pronesl N. S. Suvorov mínění, že zpovědní náš řád byl snad sestaven původcem Euchologia sinajského, při čemž mu byly tradice západní církve vodítkem.[24]) Zvláště upozorňuje na to (str. 125), že některé myšlenky našeho zpovědního řádu vyskytují se též v Othmarově poučení »Ad discipulos«.[25]) V přílohách ku svému spisu otiskl Suvorov znova toto poučení (str. XXVIII až XXXI). Avšak budiž zde hned podotčeno, že se mezi oběma texty, srovnáme-li je co nejbedlivěji, nejeví ni té nejmenší příbuznosti. Proto zavrhl A. Pavlov toto mínění. Pavlov viděl v našem řádě jen překlad z řečtiny

---

[24]) Слѣды западно-католическаго церковнаго права въ памятникахъ древняго русскаго права. Ярославль. 1888, str 126 násl.

[25]) F. W. H. Wasserschleben, Die Bussordnungen der abendländ. Kirche. Halle 1851, str. 437.

(Мнимые слѣды atd. str. 33—34). Tento vliv řecký prozrazuje se mu zvláště v těchto výrazech: **отъмываемъ же пакы грѣхы отъ себѣ, ꙑже по кръщеньи сътворше** str. 67b (avšak, jest to chyba, neboť text má zde zcela správně **ѩже**, ne **ꙑже**), **дѣтогоубленик** (*παιδοφθορίαι*) 68 a; **земелѣгание** 69 b (*χαμαι κοιτία*); **истово есть покаание еже** (*τὸ*) **единоѭ отъстѫпивъше отъ грѣхъ, къ томоу не възвращати сѧ** (*τὸ μὴ ἐπιστρέφεσθαι*) 70 a; **соухоѣдець** (*ξηροφαγῶν*) 70 a a j. (na str. 34, pozn. 1).

V dalším svém spise: »Къ вопросу о западномъ вліяніи на древнерусское право.« Ярославль. 1893. přidržuje se Suvorov svého mínění (na str. 103 násl.) a podotýká, že nepomýšlel na doslovný překlad onoho poučení Othmarova. Než ani volného jeho použití nemůžeme připustiti.

Dále se zabýval touto otázkou A. J. Almazov, professor university v Oděsse. Máme od něho obšírné dílo, zakládající se hlavně na studiu rukopisném, o tajné zpovědi vůbec a sice u Řeků a Slovanů pravoslavných: »Тайная исповѣдь въ православной Восточной церкви«. Опытъ внѣшней исторіи.[26])

Almazov rozeznává především dvě skupiny zpovědních řeckých řádů. S těmi třeba se blíže seznámiti, poněvadž na základě toho vykládá pak zpovědní řád Euchologia sinajského. Jedna z těchto skupin vznikla na východě a druhá u západních Řeků, blízkých k Italii (str. 106). V tom musíme ovšem uznati velký pokrok. Mezi posledními jsou takové, u kterých řada zpovědních modliteb předchází před vlastní zpovědí, kdežto ve východořeckých následují po ní (str. 133). Jsou ovšem i tyto závislé na řádu Jana postníka. Celkem uvádí 40 různých modliteb vyskytujících se v řeckých zpovědních řádech vůbec (str. 147—148, v jihoslovanských řádech zpovědních máme jich jen 23, str. 225). Z těchto chceme jen ty vytknouti, které máme též v řádu Euchologia sin. Jest to modlitba č. 27. *Κύριε ὁ Θεὸς . . . κλίνας οὐρανοὺς* . . . Ve východořeckých řádech je rozhřešovací, v západořeckých předchází před vlastní zpovědí, tak i v Euch. sin., jak uvidíme. Tři modlitby

č. 29. *Δέσποτα Κύριε ὁ θεὸς, καλῶν δικαίους,*

č. 31. *Ὁ θεὸς ὁ Σωτὴρ ἡμῶν, ὁ διὰ τοῦ προφήτου σου Νάθαν μετανοήσαντι* . . . a konečně

č. 34. *Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ τῷ Πέτρῳ καὶ τῇ πόρνῃ* . . .

vyskytují se často a sice jako rozhřešovací modlitby (zvláště ve východořeckých řádech) aneb bez této platnosti (jako subjektivní), při čemž následují za vlastní zpovědí (ve východořeckých) aneb předcházejí (v západořeckých řádech). V řádu Euchologia sin. předchází i č. 29 a 31, kdežto č. 34 následuje po zpovědi jakožto rozhřešovací modlitba. V nejstarších

[26]) Obšírné dílo to vyšlo ve třech ročnících časopisu: Записки импер. новороссійскаго университета (v Oděse) a sice díl I.: Общий уставъ совершенія исповѣди v ročníku 63 (r. 1894), XVI+596 str., díl II.: Спеціальные уставы, отдѣльныя молитвословія и церковно-гражданскія постановленія, относящіяся къ исповѣди, v ročn. 64 (1894), str. 454; díl III.: Приложенія v ročn. 65 (1895), 296+8+XVII str.

řeckých zpovědních řádech máme 8 neb 9 modliteb (tak u Jana postníka a v nejstarším západořeckém řádě). Často však bývají po vlastní zpovědi 2—3 modlitby jakožto rozhřešovací. Ve většině případů je arci jen jedna a platí pak za rozhřešovací (str. 149).

Rozhřešení má v pozdějších západořeckých řádech ráz indikatorní a vychází od duchovního (jako v latinských řádech). Na východě má rozhřešení vnější úpravu modlitby (str. 151).

V řádech západořeckých scházel zvláštní návod, jak by se měl duchovní zpovídajícího se hříšníka vyptávati, až na řídké výjimky, kde nalézáme aspoň několik otázek (str. 161). Jen výjimečně jsou zde obsaženy tak zvané poenitentialy, poněvadž zde oddělovali upravovatelé těchto řádů liturgický živel od kanonického. Proto byly zpovědní řády často pojaty v Euchologium, kdežto poenitentiale bylo zde obyčejně zvlášť jakožto samostatný návod (str. 194). V řádech východořeckých, spojených se jménem Jana postníka, jsou vždy poenitentialní návody. Takový řád s poenitentialem tvořil též ve východořecké církvi obyčejně zvláštní knihu liturgicko-kanonického obsahu, jež se jmenovala *'Εξομολογητάριον*. O řeckých poenitentialích podotýká Almazov že nebyly daleko tak rozmanité, jak se obyčejně předpokládá (str. 195).

Almazov přechází pak k jihoslovanským zpovědním řádům (str. 202). Jihoslovanská církev vznikla v tu dobu, když řád Jana postníka ještě platil. V zkrácené redakci máme jej též a sice se zachoval v rkp. XIII. století (tak zv. Kormčaja, rkp. Rumjancovského musea č. 230). Dlouho a na širokém prostranství nebyl tento řád asi u Jihoslovanů v platnosti; nasvědčují tomu mnohé okolnosti (str. 203). Bude třeba jej ještě prozkoumati co do jazykové stránky, kdy asi vznikl. Myslím, že je mnohem mladší nežli řád Euchologia sinajského.

Již v XIV. stol. setkáváme se u Jihoslovanů s řádem téže redakce ovšem docela přepracované (**иже въ стыхъ ѡца нашего Іѡанна архиепископа . . . Пѡстника . како подобаеть бывати исповѣданние кающим се**). Jsou zde otázky, jež klade duchovní zpovídajícímu se hříšníku. Zde právě vidíme rozhodně vliv Jana postníka. V užívání byl tento řád hlavně v XIV. stol., (obsažen je v Служебн., rkp. XIV. stol., sbírky A. J. Chludova č. 118, l. 27b—37; Служебн. srbský rkp. XV. stol. v moskevské synodalní knihovně č. 307, l. 211b—215b).

Tak přicházíme konečně k zpovědnímu řádu Euchologia sinajského, jenž je nejstarší a měl u Slovanů širší platnost. Jakožto odborník podává Almazov krátký, avšak nad míru důležitý rozbor, který zde chceme pro jeho důležitost doslovně uvésti (str. 206—207):

По надписаніи . . . тотчасъ-же слѣдуетъ очень пространное поученіе, начинающееся словами «**Чадо, нынѣ обновити ся хощеши** . . .» Затѣмъ кающійся обращается съ краткими словами къ духовнику, которыми заявляетъ, что прощеніе своихъ грѣхопаденій онъ можетъ получить только при содѣйствіи Церкви и именно чрезъ принесеніе исповѣди. Духовникъ въ

отвѣтъ на это обращался къ исповѣднику съ краткимъ внушеніемъ, что если-де онъ хочетъ быть исцѣленнымъ отъ язвъ грѣховныхъ, то не долженъ стыдиться исповѣдать всѣ свои грѣхи, ибо **в'сѣ обнажена прѣдъ очима божинма.**[27]) Далѣе по памятнику слѣдуетъ образецъ перечня грѣховъ кающимся въ формѣ поновленія [28]) пространное по-исповѣдное поученіе и, наконецъ, изложеніе самаго послѣдованія. Послѣднее начинается молитвою: **«Господи боже в'семогъи, тебѣ бѫдѫ азъ исповѣденъ . . .»** тотчасъ на нею слѣдуютъ, чередуясь: псаломъ — 4 и мол. **«Господи . . . прѣклонеи небеса**[29]) . . .», псал. 12 и мол. **«Владыко . . . призъıваıа праведьникъı . . .»**, псал. 24 и мол. **«Боже . . . давъıи отпоущение грѣховъ Давидоу каѭщю сѧ Натаномь пророкомъ . . .»** и, наконецъ, псал. 37. Во время чтенія всѣхъ этихъ молитвословій и псалмовъ кающійся лежалъ ницъ на землѣ; по окончаніи-же послѣдняго псалма онъ . . . **исповѣстъ сѧ емоу** (духовнику) **и дастъ** (духовникъ) **емоу заповѣдь и глаголетъ молитвѫ сиѭ. «Господи . . . Петрови . . . блѫдьници . . .»** и псал. 35 и, наконецъ, пространную мол. — **«Приими Господи . . . исповѣдание грѣшънаго раба . . .»** Ко всему этому непосредственно присоединена **«молитва на разгрѣшение поста исповѣдьникоу, егда съподобитъ сѧ свѧтоумоу обьщенью: господи . . . иже отъ грѣховъ помощь еси . . .»**. Almazov předpokládá, že k tomuto řádu náleží ještě poenitential na konci Euchologia: какъ особую дополнительную статью, пріуроченную къ данному чину надо отнести и епитимійный номоканонъ, помѣщенный въ концѣ Гейтлеровскаго евхологія (стр. 188—195).

Almazov se přiznává, že v řeckém písemnictví nenašel ničeho, co by jevilo blízkou příbuznost s naším zpovědním řádem (str. 207). Avšak nemůže připustiti, že by to byla původní práce vzniklá u Jihoslovanů, spíše neznáme ještě řecký original, neb se i docela ztratil. Možná ovšem, že to není doslovný překlad, spíše kompilace vzhledem k potřebám u Slovanů jakožto nově pokřtěného národa (str. 209). Original byl dle Almazova západořecký. Pro to mluví některé již dříve uvedené okolnosti. Mimo to ještě následující: zpovědní řád tvoří zde část Euchologia a sice se nalézá

---

[27]) S tím bych srovnal: *οὐ γάρ ἐστιν πρᾶγμα ἀφανὲς ἐνώπιόν σου, ἀλλὰ πάντα γυμνὰ καὶ τετραχηλισμένα τοῖς ὀφθαλμοῖς σου* (texty u Almazova III, str. 16).

[28]) Zde vidí Almazov ovšem vliv řecký: Самая исповѣдь, какъ уже замѣчено, совершалась или путемъ самостоятельнаго чтенія грѣховъ кающимся, что вообще мало рекомендуется греческою практикою, или же путемъ вопросовъ. Въ первомъ случаѣ руководство для исповѣди въ собственномъ смыслѣ имѣется только въ чинѣ по евхологію Гейтлера. Это руководство, иначе поновленіе, весьма кратко по объему и своимъ содержаніемъ обнимаетъ перечень только общихъ грѣховъ и при томъ перечень, составленный, несомнѣнно, подъ вліяніемъ устава Постника, по одному изъ сокращенныхъ его изводовъ. Кромѣ этого, подобное же руководство . . . имѣетъ мѣсто въ одномъ изъ позднихъ чиновъ на случай повторительной исповѣди кающимся, при разрѣшеніи его отъ епитиміи (str. 227 až 228) »Поновленіе« jmenuje se tedy výčet hříchů (str. 162).

[29]) O této modlitbě podotýká Almazov (str. 210), že se v zpovědních řeckých řádech zřídka vyskytuje; obyčejně přichází sama o sobě s nadpisem »*εὐχὴ ἐπὶ μετανοούντων*«. Máme ji ovšem i v 1. řádě Morinově a odtud i pochází v Euch. sin.

uprostřed; v řeckých památkách bývá řád ten zřídka přidán k Euchologiu a to skoro výhradně v západořeckých (str. 208).

Vyskytující se zde žalmy č. 4, 12, 24, 37 a 53 nemáme v řeckých řádech, až na č. 24 a 37. Jest nápadné, že zde není žalm č. 50, jenž by se sem nejvíce hodil [30])

Řád ten dělí se dle Almazova na dvě části: jednu poučnou (subjektivní), v níž je předzpovědní poučení, vzorec samé zpovědi a poučení po zpovědi; druhá obsahuje obřad zpovědní v užším smyslu (objektivní). S tímto složením se ovšem v řeckých textech neshledáváme, kde poučná a modlitební část vždy přiléhala těsně k ději a jej současně provázela. Avšak toto složení našeho řádu mělo svůj účel: původce jeho chtěl druhou (objektivní) část chrániti před všelikými variacemi a novotami a proto z ní vybral a vyloučil všecky subjektivní živly.[31])

Tato nesrovnalost, že již v poučení předzpovědním dávají se pokyny jak se chovati po zpovědi atd., vyzvala ostrou kritiku se strany Mansvetova, o němž se shora (str. 23) stala zmínka. Praví o první části (l. c., str. 375—376): (она) не оправдываетъ своего надписанія (**пръвое сице бываетъ поучение глаголетъ емоу нерѣки прѣдъ цркъвьѭ**) и заключаетъ не только приготовительныя къ исповѣди наставленія, но и самое изложеніе грѣховъ съ поученіемъ относительно епитиміи. Относятся они къ разнымъ моментамъ покаяннаго обряда и совмѣщены въ одно цѣлое по недоразумѣнію и совершенно неудачно. Если бы священникъ, основавшись на надписи, которая собственно идетъ къ началу этово наставленія, сталъ читать предъ исповѣдью всю эту рѣчь, онъ забѣжалъ бы далеко впередъ и нарушилъ бы послѣдовательность обряда. Позднѣйшие требники въ этомъ от-

---

[30]) Žalmy vyskytující se v řeckých řádech jsou: č. 6, 14, 31, 50, 69, 99, 101 a 102. Všecky se však zároveň nevyskytují. Nejvíce jich bylo šest (všecky uvedené až na č. 99 a 102); tak v řádu Jana postníka. Skoro tolik i v řádech západořeckých, kde se však i žalm č. 99 a 102 vyskytuje. Později nalézáme obyčejně jen jeden žalm a sice kterýkoliv, nejvíce se však dávala přednost č. 50 a pak č. 64 (str. 144 - 145). V jihoslov. řádech máme žalmy č. 4, 6, 12, 24, 37, 50, 53 a 69, nejčastěji č. 4, 12 a 37. Z uvedených nevyskytují se v řeckých č. 4, 12 a 53, nejčastěji jsou zde však č. 50 a 69.

[31]) Съ общей точки зрѣнія мы можемъ отмѣтить ... что весь письменный составъ его (чина) строго распадается на двѣ части. Первую изъ нихъ можно назвать субъективною или уставною, такъ какъ она заключаетъ въ себѣ отдѣльно отъ послѣдованія всѣ уставные элементы исповѣди, это — предъисповѣдное поученіе, образецъ самой исповѣди и наставленіе по исповѣди. Вторая-же часть содержитъ самое послѣдованіе въ тѣсномъ смыслѣ, почему ее можно назвать объективною или молитвенною. Такая характерная черта ... представляетъ собою особенность, съ какою мы не встрѣчаемся ни въ одномъ греческомъ чинѣ, въ коихъ молитвенный и уставной елементы располагались, обыкновенно, по порядку дѣйствій, положенныхъ при совершеніи исповѣди, или послѣдній елементъ совершенно не имѣлъ мѣста при изложеніи чина. Будучи таковою по отношенію къ греческимъ чинамъ, эта особенность, далѣе, въ своемъ существѣ весьма цѣлесообразная. Выдѣляя изъ послѣдованія чисто субъективный элементъ, составителъ тѣмъ самымъ въ извѣстной степени гарантировалъ оное отъ всякихъ варіацій, неизбѣжно вызываемыхъ присутствіемъ въ послѣдованіи субъективнаго элемента, всегда могущаго подлежать измѣненіямъ (str. 209).

ношеніи были вѣрнѣе. Они разбивали ето наставленіе ... Almazov však hledí výtky ty oslabiti. Původce řádu opominul napsati následující záhlaví, neb je vynechal přepisovač (str. 210). Tím se stalo, že dostaly všecky tyto různé části zdánlivě jedno společné záhlaví, které jim ovšem nepřísluší.

O 4 modlitbách vyskytujících se též v našem řádě, stala se již zmínka nahoře. O modlitbě **господи боже нашъ давъıи петрови**, jež zde následuje po vlastní zpovědi jakožto rozhřešovací modlitba, podotýká Almazov ještě, že se vyskytuje velmi často v této vlastnosti i v řeckých řádech, avšak ne záhy, v obšírném řádě Jana postníka se s ní ještě neshledáváme. V jihoslovanských zpovědních řádech má vždy platnost rozhřešovací modlitby (str. 226). Za to má v nejstarším západořeckém řádu platnost předzpovědní modlitby. O předposlední (poslední) modlitbě v řádě praví Almazov (str. 211): »Послѣдняя молитва изслѣдуемаго чина «**Приими, Господи, оумаленое се исповѣдание**» — молитва субъективная, въ греческомъ оригиналѣ неизвѣстна и, судя по ея внутреннему характеру, — молитва компилятивная, а потуму — поздняя по своему происхожденію. Ко всему чинопослѣдованію, какъ мы видѣли, присоединена еще одна молитва — на разрѣшеніе поста «**Господи ... отъ грѣховъ помощь еси ...**» Молитва эта — въ отдѣльности — весьма нерѣдкая въ славянскихъ и русскихъ памятникахъ; въ евхологіи Гейтлера мы имѣемъ древнѣйшій ея текстъ; въ греческомъ оригиналѣ она намъ неизвѣстна; но что она именно молитва переводная, это будетъ выяснено ниже. Присоединеніе данной молитвы къ чину, добавимъ, доказываетъ намъ, что и въ практикѣ Юго-славянской церкви на первыхъ ея порахъ, полный объемъ сакраментальнаго покаянія обнимался двумя разрѣшеніями — собственно по исповѣди и затѣмъ по епитиміи.[32])

Uváživ všecky tyto vlastnosti našeho zpovědního řádu dochází Almazov k tomuto výsledku: Въ общемъ итогѣ изъ такого анализа молитвеннаго состава Гейтлеровскаго чина мы получаемъ: съ одной стороны — большая часть псалмовъ, и до половины (три из семи) принятыхъ въ немъ

[32]) Pojednávaje o poslední modlitbě prvního řádu Morinova mající název »*Εὐχὴ ἐπὶ τοῦ ἐν δεσμῷ ὄντος ὑπὸ ἱερέως καὶ λυομένου*« (Morinus str. 90) praví Almazov (str. 84): Ею, очевидно, дается понять, что по изслѣдуемому чину окончательное разрѣшеніе исповѣдника слѣдуетъ по исповѣди только въ томъ случаѣ, если не имѣется основаній наложить ему ту или другую епитимію; иначе же, при таковомъ разрѣшеніи, требуется еще разрѣшеніе, дополнительное, — это, по исполненіи возложенной эпитиміи. Однако, нельзя думать, ... чтобы это послѣднее разрѣшеніе понималось таковымъ именно въ отношеніи къ исповѣданнымъ грѣхамъ; скорѣе его надо понимать просто разрѣшеніемъ на право причащенія, право, котораго духовникъ иногда можетъ лишать кающагося за допущеныя имъ тяжкія грѣхопаденія. Závazný tento předpis ovšem nebyl a proto modlitba ona často chybí v rukopisech. Naše modlitba **ги ... иже отъ грѣховъ помощ еси** je svým obsahem rozhodně příbuzna k uvedené řecké *Εὐχὴ ἐπὶ τοῦ ἐν δεσμῷ* ... vyskytuje se i v jiných slov. rkp. (ku př. u Almazova sv. III, Приложенія ко второму тому str. 52) a ukazuje nám konečně, jak původce zpovědního řádu v Euch. sin. byl závislý na prvním zpov. řádu Morinovu. Je zajisté jen z řečtiny přeložena neb dle řeckého textu volněji přepracována.

молитвъ — не имѣли мѣста въ исповѣдныхъ греческихъ чинахъ; съ другой — молитвы и встрѣчаемыя нами въ послѣднихъ, — въ первомъ, какъ поставленныя предъ исповѣдью, имѣютъ другое, менѣе важное значеніе. Столь рѣзкія внутреннія отличія даннаго чина отъ чиновъ греческихъ, по нашему мнѣнію, въ особенности говорятъ за активную дѣятельность славянскаго списателя этого чина. При обратномъ предположеніи, мы болжны-бы имѣть хотя малѣйшее оправданіе всѣхъ такихъ особенностей въ древнѣйшихъ типахъ греческаго исповѣднаго чина (str. 211).

Na str. 212 pokládá Almazov náš zpovědní řád zase za překlad z originalu západo-řeckého: Тѣмъ не менѣе, связывая происхожденіе этого, замѣчательнаго для внѣшней исторіи исповѣди, памятника вообще съ западомъ, — оно (totiž предположеніе Suvorova, který jak jsme viděli, považoval náš řád za překlad z latiny) не лишецо одной вѣрной черты, это той, что трактуемый чинъ бубучи вообще переводомъ съ греческаго оригинала, въ то же время, на основаніи представленныхъ выше соображеній, несомнѣнно, долженъ быть признанъ переводомъ съ оригинала именно западно-греческаго.

Almazov tedy zde trochu kolísá. Jak uvidíme, překlad pouhý to není ať již východo-řeckého nebo západo-řeckého originalu, ovšem až na 4—5 modliteb kratších, které arci pocházejí z řeckého originalu. Úvod a delší předposlední modlitba jest práce více méně samostatná; bylo při ní ovšem použito i jiných pramenů, jak uvidíme, na které Almazov neupozornil.

Almazov vykládá pak dále, jak náš zpovědní řád se zachoval i v pozdějších rukopisech, jak byl pozměňován, doplňován atd. To ovšem se zde již netýče našeho předmětu, ukazuje nám však, jaký vliv měl tento řád na církevně-slovanské písemnictví.

Poněvadž tento řád mimo to i pro svůj původ bude míti pro nás, jak uvidíme, velkou důležitost, musili jsme zde vše podati, co o něm Almazov a sice hlavně v liturgickém ohledu napsal. Celkem musíme uznati, že i jinak jsou vývody Almazovy dosti zajímavé. Jak důmyslně si počínal a jak pilně prostudoval všecky řecké prameny, můžeme i z toho souditi, co napsal o zpovědní modlitbě **Господи в'семогъи, тебѣ бѫдѫ азъ исповѣденъ**. Tvrdí zcela určitě, že ji nemůžeme považovati za nějaké přepracování řeckého originalu. [33]). A skutečně se ukázalo, že modlitba tato je přeložena ze — staroněmeckého originalu. V některém ohledu ovšem třeba poopraviti vývody Almazova. Nemusíme ku př. vše, čím se náš řád liší od východořeckých, pouze vykládati tím, že by to bylo jakési přepracování neb překlad západořeckého originalu.

Je-li zde v tomto řádu mezi jiným též modlitba ze staroněmčiny přeložená, můžeme hned předem považovati za pravděpodobné, že nemáme před sebou nějaký jednotný text zpovědního řádu, kteréhož original po-

[33]) ... молитва весьма напоминающая краткую исповѣдь предъ самимъ Богомъ, совершенно неизвѣстна въ греческомъ оригиналѣ и не можетъ быть понимаема передѣлкою какой либо греческой молитвы (str. 210).

cházel by z řečtiny neb třeba z latiny. Řád tento jeví se nám skutečně jakožto kompilace z různých pramenů. Že to byly částečně též řecké prameny, o tom nemůžeme dle toho, co nahoře pověděno bylo, pochybovati. Avšak je zde viděti i vliv zpovědních formulí římské církve. V »Denkmäler d. Poesie u. Prosa«, II, str. 431 čteme: »Nach dem Evangelium fand die Predigt statt. Darnach forderte an Sonn- u. Feiertagen der Priester die Gläubigen auf ut omnes in commune pro diversis necessitatibus preces fundunt ad dominum pro rege et episcopis et rectoribus ecclesiarum pro pace, pro peste, pro infirmis ... Bei jeder dieser Bitten soll das Volk in der Stille das Pater noster beten, sacerdos vero orationes ad hoc pertinentes ... solemniter expleat. So lautet die Vorschrift eines Concils von Orleans«. Tyto modlitby přidávaly se k řádům veřejné zpovědi a máme v uvedeném díle takové příklady, nejobšírnější je II, str. 457: Darnâh pittet den allmechtigen got umb die heiligen christenheit ... Bittet umbe allen den gebresten der diser welt an leit ... Bittet umb alle betruobte leut, umbe alle siche leut, umbe alle arme leut, umbe alle gevangen leut, das in got allen ze staten chom nâh sînen gnâden und nah ieren durften. Bittet umbe alle die an rehtem leben sind, das si got bestêtig ... Podobná modlitba se nám obráží v našem zpovědním řádě: и примии оумаленое се мое моление, еже ти въздаѭ за сѧ и за правовѣрнꙑꙗ рабꙑ твоꙗ, да въ правьдѣ твоеи съблюдещи ꙗ. и еще влко послоушаи грѣшънаго си раба и за невѣрънꙑꙗ молѧща сѧ, да обратиши ꙗ въ вѣрѫ твоѭ и въ заповѣдехъ да съхраниши ꙗ и в'сѧ иже въ какои бѣдѣ ли въ напасти сѫтъ, ли вь плѣнѣ, ли вь темьници, да избавиши ꙗ отъ в'сеꙗ напасти. тꙑ бо еси помощь и застѫпъ и надѣжда в'сѣмъ прибѣгаѭщиимъ къ тебѣ.

Dále nám připomíná vlastní zpovědní formule na str. 68a, ř. 13 násl. třetí a první Frisinskou památku:

Euch. sin. 68a, ř. 13 násl.	III. Frisinská pam. ř. 25 násl.
исповѣдаѭ сѧ пръвое бꙋ в'се-	Bogu uzemogokemu izpouuede
дръжителю. и тебѣ оче вcѣхъ	uze moie greche (I ſce marie)
бещислънꙑхъ моихъ грѣхъ	uzeh nepraudnih del i nepraudnega
ꙗже съвѣдꙑ и не разоумѣꙗ	pomiſlenia, Eſe iezem uuede ztuo-
съгрѣшихъ, волеѭ ли нево-	ril ili neuuede, nudmi ili lubmi,
леѭ, съпѧ ли бьдѧ, лихоѭ	zpe ili bde ....
ѣдиѭ и пиѣнъствомь ...	v lichogedeni, v lichopiti ...

Třeba uvážiti, že v první Frisinské památce čteme:

> eſe pomngu ili nepomngu, ili vuolu ili nevuolu, ili vuede ili ne vuede ř. 13—14,

což se co do výrazu ještě více shoduje. Mimo to máme v téže zpovědní formuli Euchologia: нхъже не помьнѭ н ѣже съвѣдꙑ н нхъже не съвѣдꙑ ѣже сътворнхъ волеѭ лн неволеѭ... 68, ř. 7—10. S tímto se pak takřka docela shoduje z Emmeramské modlitby, tedy západního pramene:

> в'сего еже азъ помьнѭ, любо не помьнѭ, ѣже азъ съвѣдꙑ съгрѣшнхъ, любо не съвѣдꙑ, нѫждеѭ любо ненѫждеѭ, съпѧ лн бьдѧ...

S tímto třeba též srovnati, co z Euch. 68a uvedeno bylo, bylo tam též съвѣдꙑ съгрѣшнхъ... съпѧ лн бьдѧ, jen нѫждеѭ připomíná nám spíše nudmi třetí Frisinské památky. Jest tedy jakási souvislost mezi texty zde uvedenými.

Třeba zde připomenouti, že v řeckých formulích míváme *τὰ ἐν νυκτὶ καὶ ἐν ἡμέρᾳ* (místo съпѧ лн бьдѧ) ku př.: *τὰ ἑκούσια τὰ ἀκούσια, τὰ ἐν γνώσει καὶ ἀγνοίᾳ, τὰ ἐν παραβάσει καὶ ἐν παρακοῇ, τὰ ἐν νυκτὶ καὶ ἐν ἡμέρᾳ*... (Almazov, III, str. 10); dále: *ἐν πάσαις ταῖς ὥραις τῆς νυκτὸς καὶ τῆς ἡμέρας, ἑκουσίως τε καὶ ἀκουσίως, ἐν γνώσει καὶ ἀγνοίᾳ*... (ib. str. 79, západořecký řád). Obyčejně však schází i toto, tak hned u Jana postníka: *καὶ εἴ τι πεπλημμέλεται αὐτῷ ἑκούσιον ἢ ἀκούσιον ἁμάρτημα, ἐν λόγῳ ἢ ἔργῳ ἢ κατὰ διάνοιαν*... (Morinus, l. c. str. 77, podobně i na str. 81, a u Almazova III na str. 20).

Jako v Euch. sin. nalézáme naproti tomu i v staroněmeckých formulích (mimo Emmeramskou modlitbu), tak ku př. v bavorské: dero ih gihukko odo ni gehukko, de ih uuizzunta teta odo unuuizunta, nôtac odo unnôtac, slâphanto odo uuachanto...[34])

Ze zpovědních formulí západní církve pochází dále: егда прндетъ съ небсн въ славѣ оца своего сѫднтн хотѧ жнвꙑмъ н мрътвꙑмъ н въздатн комоужъдо протнво дѣломъ его 71a, ř. 12—16 a jinde: н пакꙑ нматъ прнтн съ небе сѫднтн хотѧ жнвꙑмъ н мрътвꙑмъ н въздатн комоужьдо протнво дѣломъ его 67a, ř. 26 — 67b, ř. 4. S tímto třeba srovnati z třetí Frisinské památky ř. 56—59: igdafe pridef zodit Siuuim i mrtuim comufdo po zuem dele.

Tato místa pocházejí z »confessio fidei«, která tvořila část veřejné zpovědi vzniklé snad v Bavorsku. O této konfessi zmíníme se ještě v další stati, pojednávající o vzniku Frisinských památek.

Tak čteme v mnichovské zpovědní formuli (obsahující veřejnou zpověď): Ich gloube in dannen chumftigen ane deme jungisten tage zerteilen ubir lebentige und ubir tôten, einemo

---

[34]) Müllenhoff u. Scherer, Denkmäler I², str. 246, podobně v benediktburské I (l. c. str. 288.) atd.

iegeslîchen menschen alnâch sînen werchen, und nâch.. (Denkmäler I³, str. 317). Podobně v benediktburské II: ich gloube daz er dannan kumftich ist ze tailn al manchunde, iegilîchen nâch sînen werken (l. c. str. 310, jest to též formule veřejné zpovědi) a dále v vesobrunnské (str. 294, též veřejná zpověd).

Taktéž v latinské: in finem seculi venturus est iudicare vivos et mortuos et reddere unicuique secundum opera (Poenitentiale Floriacense, Wasserschleben, Die Bussordnungen, str. 423 a Schmitz, Bussbücher, II, str. 340). Zakládá se místo to na třetí otázce tak zvaných »Ordines ad dandam poenitentiam«, jež zněla: »credis quia in ipsa carne, in qua modo es resurgere habes et recipere sive bonum sive malum prout gessisti« a pochází původně z ev. sv. Mat. 16, 27: **приити бо имать сн҃ъ чловѣчьскꙑ въ славѣ отца своего съ анћлꙑ ст҃ꙑми и тогда въздасть комоужꙿдо по дѣломъ своимъ** (Mar.).

V této souvislosti se místo naše v řeckých zpovědních formulích ovšem nevyskytuje. Zde máme jen ku př.: *καὶ φύγωμεν διὰ τῆς μικρᾶς ταύτης αἰσχύνης τῆς μελλούσης τότε γενέσθαι ἐνώπιον πάντων ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων, ὅταν ἀποδώσει ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ.* (Morinus, Commentarius historicus, cod. descriptio, str. 92). Vliv západních řádů jeví se dále i tuto: ... **то ѣвѣ то есть, ѣко нѣсть крѣстьѣнъ, понеже не вѣроуеть вьскрѣшенью ни въ ст҃ѫѭ троицѫ** ... 66b, ř. 15 až 18. Vidíme, že se nám tu obráží právě uvedená třetí otázka z »Ordines ad dandam poenitentiam« a druhá (credis quia hac tres personae unus sit deus). K těmto se ještě vrátíme u Frisinských památek, zde jen podotýkáme, že se dostaly též do západořeckých řádů (tak ku př. v řádě u Almazova, III, str. 78).

Ostatně máme zde úplnou »confessio fidei«: **б҃ъ единъ есть сътворен в'сѭ тварь, не имѣѩ ни отъ кѫдоуже начѧт'ка ... еже сѧ прѣстаа троица речеть оц҃ь и сн҃ь и ст҃ꙑ дхъ ... и бꙑсть соугобь б҃ъ въ коупѣ и ч҃къ, иже волеѭ страстехъ нашихъ причѧсти сѧ. распѧтии съмрьть подъемъ волеѭ, вьскрьсе трет(ь)еи день и въшедъ на н҃бса сѣде о деснѫѭ оц҃а и пак'ꙑ имать приити съ н҃бсе, сѫдити хотѧ живꙑмъ и мрьтвꙑмъ и въздати комоужꙿдо противо дѣломъ его** (67a, ř. 3 — 67b, ř. 4).

Tato »confessio fidei« prozrazuje nám též zcela zřejmě vliv západních formulí, neboť je sem vřazena dle vzoru německých formulí veřejné zpovědi, kde se právě vyskytovala, jak o tom ještě v další stati o vzniku Frisinských památek pojednáme.[35])

---

[35]) Almazov si to dobře nevykládal (I, str. 227). »По евхологію же Гейтлера оно (totiž поученіе předzpovědní) столько же предъ-исповѣдное увѣщаніе, сколько и поученіе огласительное въ основныхъ истинахъ христіанской вѣры. Такою характерною своею особенностью оно отличается отъ всѣхъ извѣстныхъ намъ памятниковъ подобнаго же рода.. трактуемое поученіе нигдѣ не можетъ имѣть столь цѣлесообразнаго приложенія, какъ при

Dále je **тѣмьже и азъ милъ сѧ дѣѭ боу҃** 68b, 23 dle teh ze tebe mil tuoriv I. Fris., ř. 23—24 a tebe ze mil tuoriv I., ř. 21 až 22. Tak i třeba srovnati **вь пиѣнствѣ и вь неправедьньнѣмь съпаньи** 78a, 16—17 s **вь ѣденьи и вь питьи и въ неправедьнѣмь съпаньи** Emmeramské modlitby 72a, 18—20; taktéž i **да твоеѭ помощиѭ съхраниВъ исповѣдание чисто** 80a, ř. 13—14 s: da mi rafite na pomoki biti... da bim cifto izpouued ztuoril III. Frisinská památka, ř. 20—23.

Na druhé straně se zde ale jeví mocně též vliv řeckých textů a sice hlavně zpovědního řádu připisovaného Janu postníku (Johannes Jejunator, uveřejnil Morinus, Comment. hist. Antverpiae. 1682, v přídavku: Cod... descriptio str. 1 násled.). Tak se shoduje:

Euch. 66b, ř. 9—14:

нъ слъши чѧдо, како ти жѧждетъ покааниѣ нашего бъ҃ и пркмь вьпиетъ къ намъ глѧ҃ · по сихъ вьсѣхъ обратите сѧ къ мнѣ, да азъ ицѣлѭ въі . . .

Jan postník (l. c. str. 78):

κλῖνον τοίνυν ὦ τέκνον τὸ οὖς σου καὶ ἡδέως ἄκουσον θεοῦ παραγγελμάτων οὕτω διὰ τῶν ἁγίων γραφῶν πρὸς ἡμᾶς λέγοντος· Ἐπιστράφητε πρὸς μέ, καὶ ἰάσομαι τὰ συντρίμματα ὑμῶν.

Euch. 70a, ř. 5—13:

. . . еже единоѭ отъстѫпивъше отъ грѣхъ къ томоу не възвращати сѧ къ нимъ . иже пакъі възвратитъ сѧ, то подобенъ естъ пъсоу на своѩ бльвотинъі възвращьшю сѧ, ли свиньи ѣже измъівъши сѧ, пакъі въ калѣ калѣетъ сѧ . . .

Jan postník (str. 78):

πρόσχες μήπω μετὰ τὴν ἀθέτησιν τῶν ἀθέσμων ἔργων εἰς τὰ αὐτὰ πάλιν ἐπιτρέψῃς καὶ ὁμοιοθήσῃ κυνὶ πρὸς τὸν ἴδιον ἔμετον στρεφομένῳ, καὶ ὗι λουομένῃ εἰς κύλισμα βορβόρου . . .

Toto místo nacházíme ještě dvakrát u Klimenta (viz doleji v »slově« **на крьщение**).

V latinských textech mluví se jen o psu: Quod si iterum ad pristinam consuetudinem vel peccatum reversus fuerit, sic est quomodo canis, qui revertitur ad vomitum suum (Poenitentiale Romanum, Schmitz, Bussbücher I, str. 472).

исповѣдникѣ-недавно просвѣщенномъ христіанскою вѣрою, еще неутвержденномъ въ знаніи истинъ этой вѣры. На этомъ же основаніи будетъ очень вѣроятнымъ предполагать, что данное поученіе есть памятникъ нарочито обработанный для юго-славянскаго исповѣднаго чина.« To ovšem není správný výklad.

Uvedená dvě místa pocházejí z předzpovědního poučení[36]) zpovědního řádu Jana postníka a setkáváme se s nimi právě též v poučení zpovědního řádu Euchologia sinajského.

Odtud pochází i, jak vidíme, oslovení **чадо** na začátku našeho zpovědního řádu, neboť často se zde v řeckém textě setkáváme s oslovením *ὦ τέκνον.*

Dále třeba uvážiti, že čtyři známé řecké originaly kratších modliteb vyskytujících se v našem zpovědním řádu jsou též obsaženy v témže zpovědním řádu Jana postníka (jenž je vydán u Morina na str. 77—90). A sice: **ги бже спинѣ моего** . . . 73b je na str. 81; **влко ги бже призъıвань** . . . 74a je na str. 80—81 a **бже спе нашъ давъи отъпоущение** 75b je na str. 80 (a též na str. 94). Jen modlitba **ги бже нашъ давъи петрови** . . . 77a vyskytuje se v jiném (druhém) zpovědním řádu, který se však též Janu postníku připisuje (na str. 94). Text tento zní: *Κύριε ὁ θεὸς ἡμῶν ὁ τῷ Πέτρῳ καὶ τῇ πόρνῃ διὰ δακρύων ἄφεσιν ἁμαρτιῶν δωρησάμενος καὶ τὸν τελώνην τὰ οἰκεῖα ἐπιγνόντα πταίσματα δικαιώσας, πρόσδεξαι καὶ τὴν ἐξομολόγησιν τοῦ δούλου σου τοῦδε, καὶ εἴ τι πεπλημμέληται αὐτῷ ἑκούσιον ἢ ἀκούσιον ἁμάρτημα ἐν λόγῳ ἢ ἔργῳ ἢ μετὰ διάνοιαν, ὡς ἀγαθὸς πάρειδε, σὺ γὰρ μόνος ἐξούσιαν ἔχεις ἀφιέναι ἁμαρτίας ὡς εὔσπλαγχνος, ὅτι ἀγαθὸς καὶ φιλάνθρωπος σὺ ὑπάρχεις, καί σοι τὴν δόξαν ἀναπέμπομεν τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι πάντοτε νῦν καὶ ἀεὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.*

Text tento vyskytuje se však přece i v prvním zpovědním řádu, ovšem ne jako samostatná část, nýbrž je zde v obšírnější trochu formě obsažen v předzpovědní modlitbě (str. 77), kde totiž čteme obdobně *ὁ τῷ Πέτρῳ καὶ πόρνῃ διὰ δακρύων τὴν συγχώρησιν παρασχόμενος, ὁ τελώνην στενάξαντα δικαιώσας, ὁ τῷ ἀσώτῳ τὰς πατρικὰς ὑπανοίξας ἀγκάλας, ὁ πάντας θέλων σωθῆναι καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν καὶ χαίρων ἐπὶ ἁμαρτολῷ μετανοοῦντι, καὶ μὴ βουλόμενος τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ὡς· τὸ ἐπιτρέψαι καὶ ζῆν αὐτὸν . . . μετὰ φόβου καὶ τρόμου καθικετεύω σεὶ ἐπάκουσον νῦν μου τοῦ ἁμαρτωλοῦ κατὰ τὸ πλῆθος τοῦ ἐλέους σου, κα, πρόσδεξαι τὸν δοῦλόν σου τὸν δ' ἐξομολογούμενον. καὶ εἴτι πεπλημμέληται αὐτῷ ἑκούσιον ἢ ἀκούσιον ἁμάρτημα, ἐν λόγῳ ἢ ἔργῳ ἢ κατὰ διάνοιαν, ὡς ἀγαθὸς παρίδε, σὺ γὰς μόνος ἔχεις ἐξουσίαν ἁμαρτίας ἀφιέναι, καὶ σοι προσπίπτομεν καί σε παρακαλοῦμεν καὶ ἀνυμνοῦμεν δοξάζοντες σὺν πατρὶ* atd [37])

[36]) Poučení toto počíná se slovy: *οὐκ ἐγὼ σοῦ τέκνον πνευματικὸν τὴν ἐξομολόγησιν . . . δέχομαι* a končí se: *ἀλλὰ καὶ στεφάνων καταξιοῖ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δοξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.*

[37]) Jak vidíme, je text v této předzpovědní modlitbě obšírnější. Naši věcí zde ovšem není rozhodovati, který text je původnější. A l m a z o v myslí, že modlitba naše, která v této formě se jen zde zachovala, není původní. Dle celé soustavy prvního zpovědního řádu Jana postníka zdá se, že tato modlitba je aspoň naproti dříve uvedené, s jejíž předkladem se i v Euch. sin. setkáváme, pozdější. Mluví pro to i ta okolnost,

Z toho všeho vychází na jevo, že původce našeho zpovědního řádu v Euchologiu sinajském znal dobře zpovědní řád Jana postníka a že ho též použil. Suvorov myslil, že nebylo ještě zpovědního řádu Jana postníka, když byl náš zpovědní řád v Euchologiu sinajském sepsán, avšak mínění to jest, jak zřejmě vidíme, mylné. V době kolem r. 900 byl již, jak zde můžeme dokázati, zpovědní řád Jana postníka v platnosti.

Zajímavé je, že se v našem zpovědním řádu děje též zmínka o veřejném pokání: аще котораато цркы отлжчаетъ въ мало врѣмѧ втнѣ стоѣти, тако бо оуставъ естъ отъ ба прѣданъ ей и отъ стыхъ аплъ и отъ прѣдвныхъ оць . . . 69a, ř. 5—10. I to bylo ve východní církvi známo a setkáváme se s tím právě zase u Jana postníka, jenž vykládá, že se má hříšník, jenž spáchal vraždu a pod. vzdáliti z chrámu: *καὶ περὶ μὲν τῆς λειτουργίας ἀπὸ τοὺς κατηχουμένους ἐξέρχεσθαι τοῦ ναοῦ καὶ στήκειν εἰς τὸν νάρθηκα* . . . (str. 88).

Vidíme tedy, že zde máme před sebou jednak kusy samostatně spracované dle různých pramenů východní a západní církvi náležejících — a to jsou právě oba delší kusy: začátek a kus předposlední — jednak jsou to doslovně přeložené modlitby z řádu zpovědního, jenž se připisuje Janu postníku. Jedna modlitba je též přeložena ze staroněmeckého originálu.

A od koho pochází toto dílo? V svém složení pochází tento řád od Klimenta. Delší poučení na začátku (l. 66b—71a) jakož i předposlední delší modlitba (l. 77b—79b) jest především vlastním dílem Klimentovým a zda-li též i poslední (молитва на раздрѣшение поста, l. 79b—80a), není dosud jisto. Překlady dle řeckých originalů pocházejí též od Klimenta, avšak o překladě Emmeramské modlitby toho říci nelze.

Napřed chceme přihlížeti k oněm dvěma delším kusům. Možno dokázati, že se v nich vyskytují jednak tytéž myšlenky, které shledáváme v jiných spisech Klimentových a sice jsou obyčejně týmiž slovy vyjádřeny což je právě nápadné. Jednak jest to celá řada zvláštních slov a rčení, která si Kliment oblíbil a s kterými se setkáváme přečasto v jeho spisech. Dále jsou to citaty ze sv. písma, které se vyskytují zde a v jiných spisech Klimentových v témže znění, odchylném ovšem od textů, které nacházíme právě v běžných církevněslovanských překladech.

Zkratky, jimiž naznačujeme jednotlivé spisy Klimentovy, uvedli jsme již nahoře (str. 19—20).

Tak třeba hned vytknouti citat: нжждьно естъ цѓство бжие и нжждьници въсхытаѭтъ є str. 69b, ř. 14—16 a zrovna tak Na vъskrьs. 15, ř. 5—7: ноужьно бо юсть цѓствию нбсною и ноужьници

že se tato v Euch. sin. vyskytuje jako samostatná modlitba. Jest pravdě podobné, že původce našeho řádu měl před sebou právě takový řecký řád, v němž tato modlitba nebyla ještě zařazena a rozvedena jakožto předzpovědní modlitba.

въсхытаютъ ѥ. Jest to z Mat. 11, 12, kteréžto místo zní v Mar. цсрствие небеское нѫдитъ сѧ и нѫждьници въсхытаѭтъ е (въсхытаѭтъ Zogr. Mar. Sav. Nik. Trn., proti tomu въсхыщаѭть Ostr. a Remežské ev.), řecký text: . . . ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν βιάζεται καὶ βιασταὶ ἁρπάζουσιν αὐτήν (regnum vim patitur et violenti rapiunt illud).

Nápadné je zde ovšem нѫждьно естъ ř. βιάζεται (vim patitur), poněvadž rčení to nemá vlastně passivního významu. Jest zajisté s podivením, že Kliment tak překládal.

Uvedené již místo: егда придетъ съ небси въ славѣ оца своего сѫдити хотѧ живъімъ и мрътвъімъ и въздати комоужъдо противо дѣломъ его 71 a, ř. 12—16, pak: и пакы иматъ прити . . . сѫдити хотѧ живъімъ и мрътвъімъ и въздати комоужьдо противо дѣломъ его 67 a, ř. 26 — 67 b, ř. 4 opětuje se i jinde u Klimenta. Tak: се бо гредеть богь сь небесе вь славѣ божьства своѥго соудити хоте живъімь и мртвъімь и вьздати комоуждо противоу дѣлом' ѥго . . . Jl. 17 (252) ř. 9—11. Dále хощетъ прiити соудити живъімъ и мертвъімъ, воздати комоуждо противоу дѣлъ Dimitr. str. 360, ř. 5—6. Vlastně máme zde celý kus z uvedené na str. 32 konfesse fidei:

Euch. 67 a, ř. 19 — 67 b, ř. 3:	Dimitr. 359, ř. 36—360, ř. 6:
бесѣмени зачатъ сѧ, и бъістъ соугоубь бъ въ коупѣ и чкъ иже волеѭ страстехъ нашихъ причасти сѧ распѧтии съмрьть подъемъ волеѭ вьскръсе третьи день и въшедъ на нбса сѣде о деснѫѭ оца и пакы иматъ прити съ нбсе, сѫдити хотѧ живъімъ и мрътвъімъ и въздати комоужьдо противо дѣломъ его . . .	безсѣмени плоть бъівъ, бъість вкупѣ богъ и человѣкъ . . . распьітiе же и смерть насъ дѣлма изволи восприяти . . . воскресъ изъ мертвъіхъ, взъіде на небеса и сѣде о десную отца, поставилъ есть и нарече день, въ оньже день хощеть приити судити живъімъ и мр. . . . воздати комуждо противоу дѣлъ.

Podobně: пакы гредъіи вь славѣ бжства своѥго соудити хоте вьселен'нѣи и вьздати комоуждо противоу дѣломь ѥго Jo. Krbst, str. 390, ř. 26—27. Citat ten poznal Kliment v této podobě, jak jsme nahoře (str. 31) viděli, ve zpovědních formulích západní církve. Bylo též podotčeno, že v evangelských textech máme: по дѣломъ своимъ. Kliment má však často slovo противо (оу); v evangeliu máme jen jednou противѫ силѣ своеи κατὰ ‚secundum' Mat. 25, 15, jinak zde má slovo to jiný význam, totiž: εἰς συνάντησιν neb εἰς ὑπάντησιν (Mat. 8, 34; 25, 1; Jan 12, 13 a 18) a za řecké κατὰ ‚secundum' je všude по a sice 27krát (viz též Jagićovo vydání Mar. str. 552). Naproti tomu u Klimenta mimo

uvedená místa ještě: . . . похвалы ꙗзыкъ издрещи ни оумъ не постигнеть подобно похвалити, но противоу немощи своѥи ѥлико възможемъ постигноути . . . Mich. i Gavr. str. 43, ř. 5—7. Z našeho zpovědního řádu: припадаѭ ти оче, да подаси ми заповѣдь, противо зъломъ моимъ, некъли вьзникнѫ из глѫбинꙑ безаконеи моихъ Euch. sin. 68b, ř. 24 — 69a, ř. 3. Jinak jest již: противоу свѣтоу оубьенъ бꙑстъ захариа... Zach. 28, ř. 14.

Celá místa zpovědního řádu opětují se nám dále i v jiných spisech Klimentových.

Tak se shoduje začátek poučení dosti se začátkem poučení Na pam. ap.

Euch. str. 66b, ř. 4 násl.

Чадо нꙑнѣ обновити сѧ хощеши . . и вьзискати прьвааго отечства . . . егоже остѫпилъ бѣ прѣстѫплениемь, нъ слꙑши чадо, како ти жаждетъ покаанѣ нашего бъ . . .

Na pam. ap. str. 5, ř. 1—12:

Братиꙗ, присно жадаꙗ спсниꙗ нашего гь въ нашь . . . велѧ нꙑ . . . възискати и преꙗти оно црствиѥ из негоже испадохомъ заповѣдь бжю престоупльше, ꙗже бѣ предана адамоу . . .

възискати máme na obou místech, dále прѣстѫплениѥ (прѣстоупльше), жаждетъ se střídá s жадаꙗ, rozdíl je jen mezi съпасениѥ a покааньѥ, což ovšem konečně jedno s druhým souvisí.

Zde se může též vytknouti: тои обители жадѫще, братие, приникнѣмъ къ живьноумоу источникоу Zach. str. 32, ř. 12—13.

Zajímava je dále následující shoda:

Euch. 71, ř. 1—10:

не сътѫжимъ си, хотащии покаати сѧ, понеже не вѣмъ доколѣ живи бѫдемъ, да аще нꙑ деситъ день съмрътьнꙑ въ грѣсѣхъ, то въскѫѭ сѧ и родили бѫдемъ · нъ потъщимъ сѧ въ скорѣ отътрѧсти брѣмѧ грѣховъ нашихъ да на вьскрѣшеньи свѣтъли сърѧщемъ и . . .

Na prěobr. str. 18, ř. 1—8:

отъ негоже чающе мсти потъщимъ сѧ на покаание не вѣми бо къгда придеть часъ смрътьнꙑи и аще ѡбрѧщеть нꙑ (вꙑ) въ злобѣ беспокаꙗниꙗ, то закоую боудѣмъ ѡсщни . . . да того ради потъщимъ сѧ прѣже смртнаго врѣмени готови ѡбрѣсти чьсть и милость, да и к намъ речеть гь благꙑ рабе и вѣрнꙑи въ малѣ бѣ вѣрьнъ . . . вниди въ радость га своего . . .

Máme zde tytéž myšlenky a tu a tam i táž slova. Zde můžeme hned podotknouti, že потъщимъ сѧ se vyskytuje u Klimenta velmi často: потщим сѧ всакоу злобоу штвреци Klim. 79, 10; нъ да потъщимъ сѧ шт селѣ вънити ... Na pam. ap. 9, ř. 3—4 atd.

Zajímavé je zde dále rčení отътрѧсти брѣмѧ грѣховъ нашихъ Euch. sin. 71a, 7—9, neboť se vyskytuje dosti podobně též v Jo. Krьst. теготоу сьнноую штресѣмь шт себе str. 392, ř. 28; srovnej též: врѣдь штрѣсоуще str. 392, ř. 39.

Myšlenka pronesena v Euch. 70a, ř. 2: бес плача бо невъзможъно естъ покаати сѧ připomíná nám též místo v Na vъskrьs.: иже бо сѧ не плачеть грѣхъ своихъ, то безъ оуспѣха имать плакати сѧ не оутѣшьно въ моуцѣ вѣчьнѣи str. 13, ř. 19—22.

Co potom v Euchologiu následuje, opětuje se nám částečně v poučení Jo. Krьst. Chci zde jen hlavní věci vytknouti:

Euch. 70a, ř. 7 násl.:	Jo. Krьst. str. 392, ř. 26 násl.:
иже пакы на тожде възвратитъ сѧ... мы же чѧда добраа дѣла сътѧжѧще... потомъ не възврати сѧ на тожде; 70b, 20—26: тѣми бо пѫтьми бестоуда вьнидеши въ породѫ, рече бо бъ҇ бѫдете присно готовн, ѣко не вѣсте дьни и часа вь ньже придетъ коньчина...	празноуимь не возвращающе на прьвые грѣхы... тѣ бо добродѣтѣли бестоуда на нбо вьзносита... прьвѣе вариимь стежати добрые дътѣли, даже кон'чина[38]) не постыгнеть...

S vyskytujícím se zde rčením: вьнидеши въ породѫ Euch. 70b, ř. 21 až 22 můžeme srovnati: пакы вънидоша въ пьрвоую породоу Na pam. ap. 6, ř. 7—8 a: то оудобь пакы вънидемъ въ тоуже породоу ib. 7, ř. 17—18.

Jakási souvislost jeví se nám též mezi hříchy uvedenými ve zpovědní formuli Euchologia 68a, ř. 18 a mezi hříchy v poučení Na pam. ap. str. 7, ř. 3 násl. V Euch. 68a, ř. 19—21: присно въпадаѭ въ блѫдъι и прѣлюбодѣаниѣ, v poučení též po sobě: блоуженнѩ, прелюбодѣяниѩ. V Euch. pak následuje (ř. 21—23): въ разбоѩ, въ дѣтогоубелениѣ, въ татъбы, въ пиѣнъство, вь клеветы, v poučení ř. 4—6: клеветы... татьбы, разбои, пьяньство, обьядание... дѣтогоубьѩ. Vidíme, že ve zpovědní formuli je lepší pořádek, дѣтогоубленье je v řadě s разбои, potom татьба, v poučení je to převráceno (jako i v II. Frisinské pa-

[38]) Slovo коньчина v tomto významu je vůbec u Klimenta oblíbeno, ku př. Prěst. Bogor. 226, ř. 28; Zach. 33, ř. 11; ib. 32, ř. 15 atd.

mátce), ale v obou následuje hned пьяньство a tu se právě prozrazuje ještě bývalá souvislost. Společně mají ještě плѧсаниѣ (Euch. 68a, ř. 24 a Na pam. ap. 7, ř. 8), прѣстѫпоклатиѣ (Euch. 68a, ř. 25, Na pam. ap. клатвопрѣстоупление 7, ř. 11). чародѣяниѣ 68b, ř. 1 je bezpochyby původnější než вълшвения 7, ř. 9.

Některé z cností na str. 69b, ř. 22 násl. uvedených opětují se též v 40 Muč. str. 21, ř. 13—16 jako: алъкание (постъ), кланѣние, нищелюбие, странънолюбье.

Větší shoda jeví se též v následujícím:

Euch. 69b, ř. 16 násl.:

подвизаите сѧ вьнити тѣснъими вратъı въводѧщиними въ животъ … се сѫтъ дѣла алъкание, жадание atd. (70a, 5) … еже единоѭ отъстѫпивъше отъ грѣхъ къ томоу не възвращати сѧ къ нимъ … (13) мы же чада … поревъноуимъ древльнюмоу блѫдъноумоу сыноу …

Na pam. ap. str. 9, ř. 3 násl.:

нъ да потъщимъ сѧ ѡт селѣ вънити тѣснъıми двьрми въ жизнь вѣчьноую, сиръчь въздьржаниемь, пощениемь, постъ же истиньнъıи сие есть не тъкъмо отъ брашьна въздьржати сѧ ли ѡт питиꙗ, нъ всѧкого грѣха бѣгати … имиже сь блаженъıи … подвигноу сѧ … томоу оубо, братиꙗ, порьвьноуимъ … [39])

V poučení Jo. Krьst. str. 288, ř. 3—7 je podán volně citat (Tit 3, 3), v němž se praví: бѣхомь … поработали се похотемь и сластемь различьниимь (v Ap., XII. v., vydaném Kałużniackim: работающе похотемь и. сл. р., v Šiš. chybí). V Euch. 69a, ř. 19—21 čteme: тѣмь же не порабощаимъ сѧ чрѣвънъıмъ похотемъ, нъ … atd. поработити vyskytuje se vůbec častěji u Klimenta. Tak ještě Euch. 78a, 21: поработихъ сѧ … лѫкавънъıмъ ограждениемь. Srovn. ještě: безбожною льстью гор'коу моучителю поработивше се Jo. Krьst. 388, ř. 12. Taktéž Dimitr. 359, ř. 34: поработившавсѧ.

Zajímava je dále shoda: и отъгънавъ мракъ грѣховънъи Euch. 78a, ř. 6—7 (tedy v předposlední modlitbě) a: тоу грѣховьнъıи мракъ ѡтъ срдць нашихъ ѡтганѧеть сѧ … Na vъskrьs. str. 13, ř. 1—3, pak: прогониꙗ грѣховнъıй мракъ отъ чтущихъ … Dimitr. 361, ř. 2. Mimo to: отвръгше жъ мракъ житиискъıи … Prěst. Bogor. str. 225, ř. 3. K tomu rčení se ještě vrátíme.

---

[39]) Srv. též: днесь бо преставн сѧ мати живота въ вѣчноую жизнь породнъıи двери отверзающи родоу … Prěst. Bogor. str. 227, ř. 12—14.

раздавьникъ имѣниѣ своего Euch. 70b, ř. 10 shoduje se s...раздаи имѣние свое нищинимъ... Napam. ap. str. 8, ř. 12.

Euch. 78a, ř. 12: источьникъ слезъ, имиже да бимь о т ъ м ы л ъ (гнесь · отъ дша моеѩ) и с к в р ъ н ѫ отъ плъти моеѩ, ѩже колижьдо сътворихъ... Na vъskrьs. 13, ř. 8—12: тѣмьже подобаѥть ны... покаиниѥмь ѡт себе всакоу с к в р ь н оу ѡ т м ы в ъ ш е...с л ь з а м и о т ъ м ы в ъ ш е в ѣ д о м ы и и невѣдомыи грѣхы... Srovnej též: грѣхы ѡмити хоте Jo. Krьst. 388, ř. 2; кые грѣхыи омыти хощеши ib. 389, ř. 24a: кое скврнъ омыти хощеши ib. 389, 21.

Euch. 66b, ř. 20—21:	O prazdn. str. 3, ř. 7—8:
ни приношениѣ зань въ црквь принимати	тъгда и приношениꙗ наша приꙗта створать са

Srovnej i: i obeti naffe im nezem v druhé Frisinské památce ř. 38. приношение ještě ku př. Zach. 33, 14.

Euch. 68a, ř. 8—9: никътоже бо таѩ врѣдъ свои... ти ицѣлѣетъ a 69a, ř. 25—26: никыже бо врѣдъ тѣлесъны не цѣлѣетъ... Zach. 29, ř. 6: врѣдъ исцѣлити.

Euch. 66b, ř. 7—8: сыновьствѣ его п р и м ѣ с и т и са...Mich. i Gavr. муцѣ вѣчнѣи п р и м ѣ с и с а, не п р и м ѣ ш а ю т ь бо са злоба къ благдѣти str. 42, ř. 8—9 a: и смертнѣи сеи плъти п р е м ѣ с и (= примѣси) сꙗ... Prěst. Bogor. 226, ř. 30.

Kliment oblíbil si dle řeckého *προσπίπτομαι* složené sloveso п р и п а д а т и, п р и п а с т и. Euch. 68b, ř. 24: п р и п а д а ѩ т и оче, pak 79a, ř. 9: тѣмь же п р и п а д а ѭ ти... Jo. Krьst.: п р и п а д ѣ м ь кь млосрдию бжю str. 392, ř. 39; Mich. i Gavr.: к' нима же ѥдиногласно п р и п а д а ю щ е str. 44, ř. 1. O prazdn.: въ цркви п р и п а д а ю щ е 4, ř. 4—5. Prěst. Bogor. str. 227, ř. 18—19: к неиже нынѣ припадающе..; припаде кь горѣ. Jo. Krьst. str. 392, ř. 8.

Důležité jest též Euch. 67a, 19—20: б е с ѣ м е н и зачатъ са a 79a, ř. 4 (tedy opět v předposlední modlitbě): рождьшаѩ та плътнѭ б е с ѣ м е н и. Nápadně i v Zach.: б е с ѣ м е н н оу м оу бжию рождьствоу str. 32, ř. 18; dále: бца... б е с е м е н е очьскоую зарю зачтъ... Mich. i Gavr. str. 44, ř. 22—23, pak: б е з с е м е н и зачениши паче словесъ порождьши... Prěst. Bogor. str. 227, ř. 30—31 a Dimitr. 359, ř. 36—37: без сѣмени плоть бывъ.

Euch. 69a, ř. 24—25: тѣлесъныимъ ласкръдемъ... Klim. 79, ř. 12: ласкордьствомъ.

Euch. 79b, ř. 6: правовѣрныѩ... Mich. i Gavr.: правовѣрые str. 43, ř. 21—22.

Euch. 68a, ř. 1—2: непрѣстанъно, tak i: O prazdn. 4, ř. 11, Na pam. ap. 5, ř. 5 a mimo to Mich. i Gavr.: непрестанъімь гломь str. 39, ř. 10; непрестанно Prěst. Bogor. str. 228 ř. 24.

Velmi často vyskytují se u Klimenta slova: подвигнѫти сѧ, подвизати сѧ, подвигъ, ku př. подвигнѣм сѧ въ дꙋвнъіи подвигъ Klim. 78, ř. 11; да подвигнѣмъ сѧ сами добръімъ подвигомъ скончати O prazdn. 3, ř. 23 — 4, ř. 2; въ подвигъ себе въ дꙋвьнъ въложаще Na vъskrьs. 14, ř. 20 atd.

Tak i v Euch. 77b, ř. 23: нъ дшевънъіѩ подвигꙑ и плод'ꙑ сътѧжимъ 69a, ř. 21.

Euch. ни оуклони сѧ ... отъ раба 77b, ř. 23; оуклони сѧ ѡтъ зла Na pam. ap. 7, ř. 15.

Euch. 78b, ř. 2—3: мръзъкъ (стоудъна и мръзъка); мрьзьци соуще и против'нꙑи Jo. Krьst. 388, ř. 5, мрьзъчѣю Na pam. ap. 7, ř. 19 (zde z druhé Frisinské památky; snad vůbec z této oblíbil si slovo). лиꙋоѭ ѣдиѭ Euch. 68a, 18 pod vlivem textů Frisinských památek, pak Emmeramské modlitby, kde máme лиꙋа сътворениѣ, лиꙋо сътворихъ atd. (72a). Dle toho i: не лиꙋо глаголите ... лиꙋоглаголанию ... O prazdn. 2, ř. 1—2; грабѧ лиꙋоиманиемъ Zach. 30, 25.

Oblíbené slovo jest dále u Klimenta: въздрьжанию, въздрьжати сѧ, ku př. въздьржаниꙗ нашего дѣлꙗ Na pam. ap. 5, ř. 11—12; невъздьржаниꙗ дѣлꙗ ib. 5, ř. 19; въздьржаниемь ib. 9, ř. 5; отъ брашьна въздьржати сѧ ib. 9, 7; въздержаще сѧ отъ всѧкого зла Na vъskrьs. 11, ř. 5; въздьржание ib. 11, ř. 20 atd.

Podobně: нъ аще к'то твръдо въздръжитъ сѧ отъ в'сего Euch. 69b, ř. 2—3.

U Klimenta vyskytují se nám složeniny se dvěma, ano i více předponami, ku př. припороучиша сѧ бви Klim. 79, ř. 5; съпричастьникъ Laz. 22, ř. 15; спричастникъ Klim. str. 73, ř. 21; въсприемьлюще Zach. 30, ř. 20; въсприемше 40 Muč 22, 11; (въ сьсвѣтлости Jo. Krьst. 392, ř. 20 zasluhuje též povšimnutí, ač není dle uvedeného principu tvořeno); превъспѣваꙗ Mich. i Gavr. 39, ř. 4; требезначалнаго свѣта ... слꙋжителю Mich. i Gavr. 44, ř. 7—8 (srovn. ještě ř. 9); провъзвѣстоуꙗ Na vъskrьs 17, 11 a рече бъ провозвѣстѧ Zach. 24, 25—26; провьзвѣстниче ib. 28, 2; провъзвѣщен'ꙑѧ ib. 28, ř. 3; 27, 10; иже прооуготоваеть поути моꙗ Zach. 24, 26—27; провъзгласивь и рече 40 Muč. 21, ř. 32; провъзгласи ib. 23, 7; снь ми юсть вьзлюблени, сьприсно соущьнь ... Jo. Krьst. str. 390, ř. 23—24; сьприсносоущна máme i v Pochvale na Cyrilla str. 37, ř. 6.

Srovnej v Euch. 67a, ř. 7—8: събезначѧльно (tři předpony!), v Mich. i Gavr. máme безначальнꙑи 46, ř. 6; dále: сънрѣстольно 67a, ř. 11. —

Jak je utvořeno низъвести: низъвести въ адъ и пакꙑ вьзвести

Euch. 78 b, ř. 24—25, tak i **низъложити**: **низложивъ ада и смьртию своѥю поправъ**... Na vъskrьs. 12, ř. 9.

Že jak dlouhý úvod (66 b—71 a včetně) tak i delší předposlední modlitba (77 b, ř. 19 — 79 b, ř. 21) pochází od téhož autora — od Klimenta, vychází již z předešlého na jevo, neboť jsme často shledali v obou tytéž zvláštnosti **поработити, бесѣмени, припадати** atd.). Můžeme ještě ukázati na 70 a, ř. 14—21: **поревъноуимъ древльнюмоу блѫдъноумоу сноу** ... **древльнюмоу разбоиникоу, древльнии блѫдъници, древльнюмоу мытароу**; týž pořádek na str. 78 b, ř. 26 — 79 a, ř. 5: **ѣко древльнѣаго блѫдъна и ѣко прѣждьнѣаго разбоиника, и прости мѧ отъ в'сѣх'ъ зълъ ѣко древльнѭѭ блѫдьницѫ и мытоимьца**. Že Kliment někdy výrazy trochu střídá, vidíme i jinde.

Taktéž můžeme srovnati 69 a, ř. 12: **причѧстити сѧ тѣлѣ и кръви гдн** a 78 b, ř. 7—9: **приобьщилъ еси плъти и кръве естъства твоего**.

Avšak i překlad kratších čtyř modliteb pochází od Klimenta. Řeckou větu: *κατασκηνῶσαι ἐπ' αὐτὸν τὸ ἅγιον πνεῦμα* přeložil: **и примѣшаѭ сѧ стѣмь твоемь дсѣ**, tedy dosti volně. Výraz ten však pochopíme, srovnáme-li jej s **и сыновествѣ его примѣсити сѧ** 66 b, ř. 7—8, o čemž se stala zmínka na str. 40, kde i obdobná místa z jiných Klimentových spisů uvedena.

Viděli jsme na str. 40, jak je u Klimenta oblíbeno slovo **припасти**. Tak překládal i zde řecké *καὶ προσπίπτοντα τῇ μεγαλωσύνῃ σου* slovesem uvedeným: **припадаѭщю величествью твоемоу** 74 a, ř. 16.

Souhlasně s 68 a, ř. 17 a 68 b, ř. 9: **волеѭ ли неволеѭ** máme zde: **прѣгрѣшение вольное же и невольное** (*πλημμέλημα ἑκούσιόν τε καὶ ἀκούσιον*) 73 b, ř. 12—13 a: **волеѭ ли неволеѭ** 77 a, ř. 16, kdežto v Emmeramské modlitbě čteme: **нѫждеѭ любо ненѫждеѭ** 72 a, ř. 13 až 14. Jak dále ukážeme, nepochází překlad této od Klimenta.

Dále třeba vytknouti: **словомь ли дѣломь ли помышлениемь** 77 a, ř. 17—18, s čímž souhlasí: **за дѣла и за помышленьꙗ и за словеса** Klim. 78, ř. 17—18. Naproti tomu čteme v Emmeramské modlitbě: **изглах'ъ и лихо сътворих'ъ и лихо мыслих'ъ гломь ли дѣломь ли помышлениемь** ... 72 a, ř. 8—10 (srovn. v druhé Frisinské památce: i zuoim glagolom izbovuedati ř. 78—79, též glagolite v I, 1 a zaglagolo ze III, 1.). Doleji ovšem též: **и моѭ мысль** ... **моѣ словеса и мое дѣло** ... 72 b, ř. 19—23.

V těchto překladech máme též **прѣгрѣшение** 73 b, ř. 12 (*πλημμέλημα*); 75 b, ř. 13—14 (*παραπτῶμα*); 75 b, ř. 16 (*πλημμέλημα*); 75 b, ř. 22 (*ἀδικία*); 77 a, ř. 14 (*πταῖσμα*), 17 (*πεπλημμέληται*), pak 80 a, ř. 7. Též i v Jo. Krьst. 389, ř. 20; v Dimitr. 360, ř. 2: **оумерщвыꙗ прегрѣшениꙗ наша**.

V modlitbě na str. 73 b, 2—3 čteme: **ги бже спнѣ моего милоуѩи** ... **прѣклонеи нбса и съшедъ**. Podobně píše Kliment v Prěst. Bogor. str. 226, ř. 16: **но милосердіемъ си съмиликсꙗ на ны преклонь**

небеса и сниде... a v Dimitr. str. 359, ř. 34—35: того ради прекловь небеса сиде отъ... дѣвы плоть прiимъ...; того ради оумилосрдив се на пы прѣклонивь нбса сниде Jo. Krьst, 388, ř. 12—13.

Modlitba 79, ř. 22 — 80a, ř. 24: на раздрѣшение поста atd. je bezpochyby, jak již podotčeno, pouze z řečtiny přeložena.

Jak již naznačeno, liší se jazyk Emmeramské modlitby od ostatních kusů, z nichž se skládá tento zpovědní řád; vidíme z toho, že tento překlad nepochází od Klimenta. Tento přejal text přeložený a přispůsobil bezpochyby v některých výrazech, ale mnoho asi celkem neměnil. Proto se jazyk jeho liší od ostatního textu. Mimo uvedené příklady máme zde ještě: лихо клатвы ‚meinsuerto‘ 72a, ř. 17 proti прѣстѫпоклатиѣ 68a, ř. 25.

Dále zde máme рачити: да ты ми рачилъ животъ и милость подати 72a, ř. 21—22; рачи ми помощи 72b, ř. 16, dále m. ави 72b, ř. 25 má býti dle staroněmeckého originalu bezpochyby рачи. U Klimenta se nevyskytuje slovo to ve zpovědním řádě a jinde nalézáme je v jeho spisech jen snad jednou neb dvakrát. Taktéž bychom slova toho marně hledali v nejstarším překladě písma sv. (v evangeliu, v apoštolu, a v žaltáři). Z toho ovšem ještě těžko souditi, že by bylo slova toho nebylo v nářečí, do něhož slovanští apoštolé přeložili písmo sv. Nicméně jest pravdě podobné, že se dostalo teprv trochu později do církevněslovanského písemnictví ve velkomoravské říši a v Pannonii. Nalézáme je též ve Frisinských památkách: raſite... biti III, 20, iſe iezi razil... priti III, 68 - 69, jež vznikly na témž území, na kterém i prvotní překlad naší Emmeramské modlitby. Též v církevněslov. legendě o sv. Václavu máme slovo to: крѣв же его не рачи в землю ити.

бладн 72a, ř. 17 odpovídá staroněm. ‚hurôno‘, ve zpovědním řádě máme naproti tomu блѫды (присно въпадаѭ въ блѫды и прѣлюбодѣаниѣ 68a, ř. 19 - 21.

сътворениѣ (моего лихо с...) 72a, ř. 7 proti съдѣаниемъ моимъ 67b, ř. 23—24. Vůbec se zdá, že se na půdě, kde vznikly Frisinské památky a překlad této modlitby, dávala trochu přednost slovesu ‚tvoriti‘, ‚stvoriti‘ a pod. Nápadné je ku př. tebe ze mil tuoriv I. Fris. ř. 22 a 24, naproti tomu v Klimentově zpovědním řádu: азъ милъ сѧ дѣѭ боу 68b, ř. 24.

Známý germanismus: тебѣ бѫдѫ азъ исповѣденъ в'сѣхъ моихъ грѣхъ ‚dir uuirdu ih pigihtig...‘ 72a, ř. 5—6 nevyskytuje se jinde ve zpovědním řádě Klimentově, nýbrž máme zde: исповѣдаѭ сѧ 68a, ř. 13.

в'севладъıко гн 72b, ř. 4 ‚alles uualtanto trohtîn‘ proti бже вседръжителю 80a, ř. 1.

Že Emmeramská modlitba byla přeložena tam, kde vznikly Frisinské památky, vychází na jevo (mimo uvedené rčení исповѣденъ в'сѣхъ грѣхъ, jež máme též ve Frisinských památkách, mimo рачити atd.) ještě z opakujícího se rčení любо: любо помьнѭ любо непомьнѭ 72a, ř. 11 až

12; . . . **съвѣдꙑ** . . . **любо не съвѣдꙑ** 72a, ř. 12—13, pak ještě **нѫждеѭ любо ненѫждеѭ** 72a, ř. 13—14. Naproti tomu jinde zde: **волеѭ ли неволеѭ** 68a, ř. 17; **съпа ли бѫдѫ** 68a, ř. 18. Ve Frisinských památkách též: libo bodi dobro libo li zi zlo II, ř. 81—83. Mimo to ještě v Emmeramské modlitbě: **ѣкоже ти любо** 72b, ř. 14, což odpovídá docela: iacoſe tua milozt i tebe liubo v první Frisinské památce ř. 26.

Jak se zdá máme u Klimenta řídčeji a sice jen as drakrát **любо - любо**: **любо вь грѣсѣхъ любо вь покаꙗнии** Jo. Krьst. 392, ř. 35 a **трьпѣти любо добро любо зло** (rovn. nahoře ve II. památce) v slově na krštenije (o němž doleji) str. 254, ř. 11.

Vznik Frisinských památek, jakož i překladu Emmeramské modlitby.

V předešlém oddíle jsme dokázali, že Kliment použil druhé Frisinské památky skládaje svou homilii na památku apoštola neb mučedníka vůbec. Mohla by arci vzniknouti otázka, nepocházejí-li obě památky od Klimenta, čímž by se jich souvislost nejsnáze vysvětlila. Avšak proti tomu mluví především jazyk druhé Frisinské památky, neboť nemůžeme připustiti, že by Kliment mohl psáti: obeti naſſe im nezem II, 37; od gego zavuekati (ze) ř. 95, což je proti církevní slovanštině. Taktéž nemůžeme u něho předpokláti vazbu: ſtaroſti neprigemlioki...ni... imoki ř. 3—6 (viz str. 16). Dále není u Klimenta oblíben infinitiv s je (jest) k vyjádření nutnosti, možnosti a pod., který se nám v druhé Frisinské památce často vyskytuje (viz str. 16). Srovn. též, co bylo nahoře na str. 17 u slov děd a praděd řečeno. Nemůže tedy druhá Frisinská památka pocházeti též od Klimenta.

Tato památka souvisí dále co do jazyka se zpovědními formulemi, které jsou nám zachovány jakožto první a třetí Frisinská památka. Chceme jen důležitější shody vytknouti: vzedli v zezarſtuo ſuoge, Eſe ieſt ugotouleno izconi doconi izvolenicom boſiem II, 62—66, což se shoduje s: Pridete otza mega izvuolieni, primete vuecſne vuezelie ivuecſni ſivuot Eſe v(i) iezt ugotovlieno iz uueka v uvek I, 33—35.

Dále: da...boſi raba prizuauſe tere im grechi vuaſa poſtete i im zpovvedni bodete grechov uuaſih, srovn. boſi rabe I, ř. 7 a III, ř. 46; pak: od zih poſtenih greh I, ř. 22; tebe... choku biti izpovueden uzeh moih greh I, ř. 7 a togo uzego izpouuden bodo Bogu III, ř. 42.

zlodgem II, ř. 74 vedle zlodeiu I, 28; zlodeiem I, ř. 28—29 a ot zlodeine oblazti III, ř. 70—71 (zloděj ve významu liturgickém = ďábel).

od gego zavuekati i gemu ze oteti II, ř. 95—96 vedle: da bi ni zlodeiu otel, otmi me vzem zlodeiem I, ř. 28—29. — boneſe ‚postquam' II, ř. 7 a pongeſe I, ř. 12, poneſe III, 40. — roti II, ř. 23 vedle rote I, ř. 15 a rotah III, 33.

K tomu ovšem ještě přistupuje, že po druhé Frisinské památce následuje v rkp. hned třetí, touže rukou psaná, čímž se tato zpovědní formule s ní uvádí v souvislost.

Vznikla tedy druhá Frisinská památka na téže půdě, kde povstaly i zpovědní formule.

Jak jsme viděli, pochází zpovědní řád v Euchologiu sinajském zachovaný od Klimenta, který použil řeckých předloh, ale také zpovědních formulí, které jsou nám zachovány jakožto Frisinské památky, jakož i Emmeramské modlitby. Když Kliment viděl nezbytnost sestaviti podobný řád, vychází z toho na jevo, že za jeho doby nebylo vůbec žádných zpovědních formulí církevněslovanských, kterých by byli mohli použiti jakožto liturgického textu. On, jakožto učenník Methodiův byl zajisté co nejlépe zasvěcen v literární činnost slovanských apoštolů a jich učenníků a věděl tedy ovšem, co již v tehdejší době do církevní slovanštiny přeloženo neb v ní sepsáno bylo. Použil-li Frisinských památek a Emmeramské modlitby, byly to nejbližší jemu texty, čistě církevněslovanských podobných nebylo. To jest důležitá okolnost, ku které třeba přihlížeti při otázce o vzniku Frisinských památek. Z církevněslovanských předloh nepovstaly. Než na druhé straně musíme připustiti, že se v nich jeví přece nepopíratelný vliv církevní slovanštiny. V Pridete otza mega izvuolieni primete vuecſne vuezelie... Eſe v(i) iezt ugotouleno ... I, ř. 33—35 vidíme zřejmě církevní slovanštinu, srovn. **прид҄ѣте блгни отъца моего наслѣдоуните оуготованое вамъ цсрствие** Mat. 25, 34 (Mar.).[40]) Třeba tu uvážiti, že se v pozdějších textech vyskytuje zde též **принмѣте** m. **наслѣдоуните**, tedy zrovna tak, jak to máme ve Frisinských památkách, ku př. v Supraslském rkp., kde se citat ten vyskytuje 4krát: 14, 22; 93, 20; 336, 14 a 391, 8 (viz mé vydání Fris. památek, str. 11). To nám připomíná též: v zezarſtuo ſvoge, Eſe ieſt ugotouleno izconi doconi izvvolenicom boſiem II, 62 až 66, jak již jsme uvedli. Ještě nápadnější je vliv církevní slovanštiny v druhé Frisinské památce. Uvedená zde »sex opera misericordiae«: laſna natrovuechu, ſegna naboiachu, bozza obuiachu, naga odeachu, malomogoncka u ime boſie bozzekacho, mrzna zigreachu, ſtranna bod crovvi zuoge uvedechu, u timnicah uclepenih bozcekachu... 44—55 nelze si bez vlivu církevní slovanštiny vysvětliti, zvláště je zde nápadné natrovuechu (srov, Mat. 25, 37: **когда тѧ видѣхомъ алчѫща**

[40]) Citat ten vyskytuje se jak v lat. zpovědních řádech, ku př. Venite benedicti patris mei, possidete vitam perpetuam, qui cum patre vivit et regnat etc Wasserschleben, Bussordnungen str. 554, Poen. Valicell. II), tak i v řeckých: *δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρός μου κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου* (Almazov III, str. 7). Ovšem nalézáme citat tento i u Klimenta: придѣте благвнии оцѧ моего наслѣдоуните оуготованою вамъ црствию ѡт пьрваго вѣка ... Na vъskrьs str. 14, ř. 23 — str. 15, ř. 1. Je zde nápadné, že se Kliment držel ještě výrazu z evangelia: наслѣдоуните.

и натроухомъ, toto sloveso je zde jen v nejstarších textech, v Ostr. již напитахомъ), pak ſtranna... uvedechu... u timnicah bozcekachv, což máme též v církevněslovanských textech (Mat. 25, 35—45).

Dále třeba vytknouti: prides zodit sivuim i mrtuim comuſdo po ſvem dele III, 56, v nejstarším překladě písma sv. též по дѣломъ своимъ (viz mé vydání str. 11), kdežto má Kliment ku př. ve svých spisech противо дѣломъ юго (viz str. 36).

Též eže v Eſe tatua, Eſe raſzboi, Eſe pulti ugongenige, Eſe roti... Eſe nenaunizt. II, 21—25 vypadá jako člen v církevní slovanštině vlivem řečtiny sem vniklý.

Co se týče Emmeramské modlitby, jest nám sice její překlad zachován v církevněslovanské formě, avšak není to forma prvotní. Poukázali jsme nahoře (str. 43—44) k tomu, že jazyk tohoto překladu se liší od ostatních částí zpovědního řádu od Klimenta pocházejícího a že v mnohém ohledu se ještě nyní přibližuje k jazyku Frisinských památek. Shledali jsme tam рачити, любо, тебѣ бѫдѫ азъ исповѣденъ в'сѣхъ моихъ грѣхъ jako ve Frisinských památkách, лихо: моега лиха сътворениѣ, лихо сътворихъ и лихо м'ыслихъ, изъ лиха, v III. Fris. památce: lichogedeni ř. 35, lichopiti ř. 36, lichodiani ř. 37, v I. Fris. památce slovo to chybí. Kliment tedy tento překlad trochu předělal ve smyslu církevní slovanštiny (tak ku př. místo порѫчѫ, jak máme ve Frisinských památkách I, ř. 29 a III, ř. 61, udělal jistě прѣдаѭ 72b, ř. 19 v německém originale »pifilhu« tedy lépe порѫчѫ), avšak původně byl jazyk tohoto překladu stejnorodý s Frisinskými památkami, s kterými i co do obsahu Emmeramská modlitba souvisí.

Přihlížíme-li ke všem těmto okolnostem, nelze jinak, nežli opět toho výkladu se držeti, že Frisinské památky pocházejí od duchovních, kteří nebyli snad z kruhu učenníků slovanských apoštolů, nýbrž kteří byli vychováni v tradicích římsko-německých a kteří jim i na dále zůstali bezpochyby věrni. Tací duchovní působili především na Moravě a v Pannonii — a právě na tuto třeba asi hlavně při naší otázce pomýšleti. Na tomto území, kde působilo vedle slovanských věrozvěstů a již i před nimi německé duchovenstvo, byla tímto zavedena též veřejná zpověď, s kterou právě souvisí Frisinské památky. Na tomto území mohl tedy Kliment poznati ony zpovědní formule a modlitby, kterých pak použil. Pro toto území mluví dále ještě i třetí okolnost, která jest neméně důležita: ve Frisinských památkách shledáváme totiž, jak již jsem ve svém vydání na to upozornil (str. 18—20), čechismy (slovacismy). Sem čítám oběti (i obeti naſſe im nezem, oblationes, sacrificia II, ř. 38), zavuekati (se) od geho II, 95 i Jaz ze zaglagolo zlodeiu III, ř. 1—2 (srovn. slovácky: zariekol sa od toho, tedy předpona za- s tímto významem), v poglagolani I, ř. 17, vy- ve uvignan II, ř. 9. Dále skupina dl: vzedlí v zezarſtuo II, ř. 62 a v modliti II, 59 a modlim ze II, 36. Ton, není-li to chyba písecká, mohlo by býti reflexem něja-

kého středoslováckého nářečí, kde za ъ máme o (тъпъ), jako zde máme tot, ale tak daleko na sever sotva můžeme jíti. A tak by mohly býti ještě jiné čechismy (slovacismy) vytčeny; snad sem náleží i ponježe ve významu časovém jako v staré češtině, kdežto v církevní slovanštině je pravidelně kausalní, pak vuečne I, 34 m. vuečno a jiné. Tyto čechismy možno především v tom smyslu vykládati, že nám prozrazují již blízkost českého živlu. Na Pannonii tedy třeba v první řadě pomýšleti; jak známo vyskytovala se tam i skupina dl (et foris civitatem in Dudleipin u Blatného jezera). Na Pannonii a sice právě na krajiny u Blatného jezera pomýšlím nyní i na základě výkladu slova v uzmazi I, 15 a Uuzmaztue III, 36, který podám níže. Na ryze české neb slovácké půdě slovo to nebylo bezpochyby známo, nemáme zde nic podobného a že by se sem bylo teprv později dostalo, není mi též pravdě podobné.

Naše zpovědní formule a modlitby pocházejí tedy od domácích duchovních, kteří byli učenníky německého duchovenstva (toto by se bylo asi sotva naučilo tak dalece domácímu jazyku, aby ho bylo mohlo samostatně použiti v písemnictví). Učenníci Methodovi to nebyli, neboť u těchto se nejevila tehdy ještě naléhavá potřeba zpovědních formulí (byliť pod vlivem řeckým), ani veřejné zpovědi Němci zaváděné. Až do Klimenta nebylo nic podobného, ten teprv složil církevněslovanský řád zpovědní. Byla ovšem též jakási protiva mezi duchovenstvem řecko-slovanské církve a duchovenstvem německým; o tom nám vypravují životopisy slovanských apoštolů. Novoty, které zavádělo německé duchovenstvo — a to byla hlavně veřejná zpověď — nemohli přijmouti slovanští věrozvěstové. Kliment, který si vážil tradice římské církve, jak z jeho spisů vidíme (ku př. pochvala papeže Klimenta), přiblížil se jen trochu, a když se jevila potřeba zpovědního řádu, složil jej na základě řeckém, při čemž ovšem použil i zpovědních formulí a modliteb původně německému duchovenstvu přináležejících. V jakém jazyku byly psány, když jich použil? Byly psány v domácích nářečích, kterými se mluvilo v Pannonii, a to domácím duchovenstvem od Němců vychovaným. Tito duchovní, upravujíce modlitby a formule jistě zápasili s velkými obtížemi a aby si věc usnadnili, používali pomoci slovanského duchovenstva, totiž učenníků Methodiových, aneb i jinak hleděli využiti církevní slovanštiny. Tím se stalo, že se nám ve Frisinských památkách jeví její sledy a sice hlavně tam, kde se naráží na text písma svatého, s čímž se také shoduje ta okolnost, že v těchto místech ukazuje se nám spíše imperfektum, kdežto jinde převládá složené praeteritum jako v kijevských listech. Možná také, že původcové těchto památek použili hned zprvu i písma hlaholského.[41]) Že by byli však sami slovanští duchovní (učenníci

[41]) Jakmile vznikly, byly též hned psány. Již ta okolnost, že tak vydatnou pomocí církevní slovenštiny povstaly, mluví proti tomu, že by je byli duchovní chovali pouze v paměti bez písemního záznamu, jak Jagić soudil. Kde pak by si mohli celkem tak neobvyklé výrazy a tvary pamatovati!

Methodiovi) těchto formulí a modliteb jako liturgického textu v chrámu použili, není pravdě podobné: toho pro ně nebyla potřeba, neboť se drželi tradic církve řecké; u kijevských listů se měla věc poněkud jinak, neboť je to mešní text. Není tedy možno připustiti, že by byly Frisinské památky původně sepsány v církevní slovanštině, jak předpokládal Sreznevskij (viz mé vydání str. 7), můžeme jen připustiti, že se původcům těchto překladů dostalo vydatné pomoci se strany řeckoslovanského duchovenstva. Staroněmecké texty byly bezpochyby napřed překládány jakž takž do domácího nářečí pannonského a snad i do latiny, a na základě toho se tu a tam upravil text pomocí církevní slovanštiny. Čteme-li v třetí Frisinské památce: da bim n e z r a m e n i n e z t i d e n na zudinem dine pred tuima ofima ftoial (ř. 52—56), sotva připustíme, že by to bylo původní znění, kde by byly různé plody těchto dvou směrů vedle sebe pro větší zřetelnost. Zde asi pronikl původně více vliv církevní slovanštiny, neboť máme v Emmeramské modlitbě Euchologia sin.: **да и азъ непосрамленъ прѣдъ очима твоима бѫдѫ** 72a, ř. 22—24 souhlasně s německým originalem: daz ih fora dînên augôn unscamanti sî (Denkmäler I, str. 248, ř. 8) a zrovna tak i v bavorské formuli a (l. c. str. 247, ř. 8). Zdá se tedy spíše, že někdo později připojil n e s t y d e n v textu jako vysvětlivku, poněvadž význam slova n e s r a m e n byl zatemněn. Vliv církevní slovanštiny na naše památky lze i tak vysvětliti, že někteří domácí duchovní římsko-německé církve přiučili se též schválně napřed církevní slovanštině, aby její pomocí mohli překládati staroněmecké texty. V případě tom mohlo býti hned původně v textu ‚nesramen a nestyden‘ a poslední slovo mohlo býti později jakožto tautologické vynecháno.[42]) Buď jak buď, bez vlivu církevní slovanštiny nevysvětlíme textů Frisinských památek.

Jak již podotčeno, byly snad hned původně texty ty psány též slovanským písmem (hlaholicí, které se tehdy bezpochyby ještě výlučně užívalo), poněvadž by jinak bylo jich původcům zápasiti s velkými překážkami, kdežto pomocí slovanského písma šlo vše takřka hravě. Takto se mohly tyto formule státi též majetkem církevněslovanského písemnictví, avšak zde měly jenom theoretickou cenu: v slovanské církvi se jich jistě ani neužívalo jakožto liturgického textu. Teprv Kliment jich částečně použil k obřadním textům. Některé okolnosti tomu nasvědčují, že tyto texty prošly skutečně prostředím slovanského písma; tak ku př. střídnice polohlásek, které zde nalézáme. Čteme-li zde z u d i n e m III, 54 vedle z o d n i I, 9, 31; u u i z e m I, ř. 4 a u z e m I, ř. 5, 6 a III, ř. 2, 3, v z e m I, ř. 24, k i bozu III, ř. 31 vedle c t o m u d i n i II, ř. 83, vidíme zde zřejmě grafický reflex někdejších polohlásek církevní slovanštiny, který se v živé mluvě takto nikde jeviti nemohl (viz mé vydání str. 34—35).[43]) Kdo se

[42]) Jako v Emmeramské modlitbě.

[43]) Zajímavé je v tomto ohledu: v z i n i f t u e I, ř. 16 (v sinič(s)tvě) proti u z n i c i f t v e III, ř. 34 (v sničistvě) srovnáváme-li s tím základní tvar * сьничьство (viz mé

přiučil jen trochu církevní slovanštině, ten musil pak dbáti těchto pološlásek.

Co se týče veřejné zpovědi[44]) západní církve, která následovala po kázání, uvádí o ní Edm. Martene z pontificale Viléma Duranda následující místo (De antiquis ecclesiae ritibus libri. Editio secunda. Antverpiae, 1736, tom. I, pag. 381 pod záhlavím: ‚Indulgentiae post praedicationem datae): In ms. Pontificali Guillelmi Durandi Mimatensis episcopi, quod olim usui fuit ecclesiae Catalaunensi haec lego: »Predicatione finita fit confessio generalis vel per diaconum vel per sacerdotem ministrum populo devote genua flectente et eadem tacite dicente. Confessione facta concedit indulgentiam et demum ... facit absolutionem dicendo clara voce et super populum extensis manibus Precibus et meritis b. Mariae semper virginis ... et omnium sanctorum misereatur vestri omnipotens deus et dimissis peccatis vestris perducat vos ad vitam aeternam. Amen. Indulgentiam absolutionem et remissionem peccatorum vestrorum tribuat vobis omnipotens et misericors dominus. Amen‘.

Potom udílel duchovní požehnání, načež odříkávali přítomní apoštolské vyznání víry: »Et si velit mox benedicit populo simpliciter dicens: Et benedictio Dei omnipotentis, Patris et Filii et Spiritus sancti descendat super vos et maneat semper« (l. c. str. 381).

V Pontificale romanum shledáváme celkem podobně (l. c. str. 381): Hujus ritus meminit Pontificale Romanum sub Leone papa X. editum, praescribens, ut concionator antequam ascendat pulpitum a potifice petat quantum indulgentiarum debeat populo annuntiare) tum addit: »Finita praedicatione expectat in pulpito praedicator et pontifex cum mitra, ac omnes alii surgunt. Diaconus vero stans inclinato capite ante pontificem cum mitra stantem dicit: Confiteor Deo omnipotenti etc. Et tibi pater, quod dum dicit genuflectit coram pontifice; tum surgit, et continuat: Quia peccavi nimis etc. Et te pater, quod dum dicit, genuflectit iterum coram pontifice; tum surgit et continuat: Orare pro me ad Dominum Deum nostrum. Tum praedicator stans in pulpito praedicto annunciat indulgentias populo dicens: Reverendissimus in Christo Pater et Dominus Dominus N. dat et concedit omnibus hic praesentibus XL dies de vera indulgentia in forma ecclesia consueta .. Et pontifex deposita sibi mitra ... stans versus ad populum dicit in tono orationis: Precibus et meritis Beatae Mariae s. V., b. Michaëlis archangeli, b. Johannis Baptistae, SS. apostolorum Petri et Pauli et omnium Sanctorum

---

vyd. str. 341. Důležité je zde dále: zegrefil II, 14, zcepafgenige II, 39 a zigreachu II, 50, o čemž se ještě zmíníme.

[44]) O platnosti veřejné zpovědi praví Honorius Augustod.: ista confessio tantum valet de his peccatis quae sacerdotibus confessi estis vel quae ignorantes gessistis. Ceterum qui gravia crimina commiserunt et poenitentiam inde non egerunt, ut sunt homicidia et adulteria pro quibus instituta est carrina, nihil valet ista confessio. (Denkmäler, II, str. 432.)

misereatur vestri omnipotens Deus et dimissis peccatis vestris perducat vos ad vitam aeternam. Amen. Indulgentiam, absolutionem . . .« atd. jako nahoře.

Má se za to, že to bylo náhradou za obřad, při němž musili veřejní kajicníci mši svatou opustiti (l. c. str. 382): Haec sollemnis indulgentiarum concessio sive benedictio suffecta fuisse videtur sollemni catechumenorum, energumenorum, poenitentiumque ejectioni, precisbusque olim cum impositione manuum super eos post sermonem fieri solitis ut videre est in constitutionibus Apostolorum.« I v tomto ohledu jest zajímava naše druhá Frisinská památka, neboť nám prozrazuje právě tuto souvislost. Viděli jsme totiž (str. 9), že biskup kajicníkům před jich dočasným vyloučením z chrámu vykládal, jak Adam z ráje vyhnán byl a jak přišly na něho strasti. A právě tento výklad nalezli jsme v druhé Frisinské památce. Toto poučení měl tedy původně biskup ke shromážděným kajicníkům.

O vyznání víry praví (l. c. str. 382): Symbolum post evangelium certis diebus decantare solemus, cujus originem Timotheo Constantinopolitano episcopo referendam existimamus.[45])

Tyto části bohoslužby konaly se v Německu německy, jak tomu nasvědčují zachované památky.[46]) Bývá v nich napřed zpovědní formule, pak rozhřešení (absoluce) a vyznání víry (credo), tedy zrovna tak, jak bylo v předpise. Sem se hlásí ku př. svatohavelská formule I.[47]) Podobně naše první Frisinská památka začíná též zpovědní formulí, jen že zde vřazeno kratičké vyznání víry (ř. 8 – 10). Tím se stalo, že rozhřešení následuje až na konci a sice latinsky (je jen naznačeno):

Confitentibus tibi domine famulis ac famulabus tuis remitte peccata ut qui interinsecus conscientia flagellantur reconciliationis tuae gratia consolentur (viz na druhém snímku mého vydání). Byly také takové německé formule, kde se dávalo rozhřešení latinsky (v rkp. pak vynecháno[48]), tak ku př. při benediktburské (Denkmäler, I[3], str. 287—288), jen že se začíná vyznáním víry.

Části jednotlivé těchto veřejných zpovědí na výši jich vývoje jsou zřejmy: jednotlivá zpověď tvoří základ, k němuž se druží tak zv. »abre-

[45]) O franské a germanské říši praví Walfridus Strabo (Res ecclesiasticae cap. 22): Apud Gallos et Germanos post dejectionem Felicis haeretici, sub gloriosissimo Carolo Francorum rectore damnati idem symbolum latius et crebrius in missarum coepit officiis iterari.« K čemuž podotýká Martene (l. c. str. 382): Quae verba tamen indicare videntur, jam autea symbolum in missis recitatum fuisse, sed non ita latius et crebrius, ac post damnatum Felicem, ut quod aliquando et aliquibus in locis dumtaxat erat in usu, post modum ab omnibus ubique frequentaretur« a Eginardus (ib.): Cumque post recitatam evangelii lectionem christianae credulitatis symbolum recitaretur.

[46]) Müllenhoff a Scherer, Denkmäler II[3], str. 431.

[47]) Sangaller Glaube und Beichte, l. c. I[3], str. 289—290.

[48]) Totéž platí o naší třetí Frisinské památce

nunciatio« a »confessio fidei« jakožto obnovení slibu daného při křtu. Předpokládá se, že tento zvyk pochází z Bavorska (Müllenhoff u. Scherer Denkmäler, II[3], str. 436). Pro nás jest důležito, že Frisinské památky s Emmeramskou modlitbou v Euchologiu sinajském poukazují skutečně k Bavorsku. První Frisinská památka obsahuje, jak již podotčeno, veřejnou zpověď (vysvítá to hned ze začátku: »Glagolite po naz redka zloueza«), kterou duchovní předříkával a věřící za ním opakovali. Vyznání víry je zde ještě obmezeno jen na některé články: i vueruiu, da mi ie na zem zuete beufi iti fe na on zuet, paki fe uztati na zodni den, imeti mi ie fivuot po zem imeti mi ie otpuztic moih grechou. Později bývá toto vyznání ovšem delší.[49]) Jak v uvedené svatohavelské I, tak i v naší první Frisinské formuli chybí ještě docela »abrenunciace«.

Druhá Frisinská památka patří s třetí dohromady a tvoří též veřejnou zpověď. Jest tak sestavena jako ku př. svatohavelská II. (Denkmäler I, str. 290—292): napřed oslovení (poučení, to jest naše druhá Frisinská památka), potom »abrenunciatio« (ř. 1—4), »confessio fidei« (ř. 4—11) a »veřejná zpověď« (ř. 11—75). Tato obsahuje v našem případě ještě kratičkou modlitbu. Ostatně poukazuje vše k stejným pramenům. Emmeramská modlitba skládá se z dvou částí: ze zpovědní formule, která se i sama o sobě zachovala (Denkmäler I[3], str. 247, č. LXXVIII A, jakožto bavorská zpověď, mimo to jest ještě jedna bavorská zpovědní formule, jež s uvedenou souvisí, str. 246, č. LXXVII), a z vlastní modlitby. Obě části prozrazují se nám v našich památkách, jen že první Frisinská památka na jedné a druhá a třetí na druhé straně nepocházejí od jednoho a téhož překladatele, vznikly však v témž ovzduší, proto mnohé shody, ale též některé odchylky.

Tak čteme v

I.	III.	
primi moiv izpovued moih grechou, efe iezem ztuoril zla po t den pongefe bih na si zvuet vuuraken i bih crifken, efe pomngu ili ne pomngu ili vuolu ili nevuolu ili vuede ili nevuede (ř. 11—14), o něco dále: zpe ili nezpe (ř. 17).	efe iefem uuede ztuoril ili neuuede, nudmi ili lubmi, zpe ili bde (ř. 30—32)... Efe iefem ztuoril protiuuo bogu	V bavorské úplně nezachované (Denkm. I, 246, ř 4—8): odo missisprah vona mînero toupha unzi in desin hûtigun tach, dero ich gihukko odo ni gehukko, de ich uuizzunta teta odo unuuizunta, nôtac odo unnôtac, slâphanto odo

[49]) Delší není ještě ani v třetí Frisinské památce: Tofe uueruiu u bog uzemogoki i u iega zin, i u zuueti duh, da ta tri imena edin bog gozpod zuueti, ife zuori nebo i zemlo. Zde máme jen nejnutnější články víry.

od togo dine ponefe (krsken) bih dafe do diniznego dine (ř. 37—41).	uuachanto ... (od výrazu: des ih kihukkiu eddo ni gahukkiu, des ih uuizzanto atd. souhlasí úplně i Emmeramská modlitba i druhá bavorská formule, str. 247 a 248).

Podobně jsme našli ve zpovědním řádě Klimentově: **ѩже съвѣдꙑ и неразоумѣѩ съргѣшихъ, волеѭ ли неволеѭ, съпѧ ли бьдѧ** (68 a 16—18), tak že o souvislosti tohoto řádu s německo-slovanskými nemůžeme pochybovati (viz výše str. 30—31).

Jak v první tak i v třetí Frisinské památce počínají se hříchy křivou přísahou, podobně i v bavorské zpovědní formuli A a v Emmeramské modlitbě:

I. ili u nepraudnei rote ili u lfi ili tatbe (ř. 14—15).	III. U zpitnih rotah v lifnih refih v tatbinah.. (ř. 33—34.)	V bav. form. a Emm. modlitbě: meinsuarto enti lugino (str. 274, ř. 5).

I zde vidíme, že má první Frisinská památka jiného původce nežli třetí (nepraudnei rote — zpitnih rotah[50]). I fuldská formule souhlasí částečně co do výpočtu hříchů.

Jak první Frisinská formule tak i třetí obsahují krátkou modlitbu v textu, v první od: Bofe ti pride ze nebeze až ke konci, tedy ř. 27—35; v třetí od: Dai mi bofe gozpodi tuuoiu milozt, da bim nezramen ... až ke konci (ř. 50—75). Jak vidíme, pocházejí tyto části (až na daj mi bofe ... da bim nezramen') z druhé části Emmeramské modlitby a sice je pořádek v první Frisinské památce souhlasně s Emmeramskou modlitbou zachován (též známka většího stáří), kdežto v třetí je pozměněn.

Rozumí se samo sebou, že na základě slovanského textu může se nyní snáze vypátrati nejstarší znění staroněmecké Emmeramské modlitby, která se zachovala ve dvou rukopisech. Avšak to není zde naší věcí.

---

[50]) Třeba ještě na to upozorniti, že v třetí zůstává sancto', sanctae' nepřeloženo, kdežto v první se překládá: svetemu, svetei; dále nerozuměl původce první památky německé relativní větě a přeložil bofe ti pride ze nebeze, ... ř. 27, podobně i v Emmeramské modlitbě), v třetí naproti tomu: Crifte bofi zinu, ife iezi razil na zi zuet priti (67—69 viz mé vydání str. 21—22). V první nemáme též žádnou složeninu s licho- a ani o sobě se slova toho zde neužívá; v třetí je naproti tomu: v lichogedeni, v lichopiti, v lichodiani. V první je: ili zpe ili nezpe (ř. 17), v třetí: zpe ili bde (ř. 32), s čímž se i zpovědní řád v Euch. shoduje (68a, 18; 72a, 14). První je též starší co do jazyka i co do palaeografie (viz mé vyd. str. 28 a 48).

Je jen několik míst ve vlastních zpovědních formulích, která se neobjevují ve jmenovaných staroněmeckých předlohách. Tak: protiu memu creztu I, ř. 19—20 připomíná nám v saské formuli, z níž i jiné vznikly: uuithar mîneru cristinhêdi (Denkmäler I³, str. 236, ř. 4). Dále: I rad ze chocu caiati elicofe zimizla imam, eche me bofe poftediffi III, ř. 47—50, srovn. enti gerno buozzju frammort. so fram sô mir got almahtigo mahti enti giuuizzi forgibit ve fuldajské formuli (l. c. str. 242, ř. 20—21). Konečně i: ili efe iezem ne zpazal nedela, ni zueta vuecera ni mega pozta I, ř. 17—19, s čímž můžeme srovnati ku př v mohučské formuli: mînero fastu ferbrocheneru . . . sumondagâ unde andere heilega dagâ sô ne êrêda noh ne begienc . . . heiligan uuizzuth sô ne gehielt atd. (str. 242, ř. 9—11). Srovn. též: noh mîne vespera noh mîna metdîna . . . v reichenavské formuli (str. 244, ř. 12). Rozumí se samo sebou, že tím ještě není řečeno, že by uvedená místa frisinských památek právě odtud pocházela. Spíše si musíme mysliti, že bylo ještě více jiných staroněmeckých zpovědních formulí, které se shodovaly docela s našimi Frisinskými, které se nám však nezachovaly.

Avšak jak bavorská zpověď první a druhá tak i Emmeramská modlitba jsou soukromé zpovědi, kdežto Frisinské památky jsou, jak již uvedeno, veřejné zpovědi. Ale jsou to zde teprv takřka první kroky, které se zde učinily od soukromé zpovědi k veřejné. V první památce je, jak jsme již řekli, zcela kratičká »confessio fidei« vložena v text zpovědi (ř. 8—10), jinak by nám nic nepřipomínalo veřejnou zpověď až na vyzvání na začátku: Glagolite po naz redka zloueza. »Renunciatio« zde ještě docela chybí. Třetí Frisinská památka (s druhou, která k ní patří) je již v tomto ohledu více vyvinuta. Nehledě k poučení, které předchází (vyskytující se jako druhá Frisinská památka), máme zde hned na začátku krátkou renunciaci a konfessi fidei, totiž:

Jaz ze zaglagolo
zlodeiu i uzem iego
delom i vzem iego
lepocam. Tofe uve-
ruiu u bog uzemo-
goki i u iega zin
i u zuueti duh, da ta
tri imena edin bog
gozpod zuueti,
ife zuori nebo i z-
emlo [51])

---

[51]) Z confesse je zde to nejnutnější. Podobně nalézáme ostatně ve všech konfessích a odpovídá to prvním dvěma otázkám o víře v tak zvaných »Ordines ad dan-

Tento začátek připomíná nám ku př. svatohavelskou formuli III: Ich widirsage deme tiefle unde allin sînin werchin unde allir sînir gezierde, unde geloube an ainin got vatir almehtigin, der dir schepfâre ist himils unde der erde. Ich geloube an sînin aininborn sun, unsir hêrrin Jesum Christum. Ich geloube an den heiligin geist. Ich geloube die drîe namin ain gewârin got unde in cheinin andirn... (Denkmäler I[3], str. 306, taktéž alemannská formule str. 307). Konfesse je zde ovšem již obšírnější.

Co se týče objemu konfesse shoduje se ještě více s třetí Frisinskou památkou poloněmecká a pololatinská formule Denkm. II[3], str. 437 uveřejněná: Ihc fersaho den tiufel unte aliiu sinu uuerc. credo in deum patrem omnipotentem unte den heligen sun unte den heligen keist. Ihc keloubo daz dio dri namen en got alemactih ist. Ego confiteor deo omnipotenti atd. Jinak nemáme v staroněmeckém písemnictví formule zrovna tohoto přechodního druhu, jaké se nám zachovaly ve Frisinských památkách, avšak že zde též byly, o tom nemůžeme pochybovati. Mají tedy Frisinské památky i v tomto ohledu velkou důležitost.

V tom spůsobu, jak se nám Frisinské památky v posledním přepise zachovaly, byly patrně určeny pro Slovince vůbec. Vychází to na jevo z několika známek jazykových, hlavně z toho, že je zde často *o* za církevněslovanské ѫ. Ve svém vydání předpokládal jsem, že texty ty nešly přímo z Pannonie neb z krajin někdejší velkomoravské říše, nýbrž že se dostaly k Slovincům skrze chrvatské glagolity (str. 32—33). Z okolností, že se zde pravidelně píše *k* jakožto střídnice za cksl. *št.* (z *tj* a *kt*), tedy jako často v starých srbskochrvatských památkách (ku př. v listině Kulinově), soudil jsem, že se tímto *k* ve Frisinských památkách mělo vyjádřiti srbskochrvatské *ć*. Avšak poněvadž se k tomu poukazovalo, že v chrvatských hlaholských památkách se píše právě *št*, musíme zde věc blíže vyložiti. Třeba ovšem k tomu přihlížeti, že druhá Frisinská památka, jak jsem ukázal (str. 29—30 a pak zvláště na str. 80 v opravě k str. 30), byla psána dle slechu: někdo ji předříkával či spíše předčítal a druhá osoba po něm psala. Dle německého spůsobu psala totiž několikrát *u* místo *o*, poněvadž se v staré němčině vyslovovalo *o* jako *u* v jistých případech.[52]) Napsala i *o* místo *a* pod vlivem téže výslovnosti. V případech těchto byly chyby ještě opraveny, jak v rukopise zcela zřetelně vidíme. Nejmakavější důkaz je však v následujícím: v koncovkách přecházelo v bavorském ná-

---

dam poenitentiam« (u Schmitze, Bussbücher I, str. 88 a u Martene l. c. str. 774 násl. č. III, IV, VI a X). První otázka: Credis in Deum Patrem et Filium et Spiritum sanctum? Druhá ot.: Credis quia hae tres personae unus sit Deus? Třetí ot. zní: credis quia in ipsa carne, in qua modo es, resurgere habes et recipere sive bonum sive malum prout gessisti? Této odpovídá kousek konfesse, který je vložen do první Frisinské památky.

[52]) To se pozoruje i později: »Aus gospod, rob konnte im deutschen Munde sehr leicht das γasputh, ruoph von Cirkno werden (H. Schuchard: Slawo-deutsches u Slawo-ital. Graz. 1884, str. 46).

řečí v X. a XI. století *e* často v *a*; pod vlivem této výslovnosti můžeme si zcela dobře vysvětliti bofi raba ř. 109—110 místo bofi rabe (akk. pl.) a grechi vuafa ř. 111 místo grechi vuafe. Dále se zde psalo v násloví často *b* místo *p* a dvakrát *ch* místo *k*, všecko vlivem staroněmecké výslovnosti (viz str. 40—41 mého vydání). Taktéž i pagi místo paki ř. 14.

V třetí památce, která je psána touž rukou, nemáme ani stopy těchto zvláštností staroněmecké výslovnosti. Dále třeba zde vytknouti, že je v druhé památce rozdělení slov velmi nedbale provedeno u porovnání s třetí; nemáme zde též žádné interpunkce (viz str. 31 a 44). To si můžeme jen tak vysvětliti, že třetí památka byla psána dle předlohy již latinkou psané, avšak druhá dle — nápovědi. Je-li tomu tak — a všecky okolnosti mluví pro to —, nesmíme přece předem zavrhovati všeliký vliv chrvatskosrbského neb jiného pravopisu, tvrdíce, že Němec, který psal tyto dvě památky, psal druhou výhradně pod vlivem svého staroněmeckého pravopisu. Může se totiž připustiti, že četl již nějakou takovou formuli (ku př. první a snad i třetí, než ji přepsal v přepise pro Slovince a že mu utkvěly některé grafické zvláštnosti v paměti, jichž pak též použil při své práci. Bylo to ovšem v míře dosti značné, tak že se celkem pravopis druhé památky poměrně jen málo liší jak od první tak i od třetí. Tak se píší zde 93 případy s *s* jen 59krát literou *z*, v 34 případech píše se jinak (v I jsou 72 případy psány vždy se *z*, v III je as 70 případů s *s*, 64krát se píše *z* a jen 5krát *ſ*); v druhé památce se píše *š* pětkrát jakožto *ſſ* (v I jen jednou), jinak se píše literou *s* (viz mé vyd. str. 38). *č* se zde píše též třikrát literou *tſ* (petfali ř. 4—5, petfachv ř. 100, metfi ř. 101) a jednou *tz* (petzali ř. 12) a sice oboje jen zde (viz str. 39)[53]); jen v druhé máme $vv = v$ 6krát (str. 40). Druhá se dále odchyluje v pravopisu souhlásky *ch* (str. 39) a *j* (str. 40), jen zde se rozeznává ještě několikrát *y* od *i* (str. 42) atd.

Snad bude třeba věc si tak vysvětliti, že někdo Němci předčítal z rukopisu hlaholsky psaného, poněvadž Němec ten neuměl hlaholsky čísti. Že by byl psal Němec z paměti, na kterouž myšlénku by se mohlo konečně také připadnouti, proti tomu mluví některé okolnosti. Máme zde zegrefil II, ř. 1, zemirt II, ř. 14, zcepafgenige II, ř. 39 a zigreahu II, ř. 50, kde všude vidíme střídnici *e (i)* za polohlásku ъ, kterou předčítající dle svého originalu naznačil. Důsledně se to nedělo, neboť je

[53]) Ve většině případu máme *ſ* za *č*: mufenikom I, ř. 5; v ziniftue I, 16; poftenih I, 22; poronfo I, 29; — narefem II, 16–17; nafnem II, 43; lafna II, 44—45; ofima II, 76, 86; cliufi II, 102; poftete II, 111; mofenik III, 16; rafite III, 20; refih III, 34; ofima III, 55; porufo III, 61. Hned potom je *z*: otze I, 2; — zlovuezki II, 11; nizce (ničže) II, 26; ozima II, 27; zlouuezi II, 30—31; zefti II, 37 a razil III, 68. I zde má tedy druhá památka nejvíce příkladů Pak je ještě *cſ*: vuecfne I, 34; vuecfni I, 34; *c*: vuecera I, 18; cifto III, 22; zniciftve III, 39 a *cc*: ecce II 1 a 42, pak *ch*: eche III, 29

zde i zpafitel II, 91. Kdo z obou tuto nedůslednost zavinil, ovšem těžko vypátrati. Jinak máme v první: ne zpazal I, ř. 18 a v třetí: zpazi III, ř. 73, tedy bez střídnice. Vlivem staré němčiny v uvedených příkladech nevzniklo *e*, neboť skupina *sp* se zde vyskytuje velmi často v násloví a samohláska *e* se zde nikde nevkládá. V naší památce jest to spíše jeden z nejdůležitějších důkazů, že tyto formule byly původně psány slovanským (hlaholským) písmem (viz str. 48—49). Kdyby byl původce druhé památky psal z paměti, měl by náš text více jednotnou povahu a rozdíly jako sepasenije a spasitel by se nevyskytovaly. Taktéž by měly i střídnice za ѫ spíše jednotnou povahu, čehož ovšem v památce neshledáváme. Písmo třetí památky je též úhlednější, pisatel si dal více na čas, nemusil kvapiti, maje před sebou předlohu. Písmo druhé jest méně úhledné, je viděti, že zde týž pisatel musil zběžněji psáti, když mu bylo někým jiným předčítáno. Proto nemáme zde, jak již uvedeno, žádné interpunkce, proto je též rozdělení slov nedbale provedeno, mnohdy se píše celá řada slov dohromady, mnohdy se trhají slova uprostřed, ku př. zino uuebofi ř. 16 = sinove boži, choi fe Jh, Efene nauuift atd. Tím se právě druhá památka značně liší od obou ostatních. Hlaholici však asi neprozrazuje efe I, 11 atd. (viz vyd. str. 32).

Co pak se týče naší střídnice za církevněslovanské *št*, máme v druhé památce *k*: neprigemlioki ř. 3, imoki ř. 6, nemoki ř. 13, bozzekacho ř. 49, bozcekachu ř. 55, zavuekati ř. 95 a konečně s malou variací mogoncka ř. 48, tedy *ck*.

V třetí též: -mogoki ř. 5, moki ř. 19, pomoki ř. 20, -mogokemu ř. 25, ale vedle toho přece i lepocam ř. 4, chocu ř. 48, tedy dvakrát *c*.

V první máme jen choku ř. 7, crifken ř. 13 a nejasné vuuraken ř. 13. Odchyloval-li se pisatel v druhé památce v jiných případech někdy od tradice a řídil-li se pak spíše dle sluchu, při čemž právě podléhal výslovnosti a grafice staroněmecké, musíme předpokládati, že zde dobře dle slechu rozeznával, psal-li bez výjimky *k* (*ck*).[54]) Němec tedy zde slyšel hlásku, kterou podal bezpochyby jen dle tradice souhláskou *k*, avšak celkem ji rozlišoval od obyčejného *k* (v třetí je ovšem, jak se zdá, rozdíl ten trochu porušen). Německé *k* stalo se v Bavorsku v jistých případech hrdelnou affrikatou (*kχ*) a proto se často též psalo jako *ch*: chorn, chind, píše se ovšem i corn, kind, zvláště ve starších památkách. Ano i v naší památce je dvakrát *ch*: chifto (kyjždo) ř. 80 a choife ih (koichže) ř. 23—24. Za střídnici církevněslov. *št* se však *ch* nikde zde nevyskytuje, nebylo to zde tedy jen

[54]) Píše-li se zde naproti tomu ecce II, ř. 1 a 42 a ve III eche ř. 49, následuje z toho, že je zde *č*, tedy eče, že slovo to souvisí etymologicky s českým a-č(e), ač, polsky ač, a ne s církevněslovanským аще, jak Miklosich myslil (Etymolog. Wtb. str. 4 při аще).

pouhé *k*, jak se na to též pomýšlelo. Následuje to i ostatně i ze způsobu, jak se zde vlastní *k* píše: střídá se totiž *c* s *k* dle jistých pravidel německé grafiky. Při vlastním *k* jeví se nám (mimo dva uvedené případy s *ch*) jen nepatrné odchylky v druhé památce. Pravidelně se píše *c* před *a* a *o*, na konci slov a pak v skupině s jinými souhláskami:

caınoze 84—85	acofe 31—32	bac 103	crovvi 51	oclevuetam 21
ucazal 94	taco 58	c tomu 83	ucriti 69	clanam 36
cacofe 70	izconi 64—65		cruz 89	uclepenih 54
	doconi 65			vcloniti 85
	izvvolenicom 65—66			cliufi 102
	cacofe 70	konečně při *v*:		
	zopirnicom 73	circuvah 21		
	vzacomu 76—77			
	zeftoco 97			
	vuelico 107—108			

Ale i před *i* se vyskytuje zde jednou *c*: mirzcih 18. Jinde je zde *k*: vueki 2, 6—7, zlovuezki 11, niki(r)fe 69, zde v těchto třech případech též očekáváme *k* dle staroněmeckého pravopisu, neboť *c* mělo před *e* a *i* jiný význam (něm. *z*) Ano i před *o* je jednou *k*: nikoligefe 4.

Až na nepatrné celkem výjimky máme totéž v první a třetí památce, totiž:

caco I 26	mufenicom I 5	otpuztic I 10
vuelica I 21	vuernicom I 6	—
pocazen 25	caco I 20	otpuztic III 23—24
—	tacoga I 25	mofenic III 16—17
caiuze III 46	acofe I 26 (2krát)	zakonnic III 17
caiati III 48	—	—
	izco III 11	creztu I 3, 20
	u lacomtztve III 35	crilatcem I 4
	elicofe III 48	crifken I 13
	comufdo III 58	—
		Crifte III 67

I zde je několikrát *k*: paki I, 9, ki bogu III, 21, grefnike III, 69—70 (v těchto případech očekáváme opět dle staroněmeckého pravopisu *k*). Mimo to ještě: redka I, 1, vueka I, 35; moku I, 27; uuek I, 35.

Přes všecky odchylky, máme zde tedy přece nějaká pravidla, která předpokládají jakousi tradici.

Jest nyní otázka, jak zněla u Slovinců střídnice za ckslov. *št*, která se zde píše literou *k*? Jest pravdě podobné, že to nebylo ještě *č*, které u Slovinců nyní máme, nýbrž nějaké *ć*, z kterého teprve *c* později vzniklo a z kterého mohlo ovšem i *k* povstati, jak se skutečně dialekticky vyskytuje. Dvakráte se píše v třetí památce *c*: lepocam III, 4 a chocu III, 48; mohlo se tím též *č* naznačiti (srovn. ciſto III, 22, zniciſtve III, 39 a i v první: vuecera I, 18), ale kdyby se bylo v našich případech skutečně vyslovovalo *č*, byla by se přece tradice, držící se litery *k*, ve více případech prolomila a bylo by se v druhé památce psalo buď *ſ* neb *tſ* po případě *cſ* neb *z*, kteréžto litery zde máme za *č*, tak jako se to stalo obdobně při střídnici za nosovku ѫ.

Není li ve Frisinských památkách za *št* ještě *č*, nýbrž asi *ć*, mohlo by se na to pomýšleti, že se ve výslovnosti tato souhláska přibližovala k souhlásce *k* a že se uvedená grafika následkem toho vyvinula zde samostatně. Jsou však přece jiné okolnosti, které nám činí zde cizí vliv pravdě podobný. Jeví se zde totiž i jinak vliv chrvatštiny. Tak zde máme za *ě* jednou *i*: lichodiani (= lichoděani) III, 37; jiný případ poznáme níže (v uzmazi). Dále ve slově posledge II, 93, což odpovídá církevněslov. послѣжде; třeba připomenouti, že se na chrvatské půdě za původní *dj* (v církevní slovanštině *žd*) i měkké *d* vyskytuje, jako v uvedeném slově.

Můžeme též k tomu poukázati, že gerundium na *i*, jako máme v našich památkách: beuſi I, 8, neprigemlioki II, 3 a imoki II, 6 se vyskytuje hlavně v chrvatštině jako: ova budući rekal zapovidi (Miklosich, Vgl. Gramm. IV², str. 826 a 839).

Hlavně však jsou to střídnice za nosovku ѫ (viz v mém vydání na str. 32 a 42). Ze spůsobu, jak jsou zde nosovky zastoupeny, vychází na jevo, že ono slovinské nářečí, pod jehož vlivem památky posledne psány byly, nosovek již vůbec neznalo. Tradice církevní slovanštiny jeví se v poronſo I, 29 a mogoncka II, 48. Toto *on* nebylo ovšem řádně jako nosovka (*ą*) proneseno, nýbrž jednoduše jako *o* + *n* a proto se stalo v druhé památce, kde vůbec se *o* několikrát slyšelo (a psalo) jako *u* (viz mé vydání str. 29), že bylo obdobně i zde napsáno *un* místo *on*: ſunt II, 19 a vuerun II, 105. Než máme zde také *u* za ѫ. V první památce je 15krát *u* a 8krát *o*, v druhé 22krát *u* a 12krát *o* a konečně ve třetí 9krát *u* a 11krát *o*. Jak tedy toto *u* vysvětliti? Pocházelo bezpochyby též z chrvatského prostředí, neboť že v chrvatštině zanikly záhy nosovky, o tom nás přesvědčuje Glagolita Clozův (viz mé vydání str. 5).

S tím se srovnává též ta okolnost, že máme *u* právě hlavně v oněch tvarech, které prozrazují více vliv církevní slovanštiny v druhé památce totiž v imperfektech: natrovuechu ř. 45, nabioachu 46, obuiachu 47, odeachu 47, zigreachu 50, uvedechu 52, bozcekachu 55, uteſſachu 56; tak i pak: tepechu 98, pecſachu 100, tnachu 101, vueſachu 102, raztrgachu 103. Naproti tomu jen: bozze-

k a c h o 49 a ſ t r a d a c h o 98. Celkem vidíme, že přibývá časem případů s *o* (tedy ve smyslu slovinčiny) proti *u*. V první památce jsme měli mnohem více příkladů s *u*, v třetí je již o něco více případů s *o*. Týž poměr je též v druhé, nepřihlížíme-li k tvarům imperfekta

Za *ę* máme již jen jednou *en*: v u e n ſ i h I, 23, tedy zase v starším textě, jinak je již všude *e* a sice jen *e*. To možno vysvětliti tou okolností, že v chrvatštině je za *ę* též střídnice *e* jako v slovinčině. Kdyby bylo *u* za ѫ se sem dostalo ku př. vlivem češtiny (pannonských Slováků), měli bychom i za *ę* zde obdobně několikrát *a* : *ja* (vlivem českým). Na všechen spůsob musíme připustiti, že střídnice za nosovky neprozrazují ve Frisinských památkách žádného jednotného rázu: nejeví se zde vliv jen j e d n o h o jazyka.

Dle toho všeho jest velmi pravdě podobné, že Frisinské památky pocházejí z hlaholských předloh a že přepisy z hlaholských originalů obstarali německým duchovním původně chrvatští hlaholité po případě druhou Frisinskou památku předříkával nějaký chrvatský hlaholita. V tomto smyslu jsem tedy viděl v *k* za novější slovinské *č* vliv chrvatštiny. A jak se dostalo toto *k* do chrvatské grafiky? Předpokládá se zde sice vliv pozdější řecké výslovnosti souhlásky *k* před měkkými samohláskami, ale výslovnost tato byla obmezena na jistou krajinu.[55]) Třeba spíše na to pamatovati, že Chrvati byli pod vlivem severoitalské grafiky, kde *k* mohlo v jistých případech též také tak zníti. A v starých vlašských památkách se též píše často *k*, ku př. v zpovědní formuli z druhé polovice XI. století (Ernesto Monaci, Crestomazia italiana dei primi secoli. Fascicolo primo. 1889, str. 5): k e t ř. 4, k'i o ř. 8, 16, 17, 22, k'i l l i 9, k e ř. 11 (2krát), 13, 14, 23, 37, 38, c k e ř. 20, k e n ř. 34 atd. máme ale též ku př. j u d i k e, k i v i t a, f e k i m u s, a n k i l l a s atd. mnoho jiných příkladů v listině z r. 1173 (Monaci, str. 10). *c* se asi proto nevzalo, jelikož se vyslovovalo v benátském nářečí před *e* a *i* jako *c*, ne jako *č*, kteréž by se bylo mohlo konečně spíše srovnávati s *ć*.

Vliv vlašského pravopisu prozrazuje se též bezpochyby ve slově e c c h e (= eče) III, 49. Starý doklad pro *ch*, kterým se má vyjádřiti affrikata, nalézám v S i m p l i c h i (nyní Semplicio, řídčeji: Simplicio) v uvedené listině z r. 1173, str. 10, ř. 3 a 12 (srovnej zde i t e r t h i o = tertio str. 11, ř. 39).

Tak nalézáme i v jihoslovanských latinských listinách (Monumenta spect. hist. Slav. merid. vol. 7, r. 1877), ku př.: B o ç a c h i = B o ć a č i str. 88 (z r. 1070), C e r n e c h o str. 22 (z r. 986), d e B r a t i c h i str. 167 (z r. 1070—1078) a jiné. Srovn. též *ch* za *ć*: U e c h e d r a g o (= Većedrag) str. 173 (z r. 1085—95); V i l c h i c h i (= Vilčići) str. 163 (z r. 1070 až 1078), zde i *ch* = *č*. V chrvatštině se pak toto *ch* ovšem v platnosti *č* rozmohlo.

[55]) Hlavně jsou to jonské ostrovy, avšak i zde se může pomýšleti opět na vliv jiný, který působil na řečtiny, totiž na vliv v l a š t i n y.

Ale i ve vlaštině se pak ustálilo *ch* za *č* (*č*) slovanských jmen, ku př. Manichovich (Commissiones et relationes venetae, v uvedených Monum. sv. 6, str. 100) a četné jiné příklady. Dialekticky se psalo též *ch* za *č* (srovn. Mussafia, Beitrag zur Kunde der norditalienischen Mundarten im XV. Jhd. 1877, str. 16 a 97). Toto vlašské *ch* = *č* dostalo se i do starší maďarštiny, tak se vyskytuje ku př. v Královeckých zlomcích z poč. XIV. stol. (Akademiai Ertesitö. 70. füzet. 1895).

Ohledně našeho *k* za *č* viz ku př. ještě Uekemir str. 81 (z r. 1070), Vekemiro str. 152 (z r. 1090) proti Vecemiro str. 153 (z r. 1090).

Vliv vlašské grafiky mohl by se dále jeviti v pongefe I, 12, pomngu I, 13 (dvakrát), avšak jen zde, v III je již ponefe III, 40, neboť ve vlaštině se psalo též ku př. degnio, dengno (G. Gröber, Grundriss der rom. Philologie, I, str. 493).

Jeví-li se ve Frisinských památkách jakýsi vliv vlašské grafiky, či spíše severoitalských nářečí zvláště benátského, jest otázka, můžeme-li vše, co jsme dosud připisovali vlivu staroněmecké grafiky, tak vykládati. Jak známo, viděl v tom Braune německý vliv, že se za *s* a *z* v našich památkách píše *z*, kdežto za *š* a *ž* se zde vyskytuje *ſ*. Z toho soudil Braune že se *s* a *z* v němčině rozeznávalo asi tím článkováním, že se *s* blížilo více k *š* (»Die altslov. Freisinger Denkmäler in ihrem Verhältnisse zur althochdeutschen Orthographie« v »Beiträge zur Geschichte der deutschen Sprache und Literatur« I, 1874, str. 527—534). Mně se zdá nyní jiný výklad správnějším, vidím v tom totiž vliv vlašský. Tak praví H. Schuchardt (Slawo-deutsches und Slawo-italienisches, str. 47): »Die Slowenen, Kroaten und Serben lieben es das tonlose und das tönende *s* der Veneter (und Friauler) durch *š* und *ž* wiederzugeben. Es ist dabei nicht zu vergessen, dass im Venetischen *ſ* (mit diesem Zeichen will ich nur wo es von nöthen ist, das tönende *s* ausdrücken) sich für it. *g'*, *c'*, *z* findet, daher žardin, diži, želo für fardin, difi, felo; žolfer im Kroatischen von Pisino kann nur auf folfo, nicht auf solfo zurückgehen...« Dle toho se tam i latinské *s* vyslovovalo jako *š* a spůsob ten, psáti souhlásku *š* jednoduše souhláskou *s*, jak se to vyskytuje v maďarštině, lze jen touto severoitalskou výslovností vysvětliti, jak již předpokládal Schuchardt (l. c. str. 52): »Um nun diese allzulange Betrachtung über die istrisch-dalmatinischen Zischlaute zu schliessen, so sei noch darauf hingewiesen, dass hier und überhaupt im Venetischen, nicht wie im Toscanischen dem *s* ein *š* gegenübersteht, sondern sozusagen officiell nur das erstere existirt, dessen mittlere Aussprache dadurch um so begreiflicher wird. Wenn deutsches Schanze. Schinder in diesem östlichsten Italienisch zu sanza, sinter, und slaw. šibica zu sibizza wird, so ist eben das *s* nicht als ein dem toscanischen gleichwerthiges zu betrachten. Es erinnert dies an die magyarische Darstellung des *š* durch *S*, für welche ich keine Erklärung kenne; sollte dies *s* dem zunächst liegenden Küstenland entstammen?« Ano tak jest; byli to duchovní, kteří ze severovýchodní Italie

pocházeli a latinské *s* jako *š* vyslovovali a pod vlivem této výslovnosti vyvinula se tato maďarská grafika (srovn. György Volf: Kiktöl tanult a magyar írni, olvasni? Budapest. 1885). Výslovnost ta pochází již ze staré doby a jako se píše *š* souhláskou *s*, tak se psalo i *ž* často touže souhláskou *s*, tedy jako ve Frisinských památkách. Jak se mi vypravuje, bylo slyšeti ještě do nedávna v Uhersku, že kněz při mši sv. volal: Dominuš vobišcum, tedy podobně jako v uvedených krajinách vlašských.

Pro můj výklad, že v tomto pravopisu nesmíme viděti vliv staroněmecké grafiky mluví ta okolnost, že v druhé památce, která byla psána Němcem dle slechu a v které by se měla v tomto případě jeviti nejvíce grafika německá, vyskytují se právě v tomto ohledu nejčetnější výjimky. Zde se psalo *s* nejčastěji jako *s* a *š* zde máme naproti tomu 5krát psáno spřežkou *ff*, což je ovšem bezpochyby německé (viz mé vydání str. 38.)[56]) Jen snad v tom by se mohl jeviti částečně vliv němčiny, že se tolik výjimek při *ſ* = *ž* nevyskytuje (97krát, jen 2krát *z*, viz mé vydání str. 38), neboť staré něm. *s* přechází skutečně v jistých případech v slovanské *ž*, jak i Schuchardt (l. c. str. 52) udává: »Wie die Slawen in Lehnwörtern ital. *s* durch *š* und *ž* wiedergaben, so auch deutsches *s*, aber mit bemerkenswerthem Unterschied. *š* gilt nur für *ss* und *s* vor Consonanten (wobei jenes nur geschriebene, allgemein wie *š* gesprochene *s* nicht in Betracht kommt), z. B. slow. ješa (Esse), kreša (kresse), kušniti (küssen), binkošti (Pfingsten), klošter (Kloster), tschech. karmeš (Kirchmesse), Prušák neben Prusák (Preusse), kašpl (Haspel), lišta (Leiste), doch zeigt *ss*, bes. = *sz*, Neigung im Slawischen zu bleiben, nicht bloss in neueren Lehnwörtern wie slow. gasa, grisati, pasati, sondern auch in so alten wie tschech. musiti (müssen). Für anlautendes, auslautendes und intervocalisches *s* tritt *ž* ein, wie z. B. slow. žaga (Säge), žajfa (Seife), žavba (Salbe), žegnati (segnen), žemlja (Semmel), rožinkranc (Rosenkranz), špiža (Speise), viža (weise), glaž (Glas); tschech. žalm (alt Salm = Psalm), žehnati, žemle, ženkl (Senkel), žold (Sold), žumpa (Sumpf), čížek (Zeisig). Und so auch in den anderen slawischen Sprachen. Es hört also der Slawe einestheils das deutsche *s* als ein breites, anderentheils als ein tönendes . . . so vermuthe ich dass das *s* in Mittel- und Süddeutschland früher eine breitere Aussprache gehabt hat als jetzt. In der Anlehnung an Consonanten ist ja *s* gern zu *š* geworden«. K tomu třeba ještě dodati, že Němci naopak ze slovanského *ž* udělali *s* ku př. želiv, něm. Seelau.

Vliv výslovnosti a grafiky vyskytující se v severovýchodních krajinách Italie bude třeba bedlivěji studovati a jak působil na sousední Slovanstvo, důkladněji sledovati, nežli se tak dosud dělo. Tak v mnohém ohledu obohatíme asi tím své vědomosti. Uvedl jsem dříve, že jest velice

---

[56]) Nalézáme ovšem i jinde Junassa = Junaša (Monumenta spect. hist. Slav. mer. vol. 7, str. 272 z r. 1085—95.

pochybné viděti vliv řečtiny v tom, píše-li se za srbskochrvatské *ć* souhláska *k*. Ještě více to platí při *g* za srbskochrvatskou střídnici církevněslovanského *žd*. I zde musíme viděti vliv benatštiny. *g* se zde před *e* a *i* vyslovovalo jako *ď* a *j*, nikdy však jako *dž* a v této platnosti dostalo se *g* též do maďarštiny za *ď*, kdež se píše: *g*, *gi*, *gj*, *gy*, *gh*, *g'*, *gg''*, v novější době *gy*. Tak se vyskytuje v srbskochrvatských památkách cyrillských *g* za střídnici církevněslov. *dž*.

Poukázavše na vliv vlašské výslovnosti a grafiky ve Frisinských památkách nechceme ovšem tím tvrditi, že by německá grafika tím docela ustupovala zde do pozadí, naopak, německá grafika se nám zde jeví též dosti patrně a sice hlavně ve spůsobu, jak se píše *v* (viz str. 39—40 mého vydání); ale též i v jiných případech.

Byli li chrvatští hlaholité zde sprostředkovateli mezi hlaholským a latinským písmem, je ovšem otázka, odkud měli právě tyto hlaholské texty? Mohli je míti především z Pannonie. Byla však u Chrvatů též zavedena veřejná zpověď jako v Bavořích a bezpochyby v pannonských krajinách? Asi sotva. Je též možné, že měli němečtí duchovní hlaholské památky z Pannonie, o nichž tolik věděli, že jsou to pouhé překlady staroněmeckých formulí, ve svých klášteřích. V čas potřeby mohli se pak obrátiti k chrvatským hlaholitům, aby jim je přepsali. To se stalo asi vícekrát, v různých dobách. Závady nebylo žádné, neboť chrvatští hlaholité náleželi též k římské církvi.

Tím že byla druhá Frisinská památka psána po nápovědi, zachovaly se v ní ještě i jiné zvláštnosti, kterých v první a třetí nemáme. Několikrát zde bylo totiž zcela zřejmě staroněmeckým spůsobem naznačeno *y* (ы): bui ř. 8, mui ř. 32, 41 a 104, buiti ř. 84 a muzlite ř. 84 (tak se píše mnohdy *ü* v staré němčině), neimugi ř. 5 (viz mé vydání str. 42). Z první a třetí nemůžeme bezpečně takových příkladů doložiti, neboť v miloztivui III, 60 je spíše *vu* = *v*, tedy milostivi. Z toho jde na jevo, že tenkráte nebylo již v slovinčině hlásky *y*, aspoň ne v onom nářečí, jehož vliv sem zasahoval. Kdo předříkával druhou památku, držel se asi spíše svého originalu hlaholsky psaného, kde měl ještě *y*. Jinak i v chrvatštině začíná záhy mizeti *y*, jak vidíme již v Glag. Cloz. (viz mé vydání str. 5 6); byla to tedy i zde spíše starší tradice jako u nosovek, kdyby se bylo na onom slovinském území ještě *y* vyslovovalo, vyskytovalo by se nám zajisté právě ještě v první starší památce. Tam však nevidíme žádné podobné stopy.

Při této příležitosti chci podati výklad několika výrazů, které se mi nepodařilo ještě správně vyložiti v mém vydání. Nejvíce obtíží způsobovalo mi jakož i jiným slovo vuzmazi I, 15 a Uuzmaztue III, 36. Myslil jsem zde konečně na směs, směstvo, v kterýchžto slovech neporozuměním bylo *ě* zaměněno hláskou *a* vlivem slovinského mas, masa (ku př. brez masi, v to maso a pod., str. 21 a 75 mého vydání). Od té doby nepouštěl jsem slova ta se zřetele, až se mi konečně podařilo přijíti pravému výkladu

na stopu. Jsa konečně přesvědčen, že pomocí chrvatských hlaholitů Frisinské památky byly přepsány latinským písmem, pátral jsem dále, mohlo-li by se slovo to především na základě jihoslovanských jazyků vyložiti, ne však na základě češtiny, jak jsem dříve vždy myslil. A skutečně je tomu tak! V slovníku Joannis Bellosztenec, Gazophylacium seu latino-illyricorum onomatum aerarium. Zagrabiae, 1740 máme na str 385 pod heslem cupiditas ... selya, pak: cibi cupiditas = smah, selya jeszti, glád. Novým pravopisem je to ovšem žmach či chrvatsky žmah. V slovinčině je sice slovo to též, ale nemá zde toho významu (A. A. Wolf, Slovensko nemški slovar. 2. díl, str. 970: žmàh, žmáha = okus (Geschmack). V první Frisinské památce jest tedy v uzmazi = v žmasi a toto je místo žmasě, v kterémžto případě srbsko-chrvatským způsobem přešlo *ě* v *i* jako to máme v lichodiani III, 37 (viz nahoře str. 59) Uuzmaztue pak třeba vykládati jako v žma(š)stvě. V obou slovech psáno *ž* souhláskou *z*, jak se to zde děje celkem zřídka (srovn. zelezneh II, 53, zefztoco II, 97).

Záleží nyní na tom, abychom vypátrali, v jakém významu slovo to se zde vyskytuje nebo kterému staroněmeckému významu odpovídá. Nahoře (str. 53) jsme na to upozornili, že se hříchy počínají jak v první tak i v třetí Frisinské památce křivou přísahou, podobně i v bavorské formuli *A* a v Emmeramské modlitbě. Avšak tyto nám zde nemohou věc vysvětliti, neboť v nich schází celá řada hříchů, které se nám vyskytují ve Frisinských památkách, jako tatba, zavist, poglagolanie. Zbývá tedy fuldská formule a ta skutečně nám zde může pomoci. Hříchy v ní se celkem tak vypočítávají (K. Müllenhoff u W. Scherer, Denkmäler, I^3, str. 241) jako v první Frisinské památce, jen že je jich tam více:

Fuldská formule:	I. Frisinská:
meinero eido, ubilero, fluocho, liogannes, stelannes huores, manslahti, unrehtes giràtes ...	v nepravdnei rote ili u lſi, ili tatbe
girida, abuustes, nîdes, bisprachido, ubilero lusto, ... mîna fastûn ni bihielt sô ih mit rehtu scolta ... heilaga sunnûntagâ inti heilaga messa inti heilagon uuizzôd ni êrita sô ih mit rehtu scolta ...	ili zavuizti, ili vu zmazi ili v ziniſtve ili efe mi ze tomu chotelo emuſe mi bi ne doztalo choteti ili v poglagolani ... ili efe iezem nezpazal nedela ni zueta vuecera ni mega pozta ...

Na začátku se shodují tři hříchy (rota, u lſi, tatbe), tři následující zaměnily si trochu místa: zavist odpovídá německému abunstes, vu zmazi odpovídá něm. girida, v ziniſtve něm. huores, něm. ubi-

lero lusto je podáno větami: efe mi ze tomu chotelo emufe mi bi ne doztalo choteti,[57]) bisprachido je přeloženo: v poglagolani.

V třetí Frisinské památce shoduje se: u zpitnih rotah, V lifnih refih, v tatbinah, U zniciftve. Co následuje, nesouhlasí, zdá se však, že bylo německé girida zde přeloženo slovem v lacomztue a ubilero lusto slovem uu zmaztue.

Zde ještě můžeme na to upozorniti, že ve würzburské formuli odpovídá in lusti latinskému concupiscentia gulae, v kterémžto směru se asi význam našeho žmach pohybuje (Denkmäler I, str. 245 a II, str. 393).[58])

Sreznevskij myslil při našem slově na smak, ale to zde není možné, lokal by zněl jinak.

Dále jde zde o místo v II, ř. 89—96:

> Naf gozbod zueti cruz ife geft bali telez naffih i zpafitel duf naffih ton bozzledine balouvanige posledge pozftavv i ucazal ge imfe ze nam doztoi od gego zavuekati i gemu ze oteti.

Dříve vykládal jsem: Noster dominus, sanctus Christus, qui est... atd. Předpokládal jsem, že byla hlaholská zkratka ⰔⰕ špatně pochopena a že bylo čteno či psáno slovo, které odpovídalo staroněmeckému criuz (kříž). Myslím nyní, že slovo toto bylo již v předloze. Přívlastek zueti by se jinak docela nehodil. Viděli jsme, jak se právě v této památce jeví značně vliv staroněmecké výslovnosti a grafiky, poněvadž nebyla památka ta psána přímo z předlohy. Staroněmecké criuz, kříž, psalo se též cruz (viz v mém vydání str. 30, ku př. crûze. Denkmäler I[3], str. 307), pak cruci ku př. heilaga crûci v loršské formuli l. c. str. 239, ř. 29 a tak je i na našem místě bezpochyby německým způsobem psáno slovanské križ (krjuž?), k čemuž se ovšem hodí přívlastek »zueti«. Původní slovosled je zde asi částečně porušen, což se snáze mohlo státi, psalo-li se dle slechu (srovn. též na začátku dvakrát: v ueki gemu be fiti ř. 2 a nu u vueki gemu be fiti ř. 6). Má se zde tedy bezpochyby čísti: Naf gozpod, ife geft bali telez naffih i zpafitel duf naffih, ton zueti cruz bozzledine balouvanige posledge postavv i ucazal ge imfe ze nam ... postavil tedy kříž jakožto poslední lék atd. Při tomto výkladu hodí se též lépe sem postavv (поставль). Podobnou myšlenku nalézáme v homilii Glag. Cloz.: троудн са въ спсные чакомъ тварь н кростъ пришедъ балн са ѣвн (590—592) v řeckém originale:

[57]) S tím třeba srovnati: efe roti choife ih nepazem nu ge preftopam ... II, ř. 23, kde si překladatel též jinak nemohl pomoci, než že staroněm. podstatné jméno podal celou větou.

[58]) Srovnej též ve wessobrunnské formuli: an gîrschait (Denkmäler, I[3], str. 311, ř. 39), v bavorské: in unrehter giru (l. c. str. 247, ř. 12) a ve würzburské konečně téż: girida in fremiden sahhun (l. c. str. 245, ř, 16).

ἠτόνησε πρὸς σωτηρίαν ἀνθρώπων ἡ κτίσις καὶ σταυρὸς εἰσελθὼν ἰατρὸς ἀνεδείχθη.

Jako na uvedeném místě nehodí se přívlastek »svatý«, má li následovati slovo Kristus, tak i v první památce ř. 3: i zuetemu creztu. Není to tedy ani zde Kristus, nýbrž bylo zde původně **Іоанъ Крьстителѧ**. Kristus se též nikdy nevyskytuje na tomto místě ve zpovědních formulích, nýbrž Jan křitel, ku př. unte bigihi dem almahtigin got, mîner frown sancte Mariun, mîme hêrren sancte Michêl unte allin gotes engilin, mîme herren sancte Jôhannes unte allin gotes wîssagin . . . (wessobrunnská zpověď II, Denkmäler I[3], str. 310.), dále: unde begihe dem almahtigin got . . . unde mîner frouwen sancte Marîen der heiligen gotis muoter, sancto Michahêle dem prôbste aller sêle unde allen gotis engeln, sancto Jôhanne dem gotis toufâre . . . (benediktburská III, l. c., str. 313), též v mnichovské (str. 317) atd. Bylo tedy i v naší zpovědní formuli původně zde J. Krstitelju a chybným čtením neb jiným nedopatřením bylo pak napsáno creztu. Tak si již i Dobrovský věc vykládal: »zuetemu creztu würde ich lieber sancto Johanni Baptistae übersetzen, weil es so im Confiteor steht. Wegen der verkehrten Stelle hat es nichts auf sich« (viz mé vydání str. 4).

crestu se vyskytuje ještě jednou v naší památce: eſe protiu bogu i protiu memu creztu I, ř. 19—20 ve významu »quod contra deum et contra meum baptismum«. Již i z toho následuje, kdyby to byl na prvním místě Kristus, že by se slovo bylo zde jinak psalo.

vuuraken I, ř. 13 jest psáno tak, že to třeba čísti vraćen, avšak v původním textě to asi zde sotva bylo, neboť očekáváme zde urojen: pot den pongeſe bih na zi zvuet vuuraken, tedy spíše: urojen. Slovo to bylo v předloze týmž spůsobem jako ku př. poſledge II, 93 (m. posleje) neb nějak podobně (ku př. urogjen) asi psáno a to mohlo pak spíše způsobiti ono nedorozumění.

O původu obou tak zvaných pannonských legend.

Výklady těchto dvou předůležitých památek dosud se nesrovnávají Zde ovšem nemůžeme ani v přehledu podati, co dosud o nich psáno bylo. Co se však bezprostředně k našemu výkladu vztahuje, o tom se musíme zde též zmíniti. První badatel, který připisoval obě legendy Klimentu, biskupu bulharskému, byl — nehledíme-li k tomu, že již vývody Gorského poukazovaly k výkladu tomuto (Москвитанинъ 1843, č. 6. str. 406—436, Кирилло-Меѳодіевскій сборникъ str. 5—42) — Undoľskij. Neodůvodnil sice tohoto výkladu, nicméně našli se učenci, kteří se ho přidržovali, jako ku př. Bodjanskij. Rozhodný pokrok jeví se v pracích pocházejících od Voronova, které vyšly v Труды кіевской духовной академіи r. 1876 a 1877 a potom o sobě pod záhlavím »Главнѣишіе источники для исторіи свв. Кирилла и Меѳодія.« Кіевъ. 1877. Výsledky, k nimž zde Voronov dospěl, jsou krátce tyto: 1. obě legendy pocházejí od jednoho a téhož spisovatele (jako dříve již Gorskij a jiní tvrdili); 2. obě legendy byly původně řecky psány.

Že jen jeden a týž autor mohl je psáti, dokazuje Voronov především ze spůsobu, jak je látka v obou památkách rozvržena. V jedné vynechává se vždy to, o čem se má právě v druhé pojednávati. Jest nápadné, že v legendě o Cyrillovi se děje jen 5krát nahodilá zmínka o Methodovi, kdežto přece činnost obou slovanských apoštolů v slovanských krajinách byla až do smrti Cyrillovė společná. To možno jen tak vysvětliti, že původce této legendy ponechával si při jejím sepisování jistou část látky pro druhou legendu, pojednávající o Methodovi. Dále upozornil Voronov na to, jak obě legendy souhlasí tam, kde se jedná o téže věci, jako v úvodě k oběma legendám a v poslání obou bratří do velkomoravské říše, jakož i co se týče vynálezu slovanského písma. Voronov uvádí tato dvě místa (str. 33):

Житіе Кирилла:	Житіе Меѳодія:
»Богъ милостивый и щедръ, жадая на покаяніе человѣче, да быша	»Богъ милостивый, иже хощетъ дабы всякъ человѣкъ спасенъ былъ

спасени вси были и въ разумъ истинный пришли . . . не оставляетъ человѣча рода, но на каяждо лѣта и времена не престаетъ благодати творя . . . Еже сотвори въ нашъ родъ, воздвигый намъ учителя сицего . . .«

и въ разумъ истинный пришьлъ, не остави великою милостію и любовію до конца человѣка, но на коеждо лѣто избра мужа . . . въ наша лѣта, языка ради нашего . . . на добрый чинъ воздвиже нашего учителя блаженнаго Меѳодія.«

Shoda by zde byla ovšem značná, ale třeba k tomu poukázati, že text legendy Methodovy, jak je zde podán, neodpovídá nejstarším rukopisům. Dle těchto třeba škrtnouti místo: не остави великою милостію и любовію до конца человѣкъ, но на коеждо лѣто избра мужа . . . čímž ovšem mnoho odpadá, ač shoda jakási přece ještě zůstává.

Druhé místo:

»Призва (царъ Михаилъ) Константина философа и сотвори и слышати рѣчь сію и рече: философе . . . достоитъ тебѣ тамо ити. Сія бо рѣчи неможетъ инъ никтоже исправити, якоже ты . . . Шедъ же философъ на молитву ся наложи и со иными споспѣшники . . . И тогда сложи письмена и нача бесѣду писати евангельскую . . .«

»Тогда цьсарь Михаилъ рече къ философу Константину: слышиши-ли философе рѣчь сію? инъ сего да не можетъ сотворити развѣ тебѣ . . . Велію слышавша рѣчь, на молитву ся наложиста (Константинъ и Меѳодій) и съ инѣми иже бяху тогоже духа, якоже и си. И абіе устроивъ письмена и бесѣду составль . . .«

Zde ovšem není shody rozhodující.

Mimo to upozorňuje Voronov na množství shodných výrazů a rčení; z těchto výrazů prý se některé jen zřídka vyskytují. Totiž: покой пріяти (zemříti), на судъ грядый, трудити ся до кого (přijítí k někomu)[59]) молитву пріяти neb сотворити (přijmouti neb dáti požehnání), растущу Божію ученію (v Meth. расти начатъ Божіе ученіе), слышиши-ли рѣчь сію (ve smyslu »záležitost«), пути ся ять, прилежати книгахъ, навыкнути (naučiti se), избыти (лишить ся, оставить), устити, яти ся по что (v obou?), сказати (dokazovati, učiti), многорѣчивый či многорѣчный, тайная служба (возношеніе тайное v Meth.), чадь, молва, поспѣшники, стрижники, тріязычники, сетнѣе a jiné. Všecka slova tato nemají ovšem pro nás této váhy. Z nich můžeme jen vytknouti: **оустити, чадь, поспѣшникъ, сетнѣѥ** a snad ještě jedno nebo dvě, ale celkem toho, jak vidíme, mnoho není.

Z vnitřních známek možno prý uvésti, že se autor obou legend jeví

[59]) Ku př. нелѣнн се (по)троудити се до нихъ Cyr. XII (str. 17, ř. 29) a (по)троуди сѧ до насъ Meth. XIII (str. 12, ř. 31).

jakožto velice vzdělaný bohoslovec, který znal důkladně písmo sv.; dále vytýká Voronov autorovu zálibu v ascetickém životě, s kterou se setkáváme v obou památkách. Voronov hleděl i překlenouti onu překážku, která se jevila v tom, že se původce legendy o sv. Cyrillu jeví všude přívržencem východní církve, kdežto autor legendy o sv. Methodovi, ačkoliv se drží pravoslavného vyznání víry, tíhne spíše k západu, k Římu. Voronov to totiž takto vysvětluje: v první legendě líčí se hlavně působení Cyrillovo na východě, z jeho činnosti na západě uvádí se celkem jen málo momentů. Jinak ovšem v legendě o Methodovi. Zde líčí autor především činnost Methoda jakožto arcibiskupa moravského a tu bylo ovšem třeba hlavně přihlížeti k Římu. Dále podotýká Voronov, že se mluví jednak s úctou o otcích západní církve a hlavně o papežské stolici v legendě o Cyrillovi, na druhé straně ukazuje se však i v legendě o Methodovi velká oddanost autorova k Cařihradu, jeví se tedy v obou legendách jakási rovnováha v tomto ohledu a to bylo právě jedním ze základních rysů povahy našich slovanských apoštolů. K této tradici hlásí se i spisovatel obou legend, této tradici zůstal jich původce věren. Toto právě považuji za nejdůležitější část celého důkazu Voronova. Dle toho nemůže též již nikdo tvrditi, že spisovatel legendy Methodovy nenáležel k východní církvi.

Zastanci výkladu, že spisovatel legendy o Methodovi byl členem západní církve, měli ještě jiný důvod: poukazovali k tomu, že se v této legendě vypočítává jen šest všeobecných sněmů církevních, sedmý že byl vynechán. Voronov však právem upozorňuje na to, že se ve východní církvi (vyjma cařihradskou církev) často mluví jen o šesti sněmích všeobecných. Dále poukazuje ještě i k jinému spůsobu, jak by se tato okolnost též vysvětliti mohla.

Učiniv takto pravdě podobným, že obě legendy pocházejí od jednoho autora, hledí Voronov dále dokázati, že byly původně sepsány — řecky, jak již i Miklosich, ač ne s velkou určitostí, předpokládal. Voronov vytkl celou řadu slov, která by spíše se pochopila na základě původního slovanského, ne řeckého, sepsání obou legend. Nicméně jal se dokazovati, že byly původně řecky sepsány. Důkaz ten nebyl příliš přesvědčivý, nejvíce se ještě zamlouval spůsob, jak Voronov vykládal místo legendy Methodovy: **и трьмъ лѣтомъ ишьдъшемъ възвратиста сѧ изъ моравы оученикы наоучьша** (konec kap. V). V domnělém řeckém původním sepsání předpokládal Voronov totiž: *καὶ τριῶν ἐτῶν διαγενομένων ἐξῆλθον τῆς Μοραβίας τοὺς μαθητὰς καταστήσοντες*. Překladatel četl prý však místo *καταστήσοντες* aoristické *καταστήσαντες* a tak vznikla chyba v slovanském překladě. Ale celkem nemůže to ještě dokazovati řecký původ těchto legend. Proto také Lavrov právem tento výklad zamítá (Климентъ, епископъ словѣнский. Москва. 1895, str. XXV). Graecismy mohou se vysvětliti tím, že autor používal snad řeckých pramenů a sice buď přímo nebo v překladě s graecismy, dále je třeba uvážiti, že původce legend byl značně pod vlivem řeckého písemnictví a jazyka, řeckého světa

vůbec tak i jako slovanští apoštolé. Na to třeba zde klásti hlavně důraz, neboť jen tak můžeme památky ty, jak jsem přesvědčen, správně posuzovati. Ovšem vazby jako **боудеши молчѧ, азъ прѣдстоѩ ѥсмь** a pod. nesmíme považovati s Lavrovem (str. XXVIII) za graecismy, jsouť čistě slovanské (srovn. autorovu Altkirchenslav. Grammatik. 1900, str. 316—317). O dříve uvedeném místě s **наоучьша** zmiňuje se Lavrov na str. XL a podotýká, že by i toto místo **поставльше** (*καταστήσαντας*) bylo chybné, jakož i **възвратиста сѧ** místo **изидошѧ** či **отидошѧ**. Třeba tedy při této porušené větě jiného výkladu.

Lavrov jde však zde ještě dále: tvrdí totiž, že obě pannonské legendy pocházejí od Klimenta (str. XXI). Důkazy však zde dobře nesoustředil. Materiál, kterým chtěl dokazovati, je trochu rozházen. Z předcházející části svého spisu, k níž se též odvolává, bylo by třeba vybrati tyto shody: Jan Křtitel nazývá se Meth. I (str. 5, ř. 21)[60]: **ходатаи межю вет-хъıмь закономь и новъıмь**, v Zach. je zase tento: **новоуоумоу завѣтоу ходатаи** str. 32, ř. 17—18.

Dále: **злыи завистливъıи испрьва трьклетии дїаволь** Cyrill. XV (str. 19, ř. 38) srovnává s podobným místem v Meth. IX (str. 10, ř. 22 až 23): **нетрьпе сего добра старъıи врагъ завидливъı доброу и противьникъ истинѣ** ... mimo to ještě: **ревнитель и закистникъ доброу старъı врагъ дьꙗволъ** ... Klim. str. 74, ř. 16—17, což mu připomíná též **завистию дьꙗволею штлоучи сѧ шт славъı божиѩ** ... Na pam. ap. str. 5, ř. 18—19 a: **и брань примъше стоую вѣроу на противьнаго врага** ib. str. 6, ř. 5—6.

Slova: **нетрьпе сего добра** patří ještě k citatu z Cyrilla, nedopatřením dostala se zde k citatu z Meth. Citat z Cyrilla měl býti též ještě doplněn, čímž by se bylo dosáhlo, jak uvidíme i jiné shody. Přehlédnuto zde i souhlasné místo z Meth. XII, str. 12, ř. 13—14 jakož i jiná obdobná v druhých spisech Klimentových, které Lavrov tehdy již znal. Uvedeme níže místa ta a podáme k nim příslušný výklad.

Jiná souhlasná místa dle Lavrova (str. XX) jsou: **законъ людемъ дастъ божиимъ пьрстъмь написанъ** ... Meth. I, str. 5, ř. 9 a: **ѡ законѣ ѥгоже далъ имъ бѣ прѣже въплощениꙗ самъ гь своимь пьрстомь написавъ** ... Na prěobr. str. 17, ř. 12—13.

да прѣставить се вь вѣчнаа жилища Cyrill. XVIII (str. 24, ř. 10) vedle: **временьнаꙗ вьсѧ ꙗко тлѣннаꙗ штмѣтаꙗ а в вѣчнъıꙗ оубители и жилища вьсѧ съ собою подвизаꙗ** ... Klim. str. 74, ř. 3—4.

---

[60]) Cituji legendu o Cyrillovi dle vydání Šafaříkova, přihlížeje, kde toho třeba, též k vydání Miklosichovu. Legendu o Methodovi cituji dle vydání Lavrova, ovšem jsem přeměnil jeho paginaci na běžný všude způsob s arabskými číslicemi. Taktéž cituji obě pochvaly dle vydání Lavrova. Jen by měli Rusové zanechati zastaralý způsob paginace číslicemi u nás neobvyklými. Jest to libůstka starožitnická, které by se mohli snadno zříci.

pak: поганьство тълѣюмо соуще и врѣменьно възненавидѣ . . . и подвигноу сѧ въ вѣчьна жилища . . . Na pam. ap. str. 8, ř. 9—13.

Po té upozorňuje Lavrov na прѣдѣднюе чьсти Cyrill IV (str. 5, ř. 4); дѣдноую чьсть прежднюю ище ib. IX (str. 10, ř. 1) a слна ища изъ него же испаде прадѣдъ адамъ Dimitr. str. 359, ř. 8—9 O прадѣдѣ адамѣ mluví se dále v Na pam. ap. str. 5, ř. 12.

Místo: ıако юношоу нѣкоего Нестора Cyrill. V (str. 4, ř. 26) vykládal Lavrov tak, že by to měl býti jakýsi юноша Несторъ, který se nám i jinde vyskytuje a kterého i Kliment znal (str. XXII—XXIII). Jiní ovšem předpokládají, že je to Nestor známý z antického světa (Archiv für slav. Phil XVIII, str. 285—286).

Konečně uvádí ještě dvě souhlasná místa, totiž: ги бже мои, иже еси вьсе ангельскъıѧ чинъı и бесплътнъıе силъı съставиль, небо же распель и землю wсноваль и вьсѧ соущаа wт небъıтїа вь бъıтие привель Cyrill. XVIII (str. 24, ř. 12—14), pak ze Zach.: тебе ради земьлю основалъ . . . все wт сущны въ сущие створихъ str. 32, ř. 8 a Dimitr.: иже створи небо и землю ї море и вса отъ небъıтиıа приведе . . . str. 359, ř. 23—24.

Druhé místo: твоıа красота и моудрость wтноудь излиха ноудить ме любити те . . . Cyrill. IV (str. 3, ř. 36) a: твоıа красота и взоръ лица твоего ноудитъ мıа любити тıа . . . Dimitr. str. 360, ř. 23.

Kromě výrazů uvedených Voronovem vypočítává Lavrov ještě jiné a sice: исполнь, съврьсть ve významu ‚manželka‘ (сврьстница v Zach.), въздвигоша хоулоу, въздвигль ересь, въздвижоу законь, стъıи днь (svátek) a въ стъıа дни . . . O prazdn. str. 1, ř. 3, хвалоу въздавати, сътѧзаше сѧ, изнести изъ морѧ a износити, кого иного ждете мимо шло юстъ, мимо ити, мимоходити, всѧ видѧще скончана и съврьшена, не свершило ли се прорчение . . . съвершение и кончание прркомъ, простъ члкъ (str. XXIII). Avšak v těchto výrazech nemůžeme až snad na dva, tři, nic zvláštního viděti a tak by nás nemohly, i kdyby jich bylo ještě více, přesvědčiti. Ale ani uvedená souhlasná neb podobná místa, která jsme uvedli, nepřesvědčila. Možná, kdyby je byl Lavrov více soustředil, jako se to tuto stalo, že by byla vzbudila větší pozornost. Takhle ale, jsouce trochu rozptýlena, neměla té váhy, které jim Lavrov přikládal. Tak praví Jagić (Archiv für slav. Phil. XVIII str. 285): »Im Princip ist das ein sehr hübscher Versuch, in der Ausführung bleibt er noch hinter den Erwartungen zurück, dh. dort, wo die äussere Beglaubigung der Autorschaft fehlt, wie bei den beiden sogenannten pannonischen Legenden, möchte ich den von Herrn Lavrov zusammengebrachten Parallelen noch nicht ausreichende Beweiskraft zuschreiben. Ich kann mich nicht überzeugen, dass Klemens die beiden Legenden geschrieben, ich stelle seine literarische Leistungsfähigkeit nicht so hoch, nach den mit einiger Sicherheit, ihm zuzuschreibenden geistl. Reden und Predigten zu urtheilen . . .«

A tak vůbec nenalezl Lavrov víry. Nejvíce je i nyní rozšířeno mínění, kterého se i pisatel těchto řádků dříve též držel, že obě legendy pocházejí od dvou různých autorů (snad od Methoda a Klimenta, tak ku př. i Konst. Jireček v Osvětě, 1902, č. 7, str. 647). Zabývaje se v poslední době spisy Klimentovými, dospěl jsem k výsledku, že obě legendy pocházejí od jednoho a téhož autora a autorem tím že byl — Kliment. Nežli k vlastním důkazům přikročíme, třeba zde vytknouti, že náhled Jagićův, jakoby Kliment nebyl s to napsati takových legend, není ničím odůvodněn. Naše legendy nevyhovují přesným požadavkům, zvláště legenda o Cyrillovi je dosti nesouměrná. Chci zde jen na to upozorniti, že dle legendy předříkává Cyrill v disputaci bez mála celou kapitolu z apoštola: XVI, str. 21, ř. 35 — str. 23, ř. 9 (I Cor. 14, 5—40), obsahující ve vydání více než celou stránku, a vedle toho ještě celou řadu jednotlivých citatů z písma sv. Ve skutečnosti tak Cyrill sotva učinil, neboť jde o disputaci s biskupy a duchovními, kterým přece nemohl předříkávati celou kapitolu z písma sv.! Zajisté se jen obmezil na jednotlivé citaty a na krátký výtah příslušných kapitol z písma sv. U Klimenta se má však věc jinak: u něho převládá řečník, jak jeho pochvaly nám jej zcela dobře prozrazují, on více deklamuje nežli vypráví, stále a stále cituje z písma sv., čímž právě vzniká mnohdy velká nesouměrnost v jeho spisech. V legendě o Methodovi shledáváme zase ku př. příliš dlouhý úvod. Tím ovšem není ještě řečeno, že by legendy naše pozbývaly snad věrohodnosti: zůstanou nám i dále důležitým pramenem. Jen tam, kde se jich řečnický ráz trochu prozrazuje, třeba snad více opatrnosti.

Než mluvíme zde již o pannonských legendách jakožto díle Klimentově; třeba napřed podati důkaz, že skutečně pocházejí od Klimenta, a proto se chceme nyní k tomuto obrátiti.

Hlavně musíme hledati narážky na jiné spisy Klimentovy v oněch právě částech legend, které neobsahují líčení děje, nýbrž úvahy jako ku př. v úvodech, neboť rozumí se samo sebou, že ve vypravování se autor již tak nemůže opakovati.

Kliment vyjadřuje často myšlenku, že si bůh přeje našeho spasení neb pokání jakožto prostředku k spasení. Tuto myšlenku přejal snad Kliment ze zpovědních řádů (srovn. str. 11 a 37).

Úvod legendy o Cyrillovi zní:

Богъ милостивъıи и щедръıи ѡжидаеи покаание чловѣчьско, да бъıше вьси спасени бъıли и вь разоумь истиньнъıи пришли[61]) нехощеть бо сьмрьти грѣшникоу нь покаанію и животоу аще и наипаче прилежить на злобоу, не оставлꙗеть чловѣча рода ѡт-

---

[61]) Srovn. I Tim. 2, 4: иже вьсѣмь чловѣкомь велить спасти сѧ и вь разоумь истиньнъıи приити ... Ap. Šiš.

V Cyrillu ještě jednou: богь, иже велить вьсакомоу, да бъı вь разоумь истиньнъıи пришьль XIV, str. 19, ř. 17.

пасти ослаблениемь и ... погыбноути, нь на коıждо лѣта и врѣмена ... да же и до нъıнıı ... I (str. 1, ř. 4—11).

Tuto myšlenku našli jsme v jeho zpovědním řádu: нъ слъıши чадо, како ти жаждетъ покаанiѣ нашего богъ Euch. sin. 66b, ř. 10—11.

Mimo to v Na pam. ap.: присно жадаıı сънасениıı нашего гь богъ нашь присно призъıваıетъ нъı ... вела нъı всакоу скврьноу и житиıе нечисто штврѣщи штъ себе ... str. 5, ř. 3—8.

V legendě o Meth. podobně: по сихъ же вьсѣхъ бъ милостивъıи иже хощеть да бъı вьсакъ члвкъ спсенъ бъıлъ и въ разоумь истиньнъıи пришьлъ, въ наша лѣта ... на добръıи чинъ въздвиже ... II (str. 6, ř. 21—24).

Jako v uvedeném citatu z Cyrilla, čteme i v jedné modlitbě zpovědního řádu Klimentova: не волıи съмрти грѣшъникоу, нъ обращение и животъ ... Euch. sin. 73b, ř. 5—6.

Jest to volný překlad (modlitba ta je jednoduše z řečtiny přeložena, jak jsme se o tom nahoře str. 23 zmínili), neboť v řeckém originale máme zde: *ὁ μὴ βουλόμενος τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ πρὸς τὸ ἐπιστρέψαι καὶ ζῆν αὐτόν*. S tím souhlasí tedy úplně místo to v Cyrill., je tam jen покааниıю m. обращениıю, poněvadž se již dříve o něm — o pokání — mluví. U Morina máme na str. 81 místo *πρὸς τὸ ἐπιστρέψαι καὶ ζῆν αὐτὸν* trochu změněné znění: *ὡς τὸ ἐπιστρέψαι καὶ ζῆν αὐτὸν*. Tak čteme i v Ezech. 33, 11: *οὐ βούλομαι τὸν θάνατον τοῦ ἀσεβοῦς* (též *ἁμαρτωλοῦ*) *ὡς (τὸ) ἀποστρέψαι τὸν ἀσεβῆ ἀπὸ τῆς ὁδοῦ αὐτοῦ καὶ ζῆν αὐτόν*. *Ὡς (τὸ) ἐπιστρέψαι* vyjadřuje zde účel a proto máme ve Vulgatě: nolo mortem impii, sed ut convertatur impius a via sua et vivat. Máme tedy jak v leg. o Cyrillu tak i ve zpovědním řádu Euchologia sin. volný překlad, který nám prozrazuje jednoho a téhož autora.

V druhé Frisinské památce čteme: bonefe zavuiztiu bui nepriiazninu uvignan od fzlauui bofige ř. 7—9. V západních pramenech často, ku př.: qui hominem invidia diaboli ab aeternitate dejectum unici tui sanguine redemisti (Ordo ad reconciliandos poenitentes, E. Martene, De antiquis ecclesiae ritibus. ed. sec, tomus III, str. 255.). Toto místo přejal Kliment též do své homilie Na pam. ap., kdež čteme: Нъ завистиıю дьıаволıеıю штлоучи сıа шт славъı Божиıı str. 5, ř. 17—19. Avšak i jinde jest závist a vedle ní též lest ďáblova důležitým činitelem ve spisech Klimentových a hlavně na základě této shody, která se jeví mnohdy i co do výrazu, možno dokázati, že i pannonské legendy pocházejí od Klimenta.

Nalézámeť v Cyrill. XV (str 19, ř. 38 — 20, ř 2): зълъıи завистивъıи испрьва трьклетiи дiаволь нетрьпе сего добра нь вьшьдь вь своıе сьсоудъı и начеть мнштъı вьздвизати, глаголıе имь ...

S tím souhlasí skoro úplně: немогъı зрѣти дiаволь красотъı

ихь и вѣры и чистотнаго житїа въздвиже брань на ню въшедъ въ злооумнаго съсоуда ликинию ... и въздвиже метежь на хрьстианы ... хотѧ ... льстию оуловити, все на поклоненїе ноуде идол҄ское ... 40 Muč. str. 21, ř. 27—31.

Dále: видѣвъ во ны Господь Богъ нашь, прелестїю дїаволею въ смерть и въ тлѣние впадша, не трьпы зрѣти създание образа своего обетшавша и въ толико зло впадша, но милосердїемъ си съмиливъ сѧ на ны преклонь небеса и сниде ... Prěst. Bogor. str. 226, ř. 13—17.

Ale i v leg. o Meth. setkáváme se dvakrát s touto myšlenkou, totiž: по семь же старыи врагъ завидьливыи доброу и противьникъ истинѣ, въздвиже срдце врагоу моравьскаго королѧ на нь ... IX (str. 10, ř. 22—23) a: сихъ же вьсѣхъ не тьрьпѧ старыи врагъ завистьникъ члвчю родоу, въздвиже етеры на нь ... XII (str. 12, ř. 13—14).

Dále: ревнитель и завистникъ доброу старыи врагъ дьиволъ наоусти етера слугу своего ... Klim. 74, ř. 17—19.

старыи же врагъ дииволъ възори срдьце (възостри срьдьца) противьнымъ ... и съвѣтъ творѧхоуть на нь ... Lazor. str. 21, ř. 12—15.

и не могы трпѣти обличенїа его бестоудныи змии дїаволь убиеть и его и не дасть погрести тѣлеси его Jl. 17 (252), ř. 11—13.

Mimo to ještě: омрачивше оумь свои паче же льстию дїаволею ... Cyrill. I (1, ř. 18).

да съпасеть члвка отъ прельсти дьиволы Na vъskrьs. 13, ř. 14—15.

потопит' ... вь водахь сихь прѣльстивьшаалго дрѣвле змиы прадѣда твоего .., Jo. Krьst. str. 390, ř. 15—16.

настоупише крѣпко на льсть дїаволоу ... 40 Muč. str. 22, ř. 20.

раздроушникь неприязн'сцѣи льстїи ... Jl. str. 18 (253) ř. 13.

...оубо диавольскаалго есть льсть ... Jo Krьst. str. 392, ř. 34.

Též i jinde ještě.

Našli jsme zde několikrát: не трьпѧ, не могы трьпѣти; to se opakuje i jinde u Klimenta: жестосрдьи же людиї не терпѧ ... Klim str. 76, ř. 12—13; гордынѧ и величьства не терпѧ Mich. i Gavr. str. 42, ř. 2—3; не трьпѧши твоего смѣрениы ... Jo. Krьst. str. 390, ř. 12; pak: не възможе нась трьпѣти без'божною льстию гор'коу моучителю поработивше се Jo. Krьst. str. 388, ř. 11—12. To souhlasí s: не можеть зрѣти рода человѣческа бѣсомъ поработивша сѧ ... Dimitr. 359, ř. 33—34.

Myšlenka, že bůh nenechává svých zahynouti, když jim hrozí od ďábla nebezpečí, vyskytuje se též několikrát u Klimenta: . . . нь неоставлиеть чловѣча рода штпасти ослаблюенїемь и вь сьблазнь непризнинноу прїити и погыбноути нь на коиждо лѣта и врѣмена непрѣстаеть благодѣть творе намь мншго . . . патрїархы же прьвѣе и штци . . . пророкы . . . апостолы и моученникы, праведны(ми) моужїи и оучителїи, избырае . . . Cyrill. I (str. 1, ř. 7—13).

V Meth. shledáváme podobně: оузьрѣвъ же дииволъ члвка тако почьтена . . . и сътвори прѣстоупити заповѣдь . . . исъмьртию осоужь и шттолѣ оустити начать неприизнь блазнити многами къзньми члвчьскыи родъ нъ не остави бъ великою милостию и любовью до коньца члвкъ, нъ на коюжьдо лѣто и врѣмѧ избьра моужа и ыви людьмъ дѣла ихъ и подвигъ kap. I (str. 4, ř. 16—21).

Již v těchto dvou místech prozrazuje se nám vnitřní souvislost mezi oběma památkami. Uvedená myšlenka vyskytuje se ještě v 40 Muč. str. 21, ř. 27 — str. 22, ř. 1: не могы зрѣти дїаволь красоты ихь и вѣры . . . въздвиже брань на ние . . . хотѧ благовѣрныѥ мнчкы льстїю оуловити . . . нь . . . рече, ико не шставить гь жезла грѣшныхъ на жрѣби праведныхъ . . . (žalm 124, 3).

Dále v zpovědním řádě Klimentově: поработихъ сѧ, окааны, лжкавънымь огражденнемь, . . . нъ изволивы твоимь млднемь не прѣзьрѣти гыблѭщаго, ни блждѧщаго оставитъ, приобьщилъ еси плъти и кръве естъства твоего . . . Euch. sin. 78a, 21 — 79b, 9.

V Cyrill. I (1, ř. 11—13) jsme právě měli: патриархы же . . . и штцы и по тѣхь пророкы, и по сихь апостолы и моученникы, праведы(ми) моужїи и оучителїи . . .

S tím můžeme srovnati: и приложи сѧ оцемъ своимъ и патриархомъ и пророкомъ и апостоломъ, оучителемъ, мчнкомъ Meth. XVII (str. 14, ř. 18—19).

Dále: цркы же имоущи . . . пррки и апслы, мчнкы же и архиѥрѣи съ прпдбными . . . Klim. str. 72, ř. 1—3.

Mimo to: ты славитъ патриарси и пророчестїи чинове, ты чтоутъ ангельстїи събори, моученичьстїи полци, ты еси архиереомъ вѣнецъ . . . Prěst. Bogor. str. 228, ř. 21—22.

Dále jsme měli v uvedeném citatě: на коиждо лѣта и врѣмена Cyrill. I (str. 1, ř. 10).

V Meth. I (str. 4, ř. 3) máme ještě mimo uvedené místo: прѣже бо вьсѧкого часа и врѣмене и лѣта . . .

Srovn.: измѣноуи врѣмена и годы . . . Na pam. ap. 6, ř. 12—13.

Na základě toho utvořeno ve zpovědním řádě: безврѣменьно, бесконечно, безлѣтьно Euch. sin. 67b, ř. 9—10.

Cyrill. I (1, ř. 17—19):

иже просвѣти . . . слабостїю омрачивше оумь свои, паче же льстїю дїаколею, нехотѣвше вь свѣтѣ божїхь заповѣдеи ходити . . .

Dimitr. str. 359, ř. 21—23.

не льстите сѧ зряще . . сихъ царей, иже омрачиша сѧ лестію бѣсовскою, отъ бога отлоучиша сѧ . . . иже сотвори . . . отъ тогоже тїи отвратиша сѧ.

K tomu ještě: кь ѡмраченъıимь грѣхъı кьстокь си вьıшнъıи Jo. Krьst. str. 388, ř. 22 a: житиѥмь чстъıмъ свѣта омраченъıѧ Zach. 23, 11.

Cyrill. XI (str. 16, ř. 5—12:

вь меда мѣсто горкое пиюще пости сѧ . . . ıако дрѣво, иже прьвѣе трьнь сьтворить, на послѣдькь сладькь плодь приплодить . . . христовь бо законь остротоу ıавлıаеть божиıа житїа потомь же . . . плодь приносить.

V zpovědním řádě (Euch. sin. 69b, 4 - 10):

грѣхъ въкоушениемь ѣво сладокъ есть, нъ послѣдь горъчѣе зльчи обрѣтаетъ сѧ, тако и покаанъиъı постъ въ малѣ авлѣетъ сѧ прискръбенъ нъ вь вѣкъı радостьнъıѧ плодъı подаетъ . . .

Povšimnutí zasluhuje i: господи, боже мои, иже еси вьсе аггелскые чинъı и беспльтнъıе силъı сьставиль, небо же распель и землю ѡсноваль, и вьса соущаа ѡть небъıтїа вь бъıтїе привель . . . Cyrill. XVIII (str. 24, ř. 12—14).

S tím se shoduje: иже сотвори небо и землю ї море и вся отъ небъıтіıа приведе . . . Dimitr. str. 359, ř. 23 — 24.

Třeba to vytknouti, poněvadž Jan exarch bulh. má ku př. v Boh. прѣвести отъ небъıтиıа въбъıтиѥ a v Šestodnevu извести, řecky *παράγειν* (viz O mluvě Jana ex. bulh. str. 37).

Jinde má Kliment též сътворити: бъ благъ и вьсемогаи иже ѥст створилъ ѡт небъıтиıа въ бъıтиѥ. вьсачьскаıа видимаıа же и невидимаıа . . . Meth. I (str. 3, ř. 4—5).

Jinou variaci má Kliment v tomto místě: тебе ради землю основалъ, тебе ради рѣкъı из бѣзднъı поточихъ, тебе ради все ѡт сущиıа (?) въ сущие створихъ . . . тебе ради слнце · мсць створихъ. Zach. str. 32, ř. 8 . . . Jinak zde máme též землю оснокалъ, tedy jako v citatě z Cyrilla (srovn. оснъıваѩи землѭ . . . Žalt. sin. 103, 5.)

V citátě z Cyrilla jsme též měli: беспльтнъıе силъı . . ., s kterýmžto výrazem se ve spisech Klimentových velmi často setkáváme, ku př.: бесплотнъıхъ силъ Mich. i Gavr. str. 39, 3—4; 41, 18, 20

atd., zde vůbec často: съ множествомъ бесплотнꙑхъ силъ . . . Přěst. Bogor. str. 227, ř. 2; к...свѣтоу бесплотꙑхъ силъ ib. str. 227, ř. 18, 29–30 atd.; множьство бечислно бесплътиꙑхь силь . . . Jo. Krьst. str. 389, ř. 7 a jinde ještě často.

стии апли петръ и павьлъ съ прочими оученикꙑ хвꙑ ꙗко мълнию вьсь миръ прошьдъша освѣтиша вьсю землю . . . Meth. str. 5, ř. 22—24 to nám připomíná zcela zřetelně: и проиде ꙗко молнии всего мира свѣтомъ озарꙗꙗ . . . Klim. str. 73, ř. 14—15.

Dále jest již od toho: въ бранехъ ꙗвлꙗхоу се ꙗко млъніе въ тꙑсоуще и тмꙑ въꙁдеще . . . 40 Muč. str. 21, ř. 24—25; pak: скоростию ꙗко молнии обрѣтаꙗ сꙙ прогнвиꙑꙗ скроушающа Mich. i Gavr. 45, ř. 9—10.

Nápadné jsou tyto dva citaty:

Cyrill. X (str. 13 ř. 31 — 14 ř. 2):

. . . исаиа бо зказоуеть . . . се дѣваа вь чрѣвѣ пріиметь, и родить сꙑна, и нарекоуть име емоу емманоуиль, иже ѥсть зказаемо: снами богь . . . (Is. 7, 13, srovn. Matth. 1, 23). . . . и исаїа · рече: прѣжде даже болещїꙗ неродн прѣжде даже непрїиде рождьство, болѣзнꙑ избѣжа, и роди моужьскꙑи поль . . . (Is. 66, 7).

Zach. str. 29, ř. 22—27:

. . . и пакꙑ тожде исаиа рече · се дѣваа въ чревѣ приимет и родить сна и нарекоуть имꙙ ѥмоу ѥмманоуилъ, еже есть сказамое снами бъ . . .

а еремиꙗ (sic!) рече · прежде нероди два болѣзни избѣже . . .

Zde jest pozoruhoden překlad болѣзни избѣжа (-е), neboť v řeckém textě zní tento citat: *Πρὶν τὴν ὠδίνουσαν τεκεῖν, πρὶν ἐλθεῖν τὸν πόνον τῶν ὠδίνων, ἐξέφυγε καὶ ἔτεκεν ἄρσεν.* (Vulg. antequam parturiret, peperit; antequam veniret partus eius, peperit masculum).

Kliment rozuměl tedy citatu takto: *πρὶν ἐλθεῖν τὸν πόνον, τῶν ὠδίνων ἐξέφυγε καὶ ἔτεκεν ἄρσεν*; pak přeložil *πρὶν ἐλθεῖν τὸν πόνον* zcela volně прѣжде даже не прииде рождьство (zachováno jen v Cyr.) a ostatní pak болѣзнꙑ избѣжа.

Poněkud zasluhuje povšimnutí též okolnost, že se citaty z Cyr. a Meth. vyskytují i jinde ve spisech Klimentových, jako ku př. сь бъ съвьрьшь вьсю тварь ꙗко гль двдъ · словъмь гньмь нбса оутвьрдиша сꙙ и дхъмь оустъ ѥго вьсꙙ сила ихъ. (Žalt. 32, 6) . . . Meth. I (str. 4, ř. 9—10) . . . прѣжде вьсѣхъ сьтвори члвка . . . ř. 11.

Cyrill. IX (str. 10, ř. 6—7): сьтворьшаго словомь вьсоу тварь, имьже небеса оутврьдише се и животворещаго доуха, имьже вьса сила ихь стоить . . .

Téhož autora jak leg. o Cyr. tak i o Meth. vidíme zde ovšem též zřetelně, neboť před žalmem předchází táž myšlénka, v Meth.: сь въ съвьрьшь вьсю тварь a v Cyr.: сьтворшаго словомь вьсоу тварь . . .

Myšlenka ta se vyskytuje ještě jednou v Cyrillu III (str. 3, ř. 8 až 9): . . . иже сьтвориль еси вьсачьскаа словомь, и прѣмоудростїю своею сьздавь чловѣка (Sap. 9, 1. 2). I v Meth. přichází se na uvedeném místě k stvoření člověka.

Zde třeba též vytknouti: тѣмь бо рече пррк҃ъ нбса оутвердиша сѧ . . . имже нбса оутвердиша сѧ . . . Zach. str. 29, ř. 15—17.

Tak i: даю законь мои вь помышленiа нхь и на срьдцихь ихь напишоу ѥ и боудоу имь вь богь и тїи боудоуть мнѣ вь люди (Jerem. 31, 33). Cyrill. X (str. 12, ř. 13—15).

Въселю сѧ въ ны и боудоу имъ богъ и wни боудоуть ми людиѥ . . . Na vъskrьs. str. 14, ř. 9—10.

Meth. XVII (str. 14, ř. 2–3):	O prazdn. str. 4, ř. 1—2:
течениѥ же съвьрьши, вѣроу съблюде (II, Tim. 4, 7—8), чаꙗ правьдьнаго вѣньца . . .	да подвигнѣмь сѧ и сами добрымь подвигомь скончати, правоую вѣроу съблюсти . . .

Srovn. dále: теченьѥ своѥ скончаша . . . Mich. i Gavr. str. 46 ř. 1;

пресвѣтлое се течение скончавъ . . . Dimitr. str. 361, ř. 6;

и любовїю подвизаꙗ на вѣчное теченiе Dimitr. str. 358, ř. 3 a подвизавъ сѧ къ болѣзнному теченню . . . Klim. str. 73, ř. 3;

доброе исповѣданiе скончавъ и течение крестною побѣдою знаменwвавъ Dimitr. str. 360, ř. 33—35;

и течение съ ними скончати . . . 40 Muč. str. 22, ř. 30.

Doleji budeme míti též ještě течениѥ съврьшити u Klim. (Pochv. na Cyrilla).

Citat, na nějž se zde všude naráží, zní v Ap. Šiš. (II, Tim. 4): 7. добры подвигь подвигь се, течениѥ сконьчахь, вѣроу сьблюдохь. 8. тѣмь же щедить ми се вѣньць правьды . . .

U Lavrova (str. XX) jest hojně míst ze spisů Klimentových udáno, v nichž se vyskytuje slovo вѣньць, вѣньчати a s tím souvisící jiná rčení.

Velmi často shledáváme se též u Klimenta s výrazem подвигъ, подвигнѫти сѧ, jak již bylo dříve řečeno (str. 41, pak u Lavrova str. XVIII). Tak máme i v Cyrillu: видѣвь вѣроу твою и подвигь XIV (str. 19, ř. 18); нь вьсе подвигни нелѣнити се XIV (str. 19, ř. 26); приведь ѥ подвигомь твоимь вь божїи разоумь XIV (str. 19, ř. 27).

I v Meth.: и ꙗви людьмъ дѣла ихъ и подвигъ I (str. 4, ř. 21); многъмь подвигъмь и троудъмь I (str. 5, ř. 25—26); вьсѧ добрыꙗ

дѣтели и подвигы прилагающе... II (str. 6, ř. 24—25; видѣвъ... подвигъ его... IV (str. 8, ř. 6); въ троудѣхъ и подвиженниихъ XIV (str. 13, ř. 11).

I slovo дѣтель, které se nám zde vyskytlo, opětuje se velmi často ve spisech Klimentových.

Lenivost a vedle ní slabost často se zamítá: слабостию омрачивше оумъ свои... бьдрость приемлю а лѣность отмѣтаю Cyrill I (str. 1, 17–21);

аще и навъıкли юсмъı въ слабости и лѣности жити... Na vъskrьs. str. 15, ř. 2–3; злобою ли лѣностью... Klim. str. 79, ř. 11–12 atd.

Dále třeba srovnati:

Cyrill X (str. 15, ř. 16): ıако пламень горещеи на противнъıе...

Jl. str. 18 (253), ř. 15: палѣю ıаростию на противнъıю...

pak: и бжствнъıмь ѡгнемь пале противнъıе Jl. 17 (252), ř. 26.

рьвениюмь палю противнъıе Jl. 14 (249), ř. 7—8.

рьвениюмь своимь попалить противнъıе Jl. 14 (249), ř. 14.

Vyskytující se zde slovo противьнъ jest vůbec u Klimenta oblíbeno a shledáváme se s ním často v jeho spisech, ku př.: на противьнаго врага... na pam. ap. 6, ř. 6: мрьзьци соуще и против'нъıи Jo. Krьst. str. 388, ř. 5; на противнаго врага 40 Muč. str. 22, ř. 7; слово... сильно на противьнъııа а кротъкою на приюмлющаıа казаниѥ... Meth. II. (str. 7, ř. 3—5) a hojně jiných dokladů. V evangeliu vyskytuje se slovo to dvakrát ve významu ἐνάντιος contrarius (o větru) a jednou ve významu ἀπειθής incredibilis.

Na str. 36—37 jsme viděli, že Kliment má často противо (ж) s dat. Tak nalézáme i v jednom rkp. v kap. IV. legendy Cyrillovy: ревновати до конца противоу своеи силѣ (Miklosich, Denkschriften, 1870).

припадати vytčené na str. 40 a 42 vyskytuje se i zde: припадающа кь тебѣ любовию и вѣрою Cyrill III (str. 2, ř. 30).

Na str. 40 uvedli jsme rčení: коıе скврнъı омъıти хощеши Jo. Krьst. str. 389, 21; před tím: да бимь отъмъıлъ... скврънѫ... zpovědní řád (Euch. sin. 78a, ř. 12) a více jiných podobných rčení. V Meth. nalézáme podobně: кръвьми своими омъıша скврьноу I (str. 5, ř. 24—25). кръвьми ještě jednou v 40 Muč. str. 23, ř. 22: и кръвми своими ѡсвѣтише вьсь миръ.

Na str. 40 a 42 uvedli jsme примѣсити сѧ, v pozměněném trochu významu máme i zde: примѣшь се кь женѣ Cyrill X (str. 14, ř. 29), srovn. i: рожьство имать... весь примѣса Zach. str. 29, ř. 11 a тъı ѡт смѣса ськвѣрна еси ib. 29, ř. 8.

Místo ѡгнь искоушаеть злато и сребро... Cyr. X, str. 15, ř. 35 nám připomíná: ıако искоусиль нъı еси бе, и раждеже нъı ıакоже раждизаеть сѧ сребро... 40 Muč. str. 23, ř 8—9 (Žalm. 65, 10). Taktéž se může srovnati: ѡ григоріе тѣлѡмь чловѣче а доушею аггеле, тъı тѣломь

чловѣкь сꙑи аггель ꙗви се... III str. 2, ř. 27—28) a: вѣ во житиѥмь и образомъ ꙗко англъ... Klim. str. 72, ř. 22; pak: желаꙗ видѣти ꙗ ꙗко ангела бжиꙗ Meth. VI (str. 8, ř. 30).

Zajímavé jest, jak často se vyskytuje ve spisech Klimentových slovo правовѣрьнъ, правовѣрьѥ; jak uvidíme, dbal vždy pravé víry a zakládal si na ní. Již ve zpovědním řádě našli jsme slovo to (str. 40). Mimo to máme zde ještě v Meth.: вьси правовѣрьнии I, (str. 3, ř. 9); правовѣрьнꙑмь цсрьмь маркианъмь I (str. 6, ř. 11—12); моужа... правовѣрьна VIII, (str. 9—10); правовѣрьно VIII (str. 10, ř, 5); меѳодии... правовѣрьнъ ѥстъ XII (str. 12, ř. 22); моужь... правовѣрьнъ XVII (str. 14, ř. 8—9), ale je zde též: благовѣрьнаго цсрѧ... VIII (str. 9, ř. 23).

V Cyrillu máme ovšem: благовѣрнь II (str. 1, ř. 24) a моужа чьстна и благовѣрна XIV (str. 19, ř. 22), avšak rozdíl možno snad vysvětliti růzností doby, v níž legendy sepsány byly; mimo to se střídá благо- s добро i jinde v těchto složeninách u Klimenta: tak máme i v Klim. блговѣрьства... str. 76, ř. 18; pak блговѣрно Jo. Krьst. str. 388, ř. 9 atd. Zde ještě můžeme připomenouti: правовѣрьѥ Mich. i Gavr. str. 43, ř. 21—22.

Jiné u Klimenta oblíbené slovo bylo мрьзъкъ (str. 41); máme je i zde: мьрзъкꙑꙗ же нерѣꙗ извивъ Meth. I (str. 5, ř. 17).

Nahoře (str. 41) upozornili jsme na některé složeniny vyskytující se u Klimenta, v nichž jsou mnohdy 2—3 předpony. Tak máme i zde: припослаше же сь нимь Cyrill VI (str. 5, ř. 25); сьпричьстници XV (str. 20, ř. 6). Slovo to jsme našli v Klim. str. 73, ř. 21, v Laz. str. 22, ř. 15 (viz str. 41), tak že zde též zcela zřejmě mluví pro autorství Klimentovo.

Dále jsme měli v Euch. sin. низъвести (ve zpovědním řádu), čemuž odpovídá: низвьрьже Cyrill XI (str. 16, ř. 26); низнесе X (str. 14, ř. 35).

нисходѧщꙗ Meth. I (str. 4, ř. 30, poznámka, jiné rukopisy съходѧща, což je asi pozdější).

Jak jsme nahoře podotkli, nepochází překlad Emmeramské modlitby od Klimenta; mezi jiným je zde totiž блѧди ve významu ‚hurono‘; za to má Kliment блѫдъ ve zpovědním řádě (str. 43). S tím souhlasí též, že v obou pannonských legendách vyskytuje se slovo блѧдь ve významu blud, bludařské učení a sice dosti často: иже ѥсть добрѣишеє бледи своє на злобоу и стоудодѣаніє извлѣкль Cyrill XI (str. 16, ř. 24); съ вьсею блѧдию Meth. I (str. 6, ř. 10—11); и блѧдениѥ I (str. 6, ř. 13); на блѧди ib. VIII (str. 10, ř. 12); блѧдии ѡтмѣтающе сѧ ib. X (str. 11, ř. 24).

Hořící keř vyskytuje se několikrát u Klimenta: ꙗкоже... показа... коупиноу огнемъ горѧщю и не опалѣвшю... Mich. i Gavr. str. 40, ř. 12—14; радоуисꙗ коупина не опалѣвшиꙗ... Prěst. Bogor. str. 227, ř. 23—24; а онь вь коупиноу се вьмѣсти Cyrill IX, (str. 10, ř. 28). Toto въмѣстити (srovn. ještě: неможеть се вьмѣстити вь чловѣка

богъ ib. IX, str. 10, ř. 27), pak нбснию и землънию конце тебе не вьмѣстеть, тѡ како иѡрданъ можеть те вьмѣстити .. Jo. Krьst. str 389, ř. 13; вьмѣстили пакы вь прьвыи чинъ Cyrill XI, (15, 30); IX (str. 10, ř. 17—18); вмѣстилище невъмѣстимаго юстества ... Prêst. Bogor. str. 227, ř. 34—35 a ještě jiná místa uvedeme doleji. Dále se vyskytuje u Klimenta въмѣстилище Laz. str. 22, ř. 6 a jinde.

Viděli jsme, že se užívá některých výrazů zvláště se zálibou v obou pannonských legendách, jako влади. Sem patří též: а македониꙗ ѡтсѣкъше прокляше и Meth. I (str. 6, ř. 8); такоже вьсꙗ винъı ѡтсѣкъ ib. XVII (str. 14, ř. 1);

чловѣкь оумомь ѡтсѣкаеть льжоу ѡть истинъı Cyrill XI (str. 15, ř. 35—36);

из неꙗже отсѣче сꙗ камень разумнъıи христось ... Prêst. Bogor. str. 227, ř. 26.

Sem patří i отмѣтати сꙗ: дѣлы сꙗ юго отъмѣтають .. Meth. VIII (str. 9, ř. 22); своихъ влади ѡтмѣтающе сꙗ ib. X (str. 11, ř. 24);

лѣность отмѣтае Cyrill I (str. 1, ř. 21); обрѣзанїе ѡтмѣщете ib. X (str. 14, ř. 17); а въı како ѡтмѣщете се его .. ib. XII (str. 18, ř. 1);

ale i v jiných spisech Klimentových: временьнаꙗ вса ꙗко тлѣннаꙗ ѡтмѣтаꙗ ... Klim. str. 74, ř. 3.

оустити: богомь оустимь ... Cyrill XIV, (str. 18, ř. 32); и оустима на то мѣсто ... Meth. I (str. 4, ř. 16); ѡттолѣ оустити начатъ неприꙗзнь блазнити ... ib. I (str. 4, ř. 18—19); да сꙗ ... вьси на доброе оустили ... ib. I (str. 4, ř. 22). V jiných spisech Klimentových se setkáváme též s наоустити, ku př. наоусти ютера слоугоу ... Klim. 74 ř. 18—19, оустити je však snad jen zde.

Oblíbené slovo Klimentovo je též: насладити сꙗ: до сыти вьсѣхь нъı наслаждь медоточнъıхь словесь ... Cyrill. X (str. 15, ř. 19—20); красотъı ... наслажающе сꙗ Mich. i Gavr. str. 42, ř. 19; и неизреченнъıю красотъı наслаждают' се ... 40 Muč. str. 23, ř. 20—21; наслаждающе се свѣтозарнаго сего тръжества ... Jo. Krьst. str. 392, ř. 25; благооуханьꙗ наслажающе сꙗ ... Klim. str. 77, ř. 9; црствиꙗ ... нескудно насладити сꙗ ib. 74, ř. 7; чтениꙗ ... наслажеюще сꙗ ... Na vъskrьs str. 12, ř. 15—16 atd.

поглътити: вьсе моудрости ꙗко поглъщьше ю износимь ... Cyrill. IX (str. 9, ř. 27); аще ли еси поглътиль вьсакоу моудрѡсть ... ib. IX (str. 9, ř. 31—32); и сего поглъти ѡкааннаго зависть своꙗ ... 40 Muč. str. 23, ř. 2—3; dále: сетнѣе Cyrill. VI (str. 7, ř. 30); сетно X (str. 11, ř. 11); сетьнѣю Meth. XI (str. 12, ř. 7).

Kliment si oblíbil v značné míře složeniny od -спѣти; zvláště se u něho často vyskytuje прѣспѣти: дондеже мъı не доспѣхомъ Meth. VIII (str. 9, ř. 24—25); и ничьсоже оуспѣющю нъ моудꙗщю ... ib. XI (str. 12, ř. 1); дѣтелью прѣспѣвъ ib. II (str. 7, ř. 1); бгодать и

посп҇ѣхъ ib. XV (str. 13, ř. 17); дроугаа рѣчь приспѣ Cyrill. XIV (str. 18, 30); доспѣти тогожде ib. XI (str. 17, ř. 8); спѣаше паче вьсѣхь ib. III (str. 2, ř. 13); дроугаа дроугоу прѣспѣющи ib. IV (str. 3, ř. 19—20); srovn. v jiných spisech: прѣспѣимъ дроугъ дроуга добротою... Na vъskrьs. str. 14, ř. 22; оба вѣсте прѣспѣла... Zach. 24, ř. 11–12; прѣспѣимъ дроугъ дроуга ib. 30, 19; прѣспѣвше дроугъ дроуга... 40 Muč. str. 21, ř 12; врема бо прѣспѣло ѥсть... Klim. str. 78, ř. 13; zajímavé je: превьспѣваы всакого оума и всакого разоума... Mich. i Gavr. 39, ř. 4 (složenina s dvěma předponami); не оуспѣша имъ ни златопокованиии храми Zach. str. 31, ř. 20—21; без оуспѣха оумроша Zach. str. 31, ř. 19.

Sem patří též: и прочаа поспѣшьникы ихъ Meth. I (str. 6, ř. 19) a сь инѣми поспѣшникы Cyrill. XIV (str. 19, ř. 12).

Vzácné jest slovo оусыиѥниѥ ἡ υἱοθεσία ‚adoptio'. Máme je v Cyrill. XVIII (str. 24, ř. 21): и вьдьхни вь срьдца ихь слово твоего оусынѥниа. Miklosich má jen dva doklady: tento a pak Antioch. Pand. Slovo to vyskytuje se ještě v jiném spise Klimentově: отпадоу втораарго оуснинениы... Jo. Krьst. str. 389, ř. 16—17,[62]) mimo to však i v Ap. Šiš.

Srovn. též негли IV (Mikl. Denkschr. 1870, str. 216, Šaf. str. 4, ř. 8) еда понѣ тако его оудрьжимъ a v zpovědním řádě Euch. sin. 69a 1: некъли вьзникнѫ изъ глѫбинъı...

на соудь же емоу хотещоу ити Cyrill. II (str. 1, ř. 33—34)... a на соудь градъıи... Meth. VII (str. 9, ř. 6) bylo již podotčeno; taktéž ходатаи (viz str. 68 a 70).

Zde můžeme ještě vytknouti: вьзъıскати бога Cyrill. XIV (str. 19, ř. 25) a вьзискати пръвааго отечьства v zpovědním řádě Euch. sin. 76b, ř 6—7 (srovn. str. 37).

моудраа чедь... Cyrill VI (str. 5, ř. 35); некнижнаа чедь ib. X (str. 15, ř. 21); чеда божиы ib XVI (str. 21, ř. 20); проста чадь Meth. V (str. 8, ř. 15); многа чадь ib. VI (str. 8, ř. 32); съ гроубою чадью IX str. 11 a s tím třeba srovnati: чада вьзлюбленаы ib. VIII (str. 10, ř. 16); чадь se nevyskytuje v jiných dosud známějších spisech Klimentových, avšak v jednom spise najdeme přece slovo to, o čemž doleji.

Rčení: дроугаа гроугоу прѣспѣющіи... Cyr. IV (str. 3, ř. 19—20) vyskytuje se často u Klimenta, ku př. прѣспѣвше дроугь дроуга... 40 Muč. str. 21, ř. 12—13; прѣспѣимъ дроугъ дроуга добротою... Na vъskrьs. str. 14, ř. 21—22; прѣспѣимъ дроугъ гроуга... Zach. 30, ř. 19 (patří též k složeninám od -спѣти, kde se též vyskytuje).

оулоучьше книгъı Cyrill. IX (str. 10, ř. 9); viz v zpovědním řádě: оулоучити (ицѣление Euch. sin. str. 67b, ř. 26 a милость оулоучитъ ib. 68b. ř. 23).

---

[62]) Zde třeba upozorniti na: нъınѣ... хощеши... сыновьствѣ его примѣсити са v zpovědním řádě Euch. sin. 66b, ř. 4–8; сыновьство máme pak i jinde u Klimenta

Nápadné jest, že se v obou legendách tak často vyskytuje slovo бесѣда, бесѣдовати; v ostatních dosud známých spisech Klimentových, o nichž byla řeč, našel jsem jen jednou: и абиѥ ꙗвиста са имъ моиси и илиꙗ съ хсмь бесѣдоующа... Na prěobr. str. 17 (v slovníčku u Lavrova schází slovo to).

Jak vidíme, jest to místo z evangelia: Mat. 17, 3, Mar. 9, 4 a Luk. 9, 30, avšak na všech třech místech máme zde v církevněslov. překladě: глаголꙑща, ne бесѣдоующа; бесѣда a бесѣдовати vyskytuje se vůbec jen několikrát v prvotním překladě písma sv. Z toho následuje, vyskytuje-li se něco jen v dvou pannonských legendách, neb jen v jedné z nich, pro což v druhých spisech Klimentových nemáme dokladu, že nesmíme tomu velké váhy přikládati. Ostatně se doleji k slovům těm u Klimenta ještě vrátíme.

Tak máme v Meth.: поручи ѥмоу вьса црькви и стрижникꙑ X (str. 11, ř. 21); ovšem zde třeba též vytknouti: припороучити viz str. 41. Nahoře str. 16 a 45 jsme na to upozornili, že u Klimenta není oblíbena vazba jest s infinitivem. Jeden případ přece nalézáme v Meth.: нѣсть ѥмоу живота имѣти X (str. 12, ř. 27), tedy se záporem. Dále jsme vytkli, že se u Klimenta nesetkáváme se slovesem рачити (str. 43 a 47). Jednou však je máme přece v Meth.: идеже ѥсть потрѣба такого моужа не рачьшю же оуноудиша и IV (str. 8, ř. 8) a dle některých rukopisů i v leg. o Cyr. II: нерачи са ꙗти по тоуждь сьсьць.

Tak máme zase v Cyrill. vazbu по чьто са ꙗти: по инь се поуть имоу III (str. 2, ř. 23); и по проча ѥть се оученија IV (str. 3, 14—15); не ѥль се по ѡбрѣзаниѥ X (str. 11, ř. 38); ѥти се по истинꙑи поуть XIV (str. 19, ř. 26—27). Tuto vazbu známe i z jiných spisů Klimentových, což je velmi důležité; tak ku př.: скврьн'нѣи моѥи роуцѣ велиши по твои се крьхь ѥти... Jo. Krьst. str. 390, ř. 8—9. S tím se může srovnati: вьси дрьжимъ са по законъ ѥго... VI (str. 6, ř. 1) v některých rukopisech. Vedle toho zde поути се ѥть VIII (str. 8, ř. 25) a IX (str. 9, ř. 19) jako v Meth.: поути са ꙗтъ V (str. 8, ř. 25). Mimo to je zde: ѥсть любо Cyr. XVIII (str. 25, ř. 6) (viz str. 43—44).

Jak ostatně Kliment výrazy mění, vidíme z následujícího: въ трьхь оупостасьхъ Meth. I (str. 4, ř. 1—2); три упостаси вь єдиномь соущьствѣ... Cyrill. VI (str. 6, ř. 25), avšak: въ трьхъ собьствѣхъ коупно Laz. str. 22, ř. 24 a v zpovědním řádu: три състави сьличьно въ єдиномь божьствѣ Euch. sin. 67a, ř. 13—15.

Dále: въ роуцѣ твои, ги дшю мою вълагаю... Meth. XVII (str. 14, ř. 13) proti прѣдавшемь чстнꙑѥ дше въ роуцѣ гви... 40 Muč. 24, ř. 10 a прѣдасть дшоу свою въ роуцѣ гни ib. 24, ř. 20; též v Emmeramské modlitbě: прѣдаѭ азъ мое срце Euch. sin. 72b, ř. 19—20.

K oblíbeným slovům Klimentovým náleží израдьнъ, ku př. херовїмь изрѣдньи Cyr. X, str. 14, ř. 36—37; изредни люди ib. XVIII (str. 24, ř. 20); изредньми чюдесы Jl. 14 (249), ř. 7; изрыднѣи свѣт лости . . Dimitr. str. 359, ř. 16; v Pochvale na Cyr. a Meth. издрадьнѣ дъвѣ лѣторасли str. 16, ř. 16; въ израдьнѣ поцении ib. str. 17, ř. 13; издрадьно ib. 17, ř. 20; подвигъ юго издрадьнъ ib. str. 17, ř. 24;

дьщерь имамь доуховноую, юже ѡть крьстила изехь . . . Cyr. IV, str. 3, ř. 37 a таино вь крьстилѣ вcь погроужаюмь . . . Na krьštenije str. 257, ř. 8.

Podobnou myšlenku vidíme: ꙗко сѧ соуть съвывала многа прроцанна юго ѡт нихъже ли юдино ли дъвѣ скажемъ Meth. XI, str. 11, ř. 27—28 (jinde zde mluví autor v 1. os. jedn. č. ku př. рекоу же азъ ꙗко прозьрѧ II, str. 7, ř. 11, srovn. též рекоу же I, str. 6, ř. 18) a: хощоу же и азь ѡт мнѡг чюдесь их единоу благорѡдноую дѣтель исповѣдати послоушающимь . . . 40 Muč. str. 24, ř. 8—9.

Dále se může vytknouti: чистотою бо и любовїю прѣспѣвше дроугь гроуга · ѡвы постомь и въздръжанıемь, ѡвы благовѣрїемь и страннолюбїемь, ѡвы кланꙗнїемь и простинею срдца, а дроугыи смѣренїемь и кротостїю срдца, ѡвы бдѣнїемь и любовию . . . а дроугыи нищелюбїеть ꙗко свѣтилники . . . 40 Muč. 21, ř. 13—17. Následuje po sobě několikrát овы pak přichází а дроугы (zde se pak náhodou ještě jednou střídá овы s дроуги); tak i v Meth. II, str. 6—7: ѡвѣмъ бо равьнъ бѣ, овѣхъ же малы мьнии, а дроугыихъ болии . . . V Cyr. VI (str. 6, ř. 2): овь сице, овь инако . . .

Podobná myšlenka je i: богь нашь ꙗко и поучина юсть морскаа[63]) . . . силныи оумомь . . . прѣплаваюта atd. Cyr. VI (str. 6, ř. 3—11) a сиже прѣплоувше мнѡговлъньное море житеиское . . . 40 Muč. str 23, ř. 26—27.

U Klimenta se setkáváme s zvláštní (volnou) vazbou komparativní: сїаеть бо прѣмоудрость паче сльнца Cyrill III (str. 2, ř. 11, Sap. 7, 29); спѣлаше паче вьсѣхь ib. III (str. 2, ř. 13); дарь большии и чьстнѣи паче вьсакого злата ib. XIV (str. 19, ř. 23); моудрость ѡт бога приимъ паче свѣхъ члвкъ Meth I (str. 5, ř. 13—14); zvláštní je: паче бо можеши кымь спсенъ быти VII (str. 9, ř. 9—10); просвѣти сѧ лице юго паче лоуча слнчнаго. Mich. i Gavr. str. 41, ř. 1; и чюдесы сиюще паче слнца . . . 40 muč. str. 23, ř. 7; паче же всѣхъ празникъ почитати днь въскрьсениꙗ хва . . . Na vъskrьs. str. 12, ř. 2—3; доуховною силою сїꙗ паче солнца . . . Dimitr. 360, ř. 7—8; страньнолюбиюмъ цвѣтый паче злата . . . Zach. str. 24, ř. 1—2; памать бо юго паче слажьша медоу и наслади его паче ста медвена . . . Zach. str. 32, ř. 19—21; srovn. též: ѡ промысле выше оума Zach. str. 24, ř. 24; оутрьпаютѣ роуцѣ ми, не ѡбыкши творити паче повелѣниꙗ . . Jo. Krьst.

[63]) V leg. o Cyr. vyskytuje se vedle поучина и морю jako i jinde u Klimenta.

str. 390, ř. 11. Zvláštní je též: симь оуѡ всѣмь, и паче сихь, ты бысть ѡткритель . . . Jo. Krьst. str. 391, ř. 32—33. Na pouhou spojku kleslo skoro již паче v této větě: како не оубоꙗсе цра, ни мчтелꙗ, ни мъча ни ѡгнꙗ, паче живодав'ца ба . . . 40 Muč. str. 24, ř. 24—25.

Sem patří též: юго же вса добрыꙗ дѣтели почитающе и житые выше члвкъ . . . Klim. str. 76, ř. 4—5.

V Pochvale na Cyrilla budeme míti: паче слнца троичнымн зарами сиꙗ . . . str. 36, ř. 10.

Zajímavé je též: творца ангельска и всеꙗ твари съдѣтелꙗ без семени зачениши паче словесъ порождьши Prěst. Bogor. str. 227, ř. 30—31. тѣмъ же и нынѣ сиꙗеть . . . паче сиꙗниꙗ слнчнаго . . . Na pam. ap. str. 9, ř. 14—16.

Zvláštní je dále vazba: сирѣчь въ оци и снѣ и стмь дсѣ, юже юсть въ трьхъ оупостасьхъ, юже можетъ кьто три лица рещи . . . Meth. I (str. 4, ř. 1—2) a v zpovědním řádě: оцю и дхоу прѣстоумоу, еже сѧ прѣстаа троица речетъ . . . Euch. sin. 67a, ř. 12–13.

Nyní se můžeme vrátiti k místu: ни старца на воискоу гнати ꙗко юнишоу нѣкоего нестора . . . Cyr. V, str. 4, ř. 26. Jak jsme viděli (str. 71), vykládal to Lavrov tak, že je zde Nestor známý z legendy o Demetriovi. Jagić naproti tomu poukazoval k tomu, že zde není shody, poněvadž mladík Nestor nikým nebyl nucen, nýbrž samovolně vzal na sebe úlohu poraziti vychloubajícího se protivníka. Jagić končí: »Ich möchte daher vorziehen, unter Nestor einen Greis *κατ' ἐξοχὴν* zu verstehen und auch darin eine gewisse Gelehrtheit des Verfassers der Legende sehen, die Clemens fremd war.« (Archiv für slav. Phil. XVIII str. 286.) Dle Jagićova výkladu by se musilo čísti: . . . ни старца на воискоу гнати, ꙗко юнишоу нѣкоего, нестора, neb ꙗко юнишоу, нѣкоего Нестора. Přiznávám se, že mně grammatický tento vyklad zaráží; jest takřka nemožný. Ve spisech Klimentových nalézáme obdobně: христова воина и светозарнаго споутника си Нестора Dimitr. str. 360, ř. 35 (to jest právě onen Nestor, o nějž nám zde jde); ииреи ютеръ именемъ захариꙗ Zach. str. 24, ř. 7; v naší legendě: бѣ моужь нѣкыи добродьнь и богать, именемь львь II (str. 1, ř. 23—24) a v textě uveřejněném Lavrovem (str. XXIII) konečně: оувѣдѣвь се юноша нѣтко именем' несторь . . . Obyčejně se přidává tedy ještě именемъ, což by bylo věc na našem místě docela vyjasnilo, ale Kliment to i vynechával, jak vidíme z Dimitr. str. 360, ř. 35. Myslím tedy, že nemůže takto býti o tom pochybnosti, o jakého Nestora zde jde. Už výraz на воискоу гнати mluví rozhodně pro náš výklad (naráží se na onen zápas, v němž mladík Nestor proti pohanskému vojínovi zvítězil, což mělo ovšem smrt Demetriovu za následek). Na tom nezáleží, že solunský Nestor sám se přihlásil, kdežto náš stařec má býti nucen. Nepříslušnost, kterou Jannis v tom vidí, je ta

že on — stařec — má převzíti nuceně úlohu, kterou kdysi vykonal (dobrovolně) mladík Nestor. Tím ovšem naznačuje též předem, že je si jist své věci, že zvítězí, tak jako tento Nestor zvítězil, avšak zmýlil se.

Bylo již nahoře podotčeno, že se ve smýšlení autorově jeví jakási rovnováha vzhledem k Římu a Cařihradu: autor mluví s úctou o Římu, avšak nekřivdí též nikde Cařihradu. Tak se chovali právě slovanští apoštolé Cyrill a Method a autor našich legend následoval zde jich tradice. Musila to býti tedy osoba, která byla v této tradici vychována, která současně působila se slovanskými apoštoly, zkrátka mohl to býti jen nějaký jich vynikající učenník. A to se právě dobře hodí na Klimenta.

K tomu přistupuje ještě jiná okolnost. Ve spisech Klimentových vidíme, jak všude si zakládá na pravé víře (**правовѣрьнъ** viz str. 80), jak potírá bludařství (**блади**, str. 43 a 80) a herese. Uvedeme jen místa, kde se výslovně o heresi mluví: **тобою ереси въ вѣкы и противници христьяньсциі побѣждаютсѧ** Prěst. Bogor. str. 228, ř. 9—11; **ереси потребляющи** ... ib. 228, ř. 27; **сима всака ересь потреби сѧ и правовѣрьє и вѣнчающа иравовѣрьѩ исповѣдникы** ... Mich. i Gavr. str. 43, ř. 21—22; **ереси потрѣбляюще** ... 40 Muč. str. 23, ř. 27—28.

Taktéž i v obou pannonských legendách: **бѣ же анньіи патріархь ересь вьздвигль** ... Cyrill. V (str. 4, ř. 14); **погоуби триезычноую ересь** XVIII (str. 24, ř. 18); **арин побѣди и проклатъ и и ересь юго, юже въздвизаше на стоую троицю** ... Meth. I (str. 6, ř. 2—3); **иже болать ишпаторьскою ересью** ib. XII (str. 12, ř. 15) a konečně: **а ереси прогона** ib. XVII (str. 14, ř. 26).

Je zde i nápadné několikrát se vyskytující rčení **въздвигнѫти юресь**; srovnej též: **въздвиже етеры** ... **иже болать ишопаторьскою ересью** ... Meth. XII (str. 12, ř. 14—15).

V poučení Na prěobr. vidíme též zřetelné stopy disputací se židy, o kterých se nám obšírně pojednává v legendě o Cyrillovi kap. X. Zvláště zde můžeme vytknouti Cyr. X, str. 11, ř. 34—37: **и елико се нхь дрьжа по законь мшусешвь, вьси богоу оугодише и мы дрьжеще се по нюмь, непщоуемь тако бьти, а вы вьздвигше инь законь попирaете божии законь** ...

Na prěobr. str. 16, ř. 11—15: **аще бы се бъ былъ, ли снъ бжии, то не бы закона моисѣюва раздроушивъ попралъ, югоже бѣхомъ шт бга приꙗли, нъ противникъ законоу юсть.**

V úvodě k legendě o Methodovi hájí Kliment důrazně učení východní církve o sv. trojici. Jest nápadné, že v symbolu, vyskytujícím se v zpovědním řádě Klimentově, toto učení východní církve nevystupuje v popředí. Jinak jsou některé shody:

Euch. sin. 67a, 12—15:	Meth. I (str. 4, ř. 1—2):
еже сѧ прѣстаа троица речетъ оць и снъ и стъι дхъ, три състави сълично въ единомь бжьствѣ...	въ стѣи троици сирѣчь въ оци и снѣ и стмь дсѣ, еже есть вь трьхъ оупостасьхъ, еже можеть къто три лица рещи а въ единомь бжьствѣ . . .

V Euchologiu máme místo celé věty еже можеть къто три лица решти jediný výraz сълично, jinak jest shoda patrná. O formální stránce této shody stala se již zmínka nahoře (na str. 85).

Dříve jsem též předpokládal, že legenda o Cyrillovi byla původně sepsána řecky. V citatech z písma sv. nalezl jsem řecká slova, která jsem si spíše mohl vysvětliti, že zde zbyla z původního originalu, jako игоумень v Mat. 2. 6: ис тебе бо ми изъιдеть игоумень X (str. 13. ř. 34), kdežto v církevněslovanských překladech máme zde вождь neb владъιка. Dále: молите за обидещеѥ VI (str 6, ř. 37—38), řecky ... *περὶ τῶν ἐπηρεαζόντων ὑμᾶς* Luk. 6. 28, v Mar. však: за творѧщиѩ вамъ обидѫ. Překlad v legendě přiléhá tedy spíše k řeckému originalu, sloveso je podáno slovesem. Avšak z toho všeho a z podobných úvah nemůže se předpokládati původní řecký text u naší legendy. Kliment zajisté měl též vždy řecký text na mysli a vliv ten jeví se u něho často. Právě u něho můžeme pozorovati, že nepřekládá někdy vůbec některých slov řeckých, někdy zase tak činí. Tak máme v legendě na téže straně: ни вождь ѡть стегноу его str. 13, ř. 8 a potom hned: до христа игоумена str. 13, ř. 11.

Vynikající známkou spisů Klimentových je v tomto ohledu slovo съсѫдъ neb органъ. Ďábel volí si někoho za nádobu, kterou potom působí, taktéž však i bůh. V legendě o Cyrillu jsme našli: дїаволь . . . вьшьдь вь свое сьсоудъι . . . XV (str. 19, ř. 38 — str. 20, ř. 1). V Pochvale na Cyr. a Meth, o níž níže dokážem, že též pochází od Klimenta, čteme: съсоудъ избьранъ стомоу дхоу str. 16, ř. 22—23 a съсоуда стомоу дхоу... str. 23, ř. 13, v Pochvale na Cyr.: тогожде . . . прьсти дховнъιе органъι основаше . . . str. 36, ř. 23—24 a: вь иеиже лежить . . . богогливъιи органь str. 37, ř. 28—29. 40 Muč.: дїаволь . . . въшедъ въ злооумнааго съсоуда ликиниꙗ . . . str. 21, ř. 27—30; илиꙗ прѣчьстнъιи сьсоудь бжию селению . . . Jl. 18 (253), ř. 8; hned potom: илиꙗ бгодхновнъι ѡргань . . . Jl. 18 (253), ř. 11; илиꙗ ѡгнедьхновьнъι ѡргань . . . Jl. 18 (253) ř. 14—15. Dále: радоуи сѧ богогласнъιи органе, исполнивъιй всего мира чюдесъι . . . Klim. str. 76, ř. 22.

Taktéž se to má se slovem аеръ; v Cyrillu XVI (str. 21, ř. 6) čteme: ни ли недъιхаемь на аιер равно вьси? Avšak XVI (str. 22, ř. 6—7): боудете бо вь вьздоухь глаголюще. Jest to citat: I Cor. 14, 9. V ap. Šiš. zde máme: аѥрь.

V zpovědním řádě Klimentově též: вьсхъιщаеми на облацѣхъ по аероу Euch. sin. 71a, ř. 10—12.

V pochvale na Cyr. a Meth. vyskytuje se: **въ мори житїисцѣмь велика анькура** str. 23, ř. 6; vedle toho: **навѧзаша на прчстную юго выю ставила кораблєная желѣзна нарицаюма анкюру**... Klim. str. 74, ř. 22—23.

V Cyr.: **бѣхоу бо wбразы демонскые написали**... VI (str. 5, ř. 29) a doleji: ř. 32. (Některé rukopisy mají zde: **бѣсовьскыю**.)

Dále: **демwнь прогwнеще**... 40 muč. str. 23, ř. 26.

Naproti tomu: **бѣсомъ поработивша сѧ** Dimitr. str. 359, ř. 34; **скверныимъ бесомъ жертвы сотворити**... ib. str. 360, ř. 18; vedle toho však i **дѣмоночтецъ** ib. str. 360, ř. 22; **бѣсомъ премѣни сѧ**... Mich. i Gavr. str. 42, ř. 7—8.

Tu a tam mohl býti ovšem výraz v pozdějších přepisech dodatečně přeložen, ale celkem se jevilo kolísání již u Klimenta, jak dle všech sem patřících výrazů souditi můžeme.

V legendě o Methodovi nalézáme též ještě: **въ нерѣихъ бжиихъ** I (str. 5, ř. 4); **мьрзъкыѩ же нерѣѩ избивъ** I (str. 5, ř. 17); **нерѣи** I (str. 6, ř. 5), vedle toho: **попы** VI (str. 9, ř. 5); **очющьше нѣмьчьскыѩ попы** X (str. 11, ř. 17): **дъва попы** XV (str. 13, ř. 13); **на роукахъ же нюрѣискахъ почи**... XVII (str. 14, ř. 14). **попъ** se tedy zde neužívá samo o křesťanských a **нерѣи** o duchovních starého zákona. K tomu ještě: **свѧти на поповьство блаженаго меѳодиѩ** VI (str. 8 ř. 31. 32).

Zrovna tak se to má v legendě o Cyrillovi. Zde máme též: **постригоше его wтдадимь на поповьство** IV (str. 4, ř. 7). Potom o latinských knězích: **латиньсции сьпричьтници архиереи, иереи** XV (str. 20, ř. 6), ale zároveň též **епискwпи и попове** XVI str. 20, ř. 36 až 37 (jde o disputaci v Benátkách). V jiných spisech Klimentových vyskytuje se slovo **попъ** celkem řidčeji, ku př.: **аще бо се азь wт тебе не крщоу тw николиже приме црь земланыи крщенна wт оубога ппа** Jo. Krьst. str. 391, ř. 28.

июрѣи... Zach. str. 24, ř. 7. Jo. Krьst. str. 391, ř. 10 atd. modloslužební kněží vyskytují se jako **жьрьци**... Jl. 15 (250), ř. 23, 29; str. 16 (251), ř. 12. V zpovědním řádě pravidelně **иерѣи** 66b, ř. 3, 20, 72a, 3 atd. vedle toho **свщены** 68a, 3.

Tím, že se u Klimenta vyskytuje též slovo **попъ**, rozeznává se jazyk jeho od jazyka Jana exarcha bulharského, neboť ten se všude vyhýbá moravsko-pannonskému slovu a užívá raději slova **чиститель, свѧтитель**, aneb nepřekládá slova *ἱερεύς* vůbec (viz v mém spise »O mluvě Jana exarcha bulharského« str. 13).

Do této skupiny náleží též slovo **литоургиѩ**, tak nalézáme v legendě o Cyrillu XVII (str. 23, ř. 21, 23 a 27), ale vedle toho také již: **скончавь юже слоужбоу** (officium), VIII (str. 9, ř. 15).

V legendě o Methodovi pozorujeme však v tomto ohledu odchylku: zde už neužívá Kliment slova **литоургиѩ**, nýbrž volí výraz, který byl ve

velkomoravské říši a v Pannonii běžný, totiž мьша. Tento výraz nebyl však asi v Macedonii příliš znám a proto jej Kliment blíže vysvětlil přídavkem: рекъше[64]) слоужьба; tak kap. VIII (str. 10, ř. 2—3), o několik řádků níže: да на мъши пьрвѣе чьтоуть апслъ ... ř. 8, tedy bez dalšího výkladu. Zde se jedná o domnělý list papežův a jest pochopitelno, že se Kliment právě proto zde rozhodl pro onen výraz, který odpovídal latinskému ‚missa' a možná, že pak mu již zůstal v dalším textu legendy věren, totiž: да не поють мъша рекъше слоужьбы X (str. 11, 13), zde ovšem je to zase obsah papežské klatby, tak že spíše pochopitelno; стго петра мъши приближающи сѧ рекъше слоужьбѣ XI (str. 12, ř. 1—2), potom již jen: съ апслъмь и избраныими слоужьбами XV (str. 13, 19) jakož i naposled: сътворивъше слоужьбоу цркьвноую латиньскы и грьчьскы и словѣньскы ... XVII (str. 14, ř. 16—17).

Zde se tedy též již nevrací k dřívějšímu výrazu. Vysvětlivka рекъше мьша mohla se ovšem též vlouditi do nějakého pozdějšího přepisu, ale zdá se mi přece pravdě podobnější, že již byla v původním textě, neboť nemůžeme jinak pozorovati, že by se bylo v textu co měnilo. Poukazovalo se ovšem k tomu, že by mohlo slovo мьша býti též původu macedonského, kde se mohl jeviti takto vliv latiny. Je-li ale pravdě podobné, že vysvětlivka u slova toho pochází již od Klimenta, nemůžeme připustiti, že slovo to vzniklo na macedonské půdě. Třeba tedy výraz ten zrovna tak posuzovati jako попъ, постъ a jiné toho druhu.

Předpokládalo se též, že legenda o Cyrillovi byla sepsána Methodem samým (viz nahoře str. 72). Kdo se držel tohoto mínění, nemohl si ovšem místo: вь книгахь его обрещеть ѥ, елико прѣложи оучитель нашь архїепискѡпь мефодїе, раздѣль ѥ на осмь словесь Cyril. X (str. 15, ř. 14—15) dobře vyložiti. Byly dvě možnosti. Buď zde mluvil Method jakožto pisatel legendy o sobě v třetí osobě a později bylo přidáno оучитель нашь atd., což by ovšem nebylo příliš pravdě nepodobné. Anebo místo to bylo teprv později vůbec zaneseno. V obou případech musilo by se však připustiti, že i následující slova: и тоу оузрить словесноую силоу ѡть божїе благодѣти ꙗко и пламень горещен на противныє byla později vepsána, neboť o svých spisech by Method nemohl tak mluviti. Ale to již nevypadá jako nějaká vstavka, neboť souvisí to s následujícím. Mimo to jsme se zmínili o tomto místě již nahoře (str. 79). A tak se setkává dosavádní výklad zde s velikými překážkami.

Již z toho, co jsme dosud uvedli na důkaz, že obě legendy pocházejí od Klimenta, vycházelo též na jevo, že obě jsou psány aspoň jedním autorem, což by ovšem nemohl býti Method. Zde můžeme ještě něco vytknouti, co sem náleží. V Cyr. IV (str. 3, ř. 22—23) čteme: оукланꙗе се оть оукланꙗющихь се вь стрьпьты · како би въ мѣсто земль-

[64]) Jinde vysvětluje blíže slovem рекоу же, ku př. рекоу же Өеѡдора ... Meth. I (str. 6, ř. 18), srovnej: нь рекоу вышьши аггль Jo. Krьst. str. 391, ř. 23.
Mimo to: сирѣчь Meth. I (str. 4, ř. 1) atd.

нꙑихъ небеснаꙗ приобрѣлъ (či dle jiného pramene: ... **въ стрьпьтꙑ она тьчьѭ едина съматраꙗ и дѣѥ, како бꙑ въ мѣсто земьнꙑихъ небесьскаꙗ прѣмѣн'ь** [65]) ...).

To nám připomíná v Meth. (str. 7, ř. 15—16): **прѣложи земьнꙑꙗ тьмꙑ волю на нбснꙑꙗ мꙑсли · не хотѧше бо чьстьнꙑꙗ дша оръпътити.** Z toho následuje též, že zde třeba čísti **стрьпьтити**, jak má též Miklosich ve svém vydání. — Dále Cyr. XVII (str. 23, ř. 13): **и оувѣдѣвъ о нѥмь римьскꙑи папа, посла по нь** ... a Meth. VI (str. 8, ř. 29): **оувѣдѣвъ же такова моужа апостоликъ никола, посъла по нѧ.**

Mohlo by se ovšem namítati, že shodu tuto a jiné dříve uvedené [66]) lze vysvětliti jiným spůsobem: autor legendy o Methodovi měl před sebou legendu o Cyrillovi, pocházející od jiného spisovatele, pilně ji čítal a osvojil si tak mnohé tam běžné výrazy, ano i celé věty. Avšak může se přímo dokázati, že tomu tak nebylo a nemohlo býti. V legendě o Cyrillovi jsme nalezli: **злꙑи завистивꙑи испрьва трьклетїи дїаволъ нетрьпѣ сего добра** XV (str. 19, ř. 19), v legendě o Methodu však: **старꙑи врагъ завидъливꙑи доброу въздвиже** ... IX (str. 10, ř. 22) a po druhé: **сихъ же вьсѣхъ не трьпѧ старꙑи врагъ завистникъ члвчоу родоу въздвꙑже** ... XII (str. 12, ř. 13—14). Jest nápadné, že se zde vyskytuje dvakrát **старꙑи**, čehož v Cyrillu ovšem nemáme. Tento přívlastek opětuje se však v jiných spisech Klimentových: **ръвнитель и завистникъ доброу старꙑи врагъ дьꙗволъ наоусти** ... Klim. str. 74, ř. 17—19 a mimo to: **старꙑи же врагъ дьꙗволъ възори срьдьце** ... Lazor. str. 21, ř. 12—14.

Kdo psal tedy legendu o Methodovi, byl zároveň též autorem pochvaly na Klim. a Laz.; kdo psal však legendu o Cyrillu, ten psal též, jak jsme viděli (str. 73—74), pochvalu na 40. Muč., neboť uvedený citat se zde takřka docela shoduje: spisovatelem obou legend mohla býti tedy jen jedna a táž osoba, totiž Kliment.

I jiné výrazy a zvláštnosti jeví se někdy jen v legendě o Methodovi a v jiných spisech Klimentových, ne však v legendě o Cyrillovi. Ku př.: **кръвьми своими омꙑша скврьноу** I (str. 5, ř. 24—25), s čímž jsme srovnali: **коѥ скврнꙑ омꙑти хощеши** Jo. Krьst. (str. 389, ř. 2) a **кꙑе грѣхꙑи омꙑти хощеши** ib. str. 389, ř. 24 atd.; **да бимь отъмꙑлъ ... скврънѫ** ... zpovědní řád Klimentův (Euch. sin. str. 78 a ř. 12); **вьсѧкоу скврьноу ѡтмꙑвъше** ... Na vъskrьs. str. 13 ř. 8—11.

---

[65]) S tím souhlasí též spíše: **прѣмѣнь же земьнꙑими нбснаꙗ** ... Pochv. na Cyr. a Meth. str. 17, ř. 8.

[66]) Zde můžeme ještě upozorniti na: **и оучити фїлосоѳїи тоземцѥ и страннꙑѥ.** Cyr. IV (str. 4, ř. 12), což vykládal Voronov sice velmi učeně, ale málo pravdě podobně předpokládaným řeckým originalem *ἵνα διδάσκαλος ᾖ φιλοσοφίας τῆς ἔσω καὶ τῆς ἔξω* (jak v leg. o Klimentu kap. 2. obdobně čteme). Ale není třeba utíkati se k tak hledanému výkladu, neboť máme i v leg. o Methodovi XVII (str. 14, ř. 22): **въдовицѧ и сирoтꙑ, страньнии и тоземци,** naše místo třeba tedy přeložiti: ut doceret philosophiam indigenas et peregrinos.

течение съврьшити (**съкончати**), **вѣрѫ съблюсти** našli jsme též jen v legendě o Methodovi a v jiných spisech Klimentových (viz str. 78).

V legendě o Methodovi máme pravidelně **правовѣрьнъ** jednou jen, **благовѣрьнъ**, v legendě o Cyrillovi jen **благовѣрьнъ**, s oběma výrazy setkáváme se však i v jiných spisech Klimentových (viz str. 80).

Jen v legendě o Methodovi vyskytuje se **ходатаи межю ветъхъıмъ законъмь и новъıмь** I (str. 5, ř. 21) a v Zach. **новоуоумоу завѣтоу ходатаи** (str. 32, ř. 17—18), ovšem z uvedených dosud spisů.

Jen v legendě o Methodovi našli jsme **пороучи ѥмоу вьсѧ цркви и стриженикъı** X (str. 11, ř. 21) a **припороучити** v Klim. str. 79, ř. 5: **припороучиша сѧ богови**.

Značně se liší legenda o Methodovi od legendy o Cyrillovi, že užívá slova **мьша** (viz str. 89). V druhých spisech Klimentových nepojednává se ovšem nikde o mši a tak zde nevyskytuje ani to ani ono slovo. V leg. o Meth. máme obyčejně slovo **апостоликъ**, ale také **папежь** I (str. 6, ř. 15) a XII (str. 12, ř. 16), v legendě o Cyrill. se střídá **апостоликъ** s **папа**.

Celkem tedy vidíme, že legenda o Methodovi se některými zvláštnostmi liší od legendy o Cyrillovi, avšak tyto vyskytují se obyčejně i v jiných spisech Klimentových. Tato okolnost nemluví tedy proti tomu, že i legenda o Methodovi pochází od Klimenta. Jest ovšem pravdě podobné, že měl před sebou svou legendu o Cyrillovi, do které tu a tam nahlédl a tak by se nám vysvětlily některé makavější shody. Můžeme ovšem též připustiti, že Kliment znal své spisy a zvláště legendu o Cyrillovi více méně nazpamět a tak se stalo, že se v pozdějších jeho spisech objevují vždy narážky na předešlé spisy, mnohdy se opětují i celé věty.

Některé filologické důkazy, že obě legendy pocházejí od Klimenta, podány jsou ještě v rozpravě o všeobecné povaze jeho spisů; mimo to jsou ještě důležité okolnosti, které pro toto autorství mluví, uvedeny v rozpravě: Dvě další »slova« připisováná Klimentovi »**на рождьство хво**« a »**чтение на крьщение гне**«, kamž odkazujeme, jakož i k Přídavku druhému.

I na základě všeobecných úvah musíme připustiti, že zvláštní povahu obou legend nejlépe lze vysvětliti autorstvím Klimentovým. Kliment se nám do tohoto rámce nejlépe hodí. Byl jedním z učenníků slovanských apoštolů, zvláště společníkem Methodovým, mohl tedy býti dobře zasvěcen do všech událostí, o něž zde jde. Že pak legendu o Methodovi psal skutečně jeden z jeho učenníků, vychází na jevo zcela zřetelně z modlitby ke konci legendy, kdež se autor obrací k Methodovi jako jeho učenník: **призираи на ны желающаѩ тебе избавлѩи ѡт вьсѩкоѩ напасти оученикы своѩ** XVII (str. 14, ř. 24—25).

Dále je nápadná okolnost, že se děje v legendě o Methodovi zmínka o památce sv. Demetria: **сътвори памѧть стго димитриѩ** XV (str. 13,

ř. 18); víme, že Kliment psal i pochvalu na tohoto svatého, který se ctil zvláště v Soluni, odkudž pocházel, a v Macedonii vůbec.

Že pak Kliment nepocházel z velkomoravské říše neb z Pannonie, musíme připustiti, neboť byť by se byl sebe lépe přiučil církevní slovanštině, přece by se nám jeho vlastní mateřština někde prozrazovala v jeho spisech. A jak by se tento vliv v jeho spisech mohl jeviti, můžeme nyní, co se týče Pannonie, na základě Frisinských památek posuzovati. Co se týče velkomoravské říše, byla by věc ještě patrnější. Nikde se však nesetkáváme s tímto vlivem; jazyk v jeho spisech shoduje se nápadně s jazykem církevněslovanského překladu písma sv. Dále nám vypravuje legenda o Klimentu, že hned již z mládí provázel Methoda (*τὸν γὰρ τούτου βίον ὡς οὐδεὶς ἄλλος ἐγίνωσκεν, οἷα ἐκ νέου ἔτι καί ἁπαλοῦ ἐκείνῳ παρηκολουθηκὼς καὶ ὀφθαλμοῖς πάντα τὰ τοῦ διδασκάλου παρειληφώς.* XXI, str. 27).

Kliment byl tedy Bulhar a sice pocházel bezpochyby z Macedonie neb z krajiny, kde se mluvilo týmž nářečím, které zavedli slovanští apoštolé do písemnictví. Jest nápadné, že nalézáme ku př. u něho též slovo **тоуне** (**тоуне дасть сѧ** . . . Prěst. Bogor. str. 228, ř. 16), **въıспрь** (40 Muč. str. 23, ř. 23 a jinde, několikrát ku př. v Jo. Krьst.); o jiných se ještě zmíníme. Jeho jazyk se liší valně od Jana exarcha bulharského, který pocházel bezpochyby z východního Bulharska.

Z obsahu obou pannonských legend musíme též souditi, že jich původce nepocházel z velkomoravské říše neb z Pannonie; jak známo, mluví o Moravanech jako o národě, k němuž on sám nepřísluší (**ꙗко и сами** — totiž Moravané — **повѣдають присно** X, str. 11, ř. 26). Dále jej vidíme všude pod vlivem východních tradic a tím si můžeme i vysvětliti okolnost, že věnuje disputacím, obvyklým u Řeků, tolik místa. Jinak bychom nepochopili, proč tak rozvláčně píše o poselství Cyrillově k Saracinům a Kozarům. Příslušník velkomoravské říše neb Pannonie by byl o tom nemohl psáti, řekněme — aspoň s takovou důkladností. A jak krátce se pojednává naproti tomu poměrně o Moravě, o Pannonii! I v legendě o Methodovi jest to cařihradský císař, na jehož blahosklonnosti Methodovi především záleží — dle autora legendy. Tím, že autor pohlíží stále jaksi k Cařihradu a na druhé straně (aspoň v legendě o Methodovi) k Římu, stalo se, že mu ušel lecjakýs důležitý děj na Moravě. Tak se ku př. nezmiňuje o tom, že byl kníže český Bořivoj Methodem pokřtěn a a jiné podrobnosti opomenul nám sděliti, hlavně co se týče boje o slovanské bohoslužby.

Na zajímavou okolnost, která by nám měla též svědčiti pro to, že Kliment či vůbec autor obou pannonských legend pocházel z Bulharska upozornil Voronov. Jak známo vykládá se nám v legendě, že musil Cyrill ve svém novém působišti i s bludným učením zápasiti: **нь и иномоу бесчьстию оучаахоу, глаголюще: ꙗко подь землею живоуть чловѣци велеглавъı, и вьсь гадь дїаволꙗ тварь ѥсть и аще кто оубїеть змїю,**

деветь грѣхь избоудеть тое ради . . . XV (str. 20, ř. 9—12). Voronov se ptá, není-li na snadě myšlenka, že autor legendy líčil tyto pověry spíše tak, jak je znal z domova, z Bulharska, tak že bychom zde měli jednoduše některé věty bohomilského sektářství. Zvláště u bohomilů nalézáme učení, že zmije (**гадъ** *ἑρπετόν*) jest tvorem Satanovým jakožto výsledek nezdařeného pokusu, když chtěl též člověka stvořiti (str. 97). Proto snad pověra, že se tomu, kdo zabije zmiji jakožto tvora ďáblova, odpustí devět hříchů (srovn. C. Schmidt, Histoire et doctrine de la secte des Cathares et Albigois, t. II, p. 84: Il était permis de tuer des reptiles, parceque . . . on les envisageait comme logeant des esprits crées par le demon). Dále učení o velkohlavých lidech žijících pod zemí, jež se vyskytuje ovšem i na západě (a sice se děje zmínka o tom již za Boniface: Virgilium, qui asseveret »quod alius mundus et alii homines sub terras sint«, sacerdotio privari vult . . . str. 98, pozn. 4.) To prý se srovnává s učením bohomilů o gigantech, potomcích padlých andělů s lidskými dcerami. Voronovu šlo při tom hlavně o to, aby dokázal, že legenda vznikla teprv v době bohomilství. Ale ani z toho by nevyplývalo pozdější stáří legendy. Domnělý zakladatel této sekty, Bogomil neb Jeremiáš působil sice v letech 927—950, ale on nezaložil bezpochyby sekty, nýbrž ji jen zreformoval a dal jí určitější ráz. Ale ani bulharský původ autora naší legendy nemůže nám toto místo dokázati, uvážíme-li, jak jsme ještě poměrně málo zasvěceni zvláště do starších dějin bohomilství.

Silně mluví pro autorství Klimentovo při našich legendách též ono přátelské smýšlení k západu, k Římu, které se nám právě jeví v těchto legendách, k čemuž jsme již poukázali. Víme sice, že to bylo též stanovisko obou slovanských apoštolů, avšak kdo mu mohl z jich učenníků býti více věren nežli Kliment, který psal pochvalu na papeže Klimenta, který používal západních formulí při sepisování liturgických textů?

S tím se shodují též výrazy jako **въ наша лѣта** . . . Meth. II (str. 6, ř. 22), **вь наше родъı** Cyr. I (str. 1, ř. 16) a podobné, které zde nejsou tak širokého pojmu, jak tomu Voronov chtěl.

Ovšem mluví se o díle slovanských apoštolů tak, že již překročilo meze Moravy a Pannonie, ku př. Meth. II, str. 7, ř. 11: **рекоу же азъ ıако прозьрѧ како и хотѧше оучитела словѣнемъ посълати** . . . (tedy nejen Moravanům), dále: **въ роукоу юго соуть ѡт бга и ѡт апслькаго стола вьсѧ словѣнскъıѩ странъı** . . . Meth. XII, str. 12, ř. 23—24; **вьздвигь намь оучителѩ сего, иже просвѣти езъıкь нашь** . . . Cyr. I (str. 1, ř. 16—17), ale to se též úplně srovnávalo se skutečností. Učenníci Methodovi uchýlili se hlavně do Bulharska a sice k Simeonu, kdež nastal známý rozkvět církevněslovanského písemnictví, odtud šli dále někteří jako Kliment do Macedonie, u Chrvatů byly též slovanské bohoslužby a o tom všem Kliment arci mohl věděti, a věděl také, a proto psal též v tomto smyslu.

Ptáme-li se tedy, kde byla legenda o Cyrillovi psána, myslil bych, že teprv na jihu, v Macedonii. Když již látka její je tak rozvržena, že předpokládá

úmysl psáti druhou legendu o Methodovi, můžeme též z toho souditi, že nebyla psána za živobytí Methodova. Po smrti Methodově nezdrželi se však jeho učenníci na Moravě tak dlouho, aby byli mohli pomýšleti na klidnou literární práci, zvláště když jim bylo zápasiti se všelijakými protivenstvími. Musilo by se nám jinak prozrazovati v legendě nějak toto moravsko-pannonské ovzduší, čehož naprosto pozorovati nemůžeme.

Mohla býti tedy legenda o Cyrillovi napsána někdy ke konci IX. stol. neb spíše na začátku desátého. Legenda o Methodovi hned po ní sepsána nebyla, jinak by se nám nejevily ony jazykové odchylky, ku kterým jsme dříve poukázali. Že byla legenda o Cyrillovi skutečně napřed psána a legenda o Methodovi teprv po ní, vychází na jevo hned ze začátku I. kap. první a z II. kap. druhé legendy. V legendě o Methodovi zde čteme: **бъ милостівꙑи иже хощеть да бꙑ вьсакъ чл҃вкъ спсенъ бꙑлъ и въ разоумъ истиньнꙑи пришьлъ** II (str. 6, ř. 21—22), kdežto v legendě o Cyrillovi nalézáme: **богь милостивꙑи и щедрꙑи ѡжидаеи покаанїе чловѣчьско, да бꙑше вьси спасени бꙑли и вь разоумь истиннꙑи пришли, нехощеть бо сьмрьти грѣшникоу, нь покаанїю и животоу** . . . Vidíme všude, že máme v legendě o Methodiovi jen skrovný výtah, **богъ** má zde jen jeden přívlastek z dvou vyskytujících se v legendě o Cyrillovi. V této očekává bůh naše pokání, abychom spaseni byli; v legendě o Methodovi žádá jednoduše, aby každý spasen byl. Že by byl text legendy o Methodovi starší a dle něho text legendy o Cyrillovi šíře rozveden, nelze dokázati. Hned po uvedeném místě praví se v legendě o Cyrillovi: **аще и наипаче прилежить на злобоу, нь неоставлꙗеть чловѣча рода** . . . **нь на коѩждо лѣта и времена** . . . myšlenku tu našli jsme v legendě o Methodovi zase zcela jinde: I, str. 4, ř. 19 - 21 (viz str. 75). Jest větší pravděpodobnost, že původně byly myšlenky pohromadě v souvislý text spojeny (legenda o Cyr.) a odtud že původce legendy o Methodovi — ovšem táž osoba — vybíral, co se mu hodilo, nežli naopak, že by byl původce legendy o Cyrillu rozptýlené myšlenky v souvislý text shledával.

Tak mluví ještě i jiné okolnosti pro to, že je legenda o Methodovi pozdější.

Kdy vznikla legenda o Cyrillovi u porovnání s druhými spisy Klimentovými? K prvním jeho spisům nenáleží. Očekáváme tak již předem, neboť kdo nebyl ještě vycvičen v samostatném spisování, nebyl by se mohl odvážiti k takovéto obsáhlejší práci Poněvadž jsme dále viděli v legendě narážky na jiné spisy Klimentovy, byl již Kliment delší dobu literarně činný, osvojil si již některé výrazy a rčení, oblíbil si některé myšlenky, nežli začal psáti svou legendu o Cyrillovi. Zcela jinak srovnáme-li ku př. s touto církevněslovanskou legendu o sv. Václavu neznámého původce.

Avšak máme překonati ještě některé překážky, které na nás zde právě čekají. Pocházejí-li obě legendy — a přidejme hned k tomu — i obě pochvaly skutečně od Klimenta, jak se mohou v nich jeviti některé

neshody? Dle legendy o Cyr. XV (str. 20, ř. 8) nazval Cyrill své protivníky трıезꙑчникꙑ, dle legendy o Meth. VI (str. 9, ř. 3) nazval je tak papež. Dle legendy Cyr. XV (str. 20, ř. 29) byli oba slovanští apoštolé 40 měsíců na Moravě, dle legendy o Meth. V (str. 8, ř. 27) tři léta. Větší jsou ovšem neshody přihlížíme-li též k pochvalám.

Třeba ovšem uvážiti, že uplynulo již nejméně as 20 ano i více let od té doby, co se sběhly události, o nichž se zde pojednává. Tu ovšem mohla se již tak mnohá věc jeviti v jiném světle, ledacos mohlo se v paměti jeviti již trochu neurčitě; zvláště mohlo to tam vaditi, kde neměl Kliment žádných pramenů Zdá se, že se ani o to nestaral, aby odstranil možné neshody tím, že by více přihlížel k dřívějším svým spisům. Tuto — sit venia verbo — bezstarostnost vidíme někdy i v jeho citatech z písma sv. Spoléhal na svou pamět, která jej však někdy opustila a tak se stalo, že si mnohdy věc popletl. Ku př. Na vъskrьs. str. 13, ř. 16: блажени съмѣрении дхъмь · ꙗко тѣхъ естъ црствие нбсное, má však býti б. нищии доухомь ... Mat. 5, 3. Str. 13, ř. 22: блжии кротъци ꙗко ти снове бжии нарекоуть сѧ, má býti ꙗко ти наслѣдатъ землѭ Mat. 5, 5). To pozorujeme i jinde a všecko nemůžeme sváděti na nepozorné přepisovače. Jindy cituje Jeremiáše, ve skutečnosti je to Isaiáš a tak podobně ještě.

Kliment věděl dále mnohem více nežli nám vypravoval, zvláště v legendě o Methodovi jeví se nám trochu úsečným. Jak zkrátka odbývá zde ku př. onu smutnou událost »ve Švábích«. Že by byl o ní nic bližšího nevěděl, o tom musíme pochybovati. Kdo pak všecko nepoví, nýbrž spíše jen napovídá, může snadno přivoditi všelijaké neshody.

Pochvaly.

A) Pochvala na Cyrilla.

O této pochvale též možno dokázati, že pochází od Klimenta: jest to týž spůsob, s kterým se shledáváme v jiných pochvalných slovech Klimentových, tytéž myšlenky a výrazy. Ani o tomto autorství Klimentově nemohl se však Jagić přesvědčiti a kdyby je hotově připustil, nemohl by prý z toho činiti závěrek na Klimentovo autorství při legendě o Cyrillovi. Pronesl se o věci té takto (Archiv für slav. Phil. XVIII, r. 1896, str. 285): »Selbst wenn die an den heil. Cyrill gerichtete Lobrede wirklich von ihm (Clemens) herrührt — dafür würde allerdings theilweise die handschriftliche Überlieferung sprechen — so möchte ich sie nicht zu Gunsten der Identität ihres Verfassers mit jenem der Legende ausbeuten. In der Lobrede herrscht ein anderer Ton, als in der Legende, gegenüber dem Slavenapostel. In der ersteren tritt er mehr als **оучитель вьсѣмъ странамъ**, und nur nebenbei als Slavenapostel auf; trotz der Kürze der Darstellung sagt die Lobrede »**Ѥреси бо вьстав'ши при Θеофилѣ цри много лѣтъ прѣбъıсть иконнаа стиıа гонима и обаралıема при благовѣр'нѣм' же кнезъı** (vl. **цри**) **Михаилѣ правовѣр'нъıи сьборь сьтвор'ше** u. s. w. — das sind Einzelheiten, die in der Legende nicht so praecis ausgesprochen werden. Der Lobredner wendet Citate aus der heil. Schrift an, die die Legende nicht kennt (und zwar im ersten, narrativen Theil des Textes), und auch die Abreise Cyrill's nach Rom motivirt sie anders als die Legende. Ich könnte also noch zugeben, dass der Lobredner die Legende gekannt hat, obgleich auch das mir jezt nicht so ausgemacht erscheint, wie einst Voronov,[67]) — aber die Identität des Verfassers dieser beiden Werke, scheint mir geradezu ausgeschlossen zu sein.«

Co se první výtky Jagićovy týče, musím naopak na to upozorniti že v pochvale se prozrazuje týž duch, týž směr, který můžeme pozorovati

---

[67]) Musím však zde podotknouti, že původce pochvaly znal dobře legendu, ano uvidíme, že text této se přímo obráží v pochvale na jednom místě.

i v legendě. Jeví se nám Cyrill v legendě jakožto výhradně slovanský apoštol? Zajisté ne, hlavní věcí jsou zde přece jeho disputace se saraceny, židy atd., a jeho působení u Slovanů tvoří zde jen krátkou episodu. To vidíme již i z objemu těchto částí. Celá legenda obsahuje ve vydání Šafaříkově necelých 25 stránek. A kolik z toho připadá na působení u Slovanů? Necelých 7 stránek, a z toho ještě připadají dvě stránky na disputaci v Benátkách. Již dle toho nebude nikdo moci říci, že se působení Cyrillovo u Slovanů staví jaksi v popředí atd. A zrovna tak se to má v pochvale. Její původce probírá všecky zásluhy Cyrillovy, jeho celou činnost, až přichází též k jeho působení u Slovanů. A jako mělo toto v legendě jen málo místa, zrovna tak jeví se to i zde. Cyrill je i zde více **новыи апостолъ и оучитель вьсѣмъ странамъ** než slovanský apoštol tak jako v legendě. V tomto vypočítávání všech zásluh Cyrillových jeví se v pochvale s legendou skoro úplná shoda; původce pochvaly neměl snad před sebou legendy, přímo jí nepoužíval, nýbrž věděl ještě všecky tyto zásluhy, které již dříve vypsal v legendě, ano on jich věděl ještě více než jich tam vypsal, a proto mohl též zde něco přidati. To mohl ovšem všecko Kliment věděti a proto nemohu v tom ničeho nalézti, co by mluvilo proti totožnosti autora při obou spisech.

I co se týče citátů, nemůžeme proti autorství Klimentovu ničeho namítati. V pochvale mohou býti jiné citáty nežli v legendě, což je možné, když Kliment legendu neměl před sebou, když psal pochvalu — a přece nebudeme z toho vyvozovati, že Kliment nemohl legendu napsati. Citáty ty nalézáme ovšem částečně i v jiných jeho dosud známých spisech a časem se najdou mnohé z nich zajisté i v nově objevených jiných spisech Klimentových.

Velkého rozdílu nenalézám též v odůvodnění cesty do Říma, kterou podnikli oba slovanští apoštolé k papeži. V leg. o Cyrillovi čteme v kap. XV, str. 20, ř. 29—30: **·м· же мѣсець сьтвори вь моравѣ и иде свѣтить оученикы свое** a dále (XVII, str. 23): **И оувѣдѣвь о нıемь римьскыи папа, посла понь и дошьдшоу емоу вь римь . . . по семь повелѣ папа . . . светити словесıемь словеньскые оученикы . . .** Vzali tedy s sebou učenníky, aby byli vysvěceni, to byla tedy buď hlavní neb též hlavnější příčina jich cesty do Říma. V pochvale se zkrátka udává: **иде вь роумь ведıи на сьвршение избранноıе си стадо** (str. 36, ř. 1—2). Příčina, která se dle legendy může předpokládati, je zde výslovně uvedena. Nebylo třeba hned též uvésti, že poslal pro ně papež, jelikož se zde hlavně mají jich zásluhy o upevnění velkého díla vytknouti. V legendě o Methodovi je ovšem zase výslovně k tomu poukázáno, že pro ně poslal papež (V a začátek VI): **и трьмъ лѣтомъ ишьдъшемъ, възвратиста сѧ из моравы, оученикы наоучьша** (VI) **оувѣдѣвъ же такова моужа апостоликъ никола, посъла по нѧ желаѩ видѣти ѩ ѩко ангела бжиѩ.**

Námitky Jagićovy nemají tedy velké váhy. Již dříve připisovali Undoľskij, Šafařík a Bodjanskij obě pochvaly Klimentu. Voronov,

který dokazoval, že legendy pannonské byly sepsány teprv po smrti Klimentově, nemohl ovšem připustiti, že by pochvaly, které prozrazují závislost na legendách, pocházely od Klimenta (Главнѣйшие источники, str. 187). Kladl pochvaly asi do druhé polovice XI. století, ne však později, jelikož se v nich ještě neděje žádná zmínka o nějaké činnosti obou slovanských apoštolů v Bulharsku.

V následujícím hodlám podati důkaz, že jak pochvala na Cyrilla, tak i na oba slovanské apoštoly byly sepsány Klimentem. Jest ovšem mezi nimi jakýsi rozdíl: při poslední pochvale používal autor přímo legend, vypisuje z nich jednotlivé části, při první nevybíral z legend ničeho; příčinu, proč se tak stalo, vyložíme při druhé pochvale.

Tak se zde hned na začátku setkáváme se starým známým: тогожде штчьства искъіи прѣблажиньіи сь штць и оучитель нашь, остави житиꙗ сего всоу красотоу и славоу и богат'ство оца и мтрь, братию и сестри... (str. 34, ř. 16—19).

To souhlasí takřka úplně s následujícím: и того покоꙗ вѣчнаго желающе, шставише житїа сего красотоу, домъі, богатство, шца, мтрь, сестръі и братїю, женъі дѣтъі еще же и дше своеѥ възненавидѣше по гни заповѣди... 40 Muč. str. 23, ř. 10—13. Dále s tím souhlasí: се бо бжнъіи климентъ остави все земное батьство и славоу, не батьство же ѥдино, но и родъ, дроугъі, оца же и мтрь и братию ѥще же и свою дшю всего презрѣвъ остави и коупи село то... Klim. str. 75, ř. 5—8 (zde narážka na Mat. 13, 44, kterýžto citát předchází: str. 75, ř. 3—5).

Jest to parafrase tohoto místa z evangelia: и вьсѣкъ иже оставитъ братриѭ ли сестръі ли отца ли матерь ли женѫ ли дѣти ли села ли храмъі имене моего ради, сътороицеѭ приметъ и животъ вѣчънъі наслѣдитъ Mat. XIX, 29, podobně i Mar. X, 29: аминь глѭ вамъ никтоже естъ иже оставитъ домъ ли братриѭ ли сестръі ли отца или матерь, ли женѫ ли чѧда ли села мене ради и еванћлиѣ...

Vzhledem k tomuto místu z evangelia jest shoda citátů v obou spisech Klimentových ještě nápadnější, neboť Kliment přidal oběkrát něco, co není v evangeliu: житиꙗ сего (всоу) красотоу... богатство. Shoda ta jest zajisté taková, že musí přesvědčiti.

Dále zde máme i reminiscenci na modlitbu pocházející od Klimenta v jeho zpovědním řádě:

Pochv. na Cyr. str. 37, ř. 20—21: тоуча, напаꙗющи бготочною росою изгорѣвшаꙗ грѣховною соухотою срдца наша...

Euch. sin. 78a, ř. 3—7: и подажди ми благѫ твоихъ щедротъ изгорѣвъше грѣхъі срце мое и отъгънавъ мракъ грѣховънъіи...

Tento мракъ грѣхов'нъіи máme ostatně i zde: ... зарею сиꙗѥ и мракъ грѣховнъіи штгоне str. 37, ř. 10—11 (viz str. 39). K tomu

patří ještě: бѣсов'скоую льсть прогоне и поган̄скы мракь освѣщаю бжсвнъıми лоучами 34, ř. 8—9, pak: словеньскоу єзъıкоу, вь неразоумъıи и вь мрацѣ соущоу 35, ř. 22—23.

Co do smyslu s tím souvisí: таа бо оуста свѣта свѣтлѣишаа ıавъı гь омраченн'нъıю льстию грѣховною просвѣщающаа str. 36, ř. 19—21.

Nahoře jsme již vytkli (str. 76): омрачиша сıа лестїю бѣсовскою... Dimitr. str. 359, ř. 22 a нже просвѣти... омрачивше оумь свои, паче же льстїю дїаволею Cyrill I (1, ř. 17—19), pak къ ѡмраченъıмь грѣх'ы вьстокь си... Jo. Krьst. str. 388, ř. 22 atd.

V naší památce máme ještě: иже зат'че оуста... трьєзъıчннинкомь єретъıкомь иже завистию омрачше се глахоу 35, ř. 24—26.

O závisti a lsti ďáblově jsme se již zmínili na str. 73—74, že jest důležitým činitelem ve spisech Klimentových. Tak máme i zde бѣсов'скоую льсть прогоне str. 34, ř. 8; srovn. i: многобжнаıа льсть разори се str. 37, ř. 13.

єго же подвигъı и троудъı и хождениıа почитающе и похвалъı нѣсть комоу приложити str. 36, ř. 4—6, srovn.: єго же всıа добрыıа дѣтели почитающе и житьє вьıше чавкъ, нѣсть бо комь притъкноущи подобнъı похвалъı юмоу издрещи ... Klim. 76, ř. 4—6.

тѣмже каıа оуста исповѣдеть сладость оучениıа єго или которїи єзъıкь постъıгнеть изрещи подвигъı и троудъı и доб ротоу житиıа єго str. 36, ř. 17—19.

40 Muč. str. 23, ř. 29—30: тѣмь коıа оуста или къıи юзъıкь, възможеть похвалити сїю свѣтилнъıкъı нбснъıю. тѣмже каıа оуста вьзмогоуть твою блсвениє исповѣдати... Jo. Krьst. str. 390, ř. 38 391, ř. 1.

Srovn. též: юже похвалъı ıазъıкъ издрещи ни оумъ не постигнеть подобно похвалити... Mich. a Gavr. str. 43, ř. 5—6.

...иже благовѣрьıемь и красотою вьсиıа на земли ıако слнце... и поган̄скы мракь освѣщаю бжсвнъıмн лоучами прѣмоудрость же бжиıа... str. 34, ř. 7—9;

40 Muč. str. 21, ř. 5—8: тъı еси хь бжıа сила и моудрость и тою силою испльнишıа сıа... въсиıаше въ мирѣ ıако прѣсвѣтлъıє звѣздъı и всоу въселеноую. лоучами бгоразоумїıа ѡзарающе, срѣдѣ себѣ имоуще... слнца ха...

...поустише на єретикъı и всоу злобоу ихь попали духовною силою... str. 35, ř. 8—9.

ръвениюмь своимь попалить противн'ыє... Jl. str. 14 (249), ř. 14 (srovn. str. 79).

прѣлѣтаѥ ꙗко ор'ль на в'сє страны ѡт въстока до запада ѡт сѣвєра и до юга... вь сьборѣхъ обрѣтє сє, трьсвѣтлами зарами ꙗко слнцє сиꙗѥ... str. 35, ř. 15—18;

Klim. str. 76, ř. 25 — str. 77, ř. 3: радоуи сѧ непорочныи орле прелетѣвыи всю вселеноую на западѣ восиꙗвъ ꙗко незаходимоѥ сол'нцє, на въстоцѣ же... на сѣверѣ... Jiná místa, kde se vyskytuje porovnání ꙗко орьлъ uvádí Lavrov na str. XX.

и радостию сьврьши течєниѥ... str. 36, ř. 3 srovn. течениѥ съврьши Meth. XVII (str. 14, ř. 2—3). Viz na str. 78 a 91.

всє прѣспѣꙗ ꙗко и дьн'ница str. 36, ř. 6—7. Viz str. 81—82.

пачє слнца троичнꙑми зарами сиꙗ ꙗвѣ просвѣти бесчисльнаго рода вь тмѣ лежещаа невѣдѣниꙗ... str. 36, ř. 10—11, viz str. 84. S троичнꙑми зарами сиꙗ může se srovnati: тръсвѣтлми зарами сїꙗюще 40 Muč. str. 23, ř. 28. Ostatně máme i v naší pochvale: трьсвѣтлами зарами ꙗко слнцє сиꙗѥ... str. 35, ř. 13—14. Srovn. též: трьсвѣтлоѥ божьство ib. str. 37, ř. 4—5.

процвьтоста ꙗко цвѣтъ... 36, ř. 22—23; viz str. 21 a doleji v rozpravě o jazyku Klimentově.

пачє же ꙗко бгот'кан'нꙑмь вѣн'цемь оувѧзаѥ многоплоднаарго езꙑка словѣнскаарго... str. 36, ř. 27—29;

и вѣнцемь нетлѣньнꙑмъ оувѧзъ сѧ... Klim. str. 73, ř. 13—14. Jiná podobná místa uvádí Lavrov na str. XX.

Ukázali jsme nahoře na str. 86 jak často se Kliment zmiňuje o potírání bludařského učení. I zde se to několikrát vyskytuje: имже свеза злохоулнаа оуста еретикомь присно, ереси бо вьстав'ши... str. 35, ř. 4—5; иже зат'че оуста... трьезꙑчникомь еретꙑкомь str. 35, ř. 24—25;

и тѣмꙑ свеза се многохоул'нꙑи езꙑкь еретꙑческꙑ... str. 37, ř. 2—3.

Dále: всакꙑ блєдꙑ ихь разараѥ... str. 35, ř. 18 a: их' же блєдꙑ разорꙑ ꙗснꙑмн прит҃чами... str. 35, ř. 28—29.

Zajímavé jest, že zde máme sice: благовѣрꙑѥмь str. 34, ř. 7; благовѣрнѣм' str. 35, ř. 7, což jsme měli výhradně v legendě o Cyrillu (viz str. 91), vedle toho přichází zde i: правовѣрнꙑи сьборь... str. 35, ř. 8; правовѣрꙑю... str. 35, ř. 14 a правовѣрию... str. 35, ř. 22. Z toho následuje, že Klimentu byla obě slova běžná.

Na str. 41 uvedli jsme složeniny vyskytující se u Klimenta, v nichž shledáváme 2—3 předpony, jako тревезначалнаго свѣта... Mich. i Gavr. str. 44, ř. 7—8; i zde máme: трьбезначельнꙑмь свѣтомь... str. 35, ř. 21 a трьбезначелнаго бжєства зарею сиꙗѥ... str. 37, ř. 10—11.

Jako jsme tam měli: съпричастникъ, съпрѣстольно, máme zde i: сьприснособщна оца... str. 37, ř. 67. Jest to proto důležité, že máme slovo to i v Jo. Krьst.: сьприснособщьнѣ str. 390, ř. 23 - 24.

Zde zasluhuje též povšimnutí složenina: многопрѣсвѣтлое . . . str. 37, ř. 11.

аще бо и послѣжде вьсны, то все прѣспѣꙗ ꙗко и дьн'ница, послѣдь вьсходе свѣтлостию своею, вьсь ликъ звѣздныи облистаꙗеть слнчными зарами свѣть проꙗвлꙗющїи . . . str. 36, ř. 6—10 . . . Srovn. илиꙗ свѣтозарнаа дьнница . . . Jl. str. 18 (253), ř. 7 . . . Dále: изиде ꙗко дьница . . . Jo. Krьst. str. 392, ř. 1—2.

Přímou reminiscenci na leg. o Cyrillovi zde máme též: таа оубо чьстьнаꙗ оуста ꙗвнше се ꙗко единь ѡт серафимь ба прославлꙗющаꙗ . . . str. 37, ř. 3—4 . . . v legendě o Cyrillovi III (str. 2, ř. 28—29): оуста бо твоꙗ ꙗко единь ѡть серафимь бога прославлꙗють и вьселеноую просвѣщають . . .

Zajímavé jest na druhé straně: да аще где ощоущаше каковоу хоулоу . . . 35, ř. 11—12 a v leg. o Meth. X (str. 11, ř. 16): приключи же сѧ тъгда мораваꙿне ѡчющьше нѣмьчьскыꙗ попы . . .

B) Pochvala na Cyrilla i Methoda.

Zde máme ještě více narážek na jiné spisy Klimentovy.

Především možno dokázati, že Kliment při skládání této pochvaly použil obou svých legend a sice přímo, jak z následujícího srovnání vyjde na jevo:

Pochvala na Cyr. a Meth. Str. 15, ř. 18 — str. 16 ř. 7:	Leg. o Cyrillu. I (str. 1, ř. 6—16):
. . . не хощеть бо съмьр'ти грѣшьникоу нъ обращению єго и покаꙗнию, аще наипаче прилежить на злобоу къжьдо члкъ не ѡстави бо съзьданиꙗ своюего милостивъıи бъ ни забъı дѣла роукоу своєю нъ на каꙗжьдо лѣта и врѣмена избьра моужа и ꙗви дѣла ихъ и подвигъ людьмъ, да бъıшѧ сѧ тѣмъ подобаще живот безконьчьнъıи обрѣли, и по тѣхъ пророкъı, по пророцѣхъ же аплъı, по апостолѣхъ мчнкъı и правьдьнъıꙗ моужа и оучителѧ, юже сѧ и събъıсть въ ·з· вѣкъ нашь.	не хощеть бо сьмрьти грѣшникоу, нь покаанїю и животоу аще и наипаче прилежить на злобоу, нь не оставлꙗеть чловѣча рода . . . . нь на коꙗждо лѣта и врѣмена . . . . патриархы же прьвѣе и отцы и по тѣхь пророкы, и по сихь апостолъı и моученикы праведнъıми моужїи и оучителїи избъıрае ихь . . . еже сьтвори и вь наше родъı . .

Pochv. (str. 16, ř. 9—11):

бѣ же въ солоуньстѣмь градѣ моужь етеръ именьмь львъ члвкъ непорочьнъ . . . и испълнмл вьсл заповѣди бжиꙗ ꙗкоже иωвъ, живъıи

Cyr. II (str. 1, ř. 23—26):

Бѣ солоуньсцѣмь градѣ бѣ моужь нѣкъıи . . . именемь львь . . . бѣ же благовѣрнь и сьхраныe вьсе заповѣдъı божие . . . ꙗкоже иногда иωвь, живъıи . . .

str. 16, ř. 15—16:

ис того бо корене въснꙗста издрадьнѣ дъвѣ лѣторасли . . .

Cyr. II, str. 1, ř. 30—31:

да боудеть добра корѣне добрал ωтрасль . . .

str. 16, ř. 17—19:

прѣмоудрость бо себѣ ꙗко и сестроу створьша . . . дроугъ дроуга ꙗю прѣспѣваста . . .

Cyr. III (str. 2, ř. 10—13):

рьци же прѣмоудрωсти сестра ми боуди а моудрость знаемоу сьтвори себѣ . . . спѣаше паче вьсѣхъ . . .

str. 17, ř. 8—11:

прѣмѣнь же земьнъıими нбснаꙗ . . и ишьдъ въ олумбъ постриже сл въ чьрнъı ризъı . . . и бѣ повиноуꙗ сл вьсѣмъ съ покорениꙗемь

Method. III (str. 7, ř. 15—19):

прѣложи земьнъıꙗ тьмъı волю на нбснъıꙗ мъıсли . . . и шьдъ въ алимбь . . . постригъ сл облѣче въ чьрнъı ризъı и бѣ повиноуꙗ сл покоръмь . . .

str. 18, ř. 29 — 19 ř. 1;

моиси такоже съ аронъмь въ нерѣчихъ бжиихъ бъ фараонови нарекъ сл, моукамп различьнами егупта оумоучь. бжиꙗ люди издработъı ихъ изведе въ дне стълпъмь облачьнъмь а въ нощи стъл'пъмь огньнъмь и раздѣль море по соухоу проведе въ поустъıню а противьнъıꙗ погроузи кь бездьнѣ. въ поустъıни же безводьнѣ напои ꙗ проражь камень и хлѣба англска насъıти и законъ же ωт ба примъ бжиꙗемь пьрстъмь написанъ

Meth. I str. 5, ř. 3:

моиси съ аронъмь въ нерѣчихъ бжиихъ бъ фараωсовъ нарече сл и моучи егуптъ, бжиꙗ люди изведе въ дне облакъмь свѣтьлъмь а въ нощи стъл'пъмь огньнъмь и море проби и проидоу по соухоу а егуптлнъı потопи и въ поустъıни безводьнѣ люди напои водъı и хлѣба англскаго насъıти . . . законъ людьмъ дастъ бжиемъ пьрстъмь написанъ . . .

Pochv. str. 21, ř. 5—7

видѣвъ же ꙗвлениѥ ѡт ба . . . облѣче сѧ въ чьр'нъı ризъı . . . прѣбъıсть до нѥго днь, весела сѧ

Cyr. XVIII (str. 24, ř. 2 —

видѣвь божїе ꙗвленїе . . . и облькь се вь чьстнъıе ризъı, тако прѣбъıсть вьс дьнь ть, веселе се

str. 21, ř. 8—9:

приложи сѧ къ оцемъ своимъ, пророкомъ и апостоломъ, мчнкомъ и вьсѣмъ стъıимъ . . .

Method XVII (str. 14, ř. 18—19

приложи сѧ к'ь оцемъ своимъ и патриархомъ и пророкомъ и апостоломъ, оучителемъ, мчикомъ

V pochvale to platí o Cyrillovi, v legendě: o Methodovi, avšak tato záměna jest bez zvláštní důležitosti, poněvadž jde jen o rčení všeobecnějšího významu.

str. 21, ř. 9—12:

и положиша и въ цркви стго климента, идеже начаша мънога ицѣлениꙗ бъıвати . . . ѥже видѣвъше римлꙗне, паче сꙗ приложиша къ стъıни ѥго

Cyr. XVIII str. 25, ř. 12 -14:

положише и вь гробь вь црькви светаго климента, идеже начеше многаа чюдеса бъıвати, ꙗже видѣвше римлꙗне, боле приложише се светъıни его

V pochvalu je také přejat domnělý list papeže Hadriana, který máme v leg. o Methodovi. Jest nápadné, jak velké jsou zde odchylky.

str. 21, ř. 17—31:

слава въ въıшьнихъ боу и на земли миръ въ члвцѣхъ благоволениѥ. ꙗко ѡ вась слъıшавъше дховьнъı радости, ꙗже имате на спсениѥ, сълѥмъ брата нашего чьстьнаго меѳодиꙗ сцна на архиепископство на странъı ваша ꙗкоже ѥсте просили оу насъ, да въı оучить въ ꙗзъıкъ прѣлагаꙗ книгъı да сѧ испълнить пророчьскоѥ слово, ꙗкоже рѣша

Meth. VIII, str. 9, ř. 17 — str. 10, ř. 11:

слава въ въıшьнихъ боу и на земли миръ въ человѣцѣхъ благоволение ꙗко о васъ дховьнаꙗ слъıшахомъ . . . вашего ради спсениꙗ . . . . . оумъıслихомъ . . послати меѳодиꙗ снъше и съ оученикъı снoу же нашего на странъı ваша . . . . да въı оучитъ ꙗкоже ѥсте просили съказаꙗ кънигъı въ ꙗзъıкъ вашъ . да сѧ испълнить книжьноѥ слово, ꙗко въсхвалꙗть га вьси ꙗзъıци и дроугоиде · вьси

(zde vybočil ovšem najednou
z domnělého listu).

хвалите га вьси ꙗзыци и похвалите ѥго вьси людиѥ и вьсѧкъ ꙗзыкъ исповѣсть ꙗкоже гь ис хсъ въ славоу боу оцю аминь. И въ еванглии рече гь посылаѧ своꙗ оученикы · шьдъше наоучите вьсѧ ꙗзыкы крьстѧще ꙗ въ имѧ оцѧ и сна и стго дха оучаще ꙗ блюсти вьсѧ ѥлико заповѣдахъ вамъ и се азъ съ вами ѥсмь въ вьсѧ дни, до коньчины вѣкоу аминь.

Вы же чада възлюбленаѧ послоушаите оучениꙗ божиꙗ, ѥже въ послѣдьнаꙗ врѣмена прѣдано бысть вашего ради спасениꙗ, да поучающе сѧ разоумьно, плодъ достоинъ сътворите и примѣте вѣньць нетьлѣньнъ и въ сь вѣкъ и въ грѧдоущии съ вьсѣми стыми въ вѣкы. аминъ.

възгла ꙗзыкы различьны величьꙗ божиꙗ, ꙗкоже дасть имъ стыи духъ отвѣщавати . . . Zde se shoduje více Cyrill XVI, str. 21, ř. 18—19: хвалите бога вьси ѥзыци и похвалите его вьси людиѥ . . . вь еvаггелїи же глаголеть . . ř. 23—26: шьдьше оубо наоучите вьсе ѥзыци крьстеще е вь име отца и сына и светаго доуха, оучеще ѥ блюсти вьса, еликаа заповѣдахь вамь, и се азь сь вами есмь вь вьсе дьнїи до скончанїа вѣка аминь . . .

Method VIII str. 10, ř. 17—18:

Вы же чада възлюбленаꙗ послоушаите оучениꙗ божиꙗ и не отринѣте казаниꙗ црквьнаго, да сѧ обрѧщете истиньнии поклонители бжии оцю нашемоу нбсноумоу съ вьсѣми стыими. аминь.

Zde můžeme pozorovati zajisté zajímavý zjev. Kliment má totiž podati list papeže Hadriana, avšak podává z něho — aspoň tak jak jest v legendě o Methodovi — jen části a doplňuje jej z legendy o Cyrillovi tím, že vsouvá jednotlivé citáty, kterých užil Cyrill ve své disputaci s protivníky slovanské bohoslužby (Žalm 116, 1 a Mat. 28, 18—20). Ano i ty části, které přejal z legendy o Methodovi, jsou změněny, jak vidíme, zvláště ke konci. Z toho všeho vychází na jevo toto: Papež Hadrian poslal skutečně list, jehož podstatný obsah je nám bezpochyby podán, v kap. VIII, o Methodovi. Ale nemohu se spřáteliti, že by list ten, jak zde je podán, úplně souhlasil s originalem. Kliment byl především hlavně chvalořečníkem a dle toho si mnohdy upravoval text, řečnicky nadsazoval a leckdes si věci i popletl. Tak vidíme i zde. V legendě o Methodovi byl list tento poslán, než byl Method arcibiskupem, dle pochvaly však mluví papež Hadrian o Methodovi v listě tomto jako o arcibiskupovi.

A tak jsem i nyní o tom ještě přesvědčen, že si Kliment obsah tohoto listu částečně popletl s obsahem jiného listu, jak již jsem dříve k tomu poukázal.

Mluví ještě jedna okolnost proti tomu, že bychom v leg. o Methodovi měli před sebou věrný překlad originalu. Papež zde totiž praví, že Moravané poslali napřed do Říma pro věrozvěsty. не тъкъмо бо оу сего стльскаго стола проснсте оучителњ, нъ и оу благовѣрьнаго цсрѧ михаила, да посъла вамъ ... философа ... доидеже мы не доспѣхомъ ... Kap. VIII (str. 9, ř. 22—25). Kdo uváží, proč se vlastně obrátil Rostislav do Cařihradu, nebude moci připustiti, že by se byl mohl obrátiti též do Říma; vždyť se chtěl přece bezpochyby vymaniti z vlivu německo-latinského duchovenstva! Proto se nemohl obrátiti do Říma.

Zajímava jest i ta okolnost, že Kliment béře to z legendy o Cyrillovi, co se zde o tomto vypravuje a applikuje to na Methoda (když šel již jako arcibiskup na Moravu):

Pochv. (str. 21, ř. 32—35):	Cyrill XV (str. 19, ř. 32—37):
дошьдъшю же емоу (totiž Methodu) въ страны моравскы вьси людие съ радостию изидоша въ сърѣтенние юемоу, и тако прииша и ıако англа бжиıа и штвьрзоша сѧ очеса слѣпыимъ и оушеса глоухыхъ и ıазыци вълъсноующей възглаша мира ...	дошьдьшоу же емоу (totiž Cyrillu) моравы, сь великою чьстїю приеть его растиславь . . . . и штврьзоше се по пророчьскомоу словеси оушеса глоухыхь и оуслышаше книжнаа словеса и езыкь ıасьнь бысть гоугнивыхь ...

Dále shodují se ještě tato místa:

str. 22, ř. 9—11:	Meth. II (str. 7, ř. 1—2):
вьсѣмъ себе оуподобль, вьсѣхъ образъ на себѣ поношь швѣмъ равьнъ бывъ швѣхъ мьнии а дроугыихъ прѣспѣвъ силою ...	вьсѣмъ бо сѧ оуподобль вьсѣхъ образъ на себѣ ıавлаше, pak (str. 6, ř. 26 – 7, ř. 1): швѣмъ бо равьнъ бѣ овѣхъ же малы мьнии а дроугыихъ болии ...

Mluvili jsme zde dosud o této pochvale jako o díle Klimentově; třeba ještě dokázati, že skutečně od něho pochází. Důkaz ten se může podati.

въ поустыни же безводьнѣ напои ıа проражь камень str. 18, ř. 33 (je to žalm 77, 15 v Psalt. sin.: развръже каменъ въ поустыни и напои ıа), v Na Krьštenije (o slově tom níže): прорози же, рече псальмнъıкь, камень вь поустыни, и изведе воды ис камене str. 258, ř. 11—12. Tedy v obou textech máme проразити proti развръшти, což nám téhož autora prozrazuje.

Místo: въшьдъ же на нбса сѣде . . . хотѧ . . . прити соудити живъıимъ и мьртвъıимъ и въздати комоужьдо по дѣломъ юго . . . str. 15, ř. 15—18 jsme již poznali jinde (viz na str. 36). Je nápadné, že se vyskytuje zde по дѣломъ, kdežto jinde u Klimenta, jak jsme na uvedeném místě viděli, je oblíben výraz противо, противѫ, avšak v pochvale máme i tuto předložku v příslušném významě: слово раскваıа комоужьдо ıазъıкоу противоу своемоу разоумоу str. 16, ř. 29.

S místem: не оставн во създанıа своюго мнлостнвъıн бъ нн забъı дѣла роукоу своıею str. 16, ř. 2—3 můžeme srovnati: не тръпıа зрѣтн създаннѥ образа своего обетшавша . . . Prêstavl. Bogor. str. 226, ř. 15.

моудростню цвьтоуща прнсно ıако цвѣтьць благооуханьнъıи, родъмъ съı мьнии блжнъıн костѧнтинъ а оумъмъ и добродѣтельми въıспрь възлѣтаıа ıакоже орьлъ дховьнъıима крнлома str. 16, ř. 19 až 22. Dále: моудростию во ıако цвѣтъ блгооуханьнъ цвьтъıн . . . str. 16, ř. 31—32.

S tím souhlasí: разоумъ же процвете, ıако кринъ благооуханною любовїю . . . Dimitr. str. 359, ř. 2—3; добродѣтельми процвьте ıако кринъ . . . цвьтъıн ıако лнванъ доброволньнъ Zachar. str. 23, ř. 14 - 17; цвѣтъ блгооуханенъ ib. str. 27, ř. 14.

K druhé části uvedeného citátu z pochv. srovn.: присно оумомь ıако орелъ горѣ възлетаıа . . . Klim. str. 74, ř. 10—11; ıако орьлъ и горѣ възлѣтати оумъмъ . . . Na vъskrьs. str. 14, ř. 15—16.

и разоумѣвъ многомѧтежьнъıи сь свѣтъ (v Cyr. I, ř. 13: оть многометежнаго житїа сего) ıако сѣнь прѣходѧщь непользьно . . . str. 17, ř. 4—5 . . . srovn. житню . . . юже ıако сѣнь непостоıаньно преходить Na pam. ap. str. 6, ř. 10—12 (srovn. i str. 21).

Citát: каıа польза юсть члвкоу, аще вьсь миръ приобрѧщеть а дшоу свою отъщетить ли погоубить ли чьто дасть члвкъ измѣноу на доуши своен . . . str. 17, ř. 6—8 vyskytuje se též v Na pam. ap. str. 8, ř. 20 — str. 9, ř. 1: каıа польза юсть члвкоу, аще и вьсь миръ приобрѧщемъ а дшоу свою погоубимъ ли отщетимъ, чимъ ли искоупнимъ дшоу свою от моукъı, аще . . . (Mat. 16, 26, Mar. 8, 36—37, srovn. i Luk. 9, 25).

Nápadné jest: на твьрьдѣмь камене вѣрѣ str. 18, ř. 15 a: илиıа твьрдъıи камепь вѣрѣ . . . Jl. str. 18 (253), ř. 16.

I zde je прадѣдъ хвъ str. 18, ř. 18 (viz str. 71).

законъ же отъ ба принимъ бжиюмь пьрстъмь написанъ на скрижали во камѧнъı прѣдасть . . . str. 19, ř. 1—2 a: не на скрижали камѧнъı написанъ, нъ па срдць скрижали плътѧнъ . . . str. 19, ř. 16—17. srovn. не скрижали каменъıа понесшн, но самого законодавца . . . Prêst. Bogor. str. 227, ř. 22. —

Nápadné je dále: и вѣрою крѣпко прѣпоꙗсавъша чрѣсла своꙗ ... str. 20, ř. 6 a крѣпъко препоꙗсаша чрѣсла своꙗ и брань принимъше стоую вѣроу ... Na pam. ap. str. 6, ř. 4—6.

ꙗко слнци въсиꙗвъша мрака грѣховьна штгънавъша ... str. 20, ř. 29—30; měli jsme již: и отъгънавъ мракъ грѣховънъи v zpovědním řádě Euch. sin. str. 78a, ř. 6—7 (str. 39) a v pochvale na Cyrilla str. 98—99. Zde ještě: мракъ невѣдѣниꙗ вьсюдоу прогънаста str. 22, ř. 28.

течениꙗ своꙗ сконьча вѣроу съблюде str. 22, ř. 6—7, viz str. 78.

кьто оубо възможеть достоиноу похвалоу ваю исповѣдати ... str. 22, ř. 26 a: к'то вьзможеть достоиноую ꙗемоу похвалоу издрещи ꙗегоже самь господь хвалить ... Jo. Krьst. str. 391, ř 19.

свѣтъ омраченъимъ ... str. 22, ř. 31 — 23, ř. 1 viz v pochvale na Cyrilla str. 99.

алъчющинмъ нескоудьнаꙗ пища, жадьнъимъ непрѣстаꙗи источьникъ, нагъимъ обильноꙗ одѣниꙗ подающа, сиръимъ помощьника, страньнъимъ приимьника, больнъимъ посѣтителꙗ, печальнъимъ оутѣшителꙗ, напастьнъимъ защитьника, въдовамъ и сиротамъ помощьника atd. str. 23, ř. 1—5... Jak vidíme, je to parafrase zakládající se na známých »sex opera misericordiae«, jež Kliment poznal ze zpovědních řádů (viz str. 13). S tím se často setkáváme u Klimenta, tak ku př.: ꙗегда страньнии приꙗти боудоуть нами, ꙗегда алчьнии накърмать сѧ, ꙗегда назии шдежють сѧ atd. O prazdn. str. 2, ř. 21 násl. Jest zajímavé, že se zde mluví o vdovách a sirotcích, jako v církevněslovanské legendě o sv. Václavu. Tak i v Zach. str. 30, ř. 24—25: ни но сиротъ прнобидѣ ни но вдовиць оубожи несытьствомъ своимъ граба лихоиманиемъ. V slovanské leg. o sv. Václavu čteme: вдовиць не дадꙗше обидѣти a doleji: аще ли сирота гдѣ то обидѣти не дадꙗше его. Též i toto pochází bezpochyby ze zpovědních řádů.

нъ ꙗемьже сѧ притъкнахоу, то томоу сѧ поработьше кланахоу сѧ ꙗко богоу ... str. 18, ř. 25—26. srovn. безбож'ною льстию гор'коу моучителоу поработивше се Jo Krьst. str. 388, ř. 12. поработити vyskytuje se často u Klimenta (viz str. 39).

Totéž platí o припадати: покровъ припадающинмъ къ вама .. str. 23, ř. 6—7 viz str. 40 a 79.

Dále zde máme въмѣстилище str. 23, ř. 12 a обитѣлище str. 23, ř. 13. —

непрѣстаньно str. 23, ř. 15, viz str. 41.

O složeninách s dvěma předložkami u Klimenta stala se zmínka na str. 41 a 80. V leg. o Cyrillu máme: припослаше же сь ними VI (str. 5, ř. 25); zde máme: съподвизаꙗ сѧ str. 17, ř. 18 (hned potom: съпостигноути житиꙗ). Sem patří i трьбезначальнаго же бжьства str. 20, ř. 19—20. Našli jsme výraz ten i v pochvale na Cyrilla: трьбезначель-

наго бжства зарею . . . str. 37, ř. 10—11, v Mich i Gavr.: тревезначалнаго свѣта . . . str. 44, ř. 7—8 atd.

Našli jsme dále u Klimenta низвести a низложити (str. 41—42), ku př. низложивъ ада . . . Na vъskrьs. str. 12, ř. 9; i zde máme: низъложи севе въ съмѣрение . . . str. 15, ř. 8; низъложивъ гръдыню його. str. 20, ř. 11—12 a трьязычьникомъ же зълобоу низъложъша . . . str. 20, ř. 26—27.

Viděli jsme již několikrát, jak se Kliment vždy a vždy vrací k potírání bludařského učení; i náš text s tím souhlasí: вьсякоу мьглоу поганьскоую доховьнъимь огньмь попаляюща и еретичьскоую . . . str. 20, ř. 7—8 (o попаляти viz str. 99); и вьсякоу ересь прогънавъша . . . str. 22, ř. 20; явиста ся еретикомъ соупостата . . . str. 22, ř. 31.

Srovnej ještě: боуъмитовы влади и жидовьскоую злобоу доуховьнъимь мечьмь отсѣкъша . . . str. 20, ř. 16—17.

Str. 17, ř. 19—21: овы же прѣспѣ кротостию и мълчаниемь а дроугыя постъмь и бъдѣниемь и молитвою и съмѣрениемь издрадьно . . . to souhlasí s: чистотою бо и любовїю прѣспѣвше дроугь дроуга, овы постомь и въздръжанїемь, овы благовѣрїемь и страннолюбїемь, овы кланянїемь и простинего срдца а дроугъи смѣренїемь и кротостїю срдца, овы бдѣнїемь . . . 40 Muč. str. 21, ř. 12—15.

Jiná shoda je tuto: и якоже наятии дѣлателие въ виноградъ понесъшеи тяготоу дне и варъ съ пришьдъшими въ ·аі· часъ равнѣ съподоблени бъша мьздѣ бжии благодати, тако . . . str. 20, ř. 1—4 . . . pak: оуподобим'се оубо наетимь онѣмь дѣлателемь, їже вь прьвънадесете часъ пришьд'шее равноую мьздоу приеше сь прьвъими . . . Jo. Krьst. str. 392, ř. 26—27.

Nápadně se shoduje též: врѣменьная оубо отмѣтая от себе прѣзьря въ вѣчнъя подвигноу ся . . . str. 17, ř. 9, pak временьная вся яко тлѣнная отмѣтая а в вѣчнъя обители и жилища вся съ собою подвизая . . . Klim. str. 74, ř 3—4.

отмѣтати ся viz nahoře str. 81.

Вься къ себѣ любъвию привлача . . . str. 22, ř. 6. — пресветлъими чюдесы вся к собѣ привлачать . . . Klim str. 78, ř. 4—5, pak: доуховьнъимъ неводомъ словеси бия вся къ вѣрѣ привлачая . . . ib. str. 73, ř. 4—5; влекїй вся въ вѣроу . . . Dimitr. str. 359, ř. 3; влѣкъи народъ на законъ вышнаго . . . Zach str. 24, ř. 4—5.

слѣпии абие начаша просвѣщати ся . . . str. 21, ř. 10—11, s čímž můžeme srovnati: видяще . . . слѣпъія просвѣщающа . . . Laz. str. 22, ř. 3.

Jinde máme v pochvale: слѣпии прозьрять str. 16, ř. 7.

миръ нашь сътвори обоа едино и прѣграждение оградѣ раздроушь, кръмь оубивъ . . . str. 15, ř. 12—13 (Ephes. II, 14 a 16) . . . srovn. пакы огради, честънъимь ти крстомь . . . zpovědní řád (Euch.

sin. 78b, 7—8, srovn. též: порабо́тнхъ сѧ … лѫкавъны́мь огражденнемь ib. 78a, ř. 21—22).

Pochvaly mají více shod, z nichž můžeme souditi aspoň na jednoho autora obou, přihlížíme-li jen k těmto dvěma památkám. Ku př. проидоста ꙗко слнце тьмьнаꙗ мѣста стопами своими просвѣщающе вьсакоу мьглоу поганьскоую дховьнꙑимь огньмь попалающа… Pochv. na Cyr. i Meth. str. 20, ř. 6—8… a: паче слнца… зарами сиꙗ ꙗвѣ просвѣти бесчисльнаго рода вь тмѣ лежещаа невѣдѣниꙗ… коѥ бо мѣсто оукри се егоже не освѣти стопами своими… na Cyr. str. 36, ř. 10—12.

Pak: и апслъ новъ въсиꙗвъ ꙗко слнце мьглоу невѣдѣниꙗ ѡтгонѧ и… свѣтъмь вьсѣмъ срдца просвѣти… Pochv. na Cyr. i Meth. str. 22, ř. 4—5.

то ꙗко крилать ррилѣташе на в'се странꙑ… Pochv. Cyr. str. 35, ř. 12—13 a: и на слоужьбѣ вьсѣмъ оугодьнъ ꙗко и крилатъ обрѣташе сѧ… Pochv. na Cyr. i Meth. str. 17, ř. 1—2.

Pochvala na Cyr. str. 37, ř. 23—26: блжоу свѣтозарноую твою оутробоу, ѡт неѥже всѣмь странамь источисе вода живот'наꙗ сьвꙑше сходещїи твоими млит'вами…

v Pochvale na Cyr. a Meth. str. 16, ř. 26: вѣроуꙗи въ мѧ ꙗкоже кънигꙑ рекоша рѣкꙑ отъ чрѣва ѥго потекоуть водꙑ живꙑ сирѣчь дарове животворѧщаго дха… (jest to citat Jan 7, 38: вѣроуꙗи вь мѧ ѣкоже кънигꙑ рѣшѧ рѣкꙑ отъ чрѣва его истекѫтъ водꙑ живꙑ… ποταμοὶ … ὕδατος ζῶντος).

Mají-li obě pochvaly, jak zde vidíme, jednoho a téhož autora, jest ovšem nápadné, že si počínal tak různě při obou. Při pochvale na Cyrilla a Methoda použil dosti často přímo obou legend, při pochvale na Cyrilla však tak neučinil, ač legendu, jak jsme viděli, znal.

Vysvětluji si to tak, že Kliment měl původně v úmyslu napsati jen jednu, totiž pochvalu na Cyrilla a Methoda. To odpovídá též způsobu, jak Kliment psal své pochvaly vůbec, ku př. na Lazara, Zachariáše, na 40 mučenníků atd., že totiž vpletl též vždy nejnutnější část děje do ostatního řečnického textu. To máme i v pochvale na Cyrilla a Methoděje; děje se to zde ovšem v míře nejskrovnější, tak že zde rhetorika proti ději značně převládá, srovnáváme-li s tím právě uvedené jiné pochvaly. Kliment ovšem mohl předpokládati, že tento děj, že obě legendy jsou více známy. Ještě méně se však přihlíží k ději v pochvale na Cyrilla, a podává-li se děj, jsou to částečně nové podrobnosti, které nejsou obsaženy v legendě o Cyrillovi. Byla tedy pochvala tato bezpochyby teprv později psána. Kliment uznal za dobré, že by Cyrill zasluhoval přece ještě zvláštní pochvalu a tak ji též sepsal. K ději zde mohl ovšem ještě méně přihlížeti, když již se tak dříve stalo, zvláště v obou legendách a v obmezené míře v pochvale na Cyrilla a Methoda. Dopadla též mnohem kratší.

Jest nám zde ještě k jedné okolnosti poukázati. Jak jsme viděli, měl Kliment obě legendy před sebou, když psal pochvalu na Cyrilla a Methoda, nicméně neřídil se vždy dle nich.

Jak jsme na to upozornili, poslal papež domnělý list, když již byl Method arcibiskupem, což není v legendě. Mimo to použil míst jednajících o Cyrillu v textě o Methodovi. Může se ovšem říci, že v pochvale je děj vedlejší věcí, hlavní věcí že je zde zbožné rozjímání. Ale zasluhuje to přece povšimnutí, neboť se nám právě tím ukazuje, že Kliment ve vypravování nebyl přece docela přesný a tak si můžeme vysvětliti některé menší nesrovnalosti v jeho spisech, hlavně v oněch, které nám pojednávají o obou slovanských apoštolích.

O tak zv. římské (italské) legendě.

Též o této legendě se již mnoho psalo. V novější době poznali jsme blíže některé části, z nichž se skládá, na základě nově objeveného listu bibliothekáře Anastasia. V té podobě, jak ji máme, nebyla zajisté jakožto celek částí legendy Gauderichovy o papeži Klimentu, nýbrž je to spíše rozšířená již její část a jakožto legenda o Cyrillovi schválně k tomu účelu tak upravená. Původce její vzal totiž část uvedené legendy Gauderichovy a použiv jiných pramenů, doplnil ji v ten způsob, že vznikla z toho samostatná legenda o Cyrillovi. Jde ovšem o to, jakých pramenů její původce použil. Poukazovalo se na její souvislost s pannonskou legendou o Cyrillovi, tato souvislost se však různě vykládala. Nyní, když jsme o tom přesvědčeni, že psal Kliment, biskup bulharský, pannonskou legendu, můžeme poměr tento správněji posuzovati. Především se rozhodně musíme proti tomu opříti, že by byl Kliment potřeboval nějakých zvláštních pramenů k vylíčení pobytu Cyrillova v Římě, pramenů, které by se nám obrážely též v římské legendě, tak že by byla pannonská legenda v této části závislá buď přímo nebo nepřímo na římské legendě. Kliment líčí ve své legendě v kap. XVII takové podrobnosti o pobytu Cyrillově v Římě, které mohl snad sám jako očitý svědek poznati. V římské legendě není o nich ani stopy. Víme též o něm, jak se držel vždy Methoda. Jest tedy velmi pravděpodobné, že Kliment byl též mezi učenníky, kteří přišli se slovanskými apoštoly do Říma a tam vysvěceni byli. Pro věrohodnost jeho líčení římských poměrů svědčí ku př. i tato okolnost. Vypravuje ve své legendě: **римлꙗне же непрѣстаахоу идоущє къ нѥмоу и възпрашающє его ѡ вьсемь и сказание соугоубо и трьгоубо прїимаахоу ѡт нѥго** (totiž od Cyrilla) XVII (str. 23, ř. 31—32). Skutečně nám Anastasius též vypravuje ve svém listě: ego tamen quae hinc ipsi his verbis enarrare solitus erat, compendio pandam.

Na druhé straně musíme, srovnávajíce oba texty, uznati, že legenda římská je závislá na legendě o Cyrillovi; nechci zde ani přihlížeti k oněm částem, které se týkají pobytu Cyrillova v Římě Vezměme část pojednávající o činnosti obou slovanských apoštolů na Moravě.

Pann. leg. o Cyr. XIV.

(Веселещоу же се ѡ возѣ философоу, пакы дроугаа рѣчь приспѣ и троудь немьнїи прьвыихь. растиславь бо, моравьскыи кнезь, богомь оустимь съвѣть сьтвори сь кнези своими моравланы)
и посла кь царю михаилоу глаголе: людемь нашимь поганства се отврьгьшїимь и по христианьскы се законь дрьжещиимь, оучителꙗ неимамы таковаго, иже ны бы вь свои езыкь истинноую вѣроу христїаньскоую сказаль, да се быше и ины страны зреще подобили намь, да послы ны, владикѡ, епископа и оучителꙗ таковаго. ѡт вась бо на вьсе страны добрь законь исходить. сьбравь же сьборь царь, и призва коньстантина фїлософа, и сьтвори и слышати рѣчь сїю, и рече: вѣмь те троудна соуща, философе, нь потрѣба юсть тебѣ тамо ити....

XV. Дошьдьшоу же емоу моравы, сь великою чьстїю прїеть его растиславь, и оученикы сьбравь и вьдасть ихь оучити.....

Římská leg. kap. 7.

Philosopho autem reverso Constantinopolim, audiens Rastislaus princeps Moraviae, quod factum fuerat a Philosopho in provincia Cazarorum, ipse quoque genti suae consulens, ad praedictum Imperatorem nuntios misit, nuntians hoc, quod populus suus ab idolorum quidem cultura recesserat, et christianam legem observare desiderabat, verum doctorem talem non habent, qui ad legendum eos et ad perfectam legem ipsam edoceat: rogare se ut talem hominem ad partes illas dirigat, qui pleniter fidem et ordinem divinae legis et viam veritatis populo illi ostendere valeat. Cujus precibus annuens Imperator, eundem supernominatum Philosophum ad se venire rogavit; eumque illuc, id est, in terram Sclavorum, simul cum Methodio germano suo, transmisit, copiosis valde illi de pallatio suo datis expendiis. Cumque ad partes illas, Deo praeparante, venissent, cognoscentes loci indigenae adventum illorum, valde gavisi sunt; quia et reliquias B. Clementis secum ferre audierant, et Evangelium in eorum linguam a Philosopho praedicto translatum. Exeuntes igitur extra civitatem obviam, honorifice et cum ingenti laetitia receperunt eos.

Vidíme, že místy je shoda doslovná (ku př. христианьскы се законь дрьжещиимь ... et christianam legem observare ...; оучителꙗ не имамы таковаго ... verum doctorem talem non habent . . .), tak že o závislosti nemůžeme pochybovati. V římské legendě jsou ovšem nové zprávy. Tak hned na začátku této kapitoly: audiens Rastislaus princeps Moraviae, quod factum fuerat a Philosopho in provincia Cazarorum... Zpráva ta ovšem není ani v legendě o Methodovi. Přihlížíme-li však blíže, musíme uznati, že je to docela zbytečný přídavek,

který se sem vůbec nehodí. Když slyšel Rastislav o skutcích Cyrillových u Kozarů, tedy měl prositi výslovně o to, aby mu poslal císař Cyrilla. Oč však žádá? rogare se, ut talem hominem ad partes illas dirigat, qui pleniter fidem... ostendere valeat, docela v souhlase s pannonskou legendou: **да посълы ны... епискова и оучителꙗ таковаго**. Zde to ovšem souhlasí se začátkem kapitoly, kde se nevypravuje, že by byl Rastislav slyšel o skutcích Cyrillových u Kozarů. V římské legendě jest to tedy přídavek k hotovému již jinému textu, který se sem docela nehodí.

Význačná jest též okolnost, že odůvodnění prosby Rastislavovy: **ѡт васъ бо** (totiž od Řeků v Cařihradě!) **на вьсе страны добръ законъ исходит** v textu římské legendy se docela propadlo; to si můžeme ovšem snadno vysvětliti, neboť s římským stanoviskem se to nemohlo srovnávati — a že původce legendy byl duchovním římské církve, o tom nemůžeme pochybovati. Musil-li tedy původce římské legendy toto odůvodnění vynechati, bylo se mu ohlédnouti po jiném a tak si můžeme zcela dobře vysvětliti ono nám jinak neznámé odůvodnění na začátku kapitoly (audiens R... quod factum fuerat a Philosopho in provincia Cazarorum). Krok ten Rastislavův, že se obrátil k Cařihradu a ne do Říma musil římský duchovní přece nějak vysvětliti. Není to již též předem pravdě podobné, že by byl Rastislav moravský se dověděl o skutcích Cyrillových u Kozarů.

Kdežto se dále v pannonské legendě jen krátce vypravuje o příchodě slovanských apoštolů na Moravu (či vlastně jen Cyrilla): **дошьдьшоу же емоу моравы, съ великоѭ чьстиѭ прїетъ его растиславъ и оученикы сьбравъ и въдастъ ихъ оучити...** líčí římská legenda přivítání již v živějších barvách. Ale jest nápadné, že se to skoro docela shoduje s líčením, jak byli slovanští apoštolé v Římě přijati. Čteme totiž

v kap. 7.: valde gavisi sunt... Exeuntes igitur extra civitatem obviam, honorifice et cum ingenti laetitia receperunt eos. Coeperunt itaque ad id quod venerant peragendum studiose insistere.

v kap. 9: valde nimis exhilaratus est et extra urbem cum clero et populo procedens obviam illis honorifice satis eos recepit. Coeperunt interea ad praesentiam sanctarum reliquiarum...

Vidíme zde, že původce legendy neovládal příliš velkou zásobou výrazů a myšlenek, že využitkoval ve značné míře toho, co měl před sebou. A to bylo zde přivítání slovanských apoštolů papežem v Římě, jak se líčí v pannonské legendě: **и дошьдшоу емоу въ римъ, изыде самъ апостоликъ андрианъ, сь вьсѣми граждани, свѣще носеще, ꙗко и светаго климента мощи носещоу**. Pochopujeme, že hlavně pro poslední příčinu byli tak v Římě přijati; dle toho i v římské legendě: Adrianus... audiens quod praefatus Philosophus corpus B. Clementis, quod studio suo repererat, secum deferret, valde nimis exhilaratus est... Avšak původce

této legendy vykládá též, že i na Moravě se těšili na příchod slovanských apoštolů, slyšíce, že přinášejí s sebou ostatky sv. Klimenta a pak překlad evangelia: cognoscentes loci indigenae adventum illorum, valde gavisi sunt; quia et reliquias B. Clementis secum ferre audierant, et Evangelium in eorum linguam a Philosopho praedicto translatum. Zde máme tedy též doplňek dle ostatního textu.

Zcela zřetelně vidíme dále závislost římské legendy na pannonské v líčení činnosti slovanských apoštolů na Moravě.

Pann. leg. o Cyr. XV:

нєтькмо же се єдино глаголахоу, нь и иномоу бесчьстїю оучаахоу, глаголоуще: ꙗко подь землею живоуть чловѣци велеглавꙑ... и не браниꙗхоу жрьтьвь творити по прьвомоу ѡбꙑчаю... вьсе же сїе ꙗко и трьнїе посѣкь, словеснꙑимь огнѥмь попали, глаголѥ...

Římská legenda 7:

et ad correptionem diversorum errorum, quos in populo illo repererant, falcem eloquiorum suorum inducere; sicque obrasis et extirpatis de agro illo pestifero multifariis vitiorum sentibus, divini verbi gramina seminare...

Kdežto v pann. legendě bludy se výslovně udávají, mluví se v římské legendě jen všeobecně o »errores«. Nápadná je dále shoda ꙗко и трьнїе посѣкь a abrasis et extirpatis sentibus. »Scripta ibi reliquerunt omnia, quae ad ecclesiae ministerium videbantur esse necessaria« je přídavek dle ostatního textu: идє свєтить оучєникꙑ своѥ a dle začátku kapitoly této.

Doplňky máme pak v další části, pojednávající o pobytu slovanských apoštolů v Římě a o smrti a pohřbu Cyrillově. Jsou však vždy jen více méně formální, Method a duchovenstvo užívají vůči papeži jistých běžných frasí: et procidens ad vestigia eius, ait: Dignum ac necessarium duxi suggerere Beatitudini Tuae, Apostolice Pater, quoniam... Dignetur igitur Sanctitas vestra hoc munus meae parvitati concedere, ne... videar. Též i v ostatních přídavcích nevidíme nic nového, jest to jen rozvedení podaného textu, až na nepatrné odchylky [68]. Původce římské legendy nepřihlížel k zázraku, že nemohli otevříti rakev, v níž byl Cyrill, dále přešel mlčením

[68]) Ku př. v kap. 8: Papa gloriosissimus Nicolaus... ad se venire illos litteris Apostolicis invitavit. Quo nuntio illi percepto valde gavisi sunt, gratias agentes Deo, quod tanti erant habiti. quod mererentur ab Apostolica Sede vocari. Ovšem o hádkách s německým kněžstvem v Pannonii a s vlašským v Benátkách ohledně slovanských bohoslužeb (legenda nazývá protivníky slov. bohoslužeb триѥзꙑчникꙑ) není nikde ani stopy v římské legendě. S římského stanoviska nebylo to přípustné.

zprávu: ѩже (totiž чюдеса) видѣвше римлѩне боле приложише се светъıни его и чьсти и написавше иконоу его надь гробомь его начеше свѣтити надь нимь дьнь и нощь ... Bezpochyby se změnily již časy, původce legendy znal dobře poměry římské za své doby a neviděl tam již nic podobného.

Dle toho všeho nemá to, co nám vypravuje římská legenda a o čemž se nedočítáme zároveň v pannonských legendách, valné ceny. Sem především třeba přičísti zprávu ke konci 9. kap.: Multis itaque gratiarum actionibus praefato Philosopho pro tanto beneficio redditis, consecraverunt ipsum et Methodium in Episcopos, nec non et ceteros eorum discipulos in Presbyteros et Diaconos. To by byl Kliment přece jistě věděl a o tom ve svých legendách se zmínil. Ale nic takového! Ani v pochvalách neshledáváme nic podobného. V pochvale na Cyrilla a Methoda výslovně to podotýká též jen o Methodovi: сѹщьше же прѣчьстьнаго и бочьстьнаго меѳодиѩ на архиепискоупьство ... str. 21, ř. 12—13. Autor římské legendy četl v pannonské zprávu, že byli v Římě učenníci slovanských apoštolů vysvěceni, věděl dále z tradice, že byl Method arcibiskupem a tak na základě toho stalo se mu pravdě podobným, že byli oba slovanští apoštolé vysvěceni v Římě na biskupy. Zpráva ta se jinak na ničem nezakládá a třeba ji tedy jednoduše zavrhnouti.

Řekli jsme právě, že autor římské legendy měl před sebou pannonskou legendu o Cyrillovi. Ano, tak se věc jistě měla, jinak bychom si shody dříve uvedené nijak nemohli vysvětliti. Ovšem nemohl míti original před sebou, nýbrž spíše řecký překlad. Jest velmi pravdě podobné, že i tento překlad pořídil Kliment sám. Celou legendu sotva přeložil; hlavně asi vynechal ony disputace, o kterých již byly řecké spisy, a jiné podrobnosti. Řecké zpracování dostalo se někomu ve Vlašsku do ruky při skládání nové legendy o Cyrillovi. Že to mohl býti především Kliment, od něhož řecké zpracování pocházelo, pro to svědčila by jedna okolnost. V římské legendě se totiž zcela určitě vypravuje, že slovanští apoštolé ztrávili na Moravě půl páta roku (Manserunt ergo in Moravia per annos quatuor et dimidium ... kap. 7). Dle legendy o Cyrillovi však jen 40 měsíců, dle legendy o Methodovi konečně jen tři léta. Mezi oběma pannonskými legendami není konečně žádná protiva, neboť jde jen o rozdíl čtyř měsíců, při čemž můžeme předpokládati, že správnější udání jest v legendě o Cyrillovi a v legendě o Methodovi že se udává jen okrouhlý počet v letech. Jak tedy mohl autor legendy římské s určitostí udati zcela jinou dobu? Bezpochyby bylo tak již v řeckém zpracování. V tomto se asi již neděla o tom zmínka, že se slovanští apoštolě zdrželi též u Kocela, nýbrž tato doba byla připočtena k moravské době a tak vzniklo půl páta roku. Kdo však jiný mohl lépe znáti tuto dobu nežli Kliment? Tato okolnost by tedy mluvila pro to, že řecké zpracování, které tuto předpokládati musíme, pocházelo též od Klimenta.

Řekli jsme že římská legenda jakožto celek nemohla býti částí Gauderichovy legendy o Klimentu. Není také možné, aby se bylo za Gaudericha psalo, že Cyrill byl v Římě vysvěcen na biskupa Římská legenda vznikla tedy později a jest mladší nežli pannonská legenda, pocházející od Klimenta.

Účast Klimentova v textech Glagolity Clozova.

V Glagolitě Clozově máme text, k němuž bychom marně hledali řeckého originalu. Obsahuje ř. 59—160, pak II, ř. 1—23 Již ve svém vydání mohl jsem na základě proužků Hom. Mih. blíže určiti, že zde následuje jiná homilie, jejížto řecký original však není dosud znám (str. 4), že text, který následuje je zcela jiný, že s obsahem této homilie vůbec se ani nesrovnává (str. 41). Nyní mohu dokázati, že jest to samostatný text, který pochází od Klimenta.

II, ř. 11—13 čteme: къто насъ разлѫчитъ отъ любьве бжиꙗ и стоумоу законоу; ни огнь, ни желѣзо, ни ино никоеже; jest to nepřesně podaný citát z Rom. 8, 35, kterýž zní v Ap. Šiš.: кьто ни разлоучить ѡть любьве божие; скрьбь ли или тоуга, гониение ли или гладь ли нагота ли бѣда ли мьчь;

Vidíme tedy, že v druhé části se náš citát u Glag. Cloz. naprosto nesrovnává. Nalezáme jej však ještě jednou ve spisech Klimentových a sice skoro zrovna v témž znění jako zde, totiž 40 Muč. str. 23, 15: тѣх бо невъзможе разлоучити ѡт любве хвы. ни ѡгнь, ни вода, ни ина страсть ... Oběkrát nalézáme zde tedy nápadnou shodu ни огнь, což není z apoštola.

Nápadná je dále tato shoda v II, 19—21, kde nalézáme: благы рабе и вѣрне, въ малѣ бъıстъ вѣренъ, надъ мнозѣми тѧ поставлѭ. вънинди въ радость гѣ своего ... v Mar. však (Mat. 25. 21): добрꙑ рабе и благꙑ и вѣрьне о малѣ бѣ вѣренъ надъ мъногꙑ тѧ поставлѭ. вьниди вь радость гн твоего, což má odpovídati řeckému: *εὖ, δοῦλε ἀγαθὲ καὶ πιστέ, ἐπὶ ὀλίγα ἦς πιστός, ἐπὶ πολλῶν σε καταστήσω* . . . *εὖ* není tedy dobře přeloženo, správněji máme v Supr. str. 279, ř. 5—8: добрѣ, рабе благꙑи .... вѣрнꙑи рабе, о малѣ бѣ вѣрьнъ, надъ многꙑ тѧ поставьѭ · вьниди вь радость господи своего.

Jak vidíme, vynechal Kliment to, co by odpovídalo řeckému *εὖ* (buď добрꙑ dle starého textu neb добрѣ dle pozdějších oprav). S citátem tímto setkáváme se ještě dvakrát u Klimenta a vždy v tomto spůsobu, totiž Na Prěobr. str. 18, ř. 7—9: благꙑи рабе и вѣрнꙑи,

въ малѣ бѣ вѣрьнъ, надъ многыми тѧ поставлю. вниди въ радость га своюго . . .

a Dimitr. str. 360, ř. 12—14: благі рабе вѣрне надъ многими ты поставлю вниди въ радость господа своего.

Třeba zde též vytknouti, jak въ малѣ proti o малѣ v evangeliu u Klimenta dvakrát souhlasí (po třetí vynecháno).

Již ve svém vydání upozornil jsem na str. 67 na to, že citáty v Cloz. 129—133 (Mat. 5, 32 a 19, 6) jdou též bezprostředně po sobě ve Vita S. Cyrilli kap. XV, co pak v Cloz. následuje ř. 135 - 137 (Malach. 2, 13—16), že je tamto před uvedenými citáty. Nyní se nám věc lehce vysvětluje, když vidíme, že oba texty pocházejí od Klimenta. Shoda je zde ovšem dosti nápadná. Předně jdou po sobě v obou textech tyto citáty:

Cyr. XV, (str. 20, ř. 26—29):	Glag. Cloz. ř. 129--133:
глаголю вамь, ꙗко иже поустить женоу свою развѣ словесе любодѣинаго, творить ю прѣлюби дѣати и иже отпоущенноую ѡть моужа поюмлеть, прѣлюби дѣеть. и апостоль рече: иже юсть богь сьчеталь, чловѣкь да неразлоучаеть	вьсѣкъ поущаꙗи женѫ своѭ развѣ словесе любодѣйнаго творитъ ѭ прѣлюбы творити. и вьсѣкъ прилѣплѣꙗи сѧ потьпѣзѣ прѣлюбы дѣетъ. (Mat. 5, 32 neb 19, 9). ѣже бо бъ съвелъ естъ чка, да не разлючаете сѧ (Mat. 19, 6.)

Jest zajisté nápadné, že tyto citáty v obou textech bezprostředně po sobě následují. Co se týče slovesného materialu, můžeme v obou vytknouti: прѣлюбы дѣютъ, v Mar. a ostatních прѣлюбъı творитъ, jen Sav. kn. má též прѣлюбъı дѣетъ (viz str. 43). Již ve svém vydání vytkl jsem některé shody v citátech se Sav. knigou (str. 7—8). Zde bychom očekávali v Cyr. též сьвель m. сьчеталь dle dřívějších shod, jinak jest съчеталъ všude ve starších textech.

Nápadnější jest však druhá část našich citátů:

Cyr. XV, str. 20, ř. 17—18:	Glag. Cloz. 135—137:
15. жены же юнѡсти твоюе неѡтпоустн 16. аще бо ю вьзненавидѣвь ѡтпоустиши, и покрыеть нечьсть поχоти твоюе глаголеть господь вьседрьжитель (Malach. 2, 15—16.)	и женѫ юности твоеꙗ да не оставиши, нъ аще възненавидѣвь отъпоустиши и покриетъ нечъстье на тѧ . . .

Řecký text zní: *καὶ γυναῖκα νεότητός σου μὴ ἐγκαταλίπῃς.* 16) *ἀλλὰ ἐὰν μισήσας ἐξαποστείλῃς, λέγει κύριος ὁ θεὸς τοῦ Ἰσραήλ, καὶ καλύψει ἀσέβεια ἐπὶ τὰ ἐνθυμήματά σου, λέγει κύριος παντοκράτωρ* . . .

Vidíme zde jednoho a téhož upravovatele našeho citátu, *λέγει κύριος ὁ θεὸς τοῦ Ἰσραήλ* vynechal oběkrát, *καλύπτειν* přeložil slovesem **покрꙑти**.

Glag. Cloz. 110: **съ страхомъ и трепетомь хранити** . . . v zpovědním řádě Klimentově: **твои страхъ и трепетъ присно вьнимати** . . . Euch. sin. str. 79a, ř. 23—24.

V našem textě ještě jednou: **трѧсꙑ сѧ и трепещѧ да бжи хранитъ законъ** ř. 158—159.

таковьсаꙗ бещиници ř. 104—105 a v Meth.: **мълвꙑ бещиньнꙑ** III (str. 7, ř. 15). Rčení **дльжьнъ ѥстъ**, které se zde pětkrát opakuje (ku př. **длъженъ естъ вьсѣкъ кръщенъ** . . . ř. 109), vyskytuje se též v zpovědním řádě: **хотѧ исповѣдати сѧ, сице длъженъ естъ глати** . . . Euch. sin. 67b, ř. 21—22. Třeba vytknouti i **сꙑзвѣстовати** I 134, viz str. 41.

Toto poučení jest co do obsahu velmi zajímavé. Obrací se hlavně k **владꙑкамъ землꙗ** (srv. též: **длъженъ естъ вьсѣкъ кнѧзъ** . . . **проѹчати** . . . ř. 89—92), jak mají dle křesťanského učení panovati: **не обидѣти кого немощьнѣишихъ, ни поганьскъ етеръ обꙑчаи съдѣати, ни поганьскꙑꙗ присѧгꙑ или ино чъто блѫдѧще** (ř. 93—96). Vzpomeňme si, že ve svém zpovědním řádě Kliment má též **присно въпадаꙗ** . . . **въ присѧгꙑ неправедънꙑ** . . . Euch. sin. 68b, ř. 4. Dále se v poučení zakazuje: **и кьмотрами своими и дъщерьми, иже отъ стаго кръштеньѣ** [69]), **не съмѣшати сѧ** . . . ř. 100—102.

Víme, že se proti tomu brojí i v legendě o Meth. XI, str. 12, ř. 4—7: **етеръ дроугъ богатъ зѣло и съвѣтьникъ ѡженн сѧ коупетрою своѥю рекъше ꙗтръвью и много казавъ и оучивъ и оутѣшавъ не може ѥю развести** . . . **да сетьнѣѥ ѡтлоучиша ꙗ ѡт цркве** . . .

Hlavním obsahem jest vůbec brojení proti cizoložství a důtklivé napomenutí, aby se manželství zachovávalo. Jak jsme již viděli, vyskytují se zde tři citáty, které jsme též našli v legendě o Cyrillu a sice v části, kde se pojednává o moravských poměrech; zde též: **и не браньхоу жрьтвь творити по прьвомоу ѡбꙑчаю** (v poučení: **ни поганьскъ етеръ обꙑчаи сьдѣати**), **ни женитвь бесчьстнꙑхь** . . . XV (str. 20, ř. 13—15). O těchto poměrech na Moravě děje se zmínka i v legendě o Klimentovi: *ἐπεὶ καὶ τὸν Σφεντόπλικον, ὃς μετὰ Ῥασίσθλαβον ἦρξε Μοράβου, περιελθόντες ἀπάτῃ, βάρβαρον ἄνδρα καὶ τοῦ καλοῦ ἀνόητον, ὅλον τῆς δόξης ἑαυτῶν ἐποιήσαντο· τί γὰρ οὐκ ἔμελλεν ἐκεῖνος, ἀνδράποδον ἡδονῶν γυναικείων ὢν καὶ τῷ βορβόρῳ τῷ μυσαρῶν ἐγκυλιόμενος πράξεων, ἐκείνοις μᾶλλον διδόναι τὴν οἰκείαν γνώμην τοῖς θύραν αὐτῷ*

[69]) S tím se může ostatně srovnati: **дьщерь имамь доуховноую, юже ѡть крьстила извѣхь** . . . Cyr. IV, str. 3, ř. 37.

πρὸς τὰ πάθη πᾶσαν ἀνοίγουσιν, ἡ Μεθοδίῳ τῷ πάσης ἡδονῆς πικρίαν ψυχόλεθρον στηλιτεύοντι (V. str. 8).

Narážky na tyto poměry vidíme tedy i v poučení Glagolity Clozova. Přes to všecko mi není pravdě podobné, že by bylo toto poučení sepsáno již na Moravě neb v Pannonii. Bohužel je text tento velmi porušen; jest to velmi nedbalý přepis. Začátek schází vůbec (snad se tak stalo nějakým nedopatřením, přepisovač ani nepozoroval, že v kusé předloze začíná jiný text, viz mé vyd. str. 41).

Konečně můžeme upozorniti na: **вьсе бо се сти вьсемоу мироу обьщи сънъми проклали сѫтъ** a v leg. o Meth.: **съньмъ . . . ариш побѣди и проклатъ и** I (str. 6, ř. 2) a několikrát podobně ještě.

Dále můžeme dokázati, že Kliment znal důkladně homilii Epifaniovu v Glag. Cloz. 752—956, neboť se vyskytují v jeho spisech četné narážky na ni a sice tak, že předpokládají již hotový církevněslovanský překlad. Jazyk této homilie činí nám vůbec pravdě podobným, že překlad pochází od samého Klimenta. Tento církevněslovanský text vyskytuje se nám, jak známo, též v Supr. (str. 337—357) a tvoří zde nejstarší část tohoto sborníku, jak jsem jinde dokázal (Altslov. Studien), dále v Homiliarium Mihanovićově (Hom Mih.) a v středobulharském sborníku sinajském (z obou posledních sborníků vydal náš text Jagić: Bericht über einen mittelbulgarischen Zlatoust des 13—14. Jahrhunderts. Sitzungsberichte Wien. 1898, str. 13—56). V Glag. Cloz. není bohužel text úplný.

Pojednáme o oněch narážkách

Glag Cloz. 800—802: **сѣдѣщеи въ тъмѣ и въ сѣни съмрьтьнѣи великъι свѣтъ приимѣте** . . . v další části homilie pak: Supr. str. 347, ř. 17—18: **и сѣдаштиихъ вь тьмѣ и въ сѣни съмрьтьнѣ хощетъ посѣтити** . . . a str. 349, ř. 18—19: **и сѣдѧщиимъ въ тьмѣ и въ сѣни сьмрьтьнѣ** . . .

Totéž nalézáme v Jo. Krьst. str. 388, ř. 20—21: **кь сѣдещимь вь тмѣ и сѣни сьмр'тнѣи свѣть незаходеи николиже** . . . pak v Laz. str. 18, ř. 7—8: **се въторъιи прѣдътеча лазоръ ꙗви сѧ сѣдѧщимъ въ тьмѣ и сѣни съмьртьнѣи** . . . a str. 22, ř. 11—12: **лазоръ въторъιи прѣдътеча сѣдѧщимъ въ тьмѣ и сѣни съмрьтьнѣи** . . .

Dále Glag. Cloz. ř. 807: **съ прѣисподьниими прѣвъιшьнии нбсъ** . . .

Též v Jo. Krьst. str. 388, ř. 21 (tedy hned po dříve uvedeném místě): **кь прѣисподнъιимь прѣвъιспрнии** . . . Jest velmi pravdě podobné, že zde bylo původně **прѣвъιспрьньи** neboť **въιспрьньи** se vyskytuje i jinde v této homilii (905).

Glag. Cloz. 901—905: **вънидє земънъι немъ . . . вьзидє въ въιспрьнии имъ** . . . Supr. 356, ř. 29: **отъ тьмница въ въιшнѭѭ Иєроусалимъ** . . .

Tak v Jo. Krьst. str. 391, ř. 29: вь вышнꙑй ѥрсмь ...

pak Prěst. Bogor. str. 227, ř. 15—16: въсходить мати господа бога нашего из нижнꙗго Иерусалима въ вышнiи небеснꙑи градъ ...

Původně zde bylo tedy též высприьнꙗ, jak jestě v Glag. Cloz. zachováno.

Zajímavé jest dále v Glag. Cloz. ř. 927—928: сѣно отъ сѣна приꙗти невскꙑ огнь ...

To nám připomíná Jo. Krьst. str. 389, ř. 37 — 390, ř. 1: како бо можеть прикоснꙋти се сѣно ѡгнꙑ бжьствьнѣмь тꙑ не сьгорѣти.

Supr. str. 356, ř. 8—9: да отъмꙑѭ ржкописанье твоѥго грѣха... a Jo. Krьst.: да ѡмꙑю вь iѡрданѣ роукописаниѥ грѣховь ѥго ... str. 390, ř. 17.

Zde máme též slovo неклн Supr. 347, ř. 14, které jsme našli ve zpovědním řádu (некъли Euch. sin. 69a, 1) a неглн v Cyr. IV (viz str. 82). Ohledně: како въ гробъ невъмѣщаѥмꙑи въмѣщаат' сꙙ ... Supr. str. 347, ř. 2—3, viz str. 80—81. свѣтъ немрачьнꙑи ... Supr. 347, ř. 11 a немрачнꙑи свѣть ... Jo. Krьst. str. 388, ř. 19.

Supr. 345, ř. 4—5: оуста сътискаѥши отвръзъшоумоу оуста гжгънивоуоумоу (dle Marka 7, 32—35: и привѣсꙙ къ немоу глоуха гжгънива ... и глаше чисто ... *καὶ φέρουσιν αὐτῷ κωφὸν καὶ μογιλάλον ... καὶ ἐλάλει ὀρθῶς*). Slovo гжгънивъ znal Kliment dobře, užil ho však na nepravém místě, totiž v Cyrillu XV (str. 19, ř. 36—37): и ѥзꙑкь ꙗсьнь бꙑсть гоугнивꙑхь ... (Is. 32, 4). Řecký text zní: *καὶ αἱ γλῶσσαι αἱ ψελλίζουσαι ταχὺ μαθήσονται.* Správný překlad je блъснжти = *ψελλίζειν*, jak máme ku př. v jedné homilii Glag. Cloz. и ꙗзꙑци блъснжщеи наоучать сꙙ глати миръ ř. 16—17 *καὶ γλῶσσαι αἱ ψελλίζουσαι μαθήσονται λαλεῖν εἰρήνην* ... (Is. 32, 4). Zdá se, že Kliment teprv později postřehl toto nedopatření, neboť v jeho pochvale na Cyr. a Meth. již čteme: и ꙗзꙑци вълъсноующеи възглаша мира ... str. 21, ř. 34—35. Pochází-li též překlad první homilie Glag. Cloz. od Klimenta, těžko rozhodnouti, neboť zachovaná čast jest příliš nepatrná (57 řádků), tak že dle ní je těžko věc posuzovati.

Supr. 348, ř. 8—9: тоу авраамъ прадѣдъ христосовъ

Pochvala na Cyr. i Meth. str. 18, ř. 18: авраамъ, прадѣдъ хвъ ...

Reminiscence na tuto homilii jeví se dále zcela patrně v pochvale na Mich. i Gavr.

Supr. 351, ř. 18:	Mich. i Gavr. str. 45, ř. 4:
възмѣте врата кнꙙзи, ваши (žalm 23, 7), tak i str. 352, ř. 4, 7, 13, 22, 25	възмѣте врата кнꙙзи ваши

str. 352, ř. 27: въ коупѣ желѣзнаꙗ ѫжа и верѣꙗ съкроушиша сѧ

str. 353, ř 7: и инъ ꙗко мрьтвъ оцѣпааше
ř. 12: кто сьде ѥсть цѣсарь славѣ (žalm 23, 8) tak i ř. 14. 19.
ř. 20: господъ крѣпъкъ и сильнъ, господь сильнъ и крѣпъкъ и непобѣдимъ въ бранехъ (žalm 23, 8).

str. 45, ř. 1—2: вы бо скроушиста предътекша въ адъ съмртныꙗ вереꙗ и заклепы скроушьша
ř. 5—9: они же оцѣпѣвше и лежаще ꙗко мртви глхоу· кто ѥсть црь славы. пакі же сиꙗ великаꙗ архистратига с бесплотными силами штвѣштаста имъ· гсь крѣпокъ и силенъ в бранехъ, то ѥсть цсрь славы . . .

Zajímavá jest zde též shoda: въ бранехъ, neboť v Psalt. sin. čteme zde: гь силенъ въ брани (řecky: *κύριος δυνατὸς ἐν πολέμῳ*).

Klimentův jazyk se nám též zcela zřetelně prozrazuje v komparativní vazbě: сим же тако и паче сихъ въ адѣ бывающемъ . . . Supr. str. 354, ř. 15—16 (viz str. 84).

Nápadné je: ѣко бесцѣннаго бисъра . . . *ὅτι τὸν ἀτίμητον μαργαρίτην* . . ř. 940 . . . v Mikl. slovníku jen odtud a pak v témž textě Supr. 342, 5. U Klimenta ještě v Zach. 30, 13: захарию, бесцѣньныи бисере . . . Jinde má slovo to jiný význam (sr. naše »bezcenný«), ovšem má Mikl jen бесцѣньно ‚gratis'. V Pochvale na Cyr. a Meth. str. 23, ř. 12 čteme již: бисьръ многоцѣньнъ a v Zach. ještě: бесцѣнныꙗ ризы . . . str. 31, ř. 21. ꙗко сѣнь мимо ходитъ 836 nacházíme často u Klim. srovn. str. 21.

Co pak se týče ostatních textů v Glag. Cloz. (jsou to především dvě homilie: Jana Chrysostoma ř. II, 24—553 — zaujímavá tedy větší část zachovaného rukopisu — a Athanasia ř. 554—751), nemůžeme bezpečně dokázati, že by měl Kliment při nich nějakou účast. Jsou zde jen slabé narážky, ku př.: ѡ горькы июдинъ обличителю . . . 715 a июдѣомъ обличителю . . . ř. 690—691, což můžeme srovnati s: лазорь горькыи июдѣѡмъ ѡбличьникъ . . . Laz. str. 22, ř. 16 a лазорь горькыи адовѣ силѣ посрамьникъ ib. str. 22, ř. 12—13 pak: емьже сѧ оутъкнѣаше, кланѣаше сѧ емоу . . . ř. 582—583 a Pochvala na Cyr. a Meth. str. 18, ř. 25—26: нъ ѥмьже сѧ притъкнѣхоу, то томоу сѧ порабощьше кланѣахоу сѧ . . .

Mnoho toho není a mohlo by se to snad tak vysvětliti, že Klimentu byly známy příslušné řecké texty. V lexikálním ohledu nalezáme spíše některé výrazy v homilii Jana Chrysostoma ř. II 24—553, které se i jinde vyskytují ve spisech Klimentových. K tomu ještě přistupuje ta okolnost, že se zde též vyskytuje adnominalní dativ (sr. G. A. Thal: Textkritische Studien zu Homilien des Glagolita Clozianus, Archiv für slav. Phil. XXIV, str. 521), což platí o homilii Athanasiově jen ve velmi obmezeném smysle (l. c str. 531—532). Naproti tomu třeba vytknouti, že jak v homilii nejmenovaného autora, tak i v homilii Epifaniově vyskytuje se nápadným způsobem adnominalní dativ velmi často (l. c. str. 533, 540, 545, 546: Ich glaube

damit wahrscheinlich gemacht zu haben, dass von dem Dativ der Zusammengehörigkeit [70]) bereits in der Übersetzung ein ausgedehnterer Gebrauch gemacht worden war, als in den einzelnen unserer Handschriften).

K jiným syntaktickým zvláštnostem se ještě vrátíme.

Nejdůležitější okolností zde bylo, že jsme našli vnitřní souvislost mezi legendou o Cyrillovi a mezi poučením neznámého autora v Glag. Cloz., jímž byl Kliment.

---

[70]) To jest náš adnominální dativ.

Kliment a hlaholština.

Známy byly dosud některé hlaholské památky, které k Macedonii poukazovaly, jako Cod. Assemanianus, kde se vyskytují místní svatí, pocházející z Macedonie, jako Nestor ze Soluně, Demetrius a Theodor, taktéž ze Soluně, náš biskup Kliment, pak Theodor a Eusebius ze Strumice. Dle toho mohlo se též souditi, že památka ta vznikla v Macedonii. Některé jazykové zvláštnosti nasvědčovaly tomu, že i Psalterium sinaiticum a Euchologium sinaiticum pocházejí z Macedonie. O dvou památkách jsem nyní dokázal, že obsahují částečně práce Klimentovy, jest to právě Euchologium sinaiticum a Glagolita Clozianus. Obě tyto památky jsou hlaholsky psány a to bylo asi bezpochyby i písmo Klimentovo. Kliment, který všude hleděl nápodobiti svého učitele Methodia, byl i zde věren tradicím obou slovanských apoštolů, kteří ovšem psali též hlaholsky. To nám ostatně sám Kliment i přímo do svědčuje. V pochvale na Cyrilla a Methoda praví totiž (str. 19, ř. 30 až 34): **по тѣмъ же стопамъ и си ходаща и тогоже дха напоѥна ѡт ба томоуже словеси бъιста проповѣдьника и новаꙗ апостола, не на тоужемь основании своѥ дѣло полагающа, нъ изнова писмена въображьша и съвьршиста въ ꙗзъıкъ новъ** . . . Zřetelněji, nežli ve všech ostatních příslušných památkách, totiž v obou pannonských legendách a v pochvale na Cyrilla, mluví se zde o utvoření nových písmen. To ovšem nemohlo býti cyrillské písmo. Jest mi velmi pravdě podobné, že Kliment právě pro cyrillské písmo, které se zavádělo ve východním Bulharsku, uchýlil se na západ do Macedonie, kde bezpochyby panoval i jazyk, který se více přibližoval nářečí uvedenému slovanskými apoštoly do církevněslovanského písemnictví.

Zprávě kratší legendy o Klimentovi: *ἐσοφίσατο δὲ καὶ χαρακτῆρας ἑτέρους γραμμάτων πρὸς τὸ σαφέστερον ἢ οὓς ἐξεῦρεν ὁ σοφὸς Κύριλλος* nepřikládalo se v poslední době mnoho víry, tím méně pak jí můžeme nyní věřiti. Jak známo, vykládal si Šafařík místo tak, že se zde mluví o Klimentovi jakožto vynálezci písma cyrillského, avšak v starší a obsáh-

lejší legendě nemáme takové zprávy; to by vůbec nesouhlasilo, jak jsme viděli, s jinými okolnostmi.

Na jednu věc chci zde ještě upozorniti. Již ve svém vydání Glag. Cloz. dospěl jsem na základě některých jazykových známek k výsledku, že předloha Glagolity Clozova, která byla na chrvatské půdě přepsána, pocházela z Bulharska, bezpochyby z Macedonie (str. 7—12 a str. 16). Oblak se choval naproti tomu skepticky (Archiv für slav. Phil. XV, str. 590), ač připouštěl, že jakési spojení bylo: »Wenn ich also auch selbst noch für eine spätere Zeit eine innige Berührung des macedon. Schriftthums mit dem bosnischen annehme, die mir insbesondere in den bogomilischen Denkmälern vorzuliegen scheint — und das erstere wird durch das neu entdeckte Verbniker Apostolusfragment bestätigt, so kann ich nur auf Grund des Glag. Cl. diese Wechselbeziehungen nicht gleich auf das ganze Gebiet des kroat. Glagolismus ausdehnen«. Dále tvrdí, že original mohl pocházeti též odjinud než z Pannonie a z Bulharska. Nyní ovšem vidíme zřejmě, odkud original pocházel, který u Chrvátů byl přepsán.

O povšechné povaze spisů Klimentových.

Nápadný jest vliv zpovědních formulí, který se jeví ve spisech Klimentových. Ovšem jde zde především o zpovědní formule, které Kliment v Pannonii poznal a sice hlavně v takové podobě, jak se nám — arci v trochu již pozměněné formě — jeví ve Frisinských památkách. Formule tyto zakládaly se na staroněmeckých originalech. Jak jsme viděli, pojal jednu zpovědní modlitbu takového původu ve svůj zpovědní řád (Emmeramskou modlitbu), z jedné zpovědní modlitby vybral celé kusy a utvořil z toho své poučení na památku apoštola neb mučenníka vůbec. V této zpovědní modlitbě, která se nám též zachovala jako druhá Frisinská památka, vyskytují se právě tak zvané skutky milosrdenství, sex opera misericordiae, jichž počet se ovšem měnívá. Tyto skutky milosrdenství byly v latinských a staroněmeckých zpovědních formulích náramně rozšířeny (srov. mé vydání Frisinských památek str. 24 a ČČMus. 1903, seš. 1—2). Vliv jejich vidíme i v církevněslovanské legendě o sv Václavě, jak jsem k tomu poukázal. U Klimenta se vyskytují též často.

Tak čteme hned v poučení O prazdn. str. 2, ř. 21 — 3, ř. 5: **тацѣмъ бо праздьникомъ хощеть бъ, югда страньнии приꙗти боудоуть нами, югда алчьнии накърмать сѧ, югда назии ѡдежють сѧ, юда тѣмьничьнии мастъıнıами посѣщенн боудоуть, югда обидимъıмъ помощь нѣкакоу створимъ, югда больнъıимъ и нищимъ помощь нѣкака створить сѧ ѡт насъ, югда смирениюмь и нелицемѣриюмь, неистовою любъвию, дроугъ дроуга почьтьмъ.** Vidíme, že je zde více než pouhá reminiscence z evangelia, kdež máme (Mat. 25, 35—36): **възалкахъ бо сѧ и дасте ми ѣсти, въждадахъ сѧ и напоисте мѧ, страненъ бѣхъ и вьвѣсте мѧ** (36) **нагъ и одѣсте мѧ, болѣхъ и посѣтисте мене, въ темъници бѣхъ и придете къ мьнѣ** (Cod. Mar.). Vidíme, že Kliment byl sice závislý na textu z evangelia a sice větším dílem i co do pořádku, v jakém skutky následují, ale je zde přece ještě něco, co nemáme v evangeliu. **милостъıнıами посѣщени боудоуть, югда обидимъıмъ помощь нѣкакоу створимъ** atd. schází jednoduše v evangeliu. Za to se s tím shledáváme ve staroněmeckých formulích, ku př.: Ih giho tir, trohtîn, daz ih unmahtigero unti

dero de in charchare unte in andrên nôtin uuâron ni giuuîsôta noh sô ni gehalf sô ih scołta unti sô ih mahta. Ih giho dir, trohtîn, daz ih hungrenta ni gilabôta noh turstiga ni gitrancta noh nackota ni giuuâtta (v bavorské zpovědní formuli, K. Müllenhoff und W. Scherer, Denkmäler deutscher Poesie und Prosa. 3. Ausgabe, I, str. 247). Tato formule shoduje se v mnohém ohledu s Frisinskými památkami (viz str. 53 a jinde) a proto je zde důležita. O almužně — милостꙑни — bývá též řeč v zpovědních formulích, ku př. v mohučské l. c. str. 243: Thurphtîgon nintphiec sô ih solta, alamuosan ni gab sô ih solta . . . Dále v latinské formuli: neque elemosinam fecit atd. (F. W. H. Wasserschleben, Bussordnungen, str. 482, 594 atd.).

Vlivem těchto pramenů vysvětlíme si snadno, proč Kliment zde má страньнии приꙗти боудоуть нами, kdežto v evangeliu je: страненъ бѣхъ и въвѣсте мѧ, neboť v staroněmeckých formulích zde máme též nintfianc, (gast nintfianc v saské formuli), antfeng, v latinských accepi, kdežto v evangeliu je colligere (hospes eram et collegistis me). Zajímavé je, že tak shledáváme v tomto citatě i v církevněslovanské legendě o sv. Václavě (ČČMus. 1903, seš. 1—2).

Dále se setkáváme s uvedenými skutky na tomto místě: и алчьнъ и жадьнъ бꙑхъ и нагъ жадаꙗ вашего съпасениꙗ да вашею пищею вѣчнаго насꙑщю в'ꙑ брашна и въ хоудꙑꙗ мѣсто ризꙑ юже подасте нищемоу нетлѣньною ѡдежею облѣкоу вꙑ; си же слꙑшаще, братие, не ѡтвратите срьдьць вашихъ къ маломощнꙑмъ (srv. malomogoncka ve Frisinských památkách a v staroněm. unmachtigero), не тѣмъ бо даемъ, нъ самомоу хоу боу нашемоу . . . Na prěob. str. 17, ř. 21–26.

V Pochvale na Cyrilla a Methoda: (str. 22, ř. 23—25): имьже напитѣста алъчющаꙗ ꙗзꙑкꙑ и жадьнꙑꙗ напоиста животьнаго пива, непрѣстающоу пищю источьша вьсѣмъ обильно . . . a dále str. 23, ř. 1—5: алъчющи- имъ нескоудьнаꙗ пища, жадьнꙑимъ непрѣстаꙗи источьникъ, нагꙑимъ обильное одѣние подающа, сирꙑимъ помощьника, страньнꙑимъ приимьника (dříve bylo страньнии приꙗти боудоуть proti evangelskému textu, jenž má страненъ бѣхъ и въвѣсте мѧ), больнꙑимъ посѣтителꙗ, печальнꙑмъ оутѣшителꙗ, напастьнꙑимъ защитьника, въдовамъ и сиротамъ помощьника . . .

Tím se zde ovšem též prozrazuje Klimentovo autorství.

Vdovy a sirotci vyskytují se nám též ve zpovědních formulích, ku př. v benediktburské II (l. c. str. 309, ř. 23): unde daz ih witewen uude waisen nie sô getrôste sô ih solte, die in charchâre wârin unde mit siechtuome bevangeu wâren atd. Tyto vdovy a sirotky vzal Kliment i do své legendy o Methodovi: въдовица и сиротꙑ, страньнии и тоземци, недоужьнии и съдравии, вьси бꙑвъшаего вьсачьско вьсѣмъ . . . XVII, str. 14, ř. 21—22; mimo to do homilie na Zach. str. 30, ř. 24:

ни но сиротъ приобидѣ, ни но вдовиць оубожи несытьствомь своимь граба . . .

V Klim. str. 78, ř. 22 — 79, ř. 1: обращемъ сі помощникы страннꙑꙗ, жаднꙑꙗ, нищаꙗ, нагꙑꙗ, слѣпꙑꙗ и хромꙑꙗ, то бо суть хсви наслѣдници, ти суть ключа црствию несномоу.

V Zach. str. 31, 9—11: и ѿ тѣхъ оброк' подадимъ неимоущимъ а не презримъ оубга ꙗко зимою оумирающа (srovn.: mrzna zigreahu ve Fris. pam. II, ř. 50) и многою нищетою ѡдержима . . .

S tím souvisí též страньнолюбие — приꙗтие, s kterýmžto výrazem se často setkáváme ve spisech Klimentových, ku př. Na pam. ap. str. 8, ř. 2—4: благолюбиемь просвѣтаще са, страньнолюбиемь просвьтоуще (zde ovšem to může býti též na základě Hebr. XIII, 1—2: братолюбие да прѣбываєть 2. страньнолюбиꙗ не забываите);

страньнолюбиемъ цвѣтꙑи . . . Zach. str. 24, ř. 1.

да стажимъ братолюбие, нищелюбие, страньноприꙗтие (to jest ovšem utvořeno na základě rčení страньнꙑꙗ приꙗти) . . . Zach. str. 31, ř. 1.

ѡвꙑ постомь и въздръжаниемь, ѡвꙑ блговѣрием и стран'нолюбием . . . 40 Muč. str. 21, ř. 13-14.

I v Klimentově zpovědním řádě našli jsme странъиолюбие... Euch. sin. 69 b, ř. 25.

Se zpovědními formulemi souvisí též řada hříchů, které vypočítává Kliment ve svém poučení Na pam. ap. str. 7, ř. 3—12.

Jak jsme na to upozornili, jeví se jakás takás souvislost i s hříchy, které vypočítává Kliment ve svém zpovědním řádě Euch. sin. 68a, ř. 19 — 68b, 6

Jest nápadné, že Kliment nepojal skutky milosrdenství ve svůj zpovědní řád; bezpochyby proto, poněvadž jich nebylo ve zpovědním řádě Jana postníka, na kterém byl především též závislý. Spokojil se tedy jen slabým jich naznačením: нищелюбие, странъиолюбие . . . 69b, ř. 24—25.

Vliv zpovědních formulí jeví se i v tomto: тѣмъ бо дасть въ власть на нбси и на земли ѿпоустити грѣхъ . . . O prazdn. str. 3, ř 19—20, což nacházíme často v nich.

Se zpovědí souvisí pokání: тѣмь же подобаеть нꙑ . . . покаꙗниемь ѿ себе всакоу скврьноу ѿмꙑвше . . . Na vъskrьs. str. 13, ř. 7—9;

потъщимъ са на покаꙗние . . . и аще ѡбращеть нꙑ въ злобѣ бес покаꙗниꙗ . . . Na prěobr. str. 18, ř. 1—3.

S pokáním souvisí půst a jiné skutky toho druhu. Kliment vůbec horuje pro asketický život: въздьржаниемь, пощениемь . . . и томити плъть свою страстми и моуками ха ради . . . Na pam. ap. str. 9, ř. 5—11;

предаꙗ плоть свою на страсти, и на ранꙑ и смьрть поносьноую . . . ib. ř. 12—14;

предаша са на троудъ, на бъдѣние, на всако въздьржание . . . Na vъskrьs. str. 11, ř. 18—20.

подвигнѣм сѧ братиѥ и мы въ дховныи подвигъ дшоу и тѣло очистѧще си постомъ и млтвми... Klim. str. 78, ř. 11—12;

и телеса своѩ предаша на пощеньѥ и на покаанание и на бдѣниѥ... ib. str. 79, ř. 6—7.

ѡвы постомь и въздръжаниемь... ѡвы бдѣниемь... 40 Muč. st. 21, ř. 13—15;

прѣбывати въсегда въ алкании, въ чистотѣ и въ любви нелицемѣрнѣ, въ кротости и послоушании... 40 Muč. str. 24, ř. 27—28.

Tyto asketické vlastnosti soustředil Kliment hlavně v pochvale na Cyrilla a Methoda: съ покорениѥмь и съмѣрениемь въ бъдѣнии и молитвѣ, въ сътоужении и слоужьбѣ въ издрадьнѣ пощении, въ трѣзвѣнии вьсегда... въ плачи блазѣ, ѡт очью источьника испоущаѩ ѩко рѣкоу и тою омываѩ вьсе тѣло свое.. на вьсакоу нощь стоѩ ѡт заходѧща слнца до въсходѧща не даѩ съна очима своима ни вѣжама си дрѣманиѩ... а дроугыѩ постъмь и бъдѣниемь и млтвою и съмѣрениѥмь издрадьно (to se vypravuje o Methodovi) str. 17, ř. 11—20.

Pláč měl ovšem u Klimenta velký význam, neboť nalézáme i v jeho zpovědním řádě: срдечьное рыдание, плачь очесъны, бес плача бо невъзможъно естъ покаати сѧ... Euch. sin. 70a, ř. 1—3.

Jak již dříve podotčeno bylo, nalézáme podobnou myšlenku i jinde u Klimenta, totiž: иже бо сѧ не плачеть грѣхъ своихъ, то безъ оуспѣха имать плакати сѧ... въ моуцѣ вѣчьнѣи... Na vъskrs. str. 13, ř. 19—22.

Stopy asketického života, jak jej líčí Kliment, nalézáme i v obou pannonských legendách. въ троудѣхъ и подвижениихъ, въ збъдѣнии множицею, въ алъкании и жажи множицею и прочимъ печальмъ... Meth. XIV (str. 13, ř. 10—11, zde ovšem dle apoštola: 2. Cor. 11, 27). ... плътьскою чистотою прилѣжьны молитвы и стыня... ѩрость, тихость, милость, любъвь, страсть и търпѣниѥ ib. II (str. 7, ř. 3—5) ...и оузьрѣ многы мълвы бещиньны въ житии семь, прѣложи земьныѩ тьмы волю на небсныѩ мысли... и бѣ повиноуѩ сѧ покоръмь и съвьршаѩ вьсь испълнь мьнишьскъи чинъ... ib. III (str. 7, ř. 14—20.

и не по мнѡзѣ врѣмени ѡтрекь се вьсего житїа сего, сѣде на единѡмь мѣстѣ без мльвы и себѣ самомоу тькмо вьнемле на оутрѣшнїи дьнь ничесоже неоставлаѥ, нь нищїимь раздаваѥ все, и на бога надеждоу вьзлагаѥ... Cyr. VII (str. 7, ř. 34—37).

оукланяе се оть оукланяющихь се вь стрьпьты, како би въ мѣсто земльныихь небеснаа приобрѣлъ, изыти ѡт тѣлесе сего и жити сь богомь... ib. IV (str. 3, ř. 22—24).

Nápadně vynikají dále spisy Klimentovy svými přirovnáními, která se pohybují v jistých, určitých mezích. Tři smysly jsou to, na které se má působiti. Nejčastěji se má působiti na zrak, ač apparát ten není příliš obsáhlý, tak že se zde Kliment často opakuje. Jest to hlavně: světlo, záře, slunce, hvězdy, dennice, zlato, stříbro, drahé kamení a pod., kterýmižto prostředky Kliment dosti plýtvá: сиꙗеть ... паче сиꙗниꙗ слнчнаго ... Na pam. ap. 9, ř. 15—16; не чистѣе ли злата; не свѣтьлѣе-ли слнца ... Na vъskrьs. 14, ř. 13—14; и просвьтѣ сѧ лице его акꙑ слнце ... Na prěobr. 17, ř. 8—9; старость ... сиꙗеть въ мирѣ ꙗко слнце ... Zach. 23, 8—9; и до вѣка сиаеть ꙗко слнце Zach. 32, 25—33, 1; иже бговѣрнıемь и красотою вьсиꙗ на земли ꙗко слнце ... Pochv. na Cyr. 34, 7—8; трьсвѣтлами зарами ꙗко слнце сиꙗ ... Pochv. na Cyr. 35, 17—18; паче слнца троичнꙑми зарами сиꙗ ... Pochv. na Cyr. 36, 10; ꙗко слнце всего мира просвѣщаıе ... Pochv. na Cyr. 37, ř. 27; прѣсвѣтлами зарами всего мира освѣщающи ... Mich. i Gavr. 39, 5; просвѣти сѧ лице его паче лоуча слнчнаго ... Mich. i Gavr. 41, 5; радоуи сѧ архистратиже михаиле зарею требезначалнаго свѣта неиздреченно свѣтѧ сѧ и весь миръ свѣтомъ озараꙗ ... Mich. i Gavr. str. 44, 8 10; ꙗко не заходѧщеıе слнце восиꙗвъ всю землю свѣтомь озаривъ ... Klim. str. 72, ř. 18—19; ꙗко слнце свѣташе сѧ чюдесꙑ въ мирѣ ... Klim. 73, ř. 6—7; и проиде ꙗко молнии всего мира свѣтомь озараꙗ, бѣ бо свѣтлость лица его ꙗко слнца луча ... Klim. 73, 14—16; восиꙗвъ ꙗко слнце ... Klim. 73, ř. 23—24; лучами просвѣщающа Klim. 77, ř. 6; вси же дивацни сꙗ изрꙑднѣи свѣтлости лица его ... Dimitr. 359, ř. 16—17; духовною силою сїꙗꙗ паче солнца ... Dimitr. str. 360, ř. 7—8; радуй сꙗ свѣтозарное солнце димитрїи ... радуй сꙗ незаходимаꙗ зарꙗ благочестїемъ всꙗ просвещаꙗ ... Dimitr. 361, ř. 1—4; въсиꙗше въ мирѣ ꙗко прѣсвѣтлꙑıе звѣздꙑ и всоу въселеноую лоучами бгоразоумїꙗ ѡзарающе, срѣдѣ себѣ имоуще мꙑслъного слнца ха и того свѣтомь ѡзараемїи ... 40 Muč. str. 21, ř. 6—9; похвалити сїе свѣтилнꙑкꙑ нбснꙑıе иже свѣтлѣишїи паче слнца ꙗвише се въ звѣздь мѣсто прѣчистїми мощми въсего мира просвѣтише ... 40 Muč. str. 23, ř. 29—31; тою свѣтлостїю ѡзарише се ... 40 Muč. 22, 2; и чюдесꙑ сиꙗюще паче слнца ... 40 Muč. str. 23, ř. 7; тръсвѣтлми зарами сїꙗюще ... 40 Muč. 23, ř. 28; и лоучами неизречнна свѣта ѡзари ... 40 Muč. 24, ř. 4; нꙑнꙗ ... вьсиꙗ на земли ꙗко сльнце ... Jl. 14 (249), ř. 6; чоудесꙑ сиꙗе и ако сльнце ... Jl. 17 (252), ř. 22; чюдесꙑ сиꙗеи акꙑ сльнце вь звѣздах Jl. 17 (252), 24—25 (srovn. i 26—27); нꙑнꙗ свѣтозарноıе сльнце ... нꙑнꙗ златѡзарнаа лоуча ... Jl. 18 (253), 9—11; и вь свѣтѣ гни свѣть оузрить на ѡнои свѣтлости свьтетсе ꙗко и слнце ... slovo Na krštenije (o němž doleji) str. 249, ř. 17, zde i бь просвьтѣ се намь познавшимь его просвьтѣние ib. str. 246, ř. 5—6.

Světlem a září se plýtvá příliš v úvodě Jl. str. 14 (249), 2—5: нꙑнꙗ

свѣтозарноѥ сльнцѥ нбснаго кроуга вышьствиѥмь ѡгньнъıихь конїи свѣтлостию просвѣщаѥт се паче, нынѣ же пакы вса вселеннаıа златозарнъıми словесы ѡзараюци се радостию прѣсвѣтлою память ѡгненоснаго пророка илию

Příliš mnoho světla též v Pochvale na Cyr. a Meth.: дшевьноую свѣщю въ срдчьнѣмь селѣ вьсѣмь въсиıавъша . . . str. 19, ř. 22; ıако лоуча слнчьнъıа свѣтъмь боразоумьнъıмь просвѣтиша вьсь миръ 19, 28—29; свѣтильника вьсеи вьселенѣи . . . str. 20, 5; ıако слнце тьмьнаıа мѣста стопами своими просвѣщаюца . . . 20, ř. 6—7; ıако слнци въсиıавъша . . . str. 20, ř. 29; и апслъ новъ въсиıавъ ıако слнце . . . и богоразоумьнъıмь свѣтъмь вьсѣмъ срдца просвѣти . . . 22, ř. 4—5; въсиıавъ ıако слнце лоучами притъчьнами 22, ř. 11—12; сиıаета сталıа ıако свѣтилѣ . . . 22, ř. 19.

I v legendě o Cyr.: свьтещоу се и оукрашеноу . . . III (str. 2. ř. 5); оуста бо твоıа . . . вьселюеноую просвѣщають . . . III (str. 2, ř. 28 až 29); свѣть кь свѣтоу приемь . . . XVIII (str. 24, 8) а сїаеть бо прѣмоудрость паче сльнца (Sap. 7, 29) III (str. 2, ř. 11). Srovn. též: прими дарь болшїи и чьстнѣи паче вьсакого злата и сребра и каменїа драгаго . . . XIV (str. 19, ř. 23—24) а цвѣтъıи паче злата и саръдниıа . . . Zach. str 24, 1.

V kratší legendě o Meth. nemáme až na uvedené молнии nic podobného (viz str. 77.).

Sem náleží dále: илиıа свѣтозарнаıа дьнница . . . Jl. str. 18, ř. 7; ѥгда же изиде ıако дьница . . . Jo. Krьst. str. 392, ř. 1—2; все прѣспѣıа ıако и дьнница . . . Pochv. na Cyr. str. 36, ř. 6—7; послѣ же въсиıавъша ıако оутрьнаıа звѣзда . . . Pochvala na Cyr. i Meth. 19, ř. 33 — 20, ř. 1 (zde bezpochyby úmyslně zaměněn výraz).

Tak: свѣтозарьноѥ тържьство . . . Laz. str. 18, 3—4; свѣтозарьнъıи . . . съпричастьникъ Laz. 22, ř. 15; сего свѣтозарнаго архиѥрѣıа . . . Klim 72, ř. 9—10; свѣтозар'наıа память . . . Pochv. na Cyr. 34, ř. 5.

Dosti často jest to orel, ku kterému přirovnává: илиıа нбѡпар'нъıи ѡрьль . . . Jl. 18, ř. 10; ıако орьлъ и горѣ възлѣтати оумъмь . . . Na vъskrьs. 14, 15—16; лазорь небопарьнъıи ѡрьлъ въıшьнаıа премоудрость . . . Laz. 22, 9—10; нбопарнъıи орле . . . Zach. 30, 15; присно оумомь ıако орелъ горѣ възлетаıа . . . Klim. 74, ř. 10; непорочнъıи орле прелетѣвъıи всю вселеноую . . . Klim. 76, ř. 25—26; прѣлѣтаѥ ıако орль на все страны . . . Pochv. na Cyr. 35, 15; оумъмь и добродѣтельми въıспрь възлѣтаıа ıакоже ѡрьлъ духовьнъıима крилома . . . Pochv. na Cyr. a Meth. str. 16, ř. 21—22. Zde třeba zvláště upozorniti na shodu s Na vъskrьs.

Jednou má Kliment též sokola: сьбраше се нань епископи и по-

пове и чрьноризци ıако и врани на сокола... Cyr. XVI (str. 20, ř. 36—37).

U rostlin, kvítků a pod. jest to hlavně vůně, ač ne vždy, ku které se poukazuje: процвьт'ше ıакоже благооуханніи кринъı.. 40 Muč. str. 21, 10; разумъ же процвете ıако кринъ благооуханною любовию... Dimitr. str. 359, ř. 2—3; процвьте ıако кринъ... Zach. 23, 15;

дъıхаıа бжьственою лѣтораслию Zach. 24, ř. 14; не того бо корене въсиıаста издраждьнѣ дъвѣ лѣторасли свѣтозарьнѣ блснъ плодъ на себѣ носаща... Pochv. na Cyr. i Meth. 16, ř. 15—17; да боудеть добра корѣне добраа штрасль... Cyr. II (str. 1, ř. 30—31); лазоръ краснаıа лѣторасль бжиа сада Laz. 22, 6 7; ve slově Na krьštenije (doleji bude o něm zvlášť pojednáno): ıако се лѣторасли бгосаднъıи или цвѣт'ца прѣсвѣтла ıеста... str. 249, ř. 11—12 (patří též do následující skupiny).

не оувадающии цвѣтъ раискаго сада... Laz. 22, 8—9; земла износащи цвѣтъ благооуханенъ... Zach 27, ř. 14; благоıошънъ цвѣтъ прозабнуша ib. 27, 7; кипан породою и стрьдокапьнъıими цвѣтъı... Zach. 30, ř. 16—17; цркъı же хва имущи доброводнъııа цвѣтъı пррк ъı и апслъı... Klim. str. 72, 1—2; тѣми бо цвѣтци доброводнъıми вса вселенаıа вѣнчеваıеть са... Klim. str 72, ř. 4—5; тѣ оуст'нѣ прѣмоудростию процвьтоста ıако цвѣтъ... Pochv. na Cyr. str. 36, 22—23; моудростию цвьтоуща присно ıако цвѣтьць благооуханьнъıи... Pochv. na Cyr. i Meth. str. 16, ř. 19—20; моудростию бо ıако цвѣтъ благооуханьнъ цвьтъıи Pochv. na Cyr. i Meth. str. 16, ř. 31—32. Konečně i: не без врѣмене бо цвѣтьць ищемь... Cyr. V (str. 4, ř. 31—32).

ıако кедръ възноса са въ ливанѣ... Zach. str. 23, ř. 22; ıако садъ шипьчѣнъ въ иерихонѣ... Zach. 23, ř. 22—23; цвьтъıи ıако ливанъ доброводньнъ Zach. 23, 16—17; ıакоже муро доброводньно.. Zach. 23, 21;

захаріе златозарную лозу процвѣтъ... Zach. 30, ř. 14; радоуи са многосластьнаıа лозо... Klim. 76, ř. 23; ıако лоза доброплодна сладостию доуховною напаıаıа вса... Dimitr. 359, 1; илиıа богосаднаıа лоза напоивши благооуханиıа... Jl. str. 18, ř. 8; лоза медоточьна... Pochv. na Cyr. i Meth. str. 23, ř. 10—11.

благооуханнъıми мощими... 40 Muč. str. 24, ř. 1; и абие бъıсть благооуханіе мншго ıако и кадило... Cyr VIII, str. 9, ř. 5—6. v římské legendě jen: Tanta siquidem in omnes tum de sanctarum inventione reliquiarum, tum de immensissimi odoris suavitate erat innata laetitia... kap. 4. жертвъı... възноса... ıако каньдило... Zach. 23, ř. 12—13; кадило доброводньно съ оугожденииемъ възноса горѣ... Zach. 23, ř 20.

Sladkosti ovšem zde nemohou scházeti: памѧть юго паче слаждьша медꙋ и наслади юго паче ста медвена ... Zach. str. 32, ř. 19—21; словесъ совокоупити сꙗ ꙗкожъ исхожахꙋ ꙗко медъ изо ꙋстъ его ... Dimitr. str. 359, ř. 18—19; медоточнꙑими словесꙑ ... Pochv. na Cyr. i Meth. str. 20, 19; медоточнꙑꙗ словеса ... ib. 22, ř. 12—13; ѡт оустьноу дхѡвноую сладость истачающа ib. 22, ř. 29—30; младеньцемъ истачающа духовноую сладость ... ib. str. 23, ř. 1; лоза медоточьна, сѫти медвьнии словеса вамь ib. 23, ř. 10 až 11.

Co se týče deklinace, třeba zde k tomu poukázati, že se u Klimenta setkáváme s dativem олтареви ... Zach. 25, ř. 7, 21; str. 28, ř. 10 (vedle олтарю ib. str. 33, ř. 13); dále Jo. Krьst. str. 392, ř. 6;

U kmenů na *-o* vyskytuje se u Klimenta několikrát koncovka -ми: грѣхъми и неправъдами v anonymní části Glag Cloz. ř. II 5; ѡблакьми ... Jo. Krьst. str. 390, 3—4; дармн najdeme v »slově« Na roždьstvo str. 168, ř. 17 (viz doleji); u měkkých kmenů: моужьми ... Cyr. VIII (9, ř. 3).

I zde máme instr. дьнью: аще ли къто ходить дньꙗ не прѣтъкнеть сѧ ... Laz. 20, ř. 2—3.

Povšimnutí zasluhují nominativy: моужіе ... Cyr. X (15, 17); козаріе IX (str. 9, ř. 20); дьніе X (12, ř. 8, bývá i jinde častěji); пастꙑрѥ Na roždьstvo str. 170, ř. 7 (viz doleji).

U Klimenta se vyskytuje infinitiv na -тъ, -ть, ku př. v zpovědním řádu: нъ изволивъи твоимъ млдиемь не прѣзьрѣти гꙑблѭщааго ни блѫдѧщааго оставитъ ... Euch. sin. str. 78 b, ř. 4—7. S tím se může srovnati v anonymní části Glag. Cloz.: стое крстенье въ чѧсть велью имѣти, а не оукоризнѣ творить е ... ř. 98—100.

Neživotná pojímají se někdy jako životná a mají pak touž vazbu. Sem náleží především слъньце: срѣдѣ себѣ имоуще мꙑслънаго слнца ха ... 40 Muč. str. 21, ř. 8; понесши мꙑсленнаго солнца христа ... Prěstavl. Bogor. str. 227, ř. 28; sem i: кто ли видѣ коли слнца ѡчищаѥма Jo. Krьst. str. 389, ř. 19 (srovn. кто видѣ коли владꙑкоу оу раба просеща ib. 390, ř. 1—2); съвѧзаша великааго спаса слъньца ха v Epifaniově homilii Glag. Cloz. ř. 783—784.

Totéž platí i o jiných slovech, když se pojímají jako životná, ku př. ꙗко слнци въсиꙗвъша мрака грѣховъна ѡтгънавъша Pochvala na Cyr. a Meth... str. 20, ř. 29—30; и проиде ꙗко молнии всего мира свѣтомъ озарꙗꙗ ... Klim. str. 73, ř. 14—15.

Povšimnutí zasluhuje: кадило ... възносѧ горѣ вꙑшнемꙋ ... Zach. 23, ř. 20; нь ѡть низоу тежькое горѣ вьзводить ... Cyr. VI (str. 6, ř. 15); ꙗко орелъ горѣ възлетаꙗ ... Klim. str. 74, ř. 11; ꙗко дꙑмь идеть доброю вонею горѣ ... Na roždьstvo str. 168, ř. 23.

To se vyskytuje i u Jana exarcha bulharského místo **въспрь** *ἄνω*, ku př. **горѣ же и долоу** *ἄνω καὶ κάτω*, **горѣ грыдѫ** Bogosl. 124. l. 13 (srovn. O mluvě Jana ex b str. 5).

Adnominalní dativ vyskytuje se u Klimenta v různých odstínech. Tak máme ve zpovědním řádě: **бѫдеши чадо свѣтоу и дьни**... Euch. sin. 70b, ř. 19; **ты приими покаание и исповѣдание рабоу твоемоу**.. 74a, ř. 14—15 (řecky: *πρόσδεξαι τὴν μετάνοιαν τοῦ δούλου σου*...); **отпоущение грѣхомъ**... 77a, ř. 12, (*ἄφεσιν ἁμαρτιῶν*); **источникъ животоу** 79a, 25.

Za possessivní zájmeno: **честънымь ти крстомь и прѣчьстънымъ ти печатемъ** 78b, ř. 18—19; **прѣчистыѧ ти матери ради** 79a, 12; **послоушаи грѣшънааго си раба**... 79b, 9; **съ безначальнымь ти оцемь** 79b, 19—20.

Jest nápadné, že tyto příklady vyskytují se právě v jedné jen modlitbě, avšak třeba na to upozorniti, že je zde též velmi často possessivní zájmeno, které se řidčeji vyskytuje v jiných částech zpovědního řádu, ku př. **раба твоего** 77b, ř. 20; **на щедроты твоѧ** 77b, 22; **лица твоего** 77b, 24; **отъ раба твоего** 77b, 24; **ѣрость твоѭ** 78a, ř. 3 atd.

V anonymním poučení Glag. Cloz.: **сыномъ свѣтоу кръстьѣномъ** ř. 97; **ѣко црькве боу стѧжѫ**... 121; **сты хоу законъ** 90; G. A. Thal uvádí dvojí takový dativ: **не повинна себе вѣчъноумоу огню осѫжденью непьштюетъ** I, 153 (Archiv für slav. Phil. XXIV, str. 533), avšak zde není žádný z dativů těchto adnominalním, neboť dativ **осѫжденью** je závislý na **повинна**, kteréžto adjektivum mívá při sobě dativ a **вѣчъноумоу огню** je závislé na **осѫждению**, poněvadž při **осѫдити** bývá dativ, který pak zůstává i u jmen od slovesa utvořených (srovn. Miklosich, Vgl. Gramm. 4², str. 613: **не съмрьти осѫжденъ бѫди** Supr. 44, 15; **вьсѣхъ изгнанию осоуждаѥть** Prol. mart.).

Za zájmeno possessivní: **иже подъ властьѭ емоу** 90, a k sesílení possessivního zájmena: **въ своѧ имъ люди**... 77.

Co se týče homilie Epifaniovy (ř. 752—956), podotýká Thal (l. c. str. 540): »In unserer Homilie war ursprünglich der Dativ der Zusammengehörigkeit viel consequenter durchgeführt; Mih. besonders, aber auch Supr. Sin. zeigen sehr oft die Tendenz, den ursprünglichen Dativ durch Genetiv zu ersetzen, durch eine Praeposition oder durch ein eingeschobenes **и** = *καὶ* an seine Stelle ein verändertes syntaktisches Verhälfniss hervorzurufen. Dadurch ist eine grosse Inconsequenz, oft ein buntes Durcheinander hervorgerufen worden«. Máme zde ještě ku př. **таины таинамъ** 953—954 *μυστήρια μυστηρίων* (ve všech rkpch.) a jiné příklady.

V ostatních spisech Klimentových, které jsou nám zachovány v pozdějších přepisech, byly mnohé změny v tomto ohledu provedeny, ale zůstaly zde přece tu a tam zbytky původního jazyka, ku př. **и бысть**

тмѣ началникъ . . . Mich. i Gavr. 42, ř. 6, первыи воевода бесплотнымъ силамъ ib. 44, ř. 3; ѡбразь подобїю того, егоже боудеть писано . . . Cyr. V, str. 4, ř. 38; творьць бо сы вьсачьскынмь ib. VI (str. 6, ř. 16), srovn. въ боу вьсѣчьскымъ θεῷ τῶν ὅλων . . . Glag. Cloz. ř. 468; pěkný příklad je též: приемыи третиꙗго сьвршителꙗ мироу и божию смотренню . . . Pochv. na Cyr. str. 38, ř. 1; безь вьсего егоже неповелѣвааше богь оученикωмь си носити . . . Cyr. VIII (str. 8, ř. 21—22); и бисть днв'но рождьство ти Jo. Krьst. str. 392, ř. 2; оутрьпаютѣ роуцѣ ми ib. 390, 11; иже прѣмнога си ради члколюбьꙗ ib. 388, 11; мльчанию ωтцоу си ib. 392, 2; на скрвенние юмоу ib. 392, 8; ωставление грѣхомь ib. 392, 23.

K sesílení zájmena possessivního: показати славоу бжства своюго си оученикомъ . . . Na Prěobr. str. 17, ř. 4.

Dále: оученикомъ си и вьсемоу мироу ꙗвлꙗ четвьродневьнымь си мьртвьцьмь Laz. 18, ř. 13—14; оученикомъ си извѣстьно творꙗ. ib. str. 19, ř. 7—8, (srovn. i ř. 18); милосердїемъ си . . . Prěst. Bogor. 226, ř. 16; въ пречистѣмь си чревѣ ib. str. 227, ř. 24—25; не пощадѣша бо ни домовъ своихъ ни телесъ си . . . Klim. 79, ř. 4—5.

Jiná zvláštnost, s kterou se ve spisech Klimentových setkáváme, jest ta, že klade въ s akkusativem tam, kde bychom očekávali въ s lokalem; totiž: нь вь вѣкы прѣбывающїи вь доушоу живоу . . . Cyr. X (str. 12, ř. 4—5); ѡбразь дае прочїимь вь ть ходити . . . ib. X (str. 14, ř. 26); оучителꙗ неимамы таковаго, иже ны бы вь свои езыкь истинноую вѣроу христианьскоую сказаль . . . ib. XIV (str. 18, ř. 34—35); имають боуквы вь езыкь свои ib. XIV (str 19, ř. 4—5); ꙗвль боуквы вь вашь езыкь ib. XIV (str. 19, ř. 19); zajímavý jest v tomto ohledu následující citát XVI (str. 21, ř. 35 — str. 22, ř. 2): велю же вьсѣмь вамь глаголати езыкомь, паче же да прорицаете: болїи бо прорицаен неже глаголиен езыкы, развѣ аще нескаꙁоуеть, да и црькви сьзданне прїиметь. нынꙗ же, братїе, аще прїидоу кь вамь, и вь езыкы глаголю, коую полꙁоу сьтвороу, аще вамь неглаголю вь ꙗвленїе и вь разоумѣнїе или вь пророчьствїи или вь наоученїи? Řecký text zní (I, Cor. 14, 5—6): *θέλω δὲ πάντας ὑμᾶς λαλεῖν γλώσσαις. μᾶλλον δὲ ἵνα προφητεύητε· μείζων δὲ ὁ προφητεύων ἢ ὁ λαλῶν γλώσσαις, ἐκτὸς εἰ μὴ διερμηνεύῃ, ἵνα ἡ ἐκκλησία οἰκοδομὴν λάβῃ.* (6). *νῦν δέ, ἀδελφοί, ἐὰν ἔλθω πρὸς ὑμᾶς γλώσσαις λαλῶν, τί ὑμᾶς ὠφελήσω, ἐὰν μὴ ὑμῖν λαλήσω ἢ ἐν ἀποκαλύψει ἢ ἐν γνώσει ἢ ἐν προφητείᾳ ἢ διδαχῇ*; vidíme, že v naší legendě se střídá въ s akkusativem s въ s lokalem a pouhým instrumentalem za řecké *ἐν* s dativem a za pouhý dativ: třikrát je zde въ s akkusativem. V Ap. Šiš. máme zde všude jednak instrumental (юзыкы глаголю) jednak вь s lokalem (или вь ꙗвлении или въ разоумѣ). Tak i v Ap. vydaném Kałužniackým, jen je zde къ разоумъ. Jak vidíme, jest to zajímává zvláštnost autora naší legendy.

S tím souhlasí úplně, nalézáme-li v Meth.: оученъ же добрѣ въ латиньскыꙗ книгы ... XVII (str. 14, ř. 8—9).

V anonymní části Glag. Cloz. vyskytuje se též: обрѣтаѭщихъ сѧ въ своꙗ имъ люди ... ř. 76—77; стое кръстенье въ чъсть велиѭ имѣти ... 98—99; podobně v slově Na krьštenije, o němž doleji pojednáme: паче вь чьсть имѣющимь . . . str. 258, ř. 5; вь чьсть имѣюще хсво крьщение ... ib. 263, ř. 30. Věc jest nadmíru důležita, neboť vidíme, že to byla zvláštnost Klimentova. V legendě o Cyr. čteme již вь чьсти имать ... IX, str. 10, ř. 11, 12, 13, což zde však asi sotva bylo původně. Snad sem i patří: въ стое и спасаѭщее кръщенье ... ř. 108—109.[71])

Též v homilii, přeložené bezpochyby Klimentem (ř. 752—956), máme podobné příklady: въ витьлѣми (= въ витлѣмь и) въ ѣсли рождьство, нъ и въ гробъ ѣко въ ѣсли мѣсто ... 892—894; řecký text zní: *ἐν Βηθλεὲμ καὶ ἐπὶ φάτνῃ ὁ τόκος, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ τάφῳ ὡς ἐπὶ φάτνῃ ὁ τόπος* (Supr. a Hom. Mih zde въ ꙗслехъ obékrát, taktéž i въ гробѣ viz v mém vyd. str. 93); хъ въ вітьлѣомъ раждаетъ сѧ 884, Supr. a Mih. mají zde zase lokal.

Jak nám G. A. Thal ukázal (Archiv für slav. Phil. XXIV, str. 549 až 551), byly akkusativy v pozdějších rukopisech zde zaměňovány lokály, a tak se nemůžeme diviti, nenalézáme-li více podobných příkladů i v druhých spisech Klimentových. тацѣми же оученин въ вѣроу всꙗ наставлꙗꙗ ... Dimitr. 360, ř. 6—7 sem nemůžeme vřaditi, neboť v evangeliu nalézáme: дхъ . . . наставитъ вы на вьсѣкѫ истинѫ (Jan, 16, 13: *ὁδηγήσει ὑμᾶς ἐν τῇ ἀληθείᾳ πάσῃ*).

Za to patří sem: ... неподобаетъ сѧ нерѣкови обрѣтати ни приношенниѣ за нь въ цркви принимати ... Zpovědní řád Euch. sin. 66b, ř. 19—21; zajímavý jest i tento příklad: еда къгда оусънѫ вь съмрътъ ... 74a, ř. 1. Jest to žalm 12, 3 (je zde celá kap. 12). Text se docela shoduje s Psalt. sin., jen že zde má tento: во съмръти (řecky ovšem: *ὑπνώσω εἰς θάνατον*). Dále bychom očekávali lokal místo akkusativu i tuto: неоувоим се ... сие моукы, ꙗже въ маль чась ꙗко сѣнь мимоидеть ... 40 Muč. str. 22, ř. 5—6.

Modalní instrumental: не тъкмо лег'еоны нъ тъмы тъмами и тысѫщѧ тысѫштами имы агг'елъ и арханг'елъ . . . (*μυριάδα μυριάδων καὶ χιλιάδα χιλιάδων*) Supr. str. 340, ř. 22—23; бесплътнъıхь силь еже видѣ дрѣвле даниил т'мами т'ми прѣдстоюще ѡкрьсть прѣстола твоего . . . Jo. Krьst. str. 389, ř. 8—9.

---

[71]) Menší váhy jest: еже е въ бжи законѣ вьписано ib. 82a: еже е вьписано въ ста евнħлиѣ ... ř. 87.

Rčení тысѫщѧ и тьмы máme i jinde u Klimenta: въ тысоуще и тмы въыздеще ... 40 Muč. str. 21, ř. 25.

Tak zvané praedikativní participium vyskytuje se ovšem též u Klimenta, ku př. блахоу бо тамо жидове крьстіаньскоую вѣроу вельми хоулѧще Meth. IV, str. 8, ř. 2—3; кто законь сьврьшае ıавлıает' се ... Cyr. VI (str. 6, ř. 35—36); да ıесте вѣдоуще ... O prazdn. str. 1, ř. 6: вѣдѣхоу моисѣıа ... прѣже почнвъша ... Na prěobr str. 17, ř. 1—2.

To jsou zajisté všecko čistě slovanské vazby. Méně jisté jest: философь же непрѣстааше достонноу хвалоу богоу вьздаваe ... Cyr. XVII (str. 23, ř. 29—30); римлıане же непрѣстаахоу идоуще кь нıемоу и вьзпрашаıюще его ѡ вьсемь ib. XVII. (str. 23, ř. 31—32).

Zřídka se vyskytují poměrně u Klimenta ztrnulé tvary participia, které nazýváme gerundiem, ku př. рождьшоу се дwстоить бытн и тогда члвчьскоıе дѣıюще трьпѣти любо добро любо зло ... Na krьštenije str. 254, ř. 10—11. Očekávali bychom zde dativ (дѣıющıю). To se poněkud shoduje se známým místem: то въ вѣкы ıемоу было житиıе бес печали и бес мьрти, старости не приıемлıюще ... Na pam. ap. str. 5, ř. 15—17, o němž jsme nahoře na str. 16. pojednali. Zde vidíme nyní zřetelně, jak Kliment měnil bě žiti ve výraz: bě (bylo) žitije, poněvadž se vazbě té vyhýbal. Za to mu byla obvyklá vazba достоитъ s infinitivem, kterou v druhé památce zde máme.

и не оубоите се wт оубиваıющиихъ тѣло а дши немогоуще ничесоже зла сътворити ... 40 Muč. str. 22, ř. 17—18 (má býti немогѫшть jak je v Mar. Mat. 10, 28; v Na pam. ap. je zde не могоущимъ ... str. 8, ř. 16, tedy dativ, snad omylem zde myslil na absolutní dativ). — Srovn. též: нъ разоумѣвъше мимо ходѧще славѣ сеи въ съноу мѣсто да възъпьıѫтъ v anonymní části Glag. Cloz. II, ř. 7—9.

Již nahoře bylo podotčeno, že se Kliment úmyslně vyhýbal vazbě jest s infinitivem k označení nutnosti, možnosti atd. To nám zřejmě ukazuje, že nemohl býti autorem Frisinských památek v původním jich znění, v nichž se tato vazba tak často vyskytuje. V druhé frisinské památce četl: v věky bě žiti a udělal z toho: въ вѣкы ıемоу было житиıе, ovšem ponechal partipicium: старости не приıемлıѫще, které se sem již nehodilo; житиıе pochází od Klimenta, neboť bylo slovo to u něho oblíbeno.

V tomto ohledu shoduje se Klimentův jazyk úplně s původním překladem evangelia, neboť vidíme, že i zde tato vazba nebyla oblíbena. Řecké δεῖ překládá se ku př. ѣко подобаатъ емоу ити Mat. 26, 21; Mar. 8, 31, Luk. 9, 22 atd. velmi často[72]); mimo to několikrát достоитъ,

---

[72]) Srovn. též u Klimenta: да надъ таковъıмь не подобаетъ сѧ неркови обрѣтати, ни ... принимати Zpovědní řád, Euch. sin. 66b, ř. 18—21.

ku př. въ тѣхъ достоитъ ми быти Luk. 2. 49; достоитъ дѣлати *δεῖ ἐργάζεσθαι* Luk. 13, 14; подобьно бѣ жрѣти пасхѫ. Luk. 22. 7 a аще ми сѧ ключитъ съ тобоѭ оумрѣти Mat. 26, 35 a Mar. 14, 31.

Výjimku jsme nalezli jen v legendě o Meth. нѣсть ѥмоу живота имѣти X (str. 12, ř. 27) při negaci a v jiném textě naleznem ještě druhý příklad.

Zajímavé jest, že se u Klimenta vyskytuje infinitivus imperativus, pro který neuvádí Miklosich ve své Vgl. Grammatik der slav. Sprachen. IV². 1883, str. 850 z církevní slovanštiny žádného příkladu, ani z pozdějších památek. U Klimenta se s ním několikrát setkáváme, totiž v známém listě papežově: сь же ѥдинъ хранити[73]) обычаи, да на мъши пьрвѣѥ чьтоуть апслъ . . . римьскы. Meth. VIII (str. 10, ř. 7 až 8); ащели естъ живъ, то глетъ · ѣко нѣсмь добрѣ наоученъ законоу бжию, ни разоумѣлъ истинънꙑѩ вѣры крестьѣнискы · то сице наоучити[74]) и глѭще · слꙑши чѧдо atd. v Klimentově zpovědním řádě (v původní jeho modlitbě) Euch. sin. str. 66b, ř. 22—67 a ř. 3;

аще оубо любити правъдѫ владꙑкамъ землѧ бжие слово велитъ, и[75]) пакꙑ пои пѫтоу благꙑ творити (ти) праведънаа, ибо отъ правъдънꙑхъ дѣании зачинаемъ . . . v anonymní části Glag. Cloz. (ř. 61—64), která pochází, jak jsme ukázali, od Klimenta. V této části máme ještě: стое крѣстенье въ чьсть велиѭ имѣти, а не оукоризнѣ творити е и къмотрами своими и дъщерьми . . . не съмѣшати сѧ . . . ř. 98—102; tyto infinitivy přibližují se již značně k infinitivům imperativním, neboť длъженъ естъ вьсѣкъ кназъ ř. 89 jest již příliš daleko a mezi tím je ještě: запрѣштати, не обидѣти atd. a jeden citát (II. Cor. 6, 14).

Nejistý je příklad: мѣсто сътворимь въ себѣ бжїю страхоу, да просвѣтить дше и срдца наша . прѣбꙑвати въсегда въ алкании. въ чистотѣ и въ любви . . . и дѣлꙑ добрꙑми да оукрасим се . . . 40 Muč. str. 24, ř. 26—30; může náležeti spíše k následujícímu.

Kliment užívá někdy infinitivu, kde bychom očekávali větu k vyjádření účelu, tak v zpovědním řádu: на тѧ бо оупъвание мое възлагаѭ, да тꙑ ми просвѣтиши оумъ, и срдчнѣи очи твоѣ разоумѣвати, твои страхъ и трепетъ присно вьнимати . . . Euch. sin. 79a, 20 24. и помени мѧ сь ними въ молитвахь стꙑхь вашихь, постигноути ми течение ваше . . . 40 Muč. str. 24, ř. 22. заключи нбо, не ωдьждити землю . . . Jl. 14 (249), ř. 17.

Dle řeckého *πρὸς τὸ ἐπυθυμῆσαι* (Mat. 5, 28) neostýchal se Kliment

---

[73]) Pastrnek zde mění násilně infinitiv v imperativ: храните, ovšem neprávem.

[74]) V nadpisu máme: прѣкое сице бꙑваетъ поучение 66b, 2.

[75]) U Klimenta nalézáme často v závětí и ku př. да аще съхранить ю и прѣбоудеть бесъмьртьнъ, аще ли Meth. I str. 4, ř. 14.

ani v tomto případě držeti se infinitivu: **иже възрить на женоу похотѣти ки** Cyr. XV, str. 20, ř. 24—25 (nejstarší texty zde **съ похотиѭ**). Vidíme zde, že byl Kliment často více závislý na řeckém textě nežli na církevněslovanském překladě a to nám vysvětluje též jeho graecismy.

Též dativ s infinitivem není nic zvláštního u Klimenta: **пишеть же се юмоу пакы сьнити вь послѣднеѥ дни** ... Jl. 17 (252), ř. 5—6. **нехоте емоу навыкноути житеискынхь вещен** ... Cyr. III (str. 2, ř. 19).

Vliv řeckého jazyka na Klimenta byl mocný; podléhal i tam vlivu řeckých vazeb, kde psal více méně samostatně, ku př. **ıако и дивоу бъıти** ... Cyr. III (str. 2, ř. 14); srovn. řecky *ὥστε* s infinitivem.

нъ да съвьршимъ обѣтованиıа наша, ıаже къ гоу боу нашемоу ... Na pam. ap. str. 7, ř. 22; **и дъштеръми, иже (!) отъ стаго кръштеньѣ, не съмѣшати сѧ** ... v anonymní části Glag. Cloz. 100 až 102; **владычьствие, еже отъ него** ib. II, 15; v překladě ovšem též: **таинъı ıаже тоу** ... *τὰ ἐκεῖ μυστήρια* ... ib. 810; **оуготожениѥ же ѥже къ боу** ... Na prazdn. str. 2, ř. 13; **въскрсениıа хва ѥже стаıа недѣлıа** ... Na vъskrьs. str. 12, ř. 4.

паче же в'сего истово естъ покаание, еже единоѭ отъстѫпивъше отъ грѣхъ къ томоу не възвраштати сѧ къ нимъ ... v zpovědním řádu, Euch. sin. 70a, ř. 3-7 (řecky by bylo asi *τὸ μὴ ἐπιστρέφεσθαι*).

Zajímavé příklady máme též v slově Na krštenije (viz o něm níže): **коѥ бо ѥсть ино дѣло нбсныихь аггль развѣ ѥже бга пѣти или коѥ ѥсть дѣло землныихь члкъ стхъ развѣ ѥже ба хвалити и пѣти и славити** str. 247, ř. 14—16; **нѣсть бо ни ѥдиноѥ ползе, ѥже нарицати се хрстиıанинноу тькмо** (zde i dativ u infinitivu, jak jinde bývá, ale zřetelnější by byl instr.) str. 257, ř. 18—19.

лихоглаииѥ ѥже ѥсть, ѥже просити оу ба батьства ... O prazdn. str. 2, ř. 2—3. **клѧтвопрестоуплѥниѥ, и ѥже клѧти сѧ бжиимь именьмь** ... Na pam. ap. str. 7, ř. 11—12.

Zajímavé příklady ztrnulého **ѥже** jsou tuto: **въ оци и снѣ и стмь дсѣ, ѥже ѥсть въ трьхъ оупостасьхъ, ѥже можеть къто три лица рещи** ... Meth. I, str. 4, ř. 1—2 a: **оцю и дхоу прѣстоумоу, еже сѧ прѣстаа троица речеть.** Zpovědní řád Euch. sin. 67a, ř. 11—13. I zde se prozrazuje společný autor, jak jsme na to již upozornili.

Co se týče zásoby slov, oblíbil si Kliment některé výrazy, které se pak následkem toho častěji vyskytují u něho. V jednotlivých rozpravách měli jsme příležitost k nim poukázati. Zde chceme jen jakožto příklady uvésti:

беспльтьныѩ силы
дѣтель

изрАдьнъ
неиздреченьнъ
необидьливъ
подвигъ, подвигнѫти сѧ
порАботити сѧ
правовѣрьнъ vedle благовѣрьнъ
припадати
примѣсити сѧ
противьнъ
свѣтозарьнъ vedle златозар'нꙑи
-спѣти ve všech možných složeninách

дѣтель vyskytuje se velmi často u Klimenta a jest nápadné, že slovo to v překladu evangelia docela chybí; v apoštolu vyskytuje se jen jednou ve významu τρόπος (Jud. 7).

Jako v starém překladu evangelia, vyskytuje se u slova Maria jen дѣва, приснодѣва, jinak ale má Kliment též дѣвица v Cyr. III (str. 2, ř. 2): ꙗко стратигь сьбра вьсе дѣвице нашего града. Volí rád житиѥ, vedle toho má však i животъ i жизнь a jest ovšem těžko nyní rozhodovati, pokud se poslední slovo teprv později dostalo do jeho spisů. Kliment má též ještě slovo искони ... Na roždьstvo str. 158, ř. 19; пиштa ib. 167, ř. 18—19; Na krьštenije str. 263, ř. 30; година ve významu часъ: Na krьštenije str. 263, ř. 23; егда же се напльнишимь годинамь нощьнꙑмь ... Na roždьstvo, str. 169, ř. 15; иже плаче се дресель ходить ... Na krьšt. str. 262, ř. 13; а секꙑра не извалованиꙗ дше посѣчениꙗ (τῆς ἀθεραπεύτου ψυχῆς ἡ ἐκτομή) Na krьštenije str. 261, ř. 7, srovn. balouvanige ve Frisinských památkách II, ř. 92. Často se setkáváme u Klimenta se slovem пастꙑр'ь.

V původním překladě evangelia nevyskytuje se ještě slovo свѣтъ ve významu »mundus«, teprv v pozdějších apoštolích (Ap. Šiš. ku př.) nalézáme slovo to v uvedeném významu v Jak. 4, 4, z čehož ovšem ještě nevychází na jevo, že zde bylo původně. Ve Frisinských památkách máme zase jen svět (5krát), slova mir neznají. Tak se vyskytuje slovo svět i v Emmeramské modlitbě, s níž se dostalo do Euchologia sin. (72b, 10: на съ свѣтъ). Jinak má Kliment též obyčejně slovo миръ, ale свѣтъ se u něho, ač zřídka, přece vyskytuje: страсти сего свѣта ... Na roždьstvo, str. 161, ř. 5. на семь свѣтѣ ... Glag. Cloz; ř. 154 a jinde.

Podrobnější seznam může se v tomto ohledu podati, až budou všecky spisy Klimentovy řádně vydány, pokud je seznáme. Potom uvidíme lépe, kde se uchýlil od slovníku nejstarších překladů písma sv. S Janem exarchem se často shoduje, ale jsou též značné odchylky; безпрѣсмене ku př. nemůžeme doložiti ve spisech Klimentových.

Co se týče slovosledu, možno upozorniti na: тꙑ славꙑтъ патриарси и пророчестіи чинове . тꙑ чтоутъ ангельстіи съвори мученичь-

стін полци. ты еси atd. Prěst. Bogor. str. 228, ř. 21—22. S tím můžeme srovnati: тѧ молимъ ги Euch. sin. str. 8a a častěji ještě; dále иже въı приемлетъ мѧ приемлетъ... Mat. 10, 40 (Archiv für slav. Phil. XX, str. 327).

Dále můžeme vytknouti: бѫди въ добро брашьно ѣдениѣ мѣсто соухоѣдець Euch. sin. 70a, ř. 24—25, kde je i akkusativ добро брашьно nápadný. Jednou položil předložku мѣсто dříve: въ хоудъıѧ мѣсто ризъı, юже подасте нищемоу... Na prěobr. str. 17, ř. 23. Ovšem nevíme, nepochází-li to od přepisovače.

Na jiné jazykové zvláštnosti bylo upozorněno příležitostně u jednotlivých textů.

Dvě další »Slova« připisovaná Klimentovi: „на рождьство хсво" a „чтение на крьщение гние".

Popov uveřejnil tyto dva texty v „Библіографическіе матеріалы" č. VI, str. 157—172 a str. 246—264 (při Чтенія въ имп. обществѣ исторіи и древностей россійскихъ при московскомъ унив. 1880. книга третья). Na str. 310 pronesl Popov mínění, že by tyto texty mohly pocházeti od Klimenta: „Кто былъ авторъ? — отвѣтъ на это могутъ дать только новыя открытія. По нашему мнѣнію, авторомъ долженъ быть одинъ изъ учениковъ архіепископа Моравскаго Меѳодія. Припомнимъ, что въ открытомъ доселѣ длинномъ рядѣ поучительныхъ сочиненій Климента недостаетъ словъ на Рождество Христово и Богоявленіе. Изданныя нами слова могли быть написаны имъ до удаленія въ Болгаріи".

Lavrov k těmto »slovům« bohužel blíže nepřihlížel, nýbrž praví jen (na str. XL): Если судить о нихъ по языку и стилю и если принять во вниманіе, что въ одномъ изъ нихъ замѣтно вліяніе словъ Григорія Богослова, котораго такъ любилъ св. Кириллъ философъ, то предположеніе А. Н. Попова является весьма вѣроятнымъ".

Spisy ty pocházejí skutečně od Klimenta. V úvodě k prvnímu, pojednává se o tom, že duch sv. vychází jen od otce (polemika proti římsko-německému učení), tak jak se to děje v úvodě k legendě o Methodovi, při čemž se jeví některé shody:

Slovo (str. 158 ř. 18—22):	Method. I (str. 4, ř. 4—9):
прѣжде бо всѣхъ хльмь, рече, раждает' ме . . . ꙗко же рече дхь истокъıи, иже ѡт ѡца исходить . . .	прѣже вьсѣхъ хълмъ раждаеть мѧ (Proverb. 8, 25.) . . . ꙗкоже рече . . . дхъ истиньнъ, иже ѡт оца исходить

Slovo (str. 159, ř. 5.):

сꙑ же трꙑ имена сирѣчь лица ѥдино ѥсть бжство а три ипостаси . . .

Method I (str. 4, ř. 1—2):

въ стѣи троици, сирѣчь въ оци и снѣ и стмь дсѣ еже ѥсть въ трьхъ оупостасьхъ, ѥже можеть къто три лица рещи а въ ѥдиномь бжьствѣ.

Slovo (str. 159—160):

се же троѥ ипостасноѥ бжство нбснꙑѥ и аггласкꙑѥ сирѣчь соущьства и силꙑ и дѣтели ѡт небꙑтиꙗ вь бꙑтиѥ створь и поставль, абꙑѥ же по тѣхь видимоую сию тварь, сирѣчь вьсь мирь .д. ми вещьми сьставль, нбо и землю, водою же и аѥромь и всѣми соущими на нихь и по ѥмь и вь нихь оутврьждь и оукрашь всацѣм' богатьством . . . .
послѣд'же всѣхь своима роукама прьсть вьзьмь ѡт землѥ сьзда члвка и вьдьхноу вь нь дьхновениѥ животно ѥже ѥсть дша оумна и ѡбразь бжи и вьведе и вь раи . . . . . .

Method I (str. 3 ř. 1—2):

бъ блгь и вьсемогаи иже ѥсть створилъ ѡт небꙑтиꙗ въ бꙑтиѥ вьсѧчьскаꙗ, видимаꙗ же и невидимаꙗ и оукра силъ вьсѧкою красотою . . .
I (str. 4, ř. 9—10): сь бъ съвьрьшь вьсю тварь, ꙗко глть двдъ, словъмь гньмь etc.

str. 4, 11—13:

прѣже вьсѣхъ сьтвори члвка пьрьсть отъ землѧ приѥмлѧ ѡт себе дшю въдъхноувъ животьнꙑимь дъхновениѥмь и словесьнꙑи съмꙑслъ и самовласть давъ да въведеть вь раи.

Slovo (str. 160):

ꙗко же бѣ заповѣдь хранити, бꙑл' бꙑ на нѥже бѣ стѣжимь, животнꙑимь дрѣвомь дошьд сьмрьти бзѣ се приближаѥ, нь понѥже завꙑстию диꙗволѥю и злобою и грьдостию ѥюже ѡнь самь ѡтпаде сь всѣми силами ѡтстоупнꙑими, дабꙑ вь нѥго мѣсто не бꙑль члвкь прѣ-

Method I (str. 4, ř. 13—22):

заповѣдь заповѣдавъ, емоу искоусноу да аще съхранить ю и прѣбоудеть бесъмьртьнъ . ащели прѣстоупить съмьр'тию оумреть ѡт своѥꙗ волѧ а не ѡт бжиꙗ велѣниꙗ . оузьрѣвъ же диꙗволъ члвка тако почьтена и оустима на то мѣсто съ него же тъ своѥю гърдꙑнею съпаде и

льщеннѥмь изгнань ѥсть из раꙗ бжиѥмь гнѣвомь идеже бѣ живꙑи на землю сию ѡслоушаниꙗ ради и прѣслоушаниꙗ и тако ꙗко и свои створь кладꙑ нмь и ѡбраціаѥ ꙗможе хотель с тмꙑи и вьврьже и вь многꙑи стрсти и вь похоти сластнꙑѥ и бечьстниѥ нечистоти . . . сего же не бѣ како тако прѣзрѣти боу, страждающа ꙗко божиꙗ соуща а диавольмь подгнѣтаѥма, нь посла единь ѡт троице стꙑи снь свои, слово, снь свои нарꙑцаѥмꙑи, ꙗко ѡт него ѥсть . . .

сътвори прѣстоупити заповѣдь и из драꙗ изгъна члвѣка и съмьртию осоужь и ѡттолѣ оустити начатъ неприꙗзнь блазнити многами кързньми члвчьскꙑи родъ.

нъ неостави бъ великою милостию и любъвью до коньца чавкъ, нъ на коѥждо лѣто и врѣмѧ изьбьра моужа и ꙗви людьмъ дѣла нхъ и подвигъ, да сѧ тѣмъ подобѧще вьси на доброѥ оустили . .

Kdežto máme v jiných textech jako i v Meth. богъ неоставлаѥтъ, неоставитъ (viz str. 75), je v našem slově malá variace: сего же не бѣ како тако прѣзрѣти. Jest nápadné, že se s tím shoduje táž myšlenka v zpovědním řádě Klimentově: нъ изволивꙑи твоимь мдиемь не прѣзьрѣти гꙑблѭщаго ни блѫдѧщаго оставитъ, приобщилъ еси плъти . . . Euch. sin. 78b, ř. 4—9 (viz též na str. 106 a jinde).

O závisti ďábelské, která se zde též vyskytuje (завистию диꙗволѥю), stala se již zmínka nahoře (str. 73—74), pokud se nám dosud objevovala ve spisech Klimentových.

V Euch. sin. 67a, ř. 17—18: плътиѭ обложитъ свое бжство . . . v našem slově: ѡбложьшоу и ѡбжьшоу именемь снмь . . . str. 159, ř. 16.

Dále zde máme: ни часомь ни годиною ни дньмь, ни врѣменемь, ни лѣтомь ѡдрьжимь . . . str. 158, ř. 5—6. V leg. o Meth.: преже бо вьсѧкого часа и врѣмене и лѣта I, str. 4, ř. 3 a doleji: на коѥжьдо лѣто и врѣмѧ . . . str. 4, ř. 20—21 (o jiných podobných místech viz nahoře str. 75).

Myšlenka, že bůh neopouští člověka, je též podobnými a místy týmiž slovy pronesena i v úvodě k legendě o Cyrillovi. Zde pak je citát Jan 10, 27, 28: ѡвце мое гласа моего слꙑшеть и азь знаю ѥ именемь вьзꙑваю ѥ по мнѣ ходеть и азь даю нмь животь вѣчнꙑи (str. 1, 14—16). V kapitole této mluví Kristus o sobě jako o dobrém pastýři. Tak se děje v našem »slově«: добрꙑи пастꙑрь да бꙑ блоудещеѥ ѡбрѣль и дшоу свою положиль за нѥ (Jan 10, 15) . . . вьзвель на вѣчнꙑ животь (str. 160, ř. 27 — 161, ř. 2).

Dle našich legend poslal bůh proroky, apoštoly atd., dle slova posílá syna svého Krista, který se zde jmenuje: междоу божьствомь и члвчьствомь ходатаи (str. 161, ř. 24). O výrazu tomto viz nahoře str. 91, jak tam vidíme, vyskytuje se mezi jiným právě též v legendě o Methodovi. Též ohledně výrazu примѣсити сѧ ve větě: и дши оумнѣи и словеснѣи примѣси се моєє ради дше (str. 161, ř. 21) viz nahoře na str. 79; pak: оумь ... съмѣшаєтсе сь ... оумомь str. 161, ř. 23.

Ještě jednou se zde vrací Kliment k Adamu, jejž přelstil дияволь змъи (str. 162, ř. 4), přichází k Noemu вь ковчезѣ (str. 163, ř. 2) a zde se pohybujeme zase na známé nám půdě z legendy o Methodovi (нои ... потопа избъıсть въ ковьчезѣ, да сѧ бъı пакъı земля напълнила I, str. 4, ř. 24—25).

Potom se jedná o Abrahámu:

Slovo str. 163:

... того авраама нареченьнаго оугодника божия и дроуга ... к немоу же есть речено ико благословена боудоуть вса колѣна земльная и ѡ сѣмени твоємь вси єзъıци земле ...

Method I (str. 4, ř. 25—28):

авраамъ по ... бога позна и дроугъ сѧ ємоу нарече и обѣтованиє приятъ ико въ сѣмени твоємь благословлени боудоуть вьси изъıци

и ико се камень оутрьгь се сь горъı str. 164, ř. 4 opětuje se též v legendě o Cyrillu: камень оутрьгъи се сь горъı безь роукъı чловѣчьскъıє кто єсть ... X (str. 13, ř. 14). Jest to Dan. 2, 45: *ὅτι ἀπὸ ὄρους ἐτμήθη λίθος ἄνευ χειρῶν*. Překlad оутрьгь се v obou těchto textech jest zajisté nápadný. V Prěstav. Bogor. čteme již: радоуи сѧ горо непросѣченная, из неяже отсѣче сѧ камень разоумнъıи христосъ ... str. 227, ř. 25—26. (srovnej v našem slově: гороу же нарчеть стоую бцоу мрїю, рождьшоую хса ... str. 164, ř. 8).

прѣмоудрость бо рече сьзда себѣ храмь, сирѣчь тѣло ... 164, ř. 14—15, to nalézáme též v Pochvale na Cyr.: прѣмоудрость же бжиа сьзда вь срдьци его храмь себѣ ... str. 34, ř. 9—10.

изъıдеть жьзль ис корене иесѡва и цвѣть ис корене его процвьтеть str. 163, ř. 15—16, též v Zach.: изидеть жезль ис корене иосеова и цвѣтъ ѡт него изидеть str. 29, ř. 19—20. Jest to Is. 11, 1. — на нем' же рече почиваєть дхь бжїи, дхъ прѣмоудрости и разоума, дхь свѣта, крѣпости, дхъ оумѣния и благовѣрья, дхъ страха бжия ... str. 164, ř. 16—18 ... opětuje se též: и почнеть на немъ дхъ прмдсти, дхъ разума, дхъ страха бия ... Zach. 29, ř. 20—21.

приде бо, рече. снь члвскъıи възъıскати и спсти погъıбшаго (Mat. 18, 11) на възъıскание драгмѣ (Luk. 15, 8) сирѣчь црскаго ѡ-

бραзα посипанаго сметми ... str. 161, ř. 3—4; v Jo. Krьst.: на веселїе бесплотнꙑѧ силꙑ подвигноу гла радоуйте сѧ съ мноѭ ꙗко драхмоу ѡбретоу погибшоую ми. Ohledně възнскати viz str. 82;

се дваа приметь вь чрькв . . и роди снь . . . и нарече се ѥмоу име еммаиоуиль . . . с нами бь . . . 165, ř. 21 — 166, ř. 4 opětuje se, jak jsme již viděli, v leg. o Cyrillu X (str 13, 31) a v Zach. str. 29, ř. 22—24 (viz str. 77).

Dosud jsme v jiných spisech Klimentových mimo legendu o Cyrillu a Methodu slova чадь nenašli; zde však se s ním setkáváme: моудроую чедь . . . str. 167, ř. 9. Zrovna tak jsme měli v legendě o Cyrillu: моудраа чедь VI (str. 5, ř. 35).

вь синаисцѣи горѣ прьстомь своимь законь написаль . . . str. 168, ř. 3 a v legendě o Methodu: законъ людьмъ дасть бжиѥмъ пьрстъмь написанъ I (str. 5, ř. 9).

роукотвореннꙑѥ бозꙑ ихь . . . str. 171, ř. 19 (srv. též: роукотвореннаа егупьтскаа str. 171, ř. 15) . . . идоли бо суть рукотворении . . . Dimitr. str. 360, ř. 29.

Mimo to zde můžeme ještě upozorniti na оулоучити str. 162, ř. 28 a str. 170, ř. 19 (viz str. 82); бесчиниѥ str. 167, ř. 10 (viz str. 119).

Třeba vytknouti, že v žalmu 71, 10 Kliment zde má správně ѡстрови дари принесоуть str. 168, ř. 18, kdežto v Psalt. sin. čteme отьци (neporozuměním slova отоци, tak i žalm 96, 1). — вьмѣстити вьсе str. 158, 9 a невьмѣстивии str. 162, ř. 17 viz str. 80—81; наслаждати 160, ř. 8 viz str. 81.

Důležité je zde též sloveso бесѣдовати str. 158, ř. 3—4 (viz nahoře str. 83).

отметати се многꙑхь . . . str. 168, ř. 11 (viz str. 108), кандило str. 168, ř. 22 (str. 132); демони str. 159, ř. 14 a 171, ř. 21, viz str. 88; аиеромь 160, ř. 1, viz str. 87.

сь дарми str. 168, ř. 17 (viz str. 133); горѣ 168, ř. 23 (viz str. 133) цроу всачскꙑмь str. 168, ř. 21 a живота вьсачскимь и творца str. 170, ř. 18, proti владкоу всачьскꙑхь . . . 170, ř. 10 (viz str. 134—135), pak прѣсьврьшень str. 161, ř. 18 (viz str. 107) a ještě zvláštnější прѣначальнъ str. 158, ř. 23.

Konečně jest zde třeba vytknouti řídkou vazbu u Klimenta: да бꙑ адамь бꙑль ѥже ѥмоу бѣ бꙑти str. 162, ř. 18 (viz str. 83).

Co pak se týče druhého slova, musíme ovšem přihlížeti především k samostatným částem spisu toho (kusy, které se jeví jakožto pouhý překlad, jsou ve vydání uzávorkovány).

нь ѡчистимь сами себе братиѥ ѡт всакоѥ скврьнїи дховнꙑѥ и тѣлеснꙑѥ . . . и тако чисти кь чистомоу побесѣдоуѥмь str. 246, ř. 7 až 8 . . . велѧ нꙑ всѧкоу скврьноу и житиѥ нечисто ѡтврѣщи отъ себе и чистꙑмь срдцемь къ нѥмоу пристоупити Na pam. ap. str. 5 ř. 6—9. (Viz i str. 79).

Zde třeba též upozorniti na sloveso **побесѣдовати** str. 247, ř. 1 (viz nahoře str. 83); ostatně ještě doleji **бесѣдовавь** . . . 251, 11; **побесѣдоуимь** 254, ř. 7; **бесѣдоуимь** str. 255, ř. 14; **бесѣдовав'ше** 263, ř. 26.

а тмою ѡмрачшимъ свои оумь и ѿтлоуч'шим' се ѿт ба . . . str. 248, ř. 2—3.

srovn. **слабостїю омрачивше оумь свои** . . . legenda o Cyrillovi I (str. 1, ř. 17—18, viz též nahoře str. 99 a 107).

твор'ць всачьскъıмь видимим' же и невидимим . . . str. 248, ř. 14 . . . v legendě o Methodovi: **иже створилъ . . . вьсѧчьскаꙗ, видимаꙗ же и невидимаꙗ** . . . I (str. 3, ř. 1—2).

Ohledně adominálního dativu viz nahoře na str. 134—135.

и того ищоущимь оубити сь ними, скри се мти с нимь вь горѣ рекши · горо бжиꙗ прими мтрь сь чедомь и растоупльши се гора приють ꙗ . . . str. 252, ř. 15—18.

S tím se shoduje takřka doslova: **юлисавеѳь же поимъши иѡана прибѣже къ горѣ и възпи к бу глщи · горо биꙗ приими дѣтищь сь и с матерью юго . и абье растоупи сѧ има гора и приимъши ꙗ пакъı съступи сѧ** . . . Zach. str. 28, ř. 18—21 a taktéž i v Jo. Krьst. str. 392: **печаль свою кь боу примещоущи, вьзоупи кь горѣ гласомь великомь рекоущїи · горо бжиꙗ приими ѡтроче се сь мтрю юго и растоупи се гора приють ꙗ ѡба и пакъı стоуписе** . . . mezi Zach. a Jo. Krьst. je pak zde dále ještě více shod (viz Lavrov, str. XXXV). Text ten pochází z apokryfního: Protoevangelium Jacobi (vydal Tischendorff[73]), str. 42—43). Zde poznáváme tedy, jakých textů Kliment též používal.

на омивение тѣлеснъıхь скврьнь водою . . . str. 256, ř. 13—14, viz nahoře na str. 90.

тако бѣ илиꙗ прьвѣе сьтворила рекь · оутроите вьзливающе и оутроише . . . str. 257, ř. 5—6. To souvisí s místem: **и рече оудвоите лѣюще и оудвоише и пакъı рече оутроите и оутроише** . . . Jl. str. 16 (251), ř. 5—6. Souvislost nám prozrazují participia **вьзливающе** a **лѣюще**, neboť v biblickém textě scházejí: *καὶ εἶπε Δευτερώσατε · καὶ ἐδευτέρωσαν, καὶ εἶπε Τρισσώσατε. καὶ ἐτρίσσευσαν* . . . 3 Reg. 18, 34.

нѣсть бо ни юдиною ползе, юже нарицати се христиꙗниноу тькмо . . . 257, ř. 18—19 . . . **а не словъмь тъчию нарицѧимъ сѧ крьстьꙗни, нъ въ подвигь** . . . Na vъskrьs. str. 14, ř. 18—20.

да не ꙗко и пьсь на своюе блювоти вьзвратим се . . . str. 258, ř. 5—6 . . . Podobně čteme v Klimentově zpovědním řádě: **иже пакъı на тожде възвратитъ сѧ, то подобенъ естъ пъсоу на своѭ бльвотинъı**

[73]) Evangelia apocrypha. Editio altera, Lipsiae. 1876. Uvedené místo zde zní: *Ἡ δὲ Ἐλισάβετ ἀκούσασα, ὅτι Ἰωάννης ζητεῖται, λαβοῦσα αὐτὸν ἀνέβη εἰς τὴν ὀρεινήν, καὶ περιεβλέπετο, ποῦ αὐτὸν κρύψει. καὶ οὐκ ἦ τόπος ἀποκρυφῆς. καὶ στενάξασα ἡ Ἐλισάβετ φωνῇ μεγάλῃ λέγει· ὄρος θεοῦ, δέξαι μητέρα μετὰ τέκνου. οὐ γὰρ ἐδύνατο ἀναβῆναι ἡ Ἐλισάβετ. καὶ παραχρῆμα ἐδικάσθη τὸ ὄρος καὶ ἐδέξατο αὐτήν. καὶ ἦν διαφαῖνον αὐτοῖς φῶς. ἄγγελος γὰρ κυρίου ἦν μετ' αὐτῶν, διαφυλάσσων αὐτούς.*

възвраціьшю сѧ ... Euch. sin. str. 70a, ř. 7—11, taktéž i Jo. Krьst. v rkp. lvovského Ossolinea č. 38: и не възвраціающе сѧ на прьвыꙗ грѣховныꙗ обычаꙗ ꙗко же и песъ на своꙗ прьвыꙗ блевотины (přepis ponechal mi laskavě p. N. Petrovský v Kazani). Ostatně viz na str. 33.

что ѥсть тебѣ иωрдане, ꙗко възврати се въспеть (žalm. 113, 5) ... а море бѣжавь давь гласъ свои ... str. 259, ř. 9—12 což se opětuje: море бо видѣв' те побѣже въспеть и се иωрдань видѣв' те иніезе и шьствие въспеть възврати ... Jo. Krьst. 389, ř. 14—15 a doleji ještě: ѥго же видѣвь їωрдань иціезе ib. 390, 9.

мчем' же ѥсть ωтсѣчениѥ словесноѥ еже ωтлоучаѥть хоуждьшеѥ ωт лоучьшааго ... str. 261, ř. 8—9 ... s tím se může srovnati: чловѣкь оумомь ωтсѣкаеть льжоу ωть истины ... Cyr. XI, str. 15, ř. 35—36 ... dále: а македонии ωтсѣкъше проклаша и хоулоу ѥго ... Meth. I, str. 6, ř. 8—9 ... potom: и жидовьскоую злобоу доуховьнымь мечьмь ωтсѣкъша ... Pochvala na Cyr. i Meth. str. 20, ř. 16—17 (srovn. str. 81 a 108).

на коѥждо лѣто в' врѣме тожде ... str. 263, ř. 14 ... připomíná nám: на коѥждо лѣта и врѣмена ... Cyr. I, str. 1, ř. 10 a: на коѥжьдо лѣто и врѣмѧ ... Meth. I, (str. 4, ř. 20—21).

на радость вѣчноую подвизати се ... str. 263, 30 ... viz nahoře str. 78.

лѣпо ѥсть vyskytuje se u Klimenta často; zde též: тако лѣпо ѥсть намь испльнити всакоу прав'доу (Mat. 3, 15) сирѣчь смѣрении, ostatní starší evangelské texty zde: подобно намъ ѥстъ (Zogr. ostr., remešské ev. достоино). V Glag. Cloz. čteme též: тако бо естъ намъ лѣпо съконьчати вьсѣко (!) правъдѫ ř. 274—275 (srv. mé vydání str. 8); zrovna tak v Jo. Krьst.: нь тако лѣпо ми скончати смѣрениѥмь в'сакоу правдоу str. 389, ř. 30—31.

навъıчоуціе ωт него съвршенныꙗ и чистыꙗ ... str. 255, ř. 6 jest tím důležitější, jelikož toto rčení opětuje se velmi často v legendě o Cyrillovi, ku př. навыкь граматикїю ... IV (str. 3, ř. 14); вьсе книгы ... навыкь X (str. 15, 18—19), v negativní větě pak gen. не хоте емоу навыкноути житеискыихь вещеи ... III (str. 2, ř. 19). Sem patří i: да бысте ... заповѣди бжиꙗ навыкли ... Meth. VIII (str. 10, ř. 7). — триоупостаснааго бжства ... 257, 3, srovn. триоупостаснаго бжства сила и власть ... Mich. i Gavr. str. 40, 3.

Co se týče komparativní vazby: просвѣці'се паче снѣга (překlad) str. 255, ř. 18 viz na str. 84, 100 a 122.

ѥгда ѥмоу бысть ꙗвити се на сем' мирѣ съвршеноу съвршениѥмь ... str. 252, ř. 5 není žádná vazba, jako jsme ji dvakrát nalezli, totiž ѥстъ s infinitivem, nýbrž jest to dativus cum infinitivo. Zrovna tak máme ku př. v evangeliu: бысть же оумрѣти ниціюмоу и несеноу быти, řecky: *ἐγένετο δὲ ἀποθανεῖν τὸν πτωχὸν* ... Luk. 16, 22.

би вьмѣстиль невьмѣстимыи ... str. 251, ř. 10—11, viz str. 80—81.

ниерь str. 260, ř. 16 a 17 (аиерь) viz str. 87 a 147.
нерешмь str. 263, ř. 17 viz str. 88.

Tyto dva texty jsou pro nás velmi důležity. Jednak se zde zachovalo ještě mnoho starých výrazů (viz na str. 140, zde máme ku př. ještě aorist истопоу str. 258, ř. 3), jednak jsou zde i některé narážky, které právě činí tyto památky nad míru zajímavými. Při první jsme se již o tom zmínili, jak se v ní klade důraz na učení východní církve, že duch sv. vychází jen z otce. Ještě důrazněji hájí se toto učení v druhém textě. Nalézámeť zde: дхь есть оубо исходен шт оца а не шт сна ѥко же етери рѣше str. 248, ř. 22—23 a dále: на томь (totiž сыноу) бо прѣбысть и почиваеть а не исходить, ѥко же етери непщоують недомислище се... str. 249, ř. 7—9. Jest to totéž ovzduší, v jakém vznikla též legenda o Methodovi, neboť tam se též v úvodě rozebírá dosti obšírně učení východní církve o sv. trojici, jen že se tam již nehájí s takovým důrazem. Zajímavé jest dále, že celé kusy z tohoto úvodu našli jsme též, jak bylo výše ukázáno, v prvním z těchto dvou textů, totiž v slově Na roždьstvo. Závislost jest nepopíratelná, jde však o to, který text je starší. »Slovo« Na roždьstvo jeví se nám býti starší než legenda o Methodovi, neboť jeho text, jenž se nám obráží v této legendě, jest mnohem bohatější a podrobnější. V legendě o Methodovi je podán jen krátký, trochu přiuspůsobený výtah.

Že text tohoto slova je původnější, starší, vychází i z následujícího na jevo. Začátek jeho zní: понеже множицею чстноваѵше стльство, заповѣда намь веле написати малыми гльныими словесы ѡ великыих' и потребныих' вещех' и рѣчехь изволихомь ниѥ тако створити и надѣѥв'ше се вашиихь млитвахь и послоушныѥ заповѣды слоушающии... Poněvadž text ten nedává dobrého smyslu, navrhl Pavlov tuto opravu: понеже множицею чстно ваше стльство заповѣда намь... se slovem свѧтительство sacerdotium (str. 237). Oprava ta jest zajisté správná. Byl-li tedy Kliment vyzván, aby psal, předpokládá to, že ještě větší literární činnost neměl za sebou. K nejstarším jeho pracím můžeme počítati krátká slova: O prazdn., Na pam. ap., Na vъskrьs., Na prěobr. a snad ještě několik jiných. Jsou to texty, které se zvláště vyznačují též větší závislostí na zpovědních formulích, které Kliment v Pannonii poznal. Tyto byl již Kliment asi sepsal, když byl vyzván k další literarní činnosti. Že by byl teprv začal psáti následkem tohoto vyzvání není pravdě podobné, neboť náš text náleží již k delším pracím Klimentovým, s kterými zajisté nezačal.

Kým byl asi Kliment vyzván k této další literární činnosti? Zajisté nějakou osobou, která stála blízko bulharskému dvoru, tak jako byl ku př. Jan exarch bulharský vyzván Duksem, bratrem Michaelovým, k literární činnosti. Uvedené slovo свѧтительство poukazuje též k východnímu Bulharsku, neboť свѧтитель ve vyznamu ‚kněz‘ vyskytuje se i u Jana ex. bulh., ne však jinde u Klimenta (viz str. 88).

S pannonskými legendami se i jinak naše texty naposled jmenované trochu stýkají, jak z toho, co o nich řečeno bylo, na jevo vychází. Zde bych na to upozornil, že v obou textech, zvláště v slově Na krьštenije, máme sloveso бесѣдовати, dále jsme v prvním našli slovo чѧдь. První text se vůbec shoduje, jak jsme viděli, značně s úvodem legendy o Methodovi, přichází zde jednou u Klimenta jinak neoblíbená vazba: ѥмоу бѣ быти jako jednou i v legendě o Methodovi. Ještě v jednom ohledu jeví se zde jakási shoda: v legendě o Methodovi je nápadný tak dlouhý úvod proti krátkému úvodu v legendě o Cyrillovi; obnášíť asi třetinu celého textu vůbec. Něco podobného shledáváme též v slově o Na roždьstvo: i zde předchází dlouhé rozjímání, nežli se přichází k vlastnímu roždьstu. Ve vydání Pavlova jde toto rozjímání od str. 157—166, teprv zde počíná vlastní roždьstvo: бысть ѥдиновластвиѥ роумьскаго владычьства при кесарѣ авгоустѣ по всеи вьселен'нѣи . . . a celý text se končí na str. 172. Jest tedy pochopitelno, že dopadl úvod k legendě o Methodovi tak dlouze, držel-li se autor částečně též našeho textu (totiž slova na roždьstvo).

Přídavek I.

Mezitím vyšel nový spis od N. Suvorova: „Вѣроятный составъ древнѣйшаго исповѣднаго и покаяннаго устава въ восточной церкви“ ve „Византійскій Временникъ“ томъ VIII, č. 3 a томъ IX, č. 2 a 3 r. 1902, též ve zvláštním výtisku, 118 str. Suvorov zde uveřejňuje mezi jiným též řecký zpovědní řád dle rkp. č. 498 z X století v mnichovské knihovně a církevněslovanský překlad dle rkp. č. 230 rumjancovského musea v Moskvě. Jak známo, uveřejnil Morinus ve svém spise Commentarius hist. de disc. in adm. sacr. poemit. Antverpiae. 1682 pod jménem Jana postníka tři texty (v přídavcích): 1. *Ἀκολουθία* ... 2. *Λόγος πρὸς τὸν μέλλοντα ἐξαγορεῦσαι τὸν ἑαυτοῦ πατέρα* (str. 91—100) a 3. *ἡ ἐπωνυμία τέκνον ὑπακοῆς* ... str. (101—107). Suvorov chce dokázati, že na druhém místě uvedený text — *λόγος* — nejvíce se přibližuje k původnímu zpovědnímu řeckému řádu, a zavrhuje mínění dosavádní, že *Ἀκολουθία* jest původnější (str. 79). K zpovědnímu řádu církevněslovanskému v Euchologiu sinajském Suvorov již nepřihlíží, poněvadž se v řeckém písemnictví nic podobného nenalézá. Praví o něm na str. 115 v poznámce 3.: „Понятно, что гейтлеровскій славянскій ‚чинъ надъ исповѣдающимся‘, которыи, вѣроятно, древнѣе мюнхенскаго „оученія отцовъ“, мы болжны оставить въ сторонѣ такъ какъ онъ — иредполагая даже независимость его отъ западнаго вліянія — составленъ былъ специально ad hoc для обращенныхъ въ христіанство славянъ, подобныхъ себѣ греческихъ уставовъ не имѣетъ, а поэтому и не можетъ быть принимаемъ за литературный памятникъ греческаго востока“.

S těmito výklady se ovšem nemůžeme spřáteliti. Viděli jsme zcela zřetelně, že Kliment použil zpovědního řádu řeckého, který se shodoval celkem s textem zde pod *Ἀκολουθία* uvedeným, ne snad s druhým, s názvem *Λόγος*. Některé kusy si vybral, jak jsme viděli, z úvodního poučení a vetkal je do svého zpovědního poučení. Těchto kusů však ve zpovědním řádě na druhém místě u Morina uveřejněném není. Dále vzal Kliment ze zpovědního řádu *Ἀκολουθία* tři modlitby a překlady jich vřadil

do svého řádu. Jen jedna z těchto tří modliteb je též v druhém řeckém řádě (*λόγος*). Čtvrtá modlitba, kterou Kliment též přeložil, je ovšem jakožto samostatná modlitba jen v druhém řádu (*λόγος*), ale vyskytuje se též v textu úvodním prvního řádu, jak jsem nahoře ukázal. Byla tedy ještě starší *Ἀκολουθία* nežli ji máme u Morina, v níž tato modlitba se vyskytovala jakožto samostatná část. Na základě církevněslovanského textu můžeme tedy dokázati, že text podobný jako byl Morinem pod názvem *Ἀκολουθία* uveřejněn, byl již znám ke konci 9. neb na začátku desátého století, že je tedy rozhodně starší nežli mnichovský text, po případě nežli text pod *Λόγος* známý. Suvorov tedy udělal velkou a základní chybu, že se blíže neseznámil s církevněslovanským zpovědním řádem Euchologia sinajského, neboť by byl musil dospěti k jinému výsledku.

Přídavek II.

Pan prof. Ljub. Stojanović[77]) našel ve dvou rukopisech národní knihovny v Bělehradě nové pochvaly Klimentovy a sice v rkp. č. 437 9 slov, z nichž jedno ovšem již známe, a v rkp. druhém č. 450 je celá řada pochval, které z větší části pocházejí asi od Klimenta. Prof. Stojanović vydá tyto texty v petrohradské akademii, a sice rkp. na druhém místě uvedený v celosti, poněvadž některé kusy jsou tam sporné.[78]) Pan professor ponechal mi za svého pobytu ve Vídni se vzácnou laskavostí svůj přepis z prvního rukopisu jakož i druhý rukopis sám na několik dní, začež mu tuto vřelé díky vzdávám. Některé důležitější věci, které se mi namanuly při četbě, mohl jsem si zaznamenati a poněvadž má práce byla již hotova, budiž mi dovoleno, zde je připojiti. Pochvaly z prvního rukopisu jsou označeny římskými číslicemi a při dokladech uvádí se běžný řádek celého textu; při dokladech z druhého rukopisu uvádějí se stránky a řádky tohoto.

Především musím zde upozorniti na zvláštní zajímavý zjev. Stává se často, že máme od Klimenta dvě slova s týmž názvem, jako ku př. Na prěstavljenije bogorodicę, Na roždьstvo christovo atd. Vidíme, že texty tyto nejsou ani na sobě závislé, avšak že od Klimenta po-

---

[77]) Nynější ministr vyučování v Srbsku.

[78]) O některých pochvalách možno asi dokázati, že nepocházejí od Klimenta. Tak zde máme ku př.: нехощеть бо съмрьти грѣшнаго, ѩко же ѡбратити се и спсноу бꙑти str. 97b, Kliment by byl napsal: нъ обращенню (srov. výše str. 72–73). Od Klimenta nemůže též býti: иже речеть оуроде, повиньнь ѥсть рѡдьствоу ѡгньномоу ... (Mat. 5, 22) str. 37b, tak i str. 53b. Máme zde i srbismy: оукьсникшоу же коупцоу str. 112a—b a оукъснить, 144a. Věc ale není tak jednoduchá, neboť nevíme, co zde bylo v původním spracování a co se sem dostalo teprv později, když byly přepisy pořizovány. Tak zde mohly býti v našich případech zcela dobře výrazy, které nalézáme v nesporných spisech Klimentových. Teprv až se objeví a uveřejní i jiné přepisy z různých dob a z různého jazykového prostředí, bude možno určitěji se vyjádřiti o těchto nových spisech, které nesouhlasí s jinými od Klimenta pocházejícími.

cházejí, lze snadno dokázati. Jak si ten zjev vysvětliti? Kliment psal bezpochyby po delší dobu svého života pochvaly, na některé již zapomněl, neb se mu ztratily, aneb konečně se mu již nezamlouvaly a když přišla církevní památka, psal novou pochvalu. V uvedeném rukopise máme některé, z jichž obsahu seznáváme, že je psal Kliment ještě jakožto biskup v Macedonii. Tak zde čteme v poučení na str. 40b—42b: епископоу и попоу подобаеть оучити и казати пороученые емоу люди . . . a dále: послоушаите пастиріе к' вам' бо есть слово се.

Napřed zde chci vytknouti některé zvláštnosti, které se týkají mluvy Klimentovy vůbec, potom uvedu některé jednotlivé texty zvlášť, o kterých jsme výše pojednávali.

Nahoře bylo k tomu poukázáno, že se u Klimenta často vyskytuje въ s akkusativem, kde očekáváme въ s lokálem. Jakožto nápadné rčení vytkli jsme въ чьсть имѣти v Glag. Cloz. a v чтение на крьщение гние (zde ku př.: паче вь чьсть имѣющимь str. 258 ř. 5) viz str. 135—136. Podobně nalézáme ještě i v našem rukopise: да подобно есть таковіе имѣти вь чьсть . . На прѣставление прѣсветыие богородице str. 135b, ř. 7. Dále zde můžeme vytknouti: аще и тъмамъı грѣхъı имаемь . . . 152a, pak: аще тъмами ч'то зла имаеть . . . 156a . . . viz str. 136.

Na str. 138 upozornil jsem na to, že se nám u Klimenta vyskytuje tak zvaný infinitivus imperativus neb aspoň první jeho počátky. V rukopise našem jsou imperativy: не оупиваите се ни обидите се, potom se hned pokračuje: и не оклеветати и не завидѣти str. 23a. Máme zde dále i zajímavou vazbu: всѣмь намь братие и чеда въскрьсноути из мртвых' и явити се прѣд' соудищемь хвѣмь 24b, s kterou se tak zřídka setkáváme u Klimenta (viz str. 137 a 138).

I zde máme často nominativy na -ие jako: пастырие 7a, 7b, 41a atd., родителіе 59b (viz výše str. 133).

Že Kliment oblíbil si předložku противо, противѫ ku př. ve rčení противо дѣломъ, toho máme i zde četné doklady: соудити хоте живымь и мрьтвымь и вьздати комоуждо противоу дѣломь его . . . VI . На вознесеніе ř. 41—44; вьздания противоу дѣломь . . . IX. Похвала на Николая . . . ř. 155; противоу дѣломь . . . str. 159a; 160a; 160b (viz str. 79). Několikrát zde máme i непрѣстаньно ku př. (35a; 46a) viz str. 41, pak: бесѣмен'но wт дѣви — v 2. slově na květnou neděli ř. 115 (viz str. 42); сьбезначельно . . . 2. slovo na květnou neděli ř. 162 až 163 (viz str. 41); припадѣмь ib. ř. 215 (viz str. 79); низметае IX. Похвала на Николая ř. 27, ниспаде . . . 151a, dále: низлагает' се 152a . . . viz str. 80.

I zde nalézáme zase nahoře uvedená (str. 107 a 126) ‚sex opera misericordiae': алчень биђь и жедень нагь и странень . . . IV. На великій четвертокъ ř. 105—106.

S citátem: кaꙗ бо ѥсть полза чл҃вкоу, аще . . . приобрѣщеть . . . измѣноу . . . (Mat. 16, 26 atd.) . . . IX. Похвала св. Николая ř. 140 . . . setkáváme se často u Klimenta (viz na str. 106).

въ чем' те застаноу вь том' ти и соуждоу . . . 14b, ř. 1—2 a: въ нем' те застаноу въ том' ти соуждоу 133a máme i v Jo. Krьst.: вь нѥм'же те ѡбрѣщоу вь том' ти соуждоу str. 392, ř. 35.

не тьчию словомь хрьстиꙗне наречемсе (viz str. 147) нь подвигнѣмсе добраꙗ дѣла стежати, любовь кь вс҃ѣмь, с'мѣрениѥ, кротость, пощениѥ, ть бо очищають дш҃оу и тѣло и с' аггелы равна творить и на нб҃о вьзводить милостыни . . . VIII. На пятидесятницу ř. 79 . . .

Na vъskrьs. str. 14, ř 18—22: а не словъмь тъчию нарицаимъ са крьстьꙗни, нъ въ подвигъ себе въ дховьнъ въложаще, преспѣимъ дроугъ дроуга добротою . . . viz str. 82.

сирѣчь бѣсомь порабощьше . . . V. На пасху . . . ř. 19, viz str. 42.

прадѣдь нашь адамь . . . V. На пасху ř. 25 a ještě dále několikrát; viz str. 71.

всѣ привлачаѥ кь вѣрѣ . . . IX. Похвала на Николая ř. 26, viz str. 108.

Že Kliment často nepřekládá řeckých slov, bylo na str. 88 uvedeno. Tak máme i zde: надъ приносимоую просфороу 135b, ř. 3.

имѣѥ прѣстолъ нероукотворены v druhém slově na květnou neděli ř. 131—134, viz str. 146.

Zpovědní řád v Euchologiu sin.

V slově V. На пасху čteme ř. 113—121: чисти прѣбываѥмь ѡт' всакого грѣха чистеще се и не возвращающе се на прьвыѥ обычаѥ ꙗко же и пьсь на своѥ блювотины или ꙗко и свиниꙗ измывши се и паки обращьши се пиѥть . . . S tím souhlasí: иже пакы на тожде възвратитъ са, то подобенъ естъ пьсоу на своꙗ бльвотины възвращьшю са ли свиньи, ѣже измывъши са пакы въ калѣ калѣетъ са . . . Euch. sin. 70a, ř. 7—13 (viz nahoře na str 33, 38 a 147—148).

цр҃ство нб҃сное ноуждьно ѥсть и ноуждьници въсхыщають ѥ . . . str. 13, ř 13—14 (Mat. 11, 12). Zrovna tak ve zpov. řádě Euch. sin.: нѫждьно естъ цр҃ство б҃жие и нѫждьници въсхыщаѭтъ е 69b, ř. 14 až 16 a Na vъskrьs. 15, 5. (viz str. 35—36).

V Поучение на прѣставл. богородицє str. 135b, ř. 9—10: ти бо бдеть о доушах вашихъ ꙗко слово вьздати хотеще о дшахь вашихь . . . a v Поучениѥ на рождьство хв҃о str. 43b, ř. 6—7: и божїе рабы чьстно чьтоуще ти бо бдеть ѡ дшахь ваших' . . . tomu odpovídá: ти бо бьдатъ о дшахъ вашихъ, ѣко слово хотаще въздати за вы . . . Euch sin. 67b, ř. 18—20. Jest to citát Hebr. 13,

17, v Ap. Šiš. máme: ты бо бдеть по доушахь вашнь . . . tak i Ap. Kałužn.

рече бо стын апль · аще кт'о недостоинь сы приемлеть тѣло хво, то грѣхь себѣ ѥсть и пїеть нерасматрае тѣла хва нѣсть се братие проста слоужба или приношение . . . На крьщение хрьста str. 47, ř. 14—18, srovn. v zpovědním řádě Euch. sin.: тако бо стъ павелъ оучитъ ны гла, аще к'то приемлетъ тѣло бжие, и кръвь недостоенъ сы, то грѣхъ себѣ приемлетъ, не расматрѣѩ тѣла гнѣ . . . 69a, ř. 13—18. (I. Cor. 11, 29), v Ap. Šiš.: ѥдеи бо и пиѥи недостоинѣ . . .).

прѣклонь нбса сниде к намь . . . V. На пасху ř. 22, v Euch. sin. прѣклонеи нбса и сьшедъı . . . 73b, ř. 3—4 (viz str. 42—43).

V Euch. sin. 66b, č. 18—20 čteme: надъ таковъıмь не подобаетъ сѧ церкови обрѣтати . . . Podobně v anonymní části Glag. Cloz.: обрѣтаѭщиихъ сѧ въ своѩ имъ люди . . . ř. 76—77. S tím můžeme srovnati: потьщимь се . . . прѣдь нимь обрѣтати се сь миромь . . . l. 80b—81a, ř. 1.

подвизанте се вьнити сквозѣ тѣснаѥ врата . . . IX. Похвала св. Николая ř. 124. Podobně čteme v Euch. sin. 69b, 16—17. подвизанте сѧ вьнити тѣснъıми вратъı . . . srovn. s tím též: нъ да потъщимъ сѧ ѡт селѣ вънити тѣснъıими двьрьми въ жизнь вѣчноую . . . Na pam. ap. str. 9, ř. 3—5.

V uvedené pochvale sv. Nik. čteme pak od ř. 127: ѥже соуть си: любодѣѩниѥ, разбои, татьби, клеветн, кореннѥ, дѣтогоубленнѥ, пиѩнства, лихосмѣѩниѥ . . . s tím souhlasí též dosti v zpovědním řádě: прѣлюбодѣанинѣ, въ разбоѩ, въ дѣтогоубленнѣ, въ татъбъı, въ пиѣнъство, вь клеветъı . . . Euch. sin. 68a, ř. 20—23.

Euchologium sinaiticum

Na základě toho všeho, co jsem dosud uvedl o zpovědním řádu Euchologia sinajského, nemůžeme o tom pochybovati, že řád tento pochází od Klimenta. Než můžeme jíti ještě dále. Mluví totiž mnohé okolnosti pro to, že Kliment byl původcem ne-li vůbec celého Euchologia sinajského, tož aspoň větší jeho části. Některé kusy a sice větší část této památky přeložil jednoduše z řečtiny, některé zase zdají se býti volně spracovány na základě řeckých originalů a opět jiné mohou býti i původní texty slovanské. O tak zvaných заповѣди стъıхъ ѡць obsažených na straně 102 a—105 b pojednávám jinde zvláště a proto zde k nim nepřihlížím. Zde jen budiž podotčeno, že překlad tohoto textu nepochází asi od Klimenta.

Chceme nyní poukázati k důležitějším známkám, které nám zde prozrazují autorství Klimentovo.

Dosti se shoduje:

Euch. sin. 4a, 9—12	Jo. Krьst. 390, 3—5:
ты распатъ нбо ѣко и кожѫ (žalm 103, 2). ты оутвръди землѭ на водахъ (žalm 135, 6). ты оградн море пѣсъкомь (Jer. 5, 22: *τὸν τάξαντα ἄμμον ὅριον τῇ θαλάσσῃ*).	ты бо юсн поставлен нбо ни на чимже и шблачаю шблакьмн ѩко ризою. ты бо юсн оутврьжден землю на водахь. ты бо юсн шбоуздавн море пѣскомь и положь юмоу прѣдѣль догдѣ вьсходить

Tato část, k níž uvádí Geitler jen kuse řecký original, má i jiné shody s Jo. Krьst.:

Euch. 2b, 3–4:	Jo. Krьst. 389, 14—15:
дьньсь море видѣвъ владыкѫ в'сѣмъ побѣже (Ž. 113, 3); 1b, ř. 24—25: дьньсь иеръданъ възврати сѧ вьспать, tak i 3a, 7—8, 10, 14—15, 17—18, 21; 3b, ř. 4—5. (pokračování ž. 113, 3).	море бо видѣв' те побѣже вьспеть и се иωрдань видѣв' те ищезе и шьствїе вьспеть възврати... (srov. i 390, ř. 9).

Srovnej též На крьщенню str. 259, ř. 9—12: что юсть тебѣ иωрдане, ѩко възврати се вьспеть . . . а море бѣжавь давь глась свои . . (viz str. 148). Dále pak máme:

Euch. 4b, 1:	Jo. Krьst. 390, ř. 7:
образъ раба приемъ а въ рабьи образѣ 3b, 3	раба шбразъ на себѣ носе . . .

Zajímavé je též: тѣмьже и азъ оумаленъı недостойнъı рабъ . . . 3b, ř. 13—15, řecky: *ὅθεν κἀγὼ ὁ ἁμαρτωλὸς καὶ ἀνάξιος δοῦλός σου* . . . а приими гı оумаленое се исповѣдание . . . v zpov. řádě 77b, ř. 19. Pak безначаленъ же неизглаголанынъ 4a, 23 a безначелнъıи и неизглаголемъıй Jo. Krьst. 390, 29.

Na str. 98a, ř. 1—2 čteme: и ѣко невѣстѫ оукраси мѧ монистъı, řecky: *ὡς νύμφην κατεκόσμησέ με κόσμῳ* (srv. *Εὐχολόγιον σὺν θεῷ ἁγίῳ* atd. *Ενετιησι*. 1745, str. 183). Jest to citát z Isa. 61, 10; nápadným způsobem zní citát ten tak i ve spise Cyr. Jer., kdežto v bibli: оутвори мѧ оутвармн (Описаніе слав. рук. моск. синод. библ. 2, 2, str. 61).

Podobně čteme v leg. o Cyrillovi: видѣхь единоу . . . оукрашеноу велми монистъı златъıми и бисромь и вьсею оутварїю III, (str. 2, 4—6).

Na str. 39a, ř. 6—9 máme: авльшаагo свѣтъ омраченымъ, изведъшаагo сѣдащимъ въ тъмѣ и въ сѣни съмрътьнѣи ... K modlitbě této nenalezl Geitler řeckého originálu (XIV). Podobně na str. 63b, ř. 19—20: и просвѣщеи вь тъмѣ и сѣни съмрътьнѣи ... K této modlitbě neuvádí též Geitler řeckého originálu. Že místo to pochází z homilie Epifaniovy a často se vyskytuje u Klimenta, bylo již podotčeno na str. 120 a doleji na str. 166—168.

V poslední modlitbě máme též: низводѧ въ адъ и възводѧ str. 64a, ř. 16—17, s čímž docela souhlasí v Klimentově modlitbě zpovědní: низвести въ адъ и пакы вьзвести ... str. 78b, ř. 24—25. Pochází to ovšem z řeckého textu, jak vidíme z 57b, ř. 17: и низводѧ въ адъ и възведѧ ... (низведенъ ještě 52a, ř. 3).

Dále je zde: и отъдажди ... прѣгрѣшение наша, вольнаа и неволнаа, вѣдомаа и невѣдомаа, авленаа и неавленаа, сѫдѣѣнаа дѣломь или словомь ... str. 66a, ř. 2—6, s čímž můžeme srovnati v zpovědním řádě: и отъдаждии емоу в'се прѣгрѣшение вольное и невольное ... str. 73b, ř. 11—13, pak: и еже аще съгрѣши волеѭ · ли неволеѭ прѣгрѣшениемь словомь ли дѣломь ... 77a, ř. 15—18.

Konečně zasluhuje zde povšimnutí: съвъздвигни тѣлеса наша ... 65b, ř. 9—10, viz str. 107 a 100 atd.

jakož i неиздреченъноѭ силоѭ 63b, ř. 15. Viz str. 140.

K tomu patří též modlitba na str. 61b, a zde nalézáme: тебѣ сѧ мили дѣемъ ... 61b, ř. 15, což se nám opětuje ve zpovědním řádě: тѣмьже и азъ милъ сѧ дѣѭ боу str. 68b, ř. 23—24 (viz str. 43).

и благодѣтиѭ прѣзьри безаконнѣ наша ... 62b, ř. 9—10, s čímž můžeme srovnati: ... ѣко благъ прѣзьри 77a, ř. 19, прѣзьрѧ прѣгрѣшенинѣ его 75b, ř. 15—16; непрѣзьриши чка ... 42a, ř. 5.

Zde jest i неиздреченъно 63a, ř. 1. Slovo to se vyskytuje i jinde v Euch. sin. ku př. 25b, ř. 19; 52b, ř. 21; 58a, ř. 13;

неиздреченъниче 56a, ř. 11.

Z kusu na začátku můžeme ještě vytknouti: къ тебѣ привлачитъ влъны ... 1a, ř. 22—23 a къ вѣрѣ привлачаѩ Klim. 73, ř. 4; всѧ к собѣ привлачать ... ib. 78, ř. 4—5. (Viz str. 108.)

ѣко не хощеши съмрътн грѣш'ьникоу нъ обращенью и животоу str. 101a, ř. 20—22 ... srov. na str. 73.

въ п'салъмѣхъ и въ пѣньихъ и пѣснехъ дховънахъ ... 94b, ř. 11—12, řecky: *ἐν ψαλμοῖς καὶ ᾠδαῖς πνευματικαῖς* ... (str. 181). ... въ пѣньихъ je zde tedy přidáno, tak i: пооучаѩ сѩ присно о псалмѣхъ и пѣнїихъ и пѣснехъ доуховнъıхъ ... Dimitr. str. 359, ř. 10—11 (srovn. Lavrov, str. XX), zrovna tak i v Pochvale na Cyrilla i Methoda: пооучаѩ сѧ въ псалмѣхъ и пѣниихъ и пѣсньхъ дховьнъıхъ ... str. 17, ř. 17—18. Jest to dle dalšího řeckého textu: *ἐν ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις καὶ ᾠδαῖς πνευματικαῖς* str. 183, čemuž správně odpovídá: въ п'салъмѣхъ и пѣньихъ и пѣсхъ дховънъıхъ ... str. 99a, ř. 22—23.

бже посѣщеи аврама прѣдѣда нашего 17b, ř. 20—21 (bez řeckého textu) ...srovnej: авраамъ прадѣдъ хвъ ... Pochvala Cyr. a Meth. str. 18, ř. 18 (srovn. dále na str. 121 a jinde).

V zpovědní modlitbě pocházející od Klimenta čteme: ти бо бѫдѫтъ о дшахъ вашихъ, ѣко слово хотѧще въздати за вы ... 67b, ř. 18, 20. Jest to citát: Hebr. 13, 17, kde čteme v Šiš.: ты бо бѫдеть по доушахь вашихь ꙗко слово вьздати хотеще, tak i Ap. Kałužn. (αὐτοὶ γὰρ ἀγρυπνοῦσιν ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ὑμῶν ...)

Zrovna tak nalézáme na str. 82b, ř. 12—16: ти бо бѫдѫтъ о дшахъ вашихъ, рече (како ти засъвѣдѣтельствоуетъ намъ извѣстоуѭ), ѣко слово възданью сътворити имаши.

о доушахъ вашихъ m. по доушахъ в. jsme nalezli ještě dvakrát v jiných spisech Klimentových (viz str. 155—156).

Zde třeba též vytknouti засъвѣдѣтельствоует ... 82b, ř. 13—14 (viz str. 107 a jinde).

Dále: матерь твоѭ... рождьшѭѭ тѧ въ плъти бесѣмени... 86a, ř. 23—24. a матери ради рождьшаѩ тѧ плътиѭ бесѣмени v zpovědní modl. 79a, ř. 12—14, viz str. 40 a 42.

Zajímavé je i: сѫдити хотѧ живымъ и мрътвымъ въздати комоуждо противо дѣломъ его ... 88b, ř. 25 — 89a, ř. 1—3 a dále: егда въздаеши комоужъдо противо дѣломъ его ... 17a, ř. 21. Tak jsme nalezli i v zpovědním řádě 67b, 1—4 a vytkli jsme, že Kliment zde rád užívá předložky противѫ (о) (str. 154 a 106).

Nápadná jest i shoda následující. V zpovědní modlitbě Klimentově čteme: подвизаите сѧ вьнити тѣсными враты въводѧщиними въ животъ, мало же естъ тѣхъ, иже и обрѣтаѭтъ тѣснъіхъ же тѣхъ вратъ и скръбънааго пѫти ... 69b, ř. 16—21, na jiném místě nalézáme opět: ѫзъка бо врата и скръбенъ пѫтъ въвода къ животъ и мало естъ тѣхъ иже и обрѣтаѭтъ ... 89b, ř. 7—10. Jest to citát z Mat. 7, 14, kde máme (v Mar.): коль ѫзъка врата и тѣснъ пѫть въводѧи въ животъ и мало ихъ естъ иже и обрѣтаѭтъ ... Nápadné jest, že Kliment má na obou místech скръбенъ пѫть (скръбънааго пѫти) místo тѣснъ пѫть textu evangelského; тѣснъ má Kliment na prvním místě za ѫзъкъ, tedy тѣсными враты a тѣснъіхъ же тѣхъ вратъ ... Pod vlivem starého textu evangelského zachovalo se zde jinak ještě животъ obékrát.

Před uvedeným citátem předchází na str. 89b, ř. 6—7: да бѫдеши чѧдо свѣтоу и дьни, s čímž se shledáváme i v zpovědní modlitbě: бѫдеши чѧдо свѣтоу и дьни 70b, ř. 19—20 (na str. 90b, ř. 18: снъ свѣтоу бываеши dle řeckého: υἱὸς φωτὸς γίνῃ Euchol. str. 178, taktéž na str. 94a, ř. 16: снъ свѣтоу и дьни dle řeckého υἱὸς φωτὸς καὶ ἡμέρας Euch. str. 180).

86a, ř. 10—11: ѣко же и блѫдънааго сна, и разбоиника и мытара... týž pořádek máme i v zpovědní modlitbě 70a, ř. 15—21: древльнюмоу

блаждъноумоу сноу... древльнюмоу разбоиникоу (древльнии блаждьници) древльнюмоу мытарю, tak i ve zpovědní modlitbě 79a, ř. 1—5.

прѣити ... бесъблазна море житинское ... 84b, ř. 1—2, srovn. си же прѣплоувше многовлъиное море житенское ... 40 Muč. str. 23, ř. 21 - 22; srvn. dále na str. 84 a 164—165.

ни малы възвратимъ са вьспать, да не бждемъ ... ѣко песъ на своѩ бльвотины възвращаѩ са ... 91a, ř. 2—6, řecky: *μηδ' ὅλως στραφῇς εἰς τὰ ὀπίσω, ἵνα μὴ γένῃ ..... ὥσπερ κύων ἐπὶ ἴδιον ἐμετὸν ἐπιστρέφων* ... (Euch. str. 179, ř. 2—4), ... pak: иже пакы на тожде възвратитъ са, то подобенъ естъ пъсоу на своѩ бльвотины възвращьшю са ... 70a, ř. 7—11, řecky: *μήπω ... εἰς τὰ αὐτὰ πάλιν ἐπιστρέψῃς καὶ ὁμοιοθήσῃ κυνὶ πρὸς τὸν ἴδιον ἔμετον στρεφομένῳ* ... Vidíme, že v překladě je táž vazba (на ač v řečtině jsou různé předložky) a týž výraz. V I. slově Řehořově naproti tomu: єда на тожде бльваниѥ въспатимъ са l. 12, *δ*. srovn. Proverb. 26, 11. a 2 Petr. 2, 22.

Jako i v jiných spisech Klimentových střídá se zde výraz благовѣрне 18a, ř. 5; 19a, ř. 18; 88a, 15 s правовѣрне 44b, ř. 17 a правовѣрьнъ ve zpovědním řádě: 79b, ř. 6 (viz str. 100). Máme zde съсждъ 55a, 23; 56a, 2 vedle оръганъ (*ὄργανον*) 94a, ř. 18. Před tím též съсждъ ř. 14 za řecké *σκεῦος* viz str. 87.

приластн, припадати 80b, ř. 12; 86a, ř. 3; 86b, ř. 9, 19 atd. Viz str. 107.

непрѣстаньно 81a, ř. 11; 93a, 22—23; 95a, 9 (непрѣстаньнъ ...) viz str. 41 a 107.

бесѣды 18a, ř. 2. a бесѣдовавъшиимъ 53b, ř. 5; бесѣдоуѭтъ .. 2b, ř. 16; viz str. 83.

противънынѩ силы 98a, ř. 9—10 a 29b, ř. 13 a бесплътъныхъ силъ 51a, ř. 13—14 a srovn. i противънаго диѣвола 56a, ř. 14 viz str. 79 a 76—77.

съхрани ны отъ мрачьныѩ тъмы грѣховъныѩ ... 37b, ř. 19—21... a отъгънавъ мракъ грѣховънъи ... 78a, ř. 6—7 viz str. 98—99 a 107 zde i освѣтилъ омраченыхъ 33a. дары бецѣнънынѩ ... 44a, ř. 13—14. viz str. 122 a 165.

блнъ бъ, хотаи да в'си члци спасжтъ са и въ разоумъ истинъны приджтъ ... 96b, ř. 3—5 jest dle řeckého textu: *εὐλογητὸς ὁ θεὸς ὁ θέλων πάντας ἀνθρώπους σωθῆναι καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν* (Euchol. str. 169). Zasluhuje ovšem povšimnutí, že se u Klimenta často setkáváme s touto myšlenkou, tak ku př. v leg. o Cyr.: богь ... ожидаеи покааніе чловѣчьско, да быше вьси спасени были и вь разоумь истиньныи пришли (I, str. 1, ř. 1—3), viz str. 72—73 (viz též doleji o této legendě v přídavku). Mimo to zde máme ještě jednou: ... бъ нашъ, хота да в'съ чкъ спетъ са и въ разоумъ истинъны приджтъ ... 100a, ř. 21 - 23.

Máme zde i jinak u Klimenta vzácnou vazbu тебѣ бо естъ миловати 25a, ř. 16—17; 27a, ř. 14—15, viz str. 137. U Klimenta jest dále i sloveso рачити velkou vzácností (viz str. 83). Zde však vyskytuje se častěji v jedné části rukopisu: рачи призьрѣти 28b, ř. 12—13; рачи съкроушити... 29a, ř. 8—9; рачи... прѣсѫчити 29b, ř. 2; рачи призьрѣти 29b, ř. 27; рачи... призьрѣти 30a, ř. 20; рачи... пригвоздити... 31a, ř. 4—5; рачи... призьрѣти 34b, ř. 8—9; рачи нынѣ приближити сѧ 35a, ř. 8; ты рачи нынѣ пригвоздити 35b, ř. 22; рачи нынѣ прикрыти грѣхы моѩ... 39a, ř. 4—5; рачи ємоу рещи... 40a, ř. 16—17; ты... рачи нынѣ заложити... 42a, ř. 16—17; рачи нынѣ призьрѣти... 42b, ř. 21—22; 43a, ř. 18—19.

Jest nápadné, že jest to právě v části, k níž Geitler nenalezl řeckého originalu. Vytkli jsme na str. 43 sloveso рачити mezi zvláštnostmi Emmeramské modlitby, kterými se liší tato od ostatního textu zpovědního řádu a kterými se má dokázati, že její překlad nepochází od Klimenta. Byly to ovšem i jiné zvláštnosti jazykové, které zde rozhodovaly (jako ku př. блѧди). Mimo to jest sloveso рачити u Klimenta vůbec velkou vzácností (viz str. 83). Mohlo by se tedy na to pomýšleti, že tato část Euchologia sinajského pochází ze školy Klimentovy, ne od něho samého. Avšak jedno slovo nemá vždy té váhy, aby mohlo rozhodovati. Zde by bylo třeba hledati ještě dalších rozdílů. Prozatím zde mohu vytknouti slovo распонъ [79]) (= kříž) v této části, totiž: 35b, 1, 11; 42b, ř. 14; 43a, ř. 13; 43b, ř. 2; 50a, 17, 25; 50b, ř. 10, 15, 17, 23. Avšak i zde by nabyl výraz ten váhy, kdybychom v tom ohledu mohli srovnati i jiné spisy Klimentovy; zde se však ani распонъ ani крьстъ nevyskytuje. V Euch. sin nalézáme ovšem ještě i крьстъ 6a, ř. 22. Neočekávali bychom zde ani добры рабе благы вѣрьне, о малѣ бѣ вѣренъ, надъ многымн тѧ поставлѭ... 83a, ř. ?—5, (viz str. 117—118.) avšak mohlo to vzniknouti dle řeckého originalu.

Zde se může vytknouti i порѫчаєши 82a, ř. 20 (viz str. 91); оулоучити 100b, ř. 10 (viz str. 82). оусыненьє 93b, ř. 23 slovo to vytkli jsme sice nahoře (str. 82) a upozornili na to, že výraz ten vyskytuje se již také v Apoštolu (ku př. Ap. Šiš. Ephes. 1, 5, což není v Miklosichově slovníku uvedeno). Též zde neočekáváme отъ мариѩ дѣвицѧ 52b, ř. 19 (viz str. 140).

Poukázali jsme k tomu, že se u Klimenta vyskytuje poměrně často koncovka -ъми v instr. plur. kmenů na -о (viz str. 133). Tak nalézáme i zde: даръми 8b; 14b; оудъми 45a (гвоздъми 14a je bezpochyby za гвоздьми, neboť je to původně kmen na -i). Třeba k tomu poukázati, že v Zogr. Mar. Psalt. sin. Sav. kn. a Assem. není nic podobného, jen ještě v Supr.: апостолъми 380, 13 a сѫпостатъми 395, ř. 19.

[79]) Srvn. i propēlò ‚Christus cruci affixus' v čakavštině (Sitzungsber. akad. ve Vídni. sv. 105, str. 518).

Místo **въ** s lok. shledáváme i zde **въ** s akk. (viz str. 135), ku př. **създанаго по богоу, вь прѣподобие и правъдѫ твоѭ** . . . řecky (Euch. str. 181): *τὸν κατὰ θεὸν κτιασθέντα ἐν ὁσιότητι καὶ δικαιοσύνῃ* . . . 94a, ř. 25; **ты съподоби и въ кротость, въ любьвь, въ съвръшение, въ хѫдожъство** . . . 95a, ř. 15—20, řecky (Euch. 181): *καταξίωσον αὐτὸν εὐαρεστεῖν σοι ἐν πρᾳότητι, ἐν ἀγάπῃ, ἐν τελειότητι, ἐν ἐπιστήμῃ* . . .

Z pozdější památky uvádí Jagić (Bericht über einen mittelbulgarischen Zlatoust des 13—14. Ihd. Wien. 1898, str. 72) ovšem hojně příkladů, jako **вь гробь** m. **въ гробѣ**, **вь чрѣво адьскоѥ** m. **въ чрѣвѣ адьстѣмь** atd., avšak jest to z doby, kde se začala rušiti bulharská deklinace, což v našich památkách, o nichž zde jednáme, ještě se asi nevyskytovalo. Jest to zde spíše něco starodávného. Na podobné příklady upozornil jsem i v staré češtině. V Žalt Wittb. ku př. v lóno ‚in sinu' 78, 12; u měru ‚in mensura, 79, 6 atd. (Archiv für slav. Phil. IX, str. 609).

Výrazy jako **тысѫща тысѫщами и тъмы тъмами стыхъ** . . . 93a, ř. 24, řecky (Euch. str. 180): *χίλιαι χιλιάδων καὶ μύριαι μυριάδων ἁγίων ἀγγέλων* . . . uvedli jsme na str. 136.

Nalezli jsme tedy dosti známek, které tomu nasvědčují, že Euchologium sin. ne-li celé, tož aspoň z větší části pochází od Klimenta.

Na str. 43—44 a 47 ukazuji, že překlad Emmeramské modlitby nepochází od Klimenta; Kliment upravil jen bezpochyby trochu text. Text ten ke konci se trochu odchyluje od staroněm. originalu. Čteme totiž

v tepelském rkp :	v mnichovském:
. . . . Ja minan mot, ja minan lip, Ja miniu uuort, Ja miniu uuerh. Leisti uuiho truhtin dino kanada i n m i r suntigin enti unuuirdigin scalhe dinemo. Kauuerdo mih — canerien fona allemo upile	minan mot — minan lip — miniu uuort — miniu uuerh. Leisti — trohtin dino ganada u p e r m i h suntigan — — d i n a n scalh. Kaneri mih trohtin fonna allemo upila.

V nynějším jazyku zní text ten: (empfehle ich) . . . meinen Geist und meinen Leib und meine Worte und meine Werke. Vollende, heiliger Herr, deine Gnade an mir, deinem sündigen und unwürdigen Knechte. Beliebe es dir, mich zu erretten von allem Übel.

V Euch. sin. však máme (72b, ř. 19 – 26): . . . (**прѣдаѭ азъ**) . . . **мои животъ и моꙗ грѣхы отъложи, моѣ словеса и мое дѣло· оконьчаи гі и твоѭ милсть въ м'нѣ грѣшънѣ рабѣ твоимь ави и избави мѧ гі отъ в'сего зъла** Zdá se, jako by bylo **отъложи** vzniklo chybným čtením místo **и тѣло**. Dále pak zde máme dvě slovesa místo jednoho: **оконьчаи** a **ави** Jinde zde čteme zrovna tak, totiž na str. 25a, ř. 6—7: **ави нынѣ милость твоѭ на рабѣ твоемь семь**.

Byl-li již text zpovědního řádu hned Klimentem tak upraven — což je právě velmi pravdě podobné — máme zde též nový důkaz o souvislosti mezi úpravou Emmeramského textu a mezi ostatními částmi Euchologia sinajského, což tedy poukazuje k jedné a téže osobě. Jistoty nabudeme, najde-li se jiný starý text Klimentova zpovědního řádu v této úpravě.

Legenda o Cyrillu a o Methodu.

V VIII. На пятидесятницю ř. 45 nalézáme: **и шьдьше прондоу вьсь мирь ꙗко мльнина оучеще и наставлꙗюще** . . . V leg. o Meth.: **ꙗко мълнии вьсь миръ прошьдъша осв҄ѣтиша вьсю землю** . . . I, str. 5, ř. 23—24 a v Klim. str. 73, ř. 14: **и пронде ꙗко молнии всего мира св҄ѣтомъ озарꙗꙗ** . . . viz na str. 77

S myšlenkou, že bůh si přeje našeho spasení či pokání (viz výše str. 72—73.), shledáváme se i zde častěji. Tak ku př.: **присно ожидаѥи бь сьпасениꙗ нашего вьсхот҄ѣ паки ѡбновити ѥстьство наше гр҄ѣхми** (o instr. na -ми viz str. 161) **соуще ѡбетшано приѡбьщи се прийскрьно пльти и крьви нашеи** . . . **не трьп҄ѣ бо ѡбраза своего вь тл҄ѣнии падша зр҄ѣти** (viz str. 74, zvláště citát z Prěst. Bog.) **волею за ны пострада** . . . VIII. На пятидесятницу ř. 1 násl.

Dále: **самь бо любе ни и ожидае нашего спасениꙗ приде на землю и въ плъть нашоу облече се** . . . **Пооучение въ нед҄ѣлю месопоустноу** l. 158a, ř. 15. (v leg. o Cyr. též **ѡжидаеи**, ale dále: **покаанїе члов҄ѣчьско, да быше вьси спасени были** I, str. 1, ř. 1—2).

Taktéž i v **Пооучение о блоудн҄ѣмь сноу** str. 156a: **нь бь отьць щедротамь непр҄ѣзрить свое създание** (viz citát ze zpov. řádu na str. 75 a mimo to na str. 106) **нь ожидаеть нашего сьпасение** (!), **не хощеть бо никомоу работати диаволоу, нь въс҄ѣмь с҆пасениа хощеть** . . . (srv. citát z Dimitr. 359, ř. 33—34 a z Jo. Krьst. 388, ř. 11—12, na str. 74).

Touto myšlenkou, kterou Kliment tak často pronáší ve svých spisech, prozrazuje se nám zcela zřetelně jeho autorství též při legendě o Cyrillovi (a Methodovi). Musíme zde ovšem na to klásti důraz, že forma, v jaké je pronesena v této legendě, připomíná nám hlavně zpovědní řád Jana postníka, kde se nám dvakrát vyskytuje na str. 81 a 77, zde takto: *Κύριε ὁ θεὸς ἡμῶν . . . ὁ πάντας θέλων σωθῆναι καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν, καὶ χαίρων ἐπὶ ἁμαρτολῷ μετανοοῦντι, καὶ μὴ βουλόμενος τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ὡς τὸ ἐπιστρέψαι καὶ ζῆν αὐτόν* . . . (viz str 11). S tím souhlasí nápadně v leg. o Cyrill.: **богъ милостивъıи ѡжидаеи покаание члов҄ѣчьско, да быше вьси спасени были и вь przоумь истиньнъıи пришли нехощеть бо сьмрьти гр҄ѣшникоу нь покаанию и животоу** I (str. 1, ř. 4—7). S tím souhlasí i v leg. o Meth. . . . **бъ милостивъıи иже**

хоцетъ да бы вьсакъ чавкъ спсенъ былъ и въ разоумъ истиньнъıи пришьлъ .. II (str. 6, ř. 21—24).

Toto **хоцетъ** prozrazuje souvislost se zpovědním řádem Jana postníka, kdežto v Apoštolu máme: **иже вьсѣмь чловѣкомь велить спасти се и вь разоумь истиньнъıи приити** ... I Tim. 2, 4 ... (viz str. 72—73). Na str. 73 bylo podotčeno, že je nápadné, jak Kliment zde překládal *ὡς τὸ ἐπιστρέψαι καὶ ζῆν αὐτὸν*. I v nových jeho spisech máme souhlasně: **не хоцеть бо смрьти грѣшннкомь, нь покаıаниıе нше ждеть** ... III. На цвѣтную недѣлю (2. slovo) ř. 219—220. Dále: **ıако не хоцеть смрьти грѣшникомь, нь ωбращенне и покаıанне** ... VIII. На пятидесятницу ř. 50 a konečně: **не хоте смрти грѣшникомь, нь ωбращенна и покаıанна** ... IV. На великій четвертокъ ř. 6. Zcela jinak, jak již podotčeno, tuto: **не хоцеть бо сьмрьти грѣшнаго, ıако же ωбратити се и спсноу быти** 97b. Zdá se, jakoby adversativní vazba u Klimenta vznikla vlivem západním, neboť ve Vulgatě je též: nolo mortem impii, sed ut convertatur impius ... et vivat ... (Ezech. 33, 11.) Tak nalézáme i v lat. zpovědním řádě: qui vivificas impium et non vis mortem peccatoris, sed ut convertatur et vivat ... (Schmitz, Die Bussbücher etc. I, str. 98: Ordo ad dandam poenitentiam).

Se starým známým setkáváme se i tuto: **завистию отпаде славъı бжїе** (viz str. 73) **и пице раискъıе лишень бывь и въ грѣсех' породи нас' и видѣ врагь обнажена ωт славъı бжїе и многъıими льст'ми** (str. 73) **блазн'ыти хотѣ члкъı оукрасти оу бога разбоемь и клеветами, татьбою и блоудωм' и потрѣбами въсѣми злїими злобами хотѣ нъı врагь ωт ба оудалити**[80]) · **млстиви же гь бь наш не тръпе зрѣти** (viz str. 74) **нас въ толико зло въпадшее се и незабъı дѣла роукоу своею, нь прѣклони нбса и сънидє** (viz str. 43—44 a 74 Prêst. Bogor.) **на избавленне наше и въ пльть нашоу облѣче се хотѣ нъı обложити своим' божьством и пеленами повивает се ıако младеньць мьглоѭ землю повиваен въ ıаслѣхъ скотнах' ıако члкь лежа и почиваен на рамоу хероувимоу выноу, да нъı избавить ωт скотьскааго житиа ... въ се създанїе свое въмѣсти се ... и ωбрѣт' ωвцоу погыбшоую и на рамоу въспрїемь къ оцоу приведе ... и на радость съзъıвае агглькъıе сили ... радоуйте се съ мною ıако обрѣтох' заблоудшее ωвче ... Поученне на рождьство хво** str. 42a, ř. 15 — 43a (v druhém slově **на рождьство** u Pavlova str. 161, ř. 7 též: **и съзваль агглькъıе силъı и радоваль се ω ниен сними**).

братиıе, прѣплоувьше ıако морскоую поучиноу послѣднеıе се теченниıе желаıемаго пристаниша ... II. Поученіе на недѣлю цвѣтную ř. 1—5 ... srovn. Cyr. VI (str. 6, ř. 3—7): **бь нашь ıако и поучина**

---

80) Srovn. v leg. o Meth. оузьрѣвъ же дниıаволъ члвка тако почьтена и оустима на то мѣсто съ негоже тъ своıею гърдынеıю съпаде . и сътвори прѣстоупити запокѣдь и из драıа изгъна члвка ... и ωттолѣ оустити начатъ неприıазнь блазнити многами къзньми члвчьскыи родъ I (str. 4, ř. 16—19).

юсть морскаꙗ ... мнози вь поучинноу тоу вьходеть и ... прѣплавають ... a 40 Muč. str. 23, ř. 21—22: сиже прѣплоувше многовлънное море житенское (viz str. 84).

ꙗко шгнь ꙗростию палѣе еретичьскъıе вледи тѣмь ... разарꙗе ... IX. Похвала на Николая ř. 11 ... srovn. Cyr. XV. (str. 20, ř. 15): вьсе же сїе ꙗко и тръиїе посѣкь словесъıимь шгнемь попали ... a: палѣю ꙗростию на противъıю Jl. 18, 15, viz str. 79 a 99 a co se týče slova бладн, str. 80, 100, 108 a jinde.

Velmi důležité jest, že můžeme nyní i v jiných spisech Klimentových doložiti sloveso потроудити сѧ ve významu ‚někam jíti'. Dosud jsme je nalézali jen v obou pannonských legendách v tomto významu, totiž потроуди сѧ до насъ Meth. XIII (str. 12, ř. 31); нелѣни се (по)троудити се до нихь ... Cyr. XII (str. 17, ř. 29) a jinde zde. V nových spisech Klimentových nalézám nyní: потроудим' се въ стоую цркокь str. 9, ř. 3—4; потроуди се къ плътнъıимь агглѡм' str. 78a (na téže stránce i: зѣло без'цѣнно юсть ve významu ‚velkou cenu mající' viz str. 122); ovšem též i v původním významu: нь боуди намь потроудив'шим' се въ стъıю сїи дни постнъıе оуслъıшати ... гласъ str. 168a.

Jiný výraz, který nyní též doložiti můžeme, jest мъногоматежьнъ. Dosud jsme nalézali: шть многометежнаго житїа сего Cyr. I (str. 1, ř. 13), taktéž v Pochv. na Cyr. a Meth.: многоматежьнъıи сь свѣтъ str. 17, ř. 4—5. Nyní nalézám též: многометежнаго житиꙗ ... IX. Похвала св. Николаю ř. 10, tedy jako v Cyr., při čemž třeba ještě podotknouti, že slovo житию se právě velmi často vyskytuje u Klimenta (viz str. 16).

Neméně zajímavé jest, že v nových spisech Klimentových čteme slovo подроужию ve významu choť: с подроужиемь своимь веселе се ... str. 124b, ř. 5 ... srovn. юже хощеши подроужие ... Cyr. III (str. 2, ř. 3) a аще хощеши подроужїю сїю ти дамь ... IV (str. 3, ř. 38). Kus ten (v rukp. na l. 120—125) pochází jistě od Klimenta, jak četné zvláštnosti jazykové tomu nasvědčují.

Pochvala na Cyrilla a Methoda.

V druhém slově На цвѣтную недѣлю čteme: оуподобити се (вь) ·аі· часъ наюмъıмь дѣлателемь вь винограде да примет' равноую мьздоу ... ř. 209—211.

S tím souhlasí v Pochv. na Cyr. a Meth.: и ꙗкоже наꙗтии дѣлателие въ виноградъ ... съ пришьдъшиими въ ·аі· часъ равьнѣ съподоблени бъıша мьздѣ ... str. 20, ř. 1—3. Srovn. výše na str. 108, kde je uveden též citát z Jo. Krьst. 392, ř. 36—37: оуподобим'се оубо наюмимь шнѣмь дѣлателемь, їже вь прьвъıнадесете часъ пришьд'-

шєѥ равноую мьздоу приѥшє сь прьвꙑими . . . Třeba zde upozorniti na въ виноградъ v pochv. na Cyr. a Meth. str. 20, ř. 2, kdežto v slově На цвѣтную недѣлю máme již вь виноградѣ. Akkusativ je zde asi původnější a souhlasí se zvláštností Klimentovou na str. 135 uvedenou.

Слѣпиѥ просвѣщаѥ . . . IV. На великій четвертокъ, ř. 32: tak i v jiných spisech Klimentových viz na str. 108.

нє трьпѣ з'рѣти своѥ сьзданиѥ вь толико зло вьпадша сє... IV. На вел. четв. ř. 102 - 103. Opětuje se: и нє тьрьпѧщю сътьзданиꙗ своѥго льстью дьꙗволєю ѡдьржима . . . v Pochv. na Cyr. a Meth. str. 15, ř. 7—8 a нє ѡстави бо съзьданиꙗ своѥго милостивꙑи бъ . . . ib. str. 16, ř. 2, viz i výše na str. 74, 106 a jinde.

Pochvala na Cyrilla.

вь нєго жє бь вьсєли сѧ просвѣти ѥго пачє сиꙗниꙗ сльньчнаго (viz str. 84, 100) и на ꙗзꙑцѣ єго почиваше ꙗкожє на хєроувимѣ пльтию тьчию . . . IX. Похвала св. Николая, ř. 21, s čímž se shoduje nápadně: прѣмоудрость жє бжиа сьзда вь срдци єго храмь себѣ и на єзꙑцѣ єго ꙗкожє на хєроувимѣ почиваашє дхь стꙑи Pochv. Cyr. str. 34, ř. 9—11.

V Pochvale na Cyr. čteme na str. 37, ř. 7: тѣм'жє блжоу твои оустнѣ . . . ř. 9: блжимь многогласнꙑи єзꙑкь твои . . ř. 11: блжоу жє и многопрѣсвѣтлоє лицє твоѥ . . . ř. 14: блжоу златообразнѣи твои очи . . . ř. 18—19: блжоу прѣчстнѣи ти роуцѣ . . .

Celé toto místo jest dle Epifaniovy homilie, která, jak jsme ukázali, byla Klimentem přeložena, a sice dle části obsažené v Supr. str. 345—346 (v Glag. Cloz. část ta již schází). Tak zde čteme str. 345, ř. 23: обачє блажѧ ржцѣ твои, ѡ Іѡсифє . . . ř. 25: блажѧ ржцѣ твои . . . ř. 27: блажѧ оуста твоꙗ . . . str. 346, ř. 1: блажѧ очи твои . . . блажѧ лицє твоѥ . . . блажѧ рамѣ твои . . . блажѧ главѧ твоѭ . . .

Glagolita Closův.

V druhém slově На цвѣтную недѣлю čteme ř. 144—152: да того ради приде к' болєщимь врачь, к' плѣн'никомь свободитель, кь ѡмрачєн'нимь грѣхи просвѣтитель, кь сѣдєщимь вь т'мѣ и сѣни смртнѣи слнцє правед'ноѥ николижє нє заходє, кь мртвꙑмь животь вѣчни, пастирь истин'нꙑ, а нє мчтєль, оупасти хотє . . .

To nám připomíná z Epifaniovy homilie v Glag. Cloz.: сѣдѧщєи въ тъмѣ и въ сѣни съмрьтьнѣ великꙑ свѣтъ приимѣтє . съ рабꙑ гъ, съ мрътвꙑми бъ, съ оумеръшими жи-

вотъ, съ повин'нꙑми неповин'нꙑ, съ сѫщими въ тьмѣ не мрьчми свѣтъ, съ плѣн'никꙑ свободитель (ř. 800—806). Jednotlivosti z tohoto opakují se ještě několikrát v této homilii.

Podobně nalézáme ovšem i jinde u Klimenta, tak ku př. v Jo. Krьst. str. 388, ř. 15—21: приде кь болещиимь врачь кь заблоуждьшимь овцамь пастирь истин'нꙑи а не моучитель ... кь мрьтвꙑмь животь ... кь свезан'нꙑмь раздрѣшитель ... кь сѣдещимь вь тмѣ и сѣни сьмрьтнѣи свѣть незаходен николиже...

Dále: да того ради приде кь болещимь врачь, кь плѣн'нимь свободитель, къ сѣдещимь вь т'мѣ незаходимꙑи свѣть кь мрьтвꙑмь животь бесмрьтнꙑи[81]) ... V. На пасху, ř. 30—34.

Zajímavý jest citát, který jsme našli též v anonymní části Glag. Cloz. a s kterým se shledáváme i v těchto nově nalezených spisech Klimentových, totiž: благꙑи рабе вѣрнꙑ, вь малѣ бѣ вѣрнь надь многꙑми те поставлю... 162b, viz nahoře str. 117. Shoda jeví se zde opět i ve výrazu вь малѣ proti о малѣ v evangeliu a v Supr., jak bylo k tomu poukázáno.

Že se jeví reflex homilie Epifaniovy, jež je zachována v Supr. (a jiných pozdějších rukopisech) a částečně v Glag. Cloz., v pochvale na Cyrilla, bylo výše podotčeno. Viděli jsme však vliv této homilie i v jiných spisech Klimentových, jako v Jo. Krьst. a hlavně v Mich. a Gavr. Při té příležitosti třeba však vytknouti, že máme ještě jinde podobný text. Jest to Слово преподобнаго отьца Ѥвсевиꙗ александрьскаго о сьшьстви Їоанна прѣдтече вь адь, které uveřejnil Lj. Stojanović v Glasniku srpskoga učenog društva, č. 63, 1885, str. 78—88. Na str. 87 zde čteme: и сꙑли господнѥ прѣдтечахоу и се врата адова оутврьждена бѣахоу и вьзгласише силꙑ глаголюще: вьзмѣте врата кнези ваши и вьзмоуть се врата вѣчнаꙗ, и вьнидеть царь славꙑ. И ꙗко не вѣди адь извноутрьюдоу отвѣща глаголе: кто сь ѥсть царь славꙑ повѣдите ми. Силꙑ же небеснїе рѣше: Господь крѣпькь и сильнь, Господь сильнь вь бранехь... Dle tohoto textu však nevzniklo naše místo v Mich. a Gavr., jež zní (str. 45): адовнꙑꙗ силꙑ скроушьша и възпиша (totiž Михаилъ a Гаврилъ) · възмѣте врата кнѧзи ваши. и да снидеть црь славꙑ. они же оцѣпѣвше и лежаще ꙗко мртви гл҃хоу · кто ѥсть црь славꙑ. пакі же сиꙗ великаꙗ архистратига с бесплотнꙑми силами отвѣщаста имъ · гсь крѣпокъ и силенъ в бранехъ, то ѥсть црь славꙑ... Zde tedy slova žalmisty pronášejí Michael

[81]) сѣдѧщеи вь тьмѣ и въ сѣни съмрьтьнѣ vyskytuje se často u Klimenta, viz str. 120. Pochází výraz ten z Epifaniovy homilie v Glag. Cloz., neboť v žaltáři čteme odchylně: положишѧ мѧ въ ровѣ прѣисподьнимь, въ темьнꙑхъ къ сѣни съмрътьнѣ, řecky: ἔθεντό με ἐν λάκκῳ κατωτάτῳ, ἐν σκοτεινοῖς καὶ ἐν σκιᾷ θανάτου ... 87, 7. Odtud tedy nemůže pocházeti rčení to, jak i dále uvidíme.

a Gabriel jako i v Supr. str. 351, ř. 13—19: варяетъ вьсѧ Гавриилъ архистратигъ ... и глаголъ етеръ крѣпокъ и архангельскъ и воеводьскъ ... къ противьнъıимъ силамъ гласомъ велиемъ глаголетъ възмѣте врата кънѧзи ваши, с ними же въпиетъ Михаилъ · и възьмѣте сѧ врата вѣчьнаꙗ ... Dále je v Supr. v dalším pokračování tohoto místa (str. 353, ř. 7—8): и инъ ꙗко мрьтвъ оцѣпалаше ... Mich. a Gavr. jsme měli podobně: они же оцѣпѣвше и лежаше ꙗко мртви, což v Eusebiově homilii docela schází; vidíme tedy zde zcela zřejmě, že Kliment byl závislý na Epifaniově homilii a ne na Eusebiově (viz nahoře str. 122). Klimentova závislost na Epifaniově homilii jeví se i jinak naproti homilii Eusebiově; v této totiž čteme (Glasnik, 63, str. 80): и рѣхь положише ме вь ровѣ прѣисподниемь вь тьмнъıхь и вь сѣни сьмрьтнѣи ... Jest to, jak již podotčeno, žalm. 87, 7, a čteme zrovna tak i v Psalt. sin., řecky: *ἔθεντό με ἐν λάκκῳ κατωτάτῳ, ἐν σκοτεινοῖς καὶ ἐν σκιᾷ θανάτου* (řecký text našeho místa srovn. Migne 86a, str. 384).

Naproti tomu nalézáme v Epifaniově homilii několikrát: сѣдѧщии вь тьмѣ и вь сѣни сьмрьтьнѣ ... ku př. 338, ř. 19; 347, 17; 349, 18 atd., což odpovídá řeckému: *οἱ ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου καθήμενοι* (Epiphanii episcopi Constantiae opera. Ed. G. Dindorfius. Vol. IV. Par. II, 1862, str. 10, ř. 24—25). Dále se střídá *ἐν σκοτεινοῖς* (str. 19, ř. 19) s *ἐν σκότει* (str. 19, ř. 25), avšak v slov textě je vždy въ тьмѣ и вь сѣни ... Zrovna tak však nalézáme i v jiných spisech Klimentových (viz str. 120 a 158) a ne въ тьмьнъıихъ, tak že zde též zřejmě vidíme vliv homilie Epifaniovy.

O domnělém pořádku, v kterém následovaly po sobě některé z hlavnějších spisů Klimentových.

Při této velmi složité otázce můžeme se dodělati nejvýš jen jakés takés pravděpodobnosti. Nejvíce nás ovšem zajímati může, co Kliment napsal již v Pannonii neb v oblastech velkomoravské říše a co teprv v Bulharsku, po případě v Macedonii. Že na tuto připadá lví podíl co do kvantity, zdá se dle mnohých známek velmi pravdě podobným. Na Pannonii připadá asi velmi málo. U pannonských Slovinců vznikl, jak se zdá, Klimentův zpovědní řád. Viděli jsme v něm vliv staroněmeckých formulí ovšem hlavně na základě slovanských překladů, překladů v domácím jazyku vzniklých za vydatné pomoci církevní slovanštiny; vedle toho arci i vliv řeckého řádu Jana postníka. Jest ovšem otázka, jak mohl Kliment s takovou samostatností zasahovati do vnitřních záležitostí slovanské bohoslužby u pannonských Slovinců? Vždyť to byla věc, která přináležela především

Methodovi, vedle něhož měl Kliment zde jen více méně podřízené postavení. Či můžeme předpokládati, že mu byl Methodem úkol ten zvláště svěřen, neb mohl snad v nepřítomnosti Methodově samostatně působiti? Na druhé straně jest nám též zápasiti s velkými obtížemi, předpokládáme-li, že Kliment sestavil zpovědní řád až v Macedonii neboť bychom pak musili připustiti, že s sebou přinesl až do Macedonie slovanské překlady staroněmeckých zpovědních formulí. Mimo to není pravdě podobné, že by i zde ještě jevily takový vliv. Jinak ovšem v Pannonii, kde byly v platnosti za jeho tamějšího pobytu. Ještě jedna okolnost mluví pro Pannonii: k zpovědnímu řádu náleží též poenitentiale či **заповѣди свѧтꙑхъ отьць**, které máme v Euchologiu sin. Jak jinde dokazuji, je to překlad latinského originalu, jenž byl v Pannonii v platnosti. Jak by bylo toto latinské poenitentiale přišlo v Macedonii k takové platnosti, že by se byla jevila potřeba přeložiti je? Jinak tomu bylo ovšem v Pannonii. Jde též o to, jak se má zpovědní řád k ostatním částem Euchologia sin. Jest známo, že jsou zde obsaženy kusy, které náležejí již jaksi k liturgickým nadbytečnostem, které tedy zajisté nevznikly v Pannonii, nýbrž až v Macedonii. Jinak se to má ovšem se zpovědním řádem, toho nezbytně potřebovali, a proto mohl spíše vzniknouti v Panonii, zvláště za příkladu latinsko-německého duchovenstva, které mělo své zpovědní řády. Bude tedy třeba dokázati, že části Euchologia sin., o kterých jsme se zmínili, vznikly později než zpovědní řád. Již nahoře poukázali jsme k některým jazykovým zvláštnostem, které se obmezují jen na jisté části této památky. V tomto směru bude tedy třeba pokračovati.

Na všechen spůsob musíme předpokládati, že zpovědní řád jest jedna z nejstarších prací Klimentových: proto vidíme reminiscence z ní v tak četných ostatních spisech Klimentových. Tím by se též vysvětlovalo, že v symbolu tohoto řádu učení východní církve o sv. trojici není důrazně zastoupeno (srov. str. 86). Byl tedy řád ten dříve sepsán, než začaly ony hádky. Dle legendy o Methodovi začaly tyto, když se Method vrátil ze zajetí ve Švábích (v kap. XII: **старꙑи врагъ завистьникъ . . . въздвиже етерꙑ на нь . . . овꙑ ꙗвѣ а дроугꙑꙗ таи, иже болѧтъ иѡпаторьскоую ересью** . . .). Vzpomínky na zpovědní řád našli jsme i v legendě o Cyrillovi, ač jsme dle jistých známek předpokládati musili, že vznikla až v Bulharsku. Nevadí, že celé kusy z této legendy opakují se ve »službě« (mši) na oba slovanské apoštoly, která bezpochyby vznikla na srbskochrvatské půdě, neboť musíme připustiti, že bylo spojení mezi přívrženci slovanské bohoslužby na tomto území a v Macedonii, jak k tomu poukazuje i Glag. Cloz. a jiné památky. O něco později vznikla pak legenda o Methodovi (viz str. 94), brzy po této bezpochyby pochvala na Cyrilla a Methoda, potom teprv později pochvala na Cyrilla. Na všechen spůsob vznikly pannonské legendy později, když byla slovanská bohoslužba již značně rozšířena, jak nahoře (str. 93) podotčeno bylo.

Z Klimentových pochval a slov jsou zajisté některé též velmi staré a mohly vzniknouti již v Pannonii (viz na str. 149); zde zajisté vzniklo ku př. »poučení na pam. ap.« čili mąč., v němž se opětují celé kusy z druhé Frisinské památky. Jedno »slovo« poukazuje, jak se zdá, k východnímu Bulharsku, neb aspoň odtud byl dán podnět k jeho sepsání (viz str. 149). O jiných možno zase dokázati, že byla psána teprv v Macedonii, když zde byl Kliment biskupem (viz str. 154).

Opravy, doplňky.

Str. 10, ř. 28 násl. úplněji zní citát takto: братиꙗ, п р и с н о ж а д а ꙗ с п с е н и ꙗ н а ш е г о гь бъ наш, присно призъıваѥтъ нъı непрестаньно стъıмь ѥѵанглиѥмь въ вѣчьноѥ нбсноѥ црьство, велѧ нъı всѧкоу скврьноу и житиѥ нечисто ѡтврѣщи отъ себе, и чстъıмь срдцемь къ ниѥмоу пристоупити и възискати и прѣꙗти оно црствиѥ из негоже испадохомъ заповѣдь божию престоупльше, ꙗже бѣ предана адамоу, прадѣдоу нашемоу, въ раи древлѥ, въздьржаниꙗ нашего дѣлꙗ. аще бо бъı ю съхранилъ, то въ вѣкъı ѥмоу бъıло житиѥ бес печали atd ... str. 5, ř. 1—16. Hned na začátku je tedy pronesena myšlenka, že si bůh přeje našeho spasení (viz str. 72—73 a 163).

Str. 48, ř. 36—39. Správněji bylo by, že ve Frisinských památkách nemáme obyčejně aoristu neb imperfekta hlavně v relativních větách (jen výjimkou: efe oni ... ftuorife II, 107—108), nýbrž jen složené tvary, ku př. Efe iezem ztuoril zla I, 12; ili iefe iezem nezpazal I, 18 atd. jako i v kijevských listech. V citátech a narážkách na písmo sv. je ovšem aor. či imperf.

Str. 60, ř. 33. Zde můžeme uvésti i nozhe = noče v Altitalien. Chrestomathie von P. Savj-Lopez u. M. Bartoli. 1903. na str. 176 v č. 14 z konce XIII. století. Ve skupině mající vyjádřiti *č* vyskytuje se tedy opět *h*.

Str. 64, ř. 1—10. Tomu ovšem nemůžeme rozuměti tak, že by se slovo žmach, žmašstvo bylo dostalo do památky teprv chrvatskými hlaholity, musíme spíše předpokládati, že bylo již v původním znění, jak se i na str. 48 vykládá. Domnělí chrvatští hlaholité přijměli mě jen k tomu, že jsem se konečně vzdal marné práce a marných pokusů, vysvětliti výrazy ty pouze na základě češtiny a že jsem se obrátil výhradně k slovinčině a blízké jí chrvatštině, jak se nám jeví ku př. u J. Bellosztence. Máme-li slovo to u tohoto, jest jen

velmi pravdě podobné, že bylo též u pannonských Slovinců v příslušném významu. Zrovna tak se to má ku př. i se slovem cirkva Frisinských památek, jež se nám též vyskytuje u Bellosztence. Jest ovšem otázka, rozuměli-li poslední přepisovači Frisinských památek slovům žmach, žma(š)stvo. Asi sotva, aspoň způsob, jak původce první památky slovo to psal (v uzmazi), tomu nenasvědčuje. Že slovo žmah má nyní ve slovinčině poněkud jiný význam, bylo též na str. 64 podotčeno.

Str. 73, ř. 16—29. V přídavku II., kde se též ještě pojednává o legendě o Cyrillovi, připomínám, že adversativní vazba нъ . . . mohla u Klimenta vzniknouti vlivem západním, neboť v latinských dokladech je též sed.

Str. 75. K uvedeným citátům, v nichž se pronáší myšlenka, že bůh nenechává svých zahynouti, třeba ještě dodati z pochvaly na Cyr. a Meth.: не ѡстави бо съзьданиꙗ своѥго милостивꙑи бъ ни забꙑ дѣла роукоу своѥю, нъ на каꙗжьдо лѣта atd. str. 16, ř. 2—3. Jest to ostatně uvedeno též na str. 106.

Str. 91, ř. 12 násl. Mohlo býti také slovo мьша později zaměněno v leg. o Cyr. slovem литоургиꙗ. To platí i o jiných výrazech.

Str. 111, ř. 20. Že již z mládí Kliment býval s Methodem, vypravuje nám řecká legenda; viz citát z ní na str. 92, ř. 12.

Str. 139—140. Co se týče leksikalních zvláštností, třeba ještě vytknouti slovo обидьливи v anonymní části Glag. Cloz. ř. 117 (jest to zde parafrase dle Efes. 5, 5); dále необидливъ 40 Muč. 22 ř. 22 (Hebr. 6, 10) a обидьливъства . . . v zpovědním řádě Euch. sin. 70b, ř. 11—12.

Ukazatel slov a věcí.

Citáty z Písma sv.

PUBLIKACE

III. TŘÍDY ČESKÉ AKADEMIE POSUD VYDANÉ.

ROZPRAVY.

ROČNÍK I.

Čís. 1. Dr. *Jan Kvíčala.* Nové kritické a exegetické příspěvky k Vergiliově Aeneidě. . . . . Cena 3 K — h

» 2. *Adolf Patera.* Jana Amosa Komenského korrespondence. Cena 3 » 60 »

» 3. *J. Truhlář.* Počátky humanismu v Čechách. . . . Cena — » 80 »

» 4. *Robert Novák*, Grammatická, lexikální a kritická pozorování u Velleja Paterkula. . . . . Cena 1 » 80 »

» 5. Dr. *Jiří Polívka.* Kronika o Bruncvíkovi v ruské literatuře. Cena 2 » 80 »

ROČNÍK II.

» 1. Dr. *V. Mourek.* Syntaxis složených vět v gotštině. Cena 6 » 40 »

ROČNÍK III.

» 1. Dr. *Jan Kvíčala.* Bádání v oboru skladby jazykův indoevropských. Část I. . . . . Cena 4 » 80 »

» 2. *Robert Novák.* Mluvnicko-kritická studia k Liviovi. Cena 4 » — »

» 3. *Vavřinec Josef Dušek.* Hláskosloví nářečí jihočeských. I. Část: Consonantismus. . . . . Cena 1 » — »

» 4. *Josef Truhlář.* Humanismus a humanisté v Čechách za krále Vladislava II. . . . . Cena 3 » 20 »

ROČNÍK IV.

» 1. *Ferdinand Menčík.* Příspěvky k dějinám českého divadla. Cena 2 » 60 »

ROČNÍK V.

1. Dr. *Jan Kvíčala.* Kritické a exegetické příspěvky k Platonovým rozmluvám. I. Faidros, Gorgias. . . . . . Cena 7 » — »

ROČNÍK VI.

» 1. *Josef Zahradník.* O skladbě veršů v Iliadě a Odyssei. Cena 2 » 80 »

» 2. *Vavřinec Josef Dušek.* Hláskosloví nářečí jihočeských. II. Část: Vokalismus. . . . . Cena 1 » —

» 3. Dr. *Jan Kvíčala.* Kritické a exegetické příspěvky k Platonovým rozmluvám. II. Protagoras. Symposion. . . Cena 6 » 40 »

» 4. *Ignác Hošek.* O poměru jazyka písní národních k místnímu nářečí. . . . . Cena — » 40 »

ROČNÍK VII.

» 1. *Jan Loriš.* Rozbor podřečí Hornoostravského ve Slezsku Cena 1 » 50 »

ROČNÍK VIII.

» 1. *Ignác Hošek.* Nářečí českomoravské. Díl I. Podřečí polenské. Cena 2 » 60 »

ROČNÍK IX.

» 1. *Vavř. Jos. Dušek.* Kmenosloví nářečí jihočeských. Cena 1 » 50 »

» 20. *Dr. Václav Vondrák.* Studie z oboru církevněslovanského písemnictví . . . . Cena 3 » 20 »

ROZPRAVY
ČESKÉ AKADEMIE CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA
PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ.

TŘÍDA III. ČÍSLO 21.

NÁŘEČÍ ČESKOMORAVSKÉ.

NAPSAL

IGNÁC HOŠEK.

DÍL DRUHÝ:

PODŘEČÍ POLNICKÉ.

ČÁST I.

MLUVNICKÝ NÁSTIN PODŘEČÍ POLNICKÉHO.

V PRAZE.
NÁKLADEM ČESKÉ AKADEMIE CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA
PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ.
1905.

TISKEM ALOISA WIESNERA V PRAZE,
KNIHTISKAŘE ČESKÉ AKADEMIE CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA
PRO VĚDY SLOVESNOST A UMĚNÍ.

ÚVOD.

I.

Druhým podřečím nářečí českomoravského mluví se v krajince mezi Klášterem u Žďára na Moravě a Vojnovým Městcem v Čechách a to v těchto vesnicích: Polničce, Stržanově,[1]) Světnově,[2]) Škrdlovicích,[3]) Karlově[4]) a na Cikhaji.

Z těchto vesnic Cikhaj leží na Moravě, ale obyvatelé cikhajští, jsouce od vesnic moravských odděleni lesy, stýkají se více se sousedy českými nežli se sousedy moravskými.

Toto podřečí nazývám polnickým podle vesnice Polničky, která je z těchto vesnic největší.

II.

Obyvatelé těchto vesnic jsou si vědomi, že mluví jinou »řečí« než jakou se mluví na Polensku a u Přibyslavě a v ostatních Čechách, ale nemají pro svou »řeč« zvláštního názvu. Krajinu, ve které bydlí, nenazývají Čechami, nýbrž prostě horami; Čechy začínají jim teprve u Německého Brodu, Chotěboře a Hlinska. Sebe nenazývají Čechy, nýbrž Horáky.

---

[1]) Obyvatelé této vesnice a všech vesnic sousedních říkají: *Strčanov.* Názvu »*Stržanov*« užívají úřady a lidé vzdělaní, jako kněží a učitelé.

[2]) Místo správného názvu »*Světnov*«, kterého užívají úřady a lidé vzdělaní, říká lid domácí a sousedních vesnic: *Setňov* nebo *Sekňov.*

[3]) Názvů: *Škrlovice, Střižanov, Světinov,* které se čtou na generální mapě království českého, vydané od J. E. Wagnera, neužívá nikdo.

[4]) Karlov byl původně císařský dvůr, ležící asi 20 minut od Škrdlovic na sever. Tento dvůr byl r. 1789. prodán několika německým rodinám z okresu českolipského a tyto založily osadu Libinsdorf, nazvanou podle císařského úřadníka Libina, jehož prostřednictvím byl dvůr oněm rodinám prodán. Nyní je Karlov vesnicí smíšenou; i obyvatelé původu německého umějí mluviti plynně česky. Místo »*Karlov*« říkají lidé domácí i sousední obyčejně: *Karel* (do *Karla* nebo do *Kadla*), řidšeji: *Karlo.*

Ve Škrdlovicích pravila mi jedna stařenka: »U Chotiboře sou uš Češi; my sme Horáci.«

Hlavní rozdíly, kterými se liší podřečí polnické od podřečí polenského, jsou:

1. V podřečí polnickém je mnohem řidšeji slyšeti tvary o koncovkách přehlasovaných ve sklonění podstatných jmen vzorů *muž, meč, pole, duše* a ve sklonění náměstek osobních a přisvojovacích než v podřečí polenském. Tvary o koncovkách nepřehlasovaných v uvedených skloněních jsou všude v podřečí polnickém pravidlem.

2. V podřečí polnickém skupiny *dj* a *tj* jsou častěji změněny v *z* a *c* než v podřečí polenském. Tak v podřečí polnickém se říká: *házet, sázet, vyplácet*, kdežto na Polensku se říká větším dílem: *hádět, sádět, vyplátět.*

3. V podřečí polnickém je mnohem řidšeji slyšeti v rozmluvách lidí zpěvavý hlas než na Polensku a u Přibyslavě. A mluví-li někdy lidé zpěvavým hlasem, pak tento zpěvavý hlas nezní tak nápadně jako na Polensku a u Přibyslavě; poslední slabika posledního slova věty anebo poslední slovo věty, je-li jednoslabičné, neprotahuje se tou měrou a nevyslovuje se tak zvýšeným hlasem jako na Polensku a u Přibyslavě.

4. V podřečí polnickém komparativ příslovcí má často koncovku *-ějác* nebo *-ejác*, na př.: *častějác, pozdějác, lechčejác, teplejác* (vedle této koncovky však je též koncovka *-ějc* nebo *-ejc*), kdežto na Polensku a u Přibyslavě koncovky *-ějác* nebo *-ejác* vůbec není.

5. Dativ náměstky *já* zní v podřečí polnickém vždy *mně,* kdežto v podřečí polenském říká se častěji *mi* než *mně* (místy je dativ *mi* na Polensku pravidlem).

6. V podřečí polnickém participium minulé činné rodu mužského čísla jednotného sloves I. a II. třídy o slovesném kmeni *zavřeném* má koncovku *-yl*, na př.: *vedyl, nesyl, vezyl, mohyl, řekyl*; — *sedyl* si, *lehyl* si, *přiběhyl, zapřihyl, zmrzyl* atd. (vedle těchto tvarů je však častěji slyšeti participia: *ved* nebo *vedl, nes* nebo *nesl, vez* nebo *vezl, moh* nebo *mohl, řek* nebo *řekl, sed si* nebo *sedl si* atd.), kdežto na Polensku a u Přibyslavě taková participia koncovky *-yl* nemají.

III.

Jako v oblasti podřečí polenského, tak i v oblasti podřečí polnického pozoroval jsem, že v žádné vesnici domorodí obyvatelé nemluví stejně, ba že ani táž osoba nemluví vždy stejně. O tom může se přesvědčiti čtenář sám z ukázek podřečí polnického. Tak na př. ve Stržanově jedna osoba říkala: *hmla*, druhá osoba: *mhla* a třetí osoba: *mha;* jeden stařec říkal: *rymník, péří* a jeho manželka, rozená též ve Stržanově, říkala: *rymík, peří*; jedna osoba pravila: do *hroba* a jiná osoba: do *hrobu*; jedna stařenka vyslovila: von *křik* a jeden stařec: *křik* sem. — V Polničce jeden stařec říkal: *dyčky*, všichni ostatní lidé, s kterými jsem mluvil, říkali:

dycky. — Ve Škrdlovicích jeden výměnkář vyslovoval zpravidla: *nědo, něco, někerej, ňákej, nědy* a jeho manželka, která od druhého roku věku svého žije ve Škrdlovicích, kde byla vychována od svého dědečka, vyslovovala zpravidla: *nedo, neco, nekerej, nákej, nedy;* týž stařeček pravil: »to je *istotná* pravda« a jeho manželka: »to je *jistá* pravda«; týž stařeček říkal: *levírník, lefko,* von *křík,* f *kůpách* a jiný soused: *revírník, lechko,* von *křikl,* f *kůpech.* — Ve Světnově jeden stařeček pravil: po *chalupech,* v *lesách* a jiný soused: f *chalupách,* v *lesích.* — Na Cikhaji jeden stařec pravil: »řek sem *synovi*«, »povím jim vo *Luňáčkovi,* vo *Honzovi* Bříským« a jiný stařec, který také pochází z Cikhaje, pravil: »jel na *koňoj,* dal sem chalupu *synoj, Vopatoj* to taky tak uďálo, povím jim vo *hejkaloj.*«

Ve Stržanově týž stařeček pravil v různých dobách: *zmrzyl, sedyl* si, *vohlídyl* se, *přitahyl* sem to, *trhyl* sem, *vyčtyl* mu to, *řekyl* sem — *nesl* sem, von *spadl, sedl* — *řek* sem, *slík* sem kabát, jak by je *moh* vysvobodit; *rozvážeji* si! *zastavijou* se u nás! už je mně *lepčejác,* už je mně *lepčejc;* tady je moc *cizích* dětí, tady je *cizejch* dětí! — Táž stařenka pravila: musel *ji* vykopat, slíkli *ju,* v *neděli,* v *nedělu, esi* to uděláte, *jesli* je ešče žif.

V Polničce jeden stařec pravil: »Sviňa mněla ščetiny *takovýhle*« a za chvilku: »Mněla ščetiny *takovýle.*«

Ve Škrdlovicích táž stařenka pravila v různých dobách: dala sem *vohřít* vodu — *vohřil* se — *vohřál* se — voda je *vohřítá* — voda je *zehřátá; dolu* — *dol* — *dólu* — *dól*; von vo *tom* nevěděl — sám při *tem* byl. — Jeden stařeček pravil: to byly selský *lesy* — přimněřili si ty *lese;* nedostávalo se mu *dřivího* — nedostávalo se mu *dříví;* je to *zasaděný* — bylo to *poklizený*; *sfuklo* to — *foukne; tadyle* — *tadyhle*; *esi* — *jesli.* — Jeden rolník říkal někdy: *póle, stóji* a někdy: *pole, stojí.*

Ve Světnově týž stařeček řekl jednou: vedle *stavení, zapřahyl* koňa — a po druhé: *zapřích* koňa, vedle *staveního.* — Jeden soused pravil jednou: z *mostu* — a po druhé: z *mosta.*

Na Cikhaji říkal týž stařeček: *tady* a *taji, túle* a *tuhle, takovýle* a *takovýhle, fšeci* a *fšici, přidem* a *přijdem.*

Příčiny tohoto zjevu jsou několikeré:

1. Skoro všichni obyvatelé za různých příležitostí (v městě, na trzích, na poutech, když meškají v cizině za výdělkem) stýkají se s lidmi, kteří mluví jiným nářečím. Od těchto lidí slýchají vyslovovati některá slova jinak a slýchají od nich jiné tvary, než jakých sami užívají. Doma pak tuto cizí výslovnost a tyto cizí tvary opakují, zvláště když rozmlouvají s cizími lidmi. Na příklad: některý soused, který od dětinství svého říká: *pole, stoji, peři, teplejác, řekyl* sem, slýchá ve městě od »pánů« a měšťanův říkati: *póle, stóji, péři, teplejc, řek* nebo *řekl* sem. V domově svém pak, aby si dodal větší vážnosti, říká před sousedy a cizími lidmi také: *póle, teplejc, řek* nebo *řekl* sem. Někteří lidé pak opakují po něm cizí výslovnost a cizí tvary. Ale ani onen soused ani jeho napodobitelé nemohou odvyknouti domácímu nářečí, které je v nich zakořeněno a které stále okolo sebe

slyší; proto řeknou někdy: *póle* a někdy: *pole,* někdy: *teplejc* a někdy: *teplejác*, někdy: *řek* sem a někdy: *řekyl* sem.

2. Děti poznávají ve škole spisovný jazyk. Když vyjdou ze školy, pamatují si některé tvary spisovného jazyka a užívají jich dále místo tvarův dialektických, kterým se naučily od rodičův. Doma na př. naučily se říkati: »Fčerá sem *bъl* (vyslov: bl) nebo *bъla* (vyslov: b-la) *ch* Polnice« a ve škole učily se říkati: »Včera sem *byl* nebo *byla v* Polničce.« I říkají, když vyjdou ze školy: »Fčerá sem *byl* nebo *byla f* Polnice.« Ale slyšíce stále okolo sebe říkati: *bъl* sem, *bъla* sem, *bъlo* zima, navyknou opět těmto tvarům a řeknou někdy: »*bъl* (nebo *bъla*) sem f Polnice« a někdy: »*byl* (nebo *byla*) sem f Polnice« podle toho, jak si dávají pozor na řeč. A mnozí starší lidé, slyšíce mladší lidi říkati: »*byl* (nebo *byla*) sem doma,« »*bylo* zima,« navyknou si těmto tvarům a říkají někdy: »*byl* (nebo *byla*) sem doma,« »*bylo* zima« a někdy po starém zvyku: »*bъl* (nebo *bъla*) sem doma,« »*bъlo* zima.«

3. Mladíci za naší doby meškají více v cizině (hlavně na vojně) než dříve. Z ciziny přinášejí s sebou tvary, jakých se v jejich rodišti neužívá, říkajíce na př.: byl sem u *kováře*, gde je *žlice?* podej mně *žlici,* v *neděli*, viděl sem *ji*, za *vesnicí*, *zapřách* sem, *nalej*, *nalejte* mně piva, *umej* se, *zakrej* se a pod. Ale slyšíce doma říkati: u *kovářa*, *žlica*, *žlicu*, v *nedělu*, *ju,* za *vesnicou*, *zapřahyl* nebo *zapříhyl* sem, *nali*, *nalite*, *umy* se, *zakry* se, zvyknou zase těmto tvarům a řeknou někdy: byl sem u *kováře,* gde je *žlice?* podej mně *žlici*, za *vesnicí*, *nalej*, *umej* se atd. a někdy: byl sem u *kovářa,* gde je *žlica?* podej mně *žlicu*, za *vesnicou, nali, umy* se atd.

Starší lidé, jak mi pravil jeden rolník ve Škrdlovicích, navykají si mluviti tak, jak slyší mluviti lidi mladší, kteří byli ve světě. Ovšem nečiní to všichni starší lidé. Proto i starší člověk někdy řekne: Gde je *žlice?* podej mně *žlici*, *umej* se a podobně. Tak ve Škrdlovicích pravil mi jeden stařeček, že ve Škrdlovicích málokdo řekne: *žlica, žlicu,* protože prý je to sprostá řeč, ale syn jeho sám řekl přede mnou: »Gde je tvá *žlica?* Vem si *žlicu.*«

4. I staří lidé čtou knihy, zvláště knížky modlitebné nebo noviny; z nich zapamatují si některé tvary spisovného jazyka. Těchto tvarů pak sami někdy užívají, zvláště když rozmlouvají s cizím, neznámým člověkem anebo když vypravují nějaký vážný příběh. Tak ve Škrdlovicích pravila jedna stařenka: »Šla ke *knězi*« a ve Světnově pravil 68letý stařec, který byl mnoho let starostou: »Potkali *kněze*, sedlák mněl *nádenici,* vzal *ji*« (místo: ke knězovi, kněza, nádenicu, ju).

5. V každé vesnici jsou osoby, které se tam přistěhovaly, přiženily nebo přivdaly z vesnic, kde se mluví jiným nářečím. Tyto cizí osoby ovšem nezmění nářečí nového domova svého, na př. Škrdlovic, neboť domácí obyvatelé škrdlovští k vůli nějaké přistěhovalé osobě nepřestanou mluviti tím nářečím, kterému se v dětinství svém naučili od svých rodičů, nýbrž mluví dále tak, jak mluvili, dokud oné cizí osoby ještě v rodišti jejich

nebylo. Ale někteří z domácích obyvatelův. kteří s přistěhovalou osobou často mluví, pochytí třeba od ní některý tvar, kterého se do té doby ve Škrdlovicích neužívalo, na př. vo *tom*, po *ňom*, *teplejc*, *častějc*, *pozdějc* a řeknou někdy po škrdlovsku: f *tem* místě, po *něm*, *teplejác* a někdy: f *tom* místě, po *ňom*, *teplejc*, jak se jim to připlete.

IV.

Když lidé se mnou rozmlouvali nebo mi něco vypravovali, rádi zakrývali — pokud uměli — tu neb onu zvláštnost nářečí svého. Tak v Polničce žádný z domácích obyvatelů v rozmluvě se mnou nevyslovil participia na *-yl*, na př.: *přinesyl*, *sedyl* si, *lehyl* si, ale když sousedé rozpráběli spolu v hostinci, říkali: *řekyl* sem, *nemohyl* sem, husák *pásyl*, *lehyl* si, *přiběhyl*, *přinesyl* a podobně. — Ve Škrdlovicích byl jsem r. 1897. a 1898., ale teprve r. 1900. slyšel jsem tam komparativ příslovečný na *-ejác* a to nejprve od 12letého děvčete, které pravilo: »F týle seknici je *nejteplejác*.« — Jedna stařenka ve Škrdlovicích, vypravujíc mi, že v polovici května jeden člověk ze Škrdlovic zmrzl, pravila: »Skoval se pod mostek a tam *zmrzel*.« Ale ve Škrdlovicích se neříká: *zmrzel*, nýbrž: *zmrzyl* nebo *zmrzl* nebo *zmrz*. Tato stařenka si participium *zmrzel* sama utvořila, aby se vyhnula dialektickému tvaru: *zmrzyl*.

Ve Světnově v hostinci vypravovali mi někteří staří sousedé všelijaké příběhy a žádný z nich nevyslovil přede mnou participia na *-yl*, na př. *řekyl*, *tloukyl*, *sedyl* si, ale hostinský Jozef Šilhánek mi pravil, že tito sousedé, když vespolek rozmlouvají, říkají: *nesyl*, *sedyl* si, *pásyl*, *mohyl*, *řekyl*, *tloukyl*, *lehyl* si a podobně

Zvláštnosti dialektické, které lidé nejvíce zakrývají, jsou: 1. participium minulé slovesa *býti*: *bьl*, *bьla*, *bьlo* (vyslov: bl, b·la, b·lo); místo toho říkají: *byl*, *byla*, *bylo*; 2. participia minulá činná na *-yl*, jako: *řekyl*, *sedyl* si, *lehyl* si; místo toho říkají: *řek* nebo *řekl*, *sed* si nebo *sedl* si, *lech* si nebo *lehl* si; 3. komparativ příslovečný na *-ějác*, *-ejác*, na př. *častějác*, *pozdějác*, *teplejác*; místo toho říkají: *častějc*, *pozdějc*, *teplejc* nebo řidšeji: *častějic*, *pozdějic*, *teplejic*; 4. předložka *ch* místo předložky *f* (t. j. *v*) před slovy, která začínají souhláskou *p*, na př. ch Polnice, ch panským domně, ch Praze; místo toho říkají: f Polnice atd.

V.

Podřečí polnické popisuji hlavně podle mluvy lidí starých. Jsou to:

Ve Stržanově 78letý Filip Blažíček [1]) a jeho 75letá manželka Anna (r. 1903.), 73letá Jozefa Synková (r. 1901.) a 81letý František Krška (r. 1898., † 1899.);

[1]) Podle výpisu z matriky; sám sobě počítá Blažíček 80 let.

v Polničce 79letý Jozef Harus (r. 1901.), 68letý Jan Trojánek a jeho 67letá manželka Jozefa (r. 1903.);

ve Škrdlovicích 73letý Václav Cempírek a jeho 74letá manželka Rozálie (r. 1903.), 70letá Marie Hilerová (r. 1902.) a 76letá Anna Špačková, po chalupě Vábková (r. 1901.);

ve Světnově 82letý Jakub Fijala (r. 1903) a 85letá Vincka Tlustošová (r. 1900., † 1901.);

na Cikhaji 82letý František Roučka (Maršovský, r. 1900.) a 78letý Jan Straka (r. 1903.).

*

Látku k popisu podřečí polnického začal jsem sbírati o prázdninách r. 1897. a 1898., kdy jsem cestoval podél východních hranic českých, abych poznal rozlohu nářečí českomoravského. Podrobněji pak jal jsem se obírati tímto podřečím o prázdninách r. 1900., dostav k tomuto účelu cestovní stipendium veleslavné III. třídy České Akademie, a pak o prázdninách v letech 1901—1903.

Chtěl jsem věnovati studiu tohoto podřečí několik celých prázdnin po sobě — aby člověk poznal podrobněji nářečí některé krajiny a sebral větší počet ukázek dialektických, k tomu je potřeba několika měsíců — ale bohužel jednak pro churavost, jednak pro různé překážky mohl jsem tomuto účelu věnovati každého roku jen větší nebo menší část prázdnin. Doufám však, že přes to bude popis podřečí polnického dosti úplný a sbírka ukázek jeho dosti hojná.

Všem, kdo mi vypravovali příběhy a pověsti, které uvádím jako ukázky podřečí polnického, vzdávám za jejich ochotu srdečné díky, zvláště Václavu Cempírkovi, manželce jeho Rozálii a Františku Leopoldovi ve Škrdlovicích, Jakubu Fijalovi ve Světnově, Jozefě Synkové, Filipu Blažíčkovi, manželce jeho Anně a Janu Ambrožovi ve Stržanově.

Pánům, kteří mě seznamovali s osobami, z jejichž řečí bych mohl poznati nářečí té které vesnice, děkuji vřele za služby, které mi tím prokázali. Jsou to pánové: Jozef Konečný, řídící učitel v Hoješíně, dříve ve Stržanově, Ignác Černý, řídící učitel ve Škrdlovicích, František Vítek, řídící učitel ve Světnově, Jozef Šilhánek, hostinský ve Světnově, Amos Harnach, správce školy na Cikhaji, který mi též pomáhal zapisovati některé ukázky z Cikhaje.

K ukázkám tohoto podřečí připojil jsem poznámky, aby čtenáři snáze porozuměli tekstu.

V Hodoníně dne 18. prosince 1903.

Ignác Hošek.

Část první.

Mluvnický nástin podřečí polnického.

Zkratky: C = Cikhaj, K = Karlov, P = Polnička, St = Stržanov, Sv = Světnov, Š = Škrdlovice.

Když u některého tvaru nebo slova uvádím jméno vesnice, říkám tím pouze, že uvedený tvar nebo uvedené slovo jsem slyšel v této vesnici; tím však nepravím, že uvedeného tvaru nebo slova užívá se jen v této vesnici a nikde jinde a že ho užívají v této vesnici všichni lidé. Když na př. píši: *lechčejác* St, Š, *zapříhyl* Sv, znamená to, že jsem příslovcový komparativ *lechčejác* slyšel ve Stržanově a ve Škrdlovicích a participium minulé činné *zapříhyl* ve Světnově. Tím však neříkám, že 1. příslovcového komparativu *lechčejác* se užívá jen ve Stržanově a ve Škrdlovicích a participia *zapříhyl* jen ve Světnově; 2. že všichni lidé ve Stržanově a ve Škrdlovicích říkají vždy: *lechčejác* a že všichni lidé ve Světnově říkají vždy: *zapříhyl.* V žádné vesnici zajisté nemluví všichni lidé stejně.

Když u některého slova nebo tvaru není připojeno jméno vesnice, znamená to, že toto slovo nebo tento tvar je slyšeti ve všech vesnicích tohoto podřečí.

Oddíl prvý.

Hlásky.

A. Samohlásky.

a, *á*.

I. Kvantita.

1. Za spisovné *a* je *á*:

a) V instr. jedn. č., v gen., dat., lok. a instr. mn. č. podstatného jména *brána*: před *bránou,* z *brán*, g *bránám*, v *bránách, bránama.*

Poznámka. Vedle genitivu mn. č. *brán* také se říká *bran* Š.

b) V instr. jedn. č. podstatných jmen: *kráva*, *práca, sláma* s *krávou, prácou, slámou.*

Poznámka. Vedle instrumentálu jedn. č. *krávou* také se říká — ale řidšeji — *kravou* St.

c) V nepřímých pádech neurčité číslovky *mnoho*: po *mnohá* letech St.

d) Ve slovech: *ádjunk* P, *álija* St (t. j. aleje), *bábička, doposavád* Sv, *dosavád* P, *fára*, *fčerá*, *Ján* (gen. a akkus. *Jána*, dat. *Jánovi*, vok. *Jane*, lok. vo svatým *Jáně*, instr. z *Jánem), křádnout* Š (t. j. chřadnouti), Panenka *Marijá* St, *nerád*, *neráda, nerádo, posavád, rádní* K, Š, *sotvá*, *támle* K, Sv, Š.

Poznámka 1. Vedle slova *bábička* říká se také — ale velmi zřídka — *babička* St.

Poznámka 2. Vedle *dosavád* říká se častěji: *dosavad.*

Poznámka 3. Také se říká: *křadnout, posavad* St, *sotva* Š, *tamle* Š.

2. Za spisovné *á* je *a*:

a) V podstatných jménech: *blato*, *čaka, hrabě* (náčiní hospodářské), *jahle*, *jama*, *kamen, klada, lafka*, *mak*, *paž* a mn. č. *paže, prah, radlo*, *rana, saně*, *skala*, *vrana*, *žaba.*

b) Ve přídavném jméně výrokovém *zdrav*, *zdravo*, na př.: Byl sem *zdraf* C; to je *zdravo* Sv. — Ale obyčejně se říká ve výroku· *zdravej, zdravý*. V ženském rodě slyšel jsem vždy ve výroku: *zdravá.*

c) V gen. jedn. č číslovky *pátá* po *půl*: Je půl *paty* (t. j. páté).

d) V jednoslabičných infinitivech: *brat*, *cpat, dat, drat*, *hnat, klast, krast, lhat, prat*, *psat*, *rvat*, *řvat, spat*, *stat, znat*, *zvat, žrat.*

e) V oznamovacím způsobu přítomného času slovesa *plakat: plaču, plačeš, plače, plačeme, plačete, plačou.*

f) Ve slovesech: *podošahnout* (dosáhnouti), *pomahat* P, St, Sv, Š, *praskat* (bičem), *slabnout* C, *zeslabnout* St, *škrabat* (na př. brambory; *škrábat* říká se o kočce), *tahnout* a složeninách: *natahnout, utahnout*, *vytahnout*, *zatahnout* a pod., *votpřisahnout*, *vypřahnout*, *zapřahnout.*

Krátká *a* zůstává ve všech tvarech slovesných: *podošah* P, *zeslabyl* sem St (t. j. zeslábl), *tahne*, *tah* (t. j. táhl), *vytahli, zatahli, vypřahli, zapřahli.*

Poznámka 1. Ve všech vesnicích se říká: *kráva,* ale ve Stržanově jeden stařeček říkal: *krava.*

Poznámka 2. Vedle infinitivů: *brat*, *dat* St, Š, *žrat* C, Sv slyšel jsem vyslovovati: *brát* (všude), *dát* (všude), *žrát* Sv. — Častěji je slyšeti *dat* než *dát.*

Ale ve slovech: *brát*, *dát, žrát* neznělo mi *á* tak dlouze, jak se vyslovuje ve spisovném jazyku. Toto *á* zdálo se mi býti prostřední délkou mezi *a* ve slovech *dar, slad* a mezi *á* ve slovech *krása, sláva.* Proto nazývám toto *á* prostředně dlouhým anebo polodlouhým.

Poznámka 3. Dlouhé kmenové *á* mají slovesa: *bát se*, *hrát* (*hrál, hráli*), *pást, smát se, stát, tát*, *třást*, *zábst*, *zrát* a jejich složeniny.

Poznámka 4. Ve slovesech: *pomahat, tahnout* a jeho složeninách, *vypřahnout, zapřahnout* je slyšeti vedle tvarů s krátkým kmenovým *a* také tvary s dlouhým kmenovým *á*. Tak ve Škrdlovicích říkali jedni: chtěli mu *vypřahnout* koňa, musíš *zapřahnout*, *zapřahneš*, *vypřah* mu koňa, *vypřahli* mu koně (dva) z voza, *zapřach* sem, *zapřahl* — a druzí: musil sem *vypřáhnout*, musíš *zapřáhnout*, *vypřáh* mu koňa z radla, *zapřách* koňa; ve Světnově pravil týž stařec jednou: *zapřáh* a po druhé: *zapřahyl*. — Ve Světnově pravila táž stařenka: *natáhla* sem se, *tahyl* (t. j. táhl); ve Stržanově pravil jeden stařec: *pomáhal*, *vytach* šavlu, *přitahyl* sem to, *stah* mu kůžu — a jiný soused: *pomahal, vottáh*, (t. j. odtáhl), *vytách* šavlu.

II. Přehláska.

1. Krátké *a* se nepřehlasovalo:

a) Ve kmenech slov: *jačet* (t. j. křičeti; »co jačíš?« Š, St), *jařica*, *jasen* C, *jatelina*, *přadeno* St, *přadivo* St, *přadýnko*, *přaska*, *přaslica* St, Sv, Š; — *přadu*, *přadeš*, *přade* atd.; *třasu se*, *třaseš se*, *třase se* atd.; *třasení*; *zabe* mně (acc.), huši mně (akk.) *zabou*.[1])

b) Ve slově: *kolaj* St.

c) V gen. (u životných též v akk.) j. č. podst. jmen vzorů *muž*, *meč*: nemá *můža*, nemá *hospodářa*, lidi se modlí u *kříža* na fsi Š.

d) V nom. a akk. mn. č. slova *pole*: Za pazderňou má louky a *pola* P, rosprodali *pola* Š; — zřídka také v gen. j. č.: přišla sem právě s *pola* Sv; bylo pot třicet mír louky a *pola* Š; pravidlem je v genitivě j. č. přehlasovaný tvar *pole*, kdežto v nom. akk. mn. č. pravidlem je nepřehlasovaný tvar *pola*.

e) V nom. j. č. podst. jmen vzoru *duše*: *kaša, sukňa*, *večeřa*, *kůža, práca, žlica* atd.

f) V nom. j. č. rodu ženského náměstek *náš*, *váš*: *naša* panímáma, *vaša* holka.

g) V koncovce instrumentálu mn. č. podst. jmen vzorů *duše* a *daň*: běžel za *slepicama*; to se musí *hrabjama* uhrabat P; to bylo předc *žňama* Sv; koncovku *-ama* mají i podst. jména vzorů *muž*, *meč*: vadil se z *biličama* C; jezdí z *hrncama* Š; to bylo letos porád s tejma *vohňama* Š.

h) Ve přechodnících: *choďa*, *kleča*, *leža*, *seďa*, *stoja*.

Poznámka. Není důvodů věcně nebo logicky platných, proč by tvary uvedené pod *c)—h)* měly se pokládati za novotvary, které by byly nastoupily na místo starších tvarů o přehlasovaných koncovkách: *může*, *pole*, *práce*, *naše*, *slepicema*, *chodě* a pod.

[1]) Nelze ničím dokázati, že tvary: *přadeš*, *přade*, *přademe*, *přadete*, *třaseš se třase se*, *třaseme se*, *třasete se*, *zabe* jsou v podřečí polnickém novotvary, které nastoupily na místo tvarů: *předeš*, *přede*, *předeme*, *předete*, *třeseš se*, *třese se*, *třeseme se*, *třesete se*, *zebe*.

2. Krátké *a* se přehlasovalo:

a) V podst. jméně *plīščenica* Š (ze staršího: *plīščanica* = plískanice).

b) V komparativě *rejší* (radší) a *rejši* (raději).

c) Ve přítomném čase slovesa *zajít*: *zejdu, zejdeš, zejde* atd.; *zejdi, zejdite,* na př.: Já nede *zejdu* P; *zejdi* k potoku a vobrac tu pelunku St; *zejdi* do Kláštera St.

d) V rozkazovacím způsobu slovesa *hrát*: *hrej si, hrejte si; zahrej, zahrejte.*

e) V koncovce příslovcí *hnetkej, tetkej* (ze starších tvarů: *hnetkaj, tetkaj*).

f) Ve všech těch tvarech slovesných, ve kterých spisovný jazyk má samohlásku *a* přehlasovánu, na př.: *běžet* — *běžel; sázet* — *sázej* — *sázel*; *dělej* — *dělejte*; *dej* — *dejte*.

Poznámka 1. Komparativ *rejší* vznikl z původního komparativu *razší* (srovnej staročeské komparativy: *chuzší, mlazší*) tím, že *z* před *š* se změnilo v *j*, načež *a* před *j* se přehlasovalo v *e*.

Poznámka 2. Příslovce *hnetkej, tetkej* vznikla ze starších příslovcí *hnetkaj, tetkaj;* tato příslovce zase utvořila se z příslovcí *hnetka, tetka* tím, že se k nim přisulo *j* jako v moravských příslovcích: *dneskaj, přecaj, včilkaj, včeraj, venkaj* se přisulo *j* ku příslovcím: *dneska, přeca, včilka, včera, venka* (Bartoš, Dialektologie I. 65, 88, 110).

3. Dlouhé *á*

a) je nepřehlasováno:

α) zpravidla v koncovce dativu mn. č podstatných jmen vzoru *duše*, na př.: dej *slepicám* žrat C, St, Š; dej *slepicám* žrát Sv; vaří to *sviňám* Sv, St;

β) často v koncovce lokálu mn. č. podstatných jmen vzorů *duše, hráz*, na př.: to kvítí růste na *mezách* Š, Sv (nom. j. č. je *meza*); bylo to ve *žňách* Š;

b) je přehlasováno a zúženo v *í*:

α) ve slovech *namítnout se* St (t. j. namátnouti se) — chodí *po řítkou* nebo *po pořítkou* (t. j. dům od domu; ze slova: *pořádka*) — *pořitkovač* (kdo chodí na stravu dům od domu) — *příst, přídla* sem, ženský *přídly, přídlo se*; v podst. jménech *přídlo, přístva* — *popřívat* (t. j. popřávati) — *řísnej* (t. j. řásný) — *nasmíli* sme se, *usmíl* se St (vedle toho se říká častěji: *nasmáli* sme se, *usmál* se) — *šíhnout* St (t. j. sáhnouti) — *třísť* C, Š (vedle toho častěji se říká: *třást*). *votřísl, votřísla* sem se St (častěji se říká: *votřásl* sem se) — *uhříl* se Š (vedle toho se říká: *uhřál* se), *uhřítej* Sv (vedle toho se říká: *uhřátej*) — *uvíznout, uvízl* — *vohřít, vohříl, vohříla* sem se, *vohřítá* voda St, Sv, Š (vedle toho se říká v těchto vesnicích: *vohřát, vohřál, vohřála* sem se, *vohřátá* voda) — *zapříhnout* St, Sv; *zapříhnu, zapříhneš* atd. St, Sv; *zapříhni, zapříhnite* St, Sv; *zapříh* P, St, Sv, *zapříhyl* Sv (vedle toho se říká v těchto vesnicích: *zapřahnout,*

zapřahnu atd., *zapřahni*, *zapřahnite, zapřáh* nebo *zapřáhl*, *zapřah* nebo *zapřahl, zapřahyl)*; — *zehřit* St, Sv, Š (vedle toho se říká: *zehřát*);

β) v koncovce dativu mn. č. podstatných jmen vzorů *duše* a *hráz*, na př.: dej *slepicím* žrat St; k *vánocím* přídu St;

γ) v koncovce lokálu mn. č. podstatných jmen vzorů *duše* a *hráz*, na př.: povidáme si vo *čarodenicích* St; chodí po *vesnicích* St; už je po *žních* P, Š;

δ) v koncovce *-ějíc* nebo *-ejíc* komparativu příslovcí, na př.: *častějíc* St, *pozdějíc* St (tyto komparativy vznikly z komparativů *častějác*, *pozdějác*, které je slyšeti v též vesnici vedle komparativů *častějíc*, *pozdějíc*).

Poznámka. Vedle koncovek pádových *-ím, -ích* je slyšeti všude také koncovky *-ám*, *-ách*.

III. Odsouvání.

Koncovka *-a* se odsula:

a) V nom. j. č. těchto podst. jmen rodu žen. na *-eň*: *kovářeň* St, Š, *palíreň* St, *pekáreň* C, P, St, Š, *vofčíreň* St;

b) v nom. j. č. podst. jména *louž* C, St, Š nebo *lúž* Sv;

c) v nom. j. č. podst. jména: *řás* Š (Leopold).

Důvod, proč myslím, že v těchto slovech se odsula koncovka *-a*[1]) a nikoli snad koncovka *-e*, která by byla vznikla přehláskou ze starší koncovky *-a*, je tento:

Tvary: *kovářeň*, *palíreň*, *pekáreň*, *vofčíreň*, *louž* a *lúž*, *řás* je slyšeti vedle tvarů: *kovárňa* C, P, St, Sv, Š, *pálírňa* St, Sv, *pekárňa* P, St, Sv, Š, *vofčírňa* St, *luža* St (Synková),[2]) *lúža* Sv, *louža* C, P, *řása* nebo *rása* St (Blažíček) — avšak tvarů s koncovkou *-e* tam nikdo z domácích obyvatelův neužívá a ani dříve neužíval, jak nejstarší lidé svědčí. Tedy tvary: *kovářeň*, *palíreň*, *pekáreň*, *vofčíreň*, *louž* a *lúž*, *řás* nastoupily přímo po tvarech *kovárňa*, *palírňa*, *pekárňa*, *vofčírňa*, *louža*, *lúža*, *řása* t. j. koncovka *-a* se v těchto slovech odsula.

d) Koncové *-a* se odsulo ve příslovcích: *pořádejk*, *potomejk*, *prvejk*, *zasejk*.

Tato příslovce vznikla ze starších příslovcí: *pořádejka*, *potomejka*, *prvejka*, *zasejka*, která byla utvořena touž příponou *-ka* jako příslovce dosud žijící v podřečí polnickém: *dneska*, *hnetka*, *semka* C, *teťka*, *venka* C. — Ve příslovcích: *dneska*, *hnetka*, *semka*, *teťka*, *venka* koncové *-a* se neodsulo, protože výslovnost toho nedopouštěla.[3])

---

[1]) Mluvč dle zvyku dosud rozšířeného; ve skutečnosti uvedené tvary vznikly analogií dle podst. jmen vzoru *daň*.

[2]) Ve Stržanově na př. 72letá Josefa Synková pravila: *luža* a 72letá Anna Blažíčková řekla: *louž* (r. 1900).

[3]) I v jazyku chorvatském, srbském a ruském odsouvá se koncovka *-a*, na př: v chorvatštině a srbštině má genitiv j. č. přídavných jmen rodu mužského a středního

IV. Jiné změny.

1. Za spisovné *a* je *ja* ve slově *pjatro* (patro ve stodole; všude).
2. Za spisovné *a* je *u* ve slově *čuditi.*
3. Za spisovné *á* je *o* ve slově: *šlopa* Š (šlápěje).
4. Za spisovné *á* je *ou* ve slovech: *škařoupka* C, *škaroupka* St (skořápka), *šloupnout* St (šlápnouti).
5. Za německé *a* je *u* ve slově: *fajrum* St. (z něm. Feierabend).

e, é.[1])

I. Kvantita.

1. Za spisovné *e* vyslovují někteří lidé v různých vesnicích v některých slovech prostředně dlouhé *é: céra* Š, *péři* C, St, Sv, *zélí* C, Š, *léží* Š, *péreme* Š, *léžel* Š

V těchto slovech nezní dlouhé *é* tak dlouze, jako se vyslovuje ve spisovném jazyku dlouhé *é* ve slovech: *déšť, léto, jméno, péro* a pod. Proto nazývám toto dialektické dlouhé *é* prostředně dlouhým nebo polodlouhým. Toto dlouhé dialektické *é* vzniklo z krátkého *e* teprve v době, kdy dlouhé *é* už se přestalo úžiti v *ý* nebo *í*.

Častěji slyšel jsem vyslovovati ve Škrdlovicích *cera, peři, zelí, leží, pereme, ležel* než: *céra, péři, zélí* atd.; ve Světnově a ve Stržanově někdo vyslovuje *péři* a někdo *peři*. Jeden stařec ve Stržanově říkal: *péři,* a jeho manželka říkala: *peři,* a oba pocházejí ze Stržanova. Na Cikhaji někdo říká: *péři, zélí* a někdo: *peři, zelí.*

2. Za spisovné *e* je *í:*

a) ve slovech: *dvacítník, kvíčerek, kvíčerou, plína, sídmej, šístej;*

b) v koncovce participia min. trpného *-eno,* na př.: *vynešíno* Š, *zemlíno* St, Sv, *dovolíno* St, *poručíno* St, *navožíno* Š, *sklizíno* Sv, *vysloužíno* Š, *zamračíno* Š, *vodevříno* St, *zavříno* St.

Poznámka. Místo očekávaného *e* je *í* v participiích minulých trpných: *podepřítej, utřítej, vodevřítej, zavřítej, zedřítej.*

3. Za spisovné *é* je *e*:

a) v podst. jménech: *dešč* (všude), *dveře* C, St, Sv, Š, *dveři* P, St, Sv, Š, *lekárna* nebo *lekárňa* Š, *lekař* Š, *leto* (všude), *leta* (všude), *meno* (všude), *pero* (všude), *steblo* P, Š;

b) v infinitivech: *klet, kvest, lest* (lézti), *nest, pect, plest, tect, vest* (vésti a vézti) a jejich složeninách, jako: *roskvest, vykvest, vylest, zalest, unest, vynest, zanest, upect, utect, uvest, zavest* atd.;

---

koncovku *-oga* i *-og* (*dobroga* nebo *dobrog* prijatelja); v ruštině říká se: я учусь, вы учитесь, учись! místo: я учуся, вы учитеся, учися! — I v češtině odsula se docela patrně koncovka *-a* v dialektickém příslovci *odzdol* = odzdola (Kott, VII, Dodatky str. 74.).

[1]) Uvádí se tu i takové *e, é,* které vzniklo z *ě*, staroslov. *ѣ*.

c) v koncovce nom. mn. č. *-é* a *-ové*: *Anděle* spívali St; dyby to naše *ocove* viděli! St. — Zřídka někdo řekne koncovku: *-ové*, na př.: f tem kostele byli *duchové* St.

Poznámka 1. Někteří lidé v různých vesnicích v některém z uvedených infinitivů vysloví někdy *i* místo dialektického *e*, na př.: *kvíst* C, *uvíst* Š (uvézti).

Poznámka 2. Vedle obecného nominativu *dešč* je slyšeti — ale zřídka — také nominativ *dýšč* (gen. *dešču*). Nominativ *dýšč* slyšel jsem jen ve Škrdlovicích a Světnově vedle nominativu *dešč*.

Poznámka 3. Vedle obyčejného tvaru *meno* (t. j. jméno) slyšel jsem jednou od starce tvar *mýno* Sv.

Poznámka 4. Vedle tvaru *pero* říká se také: *péro* P, Š. — Slovo *péro* vzniklo dloužením ze staršího dialektického slova *pero* v době, kdy *é* už se přestalo úžiti v *í* nebo *ý*.

II. Jiné změny.

1. Úžení. *a*) Krátké *e* zúžilo se v *i* ve slově *přeci*. — Vedle *přeci* říkají také: *přece*.

b) Dlouhé *é* zúžilo se ve všech slovech a tvarech v *í* nebo *ý*, na př.: *chlíb*, *chlív*, *mlíko*, *slíct*, *voblíct*, *kamínek*, *prstýnek*, *vohýnek*, *dobrý* pole, do *nový* chalupy.

2. Za spisovné *e* je *a* ve slovech: *kancalář*, *přadu*, *přadeš* atd. (jen ve přítomném čase), *třasu*, *třaseš* atd. (ve přítomném čase), *zabe*, *zabou* (ve přítomném čase).

3. Za spisovné *e* je *ě* ve slovech: *smětat* St, *nasmětat* St, *vymětat*, *zamětat; stěk* (t. j. vztek), *stěkat* se (t. j. vztekati se; vyznam: *dováděti*), *stěkavej* (dovádivý).

4. Za spisovné *e* je *o* ve slovech *šlohat* St, *šlopa* St, Š (šlepěje).

5. Za dialektické *e* je *u* ve slově *meducina* Š (místo: medicina = lék). — Samohláska *u* dostala se do slova *meducina* bezpochyby tím, že lid odvozoval toto slovo od slova *med*, gen. *medu*.

6. Za spisovné *e* je *ej* ve slovese *blejsknout* se, *blejsklo* se, *zablejsknout* se, *zablejsklo* se St. — Vedle toho říká se také: *bleskne* Š, *blesklo* se Š.

Poznámka 1. Sloveso *blejsknout se* vzniklo ze staršího dialektického slovesa *blýsknout* se; je to změna kvantity.

Poznámka 2. Změnou kvantity vzniklo i slovo *žejbro* (korýtko, po kterém se sypou brambory do sklepa) ze slova *žebro*. Postup byl tento: *žebro* — *žébro* — *žíbro* — *žejbro*.

Poznámka 3. Za spisovné slovo *vařečka* říká se: *vařeja* Š, *vařejka*, *vařejčka*. — Spisovné slovo *vařečka* vzniklo ze staršího slova *vařejčka*, které žije dosud v tomto nářečí, vysutím souhlásky *j*.

7. Za dialektické *e* je *ej* ve slově *pankejta* Š (silniční příkop). — Vedle *pankejta* říká se také: *panketa* C.

8. Za spisovné *e* je *i*: *a*) ve slově: *znojimskej*, na př.: *znojimská* mouka Sv; — *b*) v imperativě mn. č.: *modlite se, pošlite.*

9. Za spisovné *é* je *ej* ve slovech: *Švejda, švejckej* (Švéda, švédský). V těchto slovech vzniklo dialektické *ej* asi takto: Slova: *Švéda, švédský* změnila se úžením ve tvary: *Švýda, švýdský*, načež *ý* se roztáhlo v *ej*: *Švejda, švejdskej.*

10. Za německé *e* v koncovce *er* je *í*: *mordíř* St, *raubíř* St.

III. Odsouvání.

Koncovka *e* je odsuta v komparativech: *bliž, hlejb, míň, níž, spíš, víc, vejš.*

Poznámka. Nelze ničím dokázati, že nominativy: *báň, dáseň, díž, hráz, koudel, mříž, paž, polovic, postel, tíž, věž, vůbec, zem* vznikly v oblasti podřečí polnického ze starších nominativů: *báně, dásně, díže, hráze . . . věže . . . země* — jinými slovy, že v těchto nominativech odsula se koncovka -*e* nebo -*ě*.

Naproti tomu máme důvod souditi, že nominativy: *báň, dáseň, díž, hráz* a pod. nastoupily přímo po starších nominativech: *báňa, dásňa, díža, hráza . . . paža . . . věža . . . zemja* — jinými slovy, že v nominativech: *báňa, dásňa, díža, hráza . . . paža . . . věža . . . zemja* odsula se koncovka -*a*.

Důvod je tento:

1. Podst. jména: *báň . . . paž . . . věž . . . zem* patřila původně ku vzoru *duše*. Ale všechna podstatná jména, která v podřečí polnickém za naší doby patří ku vzoru *duše*, mají posud v nominativě j. č. koncovku -*a*, na př.: duša, práca, slepica, kůža, večeřa, sukňa, meza atd.[1])

Nelze pak předpokládati, 1., že lid před několika stoletími v nom. j. č. v některých podstatných jménech vzoru *duše* koncovku -*a* nepřehlasoval, na př. ve slovech: *duša, kůža, meza, práca, slepica, sukňa* — ale v některých jiných podstatných jménech téhož vzoru, na př. ve slovech: *báňa, hráza, paža, věža, vůbca* (nebo *vóbca*), *zemja* že koncovku -*a* přehlasoval v -*e* a 2., že lid v oblasti podřečí polnického koncovku -*a* přehlasoval v -*e* náhodou jen v těch slovech, která ve spisovném jazyku a v jiných nářečích českých patří ku vzoru *daň*.

2. Některá podstatná jména v podřečí polnickém mají dvojí nominativ j. č.; říká se: *kovárňa, palírňa, pekárňa, vofčírňa, louža, lúža, řása* a vedle toho: *kováreň, palíreň, pekáreň vofčíreň, louž, lúž, řás;* ale tyto nominativy ukončené měkkou souhláskou nastoupily přímo po nominativech s koncovkou -*a*; na př. mezi tvarem *kováreň* a tvarem *kovárňa* není a nebylo — podle svědectví starých lidí — přechodního tvaru *kovárně.*

---

[1]) Mínění, že tvary: *duša, práca, slepica, kůža* a pod. jsou novotvary, je bezdůvodné.

Tento úkaz tedy dokazuje, že i nominativy: *báň* . . . *hráz* . . . *paž* . . . *věž* . . . *zem* nastoupily v podřečí polnickém přímo po nominativech: *báňa, hráza, paža, věža, zemja*, že v tomto podřečí nebylo přechodních tvarů: *báně, hráze, paže, věže, země.*

Tato změna obyčejně se vyjadřuje větou, že se odsula koncovka nominativu j. č., kterou ve spisovné češtině bylo *-e* nebo *-ě* (věže, země). Ale ve skutečnosti není to změna hláskoslovná, nýbrž je to změna tvaroslovná. Neboť nominativy: *báň, hráz, věž, zem, louž, pekáreň* a podobné utvořily se analogií podle nominativu těch podstatných jmen, která byla původně kmeny na *-i,* ale později tvořila buď některé nebo všechny pády podle vzoru *duše* (ovšem až na nominativ a akkusativ j. č.). Taková podstatná jména byla už ve staré češtině; na př. podst. jmeno *čeleď* mělo genitiv *čeledi* a genitiv *čeledě.* Tímto způsobem vznikl nový vzor *daň.*

Proto mluvíce správně řekneme: Nominativy: *báň, hráz, věž, zem, louž, pekáreň* a podobné nevznikly ze starších nominativů: *báně, hráze, věže, země, louže, pekárně* atd. nebo: *báňa, hráza, věža, zemja, louža, pekárňa* atd. tím, že se odsula koncovka nominativu j. č. *-e, -ě* nebo *-a, -ja,* — nýbrž nominativy: *báň, hráz, věž, zem, louž, pekáreň* atd. jsou novotvary, které se utvořily analogií podle slov, jako je *daň.* Tyto novotvary pak ponenáhlu vytlačily starší nominativy na *-e, -ě* (ve spis. a obecné češtině) nebo *-a, -ja;* na př. novotvar *zem* vytlačil (bezpochyby protože je kratší) starší nominativ *země* nebo dialektický nominativ *zemja.*

IV. Vysouvání.

Samohláska *e* se nevysouvá v pádech těchto podstatných jmen: *bez* (g. bezu, i. bezem), *len* (g. lenu, d. k lenu, i. lenem, mn. č. leny, i. lenama), *nářek* (g. nářeku, mn. č. nářeky Š), *pohřeb* (na pohřebě St).

Kromě toho slyšel jsem: *netekla* (t. j. nedotkla) se toho St; nebylo ani *teknuto* Sv (t. j. dotknuto).

V. Vsouvání.

Samohláska *e* je vsuta ve slovech: *Klusborek,* g. *Klusborka* (t. j. Krucemburk, z něm. Kreuzberg), *mysel* St, *smysel* Š, *zhořeknout* Š (t. j. zhořknouti).

Ve slově *zhořeknout* mohl by někdo samohlásku *e* pokládati za střídnici za bývalou samohlásku *ъ*, ale tento výklad byl by velmi nepodobný pravdě.

ě.

I. Kvantita.

1. Ve slovese *běžeti* někteří lidé vyslovují prostředně dlouhé *jé* místo krátkého *ě*: *bjéžet, bjéží, bjéžel* Š. — Ale tuto výslovnost je slyšeti zřídka; zpravidla vyslovují lidé krátké *ě*: *běžet, běží, běžel.*

2. Za spisovné *ě* je *í:*

a) v infinitivech sloves: *dozvědít se* St nebo *dovedít se*, *dozvedít se* C *povědít* C, St, Š nebo *povedít* Š, *vypovědít;*

b) v participiu minulém činném slovesa *zavodít* se: *zavodíla se* St (t. j. zaoděla se);

c) v koncovce participia minulého trpného -*íno: trpíno*, *rozumíno*, *povědíno:*

Poznámka. Místo očekávaného *ě* je *í* v participiu minulém trpném *zavodítej* St (t. j. zaoděn).

II. Jiné změny.

1. Za spisovné *ě* je *e*:

a) ve slovech: čarodejnej, čarodeník, čarodenica, dřevenej, dovedít se C, povedít Š, vypovedít Š, vedël Sv, povedël Sv; — jednou jsem slyšel: *bežel* P, *vetvička* Š (obyčejně se říká: *běžel, větvička*),

b) v předponě *ne-*: *negdo*, *nedo*, *neco*; *nekolik; nejakej* nebo *nákej; nekerej; negde, nede, negdy; vodnekaď;*

c) v participiu min. trpném *vystavenej* St, Sv (t. j. vystavěn). — Vedle toho také se říká — ale řidšeji —: *vystavěnej* St.

Poznámka 1. Tvary: *dovedít se*, *povedít, vypovedít, vedël, povedël* je slyšeti zřídka; obyčejně se říká: *dozvědít se, povědít, vypovědít, věděl, pověděl.* — Ve Světnově jeden stařec říkal někdy: *vedël, povedël* a někdy: *věděl, pověděl.*

Poznámka 2. Vedle náměstek a příslovcí s předponou *ne* je slyšeti všude také náměstky a příslovce s předponou *ně: nëgdo*, *nědo, něco*, *něde*, *někerej* atd. — V též vesnici, ba v též rodině řekne na př. někdo: *neco* a jiný zase: *něco.*

2. Za spisovné *ě* je *i*:

a) v gen., dat., lok. a instr. j. č podstatného jména *sníh*: gen. moc *snihu*, lok. ve *snihu*, instr. pot *snihem;*

b) ve slovech: *bilič* C, St (bělič), *bilisko* C, St, Š (bělisko), *Chotiboř*, *náfščiva* St nebo *náščiva* Š, *nekřtiňátko* Š;

c) v imperativě mn. č.: *kleknite*, *sednite si*, *řeknite*, *táhnite, dime* (jděme), *dite* (jděte);

d) v participiu min. činném slovesa *zardít se*: *zardila se* Sv.

Poznámka. V imperativě mn. č. je *i* také za spisovné *e*, vzniklé z původního *ě*, na př.: *vodevřite, zavřite, utřite, modlite se*, *pomyslite si*, *pošlite.*

3. Za spisovné *ě* je *ou* ve slově *ďouravej* St. — Vedle slova *ďouravej* říká se ve Stržanově častěji: *děravej.* V ostatních vesnicích slyšel jsem jen: *děravej.*

i, í. [1])

I. Kvantita.

1. Za spisovné *i* je *í* ve slově *pívo.*

Vedle sloves *křiknout*, *vykřiknout*, *křik* (t. j. křikl), *vykřik* (t. j. vykřikl) je častěji slyšeti: *kříknout*, *vykříknout*, *křík*, *vykřík; vykříkla*, *vykříklo.*

Vedle slova *Jihlava* říká se také *Jíhlava* St.

2. Za spisovné *i* je *ej*:

a) V koncovkách gen., dat., lok. a instr. mn. č. náměstek *náš, váš: našejch*, *vašejch* — *našejm, vašejm* — *našejma*, *vašejma.* — Tato změna však není hláskoslovná, nýbrž je to změna tvarová.

b) V participiu min. činném slovesa *voctnout* se: *vocejt* sem se f příkopě St. — V tomto případě *ej* vzniklo ze staršího *í* jako slovo *lesejček* vzniklo ze slova *lesíček.*

c) Ve slovech *zejma* (roční doba), *kmejtnout se* (t. j. kmitnouti se), *mejhnout se*: *Kmejtlo* se světlo Š. Vono se to jenom *mejhlo* Š.

Poznámka. Slova *zejma* v podřečí polnickém velmi zřídka se užívá; slovo *zima* znamená nejen »studeno«, nýbrž i čtvrtou dobu roční.

3. Za spisovné *í* je *i*:

a) ve slovech: *hlina, křida, lipa, misa, pica, řiva, sila, žila;*

b) v komparativě příslovečném *rejši* (t. j. radší) nebo *rači*;

c) v infinitivech: *bit*, *pit, šit;*

d) někteří lidé krátí koncovku *-í* těch slov dvouslabičných, ve kterých prodlužují první slabiku, na př.: *Bóži* posel C, *bóji* se moc C (tento úkaz je pozorovati zvláště na Cikhaji); — někteří lidé zase prodlužují sice v uvedených slovech první slabiku, ale nekrátí koncovky *-í* vyslovujíce ji polodlouze, na př.: *Bóží* posel, *bójí* se;

e) na Cikhaji většinou říkají: s *nim*, š *čim*; v ostatních vesnicích jsou pravidlem tvary: s *ním*, š *čím*; zřídka je tu slyšeti tvar zkrácený, na př.: š *čim* budeš vorat? St; mluvil sem s *ni*m vo tem P;

f) ve slově *zášćik* St (t. j. záští). — Toto slovo utvořeno je ze slova *záští* příponou *-ik.*

Poznámka 1. Říká se: *jít* a *jit* (vedle sebe), ale častěji je slyšeti: *jít* než *jit.* Tvar *jit* je slyšeti zvláště na Cikhaji.

Poznámka 2. Na Cikhaji někteří vyslovují: *panimámo* a někteří: *panímámo.* — Jinde jsem slyšel vyslovovati vždy: *panímáma.*

Poznámka 3. Ve příponě *-ík* vyslovuje se všude dlouhé *í,* na př.: zedník — zedníci, ale ve Světnově a Stržanově dvě stařenky říkaly: *rymik* (ryb ník).

Sice jsem slyšel vyslovovati: *rymník* C, St, Sv, Š, *rymík* St a *rybník* P, Š, Sv (od mladšího muže).

4. Za spisovné *í,* vzniklé z dlouhého *ě* (*ie*) nebo *é*, je *ě* nebo *e:*

a) v podstatných jménech: *březa*, *střeška*, *věžka;*

[1]) Uvádí se tu i takové *i, í,* které vzniklo z původního *ě,* staroslov. *ě.*

b) ve slovech: *chtět, jest* (jísti), *klet* (klíti), *mlet, mnět* St, Sv, *namněřit* flintu Sv (namířiti), *zamněřit* Sv (zamířiti), *plet* (plíti), *set* (síti), *sect* (síci), *utěkat.*

Poznámka 1. Říká se: *březa,* ale deminutivum má *i: břízka.*

Poznámka 2. Infinitiv *mnět* slyšel jsem jen ve Stržanově a Světnově, ale častěji se říká v těchto dvou vesnicích: *mít* nebo *mit.* — V ostatních vesnicích slyšel jsem jen: *mít.*

Poznámka 3. Vedle infinitivů: *namněřit, zamněřit, utěkat* říká se také: *namířit, zamířit, utíkat.*

5. Za spisovné *í*, vzniklé z *á* nebo z dlouhého *ě* (*ie*), je *i*:

a) v podstatných jménech: *Medřič* St (t. j. Meziříčí), *zajic* (někdy);

b) někdy v podst. jméně *snih* Š (někteří lidé totiž vyslovují *snih* a někteří zase: *sníh*);

c) ve slovesech: *naščivit, posilat, povidat, řikat;*

d) někdy v infinitivě *mit* (t. j. míti); někteří lidé totiž, zvláště na Cikhaji, vyslovují: *mit,* zpravidla však se říká: *mít.*

Poznámka. Častěji říkají: *zajíc, zajíca* atd. (P, St, Š) než *zajic, zajica* atd. — V Polničce jsem jednou slyšel: *povídá* místo obyčejného: *povidá.*

II. Jiné změny.

1. Krátké *i* změnilo se v *j* ve slově *sekajna* (t. j. sekanina).

2. Za *i* je *e* ve slovech: *malena* P, Š, *kobylenec* Š. — Ve Světnově však jsem slyšel: *kobylinec.*

3. Skupina *ij* se stáhla v *í* ve přítomném čase slovesa *přijít*: *přídu, příde,* C, St, Sv, P, Š; *příte* k nám St, Š.

Někteří lidé v těchto tvarech nestahují *ij* v *í*, říkajíce: *přijdu, přijdeš, přijde* atd. St, Š, P, *přijte* Š. — Ale v tomto případě souhláska *j* zněla jen slabě, bylo ji jen málo slyšeti; lidé tito nevyslovovali ve tvarech: *přijdu* atd. souhlásku *j* tak zřetelně, jak se vyslovuje ve spisovném jazyku.

4. Za spisovnou skupinu *ij* je *i* v imperativě j. č. slovesa *přijít*: *přiď* zejtra k nám! (všude) a v imper. sloves *bít, pít*: *nebi* ho! *napite* se!

Mnozí lidé v různých vesnicích vyslovují i v imperativě množného čísla tohoto slovesa krátké *i* místo *í* nebo *ij*, říkajíce: *přite* Sv, nebo *přitte* C, P. — Na Cikhaji slyšel jsem vždy vyslovovati: *přitte.*

5. Za spisovné *í* vzniklé z dlouhého *ě* (*ie*) je *ou* ve slově: *ďoura.* — Vedle slova *ďoura* říká se všude také: *díra.*

6. Za spisovné *i* vzniklé z dlouhého *ě (ie*) je *ý* v instr. j. č. rodu muž. a stř. náměstky *ten* a číslovky *jeden,* na př.: voni byli s *týmle* Krčovým kamarádi Š; přet *tým* P; pot *tým* vrchem St; soudil se z *jedným* sousedem Š.

Poznámka. Vedle tvarů: *tým, jedným* je slyšeti na Cikhaji také tvary zkrácené: *tym, jednym,* na př.: budu s *tym* spokojenej; šel sem z *jednym.* — V ostatních vesnicích je slyšeti tvary zkrácené *tym, jednym* zřídka, na př.: mezi *tym* Š; na hlavě za *tym* copem mněl řebínek P.

7. Dlouhé *í* se roztáhlo v *ej:*

a) po *c, s, z, ž* v podst. jménech: *Cejch* (les u Cikhaje), *cejn*, *cejtit*, *vocejtit se, sejto*, *sejtko, sejček*, *zejtra*;

b) v koncovce genitivu mn. č. slov: *husa*, *koza, sluza* (t. j. slza): *husejch*, *kozejch*, *sluzejch* St, Sv, Š;

c) v infinitivě *lejt* a jeho složeninách: *nalejt*, *vlejt*, *vylejt* atd.;

d) v koncovkách *-ík* a *-íček* po *s, z, ž: lesejk, lesejček, vozejk, vozejček, nožejček.*

Poznámka. K těmto slovům patří také slovo *řejček*, které vzniklo ze slova *zejtřek*.

III. Vysouvání.

1. Krátké *i* se vysulo:

a) ve slovech: *vápenca, velkej*, *votpočnout;*

b) v koncovce komparativu příslovcí *-ějc*, *-ejc*: *dálejc, dýlejc*, *chladnějc, pozdějc*, *teplejc* atd.

Vedle *dálejc*, *dýlejc* říká se také: *dál, dýl.*

V ostatních komparativech na *-ějc, -ejc* užívá se vedle těchto koncovek také koncovek: *-ějác*, *-ejác;* na Cikhaji kromě toho také koncovek: *-ějá, -ejá*, na př.: *teplejác*, *teplejá.*

2. Dialektické *i* vzniklé z *í*, pocházejícího z dlouhého *ě* (*ie)*, někdy se vysouvá ve slovese *povídat,* na př.: Co *povdají?* P.

IV. Odsouvání.

1. Začáteční *i* se odsulo ve slovech: *Taliján, talijánskej, Talijánščina* (Italie).

2. Koncové *i* se odsulo ve slově *Medřič* nebo *Mezřič*. — Je to změna tvaroslovná.

3. Koncové *i* se odsouvá v komparativě příslovcovém *rač* (to jest raději). — Vedle toho se říká také: *rači* nebo častěji: *rejši.*

V. O koncovce *-í*.

Koncovku *-í* pokládám za prostředně dlouhou (polodlouhou) v těchto případech:[1])

1. v podstatných jménech vzoru *znamení;*

2. v instrumentále jedn. č. podstatných jmen vzorů *hráz, kost* a *kotev.*

Ve slově *dříví* na příklad samohláska *í* v koncové slabice *ví* nezněla mi tak dlouze jako samohláska *í* v první slabice *dří* anebo jako samo-

[1]) Protože sluch jednotlivcův může se mýliti, netvrdím, že koncovka *-í* je prostředně dlouhá v jistých případech, nýbrž pravím, že ji pokládám za prostředně dlouhou.

hláska *í* ve slovech: *řích* (hřích), *říbě* (hříbě), *sníh, tří* (tři) ale zase nezněla mi tak krátce jako koncovka *-i* ve slovech: *chlapi*, na *kříži, pozvi, sedni*.

V instrumentálech: pod *zemí*, s *chutí*, zašplíchala sem se s *krví* nezněla mi koncovka *-í* tak dlouze jako ve slovech: *místo, síkal* sem (iterativum slovesa *sect*), *víno*, ale zase nezněla mi tak krátce jako koncovka *-i* v pádech: do *zemi* (gen. jedn. č.), v *zemi*, bes *chuti*, f *krvi*.

Poznámka. Instrumentál jedn. č. podstatných jmen vzoru *duše* o koncovce *-í* je slyšeti velmi zřídka — obyčejně má tento instrumentál koncovku *-ou* —; proto je nesnadno rozhodnouti, je-li koncovka *-í* v tomto případě úplně či prostředně dlouhá. (Úplně dlouhou nazývám tu samohlásku *í*, která je ve slovech: *řích*, *říbě, místo, víno*.)

o.

I. Kvantita.

1. Za spisovné *o* slyšel jsem vyslovovati prostředně dlouhé (polodlouhé) *o* ve slovech: *Bóže* (všude), *Bóži* C, P, *dóle* C, K, Sv, Š, *dólu* C, K, Š, *hóřelo* Š, *nahóře* C, *nahóru* C, *póle* C, Š.

Poznámka. 1. Výslovnost *Bóži* jsem slyšel v Polničce a na Cikhaji; jinde jsem slyšel vyslovovati: *Boží*.

Poznámka. 2. Vedle výslovnosti *Bóže*, *Bóži, dóle, dólu* v uvedených vesnicích také slyšel jsem vyslovovati: *Bože, Boží, dole*, *dolu*; někdo na příklad říká: *Bóže*, *dóle*, *dólu* a někdo zase: *Bože, dole*, *dolu*. Přihází se, že týž člověk řekne někdy: *dóle*, *dólu* a někdy: *dole*, *dolu*.

Poznámka 3. Výslovnost: *nahóře*, *nahóru* slyšel jsem jen na Cikhaji.

Poznámka 4. Výslovnost: *póle* slyšel jsem jen na Cikhaji a ve Škrdlovicích; ale v obou vesnicích větším dílem se říká: *pole*. Týž muž říkal někdy: *pole* a někdy: *póle*.

2. Za spisovné *o* je *ů*:

a) v instrumentále j. č. *kůžou*;

b) v podstatných jménech: *krůsna, vůbec* P, St, Sv, *Vůpčina* (to jest občina; název lesa mezi Stržanovem a Světnovem);

c) v číslovce *vůsmej*, *vůsmá, vůsmý* (ale: půl *vosma,* půl *vosmy* nebo půl *vosmý*);

d) ve slovesech: *růsteš, růste, růstete*, *růstou; dorůsteš* atd., *vyrůsteš* atd., *vyrůstlej*, *zarůstlej* (1. osoby č. j. a mn. slovesa *růsti* jsem neslyšel); — *stůnu*, *stůneš*, *stůne*, *stůneme*, *stůnete, stůnou;*

e) ve příslovcích *důle* Š, *vlůni*.

Poznámka 1. Slovo »vůbec« ve významu: »obec« slyšel jsem jen jednou v Polničce od jednoho starce, který pravil: »Vod *vůpce* nedostávám nic.« Sice se v Polničce říká: *obec* nebo *vobec*. Slovo *vobec* znamená v Polničce také: obecní chudobinec nebo pozemek, na př.: vostává na *vopci*.

Ve Stržanově slovo *vůbec* znamená: *obecní pastvisko* nebo *pozemek.*

Ve Světnově a ve Škrdlovicích slovo *vůbec* znamená: *obecní pozemek, obecní les* a *obecní pastvisko;* vedle slova *vůbec* také se tam říká: *vobec,* na př.: má na *vopci,* na pastvisku, domek Sv; to byla negdy *vobec* (t. j. obecní pozemek) Š; huse se pasou na *vůpci* Sv, Š.

Na Cikhaji slova *vůbec* užívá se jen ve rčení: »Musím platit do *vůpce.*« Jinak se tam říká: *obec* nebo *vobec* (ve smyslu spisovného slova: *obec*).

Na označení »obce« užívá se ve všech vesnicích spisovného slova *obec;* řidčeji se říká: *vobec,* na př.: Naša *obec* je malá C; naša *obec* byla založena, je tomu přes sto let K; *vobec* vyhrála St; *obec* je musí živit Sv; nejsem *opci* (t. j. obci) na voptíž (t. j. obtíž) Š; přišel do *vopce* Sv, Š.

Slovo *obec* zavedli teprve v novější době mladší lidé, jak mi pravil kovář Jan Fiala ve Světnově.

Poznámka 2. Ve slovese *růsti* vedle uvedených tvarů s *ů* užívá se také tvarů s *o,* na př.: jařica *roste* P, brambory *rostou* Š, jařica *poroste, vyroste, zroste* Š; jařica *rostla,* žito *rostlo,* jařica *porostla, vyrostla, zrostla* P, Š; *porostlej* Sv, *srostlej* Š, *zrostlej* C, Š, *vorostlej* Š, *vyrostlej* P.

Poznámka 3. Vedle příslovce *důle* říká se častěji: *dole* nebo *dóle.*

Vedle příslovce *vlůni,* kterého se zpravidla užívá všude, říkají také: *vloni* C, P, St, Š. Ve Škrdlovicích na příklad jeden stařec řekl: *vlůni* a jeho manželka řekla: *vloni.*

II. Jiné změny.

1. Za spisovné *o* je *a* ve slově *škařoupka* C, *škaroupka* P, St, Š.

2. Za spisovné *o* je *u:*

a) v podstatných jménech: *fazula, laštufka* P, St, Š, *laštufka* Sv, *laččufka* C, *lutrija;*

b) ve slovese *klubat* (klovati) a jeho složeninách: *proklubat, vyklubat, rosklubat;*

c) někdy v koncovce *-ovat, -oval* sloves VI. třídy, na př.: *přistěhuvali se* Š, *vodmněřuval* Š, *vyžinuvala* Š — a někdy v podstatném jméně *spisuvání* Š. — V těchto případech zavedla se samohláska *u* místo *o* analogií tvarů času přítomného.

Tak mluví jen někteří lidé, ale nevedou si důsledně; jeden stařec ve Škrdlovicích pravil na př. jednou: *vodmněřoval* a po druhé: *vodmněřuval.*

Poznámka. Místo spisovného slova *opovážení* říká se: *upovážení,* ale tato změna je kmenotvorná, neboť slovo *upovážení* je utvořeno z předložky *u* a podstatného jména *povážení.*

3. Za německé *o* je *u* ve slově *kumpanyja* nebo *kumpanyje* (toto slovo vzali vojáci z němčiny, nikoli z francouzštiny).

4. Za spisovné *o* je *ou* ve slovech: *oubušek* C, *ouvoce* (všude). — Vedle slova *oubušek* říká se také: *obušek* St.

5. Za spisovné *o* je *ú* ve slově *štúla* (štola hornická). — Napřed *o* změnilo se v *u* a potom *u* se prodloužilo jako ve slovech *múž, lúža.*

6. Za spisovné *oj* je *í* ve slově *dvíčata* Š (t. j. dvojčata). — Slovo *dvíčata* vzniklo ze staršího *dvéčata* a toto slovo zase z tvaru *dvoječata*.

7. Samohláska *o* zastupuje německé *ö* ve slově *mordíř* St.

8. *o* je vsuto v předložce *skroz* P, *kroz* Š. — Ale častěji se říká všude *skrz*.

ů.

1. Koncovka genitivu mn. č. *-ů*, koncovka dativu mn. č. *-ům* a koncovka nominativu jedn. č. muž. rodu přídavných jmen přivlastňovacích *-ů* vyslovuje se zpravidla dlouze. (Na Polensku vyslovují se tyto koncovky zpravidla krátce.)

Ale v těchto koncovkách samohláska *ů* nezněla mi tak dlouze jako ve slovech: *dům*, *důl*, *stůl*, nýbrž podle mínění mého má prostřední délku mezi dlouhým *ů* ve slově *dům* a mezi krátkým *u* ve slově *buk*.

Proto pokládám samohlásku *ů* v uvedených koncovkách za prostředně dlouhou aneb polodlouhou.

Na Cikhaji někdo vyslovuje koncovku dativu mn. č. zkrátka (*-um*) a někdo polodlouze (*-ům*); někdo na př. řekne: »povidá *pánum*,« »dej *říbjatum* sena,« a někdo: »povidá *pánům*,« »dej *říbjatům* sena.« Týž soused na Cikhaji pravil: »Nesla sekáč*um* voběd,« a: »Haman*ů* pacholek.«

Místo polodlouhé koncovky *-ů* je někdy slyšeti vysloviti krátkou koncovku *-u*, na př.: přišlo na něj pár *chlapu* Š; *Synku* mlejn Sv. — Ale stává se to velmi zřídka, že někdo vysloví rozhodně krátkou koncovku *-u* místo polodlouhé koncovky *-ů*.

2. Za spisovné *ů* je *o* ve slovech: *loj*, *mostek*, *smola*, *zvostat*.

3. Za spisovné *ů* je *u* ve slovech: *domu* Š; *mochorufka* C (místo: muchomůrka); *Pámbu* (t. j. Pán Bůh); *pučit*, *vypučit*; *pudu*, *pudeš*, *pude* atd.; *stuj! stujte! zbujník* C, *zbuník* Sv (ve významu: dovádivý chlapec), *zbuníkovat* (t. j. dováděti), *zustat* (zřídka slyšeti: *zůstat*).

Poznámka 1. Ve přítomném čase slovesa *moct* (t. j. moci) slyšel jsem všude a vždy vyslovovati *ů*: *můžu*, *můžeš* ... *můžou*. (Na Polensku říká se zhusta: *mužu* atd.)

Poznámka 2. Vedle příslovce *domu* říká se častěji: *dom*.

Poznámka 3. Za spisovné sloveso *zůstati* říká se nejčastěji: *vostat*.

u (*i z u*).

I. Kvantita.

1. Za spisovné *u* je *ú* ve slovech: *múž* (všude), *lúža* nebo *lúž* Sv, *kúželek* C, Sv, Š, *túle* C, St, Š, (t. j. tuhle), *žlúva* C (vedle toho: *žluva*).

Poznámka 1. Slova: *lúža* a *lúž* slyšel jsem jen ve Světnově (vedle: *louža*). Jinde se říká: *luža* St, *louža* C, P, *louž* C, St, Š.

Poznámka 2. Ve slově: *túle* zdálo se mi *ú* býti prostředně dlouhým. — Vedle *túle* říká se v týchž vesnicích také *tule* a *tuhle*. Týž soused ve Škrdlovicích řekl jednou: *túle* a podruhé: *tuhle*.

2. Za spisovné *u* je *ou* ve slovech: *drouška* (t. j. droužka, družička), *kvíčerou* (t. j. k večeru), *oužofka* (t. j. užovka) C, *soukno*, *strouha* Š (zřídka, zpravidla: *struha*), *žaloudek* a ve příjmení *Roučka* (t. j. ručka).

II. Přehláska.

Po měkkých souhláskách samohláska *u* se nepřehlasovala:

1. Ve slovech: *čuch* Š, *čuchat* St, *čupernej* St, *čuprnej* Sv, *čut*, *řeřucha* St, *jeřucha* C, Š, *juž* St (zpravidla se říká: *už*).

2. V dativě j. č. podstatných jmen vzoru *meč* a *pole*, na př.: Lidi chodí ke *křížu* se modlit Š; byla bych šla g hajnýmu *polu* C.

3. V akkusativě j. č. podstatných jmen vzoru *duše*, na př.: Dej mně *žlicu!* Sv; to je naše aš po tu *střešňu* C.

4. V akkusativě j. č. rodu ženského náměstky *on, ona*, *ono* a náměstek *náš*, *váš*, na př.: Přeptávala se na *našu* malou (totiž: holku) Š. Poslala jsem *ju* do Žďára Š.

Poznámka. Tvary s nepřehlasovanou koncovkou *-u* jsou ve všech vesnicích pravidlem. Je málo lidí, kteří užívají v řeči tvarů s koncovkou přehlasovanou *-i*, a tito lidé ještě nečiní toho důsledně.

III. Jiné změny.

1. Za spisovné *u* je *a* ve slovech: *kady*, *tady, fšady; dokaď* Š, *vocad* St, *vocaď* C, P, *votaď* Š, *votkaď* Š — a ve slově: *revolaci* St (t. j. revolucí).

Poznámka. V Polničce jsem slyšel: *doposuď, vocuď* (vedle toho: *vocaď*), *votkuď*.

2. Za spisovné *u* je *o* ve slovech: *Klusborek* (z: Krucemburk), *mochorufka* C (t. j. muchomůrka), *vokázat*, *vokazovat*, *vokáška* (t. j. ukázka).

3. Za spisovné *u* je *y* ve slovech: *hlybokej*, *hlyboko;* ve příslovci *pomaly* vznikla koncovka *y* analogií podle příslovce: *po německy* a příslovce: *po německy* zase vzniklo tím, že před příslovce *německy* se dala předložka *po* podle příslovce: *po německu*, které z mluvy lidové vymizelo.

4. Za spisovné *u* je *o* ve slově: *kapitolací*.

IV. Vsouvání, vysouvání, odsouvání.

1. Vsuto je *u* ve slovech: *sluza* St, Sv (t. j. slza), *sluzet* St, Sv, pak v číslovkách: *sedum, vosum*. — V Polničce a Škrdlovicích říkají: *slza*.

2. Vysuto je *u* ve slovech: *ištrment*, *korobička* Š, *korovička* St, Sv.

3. Vysuto je *i* vzniklé z *u* ve slově: *Medřič* (místo: Mezřič t. j. Meziříčí).

4. Odsuto je *u* ve příslovci: *poznov* (z: poznovu).

5. Odsuto je *u*, vzniklé z *ů* teprve na půdě tohoto podřečí, ve příslovcích *dom* (vedle *dom* však se také říká: *domu*), *dol* nebo *dól* St, Š (vedle toho říká se: *dolu*, *dólu*).

Poznámka. Na pohled odsuto je *u* také v koncovce akkusativu j. č. podstatných jmen vzoru *daň*, na př. věž má velkou *báň*, přišel sem na *hráz*, vzal ho pot *paž*, vidím *věž*, spadl na *zem* atd. Ale tyto a podobné akkusativy nevznikly ze starších tvarů: *báňu*, *hrázu*, *pažu*, *věžu*, *zemju* atd. tím, že se odsula koncovka *-u*, nýbrž jsou to novotvary, utvořené analogií podle akkusativů těch podstatných jmen, která byla původně kmeny na *-i* a později se skloňovala dle vzoru *duše* (vyjímaje nom. a akk. j. č.).

ou.

I. Kvantita.

Za spisovné *ou* je *u* ve slovech: *hruda*, *huščina*, *kula*, *luh* (t. j. louh) *mucha*, *puta* (t. j. pouta), *sfuklo* to Š.

II. Změna stupňová.

Za spisovné *ou* je *ej* ve slovech: *hejkat*, *hejkal*, *hlejb* (komparativ ku příslovci *hlyboko*), *hlejpka* (t. j. hloubka).

Tato slova vznikla ze starších tvarů: *hýkat*, *hlýb*, *hlýbka*.

ú (*í* vzniklé z *ú*).

I. Kvantita.

Za spisovné *ú* je *u* ve slovech: *ujma* P, *uleva*, *umluva*, *unor*, *upis*, *usta* (otvor ve dvířkách u kamen), *usvit* Š.

2. Za spisovné *í* vzniklé z *ú* je *i*:

a) někdy — ale velmi zřídka — v instrumentalu j. č. podstatných jmen vzoru *kost*, na př.: třásl sem se *zlosti* C; *zlosti* se třás P; zaplatila to *smrti* Š; s *chuti* sem se zasmál St; navlhne to tou *vlchkosti* C; — pravidlem však je koncovka *-í*;

b) v koncovce 3. os. mn. č. sloves: *dát* nebo *dat*, *mít*, sloves V. třídy vzorů: *volati*, *láti* a pak v koncovce *-ěji* nebo *-eji* sloves III. a IV. třídy, kteréž koncovky se užívá zpravidla tenkrát, když se oslovuje osoba, které se oniká; na př.: *daji*, *maji*, *volaji*, *hraji*; — *dovoleji!* *ráčeji* se posadit! *posaději se!* *votpustěji!* *rozvážeji* si! *zapučeji* mně lopatku! Š.

3. Za spisovné *í* vzniklé z *ú* je *u* ve slovese *čut*.

II. Přehláska.

1. Po měkkých souhláskách *ú* se nepřehlasovalo v *í*, nýbrž roztáhlo se v *ou* v těchto případech:

a) Ve slovech: *čouhat* C (t. j. číhat), *počouhat* C (t. j. počíhat), *čouhačka* C, *hroutit* St (t. j. řítiti), *zroucenej* Š (t. j. zřícený). — V ostatních vesnicích slyšel jsem jen: *číhat*, *počíhat* P, St, Sv, Š, *číhačka* St.

b) V instrumentale j. č. podstatných jmen vzoru *duše*, na př.: koupil koňskou kůžu a vovázal se tou *kůžou* St.

c) V instrumentale j. č. náměstky *ona*, na př.: Musel jít s *ňou* Š.

d) V instrumentále j. č. ženského rodu náměstek *náš*, *váš*, na př.: Fotografoval nás za *našou* stodolou P.

Poznámka. Instrumentály o přehlasované koncovce *-í* je slyšeti zřídka. Užívají jich zvláště lidé mladší a vzdělanější, ale nečiní tak důsledně.

2. Samohláska *ú* přehlasovala se v *í*:

a) V instrumentále jedn. č. podstatných jmen vzorů *hráz*, *kost*, *kotev*, na př.: pod *zemí*, živou *mocí*, zašplíchala sem se s *krví*.

b) V 3. osobě mn. č. sloves: *dat* nebo *dát*, *hrát*, *mít*, *zdát se*, *zrát* a sloves V. třídy vzoru *dělati*, na př.: *dají*, *hrají*, *mají*, *zdají se*, *zrají*, *dělají*. — V tomto případě samohláska *í*, vzniklá z *ú*, zkrátila se v *i*.

III. Roztažení.

Za spisovné *ú* je na začátku slov vždy *ou* (kromě slov výše uvedených, která mají na začátku krátké *u*), na př.: *ouřad*, *ouroda*, *outrata*.

y, *ý*.

I. Kvantita.

1. Za spisovné *y* je *ej*:

a) Ve slovesech: *navejkat* (navykati), *zvejkat* (zvykati), na př.: Mladej *navejká*, jak ty staří hovoří Š.

b) Ve příslovci *nejčky* St (t. j. nyní).

2. Za spisovné *ý* slyšel jsem *y*:

a) v podstatném jméně *vysťava* Š;

b) v infinitivech: *přikryt* P, *zakryt* P, *umyt*, *vyt*, *zryt*;

c) ve slovese *schybat se* Sv (shýbati se). — Ve Světnově pravil jeden stařec: *schybal se* a jiný stařec zase: »Dříví se *vohejbalo*.«

Poznámka. Vedle infinitivů: *přikryt*, *zakryt*, *umyt*, *zryt* také se říká: *přikrejt*, *zakrejt*, *umejt*, *srejt* Š.

II. Jiné změny.

1. Za spisovné *y* je *e*:

a) Ve slovech: *belina* Sv, Š (t. j. bylina), *belinka* Š (t. j. bylinka), *kucheň* P, St, *podruheň* P, St, *serovej* Š (t. j. syrový, surový), *verčitej* den [1]) C (místo: *vyrčitej*).

Poznámka. Slova *kucheň*, *podruheň* slyšel jsem jen ve Stržanově a v Polničce ode dvou stařenek.

b) Ve přítomném čase sloves *krejt*, *rejt* a *umejt*: *přikreju* tě St, Sv; *umeju se* St atd.; krtek *reje* P, *přikrej se!* St, Sv; *umej se!* St.

---

[1]) *Verčitej* den (anebo: *vyrčitej* den, *vyčitej* den P, Sv, St, Š) je ten den v témdni, kdy je lidem dovoleno jíti do lesa na roští.

Poznámka. Ve přítomném čase těchto sloves užívá se také tvarů s *y*: *přikryju se* atd. Sv; *umyju se* atd. St, Sv, Š; *přikry se! přikryte se!* Sv; *umy se! umyte se!* Sv, chrtek *ryje* St, Š.

Jeden stařec ve Světnově řekl: »*přikry se!*« a po druhé: »*přikrej se!*«

c) Ve předponě *vy-* slovesa *vyjíti*, na př.: Nemoh *vejít* ven St. *Vejdu* ráno vo štyrech hodinách Š. Žito se musí set na Bartolomněja, než slunko *vejde* Š. Starosta *vejde* ze zámku Š. *Vejdi* ven! *vejdite* ven! Š. *Vešel* sem ven P. Hospodář *vešel* ven St, Š.

2. Za *y* je *i* v příslovci *tehdivá* Š. — Vedle *tehdivá* říká se častěji: *tehdyvá*.

3. Místo *y* v participiích: *byl, byla, bylo* vyslovují mnozí lidé, zvláště staří, ve všech vesnicích zvláštní nejasnou, slabě znějící samohlásku (polohlásku). Tato nejasná, slabě znějící samohláska utvoří se asi takto: Tvoříce souhlásku *b* odtrhneme od sebe rty tak nepatrně, aby byly co možná nejméně pootevřeny, jazyk zůstane v té poloze, kterou měl, když jsme tvořili souhlásku *b*, a v tom okamžiku, co zdviháme špičku jazyka k dásním, abychom utvořili souhlásku *l*, propustíme tímto nepatrným ústním otvorem slabounký a kratičký proud dechový a pak utvoříme souhlásku *l*.

Tu nejasnou, slabě znějící samohlásku, která tímto způsobem vzniká, označuji staroslovanským písmenem ь; píši tedy: *bьl, bьla, bьlo*.

Lidé, které jsem slyšel vyslovovati participia: *bьl, bьla, bьlo,* vyslovovali participium *bьl* asi tak, jak se vyslovuje koncová slabika *bl* ve slově *slábl*, a participia *bьla, bьlo* vyslovovali asi tak, jak bychom vyslovili *b-la, b-lo,* když bychom tato slova vyslovovali dvouslabičně.

Touž nejasnou samohlásku (polohlásku) v participiích *byl, byla, bylo* slyšel jsem vyslovovati také na Polensku. (Viz: Nářečí českomoravské, díl prvý, str. 24.). [1])

I na Račíně, který nenáleží k oblasti nářečí českomoravského, slyšel jsem tuto nejasnou samohlásku v participiích *byl, byla, bylo*, na př.: To *bьl* moc hodnej člověk (Králíček).

Častěji však je slyšeti vyslovovati: *byl, byla, bylo;* zvláště lidé, kteří rádi čtou, kteří byli delší dobu v cizině, pak lidé mladší a vzdělanější tak vyslovují.

Lidé, kteří vyslovují: *bьl, bьla, bьlo,* vyslovují obyčejně také: *byl, byla, bylo*, jak se jim »připlete.« Někdo vyslovuje častěji: *bьl, bьla, bьlo* než: *byl, byla, bylo* a někdo zase vyslovuje častěji: *byl, byla, bylo* než: *bьl, bьla, bьlo*.

Týž člověk řekne někdy: *bьl* (*bьla, bьlo*) a někdy (třeba už v následující větě): *byl* (*byla, bylo*).

Příklady: *Bьl* sem tam dvakrát St. Tam *bьla* taková steška P. Tam *bьlo* deset kusů dobytka P. *Bьlo* tam lidů! St. To mně *nebьlo* moc milý K.

Množné číslo je vždy a všude: *byli, byly*. I lidé, kteří vyslovují: *bьl, bьla, bьlo,* říkají ve množném čísle jen: *byli, byly*.

---

[1]) V tomto spise označil jsem tuto nejasnou samohlásku (polohlásku) písmenem ь. Protože tato samohláska není zvukem hrdelným, jakým bylo staroslovanské ъ, myslím, že je lépe označiti ji písmenem ь.

III. Vysouvání.

1. Samohláska *y* asi se vysula ve slovech: *Fršava* C, P, Sv (ves u Nového Města na Moravě), *fršafskej*.

Správný český název této vesnice je *Vršava;* ze slova *Vršava* němečtí úředníci učinili německý název *Frischau.* Z německého slova *Frischau* utvořily se pak obecné názvy: *Fryšava* a *Fršava.*

2. Samohláska *y* se nevysula ve slovese *popytávat se* Š (poptávati se).

IV. Roztažení.

Za spisovné *ý* je *ej* jako v obecné češtině: *bejk, bejt, mejto, mlejn, dobrej* (dobrý), *vozejvá se, vohejbá se.*

B. Souhlasky.

Souhláska *l.*

1. Za *l* je *j* ve zvolání: sto tisíc *játer!* Š (místo: *láter*).

2. Za *l* je *m* ve slově *vembloud.*

3. Za *l* je *r* ve slovech: *hovnivár* St, Sv, Š (místo: *hovnivál*), *močár* St, Sv, Š (močál).

4. *l* se předsulo ve slově *lutrejch.*

5. *l* se vsulo ve slově *pluchejř* Š nebo *plychejř* Š (t. j. puchýř).

6. *l* se vysulo ve slovech: *esi* (z: jestli) *japko* (z: jablko), ďál *kotrce* Š (j. č. kotrlec), dva *kotrce* vína Š, *másnica*, *mha* C, St, *mynář*, *mynárskej*, *řemesník*, *šupka* (ze: šlupka), *umrčí.*

Poznámka. Spojku *esi* je slyšeti všude; vedle *esi* slyšel jsem také: *esli* C, *jesli* St, *jesi* P. — Vedle slova *mha* říká se také *hmla* St, Sv, Š a *mlha* Š.

7. *l* se odsouvá často v participiu min. čin. rodu muž. č. j. kmenů zavřených: *řek* sem St, *slík* sem kabát St, uš sem se *voblík* P, *lech si* C (t. j. lehl), *pad* sem St, *chyt* ho Š, von *křik* Š, *stoup* sem si C, *utrh* Š, uš sem *zapřah* C, Š, *zapřách* koňa Š, *zapřích* koňa P, Sv atd.

Poznámka. Vedle těchto a podobných participií užívá se všude též participií o koncovce *-l* nebo o koncovce *-yl: sedl* si Š, *nesl* St, *nanesl* P, *houpl* Š, *proctl* sem St, Sv, *zapřahl* Š — *lehyl* si P, *mohyl* Sv, St, *řekyl* St, Sv, *slíkyl se* P, *tahyl* Sv, *trhyl* sem St, *utekyl* Sv, *vedyl* Š, hned sem se *voblíkyl* Š, *vohlídyl se* St, *zapříhyl* Sv atd.

8. *l* se přesmyklo ve slově *žlica* (řidšeji: *žlice*).

9. *l* není vsuto ve slovese *chácholit* (t. j. chlácholiti).

Souhlásky *r, ř.*

r.

1. *r* se změnilo v *d* ve slovech: *kadlátko* Sv, Š (místo: *karlátko*, t. j. švestka), *Kadlov* (místo: *Karlov*), do *Kadla*, ke *Kadlu* atd. (místo: do *Karla*,

ke *Karlu* atd.),[1]) *Udlich* Sv (místo: Urlich = Ulrich). Častěji však se říká: *Karlov*, do *Karla*, ke *Karlu*, na *Karli* nebo na *Karle*, za *Karlem* nežli: *Kadlov*, do *Kadla*, ke *Kadlu*, na *Kadli* nebo *Kadle*, za *Kadlem*.

2. *r* se změnilo v *l* ve slovech: *falář, jalmara* Š, *Klusborek* (ze slova: *Krucemburk*), *lazír* Š (ze slova *razír* t. j. Raseur), *legrut, levír* Š, *levírník* St, Š, *lebírník* P, *špenzl* Š (ze slova *špenzr*), *špenzílek* Sv, *Glegora* C.

Poznámka. Vedle *jalmara, levír, levírník* říká se též: *jarmara* C, Sv, *revír* Š, *revírník*.

3. *r* je vsuto ve slovech: *krouzla* Š (t. j. kouzla), *krouzedlník* Š (t. j. kouzedlník).

4. *r* se vysulo ve slově *vyčitej* Sv, Š (ze slova: *vyrčitej* t. j. určitý. »*vyrčitej* nebo *vyčitej* den« říkají tomu dni, kdy chudí lidé smějí choditi do lesa na roští). — Vedle slova: *vyčitej den* říká se častěji: *vyrčitej den*; na Cikhaji slyšel jsem: *verčitej den*.

5. Skupina *rs* změnila se v *ř* ve slově *Dářko* (z původního tvaru *Ždársko;* název rybníka u Škrdlovic).

ř.

1. Za *ř* je *j* ve slově *jeřucha* C, Š. — Ve Stržanově slyšel jsem *řeřucha*.

2. Za *ř* je *r*: *a)* ve slovech: *dvirka* (všude), *porád* (všude), *hroutit, pohroutit, zroutit* (t. j. skáceti, pokáceti, svaliti, povaliti, na př.: zroucenej kostel; ve spisovném jazyku zní toto sloveso: řítiti se, sřítiti se), *rása* St (místo dialektického: řása t. j. záře);

b) zpravidla před příponami *-skej* a *-ství:* hospodárskej St, Sv, kovárskej St, Sv, mynárskej St, Sv, tesarskej St, Sv — hospodárství St.

Poznámka 1. Vedle slova *porád* říká se všude také *pořád* (někdo řekne: *porád* a někdo: *pořád*), ale častěji je slyšeti: *porád* než *pořád*.

Poznámka 2. Ve Světnově slyšel jsem: *řása* (t. j. záře).

Poznámka 3. Slyšel jsem zpravidla vyslovovati: *císařskej, císařská* silnica C, St, Sv, Š, ale v Polničce vyslovil jeden stařec: *císarský*. — Někteří lidé vyslovují *ř* před příponami *-skej* a *-ství*, na př. *kovářskej* C, *hospodářství* C, *uhlířská* bouda Sv, ale nečiní tak důsledně. Ve Světnově na příklad pravil jeden soused: *uhlířská* bouda, ale: *kovárskej*.

---

[1]) Této vesnici říkají obyčejně *Karel* (v tomto pádě *r* se nemění v *d*) nebo řidšeji *Karlo*, *Kadlo;* ostatní pády jsou: do *Karla*, ke *Karlu*, na *Karli* (řidšeji: *Karle*), za *Karlem* — nebo: do *Kadla*, ke *Kadlu*, na *Kadli* nebo na *Kadle*, za *Kadlem*. — Málokteří (jen lidé vzdělanější) říkají: *Karlov*, do *Karlova*, ke *Karlovu*, na *Karlově*, za *Karlovem* nebo: *Kadlov*, do *Kadlova*, ke *Kadlovu* atd.

Souhlásky *n*, *ň*.

n.

1. Za *n* je *d* ve slově *padna* C (panna). — V ostatních vesnicích říká se jen: *pana*.

2. Za *n* je zdánlivě *j* ve slově *Kocajda* (vesnička u Herálce). Toto slovo je utvořeno podle německého názvu *Gottseida*, který zase je zkomolením původního českého názvu *Kocanda*. — Vedle slova *Kocajda* říká se — a to častěji —: *Kocanda* C.

3. Za *n* je *l* v podstatných jménech: *grádl* nebo *krádl* Sv, Š (z něm. Kragen), *lumero* a ve spojce *lebo* P (t. j. nebo).

4. Za *n* je *m* ve slovech: *blama* St (kůra stromová; místo: *blana*), *hamba*, *Pámbu* (Pán Bůh), *smětivej* Š (t. j. snětivý), *střemko* Š (t. j. střenka).

Též se říká: *střenko* St, *třenko* Sv.

5. Za *n* je *ň*:

a) ve slovech: *ňať* C, St, Sv, Š nebo *ňat* St, Sv, Š, *řezaňka*, *Sekňov* nebo *Setňov* (Světnov), *vňuk*, *vňučka*, *vostraňky* (ale také se říká: *vostranky*);

b) v koncovce *-na*, na př.: *kořalňa*, *kovárňa*, *kůlňa*, *pazderňa*, *pekárňa*, *studňa*, *škrobárňa*.

6. Za *n* je *r* ve slově: *margotečku!* St (z něm. mein Gott).

7. *n* se vsouvá do slabiky *mě*, na př.: akkus. náměstky osobní 1. os. j. č. zní *mně* (místo: *mě*), *mněsíc*, *mněsto*, *vejmněnkář*, *promněnit* atd.

Ale ve slovech: *smětat*, *vymětat*, *zamětat* neslyšel jsem vyslovovati *ň* po *m*.

Tato změna hlásková mohla by se vyložiti také takto: Slabika *mě* vyslovuje se: *mje*; *j* po *m* změnilo se v *ň*; změnou souhlásky *j* v *ň* ze slov *mje*, *mjesíc*, *mjesto* atd. (psáno: mě, měsíc, město) vznikla pak dialektická slova: *mňe*, *mňesíc*, *mňesto* atd. (psáno: mně, mněsíc, mněsto atd.).

8. *n* se vysulo ve slovech: *hromice* (ze slova *hromnice*), *hromička*. *ištrment* S (ze slova: *instrument*), *Kopajiny* (les u Světnova; ze slova: *kopaniny*), *rymík* St, *rymik* St, Sv (ze slova: *rymník* t. j. rybník), *sekajna* (ze slova: *sekanina*).

Vedle slova: *rymík*, *rymik* říká se častěji: *rymník* nebo *rybník*.

ň.

1. Za *ň* je *j* ve slově: *jitřnosti* S, Sv. — V tomto slově nepředsulo se *n*, které se předsulo ve spisovném jazyku; dialektické slovo *jitřnosti* zachovalo starší podobu nežli spisovné slovo *vnitřnosti*.

2. Za *ň* je *n*:

a) ve slovech: *svinskej*, *svinstvo* P (t. j. černý dobytek);

b) ve přítomném čase slovesa *stonat*: *stůnu*, *stůneš*, *stůne*, *stůneme*, *stůnete*, *stůnou*.

Souhlásky *d*, *ď*; *t*, *ť*.

d.

1. *d* se změkčilo v *ď* ve slovech: *dokad, doposud, pokad, vocaď, votad, vodnekaď, votkaď.*

Poznámka. Ale říká se: *posavad, posavád, doposavád.* — Jeden stařec ve Stržanově říkal: *vocad.*

2. Za *d* někteří lidé vyslovují *j* ve slovech *taji, tajihle* t. j. tady, tadyhle C, Sv, Š, ale nečiní tak důsledně; častěji vyslovují: *tady, tadyhle.*

3. Za *d* je *r* ve slovech: *hervábi, hervábnej* C, St, Sv, *svarba* Š. (Jsem toho mínění, že slovo *svarba* vzniklo z dialektického slova *svadba.*)

4. Za *d* je *n* ve slově *pontrubí* St (t. j. podtrubí).

5. Za spis. *d* je *t* ve slovech: *kaprati, kapratit* Sv, Š.

6. *d* se mění v *t*: *a*) uprostřed slova před temnými souhláskami, na příklad: *prutko* St, Š, chodí *pořítkou* nebo *po pořítkou* (t. j. pořídkou, po pořádku), *přetčerejšky* Š, *hromátka;*

b) ve předložkách *nad, pod, před, vod,* začíná-li následující slovo temnou souhláskou, na př.: *nat* Strčanovem, *pot* Škrdlovicama, *přet* školou, du *vot* kovářa.

7. Skupina *dj* v participiu min. trpném mění se jednak v *ď*, jednak v *z;* tvary s *d* a tvary se *z* je slyšeti ve všech vesnicích vedle sebe, na příklad v Polničce: mám *sklidino,* přišel k *prozradění,* přišel k *vyhodění,* bыl *votsouzenej,* bыlo *nařizíno;* — ve Stržanově. bыl *vyhodĕnej* z hospody, přišel k *vyhodění,* budeš *vaděnej,* byli *schoděný* (t. j. schozeni), bыl *votsouděnej,* přišel k *votsoudění,* bыl *votsouzenej,* přišel k *votsouzení,* bыl *vyhozenej;* — ve Světnově: má to pěkně *zřiděný,* máme *sklizíno,* bыl *votsouděnej* (táž stařenka); — ve Škrdlovicích: plášč mněl *vodhoděnej,* přišel k *vyhodění* byl *vyhozenej,* byl *votsouzenej,* přišel k *votsouzení.*

Ve slovech V. třídy vzoru *sázeti* skupina *dj* mění se z pravidla v *z* (ve všech vesnicích): *házet, scházet* (t. j. shazeti a vzcházeti), *sázet, vycházet, zacházet.*

Skupina *dj* je změněna v *ď* ve slovech: *poradovat se* Š (raditi se), *přesaďovat* Š, *vyzraďovat* St, *zařiďovat* Sv.

8. Skupina *ds* splývá v *c* ve slovech: *hospockej* (t. j. hospodský), *lickej* (t. j. lidský), *oujesckej* (t. j. oujezdský), *přeci, švejckej* (t j. švédský), *vocaď* (t. j. odsud), *vocadník* (t. j. odsadník).

V těchto případech skupina *ds* napřed se změnila v *ts,* potom *ts* splynulo v *c.*

Poznámka. Když slova, začínající souhláskou *s,* závisí na předložkách *nad, pod, před, vod,* anebo když jsou s nimi složena, pak obyčejně skupina *ds* nesplývá v *c;* pouze *d* mění se v *t,* na př.: *nat* stolem, *nat* sebou, *pot* stolem, *pot* sebou, *přet* stavením, *přet* Strakovy, *přet* sebou, *vot* tsavení, šel *vot* Straků, *vot* sebe; — *pot*strčil mu to, *přet*stavenej, *vot*stonal to, *vot*strčil ho.

Ale někteří lidé, když mluví rychle a nenuceně, vyslovují: *nacebou, pocebou*, *přecebou*, *vocebe*, *přectavenej*, *přectavuval* sem si to Š.

9. Skupina *dš* v t é m ž slově mění se zpravidla v *č*: *chučí* (t. j. chudší), *mlači*, *slači*, *rači* (t. j. radši).

Závisí-li slovo, začínající souhláskou *š*, na předložkách *nad*, *pod*, *před*, *vod*, pak skupina *dš* nemění se v *č*; pouze *d* mění se v *t*, na př.: *nat* Šilhánkovejma, *pot* Šilhánkovejma, *přet* Šilhánkovejma, šel *vot* Šilhánků.

10. *d* je v s u t o:

a) v náměstce *tendle*, *tadle*, *todle;*

b) ve příslovcích *tadydle*, *tudle* Š.

Častěji však se říká: *tenle*, *tale*, *tole;* *tadyle*, *tule*, *túle*, *tuhle*. — Stává se, že týž člověk řekne někdy: *tendle*, *tadydle*, *tudle* a někdy: *tenle*, *tadyle*, *tule*.

11. *d* je v y s u t o:

a) ve všech pádech slova *kadlec* (vyjímaje ovšem nominativ jedn. č.): vot *kalca*, *kalcovi*, s *kalcem;* mn. č.: nom. akk. *kalci*, gen. *kalců* atd.;

b) ve slovech: *práznej*, *přečerejšky* P (t. j. předvčerejšky), *soucí* (t. j. soudce), *srce*, *zbihnout*, *zbihat* (t. j. zdvihnouti, zdvihati), *vyzbihnout*, *pozbihnout*.

12. *d* se o d s u l o ve slovech: *cera*, *žbán*, *žber*.

ď.

1. *ď* se mění v *j*:

a) Zpravidla v imperativě *poď* před příslovcem *dom* nebo *domu*: *poj* dom! (všude). — Zřídka je slyšeti někoho volati: *poď* dom!

b) Zhusta v imperativě *choď* před příslovci *dom*, *tam*: *nechoj* dom! *nechoj* tam!

Když lidé mluví pozorně a rozvážně, říkají: *nechoď* dom! *nechod* tam! — když však mluví nenuceně, říkají: *nechoj* dom! *nechoj* tam! Ve Škrdlovicích jedna stařenka pravila: »*Nechoď* tam na tu louku!« a hned po tom: »*Nechoj* tam!«

c) V imperativě mn. č. *pojte!* (t. j. poďte) a někdy v imperativě mn. č. *přijte!* (t. j přiďte) Š. — V imperativě *přijte* znělo mi *j* slabě; slaběji než imperativech *dej*, *dejte*.

d) Často i v jiných imperativech mn. č., na př.: *hlejte!* P (t. j. hleďte), *nechojte* tam! Š (t. j. nechoďte), no *jejte!* Š (t. j. jeďte), *sejte* sticha! St (t. j. seďte), *posajte* ho! Š, *posejte!* St (t. j. poseďte), *nevajte* se! P (t. j. nevaďte se). — Vedle těchto imperativů říká se také: *hlette*, *nechotte*, *jette*, *sette*, *nevatte se*, *posatte* ho.

2. *ď* se mění v *ť* před temnými souhláskami na př.: *teťka* (t j. teďka), *přitte* zejtra k nám! C, Sv, Š *vitte* C, Š, *bytte* tak dobrej Š, *sette* sticha C, Sv, *poť* sem C (místo: přiďte, viďte, byďte, seďte, poď sem).

V uvedených imperativech mn. č. nezní *ť* tak zřetelně jako ve slovech: *leť*, *plať*, *letět*, *letí*, *tělo*; *ť* zní v těchto imperativech mn. č. slabě, tak že měkkost je málo slyšeti. Když na př. mluvící vyslovuje imperativ *sette* dotkne se jen zlehka podnebí plochou jazyka a drže ještě plochu jazyka při

podnebí, dotkne se špičkou jazyka dásní a učlánkuje následující *t*, tak že v imperativě *seťte* není znamenati žádné přestávky mezi *ť* a následujícím *t*.

Někdy je těžko rozeznati, vyslovuje-li mluvící *sette* či *sette*, *přiťte* či *přitte* atd. Tak na Cikhaji jeden stařec vyslovoval imperativ *viďte* tak, že jsem nemohl rozeznati, vyslovuje-li mluvící *viťte* či *vitte;* průvodce můj, tamější učitel Amos Harnach, byl toho mínění, že slyšel vyslovovati *vitte*. Týž stařec vyslovoval imperativ *přiďte* tak, že panu Harnachovi a mně toto slovo znělo jako *přiťte*, jen že *ť* bylo sotva slyšeti.

3. Za *ď* je slyšeti někdy *t* v imperativech mn. č. uvedených pod 1, *c*) a 2. Někteří lidé v různých vesnicích vyslovují totiž *t* místo *ť*, vzniklého z *ď*, říkajíce: *bytte* (t. j. byďte = buďte) tak dobrej! S, *bytte* sticha! St, *vitte?* C (t. j. viďte). — Tuto výslovnost však je slyšeti řidšeji nežli výslovnost: *byťte*, *viťte*, *sette* a pod.

Za *d* je někdy *t* ve zvolání: *pot sem!* C, Š (místo: poť sem t. j. poď sem). — Vedle toho říká se také: *pot* sem! anebo: *pocem*!

4. Za *d* je *d* ve slově *Dářko* (místo: Žďársko; rybník u Škrdlovic).

5. Za *ď* je *z* ve slově *chozba* St (ze slova: *chodba*).

6. *d* na pohled se v y s u l o v imperativech mn. č. *pojte* (všude) a *přite* Sv nebo *příte* St, Š. Tvar *pojte* vznikl z tvaru: *poďte* (j. č. zní *poď!*); tvar *přite* vznikl z tvaru *přiďte* postupem: *přitte* — *přitte* — *přite;* tvar *příte* vznikl z tvaru *přiďte* postupem: *přijte* — *příte*.

t.

1. Za *t* je *d* ve slovech: *sednica* St, *zdrava* St (t. j. strava), *žloudek* St

2. Za *t* je *k* ve slovech: *hejkman* (vedle toho: hejtman) Š, *máknout*. Š (t. j. hmátnouti), *seknica* (místo: světnica), *Sekňov*, *škrknout* (místo: škrtnout), *záškrk* Š (vedle toho: záškrt).

3. Za *t* je *p* ve slově *petřifka* Š (místo: tetřívka).

4. Za *t* je *s* ve slově *schoř*.

5. Za *t* je *ť* ve slovech: *lašťufka* Sv, *šesťák* St, Š, *štvrťák* Š.

6. Za *t* je *č* ve slově *laščufka* C. — V ostatních vesnicích však jsem slyšel: *laštufka* P, St, Š nebo *lašťufka* Sv.

7. Skupina *tj* v participiu min. trpném a ve slovesech V. třídy vzoru *sázeti* mění se jednak v *ť*, jednak v *c;* tvary s *ť* a tvary s *c* je slyšeti ve všech vesnicích vedle sebe, na př. v Polničce: les už je *vykátěnej*, *vykácenej* les, mám *vymlácíno*, mám *zaplacíno*, budeme to mít *vyplacíno*, má *vyplacenej* statek, byl sem *upocenej*, *vyplácet*, *vobracet*, *kátět*, *vykátět*; — ve Stržanově: les je *vykátěnej*, les je *vykácenej*, mám *vymlátíno*, mám *vymlácený*, *převrácenej* svět, máš knížky *vobrácený*, má fšecko *vyplacený*, *vyplácet*, *kátět*, *vykátět;* — ve Světnově: už mám fšechno *vymlátěný*, má *vyplatěnej* statek, mám *vymlácíno*, les je *vykácenej*, má *vyplacenej* statek, budu *vyplátět*, budu *vyplácet*, budeme *vobracet* voves; — ve Škrdlovicích: už mám *vymlátíno*, *vyvrátěnej* smrk, *vyplacenej* statek. máme *vymlácíno*, les je *vykácenej*, *skátět*, *vobracet*, *vyplácet*.

8. Skupina *ts* splývá v *c*: *děckej* (t. j. dětský), *šactvo*, *konvenckej* rymník.

9. Skupina *tš* splývá v *č* : *krači*, *věčí*.

10. *t* se odsulo ve slovech: *kadlec*, *řpytit* se P.

11. *t* se vysulo ve slovech: *esi* nebo *esli* nebo *jesi*, *kerej*, *někerej* nebo *nekerej*, *mněskej* (t. j. městský), *přehršlí*, *ščasnej*, *šesnást*, *vlasní*, *nevlasní* — a uprostřed slova před *c*: s *ocem* (t. j. otcem), v *očisci* (to jest v očistci), do *Mněsce* (t. j. Mněstce Vojnova).

Ve Stržanově jeden soused vyslovil: *mastný* a jiný soused: *masný* (t. j. mastný).

ť

1. *ť* ztvrdlo v *t* ve slovech: *bodejt* C, St, Š (ale v Polničce a ve Světnově slyšel jsem: *bodejť*), *nešt* C, v imperativě *pust*, *votpust*, *vypust*, *propust* (ve množném čísle: *puste*, *votpuste*, *vypuste*, *propuste*).

2. Za *ť* je *c*:

a) v imperativech: *chyc*, *chycte*, *vrac*, *vracte*, *vobrac*, *vobracte*, *zaplac*, *zaplacte*, *mlac*, *mlacte* St, Sv, *vymlac*, *vymlacte* St, Sv, *nenuc* ho, *nenucte* ho Š; *ukrac* to P, *ukracte* to P;

b) zhusta v infinitivě a v participiu min. činném slovesa *chtíti*: *chcet*, *chcel*, na př.: Dyby *chcelo* pršet! C, Š.

Poznámka 1. Vedle *zaplac*, *zaplacte* také se říká — ale řidšeji —: *zaplať*, *zaplaťte* nebo *zaplajte* Sv.

Poznámka 2. Vedle *chcet*, *chcel* říká se také: *chtět*, *chtěl* nebo *scet*, *scel*.

3. Za *ť* je *j*:

a) Zhusta ve rčení: *aj* de! P (t. j. *ať* jde). — Také říkají: *ať* de! Týž člověk řekne někdy: *ať* de! a někdy: *aj* de!

b) Ve příslovci *tejka* Sv (místo dialektického: *teťka* = teď). — Příslovce *tejka* je slyšeti zřídka; lidé, kteří v rychlé a nenucené mluvě vyslovují *tejka*, říkají častěji: *tetka*.

c) Někdy v imperativě *zaplajte* C, Sv (t. j. zaplaťte). — Zpravidla se říká: *zaplacte*.

4. Za spisovné *šť* je *šč*: *dešč*, *ešče*, *plášč*, *ščestí*, byl *propuščenej*.

5. *ť* je vysuto ve slově *tříška* St (t. j. tříšťka). — Vedle slova *tříška* říká se také: *třiska*; slovo *tříska* je slyšeti ve všech vesnicích.

Poznámka. Na pohled je *ť* vysuto také v imperativech mn. č. *puste*, *propuste*, *votpuste*, *vypuste*. Ale v těchto imperativech vysulo se tvrdé *t*, které vzniklo ze staršího *ť*; imperativ *puste* vznikl z *pust te* a tento tvar vznikl z *pusť te*.

6. Skupina *ť* + *s* v nenucené mluvě splývá v *c*, na př.: *aci* Š (to jest: ať si). — *ť* napřed ztvrdlo před *s* v *t* a *ts* splynulo v *c*.

Vedle *aci* (ať si) je slyšeti často: *ajci* Š.

Souhlásky *b, v, f, m, p.*

b.

1. Za spisovné *b* je *m* ve slově *rymník* C, St, Sv, Š nebo *rymík*, *rymik* St, Sv. — Vedle těchto slov říkají také: *rybník* P, Sv, Š.

2. Za *b* je *p*:

a) ve slově *patálija* (z italského: battaglia);

b) uprostřed slov před temnými souhláskami, na př.: na *vůpci* Sv (místo: *vůbci* t. j. na obecním pastvisku); vostává na *vopci* P (místo: *vobci* t. j. v obecním chudobinci); *Vůpčina* nebo *Vupčina* St, Sv (místo: *Vůbčina*; les u Stržanova); *vopsílka* (t. j. obsílka).

3. *b* je předsuto ve slovese *breptat* (ze slovesa: *reptat*).

4. *b* se odsulo ve slovese *rebentit* Š (místo: *brebentit*).

v.

1. Za spisovné *v* je *b*:

a) v těchto podstatných a přídavných jménech: *Baborsko* P, *Babory*, St, *baborskej* P, St (místo: Bavorsko atd.), *babouk* St (t. j. pavouk) anebo *pabouk* C, P, Sv, Š, *babučina* (t. j. pavučina) St anebo *pabučina* C, P, Sv, Š, *brabec* (t. j. vrabec), *brabenec* (t. j. mravenec), *brabisko* nebo *brabišče* St (t. j. mraveniště), *břed* (t. j. vřed), *Bříšč* (vesnice v okrese novoměstském na Moravě; úřední název této vesnice je: *Vříšť*), *brstva* (t. j. vrstva), *cibilskej* Sv (t. j. civilský), *herbábí* St (t. j. hedvábí), *jabor* St (t. j. javor), *korobička* Š, *lebirník* P, *pobříslo* (t. j. povříslo), *serbus* (z latinského: servus) — a ve vlastním jméně *Zábrš* St (t. j. Závrš);

b) ve slovesech: *břískat* a jeho odvozeninách, *klubat, proklubat* (t. j. klovati), *zbihnout* (t. j. zdvihnouti), *zbihat* (t. j. zdvihati), *pozbihnout, vyzbihnout* atd.

Poznámka. Vedle *herbábí* říká se častěji: *herbáví*, Š, Sv, P. — Jeden stařec pravil: *herbábí*, ale: *herbávnej* St.

Vedle slova *jabor* říká se častěji: *javor* C, Š, Sv.

Vedle slova *lebirník* říká se také: *levírník* Š, *revírník* Š.

2. Za spisovné *v* je *f*:

a) ve slovech: *coufat, coufnout, fousy, fousáč, fousatej, refma* Š (t. j. revma, reuma);

b) když po *v* následuje temná souhláska, na př.: *fčela, fklouzli*, ve *fsi, fšecek; křifka* (t. j. pták křivka), *lafka* (t. j. lávka), *myslifca, náfščiva* (t. j. návštěva), *zdafky; morafskej, škrdlofskej, strčanofskej; Krčofka* (žena muže, kterému říkají: *Krča*), *Strakofka* (žena muže, kterému říkají: *Straka*);

c) když slovo nějaké se končí souhláskou *v* a následující slovo začíná temnou souhláskou, na př.: *Dříf* to bylo horší Š. Von se *teprf* trošku utišil St;

d) když po předložce *v* následuje slovo, začínající temnou souhláskou, na př.: *f* chalupě, *f* kostele, *f* seknici, *f* šátku;

e) na konci věty, na př.: Ten Ambrož je dosud *žif* St. Spadla pot *splaf* St;

f) uprostřed věty před slovem, začínajícím samohláskou nebo jasnou souhláskou, když mluvící osoba učiní po slově, které končí souhláskou *v*, přestávku, anebo když mluvící osoba chce slovo, končící souhláskou *v*, vysloviti zvláště zřetelně, na př.: Vono je *baref* až do sta Š. Je *krchof* vokolo kostela St. — *Nejprf* uďáli f polou Podláně příkopu Š. Von tady byl *prf* dvůr C. Na tý hoře bejvalo *prf* mněsto C. Potom sme tahli *teprf* na Uhry P. A voni *teprf* řekli Š. Vona ty plachty, co mívali *prf* na koutech, spustila St.

Poznámka. Někteří lidé vyslovují někdy *f* místo *v* i před souhláskami *b* a *m*, říkajíce na př.: *fběh* (t. j. vběhl), *f* botech C, *f* Mněsci Š (t. j. v Městci). — Ale toto *f* před *b* a *m* znělo mi jemněji než *f* před souhláskami temnými, než na př. v lokálech: f kostele, f pazderni, f Sekňově.

Ve Světnově jeden soused pravil: *fběh*, ale: *v* Brně.

3. Za předložku *v* někteří starší lidé vyslovují *ch*, začíná-li následující slovo souhláskou *p*, na př.: bыla sem *ch* panským domně Š, *ch* Polnice Š (t. j. v Polničce), *ch* Přibyslavi Š, *ch* Přibyslavě Sv, *ch* pátek Š.

I na Račíně vyslovoval tamější hostinský, pocházející z Velké Losenice: bыl sem *ch* Praze, byli sme *ch* Pestu.

4. Za *v* je *j* ve slovech: *vobuj* St, *pojidá* St (t. j. povídá). — Slovo *pojidá* slyšel jsem jen ode dvou starých lidí ve Stržanově; obyčejně se říká: *povidá.*

5. Za *v* je *p* ve slově *křipka* Sv (místo: křivka, t. j. křivonoska). — Vedle toho říká se: *křifka* C, Š.

6. Za *v* jsem slyšel vysloviti *u* ve slovech: *rounali* Sv (od 85leté stařenky), *poudal* C, Sv, Š (t. j. povdal, povidal), *zrouna* C, P, Š. Sloveso *poudám* atd. je slyšeti zřídka.

7. *v* se předsouvá ve slovech, začínajících samohláskou *o*: *vokno*, *voko* atd. — Jen ve slově *otec* nikdy se nepředsouvá *v*; větším dílem nepředsouvá se *v* ani ve slově *obec.*

8. *v* se vysulo ve slovech: *náščiva* St, *naščivit, podlikače* (t. j. podvlékačky), *přetčerejškem* nebo *přečerejškem*, *Sekňov* nebo *Setňov, seknica* (místo: světnica), *sjet* Š, Sv (t. j. svět), *sjetlo* St (t. j. světlo), *rosjetlilo se* St (t. j. rozsvětlilo se), *slict*, *slíkat*, *vyslict, vyslíkat.*

Poznámka 1. Vedle: *náščiva*, *naščivit* říkají také: *náfščiva*, *nafščivit.*

Poznámka 2. Mnohem častěji je slyšeti: *svět, světlo*, *rosvětlilo se* než: *sjet*, *sjetlo*, *rosjetlilo se.* Slova: *sjet, sjetlo*, *rosjetlilo se* slyšel jsem jen od lidí starých.

9. *v* se odsulo:

a) na začátku těchto slov: *dycky* nebo *dyčky* P, *dyt* (t. j. vždyť), *stat* (t. j. vstáti), *stávat* (t. j. vstávati), *stoupnout* (t. j. vstoupiti), *šak*;

b) ve předponě *vz*, vyjímaje sloveso *vzít* a jeho tvary, na příklad: *zepít se* (t. j. vzepnouti se) C, kůň se mu *zepjal* C, Sv (t. j. vzepjal); *zejit*

(t. j. vzejíti), jařica pěkně *zešla* C, St, Š (t. j. vzešla), *zhůru*; — před temnými souhláskami mění se *z* v *s*, na př.: voves pěkně *schází* (t. j. vzchází), *skřísit* (t. j. vzkřísiti), *skříšení*, *spomenout si*, *stěk* (t. j. vztek), *stěkat se* (t. j. vztekati se);

c) na konci slov: 1. v gen. mn. č. podstatných jmen rodu mužského a 2. v nomin. jedn. č. rodu mužského přídavných jmen přivlastňovacích, na př.: pět *chlapů*, *Leopoldů* pacholek, *Synků* mlejn.

Poznámka. Častěji se říká: *sepít se*, *spít se* (t. j. vzepnouti se), *sepjal se, spjal se* než: *zepít se, zepjal se*, na př.: Kůň se *sepjal* na zadní nohy St. Kůň se *spjal* Š.

f.

1. Za spisovné *f* je *v* ve slovese *trouvat* St, Sv, Š.

2. *f* je vsuto ve slově *bičifšče* St, Š. — Vlastně se vsula souhláska *v*, která pak před *š* se změnila v *f*.

Vedle slova *bičifšče* také říkají: *bičišče*.

m.

1. Za *m* je *b* v slovech: *brabenec*, *brabenišče* Š, *brabisko* St, *brabišče* (t. j. mraveniště), St.

2. Za *m* je *n* ve slovech: *nedvěd* St, šel *naupřinky* Sv, Š (místo: naupřímky t. j. šel tak, aby si napřímil, šel přímým směrem). — Příslovce *naupřinky* je slyšeti velmi zřídka; zpravidla se říká všude: *naupřímky*.

3. *m* je vsuto ve slově: *čempelo* Š (želízko u nože; místo: čepel).

p.

1. Za *p* je *b* ve slovech: *babouk* St, *babučina* St. — Ale zpravidla se říká: *pabouk* C, P, Sv, Š, *pabučina* C, P, Sv, Š.

2. Za *p* je *f* ve slově *fták* a jeho odvozeninách.

3. *p* se odsulo ve slově *struh* (t. j. pstruh), *Stružnej* rybník (t. j. pstružný), *Stružník* (t. j. Pstružník; dříve rybník, nyní louka u Světnova).

4. *p* se vysulo ve slově *korotev* (m. koroptev).

Souhlásky *g, k, h, ch.*

g.

1. Za dialektické *g* někteří lidé vyslovují *h* ve slovech: *hdo, hde, hdy*, na př.: ale *hde*! St, Š; zejtra budu mít *hdy* (jedna stařenka ve Stržanově); *hdo* to ví! (jeden stařec na Cikhaji). — »Ale *hde*!« říkají často i lidé, kteří vyslovují: *gdo*, *gde*, *gdy*.

2. Za *g* je *k* ve slově *karda*. — Za polské *g* je *k* ve slově *kořalka*.

3. Za *g* je *d* ve slově: *krádl* nebo *grádl* Š (z něm. Kragen).

4. *g* je vsuto ve slově *fángle* (stř. rod) C, Sv, Š (z něm. Fähnlein).

5. Dialektické *g* se vysouvá:

a) obyčejně ve slovech: *nedo, nědo, nede, něde, nedy, nědy, nido, nide, nidá, vonedá* (místo: negdo, nědo, negde, negde . . . vonegdá);

b) ve slově *švagr* a to: ve vokativě j. č.: *švaře!* Š, St a v nomin. a akkus. mn. č.: mám dvá *švaři* St, Š. — Sice se říká: *švagra, švagrovi* atd.

Poznámka. Vedle: *nedo, nědo, nede, něde, nido* atd. říká se ve všech vesnicích také: *negdo, něgdo, negde* atd.

Tak na př. na Cikhaji jsem slyšel: něgdo, negdo, negde, nigde, nigdá, nide, nidá; ve Škrdlovicích: něgdo, negdo, nědo, nedo, negdy, nigdy; ve Stržanově: něgdo, negdy, nigdá, nedo, neco, nede, něde, nide. — Týž člověk řekne někdy: *negdo, nigdo, negde* atd. a někdy: *nedo, nido, nede* atd. Tak ve Stržanově pravila jedna stařena: »Nigdá nide nebыl«.

6. Dialektické *g* je odsuto ve slově *belek* (studánka ohrazená dutým kmenem); gen. *belka* C, St, Sv, Š a ve rčení *doví* t. j kdo ví; pak ve slovech: *dyž, dybych, dybys* atd. (místo: gdyž, gdybych).

k.

1. *k* se změnilo v *g*:

a) ve slovech: *gdo, gde, gdy* a ve složeninách jejich; *grádl* Š (vedle toho se říká: *krádl* t. j. límec u pláště), *grejcar, legrace, legramace* C (z: reklamace), *legrut, žanygl* C (název léčivé byliny; z lat. sanicula);

b) předložka *k* mění se v *g* před slovy začínajícími jasnou souhláskou, na př.: šel sem *g* Dářku Š; pudu *g* Blažíčkovi P; přijel *g* hranicom St.

2. Za *k* je *ch* ve slovech: *dochtor* Š, *chrt* St, Š (t. j. krtek), *chrtina* St (t. j. krtina), *chrtišče* Š (totéž), *kontracht.*

Poznámka. Častěji se říká: *doktor* než: *dochtor.* — Na Cikhaji v Polničce a ve Světnově jsem slyšel: *krt, krtek, krtina.*

3. *k* se vysulo ve výraze tázacím *japak* (t. j. jak pak).

h.

1. Za spisovné *h* je *f* ve slovech: *lefkej, lefko, vlfkej, vlfko, vlfkost* Š.

Vedle těchto slov také se říká: *lechkej, lechko, vlchkej, vlchko, vlchkost* C, St, Š.

2. Za spisovné *h* je *ch*:

a) Ve slovech: *chlísta* C, Š, *chmátnout, nachmátnout, ratchouz,* na *rejtcharsky* C (t. j. na koni).

b) Uprostřed slova:

1. Po *s* na př.: *Scházej* slámu! *Schoď* sena! — Brambory *schnily.* — Fšecko mu *schořelo.* — Prf nosili *schrnovačky* Š. — *Scháněl* se po něm (t. j. sháněl se) Š. — To byla *schánka!* (t. j. sháňka) Š.

2. Před temnou souhláskou, na př.: *lechkej, lechko,* prst se mně zbírá vod *nechta* (t. j. nehta), *vlchkej, vlchko, vlchkost.*

c) Na konci slova uprostřed věty:

1. když začíná následující slovo temnou souhláskou, na př.: *Snich* taje Š. *Vytach* ten kořen St. Jak pak *moch* s toho bejt žif? St. *Přiběch* spátky St. *Lech* sem si; *nemoch* sem přijít Sv;

2. když začíná následující slovo samohláskou nebo jasnou souhláskou, učiní-li mluvící osoba po slově, které končí na *h*, nějakou — třeba nepatrnou — přestávku, anebo chce-li slovo, které končí na *h*, zvláště zřetelně vysloviti, na př.: Má mouku, ale *nemoch* do mlejna Š. Von k nim *přiběch* a jim to povidal C. — *Nemoch* ho najít C. Von *vyběch* ven Sv.

d) Na konci slova, kterým se končí věta, na př.: Aš ten list z Bernatový lipy, s tý doudlavý, spadne, máme *snich* Š. Von ešče moh utíkat a já už *nemoch* C.

3. Za *h* je *j* ve slově *Jinkovec* (místo: *Hynkovec*). — Tak se nazývá skupina chalup mezi Polničkou a Klášterem, která patří ku Stržanovu.

4. *h* se vsulo ve slově *ruhlík* (t. j. rulík vlasů) Š. — Ale také se říká: *rulík*.

5. *h* se předsulo:

a) ve slovech *hapatyka* St, *harest* (všude), *Haleksa* Š;

b) ve slově *híva* P, Š (místo: *íva*);

c) ve slově *hovad* Š (místo: *ovad*);

d) ve slově *hroždí* (t. j. roští) Š;

e) ve slovech: *hudica, hudit*, *huzený* maso, *hulica, hucho, huši, houl, Hurbánek* (St). — Ve Škrdlovicích však jeden stařec říkal: *ucho, uši.*

f) Někteří lidé říkají: *Hambrož* místo: *Ambrož* St, Š.

6. *h* se vysouvá:

a) ve slovech: *korouvička* C, *korovička* St, Sv, *korobička* Š;

b) ve příslovcích: *tadyle, támle* nebo *tamle*, *tule* nebo *túle*, *takle;*

c) v náměstkách ukazovacích *tenle*, *tale*, *tole*, *takovejle*, *takovále, takovýle.*

Poznámka 1. Vedle *tadyle, tule* nebo *túle* říká se ve všech vesnicích také: *tadyhle, tuhle*. Tak ve Škrdlovicích řekl jeden stařec: *tule* a později: *tuhle;* jiný stařec tam zase řekl: *tuhle* a za chvilku: *túle*; v Polničce jeden stařec řekl: *tadyhle* a později *tadyle;* ve Stržanově jedna stařenka řekla: *tule* a jindy zase: *tuhle;* ve Světnově jedna stařenka pravila: *tuhle*, *tadyhle* a jeden stařec pravil: *tule.*

Poznámka 2. V těch pádech náměstek ukazovacích *tenle*, *takovejle*, které se končí samohláskou, na př. tale, tole, takovýle, často se *h* nevysouvá; říká se ve všech vesnicích také: tahle, tohle, takováhle, takovýhle; gen. j. č. týhle, tohohle, takovýhle, takovýhohle; dat. j. č. týhle, tomuhle, takovýhle, takovýmuhle; nom. mn. č. tyhle, takovýhle. Přihází se, že táž osoba řekne jednou: *tale* sukňa, *tole* stavení, *takovýle* řeči a jindy: *tahle* sukňa, *tohle* stavení, *takovýhle* řeči a podobně. Tak v Polničce pravil jeden stařec: »Sviňa mněla chlupy *takovýhle*« a jindy zase: »Co pak *takovýle* dluhy!«

V těch pádech však, které končí souhláskou, vždy se vysouvá *h*, na př.: *tenle* Krča, s *týmle* chlapcem, *tejmle* lidem nemůže věřit Š a podobně.

7. *h* se odsouvá:

a) na konci slova ve slově *Pámbu;*

b) na začátku slova:

α) před *ř*. *řbet*, *řeben*, *řebínek*, *řeblo*, *říbě*, *říbek*, *řiva*, *řmí*, *řmot;* výjimkou je sloveso *hřát* nebo *hřít* a jeho tvary, na př.: dneska slunko *hřeje* Sv, kamna *hřejou* Sv;

β) ve slovech: *loh*, *lohovej* (t. j. hloh), *rozen* nebo *rožen* Š (t. j. hrozen), *vězda*, *vězdička*.

Poznámka 1. Vysouvá se *h* ve slovech· *pořbetník*, *zařmí*, *zařmělo*.

Poznámka 2. Ve slovesech, utvořených ze slovesa *hřát* nebo *hřít*, zůstává *h*: *vohřát* nebo *vohřít*, *zahřát* nebo *zahřít*, *uhřál* sem se nebo *uhřil* sem se.

Poznámka 3. Ve Světnově jsem slyšel: *hrozen*.

ch.

1. Za *ch* je *k* ve slovech: *kolera*, *křádnout* Š, *křásty* (sazenice zelné), *skovat* (schovati).

2. Za *ch* je *s* ve slovese *scet* a jeho tvarech: *scu*, *sceš*, *sce*, *sceme*, *scete*, *scou*, *scel* (P, St, Sv, Š). — Vedle těchto tvarů je slyšeti všude také tvary: *chcet* nebo *chtět*, *chcu*, *chceš*, *chce*, *chceme*, *chcete*, *chcou*, *chcel* nebo *chtěl*.

Tvary: *scu*, *sceš* atd. slyšel jsem častěji než tvary: *chcu*, *chceš* atd.

3. *ch* je vsuto ve slovese *voschápnout se*.

4. *ch* je přisuto ku předponě *pra*: *prachděda*, *prachnic*. — Je to změna významová.

5. *ch* se vysulo ve slově *nešt* (z: nechžť).

Souhlásky *z*, *s*, *c*.

z.

1. Za *z* je *ž*:

a) ve slovech: *rožen* Š (t. j. hrozen), *steška* (t. j. stežka, místo: stezka), *ukáška*, *zakáška*, *vokáška* (t. j. ukážka, zakážka, místo: ukázka, zakázka), *žížeň*; — ale také se říká: *rozen* Š;

b) v participiu min. trpném slovesa *vest* (vézti), na př.: *navežíno*, *přivežènej* atd.

2. Za *z* je *d* ve slovech: *Medřič*, *medřickej* (t. j. Meziříčí, meziříčskej).

3. *z* se mění v *s*:

a) před temnými souhláskami a to:

α) v témž slově, na př.: *skazit*, *spomenout si*, *stratit*, *rostlouct;*

β) ve předložkách *bez*, *skrz*, na př.: *bes* tebe, *skrs* tebe;

γ) končí-li imperativ jedn. čísla nebo participium minulé činné souhláskou *z* a následuje li po něm pomocné sloveso *sem*, *si* nebo zvratná náměstka *se, si* nebo příslovce *sem,* na př.: imperativ: *poles* sem! (t. j. polez sem!); 1. os. j. č.: *přives* sem vám mouku (t. j. přivezl sem); 3. os. j. č: *vodves* si to fšecko (t. j. odvezl si); imperativ: *sves* se! (t. j. svez se!).

b) Ve slovech: *sejmout se* (místo: vzejmout se t. j. vzníti se), *sepnout se* (místo: vzepnout se), *spínat se* (t. j. vzpínati se), na př.: Vlákna se mně *sejmuly* Š (t. j. vzňala se). Kůň se spíná P, St. Kůň se *sepne* P, St (t. j. vzepne). Kůň se mu *sepjal* na zadní nohy P, St, Š (t. j. vzepjal).

Na Cikhaji však se říká: kůň se *zepne,* kůň se *zepjal* na zadní nohy.

4. *z* se vysouvá:

a) před sykavkami *s, š, z, ž,* na př.: byl *besebe* (t. j. bez sebe), *rosekat* (t. j. rozsekati), *roščípat* (t. j. rozštípati), pola se už *rozelenaly* (t. j. rozzelenaly), *rozlobit se* (t. j. rozzlobiti se), musím *rožít* svíčku (t. j. rozžít), *rožehnal se* s náma (t. j. rozžehnal se);

b) ve přítomném čase slovesa *vzít:* vemu, vemeš, veme, vememe, vemete, vemou; imperativ: vem, vemte.

s.

1. Za spisovné *s* je *c:*

a) v podstatném jméně *kapca* (gen. *kapce*);

b) ve přídavných jménech: *maďarckej* P, *sackej* P (t. j. saský). — Sice koncovka *-skej* zůstává nezměněna: panskej, polskej, uherskej.

2. *s* mění se v *c*:

a) v náměstce zvratné *se*, *si*, *sebe*, *sobě* a

b) v pomocném slovese *sem, si,* když tato slova s předcházejícím slovem, končícím se na *c,* splývají v jedno slovo — což se děje v plynné mluvě —, na př.: *Strejcce* (t. j. strejc se) ho ujmul Š. *Nicce* neboj! St (t. j. nic se). *Mocce* mu nestalo Š (t. j. moc se). *Nicci* neuďál Š (nic si). *Niccebe* nešetří Š (t. j. nic sebe). *Niccobě* nekoupil Š. — *Niccem* neviděl Š (t. j. nic sem). *Nicci* neviděl Š (t. j. nic jsi).

Poznámka 1. Osoby mn. č. *sme, ste* v tomto případě odsouvají *s*, na př.: *nicme* neviděli (t. j. nic sme); *nicte* neviděli (t. j. nic ste).

Poznámka 2. V uvedeném shora případě častěji je slyšeti pouhé *c* místo *cc,* na př.: Ale *švece* nebál St. (t. j. švec se). *Nicem* neviděl (t. j. nic sem). *Nici* neviděl (t. j. nic jsi). *Nici* za to nekoupím Š (t. j. nic si). *Nice* neboj! Š (t. j. nic se).

Poznámka 3. Po slově, které se končí na *c*, zvratná náměstka *se*, *si*, *sebe, sobě* a pomocné sloveso *sem*, *si*, *sme, ste* zůstávají nezměněny, když mluvící osoba po slově, končícím se na *c,* činí nějakou, třeba jen nepatrnou přestávku, anebo když chce slovo, končící se na *c*, zvláště zřetelně nebo důrazně vysloviti, na př.: Strejc — se vo něj nestaral Š. Ale švec — se nebál Š. Nic se mně nestalo St.

3. Za spisovné *s* je *š:*

a) v podstatných jménech: *poškvrna, škaroupka* P, Š, St, *skařoupka* C (ale: *skařoupka* Sv), *škarpa* St (franc. *escarpe*), *šmytec, špekulant, šupka* (ze slova: slupka);

b) ve slovesech: *poškvrnit, šáhnout, vošáhnout se, vopšahnout* St (t. j. obsáhnouti), *podošahnout* Š (t. j. dosáhnouti), na př.: *Šách* sem na něj St (t. j. sáhl sem). Kůň se *vošách* P. *Podošach* sem toho Š. Nemoch to *vopšahnout* St.

c) V participiu min. trpném sloves *nest* a *pást*, na př.: *nanešino, přinešenej, vypašenej* Š, *spašenej* Š. — Ale také říkají: vypasenej, spasenej.

d) Předložka *s* (původní nebo vzniklá z předložky *z*) mění se v *š* před *č*, na př.: *Š* čím budeš tahat? P. Jel sem *š* čeledínem P. *Š* čeho (t. j. z čeho) bude živa? Š.

e) *s* mění se v *š* před *č* v nepřímých pádech náměstky *fšelisco*: gen. *fšeliščeho*, dat. *fšeliščemu*, lok. vo *fšeliščem*, instr. ze *fšeliščím*.

4. Za spisovné *s* je *z*:

a) ve slově *zdrava* (t. j. strava);

b) ve předložce *s*, začíná-li následující slovo jasnou souhláskou nebo některou ze souhlásek *l, r, ř, m, n,* na př.: šel *z* bratrem, *z* dětma, *z* hochem, jel *z* volma; šel *z* Leopoldem, *z* řezníkem, *z* matkou, *z* nevěstou.

Poznámka. Ve slovech, složených s předložkou *s*, mění se *s* v *z* před *b, d, h, r,* na př.: *zbořit, zbor, zbírat, zběhnout se, zdělat* (na př. hodiny se stěny), zeď se *zhroutila* (t. j. sřítila), *zruntil* sem srnca P (t. j. svalil = zastřelil sem srnca); kat musel mu hlavu *zryt* St (t. j. srýti). — Ale ve Škrdlovicích jsem slyšel: Kat mu *sryl* hlavu. Museli mu *srejt* hlavu.

c) Předložka *se* mění se vždy v *ze*, na př.: jel sem *ze* sestrou, *ze* ženou, spadyl *ze* stroma St.

Poznámka 1. Ve slovesech, složených s předložkou *se*, mění se větším dílem předložka *se* v *ze*; řidšeji je slyšeti slovesa, ve kterých předložka *se* je nezměněna. Příklady:

a) Slovesa, ve kterých předložka *se* je změněna v *ze*: *zebrat* (všude); *zedřít se* P; *zehnali* sme dolu P; *zelhat; zemlet; zepnout* ruce C; *zepít* ruce, *zepni* si ruce! *zepjalo* ruce P; *zeslabnout,* na př.: *zeslab* sem Š, *zeslabl, zeslabyl* St; *zestaral se* St; *zežrat*; *zejít* nebo *zejít se*, na př.: *zejdeme se* P, *zešel* sem dól C, *zešli se* do hospody St, *zešli se* ke mně P, Sv.

b) Naproti tomu slyšel jsem tato slovesa, ve kterých předložka *se* zůstala nezměněna: *sebrat* Š, Sv, *sebrali se* Š, Sv; *sehnul se* P; *semlet* Š; *sepnout* nebo *sepít* ruce Š, St, *sepjala* ruce Š, St; má ruce *sepítý* Š; *setmnělo se* Š; *sezvali* sousedi Sv (týž stařec řekl však: *zebral se*); *sejít* nebo *sejít se,* na př.: nemohlo mu to z mysle *sejít* Š; teťkej se s ním *sejdu* Sv; *sešli se* v hospodě Š; bylo tam moc lidů *sejítejch* Sv; byli u nás sousedi *sejitý* Sv; chalupa je uš *sejitá* (t. j. sešlá) Š.

Z těchto příkladů vysvítá, že 1. v témž slovese předložka *se* někdy je změněna v *ze* a někdy zůstává nezměněna, na př.: *zebrat* St, Sv, Š, *sebrat* Sv, Š; *zešli se* do hospody St, *sešli se* v hospodě Š;

2. v též vesnici v některém slovese předložka *se* je změněna v *ze* a v jiném slovese zůstává nezměněna, na př.: *zehnali* sme dolu P, *sehnul se* P; *zebrat* St, *sepjala* ruce St;

3. táž osoba v některém slovese mění předložku *se* v *ze* a v jiném slovese nemění, na př. ve Škrdlovicích táž stařenka pravila: *zebrala* peníze, *zežral, sešli se* v hospodě, *setmnělo se.*

Táž osoba v témž slovese někdy mění předložku *se* v *ze* a někdy nemění, na př.: *zebrala* peníze, *sebrala* sem se Š.

V žádné vesnici však nemluví všichni lidé stejně. Uvádím li tedy z Polničky sloveso *sehnul se* a ze Škrdlovic slovesa: *sešli se*, *setmnělo se*, nepravím tím, že v Polničce všichni lidé říkají: *sehnul se* a že ve Škrdlovicích všichni lidé vždy praví: *sešli se, setmnělo se.* Ve Škrdlovicích na př. slyšel jsem slovesa *sebrat* a *zebrat* vedle sebe.

Poznámka 2. Před náměstkami osobními předložka *s* nebo *se* zůstává vždy nezměněna, na př.: šel *se* mnou, *s* ním, *s* ňou, *s* náma, *s* váma, *s* něma nebo *s* nima.

d) V předložce *přes* mění se koncové *s* v *z* před jasnými souhláskami a před *l, r, ř, m, n*, na př.: šel sem *přez* Borky, *přez* dědinu, *přez* hranice, *přez* louku, *přez* most, ležel *přez* rok, světýlka skákaly *přez* řeben, lez *přez* zeď; byl tady *přez* noc.

e) Na Cikhaji jeden stařec říkal někdy: *zme* a někdy: *sme*, na př.: pásli *zme* a po druhé: pásli *sme.* — Jinde jsem tvaru *zme* neslyšel.

4. *s* se předsulo ve slovech: *střapec* Sv, *Střebíč* P (Třebíč), *Střebová* P (Třebová), *střešňa, střída* C, Š (třída), *střídní* C (třídní).

Vedle slova *střešňa* také se říká: *třešňa* C, Š.

5. *s* se vysouvá:

a) v přídavném jméně *mněskej* (t. j. městský);

b) v předložce *přes*, začíná-li následující slovo sykavkou *s* nebo *š*, na příklad: je jí *pře* sedumdesát roků; ten vohnivej drak letěl *pře* stromy, *pře* stavení Š; je jí *pře* šedesát roků.

6. *s* se odsulo ve slovech: *křítek* St, *křivánek* C, St, Sv, Š, *krz* (t. j. skrz) Sv, Š, *kroz* (místo: skroz t. j. skrz) Š, *třenko* Sv (t. j. střenka).

Vedle těchto slov však se také říká: *skřivánek* St (ale řidšeji než; *křivánek), skrz* (zpravidla), *skroz* P, *střenko* St, *střemko* Š.

Ve Škrdlovicích jeden stařec pravil: *třašák* místo: *strašák.*

c.

1. Za *c* je *č* ve slově *plíčník* C.

V Polničce jeden stařec říkal: *dyčky* místo obyčejného dialektického příslovce *dycky.* Od jiných lidí jsem příslovce *dyčky* neslyšel.

2. Za spisovné *c* je *s* v číslovkách: jedenást, jedenástej; dvanást, dvanástej . . . devatnást, devatnástej.

3. Za spisovné *c* je *ť*:

a) v participiu min. trpném, na př.: mám ječmen *vymlátěnej*, mám *vymlátíno*, má statek *vyplatěnej*, chleba byl moc *zahrejtěnej* Š (t. j. uválen);

b) ve slovesech: *kátět* (t. j. káceti), *vyplátět*.

Poznámka 1. Také se říká: *vymlácenej, vymlácíno, vyplacenej*.

Poznámka 2. Velmi zřídka je slyšeti sloveso *kácet*.

Poznámka 3. Častěji je slyšeti: *vyplácet* než *vyplátět*.

4. *c* splývá s následujícím *s* v *c*, následuje-li po slově, končícím souhláskou *c*, náměstka zvratná *se*, *si*, *sebe*, *sobě* anebo pomocné sloveso *sem*, *si*, *sme*, *ste* a vyslovují-li se obě tato slova jako jediné slovo — což se děje v rychlé, nenucené mluvě, na př.: *nice* nebál (t. j. nic se), *nici* neudělal (t. j. nic si), *nicem* neviděl (t. j. nic sem), *nici* neviděl (t. j. nic jsi), *nicme* neviděli, *nicte* neviděli (t. j. nic jsme, nic jste).

V tomto případě skupina $c+s$ také se mění v *cc*, na př.: *strejcce* ho ujmul (t. j. strejc se); *niccem* neviděl. — Často bývá nesnadno rozeznati, řekla-li mluvící osoba: *nice* nebál, *nicem* neviděl či: *nicce* nebál, *niccem* neviděl.

Poznámka 1. Když mluvící osoba vyslovuje slovo, končící souhláskou *c*, zvláště zřetelně nebo důrazně nebo když činí po něm nějakou přestávku, pak *c* s následujícím *s* náměstky zvratné nebo pomocného slovesa nesplývá v *c*, jak už bylo podotknuto výše, na př.: Ale švec — se nebál Š. Nic — se mně nestalo St.

Poznámka 2. Když po slově, končícím souhláskou *c*, následuje jiné slovo začínající souhláskou *s* než náměstka zvratná nebo pomocné sloveso, pak obě tato slova nesplývají v jedno slovo a proto *c* s následujícím *s* nesplývá v *c*, na př.: Bylo moc snihu Š. Bьl sem ešče moc slabej St.

Souhlásky *ž*, *š*, *č*.

ž.

1. Za spisovné *ž* je *ř* ve slovech: *drůbeř*, *kráděř*, *mláděř*.

2. *ž* mění se v *š* před temnými souhláskami a to:

a) v témž slově, na př: *neboška;*

b) v částicích: *až*, *dyž*, *než*, *už*, na př.: Pudu s něma *aš* ke školi Š. *Dyš* přišel domu, našel holý zdi Š. *Dyš* sem přišel z vojny, zdržoval sem se f Setňově Š. *Dyš* šel domu, potkal myslifca Š. *Neš* přišel s poutu, fšecko mu schořelo Š. *Uš* tam nepudu St. *Uš* sem tam byl Š. *Uš* se nevrátím Š.

3. Mnozí lidé ve všech vesnicích, když mluví rychle a nenuceně, mění v částicích *až*, *dyž*, *než*, *už* souhlásku *ž* v *s* před následující náměstkou zvratnou nebo před pomocným slovesem *sem*, *si*, *sme*, *ste*, *sou*, na příklad: *As* se vrátím, zastavím se u vás Š. *Dys* se to prozradilo, rymik spustili St. *Nes* se vrátil, fšecko mu schořelo Š. *Us* se nevobrátila Š. *Us* sem tam byl Š.

V tomto případě změnilo se *ž* napřed v *š* a toto pak v *s*.

Protože částice *až*, *dyž*, *než*, *už* vyslovují se v tomto případě s následující náměstkou zvratnou nebo s pomocným slovesem jako jedno slovo, mohlo by se také psáti: *asse, assem, dysse, dyssem, nesse, nessem, usse, ussem* atd.

4. *ž* s následujícím *s* splývá v případě právě uvedeném také v pouhé *s*.

Místo: *aš se, aš sem, dyš se, dyš sem, neš se, neš sem, uš se, uš sem* atd. nebo místo: *as se, as sem, dys se, dys sem, nes se, nes sem, us se, us sem* atd. (což se vyslovuje: *asse, assem, dysse, dyssem* atd.) vyslovují lidé v rychlé mluvě často: *ase, asem, dyse, dysem, nese, nesem, use, usem* atd., na př.: Čekal sem, *ase* (t. j. až se) vrátil Š. *Dysme* (t. j. když sme) přijeli do Vídně, tahli sme na Košuta P. *Nese* (t. j. než se) vrátil s poutu, vyhořel Š. *Usem* (t. j. už sem) tam byl dvakrát Š.

V těchto případech vzniklo *s* ze skupiny *ž* + *s* tímto postupem: *ž* změnilo se před *s* v *š*, *š* před *s* změnilo se v *s* a skupina *ss* splynula v jednoduché *s* jako ve slovech: profesor, komise.

Přihází se, že týž člověk řekne někdy: »*aš* se vrátím,« »*dyš* sem přijel,« »*uš* sem tam byl« a podobně — a někdy »*as* se vrátím,« »*dys* sem přijel,« »*us* sem tam byl« a podobně — a někdy zase: »*ase* vrátím,« »*dysem* přijel,« »*usem* tam byl« a podobně.

Někdy je těžko rozeznati, vyslovila-li mluvící osoba: »*as* se vrátím,« »*dys* sem přijel,« »*us* sem tam byl« a podobně či: »*ase* vrátím,« »*dysem* přijel,« »*usem* tam byl« a podobně.

Poznámka. Častěji je slyšeti vyslovovati v uvedeném případě: *aš* se, *aš* sem, *dyš* se, *dyš* sem, *neš* se, *neš* sem, *uš* se, *uš* sem, atd. nežli: *as* se, *as* sem, *dys* se, *dys* sem, *nes* se, *nes* sem, *us* se, *us* sem atd. nebo nežli: *ase, asem, dyse, dysem, nese, nesem, use, usem* atd.

5. Skupina *žs* uprostřed slova splývá v *s*, na př.: to je *boská* (t. j. božská) pravda; *praskej* (t. j. pražský) most.

6. Skupina *žš* uprostřed slova splývá v *š*, na př. *bliši, draši, niši, uši* (t. j. bližší, dražší, nižší, užší).

7. *ž* mění se mnohdy v *z*.

V částicích *až, dyž, než, už* lidé, mluví-li rychle a nenuceně, mění často *ž* v *z*, když následující slovo začíná souhláskou *z*, na př.: *Az* zas přídou, zastavijou se u nás St. *Uz* zas je tu Š. *Dyz* zas přišel, vyhnali ho Š.

8. *ž* s následujícím *z* splývá někdy v jednoduché *z*.

V případě právě uvedeném lidé v rychlé mluvě místo skupiny *ž* + *z* nebo *z* + *z* vyslovují někdy pouze jedno *z*, na př.: *azas* přídou (t. j. až zas); *uzas* je tu (t. j. už zas); *dyzas* přišel (t. j. když zas).

V tomto případě *ž* + *z* změnilo se napřed v *z* + *z* a skupina *zz* splynula v jednoduché *z*.

Někdy je nesnadno rozeznati, zdali mluvící osoba vyslovila: *az zas, dyz* zas, *uz zas* a podobně či: *azas, dyzas, uzas* a podobně.

..ětším dílem však *ž* v částicích: *až, dyž, než*, *už* zů-
.. následující slovo začíná souhláskou *z;* častěji
..lou,« »*dyž* zas přišel,« »*už* zas je tu,« nežli:
..l,« »*uz* zas je tu,« nebo nežli: »*azas* přídou,«
..«

..:

..ech: *dycky* nebo *dyčky*, *dyt;*
..ásticích: *až, dyž*, *než*, *už*, začíná-li následující slovo sy-
.. *ž;* to však se děje jen ve mluvě rychlé, nenucené, na př.:
..opela?« — »Byl, ale *ušel* (t. j. už šel) dom.« Sv. — *Dy* (t. j.
.. dom, viděli světýlka Š. — *Dy* žádnej nic nesce povidat, povím
.. strašidle Sv.

Častěji však je slyšeti vyslovovati: *uš* šel dom, *dyš* šli dom, *dyž* žádnej a podobně.

10. *ž* se odsulo ve slově *Dářko* (místo: Žďársko).

š.

1. Za *š* je *ch*: jeden stařec ve Stržanově vyslovoval někdy: *ščestí* a někdy: *chčestí*. Od jiných lidí jsem slova »*chčestí*« neslyšel.

2. Za *š* je *č* ve slovech: *lepčí*, *lepčejác* St, Sv, Š, *menčí* Š, *počta*. — Vedle: *lepčí, menčí* říká se též: *lepši, menši.*

3. Koncovka *š* 2. osoby j. č. mění se někdy v *j* před zvratnou náměstkou *se*: Nechoj tam, *utopij* se! (t. j. utopíš se) P. *Učej* se! (t. j. učeš se) P.

4. Za *š* je *s* ve slově *třiska*. — Vedle toho jsem slyšel: *tříška* St.

5. *š* se vysulo ve slově *renčák* St, Š.

6. Skupina *šč* se vysula ve slově *Břiskej* (t. j. Břiščskej); jednomu silnému řezníku z Bříšče[1]) na Moravě, o kterém se vypravuje mnoho příběhů, říkají: Honza Břiskej.

7. Za spisovnou skupinu *št* je *žď* ve slově *hroždí* (t. j. roští).

č.

1. Za spisovné *č* je *š* v číslovkách: *štyří*, *štyry*, *štvrtej* a v jejich odvozeninách, jako: *štrnást*, *štvrtek* atd.

2. Za *č* je *t* ve slově *šmytec.*

3. Skupina *čc* uprostřed slova splývá v *c*, na př.: ch *Polnice* nebo: f *Polnice* Š (t. j. Polničce); f tý *kaplice* P (t. j. kapličce); dej to *koce!* Š (t. j. kočce); povím jim kousek vo *koce* C; povidala sem *děvece* Š (t. j. děvečce); ó *holeci!* St (t. j. holečci).

4. Někteří lidé skupinu *čc* mění ve skupinu *jc*, na př.: Řekni to *děvejce* C (t. j. děvečce). Sekajna se dělá na *řezajce* C (t. j. na řezačce).

5. Skupina *čs* splývá v *c*:

---

[1]) Úřední název této vesnice je: *Vříšť.*

a) uprostřed slova, na př.: *polnickej* (t. j. polničský);

b) když příslovce: *nač*, *voč*, *proč*, *zač* splývají s následující náměstkou zvratnou nebo s tvary slovesnými *sem*, *si*, *sme*, *ste*, *sou* v jedno slovo — což se děje v rychlé, nenucené mluvě — na př.: *Nace* (t. j. nač se) tak trápit? St *Voce* (t. j. oč se) fsadíme? P. *Proce* (t. j. proč se) ptáš? Š. *Proci* (t. j. proč jsi) nepřišel? Š. *Proci* (t. j. proč si) toho tolik bereš? St. Posloucháji, *procme* (t. j. proč jsme) jednou utekli š čekání Š. *Procte* (t. j. proč jste) nepřišli? Š. *Zacte* (t. j. zač jste) to koupili? Š;

c) když příslovce *pryč* s následujícím slovem, opatřeným předložkou *s*, splývá v jedno slovo — což se děje v rychlé, nenucené mluvě, — na příklad: *pryctým!* Š (t. j. pryč s tím); *prycním!* Š (t. j. pryč s ním);

d) když po imperativě, končícím se souhláskou *č*, následuje zvratná náměstka *se*, *si* a obě slova se vyslovují jako jediné slovo — což se děje v nenucené mluvě, — na př.: *uce!* (t. j. uč se); *nekrce!* (t. j. nekrč se); *voblece!* (t. j. vobleč se) Š; *vobleci* (t. j. vobleč si) kabát! St.

Poznámka. Když mluvící osoba v uvedených případech po slovech končících souhláskou *č*, učiní přestávku (třeba sebe nepatrnější) nebo když chce tato slova vysloviti zřetelně a důrazně, pak *č* s následujícím *s* nesplývá v *c*, na př.: *Nač* si tady? Š. *Proč* se perete? Š. *Zač* ste to koupili? Š. — *Pryč* s tým! Š. — *Uč* se! Š.

6. Skupina *čs* mění se někdy ve skupinu *cc*.

V případech 5. b) a d) místo skupiny *čs* někdy je slyšeti vyslovovati skupinu *cc* (ale jen tenkrát, když po skupině *čs* následuje samohláska), na příklad: *Procce* (t. j. proč se) ptáš? Š. *Procci* (t. j. proč jsi) nepřišel? Š. *Ucce! Voblecce!* Š.

Táž osoba v těchto případech vysloví někdy jednoduché *c* a někdy *cc*; někdy je nesnadno rozeznati, zdali mluvící osoba vyslovila: *proce* ptáš? *proci* nepřišel? *uce! voblece*! či: *procce* ptáš? *procci* nepřišel? *ucce! voblecce!*

7. Místo skupiny *čs* slyšel jsem jednou vysloviti skupinu *jc* (od 78letého starce): *ujce!* St (t. j. uč se).

Souhláska *j*.

1. *j* se odsouvá na začátku slova:

a) ve slovech: *esli*, *esi* (t. j. jestli), *ešče*, *už*;

b) před *i* ve slovech: *inej* (všude), *inší* P, *inačí* St, *indáč* C, *indá* P, Sv, *istej* (všude), *istotná* pravda Š; *istotně* Š; — místo: *Jinkovec* říká se častěji: *Inkovec* (skupina chalup u Stržanova): vedle: *Jihlava* říká se také často: *Ihlava* Š;

c) v genitivě mn. č. *jich* ve rčení: prosím *ich;* — jeden stařec ve Stržanově vyslovoval *im* místo *jim;* pravidlem je všude výslovnost: *jich, jim;*

d) ve slovech: *du, deš, de* atd.; *mnění* (t. j. jmění), *meno, menovat; sem (su), seš, sme, ste, sou.*

Poznámka 1. Vedle *esli* a *esi* říká se též *jesli* P, St, Sv, Š a *jesi* P. — Vedle *už* je někdy slyšeti také *juž* St.

Poznámka 2. Vedle *istej*, *istotná* pravda — slyšel jsem: *jistotná* pravda C, *jistej* Š, *jistá* pravda St, Sv.

2. *j* se odsouvá na konci slov v imperativech na *-ij*: *pi, napi se*, *nebi* ho, *neši* (t. j. nešij), *uši* (t. j. ušij), *nali* mně plnou! Sv.

3. *j* se vysouvá:

a) ve slovech: *čarodeník, čarodenica, přidu, přideš, přide* atd. Sv, *pučit* (t. j. půjčit), *vypučit, pudu* (t. j. půjdu), *pudeš, pude* atd., *zbuník* Sv, Š (t. j. dovádivý chlapec), *zbuníkovat* Sv (dováděti);

b) v imperativech: *poď, pojte* (z: poďte); *přiď, přiťe* C, Sv anebo *přite* Sv;

c) v imperativě mn. č. sloves *bit, pit, šit: nebite* se! *pite! ušite* mně to!

d) v imperativě *dejž* ve rčení: *Deš* to Pámbu! (t. j. dejž to Pán Bůh).

Poznámka 1 Vedle *přidu, přideš* atd. říká se častěji: *přídu, přídeš* atd. anebo: *přijdu, přijdeš* atd.

Poznámka 2. Na Cikhaji slyšel jsem: *zbujník* (ve smyslu: *loupežník).*

4. *j* se předsulo ve slovech: *jalmara* Š, *jarmara* C, Sv, *jinkoust* St, *Julrich* Š (t. j. Ulrich). — Někteří lidé říkají *juž* místo obyčejného *už,* na př. ve Stržanově, ale vedle *juž* říkají také: *už.*

5. *j* se nevysouvá:

a) ve slovech: *pjatro* (t. j. patro ve stodole), *holoubjata, hrabjata, říbjata;*

b) v participiu min. činném sloves složených se slovesem *pnouti: rozepjal, sepjal, zapjal* (participium trpné zní: *rozepítej, sepítej, zapítej*).

Přesmyk.

1. Přesmykly se samohlásky ve slově *škaroupka* C nebo *škaroupka* P, Š, St nebo *skaroupka* Sv (místo: *skořápka*).

2. Přesmykly se souhlásky ve slovech: *hmla* Sv, St, Š (mhla), *jimel* Sv (jilm), *karamád* Š, *karamátka* Š, *klofník* (knoflík), *korela* (cholera), *korovlat* Sv (kolovrat), *kraml* (z něm. Klammer), *leberija* Sv (ale v Polničce jsem slyšel: *rebelija*), *legramace* C (reklamace), *mochorůfka* P, St, Š (místo: mochovůrka t. j. muchomůrka), *relmo* St (místo: lermo), *řejček* St, Š (místo: zejtřek), *toral* (tolar), *žlica* (lžice) — a pak ve jméně *Jurlich* nebo *Udlich* Sv (místo: Urlich t. j. Ulrich).

Vedle: *jimel, karamád, karamátka* říká se také: *jilem* Š, *kamarád, kamarátka.*

3. Přesmykla se měkkost s jedné souhlásky na jinou ve slovech: *ňat* Sv (místo: *nať*), *Sekňov* nebo *Setňov* (místo: Sjeknov, Sjetnov, kteráž slova vznikla vysutím souhlásky *v* ze slov: Svěknov, Světnov).

Stahování.

Vynecháním jedné slabiky stáhla se tato slova: *cák* Sv, Š (místo: *co pak*), *ďál, uďál* atd. (místo: *dějal* nebo *dělal*), *dobrytro, ná* C, Š (místo: *no a*), *ňákej, ňáko* nebo *nákej, náko* (místo: *nějakej, nějako* nebo *nejakej, nejako*).

Vysouvání.

Slabika *ví* se vysula ve slově *poscení* P (jen jednou místo: *posvícení*). — Ale zpravidla se říká všude: *posvícení*.

Stahování slov.

Místo: *Vojnů Mněstec, z Vojnovýho Mněsce* (t. j. Vojnův Městec, Vojnova Městce) říkal jeden stařec v Polničce: *Vojnomněstec*, z *Vojnomněsce*.

Oddíl druhý.

Tvary.

A. Skloňování.

I. Jména podstatná.

1. Vzor holub, dub.

Jednotné číslo.

Genitiv. Podstatná jména neživotná, která ve spisovném jazyku mají koncovku *-u*, mají častěji koncovku *-a* než *-u*, na př.: u belka (studánka ohrazená dutým kmenem), u buka, u duba, ze dvora, u hájka, u hroba, do Klusborka, s kočára, do kopečka, s krchova, u mosta, z nosa, řebík s paprska, u pařeza, s pivovára, u plota, s popela, u roha, z řetěza, u smrka, u stola, ze stroma, do stropa, do suda, do šátka, u voza, do Žďára.

Genitivy na *-u* jsem slyšel tyto: z břehu, u buku, z hrobu, u kanónu, vot korovlatu, z mostu, vot počátku, s poutu (t. j. z pouti), do roku (vždy), ze řbetu, do spolku, do stínu, ze sudu, ze zámku; — do Pestu (vždy), u Švechatu, do Žďáru (jednou ve Škrdlovicích a jednou ve Stržanově; ale ti lidé, kteří řekli: »do *Žďáru*«, říkali jindy vždy: »do *Žďára*«).

Přihází se, že týž člověk v témž slově řekne někdy koncovku *-a* a někdy koncovku *-u*, na př.: Nehnul se z *mosta;* nehnul se z *mostu* Sv.

Říká se: vot svatýho *Ducha* nebo: vot svatýho *Duchu* (označuje-li se doba) Š.

Koncovku *-u* mají vždy:

1. jmeno *Brod* (t. Německý): jel do *Brodu*;

2. jména hromadná a látková, na př.: kilo *cukru*, z *drnu*, pytel *hrachu*, trochu *chmouru*, fůra *klestu*, nastrouhal sem *křenu*, málo *lenu*, půl *sáhu* dříví, moc *snihu*, málo *tabáku*, letos je málo *krmu*.

Dativ. Podstatná jména životná (i jména živočichů) mají vždy koncovku *-ovi*: dej to *psovi*; dej to *volovi;* přerazil sem *hadovi* vocas Š.

Na Cikhaji vedle koncovky *-ovi* je též koncovka *-oj*, na př.: *Synoj* nebude vejmněnek tak dlouho trvat (Jan Straka). *Vopatoj* to uďálo taky tak (týž).

Koncovku *-u* mají jen jména: *Bůh*, *Kristus*, *Pán*, *Duch* svatej, pak jména svatých a jméno *pán*, je-li přívlastkem, na př.: Modlili se k svatýmu *Jánu* St. Modlili se k svatýmu *Krištofu* Š. Řikal sem to *panu* soucímu Š (t. j. soudci).

Akkusativ. Starý akkusativ zachoval se ve rčení: na svatej *Duch*.

Slova: *kozlík* (na kočáře) a *roh* (kuželek) mají akkusativy: Sedl na *kozlíka* St. Trefil *roha* Š.

Lokál.

1. Jména životná (i jména živočichův) mají vždy koncovku *-ovi*: Povím jim kousek vo *hadovi* Sv.

Na Cikhaji vedle koncovky *-ovi* je slyšeti též koncovku *-oj*: Vo *hejkaloj* taky bych moh vypravovat.

Ta jména životná, která mají v dativě koncovku *-u*, mají též v lokále koncovku *-u*: vo Pánu Bohu.

Jména svatých, když znamenají dobu, mají koncovku *-ě*: Třešně kvetly letos po *Filipě Jakubě* Š. Po *Petře Pavle* zrnko nalejvá Š. Teď to bude lepčí jak vo *Jáně* P. Po *Václavě* budou zas teplý dni Š.

2. Neživotná mají koncovky *-ě* a *-u*.

a) Koncovku *-ě* mají zpravidla neživotná na *b*, *d*, *m*, *n*, *p*, *r*, *t*, *v*: na dubě, na ledě, v domně, po řebeně chodil kohout, na snopě, na dvoře, na plotě, f chlívě.

Ale některá z těchto slov mají vedle koncovky *-ě* také koncovku *-u*, na př.: Bъl právě na *poutě* Š. Děkuju vám fšem, že ste byli se mnou na *poutu* Š.

b) Koncovku *-u* mají tato neživotná:

1. na *h*, *ch*, *k*, na př.: ve *sníhu*, na *trhu*, v *mechu*, f *kožichu*, na *buku*, v *zámku*, f *Strużníku* — ale: f *potoce*, v *rybníce;*

2. zpravidla jména hromadná a látková, na př.: f *cukru*, v *medu*, v *hrachu*, v *lenu*, f *chmouru*; — ale také jsem slyšel: v *leně* Š;

3. zpravidla jména měsícův: v lednu, v únoru, v březnu atd.

Poznámka 1. Některá jména měsícův mají vedle koncovky *-u* také koncovku *-ě;* slyšel jsem: v *březně* mněsíci St, f polou *dubně* P, f půl *srpně* Š.

Poznámka 2. Slovo *rok* má lokál: *roce* i *roku*: V dvaapadesátým *roce* to mohlo bejt Š. F pětadvacátým *roku* sem se narodil P.

Poznámka 3. Podstatná jména na *l*, *s*, *z* mají v lokále koncovku *-i*: dou po temle *díli!* C, v *doli*, v *huzli*, f *popeli*, na *stoli* Š; na *brusi*, v jednem *kusi*, v *lesi*, na *nosi*, ve *vofsi;* na *pařezi*, na *řetězi*, na *vobrazi*, na *vozi*.

Ale zpravidla se říká: f *kostele*. — Velmi zřídka je slyšeti lokál *kosteli*, na př.: Byla sem f tem *kosteli* Š. Při tem *kosteli* pochovávaji Š.

Častěji se říká: na *stole* než: na *stoli*.

Poznámka 4. Jméno *Žďár* má vždy lokál: ve *Žďáře;* lokálu: ve *Žďáru* jsem neslyšel ani jednou.

Množné číslo.

Nominativ.

1. Podstatná jména *bratr* a *hoch* mají koncovky *-i* a *-í* vedle sebe: To byli dvá *bratři* St, Š. To byli *bratří* P, Š. — To sou naše *hoší* St, Š. *Hoši*, žeňte už dom! C, Š. — Častěji je slyšeti tvar: *hoší* než tvar: *hoši.*

2 Místo spisovné koncovky *-é* slyšel jsem koncovku *-e* ve slově *anděle*: *Anděle* sami pomáhali nosit St. — Vedle tvaru: *anděle* také se říká: *anděli.*

Jména obyvatelův na *-an,* pak jména: *host*, *soused*, *žid* mají koncovku *-i*: křesťani, hosti, sousedi, židi.

3. Místo spisovné koncovky *-ové* říká se obyčejně *-ove*, na př.: Ty *Ambrožove* byli fest P (t. j. nezranitelní). Dyby naše *ocove* stali! Š. — Jiné nominativy na *-ove*: *duchove* Š, *pánove* St, *přetkove* St, Sv, Š (t. j. předkové), na př.: Dyby to naše *přetkove* viděli!

Koncovku *-ové* slyšel jsem celkem třikrát: Tady bejvali *hejkalové* St. Dvá *feldvéblové* šli na špacír St. F Křižánkách byli bratři *Řátkové* Sv.

4. Některá jména životná mají koncovku *-y*: To byly *duchy,* ty *koníčky* St. Poslouchej, jak *ftáčky* spívaji Š. To sou jejich *chlapečky?* P. Tady sou taky *komáry* Š. V Dářku sou hrozný *kapry* Š. F tem potoce sou *struhy* St (t. j. pstruzi). *Špačky* tam maji hnízdo Š. F Klášteře sou dvá *velebníčky* Š.

5. Koncovku *-a* má místní jméno *Počítka*, gen. do *Počítek* (t. j. Počátky, vesnice moravská nedaleko Stržanova.)

Koncovku *-a* slyšel jsem též ve slově: *řipka* St (místo: *říbka* t. j. hříbky): Tam rostou *řípka.* — Vedle tvaru: *řípka* říká se také: *řípky.*

Poznámka 1. Jména neživotná na *l*, *s*, *z* mají v nom. a akk. mn. č. koncovku *-e,* na př.: Vykopali tři hlyboký *dole* C. Ve Žďáře sou tři *kostele* Sv, St, Š. Maji f seknici dva *stole.* Ty máš takovýle *čase* C. Já mám dva *hlase* Š. *Klase* sou kraťounký. Jak nejsou svý *lese*, je zle Š. *Vofse* se urodily. Na Žákovici je vidět *kuse* zdí C. Ďál sem *pařeze* P, Š, Sv. Tam visí vedle sebe tři *vobraze* C. Naložil fšecko na tři *voze* C, P, Sv, Š. Voni ty *spise* byly suchý pot tou paží Š.

Vedle nominativů a akkusativů *čase*, *kostele*, *lese* je slyšeti — ale řidšeji — také tvary *časy, kostely, lesy* na př.: To ešče byly inší *časy* P. Teď sou zlý *časy* Š. Ve Zďáře sou tři *kostely* Š. Ty *lesy* sou panský C, Š.

Poznámka 2. Jm'no *dobytek* má mn. č. *dobytky.*

Genitiv.

1. Koncovka *-ů* nezněla mi tak dlouze, jak se vyslovuje ve spisovném jazyku; proto by se mohla nazvati prostředně dlouhou.

Málokdy je slyšeti místo koncovky *-ů* vysloviti krátkou koncovku *-u,* na př.: Přišlo pár *chlapu* Š. Ďál u *Kašparu* za tovaryša C.

2. Jméno *hoch* má všude koncovku *-í*: Šel sem se ptat *hoší* Š. — Ve Stržanově slyšel jsem vedle gen. *hoší* též genitiv *hošů.*

3. Genitiv bez koncovky *-ů* slyšel jsem ve slovech *čas* a *hrozen*: Vot tejch *čás* tu nebyl Sv. Koupil sem pár kotrlíčků *hrozen* Sv. Ale obyčejně se říká: vot tejch *časů*. — Jméno místní *Počítka* má gen. *Počítek.* [1])

Slovo *rozen* nebo *rožen* (t. j. hrozen) má genitiv mn. č.: *rozní*, *rožní*, na př.: Přinesla sem kotrč (t. j. třapec) *rozní* Š. Koupila sem švatrc *rožní* Š.

D a t i v má ve Stržanově zpravidla koncovku *-om,* v ostatních vesnicích koncovku *-ům*. V koncovce *-ům* nevyslovuje se *ů* tak dlouze jako ve spisovném jazyku; proto možno nazvati koncovku *-ům* prostředně dlouhou. Příklady ze Stržanova: Dohazoval služby *pánom.* Bьl za kuchařa *četníkom.* Nosíval *sedlákom* svůrky k *cepom*. Šel se přetstavit *oficírom.* Šel k tem *vojákom.* Naše (t. j. naši) nastoupli zas k tejm *kverom.* — Ze Škrdlovic: Podává *zedníkům.* — Ze Světnova: Vypravoval to *sedlákům.* — Z Polničky: Jak tahly tady ty pola naproti tejm *gruntům,* to bьl fšechno vobecní les.

Ve Světnově jedna stařenka užívala vedle koncovky *-ům* též koncovky *-om;* jednou na př. řekla: »Šel se podívat g *dělníkům*« a podruhé: »Šel se podívat g *dělníkom.*«

Příjmení mají ve v š e c h vesnicích koncovku *-om,* na př.: Šel k Leopoldom, k Mrkvičkom, k Cempírkom, k Vytlačilom Š; k Hamanom, k Maňáskom, ke Strakom C; g Beranom, k Šilhánkom Sv; k Čápom, k Musilom, g Říhom St; g Blažíčkom, k Machom, k Vackom P. — Jednou jsem slyšel: Přišli g *Řátkům* Sv.

P o z n á m k a. Jméno *hoch* má ve Stržanově dativ *hošom,* v ostatních vesnicích *hošům;* na př.: Rozdala koláče *hošům* C.

Jméno *Počítka* má dativ: *Počítkám,* na př.: Přišel sem k *Počítkám* Sv, St. — Jméno *Lemperky* má dativ: k *Lemperkám* Sv.

A k k u s a t i v nahrazuje se všude a vždy nominativem, na př.: Kozáci ty *sedláci* řezali karabáčama vo sto šest St Leopoldová má f tem domně *nájemníci* Š.

Jednou jsem slyšel akkusativ na *-y* (od 84leté stařenky): Dívá se na *tanečníky* P.

L o k á l. I jména životná i jména neživotná mají koncovky *-ích*, *-ech* a *-ách.*

J m é n a ž i v o t n á.

1. Koncovku *-ích* mají:

a) Jména na *h*, *ch, k* (vedle koncovky *-ách*), na př.: Povím jim kousek vo *drátenících* St. Házel po našejch *hoších* Š.

b) Jména na *l*, *r* (vedle koncovek *-ech* a *-ách*), na př.: Teťka nic neslyšet vo *hejkalích* St. Budu jim vypravovat vo třech *bratřích* St.

2. Koncovku *-ech* mají jména ukončená na jiné souhlásky než na *h*, *ch, k* (vedle koncovky *-ech* mají také koncovku *-ách)*, na př.: Povím jim kousek vo Břečkovejch *synech* St. Šel po *volech* St.

---

[1]) Vlastní jméno *Lemperky* (les u Světnova) má genitiv: *Lemperek*, na příklad: Mám pole u *Lemperek.* Ale nelze rozhodnouti, je-li to slovo rodu mužského či ženského.

3. Koncovku *-ách* mají jména ukončená na kteroukoli souhlásku, na příklad: Nebylo památky po *žákách* C. Drvaři si povidali vo *hejkalách* P.

Některá podstatná jména mají všechny tři koncovky vedle sebe, na příklad: Povidali vo hejkalích, vo hejkalech, vo hejkalách.

Jméno *hoch* má v lokále jen tvar: *hošich.*

Jména neživotná. Pravidlem je koncovka *-ách.*

1. Koncovku *-ách* mají:

a) vždy jméno *sen* a jména na *h, ch, k,* na př.: Ve *snách* ji viděl St. Po třech *rokách* sem se vrátil P. Chodí po *trhách* St. Sou tady kapry ve vobouch *rymnikách* St. Na *schotkách* (t. j. schodkách) sedávám St. Vylezli po *žebříkách* P. Vostává f *Počítkách.* Byli sme v *Lemperkách* Sv;

b) zpravidla jména ukončená na ostatní souhlásky; slyšel jsem tyto lokály: f časách (f tejch časách sme sekli votavu Š), po domách, ve dvorách, v Hamrách, po jeřábách, po kamenách, f kočárách, na kořenách, po kusách, na kvartýrách, vo lenách, po lesách, na pařezách, po schodách, na snětách, na stromách, na sudách, f tejch vejvozách, ve vofsách, na Žlebách.

2. Koncovku *-ech* mají jména ukončená na jiné souhlásky než *h, ch, k* (častěji mají koncovku *-ách*); slyšel jsem jen tyto lokály: f tejch *časech,* po *domech,* v *lesech,* po *schodech,* na *stromech.*

3. Koncovku *-ích* slyšel jsem jen v těchto lokálech: na *Žlebích* C (vedle toho: na *Žlebách* Sv), po *lesích* P, Sv, Š, v *lesích* P, Sv, Š, na *Lázích* St, povím jim vo starejch *časích* Sv. — V též vesnici je slyšeti vedle sebe tvary: v *lesích*, v *lesech*, v *lesách;* vo starejch *časích, časech, časách* Š.

Instrumentál má zpravidla koncovku *-ama*, na př.: Mluvil sem z *bratrama* St. Šel tam ze *švagrama* Sv. Tloukli po nich *kamenama* Š.

Slovo *rok* má koncovku *-y:* Přet patnásti *roky* C, před nejakejma třicíti *roky* P, přet třema *roky* Š, přet párma *roky* to nastalo St.

Koncovka *-y* zachovala se v názvu pole: pod *Lázy* Sv — a v instrumentalech: *hlady*, *smíchy*, *stěky* (t. j. vztekem), *strachy*, na př.: umřel *hlady, stěky* sem klel Š, byl sem potrhanej *smíchy* Š.

Koncovku *-ma* slyšel jsem v těchto případech: Vorá s párem *volma* Š, za Novejma *Dvorma* Š, zvoní fšema *zvonma* St, hrá si z *hošma* St, jeli z dvouma *párma* koňma Š.

Vedle obyčejného instrumentálu *hošma* je slyšeti též instrumentál *hochama*: hrá si z *hochama* St. — *Lemperky* a *Počítka* mají instr.: pod *Lemperkama*, za *Počítkama.*

Dodatky.

1. Slova *nářek* a *pohřeb* nevysouvají *e*: Tam bylo *nářeku!* Š. Byla sem na *pohřebě* Š.

2. Slovo *bratr* má ve mn. č. tyto tvary: nom., akk.: *bratří* (řidšeji *bratři),* gen. *bratrů*, dat. *bratrům,* lok. *bratrech*, *bratřích,* instr. *bratrama.*

3. Slovo *švagr* má vok. j. č. *švaře!*, nom. akk. mn. č. *švaři;* ostatní pády jsou pravidelné: *švagra, švagrovi, švagrem*; *švagrů*, *švagrům, švagrech* nebo *švagřích*, *švagrama.*

2. Vzor muž, meč.

Jednotné číslo.

Genitiv (a akkusativ jmen životných) má

1. zpravidla koncovku *-a*. Slyšel jsem tyto genitivy (nebo akkusativy): na Bartolomněja, kus biča, císařa, do hnoja, do houla, do hrnca, hospodářa, kněza, koňa, s konca, s kopca, kovářa, u kříža, u kupca, lamača, vod mněsíca ledna ležím z nohou St, půl mandela, muža (múža), myslifca, zlámal sem u noža střenko St, volili papeža Š, do pekáča, pokušitela, srnca, šefca, do špitála, vzal šandu vot trakača Š, učitela, do vohňa, vod voltářa, zajica, má zeťa šefca St, zloděja.

Zřídka je slyšeti koncovku *-e*. Tvarů o koncovce *-e* užívají jen lidé, kteří byli na vojně nebo ve světě, nebo kteří čtou noviny a knihy. Ale tito lidé neužívají tvarů na *-e* důsledně, nýbrž říkají také tvary na *-a*, na příklad týž soused v Polničce pravil: »Zahrabal ho do *hnoje*« — a v následující větě: »Dyž ho zahrabal do *hnoja*«. — Jiný soused v Polničce řekl: »Věčího *zloděja* a *taškáře* nebude«. — Jiný soused: »Na trhu *koňa* nekoupím« — a hned potom: »Takovýho *koně* nekoupím« P. — Jiný soused: »Povidám mu: Dej *koňa* do maštale« — a za chvilku: »dal *koně* do maštale« P. — Mám boty vot *šejca* ve Žďáře, vot *Kováře* P. — Jel ze *Ždírce*, pustil *koně* (jednoho) s *kopca* P. — Pustil sem *koňa* s *kopce* Š. — Mněla vocuď *múža* — mněla vocuď *múže* P (týž stařec). — Lidi se modlí u *kříža* — lidi se modlí u *kříže* P, Š. — Šel sem do *špitála* St. — Zavezli ho do *špitále* Š. — Viděl *kněze* Sv. — Byla u *kněza* Š. — *Schoře* sem honil Š. — Dal se do *pláče* C, P. — Zamotal se do *pláště* P. — Přišel do *pokoje* Š. Do *července* bylo chladno St. Šli sme do *háje* Š. Had vlezl do *kře* Š. Prosil *císaře* pána P. Na prvního *máje* staví máj St. Chodí vokolo *voltáře* Š. U *pláště* sem mněl krádl Sv.

2. Jména místní: *Cikhaj, Herálec, Humpolec, Mněstec* (t j. Vojnův Městec), *Ždírec* mají zpravidla koncovku *-e:* s Cikhaje, do Herálce, do Humpolce, do Mněsce, do Ždírce.

3. Některá slova mají koncovku *-u*: Bojím se *dešču* Š. Chce se dát do *dešču* Sv. Tady je moc *kouřu* Š. Máme moc *moču* přet chaloupkou St. Je tady málo *placu* Š. Dal se do *pláču* Sv. Musel do Brodu do *špitálu* Š. Mám moc *zápařu* C (t. j. příze naložené do kádí na paření).

Slova: *dešč* a *pláč* mají také genitivy: *dešče*, *pláče:* Dalo se do *dešče* Š. Je potřeba *dešče* P. Tam bylo *pláče!* Š.

Slovo *špitál* má vedle sebe genitivy: do *špitála*, do *špitálu*, do *špitále*. Ve Škrdlovicích na př. pravil jeden stařec: do *špitálu* a manželka jeho: do *špitále*.

Dativ.

1. Jména životná mají koncovku *-ovi*: Dej *koňovi!* Š. Povidám *tesařovi* Sv.

Na Cikhaji je slyšeti vedle koncovky *-ovi* též koncovku *-oj*: Řikala *múžoj*.

Velmi zřídka je slyšeti koncovku *-i*, na př.: Šla ke *knězi* Š. Přines (t. j. přinesl) *císaři* pánu vobilí s toho pole C. — Dativy: *císaři*, *knězi* jsou vzaty z jazyka spisovného.

Koncovku *-u* je slyšeti jen ve výraze: *císař pán*: Šel aš k *císařu* pánu St.

2. Jména neživotná mají zpravidla koncovku *-u*, na př.: Chystá se g *dešču* Sv. Nechoď g *houlu!* C. G žádnýmu *koncu* to nevedlo P. Dou k tomu *křížu* a vot kříža se daji na pravo C. Lidi chodí se modlit ke *křížu* Š. Přišel sem ke *křu* Š. Tomu *plášču* může bejt padesát roků Š. Potom dou lidi k *voltářu* Š.

Málokdo vyslovuje v dativě koncovku *-i*, na př.: Vofse se sečou ke *konci* srpnu [1]) Š.

Lidé, kteří v dativě vyslovují koncovku *-i*, nečiní tak důsledně; častěji vyslovují koncovku *-u*. Ve Škrdlovicích na př. jedna stařenka pravila: »Lidi k tomu *kříži* se chodí modlit« — a po druhé: »Lidi se chodí modlit ke *křížu*.«

Místní jména: *Cikhaj*, *Herálec*, *Humpolec*, *Mněstec*, *Ždírec* mají zpravidla koncovku *-i*: jel k Cikhaji, g Herálci, g Humpolci, k Mněsci, ke Ždírci. — Ale také je slyšeti koncovku *-u*: jel g *Humpolcu* C, přišel sem k *Cikhaju* Sv.

Lokál.

1. Jména životná mají koncovku *-ovi*: Seděl na *koňovi* St.

Na Cikhaji vedle koncovky *-ovi* je slyšeti také koncovku *-oj*: Seděl na *koňoj*.

2. Jména neživotná mají všude a vždy jen koncovku *-i*, na př.: v houli, v hrnci, na konci, na kraji, na kříži, na noži, na placi, ve vohni, na voltáři.

Koncovka *-i* v lokále j. č. je původní, neboť jí užívají důsledně lidé, kteří v dativě j. č. vyslovují vždy koncovku *-u*. Kdyby lokál j. č. byl někdy měl v podřečí polnickém koncovku *-u*, byl by ji podržel až podnes, jako ji podržel dativ j. č.

Vokativ má častěji koncovku *-i* než koncovku *-u*: *šenkýři!* C; slyšíš, *kováři?* Š; pane *mynáři!* P; ty *zloději!* C, P; — *zloděju!* P.

Obyčejně říkají lidé: pane *mynář!* P; pane *učitel!*

Množné číslo.

Nominativ.

1. Za spisovnou koncovku *-é* je koncovka *-e*, ale slyšel jsem ji jen ve slově *přátele*: Děti rozebrali *přátele* Š.

2. Za spisovnou koncovku *-ové* je koncovka *-ove*, kterou jsem slyšel jen dvakrát: Najedenkrát se zbouřili *králove* na toho krála St. Byli tam tří *učitelove* Š.

---

[1]) Dativ!

3. Jména na *-tel* mají zpravidla koncovku *-i*: učiteli, věřiteli.

Genitiv.

1. Slova: *groš, kůň, podlikače* (pomnožné) mají koncovku *-í*: za pár *groší* C, P, St; má pár pěknejch *koní* Š; utrh vot *podlikačí* límec Š.

2. Slova: *mandel* a *věrtel*, je-li při nich nějaká číslovka, mají genitivy: *mandel, věrtel*: Mám ešče stát pět *mandel* Š. Namlátil sem pět *věrtel* Š. — Bez číslovky se říká: *mandelů*, na př.: Na poli je ešče *mandelů*! Š.

Dativ má ve Stržanově koncovku *-om*, v ostatních vesnicích koncovku *-ům*: Vozil *pekařom* mouku St. Uhři říkaji *Němcom* Švábi St. Nemohla si pomoct k *penězom* St. Dej *koňom* sena St. Vyprovázel ho aš ke *Škrdlovicom* St. — Nesyl sem *sekáčům* svačinu Š. *Myslifcům* museli robotovat Š Šel ke *Škrdlovicům* C, P, Sv, Š. Mus'š dát *koňům* sena C, P, Sv, Š.

Vedle dativu *koňům* říká se na Cikhaji též: *koním*.

Kromě Stržanova je slyšeti koncovku *-om* zřídka, na př.: Rozváží pívo *šenkýřom* Sv. Chodil ke *kovářom* Š.

Jména: *Škrdlovice, Zlatnice* mají dativ: ke *Škrdlovicům*, g *Zlatnicům* C, P, Sv, Š a ke *Škrdlovicom* St. — Na Cikhaji říká se častěji: ke *Škrdlovicím* než: ke *Škrdlovicům*.

Akkusativ nahrazuje se nominativem: Pro *myndáři* je tady dobře Š.

Lokál má koncovky *-ích*, *-ech* a *-ách*.

Jména: *Škrdlovice, Zlatnice* mají vždy lokál: *f Škrdlovicích* nebo pouze: *Škrdlovicích* (bьl sem *Škrdlovicích* Sv), *v Zlatnicích*.

Jména obecná mají všechny tři koncovky vedle sebe: To bьlo f tejch *nepokojech* Š. Hastrman f tejch *hrncách* mněl duše Sv. Ve třech *houlách* má fčely Š. Mám jařicu v *mandelách* Š. Tak teď vo tejch *uhlířách* Sv. Vyhrál na tejch *myslifcách* Š. Co máte v *hrncích*? Š.

Slovo *kůň* má lokál: na *koněch* i na *koních*.

Instrumentál má zpravidla koncovku *-ama*: Tak byli vobá dvá bratři *králama* St. Vadil se z *bíličama* C Jezdí z *hrncama* Š. To było letos porád s tejma *vohňama* Š. Kozáci ty sedláci řezali *karabáčama*.

Jméno *Škrdlovice* má v instrumentále koncovku *-ama*: Pot *Škrdlovicama* bьl hroznej rymník Sv. Vrátil sem se přet *Škrdlovicama* C.

Slova *peníze* a *vánoce* mají instrumentál: *penězi, vánoci*, na př.: Vyvoral kotel s *penězi* C. Von se jí vyvalil s tejmahle *penězi* hrnek St. Neví, co s *penězi* dělat Š Bьlo to před *vánoci* St — Ale slyšel jsem též instr. *penězma*: Ujel jí s *penězma* Š.

Koncovku *-i* slyšel jsem též ve slově *tisíc*, na př.: Před nějakejma *tisíci* lety bьlo na Žákovici mněsto C. Dostal ženu s desíti *tisíci* Š.

Slovo *kůň* má instrumentál *koňma* a *koníma*: Jeli z dvouma párma *koňma* Š. Jeli s třema *koníma* P.

Dodatky.

1. Kněz.

Slovo *kněz* má ve mn. č. tyto tvary:

Nom. akk.: *Kněži* přišli k vyhnání St. Ve Žďáře sou štyří *kněži* P. — Gen.: Za tejch *kněžů* ty lesy přišly k vodebrání P. Na funusi bylo pět *kněžů* Sv. — Dat.: *Kněžům* vzali lesy C. Poručil ten dvůr *kněžom* St. — Lokal: Mluvíme vo *kněžích,* co byli f Klášteře Š. — Instr.: Dvá sou *knězama* Š, St, Sv. Soudili se s *kněžma* Š. To bylo přet *kněžama* ešče St (t. j. dříve než byl u Žďára založen klášter).

2. Cikhaj.

Jméno *Cikhaj* je rodu mužského i ženského, na př.: Zlatnice sou mezi *Cikhají* a Škrdlovicama C. Nebylo jim v *celým Cikhaji* roveň C. Zlatnice je les mezi Škrdlovicama a *Cikhajem* Š, Sv.

3. Vzor město.

Jednotné číslo.

Lokal.

1. Slovo *hnízdo* má vedle lokálu: v *hnízdě* také lokál: *hnízdi:* F tem *hnízdi* byly vajíčka Sv.

2. Slova na *-lo, -so, -zo* mají v lokále koncovku *-i*: jezdí na *koli;* f tem *masi* byli červi; na *železi* je rez.

Množné číslo.

Genitiv. Slovo *drva* má genitiv *drev*: Dostává šest sáhů *drev* C, Sv.

Slovo *prsa* má genitiv *prsouch:* Trefil ho do *prsouch* P, Sv. Rejpl ho do *prsouch* St.

Dativ má zpravidla koncovku *-ám:* Slož to k tejm *prknám* Š. Smál se *světýlkám* Š. To dření mně de ke *kolenám* P. Šel se mnou k Slanýho *humnám* P.

Koncovku *-ům* nebo *-om* slyšel jsem v těchto slovech: Přijeli g *drvům* Š. Sedni si ke *kamnům* Š, ke *kamnom* P, St, Sv, stoup si k *vratom* Š. Dej *kuřátkom!* St. Nevěřil *strašidlom* St.

Jméno *Zimolejta* (les u Polničky) má dativ: g *Zimolejtům.*

Lokál má zpravidla koncovku *-ách:* Šel po tejch *prknách* K. Na tejch *místách* nejsou Sv, Š. Na dědině nejni takovej pohřeb jako v *mněstách* Š. F *mněstách* tak nemluví Sv. Prv nosil řezník telata na *ramenách* Š. Co máte na *voknách?* Š. V *železách* je chycená myš Š.

Koncovku *-ech* slyšel jsem u slov *puta* (t. j. pouta), *humna* a *kamna*: Přivedli ho f *putech* Š. Na *humnech* voraji Š. F tejch *kamnech* dobře hoří Š. — Týž stařec řekl jednou: Vo *strašidlech* sem slyšel fšelisco — a podruhé: Vo *strašidlách* sem fšelisco slyšel St.

Slovo *kolena* má tvary: po *kolenouch* C, Š, po *kolenách* P, St, Sv.

Slovo *prsa* má tvary: na *prsích* C, P, St, na *prsouch* C, P, St, Sv, Š, na *prsách* P.

Instrumentál má zpravidla koncovku *-ama:* Mynář si svedl *krouzlama* (t. j. kouzly) zas kamen do jeho místa Š.

Koncovku *-y* slyšeti ve rčeních: za humny, za kamny, před lety, za ňadry, před vokny, za zády. — Ale slova *vokna, záda* mají také instrumentál *voknama*, *zádama*: Před *voknama* byly prkna K. Máme květiny za *voknama* St. Vobrátil se ke mně *zádama* Š.

Vedle instrumentálu *kolama* říká se také: *kolma:* Najednou vidí pot *kolma* chlapa Š.

Dodatek.

Jméno *Hlinsko* se skloňuje takto: g. do Hlinskýho, d. g Hlinskýmu, l. v Hlinským, i. za Hlinským. — Místo: *Hlinsko* také se říká: *Hlinský.*

4. Vzor pole.

Jednotné číslo.

Genitiv zní zpravidla: *pole,* zřídka je slyšeti tvar: *pola*, na příklad: Šla sem s *póle* P. To je nákýho *pole!* P. Přišla sem s *póle* Š. Má moc mír *pole* Sv. Má tam moc *pole* C. Přines císaři pánu vobilí s toho *pole* C. Má kousek *pole* St. — Bylo pot třicet mír louky a *pola* Š. Přišla sem právě s *pola* Sv. (Táž stařenka za chvilku řekla: Přišla sem s *pole*. Má pod deset mír *pole.*)

Slovo *ouvoce* má vždy genitiv *ouvoce:* Letos je málo *ouvoce* P, St, Š.

Dativ má koncovku *-u*: Přišla sem k Leopoldovýmu *polu* Š. Dou se mnou k mýmu *polu!* Sv. — Přehlasovaného tvaru *poli* jsem neslyšel od nikoho.

Přehlasovanou koncovku *-i* slyšel jsem v těchto případech: Přijeli sme k *moři* Sv (od vysloužilce). Ty mraze uškodily *ouvoci* P, St, Sv, Š. Sedlák než začne set, má se vobrátit proti *slunci* vejchodu Š.

Lokál má vždy koncovku *-i:* Můj otec handloval *vouvoci* Sv (t. j. v ouvoci). Žena je na *poli* Š. — Koncovka *-i* je původní.

Množné číslo.

Nominativ (akkusativ) má koncovky *-a* a *-e*: Za pazderňou má louky a *pola* P. Škrdlofský *pola* leží na horách Š. — Přehlasovaného tvaru *pole* jsem neslyšel.

Zajímavo je, že v genitivě j. č. je pravidlem přehlasovaný tvar *pole,* kdežto v nominativě (akkusativě) mn. č. je zase pravidlem nepřehlasovaný tvar *pola.*

Přehlasovanou koncovku *-e* mají pomnožná jména *Dělnišče* (les u Škrdlovic), *Hřiště* nebo *Hřišče* (ves u Přibyslavě) a slovo *vejce.*

Genitiv zní *polí*: Rychtář mněl pot tři sta mír *polí* P.

Jména *Dělnišče* a *Hřiště* nebo *Hřišče* mají genitiv: z *Dělnišč*, do *Hřišt* nebo *Hřišč*. — Vedle tvaru *Dělnišče* říká se také: *Dělniščata;* gen. z *Dělniščat* Š.

Dativ má koncovky *-om, -ům, -ím, -ám.*

a) Koncovku *-om* mají slova *pole, Dělnišče* a *Hřiště* ve Stržanově: Pudu s něma aš k polnickejm *polom*. Přišel sem g *Dělniščom*. Přijel g *Hřišťom.*

b) Koncovku *-ům* mají jména *Dělnišče* a *Hřiště* nebo *Hřišče* v ostatních vesnicích: Šel sem až g *Dělniščům* Š. Proti *Dělniščům* máme louku Š. Přijel g *Hřišťům* Š. Přijel sem ke *Hřišťům* P.

c) Koncovky *-ím* a *-ám* má slovo *pole* a to vedle sebe: Zlatnice dou aš ke škrdlofskejm *polím* C, Š. Zimolejta se táhnou aš ke škrdlofskejm *polám* P, Sv, Š.

Lokál slova *pole* má vedle sebe koncovky *-ích* a *-ách:* Chodili sme po našejch *polích* St. Chodil sem po *polích* C. Na škrdlofskejch *polách* je moc potlučíno Sv. Na polnickejch *polách* je fšechno potlučený P. Tady ešče ale dva stežníky sou f tejch *polách* Š.

Jména *Dělnišče* a *Hřiště* nebo *Hřišče* mají lokál: v *Dělniščích*, v *Hříštích* nebo *Hřiščích.*

Instrumentál má koncovky *-ama, -ma* a *-i.*

a) Koncovku *-ama* mají jména *pole*, *Dělnišče* a *Hřiště* nebo *Hřišče*: Mezi *polama* sou ešče něde sády Š. Sekli sme pod *Dělniščama* Š. Za *Hřišťama* ho dohonil Š.

b) Koncovku *-ma* má slovo *pole* (vedle koncovky *-ama)*: Stežníky sedláci netrpí mezi tejma *polma* Š. Mezi *polma* sou ešče něde stežníky Sv. Mezi *polma* bejvaly za starejch časů sády St.

Častěji je slyšeti instrumentál *polma* než *polama.*

c) Koncovku *-i* má jen slovo *vejce* (vedle koncovky *-ama*)*:* Chodí do Žďára z *vejci* St.

Poznámky.

1. Slovo *vejce* má tyto tvary:

Jedn. č.: Gen. *vejcete,* dat. a lok. *vejceti,* instr. *vejcetem.* — Mn. č.: Nom., akkus.: *vejce* (tvaru *vejca* jsem neslyšel), gen. *vajec*, dat. *vejcím,* řidšeji *vejcám*, lok. *vejcích* (tvaru *vejcách* jsem neslyšel), instr. *vejci* nebo *vejcama.*

Příklady: Slepica seděla na jednem *vejceti* St. Píchne se do *vejcete* C. Kupuje *vejce* a chodí s něma do Žďára St, Š. Polož to k tejm *vejcím!* P. Přidražilo *vejcám;*[1]) přidražilo *vejcím* St (týž stařec). Handluje ve *vejcích* St, Š. Chodí do Žďára z *vejcama* Š. Chodí do Žďára z *vejci* St.

2. Slovo *srce*, užívá-li se ho ve vlastním smyslu, má tvary: gen. *srce*, dat. *srci*, lok. *srci*, instr. *srcem.* — Množného čísla se neužívá.

---

[1]) V Polničce mi pravila jedna stařena: »Tady se tak neříká. Řeklo by se: Vejce sou teťka draší.«

Slovo *srce,* užívá-li se ho v nevlastním smyslu, skloňuje se v jednotném i množném čísle podle vzoru *kuře.*

Příklady: Střelil ho zrovna do *srce* St. To byla rana do *srce!* Š. Trefil do *srcete* Sv (míní se srdce zvonku). De mně to aš k *srci* St. Střelil srnca k *srci* Sv, Š. Píchl ho k *srci* Š. Jak to přijde k *srci,* člověk umře Š. Přinesla nám s poutu *srcata* Š.

3. Některá slova skloňují se podle vzoru *kuře* a to:

a) Slova: *brně* (dítě z brněnského nalezince), *plužně, štvrtně* (čtvrt hektolitru), *voje* a *vole,* na př.: Usek tomu *brněti* prsty Š. *Plužňata* sou kolečka pot pluch St. Fčerá sme vytočili dvě *štvrtňata* Š. Rosporka je brdíčko k *vojeti* St. Na *vojeti* je formánek a vzadu vážisko P. Polámal sem dvě *vojata* Š. Ty huse maji *volata!* Š.

b) Vlastni jméno *Dělniščata* (les u Škrdlovic). — Vedle toho říká se také *Dělnišče* (mn. č.) a *Dělniska* (mn. č.). — Stařec, který říkal *Dělniščata,* užíval v ostatních pádech tvarů: gen. *Dělnišč,* dat. g *Dělniščům,* lok. v *Dělniščich,* instr. *Dělniščama.*

c) Slova na *-šče,* na př.: Ulomil sem kus *bičifščete* Š. Uřízl si taky pár *bičifščat* Š. Pověsili děvečku do *brabiščete* St (t. j. mraveniště). Hrách se má set do *bramboříščete* Š. *Chrtiščata* (t. j. krtiště) se rozhrabou Š. Praščím tě *koščetem* Š. Sou tam *skladiščata* Š. Usek sem si dvě *smrščata* Sv (t. j. mladé smrčky). Dědqušek pase na *strniščeti* C, Š. Už je vidět *strniščata* St. Uš pasou na *strniščatech* St. Ženský sou na *zeleniščeti* Š (t. j. na zelništi)

V lokále j. č. některá z těchto slov mají náležité tvary, na př.: *Na bojišči* (samota u Polničky).[1]) Na *kosišči* je kosiřík Š. Pase huse na *strnišči* St (vedle toho také: *strnisku).*

5. Vzor znamení.

Koncovku *-í* pokládám za prostředně dlouhou, neboť nezněla mi tak dlouze, jako zní *í* uprostřed slov, na př. ve slovech: *bída, sníh, víc, v lesích.* Tak ve slovech: *dříví, řízení, snídaní* koncové *-í* znělo mi trochu kratčeji nežli *í* v první slabice těchto slov; zcela krátce však toto koncové *-í* se zpravidla nevyslovuje.

Velmi zřídka je slyšeti krátkou koncovku; slyšel jsem jen tyto příklady: Muchy sou čertovo *pokoleni* Š. — Listonoš přines *psani* Š (ale týž člověk řekl: dal se do *pití).* — Zavolej ho k *snídani* C.

Jednotné číslo.

Genitiv má všude vedle sebe koncovky *-í* a *-ího*: Přines náručku *dříví!* Š. (Táž žena řekla: Najedla sem se *zelího).* Přines náruč *dříví!* C. Vono se nedostávalo *dřívího* Š. Koupil sem dva metry *dřívího* St. Dejte mně kousek *zélí* C. Dejte mně kousek *zélího* C. Dejte mně kousek *zelí* St.

---

[1]) Jedné samotě u Polničky říkají »Na bojišči,« protože stojí na pozemku, o který se dva občané soudili.

Dejte mně kousek *zelího* St. Mám tady kousek *zelího* St (jiný stařec). Letos sem sklidil moc *vobilí* C. Šel vokolo našeho *stavení* C. Užíval sem fšelijakýho *mazáního* P. (Týž stařec potom: Užíval sem fšelijakýho *mazání.)* Dostal *mazáního* C. Nakoupil si *vařeního* Š. Musel platit kolik zlatejch *egzekucího* St. Dal se do *pití* Š. Co *peřího* sem jim dala! Š: Lidi si neváží *zdravího* St.

Dativ má vedle koncovky *-í* také koncovku *-ímu*: Starosta šel g *řízení* Š. *Dřivímu* přirazili St.

Lokál má vždy a všude koncovku *-í*: ve vobilí, v zelí.

Množné číslo.

Instrumentál má koncovku *-íma*: Poslíček už vodešel s *psaníma* Š.

Poznámky.

1. Jméno *Jiří*, když označuje svatého, má ve všech pádech tvar: *Jiří*, na př.: vot svatýho *Jiří*, vokolo svatýho *Jiří*, aš ke svatýmu *Jiří*, na svatýho *Jiří*, po svatým *Jiří*, přet svatým *Jiří*, (anebo: vokolo *Jiří*, aš k *Jiří*, na *Jiří*, po *Jiří*, před *Jiří*) — když však označuje nějakou obyčejnou osobu, skloňuje se podle vzoru *dnešní*, na př.: Potkal sem vašeho *Jiřího*, mluvil sem z vaším *Jiřím*, řek sem to vašemu *Jiřímu* Š.

Ve Škrdlovicích jedna stařenka, mluvíc o dni 24. dubna, říkala: přet sv. *Jiří*, ale: před *Jiřím*.

2. Slovo *soucí*[1]) (t. j. soudce) skloňuje se podle vzoru *dnešní*, na př.: ptal sem se *soucího;* šel sem k *soucímu;* mluvil sem ze *soucím* Š.

3. Jméno *Veselí* (městečko u Žďára) se skloňuje takto: šel sem do *Veselí*, přišel sem k *Veselí*, byl sem ve *Veselí*, Boudalov je za *Veselí*.

Nominativ tohoto městečka také zní *Veselá*, akkusativ a instrumentál také *Veselou*, na př.: Boudalov je za *Veselou* St.

6. Vzor ryba.

Jednotné číslo.

Dativ. Jednou jsem slyšel dativ *Moravi* (místo: *Moravě*): Kníže přijel aš k *Moravi* P.

Vokativ slov: *kmotra*, *kmotřenka*, *kmotřička*, *tetka*, *tetička* má vedle koncovky *-o* také koncovku *-a*, na př.: Paní *kmotra*, koho hledáte? St. *Kmotřička*, japak se to čítá? Š. Přite sem, *tetká!*[2]) Sv.

Častěji však jsem slyšel koncovku *-o*: Milá *kmotřenko!* Sv. Vítám vás, *tetičko!* Š.

---

[1]) Slovo *soucí* vzniklo kontaminací slov *soudce* (dialekticky *soudca*) a *sudí*; ve slově *soudce* koncovka *-e* (dialekticky *-a*) byla nahrazena koncovkou *-í*, která je ve slově *sudí*; slova *soudce* (dial. *soudca*) a *sudí* pak zanikla.

[2]) Ve větách zvolacích mnozí lidé poslední slabiku posledního slova ve větě protahují a vyslovují zvýšeným hlasem.

V instrumentále dlouhá kmenová samohláska slov dvouslabičných zpravidla se **nekrátí**, na př.: Vozí s *krávou* hnůj C. Voral sem s *krávou* Sv, Š. Před *bránou* (t. v Klášteře) se mně stratil St. Pot *slámou* ležel zlatej Š.

Ale také jsem jednou slyšel: Voral s *kravou* Š.

Množné číslo.

Nominativ. Slovo *louka* má vedle tvaru *louky* také tvar: *louka* nebo *luka*, na př.: To uš sou setňofský *luka* Š (táž stařenka jindy pravila: setňofský *louka*). Byly tam *louka* veliký St.

Genitiv.

1. *a)* Dlouhá kmenová samohláska krátí se vždy v genitivě *krav*: Mám pět *kraf* Š.

b) Ve slovech: *brány*, *kroupy* někteří lidé kmenovou samohlásku krátí a někteří lidé jí **nekrátí**, na př.: Stratil sem řebík z *bran* Š. Stratil sem řebík z *brán* C, St. Naďáli sme si *krup* Š. Jařica je zničená vot *kroup* P. Fšecko je pryč vot tejch *kroup* Sv, Š. Naďáli sme si *kroup* Sv, Š.

c) V ostatních dvouslabičných slovech o dlouhé kmenové samohlásce **nekrátí** se tato samohláska, na př.: Mívali sme tady *houb!* P, St. Letos je málo *houb* Sv. A co bыlo *louk* u toho! P, Š. Mněl moc *mír* pole Sv. Cempírek mněl pod dvě sta vosumdesát *mír* podzemků Š. Tak de teplo vot tejch *troub* Š.

Ale od děvčete vyšlého ze školy jsem slyšel: Bylo málo *hub* Š.

2. Vedle genitivu mn. č. *brambor* je také genitiv *bramborů* St. (Nominativ j. č. je trojí: *brambor*, *brambora* i *bramboro*).

3. Slovo *mucha* má pravidelný genitiv *much*: Máme moc *much* P, St, Š.

4. Slovo *noha* má genitiv *noh:* Tak jako nudle mu viselo s tejch *noch* Š (t. j. tak měl nohy rozedrány).

5. Slovo *sluza* (t. j. slza) má genitiv *sluzej* a *sluzejch*: Plný voči mám *sluzej* St. Mněla plný voči *sluzejch* St, Sv. — Ve Stržanově slyšel jsem oba tvary od různých osob.

6. Slovo *škola* má vedle genitivu *škol* také genitiv *školí:* Do dvouch *školí* chodila St.

Dativ. Dlouhá kmenová samohláska slov dvouslabičných krátí se jen v dativě *kravám;* v ostatních takových slovech se **nekrátí**, na př.: Přiběch sem g *bránám* Š.

Lokál.

1. Dlouhá kmenová samohláska slov dvouslabičných krátí se jen v lokále *kravách* nebo *kravech*, sice se **nekrátí**, na př.: V *bránách* nebo *bránech* chybí řebík Š.

2. Některá podstatná jména mají koncovku *-ech:* Bыl v *botech* C. V *bránech* chybí řebík St. Bыl sem na *houbech* (všude). V dřevenejch *chalupech* je teplejác St. Chodí po *chalupech* Š. Na *Chalupech* (pole u Světnova). Bыla sem na *jahodech* C. Kobyla umí tahat f *kladech* P. Bыla při *kravech* Š. Po tejch *kroupech* byly pola jako mlat Š. Leopold byl do

rána v našejch *kůpech* Š. V několika *minutech* hořelo celý stavení Š. Pořád mně to bylo na *patech* Sv. Byl sem na *rybech* Sv, Š. Válel se po *škarpech* Š. Ženský sou na *votavech* Š.

Ale vedle koncovky *-ech* slyšel jsem také koncovku *-ách* v těchto slovech: v *bránách* Š, f *chalupách* Š, na *jahodách* Š, při *kravách* St, f *kůpách* Š.

3. Slovo *noha* má lokál *nohách* P, St a *nohouch* C, Š.

Instrumentál.

1. Koncovka je *-ama*: Voráme s *kravama* Š.

Také je slyšeti, ale zřídka, koncovku *-ma*: Kůža šla z *botma* dol z noh Š (o utonulém). Šel z *botma* P.

2. Dlouhá kmenová samohláska slov dvouslabičných krátí se jen v instrumentále *kravama,* sice se nekrátí, na př.: Bič ležel pod *bránama* Š.

Poznámky.

1. Slova na *-la*, *-sa*, *-za* mají v gen. j. č. koncovku *-e*, v dat. a lok. j. č. koncovku *-i,* v nom. a akk. mn. č. koncovku *-e:* do škole, ve školi, tři stodole; z mise, i misi, dvě mise; z březe, na březi, dvě březe, na př. Utíkali sme, co sme *sile* mněli St; něco se stalo *kobyli* Sv; chodil sem pod paž po *berli* St; to bylo g *hrůzi* St; ty *žile* mně bolí Sv; *sluze* mi tečou z voči St. — Tak se říká: To sou dobrý *cihle, jehle, jahle*, *vampole.*

Mlha má nom. akk. mn. č.: *mlhy* a *mlhe:* Sou *mlhe* Š. Sou teď z rána *mlhy* P.

Fčela má nom. akk. mn. č. *fčely:* Strakom pomřely *fčely* C.

2. Za spis. koncovku *-na* je koncovka *-ňa* nebo *-eň*: brožárňa i brožáreň[1]) C, cukrovňa C, hájovňa Š, kořalňa P, kovárňa (všude) i kováreň St, Š, krůšňa C (vedle toho: *krůsna* Š), kůlňa (všude), lucerňa Š, myslivářeň St, palírňa C, Sv a palíreň St, pazderňa (všude), pekárňa P, St, Sv, Š a pekáreň C, P, St, Š, rasovňa P, studňa (všude), šenkovňa P, St, škrobárňa P, St, vejpalňa St, vofčírňa i vofčíreň St. — Ve Stržanově jeden stařec říkal: kovárňa, palírňa, pekárňa, vofčírňa — a jedna stařenka: kováreň, palíreň, pekáreň, vofčíreň.

3. *Husa* má tvary: j. č. gen. *huse*, dat. lok. *husi*, akk. *husu*, instr. *husou*; — mn. č. nom. akk. *huse* C, St, Sv, Š i *husy* P, St, Sv, Š; gen. *husejch* C, P, Sv, St, Š a řidčeji: *husej* St; dat. *husám,* lok. *husách,* instr. *husama.*

Ve Stržanově jeden stařeček pravil: Letos je málo *husejch* a jedna stařenka pravila: Letos je málo *husej.*

4. *Koza* má tvary: j. č. gen. *koze* (všude) i *kozy* C; dat., lok. *kozi*, akk. *kozu*, instr. *kozou;* — mn. č. nom. akk. *koze* (všude); na Cikhaji, v Polničce a ve Škrdlovicích vedle tvaru *koze* slyšel jsem také: *kozy;*

[1]) Chaloupka, ve které se vypařuje příze na bílení. Jméno *brožárňa, brožáreň* pochází od toho, že vlastníkem jejím byl *Brož.*

gen. *kozí* C, *kozejch* P, St, Sv, Š a řidšeji: *kozej* St; dat. *kozám*, lok. *kozách*, instr. *kozama*. — Jednou jsem slyšel lokál *kozejch:* Povím jim vo kozejch Sv.

5. *Ruka* má ve mn. č. tvary: nom. akk. *ruce* (všude), gen. *rukouch* (všude), dat. *rukám*, lok. na *rukouch* (všude) i na *rukách* Š; instr. *rukama*,

6. *Družba*, *starosta* a *Franta* mají pravidelný instrumentál: *družbou*, *starostou*, *Frantou*. — Vedle instrumentálu *starostou* také se říká: *starostem*, na př.: Ze *starostem* se nepohodli Š.

7. Vedle lokálu: v *Jihlavě* nebo v *Ihlavě* říká se také: v *Jihlavi* nebo: v *Ihlavi* Š.

7. Vzor duše.

Jednotné číslo.

Nominativ má zpravidla koncovku *-a*: Naša *práca* za nic nestojí St. Dyž jí dáš vofsa, bude kobyla jak *sviňa* P. Žádná *schňza* se nevydaří P. *Jařica* byla pěkná Š, K. F brožárni se vyvařuje *příza* C.

Jen slovo *mše* má vždy koncovku *-e*.

Málokteří lidé užívají v nominativě koncovky *-e*, na př.: To je těšká *práce* P. Jsou to lidé vzdělanější, kteří čtou knihy a noviny, anebo kteří byli ve světě. Ale nikdo z nich neužívá koncovky *-e* důsledně; táž osoba řekne na př. jednou: to je *vápenica* — a po druhé: to je *vápenice;* jednou: *pšenica* se tady neseje — a po druhé: *pšenice* se tady neseje.

V Polničce podle 79letého Jos. Harusa častěji se říká: »To je dobrá *kaše*« nežli: »To je dobrá *kaša*«. I ve Škrdlovicích častěji je slyšeti nominativ *kaše* než *kaša*. Jinde je pravidlem tvar *kaša*.

Ve Škrdlovicích pravil mi jeden výměnkář: »Málokdo řekne: *žlica*, *žlicu*; obyčejně se říká: *žlice*, vem *žlici*; »*žlica*« a »*žlicu*« je po sprostu; málo lidí tak mluví.« Ale syn jeho sám přede mnou řekl: »Gde je *žlica*?« A k synkovi svému pravil: »Di, vem si *žlicu*!«

Genitiv. Příjmení na -*a*, jako: *Krča*, *Kuča*, *Váca*, *Vrša*, *Vyša* mají v genitivě j. č. koncovku *-i:* vot *Krči,* vot *Kuči,* vod *Váci,* vod *Vyši,* na př.: Jeden sedlák š Čech vypučil si vot *Krči* kolo Š. — Ten Anděl bьl toho *Kuči* starýho bratr Sv. — Ptala sem se *Váci* P. — Koupil vod *Vyši* pár mír pole Sv. — Stavil sem se f Sekňově u *Váci* Š.

Akkusativ má zpravidla koncovku *-u*: To je naše až po tu *střešňu* C; budem vařit *večeřu* Š; podej mně *žlicu* Sv; šel sem na *železnicu* P.

Zřídka je slyšeti koncovku *-i*; lidé, kteří této koncovky užívají, nečiní tak důsledně. Tak v Polničce pravil jeden stařec: »Přivezli tam *pšenici*. Dyš tam přivezli tu *pšenicu* . . .« Jeden soused ve Škrdlovicích: »Budu sekat *jařicu*« a po druhé: »Budu sekat *jařici*«.

Mše má vždy akkus. *mši*.

V Polničce (podle Jos. Harusa) a ve Škrdlovicích častěji je slyšeti akkus. *kaši* než *kašu*. Jinde se říká zpravidla: *kašu*.

Jak nedůsledně někteří lidé mluví, je viděti z těchto příkladů: Každej tejden máme *schůzi* a žádná *schůza* se nevydaří P. Sel sem *jařici*; *jařica* byla pěkná Š.

Vokativ má koncovku *-o*: Ty *dušo!* Milej *Krčo!* Š.

Instrumentál má zpravidla koncovku *-ou*: Nemůže bejt hotof s tou *prácou* St. Zvonica je přet *kovárňou* Š.

Zřídka je slyšeti koncovku *-í*, na př.: Dala mu baráček tady za *silnicí* Š. — Lidé, kteří ji vyslovují, nečiní tak důsledně. Ve Stržanově vypravoval na př. jeden soused: »A von praščí ho *sklenicou* . . . Praščil toho prajskýho hulána s tou *sklenicí*.«

Příjmení na *-a* mají koncovku *-ou*: Mluvil sem s *Krčou* Š.

Množné číslo.

Nom., akk. Vedle tvaru *dveře* (všude) říká se také *dveři* P, St, Š, Sv. — Tytéž osoby říkaly někdy *dveře* a někdy *dveři*.

Gen. má koncovku *-í*: Sem živ z ruky *prací* Š. Tam maji tejch *uvehlí*! P, St, Š. Co stojíš u *dveří*? Š.

Slovo *střešňa* nebo *třešňa* má gen. *střešeň* nebo *třešeň*: Má *střešeň* až dost St.

Vánoce má genitiv: *vánoc*: Bylo to vokolo *vánoc* Š, P.

Dativ má zpravidla koncovku *-ám*: Dej *slepicám* žrat! C, Š, St. Škaroupky hoďte (t. j. hoďte) ven *slepicám*! St. Dej *slepicám* žrát! Sv. Vaří to *sviňám* St. Křásty řikaji *sazenicám* C.

Zřídka je slyšeti koncovku *-ím*: Dej *slepicím* žrat St.

Slovo *hranice* má vedle dativu *hranicám* Š nebo *hranicím* St též dativ *hranicům, hranicom*: Přijeli g *hranicom* St. Pudu s něma až k setňofskejm *hranicům* Š.

Slovo *vánoce* má dativ *vánocím* anebo *vánocům* (ve Stržanově *vánocom*): K *vánocům* přídu P, Š. K *vánocím* přídu Š (táž stařenka pravila jindy: k *vánocům*). Aš k *vánocom* vás naščivím St.

Slovo *dveře* (nebo *dveři*) má dativ: ke *dveřům*, ve Stržanově: ke *dveřom*.

Lokál má koncovky *-ách* a *-ích*.

a) Koncovku *-ách* slyšel jsem v těchto případech: Poví́m jim vo *čarodenicách* C, St, Sv; kněži chodili po *kuchyňách* Š; to kvítí růste na *mezách* (všude; tvaru »*mezích*« jsem neslyšel nikde); dostali po štyrycíti *mněřicách* St; ženský teťka neumí třít na *trdlicách* Š; schoř byl na *slepicách* C; hoší skákali po *stolicách* Š; ve *studňách* se drží voda porád St.

b) Koncovku *-ích* slyšel jsem v těchto případech: vo *čarodenicích* C, St, Š; na *hranicích* St, Š; f *korbicích* St; po *lavicích* St; třou třísIo na *mnědlicích* Š; byla f šesti *nedělích* Š; schoř byl na *slepicích* C;[1]) jeli na

[1]) »Negdo řekne: ‚na *slepicách*‘, negdo: ‚na *slepicích*‘,« pravil mi na Cikhaji jeden stařec.

vampolích St; po *vánocích* (vždy a všude); mněl povolení po tejch *vesnicích* chodit Sv.

Slovo *saně* má lokál: na *saněch* C, St, Š a na *saních* P.

Instrumentál má zpravidla koncovku *-ama*: Ty dvá *čepicama* tloukli St. To se musí z *hrabjama* uhrabat C, P, Sv, Š. Jak dyž mně *kleščama* bere, svírá mně to St. Musil sem nastavit *nedělama* Š.

Zřídka je slyšeti koncovku *-ema*, *-ěma*: To musíš z *hraběma* uhrabat Š.

Slovo *saně* má instr. *saňma*: Jel z dvouma *saňma* Š.

Slovo *vánoce* má instr. *vánoci*: To bylo před *vánoci*.

8. Vzor hráz.

Nominativ. K tomuto vzoru náleží slova (uvádím i ta slova, která byla původně *i* - kmeny): dáseň, díž, hospodyň, hráz, káď, kaluž nebo kalouž Sv, Š, koudel, kuchyň, lať, lišeň, louž nebo lúž, ňať, paž, píď, podruhyň, postel, řás, síť, Strž, tíž, trať, věž, vobec nebo vůbec, vobuj (t. j. obuv), Vochoz Š, žluč — a slovo *obec*, které je vzato z jazyka spisovného v novější době.

Koncovku *-a* podržují tato slova: *meza* (všude), *kaluža* Sv, *křemela* C, Sv, *ouvehla* Sv a *uvehla* Š (úhor). *Vochoza* C, St, Sv. — Nikde jsem neslyšel nom. akk. *mez*. Slovo *meza* se skloňuje: j. č. nom. *meza*, gen. *meze*, dat. lok. *mezi*, akk. *mezu*, inst. *mezou*; mn. č. nom. akk. *meze*, gen. *mezí*, dat. *mezám*, lok. *mezách*, instr. *mezama*.

Za spisovné *louže* jsou všude dva až tři tvary vedle sebe: *louža* a *louž* C, P, Š; *luža*, *louža* a *louž* St; *louža*, *lúža* a *lúž* Sv (s polodlouhým *u*).

Genitiv. Slovo *zem* má zpravidla genitiv *zemi*: Vemou na vokášku do naší *zemi* ty ščetiny ze řbetu P. Můžeme je dát vo píď vod *zemi* C. Zakopala sem flaščičku do *zemi* St. Prší, aš se kouří vod *zemi* Š.

Zřídka je slyšeti genitivy *zemně* nebo *zeme*: Mám kousek *zemně* St. Ta voda je červená vod *zeme* Š.

Instrumentál má koncovku *-í*: Pot Strží[1]) je mlejn C, Sv, St, Š; co to máš pod *paží?* Š; tam je mněsto propadlý pod *zemí* Š; co budete dělat z *ňatí?* Sv.

Koncovka *-í* vyslovuje se zpravidla dlouze, ale nikoli tak dlouze jako ve spis. jazyku. Někteří lidé tuto koncovku zkracují, na příklad: To mněsto je propadlý pod *zemi* C; co budeš dělat s tou *ňati?* C.

Množné číslo.

Genitiv má koncovku *-í*: Je tady kolik mladejch *hospodyní* Š.

Dativ má koncovku *-ím*: Řekli to tejm *hospodyním*, co jim neboška vodbírala užitek Š.

Lokál má koncovku *-ích*: Povidali sme si vo *hospodyních* Š.

---

[1]) Rybník mezi Světnovem a Stržanovem.

Slovo *žně* má lokál: po *žních* Sv, Š, ve *žních* P, ve *žňách* S.

Instrumentál má koncovky *-ama, -ěma, -ema:* Bьlo právě přede *žňama* Sv. Přede *žňama* byl u nás zeť Š. Máme přede *žněma* Š. Mezi *tratěma* bejvaly sády Sv.

Poznámka o jménech místních.

A. *Přibyslav.*

Nominativ. Ve všech vesnicích říká se obyčejně: »*Přibyslava*« místo spisovného tvaru »*Přibyslav.*« Ve Stržanově na příklad pravil mi 78letý stařec Filip Blažíček: »Fšichni řikaji: ‚*Přibyslava*'; vot svý maličkosti sem jináč neslyšel.« Ve Světnově 82letý Jakub Fijala, na Cikhaji 78letý Jan Straka a ve Škrdlovicích 73letý Václav Cempírek (r. 1903.) říkali: *Přibyslava.*

Nominativ *Přibyslav*, který je slyšeti řidšeji, slyšel jsem ve Stržanově, v Jinkovci (od 81letého starce), v Polničce a ve Škrdlovicích, také od lidí starých. Táž osoba řekla jednou: *Přibyslava* a po druhé: *Přibyslav*.

Ostatní pády. Lidé, kteří říkají *Přibyslava*, skloňují toto slovo obyčejně podle vzoru *ryba,* pravíce: Přišel sem k *Přibyslavě;* jel nede za *Přibyslavu;* bьl sem ch [1]) *Přibyslavě* Sv nebo: byl sem f *Přibyslavě;* byl (nebo bьl) až za *Přibyslavou.* (V genitivě nelze rozeznati, říká-li někdo: do *Přibyslavy* čı: do *Přibyslavi).*

Ale nečiní tak vždy důsledně. Ve Stržanově na př. jeden stařec pravil: *Přibyslava*, bьl za *Přibyslavou,* ale: přišel sem k samý *Přibyslavi*; byl sem *Přibyslavi* (bez předložky *v*). Ve Škrdlovicích jeden stařec, který říkal: »*Přibyslava,*« pravil: Bьl sem *Přibyslavi.* To sem viděl *Přibyslavi* (bez předložky *v*). — Jindy pravil zase: Byl sem *f* Přibyslavi.

Lidé, kteří říkají »*Přibyslav,*« skloňují obyčejně toto slovo podle vzoru *kost.* Tak ve Škrdlovicích jedna stařenka, která pravila: »*Přibyslav,*« říkala: Šla sem do *Přibyslavi,* přišla sem k *Přibyslavi*, bьla sem ch *Přibyslavi*, svatá Ana je za *Přibyslaví.*

Ale nečiní tak důsledně. V Polničce na př. jedna žena pravila: »*Přibyslav,*« »byla sem *Přibyslavi*«, ale: »Hříšče sou přet *Přibyslavou,*« »to je za *Přibyslavou.*«

Genitivu »*Přibyslavě*« neslyšel jsem od nikoho, ani od nejstarších lidí.

B. Jiná místní jména.

1. *Čáslav.* Nominativ. Vedle nominativu *Čáslav* říká se častěji: *Čáslava* St, Š. — Genitiv: Šel sem do *Čáslavi* St. — Lokál: Bьl sem f *Čáslavi* St, S. (Lokálu »*f Čáslavi*« užívali i ti lidé, kteří říkali: *Čáslava).* — Instrumentál: Přet *Čáslaví* potkal jsem četníka St. Mezi Jeníkovem a *Čáslavou* je ta vesnice Š. Zpravidla je slyšeti instr. *Čáslavou.*

---

[1]) Někteří staří lidé předložku *v* mění v *ch* před slovem, které začíná souhláskou *p*.

2. *Chrudim*. Genitiv: Šel do *Chrudimě* Š. Šel do *Chrudimi* Š (jiná osoba). Lokál: Byl sem f *Chrudimi* Š. Študýroval f *Chrudimě* Š (týž muž).

3. *Boleslav*. Gen.: Jel do Starý *Boleslavi*. — Lokál: Byl v *Boleslavi*. — Instr. Na Cikhaji pravil jeden stařec: »To je až za Mladou *Boleslavou*.«

9. Vzor kotev.

Jednotné číslo.

Genitiv. Slovo *korotev* má genitiv: *korotve* Š nebo *korotvě* St, Sv, Š, na př.: Sněd sem půl *korotve* Š; dala mně půl *korotvě* St, Š.

Instrumentál. Slovo *korotev* má vedle instrumentálu *korotvi* také instrumentál *korotvou*: Pes běžel za *korotvou* Sv. Pes běžel za *korotví* Š.

Sice má instrumentál koncovku *-í*: Mám ruce podlitý *krví* Š.

Množné číslo.

Nominativ. Slovo *korotev* má vedle koncovky *-e* také koncovku *-ě*: Tady bejvaji *korotve* St, Š. Tam sou *korotvě* St, Sv.

Genitiv: Tady bejvá dost *korotví* Š.

Dativ: V zimě sem dával *korotvám* jařicu Š. Musí prosejpat *korotvám* St, Sv. Musí prosejpat *korotvím* Š.

Lokál: Vím vo *korotvích* St, Š (týž muž, který řekl: *korotvám*.) Bɪl na *korotvách* Sv.

Instrumentál: Běhá za *korotvama* Š, St, Sv (týž stařec, který řekl: Tam sou *korotvě*). Pes běžel za *korotvěma* Sv.

Poznámka. Dvě stařenky pravily: »Dala mně půl *korotvě*« a ve množném čísle: »Tam se drží *korotve* St, Š. — Ve Světnově jeden stařec říkal ve množném čísle: šel na *korotvě*, prosejpá *korotvám*, bɪl na *korotvách*, běhá za *korotvama*, běžel za *korotvěma*.

10. Vzor kost.

Jednotné číslo.

Nominativ. Slova na *-t* podržují tvrdé *t*: bolest, hloupost, hrst, mast, ňat (t. j. nať), nit, pěst, smrt, štvrt, zlost.

Vedle slova *ňat* říká se také: *ňať*; ve Stržanově jeden stařec pravil: *ňať* a jeho žena řekla: *ňat*.

Výjimku činí slovo *chuť* (všude).

Genitiv. Slova *hrst*, *hůl*, *mysel*, *ňat* nebo *ňať*, *píď*, *velkonoc* mají koncovku *-e* (*-ě*), na př.: Vypadlo mně to z *mysle* St. Letos je málo *ňatě* St, Sv. Ulomil sem kus *hole* St. Vypadlo mně to z *hrstě* St. Ten ščír mněl vocas na půl *pídě* Š. Sníh ležel do *velkonoce* Š.

Slovo *chuť* má zpravidla genitiv *chuti*, př.: Dneska nemám *chuti* P, St, Š, ale jednou jsem slyšel genitiv *chutě*: Dobrý *chutě!* Š (doplň: přeju). — Slovo *pec* má vedle genitivu *peci* také genitiv *pece*: Zavalil kus pařeza do tý *pece* Sv. — Častěji se říká: do *peci* (všude).

Instrumentál má koncovku *-í,* která se vyslovuje polodlouze: Příběh na mně z *holí* St. Nechtěl živou *mocí* spátky jít Š. Třásyl sem se *zlostí* St. Zaplatil to pití *smrtí* Sv, P. Dědoušek pase pode *fsí* St. Bylo to před *velkonocí* Š.

V každé vesnici jsou lidé, kteří koncovku *-í* zkracují, na př.: S *chuti* sem se zasmál St. To bych spolkyl s *chuti* P. Zaplatila to *smrti* Š. Puk bych *zlosti* Sv.

Na Cikhaji je slyšeti častěji koncovku *-i* než koncovku *-í*, na př.: Honza Břískej zabil bejka *pěsti*. Stavení navlhne tou *vlchkosti*. Zemřel přirozenou *smrti*. Třásl se *zlošti*.

Množné číslo.

Nominativ. Slova: *hrst*, *hůl*, *pěst*, *píď*, *štvrt*, *velkonoc*, *votep*, *závrat* mají koncovku *-e*, *-ě*. Vobě *hrstě* mněl plný C, St. Zaťal *pěstě* St. Uš sou tři *štvrtě* na jednu Š. Támle ta dědinka se menuje *Štvrtě* St. Mněli sme bílý *velkonoce* Š. Ňákej chlap nes dvě *votepě* slámy Š. Dostal sem *závratě* Sv.

Slova: *hloupost*, *nemoc*, *noc*, *bolest*, *chuť*, *mast*, *niť*, *vrchnost* mají vedle koncovky *-i* také koncovku *-ě*, *-e*: To sou *hlouposti* Sv. To sou samý *hlouposte* Š. Sou fšelijaký *nemoci* St. Sou fšelijaký *nemoce* C. Teďka sou studený *noci* Š. Už sou studený *noce* Sv. Udělá si *bolesti* St. Mochorůfka je na *bolestě* Sv. To jídlo má fšelijaký *chutě* St, Š. Ta polívka mněla fšelijaký *chuti* P, St. Dával si na tu bolest fšelijaký *masti* P. Lidi k němu chodili pro *mastě* Š. Běž mně pro *niti!* P, St, Š. To sou ňáký *nitě!* Š. Sedláci mněli *vrchnosti* St. To byly tenkrát *vrchnostě!* Š.

V těchto slovech slyšel jsem vždy koncovku *-i*: kosti, myši, řeči, věci, zdi.

Genitiv má koncovku *-í*: Letos je moc *myší*.

Dativ má koncovky *-ím* a *-ám*: Stáhli mně nohu kosti proti *kostím* Š. Nevěř takovejm *hloupostím* P, Š. Nevěř tejm *řečím* P, Š. Nevěř tejm *řečám* Š. Ta hmla škodí *myším* P, St. Ta hmla škodí *myšám* Š. Přišel sem ke *Štvrtím* Sv.

Lokál má zpravidla koncovku *-ích*, řidšeji koncovku *-ech* nebo *-ách*: Chodí po *kostích* a po hadrách Š. Po tejch *nitích* nic nejni St, S. Po tejch *nitech* nic nejni P, Š. Vo takovejch *věcích* (t. j. strašidlech) nejni tu ani památky P. Vostává na *Štvrtích* St, Sv. Hledali ve *zdích* pokladňu tejch kněžů St. — Po pěti *štvrtech* mněl setýho Š. Vostává na *Štvrtech* Sv. Vo takovejch *věcech* nechcu ani slyšet C. — Tehdivá se topilo f *pecách* Sv.

Instrumentál má nejčastěji koncovku *-ima*, řidšeji koncovky *-ma*, *-ama*, na př.: Z *bolestima* chodím St. Nesu maso s *kostima* Š. S tejma *myšima* je letos soužení P, St. Chodí po vesnicích ze fšelijakejma *věcima* Š. S tejma *řečima* mně dej pokoj C. Šli do zámku ze *žádostima* Š.

S temale *nitma* se nazlobím St. Dejte mně svatej pokoj s takovejma *řečma* St, Sv. Kněz přišel ze svěcenejma *věcma* Sv. S tejma *věcma* nechcu se zlobit C, Sv. S takovejma *bolestma* sem vystál! Š.

Tejma dlouhejma *nocama* ta zima uteče Š. Z *myšama* je letos kříž Sv. Je jim pohrožený *smrťama* Š. Za *Štvrťama* ho dohnal hejkal St.

Instrumentály na *-ma* slyšel jsem jen tyto: z *bolestma* Š, z *nitma* St, z *řečma* St, Sv, z *věcma* G, St, Sv; vedle toho jsou také instrumentály: z *bolestima* St, *řečima*, *věcima*.

Poznámky.

1. Slovo *děti* se skloňuje:

Gen. *děti*; dat. *dětem* St, Sv, Š, *dětom* St, Š, *dětům* P, Sv, Š (nejčastěji: *dětem*); lok. *dětech*; instr. *dětma*. — Ve Škrdlovicích jeden výměnkář pravil: »Dám to *dětům*« — a jeho manželka řekla: »Dám to *dětem*.«

2. Slovo *lidé* se skloňuje:

Nom., akk. *lidi*; gen. zpravidla *lidů*, zřídka *lidí*; dat. zpravidla *lidem* C, P, St, Sv, Š, řidšeji *lidům* Š a *lidom* St; lok. *lidech*, instr. *lidma*. Příklady: Bьlo tam moc cizích *lidů* Sv. Plnej kostel *lidů* St. Tam bьlo *lidů* moc St. Co sem se navodil *lidů* na Tisůfku! C. Bylo moc *lidů* na tem poutě? Š. Kolik *lidí* se utopilo P. Du k tejm *lidem* C. Šel se podívat k *lidom* St. Šel na pole k *lidům* Š.

3. Slovo *pout* je rodu mužského a skloňuje se dle vzoru *dub*: Gen. Vítám vás z božího *poutu* Š. Lok.: Bьl na *poutě* Š. Děkuju vám fšem, že ste byli se mnou na *poutu* Š. Mn. č., nom.: Ty *pouty* se kazí Š. Instr.: Co ty kněži s tejma *poutama* vyvádí! Š.

4. Slovo *host* skloňuje se dle vzoru *holub*: Mněli sme *hosta* Š. Mněli sme moc *hostů* Š.

11. Vzor kámen.

Slova *ječmen*, *kamen*, *kořen*, *plamen*, *řeben*, *řemen* skloňují se podle vzoru *dub*, jen že gen. j. č. má koncovku *-a*: Hůlka se mně smekla s *kamena* Sv (86letá stařenka); seděl na *kameně* Š; čet f knize a přišel na místo, gde se mluví vo černým *kořeně* Sv; fšecky stromy byly f *plameně* C; tomu *kamenu* na Tisůfce říkaji Čertů kamen Š. *Ječmeny* se urodily Š. Dyž na *kořenách* u řepy roste vole, říkaji jí volatá St. Tloukli po nich *kamenama* Š.

Dodatek: *den, tejden, loket.*

1. Slovo *den* se skloňuje: jedn. č.: gen. *dne*; dat. *dnu*; lok. *dni*, *dnu, dně*; instr. *dnem*; — mn. č.: nom., akk. *dni*; gen. *dní*, řidšeji *dnů*; dativu jsem neslyšel; lok. *dnech*; instr. *dnima, dňama, dnama*.

Příklady: Jedn. č.: Gen. Den vode *dne* je mně hůř Š. Gdo křivě přisahal, nedočká roku; umře do *dne* do roku Sv. — Dat. Na Zelený

Hoře bude dědoušek votpočívat aš k soudnýmu *dnu* St. — Lok. Dnes je jak vo soudným *dni* Š. Dyš ty kroupy padaly, to bylo jak vo soudným *dnu* Š. Povím teda, co se dělá při tem ščedrým *dnu* Sv. Vo ščedrým *dně* bapky (t. j. babky) čarujou St. — Instr. Vešel sem z domu přede *dnem* Š.

Mn. č. Nom. To sou teťka pěkný *dni!* S. — Gen. Za štrnást *dní* budeme sect votavu Š. Už je to štrnást *dnů* Š. — Akk. Byl na poutu tři *dni* Š. — Lok. Sedláci mněli po třech *dnech* f tejdni roboty St. — Instr. Přet třema *dnima* vám to nemůžu udělat St. Přet třema *dňama* tu mouku nemůže přivest Š. Přet třema *dnama* do Klusborka nepojedu Š.

Poznámka. Slovo *poledne* má lokál: po *poledních* St, Š.

2. Slovo *tejden* (t. j. týden) se skloňuje: jedn. č.: gen. zpravidla *tejdňa,* zřídka *tejdne;* dativu jsem neslyšel; lok. *tejdni;* instr. *tejdnem,* řidšeji *tejdněm.* — Množné číslo nahrazuje se množným číslem slova *neděla,* na př.: byl na práci tři *neděle,* pět *neděl* a t. d.; slyšel jsem jen genitiv *tejdnů:* Šest *tejdnů* tam byl Š.

Příklady: Fousy mně narostly do *tejdňa* Š. Do *tejdňa* umřel (všude). Umřel do *tejdne* P, St, Š. — Lok. Dvakrát f *tejdni* můžeme do lesa Š. — Instr. Přet *tejdnem* v Mněsci hořelo Š. Byl sem na Cikhaji přet *tejdněm* Š.

3. Slovo *loket* se skloňuje: jedn. č.: gen. *lokte*; dativu jsem neslyšel; lok. *loktě*; instr. *loktem;* — mn. č.: nom., akk. *lokty*, *lokte*; gen. *loket*; dativu jsem neslyšel; lok. *loktách;* instr. *loktama.*

Příklady: J. č. Gen. Na ten plášč bylo potřeba p[illegible] sedma *lokte* soukna St. — Lok. Máš na *loktě* díru St, Š. — Rejpl mně *loktem* Š. — Mn. č. Nom., akk. Voba *lokte* sou už rostrhaný Š. Koupil sem tři *loket* soukna Š. Mám rostrhaný *lokte* Š. Prf mněřili soukno na *lokty* St. — Gen. Na ten plášč bylo potřeba sedum *loket* Š. — Lok. Máš kabát na *loktách* rostrhanej Š. — Instr. Lidi se tlačili *loktama* s kostela Š.

12. Vzor kuře.

Množné číslo.

Po *b* a *p* je koncovka *-jata*: holoubjata, hrabjata, říbjata, poupjata. Deminutiva podržují praejotované *a*: holoubjátko, říbjátko, poupjátko.

Dativ má koncovky *-ům* (*-um*) a *-om*. Koncovka *-ům* se vyslovuje polodlouze. Na Cikhaji někteří tuto koncovku zkracují. Koncovka *-om* je pravidlem ve Stržanově; jinde je ji slyšeti zřídka. Př.: Dej telatům C, Š. Dej telatum C. Dej telatom St (zpravidla), Š (někdo). Chodili sme g děfčatom Š (ale častěji ve Š: g děfčatům).

Lokál má koncovku *-ech:* Chodí po *telatech*, po *kuřatech* St, Š.

Instr. má nejčastěji koncovku *-ama,* řidšeji koncovku *-ma* a *-y*: Šla do Žďára s *kuřatama* St. Chodili sme tam za *děfčatma* Š, St. Chodil sem do Stržanova za *děfčaty* Š.

II. Jméno přídavné.

1. Vzor dobrý.

Jednotné číslo.

	Rod muž.	Rod stř.	Rod žen.
N.	dobrej	dobrý	dobrá
G.	dobrýho		dobrý (dobrej C)
D.	dobrýmu		dobrý
A.	dobrýho, dobrej	dobrý	dobrou
L.	dobrým		dobrý
I.	dobrým (dobrejm)		dobrou

Množné číslo (pro všechny tři rody).

N., A., V.	dobrý
G., L.	dobrejch
D.	dobrejm
I.	dobrejma.

Poznámky.

I.

Jednotné číslo.

Rod mužský a střední. Instrumentál má zpravidla koncovku *-ým* místo očekávané dialektické koncovky *-ejm*, na př.: S tým *bolavým* prstem musel psat C. S *chudým* člověkem je teťka zle St. Žita tady nekvetou aš přet *svatým* Petrem Pavlem Š. S *takovým* člověkem nejni řeči St. Strž je mezi *sekňofským* a *strčanofským* (t. polem) Š.

V Polničce a Stržanově slyšel jsem vedle koncovky *-ým* také koncovku *-ejm* (celkem třikrát): Hejkal se uďál *starejm*, *zmrzačenejm* člověkem St. Pásl za *pilskejm* rymníkem P. Za *každejm* párkem vidí tancovat raráška P.

Rod ženský. Genitiv, dativ a lokál má koncovku *-ý*: Košila zezerzá vod *zerzavý* čamrdy St. Za *malý* půl hodiny přídou do Sekňova C, Š.

Na Cikhaji 81letý stařec (r. 1900) vedle koncovky *-ý* vyslovoval také koncovku *-ej*, pravě na př.: »Ke *Stříbrný* studni chodili na květnou neděl.« — »Tady u *tej Křemelovej* studně hořívaly peníze.« »Tam je *černej* zemně!«

Množné číslo.

Nominativ rodu mužského má koncovku *-ý* i tenkrát, když přídavné jméno náleží ku jménu životnému, na př.: *Škrdlofský* hoši taky tam byli Š. *Polnický* hoši kouleli u Blažíčků St. *Mladý* hospodáři neví nic vo robotě St. *Starý* hospodáři lepčejác hospodařili St.

Zřídka je slyšeti koncovku *-í*, na př.: Tří hospodáři *mladí* nám zemřeli Š (táž stařenka řekla jindy: Tří hospodáři *mladý* po sobě zemřeli). Děcko navejká, jak ty *staří* hovoří Š. Stali se z nich *pořádní* hospodáři Š. — Jiných nominativů mn. č. na *-í* jsem neslyšel.

Ale lidé, kteří vyslovili uvedené nominativy mn. č. na *-í*, užívali v těchto přídavných jménech také nominativů na *-ý*.

Genitiv: Bylo tam taky pár *škrdlofskejch* hošů Š. — Dativ: *Chudejm* lidem je teďka nejlepčí C. — Instrumentál: Bude aspoň mezi *dobrejma* lidma St.

II.

Přídavná jména, která jsou příjmeními, jako na př. *Novotnej*, *Slanej*, skloňují se takto: Byl sem u *Novotnejch* Š, byla sem u *Slanejch* P (totiž: v domě souseda Novotného nebo Slaného); přišel sem k *Novotnejm* Š, přišla sem k *Slanejm* P (totiž: do domu souseda Novotného nebo Slaného); šel se mnou aš k *Slanýho* humnám P; šla sem vokolo *Novotnýho* Š (totiž: okolo stavení, kde se říká: »u Novotnejch«); před *Novotnýho* je zahrada Š (totiž: před stavením, kde se říká. »u Novotnejch«); za *Novotnýho* sem ty hoši našla Š (totiž: za humny toho stavení, kde se říká: »u Novotnejch«); pásyl za *Slanýho* humny P; pásl sem za *Slanýho* P (totiž: za humny toho stavení, kde se říká: »u Slanejch«).

2. Vzor dnešní.

Přídavná jména tohoto vzoru skloňují se jako v jazyku spisovném až na přídavné jméno *cizí*.

Cizí.

V jednotném čísle skloňuje se toto přídavné jméno úplně jako *dnešní*, na př.: Musíme se vostouzet s *cizím* děckem St. To je *cizí* kočka Š. Musíme živit *cizí* ženskou P. Přišel domu s ňákou *cizí* ženskou Š.

Ve množném čísle má toto přídavné jméno dvojí tvary v genitivě, dativě, lokále a instrumentále, totiž: *cizích*, *cizím*, *cizíma* a *cizejch*, *cizejm*, *cizejma*, na př.: Tady je moc *cizích* dětí St (týž stařec řekl jindy: Tady je *cizejch* dětí!). Bylo tam moc *cizích* lidů St, Š. Jel do *cizích* zemí P. Dali to děcko *cizím* lidem vychovat Š. *Cizím* žebrákom nedávej St. Je ho teskno mezi *cizíma* lidma St, Š. —

Tam přide *cizejch* lidů! K, Š. Na poutu f Klášteře bьlo moc *cizejch* lidů Sv. Dali to děcko *cizejm* lidem Sv. Mezi *cizejma* lidma bude ho smutno Sv.

Nesnadno je říci, které tvary jsou častější.

3. Vzor **sousedův.**

Jednotné číslo.

	Rod muž.	Rod stř.	Rod žen.
N.	sousedů	sousedovo	sousedova
G.	sousedovýho		sousedový (sousedovej C)
D.	sousedovýmu		sousedový (sousedovej C)
A.	sousedovýho, sousedů	sousedovo	sousedovu
L.	sousedovým		sousedový (sousedovej C)
I.	sousedovým		sousedovu

Množné číslo.

	Rod muž.	Rod žen.	Rod stř.
N.	sousedovi, sousedovy	sousedovy	sousedovy
G.	sousedovejch		
D.	sousedovejm		
A.	= N.		
L.	sousedovejch		
I.	sousedovejma (před Růžičkovy, přet Cempírkovy)		

Poznámky a příklady.

Jednotné číslo.

Nominativ rodu muž. má vždy koncovku *-ů*, která se vyslovuje polodlouze: *Synků* mlejn Sv, Š.

Jednou slyšel jsem koncovku *-ovej:* láz *Michalovej* Sv.

Genitiv: U hájka *Kaňovýho* skákaly světýlka Š. To je paní *Leopoldový* bratr Š. Vedle *Hudečkovýho* pole kopali rudu Sv.

Na Cikhaji v genitivě, dativě a lokále rodu ženského je vedle koncovky *-ý* také koncovka *-ej:* To je tej *Pešlovej* sestřenica (81letý stařec).

Dativ: Dou k *Synkovýmu* mlejnu! Sv. Přišla sem k *Markový* skali St.

Akkus. r. žen.: *Hambrožovu* stodolu má plnou třísla Š. Přijel pod *rychtářovu* louku Sv.

Lokál: Byla sem v *Beranovým* lesi Sv. Na *Synkovým* nebylo nic, ale na *Michalovým* je fšechno potlučený Sv. Šel po *Hamanový* straně C.

Instrumentál: S *Krčovým* (doplň: synem) byli kamarádi Š. Mezi *Matulkovým* a *Čápovým* domem je zahrada St. Za *Glegorovým* mlejnem sou louky C.

Množné číslo.

Genitiv: Já sem taky z *Ambrožovejch* St (t. j. z rodiny Ambrožovy).

Dativ: Ta kaplička stojí proti *Markovejm* St (t. j. proti domu Markovu). Pudu s nima aš k *Cempirkovejm* Š (t. j. k domu Cempírkovu). Povím to *Leopoldovejm* Š.

Akkusativ: Běžel za poslíčkem aš přet *Cempirkovy* Š.

Lokál: Povím jim kousek vo bratřích *Ambrožovejch* P. Povidáme si vo *Leopoldovejch,* vo *Krčovejch* Š (t. j. o rodině Leopoldově, Krčově).

Instrumentál.

1. Označuje-li se dům, užívá se koncovek *-ovejma* a *-ovy* beze všeho rozdílu, na př.: Přet *Cempirkovejma* bejval rymník Š. Přet *Cempirkovy* bejval rymník Š. Ta velká lipa stojí před *Melicharovejma* nebo: před *Melicharovy* St. Pase za *Růžičkovejma* nebo: za *Růžičkovy* P. Voral za *Michalovy* nebo za *Michalovejma* Sv.

2. Mluví-li se o osobách, patřících k jedné rodině, užívá se koncovky *-ovejma,* na př.: Jel sem z *Leopoldovejma* do Ždírce Š.

Dodatky.

1. Názvy domů utvořené ze příjmení.

Genitiv a dativ množného čísla některého příjmení označuje vnitřek domu, na př.: »Byl sem u *Cempirků* Š, u *Beranů* Sv, u *Ambrožů* St, u *Bartoňů* P, u *Straků*« znamená: byl jsem v domě Cempírkově, Beranově atd. — »Di *Leopoldom* (nebo: k *Leopoldom)* pro tabák« Š; »di g *Blažíčkom*« P; »di k *Šilhánkom*« Sv atd. znamená: do domu Leopoldova, Blažíčkova, Šilhánkova.

Má-li se označiti dům co do zevnější strany, užívá se přídavného jména přisvojovacího ve množném čísle, na př.: U *Cempirkovejch* je zahrada (t. j. u domu Cempírkova); u *Melicharovejch* stojí lipa St; šel vot *Strakovejch* C (t. j. od domu Strakova; »šel vot *Straků*« znamenalo by: šel z domu Strakova); šel sem vokolo *Beranovejch* Sv (t. j. okolo mlýna Beranova); šel sem vokolo *Leopoldovejch* St (t. j. okolo hostince Leopoldova); — děda vostává naproti *Brožkovejm* Š; — počta přijela před *Brožkovy* Š.

Poznámka. Na označenou domu nebo pozemku užívá se také akkusativu rodu středního samostatného přídavného jména přisvojovacího v čísle jednotném nebo množném, nebo lokálu mn. č., na př.: Jeli sme až na *Čumplova* Š (doplň: pola; »na Čumplova« říká se vršku nedaleko Škrdlovic). Byl sem na *Čumplovejch* (t. j. na vršku u Škrdlovic) Š. Du na *Michalovo* Sv (doplň: pole). Du za *Michalova* Sv (doplň: humna; t. j. na pole, které leží za Michalovým domem). Du za *Strakova* (t. j. na pole, které leží za Strakovým domem). Voral za *Strakova* C.

2. Příjmení na *-ů*.

a) Příjmení na *-ů*, která jsou opatřena křestnými jmény, jako Francek *Marků*, Francek *Petrů*, skloňují se jako přídavná jména přisvojovací, na př.: Hejkal potkal Frantu *Markovýho* St. Co se přihodilo Franckovi *Markovýmu!* St. Povím jim kousek vo Frantovi *Markovým* St. S tým Frantou *Markovým* šel sem jednou do Žďára St.

b) Příjmení na *-ů*, která nejsou opatřena křestnými jmény, skloňují se buď jako přídavná jména přisvojovací anebo jako podstatná jména, na př.: Leopoldová bere sodofku vod *Jankovýho* s Polný Š. Hospockej bere sodofku vod *Janka**) s Polný St. Musíme poslat peníze tomu *Jankovi**) Š. Byl tomu *Jankovi* dlužen St. Mněl soud s tým *Jankem**) St.

c) Svobodní synové označují se přídavným jménem přisvojovacím, utvořeným od příjmení otcova, na př.: *Lojků* a *Krčů* byli v hospodě Š (otcové jejich se jmenují *Lojek* a *Krča*).

Je-li příjmení otcovo přídavným jménem, označuje se svobodný syn genitivem otcova příjmení, na př.: Francek *Novotnýho* taky tam byl Š (otec se jmenuje *Novotnej*). Ten *Lojků* to povidal Franckovi *Novotnýho* Š. Hrál karty s Franckem *Novotnýho* Š.

d) Příjmení na *-ů*, která označují svobodné syny, skloňují se jako přídavná jména přisvojovací i tenkrát, když nejsou opatřena křestnými jmény, na př.: S *Krčovým* byli kamarádi Š.

Poznámka: Franta *Marků*, jehož příjmení jsem vždy a ve všech pádech slyšel skloňovati, byl ženat; příjmení »Marků« měl po chalupě; pravé jméno jeho bylo *Šír*.

III. **Náměstky.**

1. Náměstky osobní.

1. osoba.

Jednotné číslo. Genitiv a akkusativ: *mně;* dativ: *mně* (kratší tvar *mi* je slyšeti velmi zřídka a to jen od osob, které byly v cizině).

Množné číslo. Instrumentál: *náma*.

2. osoba.

Jednotné číslo. V dativě užívá se vedle tvaru *tobě* také tvaru *ti*.

Množné číslo. Instrumenál: *váma*.

3. osoba.

Jednotné číslo:

Nominativ: *von, vona, vono*.

Genitiv rodu muž. a stř. zní *ho*. Tvaru *jeho* se užívá jen tenkrát, když se náměstka vyslovuje se zvláštním důrazem, na př.: *Jeho* se neleknu Š.

*) Nominativ je: *Janků*.

Po předložkách, řídících genitiv, klade se zpravidla tvar *něj*, zřídka se říká *něho*, jako: Mněli vod *něho* pokoj Š. Utíkal vod *něho* C. — Říká se tedy obyčejně: bez něj, do něj, u něj, vedle něj, vod něj, vokolo něj, z něj

Akkusativ.

a) Rod mužský má tvary: *ho, jej (něj), jeho.*

1. Tvaru *ho* užívá se i na označenou bytostí neživotných, na př.: Vzali kamen a zakopali *ho* doprostřed seknice St. Nevěsta vzala si *tvarohu* a dala si *ho* do huby St.

2. Tvar *jej* je slyšeti zřídka: Dyž *jej* (totiž: mlejn) koupil, tak vyčítal mynářce samý dukáty St.

Po předložkách, řídících akkusativ, klade se zpravidla tvar *něj*, ať se mluví o bytostech neživotných nebo životných, na př.: Křičeli na *něj* (totiž člověka) St. Šla pro *něj* (t. múža) St. Dostal sem peníze za *něj* (t. mynářa) St. Šel sem za *něj* (t. kadeta) stát Š. Ten mně vo *něj* (t. ftáka) požádal Š. Já na *něj* (t. hejkala) křiknu St.

Zřídka se klade po těchto předložkách tvar *něho* a to jen, když je řeč o bytostech životných, na př.: Střelil sem na *něho* (t. ftáka) Š. Koukal se na *něho* (t. drvařa) C.

3. Tvaru *jeho* se užívá, klade-li mluvící na náměstku zvláštní důraz, na př.: Bárta mu řekyl, že zabí *jeho* Š. *Jeho* při tem zabilo Š.

b) Rod střední. Akkusativu *je* se neužívá, říká se vždy: *ho*, na př.: Tele nechtělo mu jít a von *ho* rosekal na nudle St.

Po předložkách, řídících akkusativ, užívá se vždy tvaru *něj* místo *ně*, na př.: Stálo tam děfče; von na *něj* křík Sv. Koupil kůzle, dal za *něj* tři zlatý C. Nechala tam děcko a dyž pro *něj* šla, sklep byl už zavřenej C.

c) Rod ženský má zpravidla tvar *ju*, po předložkách *ňu*. Vedle tvaru *ju, ňu* říká se ve všech vesnicích také *ji, ni*; tvaru *ji*, *ni* užívají lidé vzdělanější a ti, kteří byli ve světě, ale nečiní tak důsledně. Častěji je slyšeti tvar *ju, ňu* než *ji, ni*. Příklady: Přepjal *ju* (t. kobylu) P, C. Voni *ju* tam večer čekali Š. Dyž bude sirka zahozená a von bude mít jít přez *ňu*, tak mu bude překážet Š. Pošli pro *ňu* Š. Chcu *ju* vidět St, Sv. Vytahli *ji* s toho žita P. V noci pro *ni* přišlo (t. strašidlo) Š. Nemoch sem krávu prodat; vyhandloval sem *ji* za telátko Š. Von *ji* uhodil C. Nemůžu se na *ni* (t. nohu) postavit St.

Lokál rodu muž. a stř. má tvary *něm* a *ňom*, kterých užívají všude vedle sebe, na př.: V lesi je smrk a na *něm* je panák C (týž stařec řekl po druhé: a na *ňom* je panák). Vostalo po *ňom* pět dětí Š, Sv. Je po *něm* pět dětí Sv. Von v *ňom* (t. v herbáři) čet Sv. Povím jim, co sem vo *ňom* slyšela Š.

Mnohem častěji však se říká: *něm* než *ňom*.

Instrumentál.

a) Rod muž. a stř. má tvar *ním* (*í* je zpravidla dlouhé): S *ním* se rozloučíte brzy Š. — Na Cikhaji se *í* větším dílem zkracuje: Šel sem za *nim* C.

b) Rod ženský má zpravidla tvar *ňou*. Vedle *ňou* říká se všude také *ní* (*í* je zřetelně dlouhé); tvaru *ní* užívají lidé vzdělanější a ti, kteří byli ve světě, ale nečiní tak důsledně. Častěji je slyšeti *ňou* než *ní*. Příklady: Já bych ju (t. kobylu) koupil; budu s *ní* jezdit P (akk. *ju* vedle instr. s *ní*). Bude s *ňou* (t. tou kobylou) tahat P (jiný soused). Uhodil s *ňou* na zem Š. Musel jít s *ňou* Š (týž stařec řekl dříve: V noci pro *ni* přišlo). Di tam s *ňou* hned C (týž soused po druhé: Di tam s *ní* hned).

V gen., dat. a lok. r. žen. je koncovka *-í* zřetelně dlouhá: U *ní* bejt nemůžu Š.

Množné číslo.

Nom. Tvaru *voni* užívá se i o bytostech neživotných rodu mužského, pak o jménech rodu žen. a stř., na př.: A *voni* ty stromy byly fšecky f plameně C. Žeň krávy dom; *voni* se nechcou pást Š. Dokaď sou brambory v zemi, *voni* rostou Sv. *Voni* ty světýlka vokolo nás skákaly Š.

Genitiv má tvar *ich* ve rčení: prosím *ich*; jindy zní: *jich*.

Instr. má tvary *něma* a *nima*; tvaru *něma* se užívá častěji; mnozí lidé říkají jen: šel sem s *něma*, šel sem za *něma*.

2. Náměstky přivlastňovací.

1. Náměstky *můj*, *tvůj*, *svůj* skloňují se jako *dobrej*, *-á*, *-ý*:

	Rod muž.	r. stř.	r. žen.		
J. č.	N. V. můj	mý	má	Mn. č.	mý
	G. mýho		mý		mejch
	D. mýmu		mý		mejm
	A. mýho, můj	mý	mou		mý
	L. mým		mý		mejch
	I. mým		mou		mejma

Př.: Za *svým* domem mám kus zahrady St. De po *svý* práci Š.

2. Náměstky *náš*, *váš*.

Jednotné číslo.

	R. muž.	r. stř.	r. žen.
N.	V. náš	naše	naša
	G. našeho		naší (našej C)
	D. našemu		naší (našej C)
	A. našeho, náš	naše	našu
	L. našem, našom		naší (našej C)
	I. naším		našou

Množné číslo (pro všechny rody)

N. V. naše
G. našejch
D. našejm
A. naše
L. našejch
I. našejma

Poznámky.

Jednotné číslo.

Nom. rodu žen. má zpravidla tvary *naša, vaša*: naša hospodyň, vaša cera. — Málokdo užívá tvarů *naše*, *vaše* (jsou to jen lidé, kteří čtou knihy anebo byli v cizině), ale nečiní tak důsledně.

V gen., dat. a lok. rodu žen. je koncovka *-í* zřetelně dlouhá: U *naší* panímámy je zle Sv. Šel po *vaší* louce Š.

Na Cikhaji vedle tvarů *naší*, *vaší* užívá se v těchto třech pádech také tvarů *našej*, *vašej*: Z *našej* dědiny jich tam chodí moc. Z *vašej* jařice vyběch chlap. (Táž sousedka za chvíli pravila: Vyběh z *vaší* jařice.) — V ostatních vesnicích je slyšeti tvary *našej, vašej* velmi zřídka; ve Škrdlovicích na př. pravila jedna stařenka: Jak přijdou k tej *našej* louce, to uš sou setňofský pola a luka.

Akkus. rodu žen. má zpravidla tvary *našu*, *vašu*: Přeptávala se na *našu* malou Š. — Velmi zřídka je slyšeti tvary *naši*, *vaši* (od lidí vzdělanějších a těch, kteří byli v cizině).

Lokál rodu muž. a stř. má tvary *našem* a *našom;* tyto tvary je slyšeti všude vedle sebe, na př.: Na *vašem* poli je škoda C. To je v *našom* (doplň: poli) C. V *našem* hrachu nikoho nejni P. My na *našom* vozi vozíme hnůj P. Na *našem* poli uďály huse škodu Š. V *našom* lesejku sem našel hnízdo kačení Š.

Instrumentál rodu žen. má zpravidla tvary *našou, vašou:* Fotografoval nás za *našou* stodolou P. Mluvil sem tam s *vašou* cerou C. — Velmi zřídka je slyšeti tvary *naší*, *vaši* (jen od lidí vzdělanějších a těch, kteří byli v cizině).

Množné číslo.

Nominativ. Tvarů *naše, vaše* užívá se i při jménech životných rodu muž. a při jménech rodu stř., na př.: Byli tady *naše* husaři St. *Naše* lidi utíkaji St. *Naše* rodiče by to nebyli trpěli Sv. *Naše* hoši povidali Š. *Naše* vojáci tam leželi Š.

Ostatní pády: U *našejch* (t. j. u našeho domu) bьl ráz dříví Š. Přišel sem zas k *našejm* (t. j. vojákům) St. Ve *vašejch* kůpách byl sem do rána Š. Před *našejma* bejval rymník Š.

Výrazy: *vod našejch, vokolo našejch, u našejch, k našejm, pod našejma, za našejma* znamenají také: od našeho domu, vokolo našeho domu atd., na př.: Teťka šel vokolo *našejch* poslíček Š. »Vůbec« je *pod našejma* pastvisko pro husy Sv. Děti si hrály před *našejma* St.

3. Náměstka *její*.

Jednotné číslo.

Při podstatných jménech rodu mužského a středního skloňuje se náměstka *její* takto:

Gen. jejího (zřídka: její)
Dat. jejímu (zřídka: její)
Akk. pro životné = Gen.
pro neživotné: její
Lok. její (zřídka: jejím)
Instr. její (zřídka: jejím)

Množné číslo (pro všechny rody).

Gen. její (zřídka: jejích)
Dat. její
Lok. její
Instr. její (zřídka: jejíma).

Příklady: Jedn. č. Gen. Sloužil u *jejího* bratra P, St, Š. Vyhnala sem huse z *jejího* vobilí St, Š Byl sem u *její* pole St. — Dat. Povidal to *jejímu* tátovi St (týž stařec pravil jindy: Povidal to *její* tátovi). Šel k *jejímu* tátovi C, P, Š. Přišla sem k *jejímu* polu St, Š. Šel k *její* ocovi na náščivu Š. — Akk. Viděl sem na poutě *jejího* bratra St. — Lok. Na *její* pařezi mohlo by tančit pět párků C. Právě sme mluvili vo *její* tátovi Š. Na *její* poli taky potlouklo St, Š. Na *jejím* poli potlouklo St. — Instr. Mluvil s tým *její* ocem C, P, St, Š. Za *její* polem sou louky St. Za *jejím* polem sou louky St.

Mn. č. Gen. Byl dneska u *její* rodičů C, St, Š. Byl u *jejích* rodičů P. — Dat. Šel k *její* rodičům C, P, Š. Přišel k *její* rodičom St. — Lok. Vypravoval mně vo *její* rodičích St, Š. — Instr. Mluvil vo tem z *její* rodičama C, St, Š. Chtěl mluvit z *jejíma* rodičama P.

4. Náměstka *jejich*.

V jednotném čísle při podstatných jménech rodu mužského a středního náměstka *jejich* dostává v genitivě příponu *-ho* nebo *-o* a v dativě příponu *-mu;* v lokále a instrumentále zůstává náměstka *jejich* nezměněna, na př.: Gen. Byla sem dneska na Karli u *jejichho* bratra Š (mluvící osoba onikala). Mám to vod *jejichho* oce St. Du vod *jejicho* bratra Š (onikání). Šla sem vokolo *jejichho* pole St, Š (onikání). Šel sem vokolo pole *jejicho* Š (onikání). — Dat. To sou zbujníci! Povím to *jejichmu* tátovi St. Přišla sem k *jejichmu* polu Š (onikání). — Akk. Jen až uvidím

jejichho tatínka! St. — Lok. Co je po *jejich* tátovi! St. Na *jejich* poli uďály huse škodu Š (onikání). -- Instr. Mluvil sem dneska z *jejich* bratrem Š (onikání).

Při podstatných jménech rodu ženského náměstka *jejich* zůstává nezměněna, na př.: Šla sem vokolo *jejich* jařice a mněli tam hejno slepic Š. Jaká byla letos ouroda na *jejich* straně? St, Š (onikání).

Ve množném čísle všech rodů náměstka *jejich* zůstává nezměněna, na př.: Musím to povědít *jejich* rodičům P, Š.

Ale někteří lidé při podstatných jménech množného čísla říkají *jejicho* místo: *jejich*, na př.: Přišel sem k *jejicho* dveřom St. Na *jejicho* stranách už maji myslím po žních C.

3. Náměstky ukazovací.

1. *Ten*, *ta*, *to*.

Jednotné číslo.

	Rod muž.	r. stř.	r. žen.
N.	ten	to	ta
G.	toho		tý (tej C)
D.	tomu		tý (tej C)
A.	toho, ten	to	tu
L.	*tem* (tom)		tý (tej C)
I.	*tým* (tym)		tou

Množné číslo (pro všechny rody).

N. A.	ty
G. L.	tejch (tech)
D.	tejm (tem)
I.	tejma (tema).

Jednotné číslo.

V gen., dat. a lok. rodu žen. na Cikhaji užívají vedle tvaru *tý* také tvaru *tej*, na př.: Na *tej* Žákovej Hoře má bejt mněsto zažehnaný. Tady u *tej* Křemelovej studně hořívaly peníze. Vona je *tej* Pešlovej sestřenica. Díval se do *tej* studánky. — Častěji však se tam říká *tý* než *tej*. — I ve Škrdlovicích a Světnově slyšel jsem tvar *tej*: K *tej* chaloupce chodívaly světýlka. Dokud je na *tej* lipě list, snih nepadá. To se stalo *tej* Fabijánce Š. — Ďál díry do *tej* hromady Sv.

Lokál rodu muž. a stř. má zpravidla tvar *tem*; zřídka je slyšeti tvar *tom*: Po *tem* bukovým listě brambory se dobře vedou C. Na *tem* gruntě byly hrozný roboty C. Vyšel sem po *tem* C. Na *tem* poli uďál pár brázd C. Neslyšet vo *tem* St. Na *temle* mostě ležel černej pes Sv. F *tem* kohout zaspíval Sv. Nic po *tem* Š. Necárej se f *tem* Š. Byl sem při *tem*

P. Po *tem* sem ho ešče slyšel Sv. — F *tem* zelí se necárej Š. F *tom* přišel Š. Povím vo *tom* Hejkalovi C. Tytéž osoby v P a Š řekly jednou: »F *tem* přišel« a jindy: »F *tom* přišel.«

Instrumentál rodu muž. a stř. má tvar *tým;* někteří lidé v různých vesnicích jej zkracují v *tym*, na př.: S *tým* člověkem ani nemluf! Š. — Chodí s *tym* po fsi C. Šel k jedli s *tym* vobědem Š. — Přihází se, že týž člověk řekne někdy: s *tým* a někdy: s *tym*.

Množné číslo.

Vedle obyčejných tvarů *tejch*, *tejm*, *tejma* je slyšeti tvary: *tech*, *tem*, *tema*, ale jen málokdo jich užívá, na př.: Jeden sedlák s *tech*, co byli f tý hospodě, to udal St. Šel k *tem* vojákom St (týž soused řekl: *Tejch* je sila). S *temale* nitma nemůžu šit St.

2. *Tenle*, *tale*, *tole* (t. j. ten + hle, ta + hle, to + hle) se skloňuje jako *ten*, *ta*, *to:* Voni byli s *týmle* Krčovým kamarádi Š. Von bыl *tejchle* Vajzů strejc C. S *techle* stran nejvíc fouká C. *Tule* stranu mněl celou bolavou Š. F *týle* setnici je nejteplejác Š. Dou *toule* ulicí St. U *tejle* práce se zapotí C.

Mnozí lidé nevysouvají *h* v druhé části této náměstky, končí-li první její část samohláskou, říkajíce na př.: *tahle* hospoda, *tohle* dříví, u *týhle* hospody, u *tohohle* kříža, k *tomuhle* křížu, *tuhle* hospodu, dou *touhle* cestou, *tyhle* děti. — Tvary s *h* a tvary bez *h* je všude slyšeti vedle sebe. Někdy týž člověk řekne jednou: *tale* hospoda, *tole*děcko, *tule* hospodu, *tyle* děcka a podobně, a jindy zase: *tahle* hospoda, *tohle* děcko, *tuhle* hospodu, *tyhle* děcka a pod.

Tvary bez *h* je slyšeti častěji než tvary s *h*.

Náměstek: *tento*, *tato*, *toto; onen, ona, ono; týž*, *táž*, *též* se neužívá; místo nich říká se: *tenle* atd.; *tam ten* atd.; *ten samej*, *ta samá*, *to samý*.

4. Náměstky tázací a vztažné.

1. *Gdo, co.*

N.	gdo	co
G.	koho	čeho
D.	komu	čemu
A.	koho	co
L.	kom	čem
I.	kým (kym)	čím (čim)

Instrumentál má zpravidla tvary *kým*, *čím:* S *kým* si šel? *Čím* budeš vorat? Sv. — Na Cikhaji větším dílem se tyto tvary zkracují: S *kym* si přišel? Š *čim* budeš vorat? — V ostatních vesnicích je zkrácené tvary slyšeti zřídka.

2. *Kerej*, *kerá*, *kerý* a *jakej*, *jaká*, *jaký*

se skloňují jako *dobrej*, *dobrá*, *dobrý*.

Poznámky.

1. Náměstky vztažné *co* užívá se, je-li řeč o určité, už známé osobě nebo věci, kdežto náměstka *kerej, -á, -ý* vztahuje se k osobám nebo věcem neurčitým, na př.: Přišli sme na most, *co* je u Taferně P. Bylo jich mnoho, *co* utekli z gruntů Š. Ten Cempírek, *co* předloni vyhořel, už nejni na gruntě Š. Nemoch se ubránit lidem, *co* chodili dříví krast Š.

Vokazoval se jen tejm, *kerej* se ho bál Sv. Tu pravou hodinu, *kerou* mu to vzala, aby mu to dodala St (kněz, který to radil, nevěděl, kterou hodinu děvečka nebožtíku vzala čepici). Chlapec, *kerej* moc dovádí, je zbuník Sv. Každýmu hoří svíčka; *kerá* víc uhoří, ten spíš umře Š. *Kerá* kráva nejvíc říve, nejmíň mlíka dá Š.

2. V prvém případě nahrazuje se genitiv, dativ, instrumentál a předložkový akkusativ spisovné náměstky vztažné *který*, *která*, *které* nebo *jenž, jež*, *jež* náměstkou *co* s příslušným pádem náměstky osobní *on, ona*, *ono,* na př.: Ten kříž, *co* se *u něj* lidi modlí, je starej bezmála sto roků Š. Ten kříž u starý škole, *co* se *k němu* chodí lidi modlit, je starej ale sto let Š. Čekala, že ženich, *co s ním* mněla slib, příde ze světa Š. Hospodyň vzala tu lopatu, *co s ňou* sázela dříví do pekárně St. F tý chalupě, *co* přez *ňu* světýlka skákaly, byly nekřtiňátka Š.

Pouhý akkusativ spisovné náměstky vztažné nahrazuje se někdy pouhou náměstkou *co*, někdy náměstkou *co* s akkusativem náměstky osobní *on*, *ona, ono,* na př.: Ty hračky, *co* mněla na jarmaře, ty jí fšecky složili do truhle St. Ten darebák, *co* sme *ho* potkali, nám pravdu nepovidal St.

Lokál spisovné náměstky vztažné, který závisí na předložce *na* nebo *v*, nahrazuje se někdy pouhou náměstkou *co,* někdy náměstkou *co* s lokálem náměstky osobní *on, ona, ono*, na př.: Dříví bblo fšecko na tem místě, *co* chtěl tu kaplu stavět St. Přišli k stromu, *co* je na *něm* ten dřevenej panák C.

Lokál spisovné náměstky vztažné, který závisí na jiných předložkách, nahrazuje se vždy náměstkou *co* s lokálem náměstky osobní *on, ona*, *ono*, na př.: Má tetička Matulková, *co* sem jim vo *ní* vypravoval, byla stará šestadevadesát roků St.

Jsou-li spisovné genitivy *jehož, jejichž* spojeny s podstatným jménem, nahrazují se náměstkou *co* s genitivy: *jeho*, *jejich*, na př.: Ten pán, *co jeho* ženu za živa pochovali, chtěl faláře zastřelit St.

Náměstka spisovná *jejíž* nahrazuje se náměstkou *co* s příslušným pádem náměstky *její*, na př.: Má tetička, *co její* muž kopal ten poklad, mně vypravovala St.

5. Náměstky neurčité:

někdo, *něco* — *negdo, neco; nědo* — *nedo; nigdo*, *nido*, *nic; nějakej* — *nejakej*; *ňákej* — *nákej; někerej* — *nekerej; fšelisco; fšelijakej* — skloňují

se jako ty náměstky tázací, se kterými jsou složeny, na př.: To je *nákýho* pole! P. Můj otec šel ze hry s *nákým* Šubrtem Š. Přišli k němu *náký* kupci St. *Nekerý* hospodáři přišli vo grunty P.

Poznámky.

1. Náměstek s předponou *ně-* užívá se všude vedle náměstek s předponou *ne-*; v též vesnici někdo řekne: *nĕgdo*, *nĕco*, jiná osoba zase: *negdo*, *neco*; jeden řekne: *nědo* a jiný: *nedo;* jeden řekne: *nějakej* nebo *ňákej*, jiný: *nejakej* nebo *nákej*.

Nenašel jsem člověka, který by užíval vždy důsledně těchto náměstek; tak ve Škrdlovicích jeden stařec říkal někdy: *nějakej* a někdy: *ňákej*; jiný stařec říkal někdy: *ňákej* a někdy: *nákej*; ve Světnově jedna stařenka pravila: *nědo*, ale: *neco*; ve Stržanově jeden soused říkal někdy: *nákej* a někdy: *nejakej*; v Polničce jeden stařec říkal: *nákej*, ale: *někerej*.

2. Lokál náměstky *nic* zní zpravidla: *ničem;* ale jednou slyšel jsem také lokál: *ničom* (Nevím vo *ničom* Sv).

3. Vedle nominativu mn. čísla rodu muž. *někerý*, *nekerý* také se užívá tvaru: *někeří, nekeří*, na př.: Ani *nekeří* nekopou brambory C.

4. V genitivě, datívě, lokále a instrumentále náměstky *fšelisco* mění se *s* před *č* v *š: fšeliščeho, fšeliščemu*, *fšeliščem*, *fšeliščím*.

IV. Číslovky.

1. Základní.

a) Číslovky prosté.

Nominativ a akkusativ.

Jeden. Množné číslo: *jedny* (pro všechny tři rody).

Dvá (pro bytosti životné rodu mužského), *dva* (pro bytosti neživotné r. muž.), *dvě* (pro rod ženský a střední): *Jedny* rodiče mněli *dvá* syni St, Má *dva* grunty Sv.

Tří (pro bytosti životné r. muž.), *tři* (pro bytosti neživotné r. muž., pro rod žen. a stř.): Má *tří* syni Š.

Štyří (pro bytosti životné r. muž.), *štyry* (pro bytosti neživotné r. muž., pro rod žen. a stř.): Viděl tam *štyří* chlapi Sv. Byli sme tam *štyří* Š (t. muži).

Sedum, vosum, jedenást, dvanást, třinást, štrnást, patnást, šesnást sedumnást, vosumnást, devatnást; — *štyrycet*, *sedumdesát, vosumdesát.*

Jednotky se kladou před desítky a mají jeden a týž tvar pro všechny tři rody (t. *jeden, dva, tři, štyry*): mám *jedenadvacet* žáků, mám *jedenadvacet* korun, je mně *jedenadvacet* let; mám *dvaatřicet* korun, je mně *dvaaštyrycet* let; je tu *třiatřicet* žáků, *štyryapadesát* žáků; mně je *pětašedesát* let; *šestasedumdesát*, *sedumavosumdesát, vosumadevadesát.* I nejstarší lidé tak mluví, na př.: Mně je dvaavosumdesát let P, Sv. Mně je jedenavosumdesát let

(Jinkovec). Mně je devětasedumdesát roků St, Š. Mně už je štyryasedumdesát roků Š. Dostal za ňu *stodvaašedesát* zlatejch C (78letý stařec).

Poznámky 1. Velmi zřídka klade někdo jednotky za desítky, na př: Koupil sem krávu za *sto šedesát šest* zlatejch Š.

2. Jeden stařec na Cikhaji pravil: Mně je *dvě*avosumdesát let. Prodali dvůr za *dvě*atřicet tisíc.

Sto: dvě *sta* (vždy).

Ostatní pády.

1. *Jeden*, *jedna*, *jedno* se skloňuje jako *ten*, *ta, to;* odchylné tvary jsou tedy:

Jedn. číslo. Rod muž. a stř.: Lokál: v *jednem;* instr. *jedným (jednym).*

Rod ženský: Gen., dat., lok.: *jedný (jednej).*

Množ. číslo: Nom. *jedny,* gen. lok. *jednejch*, dat. *jednejm,* instr. *jednejma.*

Instr. j. č. *jednym* slyšel jsem jen na Cikhaji vedle instrumentálu *jedným.*

Genitiv j. č. *jednej* slyšel jsem jen na Cikhaji; častěji však se tam říká: *jedný.*

Příklady: Leží vobá v *jednem* hrobě Š. Voral z *jedným* koněm Š. Šel sem z *jednym* C. — Do *jednej* chalupy uhodilo C. V *jedný* chalupě strašilo Š. — *Jednejma* vraty sme přišli a druhejma sme vyšli Sv.

2. *Dvá, dva, dvě*: gen. lok. *dvouch*, dat. *dvoum*, instr. *dvouma.*

3. *Tří, tři:* gen. lok. *třech,* dat. *třem*, instr. *třema.*

4. *Štyři, štyry*: gen. lok. *štyrech*, dat. *štyrem,* instr. *štyrma.*

Ostatní číslovky skloňují se jako ve spisovném jazyku, ale číslovka *sto* zůstává neskloňována v jednotném čísle, na př.: S *pěti* zlatejma nevystačím St. Seděl v hospodě do *devíti* hodin P. Vo *desíti* hodinách šel domu Š. Před nejakejma *dvacíti, třicíti* roky lepči se hospodařilo P, Š. Dostali po *štyrycíti* zlatejch Š. — Děti dostaly po *sto* zlatejch Š. Ten klášter byl založenej přet *sty* lety St. — Dostal ženu z *desíti tisíci* Š. Před ňákejma *tisíci* lety bylo tam mněsto C. Dal cerám po dvouch *tisících* Š.

b) Číslovky složené.

V genitivě a lokále číslovek složených mnoho lidí, zvláště starších, skloňuje číslovky *dva*, *tři, štyry, pět* až *devět*, na př.: Do *dvouch*šedesáti let byl sem zdraf C. (Týž stařec však pravil: Prodal prasata po *dva*atřicíti zlatejch.) Je jim po *dvouch*štyrycíti rokách Sv. Hajdaly (t. j. hádaly) mně cikánky, že f *třech*dvacíti letech budu těško stonat Š. Mým rodičům je po *štyrech*sedumdesáti rokách Š. Platí za putr po jedenavosumdesáti, po dvouchvosumdesáti, po třechvosumdesáti, po štyrechvosumdesáti, po pětivosumdesáti, po šestivosumdesáti, po sedmivosumdesáti, po vosmivosumdesáti, po devítivosumdesáti St, Š.

Ale číslovka *pět* v číslovkách složených větším dílem se neskloňuje; jeden stařec na př. říkal: »Po *dvouchšedesáti*, po *štyrechšedesáti* platil,« ale: »Seká po *pětašedesáti*« St. Jedna stařena pravila: »Platila za putr po *štyrechvosumdesáti*« a po druhé: »Po *pětadevadesáti* platila za putr« Š.

Stává se, že táž osoba číslovky *dva*, *tři*, *štyry*, *pět* až *devět* někdy skloňuje, někdy neskloňuje; táž stařenka řekla jednou: »Seká (t. maso) po *dvouch*padesáti grejcarách« a po druhé: »po *dva*apadesáti grejcarách« P.

2. Číslovky řadové.

Nominativ a akkusativ.

Odchylky: *Štvrtej*, *šístej*, *sídmej*, *vůsmej*.

Číslovky řadové *složené* tvoří se zpravidla tím způsobem, že jednotky číslovek základních kladou se před desítky číslovek řadových, s nimiž se spojují spojkou *a*: U nás je jedenadvacátý číslo, dvaatřicátý číslo, štyryapadesátý číslo atd.

Ostatní pády.

1. V číslovkách *šístej*, *sídmej*, *vůsmej* zkracují mnozí lidé kmenovou samohlásku: Vot *šestýho* roku musí chodit do škole Š. Do *sedmýho* roku porádejk stonalo Sv. Je toho ale půl *vosmej* míry Š (zpravidla zní genitiv: *vosmý*).

Ale větším dílem kmenová samohláska v těchto číslovkách se nezkracuje, na př.: Náš hoch f *sídmým* roce začal chodit do škole Š. F *šístým* roce nám vonemocněl Sv. *Sídmýho* srpna sme žito sekli Š.

2. Po číslovce *půl* mají číslovky řadové rodu muž. a stř. koncovku *-a* vyjímaje číslovky *druhej* a *třetí;* kromě toho číslovky *pátej, šístej, sídmej, vůsmej* mají po číslovce *půl* vždy původní krátkou kořennou samohlásku, na př.: Je mu půl druhýho roku, půl třetího roku, půl *štvrta* roku, půl *pata* roku, půl *šesta* roku, půl *sedma* roku, půl *vosma* roku, půl *deváta* roku, půl *desáta* roku, půl *jedenásta* roku . . . půl *dvacáta* roku atd. Dostal sem půl *pata* renskýho, půl *šesta* renskýho, půl *sedma* renskýho, půl *vosma* renskýho atd. (všude).

Číslovky řadové rodu ženského mají po číslovce *půl* zpravidla koncovku *-ý;* číslovky *pátá*, *šístá*, *sídmá*, *vůsmá* mají pak původní krátkou kořennou samohlásku, na př.: Je půl *druhý*, půl *štvrtý*, půl *patý*, půl *šestý*, půl *sedmý*, půl *vosmý* atd. (totiž: hodiny). Je toho půl *patý*, půl *šestý*, půl *sedmý*, půl *vosmý* (nebo *vosmej)* míry Š. Mněl na den půl *druhý* zlatky Š. Vydřál si za tejden půl *patý* zlatky St.

Řidšeji je slyšeti po číslovce *půl* koncovku *-y* (a to jen, když se označují hodiny), na př.: Je půl *paty* Sv, Š. Je půl *šesty* Sv. — Někdy je nesnadno rozeznati, vyslovila-li mluvicí osoba: půl *patý*, půl *šestý* atd. či: půl *paty*, půl *šesty* atd.

3. Ve složených číslovkách jednotky (které se kladou před desítky) zpravidla zůstávají neskloňovány, na př.: To bylo v *jedenasedumdesátým* roce Š. V *jedenatřicátý* věži sme byli P (t. v Linci). V *dvaapadesátým* roce to mohlo bejt Š. Ďál sem řemeslo do *štyryašedesátýho* roku St. F *pětadvacátým* roku sem se narodil, f *pětaštyrycátým* sem byl vodvedenej P. F *sedumašedesátým* roce to stavěl St.

Velmi zřídka se kladou jednotky za desítky, na př.: To bylo *f padesátým devátým* roku St.

Někteří lidé také skloňují jednotky před desítkami, na př.: Byl sem na vojně do *dvouch*padesátýho roku Sv. Narodil se v *druhým padesátým* roce St. (Týž stařec jindy řekl: V *dvaapadesátým* roce se narodil.)

4. Číslovky druhové.

Číslovky *dvoje*, *troje* jsou změněny ve tvary: *dvý, trý*, na př.: Mám ležet jařicu na *dvý* Š (t. j. na dvou polích). Ešče mám ležet voves na *trý* Š (t. j. na třech polích). — Tvary: *dvý, trý* vznikly z tvarů: *dvé*, *tré* a tyto zase stažením z tvarů: *dvoje*, *troje*.

Ostatní číslovky jsou pravidelné (až na změny hláskové): Mám brambory na *štvero* Š. Má patery šaty Š.

5. Číslovky neurčité.

Fšecek, *fšecka*, *fšecko (fšechen*, *fšechna, fšechno).*

Jednotné číslo.

	Rod muž. a střední:	Rod žen.:
Gen.	fšeho, fšeckýho, fšechnýho	fšecký, fšechný (fší)
Dat.	fšemu, fšeckýmu, fšechnýmu	= gen.
Akk.	= nom.	fšecku, fšechnu
Lok.	fšem	= gen.
Instr.	fším, fšeckým, fšechným	(instr žen. rodu nebylo slyšeti).

Množné číslo.

	Rod muž.	Rod žen. a stř.
Nom., akk. *a)* životné:	fšeci, fšecí, fšici, fšicí fšecky, fšechny	fšecky, fšechny
b) neživotné:	fšecky, fšechny	

Gen. fšech
Dat. fšem
Lok. fšech
Instr. fšema, fšeckejma, fšechnejma

Příklady: J. č. Rod muž. a stř. Gen.: Teď nechali *fšeho* St. Hospodyň veme kousek *fšechnýho* Sv. — Dat.: Ke *fšechnýmu* živobytí mněl půl druhý zlatky Š. Von přišel ke *fšemu* ščestí St. — Lok.: Maji zásobu ve *fšem.* — Instr.: Je ze *fšechným* ten sedlák vinen St. Za dva roky byl ze *fším* hotovej C. Budeš vládnout ze *fším* P.

Rod žen. Gen., dat., lok.: Uhodil ho ze *fší* sile P. Je živ mimo *fšecký* práce Š (t. j. beze vší práce). Ke *fšechný* zdravě aby jim dal kořalky jak vody Š.

Množ. č. Nom.: *Fšecky* hostinský měli tu schůzi Š. Hoši tam zvostali *fšecí* Š. *Fšeci* mněli krátkej věk C. *Fšici* strčili nohy do toho pytla C. — Gen., lok.: Kořalka pomáhá vode *fšech* nemocí Sv. Ve *fšech* chalupách pečou dneska koláče Š. — Dat.: Povidám to *fšem* Š. *Fšem* koňům uřezali vocase Š. *Fšechnejm* koňům uřezali vocase C. — Akkus.: Kníže podělil *fšeci* ty služebníci St. Rosekám je *fšecí* Sv. Pro ty *fšici* hospodáři je veřejná cesta Š. — Inst. Na velkou se zvoní *fšema* zvonma St. Uš se votstěhoval ze *fšechnejma* věcma C.

Mnoho.

1. V nepřímých pádech a v akk. říká se *mnohá* místo spisovného tvaru *mnoha*, *mnoho*, na př.: Jak přijde taji (t. j. tady) červen, ňat schnije vod *mnohá* let C. Po *mnohá* letech sekli na tý louce sekáči St. Von pro něj šije už *mnohá* let Š. Je boháč na *mnohá* tisíc Š.

2. Místo *mnoho* říká se obyčejně *moc* (kteréž slovo se pak neskloňuje), na př.: Cikhaj stojí na *moc* penězích C. Vod *moc* lidů sem to slyšel Sv.

3. Místo *mnohem* říká se zpravidla *vomoc* nebo *vohromadu*: Lempera je *vomoc* starší jak já Š. Mněla Božího daru *vohromadu* víc St.

Několik, tolik.

1. Číslovka *nekolik, několik* má tvar *nekolika, několika* nejen v nepřímých pádech, nýbrž i v akkusativě, na př.: Vrátím se za *nekolika* minut Š. Šel za ním *nekolika* kroků Š. Chodili *několika* dní do modlení Š.

2. Místo: *tolik* mnozí lidé, zvláště starší, říkají: *toliš*.

3. Místo: *tolik* slyšel jsem tvar *tolika* ve větě: »*Tolika* je toho!« Š.

Poznámka. K neurčitým číslovkám možno též přičítati podstatná jména: *hromada*, *hromadu*, *hrůza, hrůzu, kapku*, která jsou uvedena mezi příslovci.

Půl.

Zlomek *půl* buď se skloňuje nebo neskloňuje. Skloňuje-li se, pak má: v gen., akkus. a lok. tvar *polou*. Dativu a instrumentálu není slyšeti. Příklady Gen: Přišel do *polou* kopca St. Přišli sme do *polou* cesty Š. — Akkus.: Přišel na *polou* cestu Š. — Lok.: F *polou* je ten mostek Š. F *polou* cestě sem ho potkal Š. Na *polou* cestě stála borovička Š. F *polou* květnu[1]) kvetou jabloně P, Š. F *polou* dubně seje se semeno zelný P. F *polou* srpnu[1]) bejvá jařica sklizená P. F *polou* letě je nejvíc práce Š.

---

[1]) Lokál!

F *půl* cestě je mostek Š. F *půl* srpně (nebo: f půl srpnu) dáváme se do mlácení Š. F *půl* říjnu už mrzne Š.

Označují-li se hodiny, pak zlomek *půl* se neskloňuje: Seděl v hospodě do půl paty, do půl šestý, do půl sedmý, do půl vosmý atd.

B. Časování.

I. Část všeobecná.

1. Tvary infinitivné.

a) Infinitiv

má u všech sloves koncovku *-t:* nest, pect, tect, pomoct, říct, slíct.

b) Přechodníku minulého není.

c) Participium minulé činné.

Slovesa I. třídy s kmenem souhláskovým a slovesa II. třídy vzoru *tisknouti* mají v rodě mužském j. č. trojí tvar: *a)* buď podržují koncovku *-l*: čeledín *vedl* koňa, *b*) buď mají koncovku *-yl*: čeledín *vedyl* koňa, *c)* buď odsouvají koncovku *-l*: čeledín *ved* koňa. Všechny tři tvary je slyšeti vedle sebe v též vesnici.

Nejčastěji se užívá participia min. čin. bez koncovky *-l*. Řidšeji je slyšeti participia min. činná na *-l* nebo *-yl*. Tvarů na *-yl* užívají větším dílem lidé starší, ale neužívají jich důsledně; ve Stržanově řekl jeden stařec jednou: Adrián *tlouk* skalky — a po druhé: Adrián *tloukyl* skalky; ve Světnově jedna stařenka: *utekyl, tlouk;* ve Škrdlovicích jedna stařenka: *křik, vedyl* koňa; v Polničce jeden stařec: *slíkyl se,* uš sem se *voblík*; na Cikhaji jeden stařec: von *řekyl*, von *řek*.

Mladší lidé vyhýbají se tvarům na *-yl*, užívajíce nejraději tvarů bez *-l:* řek sem, nemoch sem.

Ba i starší lidé, kteří v rozmluvě se sousedy říkají: *řekyl, utekyl*, *mohyl*, *lehyl si, přiběhyl*, *přinesyl*, *pásyl* a podobně, vyhýbali se často těmto tvarům, když mluvili se mnou, říkajíce: *řek, utek*, *moh*, *lech si*, *přiběh, pás* anebo: *řekl, utekl, mohl, lehl si, přiběhl*, *pásl* atd. Tak v Polničce jeden soused vypravoval jiným sousedům v hostinci: »F Kadlově jeden husák *pásyl* husy,« ale vida, že také já sedím za stolem, hned se opravil: »Jeden husák *pásl* husy.«

Lidé, kteří užívají tvarů na *-l*, nečiní tak důsledně, užívajíce zároveň tvarů bez koncovky *-l*; táž osoba řekne na př. jednou: *lehl si, sedl si, houpl, padl*, *posekl*, *pásl* a pod. a po druhé: *lech si*, *sed si, houp, pad, posek, pás* a pod. Ve Stržanově na př. pravil jeden stařec: Honza ho *flák* šavlou a ten *spadl*.

d) Participium minulé trpné

má koncovky přídavného jména určitého:

1. Ve větách trpných, ve kterých je vyjádřen podmět, na př.: Sklep bъl *zavřenej* C. Brána bъla *zavřítá* St. Vokno je *vodevřítý* Š. Dveři byly *vodevřítý* už St. Von musí bejt za to *zavřítej* St. Uš to bъlo *poklizený* Š. Byla mu víra *daná* St. Les uš je *vykátěnej* P. Meza je *vyžítá* St. Rymík byl příkopou *vobehnanej* a sády *nasázený* St. Mlejn už byl *vystavenej* St. Vono je to *zažehnaný* Š. To bъlo fšecko *zhroucený*, *zasypaný* St. Můj můž je *zedřitej* v lesi P. Řemeny byly *zapítý* St. Kněský byty byly *roskopaný* St. Budete *zabitej* St. Byl sem *vodvedenej* P. Na Tisůfku to bylo *vodnešený* Š.

Z tohoto pravidla slyšel jsem tyto výjimky: Nejni nic *uškodíno* Š. Nic nebylo *teknuto* St. Ten klášter byl přet sty lety *vyvražděn* Š. Nigdy ten klášter *vobydlen* nebyl Š. Ale poslední dvě věty vyslovil vzdělanější muž, který rád čte.

2. Když participium min. trpné se vztahuje na předmět ve větě, na př.: Mněli sme chaloupku *vodevřítou* St. Našli ju *hoděnou* ve vodě Š. Nechala kufr *vodevřítej* Š. Mám fšecko *zemlený* C. Do rána to mněli *vodnesený* Š. — Výjimka: F knihách už mněli fšechno *vymazáno* P.

Participium minulé trpné má zpravidla koncovku *-o*:

1. Ve větách trpných bezpodmětných, na př.: Letos je jich (t. j. jeřabin) *voblito* na každým stromně Š. Bylo tam *navežíno* klad Š. Už je *zapřažíno* P, Š. Je tam *zamčíto* C, St, Š. U nás je *zamčíno* Š. Je *zavříno* St. Je *zamračíno* Š. Už je *voitroubíno* Š. Je tam *navožíno* dřívího Š. Nebylo mu nic *ublížíno* St. Bylo jedenást hodin *vodbito* Š. Nebъlo plotu ani *teknuto* Sv.

Výjimku jsem slyšel tuto: Bylo jim *pohrožený* smrťama Š.

2. Když je participium minulé trpné samostatným doplňkem slovesa *míti*, na př.: Mněl *vodevříto* St. Máme *posečíno* Š. Mněl sem *uspoříno* pár groší St. Mněli kus *vystavíno* Sv. Budeme to mít brzo *vyplacíno* P. Mám *zaplacíno* P. Má na to *vypučíno* P. Máme *sklidíno* Š. Máme *vymlátíno* Š. Máme *vymlácíno* P.

Výjimku jsem slyšel jen tuto: Mám *zemlený* C.

Jak z uvedených příkladů patrno, spisovná koncovka *-ěno* nebo *-eno* je zpravidla změněna v koncovku *-íno*.

Participium minulé trpné tvoří se také od sloves nepřechodných, ale má v tomto případě význam participia minulého činného, na příklad: laščufky byly *pojitý* C; *přejitý* je fšecko Š; bylo tam moc lidů *sejitejch* Sv; slunko bylo *zajitý* Š; sem *ujitej* Š (t. j. unaven cestou); je to *vymřitý* Sv; *minutej* tejden; našli ho *vyplynutýho* Š.

e) Perfektum

tvoří se v 1. a 2. osobě jedn. a mn. čísla zpravidla pomocným slovesem: *sem, si, sme, ste*. Ale někteří lidé tvoří někdy perfektum bez tohoto pomocného slovesa, spojujíce náměstku osobní s participiem, na př.: Já honem

stal Š. Já ho budila St. Já utíkal dom C. Já nes pytel Š. Já seděl na hromáce C. Já pospíchal Š. Třeba ty se zmáchal C. My šli túle za zahradu C.

V 2. osobě jedn. čísla pomocného slovesa odsouvá se zpravidla koncové *i* a zbylá souhláska *s* přidává se buď k participiu minulému činnému anebo k některému jinému slovu ve větě, na př.: Nic *neviděls* St. *Dobřes* uďála St. *Byls* vaděnej? Š. *Jaks* to povidal? Š.

f) Trpný rod

opisuje se velmi často tvary času přítomného nebo minulého slovesa *přijíti* a podstatným jménem slovesným s předložkou *k*, na př.: Přišla g zavřití St. Ty dvá přišly k stítí Sv. Žďárskej klášter přišel g zrušení St. Ty lipy přišly na vrchu g zakrytí St. Ty lese přišly k vodebrání P. Ten kontracht přišel k stracení P.

Místo podstatného jména slovesného s předložkou *k* také se říká infinitiv, na př.: Ty hutě řšady přišly zrušit St. Ty voči mně přišly votpečetit St (t. j. obvazek na očích byl odvázán). Přišlo to zapálit St. Přišlo to zakázat St.

g) Podmiňovací způsob.

V 2. osobě jedn. č koncovka *s* často se přidává k participiu významového slovesa místo k aoristu pomocného slovesa *býti*, na př.: Japak dyby *zapálils?* St. Hleď, aby brzo *přišels* Š. Aby *nezapomněls!* Š.

Je-li sloveso zvratné, může se koncovka *s* připojiti k náměstce zvratné, na př.: Spěchej, aby *ses* vrátil zavedne St.

2. Tvary praesentní.

a) Indikativ.

1. 1. os. č. j. má po měkkých souhláskách místo koncovky *-i* koncovku *-u*: napiju se Š, nechcu P, nescu St, smněju se, vopravuju zdi Š.

2. *a)* 3. os. mn. č. těch sloves, která mají v 1. os. j. č. koncovku *-ím*, má zpravidla koncovku *-í*: Lidi letos málo *sklidí* Sv, Š. Šak to ty páni dobře *ví* St. De vyzvídat, co lidi *mluví* P. Tyle muzikanti *neumí* hrát Š.

Málokdo užívá koncovky *-ěji, -eji* neb *-ijou*, na př.: Tady *běleji* přízu C; f tejchle kádích *pařeji* přízu C; teďka *sušeji* votavu Š; *vozeji* hnůj Š; dyž málo *hnojeji*, málo *skliději* Š; dost se tady *dařijou* leny Š.

Ti lidé, kteří užívají tvarů na *-ěji*, *-eji*, *-ijou*, říkají zároveň v 3. os. mn. č. tvary na *-í*: Lidi *suší* votavu, lidi *vozí* hnůj, leny se tady *daří* a pod. Tvary na *-í* jsou u nich pravidlem, tvary na *-ěji*, *-eji*, *-ijou* jen výjimkou.

Avšak když lidé někomu onikají, pak užívají zpravidla koncovky *-ijou* nebo *-ěji*, *-eji* místo koncovky *-í*; koncovku *-í* je zřídka slyšeti v tomto případě. Když na př. lidé mluvili ke mně, užívali tvarů: Tak *vidijou!* Š; tak *viději!* Š (jiná osoba); tak vidijou! P, St; dovoleji! Š; votpustěji! Š; posaději se! Š; zapučeji mně lopatku! Š; věřijou! St; rozvážijou si! St

(týž stařec pravil ke mně: tak vidějil); zastavijou se u násl St; rozvážeji si! St (týž stařec pravil: zastavijou se u nás!); tak souději! St; teďka soudijou! St (jiná osoba); musijou jít tady St; naščivijou nás! St; přesvěčijou se! P; chodijou tadyle! P (týž stařec pravil: ráčeji se posadit, ráčeji dát na hlavu!).

Příklady pro tvary na *-í*: *Neslouží* mně! C (to mi řekl jeden soused, když jsem mu naléval piva). »Š čím se tady *baví?*« tázal se mne jiný soused na Cikhaji. — »Sou tak dobrej, *pustí* mně!« Š. »*Neuhodí se!*« napomínal mě jeden stařec ve Stržanově. — »Jen *sedí!*« pravil mi týž stařec.

Přihází se, že táž osoba, když oniká, užívá všech tří tvarů; týž stařec ve Stržanově pravil mi: »rozvážeji si! zastavijou se u nás! neuhodí se!«

b) 3. os. mn. č. má po měkkých souhláskách místo spisovné koncovky *-í* koncovku *-ou*: smnějou se.

c) 3. os. mn. č. těch sloves, která mají v 1. os. j. č. koncovku *-ám*, má koncovku *-aji*: dám — daji, hrám — hraji, mám — maji, dělám — dělaji.

1. os. mn. č. těch sloves, která mají v 1. os. j. č. koncovku *-u*, má buď koncovku *-me* nebo koncovku *-m;* obě koncovky je slyšeti v též vesnici a od týchž osob: *propijeme to* nebo *propijem to; přijdeme* zejtra nebo: *přijdem* zejtra atd.

b) Imperativ.

Mn. č. má vždy koncovky *-ime*, *-ite*: *dime* (jděme), *dite* (jděte), *zavřite*, *kleknite, pomodlite se* očenáš!

c) Přechodník přítomný

zachoval se ve výrazech příslovečných: *choďa, kleča*, *leža, seďa, stoja*: Často sem se vyspal *choďa* Š. Mladý lidi *choďa* usnou Š. Modli se *kleča!* Š. Musím se modlit f posteli, *seďa* nebo *leža* St. Ženský jí *stoja* Š.

II. **Vzory slovesných tvarů.**

1. Slovesa s praesentními kmeny příznakovými.

a) Třída první.

α) Vzory: vésti, nésti, zábsti.

1. Infinitiv. Tyto infinitivy a jejich složeniny mají krátkou kmenovou samohlásku: *vest* t. j. vésti nebo vézti (přivest, uvest, vodvest, zavest), *nest* (přinest, unest, vodnest, zanest), *klast* (naklast), *krast* (nakrast), *kvest*, *lest* t. j. lézti (vylest, slest), *plest* (rosplest).

Tyto infinitivy mají dlouhou kmenovou samohlásku: *číst*, *pást*, *příst, růst*, *třást* (zřídka: *třist), zábst.*

Poznámka. Někteří lidé užívají též tvarů: *kvíst*, *uvíst, přivíst*, *vodvíst*: Stromy nemohly dlouho *kvíst* C. Nemoch to *uvíst* Š (t. j. uvézti). Moh bych to *přivíst* Š. Teďka to nemůžete *vodvíst* Š.

2. Slyšel jsem tato participia min. činná na *-yl*: *vedyl* koňa Š (Hillerová); *vyvedyl* ho St (Blažíček; týž řekl: *chyt* ho); *vyčtyl* mu to St (Blažíček); *vyvezyl* hnůj St (Blažíček) a Sv (Fiala); *vlezyl* pod vandlu Sv (Tlustošová); *nesyl* vandlu St (Synková); *přinesyl* P (soused v hostinci); *čtyl* sem P (soused v hostinci); *pásyl* P (soused v hostinci).

3. Partic. min. trpné: *navešenej*, *navešíno*; *vodnešenej*, *vodnešíno* Š; louka je *popašená*, *spašená*, *vypašená* Sv, Š. — Vedle toho: Louka je *spasená* Š.

Zvláštní slovesa:

1. *Číst.* Ind.: *čtu*, *čteš*, *čte* atd.; — imper.: *čti*, *čtite;* — part. min. č. *čtyl* sem P, St, Sv, Š, *čet* sem C, Š, *čtl* sem P, Sv, St, Š, C, *přečt* Š, *přečet* St, C, Š; *přečtl* sem C, Sv, St, Š; *přečtyl* sem P, St, Š; — *čtla* sem (všude), *čtli* sme (všude), *přečtla* sem, *přečtli* sme (všude); — part. min. trpné: uš to mám *přečtěno* P; už mám tu knihu *přečtenou* Š.

Vedle tvarů: *čtla* sem, *čtli* sme slyšel jsem v Polničce také tvary: *četla* sem, *četli* sme.

2. *Jít*, řidšeji: *jít*. Ind.: *du*, *deš*, *de* atd.; — imper.: *di, dime, dite;* — part. min. č. *šel;* — part. min. trpné: Mám fšecky ty lesy *projitý* Š; *přejitý* je fšecko Š (t. j. přešlo fšecko); sem *ujitej* Š (t. j. unaven cestou); bylo tam vojska *sejitýho* St. Slunce bylo *zajitý* Š. Laščufky byly *pojitý* C (t. j. pošlé).

Budoucí čas: *pudu*, *pudeš* atd.

Místo spisovného imperativu *pojď*, *pojďte* říká se: *poď*, *pojte*.

Přijít (zřídka: *přijít*). *a)* Ind.: *přijdu* atd. P, St, Š (ve tvarech: přijdu, přijdeš, přijde atd. zní souhláska *j* slabě; jazyk se jen zlehka dotkne podnebí); *přídu*, *přídeš*, *příde* atd. C, P, St, Sv, Š; — *přidu* atd. St.

b) imper.: *přiď*, *přijte* Š (souhláska *j* zněla slabě; týž stařec řekl za chvíli: *příte)*; *přiď*, *přiďte* nebo *přiťte* C (bylo těžko rozeznati, vyslovil-li mluvící *ď* či *ť;* souhláska *ď* nebo *ť* zněla slabě; měkkost bylo málo slyšeti); *přiď*, *přiťte* P (měkké *ť* znělo slabě); *přiď*, *příte* St (Synková a Blažíček), Š.

Přihází se, že týž člověk říká někdy: *přijdu* atd. a někdy: *přídu* atd. V jedné rodině matka řekla: *přijdu* a syn: *přídou* (Š). Táž stařenka, která říkala: *přijdu, přijdeš*, *přijde* atd., řekla: *příte* zejtra! Š.

Místo spisovného *vyjíti* říká se *vejít* (zřídka *vejít)*: Ani sem nemohyl *vejít* ven St.

Ind.: vejdu, vejde, vejde atd. (t. j. vyjdu atd.).

Imper.: vejdi, vejdite.

Part. min. č.: vešel, vešla, vešlo.

Příklady: Holka letos *vejde* školu Š. *Vejdite* ven! Š. Žito se musí set na Bartolomněja, než sluníčko *vejde* Š. *Vejdu* z domu přet sluncem vejchodem St. *Vešel* sem ven (všude). Slunko *vešlo*.

3. *Kvest*: Jabloně nemohly *kvest* aš f červnu mněsíci Š.

4. *Příst*: Nemáme co *příst* St (Synková), Sv (Tlustošová).

Ind.: *přadu;* co *přadeš?* hospodyň s něma *přade*; *přadem;* co *přadete?* ženský *přadou* pohromadě St, Sv.

Part. min. č.: Fčerá sem *přídla* St; *přídly* sme Sv; *upřídly* sme Sv ženský *přídly* St; *přídlo se* C, Sv.

Part. min. trpné: Už je to *spřadený* St, Š, P.

Podst. jména: *přadeno* St, *přadýnko* C, Š; *přídlo* C, St, Sv; *přístva* C.

5. Sloveso *růst* nebo *rost* a složeniny jeho mají tvary s kmenovou samohláskou *o* i s kmenovou samohláskou *ů*.

a) Tvary s kmenovou samohláskou *o*:

Infin.: Tráva nemohla *rost* pro velký sucho P, Sv. Bylo dlouho sucho, tráva nemohla *vyrost* P, Š. Tráva nemohla *narost* P, Š.

Přítomný čas: Jařica pěkně *roste* P, Š. Žito *roste* nastojatě P. Dokaď maji ňať zelenou, brambory *rostou* Š. Jařica *poroste* Š. Jařica nám *zroste* P, Sv, Š. Jařica pěkně *vyroste* Š.

Partic. min. činné: Žito nám *rostlo* nastojatě St, Š. Jařica uš *porostla* Š. Vofse pěkně *vyrostly* P, Š. Jařica nám fšecka *zrostla* P. — Jařica už je *vyrostlá* P. Jařica už je *zrostlá* Š. Žito je *porostlý* nastojatě Sv. Vocas mněl *přirostlej* Š. Kamen je *srostlej* Š.

b) Tvary s kmenovou samohláskou *ů*:

Infin.: Tráva nemůže *růst* C, St. Š. Tráva nemohla *vyrůst* P, St, Š. Tráva nemohla *narůst* P, St.

Přítomný čas: Takovou chybu neudělá žito, nastojatě dyž *růste,* jako dyby na zemi rostlo St. Vzít tu cibulu, co *růste* na voknách Š. Žito *růste* nastojatě St, Sv, Š. *Růstou* vrby na jejich straně? St. Počkejte, až hoch *vyrůste* P. Vono fšecko *zrůste* St.

Partic. min. činné: Voves *zrůstl* St. Voves nám *zrůst* nastojatě C. Fšecko *srůstlo* P (t. j. dohromady). *Vyrůstly* jí (t. j. svini) ščetiny takovýle P. — Jařica je *vyrůstlá* P. Už je to *zarůstlý* C. Voves je *zrůstlej* St.

Tvary s *o* a tvary s *ů* je slyšeti vedle sebe. Na Cikhaji na př. řekl týž soused: »Vofse *zrůstly* — vofse *zrostly;*« ve Škrdlovicích pravil jeden výměnkář: »Žito *růste*« a jeho manželka řekla: »Jařica *roste;*« v Polničce pravila jedna stařenka: »Tráva nemohla *narůst,* tráva nemohla *vyrůst*« — a jindy: »tráva nemohla *vyrost.*«

6. *Třást (tříst)*: Musíte *vytřást* trávu z ječmena P, Š.

Ind.: třasu se, třaseš se, třase se, třaseme se (třasem se), třasete se, třasou se.

Imper.: *vytřas* tu trávu! *vytřaste* trávu! Š.

Part. min. č.: *Třásyl* sem se zlostí St; *votřísla* sem se St; celej se *třásl* Š; celej se *třás* Š; *vytřásli* sme trávu z ječmena P, Š.

Part. min. trpné: Jatelina je z vofsa *vytřasená* Š.

Podst. jméno: Mám *třasení* Sv.

7. *Zábst*: Bude tě *zábst* C, Š. *Zabe* mně, *záblo* mně C, Š.

β) Vzor péci.

Infinitiv.

a) Tyto infinitivy a jejich složeniny mají krátkou kmenovou samohlásku: *pect* (upect, napect, vypect); *sect* (nasect, posect); *tect* (utect, vytect); *moct* (pomoct).

b) Tyto infinitivy mají dlouhou kmenovou samohlásku: *říct, slíct, voblíct, navlíct, převlíct, vyslíct, tlouct, rožít* (t. j. rozžehnouti).

Participium min. činné. V mužském rodě je trojí tvar: *a)* nejčastěji se odsouvá *-l*: *řek* sem, *nemoch* sem, *sek* sem, *utek* sem, *slík* sem si kabát, uš sem se *voblík*, Adrián *tlouk* skalky, *pomoch* si; — *b)* na *-l*: řekl, nemohl, posekl, utekl; — *c)* na *-yl*: *řekyl* C, P, St, Sv; *utekyl* Sv; *tloukyl* St; *mokyl* Sv; *pomohyl* si Sv; *slíkyl se* P, St (starci, kteří řekli: *slíkyl se,* řekli jindy: *slík* sem si kabát, uš sem se *voblík)*; hnet sem se *voblíkyl* Š; *sekyl* votavu Š.

Partic. min. trpné: Už je mu *spomožíno* Š. Máme fšecko *posečený* Š. Už máme *posečíno* Š.

Přítomný čas.

a) Indik. V 1. os. j. č. a v 3. os. mn. č. je souhláska *h* nahrazena souhláskou *ž* a souhláska *k* souhláskou *č*: můžu, můžou, pomůžu, pomůžou; uteču, utečou; tluču, tlučou.

b) Imperativ. Souhláska *z* nahrazena souhláskou *ž* a souhláska *c* je nahrazena souhláskou *č*: pomož mně, pomožte mně; uteč, utečte; tluč, tlučte.

Zvláštní slovesa.

Říct. Ind.: řeknu, řekneš atd.; — imper.: řekni, řeknite; — part. m. č.: muž. r. řek, řekl, řekyl; žen. r. řekla; stř. r. řeklo.

Slíct (všude) nebo *slíknout* Š. Jednou slyšel jsem inf. *sleknout*: Musím se *sleknout* P (79letý stařec; týž stařec jindy řekl: Musím se *voblíct).*

Ind.: *slíknu* se atd. (všude); řidšeji: *sleču* se a t. d.; St, P, Sv (85letá stařenka).

Imper.: *slíkni* si kabát! C, Š; *slekni* kabát P (79letý stařec); *sleč* kabát St, P, Sv (85letá stařenka); *slíkni se!* Š; *sleč se!* nebo *slecce!* nebo *slece!* St, P, Š. Táž stařenka řekla jednou: *slíkni se!* a po druhé: *sleč se!*

Partic. min. činné: *slík* sem si kabát (všude); *slíkl* kabát (všude); — vedle toho: *slíkyl* se P (79letý stařec), St; žen. rod: *slíkla*, stř. rod *slíklo.*

Partic. min. trpné: Kabát mněl *slíknutej* Š. Mněl kabát *slečenej* P, St.

3. *Voblíct*: Musíš se *voblíct* (všude).

Indikativ: *Voblíknu* se (všude); — vedle toho říká se: *vobleču* se P, St, Š, na př.: Procce *nevoblečeš?* St (Synková).

Imperativ: *voblíkni* se! (všude); — vedle toho se říká: hnetka se *vobleč!* P, St, Š; *vobleč se!* nebo *voblecce!* P, St; *voblece!* Š (t. j. vobleč se); *voblekni* ho! P:

Partic. min. činné: *voblík*, *voblíkla*, *vobliklo* (všude), na př.: *Voblík* sem si kabát St, Š. — Vedle toho říká se řidšeji: *voblíkyl* sem se Š; uš ses *voblek*? P (týž stařec řekl jindy: Uš sem se *voblík*).

Partic. min. trpné: *voblíknutej* nebo *voblečenej*, na př.: Seš už *voblíknutej*? P, Š. Uš sem byla *vobleèená* Š. Už sem *vobleèenej* P, St.

4. *Navlíct*, *vyslíct*.

Indikativ: *navlíknu* (všude); — vedle toho: teď si *navleču* P, St, Š; — *vyslíknu* se (všude).

Imperativ: *navlíkni* mně! P, St, Š, *navleč* St, Š; — *vyslíkni* se St, S, *vysleč* se, *vyslecce*, *vyslece* St, Š.

Partic. min. činné: *navlík*, *navlíkla* — *vyslík* se, *vyslíkla* se.

Partic. min trpné: Nit je *navlíknutá* P, St; už mám *navlečíno* Š; — byl sem už *vyslíknutej* Š; seděl sem *vysleèenej* Š.

5. *Moct*, *pomoct*.

Indikativ: *můžu*, můžeš, může, můžeme, můžete, *můžou*. — Složená slovesa časují se také tak: *pomůžu* . . . *pomůžou*.

Imperativ: *pomož*, *pomožte*.

Partic. min. činné: muž. r.: *moh* nebo *mohl* nebo *mohyl*; žen. rod: *mohla*; stř. rod: *mohlo*.

Partic. min. trpné: Bylo mně *pomožíno* Š. Bude ti *spomožíno* St.

6. *Rožít* (místo: rozžít t. j. rozžehnouti), na př.: Musíš *rožít* lampu C, P.

Indikativ: *rožu*, *rožeš*, *rože*, *rožeme*, *rožete*, *rožou*, na př.: Dyš tu hromičku *rožem*, hned je bouřka pryč Š.

Imper.: *roži*; *rožite*.

Part. min. č.: *rožel* sem, *rožela*, *roželo*, *roželi* sme,

Part. min. trpné: *rožítá* svíčka; světlo bylo *rožatý* Š.

γ) Vzor pnouti.

Inf.: nemůžu se *dopít* (dopnouti); musím se *rozepít* (rozepnouti): musíš *sepít* (sepnouti) ruce; musíš *zepít* ruce C, P, Sv, Š; nemoch sem se *upít* (upnouti); nemoch sem se *zapít* (zapnouti); kůň se chtěl *zepít* C nebo častěji: *sepít* (vzepnouti); kůň se chtěl *sepnout* Sv.

Vedle infinitivu: *sepít* nebo *zepít* užívá se také — ale řidšeji — infinitivu *spít*: musíš ruce *spít* Š.

Ind.: *dopnu* se, *rosepnu* se, *sepnu* nebo *zepnu* ruce, *upnu* se, *zapnu* se, kůň se *zepne* C nebo *sepne* P, St, Sv, Š.

Imper.: *rozepni* se, *sepni* nebo *zepni* ruce, C, P, Sv, *zapni* se; *rozepnite* se atd.

Part. min. č.: *dopjal* sem se, *přepjal* kobylu, *rozepjal* sem se, děcko *sepjalo* nebo *zepjalo* ruce C, P. Sv, *upjal* sem se, *zapjal* sem si kabát; kůň se *zepjal* C, Sv, St nebo *sepjal* na zadní nohy Š, P, St; kůň se mu *spjal* na zadní nohy Š.

Part. min. trpné: mněl kabát *rozepítej*, děcko mnělo ruce *sepítý* Š, mnělo ruce *spítý* Sv, Š, mnělo ruce *zepítý* C, P, mněl *upítej* kabát Š, mněl kabát *zapítej* (všude); kráva byla *zepítá* P; kráva byla *spítá* na nohy P; mněl vobě pěstě *zapítý* Sv.

Zvláštní slovesa.

1. *Vzít.* Ind.: vemu, vemeš, veme, vememe, vemete, vemou.

Imper.: *vem*, *vemte*.

Part. min. č.: *vzal*.

Part. min. trpné: *vzítej*.

2. *Najmout, přijmout, sejmout, sejmout se* (t. j. vzejmouti se), *ujmout se*, *vodejmout*, *zajmout*.

Ind.: *najmu*, *přijmu, sejmu*, vlákna *se sejmou* (t. j. vzejmou), *ujmu se*, *vodejmu*, *zajmu* atd.

Imper.: *najmi*, *najmite* atd.

Part. min. činné: *najal* nebo *najmul* pole P, kněži si *najali* haltýř prostřed vopci Š (týž rolník pravil: *pronajmul* pola), *najmul* grunt Š, Sv, *nepřijal* nic St, *přijmul* P, Š, *nepřijmuli* St, *sejmul* P, vlákna *se sejmuly* St, Š (t. j. vlákna se vzňala), strejcce (t. j. strejc se) ho *ujmul* Š, *ujmul se* statku Sv, stromek *se ujal* P, St, *vodejmul* P, *zajmuli* je Š, *zajmul* St (Domin ty vofce *zajmul), zajal* St (ta puma *zajala* šest pilířů), už ho to zas *pojmulo* Š (t. j. zachvátilo), *vobejmuli se* Sv, Š; dědeček se nás *zaujal* Š.

Part. min. trpné: *najmutý* pole, byl *přijmutej* C; bylo jim to *vodejmutý* P; Uhři byli *zajmutý* St; mněl *pronajmutej* hon Š; byl *přijatej* za hajnýho Š.

3. *Žít, požít*, *vyžít.*

Ind.: *žnu*, *požnu, vyžnu* atd.

Imper.: *žni, požni, vyžni; žnite*, *požnite, vyžnite.*

Part. min. č.: *žal, požal*, *vyžal: požala* sem ječmen, *vyžala* panketu.

Part. min. trpné: ječmen je *požítej* Sv, Š; meza je *požítá* St; panketa je *vyžítá* C; meza je *vyžítá* St; meza je *vyžatá* P.

4. *Utít, otít, přitít.*

Ind.: *utnu* atd.; — imper.: *utni*, *utnite;* — part. min. č.: *uťal*, *oťal*, *přiťal*; — part. min. trpné: *utítej* souš, *otítej* souš, *přitítej* souš; má ruku *utítou* nebo *uťatou* C; mněl ruce *zatítý.*

5. *Načít*, *začít.* — Part. min. trpné: *načítej*, *začítej,* na př.: Votava je *načítá* Š.

6. *Votpočít* si (t. j. odpočinouti si.)

Ind. *votpočnu* si atd.; — part. min. č.: *votpočal* si; — part. min. trpné: Kůň je *votpočítej*

d) Vzor tříti.

Podle tohoto vzoru časuje se též sloveso *zamřít* (t. j. zamhouřiti).

1. Infinitiv: *mlet* (t. j. mlíti), *dřít*, *podepřít, umřít*, *utřít*, *vodevřít*, *zamřít*, *zavřít.*

2. Indikativ přítomného času: V 1. os. j. č. a v 3. os. mn. č. je *ř* za spisovné *r*: *dřu se* — *dřou se*, *podepřu* — *podepřou*, *umřu* — *umřou*, *vodevřu* — *vodevřou*, *zamřu* voči — *zamřou* atd.

3. Imperativ: *vodevři* — *vodevřite*, *zamři* voči — *zamřite* voči, *zavři* — *zavřite* atd.

4. Part. min. činné: *dřel*, *vodevřel*, *zamřel* voči, *zavřel* atd.

5. Part min. trpné:

a) mám *zemlíno* St, Sv; mám *zemlený* C; mám fšecko *zemlený* P, Sv; mouka je *vymlená* P;

b) je *zedřítej* v lesi;

c) chaloupka je *podepřítá* nebo *podepřená;*

d) stůl je *utřítej*;

e) je *zavříno*, je *vodevříno* St; je *vodevřený*, je *zavřený* C; sklep byl *vodevřenej* C, St; sklep byl *zavřenej* C, St; — častěji: je *vodevříto*, mněl *vodevříto*, je *zavříto* C, St, Š; byl tejden *zavřítej* Š; vokno bylo *vodevřítý* (všude); vokno bylo *zavřítý* (všude); mněla sem chaloupku *vodevřítou* St;

f) mněla sem voči *zamřítý* (t. j. zamhouřeny) Š.

ε) Vzory: **krýti, píti.**

Infinitiv.

1. Krátkou kmenovou samohlásku mají infinitivy: *a)* klet (klíti), plet (plíti trávu), set (síti), smnět (smíti); *b)* bit, hnit, pit, plit, šit, žit; *c)* čut; *d)* vyt.

2. Dlouhou kmenovou samohlásku mají infinitivy: *a)* krejt Š; *b)* nadít, zavodít se; *c)* vobout, zout.

3. Tyto infinitivy mají krátkou nebo dlouhou kmenovou samohlásku: *myt*, *umyt*, *vymyt* nebo: *mejt*, *umejt*, *vymejt;* — *nalit*, *vylit* nebo: *nalejt*, *vylejt*; — *ryt*, *zryt* St nebo *rejt*, *srejt* Š; — *přikryt* P, *zakryt* P nebo: *přikrejt*, *zakrejt* St, Š, *ukrejt* Š; na př.: Di se *umyt!* P, Sv, Š. Di se *umejt!* St, Sv, Š. Musíš se *umejt* P. — Dal sem si *nalit* kořalky St. Dou *nalit!* P. Dám si ešče *nalejt* Š, P. Musili mu *zryt* hlavu St. Musili mu *srejt* hlavu Š.

Infinitivy s krátkou i s dlouhou kmenovou samohláskou je slyšeti v též vesnici vedle sebe; ve Stržanově na př. týž stařec řekl: »Musíš se *umyt*« a brzo potom: »Musíš se *umejt*.«

Poznámka. Za spisovné sloveso *tliti* říká se: *doutnat* P, Š.

Přítomný čas.

1. Indikativ.

a) Kleju, pleju, seju; biju, piju, pliju, šiju, žiju; čuju; chrt *ryje* na louce Š; krt *ryje* P, St, Sv; to se *zryje* P; krtek *reje* P; — 3. os. mn. č.: sejou, bijou, pijou, plijou, šijou, čujou, ryjou, rejou.

Ostatní osoby jsou jako ve spisovném jazyku; Co piješ? Co se biješ? Von nic nepije. Propijeme to. Co pijete? Co šijete?

b) Přikreju tě St, Sv; *přikryju* se P, Sv; *zakreju* tě P; — *naděju* kohoutka Š; *zavoděju se* — *vobuju se, zuju se.*

c) Umeju se St; *umyju se* St, Sv, Š; — než bych to pívo pil, rejši ho *vyliju* St; *vylije* to Š; *naliju si* P, St; *poliješ se* Š, St; to tam *lije!* P, Š; prší, jen se *lije* Š; prší, jen se *leje* Š; ať *vylije* tu vodu! Š; strom *voblije*[1]) zas Š; *vylijem* ho (t. petrolej) St; sluze (t. j. slzy) mně *polijou* St.

2. Imperativ.

a) Neklej! neklejte! Vyplej trávu! *Nesej* žito, *sej* rejši jařicu! Š. — *Nebi* ho! *nebite* ho! *Nabi* mu! *nabite* mu! *Nepi* to! *nepite* to! *Napi* se! *napite* se! Rejši to *propi!* Š. *Propime* to! Š. *Vypi* to! *vypite* to! — *Nepli*[2]) na zem! *neplite* na zem! *Vypli* to! St, Š. *Uši* mně to brzo! *Ušite* mně to brzo!

b) Přikrej se! přikrejte se! P, Š, St, Sv; *přikry se! přikryte se!* P, Sv; *zakrej* to! P, Š.

c) Hned se *umej! Umejte se!* St, Š. Hned se *umy!* Sv. *Umyte se!* Sv. — *Nalej* mně plnou! Sv, Š. *Nalejte* mně plnou! P, Sv, Š. *Vylej* to! *vylejte* to! St. *Nali* petrolínu do lampy! St. *Nalite* petrolínu! St. *Vyli* to! *vylite* to! Sv. *Nali* mně! P. *Nalite* mně! P. Š. *Nalijou* mně! P, Š.

Ve Světnově jeden stařec pravil: »*Nalej* mně plnou!« a: »*Vyli* to!« — Ve Stržanově jedna stařenka řekla: »*Vylej* to!« a: »*Nali* petrolínu!« — Na Cikhaji jeden stařec pravil jednou: »*Nalite* mně!« a po druhé: »*Nalejte* mně!« — V Polničce říkala jedna stařena: »*Přikryju* se, *zakreju* tě, *přikry* se! *přikrej* se! Šel *nalit*; šel *nalejt. Nalite* mně plnou flašku; *nalejte* mně plnou flašku.

Part. min. č.: *a*) klel, plel, *sel*; bil, pil, plil, šil; čul; — *b)* přikryl, umyl, ryl; nalil, rozlil, vylil.

Slovesa *nadít, zavodit se* mají participium: *nadila* sem kohoutka Š, *zavodil se, zavodila se* St.

Part. min. trpné: *a*) zakletej, prokletej, vypletej, zasetej, ušitej; — *b*) přikrytej, umytej, rozrytá zahrada; rozlitej (na př.: na stole je *rozlitej* inkoust), kohoutek byl *naditej* Š, mynářka byla *zavodítá* St.

Poznámka. 1. Místo spisovných infinitivů *kouti, plouti* říká se: *kovat* (kovu, koveš atd. nebo kovám, kováš atd.) a *plavat* (plavu, plaveš atd.): S toho se *kovaly* ráfy P. Mynářka *plavala* po vodě St.

2. Sloveso *smnět* časuje se podle III. třídy: *smím, smíš* . . . 3. os. mn. č. *smí*; imperativu neslyšeti; part. min. č. *smněl.*

3. Sloveso *zabit* časuje se podle IV. třídy: Myslil sem, že se *zabím* Sv. Já toho psa *zabím* Š. Dyž ty *zabíš* jednoho, druhej tě *zabí* St. *Zabíme* prase na masopůst St. Ty chlapi ho tam *zabí* Š. — Rejši ho *zab* Š. *Zabte* tu krávu Š.

[1]) T. j. obroste korou.

[2]) Ve Škrdlovicích volalo asi desítileté děvče na bratra: »Neplej!« (t. j. neplij). Ale staří lidé mi říkali, že se tak nemluví, že »neplej« je dětská řeč.

b) Třída druhá.

1. Infinitiv. Vedle infinitivův *zamknout, vodemknout* říká se také: *zamčít, vodemčít* Š.

2. Part. min. činné sloves vzoru *tisknouti* má v muž. rodě j. č. trojí tvar: 1. bez koncovky *-l*: *pad* sem na něj St; 2. s koncovkou *-l*: *padl* hubou do zemi St; 3. s koncovkou *-yl*: *padyl* hubou do zemi St.

Nejčastěji se užívá tvarů bez koncovky *-l*: bejk se *utrch* Š; člověk *houk* v lesi Š; ten kamen jim *vypad* Š; hnůj *nasch* Š; *křík* sem na něj St; von mně *chyt* St; já sem si *stoup* ke dveřům C; *lech* si do jařice C; uš sem *zapřah* C; *zapřách* koňa Š; *zapřích* koňa P; *vypřáh* mu koňa Š atd.

Tvarů na *-yl* neužívají všichni lidé. Slyšel jsem tyto tvary na *-yl*: v Polničce: *lehyl si*, *sedyl si*, *zdychyl*, *přiběhyl*, *spolkyl;* ve Stržanově: *dohlídyl*, *chmátyl*, *chytyl*, *nefšimyl si*, *padyl*, *poslechyl*, *prchyl*, *přitahyl* sem to, *táhyl, trhyl, vohlídyl se, zmrzyl, ztlustyl;* ve Světnově: *splaskyl, tahyl,* voves *uschyl*, *zapříhyl*, *zmrzyl*; ve Škrdlovicích: *bácyl*, *chytyl, uřizyl, zmrzyl.*

Lidé, kteří užívají tvarů na *-l* nebo *-yl*, užívají také tvarů bez koncovky *l*; na př. ve Škrdlovicích pravila táž osoba: »Proč teda si tam *nesedl?* Ten kamen jim *vypad.*« Ve Stržanově řekl týž stařec: »*Pad* sem na něj. *Padyl* hubou do zemi. Von ho *chyt*. Von ho *chytyl.*«

Poznámka. Sloveso *proctnout* má part. min. č.: *proctl* nebo *proct*, *proctla, proctlo* St, Sv, Š; sloveso *voctnout se* má part. min. č.: *vocejt se* C, ž. r. *vocejtla se, voctl se* St. — Slovesa: *tknout se*, *dotknout se*, *vodemknout*, *zamknout* mají participia: *netk* se ničeho; ani sem se toho *nedotk* St; *zamk* sem Š. *Vodemk* sem Š.

Part. min. trpné je tvořeno pravidelně, pouze místo spisovné koncovky *-eno* je koncovka *-íno* (vedle koncovky *-ený*): mám *zapřažíno* P, Sv, Š; už je *zapřažený* C; dveře sou *zamčený* Š; je tam *zamčený* C; je tam *zamčíno* Š.

Sloveso *zamknout* má vedle tvarů *zamčenej*, *zamčíno* také tvar *zamčitej*, *zamčito*: je tam *zamčíto* St, Š. Ve Skuči mají *zamčitý* studně Š.

Sloveso *tknout se* má participium trpné *teknuto*: Nic nebylo *teknuto* St, Sv.

Poznámka 1. Místo participia min. činného *minulej* užívá se participia min. trpného *minutej*: *minutej* tejden byl u nás St, Š.

Poznámka 2. Říká se: *blesklo se* Š i *blejsklo se* Sv.

Vedle sloves *tahnout* (*utahnout, vytahnout* atd.), *zapřahnout* a *vypřahnout* užívá se též sloves *táhnout* (*utáhnout*, *vytáhnout* atd.), *zapřáhnout*, *zapříhnout*, *vypřáhnout*, na př.: uš sem *zapřah* C, P, Š; *vypřah* mu koňa z rádla Š; už *zapřahl* Š; *vypřahli* mu koně (dva) z voza Š; — *vypřáh* mu koňa Š; *zapřách* sem koňa Š; musíš *zapříhnout* Sv; *zapříhni!* Sv; *zapříhyl* sem Sv; *zapřích* koňa Sv, — *vytahli* sme na Uhry St; Košut *vották* St.

c) Třída třetí.

Infinitiv.

1. Kmenový znak *a* po podnebnicích je přehlasován: běžet, držet, hořet, klečet, křičet, ležet.

2. Za spisovný tvar *chtíti* říká se *chtět, chcet, scet*; všechny tři tvary je slyšeti vedle sebe.

3. Za spisovný tvar *míti* říká se všude *mít;* ve Stržanově a ve Světnově vedle tvaru *mít* užívá se také tvaru *mnět*: Tohle budou *mnět* podpalovat (t. j. na podpalování) St. Kněži maji *mnět* kuchaři Sv. — Zřídka — nejvíce na Cikhaji — je slyšeti vedle *mít* také *mit.*

Přít. čas. Indikativ.

a) 3. os. mn. č. všech sloves rovná se 3. os. j. č., na př.: Nohy mně *bolí.* Naše chlapci uš se *umí* modlit Š.

b) 3. os. mn. č. slovesa *mít* nebo *mnět* zní: *maji.*

c) Sloveso *chtět, chcet* nebo *scet* má tvary: *chcu, chceš . . . chcou* anebo: *scu, sceš, sce, sceme, scete, scou.* Tvary: *scu, sceš, sce* atd. je slyšeti častěji než tvary: *chcu*, *chceš* atd. Příklady: *Nescu* nic St. Co *sceš?* Š. Vono *nesce* ležet Sv. Co *scete?* P, C, Š. Chlapci *nescou* bejt doma Š.

d) Když lidé onikají, užívají koncovek *-ijou, -ěji* (*-eji), -í,* na př. ke mně pravili lidé: *vidijou* P, Š, *viději* Š, jen *sedí!* St, *rozumněji?* St.

Imperativ slovesa *stát* má krátké *u*: *stuj! stujte!*

Part. min. činné slovesa *chtět*, *chcet, scet* má tvary: *chtěl, chcel, scel*, na př.: Dyby *chcelo* pršet! C. *Nescelo* bejt doma Sv.

d) Třída čtvrtá.

Přít. čas. Indikativ. 3. os. mn. č. rovná se vždy 3. os. j. č., Chodí vyzvídat, co lidi *mluví* P.

Zřídka užívá někdo tvarů o koncovce *-ěji (-eji)* nebo *-ijou*, na př.: Tady *běleji,* tady *pařeji* přízu C; dyž málo *hnojeji*, málo *skliději* Š; *vozeji* hnůj Š; ešče člověka vo peníze *připravijou* St; dost se tady *dařijou* leny Š (týž stařec pravil: Teďka *sušeji*). Ale zpravidla tito lidé užívají tvarů na *-í*: lidi *vozí*, lidi *suší* atd.

Když lidé onikají, užívají tvarů o koncovce *-ijou, -ěji* (*-eji*) nebo *-í*, na př.: *věřijou! chodijou* tadyle! tak *soudijou!* tak *souději! rozvážeji si! neuhodí se! Naložijou* mně ten pytel! Š. *Nafščivijou* nás! St.

Imperativ.

a) Slovesa *chytit*, *mlátit*, *nutit, platit*, *ukrátit, vobrátit*, *vrátit* mají imperativy: *chyc, chycte*; *mlac*, *mlacte; nuc*, *nucte; plac, placte*; *ukrac*, *ukracte; vobrac*, *vobracte; vrac*, *vracte* — Ale ve rčení: »*Zaplať* Pámbu!« zůstává *t* nezměněno.

b) Sloveso *pustit* a jeho složeniny mají imperativy: *pust*, *puste; votpust*, *votpuste; spust, spuste* atd.

P a r t. m i n. t r p n é.

a) Za spisovnou koncovku *-ěno* (*-eno*) je *-íno*: mám *sklizíno* P, máme *vymlácíno* Sv.

b) Za spisovnou skupinu *šť* je *šč*: rybník byl *spuščenej*.

c) Skupiny *dj, tj* jsou změněny buď v *ď, ť* anebo *z, c,* na příklad v Polničce: přišel k *vyhodění*, byl *votsouzenej*, byl *vyhozenej;* les už je *vykátěnej* (inf. vykátit), les je *vykácenej* (inf. vykátit), má statek *vyplacenej*, má fšecko *vyplacíno*, *upocenej;* — ve Stržanově: *schoděnej* (t. j. shozen), *vyhoděnej*, přišel k *vyhodění*, byl *vaděnej*, *votsouděnej*, přišel k *votsoudění*, *vykátěnej* les, máme *vymlátíno; převrácenej* svět, máš kníšky *vobrácený*, má fšecko *vyplacený;* — ve Světnově: *votsouděnej*, má to pěkně *zříděný*, máme *vymlátěný*, má *vyplatěnej* statek; máme *sklizíno*, máme *vymlácíno*, nebыlo nic *poškozíno*, *rozdrcenej*, *rozmlácenej*, má *vyplacenej* statek; — ve Škrdlovicích: kamen byl *hoděnej;* plášč mněl *vodhoděnej;* přišel k *vyhodění;* rožence sou *zasaděný* f tem sloupku; budeš *vaděnej*; chlebíček bejval moc *zahrejtěnej* (t. j. uválenej); plat byl *zaplatěnej*; máme *vymlátíno*; — bylo to *poklizený*; byl *votsouzenej;* přišel k *votsouzení;* byl *vyhozenej;* máme *vymlácíno;* přišlo to k *vymlácení*; les je *vykácenej* (od slovesa: *vykátit*, vedle něhož častěji se říká: *vykátět*); má grunt *vyplacenej*.

Ve Škrdlovicích jedna stařenka pravila: »Maji *nařídíno*« a její muž řekl: »Maji *nařízíno*«; »rožence sou *zasaděný*«; »bylo to *poklizený*«.

e) T ř í d a p á t á.

1. Jednoslabičné infinitivy sloves n e s t a ž e n ý c h mají kmenovou samohlásku k r á t k o u: brat, cpat, drat, hnat, lhat, prat, psat, rvat, řvat, spat, znat, zvat, žrat.

Výjimku činí slovesa: *hrát, zdát se, zrát.*

P o z n á m k a. Někteří lidé v některém z uvedených krátkých infinitivů vyslovují d l o u h o u kmenovou samohlásku, říkajíce na př.: *brát*, *žrát*, ale nečiní tak důsledně.

2. Jednoslabičné infintivy sloves s t a ž e n ý c h mají kmenovou samohlásku d l o u h o u: *přát, smát se, tát.*

α) Vzor dělati.

P ř í t o m n ý č a s. I n d i k a t i v. V 3. osobě mn. č. koncovka *-í* vždy se zkracuje: Co dělaji? Co tomu říkaji? Teťka pluhama nevoraji Š.

J e d n o t l i v á s l o v e s a:

1. *Dělat.* Participium min. činné zní: *ďál* (*naďál, uďál*, *vyďál*) a *dělal.* Tvar *dělal* je slyšeti zřídka.

2. *Chlastat.* Přítomný čas: *chlašču*, *chlaščeš*, *chlašče*, *chlaščeme*, *chlaščete*, *chlaščou* St.

3. *Chvístat* (t. j. mnoho a silně plivati). Přítomný čas: *chvíšču, chvíščeš, chvíšče . . . chvíščou* St.

4. *Nacpat.* Přítomný čas: Indik *nacpám, nacpáš, nacpá . . . nacpají.* Imperativ: *nacpej, nacpejte* Š.

5. *Nechat.* Přítomný čas: Imperativ: *nech, nechte.*

6. *Plavat.* Přítomný čas: Indik.: *plavu, plaveš, plave* atd.

7. *Vylízat, přelízat* (t. j. vylézati, přelézati). Přítomný čas má tvary podle 4. třídy: *vylízím, vylízíš, vylízí, vylízíme, vylízíte, vylízí; — přelízím* atd., na př.: Červi po dešči *vylízí* C. Gdo *vylízí* z voza? Š. Jařica už *vylízí* P. Pes *přelízí* Sv.

Vedle participia minulého činného *vylízal* slyšel jsem též participium *vylízil:* Dyž *vylízil* z voza, zlomil si nohu Š.

8. Odchylná slovesa: *navejkat* Š (navykati), *zvejkat* Š (zvykati), *popýtat se* [1]) Š (poptávati se), *přepýtat se* [1]) Š (přeptávati se), *popýtávat se* Š (poptávati se).

β) Vzor sázeti.

1. Skupiny *dj, tj* jsou zpravidla změněny v *z, c,* na př. *házet, sázet, vycházet, vobracet, vyplácet.*

Zřídka jsou skupiny *dj, tj* změněny v *ď, ť;* slyšel jsem jen tyto případy: *nacháděl* Sv (od 79letého starce); peníze byly *vobháděný* (od téhož); *vypláťěl* mu Str. (od 78letého starce).

Výjimka: Zpravidla se říká: *kátět, skátět, vykátět;* málokdo říká: *kácet* C, Š.

Vedle *kátět* říká se také — ale řidšeji —: *kátit* P, Š.

2. Přítomný čas: Indikativ. 3. osoba mn. č. má vždy týž tvar jako 3. osoba jedn. č., na př.: Naše lidi *vobrací* ječmen Š. Hoši *hází* na sebe Š. Ženský *sází* brambory Š.

Jednotlivá slovesa:

1. Od sloves: *honit, uhonit se* utvořena jsou iterativa: *háněť, uháněť se* P, Sv: Voni za něma *háněli* P (t. j. utíkali).

Místo spisovného *vláčeti* říká se zpravidla: *vláčit.* Zřídka je slyšeti: *vláčet.*

γ) Vzor česati (češi, češeš atd.; učeš se!).

Přítomný čas. Indikativ. 1. osoba jednotného čísla má vždy koncovku *-u,* 3. osoba mn. č. má vždy koncovku *-ou: češu, češou.*

Poznámka. Sloveso *tesat* časuje se podle vzoru *dělati*: *tesám, tesáš, tesá* atd.; *votesej, votesejte.*

---

[1]) V tomto slovese prodloužila se kmenová samohláska *y* teprve v době, kdy už v jazyku přestalo působiti pravidlo, roztahovati *ý* v *aj — ej.*

Jednotlivá slovesa:

1. *Klouzat.*

a) Infinitiv. Vedle infinitivu *klouzat* (P, St, Sv, Š) říká se ve Světnově a Škrdlovicích častěji *klouzet*: Naše hoši taky se budou *klouzat* Š. Hoši se budou *klouzat* St. Hoši se uš chceli *klouzet* Sv, Š. — Infinitivy *klouzat* a *klouzet* slyšel jsem ve Světnově a Škrdlovicích v též rodině

b) Přítomný čas.

α) Indikativ má trojí tvary: 1. *klouzím se*, *klouzíš se* atd. Sv, Š; 2. *kloužu se*, *kloužeš se* atd. P, St; 3. *klouzám se, klouzáš se . . . klouzají se* P, na př.: Náš hoch se už *klouzí* Š. Hoši se tam v zimně *klouzí* Sv, Š. Hoši se *kloužou* St. Hoch se *klouže* P. Hoši se *klouzají* P.

β) Imperativ zní vždy: *Neklouzej se!* (Ve Sv, Š tíž lidé pravili: Hoši se *klouzí*.).

c) Participium min. činné: Hoši se *klouzeli* Sv, Š; hoši se *klouzali* (všude); hoši se *klouzili* Š.

2. *Lhat.* Přítomný čas: *lžu . . . lžou; nelži*, *nelžite.*

3. *Loupat, voloupat.*

a) Infinitiv. Vedle infinitivů: *loupat, voloupat*, které je slyšeti všude, užívá se ve Světnově a Škrdlovicích také infinitivů: *loupit, voloupit* v témž významu, na př.: Budeme *loupat* brambory P, St, Š. Budeme *loupit* brambory Sv, Š. Musíš *voloupit* brambory Sv, Š.

b) Přítomný čas má dvojí tvary:

1. podle vzoru *česati*: Indikativ: *loupu*, *loupeš, loupe*, *loupeme (loupem)*, *loupete*, *loupou* brambory; počkej, aš si ty brambory *voloupu* P; *voloupeme* nebo *voloupem* si brambory; šupky se *voloupou*; — imperativ: *voloupej* ty brambory! *voloupejte* si ty brambory! P, Š;

2. Podle IV. třídy (všude):

Indikativ: *loupím, loupíš, loupí* atd.; *voloupím* si bramboru . . . *voloupíme* ty brambory a t. d., na př.: Co děláte? *Loupíme* brambory St, Sv. Ženský *loupí* brambory P, St, Š.

Imperativ: *Volup* si ty brambory! Sv, Š, St. *Volupte* si je! Sv, Š, St. — Tvary: *volup si* a *voloupej si* slyšel jsem v též rodině.

c) Participium min. činné: *Loupali* sme brambory Š. *Voloupal* sem si pár bramborů St.

d) Participium min. trpné: Brambory sou už *voloupaný* Š.

4. *Plakat.* Přítomný čas. Indikativ: *plaču, plačeš, plače . . . plačou* (krátké *a*).

Imperativ má dvojí tvary: *a*) *Neplač! neplačte!* (všude); *b) Neplakej! neplakejte!* Š.

5. *Stonat.* Přítomný čas. Indikativ: *stůnu*, *stůneš*, *stůne*, *stůneme*, *stůnete*, *stůnou* (tvrdé *n*). Imperativu jsem neslyšel. Participium min. činné: *stonal.*

6. *Vorat*, *vovorat* (t. j. oborati). Přítomný čas. Indikativ: *vorám*, *voráš, vorá, voráme, voráte, vorají*; *vovorám* brambory; *vovoráme* ty brambory; brambory se *vovorají* P, Š.

Imperativ: *Nevorej* hlyboko! Š.

Vedle tvarů: *vorám, voráš, vorá* atd. říká se také, ale jen zřídka: *vořu, vořeš, voře* atd. (C, Sv).

Poznámky ke vzoru česati.

1. Dvojí tvary mají tato slovesa:

a) Hejbat se: 1. *nehejbá se* Š, 2. *neheibe se* P, St, Š; imperativ vždy: *nehejbej se!*

b) Kopat (motykou), *vokopat, zakopat*: 1. *kopám* brambory St, *kopají* brambory St; dneska *vokopáme* řepu St, Š; 2. *kopu, kope, kopeme* nebo *kopem, kopou* brambory C, P; *vokopem* řepu P; *zakopem* to Š.

Lidé, kteří říkali: »*kopám* brambory, *kopají* brambory, *vokopáme* řepu,« pravili však: »kůň *kope*, koně *kopou.*«

c) Rejpat (t. j. rýti rýčem): 1. rejčem se *rejpá* hlina Š, *rejpáme* hlinu v zahrádce Š; 2. *rejpe* hlinu St, lidi *rejpou* rejčem hlinu St.

2. Tato slovesa slyšel jsem časovati podle vzoru *dělati*: *dejchat* (sotva *dejchá* P), *chechtat se* (pořád se *chechtá*), *káchtat se* (ti se *káchtají!*), *řechtat* (kůň *řechtá*, koně *řechtají*), *viklat se* (stůl se *viklá* P).

3. Podle vzoru *česati* slyšel jsem časovati slovesa: *dřímat*, *dupat*, *chrůpat*, *kapat*, *kejvat*, *klepat*, *kolíbat*, *koupat se*, *kousat*, *křesat*, *kysat*, *lámat*, *lízat*, *plavat*, *řezat*, *skákat*, *sypat*, *šklubat*, *škrabat* (brambory), *škrábat*, *šlapat* a jejich složeniny, na př. *kejve* na mně P, *kolíbe* Sv, *koupe se*, *křešeš?* P, těsto *kyše* P, hoch uš *plave*, tam *plavou* divoký huse Š, vobilí *sype* (ale: brambory se *rosejpají*), *šklubu* husu, huse se *vošklubou*, *šlape* zelí.

Ale imperativy těchto sloves mají zhusta tvary podle vzoru *dělati*, na př.: *nedupej! neklepejte! nekolíbej! nekoupej* se tam! *neskákejte!*

δ) Vzor bráti.

1. *Brat.* Přítomný čas. Indikativ: *beru*, *bereš*, *bere*, *bereme*, *berete*, *berou.* — Imperativ: *ber*, *berte.*

2. Vedle slovesa: *řvat; řvu*, *řveš*, *řve* atd.; *řval* — říká se také: *řívat; řívu, říveš*, *říve . . . řívou; říval*, na př.: Kerá kráva nejvíc *říve*, nejmíň mlíka dá Š. Krávy *řívou* P, Š. Krávy *řívaly* hlady Š.

ε) Vzor láti.

1. *Hrát.* Přítomný čas. Indikativ: *hrám, hráš, hrá, hráme, hráte, hrají.* Imperativ: *hrej! hrejte! zahrej! zahrejte!*

Participium min. činné: *hrál, hráli.* — Ve Škrdlovicích jeden stařec říkal důsledně: *hral*, *hrali.*

2. *Tát.* Přítomný čas: Snich *taje*, P, St. — Part. min. činné: Snich *rostál* P, St. [1])

---

[1]) Ve Škrdlovicích se říká: Snih *de (leze) dol* (dól, dolu).

3. *Hřát.* Přítomný čas. Indikativ: Sluníčko *hřeje;* kamna *hřejou.* — Participium min. činné: Sluníčko *hřálo;* kamna *hřály.*

Poznámky ku slovesu hřát.

1. Souhláska *h* se neodsouvá; ve složeninách jako *uhřát se*, *vohřát*, *zahřát* nevysouvá se *h*, na př.: *uhřeju se*, *vohřeju se*, *zahřeju se; uhřál* sem se, *vohřál* sem se, *zahřál* sem se.

2. Složeniny mají dvojí tvary infinitivné.

a) Na Cikhaji: Dite se *vohřát! Vohřál* sem si polífku. Polífka je už *vohřátá.* Polífka je *vohřitá.*

b) V Polničce: Di se *vohřát*! Uš sem se *vohřál.* Voda je *vohřátá.* Sem *uhřátej.*

c) Ve Stržanově: Di se *vohřit*! Uš sem se *vohřil.* Polífka je *vohřitá.* A vedle toho: Di se *vohřát*! Uš sem se *vohřál.* Polífka je *vohřátá.*

Těchto tvarů neužívají lidé důsledně; táž osoba řekne jednou: *vohřil* sem se, polífka je *vohřitá* — a po druhé: *vohřál* sem se, polífka je *vohřátá*, »jak se to připlete.«

d) Ve Světnově: Šla sem se *vohřít. Vohřila* sem se. Voda je *vohřitá* (86letá stařenka). V jedné rodině říkali: »Dou se *vohřít*, dej vodu *zehřít*, *vohřil* sem se, sem *uhřitej*, voda je *vohřitá*« — anebo: »Dou se *vohřát*, *vohřál* sem se, sem *uhřátej*, voda je *vohřátá.*« Obojích tvarů užívá se vedle sebe.

e) Ve Škrdlovicích jedna stařena říkala: dala sem *vohřit* vodu, *vohřil se*, *vohřál se*, *zahřila* sem se, *zahřála* sem se, voda je *vohřitá*, voda je *zehřátá;* — jiná stařena: dala sem si *vohřát* polífku, uš sem se *vohřála*, polífka je *vohřátá*; — jeden stařec: *uhřil se.*

3. *Nadít se: nenadáš se,* von *se nenadá*, *nenadáte se,* voni se *nenadají* St, *nenadál* se St, Sv, Š.

4. *Zrát:* Žito už *zrá* Š, P. Ouvoce tady *nedozrá* Š. Třešně *dozrají* pozdě C. Vobilí už *uzrálo* Š.

Vedle *uzrál, a, o* také se říká: *uzral, a*, *o*, na př.: Vobilí už *uzralo* Š.

Dodatek k V. třídě.

Vedle slovesa *pomáhat* P, St říká se *pomahat* Š, Sv, *vymahat* Sv, na př.: *pomáhej* Pámbů! P, St; *pomahej* Pámbů! Š, Sv.

f) Třída šestá.

1. Místo souhlásky *z*, vzniklé z *dj*, slyšel jsem souhlásku *ď* ve slovech: *nasaďovat* Š (nasazovati), *prozraďovat* Š (prozrazovati), *vyřiďovat* Š, *vysvobodovat* Š, *vyzraďovat* St, *zařiďovat* Š (zařizovati). — Naproti tomu se říká: *vyhazovat*, *přesazovat* P.

Týž stařec ve Škrdlovicích řekl jednou: »*Nevyřiďoval* dopise« a podruhé: »*Nevyřizuval* dopise.«

2. Místo očekávaného *z* je *ď* ve slovese *poraďovat se* Š (raditi se).

3. Místo koncovek *-ovat*, *-oval* říkají někteří lidé v některých slovesech: *-uvat, -uval*, na př.: *přistěhuvali se* Š; *vodmněřuval* Š; *vyžinuvala* Š; *spisuvání* Š. — Kromě toho slyšel jsem tyto tvary: doktoruval, doštuduval, kupuval, oroduval, nastěhuval se, přectavuval sem si to, stěhuval se, vošetřuvat, votpravuvat, nevyřizuval, vyzbihuvali, zhandluval. — Do koncovek: *-uvat, -uval* dostala se samohláska *u* z koncovek přítomného času: *-uju*, *-uješ*, *-uje* atd.

4. Místo spisovných sloves: *ořezávati, vyřezávati* slyšel jsem slovesa: *vořezuvat* Š, *vyřezuvat* Š.[1])

5. Zvláštní sloveso: *dopytovat se* P (doptávati se).

6. *Vokovat*. Přítomný čas. Indikativ zní zpravidla: *vokovám, vokováš, vokovà . . . vokovaji;* — imperativ: *vokovej*, *vokovejte* (všude).

Řidšeji se říká: *vokovu*, *vokoveš*, *vokove* atd. Sv (Fijala, který však častěji říkal: *vokovám* atd.).

Na Cikhaji někteří také říkají: *vokuju*, *vokuješ . . . vokujou; vokuj, vokujte;* ale častěji se tam říká: *vokovám . . . vokovej* atd. (podle Jana Straky).

2. Slovesa s praesentními kmeny bezpříznakými.

a) Bejt (býti).

1. Infinitiv. Složeniny mají jednak krátkou, jednak dlouhou kořennou samohlásku, na př.: Nemohli sme nic *dobyt* C. Musel fšechno *pozbyt* Š. Nechtěl se dat *vodbyt* Š. Musel *vodbyt* svou věc Sv. — Můžou ešče *pobejt* St. Nedal se *vodbejt* C. Nedal se mu *zbejt* Š.

2. Přítomný čas.

a) Indikativ zní: *sem* (*su*), *seš*, *je*, *sme*, *ste*, *sou*; — záporně: *nejsem* (*nejsu*), *nejseš*, *nejni* atd.

Tvar *su* slyšel jsem jen ve Stržanově a Světnově od některých lidí: Dneska *su* jakási darebná (t. j. nemocná) St. Já *su* taky š Čech St. Dneska *su* nemocnej St. Já *su* tesař Sv.

Častěji však se říká v těchto vesnicích: *sem*, na př.: Já *sem* ze Strčanova nákýho St.

b) Imperativ zní: *byď*, *byďme*, *byťte*. — Vedle *byťte* říká se: *bytte* nebo *byte* nebo *byjte*. Ve Světnově slyšel jsem v též rodině: *Bytte* sticha, *byte* sticha, *byjte* sticha. — Ve Škrdlovicích: *Byťte* tak dobrej. *Bytte* tak dobrej. — Ve Stržanově: *Bytte* sticha!

V imperativě *bytte* je měkkost souhlásky *t* slyšeti slabě.

Složená slovesa mají v imperativě také samohlásku *y* místo *u: vodbyď* ho! *vodbyťte* ho!

c) Kondicionál. 1. osoba mn. č. má tvary: *bychme* a *bysme*. Oba tvary je slyšeti vedle sebe v též vesnici; na příklad ve Škrdlovicích pravila

[1]) Netvrdím však, že všichni lidé v této dialektické oblasti tak mluví.

jedna stařenka: »Mladej šel na ječmen, *abychme* ho dosekli.« A jiná stařenka řekla: »My sme se šli na něj dívat, *abysme* ho viděli« — a jindy: »Maminka říkaly, *abychme* nebyli venku.«

3. Minulý čas. Participium minulé činné. V jednotném čísle velká část lidí, zvláště starší lidé, ve všech vesnicích místo samohlásky *y* vyslovují zvláštní nejasnou, slabě znějící samohlásku, která nezní ani *y* ani *e*.

V tomto případě zní mužský rod jednotného čísla asi tak, jako koncová slabika *bl* ve slově: *slábl*; ženský a střední rod zní asi tak, jako by se psalo: *b-la*, *b-lo* (dvouslabičně).

Tuto nejasnou, slabě znějící samohlásku označuji z nedostatku příhodného písmena písmenem *ь*: *bьl*, *bьla*, *bьlo*. Tím však nepravím, že ve tvarech: *bьl*, *bьla*, *bьlo* vyslovuje se táž samohláska, která se ve staré slovanštině označovala písmenem *ь*.

Poznámka. Právě tak vyslovují i na Polensku v některých vesnicích mnozí starší lidé jednotné číslo tohoto participia. V 1. díle »Nářečí českomoravského« označil jsem tuto nejasnou samohlásku písmenem *ъ* a psal jsem: *bъl*, *bъla*, *bъlo* (str. 24. a 84.). Tím však jsem nechtěl říci, že ve tvarech: *bъl*, *bъla*, *bъlo* vyslovuje se na Polensku táž samohláska, která se ve staré slovanštině označovala písmenem *ъ*. Nyní myslím, že je lépe označiti tuto nejasnou samohlásku písmenem *ь*, protože písmeno *ъ* mohlo by čtenáře svésti, aby tuto nejasnou samohlásku, kterou mnozí lidé vyslovují v jednotném čísle tohoto participia, pokládali za zvuk hrdelný, jakým bylo staroslov. *ъ*. Avšak tato nejasná samohláska není nikterak samohláskou hrdelnou.

Lidé mladší, pak lidé vzdělanější a lidé, kteří byli ve světě, vyslovují zpravidla: *byl*, *byla*, *bylo*, ale nečiní tak důsledně.

Lidé, kteří vyslovují *bьl*, *bьla*, *bьlo*, říkají také *byl*, *byla*, *bylo*. Táž osoba v též rozmluvě nebo v témž vypravování řekne brzo *bьl*, *bьla*, *bьlo* a brzo *byl*, *byla*, *bylo*; na př.: ve Škrdlovicích pravil jeden soused (r. 1903): »F sobotu *byl* v Mněsci velkej voheň« a za chvilku: »Taky sem *bьl* dneska na jarmace.« Rozdíl je ten, že někdo častěji říká: *bьl*, *bьla*, *bьlo* a někdo zase častěji: *byl*, *byla*, *bylo*.

Pouze 85letá Vincka Tlustošová (r. 1901) ve Světnově říkala důsledně: *bьl*, *bьla*, *bьlo*.

Když lidé plynně mluvili, nemohl jsem často rozeznati, zdali vyslovili: *bьl*, *bьla*, *bьlo* či *byl*, *byla*, *bylo*.

Množné číslo zní vždy: *byli*, *byly*.

4. Budoucí čas. Složená slovesa mají místo kořenné samohlásky *u* samohlásku *y*: *Vodbydeme* to skrátka Š. Šak ti nic *neubyde* Š. Nic mně *nezbyde* St.

b) Dat, dát.

1. Infinitivy *dat* a *dát* je slyšeti vedle sebe v též vesnici, ba i v též rodině; ale častěji se říká *dat* než *dát.*

Přítomný čas. Indikativ. 3. osoba mn. č. zní *daji.* — Ostatní osoby a imperativ jsou jako v jazyku spisovném.

c) Jest (t. j. jísti).

1. Infinitiv. Složená slovesa mají také kořennou samohlásku krátkou: *najest se*, *snēst, vyjest.*

2. Přítomný čas. Indikativ. 3. osoba mn. č. rovná se 3. os. jedn. č., na př.: Děti to rádi *ji* Š. Co se urodilo, to lidi do jara *sní* a ešče se ani *nenají* Š.

Když lidé onikají, užívají tvarů: *jí* nebo *jedí* nebo *jijou;* na příklad ve Stržanově pravila ke mně jedna stařenka: »Dyť málo *jí!*« A za chvilku mě pobízela: »*Jijou* ešče!« A její muž mě pobízel: »Jen *jedí!*«

Tvary: *jí, jedí, jijou* je v tomto případě slyšeti všude vedle sebe.

d) Vědět.

1 Infinitiv. Ve složených slovesech kmenový znak *ě* je obyčejně prodloužen v *í: dovědít se, dozvědít se*, *povědít, vypovědít*, *zvědít.*

2. Přítomný čas. Indikativ. 3. osoba mn. č. rovná se 3. osobě jedn. č.: Fšecky lidi fšecko *ví* St. Ženský *zví* fšechno St. Děti fšechno *poví* Š.

Když lidé onikají, užívají tvarů: *ví* St nebo *vědí* P, St, Š nebo *vijou* C, St, Sv, Š; na př. ve Stržanově pravil ke mně jeden stařec: To neco *zvijou.*

Ve Stržanově jeden stařec pravil ke mně: »*Ví* to?« a jindy zase: »*Vědí?*« Jedna stařenka říkala ke mně: »*Vijou?*«.

Ve Škrdlovicích jedna stařenka říkala, mluvíc se mnou: »*Vijou?*« A jiná žena zase říkala: »*Vědí?*«

V Polničce pravila ke mně jedna stařena: »*Jijou!*« ale: »*Vědí?*«

Oddíl třetí.

Příslovce.

(Uvádějí se jen ta příslovce, která nejsou obvyklá ve spisovném jazyku anebo nějak se liší od příslovcí ve spisovném jazyku obvyklých.)

A. Příslovce původní.

1. Příslovce místa: *gde (hde)*, *nėgde*, *nėde, negde*, *nede*, *nigde, nide*; *kady*, *tady*, *tadyhle*, *tadyle (taji*, *tajihle*), *tuhle*, *tule*, *túle*, *tamle, támle, fšady ; votkaď*, *vocaď*, *votaď, vodnėkad, vodnekad.*

2. Příslovce **času**: *gdy*, *nègdy*, *nèdy*, *negdy*, *nedy*; *nidá* (zpravidla), *nigdy*, *nidy*; *dokad*, *pokad*, *doposuď*, *posavád*, *doposavád*; *dycky* (v Polničce jeden stařec říkal: *dyčky*); *vonedá*, *vonegdá* (onehdy).

B. Příslovce utvořená ze jmen.

I. Příslovce prostá.

1. Příslovce, která jsou nominativem podstatných jmen: *hromada*, *hrůza*, na př.: *Hromada* lidů tam stálo Š. Ten už ouřaduje *hrůza* let Š.

2. Příslovce, která jsou akkusativem podstatných jmen: *hromadu*, *hrůzu*, *kapku*, *vostatek*, na př.: Bylo tam *hromadu* lictva (t. j. lidstva) St. Bыlo tady *hrůzu* lictva P. Jak se *kapku* zetmí, člověk netrefí nigde Sv. *Vostatek* já nevím St.

3. Příslovce, které je lokálem přídavného jména: *staře* (t. j. za starodávna), na př.: Teťka už nejni tak, jak bylo *staře* Sv.

Nápodobou příslovcí na *-ě* utvořeno je od číslovky *první* příslovce *prvně* (t. j. nejprve).

4. Příslovce, která jsou instrumentálem podstatného nebo přídavného jména: *konem* (toto příslovce znamená také: *bezmála*, *skoro*, *téměř*), *hrkem*, na př.: vobilí hrkem zrá Š, *pádem* (= náhle, znenadání), *pořítkou* (t. j. pořídkou; chodí pořítkou = chodí na stravu dům od domu), *samotěhou* sme jeli (t. j. na saních, které táhnou lidé), *spátkem* (= zpět, zpátky), *těškem* (t. j. těžkem; těškem přídou = sotva, stěží přijdou), *ležmem*, na př.: ty děti byly u nás *ležmem* (t. j. pořád).

5. Příslovce, která jsou akkusativem středního rodu jedn. čísla přídavných jmen a to sklonění jmenného (příslovce na *-o*): *čerstvo* jel Sv; dost *drako* prodal Š; písk *drsnato* moc C; *husto* sem sel Š; šlo mu to *lechko* Sv; *náhlo* zemřel P (vedle toho: *náhle* zemřel); *náko* to spravíme Š; *ňáko* to uděláme Š (t. j. nějak); houby po dešči *prutko* rostou St; *řítko* sel Š; tule *rovno* (t. j. přímo) na tý zahradě; dou *rovno*[1]) (t. j. přímo) k tomu průseku! Š; *silno* se dostali Š (t. j. velmi se ošidili); *smutno* si šel St; voni ty kroupy musely *sucho* padat Š; šlo mu to *těško* Sv; tady se mluví *tvrdo* česky Sv; spí *tvrdo* Š.

Poznámka. Podle příslovcí na *-o* utvořeno je příslovce *pořítko* (to jest: pořídko) z instrumentálu *pořítkou*, na př.: Musí ho živit *pořítko* Š (to jest: musí ho posílati na stravu dům od domu).

II. Příslovce utvořená příponami.

1. Příponou *-á*: *nejprvá*, *sotvá*, *teprvá* (*teprová*), *nidá*, *vonedá*, *indá*.

2. Příponou *-ka*: *dneska*, *hnetka* (t. j. hned), *semka* C, Š, *tetka*, *venka* C (jinde jsem slyšel jen: ven).

---

[1]) Vedle příslovce *rovno* také se říká, ale řidšeji: *přímo*.

3. Příponou *-kej* (z *-kaj*): ***knetkej*** P, ***tetkej*** St.

4. Příponou *-ejk* (z *ej + ka*): ***pořádejk*** (***porádejk***), ***potomejk***, ***prvejk***, ***zasejk***.

5. Příponou *-kom*: ***tetkom***.

6. Příponou *-krát* od číslovky *první*: ***prvníkrát*** (t. j. po prvé).

7. Příponou *-vá*: ***tehdyvá***, ***tehdivá*** (obojích příslovcí se užívá vedle sebe).

III. Příslovce složená s předložkami.

1. S jednou předložkou.

1. S předložkou *do*: ***dočista*** (t. j. úplně, docela).

2. S předložkou *k*: ***kvíčerou***.

3. S předložkou *na*: ***načisto*** (t. j. docela), ***napořítko*** (t. j. na pořídko), na př.: Má cizí dítě ***napořítko*** Š (t. j. posílá cizí dítě, které opatruje, na stravu dům od domu), utíkali sme domu ***na přístihy*** P (t. j. přímým směrem přes pole a louky), jel do Žďára ***na rejtcharsky*** (t. j. na koni), žito rostlo ***nastojatě***, ***natvrdo*** (t. j. úplně, docela).

4. S předložkou *po*: ***pomaly***, chodí ***po pořítkou***, chodí ***po pořítko*** (t. j. na stravu dům od domu).

5. S předložkou *před*: ***předloněm*** P, St, Sv, Š (vedle toho se říká: ***předloni***), ***přetčerejšky*** nebo ***přečerejšky***.

6. S předložkou *s*: jel ***s prázněm*** St, Š, jel ***s prázny*** St, Š (obojí znamená s prázdným vozem),[1]) šla ***z veselou*** (t. j. vesele) St.

7. S předložkou *ve*: ***vejpuli*** St (t. j. v polou).

8. S předložkou *z*: ***zleža***, na př.: jí ***zleža*** St (t. j. leže; *leža* je přechodník, který nabyl významu příslovce), ***zmladě*** nebo ***zmládě*** St, Blažíčkovi (t. j. z mládí), ***znovu***, ***zrovna*** nebo ***zrouna*** C, ***zestoja*** na př.: modlí se ***zestoja*** St (t. j. stoje; *stoja* je přechodník, který nabyl významu příslovce), povím to ***zvěča*** (t. j. jen hlavní věci).

Poznámka. Mnohem častěji se říká: *leža*, *stoja* nežli: *zleža*, *zestoja*. — Příslovce: *zmladě* nebo *zmládě* slyšel jsem jen ve Stržanově.

9. S předložkou *za*: ***začastý*** Sv (t. j. často), ***za stara*** bylo hůř Š (Cempírková).[2])

---

[1]) V 1. díle »Nářečí českomoravského« na str. 60. mínil jsem, že příslovce »*s prázny*« je utvořeno z předložky *z* a genitivu rodu ženského sklonění jmenného. Ale později slyšel jsem ve Stržanově a Škrdlovicích příslovce: *s prázněm* vedle příslovce: »*s prázny*«. Příslovce »*s prázněm*« je instrumentál sklonění jmenného; z toho soudím nyní, že i příslovce »*s prázny*« je instrumentál, a to množného čísla sklonění jmenného. — Srovnej instrumentály množného čísla: *zpátky*, *předloňsky*, *přetčerejšky*, vedle nichž žijí také instrumentály jedn. č.: *zpátkem*, *předloňskem*, *přetčerejškem*.

[2]) Ale neříká se ani »*z mladu*« ani »*za mlada*« ani »*za mladu*« (podle Cempírkové ve Škrdlovicích, Jak. Fijaly ve Světnově a manželů Blažíčkových ve Stržanově), nýbrž říká se: *zmládí* Š, Sv, *za mládí* Š, Sv nebo *zmladě* St, *zmládě* St. — Lidé neužívají všude týchž příslovcí. Ve Stržanově na př. pravili mi manželé Blažíčkovi, že »nidá« neslyšeli říkati »*za stara*,« že by řekli: »*Za staroddávna* bylo hůř.« Ve Světnově zase

2. Příslovce složená s dvěma předložkami:

Dozajista, *nadosmrti* (t. j. velmi, nanejvýše, na př.: Kráva byla *nadosmrti* stelná St), *naupřímky* (všude), *naupřinky* Sv, Š, *naupřímy* Sv (tato tři příslovce znamenají: přímým směrem cestou necestou, na př.: přes pole a louky), *poskopca*, *poskopečka*, *posticha*, *poznov*, *vodzdůla*, *vodzhůra*, *zavedne* (t. j. ve dne).

IV. Stupňování příslovcí.

Komparativ těch příslovcí, která ve spisovném jazyku mají komparativnou koncovku *-ěji* (*-eji*), má koncovky: *-ějc*, *-ějá*, *-ějác*, *-ějic* (*-ejc*, *-ejá*, *-ejác*, *-ejic*), na př.: *častějc* (všude), *častějá* C, *častějác* (všude), *častějic* St, Š.

Koncovku *-ějá* (*-ejá*) je slyšeti zhusta na Cikhaji vedle koncovek *-ějác*, *-ějc* (*-ejác*, *-ejc*); v ostatních vesnicích je slyšeti koncovku *-ejá* (*-ejá*) zřídka, na př. ve Škrdlovicích: *lechčejá*.

Koncovky *-ějác*, *-ějc* (*-ejác*, *-ejc*) je slyšeti všude vedle sebe; týž člověk řekne někdy: *častějác* a někdy: *častějc*.

Koncovku *-ějic* (*-ejic*) je slyšeti zřídka; slyšel jsem jen komparativy: *častějic* St, Š, *dřívějic* Š, *pozdějic* St, Š.

Příklady komparativů na *-ějá* (*-ejá*): častějá C, dřívejá C, chladnějá C, lechčejá C, Š, pozdějá C, pohodlnějá C, nejrovnějá C, zimnějá C.

Příklady komparativů na *-ějác* (*-ejác*): častějác (všude), delšejác P, dřívejác C, chladnějác (všude), lacinějác Š, lechčejác St, onačejác St (t. j. lépe), pěknějác St, pohodlnějác C, pochladnějác Š, pozdějác C, St, studenějác, sušejác St, nejteplejác Š, zimnějác C, St, Š, zdravějác C, Š, zkrátějác Sv, P, St (= kratšeji).

Ostatní odchylky:

1. Koncovka *-e* je odsuta v komparativech: *blíž*, *dál*, *dýl*, *dráž*, *dřív*, *hlejb* (t. j. hlouběji), *hůř*, *míň*, *níž*, *prv*, *spíš*, *tíž*, *víc*, *vejš*.

Vedle: *dál*, *dýl*, *dřív* říká se všude: *dálejc*, *dýlejc*, *dřívejc*; na Cikhaji také: *dřívejá*; *dřívejác*. — Vedle *dýl*, *dýlejc* slyšel jsem tvar: *delšejác* P.

Vedle *prv* říká se všude: *prvejk*.

Ku komparativu *hlejb* náleží positiv: *hlyboko*.

2. Místo spisovného komparativu *kratšeji* slyšel jsem tvar: *zkrátějác* P, St, Sv.

3. Místo spisovného komparativu *lépe* říká se: *lepči* nebo *lepči* (zřídka: *lepší*, *lepši*), *lepčejc*, *lepčejá* C, *lepčejác* St.

4. Místo spisovného komparativu *raději* říká se *rejši* nebo *rači* (všude vedle sebe). — Komparativ *rejši* vznikl z původního staročeského tvaru *razší* tímto postupem: *rajší* — *rejší* — *rejši*.

5. Koncovku sklonění jmenného má příslovečný komparativ *zvěča* (t. j. z větša, z většího).

---

jsem slyšel příslovce »*staře*« v tomto významu, na př.: Tak se *staře* povidalo. — Jakub Fijala ve Světnově mi pravil: »Tady se neříká: »*za stara*«; říká se: »*za starejch let, za starejch časů.*«

Oddíl čtvrtý.

Předložky.

1. Zvláštní předložky:

a) Vedle předložky *skrz* říká se také: *krz* St, S, *kroz* Š a *skroz* P, na př.: *Krs* ty desky se houba nedostane Š. Koukali sme se *kros* mříže Š. Dou *skroz* ten dvůr! P.

b) *Naprostřed* s lokálem, na př.: *Naprostřed* silnici ležel kůň P. — Vedle: *naprostřed* také se říká: *prostřed* s lokálem, na př.: Tady *prostřed* vopci (t. j obci) je rybník Š. — Předložky *uprostřed* nebo *vprostřed* jsem neslyšel.

c) *Skrzevá;* vedle toho se říká: *skrz.*

d) *Stranu* s genitivem = spisovnému *stranou,* na př.: Svatej Salvátor je *stranu* Kláštera.

2. V předložkách: *bez, k, pod, před, s, v, vod, z* oživuje někdy bývalé koncové *ъ* v *e*. Slyšel jsem tyto případy:

a) *Beze*: Je živ *beze* fší starosti St. (Týž stařec pravil jindy: Je živ *bes* fšechný starosti.) Vostal *beze* fšechnýho St. — *Beze*dná studňa P, St, Sv.

Ale: *besebe* (t. j. bez sebe), *bestarosti* (t. j. bez starosti).

b) *Ke*: *Ke* fšechný zdravě má ešče dvacet grejcarů na den St. Von přišel *ke* fšemu ščestí St. Přišel *ke* Sklenýmu C, Sv, *ke* stavením Sv, *ke* Strčanovu P, St, *ke* Stříbrný studni C, *ke* studni C, St, *ke* Škrdlovicům Sv, *ke* Žďáru Sv, *ke* Ždírci St.

Naproti tomu slyšel jsem pouhou předložku *k* před skupinami souhlásek v těchto případech: přišla *k* splavu St, přišel *k* studni C, St, *k* Strčanovu St, vot stroma *k* stromu Š, jel *k* Škrdlovicům Š, přitáhli sme *k* Švechatu P, přišel *g* Zlatnicům Š.

Poznámka. Předložky *ku* se neužívá.

c) *Pode:* Outory sou krajiny *pode* dnem kádě Sv. *Podestlal* chmourem St.

d) *Přede*: *přede* dnem, *přede* mnou.

e) *Ze* = *se* klade se vždy před slovy, začínajícími sykavkou *s, š, z, ž,* a před číslovkou neurčitou *fšecek*, *fšechen*, na př.: šel *ze* Setňova, *ze* Strčanova, *ze* Svratky, *ze* Škrdlovic, *ze* Žďára, *ze* Ždírce; spadl *ze* stroma; skočil mu *ze* zád; vadil se *ze* ženou; budeš vládnout *ze* fším St; votstěhoval se *ze* fšechnejma věcima C.

f) *Ve* klade se vždy před slovy, začínajícími souhláskou *v* (ač neklade-li se lokál bez předložky): *Ve* fšech chalupách pečou koláče Š. Byl sem *ve* Vlachovicích, *ve* Veselí, *ve* Vysokým.

Jiné případy: byl (nebo: bьl) sem *ve* Svratce C, *ve* Slavkovicích Š, *ve* Sklenym C. *ve* Skutči Š, *ve* Škrdlovicích P, Š, *ve* Znojmně Sv, *ve* Žďáře (všude), *ve* Ždírci (všude); *ve* dne, *ve* dvoře, *ve* dveřích (všude), *ve* dvaatřicátým roce Š (týž soused pravil jindy: *v* dvaapadesátým roce).

Naproti tomu slyšel jsem předložku *v* před slovy začínajícími skupinami souhláskovými v těchto případech: *F* kvartýru bylo světlo Š. Bьl

sem *f* Skleným St; vostával *f* Strčanově Sv, Š, *f* Škrdlovicích (všude; častěji než: *ve* Škrdlovicích). Říká se tam: »*F* starý pasece« C.

g) Vode: Kořalka pomáhá *vode* fšech neduhů Sv (také: *vot* fšech neduhů). *Vode* Žďára ke Ždírci vozí to dříví St.

Vždy jsem slyšel *f* Přibyslavě (řidšeji: *f* Přibyslavi) anebo bez předložky: Byl sem Přibyslavě, Přibyslavi.

h) *Ze* klade se vždy před číslovkou neurčitou *fšecek*, *fšechen* a před slovy, začínajícími sykavkou *s*, *š*, *z*, *ž*, na př.: *Ze* fší sile ho uhodil P. *Ze* fšech voken na nás stříleli St. Šel *ze* Setňova, *ze* Strčanova, *ze* Svratky, *ze* Škrdlovic, *ze* Žďára, *ze* Ždírce.

Jiný případ: Vyjel *ze* dvora St.

3. Předložky: *k*, *s*, *v*, *z*, pak: *bez*, *nad*, *pod*, *před*, *přez* (t. j. přes), *vod* splývají s následujícím slovem, které začíná samohláskou, v jedno slovo t. j. předložka a následující slovo vyslovují se jedním, nepřerušeným proudem dechovým. Příklady: Otec přišel *kandělovi* (= k Andělovi) Sv. Přišel sem *koujezdu* (= k Oujezdu). Přitáhli sme *kuhrám* (= k Uhrám) P. — Šel *zandělem* (= s Andělem) Sv; přišel *ziný* (t. j. s iný) strany P; vodešel *zinžinýrem* (= s inžinýrem) Š; budu jim vypravovat vo vojně *zuhrama* (= s Uhrama) P. — Byl sem *vandělový* (= v Andělový) chalupě, *voujezdě* (= v Oujezdě), *vuhrách* Sv; přídu *vouterej* (t. j. v úterý). — Vešel *zandělový* (= z Andělový) chalupy Sv; přišel *zoujezda*, *zuher*.

Přijel *bezouvoce* (= bez ouvoce) P. *Nadoujezdem* (= nad Oujezdem) pršelo Sv. *Podouvehlou* (= pod ouvehlou) byla louka Sv. *Předouterkem* nepřijedu Š. Musí se jet *přezoujezd* St. Otec se vrátil *vodanděla* (= vod Anděla) Sv.

Oddíl pátý.

Spojky.

Odchylky od spisovného jazyka:

1. Příčinná spojka *nebo* je změněna v *lebo* P.
2. Příčinná spojka *vždyť* je změněna v *dyť*.
3. Časová spojka *když* je změněna v *dyž*.
4. Podmiňovací spojka *jestli* je změněna v *esi*, *esli*, *jesi*, *jesli*. Těchto čtyř tvarů se užívá v každé vesnici vedle sebe, ale nejčastěji je slyšeti: *esi*.
5. Podmiňovací spojka *kdybych* atd. je změněna v *dybych* atd.

Oddíl šestý.

Ke kmenovědě.

A. Podstatné jméno.

I. Odchylky v rodě.

1. Rodu mužského jsou: *klec* (gen. *kleca*), *kolaj* (gen. *kolaja*), *kopist* (gen. kopista) Sv, *putr* (gen. *putru*, máslo, z něm. Butter), *rejž*, gen. *rejžu* Sv. (t. j. rýže), *rez* (gen. *rezu*). — Na Cikhaji však říká se *butra* (máslo).

2. Rodu ženského jsou: *brambora* C, St, Sv, Š, *máj* (když znamená: strom májový), *Medřič* (gen. *-če*, Meziříčí), *náves* (gen. *návsi*) St (ale: *zápraží*), *neduha* P, *pelunka* St (pelyněk), *petrolina* St, *petrolena* Sv (petrolej), *petržela* (gen. *-le*), *příkopa, stoha.*

Poznámka. Vedle slova *brambora* říká se také: *brambor* St, Sv, Š. Ve Škrdlovicích říká se zpravidla mužský rod: *brambor*, *brambůrek* (zřídka: *brambora*), na Cikhaji, ve Světnově a Stržanově zase je pravidlem ženský rod: *brambora* (zřídka: *brambor*, gen. mn. č. *bramborů*); v Polničce říká se obyčejně střední rod: *bramboro.* — Vedle slova *neduha* říká se *neduh* Sv. — Vedle slov *petrolina, petrolena* říká se: *petrolín* (gen. *-u*) St, Sv, Š a *petrol* (gen. *-lu*). — Vedle slova: *příkopa* říká se *příkop*. Táž osoba řekla obě slova.

3. Rodu středního jsou: *bramboro* P (ale ve množném čísle: *brambory*, *brambor*, *bramborám*, *bramborách*, *bramborama*), *čempelo* Š (čepel u nože), *střenko* St, *střemko* Š, *třenko* Sv (střenka), *voje* (gen. *vojete*) [t. j. oj].

II. Přechylování.

Jména ženská tvoří se ode jmen mužských příponami:

1. *-ica*: *klenica* C, Sv (klen), *pastvica* (pasačka, od slova *pastvec*), *řebica* Sv (kobyla, od slova: *řebec*), *sušica* (suchý strom, od slova: *souš*, gen. *souša*).

Poznámka. Častěji se říká *kobyla* (gen. *-le*) než *řebica.*

2. *-ka*, *-ovka*; těmito příponami tvoří se ženská příjmení, na př.: *Cempírečka* (od slova: Cempírek), *Dvořačka* nebo *Dvořka* (od slova: Dvořák), *Ambrožka*, *Fabijánka*, *Fijalka* (od slova: Fijala); — *Krčovka* (od slova: Krča), *Machovka* (od slova: Mach), *Strakovka* (od slova: Straka); — *kupcovka* Š (t. j. kupcová), *Moravka* Sv (t. j. Moravanka).

Zřídka je slyšeti ženská příjmení o koncovce *-ová*, na př.: *Blažíčková*, *Leopoldová.*

3. *-kyň*: *Moravkyň* (Moravanka).

III. Jména zdrobnělá [1])

mají přípony:

1. *-ek*: *drobek* (ale: *drobýtek*), *hošek, Lísek* (název lesa u Světnova), *pochládek* St, Sv.

---

[1]) Slova, ve kterých význam deminutivný už utuchl, se neuvádějí.

2. *-ík*, *-íček*: *cedík* (od podstatného jména *ced*, od něhož utvořena jsou slova: cedák, cedník), *cedíček*, *lesejk* (z dřívějšího: *lesík*), *lesejček*, *oužlabík* C (ze slova: *oužlab*), *pádolík* (ze slova: *pádol* t. j. malá dolina).

Poznámka. Říká se: Šel do *Prošíkova* St (t. j. prosil). Jméno *Prošíkov* je utvořeno ode jména: *Prošík*, které je deminutivum jména *Proš* nebo *Proša* nebo *Průša*.

IV. Podstatná jména utvořená předložkami a předponami.

1. Předložkou *po*:

a) od podstatných jmen: *počas* Š (počasí), *nepočas* (deštivé počasí), *pochládek* St, Sv;

b) od slovesa: *povlek* St (povlak, na př. na peřiny).

2. Předložkou *pod*: *Podlán* (les u Škrdlovic), *Podlouka* (pole u Škrdlovic), *Podrybník* (pole a louky u Škrdlovic),[1] *podzednica, podzemek* (pozemek).

3. Předložkou *při* (od slovesa): *přítah* Š (přitažlivost).

4. Předložkou *za* (od sloves): *zápař*, gen. *-řu* C (příze v kádi naložená na zapaření), *zástrka* (kus dřeva, kterým se zamyká dřevěný zámek).

5. Předponou *pře* (od slovesa): *přístihy* P (ve rčení: šel, utíkal *na přístihy* t. j. přímým směrem přes pole).

6. Předponou *roz* (od slovesa): *rozhod* Š (na př.: Ty hodiny maji malej *rozhod* t. j. krátké kývání).

7. Předponou *vy* (od sloves): *vejjezd* (t. j. výjezd; znamená: úvoz), *vejřez* (mladé stromky v lese vyřezané), *vejvoz* (úvoz), *vejraž* f. (gen. *-že*) Š (vyražení), *vejpustek* (rozpustilý kluk Sv, Š; obecní pastviště St);

V. Podstatná jména utvořená příponami.

1. Příponami prostými.

1. Příponou *-a*:

a) od podst. jména: *děda, zbuja* Š (spurný člověk, od slova: *zbuj* m. vzpoura);

b) od sloves: *neposlucha* Š (neposlušné dítě), *neustupa* Š (neustupný člověk), *prozrada* (prozrazení), *rozvejra* Š (rozpustilec), *zástrka, zmára* Š (zmar).

2. Příponou *-ač* (od sloves): u *Klusača* (pole u Světnova), *podlíkače* mn. č. masc. (podvlékačky).

3. Příponou *-ák*:

a) od podst. jmen: *Karlák* nebo *Kadlák* (obyvatel Karlova), *Škrdlák* (obyvatel Škrdlovic), *morák* (»had morovatej«), *pobočák* (pobočník), *ryzák* nebo *zerzák* Š (»had zerzavej«), *luciperák* (kdo jezdí na kole);

---

[1]) Jména: *Podlán*, *Podlouka*, *Podrybník* utvořena jsou právě tak jako jména: *Příbor* (t. j. osada při boru), *Zábřeh* (t. j. osada za břehem). Z těchto příkladů je patrno, že podstatné jméno, složí-li se s předložkou, nedostává vždy koncovky *-í*, nýbrž že někdy zachovává tvar svůj.

b) od přídavného jména: *slepák* Š (slepýš);

c) od sloves: *běhák* (natáh běháky t. j. nohy), *courák* (kraťounký kabátek, jaký nosily ženské za starých časů), *kruťák* C (hřídel u ždímáku), *pařák* C (káď, ve které se paří příze), *stoják* (vysoký les), *strašák* nebo *třašák* Š (člověk, který se bojí), *utěrák* (ručník), *vazák* (řetěz, kterým se uvazuje dobytek), *ždímák* C (přístroj na ždímání příze).

4. Příponou *-án* (která vznikla z přípony *-an*): *Škrdlán*, mn. č. *Škrdláni* (obyvatel Škrdlovic). — Je to táž přípona, kterou je utvořeno slovo *velikán*.

5. Příponou *-ár: suchár* (suchý strom), *suchárek* (suchý smrček).

6. Příponou *-č: dědič* (dědic), *rodič* (ve smyslu trpném; na př.: Já sem *rodič* ze Sekňova t. j. narodil jsem se ve Světnově).

7. Příponou *-da: Honda, Tonda.*

8. Příponou *-ec: Jinkovec* (místo: Hynkovec, část Stržanova), *Sebranec* (část Světnova), *Struženec* (rybník u Světnova).

9. Příponou *-ek*: *kvíčerek*, *omladek* (štěp, odnož), *řejček* P, St, Š (t. j. zítřek), *vejpustek* (viz výše), *Vokrajky* (t. j. okrajky, lesíky u Škrdlovic).

10. Příponou *-ě* (z *-ent, -ęt*): *brně,* gen. *brněte* (dítě z brněnského nalezince), *plužně*, gen. *plužněte, štvrtně*, gen. *štvrtněte* (čtvrt hektolitru).

11. Příponou *-ěna*: *žaběna* (druh hub) Š.[1])

12. Příponou *-ica*: *Bejkovnica* (louka u Světnova), *fujavica* Š (plískanice), *větrnica* St, Š (vichřice), *Vobecnica* (louka u Světnova), *Vokrouhlica* (louka u Světnova), *Zlatnice* mn. č. (les mezi Škrdlovici a Cikhajem), *Žákovica* (Žákova Hora).

13. Příponou *ina*:

a) od podstatných jmen: na *Blatinách* (chalupa ve Stržanově), *Dářčina* (kraj okolo rybníka Dářka), v *Dubinách* (pole u Stržanova), *chrtina* Š (místo: krtina), *jatelina* (jetel), *Leščina* (les u Světnova), *mostiny* (hať), *pahrbina* Sv (pahrbek), *Pařeziny* (les u Škrdlovic a Světnova), *Stružina* (potok u Škrdlovic), *Talijánčina* St (t. j. Italie, od slova: Talijánec), *Vosičiny* (pole u Světnova), *Vupčina* (t. j. vůbčina, les u Stržanova), *Zákutiny* (les u Světnova), *Žlebina* C nebo *Žlabina* Sv (les u Cikhaje);

b) od přídavných jmen a participií: *Kopajiny* (místo: Kopaniny; pole u Cikhaje), *mladina* P (mlází), *mrtvina* Š (neplodná, nevzdělaná půda), *padlina* P, Sv (malá dolina), *Pihoviny* (louky u Cikhaje), *tvrdina* Š (tvrdost), *Žákovina* (Žákova Hora);

c) od neznámých slov: *kočanina* Š (rozlezlý škrob), *Ploviny* (pole u Stržanova).

14. Příponou *-isko*:

a) od podstatných jmen: *brabisko* St (od slova *brabenec;* mraveniště), *vážisko* (dřevo pro váhy u vozu);

---

[1]) Přípona *-ěna* vznikla ze starší přípony *-ina* změnou samohlásky *i* v *ě* jako na př. ve slovech: *droběna* (jméno vlastní a název krav), *holuběnka*, *maměnka*, *Moravěnka*, *voděnka* (mor.).

b) od přídavného jména: *Dělniska* (les u Škrdlovic; témuž lesu častěji se říká: *Dělnišče* nebo *Dělniščata*).

15. Příponou *-išče*:

a) od podstatných jmen: *bičifšče* Š (vedle toho: *bičišče)*, *brabišče* (mraveniště), *chrtišče* Š (místo: *krtišče* = krtina), *pelišče* Š (pelech), *želiščata* Š (železná past), *vážišče* Š (= vážisko), *smršče*, gen. *-ete* Sv. (smrček); [1])

b) od přídavných jmen: *Dělnišče* nebo *Dělniščata* (lokál: v Dělniščích, les u Škrdlovic), *zelenišče* (pole na křásty zelné).

16. Příponou *-í: povidlí.*

17. Příponou *-ík*:

a) od podstatných jmen: *kosiřík*, gen. *-ka*;

b) od přídavných jmen a participií: *oupadlík*, gen. *-ka* Š (malá dolina); *padlík*, gen. *-ka*, P, Sv (malá dolina); *Stružník*, gen. *-ka* (od přídavného jména: *strušný;* louka u Světnova), *stržník* St (od přídavného jména: *stržný;* tak se říká člověku, který při koupi strhuje, šidí).

18. Příponou *-ja: kolomaž*, gen. *-že* f. (z *kolomaz* + *ja*), *vejraž*, gen. *-že* f. (z *vejraz* + *ja*, vyražení) Š.

19. Příponou *-ják: šesťák*, *štvrťák.*

20. Příponou *-k*: *záščik* St (záští, na př.: má na mně záščik).

21. Příponou *-ka* (vlastně *-ъka*)*:*

a) od podstatných jmen: *Kovářka* (louka u Světnova, od slova: *kovář*; Kovářka = kovářova louka), *májka* (chroust), *pazderka* St, Š (pazderna; vedle toho: *pazderňa*)*; Rychtářka* (les u Polničky, od slova: *rychtář*)*, strejka* Š (strýc; vedle toho: strejc, strejček), *Učitelka* (louka u Světnova; nazývá se tak, protože ji dostával učitel), *velkonočka*, *Zaječka* (louka u Škrdlovic, od slova: *zajíc*)*;*

b) od přídavných jmen a participií: *bezručka* (od přídavného jména: *bezruký*)*, hájenka* Š (hájovna), *kožinky* Š (koženice; od příd. jména: *kožený*), *pálenka* Š (vinopalna; vedle toho: *palírňa*)*, Piňovatka* (louka u Světnova), *vohnoutka* Š (menší síť);

c) od sloves: *konouška* (od slovesa: *konoušeti* = konejšiti dítě), *prohlížka*, *vokážka*, *zalíbka* St (zalíbení).

22. Příponou *-mo: kouřmo* P (mlha).

23. Příponou *-sko: Dářko* (rybník u Škrdlovic; slovo *Dářko* vzniklo z původního jména *Žďársko*)*, Zálesko (*krajina na sever od Cikhaje).

24. Příponou *-ství: proceství.*

25. Příponou *-stvo: mladictvo* Š (= mládež).

Poznámka. Říká se *domkař* i *domkář.*

2. Příponami složenými.

1. Příponou *-ačka* (z *ač* + *ka*): *bramboračka* (bramborová polévka), *couračka* (úkrop), *drhačka* (ženská, která drhne len), *kyselačka* (kyselá polévka), *zběračka*, *Zubačka* (louka u Světnova).

---

[1]) Slovo *smršče* vzniklo z původního slova *smrčišče.*

2. Příponou *-anda: pracharanda* Š (prášek ze sušených planých hrušek).

3. Příponou *-dlena* (z *dla* [stč. *dlí*] + *ěna*): *tředlena* (ženská, která tře len). — Na Polensku se říká: *tředla.*

4. Příponou *-ečka* (z *-ъka* + *ъka*): *vobratečka* (hůlka na obracení ovsa) Sv. Toto slovo je utvořeno ze slova: *obratka* příponou *-ъka*, jako slova: *děvečka, hůlečka, chaloupečka, polívečka, zahrádečka* a podobná jsou utvořena od slov: *děvka, hůlka, chaloupka, polívka, zahrádka* příponou *-ъka.*

5. Příponou *-kyň* (z *-ka* + *yň*): *dobrotkyň* nebo *dobrotkyně* Š (dobrodějka), *Moravkyň* (Moravanka).

6. Příponou *-ovka, -ůvka* (z *-ova* nebo *-ová* + *ka*): *bašovka* (druh brambor, který zavedl Baše, obchodník ve Žďáře), *Kancovka* (louka u Světnova), *Kašůvka* (les u Karlova), *Markůvka* (t. j. Markova skala [lom]; vrch u Stržanova; také se říká: *Marků vrch*), *močovka* Š nebo *močůvka* C, St (hnojnice), *Molhovka* (louka u Světnova), *Šimovka* (louka u Světnova), *Tisůvka* (vrch u Škrdlovic).

VI. Podstatná jména složená.

1. Spřežky: *smrtholka* (t. j. *holka*, která představuje *smrt;* je to panenka z hadrů udělaná, kterou děvčata na smrtelnou neděli vynášejí ze vsi), *štvrtcent* Š (t. j. čtvrt centu).[1] — Spřežkou je bezpochyby i podst. jméno *nehojed* Š (z imperativu *nehoj* a substantiva *jed;* je to vřed, který se nesnadno hojí).

2. Složenina (z přídavného a podstatného jména): *Vojnomněstec* P (t. j. Vojnů Městec). Toto slovo slyšel jsem jen jednou; obyčejně se říká zkrátka: *Mněstec.*

Poznámka. U Polničky je les, jménem *Zimolejta* (mn. č.) a u Škrdlovic je panské pole, jménem *Darovár;* tato slova jsou bezpochyby zkomoleninami nějakých slov německých.

B. Přídavné jméno.

I. Přídavná jména utvořená předponami.

1. Předponou *na*: *námnělnej* (t. j. námělný; »námnělný vobilí« je obilí, které se pěkně mele) Š.

2. Předponou *po*: *podivokej* Š (t. j. trochu divoký), je *pochladno* (t. j. trochu chladno).

3. Předponou *při*: *přídrahej*, na př.: dobytek je přídrahej = dobytek mnoho platí, je hodně drahý; *přihloupej* (trochu hloupý); *přimalej* (trochu malý); *příplatnej*, na př.: dobytek je teď příplatnej = mnoho platí; *přiřítkej* (trochu řídký); *přisprostej* (trochu sprostý); *přituhej* (trochu tuhý); *přizelenej* (trochu zelený).

---

[1]) Podobné spřežky, vzniklé spojením dvou nominativů, jsou: *Čestmír* (z podstatných jmen: *čest* a *mír;* t. j. muž, který má přinésti svému otci nebo rodu *čest* a *mír*), *Strachkvas.*

II. Přídavná jména utvořená příponami.

1. Příponami prostými.

1. Příponou *-atý*: *rezatej* nůž.

2. Příponou *-avý, -lavý*: *doudlavej* (dutý), na př.: *doudlavá* lipa Š (dutá lipa); *svitavej* voves Š (oves, který svítí t. j. nemá zrní); *svitlavej*, na př.: *svitlavý* voči C; *zerzavej* nůž; *žížňavej* (žhavý), na př.: *žížňavá* (žhavá) cihlička Sv.

3. Příponou *-itý*: *plemenitej*, na př.: *plemenitý* brambory Š (brambory, které hodně rodí).

4. Příponou *-ivý*: *ouvařlivej* hrách Š (hrách, který se brzo uvaří); *žíznivej* C (žhavý, na př.: *žíznivá* cihlička).

5. Příponou *-ný*: *buřnej* bejk C (divoký), *letnej* člověk C (letitý, dospělý), *námnělnej* (t. j. námělný), *spačnej* C (kdo se spáčí).

6. Příponou *-cký* místo *-ský*: *maďarckej* P, *sackej* P (saský). — V jiných přídavných jménech jsem přípony *-cký* neslyšel.

Poznámka. Před příponou *-ský* odsouvá se ve jménech místních vždy koncovka *-ice*; jiné koncovky, na př. *-ov*, *-ka*, v některých jménech se odsouvají, v některých jménech se neodsouvají, na př.: *škrdlofskej, vlachofskej* (ode jmen: *Škrdlovice, Vlachovice*), *karelskej* (ode jména *Karlov*), *polnickej* (ode jména *Polnička*), ale *sekňofskej* nebo *setňofskej, strčanofskej, svrateckej* (ode jmen: *Sekňov* nebo *Setňov*, *Strčanov*, *Svratka*).

7. Příponou *-ší*: *dálší* Š (od příslovce *dál*) místo spisovného tvaru: *další*.

Poznámka 1. Ode jména *Hlinský* (Hlinsko) utvořeno je přídavné jméno *hlineckej*.

Poznámka 2. Vedle příd. jména *žďárskej* (ode jména *Ždár*) říká se také *žďáreckej*.

2. Příponami složenými.

1. Příponou *-ejší*: *podlejší* (t. j. vedlejší; od předložky *podle*).

2. Příponou *-ovatý* (z *-ový* + *atý*): *zubovatej* voves Š.

3. Příponou *-telný* (z *-tel* + *ný*): *bytelnej* Š, na př.: bytelnej nůž = pořádný nůž; bytelná cesta = dobrá cesta; bytelná tráva = pěkná tráva; bytelná zdrava = výživná strava.

C. Číslovky.

Příponou *-š* utvořena je číslovka neurčitá *toliš* C, St (tolik). Z číslovky *tolik* vznikl odsutím koncové souhlásky *k* tvar *toli*, k němuž se pak připojila přípona *-š*.

D. Sloveso.

Jinak než ve spisovném jazyku utvořena jsou slovesa:
I. třídy: *vodevřít*, *zamřit* voči (zamhouřiti);
IV. třídy: *pásit* (pásti): *pásilo se* P (také se říká: *pásat*).

V. třídy: *a*) vzor *dělati*: *popýtat se* Š (poptávati se), *přepýtat se* Š (přeptávati se), *síkat* (iterativum slovesa *síci* — *seku), zerzat, zezerzat* (zrezavěti); — *pásívat* (frequentativum slovesa *pást*), *popytávat se* (poptávati se) *sekávat, síkávat; b*) vzor *sázeti*: *hánět* P (iterativum slovesa *honit*), *uhánět se* P (honěním se unaviti).

VI. třídy: *dopytovat se* Š (doptávati se), *poraďovat se* Š (raditi se), *vodměřuvat* Š (odměřovati), *vořezuvat* Š (ořezávati), *vyřezuvat* Š (vyřezávati), *vyžinuvat* Š (vyžínati), *zhandluvat* Š atd. (viz VI. třídu).

Poznámka. Zvratná jsou slovesa: *spolíhat se, zmizet se.* [1])

Stupňování přídavných jmen, tvorba a stupňování příslovcí uvádí se v nauce o tvarech.

Oddíl sedmý.

Skladba.

A. Věta jednoduchá.

I. Podmět a výrok.

1. Neurčitý podmět »člověk« velmi často se zamlčuje, na př.: F cikhajským lesi bьl takovej pařez, že se na něm vobrátil s koňma (totiž: člověk) Sv. Dyš (světýlka) chtěly, tak pošlapaly, až vostal ležet (t. člověk) St. Polama příde (t. člověk) až domu P. Co slíbí a nesplní (t. člověk), to je velkej řích Š. Nehojed je taková zlá bolest, že ju nemůže (t. člověk) ničím vyhojit Š. Děti jeste, uš to může (t. člověk) trochu jest St. Hodinu dobrou musí (t. člověk) přez něj jít Sv.

2. Podmět se velmi často zamlčuje, když posluchač si jej může snadno domysliti, na př.: Dyš seje (t. hospodář) hrách, musí se vobrátit hubou g dědině; potom je hrách ouvařlivej Š. Žito musí set na Bartolomněja; potom kroupy nepotlučou Š. Ty lipy na vrchu přišly g zakrytí. Mněl (t. zedník) vod vyzdění tejch lip dvě sta zlatejch St. Dyš to napřade (t. přadlena), tak už ví, kolik toho bude mít loket St.

3. Když je podmětem otec nebo matka, vyjadřuje se výrok zpravidla množným číslem, na př.: Maminka dycky řikávaly Sv. Vot tý doby maminka spávaly u pánů Sv. Tatínek do nich začali praskat bičem St.

Ale mnozí lidé, zvláště mladší a vzdělanější, vyjadřují výrok v tomto případě jednotným číslem, na př.: Otec šel do Kláštera P. Tatínek něde šel St.

Lidé, kteří v tomto případě vyjadřují výrok množným číslem, nečiní tak důsledně. Tak ve Světnově pravil jeden stařeček: Můj otec potkali nebožčíka Anděla. Maminka mně povidaly. Otec pásíval voli pohunkama.[2])

---

[1]) Vynechal jsem sloveso *dozvědít se*. neboť myslím, že sloveso »*dozvěděti se*,« které bylo kdysi v »Brusech« odsuzováno, nabylo práva občanského také ve spisovné češtině.

[2]) Instrumentál bez předložky *s*.

To maminka dycky vypravovala. — Ve Stržanově řekla jedna stařenka: Tatínek vot koní nemohli jít. Tatínek šel do Setňova.

4. Je-li podmětem podstatné jméno nebo zájmeno rodu ženského, které označuje děvče nebo dívku třeba i dospělou, vyjadřují se participia a jména výroková středním rodem, na př.: Holka *přišlo* domu a zas to fšecko *vypravilo* St. — Mněl sem u sebe holku po mý ceři. Vono mně *nosilo* voběd v zejmně a *brouhalo* se snihem. Ale vobecní ouřad se proti tomu postavil, že nebude dvá živit. Tak sem *ho* musel dat mezi dobrý lidi P. — A vona (totiž: Pepinka) si pěkně *hačlo* a *vzalo* žlicu a *jedlo* Sv. — V Polničce pravila jedna dívka, mluvíc o jiné, už dospělé dívce: Proč tam *šlo?* Vono samo říká. Šak vono to dobře *vědělo.* — O dívce asi 17leté pravila její matka: *Psalo* vo něj Š. — O 14letém děvčeti pravila jedna stařena: *Bolo* ve Žďáře St. — »Čí je ta holka?« tázal jsem se jednoho starce ve Světnově. »To je *Kubíkovo,*« odpověděl.

I když lidé oslovují děvče nebo dívku, užívají ve výroku středního rodu, na př.: Tys na nás *čekalo?* Š (k děvčeti asi 12letému). Gdes *bylo* tak dlouho? Š (k dívce asi 15leté). Pepí, gdes *bylo?* Sv.

Z uvedených případů je patrno, že i náměstky, které označují dívku, jsou zpravidla rodu středního.

5. Zvláštní druh vazby podle smyslu je tento: Výrok vyjadřuje se množným číslem, i když se pronáší o jednom podmětě, je-li ve větě instrumentál společnosti (který zastupuje druhý podmět), na př.: Jednou *sme šly* s maminkou do mlejna St (jen jedna dcera šla s matkou; vlastně by se řeklo: »Já a maminka sme šly«). — Leopoldů syn Vincek *šli* z mým synem na čekání Š (vlastně: Leopoldů syn a můj syn šli).

Jiný druh vazby podle smyslu: *Jedno* hrabě ho *chytil* St.

6. Jsou-li podmětem slova bez přívlastku: *hromada* (= mnoho), *hrůza* (= mnoho), *konec*, *tma, zima,* vyjadřuje se participium minulé činné nebo trpné středním rodem, na př.: *Bylo* tam *hromada* (nebo *hrůza*) lidů Š. A *přišlo konec* P. A *bolo* (nebo *bylo*) *konec. Bylo* tma. *Bylo* zima. — I při jiných podmětech rodu mužského a ženského vyjadřují se často obě participia rodem středním, na př.: Viděli, že se *zbihalo kousek* půdy St. Košutů *bylo* velká *sila* St. Dyš *přišlo* noční *čas* . . . P. To *bylo* za pět groší bečka bramborů P. Večír mně *zbylo* tak růžek (louky) Š. Strašná sila lidu *bylo* na krchově Š. Vostatek (totiž: polí) *leželo* ouhorama Š. *Slopa* cesty *nebylo* Š.

Podobně: To *bylo* takovej ten hastrman P.

7. Někdy se podmět vyjadřuje dvakrát: jednou podstatným jménem a jednou zájmenem k němu ukazujícím, na př.: Tule f Sekňově nějakej Čermák, ten šel ze Žďára vopilej Š. Von už je nebožčík, ten hospodář P.

II. Doplněk.

1. Přídavné jméno jsouc doplňkem má zpravidla koncovky sklonění složeného, na př.: Dneska sem *darebnej* (t. j. nemocen) St. Dneska sem *darebná* St. To ti nejni nic *platný* Sv. Mněl na sobě kožich celej *rostrhanej* P. Našli ju *hodňnou* ve vodě Š. Nemněl nic *přichystaný* St. Přišel celej *rozděšenej* P.

2. Koncovky sklonění jmenného mají tato přídavná jména, jsouce doplňkem výrokovým: *a*) *dlužen, rád, nerád* (žen. rod: *neráda*, stř. rod: *nerádo*, mn. č. pro všechny tři rody: *rádi, nerádi*); *b*) ve větách bezpodmětných, na př.: Už je vokolo nich (stromů) *prázno*, *holo* Š. Je *chladno*. Nic *platno* nebylo Sv. Do světýlek nejni *hodno* jít Sv.

3. Některá přídavná jména, jsouce doplňkem výrokovým, mají i koncovky sklonění jmenného i koncovky sklonění složeného; slyšel jsem tato: Přišel sem *bos* St. Přišel sem *bosej* C. Hnal sem *bosej* P. — Byl *hotovej* vo půlnoci P. Bьlo fšecko *hotovo* St. Maso by bylo za malou chvilku *hotový* St. — Ten sedlák je ze fšechným *vinen* St. Byl ten člověk *vinej* nebo *nevinej*? St. — Je *zdraf* St. Byl sem *zdraf* C. To je *zdravo* Sv. Matka je teďka *zdravá* Š.

4. Přídavné jméno *roveň*, kterého se užívá jen ve výroku, neskloňuje se: To byly brambory, že jim f celý fsi žádný brambory nebyly *roveň* Š.

5. Někdy je doplněk v rodě středním a předmět, k němuž se doplněk vztahuje, v rodě mužském, na př.: Sedlák mněl *vymlácíno* celej *sklid* St.

III. Zápor.

Slyšel jsem tyto věty, ve kterých je zápor vyjádřen jen jednou: Bylo to nic Š. F poli nebylo co málo vidět St.

IV. Pády.

1. Genitiv.

1. Místo genitivu záporného klade se zpravidla akkusativ, na př. U nás nemněli *robotu* St (80letý stařec). Nemněli *prácu* doma (týž). Nedal jim *pokoj* (týž). Nedal si napsat *žádnou obligaci* (týž). Nemněl ke mně *moc* St (72letá stařena). Nemněl k němu *právo* Š (74letá stařena). Nemnělo to *žádnou hlavu* Š (73letý stařec). Nemněli sme *pokoj* St (83letá stařena). Jak živa sem neslyšela *takovej cupot* (táž). Nemá *žádný peníze* St (72letá stařena). Nedostal sem ani *štvrtku* kořalky P (65letý stařec). Ani *chlup* nemněli na poli Sv (79letý stařec). Kůň nemněl *dolní pysk* Sv (týž). Nezabou *tě* nohy? P.

Genitivu záporného užívají zřídka. Slyšel jsem vůbec jen tyto příklady: Nedal ešče *pokoja* St. Psi už nemněli *času* St. Je tady pětašedesát čísel, co nemaji *ničeho* P. Po smrti nemněl *pokoje* Š. *Ničeho* sem

neviděl Š. *Slova* ze mně dostat nemohla Š. *Žádný hlavy* sem neviděl Š (je řeč jen o jedné osobě). Nebylo *píde* světa vidět C. Dneska nemám *chuti* P, St, Š.

2. Genitiv partitivný. Kromě genitivu *chleba* užívá se také genitivu *hnoja* nebo *hnoje* ve smyslu partitivném místo nominativu neb akkusativu, na př.: Vozí se *hnoja* (nebo *hnoje)* na pole Š.

3. Genitiv času: *Zimního času* uďál sem si ze snihu boudu Š. *Tehdejší doby* fšeci učiteli chodili hrát Š. Tam zabili *nočního času* četníka Š. Bylo *půlnoci* (všude).

4. Genitiv předmětný při slovesech:

a) požehnat: Pámbu rač *práce* požehnat! (všude);

b) posílat: Já pořád *hromů* do nich posílal Š; (genitiv: *hromů* závisí vlastně na akkusativu: *sta*, který je zamlčen);

c) prosit: Prosím *ich* (všude); genitiv *ich* při slovese *prositi* říkají lidé jen, když onikají, jinak kladou vždy akkusativ, na př.: Prosila sem *ju* Š. Prosil sem *starostu* Š. Prosila sem panímámu *Leopoldovou* St.

2. Dativ.

1. Jestliže při slovesech: *jíti*, *přijíti*, *běžeti*, *přiběhnouti*, *poslati* cíl činnosti vyjadřuje se příjmením, klade se zpravidla dativ bez předložky *k*, na př.: Musíš jít *Strakom* pro mlíko C. Pudu *Krčom* Š. Běž *Leopoldom* pro sůl! Š. Pudeme spolu *Cempírkom* Š. Poslala jsem ju *Musilom* pro mlíko St. Poslala sem holku *panímámně Leopoldový* pro chleba St. Šla sem pro chleba *Kučírkovi* Sv. Přišla sem *Kučírkovi* Sv.

Řidšeji klade se dativ bez předložky *k*, je-li cílem podstatné jméno druhové, číslovka nebo náměstka, na př.: Šel hned *katovi* St. Vona šla *knězovi* se poradit Š. Zanesla sem chlapca do Polničky *doktorovi* St. Jeden *druhýmu* chodí Sv. Matka přiběhla *děfčeti* Sv. Pudete *tetce* do Setňova Š (t. j. k tetce). Di *kovářovi!* Sv.

2. Dativ bez předložky *k* klade se též při slovese *převorávat*: Budu převorávat *bramborám* Š.

3. Zvláštní rčení: *Brambůrkám* zem navlhla Š.

3. Akkusativ.

1. Akkusativ mn. čísla podstatných jmen vzorů *holub* a *muž* nahrazuje se nominativem mn. č., na př.: Ten napálil *židi* S. Lidi fackovali ty *zločinci* Š.

2. Akkusativ místa: Svatej Salvátor je *stranu* Kláštera St. *Konec* lesa bьla chaloupka St.

Tyto akkusativy nabyly významu předložek.

3. Akkusativ času: *Noční dobu* chodil vokolo lesa St.

4. Akkusativ předmětný:

a) při slovese *jíti*: Přišlo mu jít do lesa *vopchůsku* (t. j. obchůzku) Š.

b) při slovese *věděti*: Dyby věděli *tu mou bolest!* P.

5. Akkusativ je pravidlem při neosobných výrazech, na př.: Vono *je* bылo hamba Sv. *Ty děti* bude smutno Š. Bude *maminku* teskno Š. Dite s něma, bude *je* veselejc Š. Bylo *nás* smutno Š. Bylo *nás* veselo Š.

6. Akkusativ samostatný. V případech, kde spisovný jazyk užívá instrumentálu s předložkou *s*, klade se zhusta akkusativ bez předložky, na př.: Bratr viděl Haleksu stát u stešky *ruce svázaný* Š. Haleksa tam stál *ruce svázaný* Š. Vycházel pes černej, *červený voči* Sv. Fták se mně postavil *hubu votevřenou* Š. Uvidí myslifca, *flintu a levou kapcu vyhrnutou* Sv.

Jiný případ samostatného akkusativu: Vyběhlo říbě z Beranovýho dvora, *podobu* koňa Sv.

7. Akkusativ se klade za genitiv při slovesech:

a) složených s předložkou *na*, na př.: Nasel jatelinu P. To se naseje semeno zelný Š. Tu (totiž: hlavaticu) nasází Š. Ty křásty se natrhaji Š. A potom navorá záhony Š. Nanosili je (t. klady) domu Š. Navázali si kameny Sv. Nakátěl velký stromy P. Nalila kalnou vodu do flašky St.

Výjimku jsem slyšel jednu: Nakoupil si *vařeního* Š.

b) Dobejvat: Už žádnej pařez nedobejvala St. Dobejvali tam zlatou rudu Š. — Ale také se klade genitiv: Dobejvali tam kamena Š.

c) Dojíždět: Dojížděl starej dvůr St.

d) Nechat: Nechala ju (t. čepicu) tam ležet St. Nechal je St. Ty psi tu kůžu nechali St. Nechala tam jednu na noc St. Ten nůž nechal u ní St. Nechal tam peníze St. Nenechal ju (t. knížku) synovi Š.

Genitiv slyšel jsem v těchto případech: Museli sme brambor nechat St. Zanechali toho St. Von povidá, aby fšeho nechala St.

e) Potřebovat: Potřebuju košilu Š. Potřeboval štvrtku vola St. Ta saň potřebuje každej den jednu vosobu St.

f) Pozbyt: To meno už nepozbyde St. Jen dybych nebыl pozbyl husle a huzlíček! St.

g) Prosit: Prosila sem ju Š. — Ale: prosím *ich* (když lidé onikají).

h) Užívat: Mohli užívat les Š.

ch) Žádat: Žádal starostu Š.

k) Podošahnout (t. j. dosáhnouti): *Podošach* to Š.

8. Akkusativ klade se za dativ při slovesech *učit, učit se, naučit se*, na př.: Učil sem se hudbu Š. Učil sem se řemeslo kolárský St. Naučil sem se egzecírku P.

9. Akkusativ klade se za instrumentál:

a) při slovese *zapovrhnout*: Zapovrhli ho C.

b) Místo předložkového instrumentálu mn. čísla přídavného jména přisvojovacího, na př.: za Benešovy, říkají na Cikhaji a ve Stržanově také akkusativ mn. čísla rodu středního, na př.: Děda pase *za Strakova* (třeba si doplniti slovo: *humna)* C. Matulka je *za Vosrbaurova* St. — Ale také se říká v těchto vesnicích: za Strakovy, za Vosrbaurovy.

10. Ve Škrdlovicích pravil jeden stařec: Byli sme až *na Čumplova* (doplň: *pola*).[1]) Ale ostatní lidé říkali: Byl (byla) sem na *Čumplovejch.*

11. Akkusativ bez předložky říkají někdy lidé místo akkusativu s předložkou *na* ve slovech: *kouknout se*, *podívat se*, na př. ve Stržanově jeden mladík, otočiv pilu okolo ruky, pravil ke mně: »Kouknou se *ji!*« (místo: *na ni;* tento mladík naučil se v cizině užívati koncovek přehlasovaných); ve Škrdlovicích pravila ke mně jedna stařenka, ukazujíc na svého vnuka neposedu: »Podívaji se *ho!*«

4. Lokál.

Lokál jmen místních klade se dosti často bez předložky *v*, na př.: Von bыl ten istej *Přibyslavi* St. Byla sem *Přibyslavi* P. Nevím, co *Přibyslavi* vyved Š. Viděl jsem jednoho mynáře *Přibyslavi* Š. Byl sem *Přibyslavi* Š. Byla sem *Přibyslavě* Š. Byl sem tenkrát *Škrdlovicích* Sv. Tady *Škrdlovicích* ňákej Zezula mněl černokněskou knížku Š. Naší mladý[2]) dědoušek mněl grunt *Vlachovicích* Š.

Řidšeji je slyšeti bezpředložkový lokál jiných podstatných jmen, na příklad: Já sem byl vodvedenej *sedumaštyrycátým roku* P. Bylo to *vosumaštyrycátým roce* Sv. Byl sem *maštali* St. Byla sem *chlívě* St.

Ve větě: »Hraběnka dala ty lipy *vnitřku* vyčistit« St — možno lokál *vnitřku* pokládati za příslovce jako lokál *venku.*

Ale ve všech těchto případech klade se častěji lokál s předložkou *v*: f Přibyslavi, f Škrdlovicích nebo ve Škrdlovicích, v maštali, f chlívě, f šestasedumdesátým roce atd.

5. Instrumentál.

Proti spisovnému jazyku je instrumentál opatřen předložkou *s*:

a) Větším dílem instrumentál prostředku a nástroje, na příklad: Praščil prajskýho hulána *s tou sklenicí* St. Ťal *s ním* (totiž: prutem) do vody St. Skazí se *s něma* (t. mašinama) vobilí St. *S tým popelem* musí potrousit cestu St. Údávila se *s tvarohem* St. *S tou vodou* sem si je (totiž ruce) umyl St. *S tou sekerkou* musíte udělat kolo St. Sáh do mise *ze žlicou* St. *S tým vytím* nás vyrušil Š. To se musí *z hrabjama* uhrabat Š. Zašplíchala sem se *s krví* Š. Votíral *s tým* kliky Š. *S týmle penízem* koupíš fšecko Š. *S tým* dělaji větrníky Sv. Ucuchal sem se *s kravama* Sv. Tlouk sem ho *s pytlem* Sv. *S tým bolavým prstem* musel psat C.

Instrumentál prostředku a nástroje bez předložky *s* jsem slyšel v těchto případech: Uďál *tou křídou* kolo P. Teťka *pluhama* nevoraji St. Vorá *kravou;* voral sem *kravama* Sv. *Tým rahýnkem* ďál díry St. Ťal *tým prutem* do vody St. *Tým* točil Sv. *Tejma mochorůfkama* nehojed taky se hojí Š. *Tým* to rozežene Š. Museli pracovat *dobytkem a koňma* Š. To fšecko se ďálo *robotama* Š.

---

[1]) Název vršku u Škrdlovic.

[2]) T. j. dědoušek naší mladé hospodyně.

b) Při slovesech:

α) *hnout*: Voni *s ním* nemohli hnout St;

β) *chlubit*: Chlubil se *s tým* v hospodě St

γ) *uhodit*: *Š člověkem* uhodilo C;

δ) *zatřást:* Zatřás sem *s ním* Sv.

c) Při přídavných jménech:

α) *spokojenej*: Nejni *s tým* spokojenej Š;

β) *vinen*: Ten sedlák je ze *fšechným* vinen S.

2. Proti spisovnému jazyku kladou lidé instrumentál *společnosti* někdy *bez* předložky *s*. Slyšel jsem tyto příklady: Můj otec pásíval voli *pohunkama* Sv. Sloužil *bratrem* na vojně Š. Jel na pole *hochem* Š. Zároveň *tou vestou* mněl špenzl Š. Ouvařlivej hrách se uvaří zároveň *bramborama* Š. Šel *dobytkem* na pole Š. Šel sem *mamou* Sv.

3. Instrumentál doplňkový: Pot Škrdlovicama bыl hroznej rymník, teď je to *loukama* Š. Ďál sem v Brně *tovaryšem* Š. Mněli ho *mrtvolou* St.

4. Instrumentálem označuje se též určení místa na otázku: *kde?* na př.: *Vejvozem* eščе byl sních St. Ty lipy *prostřetkem* vyhynuly St.

Jiné instrumentály místa: Chodí *jarmakama* po světě Š. Šel sem *prostřetkem* cestou Sv.

5. Instrumentál způsobu: *a*) bez předložky: Musel jít *suchou hubou* dom St. Řezník a krejčí šli *vandrem* Š. — *b)* S předložkou *s*: *S násilím* je musel vzít Š.

6. Spodoba (attrakce) pádův.

Jestliže na nepřímém pádě některého podstatného jména měl by záviseti genitiv, klade se zpravidla místo genitivu ten pád, ve kterém je příslušné podstatné jméno, na př.: Hastrman chtěl Kršku utopit na žlice *vodě* Š (místo: na lžičce vody). Sedlák dyš seje, má se hubou vobrátit proti vejchodu *slunci* Š (místo: proti vejchodu slunce). Ke konci *srpnu* se sečou vofse Š (místo: ke konci srpna). F polou *Podláně* uďáli příkopu Š (místo: f polou Podlána). Přišli na polou *cestu* Š. Na polou *cestě* stála borovička Š. Šel sem prostřetkem *cestou* Sv.

Vždy se říká: jel nebo voral a t. d. s párem *koňma*, s párem *volma*, z dvouma (třema, štyrma) párama *koňma* nebo *volma*, z dvouma (třema, štyrma) párma *koňma* nebo *volma*, na př.: Vidívali nebožčíka Ulricha jezdit s párem *vohnivejma koňma* St (nebo: s párem *z* vohnivejma koňma).

Místo: *s párem koňma, s párem volma* říká se také: *s párma* koňma, *s párma* volma St.

7. Přesmyk pádův.

Musím bejt žif *z ruky prací* (= z prací ruky). Sme živi *z rukouch práce* P. Živil se *z holejch rukouch* práce Š.

8. Přesmyk a spodoba pádův.

Každej utíká z lesa *vo dušu stracení* Š (vlastně: vo stracení duše t. j. jako by šlo o život). *K mašinám topení* je to dobrý P (vlastně: k topení mašin). Vejdu (t. j. vyjdu) *přet sluncem vejchodem* P. Tak málo (t. j. zřídka) je pěkně po *senách dělání* Š.

V. **Přídavné jméno.**

Na Cikhaji 82letý stařec (r. 1900) vyslovil dvě věty, ve kterých přídavné jméno zastupuje příslovce, totiž: Je tam *hrozná* dobrá voda (místo: *hrozně* dobrá voda). K tomu gruntu je *hrozná* pěkná louka (místo: *hrozně* pěkná louka). — Ve Škrdlovicích pravil jeden stařec: Von je hodnej *náramnej* člověk (místo: náramně hodnej).

VI. **Náměstky.**

1. Osobní.

1. Před podmět, vyjádřený podstatným jménem, klade se velmi často nadbytkem náměstka 3. osoby, na př.: A von mu na to votpovídá ten vandrovní St. Vona chtěla ta matka, aby šel do setnice St. Vono na něj přišlo spaní St. A vona k němu přišla ženská St. A voni se spustily varhany St. Voni byly plný vokna světel St. — Von mně ten syn povidá P. Voni tam skákaly světýlka P. Voni neščípou muchy P. — Von se z ní (t. slámy) udělal voheň Š. Voni dřív bejvaly kamna Š. — Vona to byla borovička Sv. — Tak jich bylo sedum tejch čarodenic St.

Někdy se taková nadbytečná náměstka s podmětem věty neshoduje, na př.: Vono u tý vápenice sou takový trávníky P. Vono je kolem zeď St. Vono často lidi viděli neco Š.

I v bezpodmětných větách klade se někdy nadbytkem náměstka *vono*, na př.: Vono se topilo z venku Š. Vono se prášilo Š.

2. I před předmět klade se často nadbytkem náměstka osobní, na př.: Musel ji vykopat tu ceru hrobař St. Dyž ju votstrčila tu zástrku, šla na hráz St. Pozvali nás do mněsta fšecko vojsko P. Já sem ho sám slyšel hejkala Š. Ať ju čert mrchu veme Š. Vot potkof se jim jiskřilo koňům P.

2. Přivlastňovací.

Místo náměstky *svůj* a t. d. slyšel jsem dvakrát náměstku *můj* a t. d. Mněl sem u sebe holku po *mý* ceři P. Tu (t. fajfku) musím vzít *mýmu* prachdědovi na vokášku Š.

3. Vztažné.

Rozdíl mezi *co* a *kerej* byl vysvětlen ve tvarosloví.

Náměstka vztažná *co* zastupuje také:

1. Předložkový pád náměstky vztažné, na př.: Dříví bylo fšecko na tem místě, *co* (= na kterém) chtěl tu kaplu stavět St.

2. Vztažné příslovce *kde* nebo *kam*, na př.: Tady bejval most, *co* (= gde) je ta cesta k Vysokýmu St. F tom lesejčku, *co* (= gde) byl ten vobrázek, vidím stát člověka Sv. Přišli naproti tomu místu, *co* (= gde) sem byl na čekání Š. Teď jeli tam, *co* (= kam) je poslal na to místo St. Přídem na druhou stranu, *co* (kam) von myslil Š. To nejni tam, *co* (= kam) sem vás poslal St.

3. Vztažné příslovce *kdy* nebo spojku *když*, na př.: F tem časi, *co* (= kdy, když) sem nemněl ešče opšíd, sloužil sem ve Vysokým P.

4. Přirovnávací příslovce *jako*: Tak byl širokej *co* k tý lavici Š.

VII. **Sloveso.**

1. Infinitiv.

1. Infinitiv zastupuje někdy větu podmětnou nebo předmětnou, která se uvádí spojkou *aby*, na př.: Ten kamen nepatří bejt venku St (= nepatří se, aby ten kamen byl venku). Mněla na pilno utíkat dom Sv (= mněla na pilno, aby utíkala dom).

2. Infinitiv označuje také účel; v tomto případě zastupuje infinitiv větu účelnou nebo podstatné jméno s předložkou *na* nebo *k*, na př.: Co máte jest? Š. Nicem (t. j. nic sem) jest nedostal St. Tohle budou mnět potpalovat St (= na podpalování). Ta jama byla přichystaná ty vlky chytat St (= na chytání vlkův). Obrlajtnant nás vzal trhat most St (= abychom trhali most). Zanes ho (t. servít) svý ženě zhandlovat Š (= aby ho zhandlovala). Dvořák řek, aby ho dal do jinýho levíru dělat Š (= na práci).

3. Infinitiv při neosobném slovese: *přijde (příde, přide)*, *přišlo* vyjadřuje *nutnost*, na př.: Přišlo jim (t. tatínkovi) dávat do peci P (= tatínek musil a t. d.) Přišlo na nás mašírovat do Vídně P. Tam přišlo vokolo tý zdi jít St (= tam bylo potřeba a t. d.). Mně přišlo jít na vartu Š. Přišlo na něj stát vartu Š.

4. Infinitiv klade se též při osobných tvarech slovesa *přijíti*; tato vazba zastupuje trpný rod sloves, na př.: Přišli vobá dvá sedět Š (= byli zavřeni). Přišel na vosumnást roků sedět Š. Ty hutě přišly zrušit St. Tam přijde lidu zničit! Š (t. j. tam bude mnoho lidí zničeno!).

5. Infinitiv samostatný (absolutní): Každej se divil, co se stalo: *utít* kus trávy a šavla *se rospadnout* na kousky Š. *Nebejt* křenu, ani kost by ze mně nebyla Š.

6. Dativ s infinitivem: Teťka je kunšt *živu bejt* St.

7. Akkusativ s infinitivem. Kromě akkusativu s infinitivem po slovesech *viděti* a *slyšeti*, kterého se užívá také ve spisovném jazyku, slyšel jsem akkusativ s infinitivem také po slovese *poznati*: Švec poznal mynářa napřed jít Sv (79letý stařec r. 1900).

2. Spodoba tvarů slovesných.

Místo infinitivu, závislého na imperativě, slyšel jsem jednou imperativ: Tule si poď sedni! P (= tule si poď sednout!).

VIII. Výpustka (ellipse).

Ženský mněly zlatý čepce vysoký — padesát zlatejch jenom za portu na ten čepec P. Pozdrželi sme se trošku domu P (totiž: na cestě, cestou domu). Vůl zařval a sem tadyle na ten lesejček a dom Š.

IX. Změna vazby (anakoluth).

1. Můj dědoušek handloval ve fšem: tříslo, přízu, voves, špice P. — 2. Povidá, voči abych zamřela a za chvilku je vodevřít P. — 3. Tak teřkej milou nevěstu — vystrojili jí pohřeb St. — 4. Tak teťkej matka — musel ji vykopat, tu ceru, hrobař St. — 5. Z mněsta Žďára nákej zedník Zábrš — toho zavolali a zavázali mu voči St. — 6. Tenle Krška starosta — toho chtěl hastrman utopit na žlice vodě Š. — 7. A ešče za to dostal — byl přijatej za hajnýho Š.

X. Způsob mluvy.

Dosti často je slyšeti lidi, ani mluví zpěvavým hlasem. Protahují totiž poslední slabiku posledního slova ve větě (anebo poslední slovo věty, je-li jednoslabičné) a vyslovují tuto slabiku (anebo toto slovo) hlasem zvýšeným. Ve Škrdlovicích na př. vyslovila jedna žena otázku: »Kam ženeš?« tak, že ve slově »*ženeš*« protáhla druhou slabiku *eš* a vyslovila ji hlasem vyšším nežli slovo *kam* a první slabiku *že*. — Na Cikhaji vyslovil jeden stařec větu: »To už je let!« tím způsobem, že v posledním slově *let* protáhl samohlásku *e* a pronesl ji hlasem vyšším nežli slova: *to, už, je*.

Někdy rozkládají lidé samohlásku posledního jednoslabičného slova věty anebo poslední slabiky posledního slova věty ve dvě stejné samohlásky, protahují první samohlásku, ale zvýšeným hlasem vyslovují druhou samohlásku, na př.: Přestá-*aň!* Co tam děláté-*e*?

Někdy pronášejí lidé zpěvavým hlasem i některé slovo uprostřed věty, na př.: To mó-*oc* se utiší Sv.

Zpěvavým hlasem mluví lidé nejvíce v rozmluvách, řidšeji, když něco vypravují; mluví tak:

1. V otázkách, na př.: Kam utík*áš*? Š (ve slabice *áš* vyslovuje se *á* táhlejším hlasem než obyčejné *á*). Gdes to vz*ál*? Š. Co to j*é*? Š. Kam pud*é*? Š. Dete vyžín*át*? Š. Musíte tam dělat takovej šram*ót*? St.

2. V odpovědech, které se pronášejí s větším citem, důrazem nebo pohnutím mysli než obyčejně, na př.: Kam žen*éš*? Dom*ú*, dom*ú* Š. Gdo to povidal? Já neví-*im!* Š.

3. Ve větách rozkazovacích, které se pronášejí s větším důrazem než obyčejně, na př.: Přestá-*aň*! P. Pojte t*ám*! Š. Přite sem, tetk*á*! Sv.

4. Ve větách zvolacích, které se pronášejí se zvláštním pohnutím mysli, na př.: Pomáhej (nebo: pomahej) Pámb*ú*! Jen počkejt*é*! Š. Nebojte s*é*! To nejni strašidl*ó*! Pojt*é*! Sv. S Pánem *Bohém!* (všude).

5. I ve větách oznamovacích, když se pronášejí se zvláštním důrazem nebo pohnutím mysli, na př.: To mó-*oc* se utiší Sv. Pudem se tam podív*át* C. Pudem se podívat do Strčanov*á* C. Tam je zem jako *štél* C.

Ale tento zpěvavý způsob mluvy je slyšeti řidšeji než na Polensku a Přibyslavsku a lidé, když mluví zpěvavým hlasem, nemluví hlasem tak táhlým a zvýšeným jako na Polensku a Přibyslavsku.

B. Souvětí.

I. Souvětí souřadné.

1. Souvětí souřadné místo souvětí podřadného.

a) Přinesu je domu, budou se mně smát St (t. j. jestliže je přinesu domu a t. d.).

b) Teď sme přišli — tady řikaji »Na Kučkách« St (t. j. teď sme přišli »Na Kučky«, jak tady řikaji).

c) Přišel pod nějakou »Skalku« se tam říká St (t. j. přišel pod nějakou »Skalku«, jak se tam říká).

2. Střídání časův.

a) Já honem *stal* a *vyskočím* s příkopy a *běžím* s flintou na něj Š. — *b*) *Slyší* šplachot na vodě, *vohledne* se tam a *viděla* krásný děťátko na vodě Š. — *c*) V nekolika minutech *vytáhne*, *nebylo* nic Š.

3. Hysteron proteron.

Tak šla jedna sluška z Vídně a vyhrála tisíc zlatejch St.

II. Souvětí podřadné.

1. Věty předmětné.

1. Před větu předmětnou, která je uvedena spojkou *aby,* klade se někdy nadbytkem spojka *že,* na př.: Voni pytel toralů přinesli, že aby jim dal kůžu St.

2. Nepřímé věty tázací uvádějí se (kromě náměstek a částic tázacích) spojkou *esi, jesi, esli, jesli* místo částic *zdaž*, *zdali,* obvyklých ve spisovném jazyku, na př.: Ptal se ho, *esi* je duch dobrej nebo zlej Š. A šli k tomu švagrovi, *jesli* zabíjel prase Š.

2. Výpustka.

1. Ve větě hlavní často se zamlčuje sloveso výrokové; mluvící osoba ponechává posluchači, aby si je sám domyslil. Příklady: Tak mynář, že bude (totiž: za kmotra) St. A rychtář, že vo nich (t. synech) neví St.

Tatínek, že nevěděl, co si má počít St. Von dycky, že ju bude strašit St. Vona teťka, do Žďára že ju musí dovest St. Hejkal, že na krkanofský hory Š (t. j. chce býti zažehnán).

2. Velmi často se vynechává věta hlavní (nebo řídicí), na př: Gde mohly (t. ženky) dostat jaký dítě nebo zhandlovat — St. Co slíbilas tý ženě, tak pudeš teď se mnou St (doplň: musíš vyplnit a . . .). Teď k ní přišla ta ženka a aby jí přinesla nebo zhandlovala dítě St. Tak k němu šla, aby jí pučil pětku St. Jela do lesa že bude sekat pařeze St. Voni pytel toralů přinesli, že aby jim dal kůžu St. Dívala se, že nemá ty hračky u sebe St (doplň: a viděla, že . . .). Dyž Honza přijel do hradu, tak co bude Honza žádat St (doplň: tak král se ho ptal). Viděl, že sou (t. ty princezny) kref a mlíko; jak by je moh vysvobodit? St (doplň: přemýšlel . . .). Vystrčil hlavu, co chcu P (doplň: a ptal se . . .). Položil sem ho na zem a: »Nevím, co se mu stalo« Š. Poslali drába, aby ho (t. rychtářa) doved, proč nejde g řízení Š (doplň: aby rychtář pověděl, proč . . .). A šli k tomu švagrovi, jesli zabíjel prase Š. Prosila ho, co činí Š (doplň: aby povážil, co činí). A teťka, že tu vodu na ňu vylije Š.

3. Stahování.

Dvě různorodé věty vedlejší stahují se někdy v jednu vedlejší větu tím, že sloveso, společné oběma vedlejším větám, klade se jen jednou, na př.: Dyš ta silná hmla v březnu mněsíci kerej den přijde, za sto dní vot toho dne je istotně bouřka Š (vlastně: Dyš ta silná hmla v březnu mněsíci přijde, za sto dní vot toho dne, kerej přijde, je istotně bouřka).

4. Změny vazby.

1. Člen věty hlavní (nebo řídicí) přesmykuje se do věty vedlejší, na př.: Teď jeli tam, co je poslal *na to místo* St (vlastně: Teď jeli tam na to místo . . .). Šenkýřka jim dávala, co mněla *peníze* St. Co mněl mynář *peníze*, tak každej pes mněl pod hubou polovičku P (vlastně: Každej pes mněl pod hubou polovičku peněz, co mněl mynář).

2. Člen věty vedlejší přesmykuje se do věty hlavní, na př.: F tem klášteře povidalo se, že je velkej poklad St (vlastně: Povidalo se, že f tem klášteře je velkej poklad). Viděla ty hračky, že sou to tý nebošky St (vlastně: Viděla, že ty hračky sou tý nebošky). Jeden bednář světýlka viděl, že skákaji Sv. Poručil škadronu husarů, aby tu byla Š (vlastně: Poručil, aby tu byla škadrona husarů). Na Beranovým kopci na velkej pátek řikali, že je tam umrčí truhla s penězi Š (vlastně: Řikali, že na Beranovým kopci na velkej pátek je umrčí truhla s penězi).

5. Přímá a nepřímá řeč.

1. Vypravování se mění v přímou řeč. Vypravování, jehož podmětem je nějaká třetí osoba, mění se někdy v přímou řeč, která se klade do úst této třetí osobě, na př.: Tu mu to skočilo na záda. Von byl silák.

»ale nemoch sem se toho uchopit, abych to byl schodil« Š. Přišli (t. moji rodiče) k náký Březině lesu. Sotvá že byli asi deset kroků f tý Březině, najednou se strch takovej vítr, »že sme vostali celý strachem vomráčený« Š.

2. Přímá řeč mění se někdy ve vypravování, ve kterém se o podmětě přímé řeči mluví jako o osobě třetí, na př.: »Dyš přidu k vohňu, tady vidím chlapi vedle vohňa ležet . . . Chcu se schybat pro uhlíček, že si zapálím« a zatím, *jak se chtěl schybat,* už to hořelo f Pařezinách Sv.

3. Nepřímá řeč mění se někdy v přímou, na př.: A teď povídá (t. sluška), dyby ju tak něgdo vyvedyl na kus, aby »na mně něgdo nevystoup a mně je (t. peníze) nezebral« St. — Von povidal, že ho vopklopila hrůza, »vlasy mně stouply na hlavě a já sem utíkal pryč« Š. — A von prej že ne, »já sem šel zrovna do tý chalupy« Š. — Otec povidá, že prej »tadyle Francek může jít s váma« Š.

C. Příslovce.

1. Příslovce místa: *nede, negde, něde, něgde, nide, nigde* ve všech vesnicich mnoho lidí — zvláště starších — říká místo příslovcí: *někam, nikam,* na př.: Nepudu *nide* St. *Nede* sem to položil St. Uš sme nešli *nide* St. Nechoď *nide*! P. Nemohla dojít *nide* na nocleh St. Tatínek *něde* šel St. Člověk netrefí *nigde* Sv. Šel *nede* Sv. *Negde* utekli Sv. Kam deté? *Něde* tak na besedu Š. Šel *něde* C.

2. Příslovce *jak* klade se po komparativu a po přídavných jménech *inej, inší* místo spisovného *než,* na př.: Vy ste vinější *jak* já Sv. To byly inší časy *jak* teď P. Teď nastalo mezi knězama inší modlení, *jak* bylo dřív Sv. Cempírek je mlačí *jak* já Š.

3. Příslovce *jako* má kromě významu přirovnávacího ještě tyto významy:

a) = *tak říkaje, jakoby,* na př.: Je *jako* pádolík mezi tým Š;

b) = *prý,* na př.: Důchodní řikal, že ji ve snách *jako* viděl St. Měl pro to pronásledování, že mu to uďál *jako* sám St;

c) = *totiž, to jest,* na př.: Tahle cera, *jako* má, to viděla taky C. Šel dom, ležet *jako* C. Tadyle Franta -- *jako* syn — může jít s váma Š. Von tam bejval *jako* na noc Š.

4. Příslovce *jen, jenom* klade se po záporném slovese ve smyslu spisovného příslovce *než,* na př.: F seknici neležely *jen* děti St. Neber si žádnýho koňa *jen* támle toho bílýho St. Švališerom nic nezbejvalo, *jenom* že museli jet spátky St. Já sem nešla *jen* k ní pro bochník Š. Vona nevotpovídala, *jenom* tak: Co slíbí, nesplní, velkej řích Š.

5. Příslovce *honem* má kromě významu: *rychle* také význam: *bezmála, téměř, skoro,* na př.: Šel až *honem* doprostřed lesa Sv. A ani *honem* pro sebe by si nebыl moh nechat St.

6. Příslovce *pádem* znamená: *náhle, znenadání,* na př.: Bárta *pádem* na něj vytáh nůž Š.

7. Příslovce *těškem* (t. j. těžkem) znamená: *sotva*, na př.: Dneska uš *těškem* přídou St.

8. Příslovce *ležmem* Š znamená: pořád, ustavičně.

D. Předložky.

1. Předložka *k* s podstatným jménem *hrůza* klade se velmi často místo přídavného jména výrokového *hrozný*: To je *g hrůzi,* to bylo *g hrůzi.* I nejstarší lidé tak mluví.

2. Předložka *mimo* pojí se s genitivem, na př.: Šel *mimo falářovy vůle* na krchof St.

3. Rčení s předložkou *na*: *Na* Čechách Š (vedle toho: *v* Čechách); sou *na* holý ruce živi P; šel sem *na* kus dálejc; šel sem *na* kousek dálejc; vodešel *na* kus, *na* kousek; zabe tě to *na* nožičky Sv.

4. Předložky *naprostřed, prostřed* pojí se s lokálem, na př.: *Naprostřed silnici* ležel kůň P. Vostává *naprostřed mněstě* Š. *Prostřed vopci* je rybník. — Ale předložka *prostřed* pojí se také s genitivem, na př.: Vono je to *prostřed* polí Š.

5. Rčení s předložkou *po*: Chodí *po* hůlce (t. j o hůlce) Š, Sv. Chodí *po pořítkou* (t. j. pořídkou; tak se říká všude o chudých příslušnících obce, kteří chodí na stravu dům od domu).

6. Předložka *pod* klade se vždy, když se označuje výměra pozemku, na př.: *Pod* mnoho set jiter toho bylo Š. Mám tam *pot* šest mír lesejka Š.

7. Rčení s předložkou *vo* (t. j. *o*): Děláme *vo* zelí Š (t. j. kroužíme zelí). Děláme *vo* senách Š (t. j. sušíme a svážíme seno). Chodili sme do lesa *vo* polífce St (t. j. nejedli sme nic než polévku). Hoch bude *vo* tý kávě až do poledne Š (t. j. když se ráno napije kávy, pak už nic nejí až do oběda).

E. Spojky.

I. Spojky souřaďovací.

1. Spojka *a* se vynechává mezi jmény dvou světců, jichž památka připadá na týž den, na př.: v nedělu bude Filipa Jakuba; zejtra bude Petra Pavla; bylo to přet Filipem Jakubem; bylo to přet svatým Petrem Pavlem; bylo to na Filipa Jakuba; bylo to na svatýho Petra Pavla; stromy kvetou po Filipě Jakubě; bylo to uš po svatým Petře Pavle; a podobně.

2. Spojka *ale* klade se zřídka na prvé místo ve větě; častěji se klade na druhé, třetí, ba čtvrté místo ve větě, na př.: Teď *ale* falář příde Sv. Já sem *ale* ho začal tlouct Š. Potom přideme *ale* k lesu Sv. Kněz mu to *ale* vymlouval Sv.

Spojka *ale* nabyla také významu příslovce *asi,* na př.: Bylo mně *ale* třicet let Š. — Příslovce *asi* je slyšeti velmi zřídka.

3. Spojka *či*, *čili* v rozlučovacích otázkách přímých i nepřímých nahrazuje se vždy spojkou *nebo*, na př.: Ptal se ho, esi by ho tam nechal *nebo* ne St.

Místo spojky *či* na začátku přímé otázky říká se: *co pak*, *cák*, na př.: »V Mněsci ten voheň uďál velkou škodu.« — »Jakej voheň?« — »No f sobotu co tam byl. *Cák* ste vo tem neslyšeli?« Š.

II. Spojky podřaďovací.

1. Spojkou *aby* uvádějí se také věty podmínkové, na př.: *Aby* nebyli vykříkli, tak by se jim nebъlo nic stalo Š.

2. Spojka *dyž* klade se často doprostřed věty, třeba na čtvrté, páté i šesté místo, na př.: První noc *dyš* tam přišla, tak nebъlo nic St. Vot toho lesa *dyš* přišli k tomu potoku, tak se rychtář zastavil Š. Šak ale fořt a mládenec *dyš* to viděli, tak byli přestrašený P.

3. Spojkou *jak* uvádějí se nejen věty přirovnávací a časové, nýbrž také:

a) Věty přívlastkové, na př.: Rozďála prostěradlo, *jak* mněli na posteli St (jak = jaký).

b) Příslovečné věty místní, na př.: Přijeli tule, *jak* je ten kamen St. Přišel, *jak* je ta studňa na pastvišči Š (jak = kde).

c) Příslovečné věty důvodové na př.: Přišli sme do jedný dědiny švápský, *jak* Uhři řikaji »Švábi« Němcom St (jak = protože).

d) Příslovečné věty podmínkové, na př.: *Jak* mně nedáš slepicu a servít, tak tě dám rosekat Š (jak = jestliže).

Oddíl osmý.

Seznam zvláštních slov.[1]

A.

Ádjunk, gen. *a* St adjunkt
álija, gen. *-e* St stromořadí

B.

Babouk, a St pavouk
babučina, *y* St pavučina
bašovka, *y* Š druh brambor, který zavedl nějaký *Baše,* obchodník ve Žďáře

[1]) Do tohoto seznamu pojata jsou i taková slova, která se vyskytují 1. v některém kraji českém, jestliže mají *a*) odchylný význam, *b)* nějakou zajímavou zvláštnost jazykovou (buď hláskoslovnou nebo kmenoslovnou); 2. v některém kraji nebo místě moravském nebo slovenském (i když mají týž význam). Neboť někdy je důležito zjistiti: 1. že v různých krajinách může vzniknouti týž úkaz hláskoslovný nebo kmenoslovný, 2. že to neb ono slovo které je dosud doloženo jen z Moravy nebo Slovenska žije také v Čechách.

Bejkovnica, e C název louky

belek, lka: »to je práznej strom; ten se zakope do zemně, gde je proud, a vyvrtá se v něm díra, aby voda votcházela pryč« (Jakub Fijala ve Světnově); studánka obložená dutým kmenem (v záp. Moravě: *belík)*

Bída: *karelská Bída* je řada chalup mezi Karlovem a Škrdlovici; *škrdlofská Bída* je řada chalup na severním konci Škrdlovic

blaňka, y »je tenkej smrček; to se dělá plot s tým« Š (Cempírek)

na *Blatinách* chalupa ve Stržanově

blivánka, y, velká borůvka

blud: blud ho podešel = zmátl si cestu

na *Bodlákový* C název louky

brabenec, a mravenec

brabisko nebo *brabišče, ete* mraveniště

bramboro P (mn. č. brambory, -rám, -rách) = brambor Š = brambora St, Sv, Š

Bříšč, e žen. = Vříšť, vesnice v okrese novoměstském na Moravě; přídavné jméno: *břískej*

brně, ěte dítě z brněnské porodnice, které si někdo vzal na vychování

brouhat se broditi se sněhem, vodou

Brumlas, a: v Brumlasi St název louky

buřnej bejk = divoký

butr, u Sv = *butra* C = *putr, u* St, Sv, Š nevyvařené máslo

buncák, a P druh knoflíků

bytelnej: 1. bytelná cesta, hruška Š = dobrá; 2. bytelnej kvartýr, nůž St, Š = pořádný; 3. bytelná tráva Š = pěkná; 4. bytelná zdrava = výživná

C.

Cejch, a C název lesa

cejtit: kromě *cítiti* znamená také: *slyšeti*, na př.: necejtila sem, že prší Š

courák, a »to byl kraťounkej kabátek, jakej nosily ženský za starejch časů« P (Pikhartová)

Č.

Čachtat jíti pomalu

čempelo Š želízko u nože

čepák, a St, Š hrnec na smetanu

číst znamená také: *mysliti*, *domnívati se*, na př.: Čtla sem, že nám jeden dá půl metráka brambor St

čupernej St, *čuprnej* Š čiperný

čut znamená také: *tušiti*: Voni uš čuli, že ten kůň je hastrman Sv

D.

Dářčina okraj rybníka Dářka

Dářko (ze slova: *Žďársko)* rybník, ležící asi 10 minut od Škrdlovic na západ; protéká jím hlavní pramen řeky Sázavy

Darovár, *a* Š název panského pole a panské louky, »že to bylo jednou darovaný«

dat: von nechtěl jináč *dat* = udělati Š

Dělnišče mn. č., gen. *Dělnišč* = *Dělniska*, gen. *Dělnisk* = *Dělniščata* Sv, Š les u cesty ze Škrdlovic do Světnova

díl: *tým dílem* = proto, na př.: *Tým dílem* se menuje ta hora Žákova Hora C; ten rymík (t. Strž) se tak menuje *tým dílem*, že se jednou strhal St; *tým dílem* utíkal Š

dlouho znamená také: *pozdě*, na př.: Nevěděly sme, jak je dlouho St

dobrotkyň, ě nebo *dobrotkyně* (nom.) Š dobrodinka

dodat si P otráviti se

dokazovat C dováděti, skotačiti (o dětech)

doudlavej Š (o stromě) dutý, na př.: doudlavá lipa

drhačka ženská, která drhne len v pazderně

v *Dubinách* St název pole

duchná: na mou *duchnou!* = na mou duši!

dundelec, *lca* Š chomáč, na př.: F šátku sem jim poslala *dundelec* peřího

F.

Fedruňk, a i *u* Š, podpora na cestu, která se dává ve mlýnech krajánkům

fujavica, e Š plískanice

G.

Grádl, *a* Š límec u pláště

H.

Hádka: *Zíchova hádka* Sv název rybníka

hajdat Š hádati (o cikánkách)

hájenka Š hájovna

hánět P, Sv honiti, na př. dobytek na pastvu

harbula, *e* bakulovité dřevo

hejkman, *a* Š hejtman (častěji se říká: hejtman)

hemzat se hemžiti se

híva, y jíva

hlas: ten zedník to dal *do hlasu* = rozhlásil to St

hlídat se na někoho Š = dívati se na někoho

hlubáň, *ě* žen., »je na loukách voda vylitá, kerá málo vottýká« Sv (Jakub Fijala)

hmla, e St, Sv, Š mlha

hnizet: »voves *hnizí*, dyž ho červi podežerou« Š (Cempírková)

honem znamená také: *skoro, téměř*, na př.: Nedostal *honem* nic Š

hory znamená také: *lesy*, na př.: Tu sou náramný *hory* Š

hovnivár, *a* St hovnivál

hranit hraničiti
hrkem: »vobilí *hrkem* zrá« Š t. j. rychle, kvapně
hroutit kromě *bořiti* znamená také: *káceti*, na př.: *hroutili* les St
huščina, y houština

Ch.

chácholit děcko Š chlácholiti, konejšiti
chlejstat St silně téci, na př.: »Voda mně *chlejstala* s tejch voči«
chmejtat nohy St přešlapovati
chrt, a, chrtek, a St, Š krtek (ve Sv a P: *krt)*
chrtina, y, Š, St nebo *chrtišče, ete* Š, St krtina
chumela, e chumelice
chvístat St silně plíti
chyba žito udělá *chybu* St = žito bude špatné

J.

Jačet Sv, Š křičeti; »co *jačíš?*« tázala se matka plačícího dítěte
jatelina, y jetel
na *Jestřebí* Sv pole a louky
Jinkovec, ca = *Inkovec* několik chalup o samotě stojících, patřících ku Stržanovu
jitřnosti Sv, Š vnitřnosti

K.

Kadlátka, y Sv, Š švestka (strom); *kadlátko* Sv, Š švestka (plod)
Kancovka, y Sv název louky
kapratit: »voves *kapratí*« Š = je kadeřavý
karelskej přídavné jméno utvořené ode jména *Karlov*
Karlo = Karlov
Kašůvka, y Š les u Karlova
kátět, řidšeji *kátit* káceti
klouzet klouzati (vedle: *klouzet* říká se také: *klouzat)*
Klusač, a Sv název lesa; »*u Klusača*« název pole
kňačet: kalousek *kňačí* Š (Leopold)
kočanina, y Š rozlezlý škrob
kolaj, a: chodí jeden za druhejm po *kolaji* P t. j. po pořádku za sebou
konouška, y »to je henčůfka s plachty; na poli se zarazí do zemi dvě tyčky a do nich na příč se položí rahýnko a na to rahýnko se uváže plachta a do tý plachty se položí děcko« (Trojánková v Polničce)
Kopajiny C název pole
korela, e St cholera
korovlat, a Sv kolovrat
Košíčky P louky

kotrlec vína, gen. *kotrca* Š hrozen
kotrlíček hrozen,[1]) gen. *kotrlíčka* Sv hrozníček
kouřmo, a P mlha
Kovářka, y Sv název louky
koženice mn. č., žen., Š kožené kalhoty
kožinky mn. č., žen., Š kožené kalhoty
krádl, a Š límec u plášče
kraml, a skoba (z něm. Klammer)
kramle mn. č., žen., oškvarky
křidla, e, křidlica, e poklička
křipka, y Sv pták křivka (jinde: *křivka)*
křitek, a St bicykl: učí se jezdit na *křítkovi* St
křižák, a St stříbrný peníz, který platil 5 zl.
křižní cesta Š křižovatka
křížovačka, y Š křižovatka
krouzedlník, a Š kouzelník
krouzlo Š kouzlo
kruťák, a C hřídel u ždímáka (přístroje na ždímání příze na bělidle)
Kučky, žen.: na *Kučkách* St název pole
Kuchařka Sv název louky; tuto louku dostala nějaká kuchařka, která sloužila v zámku v Klášteře
kulán, a a *kulánek, a* St »to je kulatej kus dřeva, uříznutej ze stroma na polena« (Blažíček); *kulány* se dělají obyčejně z usekaných větví

L.

Láska nebo *láskování* práce v lese, hlavně sázení smrčků, kterou konají lidé zadarmo, aby směli choditi do lesa na roští
láskovat dělati zadarmo práci v lese, hlavně sázeti smrčky; kdo neláskuje, nesmí choditi do lesa na roští
latovák, a [2]) latovní hřebík
láz: na *Lázích* Sv, pod *Lázy* Sv názvy polí
lazír, a holič
lazírovat holiti
leberija, e revoluce
lebírník a P, Š revírník
lefkej Sv lehký
legramace, e C reklamace
legrut, a novobranec
na *Lejtně* St název pole
Lemperky Sv název lesa; mám pole u *Lemperek;* byl sem v *Lemperkách*

[1]) Tvar »hrozen« je gen. pl.
[2]) tvrdé *l.*

lenůšek, a stolice, která má lenoch
Leščina, y Sv název lesa
Lísek, a Sv název lesa
luciper, era St bicykl: jezdí na *luciperovi* = na *křítkovi*
luciperák, a St kdo jezdí na kole
lundat se toulati se

M.

Markůvka, y St vrch u Stržanova; také se říká: Markova skala, Marků kopec
márnej špatný, na př.: řepa je *márná*
márně: pozbyla sem voko *márně* t. j. beze vší příčiny
máslo vyvařené máslo
Medřič, e žen., Meziříčí
mlaď, mláď: z *mladě* nebo z *mládě* St z mladu, z mládí, za mladu (ve Š: z *mládí*)
mladictvo Š mládež
močovka Š, *močůvka* St hnojůvka
mochorůvka, y muchomůrka
Molhovka, y Sv název louky
mordíř, a St vrah
mostiny mn. č., žen., cesta z kulatého dříví na mokrém místě položená, hať
mrskut, a mrskání o velikonoci
mysel: mněl na ňu mysel St = myslil na ni

N.

Nabankat [1]) natlachati, namluviti
nabejvat Š: jařica, voves *nabejvá* = roste
námnělnej: vobilí je *námnělný* Sv = pěkně se mele
namněřit namířiti
napořídko Š, *napořídkovato* Š chodit = choditi na stravu dům od domu (o chudých příslušnících obce)
nastojatě: žito nám rostlo *nastojatě* = když ještě na poli stálo
naupřímky (všude), *naupřímy* Sv, *naupřinky* Sv, Š jít = jíti přímým směrem někam, napřímiti si přes pole a louky
návinnej kyselý
nedjed, a Sv medvěd
neduha, y P neduh
nechval: von byl *nechval* rád P = aspoň rád; *nechval* se chyt voza St = sotva
nepočas, a Sv špatné počasí
neprevit Sv hluk, šramot, na př.: děláte *neprevit* v domně Sv (o rozpustilých, skotačivých dětech)

[1]) tvrdé *n*.

nest: jako kastrol *se* to *nese* St = vypadá to jako kastrol
Netálija, e Italie
nuckat Š nutiti

O.

Ouvařlivej hrách Š hrách, který se brzy uvaří
ouvehla, e Sv úhor
ouvoce, e ovoce

P.

Pádem Š náhle, najednou, na př.: *pádem* na něj vytáh nůž
padlík, a P, Sv dolinka (také: *pádolík* Š)
padna, y C panna
pahrbina, y Sv pahorek
palačky mn. č., žen., Š »třísky vot šindela. co se pořezem zřežou« (Cempírek)
pálenka, y Š palírna (také: *palírňa)*
pařák, a C káď, ve které se paří příze na bělidle
Pařeziny mn. č., žen, Sv, Š název lesa
pastvica, e pasačka
pazderka, y St (také: *pazderňa)* pazderna
pazoury: vzala sem na pazoury St = lekla sem se
pelišče, ete St pelech; našla sem *pelišče* vajec (Blažíčková)
pelunka, y St pelyněk
Perná C název louky
pernica, e St »to je miska s kamena vysekaná; jako kastrol se to nese, ale že je to hlypší a na tem se dává psovi žrat« (Blažíček)
Peryta (z něm. Berghütte): v *Perytě* St název pole
petrol, u Š, *petrolena, y* Sv, Š, *petrolín, u* St, Sv, Š, *petrolina, y* St petrolej
petržela, e St petržel
Pihoviny C název louky
Piňovatka, y Sv název louky
plemenitej: to sou *plemenitý* brambory Š = plodné
plíščenica, e Š plískanice
Ploviny St název lesa
plychejř, a St, Š puchýř
pobočák, a Š (také: *pobočník, pobočnica)* pobočník
podejít: blud ho *podešel* P, St = zmátl si cestu
Podlán, a Š název lesa
podlejší vedlejší
podlíkače, í muž., K, St podvlíkačky
Podlouka, y Š název pole
pohroutit P: dal stavení pohroutit = pobořiti
pochládek Sv chládek
polundat se Š potoulati se

pontrubí St podtrubí (v rybníce, ve mlýnské struze)
popýtat se Š poptávati se
porádejk St pořád (také: *pořád, porád)*
poraďovat se Š raditi se
pořídko: musí ho živit *pořídko* Š (t. j. posílati dítě na stravu dům od domu); chodí po *pořídko* P, St, Š (také: chodí *pořídkou*[1]) P, St, Sv, Š, *na pořídkou* P, *po pořídku* P, *po pořídkou* P, St, Sv) chodí na stravu dům od domu (o chudých příslušnících obce); má cizí dítě *na pořídko* Š (posílá je na stravu dům od domu)
pořídkovač, a Š kdo chodí pořídkou
poskopca, poskopečka
posticha tiše
potomejk potom
potvora: hejkal mu skátěl stromy *na potvoru* P = jen na oko, aby si ze člověka tropil šašky (stromy ve skutečnosti nebyly skáceny); uďál mu to *na potvoru* P = naschvál
předloněm St předloni
přejmout: bъl strachem *přejmutej* St
přepýtat se Š přeptávati se
přídrahej: dobytek je přídrahej Š = dobytek platí
přihloupej[2]) St přihlouplý
přijít: přišlo jim dávat do peci Sv = musili
přimalej[2]) trochu malý
příplatnej: dobytek je příplatnej Š = dobytek platí
přiřídkej Š trochu řídký (na př. oves)
přisprostej[2]) trochu sprostý
přístihy: pustili sme se domu na *přístihy* P = přímým směrem přes pole a louky
přístva, y: chodit na přístvu C = choditi do lesa na dříví
přítah, a S přitažlivost
přizelenej[2]) trochu zelený
Prošíkov: šel do *Prošíkova* St = prosil, dal se do prošení
prvejk St prve, dříve

R.

rana: v tý *raně* hejkal bъl pod voknem St = v tom okamžiku
rása St (Blažíček), jinde: *řása,* gen. *e* záře
repeška, y žlutý mravenec
rezatej P, Š rezavý
rezatět P rezavěti
rosjetlit se St rozedníti se
rozhod, a Š: hodiny maji malej *rozhod* = kyvadlo dělá krátké kyvy

---

[1]) Instr. podstatného jména *pořídka,* který nabyl významu příslovce.
[2]) Předpona *při* je krátká.

rozhodní cesta Sv křižovatka
rozhroutit rozbořiti, na př. zeď
rozvejra, y, muž., Š rozpustilý, dovádivý kluk, skoták
roždinečka, y St halouzka, větévka
rožeň, g. *rožňa* Š (vedle toho: *rozen* Š) hrozen (ve Světnově: hrozen)
Rychtářka, y P název lesa, který někdy patřil k rychtě
rymik, a St, Sv (vedle toho: *rymik, a* St) rybník
rymník, a C. St, Sv, Š (vedle toho: *rybník, a* Sv, Š)

Ř.

na *Řebeně* Sv název lesa
řebica, e Sv kobyla (vedle toho: kobyla, e)
pod *Řebínkem* C, Sv název lesa

S.

Samotěhou (příslovce) sme jeli = táhli sme sáně sami, táhli sme samotížky
samotížky, žen., sáně, které lidé táhnou
Sebranec, a Sv skupina chalup u Světnova
sejmout se St, Š vzejmouti se: vlákna se mu *sejmuly* Š = vzňala se, zapálila se
sezdat se P vzdáti se (ve válce)
síkat P iterativum slovesa *sect* (síci)
sjet, a Sv svět (vedle toho častěji: svět)
sjetlo St, Sv světlo (vedle toho častěji: světlo)
skalka, y hromádka kamení na štěrkování silnice
skařoupka, y nebo *skařupina, y* Sv skořápka, skořepina
sklid, a nebo *u* sklízeň
Skříby, žen., Sv vrch a pole u Světnova
skulka, y skulina
slychy: nebylo po něm *slychy vidy* St
smrtholka, y[1]) smrťholka »je panenka ušitá z hadrů fšelijakejch; nosí ju na smrtelnou nedělu na jedlice na vršku« (Jan Straka na Cikhaji)
snět, a Sv, Š »uřízl si hodnej *snět* t. j. stromek; »je dřevo (t. skácený strom) celý, neroščípaný« (Cempírek ve Š); »je slabší klada« Sv
snítek, a Sv nebo *snítka, y* Š slabší strom, slabší kláda
soudcí, iho soudce
spačnej C kdo se spáčí
sporota: letos nejni *sporota* Sv = obilí málo sype
sprašuje se padá drobný sníh
srdce: přiložil k tomu srdce Š = uvěřil tomu
stěk, a vztek

[1]) s tvrdým *t!*

stěkat se dováděti, skotačiti
stěkavej hoch = dovádivý, skotačivý
stežník, a stezka
stoličky Š hranice v lese: »Prf byla vobec (t. j. obecní les) až po radostínský *stoličky*« (Cempírek)
strašák, a S člověk, který se bojí
strboul, a »je ňat, s kerý vopadaly lupínky,« na př.: »To sou *strboule* na bramborách silný!« Sv
strejka, y, muž., Š strýc
střenko, a St (vedle toho: *střemko* Š, *třenko* Sv) střenka
stříbřit se: vězdičky se *stříbřily* Š hvězdy (t. létavice nebo meteory) padající k zemi jasnějším světlem zářily
Stružina, y Š potok u Škrdlovic
Stružník, a Sv název louky (dříve to byl rybník)
Strž, e, žen., rybník mezi Světnovem a Stržanovem
stržník, a Š kdo málo dává, když kupuje; člověk, který při koupi strhuje peníze, šidí
suchánek, a podeschlý smrček
suchár, a St, Sv suchý strom; suchá větev St
suchárek, a Š podeschlý smrček
sušica, e (vedle toho: *souš, a)* suchý strom
světlíčko, a C (vedle toho: *světýlko)* bludička
svinstvo, a P černý dobytek
svitavej voves Š »dyž svítí, dyž je ho moc prázného« (Cempírková)
svítit: voves *svítí* Š »dyž je ho moc prázného«
svůj: přivedli ho ke *svýmu* (doplň: rozumu) = k vědomí, ku paměti (o člověku, který byl ve mdlobách)

Š.

Šarapát, a Š šramot, lomoz
ščakle, ete silná větev
ščakýlek, a slabší větev, odhazek z haluze Š
ščasně říká se i tehdy, kdy nelze mluviti o žádném štěstí, kdy je řeč o nehodě nebo o nešťastném, smutném případě, na př.: Ten hastrman ho *ščasně* utopil Š
ščepná tráva Š — první tráva, která na jaře vyroste, na př.. Ščepnou trávu mráz uhlupí Š (t. j. zničí)
ščestí: »*na to ščestí*« říká se i tehdy, kdy se mluví o nehodě nebo nešťastném, smutném případě, na př.: *Na to ščestí* mně voči votekly a já sem načisto voslep St. *Na to ščestí* ten pohrabáč umřel St. Von bыl moc hodnej člověk, ale *na to ščestí* za rok umřel K
ščetka lesa Š kousek lesa
ščetník, a Š četník (vedle toho: četník)
Šindelná Š les mezi Škrdlovici a Cikhajem

škaroupka nebo *škarupina, y* P, St, Š (na Cikhaji: *škařoupka*) skořápka
Škrdlák, Škrdlán obyvatel Škrdlovic
škrdlovskej přídavné jméno utvořené ze jména Škrdlovic
šlakovec, vca St bačkora
šmergust, a pomlázka
pod *Šourem* C, Sv les u Cikhaje; pole u Světnova
Štanúbl, a nebo *Štanýbl, a* P název rybníka
štvrtcent, a Š

T.

Taji, tajihle C, Sv někdy místo: tady, tadyhle
Talijánčina, y St Italie
teďka nyní
tehdivá, tehdyvá tehdy
Tenklíčná P název lesa
teprová Sv, *teprvá* teprv
tředlena, y Š ženská, která tře len
třenko, a Sv střenka
tule (vedle toho: *túle)* místo: tuhle

U.

Učitelka, y Sv louka, kterou dostával učitel
uhánět se Sv unaviti se honěním, na př. dobytka na pastvě
uhlídat se Sv unaviti se dlouhým hlídáním
uhlupit Š zničiti, na př.: ščepnou trávu mráz uhlupí
uhroutit se St částečně se sbořiti, na př.: kraj se s ním uhroutil
upomnět St upomenouti
upovážení Š opovážení
utínit se nebo *utínět se* Š skrýti se, na př.: »Dalo se do dešču a já sem se *utínila* pot strom« (jiná stařenka ve Škrdlovicích pravila: »*Utiněla* sem se pot strom, dyš pršelo«)
uvehla, e P, St, Š (také: *ouvehla* Sv) úhor

V.

Vandla, e, vandlička, y Sv vana, vanička
vařeja, e, vařejčka, y St, Š vařečka
vážisko St, Sv, Š dřevo pro váhy u vozu
vejhlídka, y St vyhlídka (v okně)
vejjezd, a St (také: *vejvoz, a*) úvoz
vejraž, e, žen., Š vyražení, zábava, na př.: S tejma hošma je vejraž!
vejřez, a mladé stromky vyřezané v lese
venka St ven

vňuk, a vnuk (říká se i o děvčeti)

vobec, e 1. obecní pozemek Sv, Š, na př.: vystavěl si na *vobci* domek; 2. obecní les, Š, na př.: prf byla vobec aš po radostínský stoličky, teď je to panskej les; 3. = obec C, St, na př.: vobec vyhrála [1]); 4. obecní dům pro chudé P, na př.: zvostává na *vobci*

Vobecnica, e, C název louky

vobratečka, y St, Sv, Š hůlka na obracení ovsa

vodravka, y C druh dýmky

vodzdůla St, Sv

vodzhůra Sv

vochmejtnout se hmátnouti

Vokrajky, ů Š lesíky u Škrdlovic při moravských hranicích

Vokrouhlica, e Sv název louky

vokřín, a P, St, Sv, Š slaměnka na chléb

Vokůrkovská louka St

voloupat Š oloupiti, na př.: zloději voloupali Panenku Mariji

Vosičiny Sv název pole

vostranek, a Sv, Š; *vostraněk, a,* mn. č. *vostraňky* St postranek

Vostrov, a Š název lesa

Vubčina, y nebo *Vůbčina, y* les mezi Stržanovem a Světnovem

Vůbčiny Š pastviny u Škrdlovic

vůbec, e 1. obecní pastviště St, Sv, Š, na př.: dám krávu na *vůbec* Š; huse se pasou na *vůbci* St, Sv; 2. obecní les ve Světnově; 3. někdy: obec, na př.: vod *vůbce* nedostávám nic P; musím platit do *vůbce* C (na Cikhaji má slovo »*vůbec*« význam »*obec*« jen v uvedeném rčení, jinak se říká: *obec* nebo *vobec*)

vůkolno St v okolí

vyhrnout kozu Š vyhnati srnku

vykáchtat se Š hlučně se vysmáti

vynášet: ta jedlička *vynášela* jeden pár krova C = z té jedličky udělali jeden pár krovu

vyrčitej den (ve Světnově a Škrdlovicích také, ale řidšeji: *vyčitej* den) den, kdy lidé mohou choditi do lesa na roští

vyščibrat Sv vyžrat, vyhlodat

vyvdřet se St vypařovati se (o bažině, močále a pod.).

Z.

Zahánět Sv připřahati

zahroutit St zabořiti, zasypati, na př. kamením

Zaječka, y Sv, Š název lesa

Zákutiny, žen., Sv název lesa

Zálesko C, P krajina na sever a východ od Cikhaje, oddělená od Cikhaje lesy

[1]) Mladší lidé říkají: *obec*, na př.: Nejsem *obci* na voptiž Š. Naša *obec* je chudá C, Sv.

zalíbka, y St zalíbení
zamřít voči P, Š zavříti oči, zamhouřiti oči
zamykáč, a Š nůž na zavírání
zápař, u C příze naložená v kádi na paření (na bělidle)
zárubní studňa C studna opatřená srubem (na rozdíl od *belka*); »studňa roubená kamenem« Š
zástrka, y St kus dřeva, kterým se zamyká dřevěný zámek přibitý na dveře
záščik, a St záští
záškrk, a Š záškrt (vedle toho: záškrt)
zavedne ve dne
zbuj, a, muž., P vzbouření, povstání
zbuja, e, muž., Š zpurný člověk
zbuník, a Sv, Š (ve Stržanově: *zbujník* a ve Škrdlovicích: *zbuník* i *zbujník*) dovádivý, rozpustilý chlapec
zbuníkovat Sv dováděti (o rozpustilých dětech)
zdobrotit se P udobřiti se, smířiti se
zezerzat nebo *zerzat* St zrezavěti
zerzavej rezavý
Zimolejta, mn. č., nebo *Zimolejty* P, Š pole, louky a les u Polničky a Škrdlovic
Zlatnice, mn. č., C, Sv, Š les mezi Cikhajem a Škrdlovici
zmrsknout si Sv pochutnati si
zplundřit pole Š zkaziti
Zubačka, y C název lesa

Ž.

Žaběna, y Š druh hub
Žákovica, e, řidšeji: *Žákovina, y* Žákova Hora
žampánka, y druh brambor
žanygl, a C bylina žanikl
ždímák, a C přístroj na ždímání příze na bělidle
železec, zca St past na krysy
žížňavej Sv (na Cikhaji: *žíznivej*) řeřavý, žhavý, na př.: *žížňavá* nebo *žíznivá* cihlička
na *Žlebech* Sv pole a louky u Světnova
Žlebina, y C název lesa (ve Sv: *Žlabina*)
žvejchat žvástati, tlachati

Dodatek.

B.

Bahnit se Sv hnisati (o ráně, vředě)
bělica, e Sv drobná bílá slíva (na Moravě: *běličku*)
belina, y, belinka, y Sv, Š bylina, bylinka
bičifšče, ete Š vedle toho také: *bičišče*

boulovatý mračno Š: mračno, mající podobu velké boule (»Na Jakuba bylo moc boulovatejch mračen na nebi; to je istotně moc snihu« Š, Cempírek)
brabenisče, ete Š, vedle toho: *brabišče, ete* mraveniště

Č.

Čumel, g. *čumla,* mn. č. *čumle;* zdrobnělé: *čumílek, lka* Sv »tráva, co dobytek na louce, na pastvě, vytrhne a nechá ležet« (Fijala)
na *Čumplova,* na *Čumplovejch* vršek, přes který jde silnice ze Škrdlovic do Stržanova (»šel sem na *Čumplova,* byl sem na *Čumplovejch«)*

D.

Drápelí suché haluze
droužka, y družička

F.

Fángle, gen. *-e* (stř. rod) C, Sv, Š prapor (vedle toho: *fángla, e* St)
fšimožně Š všemožně

G.

Gyjometr, *a* Š geometr

H.

Hašpánek, u Sv drobné kroupky
hrč, *e,* žen., Sv velká boule; hrbol ve dřevě; »to je brambor jako hrč«

Ch.

Chčestí St, vedle toho: *ščestí* štěstí
chčasnej St, vedle toho: *ščasnej* šťastný

J.

Jařičný (stř. rod) strniště po jařici
jeduvatina, *y* Š hadí jed
jimel, gen. *jimla* Sv = *jilem,* gen. *jilma* Š jilm
jitřina jitřní mše vánoční

K.

Káchtat se hlasitě se smáti, chechtati se
kalouž, e, žen., Sv, Š kalužina
kaprati P, Sv, Š kapradí
kaprycí St kapradí
klast znamená také: *mysliti, domnívati se*, na př.: »Já sem kladl, že bude po tem větře pršet« Š (Cempírek)

klenica, e, klen
klícek, a: *klícek* lesa Sv kousek
klubat klovati
kmejtnout se Š kmitnouti se
korobička, y Š, *korovička, y* Sv korouhev
kotrč, a: kotrč rozní (gen. mn č.) Š hrozen
kroz Š skrze
krz Sv skrze
kučka, y »sou tam *kučky* lesa« Sv t. j. lesíky
kulit se Š kouleti se
kupcovka, y Š kupcová

L.

Laštuvka, y P, St, Š, *laštovka* Š (jen od jednoho starce), *lašťuvka* Sv, *laščuvka* C vlaštovka
ležmem (příslovce): »ty děti u nás byly *ležmem*« Š t. j. byly u nás pořád, ustavičně
Likištajn St, *Likrštajn* Š, *Liktrštajn* Š = Liechtenstein
louža, e C, P, *louž, e* C, St, Š, *luža, e* St nebo *lúža, e, lúž, e* Sv louže

M.

Machota, y Š: »z lenu vostala *machota,* kroupy ho rostloukly« (Cempírek) = padrť
mejhnout se Š mihnouti se
mejtník, a Š nebo *mejto* P míra (dvě mírky), která se dává za mletí z měřice
močár, a močál, bažina, mokré místo na louce nebo na poli
morák, a Š »had morovatej« (Cempírek)
Moravka, y nebo *Moravkyň, ě* Moravanka
mostnice mn. č. Š = *mostiny* Š (viz toto slovo)
mráká se Š mračí se
mrtvina, y Š: »leželo to fšechno mrtvinama« (Cempírek) t. j. úhorem

N.

Nabít kolo = dáti nové špice do kola
nánes, u nános
náščiva, y nebo *návščiva* návštěva
naščivit nebo *navščivit* navštíviti
ňať, ě nebo *ňat, ě* nať
nebozíz, a nebozez

O.

Orláb, a (z něm. Urlaub) dovolená
oupadlík, a Š, vedle toho: *padlík* dolinka

P.

Padlina, y Sv = *padlík* dolinka
padoucina, y Š padoucí nemoc (jen od jedné ženy)
plíšče mn. č. Š »je dešč ze snihem, protože to *plije* do voči« (Cempírek)
pluchejř, a Š, vedle toho: *plychejř*, puchýř, vřed
podivokej Š trochu divoký
Podrybník, a Š název polí a luk
podvozek, a Š náprava u vozu
pochladnej St trochu chladný, na př.: dneska je *pochladno*
poščípanina, y Š místo hadem uštknuté
příhon, a P obecní pastviště
přiklesovat Š: »u vážiska se *přiklesuje* jen jedna rosporka« (Cempírek) t. j. přidělá, zavěsí
přímět, ě, žen., Š vřed, puchýř, modrá neštovice na noze
přituhej Š: »brambory sou *přituhý*« t. j. trochu tvrdé
proceství procesí
prodaj, a nebo *e* prodej
puklička, y Š = *přímět*

R.

Rejpat rýti rýčem, lžicí anebo jiným nástrojem
rejt rýti (jen o krtku)
rejž, u, muž., Sv rýže
relmo St (místo: lermo) hřmotně
renčák, a Š rýnský
rovno St, Sv přímo, na př.: »šel sem *rovno* dom« St (vedle toho také: *přímo)*
ruhlík, a Š rulík, vrkoč
ryzák, a Š »je had rezatej, jedovatej«, zmije (slova »zmija« se neužívá, říká se zkrátka: »had« nebo: »had ryzák, zerzák«)

S.

Sítovat plésti síťky z vlasů
skřenčit (bezpochyby ze staršího slovesa: *zkřemenčit)* ztvrdnouti, na př.: *skřenčilo* to fšecko (o bramborách) St, Š; brambory sou *skřenčilý*, sázeli sme je do ouvara St
slepák, a Š slepýš
smršče, ete Sv (ze staršího slova: *smrčišče)* smrček, bičiště
stíkat se Š stékati se
Stružencc, nca rybník u Světnova
sypky mn. č., žen., St »sou drobný kroupky, co padaji v zimně«

Š.

Šarapátit Š lomoziti, dělati hřmot
šesták, a šesták
šindeláky, ů Sv: »Japaks tam pochodil? Jak ti dá táta (totiž: nevěstin) moc *šindeláků?*« t. j. peněz, věna

šklubat škubati
šlopa, y šlepěje
šloupnout St šlápnouti
štvrták, *a* čtvrt litru
šup P: máme brambory na *šup* t. j. na loupačku
šupavo Sv: vaříme brambory na *šupavo* t. j. na loupačku
švatrc, *a* Š třapec hroznový, hrozen, na př.: koupila sem *švatrc* rozní (Hillerová)

T.

Tvrdina, y Š tvrdost

U.

Usta mn. č. otvor ve dvířkách u kamen

V.

Vejhřiště mn. č. Sv (do *Vejhřišt*, k *Vejhřištům*, lok. *Vejhřištích,* instr. za *Vejhřišťama)* vesnice *Hříště* u Přibyslavě; jméno *Vejhřiště* atd. vzniklo z lokálu »ve Jhříštích« a to už v době, kdy začáteční souhláska *j* ve slovech »*jhra, jhřiště*« ještě nebyla odsuta [1]) (srovnej německé jméno *Wegstädtel* = č. Štětí, které vzniklo z českého lokálu »ve Jštětí«)
vejnes, u Š výnos, užitek, na př. z pole
vejpustek, a Sv, Š rozpustilý hoch, nezbeda; ve Stržanově: obecní pastviště
venskos, *a* Sv skříň se šuplíky (bezpochyby z něm. Wäschkasten)
větrnica, e St, Š vichřice
vobložit kolo = dáti nové loukotě na kolo
vohnoutka, y menší síť
voje, ete oj
vokroužet nebo *vokroužovat* řepu Š okrajovati
votíkat Š otékati, na př.: votíkala mu noha
vůkolečnej Š okolní
vyklesnout rosporku = odebrati, vyvěsiti rozporku z vážiska

Z.

Zalamovat: »to učitelství ho nezalamuje« Š t. j. netěší
zerzák, a Š = *ryzák* zmije

Ž.

Želízka mn. č., Š železná past
želiščata mn. č., Š železná past
žula gen. *e* Š had; »vypadá, jako by mněl stříbrný penízky po sobě« (Cempírek).

[1]) Tvary: *Vejhřiště*, do *Vejhřišť* atd. je slyšeti také v okolí Přibyslavském na příklad ve Velké Losenici (Velosenci).

OBSAH.

ROZPRAVY
ČESKÉ AKADEMIE CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA
PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ.

TŘÍDA III. ČÍSLO 22.

NÁŘEČÍ ČESKOMORAVSKÉ.

NAPSAL

IGNÁC HOŠEK.

DÍL DRUHÝ:

PODŘEČÍ POLNICKÉ.

ČÁST II.

UKÁZKY PODŘEČÍ POLNICKÉHO.

V PRAZE.
NÁKLADEM ČESKÉ AKADEMIE CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA
PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ.
1905.

PUBLIKACE

III. TŘÍDY ČESKÉ AKADEMIE POSUD VYDANÉ.

ROZPRAVY.

ROČNÍK I.

Čís. 1. Dr. *Jan Kvíčala.* Nové kritické a exegetické příspěvky k Vergiliově Aeneidě. . . . . Cena 3 K — h
» 2. *Adolf Patera.* Jana Amosa Komenského korrespondence. Cena 3 » 60 »
» 3. *J. Truhlář.* Počátky humanismu v Čechách. . . . Cena — » 80 »
» 4. *Robert Novák,* Grammatická, lexikální a kritická pozorování u Velleja Paterkula. . . . . Cena 1 » 80 »
» 5. Dr. *Jiří Polívka.* Kronika o Bruncvíkovi v ruské literatuře. . . . . Cena 2 » 80 »

ROČNÍK II.

» 1. Dr. *V. Mourek.* Syntaxis složených vět v gotštině. Cena 6 » 40 »

ROČNÍK III.

» 1. Dr. *Jan Kvíčala.* Bádání v oboru skladby jazykův indoevropských. Část I. . . . . Cena 4 » 80 »
» 2. *Robert Novák.* Mluvnicko-kritická studia k Liviovi. Cena 4 » — »
» 3. *Vavřinec Josef Dušek.* Hláskosloví nářečí jihočeských. I. Část: Consonantismus. . . . . Cena 1 » — »
» 4. *Josef Truhlář.* Humanismus a humanisté v Čechách za krále Vladislava II. . . . . Cena 3 » 20 »

ROČNÍK IV

» 1. *Ferdinand Menčík.* Příspěvky k dějinám českého divadla. Cena 2 » 60 »

ROČNÍK V.

1. Dr. *Jan Kvíčala.* Kritické a exegetické příspěvky k Platonovým rozmluvám I. Faidros, Gorgias. . . . . . Cena 7 » — »

ROČNÍK VI.

» 1. *Josef Zahradník.* O skladbě veršů v Iliadě a Odyssei. Cena 2 » 80 »
» 2. *Vavřinec Josef Dušek.* Hláskosloví nářečí jihočeských. II. Část: Vokalismus. . . . . Cena 1 » —
» 3. Dr. *Jan Kvíčala.* Kritické a exegetické příspěvky k Platonovým rozmluvám. II. Protagoras. Symposion . . Cena 6 » 40 »
» 4. *Ignác Hošek.* O poměru jazyka písní národních k místnímu nářečí. Cena — » 40 »

ROČNÍK VII.

» 1. *Jan Loriš.* Rozbor podřečí Hornoostravského ve Slezsku Cena 1 » 50 »

ROČNÍK VIII

» 1. *Ignác Hošek.* Nářečí českomoravské. Díl I. Podřečí polenské. Cena 2 » 60 »

ROČNÍK IX.

» 1. *Vavř. Jos. Dušek.* Kmenosloví nářečí jihočeských Cena 1 » 50 »
» 20. *Dr Václav Vondrák.* Studie z oboru církevněslovanského písemnictví . . . . Cena 3 » 20 »
» 21. *Ignác Hošek.* Nářečí českomoravské. Díl druhý: Podřečí Polnické. I. . . . . Cena 2 » 70 »

ROZPRAVY
ČESKÉ AKADEMIE CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA
PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ.

TŘÍDA III ČÍSLO 22.

NÁŘEČÍ ČESKOMORAVSKÉ.

NAPSAL

IGNÁC HOŠEK.

DÍL DRUHÝ:

PODŘEČÍ POLNICKÉ.

ČÁST II.

UKÁZKY PODŘEČÍ POLNICKÉHO.

F. Jedlička 15/9 05

V PRAZE.
NÁKLADEM ČESKÉ AKADEMIE CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA
PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ
1905.

TISKEM ALOISA WIESNERA V PRAZE,
KNIHTISKAŘE ČESKÉ AKADEMIE CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA
PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ.

A. Ze Stržanova (Strčanova).

1. Vo přídle.

Leny tady taky sejou [1]) a letos maji tady lenu moc setýho. Tady sejávali moc lenu, pak přestali a zas uš teď začínaji. Esi budou [2]) věřit, u jednoho sedláka nás trhalo jedenást třeba tři nebo štyry dni a mněl třeba sedum lešení f pazderce. A fšecko tady mněli z lenu: na posteli poslamky a povleky, utěráky i šaty do kostela ženskejm byly s příze. To se koupila bavlna na ty štráfky, jakou hdo barvu chtěl. Příza bьla [3]) bílá a teď bavlna do toho, tak sukňa bьla pěkná. I k muzice šaty byly s příze. Jedny povleky na postel vydržely sedum roků.

Do vánoc se nepřede večír, jen ve dne se přede. Začnem příst, jak se venku nemůže dělat. Prvejk se mlátilo cepama; čelátka mlátila až do večera a večír musely děvečky sednout k přaslici třeba do jedenásti hodin. A teď nepředou honem, až je fšecko vymlátěný, a pak předou až do jara, dokuď je co. Potom se ta příza nese do Karla,[4]) tenká a pačesná. A koudelná se dá dělat jen tak na pytle a na ty trávní plachty. F chaloupkách se začíná příst aš po vánocích; do vánoc se večír dere peří. Dysse [5]) huse zabí,[6]) zase je tady peří.

Z lenu se přede trojí přídlo: napřed koudel, potom pačiska a teď len. A teď jim to povím, jak to dopadá. Ta koudel je tlustá, s tý se dělaji pytle anebo plachty na trávu a s pačisky můžou se dělat buď sukně na sebe nebo košile. A z lenu taky košile, ale to už je tenká košila. Pačesný plátno a tenký plátno dává se do Karla na bílení biličovi.[7]) Tam sou biliska.[8]) Hdo [9]) musí těško pracovat nebo do lesa, ten aby mněl pačesnou košilu.

Dyš to napřade,[10]) tak už ví, kolik toho bude mít loket. Patnást pásem koudelný příze to je loket plátna a pačesný příze přadýnko to je dvacet pásem, to je zas loket plátna. A tenký příze přadýnko to je třicet pásem, je zas loket plátna.

Jozefa Synková, po chalupě *Bednářka*,
72 let stará (r. 1900).

[1]) T. j. r. 1900. — [2]) To pravila vypravovatelka ke mně. — [3]) V participiích minulého času: *byl, byla, bylo* vypravovatelka vyslovovala zhusta, jako mnozí jiní lidé, zvláště starší, místo samohlásky *y* zvláštní slabou, nejasnou samohlásku (polohlásku), kterou označuji staroslovanským písmenem ъ. Tato slabá, nejasná samohláska není zvukem hrdelným, nýbrž zní asi tak, jako bychom vyslovili *bl*, *b-la* (dvouslabičně), *b-lo* (dvouslabičně) a po souhlásce *b* maličko ústa pootevřeli. Tím vzniká mezi souhláskami *b* a *l* zvláštní slabý, nejasný zvuk, který nezní ani jako *e* ani jako *y*. — Ale vypravovatelka nevyslovovala tak důsledně; někdy — zvláště ve vypravování — vyslovovala: *byl*, *byla*, *bylo*. — [4]) T. j. Karlova. — [5]) T. j. *když se*. Ve plynné, nenucené řeči spojka *dyž* a náměstka *se* splývají v jedno slovo a souhláska *ž* ve spojce *dyž* před náměstkou *se* buď se změní v *s* — čímž vzniká: *dysse* — anebo se vysune — čímž vzniká: *dyse*. Táž osoba říká někdy: *dyš se*, někdy: *dysse* a někdy: *dyse*. Často je nesnadno rozeznati, řekla li mluvící osoba: *dysse* či *dyse*. — [6]) T. j. zabijí. — [7]) T. j. běličovi. — [8]) T. j. běliska. — [9]) Častěji se říká ve Stržanově *gdo*. — [10]) Vypravovatelka říkala někdy: *přede* a někdy: *přade*. Třeba si doplniti podmět: *přadlena*.

2. Proč Strčanofský byli vosvobozený vod desátku.

Ve Strčanově byli vosvobozený vode fšech desátků. Za mlada sem slejchával vod rodičů a domácích lidů fšech, že v zejmně[1]) jel tady panáček[2]) s Kláštera — tady bejvalo kněžů ale padesát. Bylo tolik snihu, že jel na saněch přes chaloupku a zabořil se. A lidi se zběhli, dyš to viděli, a pomohli mu vocad.[3]) Tak jim slíbil za to, že nebudou nigdá desátky dávat. Tak byla tato vobec na vždycky[4]) vod desátku vosvobozená. Vodefšad dávali a tady nedávali nic.

František Krška, výměnkář,
80 let starý (r. 1897); † 1899.

[1]) Zpravidla se říká: *v zimě*. — [2]) T. j. kněz. — [3]) Obyčejně se říká: *vocaď*. — [4]) Obyčejně se říká: *dycky*.

3. Vo robotě.

U nás nemněli robotu, mněli kontrachty a ďál každej dříví, jak kerej mněl grunt, třicet aš pětatřicet sáhů dříví a ešče platili na kontracht. Na Moravě si voblíbili robotu, že prej pomine, se spolíhali, a vona pominula, aš se vykoupili. A potom toho litovali. V Rosice[1]) Kuba sám mně povidal — votíral sem tam u něj len — že jeho žena zanesla na zádech do Přibyslavi třicet funtů dvacítníků za robotu.

Týž.

[1]) T. j. V Rosičce.

4. Vo zlejch časích.

Teťka je zle, ale f sedumaštyrycátým roku bylo ešče hůř. Tenkrát byla velká neouroda. Tenkrát bylo bída, ó Bóže, nedopouščej. Míra žita koštovala sedumnást, vosumnást renskejch, aš přišla za devatnást. Za devatnást až dvacet grejcarů přišla libra chleba. Míra jahel koštovala vosumadvacet renskejch, bečka brambor štyry aš půl pata renskýho. Lidi

prodávali peřiny a šactvo a ešče si naďáli dluhů dost. Ze spálenýho žita ve Žďáře — dyž vyhořel Žďár — za štrnást grošů mírku mouky platili a to byla ešče nejdarebnější mouka; to bylo jako hlina. Za mírku mouky vot kroupek — je černá, to nejni jako samomletá z ječmena — taky platili štrnást grošů. A dyš se toho najedli, nemohli s toho vyžit,[1]) leželo to jako písek v žaloutku, vonemocnělo s toho moc lidů. Chodili do lesa na houby, a s toho člověk až votek, protože lesní zdrava[2]) je divoká. Učitel Adrian f Setňově s tejch houb celej votek, ani nemoch chodit. Mněl chudák štyryadvacet zlatejch vejmněnku za rok; jak pak moch s toho bejt žif? Chudák musel pást krávu a tlouct skalky[3]) na silnici.

Týž.

[1]) T. j. nemohli to strávit. — [2]) T. j. strava. — [3]) T. j. hromádky kamení.

5. Vo strašidlech.

I.

Nebožčík bratr dyž byl svobodnej, jak stává chasa večír venku, tak šel člověk ze psem. A mněli ho za istýho, že je to Fuksů Johanes, že de vod holky, a křičeli na něj: Johanes! A přiběhli na kousek a vono jak by se s toho uďál sud a valil se g Břečkom do dvora; s kopečka do dvora. A přeci byli tří chlapi k tomu a fšecí se dost báli. Do jednoho domu běželi fšecí, do maštale, a strachem padli přes prah. Dyby to byl jeden, nedivil bych se, a to byli tří přez dvacet roků starý. A bylo mně to moc divný, že se toho tak polekali.

II.

Vo tejch strašidlech[1]) je to hrozný. Jedna selka Ficková — tý sem fšecko věřil, to byla dokonalá ženská — vona mně povidá: »Milej brachu, dyž umřel můj bratr, tak sem tam byla z jedným chlapcem. A vo půlnoci sem šla dom. A přidu dolu g zahráce, a tady ležel kůň. A chlapca sem vedla za ruku. Co prej teď? Tak mně[2]) napadlo — já sem se vobrátila a šla sem kolem po humnech dom.« A inej žádnej nigdá nic neřek, že tam neco takovýho viděl. Teď nejni nic takovýho.

III.

Co délávali ty hejkali! Co dělávali ty za šramot! A dyž jim člověk nedal pokoj, tak mu pošlapali záda.

F Klášteře byl nejakej řezník, menoval se Vincenc Peřina, a byl moc silnej. Von mně[3]) dycky potěškával, dyš sem pásíval. Tak von mně vypravoval, že jednou vedl tele z Veselí a nechtělo mu jít. A von ho rosekal hůlkou na nudle, že to svázal do huzlíka do šátka a prodal to za půl renskýho šajnů, jak bejvaly.

Na to šel v noci ze Žďára a napad jako votýpku hašek u silnice; tak to bylo u cesty. A von do toho štouchal hůlkou, a vono se to zbihlo [3]) a dalo se to do něj. A tak se spolu bili. To musel bejt hejkal, ináč von to nesoudil. Buď von byl na vrchu anebo ten. »A naposledy mně popad a zanes mně až do Černýho Lesa.« Tady [4]) řikaji Černej Les. »A pře [5]) stromy, přez vrch se mnou utíkal.« Von nic nevěděl, až byl dole. Pak ho pustil. Stratilo se to a bylo ticho a von byl na zemi. Šaty mněl rostrhaný a tělu nemněl ublížíno nic. Von mně to vypravoval párkrát — ó ba arci! — pásíval se mnou vofce.

Týž.

[1]) V rozmluvě se mnou vypravovatel řekl: *vo strašidlách.* — [2]) Akkusativ! — [3]) T. j. zdvihlo. — [4]) Při tomto slově ukázal mi vypravovatel — bylo to na poli, na pastvě — tento »Černej Les.« — [5]) T. j. *přes.* Ve předložce *přes* odsouvá se *s* před slovem začínajícím souhláskou *s*.

6. Jak Peřina čaroval.

Taky mně vypravoval ten Peřina, že přišel g hospodyni na tele. A vona mu ho nechtěla prodat, chtěla ho mit [1]) k votstavu. A von ju potěšil, že jí dá takovej kořínek, že ta kráva jí bude moc dojit, dyž mu to tele prodá. Tak šel za stodolu a utrch tam to slatký lupení, jak se řiká, a vytach ten kořen a kousek jí dal. A hospodyň tomu přiložila srce; dala to krávě, a vona jí hodně dojila. A pak mu děkovala, že jí dal medicinu dobrou. A Peřina se tomu smál.

Týž.

[1]) Zpravidla se říká *mít.*

7. Vo starejch časech.

Teď je s chudejma lidma zle. Prv mněli vobživu po celou zejmu,[1]) dokud sedláci nemněli mašiny. Mlátívalo se u nekerýho sedláka celou zejmu; [1]) štyří chlapi vymlátili štyry mandele deně, a teď na mašině se vymlátí patnást až do dvacíti mandelů za den. Za štrnást dní má sedlák vymlácíno celej sklid; nemá nač chmátnout. Chudý lidi nemaji š čeho bejt živi. Dyž nemněli prácu doma, chodili mlátit do Žďára, až do Novýho Mněsta. Ty mašiny sou prokletý vot chudejch lidů; skazí se s něma vobilí víc než s cepama. Ruční práca je inačí. Rukama se neskazí nic; to je iný mlácení. — Za mejch mladejch let byla spravedlivá mysel; nemyslel jeden druhýho vošálit. A teď je faleš hrozná. Lidi sami přicházeli a peníze přinesli a prosili, aby si je vzal, aby je mněli jako skovaný, a ešče řekli, aby žádnýmu nic neřikal, že je tam má. A dyž negdo peníze pučil, nedal si napsat žádnou obligací a nic; fšecko dal jeden druhýmu na svědomí. A teťka dyž jeden druhýmu neco pučí, aby strachy umíral, aby vo to nepřišel. Co pak pomůže obligací! Teď daji obligací a ešče člověka vo peníze připravijou. Teď je samá faleš.

Týž (r. 1897).

[1]) Zpravidla se říká: *zimu.*

8. Vo Adrianovi.

Ve Světnově [1]) byl starej učitel; menoval se Adrian. Co pak mněli za službu tenkrát! Von mněl syna na školi; ten mu dával pětatřicet zlatejch vejmněnku. Tam nemněli sobotáles, tam mněli paušál. Dyž já sem se tam dostal, sem se smával. Šel sem s kostela a inej šel do palírně. Jářku, co pak já potřebuju kořalku pit; dám šest grošů a mám na štvrt roku zaplatěnej plat školní. Sedlák platil jednou tolik proti domkařovi; dvanást grošů von platil na štvrt roku.

Starej Adrian mněl bídu; tloukyl na silnici kamení. Šel do lesa na houby; nazbíral si jich a uvařil a s toho votek. Já ho tak vidím; byl dobrej člověk a dobrej muzikant, ale rád si zavdal. Pískával klarinet. Chodil na muziky z muzikantama vůkolno. Za dva groše hráli jako teď za dva šestáky.

Týž (r. 1898).

[1]) Zpravidla říkají lidé: *f Sekňově* nebo *f Setňově.*

9. Proč Švejdi umučili rychtáře Břečku.

Ty Břečkovi syni ve švejcký vojně, dyž jelo švejcký vojsko vot Strčanova na Žďár, skovali se do křoví u cesty a střelili na jenerála švejckýho, právě dyš tahli vot Strčanova g zámku Žďáru přez louku Fuksovu. Byla bahnitá a ten kůň z jenerálem, jak utíkal, zabořil se do bahna a jenerála dostal pot sebe, dyž už jenerál byl teda střelenej. Vojáci ho z bahna vytahli, ale jeho šavlu najít nemohli. Po mnohá [1]) letech sekli sekáči na tý samý louce a dyš přišli na to bahno, trefil jeden sekáč na neco tvrdýho, železnýho. A šel a pruboval, co to je, a vytach šavlu. Ta šavla byla krásně vozdobená, zlatej rukověť mněla, zlatejma drátkama voptočenej. Ešče nekerý starý lidi to pamatovali, dyš ten jenerál tu šavlu stratil a vojáci ju najít nemohli a nemohli, aš ten sekáč po moc letech ju našel. Ta šavla musela vystoupit zhůru z bahna. Jak se bahno vyváří, [2]) dostala se i šavla s tým bahnem nahoru.

Teď ty vojáci se vrátili do dědiny a potkali starou bábičku a ptali se jí: »Bábičko, gdo tady umí střílet?« Vona povidala, že inýho neví než jenom rychtářovi syni, že ty střílí. Ty Švejdi šli k rychtářovi a ptali se ho, gde má syni. A von řek, že negde utekli. A voni ho chytili a trestali ho, aby jim pověděl vo synech, že von musí vo nich vědět. Von ale zapíral, že neví. To se neví, věděl, nevěděl. Tak jim neřek. Voni ho chytili a tak dlouho ho mučili a pálili i pot pažama, až ho usmrtili. A rychtářka přišla a přinesla plnou zástěru zlatejch peněz a stříbrnejch a dávala to Švejdom, aby ho netrápili a pustili. Ale voni na to nedbali a rychtáře umučili. A potom dyž ho umučili, vzali velkej kamen a vyryli na něm nejaký písmena; toť se rozumí, žádnej jim nerozumněl. A zakopali ho [3]) doprostřed seknice na to místo, gde mučili rychtáře. Dyš po letech pozdější hospodáři stavěli a na ten kamen trefili a dali ho s toho místa

pryč, nebyl f tem domně pokoj, až na to přišli, že ten kamen zas na to místo se musí uložit, a vot tech[4]) dob zas je pokoj. Pozdější hospodář zas ho vykopal a dal ho zazdit a dosuď ten kamen tam je zazděnej.[5])

Co se s tejma synama pozdějíc[6]) stalo, to žádnej neví. Vot tejch dob žádnej hospodář, co se menoval Břečka, nemoh na tem gruntě nic zahospodařit, každej na tem gruntě špatně hospodařil, aš poslední Jozef Břečka ho prodal. Žádnej na tem gruntě nic nemoch pořídit, aš to přišlo v nic, rosprodat na čisto. Teťka s toho gruntu nezvostalo nic.[7])

Mýtný *Jan Ambrož*, 60 let starý (r. 1900).

[1]) Vypravovatel skutečně řekl: *mnohá.* — Obyčejně se říká: *po moc leteck.* — [2]) T. j. vypařuje. — [3]) Totiž ten kámen. — [4]) Obyčejně se říká: *tejch, tejm, tejma.* — [5]) Tento kámen je zazděn v úzké chodbičce, která vede ze světnice do obchodního krámu nynějšího vlastníka tohoto domu Aloisa Wasserbauera. — [6]) Častěji se říká: *pozdějc* nebo *pozdějác.* — [7]) Z bývalé rychty zůstal pouze starý dům, patřící obchodníku Aloisu Wasserbauerovi.

10. Jak vrchní Ulrich strašil.

I.

Neboška má tetka Matulová vypravovala, dyž její nebožčík múž formanil, tak jezdíval tadyhle vokolo Starýho dvora. Tenkrát silnica nebyla. A von sebou vozil dycky srp ve vozi a večír si užal panský jateliny nebo viky na krmení. A jedenkrát jel celej den a dyž dojížděl Starej dvůr a vedle cesty byla panská jatelina, slezl z voza a začal žít. Najednou se vohlíd a koně byly nepokojný. A podíval se, co se to děje, že ty koně nestojí, a viděl vot Kláštera že jede světlo. Von nechal jatelinu bejt a sotva že doskočil na vůz, koně se začaly spínat, tak že je sotva udržel, a přijížděl proti němu kočár a ten byl z vohnivejma koňma. A jak přijížděl k jeho koňom, koně frkaly a chtěly utíkat. Koně vodešly s cesty a kočár jel vedle něj. A koně se mu splašily a utíkaly ke Klášteru a kočár vohnivej jel pryč. ‚A von přijel celej rozděšenej vot Kláštera domu a sotva skočil z voza, křičel na mně:[1]) »Ženo, poď ven! Je se mnou zle!« Já sem vyběhla a koně byly celý zděšený, tak že sem je sotva uchácholila[2]) a dala do maštale, a du hledat mýho múža. Von ležel na posteli už a já ho budila a povidala sem, co se mu přihodilo. Celej byl přestrašenej, že sem ho sotva k sobě přivedla. Von mně povidal, že dyž jel k Starýmu dvoru, že chtěl si usect kousek panský jateliny a že viděl proti sobě světlo po cestě; přijíždělo k jeho koňom. A viděl, že vohnivej kočár jede proti němu z vohnivejma koňma.‘

Tenkrát umřel vrchní Ulrich f Klášteře. A povidalo se, že straší a že jezdí f kočáře s párem vohnivejma koňma noční dobu. A pozdějíc ho víc lidů vidělo f kočáře z vohnivejma koňma.

II.

Pozdějíc chodili písaři anebo takovej menší pán do dvora šafářovi prohlížet a přijímat mlíko vot kraf při dojení. Muselo se chodit přez most a na kraji u toho mostu stál nebožčík vrchní právě f pravý poledne. A dyž ten písař šel vokolo vrchního — byl už nebožčíkem — tak se dal do pohlafčení toho písařa, ať šel, kerej šel.

Potom nechtěl žádnej ze zámku do dvora chodit. Tak ho viděli, jak byl žif; tak stál právě na tem mostě. A jináč se nedal vodehnat. Tak dyž nemohli přez most chodit, museli si udělat, jak je rymík, přez rymík dřevený lafky, aby nemuseli chodit po mostě. A po lafkách mohli přecházet do dvora.

Ešče můj otec ho pamatoval, dyž byl vrchním f Klášteře. Vokazoval se i ve dne; jezdil vokolo Zelený Hory s kočárem. Von tejmto lidem neškodil, jen panskejm; ty trestal. Ani f kancelářích jim nedal pokoj: v noci rozhazoval jim fšechny spise. Starší lidi povidali, co to pamatovali, že mu mněl kat z Jihlavy zryt hlavu a potom byl pokoj. Kat z Jihlavy zde byl.

Vot starejch lidů ve Strčanově a i f Klášteře sem slejchával, že ho vočitě viděli, jak ve dne jezdil vokolo Zelený Hory a v noci jezdil cestama; to byl vohnivej a ve dne nebyl vohnivej. Ešče sem se jim smával, že já sem mladej a že tomu nevěřím, a voni že sou tak starý a že tomu věří. A voni se pečetili, že ho viděli vočitě. Fšecí ho viděli vočitě na tem mostě. Muselo bejt neco takovýho; proč by byli ty lafky dali, dyby byli mohli chodit po mostě? A dyž vrchní přestal strašit, přestaly taky lafky; zbourali je a vot tejch dob lafky nejsou. Zas chodí po mostě, jak chodívali dříf.

Jan Ambrož.

[1]) Vypravovatel změnil své vypravování v přímou řeč, dávaje najednou mluviti Matulové. — [2]) T. j. uchlácholila.

11. Vo klášterskejch sklepách.

Dyš [1]) sem chodil do škole, tak vobyčejně f polední hodinu vod jedenásti do jedný chodíval sem f tem rostlučeným klášteře a zbíral sem z vopukovejch kamenů prášek na posejpátko. A chodili sme tejma podzemníma průchodama, sklepama, sem a tam. Jeden byl takovej náramně dlouhej; dycky sme šli na kus a dál sme se báli. Ale nejakej Lenk, ten byl starší, vodvážil se dál. A dyš přišel na hodnej kus, najednou se vrátil a dal se do outěku a do křiku. A dyš přišel k nám, tak sme vešli [2]) ven a von pad a vostal mrtvej, chytila ho mdloba. Byl přivolanej doktor a chlapca přivedli k vědomí. A dysse ho ptali, co se mu stalo, povidal, že tam viděl vzadu člověka a že divně vypadal, že dostal strach a že se lek a že tým dílem utíkal. A vot tý doby sme tam už nesmněli a přišlo to g zazdění. Povidá se, že ta chodba vedla s kláštera ven do Vlčí jamy. To je tak vot kláštera ale pět minut daleko. Spíš bejvala v lesi a teď už je f polích.

To je velká dolina a je vidět, že byla lickou [3]) rukou vyházená, přichystaná ty vlky chytat. Ta Vlčí jama je posavad; tak hodná dolina do kulata.

Týž.

[1]) T. j. *když*, dialekticky: *dyž*. Koncové *ž* ve spojce *dyž* mění se v *š* před slovem, začínajícím některou z temných souhlásek: *c*, *č*, *f*, *ch*, *k*, *p*, *s*, *š*, *t*, *ť*. — [2]) T. j. vyšli. — [3]) T. j. lidskou.

12. Vo švejckým kameně v rychtě.

Má babička Břečková, dysse sem dostala — vona byla z Březí — a dědoušek — byl majetník rychty — vopravoval stavení, dávali podlahu novou. A na tý hliněný zemi bьl [1]) kamen. A ten kamen vzali ven a dali ho do zdi zvenku na ves. Teď ale dyž bylo večír, jak zapadlo slunce, velikou mhu mněli ve stavení, f seknici. Rožeh světlo a taky nic neviděli. Tak porád spytovali, co by to bylo, až im [2]) zas lidi poradili, že bьl na něm upálenej hospodář vot Švejdů, že ten kamen nepatří bejt venku, že má bejt ve stavení. Tak ho vykopali a dali ho, co byla seknička, jak se de do kuchyně. A dali ho tam a mha a fšecko přestalo.

Výměnkář *František Krška*, 63 let starý (r. 1900).

[1]) Vypravovatel říkal někdy: *bьl* a někdy *byl*. — [2]) Častěji je slyšeti: *jim*.

13. Co se přitrefilo mýmu dědouškovi.

Můj dědoušek vozíval jednoho kupca s Kláštera — mněl domek u mlejna pot školou — na ledasjaký radovánky. Přijeli do Vysokýho [1]) v nedělu večír; vona tam byla muzika u nákýho šenkýřa. Jel na louku a naložil trošku sena f kůpech [2]) pro šelmofství. A přijel před hospodu a špásoval z hospockým, že mu přivez seno, aby mu dal pit. A dyž jel domu do Kláštera, tak na Zelený Hoře [3]) bylo vidět světlo ve voknách f kostele. Bylo půl dvanástý v noci a bylo slyšet hrát varhany. A von povidal tomu Břečkovi, mýmu dědouškovi — mýmu dědouškovi bylo tenkrát patnást, šesnást let —: »Vidíš, ussi [4]) chmejtá [5]) nohy, už hrá na varhany.« A jak to řek, začalo kamení lítat do zadní košiny. A ten kupec — říkali mu Talský; seděl vzadu f košině — skočil g dědouškovi do šejstroka. A přijeli g bráně do Kláštera a kupec skočil a šel domu. A dědoušek přijel g hranicom a koně mu zastavily, nechtěly jít, na českou půdu šloupnout. A dědoušek se chvilku modlil — von bьl mladej chasník — a koně přece nešly. Potom slez dolu a začal koně sekat a klet. Nechval [6]) se chyt voza a koně letěly domu. Vypřach koně a bьlo.

Týž.

[1]) *Vysoké* je moravská vesnice blízko českých hranic. — [2]) Nominativ j. č. *kůpa*. — [3]) *Zelená Hora* je vrch nad Klášterem; je na ní hřbitov a kostel. — [4]) T. j. *už si*. V rychlé, nenucené mluvě slova *už si* splynula v jedno slovo a *ž* před *s* se změnilo v *s*. — [5]) T. j. přešlapuje. — [6]) T. j. sotva, stěží.

14. Jak prachděda chodil z hejkalem.

Začnem inej kousek. Můj dědoušek mněl vočima;[1]) menoval se Vališ. Sekňofský mněli vod něj pronajmutý pole a von chodíval do Setňova vybírat peníze vod lidů. A dyš přišel na Kučky — to je steška[2]) mezi polma, to je celá poloha — dycky mu vyšel po boku hejkal. A von mu řekl — zastavil a šňupl si —: »Ale šňupni si!« A uhodil na pykslu. Hejkal taky uhodil jako na pykslu a taky si šňupl a šel s ním aš k samýmu Strčanovu. Pak se dal do řechtání a šel spátky.

Týž.

[1]) T. j. otčima. — [2]) T. j stezka.

15. Jak tady kopali poklad.

Dyš pominul klášter v zámku Žďáře — ty kněží v něm — tak ten prelát nechtěl, aby co zvostalo po klášteře; tak to přišlo zapálit. Von vyhořel. Dyš ten klášter vyhořel, tak byl ten prelát povolanej, aby se vykázal, jak to vyhořelo. Von se vymlouval, že kuchař smažil ryby a masný že vyletělo ven na střechu a že se klášter zapálil. F tem klášteře povidalo se, že je velkej poklad a kněží že poklad napřed uklidili do podzemí, než ten klášter vyhořel. Z mněsta Žďára nákej zedník Zábrš — toho zavolali a zavázali mu voči, aby neviděl, votkaď a kam ho vedou. A ten přišel do jednoho místa pod zemí a tam mu vodvázali voči. A tam mněl uš přichystanou maltu, cihle a nádobu s tým, co chtěli zazdívat — měděnej kotel s penězi — a ten zazdil. A jak zazdil, zas mu zavázali voči a vedli ho zas ven na to místo, votkaď ho zavedli.

A teď ale, dyž bylo slyšet, že kněží sou pryč, tak ten zedník to dal do hlasu, že zazdíval peníze. A teď lidi pátrali, gde by ty peníze našli. Neboška Matulová — byla šestadevadesát roků stará, dyž zemřela — to byla má tetka — a je tomu vosumadvacet roků, co je neboška — tak ta Matulová šla z její[1]) sestrou Synečkovou ke glozmistrovýmu břehu. Dyš tam dělaly trávu ty dvě ženský, na kousek vod nich se začal zbihat kousek zemně beze fšechnýho. Viděly, že se zbihalo kousek půdy, pole. A voni myslily ty ženský, že je to ten poklad, že de zhůru. Tak voni dostaly, toť se rozumí, strach a utekly domu a tomu Synečkovi, ta druhá tomu můžovi, řekly, co viděly, že se zbihala zem. No tak von povidal: »Teď tam musím jít, to tam neco takovýho bude.« A von mněl virgule, takový tři proutky, a ty proutky byly lískový; ty ale musely bejt právě na svatojanskou noc vo půlnoci uříznutý. A už věděl takovou řeč k tomu; byla to modlitba nebo říkání, to už nevím. A ty proutky dyš přišly na poklad, tak se vohejbaly g zemi a tam prej ten poklad byl. Teď dyš tam přišel — voni šli večír; von si vzal motyku a lopatu a šli na to místo, gde ta zem byla právě tak zbižená. A dyš tam přišli, tak a zem byla, jak ty ženský mu řekly. Virgulama říkal a virgule se točily, že tam je poklad. Tak von kopal a dyž na kousek vykopal, tak přišel na prkno

a teď povidal: »Pro Krista Pána, tu prej je ten, co ho voběsili, a von sem přišel g zakopání a to je jeho truhla.«[2]) A teď nechali fšeho a utíkali pryč strachem. A ráno dyš přišli na to místo, nebylo po ničem ani slychy vidy. Jak to bylo, než začali kopat, tak to zas viděli. Nic nebylo znat, že by tam byl nedo kopal anebo rejpal. Byla zas rovina a nic nebylo teknuto, f poli nebylo co málo vidět, ani šlápotu znat.

Jan Ambrož.

[1]) T. j. svou. — [2]) T. j. rakev.

16. **Vo tejch divokejch ženách.**

Jak je mynářů břeh — je to vysokej břeh, bьl tam les — tam je posuď skala a f tý skali sou ďoury. Je tam podnes smutno, dyš tam přide člověk sám f poledne. F tejch ďourách se zdržovaly divý ženy. To uš co já pamatuju — mohlo mně bejt devět let a teď je mně sedumasedumdesát — ešče tady byly. Právě f poledne vycházely z ďour ven a tančily. Dyž nědo k nim přišel, musel s něma tančit — voni rádi tančily — pokaď mněly dost. Lidi utíkali, nechtěli se na to dívat. Lidi se jich báli.

Voni mněly velkou moc. Dyž hospodyň dostala tu lopatu, co s ňou sázely divý ženy do pekárně, tak mněla Božího daru vo hromadu víc. Dyž lidi nebyli doma, tak divá žena přiběhla a hned zhandlovala děcko. Svý děcko do kolípky[1]) položila a cizí děcko si vzala. Ty děcka mněly taky velký hlavy.

Potom lidi začali ten les bourat a hroutit po kusi a ďoury jim zasypali. A divý ženy vostaly tam. Sou tam něde zahroucený a schnilý.

Gracialista *Filip Blažíček,* 77 let starý (r. 1900.

[1]) T. j. kolíbky.

17. **Proč říkaji jedný louce „Špejchar".**

Bьl tady rymík, jak se de k Markový borovině. Na Břečkovým gruntě byli tří syni. Ty kradli panský žito a dávali je f pytlích do toho rymíka. Dysse[1]) to prozradilo, rymík spustili a dali mu říkat »Špejchar«, protože tam bьl špejchar složenej. Potom s toho rymíka uďáli louku a říkaji jí aš podnes »Špejchar«. A to bude aš konec světa, ba arci. To meno už nepozbyde.

Týž.

[1]) T. j. když se.

18. **Vo Frantovi Markovým.**

Taky jednoho času chodíval jeden pozdě večír domu. To bьl Franta Marků; von chodil po hadrách. Jednou se taky votmněl;[1]) bloudil trochu. Teťka uslyšel křik hou! hou! A ten taky křičel hou! Von myslel, že nedo bloudí, tak mu chtěl pomoct, aby se pamatoval. A dyž von křik: hou!

hejkal bьl tady hned, houp mu na záda a von musel ho nest aš ke svýmu stavení. Dyž mu žena vodevřela, hejkal houp ze zád, zařechtal se, zaplácal na ruce a bьl ten tam.

Týž.

[1]) T. j. chodil do tmy.

19. Jak tady jeden zmrzyl. [1])

Nákej Žrout — to pamatuju jen drobátko — šel ze Lhotky na ščedrej den večír sem do Strčanova — von se přiženil sem. Přišel tady g Zajicovýmu lesejku a tam zmrzyl.[1]) Mněl vokolo sebe kolo vyhrabaný a vyšlapaný, jak si chtěl udělat cestu. Bestoho že ho podešel blud. Ščekali psi ze Strčanova, z Vysokýho, s Počítek: musel se náko [2]) vomámit. U Kadlečků bьla žena venku, slyšela křičet u lesejka. Vona přiběhla do setnice a povidala můžovi: »Nedo tam křičí; bloudí anebo je vožralej. Chtěla sem křiknout, ale bála sem se, tak sem utekla rači.« A múž jí povidá: »Dobřes[3]) prej uďála, doví co to je.« A už nešel žádnej ven.

Týž.

[1]) T. j. zmrzl. — [2]) T. j. nějak. — [3]) T. j. dobře jsi.

20. Jak vokradli jednoho trhařa.

Dyssem [1]) bьl ešče malej, kolem Strčanova byly samý lese. A teď jak je daleko do lesa! Vot Setňova aš k samýmu Strčanovu, aš k samý silnici, byly lese. To sem slejchával vod rodičů.

Náš soused — říkalo se tam u Kršků — mněl moc peněz a fšeho nábytku. Bьl trhař,[2]) handloval v dobytku. Tři cery mněl; ty mněly vod herbábí [3]) fšeho dost. Mněl voli [4]) na prodej. Přišli jednou tří řezníci a voli kupovali. A nemohli nic koupit ten den, tak přišli třetí den a voli koupili za moc peněz.

Ten hospodář mněl stolek naprostřed setnici [5]) kulatej. Bьl na jedný noze a kolem do kola byly šuflátka. V jednem mněl samý troníky, v druhým grejcary, f třetím dvougrejcaráky, ve štvrtým groše, v iným zas dvacítníky, renčáky a torale — ty křižáky — to byly pěkný penízel Dyž mu řezníci peníze vyložili na stůl, von si je uklidil do šuflátek. Ty řezníci viděli, kam si je uklidil.

Za nákej den šel ten Krška po volech, chodil po trhách. Von bьl vdovec. Večír přišly do chalupy tří chlapi. Dvá šli do seknice,[5]) svázali cery, huby jim zadělali, aby nemohly křičet, a naházeli na ně peřin. Třetí utekla f košili ven bouřit lidi. Ten třetí stál venku a nosil na vůz. Voni přijeli z vozem. Na holo mrzlo. Ta cera vzala kamen a bácla nám do vokna, ale my sme nic necejtili. Potom bouřila lidi, aby se zešli, že maji zloději. Ale dyš přišli, zloději už byli pryč. Zebrali jim fšecky peníze, herbábný šaty, peřiny a ujeli. Ty za něma běželi a šlakovali je aš k Setňovu, ale za Setňovem se jim v lesích stopa stratila.

Týž

[1]) T. j. *když sem*. Ve plynné řeči spojka *dyž* se slovesy: *sem*, *si*, *sme*, *ste*, *sou* splývá v jedno slovo a koncové *ž* buď se mění v *s* (dyssem) anebo se vysouvá (dysem). — [2]) Člověk, který chodí po trzích. — [3]) T. j. hedbáví. — [4]) Akkusativ mn. č. rodu muž. nahrazuje se nominativem. — [5]) Vypravovatel, jako někteří jiní lidé, říkal někdy: *setnica* a někdy: *seknica*.

Po třech letech (r. 1903.) dal jsem si opět vypravovati tento příběh a tu mi jej Filip Blažíček vypravoval takto:

Za stara se stalo ledasco. Nákej Krška — byl to boháč s chalupy — mněl tři cery. A jednoho času mněl pár tlustejch volů. Tak chodili je řezníci kupovat a nidá je nemohli koupit, až jednoho času přišli tří kupovat voli. A ty voli koupili a peníze mu vysázeli na stolek. A von mněl takovej stůl kulatej, takový šuflata u něj; pro každý peníze mněl iný šufle. A von povidá: »Já prej bez volů nebudu a zejtra pudu pro voli. A je prej to daleko, já prej tam vostanu do rána.« A to byli zloději, co ty voli koupili. Teď ty tři cery byly doma samotinký. A teď na ně přišli ty tří chlapi a začali je svazovat. Svázali dvě a huby jim zacpali, aby nemohly křičet. A ta nejmlačí f košili vyběhla ven. A ten třetí, co stál venku, chtěl ji[1]) chytit a vona se mu vysmekla a pryč a utekla do fsi. Teď uďála ve fsi hluk. A chlapi rabovali, gde co bylo pěknýho, peníze a peřiny a šactvo. A mý rodiče leželi zrovna f komoře a nic necejtili. Tak vona nemeškala, popadla kamen a bácla do vokna a f seknici neležely jen děti. Ty nic necejtily. A bylo to, dyž na holo začalo mrznout. A tady kolem vokolo dědiny to bylo samej les. Tak chlapi naložili na vůz a ujížděli s párma koňma do lesů. A dyš ráno se rosjetlilo,[2]) nenašli po nich dočista nic, jen pár šátků herbávnejch.

[1]) Obecně se říká: *ju*. Vypravovatel sám zpravidla říká: *iu*. — [2]) T. j. rozsvětlilo.

21. Proč Mrkvička nedostal poklad.

Nebožčík Mrkvička, kovář, šel kopat vo půlnoci poklad. Po pravý ruce dysse[1]) de ke Škrdlovicom, na Jilkový špici, řikali, že je tam zakopanej kufr s penězi ze švejcký války. Musel ho kopat nahej. Dyž ale kopal a přišel na kufr, teďka jel po silnici kočár. A von křičel s toho kočára: »Jozefe, na polovic!« A von se nemněl vohlížet. Jak ten vykřík, milej kovář se vohlídyl[2]) na něj. A jak se vohlídyl, kufr se mu stratil a ďoura se zahrnula. F tom kočáře bьl čert, gdo pak by to bьl jinej? A Mrkvička musel jít suchou hubou nahej dom. Žena mu řikala: »Gde máš poklad?« — »Dyš prej jel kočár a von s toho kočára křičel: ‚Jozefe, na polovic!' A já sem se vohlídyl a poklad se stratil.«

Anna Blažíčková, 72 let stará (r. 1900.)

[1]) T. j. když se. — [2]) T. j. ohlédl se.

22. Jak čert vodnesyl šestinedělku.

Na Břečkovým gruntě se uš stalo moc příběhů. Byla tam šestinedělka. A teď nedo tloukl a žádnej nechtěl jít vodevřít. Porád ju to volalo, aby šla do chlíva, a vona se nehejbala; pokropila se svěcenou vodou a nešla. A teď dyž nešla, tak vono jí to s tý krávy, co mněla tele, uřízlo hlavu a hodilo jí ju do setnice. Vona ty plachty, co mívali prf na koutech, spustila a pokropila se svěcenou vodou, a ta hlava, když ji hodil do setnice, tak tancovala po seknici.[1]) A vona f tem koutě nařikala, že vo krávu přišli, že tam byl řezník a že jí uříz hlavu. A ta hlava se potom stratila. Můž přišel potom domu a vona povidala, aby šli do chlíva, že kráva má hlavu uříznutou. Tak voni do milýho chlíva šli a kráva stála u žleba živá a dívala se na ně.

A pak dyž nedostal ju, tak v neděli[2]) neco tlouklo na dveři v noci. A von nebyl muský žádný doma; byli v hospodě. A vona křičí na děvečky — líhaly f kuchyni — aby šly vodevřít. A děvečky šly a žádnýho neviděly, dyž vodevřely. Zas po druhý tlouklo. Žádná nechtěla jít. A teď dyž nešly, tak vona se zebrala a šla vodevřít sama. A teď vodevřela a takle si votstoupla a chlap černej ju chyt a uletěl s ňou pryč.

Potom chodila do šesti neděl umejvat děcko každou noc a pak zas uletěla — von na ňu ďábel čekal. A teťka voni se tázali[3]) kněza, co maji dělat. A kněz jim dal svěcený věci. A dyš přiletěla, voni křidou uďáli kolo a hodili na ni[4]) štolu a pokropili ju[4]) svěcenou vodou. A pak už neuletěla, uš tam zustala, ale žádnej pokoj nemněla.

Táž.

[1]) Vypravovatelka říkala někdy: *setnica* a někdy: *seknica*. — [2]) Vypravovatelka říkala někdy: *v neděli* a někdy: *v nedělu*. — [3]) Obecně se říká: *ptali se*. — [4]) Vypravovatelka říkala brzy: *ju, ňu* a brzy: *ji, ni*. Obecně se říká: *v nedělu, ju, ňu*. Vypravovatelka měla a má dosud příležitost slýchati denně tvary přehlasované od osob, které mluví jiným nářečím, než jaké je ve Stržanově. Od nich pochytila tvary přehlasované: *v neděli, ji, ni* a podobné.

23. Jak na Zelený Hoře hrály varhany v noci.

Do Vysokýho do pazderně sem chodila třít len. Na Dušičky přede dnem sem taky šla a šla sem naupřímky.[1]) A teď přidu proti Černýmu Lesu a slyším hrát na varhany na Zelený Hoře. Já tady zustanu stát a poslouchám. A teď poslouchám, jak dlouho to bude hrát, a vono to hrálo tak ale hodinu. A spívali; to ty dušičky musely spívat. Já sem se lekla, co to. Tak ale hodinu sem to poslouchala a utekla sem do pazderně. Teď dysem[2]) přišla do pazderně, tam to vypravuju, že na Zelený Hoře hrály varhany a spívali, a tředleny mně na to řikaly, že to nejni pravda. Teprvá sem vzala na pazoury — lekla se — dyš sem[3]) to vyslechla.

Táž.

[1]) T. j. přímým směrem přes pole. — [2]) T. j. *když sem*. — [3]) Táž osoba řekne někdy: *dyš sem, dyš si, dyš sme, dyš ste, dyš sou* a někdy: *dyssem, dyssi, dyssou* (anebo: *dysem, dysi, dysou*), *dysme, dyste* podle toho, jak rychle a nenuceně mluví.

24. Proč rosekali švališeři člověka.

Nákej Hurbánek se u nás učil řemeslo kolárský. Pak ho vodvedli a sloužil u švališerů — teď uš sou dragouni. Dyž bylo vosumaštyrycátým [1]) roku revolací vuhrách,[2]) byl tam taky. Táhl celej regement na Košuta po silnici. A potkali jednoho člověka a ptali se ho, jesli sou Košuti tam vzadu něde. Ale von řek, že žádnýho nide neviděl. To se neví, lhal to nebo nelhal. Švališeři táhli asi půl hodiny cesty a jak byla f poli nasázená kukuřica, tak dyš k ní přišli, Košuti vyběhli s kukuřice a začali na ně střílet. Tak švališerom nic nezbejvalo, jenom že se museli votočit a jet spátky, protože bylo Košutů velká sila. Ten rytmistr povidá vot tejch švališerů: »Ten darebák, co sme ho potkali, nám pravdu nepovidal. Jeďte za ním a rosekejte ho!« Tří múži se vydali za tým člověkem a dyž ho dohnali, tak ho načisto rosekali. — Tak teďka soudijou,[3]) byl ten člověk vinej nebo nevinej. Košuti leželi f kukuřici a nedali se vidět. Myslili: »Ty di a dyž je potkáš, řekneš jim, že nic neviděls; voni přidou a my je přivítáme.«

Jan Ambrož.

[1]) Lokál bez předložky *v*. — [2]) T. j. *v Uhrách*. Předložka *v* splynula se slovem *Uhrách* v jedno slovo. — [3]) To pravil vypravovatel ke mně.

25. Jak se bili naše husaři s Prajzama.

F šestašedesátým roce naše husaři, patrola, přijeli do naší dědiny do hospody k Václavovi Leopoldovi a poručili si neco k jídlu. Václav Leopold nemněl nic přichystaný, protože to bylo brzy ráno, ale mněl zabitý tele a povidal lajtnantovi, že jesli můžou počkat, že jeho žena peče chleba a že by dal to maso do pekárně a že by bylo za malou chvilku hotový. A lajtnant, že jo, že může počkat. Zatím Jozef Fuksa, sedlák zdejší, přinesl kousek putru [1]) a pecen chleba, aby si krájeli, než bude to maso hotový.

Zatím co tak jedli, přišel nejakej Ján Krška — ten je podnes žif — a povidá: »Prajzi už jedou!« Ten lajtnant se tak votočil na něj a povidá: »Skutečně jedou?« A Krška povidá: »Jó, jó, vot Škrdlovic jedou, já sem viděl, jak mněli piky a fángličky na nich; sou to prajský huláni.«

Maso museli nechat nepečený. Tak ten lajtnant poručil vojákom — mněli na dvoře koně — aby nasedali. A čekali, aš Prajzi přijeli. Stáli ve dvoře a dvůr byl zavřítej, že Prajzi je neviděli. Dyš Prajzi přijeli, vyrazili na ně husaři a prajský huláni se votočili a ujížděli spátky. Dyž tak kousek jeli, jela prajská patrola druhá a viděli, že husarů je málo. A votočili se na ně a začali se prat. Husaři dyž viděli, že jich je málo a tejch je sila, přijeli zas g hospodě a sekali se s Prajzama. Ten Jozef Fuksa vyšel do síně a právě se husar jeden z hulánem sekal. Ten jak mněl sklenicu s kořalkou v ruce, praščil toho prajskýho hulána do ksichtu s tou sklenicí. A f tom přijelo víc hulánů prajskejch a toho husara srazili, ale

neuškodili mu. Ten Fuksa vzal ho za ruku a utíkal s ním po schodech dólu na dvůr a ze dvora pryč skrz dědinu a do polí f tu stranu k Vysokýmu. Mněl tenkrát naháňku! To byla taky vopovážlivost; praščí ho sklenicou.[2]) A přišli až do Vysokýho.

Ty Prajzi dyž jeli, stáli patrolou u náký Vlčí jamy tří husaři. A štyří prajský huláni na ně jeli. Ty ale se votočili — dvá husaři se votočili a ujížděli pryč. Třetí zvostal stát a rychtoval si na sobě rystuňk. A dyš přijeli huláni, co by je moh zastřelit, vzal karabinu a střelil do nich. Ale na neščestí se chybil. A mezi tym[3]) Prajzi dojeli k němu a jeden hulán vrazil do něj piku a druhej mu střelil do koňa, tak že padl. A nechali ho ležet a Prajzi ujížděli dál do zámku Žďáru.

Jan Ambrož.

[1]) *Putr* znamená *máslo nevyvařené.* — [2]) Vypravovatel řekl dříve: *sklenicí* a potom: *sklenicou.* — [3]) Obyčejně se říká *tým.*

26. Vo uherský vojně.

Já jim to povím zrovna s kraje. Tak sme vyšli z Vídně. Ty Košuti táhli proti nám. Voni se vezli po železnici a naše vojsko stálo na piketě. A teťka mašinu zarazili a Uhři[1]) fšecky schytali a hnali je do Vídně. A teď sme ho[2]) hnali porád v jednom kusi až do Švechatu. A tam bьla poráška;[3]) tak jich trochu popadalo. Teď sme ho[2]) hnali až do Budína. Teťka sme přišli do mněsta, do festuňku. A f Pestu ešče byli Košuti. Tak tam poslali pumu a ta puma zajala šest pilířů, skoro pohroutila,[4]) a jeden dům u vody se rozhroutil a Košut s Pestu utek.

Nemněli sme ho, aš sme přišli dvanást mil za Pest do nákýho Solnoku. Tam bьla — to už nevím, kolikátýho, abych to pečetil — tam bьla zas poráška. Tak sme Košuta vyhnali dočista ze Solnoku a von most zapálil, abychme za ním nemohli. Teťka hnet[5]) tady tesaři a sedláci museli jít a most stavět. A teťka dysse most udělal, tak se uďály důkladný šance. A dyž bьlo fšecko hotovo, přišel parametr.[6]) Myslifci, co stáli na piketě, ho vzali, zavázali mu voči a vedli ho do Solnoku k jenerálovi. F seknici mu voči rozvázali; von nesyl[7]) psaní jenerálovi. Dyš to psaní vodevzdal, myslivec mu zavázal voči a vodvedl ho zas na to místo, gde ho vzal. A třetí den potom přitáhli na nás Košuti. Košutů bьlo velká sila a nás bьlo málo, tak sme prohráli. Našejch moc pobili, nekerý se potopili. Potomejk sváželi ty zabitý na krchov.

Náš obrlajtnant taky přišel g zabití. Než ho zabili, von chtěl utect. Dyš přišel ke křižní cestě, dali na něj křížem voheň a to chlapíka porazilo. A za malou minutu bьl nahej; fšecko z něj strhali. Von bьl moc bohatej; mněl u sebe tašku s penězi. Kolikrát sem ho prosil: »Pěkně prosím, pane obrlajtnant, nic inýho bych nechtěl jen tu tašku.« A von mně votpověděl: »Dej pozor, aš padnu, neber nic inýho jen tu tašku.« A my vostatní sme přišli k chycení, tři sta múžů. To se stalo tak: Já sem bьl u pionýrů. Dyž hejtman viděl, že je zle, tak prchyl pryč a obr-

lajtnant Tandorfer, co ho potom zastřelili, vzal nás prej trhat most. Co sme mohli trhat holejma rukama? Tesař nebыl žádnej tam. Kulky už lítaly až na nás, na most; vot předu bili a vod zadu taky bili. Přešli přez řeku a bili do nás ze zadu. Teď obrlajtnant povidá: »Milí vojáci, musíme utect.« Tak sme utekli do jedný zahrady k jednomu kovářovi. A ešče řekyl ten kovář, abychme šli do seknice. Tak sme šli do seknice a ešče skrz vokno do nás stříleli. Dvá feldvéblové si sedli k voknu a vobá byli raněný. A potomejk obrlajtnant vod regementu Vasa křičel na Uhři, aby nestříleli, že sme císařský, že musíme bojovat. Uhři přestali střílet. Teď hrkli do seknice a nám řemení fšecko vodebrali — tři řemeny byly zapítý.[8]) A teťka já sem mněl uspoříno pár grošî; dal sem si to do tý tanystry a teď mi tanystru ukradli i s penězi. Tak mně nevostalo ničeho nic, ani prachu maku.

Pak vedli nás pryč. A hned nás hnali na ratchouz a hnali nás zrovna za vodu pryč. A teťka nás honili vod vesnice k vesnici jako psi[1]) hladem a žížní. Teťka sme přišli do jedný dědıny švápský, jak Uhři řikaji »Švábi« Němcom. Zavřeli nás do jedný hospody do dvora. Sedláci s kosama, z vidlama nás hlídali. Byli sme tam kolik dní. Najednou sme uhlídali na věži bílou fánglu. Tak sme se radovali, že už naše[9]) musí bejt blísko tý dědiny. Jednou po vobědě feldvébl s kuršmidem se vyprosili u lajtnanta, aby je pustil ven se projít. Ale šak von by je nebыl pustil, dyby nebыl věděl, že už je naše vojsko blísko. Tak voni šli. A dyš přišli blíž, viděli, že sou to kozáci ruský. Tak voni na ně křičeli a kejvali, aby k nim jeli. A voni se báli. Tak ty dvá čepicama tloukli, aby se nebáli, že sou císařský. A když uš k nim přijeli blíž, tak se jich kozáci ptali, co sou zač. A voni votpověděli, že sou zajatý. A ptali se jich, esi co slyšeli, jak by byl Košut daleko. Ty, že nic neviděli ani neslyšeli vo nich. Tak se kozáci pustili s tým feldvéblem a kuršmidem do tý dědiny. A jak tam přijeli, tak ty sedláci,[1]) co u nás stáli vartu, řezali[10]) karabáčama vo sto šest.

Pak sme s něma utíkali vod jedný hodiny po polední až do druhýho dne do vosmi hodin ráno, aš sme přišli k našemu vojsku. Tam nás rozdělili, kam gdo patřil. Pak sme přitáhli na veliký louka, abychme mohli Košuta zatáhnout a Košuta sme hnali prostřetkem. Teď musel zbraň a fšecko vodložit na zem a vot toho musel jít tři kroky dál. Teď naše[9]) nastoupili zas k tejm kverom a Uhři[1]) vzali a zrovna do Pestu hnali spátky. A teťka hnetka museli sedláci nakládat fšecku tu zbraň na voze[11]) a do Pestu vodvest.[12]) A teď ty vojáci,[1]) ty Košuti,[1]) hnali až do Vídně a je vodvedli, kerej se šikoval, k vojančině a žebráci[1]) vodeslali spátky. Voni je míchali ve Vídni; dávali Morafca nebo Čecha anebo Němca mezi ně, aby nebyli samý. A je to celý.

Filip Blažíček.

[1]) Akkusativ mn. č. — [2]) Totiž Košuta. — [3]) T. j. porážka. — [4]) T. j. *sbořila*. Třeba si doplniti předmět: *je*. — [5]) T. j. *hned*. Koncové *d* změnilo se v *t* před slovem, začínajícím souhláskou *t*. — [6]) T. j. parlamentář. — [7]) T. j. nesl. — [8]) T. j. zapjaty. — [9]) Nominativ mn. č. rodu muž. pro bytosti životné náměstky *náš* zní *naše* (místo *naši*). — [10]) Podmět je: *kozáci*. — [11]) Akkusativ mn. č. — [12]) T. j. odvézti.

27. Vo hastrmanech.

I.

F Klášteře Pala — to bʟl, esi vijou, s tý krajní hospody — míval velký hejno vovec. Pásíval mu je nákej Domin za Jinkovcem [1]) a pak ty vofce zajmul a že je požene dom. A dyž už je dohnal tady jak říkaji u Ambrožovýho doupka, [2]) tak slyší bečet vofcu za rymíkem na tem pastvisku. Von nechal vofce stát a běžel pro ňu. A dyš přišel tam, vzal vofcu za krk na ramena a vofcu nesyl aš k tomu doupku. A dyš tam s ňou přišel, tak mu vofca houpla ze zád a skočila do rymíka a f tem rymíku třikrát vyskočila nahoru a dala se mu do řechtání.

Marie Ronovská, 70 let stará (r. 1900).

[1]) *Jinkovec* (místo: Hynkovec) je skupina chalup mezi Polničkou a Klášterem, patřící ke Stržanovu. — [2]) T. j. doubka.

II.

Tak sem jednou máchala u rymíka pytle a teď dycky neco chramstlo [1]) pytel a stahlo ho do rymíka. Ale pytel zas vystoup na horu, vijou. A dyž už mně to dlouho trvalo a uš sem si nemohla pomoct, neráda kleju, ale to sem zaklela spravedlivě. A teď sem ten pytel chmatla a povidala sem si, že ho nepustím. A teď cosi najednou pytel až u samejch ruk mně chramstlo a do rymíka s ním, aš sem rukama takle se chytla za kamen. A teď uš sem vzala pytle a šla sem s něma vod rymíka pryč; uš sem nemohla prát. Dyž mně bere pytle z rukouch [2]) na hrázi, tak sem se bála nohama do rymíka už.

Jozefa Synková.

[1]) T. j. uchopilo. — [2]) Vypravovatelka řekla dříve: *u samejch ruk* a nyní: *z rukouch.*

28. Jak čert vzal slátka. [1])

Dycky říkala neboška bábička, co voni umněli ty hejkalové, že svedl sedláka ze slátkem do velkýho soudu. A tak se dlouho soudili, až by byl sedlák fšecko prosoudil. Tak už mněl mít poslední rosudek. A šel za ním chlapík; tříhranatej klobouk mněl. A ten sedlák tuze smutno si šel tou cestou. A teď mu povidá ten chlap f tem tříhranatým klobouku: »Počkej, stuj a pověz mně, kam deš, a já ti pomůžu.« A ten sedlák prej se vohlíd a povidá: »Co prej ty mně můžeš pomoct?« A von mu povidá: »Počkej, já ti pomůžu, zastaf se! Ty deš na poslední rosudek z jedným slátkem a já tam pudu s tebou. A budu stát u dveří a žádnej mně nebude vidět jenom ty. A ty budeš předvolanej a pros, jesi by moh inej za tebe votpovídat. A ty jen se podívej ke dveřom, jak to povolí, a já se přectavím [2]) a budu votpovídat.«

Povolíno mněl. Tak se podíval ke dveřom a ten se přectavil přet páni. A přectavil se a povidal: »Prosím, já chcu za toho hospodářa vot-

povídat.« A páni řikali, že je ze fšechným ten sedlák vinen. A ten sládek řek: »Dyš sedlák nejni vinen, ať mně čert veme.« A jak to řek, tak von popad slátka a vyletěl s ním ven. Tak si to rozvažme.

Marie Ronovská.

[1]) T. j. sládka. — [2]) T. j. *představím.* Souhláska *d* před *s* se proměnila v *t* a *ts* splynulo v *c.*

29. Vo mynářovi, co se chodil po smrti pást.

Na Čechách tam nede za Křížánkama je nákej mlejn. Ten mynář padl do silný mdloby, že ho mněli už natvrdo [1]) mrtvolou. [2]) Připravovali ho k pohřebu a dali mu pod hlavu do truhle peníze. Tak si poručil. A pacholek viděl, že mu dávaji pod hlavu peníze. Tak po tom pohřebě — von mněl velkou bídu ze svou holkou — tak jí povidal: »Víš co, pudem dneska v noci na krchof, ty peníze mynářovi vybrat s truhle.« A vona nechtěla, že rač potrpí bídu. Tak von šel sám. Vykopal hlinu a voďál [3]) víko a ty peníze hledal mu pod hlavou. A mynář se pohnul. Ale pacholek makal ešče dál po penězích a mynář sed. A pacholek nechal tam peníze a vylez z hrobu a utíkal. A mynář stal a běžel za ním. Přiběh domu a klepal, aby mu vodevřeli. Žena se ho ptala, gdo to je, a von jí povidá: »Já, mamo, já, vodevři mně.« A voni mu vodevřít nechtěli. Mynář ale si vodevřel sám, von už věděl, kady do stavení. Přišel do seknice a rožel si. Sedl si [4]) za stůl a povidal: »Já bych rád věděl, gdo ste bɤl pro mně na krchově.« Voni, že žádnej. Šli se ptat pacholka, esi von bɤl na krchově pro pantátu. Von se přiznal, že byl. Teď mynářka mu povidá: »Di do seknice, je tam pantáta.« Von šel do seknice a mynář se ho ptal: »Bɤls pro mně na krchově? Tys pro mně nebɤl, tys šel pro peníze.« Tak mu řek: »Ty máš bídu, tak ty peníze dostaneš a ešče ti stofku přidám.«

A potom ešče dva roky bɤl živ; hospodařil ze ženou. Přet smrtí řekl synovi: »Až nastane draho, drž vobilí, neprodávej ho, asse [5]) budou muset chudý lidi pást jako dobytek.« Pak na to zemřel. A po smrti f pravý poledne se chodil na svou vlastní zahradu pást. Tak dlouho tam chodil, až jeden hospodář jel s pole a vzal si smnělost k němu a vobrátil bičišče a začal ho bit. A ten mynář mu povidá: »Zaplať Pámbu, tys mně vysvobodil.« A vot tý doby uš tam nebɤl nidá.

Marie Ronovská.

[1]) T. j. načisto, úplně. — [2]) Mněli ho mrtvolou = pokládali ho za mrtvolu. — [3]) T. j. oddělal. — [4]) Vypravovatelka řekla dříve: *sed* a nyní: *sedl si.* — [5]) T. j. *až se.* Ve plynné řeči spojka *až* s následující náměstkou *se* splynula v jedno slovo a *ž* před *s* změnilo se v *s.*

30. Jak sem šla do skale. [1])

Tak sedum let je to, šla sem do skale k Mněsci. [2]) Právě sme přišly na křížní cestu, troubil ponocnej půl noci. A teď sme uviděly na tý křížní cestě na kousek světlo jedno. A teťka já povidám — šly sme s kama-

rátkou —: »Pozastavme se a vostaňme sedět tu.« Bály sme se zlýho člověka. Teď s toho světla jednoho se jich rošplíchlo devět — já sem je čítala. Tak sme koukaly, co to bude dělat. Tak se to k nám nepřibližovalo, votstraňovalo se na strany. Ty světýlka vyskakovaly přes celou hodinu.

Teď sme tam votaď šly ke Karlu.[3]) Přes ten les sme se bály. Tak sme vostaly u Karla[3]) za jednou stodolou sedět. Dysme[4]) seděly, stal se takovej silnej šupot vokolo nás; tak sme hrůzou nevěděly, co dělat. Tak sme se zebraly s Pánem Bohem a šly sme k lesu. Počkejte, co se nám v lesi přitrefilo. Přišly sme do prostřed lesa. Já ucejtím hlas a povidám: »Vostaňme stát, poďme do houšče, co to bude novýho.« Teď sme seděly a von se stal takovej praskot, jako dysse[5]) začnou fšechny stromy lámat. To sem jak živa neskusila, aš tehdy prvně. Chvála Bohu, vícce[6]) nám s toho nestalo, ale strachu bьlo dost.

Marie Ronovská.

[1]) T. j. na práci v kamenném lomě. — [2]) T. j. k Vojnovu Městci. — [3]) T. j. *Karlovu*. Vesnici *Karlovu* (mezi Škrdlovici a Vojnovým Městcem) říká lid obyčejně: *Karel* (do Karla, na Karle, f Karle nebo na Karli, f Karli, za Karlem). — [4]) T. j. když sme. — [5]) T. j. když se. — [6]) T. j. *víc se*. Slova *víc* a *se* splynula v jedno slovo a skupina *cs* změnila se v *cc*.

31. Vo důchodním, co dal vykopat svou ženu.

Má tetička, co její múž kopal ten poklad, co byla šestadevadesát let stará, mně vypravovala:

F Klášteře za knížecí vrchnosti byl jeden důchodní a tomu zemřela paní. První noc po pohřebě se mu zjevila ve snách a prosila ho, aby ji[1]) dal vykopat, že bude živa. Tak von ráno stal a šel k panu falářovi a řek mu, co se mu stalo v noci, že k němu přišla jeho žena a prosila ho, aby ji dal vykopat. Ale pan falář mu to rozmluvil, že to jen se mu tak zdálo, že s tý žalosti ji ve snách jako viděl, že se mu přectavila,[2]) ale že to pravda nejni. A ten na tem porád stál, aby ji dal vykopat. Ale falář živou mocí nechtěl, že to nejni žádná skutečnost.

Důchodní si to dal říct a vodešel s fáry. V noci se mu zas milá paní zjevila, přišla k němu k posteli, ale už ho prosila, aby ji skutečně dal vykopat druhej den, nebo že bude pozdě. Tak von šel zas na fáru ráno a zas to falářovi vohlásil. Ale falář živou mocí to nechtěl dopustit a vymluvil mu to, že je to jen takový zdání, že mněl porád na ni mysl, tak že se mu ve snách přectavila.[2]) Tak důchodní to zas nechal. A třetí noc přišla zas a povidala mu: »Vidíš, múži, po dvakrát sem tě prosila, abys mně dal vykopat, ale nevyslyšels mně. Abys věděl, že to pravda bylo, že sem skutečně živá byla, přesvěčíš se vočitě, ale já už budu mrtvá, už je pozdě.«

Tak von ale ráno nemeškal a šel zas na fáru a zas to povidal panu falářovi. Ale pan falář mu to zas vymlouval, že to nejni pravda, že se mu to jen zdálo. Ale von se nedal přepřít a šel mimo falářovy vůle na krchov

z hrobařem a paní dal vykopat. Dyž ji vykopali, vodevřeli víko u truhle a viděli, jak vona byla roškrábaná, jak si svejma vlastníma rukama pomáhala a i si ruce kousala. Ale byla už neboška.

Tak ale von dyš to viděl, zebral se s krchova a běžel domu a vzal flintu a do milý fáry a faláře chtěl zastřelit. To bylo ščestí fálářovo, že právě nebyl doma, ináč by ho byl načisto zastřelil. Dyš falář mněl přijít, tak mu to pověděli na cestě už, co se stalo. Ale von už do fáry nepřišel, až důchodního ta zlost přešla, a skovával se, aby důchodnímu nepřišel na voči. A pak skrz důchodního uš tady nesmněl bejt; přišel k přesazení.

Jan Ambrož.

[1]) Obecně se říká: *ju*. Vypravovatel převzal tvar: *ji* z knih. Rád čte. — [2]) T. j. představila.

32. Vo Zelený Hoře.

Co bьl ten, co bьlo jeho to panství — nevím, jak se menoval už —, tak že se podívá do tejch svejch hor. Tak jel a jezdil až do večera na koni. Teď dyž už bьl večír, chtěl jet spátky a cesta se mu stratila, von nemoch trefit, zabloudil. Pod Zelenou Horou je studňa a u tý studně stál buk. Tak dyž už bьlo tma, koňa uvázal g buku a sám si tam lech. A teď ráno stal, kady prej pojede, si rozvažoval, dyž večír zabloudil. A teď stal a umyl se f tý studni a koňa napojil f tý studni. A sed na koňa: »Kady já ubohej budu jezdit?« A dyž na něj sed, tak teď viděl přet sebou áliju, vijou,[1]) co je to. Teď se pustil po áliji a přijel ven z lesa až dom. Dyš přijel dom, tak si umínil, že tam na tom místě dá vystavět kaplu. Tak zebral tesaři a vyznačil jim, hde[2]) to je, aby tam sekali dříví na tu kaplu. A tesaři šli a sekali dříví. Dyž večír bьlo, tak dom nešli, bьlo to daleko; uďáli voheň a vostali tam do rána. A teď dyž ráno stali, dříví fšecko se stratilo, co vosekali za ten den. A teď nevěděli, co se stalo z dřívím. Tak sekali zas celej den. A teď zas večír uďáli voheň a zas lehli. A ráno stali a dříví bьlo zas pryč. Tak teď už nesekali nic, teď se zebrali a šli dom. Dyš přišli, tak šli k tomu pánovi a povidali mu, co se stalo. A von sed na koňa a vona s ním a šli tam. Teď dyš přijeli tam, von povidá jim: »Ó holeci,[3]) to nejni tam, co sem vás poslal. Tak pojte se mnou.« A teď jeli tam, co je poslal na to místo. Přišli tam a to dříví bьlo fšecko na tem místě, co chtěl tu kaplu stavět. Tak stavěli kaplu. Teď to necháme stát.

To bьl mladej kníže, co dal tu kaplu vystavět. A pánom na tem panství se to nelíbilo. Voni psali starýmu knížeti, aby ta kapla přišla g zrušení, že tam vystaví vofčíreň, že to bude zdravý pro vofce, že je to na kopci. Dyž vodepsali, tak večír, dyž bьlo jedenást hodin, tak se zvony spustily a začaly zvonit. A co bьl kostelník — ten bьl pot tým kopcem — ten slyší zvonit. Tak si myslí: »Co se to učinilo?« Klíče vot kaple mněl u sebe. Tak teď se zbih a běží na fáru. Ta bьla zas u dolního kostela, vijou.[1]) Tak teď tluče, zazvoní, kněží uš spali. Tak mněl vodevříto hnetka.

A teď povidá — zvony posavád zvonily — co se to učinilo, že pude nahoru do tý kaple. A teď vono je kolem zeď a sou vrata a je krchof vokolo kostela. Teď přídou, brána bьla krajní zavřítá. A kostelník vodemkne a u kostela dveři vodevřítý byly už. A plnej kostel lidů a žádnej žádnýho neznal. A svatej Ján sám sloužil mši svatou.

Tak teď se dívaji, co se bude dít. Dyž votsloužil mši svatou, tak vod voltáře šel ven svatej Ján jako kněz a proceství veliký za ním. Šli dvakrát vokolo kostela a dyš přišli po třetí ke kostelu, tak svatej Ján šel do kostela aš k voltáři. A teď jak přišel k voltářu,[4]) fšecky světla zhasly, zvony přestaly a fšecky lidi se stratili. Tak teď zrovna psali, že to nemůže bejt, aby ta kapla přišla g zrušení. Teď to vostalo fšecko tak. Na to bьl zas tam takovej starej kněz. A ten už bьl tak jako na penzi, vímé.[5]) Tak šel cestou zhůru a teď na tý cestě se stratil a bьl stracenej do druhýho dne do tý chvíle. A druhej den tu chvílu zas na tem místě se vyskyt. A teď co bьl stracenej, f takový prej kapli bьl a f tý kapli že viděl svatýho Jána a ten mu povidal, aby místo tý kaple postavili kostel do pěti hran. Málokerej kostel je do pěti hran. Tak tu kaplu rozbourali a vystavěli kostel. Ten kostel je moc pěknej. Svatej Ján v něm stojí nad voltářem na kouli a anděl ju nese na zádech.

Dyš ten kostel stavěli, nemohli stačit; tak prej anděle sami pomáhali nosit, co bьlo potřeba. Teď už je to celý.

Jozefa Synková.

[1]) To pravila vypravovatelka ke mně. — [2]) Častěji se říká ve Stržanově: *gde.* — [3]) T. j. *kolečci.* Skupina *čc* splynula v *c.* — [4]) Vypravovatelka řekla napřed: *k voltáři* a hned potom: *k voltářu.* — [5]) Vypravovatelka slabiku *-me* vyslovila prodlouženým a zvýšeným hlasem.

33. Vo žabě.

Šla po hrázi — to mněla bejt tady u Strže[1]) — jedna žena, co chodila g ženám.[2]) Dyš šla tak po hrázi, lezla po hrázi taková žaba velká. A dyž žena chtěla kročit, tak ta žaba dycky se jí namítla před nohy. Tak vona jí povidala: »I di s cesty! Asse[3]) budeš dostávat do kouta, tak já k tobě přídu.« Za nákej čásek zasejk šla po tý hrázi ta žena. A teď dyš šla, tak se jí vyskyt na hrázi muskej a říká jí: »Co slíbilas tý žabě, tak pudeš teď se mnou.«[4]) A vona se zarazila a von jí na to řek: »Nicci[5]) to nerozmejšlej, jen poď!« A vona mu řekla: »A kady? A kam?« Von ju vzal za ruku a stoup blíš k vodě a vytach s kapce takovej stočenej prut a ťal s ním do vody. A voda se rozdělila na dvě strany a f prostřetku byly schody dolu. Tak teď šla s ním. Přišla tam; tam bьlo fšeho, chvála Bohu, dost. A teď mněl fšady, hde mněl jakej plácek, hrníčky přikrytý křidýlkama, ale jí neřek, co to je.[6]) Dyž vodešel, vona šla a voďála[7]) jeden a z něj vylítla dušička. A zas druhej voďála a vona vyletěla zas druhá a teď jí děkovala. A hastrman uš to věděl; přiběh hnetka a tý ženě řek: »Dyby mně to uďál inej mimo tebe, tak konec živobytí.« No a vona že

by už ráda zas dom. Tak von jí vzal šátek a navázal jí plnej lupínků a povidal jí: »To si vem, to ti dám za to.« A zas ťal tým prutem do vody a vyved ju ven na hráz a sám se stratil.

A vona vodešla vod rymíka na kousek a povidá si: »Co s tejma lupínkama? Já je zahodím a domu je neponesu. Přinesu je domu, budou se mně smát.« Tak lupínky vysypala na trávník a pár jich vostalo v zástěře, nedobře ju vytřepala, vijou. Teď de dom. A dyš přišla domu, tak koukne do zástěry a v zástěře byly dukáty místo lupínků. Tak běží hned naspátek a lupínky už byly pryč. Tak teď naříkala, že co by bьla mněla peněz!

Jozefa Synková.

[1]) *Strž* je rybník, prostírající se asi čtvrt hodiny od Stržanova na severovýchod. — [2]) T. j. porodní bába. — [3]) T. j. až se. — [4]) Po vedlejší větě třeba si domysliti větu: *musíš teď vyplnit.* — [5]) T. j. nic si. — [6]) Podle mínění mého původ této pohádky padá do těch dob, kdy v zemi ještě žili přívrženci náboženství předkřesťanského, kteří se skrývali na místech odlehlých, nepřístupných a tajných, na př. uprostřed močálů, v děrách vykopaných ve příkrých březích řek a pod. Takovým člověkem byl asi »hastrman«, o kterém se zde vypravuje. — Hrníčky křidličkami pokryté, o kterých se děje zmínka v pohádkách o vodnících a ve kterých prý vodníci chovali duše utonulých, byly asi popelnice, ve kterých přívrženci náboženství předkřesťanského chovali popel svých předkův. — [7]) T. j. odkryla.

34. Vo světýlkách.

I.

Jednoho času nákej Vincenc pásyl vofce a votmněl se. A náký vofce se mu vodloudily vod hejna. Tak najedenkrát vyšly světýlka a von povidá: »Počkej, prej, tamle třeba taky nedo hledá vofce; já na něj křiknu.« — »Tak jak prej sem křik, světýlka přiběhly a já sem lehyl na zem. A mněl sem kožich a ty světýlka mně ho dočista rostrhaly, jak po něm cupaly.«

Filip Blažíček.

II.

Tuhle na tejchle polích u Sklenýho jel můj syn s pole večír pozdě a viděl, že skáčou světýlka. Tady s toho kopečka jel dolu a dyš přijel tuhle k samý fsi, tak na ně písk. Jel ešče z jedným. A než sjeli ze silnice g Brožovejm, tak světýlka už byly u voza. — Dyš chtěly nede, tak pošlapaly,[1]) až vostal ležet, ať to bьl gdo chtěl, nebo zavedly. Nejrači zavedly do bahna, do vody. Teď nic nevidět a neslyšet vo tem.

Jozefa Synková.

[1]) Třeba si doplniti předmět: *člověka.*

III.

Jeden bednář vocaď nesyl vandlu [1]) a světýlka viděl že skákaji. A von písk hodně, vijou. A teď dyž viděl f tý chvíli, že už hrnou, tak lech pot tu vandlu vespod. A světýlka na vandlu a dupaly, až by byly dno pro-

tloukly. Bednářovi se nestalo nic, ale bьl strachem přejmutej. A voni dyš si nemohly pomoct — bьl porád pod vandlou — tak se stratily.

Jozefa Synková.

[1]) T. j. vanu.

35. Vo divejch ženkách.

Ty tady ďály moc zle. Gde mohly dostat jaký dítě nebo zhandlovat [1]) —. Jak viděly nebo slyšely, že je kerá f koutě, hned byly ve fsi. Zdržovaly se tady f tem břehu na Plovinách u Markovejch louk. Jedna sousetka — řikali jí Francka Formanová — šla na trávu. A teď k ní přišla ta ženka a aby jí přinesla nebo zhandlovala dítě, že jí dá peněz dost. A zavedla ju do toho břehu, do tý skale, a tam byly dveři jak do setnice. A tam byly samý truhle s prken zbitý. A teď jen, aby přinesla dítě, že jí dá peněz dost. A ta šla dom, ta Francka, a ta divá ženka vostala tam f tý skali. Ta přišla domu a vzala švagra a sestru ráno, dysse rosvětlilo, a šli tam. A než přišli, tak bьlo fšecko zhroucený, zasypaný a dveři žádný. Už bьla jen holá skala; nide nic.

Táž.

[1]) Hlavní věta je zamlčena.

36. Vo hejkalích.

I.

Jak sedláci jeli z dříví z lesa, ať vezli jaký chtěli dříví, tak hejkal jim zastavil koně anebo vlez na vůz a voni nemohli vůz utahnout, vijou. Voni viděli chlapa na vozi sedět a dyž ho chtěli bit, tak skočil dolů a stratil se a za chvilku zas seděl na vozi anebo je zavedl do bahna. Dyž ho honil vot předu, tak běžel do zadu, chyt za kolo a zastavil ze zadu vůz. Koně nemohly z místa. Dyž ho honil, tak skátěl vůz i z nákladem a votskočil na kus a řechtal se: hahaha! Teď se zběhli třeba dvá ty formani; naložili a jeli. Vodjeli pár kroků, uš tu bьl zas. A to jim ďál třeba štyry hodiny. Třeba štyrykrát museli nakládat na jeden vůz. A dyž už nemohli, tak vůz nechali tam i z dřívím a vypřahli koně a vedli je dom. A druhej den teprvá vedli koně k tomu vozu a šlo jich třeba kolik. Jesli mněl hejkal dobrou chvílu, tak je nechal a jesli ne, ďál s něma zas, co chtěl, zas je chyt, vijou. Von se uďál, čím chtěl, třeba pánem nebo starejm, zmrzačenejm [1]) člověkem. Takový umněl kousky dělat divný.

[1]) Ve Strčanově se říká zpravidla: uďál se *starým, zmrzačeným* člověkem.

II.

Můj múž a ešče štyří byli za Cikhajem v Zlatnicích v lesi na pařezích. A bьlo to v letě brzo, bьlo teplo. Tak vostali tam do rána. Teď si uďáli voheň večír a pekli brambory. A dyse [1]) uhlídali [2]) — dyž na ně přišlo spaní — tak usnuli. A můj múž nespal; to je pravda jistá, tohle.

A teď přišel chlap k vohňu. Teď u vohňa mněli fajfky, jak to položili. Chlap vzal fajfku a porád hlídal[3]) na ňu. Teď zas vzal tabák a zas hlídal na měchuřinu. A teď rozhrnul voheň pěkně a smál se a povidal: »Uš pamatuju třikrát les a třikrát ves a takovou potvůrku ešče sem neviděl.« To bьla náká pana vymalovaná na tý fajfce. Potom ju položil a stoup a díval se po tejch muskejch a šel pryč. Můj múž díval se porád na něj, co dělá. Šak se tomu divil, že se mu ta fajfka tak líbila a že ju tam nechal a ničeho se netk.[4])

Prvejk chodili jen do lesa na pařeze a milíře pálili. Tady fšady byly lese aš k samý fsi. F cikhajským lesi bьl takovej pařez, že se na něm vobrátil[4]) s koňma a z jednoho pařeza se uďálo sedum sáhů dříví. Ešče můj múž ty pařeze ďál.

III.

Šel sem s Počítek nákej Huslica hrát f sobotu večír. Tady bejval most, co je ta cesta k Vysokýmu; teď už nejni. A už bьlo hesky pozdě. A tak viděl přet sebou chlapa; zrovna k tomu mostu šel. A von křičel na něj: »Počkej, stuj!« A ten nestál, šel. A tak von křík ešče jednou; teď ten člověk šel přez most. A ten Huslica ho dohonil za mostem a teď ten chlap zastavil. Huslica se mu kouk do voči a chramst[6]) do voči tomu chlapovi. A von mněl hubu[7]) jako z mechu. A teď ten chlap toho Huslicu chyt a hodil ho do potoka. Huslica vylez ven a chlap ho tam zas hodil. A po třetí dyž ho tam hodil, tak skočil za ním a zmáchal ho celýho. A teď ho vytach trochu na písek a ten ležel jako mrtvej. A tak chvílu tam ležel a potom se zebral zhůru a šel. Tuhle bejvala Smejkalova pazderňa. A tam bьl do rána a ráno — von nemoch spat — si pomyslil: »Jen dybych nebьl pozbyl husle a huzlíček!« A teď šel spátky dom — von bьl s Počítek — a husle a huzílek ležely pěkně na hromáce[8]) na mostě. A víckrát už nešel večír.

IV.

To sem já sama skusila. Tule[9]) jak říkaji »Leščina«, sme šly spolu do lesa s tou ženskou tule u Synečků. Múži byli na žni v Rakousích. Tak sme si povidaly, že pudeme večír do lesa. Teď sme přišly — tady říkaji »Na Kučkách«, a to je jistá pravda, tohle — písk f Setňově ponocnej, kolik je hodin. A von pískal jedenást. Šly sme do lesa a nevěděly sme, jak je dlouho, aš ten ponocnej nám pověděl. Teď přideme na kraj do lesa; vyskytl se tu chlap; takovou mněl hubu jako plesnivou. Teď já sem bьla mladčí, tak utíkám napřed a vona za mnou. A ten chlap přišel k tý Synečkový; jak vona běžela, von za ňou a podíval se jí takle po straně do voči a křik:[10]) hej! Teď vona chtěla utíkat a von jí houp na záda, jesli pak budou věřit.[11]) A tak ho nesla. Vona se pořád voháněla, myslela, že ho schodí, a chlap se nedal a smál se: hehehehe! Tak ho nesla aš ke

Strži. A teď dyš přišla k potoku, tak vlezla do potoka. A chlap skočil ze zád — nechtěl do potoka — a furt se smál. — To už může bejt hodně dlouho, ale pětaštyrycet let. Synečková utekla do mlejna a tam bьla do rána. A hejkal už za mnou nešel; snad neměl ke mně moc.

Jozefa Synková.

[1]) T. j. když se. — [2]) T. j. když se unavili hlídáním. — [3]) T. j. pohlížel. — [4]) T. j. nedotkl. — [5]) Třeba si doplniti podmět: *člověk*. — [6]) *Chramstnout* znamená zde: chytiti, sáhnouti. — [7]) T. j. obličej. — [8]) Souhláska *d* před *c* se vysula. — [9]) Vypravovatelka, jako mnozí jiní lidé, říkala někdy: *tule* a někdy: *tuhle*. — [10]) Dříve vyslovila vypravovatelka: *křík*. -- [11]) To pravila vypravovatelka ke mně.

37. Vo hajným, co se uďál hejkalem.

Byl nejakej hajnej na panství klášterským. Ten se nemoh ubránit pytlákom a lidem, co chodili dříví krast. Tak von slejchal, že bejvali hejkali. Tak večerní a noční dobu chodil vokolo lesa a hejkal: hou! hou! Dyž ale se mu negdo vozval z lidů, ať to byl kerej byl, ať už byl zloděj nebo nezloděj, pytlák nebo nepytlák, šel po hlasi a dyž napad člověka, skočil mu na záda a ten, dyž byl slapší jak von, musel ho nest tak daleko, jak chtěl. A dyž ho pustil, skočil mu ze zád a dal se do smíchu a plácal na ruce. Říkal: »Hahaha, to sem tě dostal! Víc mně sem nepudeš.« A dyž natrefil inýho, zas mu to tak vyved. A v jeho hájemství přešla fšechna krádeř a fšechno pytláctvo. A lidi myslili, že je to hejkal. A dyž mněl ve svým hájemství pokoj, tak se s tým v hospodě chlubil, jak se zbavil krásně zlodějů a pytláků.

Jan Ambrož.

38. Vo Strži.

Naša dědina má svý meno vod rymíka Strže. Ten rymík se tak menuje tým dílem, že se jednou strhal; strhala se hráz. Negdy u něho stávala železná huť a na místě tý hutě byl vystavenej mlejn, protože ty hutě fšady přišly zrušit.

Týž.

39. Vo Špejchaře.

Mezi Strčanovem a Strží je rymík; řikaji mu Špejchar. Ten rymík patřil rychtářovi Jozefu Břečkovi. Ten rychtář byl zámožnej. Mněl dvá syni a ty byli nezvedený, ďáli, co chtěli, protože — rychtářovi syni tenkrát — každej se jich bál. Taky umněli střílet. Jedenkrát bylo málo vobilí a ty syni vlezli do zámku na špejchar pro žito a kradli žito. Voni to neuďáli jednou. Dysse to na ně prozrazovalo a mněli moc pytlů doma žita, báli se prozrady, aby nebyli trestaný. Vodnesli do svýho rymíka vobilí a vysypali ho do vody. Vobilí plavalo po vodě, jak vobyčejně, toť se rozumí, a tým se vrchnost dozvěděla, že v rymíku Břečkovým plave vobilí. Šli a prohlíželi rymík a našli, že žito tam bylo vysypaný. A dokázalo se,

že Břečkovi syni ho ukradli a tam do rymíka vysypali. Za trest dostal rychtář, že ten rymík, jak daleko vopšahovala [1]) voda, byl příkopou vobehnanej a sády nasázený, a vrchnost si ten rymík přivlastnila. Lidi vot tý doby tomu rymíku říkaji »Špejchar«.

Vědí, [2]) von byl dlouho, pořád vrchnostenskej a teď — je tomu ale pět roků [3]) — ho koupil vod vrchnosti zdejší hospockej.

Týž.

[1]) T. j. obsahovala, sáhala. — [2]) To pravil vypravovatel ke mně. — [3]) Vypravováno r. 1900.

40. Jak byl mynář čertem.

Byl jeden mynář moc bohatej a k němu přišel člověk moc chudej, aby byl za kmotra mu. Tak mynář že bude. Tak byl. Třem dětom bыl za kmotra. A teď ten chudej člověk umřel a jeho žena nemohla si pomoct na pohřeb k penězom. Tak teď si spomněla, že pude na kmotříčka, dyž bыl bohatej. Tak k němu šla, aby jí pučil pětku, že mu ju za tejden dá. A dyž mu to řekla, von utek do druhý sednice [1]) a zavřel před ňou dveři a řek jí, že jí nic nepučí, že nemá žádný peníze. A vona ho přeci prosila, že mu je za tři dni dá, jen aby jí pomoch. Tak von jí řek, že jí přeci teda pomůže, ale za tři dni jesi nebudou ty peníze, aby ho tam nečekala. Tak ta šla s pláčem dom a teď pochovala múža, bыl funus. A jak ho rychle pochovala, tak přišla dom a vzala sekeru a trakač a jela do lesa. Myslela si tak, že naseká trakač nebo dva pařezů a že je prodá, aby doďála tu pětku. A dyš přijela do lesa, tak na malej kousek se jí zalíbil takovej pařez bukovej. Tak šla a sekala a dyž ho vosekala dobře, tak ho vyvalila celej; nebыl velkej. A teď dyž ho vyvalila, tak se jí vyvalil hrnek. A vona ho chytne a povidá: »Bože, co je tu hrnek?« Teď hrnek voďála a von bыl plnej dukátů. Tak teď už žádnej pařez nedobejvala, jen to, a jela dom. Ale penězom nerozumněla, co je to za peníze. Teď přišla dom a poslala nejstarší holku a dala jí dva dukáty, aby je zanesla kmotříčkovi a aby se voptala, jesi ty dva peníze za tu pětku je dost; vona jim nerozumněla. A teď kmotříček je veme a povidá: »Hde pak je vzala, ceruško, maminka ty peníze?« — »Vona jela fčerá do lesa, že bude sekat pařeze, a vysekala jeden a von se jí vyvalil s tejmahle penězi hrnek.«

Mynář už neřek nic na to, ale študýroval, jak by ty peníze vod ní dostal. Tak šel hned katovi [2]) a koupil koňskou kůžu. A večír vo jedenásti hodinách kůžu dal na sebe a řetěz do ruky a šel kmotře ke dveřom strašit. Teď křičí u dveří, aby mu vodevřela, a řetězem hrčí v ruce. A vona se ulekla a nemohla stat ani s postele a nešla vodevřít. Tak dyž nešla, tak von jí řek, že zejtra příde zas. A vona celej den s toho stonala, že jí řek, že zasejk příde. [3]) Ale vona ho neviděla, co je to. Tak druhej den přišel tam vandrovní nákej a teď ju prosil vo nocleh, ale zrovna jí řek, jen aby mu dala nocleh, že si tam pohoví. Vona mu ale vo temle neřikala nic, ale von už vo tom věděl dobře, už jí to slovo řek, že si pohoví. Teď

dyž bylo jedenást hodin, mynář tluče zas na dveři. Vandrovní povidá: »Co to, ženo, dělá? Di vodevřít!« A vona se nemohla hejbat, uleknutá celá. Tak vandrovní nemeškal a šel vodevřít sám. Dyš přišel ke dveřom, tak se ptá, hdo tluče. A von na to votpovídá: »Sem čert s pekla poslanej, du sem pro dukáty. Vona mně je v lesi vzala, mněl sem je pot pařezem.« A von mu na to votpovídá ten vandrovní: »Ty nejseš žádnej čert, ale teprf čertem budeš, aš se mnou pojedeš.« Tak vandrovní vodevřel dveři a popad ho pot paže a ulít s ním pryč. A žádnej po ty časy neví vo mynářovi nic.

A teď ráno přišla tam zrovna mynářka — musela vo tem vědět — a ptala se, jesi je tam mynář. A žena jí povidá, co se stalo, ale mynářka neřekla, že se její múž přistrojil za čerta, vijou. Ta mynářka myslela, že tam šel na náfščivu nebo na upomínku. Tak teď tu ženu i s tejma dětma vzala do mlejna a mněla je tam až do smrti za to fšecko a ešče ju prosila, aby mu to votpustila, co provinil.

Jozefa Synková.

[1]) Říká se: *seknica* nebo *setnica* nebo *sednica*. — [2]) Dativ bez předložky *k*. — [3]) Ve článku 36., IV. pravila vypravovatelka: *přideme*.

41. Vo jednem kupcovi s Kláštera.

S Kláštera Tálský bьl tatínkovi za kmotra. Tak přišel k nám a povidá: »Kmotříčku, zavezete mně za nevěstou.« No toť se rozumí, že mu nemohli vodepřít, tak s ním jeli v neděli. [1]) A teď jeli. Vona bьla ta holka tady z Rovný. Teď se tam zdrželi. Dyš tam votaď jeli, bьlo prej půl desátý večír. A přijeli tady za Vysoký. Za Vysokým mněl jeden soused kůpy na louce. A von tatínkovi povidal: »Kmotře, zajeďte k tý jedný kůpě.« A naložil tu jednu kůpu na vůz. A teď si sám stoup a porád trousil seno až do Vysokýho. Teď u šenkýřa hrála muzika. A voni zajeli k vikýřu a to seno naházeli do vikýřa. A teď povidá: »Počkejte, kmotře, to bude bitva ráno, ty se budou hádat.«

A teď von šel do seknice k šenkýřom. A tatínek vot koní nemohl jít, voni [2]) byly mladý. Tak jim přinesyl píva ven. A bьlo jedenást hodin, tatínek že povidá: »Kmotříčku, pojeďme dom, koně nechcou stát.« A tak jeli. A teď přijeli g Zelený Hoře tule a voni plný vokna světel na Zelený Hoře. Tatínek povidá: »Kmotříčku, co to je, plný vokna světel!« A von povidá: »To prej ta šelma si tam hrá.« A voni se spustily varhany a začaly hrát. »Vidíte ho, jak von si hrá, pane,« tatínkovi povidal. Ale tatínek už mněl strach. Přijeli níž ke Klášteru, ale ešče v domkách nebyli. Teď začaly kameny bouchat do košatiny, do voza, kamen za kamenem prej bouchal. Von prej se teprf trošku utišil a koně zarazily a nechtěly jít. Tatínek že nevěděl, co si má počít; křičet nechtěl, už byli poděšený, [3]) koně byly mladý. Tatínek do nich začali praskat bičem a voni se zebraly a co mohly vyskočit, hnaly.

A teď přijely, votkaď ten Talský byl, do toho domku a vona vešla[4]) matka jeho ven. Von skočil z voza do seknice Talský a tatínek vostali venku, vobraceli koně. Vona chtěla ta matka, aby šel tatínek do setnice[5]) a voni nemohli uš pro strach nikam, ani nemluvili, a jeli dom. A teď jeli domu a přijely tady tule, jak je ten kamen u Krškovýho pole, koně jim zarazily. A teď jim zarazily a přišel k nim černej muskej a vopíral se jim do voza ramenem, jak by chtěl jim skátět vůz. Ale tatínek prej, dyš koně nechtěly jít, tak voni začali uš klet, na koně prej kleli. Jak začali klet, koně se zebraly a pryč. Přijeli dom na dvůr a slízali dolu a svalili se zrovna u koní strachem. Jejich bratr Franc šel vypřahat. A přiběch spátky do setnice a teď křičel na mou maminku, aby šla ven, že leží bratr pot koňma. A maminka běžela ven a přivedli ho spolu dom do setnice, ale von nic nemluvil. Povidal: »Nechte mně bejt« a šel ležet. A ráno teprv vypravoval, co se mu stalo.

Kateřina Dufková, po chalupě *Kašparka,*
83 let stará (r. 1900).

[1]) Obecně se říká: *v neděłu.* — [2]) Totiž ty koně. — [3]) Podmět je: *tatínek.* — [4]) T. j. vyšla. — [5]) Vypravovatelka říkala někdy: *seknica* a někdy: *setnica.*

42. Co se mýmu tatínkovi přitrefilo v lesi.

A druhý se mu přitrefilo — to už bylo před jeho smrtí — šel do Setňova. A mněl ten zvyk dycky ve svým lesi chvilku si votpočít. Vono na něj přišlo spaní a von si chvilečku leh. A dlouho spal, až bьlo skoro půl jedenástý. A vona k němu přišla ženská a budila ho, aby stával. Tak von stal a s tou ženskou šel, jak by to bьla bejvala jeho žena. Von myslel že je to jeho žena; šla porád po levý straně. A teď voni hovořili k ní a vona nic nemluvila, vona jim nevotpovídala. Teď šli dom a zatloukli na dveři. Maminka povidá: »Děti, tatínek už de dom.« A ta ženská šla s něma aš ke dveřom a u dveří se stratila. Teď dyž maminka vodvírá, von tatínek povidá: »Prosím vás — voni si vykali — kady ste šla do síně?« Voni[1]) mysleli, že nekady do tý síně fklouzly. A voni[2]) povidaji: »Mlčte, vy snad nemáte rozum, dyť já sem nide nebyla.« A teď šli[1]) ležet a druhej den se rostonali a už víckrát nestali.

Táž.

[1]) Totiž: *tatínek.* — [2]) Totiž: *maminka.*

43. Vo tem kameně, co nad ním páni upálili rychtáře.

Jednou přijeli páni sem — cesty ešče tenkrát nebyly, byly vejvoze — a ptali se, gdo by tady umněl tak dobře střílet. A lidi řekli, že rychtářovi syni, že má dvá. Tak voni tam jeli k němu a ptali se, gde je má. A rychtář, že vo nich neví. A voni nechtěli popustit, že je musí vopatřit. A von že je nemůže vopatřit, že vo nich neví. A páni ho porád trápili, že přįde na

smrt, dyž je nevopatří. Voni ho pověsili a spálili ho. Ta šenkýřka jim dávala, co mněla peníze, a voni ho nechtěli nechat.

Jak ho pálili, tak kamen bьl na zemi pod ním. Dyž ho spálili, tak vyryli na tem kameně náký písmena žlutý. Neboška sestra a já sme ty písmena umejvaly, ale neumněly sme to přečíst. Mněli sme ho u kamen f setnici a tatínek ho tam nechtěl nechat, tak ho dal ven na vejvoz, aby ho každej viděl. A vot tý doby sme nemněli pokoj. Dycky v noci sme slyšeli po setnici šustot, jako dyž papírem šustí. A tak sme ten kamen vzali zas spátky a zazdili sme ho do setnice[1]) a vot tý doby sme mněli pokoj.

Táž.

[1]) Tento kámen zazděn je v chodbě do bývalé kuchyně, kterou nynější vlastník domu upravil za kupecký krám. Když prolamoval průchod ze světnice do krámu, narazil na tento kámen.

44. Vo hejkalovi.

I.

Dyš sem bьla ešče svobodná, šli sme ze Strže z mlejna z voleja, ďáli sme tam volej ze semena lenovýho. A teď sme vešli[1]) ven a jak sme vešli[1]) na kousek, hejkal začal řičet ve Vůpčině.[2]) A voni mně porád strašili, že na něj křiknou. Já sem plakala a šla sem s něma až dom. A přišli sme do Strčanova k Ťápalom do setnice a teď ten starej Ťápal — von šel s náma z mlejna, co nás strašil, že křikne — stoup si přet kůlnu a třikrát na něj hejk. Ale f tý raně hejkal bьl pod voknem. To sem jak živa neslyšela takovej cupot; von vyskakoval u vokna, jako dyš pár koní dupe.

Táž.

II.

Co neuďál hejkal tule Náckovi? Co je Říha, s tý chalupy byl. Von mněl jim[3]) takovou velikou sviňu, ale hodnou. A vona chtěla jít ke kancovi ta sviňa. Tak von ju ved do Škrdlovic a zdržel se tam s ňou až do jedenásti hodin v noci. Von byl taky taková vejtluka.[4]) Teď dyž ju ved dom, přišel tady, jak sou Boží muka na křížní cestě. A von přišel k němu chlapeček a na milou sviňu mu sed. A seděl porád, aš k jeho chalupě, ale sviňa chudák uš prej nemohla nikam. Teď přijel k chalupě, ke svý, a von[5]) skočil ze svině a teprf se mu vyřechtal. — Von u nás bьl porád; to sme se nasmíli, dyž nám to vypravoval.

Táž.

[1]) T. j. vyšli. — [2]) T. j. Vůbčina. Tak nazývá se les mezi Strčanovem a Světnovem. — [3]) To pravila vypravovatelka ke mně. — [4]) Člověk, který vytlouká hospody. — [5]) Totiž ten chlapeček.

45. Jakýho sme potkaly psa.

Tak jednou taky sme šly z maminkou do mlejna. A já sem s něma šla; děvečka nechtěla, že se bojí; bьlo přede žňama. A my sme chodily po našejch polích; vona bьla cesta přes pole »Na Lejtně«. Žito bьlo dlouhý;

a jak sme šly po tý stešce, tak sme potkaly psa; bыlo ale půl jedenástý v noci. Ešče sme byly na heskej kus a von milej pes — pes černej a plamen mu šel z huby. Ale nic nám neuďál; my sme tu smnělost dostaly, že sme neutíkaly; maminka mně vedly za ruku. A ten pes šel vedle nás po stešce a nic nám neuďál. Ale uš sme do mlejna nedošly; vrátily sme se a šly sme po silnici dom. Uš sme nešly nide, byly sme přestrašený. Táž.

46. Jak se hastrman uďál koněm.

Jedenkrát taky nebožčík dědoušek Vališ šel s Kláštera a von se pás kůň. A von šel blíž a blíž k němu a povidal si: »Co pak Ambrož tady nechal koňa tak dlouho?« Vono to bыlo na Ambrožový louce. A von prej se pěkně pás jako inej kůň; von[1]) slyšel, jak trhal tu trávu. A von šel do kopca zhůru, nechal koňa, pomyslil si: »Počkej.« A přišel tady nahoru na ten kopec a von milej kůň skočil do vody, do pilskýho rymíka, a ďál tam hroznej šplachot. »A ty prej máš ščestí, tebe bych byl skoupal,« křičel na něj z rymíka. Táž.

[1]) Totiž: dědoušek.

47. Vo pokladě v rychtě.

Tady zas je sklep f tem domně u tejch Břečků, v rychtě. Ale von bыl věčí než je teď. A voni tam mněli sudy, ňebyli takoví nuzáci, jako sme teď. Na tejch sudách každou noc viděli živýho kohouta; von tam sedával. Aš potom vartovali, co to. A voni tam byly peníze a ten kohout na nich sedával. A teď tam bыla setnička na dvoře; to bыl nebožčík Janeček f tý setnice[1]) a von tam bыl f tý setnice podruh. Tak voni se s tým podruhem domluvili, že budou ty peníze kopat; to bыl můj dědoušek. A teď ty peníze kopali s tým podruhem. A teď se domluvili, dyž už je cejtili, že se k nim dostávaji, tak nebožčík dědoušek povidal tomu podruhovi, že von jich musí dostat víc neš ten podruh; začali se vo ně hádat. A zatím nedostal žádnej nic; peníze jim hrkly dolu a sou tam posuď. Tam je moc peněz f tem domně. V zahradě v rohu hořívaly peníze, dyš sem ešče bыla děfčátko, a my sme se bávali je kopat. Tak sme je tam nechali. Nebožka Matulová nám říkaly: »Dejte si pozor, desátý koleno je dostane.«

Táž.

[1]) T. j. setničce.

48. Vo bohatým mynářovi a chudým učitelovi.

Tak bыl jeden učitel a chudej a mněl moc dětí. A uďál si mynáře za kmotra. A tak ten mynář dal mu do vínku — zemlel mu míru žita a míru pšenice, vědí. A dyš to sněd, teď se daly učitelka a děti do pláče, co budou jest. A von povidá: »Mlčte, děti, a ty ženo neplač nic. Pudu zas na kmotra, zasejk mně neco dá.« No tak mu mynář, dyš tam přišel,

povidal: »Co, kmotře, chcete? Živobytí?« Von votpověděl: »Živobytí, pane kmotře.« — »A dyť prej sem vám dal.« A von mu votpověděl: »Jó, pane kmotře, co pak mně to bude věčně trvat?« — »No tak mně, kmotře, musíte přislíbit, co já na vás budu žádat; esi to uděláte, tak já vám zemelu živobytí plnou fůru, ale musíte mně to vykonat.« Tak stárkovi hnetka poručil, aby nasypal žito, pár mír, a vostatek zas toliš pšenice, aby toho mněl ten pan kmotr plnou fůru. A když mu to přivez, tak si ho zavolal k sobě ešče a povidal: »Až já umřu, tak mně musíte vartovat po tři dni.« A von [1]) mu fšecko přislíbil.

Tak teď když mynář umřel, když mu vodzvonili, tak učitel tam musel přijít, modlit se. A dyš se modlil, tak milej nebožčík mynář se zbih a křičí: »Pane kmotře, ste tu?« — »Sem, sem, pane kmotříčku, sem.« No dyž mu řek, že je tu, tak si mynář lehyl. Tak učitel se modlil dál. Dyž učitel ho vartoval druhou noc, tak mynář zas se zbih a ptal se, esi je tam. A učitel, že je. Teťka mynář mu řek, že ho musí vartovat třetí noc na krchově, dyž bude pochovanej, že se musí modlit u jeho hrobu.

Teťka učitel nevěděl; [2]) tak šel na radu k panu faláři, co má dělat. A von mu falář povidá: »Jó prej, já vám dám svěcený věci a sekerku vám vosvětím a s tou sekerkou musíte udělat kolo a do toho kola si kleknout.« Tak to učitel uďál. Teťka dysse [3]) učitel modlil, tak tam přiletěli k němu dvá psi a ty psi hrabali, až ho [4]) vyhrabali. A vytáhli ho ven a kůžu z něho slíkli, z mynáře. A dyž ju slíkli, tak ty psi tu kůžu nechali a mrtvýho zahrabali. A ten učitel tu kůžu k sobě ftah do toho kola s tou sekerkou. A ty psi na něj, aby jim dal kůžu. A von jim povidal: Já vám kůžu dám, až mně přinesete pytel toralů.« Tak voni pytel toralů přinesli, že aby jim dal kůžu. »Já vám kůžu dám, až mně přinesete pytel dukátů.« Tak voni tejch dukátů pytel zas přinesli, aby jim dal kůžu. Von jim kůžu nechtěl dat, až mu přinesou kus zlata. No tak uš to bьlo ke dni, psi už nemněli času a porád na něj dotírali, ale přinesli mu to zlato ešče.

Tak teťka ráno, dysse [5]) rosjetlilo, [5]) falář přišel sloužit mši svatou. Teď učitelovi povidá, co s tejma penězi bude dělat. Tak učitel povidá: »No pytel toralů si vemte a pytel dukátů mně a to zlato ke kostelu. A co s tou kůžou mám dělat?« A falář mu votpovídal, že ju musí spálit na schotkách [6]) přet kostelem a že s tým popelem musí potrousit cestu, kady nejvíc lidi dou. Dyž lidi šli po tem popeli s kostela, tak viděli bílou holubičku, jak vyletěla a moc mu děkovala, že je vysvoboděná. [7])

Teťka učitel přines peníze dom. Žena radostí nevěděla, co dělat. Tak von teď vot tý mynářky ten mlejn koupil. A dyž jej koupil, tak vyčítal mynářce samý dukáty. A vona se ho ptala, gde ty peníze dostal, že nic nemněl a že teď peněz má dost. A von jí votpověděl: »No, paní kmotra, nevíte, co sem ďál, že sem vartoval tři dni kmotra? Já sem je dostal za něj.«

Anna Blažíčková.

¹) Totiž: učitel. — ²) Třeba si domysliti vedlejší větu: *co má dělat.* — ³) T. j. když se. — ⁴) Totiž: mynářa. — ⁵) T. j. rozsvětlilo. — ⁶) T. j. schodkách. — ⁷) Vypravovatelka hned potom pravila: »že je *vysvobozená.*«

49. Vo nevěstě, co se udávila s tvarohem.

Tady na Polensku bьla jedna holka a mněla se vdávat. A teťka už mněla mít zdafky. A tak vona milá nevěsta šla do komory a vzala si tvarohu a dala si ho do huby a teď se s ním udávila. A milá nevěsta mněla takovou zalípku [1]) nad panama a takovejma hračkama. Tak teťkej milou nevěstu — tak jí vystrojili pohřeb a ty hračky, co mněla fšecky na jarmaře, ty jí fšecky složili do truhle k ní. Tak hrobař dyž ji [2]) zahrabal — von to viděl, dyž jí to dávali do truhle a jeho cera bьla její kamarátka a voni si dycky spolu s tým hráli — a milej hrobař dyž ji [2]) pochoval, tak ji druhej den vykopal a ty hračky jí vzal. A vona si je jeho cera zasejk srovnala na svou jarmaru. A tak tam přišla jedna sousetka podlejší [3]) a viděla ty hračky, že sou to tý nebošky. A teťka přišla k její mace [4]) a jí to povídala, že hrobař má tý hračky fšecky doma. Tak teťkej matka — musel ji vykopat, tu ceru, hrobař. A dyž ji vykopal, tak ji teťka zbih a jak ji zbich, tak jí ten tvaroh vyletěl s krku, co se s ním udávila, a vona vobživla. A teď se dívala, že nemá ty hračky u sebe, že hrobař jí je vzal. Tak voni teď na hrobařa a von se musel vyznat, že je vzal. Tak hrobařa vodvedli k pulmistrovi. Hrobař šel do Prošíkova, [5]) aby mu to votpustili, ale pulmistr mu nařídil, že musí bejt šest dní za to zavřítej.

Cera dyž vobživla, uš se nesmněla vdávat. Bьla živa jen ale měsíc.

Anna Blažíčková.

¹) T. j. zalíbku = zalíbení. — ²) Obecně se říká: *ju.* Vypravovatelka sama v soukromých rozmluvách a ve předešlém vypravování říkala: *ju*; v této povídce však říkala: *ji.* Tuto nedůslednost vysvětluji si takto: Vypravovatelka slyšela tuto povídku vypravovati od někoho, který pocházel z místa, kde přehláska *u* v *i* je pravidlem, na př. z Vojnova Městce; tvar *ji* utkvěl jí v paměti a vybavil se jí, když tuto povídku začala vypravovati. — ³) T. j. vedlejší. — ⁴) T. j. matce. — ⁵) T. j. prosil.

50. Jak sedlák vyjíždí.

Dyš chce sedlák vyjet ze dvora, musí zapřahnout koně a bičiščetem udělat kříž přet koňma a řekne: »Vyjo, s Pánem Bohem!«

Filip Blažíček.

51. Jak jeden nebožčík přijel pro svou milou.

Jeden mynárskej syn chtěl jednu holku a ta matka její jí f tem bránila, že ju rač utopí, než by si ho smněla vzít. Tak von se to zdověděl a teď šel na vandr. A ta holka ho vyprovázela a na tý cestě se zapřisáhli spolu, že do dne do roku na sebe budou čekat. A teď ta matka za nákej

čas krátkej psala psaní za ním, že uš svou ceru vdala. A von jak to psaní dostal a přečetl ho, tak tu chvílu skonal. A teď ta cera čekala až do dne do roku. A dyž bьl den a rok a von nepřijel, tak šla ven pod voblak a teď proklínala ho: »Dybys prej bьl f pekle zavřený, tak musíš přijít vokamžení.« [1])

Tak teď večír, než začaly vězdičky svítit, slyšela hroznej dupot vot koní. Tak sepjala ruce a povidá si: »Bože, Bože, hdo to k nám jede? Vodvírejte se vrata voboje!« vykřikla. A von ju slyšel její chasník. Teď na to povidá: »Jedu, má milá, pro tebe, protože nemám v hrobě pokoj.« Teď přišel k ní a spolu se přivítali, jak holt bejvá, to vijou. A teď von jí povidá: »Staň, má milá, musíš vopustit svýho múža.« A vona ho chytla za krk a počala ho líbat a povidá mu: »Já žádnýho múža nemám.« A von jí povidá, aby všeho nechala, že čeká svarba na ně. »Naše koně sou rychlý jako střelná rana; voni ujedou do rána sto mil.« A teď jel a do dne bьl na svým místě, vijou, hde bьl pochovanej. Teď dyš přijel — von jel napřed — povidá, aby se vodevřely dveři, a dveři u hroba se vodevřely. A von ju vzal do náručí a lehl s ňou do hroba a bьlo po ní.

Jozefa Synková.

[1]) Předložka *v* splynula se slovem *okamžení* v jedno slovo.

52. Vo jednem, co si podřízyl krk.

Na vostatní [1]) outerek z Velký Losenice šel do Sekňova; mněl snad tam vocaď ženu. A dyš šel ze Sekňova domu, stavil se f Polnice [2]) u muziky u Blažíčka. Bylo jedenást hodin v noci; tak ho muzika vomrzela a šel dom. A místo domova šel lesem a přišel pod nějakou »Skalku« se tam říká. [3]) A teťka pot tou skalkou si lehyl a vytahl s kapce nůž a podřízyl si krk. A nůž, dyš si podříz krk, dal do kapce. A teťka vostal ležet, žena vo ničem nevěděla. Žena ho čekala domu a dočkat se nemohla. A teťka šel nákej Jeřábek z Najdeku domu a von ho našel a šel ho vohlásit do Kláštera. A teťka ešče mněl proto pronásledování, že mu to uďál jako sám. Von musil bejt u vrchnosti a musil se vyznat, jak to bylo. Dyš to voznámil, přijeli pro něj a bьla [4]) visita nad ním. Tak ho vodvírali. Dyž mu to dochtor udělal, dali ho do truhle a zrovna — rovnou cestou — ho pochovali. Bьl ešče mlaďoch.

Filip Blažíček.

[1]) T. j. masopustní, ostatkový. — [2]) T. j. Polničce. — [3]) Očekávali bychom větu vedlejší: »jak se tam říká« — [4]) Vypravovatel řekl dříve: *bylo* a nyní: *bьla.*

53. Vo mynářce Berance.

Ta Beranka, [1]) co byla na mlejně pot Strží — to už je kolik let — dostala se do kouta. A dyž do toho kouta se dostala, tak takovou velikou žabu našli pot postelí a ta žaba pořád skrčela. Tak ta posluhovačka, co

ta mynářka u sebe mněla, náká Lidmajrka ze Strčanova, vzala tu žabu na lopatu — a žaba pořád skrčela — a hodila ju do pontrubí.[2]) A dyž ju tam hodila, tak ta žaba skrčela zas. A dyž ju tam hodila, tak šla dom. A dyž bylo jedenást hodin v noci, milá mynářka stala s postele, nikoho nezbudila, voblíkla se a s tým děckem se zavodíla.[3]) A teď šla a vodělávala[4]) zástrku u dveří a nemohla ju vodělat. Tak vona, dyž ju přeci votstrčila tu zástrku, šla na hráz z dítětem a cestou před vočima se jí dělalo, jako dyš šindel hoří, plápolá. To bylo noční dobu; ten šindel hořel a svítil jí a zavedyl ju aš k tý hrázi, k tejm stavidlům. To bьl raráš.

A dyž vešla na hráz, tak sou tam stavidla u rymíka. U stavidel se zastavila a sedla si na hráz. Svinula si sukně takle do klína a chlapca mněla zavoditýho v náručí. Najednou se svezla do vody a spadla na splav a ze splavu do hlubiny pot splaf. A to děcko se utopilo; vona ho pustila, jak se zalekla, ale vona sama se neutopila. Sama plavala po vrchu, mněla rostažený sukně po vodě. Dyž ve mlejně se probudili, tak ju šli hledat a nemohli ju nide najít, až ju uslyšeli spívat f tý vodě. Vona pot tým splavem spívala; jak plavala, tak spívala. Dyž ju našli, tak zasejk šli po tem děcku a děcko našli na louce vyplavaný, utopený. Múž tý posluhovačky Lidmajer šel do Přibyslavi skrs to. A dyš šel s tý Přibyslavi spátky — to už bylo vo svatým Duše — na cestě zavdal si f Polnice. Pot Šírovým kopcem ve vejjezdě byla taková louž a do tý louže padyl hubou. A trošku mrzlo při tem. Žádnýho se dovolat nemohyl a tak zmrzl.

Anna Blažíčková.

[1]) T. j. Beranová. Mlynář jmenoval se Beran. — [2]) T. j. podtrubí. — [3]) T. j. zaoděla. — [4]) T. j. oddělávala.

54. Vo Klášteře u Žďára.

Dyž — abych to vzal s kraje — bylo ešče plno lesů kolem, tak se tady zakládaly po časi místnosti; to byl prvně Starej dvůr. A vokolo toho dvora byly ešče lese, jak přetkove naše to řikaji. A mněl to jeden hrabě; byl ženatej a nemněl žádný děti. A byl tady na honě f tejch lesích a zabloudil; vottrhl se vod druhejch. Potom vostal sedět a přišla na něj dřímota. A zdálo se mu, aby uďál tam studňu při tem dvoře. A dyš tu studňu začal dělat, tak ta práca byla mařená dycky do rána — tu prácu našli f Klášteře — a na tý studni chtěla bejt Panenka Marijá, co je f konventě. Tak toho tam zanechali a ďáli studňu f tem konventě. To ešče nebyl klášter. Po jeho smrti ta jeho manželka votporučila, aby to dostali kněži, a uďála tam klášter. Dyž byl klášter vystavěnej, trvalo to mnoho let, aš přišla švejcká vojna. Dyš ta vojna švejcká přišla, tak chtěli ty klášterníci[1]) zhubit. Ale voni přet tým klášterem byly fsazený dvě lipy; ty sou dneska pře[2]) šest set let starý, ešče tam stojí. Ty lipy prostřetkem vyhynuly. Paní hraběnka nynější dala vnitřku[3]) vyčistit schnilinu a pak je dala vyzdit,

aby ta blama[4]) vostala pevná. Na vrchu přisli g zakrytí. Mněl[5]) vod vyzdění tejch lip dvě sta zlatejch. Teďka zas spátky.

Dyš ten hrabě umřel a poručil to tejm kněžom, tak voni tam stavěli klášter. Dyš ten klášter byl založenej a ta švejcká vojna dyš přišla, tak chtěli kněži[1]) f tem klášteře vyhubit. Jednoho kněza voběsili na jednem suku tý lipy a na tem suku, jak maji kněži ty infule, tak ty listy na tem suku rostly na ten spůsob, právě jen na tem suku, na druhejch sukách ne.

Pak to trvalo dlouhý leta, aš klášter za císaře Josefa přišel g zrušení a přišel podouřad císařskej. A byl správcem f tem zámku Urlich a za konventským rymíkem byly lese; patřily opci[6]) vysocký. Von je vo ně připravil a voni místo toho dostali každej rok pár kousků dříví s cikhajskýho lesa. Dyš přišel rok devětaštyrycátej — bylo to konštitucí — tak místo toho dříví dostali podle svý výmněry peníze a nejčky nemaji s toho nic.

Nejčky ten Urlich umřel. Dyž umřel f tem zámku, tak von po svý smrti, jak se řekne, strašil. Dyž ho často viděli na koňovi jezdit, f Klášteře i vokolo Kláštera, požádali kata, aby mu zryl hlavu. Tu hlavu mu zryl, uložili ho zas na jeho místo a von nedal ešče pokoja. Tak mu potom musel kat po druhý nohy přelámat, aby dal pokoj.

Dyž mněl klášter přijít g zrušení vot císaře Jozefa, tak ho kněži zapálili, aby žádná stavba po nich nevostala, a poklad dali zazdit. Prelát byl předvolanej přet císaře Jozefa, aby se vyznal, jak ten klášter vyhořel. A von se vodvolal na kuchaře, že smažil ryby a mokrou rybu hodil do mastnýho vařícího a mastný že se chytilo a vylítlo ven a padlo na střechu a tým že klášter vyhořel. Dyš to svedl na kuchaře, pak byl vosvobozenej. Dyš klášter vyhořel, fšechny kněský[7]) byty byly roskopaný a s tejch zdí sou f Klášteře vystavěný domky. Ešče po tejch zdích lezl Žabskýho chlapec, spadl a zlomil nohu. Jen s předu ta stavba vostala nat sklepama, co podnes stojí.

Jan Ronovský, 74 let starý (r. 1902).

[1]) Akkusativ. – [2]) T. j. *přes*. Protože následující slovo začíná souhláskou *š*, odsulo se koncové *s* ve předložce *přes*. — [3]) Tento bezpředložkový lokál má význam příslovcový jako lokál: *venku*. — [4]) T. j blana = kůra. — [5]) Třeba si doplniti podmět: *zedník*. — [6]) T. j. obci. Slovo »*obec*« místo dialektického slova »*vůbec*«, kterého se užívá v jiném významu (obecní pozemek, obecní pastvisko, obecní les), vzato je z jazyka spisovného. — [7]) T. j. kněžské.

55. **Vo děvece,**[1]) **co se ničeho nebála.**

Tak byla jedna děvečka a založila se s pacholkem, že se nidá ničeho nebojí. Tak chodila vokolo krchova na besedu večír a vo jedenásti hodinách šla dom. A teď na vocadníku[2]) u vrat seděl neboščík a vona mu strhla čepicu z hlavy. Vona myslila, že to byl pacholek; von dycky, že ju bude strašit. Teď tu čepicu dyš strhla, tak ju strčila za ňadra a přinesla ju za ňadry dom a skovala ju do truhle. Ráno dyš snídali, tak se dívala, jesli bude mnět pacholek čepicu na hlavě. Von ju nemněl a vona se mu

pořád smála. Až dyž mněl jít pacholek k vobědu, tak čepicu mněl na hlavě. A vona uš se lekla a šla se podívat do truhle na tu čepicu a viděla, že je čepica nebošťíka. Teťka šla ke knězovi a fšecko vyznala. Von jí dal svěcený věci, aby se nic nebála, ale tu pravou hodinu, kerou mu to vzala, aby mu to dodala, že je mu zima.

Tak večír ten nebošťík přišel; tloukyl na vokno, aby mu nesla čepicu, že je mu zima. No tak vona mu ju nenesla ešče ten den, aš třetí den. Tak šla zas na tu besedu a vzala si čepicu sebou. A dyš přišla ke krchovu, tak nebošťík seděl na vocadníku. A teťka vona čepicu vytahla a dala mu ju na hlavu. A von f tem na ňu vyvalil voči a vyšklíbyl zuby. Děvečka se lekla a třetí den umřela.

Anna Blažíčková.

[1]) T. j. děvečce. — [2]) T. j. *odsadníku*; ve spisovném jazyku: *patník.*

56. Jak Mahlofka utekla raubířovi.

Tak bыla z Vysokýho jedna v Brně pro děcko; říkali jí Mahlofka. A teď dyš šla dom, tak se vopozdila a nemohla dojít nide na nocleh. A tak šla a do jedný chaloupky; konec lesa bыla chaloupka. Vona tam šla a bыla doma jen stará žena, babička. A vona ju prosila, aby ju tam nechala do rána. A tak vona jí votporovala, že ju tam nemůže nechat, že nejni můž doma, ale potomejk ju tam přeci nechala. Ta ženská ležela na zemi a ta bába ležela za kamny.

Můž přišel v noci dom a klepal. Bába ho neslyšela, byla hluchá. Tak ta ženská šla vodevřít. Teťkej von jí dal koš a nůž: »Tohle prej skovej, já prej pudu ho uklidit« — von zabil jednoho. — Tak vona se zebrala, dyž von vodešel: »Já prej za chvilku přijdu.« Dyž viděla, že je f tem koši nůž — a peníze tam byly — tak vona se v noci zebrala a tam vocaď utekla. No tak běžela, porád šla, až dohonila jednoho formana. A prosila ho, aby ju naložil, že mu dobře zaplatí. Tak von ju naložil a dal ju mezi pytle. A tak vona teťka, do Žďára že ju musí dovest.[1])

No tak dyš ten můž přišel dom, chtěl na tý ženě ty peníze. A vona řekla, že tam nechala jednu na noc a ta že ten koš vzala a utekla. Tak von teťka za milou ženskou. A dyž dohonil formana, tu se ho ptá, esi veze jakou ženskou. A von že ne. »Ale nezapírejte, sice budete zabitej.« Tak ju hledal a nemoh ju najít; ten forman na ní seděl. Dyž ju nespátral, tak se musil vrátit a forman ju přivezyl až do Žďára. A vona dyž do Žďára přijela, tak tomu formanovi teprvá platila a přinesla můžovi peníze. Dítě nedostala, z dítětem by nebыla mohla utect.

Anna Blažíčková.

[1]) T. j. dovézti.

57. Jak drátenící mučili děvečku.

Šla děvečka — do kouta nesla, hyspodyň ju vypravila. A teťka šla a přišla do lesa a potkali ju drátenící. Tak milej děvece [1]) koláče zebrali a uvázali ji zhůru nohama ke smrku do brabiščete, do brabiska [2]) A teď šli a přišli do hospody a tam si buchtu vytahli a jedli a pili. Teď milý drátenící [3]) chytili a tu se ptali, gde vzali buchty a koblihy. Tak teťka drátenící musili se vyjádřit. Hospockej a lidi šli s tejma dráteníkama do lesa a drátenící jim musili vokázat, gde ta děvečka je. A vona křičela g živýmu Bohu. Ešče že ji nezabili. Tak milý drátenící [3]) vzali a zavřeli je. — Teťka maji drátenící smíchu. Dyš přidou, tak se jim smějeme, že chytaji ženský a že je vážou g borovici.

Anna Blažíčková.

[1]) T. j. děvečce. — [2]) *Brabišče* nebo *brabisko* znamená: *mraveniště*. — [3]) Akkusativ.

58. Vo hospockým, co zabil děvečku.

Tak šla jedna sluška z Vídně a vyhrála tisíc zlatejch. A teťka se stavila v jedný hospodě. A bыl tam četník a vona se mu svěřila, že vyhrála z lutrije a že má doma chudou maminku. A teď povidá, dyby ju tak něgdo vyvedyl na kus, »aby na mně něgdo nevystoup a mně je nezebral«. A teď to ten hospockej slyšel a von se přistrojil a běžel napřed. Tak von se nenadál, že ten četník s ňou bude. A teď když vešli [1]) kus z lesa, ten četník a ta sluška, von jí pojidá: [2]) »Dite napřed, já pudu na stranu.« A teď šla kus a četník slyšel křičet: »Ježíšmarjajozef!« A von ten hospockej ju chyt a svalil a podřezal jí krk a šatem jí zaďál hubu a ty peníze jí vzal a ten nůž nechal u ní. A teď peníze zebral a šel dom.

A četník ten nůž a ten šat zebral a spátkem na tu hospodu. Teď milej četník jak přišel na tu hospodu, tak děti seděly za stolem. A von vytach ten nůž a ten šátek a ptal se tejch dětí, jesli ten nůž znaji. Děti povidaji: »To je tatínků, fčerá ho brousil.« — »A čí pak prej je tenle šátek? Taky prej ho znáte?« A děťče vykříklo: »To prej je naší maminky!« No tak milej četník čekal, až hospockej přišel. »A gde je tatínek?« — »Něde šel.« A teď von tady přišel a celej zakrvácenej. Tak milej četník se ho hned chopil a milýho hospockýho zebral a šel tam k tý ženský. Kam dal peníze, co jí vzal? A hospockej, dysse [3]) ho ptal, proč je zakrvácenej, votpověděl, že zabíjel švagrovi prase. A šli k tomu švagrovi, jesli zabíjel prase. »Dyť prej já sem žádný prase nezabíjel.« Tak ty peníze musel dat tomu četníkovi a šli na kancalář a bыl zavřenej hned.

Anna Blažíčková.

[1]) T. j. vyšli. — [2]) Vypravovatelka říkala obyčejně: *povidá*. — [3]) T. j. když se.

59. Vo přadivě.

První přadivo je koudel, druhý přadivo je pačíska, třetí přadivo je len. Šteník s koudele má deset pásem, přadýnko s koudele má patnást pásem; co je pačíska, sou dva šteníky na přadýnko. S pačesnýho je dvacet pásem do přadýnka. Tenký přadivo má třicet pásem do přadýnka nebo tři šteníky.

Táž.

60. Vo velký drahotě.

Mohlo mně bejt šest nebo pět let, byla velká drahota. Míra žita bыla za dvacet zlatejch a chlebíček vot pekařů bыl jak dolek a stál přez dva šesťáky; ani to nebylo funt. Nědo dal palouk na věky za misu šišek z hladu a kus pole za misu řepy vařený. Tak fšecko už vyjedli, aš přišli na záboje. Záboje rostloukli a kašu z nich vařili a k jídlu přeci nebyly. Tatínek se zdověděl, že sou v Jičíně brambory. Tak zebral koňa a vůz a jel do Jičína pro brambory. Teťka dyš přijel do Jičína, chtěl víc brambor naložit než by byl uvez, ale nemoh dostat, jen šest beček, a náramně drahý.

Teťka přijel na kus vod naší dědiny, už ho vartovali. By mu je byli rozebrali na silnici. A ani honem pro sebe by si nebыl moh nechat. Tak teťka přece [1]) si trochu nechal pro sebe a neboška matka řekla: »Počkejte, děti, najíte se brambor, já vám uvařím.« A dyž brambory uvařila a začali sme je jest, tak sme museli brambor nechat, nebyly k jídlu, ščípaly, f krku pálily. Tak neboška matka povidá: »Počkejte, děti, voloupejte je a já koupím vocta a ty brambory roskrájíme na pekáčky« — takový plástíčky tenký. A teťka to posolila a poprášila koření a soli prášek a polila voctem a teťka řikala: »Děti jeste, už to může [2]) trochu jest.«

Tak sme se jich najedli, že sme aš stonali. A tak už víckrát pro brambory nejeli. A potom přišly brambory laciný, ale že byly červený, tak se nemoh [2]) jich najest; až ale po třech letech, po vysázení, byly dobrý. Šak ty brambory se tlučou [3]) po dědinách; ešče je nedo [4]) přece má.

Táž.

[1]) Dříve pravila vypravovatelka: *přeci.* Říkala, jako jiní lidé, někdy: *přece* a někdy: *přeci.* — [2]) Třeba si doplniti podmět: *člověk.* — [3]) T. j. sázejí se tu a tam. — [4]) Dříve pravila vypravovatelka: »*Nědo* dal palouk atd.«

61. Vo třech bratřích.

Tak byli tří bratři. Nejstaršímu řikali Franta a druhýmu řikali Jozef a třetímu řikali Honza hloupej. Teťka rodiče jim zemřeli, tak vostali jen sami tří. A ten nejstarší povidá: »Milý bratři, musíme jít do světa, žádnýho tady nemáme.« A teď šli daleko a přišli do lesa jednoho. A tam byl buk. Teď mněli každej svůj nůž. Tak je vytahli s kapce a do toho buka zarazili. »Až vod dneška za rok tady pudeme, dyse [1]) nezejdem, tak

nože vytáhne, kerej pude nejspíš, a kerej bude nůž zerzavej, ten nebude živ už.«

Teďka byli za rok fšeci tří živi. Honza přišel do jednoho mněsta a prosil vo službu, že by pásyl vofce. Tak pásyl u dvora vofce. A milej Honza hloupej dyš tam bьl štyry neděle, tak potřeboval na jediný jídlo štvrtku vola a vědro vína. Teďka najedenkrát se zbouřili králove na toho krála, co bьl Honza u něj. Tak teďka Honza řekyl, že von se voblíkne a pude mezi rytíři. Teď ho voblík král do rytířskejch šatů a poslal ho do maštale, aby si vybral koňa. Tak Honza myslel, že si vybere pěknýho čupernýho [2]) koňa. Tak dyš přišel do tý maštale, přišla jedna stará čarodenica a říkala: »Honzo, neber si žádnýho koňa jen támle toho bílýho, co je u zdi.« Tak Honza ho vodvázal, dal na něj sedlo a jel na ten vyrčitej [3]) plac mezi rytíři. Tady jel nejstarší rytíř proti Honzovi a Honza proti němu zas. Jak k sobě přijeli, Honza ho flák šavlou a ten spadl zrouna s koňa. Honza se votočil a spátky pryč. Teď se žene zas druhej rytíř proti Honzovi. Tak co uďál tomu prvnímu, uďál taky tomu druhýmu. Tak jich bylo tejch cizích rytířů šest. Tak to uďál fšem. Tak ty cizí králove prohráli. Dyž Honza přijel do hradu, tak co bude Honza žádat. A von řekyl, že nic. Tak teďka dyš teda nic, tak že musí bejt novým králem.

Teďka Honza — hned byly zdafky — královal. A jedenkrát šel na spánek do svýho pokoja a podívá se do vokna a tam uhlídal neco novýho. Nedalo mu to dobře dělat, tak se tam pustil. Sedyl si na koňa a ten kůň bьl čarodenica. A ta čarodenica ho vodvedla do jedný zemi, gde bьl jeden hrad. Dyš si Honza ten hrad prohlížel, přišel do jednoho pokoja. Bьla tam jedna ženská. A dyž viděla neznámýho člověka, řekla: »Pro Boha, člověče, vodejdite vocaď; dyby prej můj pán stal, tak vás tý chvíle rostrhá. Ale přijte sem zejtra, já vás provedu skrze fšecky pokoje.« Tak tam bьlo bohactví a pěknejch ženskejch. Viděl, že sou kref a mlíko; jak by je moh vysvobodit? Tak mu ta stará řekla, že drak vodejde, aby se pozdržel, až vona mu poví. Dyž mu to pověděla, tak Honza zebral dvě princezny a pryč s něma tam vocaď. Tak s tejma princeznama utíkal ve dne v noci. A ten poslední den už by ho bьl drak chytil, uš se nad ním točil, ale už nemněl drak tu silu, a tak Honza utekyl a já nevím posavad, kam se Honza poděl. Víckrát se domu nenavrátil. Tu princezna nařikala, ale nebьlo platno. Honza se dočista stratil.

Teď začnem vo Jozefovi. Jozef přišel do jedný hospody a ptá se, co to je, že je to mněsto černým suknem voptažený. A hospockej mu votpověděl: »Tady máme takovou saň nedaleko mněsta; ta potřebuje každej den jednu vosobu svobodnou a teďka sou uš fšecky zežraný, zbejvá jenom cera králova. Zejtra vo vosmi hodinách musí dat král princeznu.«

Vodbilo vosum hodin a princeznu hned na kočár posadili. Teďka kočí s ňou jel k tý sani. A bylo devět hodin, saň už na ňu čekala. Ale Jozef spíš tam byl nežli princezna; přišel tam ze svejma zvířatama. Voni

dyš šli po tejch cestách, tak jeden s tejch bratrů, Jozef, potkal zajica. Tak hnetka chtěl toho zajica zabit a von mu řekyl ten zajic: »Mládenečku, nezabíjej mně, budu ti nedy dobrej.« Jozef zajica nezabil a zajic šel pěkně s ním. Teťka de dál, potkal lišku. Tak že ju zas zabí, uš se strojil. Liška mu řekla: »Mládenče, nestřílej mně, budu ti nedy dobrá.« A teď šel zas dál a potkal vlka. »Mládenečku, nestřílej mně, budu ti nedy dobrej.« Tak už mněl tří, už byli štyří.

Teď Jozef s tejma zvířatama čekal, brzo-li princezna sleze s kočára. A saň mněla štyryadvacet hlaf. Teď vona najedenkrát tady vyletěla a chtěla pohltit princeznu. Ale Jozef nemeškal, mněl svůj palaš, tak začal sekat milýho draka a tak dlouho draka sekal, až dvanást hlav rosekal. Teď už moc zeslabyl,[4]) tak se pustily milý zvířata do ní a zas sklidily tejch druhejch dvanást hlaf. A von nemeškal Jozef, vytáh nůž a fšem jazyky vyřezal a uklidil si je do vátošny, do kabele. A kočí se tady díval, že princezna de spátky. Teď von posadil ju do kočára, sedl na kozlíka a jeli. Teťka von jí řekyl, že von ju vysvobodil a že si ho musí vzít. Vona mu řekla, den a rok že musí čekat. Ale Jozef dyš to dovedl, tak se stratil. A dyš přijela princezna domu s kočím, tu bylo slávy, radosti, muzika hrála a mněsto voptahli celý červeným suknem. Teď dopadl rok a den, byly zdafky. Po zdafkách byla velká trachta. Na to ščestí gdo přišel do mněsta do tý hospody jak Jozef. »Co to je, hospockej, že to mněsto je červeným suknem voptažený?« Hospockej mu řekyl: »Princezna má dneska zdafky, bere si kočího, že ju vysvobodil.« A von teň kočí uřezal zas tý sani štyryadvacet hlaf. Jozef se založil z hospockým a povidá mu, že taky bude chtět neco jest a pit vo tý veselosti. Teťka dal zajicovi flašku na krk a poslal ho ke královi, aby nalil dobrýho vína do flašky a na talíř neco jídla. Tak ale ten mladej král nastávající šel ke kuchařovi a poručil, co maji dat: na talíř narovnat kostí a do flašky kalnou vodu nalit. A uvázali to zajicovi na krk a poslali ho spátky. A zajic smutně šel do hospody. A teď hospockej začal na ruce plácat: Já prej sem povidal, že nic nedostanete.« — »Každej špás do třetice stojí,« povidal Jozef. Tak hnetka napsal psaní Jozef a dal ho lišce — zas flašku a talíř jí uvázal — a vona kráčela ke královi. Ale vona se mladá princezna moc ulekla, dyž lišku uviděla. A tak vyskočila vot stola a poručila kuchařovi kus pěkný pečínky. A uvázala to lišce na krk a vona šla z veselou do hospody. Teď Jozef plácal na ruce: »Co prej sem řek, že vot tý tabule budeme taky neco jest.«

Tak král hnetka dal zapříhnout do kočára koně a pro milýho Jozefa do hospody. Teď Jozef přijel a hned vedle nevěsty ho posadili. Dyse[1]) napili a najedli, museli vypravovat, co kerej skusil. Šlo to vod nejstaršího až do nejmlačího. Teťka to přišlo na toho novýho krála. Slavnej kočí vypravoval, co prokázal, že saň sprovodil ze světa. A teťka král řek, jesli se má š čím proukázat. A von řekyl, že jo. Tak hnet[5]) ty hlavy vydělal ze svý vátošny. »Tady páni se ráčeji podívat, že sou to hlavy ze

saně.« A starej král řekyl: »Co takovej člověk zaslouží, dyš celý dvořanstvo přelže?« A novej král — mu z huby vyletělo — že ten zaslouží, aby ho štyřma koňma rostrhali. Dyš přišlo na Jozefa, tak Jozef povidá: »Prosím, pánove, jesi maji ty hlavy jazyky.« Ale žádná jazyk nemněla. Tak mu bьla víra daná, že von tu saň pobil. A toho novýho krála hned vzali vot tabule a na dvůr ho vyvedli a zapřáhli štyry koně a tak ho vejpuli zrouna rostrhli. A teťka bьl zármutek a radost: Jozefovi dali princeznu a uďáli ho králem.[6])

Filip Blažíček.

[1]) T. j. když se. — [2]) T. j. čiperného. — [3]) T. j. určený. — [4]) T. j. *zeslábl.* Tvar *zeslabyl* je participium min. činné slovesa *zeslabnout.* — [5]) T. j. *hned.* Před *t* koncové *d* se změnilo v *t.* — [6]) Osudy třetího z bratří, Franty, už se vytratily vypravovatelovi z paměti.

B. Z Polničky.

1. Vo bratřích Ambrožovejch.

Můj dědoušek dyčky [1]) říkával: Tady f Strčanově bьl nejakej sedlák Ambrož; byli dvá bratří. A vona bьla paseka u svatýho Salvátora [2]) a tady byly nařezaný klady a klady se porád tratily. Tak ale myslivec a mládenec nočního času vartovali f pasece. Dyž ale přišlo [3]) noční čas, přišli dvá chlapi. Klady byly suchý; každej kladu vzal a postavil; vzal ju na rameno a utíkali k Strčanovu s něma. Šak ale fořt a mládenec dyš to viděli, tak strachem byli přestrašený; viděli, že sou to lidi, a každej kladu vzal na rameno a utíkal s ňou pryč. A mládenec z lebírníkem [4]) strachy z lesa utekli pryč, lebo [5]) byli celý poděšený. A teď přišel takovej hlas, [6]) že přišli lidi do paseky a ty klady že vodnášeli na rameně a žádnej nevěděl kam. Aš to přišlo k projádření, že ty Ambrožove ze Strčanova byli »fest«. Já jim [7]) nemůžu říct, co to bьlo; to bьla uš taková sila hned při narození; to musí mít takový dítě hned, dysse [8]) narodí. A víckrát žádnej je v lesi nevartoval, protože se každej bál, že by člověk takovou silu mněl, že by klady moh na rameně nest. A dyž je nanosili domu, do rána je rozřezali a naďáli prej z nich šindela. — To dyčky můj dědoušek vypravoval, co se tady dílo za starejch časů. Bьlo mu sto patnást roků a mně bьlo ale sedum nebo vosum roků.

Jozef Harus, 78 let starý (r. 1900).

[1]) Zpravidla se říká v Polničce: *dycky.* — [2]) Kříž blízko Zelené Hory u Kláštera. — [3]) Vypravovatel skutečně řekl střední rod. — [4]) T. j. revírníkem. — [5]) T. j. neboť. — [6]) T. j. rozneslo se. — [7]) To pravil vypravovatel ke mně. — [8]) T. j. když se.

2. Vo hastrmanovi.

I.

Dyš sem, prosím ich,[1]) chodil na Novej mlejn pod Dářko[2]) do hamrů, tak nákej Tomeš Zedníků — von bʟl takovej velkej chlap — bʟl frišarem. Z vohňa vytách takovej kus a vyvařoval to a dal to pod hamr. Vono to mohlo mít kolikrát tři centy a přes tři centy takovej klícek vyvařenej. A von to vytáh z vohňa a nes to třebas na sto kroků pot ten hamr, pot tu kobylu, a paprsky s toho šly a šplejchalo to. Teď uš to pošlo. Ten musel mít silu u toho! Pak se to vykovalo na takový kuse a usekávalo se to na ráfy. A pak kováči — to musel každej vzít do kleščí a kovaly se s toho ráfy.

Tak von jedenkrát přišel nočního času do hamrů — bʟlo půlnoci — a vypravoval nám, dyš fčerejšní den přišel domu, co se mu přitrefilo. Von jim tam mněl chaloupku u toho rymníka, u Zejprstejcha.[3]) Dyš přišel domu a vodbyl svou prácu v hamře, bʟlo půlnoci. Přišel do seknice a slík svý šaty a chtěl jít lehnout na postel a von tam ležel chlapeček. »A dyš prej sem na něj chmát, von prej bʟl studenej a vyběh ze seknice a já sem rychle za ním bežel[4])« — děti žádný nemněli. Tak mu to bʟlo divný, co to bʟlo za kluka. Dyž vyběh ven, tak kluk bežel[4]) k rymníku a dal se mu do smíchu a zaplácal na ruce a povidal mu: »To prej sem se u tebe, Tomši, vyspal!« A houp do rymníka a dal se mu do smíchu a stratil se. Tak tenkrát věděl milej můž, že to bʟl hastrman. A jeho žena nevěděla nic. Dyš přišel do hamrů, tak nám to tak vypravoval.

To už za starejch let řikali, že se f tem rymníce zdržuje hastrman; taky se tam kolik lidí už utopilo. Ale teď nejni nic tak slyšet.

Jozef Harus.

II.

Tule u Zilberstejcha,[3]) tady se zdržoval hastrman. A je tam tak malá chaloupka, řikaji tam »u Vimrů«, vona je vystavená teď pěknej dům. Tam chodil na noc; líhával tam za kamny. Přede dnem se vysmál a utek pryč zas do toho rymníka.

Ve Štanýbli taky se zdržoval; statnej člověk, silnej. Dycky vylez na štanýř, tam sedával a zas houp do rymníka. Nákej Trojánek ďál v lesi dříví, šel se f poledne koupat a ten hastrman ho ščasně utopil. Hlejpka[5]) tam nebyla žádná, vystačil fšady člověk. Tak tomu soudili, že ho ten hastrman utopil. Teď už ale vo takovejch věcích nejni tu ani památka.

Výměnkář *Antonín Peřina*, 74 let starý (r. 1900).

III.

Můj strejček f Klášteře — menoval se taky Peřina — pásíval mnoho let vofce; míval jich hodný hejno a jednu černou mezi něma. Teď ta vofca se mu stratila, dyž hnal dom večír, a za Pilskejm[6]) rymníkem

porád bečela. A von přlde dom, vofcu žádnou nemá černou, tak ji de hledat. A to bylo taky takovej hastrman; jen ho chtěl dostat k tomu rymníku, buďto aby ho utopil nebo zmáchal. A von přišel dom, de se podívat do vofčína: vofca byla doma.

Antonín Peřina.

[1]) Tvaru: *ich* užívají lidé ve rčení: *prosím ich*, jinak říkají: *jich*. — [2]) *Dářko* je název velkého rybníka, který se prostírá 10 minut od Škrdlovic na západ. Protéká jím hlavní pramen řeky Sázavy. Název *Dářko* vznikl zkomolením z původního názvu *Žďársko*. — [3]) Z něm. Silberteich. — [4]) Všichni ostatní lidé, s kterými jsem mluvil, vyslovovali: *běžel*. — [5]) T. j. hlejbka = hloubka. — [6]) V Polnıčce instrumental j. č. rodu muž. přídavných jmen vzoru »dobrý« má zpravidla koncovku: *-ým*, na př. za *Markovým* kopcem.

3. Vo dědouškovi.

Můj dědoušek mněl takovej modrej kabát dlouhej na kousek vod zemi. A mněl takový klofníky u toho volověný; bьlo to tak jako půl vlaskýho vořecha ty škarupiny. A dysse nekerej sedlák ženil, tak si vod něj ten kabát vypučil. A vono to bьlo, dyž vypucoval ty klofníky, jako stříbrný. A voni s toho mněli radost; ale štyří sedláci se v něm voženili.

Můj dědoušek handloval ve fšem: tříslo, přízu, voves, špice a takový věci kolářům do tejch kol. Ty špice vozil z Vančic z Moravy. Von tam vozil přízu kalcům a tamotuď[1]) si ty špice — von mněl svýho koňa, tak si to naložil a přivez to dom. — To ešče byly inší časy jako teď. To bylo [2]) za pět groší bečka bramborů.

Jozef Harus.

[1]) T. j. *tam odtud*. Vypravovatel slova: *tam* a *otuď* sloučil v jedno slovo. — [2]) Dříve pravil vypravovatel: *bьlo*.

4. Vo Zimolejtách a vo Rychtářce.

Negdy před lety lese vobecní patřily k Polnice; teď to menujou »Zimolejta«. Posavád tady říkaji tejm Zimolejtám »vobecní les«. A za tejch kněžů [1]) ty lese přišly k vodebrání. Za starodávna byli lidi přisprostý nenechali si fšechno upsat, protože si nepomyslili, že by to přišlo negdy k vodebrání. Tak byli na to nedbalý. Gdo pak by si bьl pomyslil, že to přlde na takový místa! Mýho dědouška matka to vypravovala, jak přišly ty lesy[2]) k vodebrání. Klášterský kněží to nechali fšechno vodmněřit a vopříkopovat vot polí. Jak prej tahly tady ty pola naproti tejm gruntům, to prej bьl fšechno vobecní les. A dali si to přimněřit k panskejm půdám. A bьla obec vyrovnaná; nesmněli se víckrát po ničem hlásit!

Teď k rychtě patřil les; posavád mu říkaji »Rychtářka«. Za starodávna ta rychta vyhořela a dyš fšecko ze stavení vynášeli — nábytek — nočního času, tak ten kontracht přišel k stracení. To prej bьl takovej arch a zlatem psaný slova. Přišla jedna ráno po tem vohni se podívat do rychty a ten arch na dvoře našla. Ale vona nevěděla, co to je, vědí, [3])

že ešče museli bejt sprostý lidi. Tak ten arch potom vzala a zanesla ho k tejm kněžům do Kláštera. Vona se žádnýmu nepochlubila s tou věcí; zebrala to a marš ke kněžům do Kláštera. Nejstarší, prelát, to vod ní vodebral — šak von tomu dobře rozumněl, co to je — a bábička dostala tři pecny chleba za to. A teď dyš ta rychta vyhořela teda, voni potřebovali dříví na stavení. Tak ale si ho nakátěli, co potřebovali pro svou potřebu, dost. Pak ale dyš přišel podzimek, tak si chtěli nechat dříví nadělat ve svým lesi do foroty na zejmu,[4]) vědí. A přišlo konec, přišlo jim to pěkně g zakázaní.

Teď ale když voni se vo to ucházeli, prelát se jich ptal, gde maji svůj kontracht na les; ale zatím f knihách už mněli fšechno vymazáno. Jak se mněli vo to hlásit, když v rukouch nic nemněli? A byli načisto vod lesa svýho vlastního vodvržený a bьlo konec. Toho lesa — prosím ich, to je poloha! — vono ho mohlo bejt přes pět set mír. To je k nepřehlídnutí ten les, ta paseka teď.

Jozef Harus.

[1]) T. j. když ve klášteře Žďárském, ku kterému patřila Polnička, ještě přebývali mnichové. Za Josefa II. byl klášter žďárský zrušen. — [2]) Dříve pravil vypravovatel: *lese*. — [3]) To pravil vypravovatel ke mně. — [4]) Obyčejně se říká: *zima*. Vypravovatel meškal mnoho let ve Studenci u Krucemburka, kde jako správce cihelny se stýkal s dělníky z různých míst; tam bezpochyby si navykl říkati: *zejma*.

5. Vo strašidlech.

I.

Dyž jedenkrát můj strejček Peřina — bьl řezník, silnej člověk, chodíval dycky do Žďára — šel ze Žďára domu, tak na Bouchalkách [1]) se zešel s takovým strašidlem. Tak von se jim dal do pračky s tym [2]) strašidlem. A dyž do něj uhodil, jako prej dyž uhodí do kožicha. Potom toho strejca popadlo na řbet a vyneslo ho až na Zelenou Horu. A jak prej s ním lítalo, tak mněl na sobě kožich celej rostrhanej. Řikali mu Domin.

Antonín Peřina.

[1]) *Bouchalky* jsou louky mezi Žďárem a Klášterem. — [2]) Obyčejně se říká: *tým*.

II.

Můj otec — dycky nám to vypravovával — se učil f Klášteře a každou hodinu v noci šel votaď do Kláštera a nigdá se mu nic nepřihodilo až jeden čas. Šel votaď v noci vo desíti hodinách a tule za Polničkou jak je kaplička, tak se zešel s takovým člověkem. Von šel porád po jedný straně a můj otec po druhý a spolu nic neřečili. Dysse zešli, otec mu dal pozdravení a vono mu to žádnou votpověď nedávalo. Tak šli spolu porád až do Kláštera. A ešče byla brána zavřítá, jak chodili do zámku. Tam byl vrátnej. Teřkom otec za ním kouká, kam ten člověk

de. Jak přišel přet kostel g bráně, tak se zmizel. A otec tam šel se ptat toho vrátnýho, esi koho pouščel, a vrátnej nikoho nepouščel.

Antonín Peřina.

III.

Jednou sem šel z Vojnomněsce;[1] to je tak ale štyryatřicet let. A tak na silnici ležel kůň na příč. Mněl nohy přední na sebe daný a zadní taky, jako dyž mu je nědo schválně na sebe položí. Voči mněl vyvalený jak živej. Já sem se k němu sehnul a koukám na něj a myslel sem si, že ho botou kopnu. A f tom[2] mně napadlo: »Je půlnoc, noc má svý právo, dej tomu pokoj.« A koňa sem vobešel a šel sem pryč. A žádná hrůza mně nevobešla. A dyš sem přišel do Setňova, tak sem jim to povidal, co sem viděl, a voni mně povidali, že tam straší f tejch místech.

Jozef Opat, 65 let starý (r. 1900); † 1903.

[1] Nominativ zní: *Vojnů Mněstec*, ale obyčejně se říká jen: *Mněstec*. — [2] Obyčejně se říká: *tem*.

IV.

To je pravda, to otec říkával dycky. Jeden člověk s pivovára každej den šel do Žďára večír. A dyš šel spátky, tak dycky se bil ze psem Pes prej mněl vyplazenej jazyk jak voheň a bili se spolu. Tak potom von to řek knězovi a von mu dal klokočovou hůlku a křidu svěcenou a svěcenou vodu. Ten člověk uďál tou křidou takový veliký kolo a do něj si stoup. Tou vodou svěcenou se vykropil. A dyš pes přišel, tak zas na něj dorážel a nemoh do toho kola. A von ho tou klokočovou hůlkou zřezal a víckrát uš toho psa neviděl, dyš tam tady šel.

Ana Pikhartová, 84 let stará
(r. 1897.); † 1898.[1]

[1] Vypravovatelka pocházela z Kláštera, vesnice moravské, tři čtvrti hodiny od Polničky vzdálené. V Polničce žila přes 60 let.

6. Jak sem vzal zlodějům krávu ukradenou.

Dyš sem přišel z vojny, zdržovali sme se f Setňově u bratránka, nějakýho Macha. A šil mně f Klášteře krejčí šaty. A čekal sem na ně, až je ušil. Bylo tak půl noci pryč, dyž byl hotovej. A dyš sem přišel za Strčanof pot Strž k tomu mlejnu, tak vedli tří chlapi krávu. A já sem nevěděl, že je ukradená. Já sem křík: »Kamarádi, podívejte se, tady vedou ten dobytek!« A jak sem křík, nechali krávu stát a pustili se přes pola. A já sem křikl: »Dite týmle vejvozem« — je tam takovej hlybokej vejvoz — »a tam se zejdeme.« A byl sem sám jedinej. Vzal sem krávu a hnal sem ju spátky do Setňova do hospody g hospockýmu Kučovi. A tlouk sem na něj a von hlavu vystrčil, co chcu. A já sem mu povidal: »Tady vám vedu krávu ukradenou.« Von povidal, že ju musím hnat k přectavenýmu. Tak sem ju hnal k přectavenýmu a tluču zas na přecta-

venýho. Přectavenej vystrčil z vejhlítky [1]) hlavu a ptal se, co chcu. A já sem povidal: »Tady vám vedu krávu ukradenou.« A von povidal, že ju musím hnat do hospody, že ju musí přijmout, že ju má krmit a dojit a čí kráva bude, kázat si platit. Byla tam vosum dní, byla s Kameniček, přišli si pro ňu, přinesli si vysvěčení vod vopce a tak krávu dostali. A já sem za to nedostal ani štvrtku kořalky.

Jozef Opat.

[1]) T. j. vyhlídky.

7. Co milosrdný uďáli v jednem mlejně.

V jednem mlejně — ve Víře [5]) se to menuje — přišli na noc dvá milosrdný; žádali vo noclech. Mynář dal jim večeřu a seděl s nima; hovořili. Dyš povečeřeli, voni povidaji: »Nebojeji [2]) se, že ste tady vo samotě?« A mynář jim povidal: »Co bych já se tady bál? Zbraně mám dost, mlejny dou ve dne v noci, mleči sou tu pořád a má chasa taky. Vokolo dvora mám zdi, žádnej sem nemůže jít; dvá psi [3]) mám, ty se pustí večír na dvůr.« Milosrdný dali mu dobrou noc, že si lehnou. Teď dyš si lehli, mynář taky si lech; chasa mlela.

Teď ráno šli lidi zas do mlejna. Fšecko ticho, pes ani hubu nevodevřel, mlejny se netočily, fšecko stálo, tak jako f kostele ticho. Teď lidi pořád pobíhali vokolo zdi a křičeli; žádnej se nevozejval. Teď jeden se vynasnažil a přes tu zeď druhýho vysadil na dvůr — žebřík tam nemněli. Teď příde do seknice a volá; budí mynáře. Mynář nestával. Teď co mněl jaký peníze mynář, ty byly pryč. Jeden pes na stole mněl hubu na jednom [4]) rohu, druhej pes zas na druhým rohu, taky na stole. Co mněl mynář peníze, tak každej pes mněl pod hubou polovičku. Teď mynář se probudil, de do mlejnice, budí chasu: voni ešče spali jeden sem, druhej tam přes pytle. Tak je zburcoval a mlejny se začaly točit samy vot sebe. Teď bylo napsáno na stole: »Pane mynáři, nespolíhejte se na vašu zbraň, na vaše psi a moc lidů, lebo sou lidi nad lidi učený a s Pánem Bohem.« A milosrdný byli pryč, ale nic mu nevzali.

Bývalý hamerník *Leopold Mašek,*
83 let starý (r. 1900); [5]) † 1903.

[1]) *Vír* je mlýn na Moravě nedaleko Jimramova. — [2]) Tvaru: *nebojeji se* užívá se zpravidla jen, když se oniká; sice se říká ve 3. osobě množného čísla: *nebojí se.* — [3]) Akkusativ. — [4]) Obyčejně se říká v lokále j. č.: *jednem.* — [5]) Pocházel z Polné, bydlel (r. 1900) v Polničce už 57 let.

8. Vo hejkalovi.

I.

Ve Voboře je křížní cesta: jedna de k Nejdeku, k vápenici, jedna k Račínu a sem k Polnice. Tak ten hejkal dycky tak vo desíti hodinách kvíčerou začal hejkat a gdo se zdržel na poli a takle se mu vozval, tak

mu sed na záda a musel ho nest. A dyš přešel tu křížní cestu, tak se stratil.

Antonín Peřina.

Po třech letech (r. 1903) vypravoval mi Antonín Peřina tuto pověst takto:

Tule je náká — Vobora se to menuje — jak se de k vápenici. Tam máme pole, jó. Tam se zdržoval ten hejkal. Von vyprovázel večír, v noci, až na křížní cestu a křičel: hej, hej, héj! A dyž byl bojácnej muskej anebo ženská a vozval se mu: hej, hej, héj! tak mu sedl na záda a musel ho nest aš k tý křížní cestě a potom se mu vysmál a utek. To bylo za starejch časů, teď nic takovýho nejni, ani hastrmani ani nic.

II.

Dřív bejvalo ledasco. Tule jak se de k Radostínu — menuje se Tenklíčná, to je les, ale je skrs silnica — tam dycky se zdržoval hejkal. A dyž jel forman už večír anebo v noci, tak se nemoch s fleku hnout. Museli vypřahnout koně a vůz tam nechat, protože hejkal tam naválel dříví na cestu. Tak voni nemohli jet. Von nakátěl velký stromy — uďál tak na potvoru [1]) a ráno nebylo nic, stromy zas stály jako prf. To už je pár roků.

Týž.

[1]) T. j. jen na oko; byl to pouhý klam.

9. Vo veverkách.

Indá mívali sme tady houb, a vlůni jich bylo málo a letos nic, ani mochorůfka. Ty veverky budou se mít letos zle, že si nemůžou ani tejch houb na zejmu nasušit. Voni houbu ukousnou a pěkně si ju na strom na souček napíchnou a v zejmně ji [1]) žerou. Voni sou věčím dílem živy ze semínkem ze šišek, ale v zejmně ji nenajde, proto si suší houby. Z jara je vidět na stromách na součkách kousky tejch kořínků, jak sou zavěšený. — Říká se: »Dyž je moc jeřabin — letos [2]) je jich voblito na každým stromně — tak bude moc žit, je čaka, že bude žitná ouroda.«

Týž

[1]) Vypravovatel říkal někdy: *ju* a někdy: *ji.* Jakožto řezník chodil též po vesnicích, kde tvar *ji* je pravidlem. — [2]) T. j. r. 1900.

10. Vo vojně zuhrama.[1])

Tak já sem byl vodvedenej sedumaštyrycátým roku.[2]) A prvně sem narukoval do Lince. A dysme [3]) se vyučili — se mnou byl nákej kamarád s Polničky Vojtěch Dobis — a dysme se vyučili, tak potom přišla ta karda. To byla ta rebelija potom. V Linci tam je dvaatřicet věží kolem

mněsta; tak sme f tý jedenatřicátý věži byli — kumpanyja. Pak se ta karda s náma zdobrotila, pozvali nás do mněsta fšecko vojsko a dali nám pití a jídla, že si ho moh vzít, co gdo chtěl. Potom ve Vídni dysse zbihla ta rebelija, tak na nás přišlo mašírovat do Vídně. Ve Vídni sme dostali koně, kanóny, dyš to mněsto se zbihlo a císař pán ujel z Vídně. Dyž bylo ve Vídni po rebeliji, vytabli sme na Uhry[4]) po šesti nedělích. Uhři přitáhli aš k Švechatu. Tam sme je přemohli a táhli sme ke Komárnu. U Komárna na nás čekali Rusi. U Áče byla patálija. Uhři leželi f Komárnu a do nás stříleli přez Dunaj. My sme byli u Áče; to je ale hodinu vot Komárna. Vocaď s Polničky mněl sem kamaráda, menoval se Vojtěch Němec nebo Dobis. Tomu kula urazila ruku a druhýho trefila do prsouch; ten byl na kašu rozbitej. To byla jedna kula; voni stáli vobá u jednoho kanónu.

U toho Švechatu, dyš přišli ty Uhři, tak do nás stříleli; my sme vyjeli za Švechat s patrijou. A jak do nás stříleli, tak tří kamarádi nám zabili. Mněli do nás lepčí spád.

Vot Komárna sme přišli do Vizimburku na šest neděl. Tam sme byli na kvartýrách. Museli sme čekat tejch šest neděl na Rusa, až nám přijde na pomoc. Potom sme tahli teprf na Uhry.[4]) Jeli sme po celejch Uhrách až do Aradu a pak do Sedmihracka. Tam — f Karlsburku — sme vostali ležet. Byli sme tam ale štvrt roku, aš sme Uhři přemohli. Potom sme tahli zas spátky na Víden a z Vídně každej regement dom.

F Pestě, dyš naši prohráli Budín, tak Uhři chytili jenerála Henci a pálili ho na rožni. Ty Talijáni, regement Čikopery — voni byli císarský, ale dali se kuhrům[6]) — po žebříkách lezli po šancích do Budína a dostali se tam. A pak teprf naše se museli sezdat.[7]) A potom toho komendanta, jenerála Henci — von se nechtěl sezdat, a potom musel, plesírovali ho — tak voni ho chytli a upálili a nosili na rožni po mněstě.

Týž.

[1]) T. j. *s Uhry*. Předložka *z* = *s* splynula se slovem *Uhrama* v jedno slovo. — [2]) Lokál bez předložky *v*. — [3]) T. j. když sme. — [4]) Míní se země uherská. — [5]) Vypravovatel, jako mnozí jiní lidé, říkal někdy: *táhnout* a někdy: *tdhnout*. — [6]) T. j. *k Uhrům*. Předložka *k* splynula se slovem *Uhrům* v jedno slovo. — [7]) T. j. vzdáti se.

11. Jaký strašidlo nás honilo.

Na podzim sme pásli na louce já a mlačí bratr. Nedála se tam votava, tak sme ju nechali podrůst a potom sme tam pásli. A ta louka je za rymníkem. A tam sme událi voheň a pekli sme trochu brambor. A ten večír sme se pozdrželi trošku domu. A mlačí bratr pásyl krávy a já sem pás voli. A chceme hnat domu. Zehnali sme dolu do cesty a dysme[1]) vehnali do cesty, šli sme f páru. A ušli sme ale dvacet kroků, tejka[2]) vyšel takovej člověk naproti z Boroviny a mněl štyry ruce a na

tři facky klobouk — jako by mněl tří rohy — velkej klobouk jako fílfas,[3]) a celej černej. A ty ruce mněl rostažený fšecky štyry. A dyš to bylo tak na kus vod nás, dobytek se nám zarazil a začal frkat. Ale netrvalo to dlouho, dobytek se nám vobrátil a spátky a co nejvíc moh utíkal nám do lesa. Dobytek nám utekyl pryč.

A teťka my sme se pustili na přístihy[4]) — co je blíž g domu — přes pola a přez louky. A teťka konec tejch polí, dyš přichází[5]) zas na louky, je tam pěšina a u tý pěšiny je studňa a tý studni řikaji »bezedná studňa«. A přes tu pěšinu tekl potůček s tý studně. Tak dysme[1]) utíkali — já sem byl jako starší vo dva roky — jak sem utíkal, tak sem porádejk[6]) jedno voko na to vobracel. A vono to přes ten vejvoz — takovej vejvoz hlybokej — uďálo jen krok a taky se to za náma pustilo přes pola — polama příde[5]) až domu. Bratr jak utíkal k tý studni, tak ale na dvacet kroků uš to po něm chytalo, ale sotva přeskočil přes tu stroušku,[7]) přes ten potůček — ešče se převalil, jak se taky kvaltoval — tak se to stratilo a nebylo nic.

Jinýho to nebylo jak hejkal. Je tam kousek přez les a tomu lesu se řiká Borovina a s tý Boroviny von nám naproti vyšel. Ten dobytek sme nenašli až druhej den večír; v lesi daleko byl prý-yč.[8])

Drvař *Jan Trojánek*, 66 let starý (r. 1901).

[1]) T. j. když sme. — [2]) T. j. *teď*. Obyčejně se říká: *teťka*, z čehož v ústech mnohých lidí vzniklo slovo *tejka*. Ale slova *tejka* neužívá nikdo důsledně; kdo říká: *tejka*, říká také — zvláště když mluví vážněji —: *teťka*. — [3]) T. j. něm. Füllfasz. — [4]) T. j. přímým směrem přes pole k domovu. — [5]) Třeba si doplniti všeobecný podmět: *člověk*. — [6]) T. j. pořád. — [7]) T. j. stružku. — [8]) Vypravovatel slovo *pryč* vyslovil dvouslabičně; první slabiku protáhl a pronesl zvýšeným hlasem.

12. Co se nám v noci přitrefilo.

Pámbu votpust, nebošćík otec byl vápeník. Von tady u tý klášterský vápenice pálil to vápno. Panská je to vápenica. A byl ešče nebošćík dědoušek taky a mněli takovýho řepčíka.[1]) A vono u tý vápenice sou takový place — trávníky — a je pěkná jatelinka samá, jak by ju nasel na poli. A voni toho řepčíka si tam vzali na noc a nechali ho pást. No a dyž v noci pálí,[2]) tak musí[2]) ležet přet pecí, nesmí spat. A toho řepčíka taky mněli přet pecí; na placi na kus se pásyl. A najednou jim přišlo dávat do tý peci; to trvá hodnou chvílu. A dyž do tý peci to spravili, vyšli jako ven, aby se schladili. A teď se dívaji — řepčík tam nejni, je pryč. Tak holt se šli dívat po něm. Ale řepčíka nide; inu tak zmerčili stopu po něm; tak jako by byl šel tou cestou, jak se de tam vocuď domu, jako by byl běžel domu. A vona ta cesta de trochu přes kopec, přez les, nesse[3]) vyjde na pola. A tomu kopečku řikaji »Adamů kopec«. A dyš přišli do polou kopca — po tý stopě šli, porád byla stopa, aš přišli do polou toho kopca — tak se jim stopa stratila vot koňa.

A teď voni prej, Pámbu jim votpust, voni prej tak zakleli: »Von prej tě mohl kozel vzít!« Ale f tý chvíli prej se stal takovej drnkot, jako dyž jede kolik kočárů za sebou po kamení, a vot potkof se jim jiskřilo koňům. Inu tak prej je vobešla hrůza a utíkali spátky k vápenici. A přidou spátky k vápenici, řepčík byl jako spíš na tem místě a pásl[4]) se tam.

Teď mně se tam taky trefilo na tem poli. Vovorávali sme brambory na samej večír; voni neščípou muchy. Už lidi na poli nebyli, tmnělo se Má tam jeden hospodář louku; tak sem já ty voli pustil na tu louku pást. A Pámbu mu votpust, nebožčík otec povídal mně, nesse[3]) ty voli napasou, že zaběhne do Kláštera. No a to sem já věděl, že na kořalku. A dyž by nepřišel, abych na něj čekal, aš přijde.[5]) A teď dysse mně voli napásli, tak sem je vzal a dal sem je k vozu. A voni chvílu stáli a pak si u voza lehli. A já sem si lech mezi ně doprostřetka. Ale tma bylo. Po ňáký chvíli vyjely z lesa kočáry, ale já sem je neviděl, jenom sem viděl ten drnkot vot kočárů a jak se jiskřilo koňům vot potkof. A křik byl porád: hej, hej, hej! A dysse to trošku blížilo ke mně, tak voli zhůru vyskočili a pryč domu. A já sem musel utíkat taky cestou za nima; votlouk sem si nohy. Přiběch sem domu. »Co prej se ti stalo, že už voli sou takovou dobu doma?« Tenkrát šly verky; byl u nás jeden slejvač na zdravu. Tak Pámbu jí votpust, nebožka matka mu povídá, aby si rožel lucerňu. A vzali sme voli a jeli sme na pole pro vůz. A už nebylo nic k spatření potom.

Jan Trojánek.

[1]) T. j. hřebčíka. — [2]) Třeba si doplniti podmět: *vápeník*. — [3]) T. j. *než*. Souhláska *ž* před *s* se mění v *š* a v rychlé mluvě spojka *než* a náměstka *se* splývají v jedno slovo; při čemž souhláska *š* před *s* se mění v *s*. Týž člověk řekne někdy: »*neš se vyjde*« a někdy zase: »*nesse vyjde*«. — [4]) Dříve pravil vypravovatel: *pásyl*. — [5]) Dříve pravil vypravovatel: *přidou*.

13. Vo vohnivý řásl.[1])

Teď se mně stal kousek. F tem časi, co sem nemněl ešče opšíd, přet tejma Prajzama z jara sem sloužil tule ve Vysokým. Tak se nám něco stalo kobyli. Večír dysem[2]) přišel po večeři do maštale, začala sebou tlouct a teď sme jí nemohli pomoct. Tak hospodář povídá: »Nic platno, Honzíku, vemem kobylu a musíme do Kláštera.« Tam byl[3]) kovář — Říha se menoval — a ten pomahal koňům, dyž mněl nějakou tu neduhu. Tak jí dal klystýr a já sem ju musel hnat s Kláštera do Strčanova co nejvíc — ale já sem seděl na ní — a tam se vobrátit a zasejk spátky. A to bylo[3]) třikrát po sobě. A potom sme šli dom a přišli sme na most f Klášteře, co je u Taferně, tak bылo[3]) právě půlnoci. A přišli sme g Zelený Hoře, vycházíme na kopeček — Pámbu mu votpust, von už je nebožčík ten hospodář, nebožčík Král — von se dal do křiku: »Pro Krista Pána, už u nás prej hoří! Hoří nám stodola!« Ale než mně to řek, já

sem neviděl nic; až mně to řek, tak sem to taky uhlídal. Ten voheň se nesl jako nad jeho stodolou. Já sem se porádejk na to díval, ale kobyla nám nechtěla jít, frkala. A von, jako hospodář, ju musel vest u huby a porádejk ju přetcházet, aby šla. A já sem se jen díval na to — nesmírnej voheň byl. Potom je zasejk takovej padlík.[4] A teď dysme[5]) do tý padliny přišli, tak holt to nebylo vidět. A kobyla uš přestala frkat, uš šla.[6]) A teď sme byli žádostivý — je to zas trochu do kopečka, tak sme se tumlovali, abychme byli brzo na hoře. A vejdeme[7]) na kopeček, nebylo nic. A pospícháme ke stodoli, a stodoli taky nic.

Tule sme taky viděli z vokna takovej sloup vysokej. Pomaličky se vytahoval moc vysoko zhůru, tak asi štvrt hodiny stál f míře a zasejk se pomaly tak tratil. Tenkrát sem povídal, že to bъla[8]) vokáška[8]) přet tejma Prajzama.

Týž.

[1]) *Řás*, gen. *řáse* = zář. — [2]) T. j. když sem. — [3]) Vypravovatel říkal někdy: *bъl*, *bъla*, *bъlo*, ale častěji (přede mnou): *byl*, *byla*, *bylo*. — [4]) T. j. úval, dolina. — [5]) T. j. když sme. — [6]) Slova: *uš šla* vyslovil vypravovatel tak, že bylo slyšeti jen jedno *š* (t. j. vyslovil *ušla*, ale přízvuk dal na slabiku *šla*). — [7]) T. j. vyjdeme. — [8]) T. j. vokážka = ukázka, znamení.

14. Vo pytlácích.

To bylo jeden čas na podzim. To sem nebyl ešče velkej. Zebral sem krávy a voli a hnal sem do lesa. Hnal sem bosej. Na venku nebylo nic, a přihnal sem do lesa, v lesi byl mráz, zrovna bílej. Tak sem skákal a běhal po lesi, abych se zahřál. A na kus v lesi vocaď jeden hospodář tam má louku. A dyssem[1]) přišel blísko k tý louce, tak sem za tou loukou uviděl kouř. Tak sem tam pospíchal, co sem ten kouř viděl. A vono to bъlo ešče mladina taková hustá, že sem tam nemoh ani trefit. No a najednou s jedný strany tam mněli trošku stešku. Tak sem já najednou — jak bъla huščina, tak si fprostřetku takovej plácek uďáli a tam bъl voheň — já sem tam najednou vrazil a tří chlapi leželi vokolo vohňa začerněný. A teťka na vohni mněli štvrtku srnca — pekli. Ale jen mněli takovej železnej prut; bes plecha ho pekli na vohni. A teď já sem se zarazil a chcu utíkat spátky. A jeden na mně vykřík: »Trojánku, neutíkej, tule si poď sedni,[2]) poď se vohřít, šak prej my tě známe, nice[3]) ti nestane.« No a já na to slovo, dyž mně to povídal, sem se u nich usadil. No tak teď se mně vyptávaji, esi sem koho viděl, levírníka nebo ádjunka nebo hajnýho. Dysse[4]) mně fšecko vyptali, tak sem s nima musel jest; dali mně najest dost a ešče mně dali kus do kapce. Ale teď na mně uhodili, abych žádnýmu to neříkal, že sem koho tam natrefil; dybych prej něco řekyl vo nich, že mně znaji, že mně daji ze světa.

No a teď na to si vzal každej pytel přez rameno, ale já sem jim musel říct, že jak živ žádnýmu nic neřeknu. Teťka vylezli z huščiny a povídali si — jeden šel na tu stranu, druhej na tu stranu, každej šel na

kus vot sebe jinou stranou — a teď si řekli, f kerým místě se zejdou. Byli to pytláci. Jeden bьl ze Strčanova a druhej ze Žďára — ty dvá sem poznal — ale ten třetí, toho sem nepoznal. A dyssem mněl hnat domu z lesa, tak f tý raně se fšeci tří ke mně zešli, každej ziný[5]) strany, a teď mně zas dávali příkaz a nosili srnca zasejk zabitýho.

Týž.

[1]) T. j. když sem. — [2]) T. j. poď a tule si sedni. — [3]) T. j. nic se. — [4]) T. j. když se. — [5]) T. j. *s jiné* strany. Předložka *z* (místo *s*) splynula se slovem *iný* v jedno slovo.

15. Jak sem pozbyla voko márně.

Hrabali sme v lesi fořtovi Vejmělkovi seno a z ničehož nic[1]) se mně dala do voka bolest a voko se mně zalilo krví a uďála se mně na něm zrouna taková borůfka černá. A vot tý doby sem na to voko už neviděla. A jaká je to velká ujma! Potomejk g doktorovi sem chodila a nic platno nebylo. Sedumnást neděl sem vyležela z hlavou s tým vokem. A potom sme zbírali šišky na semeno a vozili sme je do Kláštera do zámku. A potom sme se stavili f kvelbě[2]) a von mně ten syn povidá: »Co pak to voko máte porád zavázaný?« A já sem mu povidala: »Dyby věděli tu mou bolest! Já už bych si s toho nic neďála, že sem vo to voko přišla, jen dybych tu bolest f tý hlavě nemněla.« A von nemeškal a šel a přines takovej koušćíček malinkej a povidá, abych si ty kosti na tem čele s tym natřela a voči abych zamřela[3]) a za chvilku je vodevřít.[4]) A dysem[5]) je vodevřela, tak mně z nich šel takovej studenej led. A jak sem přišla dom, tak sem si zďála šátek s tejch vočí a ta bolest mně fšecka s tý hlavy po tem vodešla. Ale na voko sem už nihdá[6]) neviděla. Už je to kolik roků. Já sem se s tým moc zmárnila.

Jozefa Trojánková, 66 let stará (r. 1902).[7])

[1]) Když slova: *nic* a *se* splynou v jedno slovo, vysloví se: *nicce* nebo *nice*. Ale v této větě vypravovatelka učinila malou přestávku po slově *nic*, proto slova: *nic* a *se* nesplynula v jedno slovo. — [2]) T. j. v kupeckém krámě. — [3]) T. j. *zamhouřila*. Infinitiv je: *zamřít* (voči). — [4]) Vypravovatelka změnila vazbu věty vedlejší. — [5]) T. j. když sem. — [6]) Častěji se říká: *nidá* nebo *nigdá*. — [7]) Vypravovatelka pochází ze Světnova a žije už 32 roky v Polničce (r. 1902); mluví docela tak, jak se mluví v Polničce (nářečí Polničky a Světnova od sebe se podstatně neliší).

16. Vo světýlkách.

Dysem byla ešče mlačí, chodila sem do pazderně třít. Bylo akorát půl noci.[1]) A já sem chodila dycky po humnech, vědí. Dysem přišla za humna, tak sem se podívala tady g Bóžim mukám, k Setňovu jak se de, a voni tam skákaly světýlka. Ale já sem jedným skokem letěla a jak sem přilítla k pazderni, tak sem bácla do dvírek a voni byly zrovna vyražený, jakej sem mněla strach.

Táž.

¹) Někdy píši: bylo *půlnoci* a někdy: bylo *půl noci* podle toho, jak lidé vyslovovali. Někdo totiž vyslovuje *jedno* slovo: *půlnoci*, dávaje přízvuk na prvou část *půl* a nechávaje druhou část *noci* bez přízvuku; někdo zase vyslovuje *dvě* slova: *půl noci*, dávaje přízvuk i na slovo *půl* i na slovo *noci*.

17. Proč žďárskej klášter přišel g zrušení.

Můj dědoušek byl f Klášteře zahradníkem u kněží. Dědoušek vypravoval tatínkovi a tatínek zas vypravoval nám, jak klášter přišel g zrušení. To se stalo skrz rybu. Jednou f klášteře čekali nějakýho hosta, a prelát poručil kuchařovi, aby dal rybu na máslo. Kuchař chcel vodejít, hodil tu rybu na máslo, máslo se tu chvílu chytlo a vyhořel celej zámek, fára a konvent. Potom žádal prelát císařa pána, aby jim byl nápomocnej, aby mohli stavět. Voni toho nepotřebovali; mněli velký panství — potom je koupil hrabě Vratislav. Prelát napsal psaní a řekl druhejm knězom, aby se mu na to podepsali, a povidal knězom, že prosí císaře [1]) pána, aby jim byl nápomocnej. Ale vono to nebylo pravda. F tem psaní bylo, že žádaji, aby byl klášter zrušenej. Na to psaní přišli páni a položili hodinky na stůl, že můžou na štyry hodiny darovat, co komu chcou, ale vzít žádnej nesmněl nic. Jak byly štyry hodiny, bylo fšemu konec. Fšecko se zapečetilo a nesmněli ničím hejbat. Fšeci museli pryč a bylo konec. Kněží preláta žalovali, že je vošidil, a prelát musel jet do Vídně. Na cestě náhlo zemřel; povidaji, že si dodal.[2])

Anna Pikhartová, 84 let stará (r. 1897).

¹) Vypravovatelka řekla dříve: *císařa* pána. — ²) T. j. že se otrávil.

18. Jak se za stara nosili.

Ešče pamatuju, jak se můj dědoušek a můj otec nosívali. Mněli tříroheј klobouk a krátký kalhoty pot kolena ze sukna nebo z manžestru — to byl jako samet takovej. A mněli u toho stříbrný přasky a punčochy bílý s příze a na nohách mněli střevíce a stříbrný přasky. Tenkrát ešče nosili copy. Strejček byl kuchtíkem a nosil cop tak tlustej jak má ruka a bílej jak mlíko. Cop mněl dolu viset a na hlavě za tym copem mněl řebínek. Na hlavě mněl schořovou čepicu, vysokou, a u ní kšiltek na tři prsty, a na tem byla zlatá portička. A po jedný straně až dolu byly pentle široký jako dlaň.

Ženský mněly kabátky kraťounký, herbávnej, kartounovej a fšelijakýho druhu, říkali tomu c o u r á k y, zlatý čepce vysoký — ale to byla tíška[1])! — padesát zlatejch jenom za portu na ten čepec. To se jen třpytilo. Zpodu byly varhánky kolem do kola — to byly faldičky na prst tlustý — a vzadu mněly takový srdíčko vyšívaný. Vespod mněly šněrovačky herbávím vyšívaný, sukně mněly kartounový, aneb herbávný, aneb šarkový a fěrtochy široký až do zadu a mněly na nich penísky dole nebo portičky. To byl krásnej kroj, ale drahej.

Dyž má maminka čepec vzala na hlavu — vzadu byly pentle široký a s předu byly krajky a na krku bílý perle nebo černý granáty (vona jich mněla moc) a na prsách [2]) zlatej kříž — to se jen třpytila, to je pravda! A potom dyš šly k muzice a tancovaly ty minety! Mněly na sobě věčím dílem herbávný šaty. Sousetky tenkrát šly k muzice, jen dyš byl bál, a ty jen břinčely!

Táž.

[1]) T. j. tíže. — [2]) Tázal jsem se vypravovatelky, říkají-li všichni lidé v Polničce: *na prsách*. Odpověděla: »Tady řikaji: *na prsách, na prsouch, na prsích*, jak gdo chce.«

19. Jaký strašidlo sem potkala.

Já sem jedenkrát šla votáď na Bříšč [1]) za synem. A dyssem přišla do půl lesa, do půl cesty, tak tam stálo strašidlo. Takovejle mnělo klobouk velikej a za ním bylo peří. A vod hlavy až do paty to bylo celý chlupatý. A teďka já sem si rozvažovala; spátkem sem se nechtěla vrátit. Dyssem přišla kousek naproti tomu strašidlu, mněl velikou hůl a na tej [2]) holi ruce Nicce [3]) to nehejbalo. Já povidám: »Pochválem [4]) buď Pán Jéžiš [5]) Kristus!« A vono mně to řeklo: »Na věkjamen [6]) a zas to stálo.

A já du pryč a du na Fryšavu.[7]) A přišla sem do hospody a povidala sem šenkýřovi: »Dejte mně štvrtičku kořalky« — byla sem tam známá. Já sem jim vykládala, co se mně stalo. A voni povidali: »Von jeden člověk povidal, že pude na svarbu do Počítek a že se přistrojí ten člověk za žida.« — Jiná mlačí ženská by se toho byla zděsila.

Táž.

[1]) Ves *Vříšť* na Novoměstsku na Moravě. — [2]) Zpravidla se říká v Polničce: *tý*. — [3]) T. j. nic se. — [4]) Koncové *n* změnilo se v *m* před slovem začínajícím souhláskou *b*. — [5]) Jen když lidé dávají pozdravení, vyslovují: *Jéžiš*, jinak říkají. *Ježiš*. — [6]) Slova: *věky* a *amen* splynula v jedno slovo a *y* před *a* změnilo se v *j*. — [7]) Správný název této vesnice moravské, ležící nedaleko Nového Města, je *Vršava* (toto slovo je stejné s polským slovem *Varšava*), ale lid říká *Fršava* nebo *Fryšava* (původci této zkažené výslovnosti jsou němečtí úředníci).

20. Vo Ulrichovi.

Otec můj mně vypravoval: Vrchní Ulrich na klášterským panství připravil moc sedláků vo lese. Po smrti strašil. Vidívali ho v lesi sedět na pařezi, ale žádnýmu nic neuďál. Nemněl g žádnýmu moc.

Táž.

21. Vo čarodenicích.

Vo čarodenicích sem taky slyšela. Dvá se mezi sebou domlouvali. Jeden řikal, že sou čarodenice, a druhej, že ne. Tak ten první mu řekl, že mu je vokáže. Tak mu dal cosi, aby se skrs to koukal — řikali, že

to byla vařejčka — že je fšechny bude vidět. A tak jich bylo sedum tejch čarodenic. Ale povidal, že než bude »Amen«, aby byl s kostela venku. To bylo vo jitřině. Dyž vyšel ven, ty ženský mu hrozily, aby se nevopovážil to na ně povidat, že ho rostrhaji, gde bude. Von se nevopovážil to nikomu povědět.

Táž.

22. Proč nechcou vo masopustě po půlnoci hrát.

Tatínek mně vykládal: Dyž vo masopustě po půlnoci hraji a něgdo se dívá na tanečníky [1]) deskou s krchova — vyrazí se z ní suk — že vidí za každejm [2]) párkem tancovat raráška. Jeden je viděl: jeden mněl zelenou maděrku,[3]) druhej červenou. Potom musel tu desku zas zanest na krchov, ale musel vzít sebou svěcený věci, aby se mu nic nestalo. Proto nechtěli po půlnoci hrávat a dosavad nechcou nigde hrát.

Táž.

[1]) Akkusativ množného čísla je zpravidla: *tanečníci*. — [2]) Zpravidla se říká: za *každým*. — [3]) Druh čepice.

C. Ze Škrdlovic.

1. Co děláme celej rok.

Dyž je slunečno a větrno, tak sních taje anebo poušší anebo leze dol.[1]) A vo svatým Blažeji usse [2]) stromy zahřejou a sních vokolo nich sleze. To už je vokolo stromů až na kořeny prázno, holo. Dyš sních sleze, vozí se hnoje [3]) na pole a rozhází ho. Pak hospodář zapřahne dobytek a jede zavorávat hnůj. A dyš ho zavorá, nechá ho, aby nasch. Třeba má ten hospodář vláčit pod voves nebo pod jařicu pole a seje potom voves nebo jařicu a zavorá to. Jařica se vláčí hned a voves, dyž ho zavorá, ten se nevláčí, aš třeba za tři štyry dni. Ten kolikrát už leze ven, schází,[4]) dyž ho vláčí. Pak ten naschlej hnůj zavorá a uvláčí. Potom řekne doma: »Musíte chystat brambory, budeme sázet do toho hnoja.«

Dyš se brambory nasází, pak se de pucovat louky. To se hrabe a ty chrtiščata [5]) se rozhrabou. Pak se ty brambory vláčí, dyž už maji scházet, a potomejk, dyž už vyráží, se vovoraji — vomísí — a uvláčí je zas. A potom, dyš uš sou řátky, pak je projede radlem na strušky.[6]) Z vofsem a jařicou usse [2]) nedělá nic. Pšenice tady nesejou a žita málo.

Voves a jařica schází. Dyš je voves pěknej, řekne se: »Voves pěkně zešel, postavil se.« Dyž je voves smětivej nebo dyž ho červi podežerou, říká se: »Voves hnizí.« Dyš ty šašulenky sou prázný, říká se: »Voves svítí.« Dyž je přet svatým Jánem Křtitelem, říká se: »Voves kapratí,« dyž je pěknej, kadeřavej. Jařica vlnuje, dyž už je vyrostlá. Dyž je žito pěkný, říká se: »To se kadeřaví!«

Přet svatým Vítem to se vozí hnoje [3]) zas g zélí.[7]) Zas se rozhází a zavorá a uvláčí a ešče jednou převorá. A potom navorá [8]) záhony a sázíme křásty. To se naseje semeno zelný. Nasejou ho do zahrátky přet svatým Jiří a s toho semena vyrostou křástky. A ty se před Vítem natrhaji a sází se na to pole na ty záhony. Tejm křástům řikaji křástová hlavatice.[9]) — Řepnou hlavaticu taky tak sází. Sejou do zahrádek semeno řepný a s toho semena vyroste řepná hlavatica. Tu nasází a vyroste z ní řepa. A dysse [10]) nasází a trošku to poznikne, musí ju vokopat a vyplet i popelem posypat a práškem kostěným nebo černým; musí ho koupit. Potom je velká řepa. S tejch zelenejch hlavatic vyrostou bláfky a s tejch hlávek se krouží zelí.[7]) To se řiká: »Děláme vo zelí.«

Přet svatým Jánem Křtitelem to už začnem sena dělat — děláme vo senách. Teď dyš ty sena poděláme, tak nákej tejden máme fraj a potom zas sou žně. Potom se sečou žita, co je na podzim setý; jařica se žne nebo seče za štrnást dní po žitech. Dyž je mokro, vyrazí stoklas, a dyš sou větry a vyrazí květ, potom sou žita hluchý — to už nejni zrno — nebo sou zubovitý, dyž je místem zrnko a místem nic. Na svatýho Petra a Pavla už je štvrt zrnka a potom uš porád nalejvá; za štrnást dní je uš půl zrnka. Dyž moc bělí,[11]) tak zrnka se zapálí a vobilí hrkem zrá.

Na konec července anebo na začátek srpna — jak je rok — bejvaji žně. Jak z jara kvetou třešně před Filipem Jakubem nebo po Filipě Jakubě, tak před Jakubem nebo po Jakubě sou žně tak dlouho Po jařici se sečou vofse ke konci [12]) srpnu. Po vofsách, tak vůsmýho září po tem svátku, nedy přet tým svátkem, děláme votavy. A dyse [10]) ty votavy sklidí, tak zas děláme brambory, kopeme, klidí se. A teď po tejch bramborách zas klidíme tu řepu. A potom zas už musíme mlátit to vobilí. Nedy aš po vánocích a nedy do vánoc mlátíme. A dyš máme vymlácíno a dyž je len, tak ženský předou a to uš třeba až do jara.

Rozálie Cempírková, 74 let stará (r 1903).

Vorá se dvojákem na podzim, z jara radlama. Kosišče je hůl u kose; kosa na tem kosišči je připevněná kosiříkem a klínkem. Jařica, žito a vofse se sečou hrabicama. Hrabica má pět roženců a jeden sloupek; ty rožence sou zasaděný f tem sloupku.

Při dvorách na kopání brambor, na klizení brambor, na vyvorávání brambor už maji mašiny. Lidi jen zbíraji po póli [13]) brambory. K tomu potřebujou polovičku lidů, jak dřívejc potřebovali.

Dyš ta silná hmla v březnu mněsíci kerej den přijde, za sto dní vot toho dne je istotně bouřka. To je istotná pravda.

Václav Cempírek, 73 let starý (r. 1903).

[1]) T. j. dolů. — [2]) T. j. *už se.* Slova *už* a *se* ve plynné řeči splynula v jedno slovo a *ž* před *s* změnilo se v *s*. — [3]) Genitiv jednotného čísla. Obecně se říká: *hnoje.* Vypravovatelka v rozmluvách se mnou někdy vyslovila některý tvar s koncovkou

přehlasovanou, zpravidla však užívala tvarů s koncovkami nepřehlasovanými. Za chvilku řekla: do toho *knoja*. — [4]) T. j. vzchází — [5]) T. j. krtince, krtiště. — [6]) Nominativ j. č.: *struška* t. j. stružka. — [7]) Vypravovatelka vyslovila jednou: *zélí* a po druhé: *zelí*. — [8]) Doplň podmět: hospodář. — [9]) Obecně se říká: *klavatica*. — [10]) T. j. když se. — [11]) Infinitiv je: *bělet*. — [12]) Obecně se říká: ke *koncu*. — [13]) Častěji se říká ve Škrdlovicích: *pole*. Vypravovatel řekl někdy: *pole* a někdy: *póle*.

2. Co páni vodebrali.

Podlán je les u Dářka; ten byl vobecní. U Škrdlovic byla prv veliká vobec,[1]) aš po radostínský stoličky[2]) za Dářkem. Pod mnoho set jiter toho bylo. To je teď fšecko panský. Prf f celým Podláně sme pásívali. Nejprf uďáli f polou Podláně příkopu, přivlastnili si půl, a za tou příkopou uš sme nesmněli pást. A potom ale za dva nebo za tři roky vzali si tu druhou polovicu, uš tam nesmněl žádnej pást.

Vokrajky sou lesy u morafskejch hranic. Něgdy to byly selský lesy; patřily ke gruntům. Dyš páni ďáli mapy, přemněřovali, přimněřili si ty lese[3]) k panskýmu. Ty lese patřily do škrdlofský honitby; potom tu honitbu zakázali. To bьl na Cikhaji myslivec, nákej Mertl, ten to vodmněřuval. Vot gruntů to vodebrali a sobě to přimněřili.

Podlouka sou pola a luka. To bьl taky něgdy les vobecní. Páni ho taky vodebrali. To už je moc let.

Dělniščata sou teď panský, ale prv byl to Cempírků les. Dyž myslivec zinžinýrem[4]) to mněřili, tak šli vod něj koupit koňa. A von jim koňa prodával a než voni koupili toho koňa, tak mu to už vodmněřili a vodebrali a kus louky taky.

Cikhajskej myslivec chtěl přimněřit kus vobecního pastviščete k tomu martinskýmu rybníku — to už byl loukou — a starosta Cempírek nedal to přimněřit. Tak myslivec povidal: »Dyš to nemůžu vzít tady, tak to vemu vod jeho.« A taky vzal. Dyš potom vodmněřuval Darovár — to sou panský pola — tak mu vzal kousek louky a přimněřil ju k tomu Darováru. A Cempírek mněl dvě sta vosumdesát mír gruntu, tak si toho hned nefším. Nido nechtěl se s pánama soudit, báli se outrat, báli se, že by pánům nevydrželi.[5]) Sou voni s něma soudy!

Beranovi f Setňově chtěli taky vodebrat les — říkaji tam »V Dělniščích«, byl to pěknej les — a louku Zaječku — dobrou louku. Inžinýr, co bьl na to vyslanej, postavil si do lesa stolek a na něj si položil mapu a chtěl ten les a tu louku přimněřit za panský. Beran přišel a povidá »Co tady děláte? To je můj les a má louka!« A kop do stolka a rostlouk mu to fšecko. Inžinýr a myslivec z lesa vodešli a vot tý doby mněl pokoj. Les a louka mu zustaly.

Václav Cempírek.

[1]) T. j. obecní pozemky a lesy. — [2]) T. j. *kranice*. Slovo »stoličky« znamenalo bezpochyby dříve *mezníky*, ale nyní se toho slova v tomto významu neužívá; říká se: *sády*. — [3]) Vypravovatel říkal někdy: *lesy* a někdy: *lese*. — [4]) T. j. *s inženýrem*. Předložka *z* (místo *s*) splynula s následujícím slovem v jedno slovo. — [5]) T. j. že by se nemohli tak dlouho souditi jako páni.

3. Jak dědoušek naší mladý dostal grunt.

Naší mladý [1]) dědoušek mněl grunt Vlachovicích [2]) — velkej grunt. Před ním hospodář utek z gruntu. Bylo jich mnoho, co utekli z gruntů, protože to žádnej nemoh vydržet. Museli každej pracovat dobytkem a koňma; aby mněl pár koní a čeledína celej rok jen na robotu. — Ten grunt byl bez hospodářa nevím už, jak dlouho. Tak chytli, co byl naší mladý dědoušek, a přivedli ho f putech [3]) na ten grunt a dali ho hospodařit na něm. A robota praskla a jemu grunt zustal.

Týž.

[1]) T. j. mé snachy. — [2]) Lokál bez předložky *v*. — [3]) T. j. v poutech.

4. Jak se vězdičky stříbří.

Dyž mrzne, ustříbří se vězdička, padá to dólu a svítí to, aš to padne dólu, a na zemi uš to nesvítí. Na zemi je s toho taková kočanina, takovej škrob rozlezlej. Vondyno túle f tem lesíku »F pasekách« sem to našel. Taky v letě dyž je jasná noc, vězdičky se stříbří. Vypadá to jako bramborovej škrob zamodralej.

Týž.

5. Jak se nosili za stara.

Je to nějakejch padesát let nebo šedesát, sedláci nosili řátky f tejli. Dal si vostřihat hlavu aš po vaz a na vazi si nechal řádek vlasů a ty vlasy visely aš přez rameno.

Boty nosili schrnovačky dlouhý; voni mněli koženice žlutý, dlouhý jen po kolena. Ty schrnovačky dyš chtěl, tak si vytáh zhůru aš po roskrok. Vestu z jedným řátkem knoflíků vot krku aš po punt.[1]) Zároveň tou vestou mněl špenzl; na to mněli ty plášče. Na ten plášč se vešlo až devět loket soukna. To bylo dvojí soukno na hromadě. Tomu vrchnímu souknu říkali k r á d l. Dyž bylo vidět dva tři prsty spodního, říkalo se: »Ten má řádnej plášč.« Dyš ten plášč na sebe navlík, tak to mněl hodně řísný.

Přet třema roky ešče sem viděl takovej plášč na jednom starým člověkovi ze Strčanova. Tomu plášču mohlo bejt padesát roků, možná taky víc. Šel sem s ním vod morafskýho kamena [2]) na kus ke Strčanovu

a ptal sem se ho: »Proč berete takovou tíž na sebe?« Von votpověděl, že je tomu přivyklej.

František Cempírek (r. 1902).

[1]) T. j. příklopec. V této větě třeba si doplniti sloveso výrokové: *mněl* nebo *nosil*. — [2]) T. j. kámen, který označuje hranice mezi Čechami a Moravou.

6. Vo slibu.

I.

Můj dědeček ten byl ze Setňova a přiženil se sem do Škrdlovic ke kovářom. A von vo tom nevěděl, že ta holka mněla slib. Vona si ho neráda brala a bála se mu to povědít skrzevá svou matku. A vona čekala, že její ženich, co s ním mněla slib, příde ze světa. Jeden Grán, co chodí ze fšelijakejma věcima jarmakama po světě, tam u kovářů líhal a vona se s ním zeznámila. A dyš chtěl jít pryč, tak chtěl, aby ho šla vyprovodit. A na tý cestě si na zeleným drnu uďáli slib, že se vdávat nebude, až von příde. A vona se nemohla dočkat. Von jí posílával psaní a její matka ty psaní brala, ale ceři nic nepověděla vo tem. A teťka vona čekala šest roků na něj a dočkat se nemohla. Tak ji[1]) matka donutila k tomu kovářovi, mýmu dědečkovi.

A teď už mněli dvě děti spolu a ten Grán se vrátil. A dyž viděl, že vona je vdaná, tak ho to mrzelo, že mněl s toho smrt. A po smrti nemněl pokoje; chodil za tou svou milou a v noci se jí zjevoval. V noci dycky při ní leželo malý pachole a vona nemněla pokoje. Její múž nidá nic necejtil. Dyž uš to trvalo dlouho, tak to řekla múžovi. Dědeček chtěl, aby šla ke knězovi na radu. A von jim dal radu kněz, aby se ho ptali, co žádá. A von votpověděl, že žádá, aby ten slib byl zrušenej, gde si ho uďáli, na zeleným drnu. Zasejk museli ke knězovi. Von jim dal svěcený věci a sám při tem taky byl. Vona šla v jedenást hodin v noci za dědinu na trávník a mněla ty svěcený věci sebou a kněz taky byl s ňou. Teťka vona uďála kolo vokolo sebe svěcenou křidou. Ten duch přišel a chtěl mít zelenej klobouk z drnu a vona aby mněla taky zelenej věnec z drnu. A teď kněz sám ten slib zrušil. A ten Grán se zmizel a vot tý doby mněla pokoj, ale brzo zemřela. To byla právě má bábička.

Ale vono často lidi viděli neco: u kovářovejch sud se válíval, nedy jako klady by se přet chalupou válely.

Rozálie Cempírková.

[1]) Obecně se říká: *ju*.

II.

(Variant.)

Má žena mně vypravovala vo svý babice,[1]) že mněla slib z jedným Gránem. Chodil nákej Grán světem, co nosí masti, škatulky, prášky, voňavý věci. A von tam bejval jako na noc, u kovářů; tak voni se jako

zeznali a dali si slib spolu. A vona si ho nevzala, vona si vzala inýho, vona si vzala kováře Mrkvičku ze Setňova. A potom ten Grán v noci za ňou chodil. Sedával za kamny, nohy míval na pecince a třapce z nich visely, jak je mněl rozedraný vot chůze a krvavý. A nide jinde neseděl jak na tý pecince; tak jako nudle, víme, že mu viselo s tejch noh. A kovářka říkala mužovi [2]) na posteli: »Vidíš ho, uš tam sedí, už de pro mně.« A von neviděl nic. A přišla hodina, von se stratil a bylo konec. Nevěděli, kam. To trvalo moc let. Ten Grán ju taky tahal s postele vod muža a její muž nechtěl ji [3]) s postele pustit. Vona ani ve dne na poli nemněla vod něj pokoj; dyž bylo poledne, von se jí vokazoval, přicházel za ňou.

Dyš to trvalo moc let, vona šla knězovi [4]) se poradit. Dyž byla u kněza, von jí poradil, aby šla na svatý místa. Vona šla na Chlumeček — šak otec mý ženy musel jít s ňou — a dala sloužit tři mše svatý v noci a tam prej se s ním — s tým Gránem — musela dat rozezdat a teprf potom mněla pokoj. To byla babička mý nebošky ženy.

Dysem [5]) přišel sem jako svobodnej — kovářka musela mít tovaryše, byla vdovou — říkávali, že f tý chalupě u kováře straší. Ale já sem nidá nic neviděl a sem uš přes padesát let f tý chalupě.

Kovář *Jan Pospíchal*,[6]) 75 let starý (r. 1900).

[1]) T. j. babičce. Ve Škrdlovicích se říká zpravidla: *bábička*. — [2]) Ve Škrdlovicích se říká zpravidla: *můž*. — [3]) Dříve pravil vypravovatel *ju*. — [4]) Dativ bez předložky *ke*. — [5]) T. j. když sem. [6]) Pochází z Vysokého u Žďára na Moravě u samých českých hranic, ale žil přes 50 let ve Škrdlovicích (r. 1900); mluva jeho neliší se hrubě od nářečí škrdlovského. Odchylky jsou uvedeny.

7. Vo planetě.

Ďál sem v Brně u mistra tovaryšem; přišel sem tam za tovaryša. A přišel člověk po berlách a četl planetu; gdy je rozenej,[1]) se ptal. A von mně čtl tu planetu s kníšky. A jak to čtl, tak se mně vede, věřeji mně, uš sem starej člověk; fšechno mně uhodl. Řek mně, že dostanu vdovu; já sem zas řek, že si ji nevemu, dyby mněla takovou hromadu peněz, co by se do ní zasypala. A potom mně taky čtl, že dyž dočkám třicíti let, že dočkám sedumdesáti a vono už je mně pětasedumdesát a ešče žiju pořád. Do Brna přijeli pro mně na pryce [2]) dvá sedláci, abych jel s nima, že u nich zemřel kovář. Mněl krásný stavení, vinohrad, žena jako mlíko, a já sem povidal: »Vdovu si nevemu.« A dysem přišel do Škrdlovic za tovaryša, pak sem si přeci vdovu vzal a starou.

Jan Pospíchal.

[1]) Třeba doplniti: *ten, komu četl planetu*. — [2]) T. j. pryčce.

8. Vo strčanofský Fabijánce.

F tem Strčanově ta Fabijánka vostala po svým můžovi a za štvrt roku slehla. A teď se jí dobytek rval v noci f chlívě, koně se bily na stání a dobytek řval. A vona vyběhla, budila čelátku, aby šli do maštale — světlo tam bylo rožatý — co se to tam činí. A utíkala hrůzou do seknice spátky a za svý záclony na postel skočila. A teď se dveře vodevřely a hodilo to za ňou volskou hlavu a křičelo na ňu: »Máš čas, žes houpla za ty záclony!« A dobytek se utišil a nic nebylo vidět. A to už je celý, tenle kousek.

Rozálie Cempírková.

9. Vo starý Fabijánce.

A teď její matka řikala, že pude na pout do Marijecel, a vona na ten pout nemohla jít. A po smrti dom chodila, ten duch, a tý nevěstě dycky řikala: »Co slíbí a nesplní,[1]) to je velkej řích.« A tak jí to porád řikala. A dyš to dlouho trvalo, tak vona potomejk šla taky ke knězi[2]) ta nevěsta a povidala mu to a co by mněla říct na to jí. Kněz jí povidal, aby se jí tázala, co žádá, a vona nevotpovídala, jenom tak: »Co slíbí, nesplní, velkej řích.« A teď vona šla zasejk ke knězi a kněz jí povidal, aby si spomínala, esi nekomu neco slíbila, aby to třeba sama ďála. Vona povidala, že nic neví. A tak si potom spomněla, že neboška řikala, že pude do Marijecel a že už nešla. A teď šla ke knězi a povidala to. A von jí kněz řek, aby to vyplnila sama za ňu nevěsta, aby tu cestu vykonala. Tak vona šla do Marijecel a ta duša porád při ní šla. A dyš přišli spátky do Velký Medřiče,[3]) tak to proceství vidělo, jak bílá holubička se snesla[4]) a tomu proceství děkovala za vysvobození svý duše. A stratila se a víc ju žádnej neviděl. To se stalo tej[5]) Fabijánce.

Táž.

[1]) Třeba si doplniti podmět: *člověk.* — [2]) Obecně se říká: *ke knězovi.* Vypravovatelka četla dativ *knězi* v modlitebních knížkách. — [3]) T. j. Velké Meziříčí. — [4]) T. j. vznesla. — [5]) Vypravovatelka říkala někdy: *tý* a někdy: *tej.*

10. Vo šestinedělkách.

I.

Tetička mý nevěsty f Sekňově — vona byla šenkýřka — taky byla f šestinedělích. A přišly náký děti pro kořalku a vona jim ju šla do sklepa natočit. Teď jak stoupla k tomu sudu a vzala za kohoutek, voheň vyskočil ze sudu a vona se polekala, aš s toho smrt mněla. Ale šístej den po tem umřela.

Táž.

II.

Neboška matka — voni byli,[1]) neš si pořídili domek, tak byli v nájmu tady pot školou a voni dřív bejvaly kamna, vono se topilo z venku — vona vařila večeřu. A teď byla f šestinedělích. Jak vodevřela ze sednice do síně dveři, tak s půdy spad chlap ďolu. Roztaženej tak na síni ležel. Zloděj to nebыl, gde pak dřífl Štvrt roku to votstonala.

Václav Cempírek.

III.

Vono se stalo ledasco, postrašilo. Dyť tule v Losenici je dosud kamen památní. Za starejch dob, dyž zemřel, tak svázali nebošćíkovi palce. V Losenici umřel sedlák a vona bыla jeho žena f koutě. A v noci, jak byly ty prostěradla[2]) u postele, tak vona rozďála prostěradlo, jak mněla na posteli, a koukala, esi mu hoří světlo nad hlavou. A nebošćík ležel na zemi. A f tem si nebošćík sed a rozvazoval si ty palce. A vona f tem, dyž je rozvazóval, vyskočila voknem a von za ňou. A zaspíval kohout a ten tam pad a už nemněl k ní právo. A na tem místě, gde pad, stojí ten kamen.

Rozálie Cempírková.

[1]) Vypravovatel míní své rodiče. — [2]) T. j. záclony.

11. Jak sedlák skoušel svou ženu.

S Příjemku jeden soused — to je malá dědina u Chotiboře; u Chotiboře sou uš Češi, my sme Horáci — koupil na Markvaticích vod nákýho Maděry grunt a svou ženu moc bil. Jednou chtěl skusit, jak bude věrná a poslušná. Tak dal vařit vodu a přinest necky a žena se musela vyslíct a do tejch necek lehnout. A von vařil. To nejni dlouho, co se to stalo. A teťka že tu vodu na ňu vylije. A vona klekla v neckách a prosila ho, co činí. A von jí řek, že ju chtěl skusit, jak bude poslušná.

Táž.

12. Jaký muský Petříček potkal.

Jedenkrát nebošćík Petříček šel vocaď ze Škrdlovic na Cikhaj na svarbu. Vono se prášelo,[1]) nebespečná cesta, tak von se pustil tady na Setňov. A tady každej outerek a každej pátek bylo vidět voheň. Von do veliký vejšky vylít ten voheň — teď uš to nevidívat — tadyhle proti tejm Dělniščům. Dyš přišel g Dělniščům, tak šli dvá muský proti němu v burnusech a von bыl rád, že mu prošlapali cestu. A dyš přišli už do sebe, tak von chtěl vyhnout a ty padli do toho snihu. A von přešel a šlopy cesty nebыlo po nich. Tak von dával vinu, že to musel bejt jeho syn. Von byl na vojančině a ten čas zmrz. Tak von dával vinu, že ten duch mu dal f ten čas vědomost.

Václav Cempírek.

[1]) T. j. chumelilo se.

13. Vo světýlkách.

I.

Tady proti tejm Dělniščům tatínků bratr šel ze Setňova a na cestě ležela votep slámy. A von povidal: »I tuť někdo stratil votep slámy.« A kop do ní, chtěl ji[1]) převrátit a von se z ní udělal voheň. A von se lek a taky s toho zemřel. Byla to jeho smrt. A to myslím fšecko jedno strašidlo bylo; to se udělo chlapem nebo čímkolif.

Týž.

[1]) Vypravovatel říká zpravidla: *ju.*

II.

Dvakrát f tejdni, ve středu a f pátek, bylo vidět po silnici chodit vohnivýho můža; šel vot Škrdlovic tady k Rosovýmu lesu. A to šel takovej vohnivej sloup, červenej, modrej, zelenej. Před Leopoldovejma, jak je ta chalupa za silnicou — teď je tam Štola — byla jama a s tý jamy vycházel ten vohnivej múž. Můj tatínek šel po silnici večír a slyšel za sebou břinknout, jako dyž řetězama hrčí, f tý jamě. Tatínek se vohlíd a von z ní vyšel ten vohnivej sloup a šel podle něj.

Týž.

III.

Ňákej Klimšů Nácek šel večír do Polničky. A teď skákaly světýlka. A přišel tady na ty vejvoze k Polnice. Nemoh se jich zbavit, tak se modlil a tam f tejch vejvozách se mu uděli s tejch světýlek zelený chlapečky maličký. Po každý straně s ním šli. To prej byly nekřtiňátka.

Týž.

IV.

Tuhle s tý hráze u rymníka[1]) — jen ve středu a f pátek, po ty dva dni — večír, jak se setmnělo, hnet skákaly světýlka; celý proceství. Ó Bože, ty tady mněly pohodlí![2]) Hneď jich bylo hejno, jak by něco rozhodil, a zasejk bylo pár jich a tak to dělo. Má chalupa tady ešče nebyla; tak šly tuhle k tý chalupě vedle. F tý chalupě — říkali tam u Tesařů — mněl nákej Robert za vejmněnek světničku. Jedno vokno mněl do pole. Ty světýlka šly vot týhle hráze aš k jeho voknu. Von vodevřel vokno a zaklel. To bylo, jako dyž do brabců střelí; jen to sfuklo. Voni se stratily, jako dyž na ně foukne. Koukali sme z vokna dycky na ně. A dyž je nezaklel, tak přešly pryč g druhý chalupě a skákaly přez řeben, pře[3]) stavení, k tý studni na pastvisku. To sme se na ně koukávali, jak přes ten řeben skákaly.

Povidali, že ty světýlka byly duchove nekřtiňátek. A f tý chalupě, co přez ňu světýlka skákaly, byly nekřtiňátka. Vona tam bыla ňáká —. Jednou tam nebošćík bratr šel a sviňa děcko vyryla z hnoja. Von potom

přiběh a povidal to. Tak tam šli, ale nenašli nic, uš to bblo poklizený. A vona to provedla párkrát tak.

Potom šel jednou k ránu dom, dyš se roschází den s nocí — to prej maji strašidla největčí právo — a dyš přišel, jak je ta studňa na pastvišči proti tý chalupě, tak na tem hnoji a u tý studně bylo pláče[4]) vod malejch dětí. Víckrát ho neviděl žádnej tam tady jít v noci, jak ho to naplašilo. Přišel celej rozděšenej.

Týž.

[1]) Je to bývalý Martinský (vlastně Markétin) rybník, který se prostíra: před chalupou Cempírkovou. Nyní je tento rybník obrácen v louku; pouze hráz z něho zbyla. — [2]) T. j. zábavu. — [3]) T. j. *přes*. V předložce *přes* odsulo se *s* před slovem, začínajícím souhláskou *s*. — [4]) Zpravidla se říká: *pláču*.

V.

Můj otec šel jednoho času s Kláštera vod muziky — von tam hral,[1]) to už vostával tady f Škrdlovicích —. A šel ešče z jedným, z nákým s Karla[2]) Šubrtem, taky hudebníkem. Mohlo bejt tak půl noci. A dyš přišli nedaleko Škrdlovic do jedný luční padliny, mezi louky — de přez ňu silnica — tak viděli vobá f příkopě u silnice vohýnek, jasnej, pěknej vohýnek, a žádnej u toho. Myslili ale, že to tam vostalo z večera, jak pasáci si dělaji věčím dílem voheň. Dyž ale se přiblížili, viděli, že to voheň takovej nejni a že to vypadalo jako kovářskej voheň, jako by šel ze zemně[3]); neviděli žádný dříví, že by bylo hořelo. Teď můj otec povidá: »Šubrte, co myslíš, co to je? Já vemu kamen a bácnu do toho.« Jak to řek, zebral kamen a pác! do toho vohýnka. A f tem to vylítlo a letělo to až na Beranů kopec a tam se s toho plamínka uďál takovej plamenej sloup jak největčí smrk. Byli vobá rozděšený a utíkali dom.

František Leopold, 76 let starý (r. 1900).

[1]) Zpravidla se říká: *hrál, hráli.* — [2]) T. j. z Karlova. — [3]) Zpravidla se říká *ze zemi.* Tvar: *zemně* je utvořen nápodobou jazyka spisovného. Vypravovatel rád čte.

VI.

Bylo mně ale jedenást let. Učil sem se u učitela Adriana muzikantem a taky sem s ním chodíval hrát. Jednou sme hrali na Cikhaji a šli sme v noci dom. Bylo nás sedum, starý muzikanti a hoší. Šli sme přez Beranů kopec a najednou sme viděli na tejch dolinách, na tejch loukách, co sou pod Beranovým kopcem, říkaji tam na Cempírkovejch loukách, světýlka skákat sem a tam. Teď učitel Adrian povidá: »Vidíte, lidi říkávaji, že ty světýlka, dyž na ně zavolá, zdupou člověka. Tak se přesvěčíme, je nás tu sedum. Tak já budu volat napřed.« Tak volal, ale nic nepřicházelo; světýlka skákaly porád stejně brzo tu a brzo tam na jednem místě. »Tak vidíte, že to žádný strašidlo nejni, je to tučnost zemně.« Ale potomejk sám se jednou polekal.

Týž.

VII.

Ešče něco vo světýlkách. Tak šel sem jednou s kamarádem vod muziky ze Setňova; bylo tak půlnoci. Přišli sme nedaleko jedný louky; tekl tam potůček. A najednou vidíme na louce ty světýlka, jak tam hopsaly. Povidám kamarádovi: »Ty byď tady a já tam mezi ty světýlka pudu, co se bude dít.« A šel sem. A ten koukal porád za mnou kamarád jako vejr, jak povidal. Teď sem přišel mezi to a nic nevidím a křičím na kamaráda, esi von taky nic nevidí. A von křičí, že vidí, že chodím mezi tým, že stojím u toho. A ničeho to nedělalo a niccem [1]) neviděl.

Teď uš ty světýlka přešly. Už je to ale dvacet let, co nejni světýlka vidět.

Týž.

[1]) T. j. nic sem.

VIII.

Potomejk jednou se mně zas něco přitrefilo. Tak ráno byl sem na čekání u lesa a nepřišlo nic přede dnem. Moc snihu bylo a nepřišlo nic, tak sem šel dom. Teťka najednou vidím u lesa — takle bylo několik smrčků na straně — vidím tam ve vejšce tak ale půl druhýho metru vohýnek hořet. Rožel se a zhas, zas se rožel a zas zhas. Tak to bylo po třikrát. Já sem myslel: »Počkej, to někdo tu je, zapaluje si tabák.« Tak sem ešče pospíchal, aš sem na to místo přišel, že pudeme spolu. Přídu na to místo, nide žádná stopa a už byl den. Vobešel sem fšecko, nide ani vod žádnýho ftáčka stopy nebylo. No tak, to se rozumí, šel sem až dom. A ešče mně to nedalo, abych se přesvědčil; ešče sem tam jednou šel, votkaď, jak a co, a žádný stopy sem se nemoh dodělat.

Týž.

IX.

Šli sme z lesa; šli sme po mezi po jedný, švagr, můj bratr a já. Dyš sme přešli, švagr nám povidá, jesli sme co viděli. A my sme neviděli nic. Von povidal: »Inu, to byla světýlek hrozná sila. Skákaly po díli, po poli, vedle meze« — bylo to pod mezou. A my sme neviděli nic, jen švagr Blažíček. My sme viděli jen jiskru, jako dyš křísne. Tenkrát bejvaly ty kamínky a hupky.[1]) Viděli sme to křísnutí přes tři díle; mysleli sme, že negdo de a že si křeše na tabák na pastvišči. A vono to bylo hnedle u nás, vono to přiskákalo k nám. Až doma nám teprv řek, že světýlka houpaly vedle meze, co sme po ní šli.

Jan Pospíchal.

[1]) T. j. hubky.

X.

Leopoldů syn Vincek šli z mým synem, s Františkem, s Klusborka.[1]) Von to byl člověk — von nevěřil ničemu ten člověk, ale potom věřil. Chtěl si zapálit a nemněl sirky. Tak povidal mýmu — viděli pot skalou

voheň — tak Vincek povidá: »Poď, pudem si zapálit.« Syn povidá: »Jen si di, já nepudu.« Vincek šel k tomu vohňu a syn na něj čekal na silnici. Přišel k vohňu — tma bylo, moch fackovat — a voheň uďál: fuk! a nebylo nic. A ten přiběch celej rozděšenej a utíkali ke Kadlu.[2])

Václav Cempírek.

[1]) T. j. Krucemburka. — [2]) T. j. Karlovu.

XI.

Neboščík bratr, ten vysloužil dvoje kapitolací; byl u granatýrů. Von šel ze Žďára, a vono bylo tenkrát škaredě. Mněl vostat f Strčanově na noc, a gde pak! Von bьl Nebojse, von si ničeho nefšim. A tady na tý Jilkový dolině tu se uďál naprostřed silnici voheň, najednou před vočima. Můj bratr se nebál, ale přeci mu to vlasy zbihlo. A teď to šlo před ním, ten voheň, aš k tejm Božím mukám a tam se voheň stratil. A von teďka přišel ke fsi aš k Leopoldovejm a ta vesnica Škrdlovice bьla pouhej les. Viděl stavení a mněl to za les. Tak chvílu stál a rozmejšlel, kam pude. Pak se upamatoval a uš to byla vesnica, usse [1]) stratil les. Tak přišel g zmatení.

Týž.

[1]) T. j. už se.

14. Vo strašidlech.

I.

Jednoho času — bylo tak ale tři hodiny na usvitě — šla sem g Žďáru. Dyš sem přišla na kus cesty, než se sejdou ty křížní silnice, co dou vot Sekňova k Polnice,[1]) tak než sem tam přišla, tak po jedný straně sem já šla, a po pravý straně šlo šest takovejch černejch chlapečků — černý jako uhel. Ty mně dovedli aš ke Strčanovu. A do Žďára sem přišla, tam sem si ešče sedla a do dne sem se vyspala. Ale dušička byla ve mně ouská.

[1]) T. j. Polničce.

II.

A jednou — je to ale tři [1]) roky — to sem šla taky do Žďára s karamátkou. To zas nás vyprovázelo světlo, jak sme vyšly na silnicu z dědiny. Takový světlo velký se za náma valilo jako sud aš k tý křížní cestě. Ale vot tý doby sem neviděla nic takovýho.

[1]) Vypravováno r. 1898.

III.

Tu v jednem místě straší f chalupě. Vodevře to dveře, žádnýho nevidět, a říká to: »Gdes to vzal, tam to dej!« — Tam na tem místě byl otec ze zetěm. Ten otec umřel. Dyž ešče stonal, stratily se mu peníze; mněl prej je pot sebou f slámě f posteli. A teď prej chodí vo ně upomínat.

IV.

Na Cikhaji f šenkovni strašilo. Tam dycky přišlo a uďálo se světlo, jako by lampy hořely. A takovej rámus to ďálo, jako dyš fšechno sklo mlátí na jednu kůpu, na jednu hromadu. A ráno nebylo nic rostlučenýho, fšecko bylo f pořátku. Vo jedenásti hodinách večír to začalo a trvalo to do půlnoci. A mockrát to přišlo, a potomejk dyš uš to bylo mockrát, přišlo to na hospockou v noci na postel a škrtilo ju to, až musila povolat lekařa, dochtora. Poslední chvílu dyž ju to hodně zaškrtilo, bylo slyšet jen po střeše velkej cupot. Vona potom s toho umřela. Nigdá žádnej nic neviděl.

V.

Dyš sme byli malí, tak nebožka bábička a maminka řikala, abychme nebyli venku, že tu lítá vohnivej drak, že lítá na Tisůfku do toho Čertovýho kamena, že vod něj lítaji vohnivý paprsky. Řikali vo ňom, dyš přeletí dědinu, že je voheň. *Marie Hillerová*, 66 let stará (r. 1898).

15. Vo Čertovým kameně.

Na Beranovým kopci stavěli kostel. A nigdá večír neřekli dělníci, dy [1]) šli s práce, »Pámbu rač práce požehnat!« A co zavedne vystavěli, do rána to mněli vodnešený. Na Tisůfku to bylo vodnešený. Vypadá to jako zeď; řikaji tomu Čertů kamen. Tak kostel nemohyl bejt vystavenej. Dyš tam nemohyl bejt vystavenej, tak naše přetkove řikali, že tady [2]) by ho taky nedostavěli. Tak sme nedostali kostel už. Potom ho stavěli ve mněstě,[3]) dyš to přišlo tak k vodnešení. Táž.

[1]) T. j. *když*, dialekticky *dyž* nebo *dyš*. Před slovem: *šli* v rychlé, nenucené mluvě odsulo se koncové *š* ve spojce *dyš*. Táž osoba řekne někdy: *dyš šel*, *dyš šli* a někdy: *dy šel*, *dy šli*, podle toho, jak rychle mluví. — [2]) T. j. ve Škrdlovicích. — [3]) T. j. ve Vojnově Městci.

16. Jak tady zabili četníka.

Vot křížovačky do toho kopečka jak se de, tam zabili nočního času četníka. Von byl na patroli, šel vod Mněsce dom a tady se stavil. Hospocká ho zdržovala, aby nechodil — mocce [1]) chumelilo — a von nechtěl ináč dat, jen že musí jít. A dyš přišel na tu křížní cestu, tak potkal dvá chlapi a ženskou. Ty chlapi byli s Chotiboře a ta ženská taky. Fšecky tří byli s Chotiboře. Ty dvá byli bratří. A von se jich chopil — voni nesli huzel, šli s krádeře — a začali se tahat. A von ten — tomu řikali Bárta, tomu ednomu Chotibořskýmu — pádem [2]) na něj vytáh nůž a pádem mu ho tady vrazil do prsouch. Ten se hned svalil. A ty vyšacovali [3]) ho a šli dom. A brzo ráno ho lidi našli na silnici ležet. Můj tatínek a strejček

prvně k němu přijeli. My sme se šli na něj dívat, než ho vodvezou do Polničky, abysme ho viděli. Tatínek to udal četníkům ch[4]) Polnice. Dvá četníci přišli a našli ho[5]) tady u jistý Pokorný. Spal za kamny; mněl dva prsty pořezaný. Voni se ptali, gde si to uďál. Von řekyl, že zabíjel s pantátou prase a že se pořezal. Četníci zebrali fšecky tří najednou a za kamny našli skrvavený šaty. A ta ženská, co s něma byla,[6]) a ten jeho bratr hned fšecko vyznali. Vodvezli je do Přibyslavi. A dyž je vezli, tak lidi tak fackovali ty zločinci. Druhej bratr Franta, ten byl[6]) propuščenej s tou ženskou hned, že prosil bratra, aby daroval četníkovi život, a Bárta mu řekyl, že zabí jeho. Ty sou propuščený a Bárta ten sedí posud.

Táž.

¹) T. j. *moc se*. Slova *moc* a *se* splynula v jedno slovo a *cs* se změnilo v *cc*. — ²) T. j. náhle, znenadání. — ³) T. j prohledali a oloupili. — ⁴) T. j. *v Polničce*. Někteří starší lidé mění předložku *f* (t. j. předložku *v*) v *ch* před slovem začínajícím souhláskou *p*. — ⁵) Totiž toho vraha. — ⁶) Vypravovatelka v těchto vypravováních (r. 1898) říkala vždy: *byl*, *byla*, *bylo*, ale když jsem s ní častěji rozmlouval v letech 1900—1902, slyšel jsem, že říká častěji: *bьl*, *bьla*, *bьlo* než *byl*, *byla*, *bylo*.

17. Vo srncovi, co se z něj uďál voheň.

Knihař ňákej ze Škrdlovic šel do Mněsce do kostela a na kraji v lesi našel srnca u hájovně — byly tam něgdy dole na kamený uhlí — a přikryl ho hroždím. A dyš šel spátky, srnec tam ešče ležel přikrytej. Na večír si šel pro něj a milej srnec se mu spjal na záda — skočil mu na záda — a von ho musel nest takle štvrt hodiny. Utíkal strachy dom. Dyš přiběch ke skali — u silnice je skala taková, dobejvali tam kamena — u tý skale srnec skočil ze zád dolu a uďál se z něj velkej voheň. Ten to potom votstonal. Von se mu chyt[1]) na tejch zádech.

Václav Cempírek.

¹) T. j. vzňal se.

18. Vo hajným Keslerovi.

Slyšel sem taky hajnýho Keslera křičet, dyž už byl nebošćík. Von byl střelenej vot pytláků. Povidali vo něm, že po smrti křičí, ale já sem ho sám slyšel.

Šlo nás kolik s trhu s Přibyslavy. Dyš sme přišli ke Kloudovejm loukám, tak začal křičet. Do jedenásti hodin křičel, ale jedným hlasem. Pot skalou u silnice na tem místě, co bьl střelenej, co se tomu Knihařovi uďál voheň s toho srnca, sem zaslechl hlas: »Pojte sem, chycte ho!« To mohlo bejt štvrt hodiny, co sme ho slyšeli křičet jedným hlasem: »Pojte sem, chycte ho!« Dyš sme přišli na hráz u Dářka, tak nákej Cempírek řek: »Pocem,[1]) já ti dám pečenejch brambor.« Von je mněl f kapci napečený. A Pokornej řezník povidá: »Mlč a drž hubu, takovýmu dej pokoj!« A jako dyš utne, přestalo to křičet.

Týž.

¹) T. j. *pojď sem*. V plynné mluvě slova *poď* a *sem* splývají v jedno slovo a skupina *ďs* splývá v *c*.

19. Vo hajným Haleksovi.

Hajnej Haleksa s Polničky — mněl hájovňu pod Dářkem — byl zlej na lidi. Můj bratr ho střelil. Nesl šmorku — to je mladý jalový srnčí — na rameně a Haleksa ze synem na něj vystoup na tý hrázi u Dářka. Syn ho chramst za flintu a dali mu ranu klíckem do hlavy a urazili kohoutek. A rana vyšla a Haleksovi do břicha.

A teď po jeho smrti děvečka jeho mlela f Polnice a von by byl rozdrtil mlejn. Mynář vyběch: »Pro Krista Pána, co se to činí?« — A teťka, to bьlo uš k podzimu, šel bratr s trhu, taky s Přibyslavy. A teď ho viděl tady za Dářkem stát u stešky ruce svázaný u huščinky. — A pak po tem hnet ten Jeřábek z Jinkofca — to je tady pot Polničkou — ďál pařeze v lesi a žena mu přinesla voběd. A von si šel k jedli s tym vobědem. Haleksa tam stál ruce svázaný a ten se rozděsil, že to votstonal. Už do lesa nešel. Jeřábek bьl silnej člověk jako trám, byl u kyrysníků, a tak se rozděsil a bьlo to ve dne.

Týž.

20. Vo viděních.

I.

Na tý malý louce tady, jak Leopolda to naplašilo — von přišel ráno k nám a povidal: »Co se mně stalo! Musel sem bejt ve vašejch kůpách do rána.« Slyšel spěv a šel po tem spěvu až na paseky — byl zvědavej — a na pasekách se mu to stratilo. Tak se vrátil do tý kůpy, už dom nemoh jít pro strach. Právě na tý louce — můj bratr šel tam na nějakou čekanou — tam se mu vytyčil jako papírovej sloup — nemnělo to žádnou hlavu — a až do něj vrazil. A bratr nic necejtil, že by ho byl uhodil.

Týž.

II.

Tule s tý chalupy nejaká Vincena šla s kostela z Mněsce a chlap ležel na silnici zrovna na tem místě, jak ten srnec byl, co se uďál vohněm. A přišla k němu, chlap se stratil. Teď to přešlo.

Týž.

III.

Já pamatuju — tadyle f tem stavení to bylo — každej pátek a každou středu plný vokna vohňa a ty [1]) nevěděli třeba vo ničem. Taky to přešlo už. Vono je to zažehnaný až do soudu Božího.

Týž.

IV.

Tadyhle u tejch kovářovejch, jak je Mrkvička, bylo taky něco takovýho. Můj otec šel s práce večír — von bьl tesař — a tam bylo na cestě navežíno klad. A von povidá: »Kerýho čerta to tu navezli!« A kop do nich. A jak do nich kop, klady byly pryč. Stratilo se to.

Týž.

[1]) Doplň: *lidi.*

21. Co mně postrašilo.

I.

To sou už ale štyry roky. Byl sem v Zajíčkovejch smrčkách přet klekáním. Mněl sem dobytky puščený a voni se tam pásly pot samým břehem, pot smrčkama. Šel sem zapřahat. Najednou sem slyšel zaplakat třikrát děcko po sobě. A pak zas jako vosoba ženská by byla to děcko chácholila. A dobytky sem zebral a zapříh a pryč. Krávy jen fučely; dobytek taky cejtí moc. Vlasy mi [1]) strachy stouply. Nebyl bych se tam šel podívat za nic. *Václav Krystl* (r. 1900).

II.

F senách sem sek sám jedinej a večír mně zbylo tak růžek přet klekáním. A pak přišel jako hajnej ke mně — mněl sem to vot samýho lesa — a povidá: »Pomahej Pámbu!« Ale von byl za potokem v lesi, ve stojáce, a já byl na louce. A já povidám: »Posek.« A von před vočima se mně stratil a na mně jako dyž hodí bílou plachtu a kosa mně vypadla z ruky a bylo konec. To sem přišel vo půlnoci dom ten den; musel sem si na louce lehnout a nemoch sem se hnout f tý ouskosti. Týž.

[1]) Obecně se říká: *mně*.

22. Co se mně přihodilo na čekané.

I.

Počkejte, co se mně jednou přihodilo. Šel sem podzimního času na čekanou na vysokou zvěř tady pot Škrdlovice k panskýmu lesu. A při tom lesi byla louka a byla tam posečená f kůpech votava. Tak sem si do tý kůpy pěkně zalez, skoval, pozdě z večera. Venku bylo pěkně jasno jako ve dne. Mněsíček svítil. Tak sem číhal, aš ta vysoká zvěř potáhne, že si na ňu střelím. Tam má vysoká zvěř průchod. Číhám až do jedenásti hodin. Tichounko bylo, že se ani vlas nehnul, a světlo jako ve dne. Najednou dyž bylo vottroubíno jedenást hodin, uslyšel sem takovej jakejsi spěv vod mladý ženský, jako by jí bylo dvanást nebo třinást roků — ženskej hlas. A ten vyšel vod hráze, vod jednoho pustýho rymíka; říkaji mu Martinskej rymík. A ten hlas šel po tem potůčku, co je zrovna pot Škrdlovicama vot poslední chalupy, porád blíž ke mně. Dyž uš sem viděl, že je to ale stopadesát kroků a ničeho nevidím, tak uš sem si povidal, co to ale může bejt. Porád se to přibližuje. Dyssem [1]) viděl, že je to ale sto kroků, a ničeho sem neviděl, tu mně vobrazila hrůza, že sem ani čepicu na hlavě necejtil a vlasy mně stály jako řebíky. A hned sem si voba kohouty natáh, až něco spatřím, že do toho střelím. Sedím a koukám a vono se to přiblíží, že sem to moch píchnout; přede mnou to spívá a já nic nevidím. To bylo hroznýho něco! F tom se to vobrátilo, ten spěf,

a šlo to pomaličku spátky, jako dyž voda teče, a porád slábl, až na to místo, votkuď to vyšlo, a pak se ten spěf stratil a přestal.

František Leopold, 76 let starý (r. 1900).

II.

Zas jedna příhoda se mně stala. Zimního času, dyž vysoká přechází z revíru do revíru, tak na tem tahu uďál sem ze snihu boudu a do tý boudy sem si dal votavu, abych tam moh několik hodin vydržet. Po devíti hodinách večír šel sem tam. A teťka sem si sedl a číhám, aš ta zvěř pude. Tichoučko bylo, mněsíc svítil jako ve dne. Dyš troubil ponocnej jedenást hodin f Setňově, tak sem myslil: »No tak uš ta zvěř musí přijít,« — protože zvěř přetahuje nejvíc vod jedenásti do dvouch. Teď najednou vot Setňova vejde [2]) hovor tak ale jako by šest chlapů hovořilo, tak jako by handlíři šli na nějakej trch. Lidi sem neviděl, jen hlasy sem slyšel, jako by se hádali. Já ale, dyš ten silnej hovor sem tady slyšel, tak sem si řek: »Že do vás nemá hrom uhodit! Nejlepčí hodina na čekání a tadyle mně to vyrušíte.« Teď, to se rozumí, šli jako k Polnice po silnici. Samej silnej hovor, jako by se mezi sebou hádali a křičeli. Myslil sem si: »No aš přejdete, tak se to utiší.« Ale voni dyš přišli na křížní cestu, tak se dali sem ke Škrdlovicům po silnici, ale tým víc křičeli a hádali se, aš přišli naproti tomu místu, co sem byl na čekání. Já sem ale porád hromů do nich posílal, že mně to tak kazeji.[3]) Dyž byli naproti mně, zasejk sem si myslel, že pudou ke Škrdlovicům a že bude pokoj. Ten hovor trval celý půl hodiny. Ale ne, voni se vrátili spátky. A spátky to bylo zrovna tak; zasejk to trvalo celý půl hodiny. A dyš přišli na to místo, votkaď začali, stratil se celej hovor a nebylo docela nic. Lidi sem neviděl, jen hlasy slyšel.

Týž.

[1]) T. j. když sem. — [2]) T. j. vyjde. — [3]) Ve Škrdlovicích zní 3. os. mn. č.: *kazi.*

23. Jak se učitel Adrián rozděsil.

A co řeknete tomu Adriánovi? Můj otec dycky vo tem vypravoval. To už může bejt nákejch dvaavosumdesát let. Můj otec byl muzikantem a šel jednou ze hry z nákým Adriánem. Ten Adrián byl učitelem f Setňově a tehdejší doby fšeci ty učiteli chodili hrát, protože mněli velmi malou službu. Tak jednou po půlnoci šli s Kláštera — voni tam hrali [1]) — domu do Setňova. Vobá byli při dobrým rozumu. Přišli na polou cestu vot Strčanova k Setňovu. Tam stálo u cesty pár boroviček a na jedný borovice [2]) byl vobrázek. A povidalo se, že tam lidi neco vidívaji strašnýho. Šli po stešce. Dyš ten vobrázek přešli, tak pojednou ten učitel Adrián začal zlykat a dělal: é! é! é! a dělal kříž a modlil se na hlas: »Oče náš, jensi,[3]) Oče náš, jensi« a padal g zemi. Můj otec — šel za ním nekolika

kroků — toť se rozumí, celej se polekal a zvolal na něj: »Johan, Johan, co děláš?« A dyž učitel padal g zemi, von ho chyt do náručí a vzal ho pot paž a nesl ho až do Setňova do škole. Ten učitel nemoh ani na nohouch stát a porád se modlil a slova z něj, s toho učitela, dostat nemoch, co je mu, co se děje. Teď tloukl na dveře u škole; vodevřeli. A dyž ho přines až do seknice, von stát nemohl, položil ho na zem a »nevím, co se mu stalo, musel sem ho nest až dom«. Teď matka celá rozděšená — von byl ešče svobodnej, bylo mu ale vosumnást let —: »Johan, co se ti stalo? Johan, co se ti stalo?« Teď von se spamatoval, že už je doma f seknici, a zdychal: »Dyš prej sme přišli za ty borovičky a za ten vobrázek, tak proti mně šel pes velkej, černej a plamen z huby mu šel a já sem se rozděsil a dál už nevím, co se se mnou dílo.« A můj otec neviděl nic.

Týž.

[1]) Ve Škrdlovicích se říká zpravidla: *král*, *králi*. — [2]) T. j. borovičce. — [3]) T. j. jenž si.

24. Vo bezhlavý ženský.

Přišel sem na dovolenou z vojny — bylo mně ale třicet roků — a chodil sem f Strčanově do jedný chalupy g děfčatom. A jednoho času šel sem tamotaď[1]) domu a přídu naproti jedný chalupě. Mohlo bejt uš po jedenásti hodinách. Vidím najednou tady ženskou, bílý rukáfky a lajblík s tělem, ale žádný hlavy sem neviděl. Svítil měsíc jako ve dne. A tale ženská šla zrovna přez louž — byla na dvorku velká louž. Já sem ale koukal — nešplachotilo to ve vodě —. Aš přišla k voknu a g zahrádce, tak se stratila; jako by šla do plota a tam se stratila. Tak já ráno — mně to nemohlo z mysle slest[2]) — trošku dýl sem si poležel. Dyš sem ale stal, tak mně matka vypravuje, že s tejch dvouch děfčat Anka je nebožka. Umřela f tu noc; jakou nemocí, to uš se nepamatuju.

Týž.

[1]) T. j. *tam odtaď*. Vypravovatel vyslovil tato slova jako jedno slovo; proto ve slově: *otaď* není předsuto *v*. — [2]) T. j. slézti.

25. Vo žabě a hadovi.

Tak jednou šel sem na čekání k večeru; ešče slunko nebylo zajitý. Sed sem si na kraj v lesi a čekám, aš příde čas, aš pude zvěř ven. Najednou tak ale patnást kroků slyším žabu naříkat a ouskostlivě křičela. Já tady se podívám a vona tadyle leze k jednomu křu a f tem kři vidím velkýho hada. Ten had mněl hubu vodevřenou a ta žaba se plazila, lezla zrovna k jeho hubě a hlavu mu strčila zrovna do huby. A had hubu zavřel a votočil se do kře spátky. — Tak sem soudil, že had má f sobě jakousi přitažlivost, že přitahuje inýho tvora k sobě, aby ho moch spolknout.

Týž.

26. Jak se had zahojil.

Každá belinka [1]) musí mít nějakou moc. Šel sem lesem, krajem, na procházku. Najednou mně tady leze had přes cestu. Já sem ale ho hůlkou — chtěl sem ho zabit — klep přez záda, ale přišel sem blíž k vocasu. Přerazil sem mu vocas, že mu visel jen na kousku kůže. Teď sem pozoroval, jak had běžel f trávě — nechal sem ho — a von najednou vostal stát a hubou si utrch belinku a položil si ju na tu ranu. Čekal sem tam chvílu, co ten had bude dělat. Had ale se pak hnul a vocas mněl přirostlej. Tou belinou [2]) se zahojil.

Týž.

[1]) T. j. bylinka. — [2]) T. j. bylina.

27. Jak se mně šavla rospadla.

F kolikátým roku, lidi, to bylo pro pána? Dime jedenapadesát spátky. Počkejme, ve dvaapadesátým roce to mohlo bejt. Byl sem v náký Bochni v Haliči jako voják. Jednoho dne byl svátek; uďáli sme si výlet nekolika, asi třicet, mužů a z děfčaty sme šli do jednoho háje křovatýho. Šli sme přes pěknou louku; tam rostlo moc pěknýho kvítí. Já sem řekl: »Děfčata, natrhejte náký kytky!« Děfčata se hned chopily kvítí a nosily nám je. A mně přinesla jedna hodně dlouhou kytku. Chtěl sem ten spodek utrhnout, ale vono to nešlo, ta tráva byla moc pevná. Tak sem si tu kytku položil takle na strom a vytách sem šavlu a chtěl sem to useknout. Ale jak sem do toho ťal, tak se mně šavla rospadla, každej kousek mně letěl zlášč.[1]) Celej sem se polekal a volal sem na kamarádi, aby se podívali, co se mně stalo. Fšecky se zběhli a divili se a prohlíželi fšecko. Kousky sem pozbíral a dal do kapce. Každej se divil, co se to stalo: utít kus trávy a šavla se rospadnout na kousky.

Týž.

[1]) Tento příběh mi vypravoval Frant. Leopold r. 1903. Proto jsem r. 1902 v Českém Museu filolcgickém na str. 243 neuvedl tohoto příkladu; slovo *zlášč* slyšel jsem po prvé v září r. 1902.

28. Jak se mým rodičům kátěly stromy.

Můj otec si šel z matkou zemlet míru žita do mlejna na Strž. To bylo večer. V noci byli hotoví; tak asi v jedenást hodin že mněli zemleto. Teď si to melivo svázali do huzlů a šli domu. Matka nesla huzel a otec nesl f pytli přez rameno mouku. Přišli k náký Březině lesu. Sotvá že byli asi deset kroků f tý Březině, najednou se strch takovej vítr, že se začaly stromy kátět jeden přez druhýho přes cestu, kady šli, »tak že sme vostali celý strachem vomráčený. Tudy sme tomu začali vyhybat, ale kady sme šli, fšude se nám to tak činilo, stromy se nám kátěly přes cestu. Nebylo iný pomoci, museli sme vyrazit z lesa na pole. A přišli sme domu celý uděšený. Já sem ale ráno — toť se rozumí, nemohlo mně to z mysle

sejít — šel sem se tam podívat na tu řadu pokáceného dříví. Přišel sem tam, ani jedinej strom nebyl skácenej. Zustal sem zrovna tým divem vomráčenej.«[1])

Co se týče toho mladictva, tak voni si s toho dělaji smíchy. Ale já za mýho věku co sem sám viděl, to si popřít nedám. A teď nákejch šestatřicet roků sem neviděl nic.

Týž.

[1]) Vypravovatel uvádí slova svého otce.

29. Jak se člověk v noci mejlí.

Šel sem š čekání a bylo tak trošku mlhavo. Snihu bylo moc. Najednou tady se vohlídnu a vidím něco černýho jako zajic. Tak vostanu stát a pác! na to. Teď sem šel pro to a dyš sem šel, vono to taky šlo. Tak sem zas do toho říz. Šel sem pro to, a vono to šlo zas. Tak sem dal třetí ranu, aš sem naposledy přišel k tomu a byl to kříček. Jak vono se to divně nese! Dyš člověk v noci de, tak vono to taky de; dyž vostane stát, tak vono to vostane taky stát a je to třeba stromek nebo sádník nebo kříček. To je přepodivná věc, ale je to spravedlivá pravda. To se zmejlí saframencky člověk!

Týž.

30. Vo nevobyčejným ftákovi.

Esi pak věříte, že jednou mně chtěl taky fták chytit. Jednoho času vešel [1]) sem si na čekanou k lesu a lech sem si u lesa do příkopa do hraničního, abych byl krytej, a číhal sem, až něco vyběhne z lesa, buď zajic nebo srnčí, že si na to střelím. Teď po nejaký půl hodině ucejtil sem tadyle jakejsi šumot nat sebou. Koukal sem vokolo sebe, ničeho sem neviděl. Najednou kouknu nahoru k nebi, vidím asi padesát metrů nat sebou vohromnýho ftáka a ten pořádejk nade mnou se snášel,[2]) jako by mně chtěl zobnout a pouščel se níž ke mně. Já ale sem se votočil s flintou proti němu, leža sem si namířil [3]) flintu proti němu do vrchu a pác! na něj. Pro ten kouř sem hnetka nemoh vidět, co ten fták dělá. Von se snesl stranou na zem a spadl dolu. Já honem stal a vyskočím s příkopy a běžím s flintou na něj a chcu ho chytit. A von se mně postavil hubu votevřenou a začal proti mně sipat [4]) jak houser, jako by se chtěl se mnou prat. Já sem ale tou hlavní ho začal tlouct do hlavy a přes krk, kam sem moch. Fták mněl přeražený křídlo, nemoh uletět. Tak sem ho přeci zabil, utlouk.

A teťka sem ho přines dom a mněřil sem ho. Jak tenkrát ešče byly sáhy, tak ten fták mněl šířku f křídlech, dysem [5]) je rostách, sáh a píď a zobák mněl zahnutej.

To ví Bůch, co to bylo za ftáka. F Polnice byl jeden, co vycpával ftáky. Ten mně vo něj požádal a já sem mu ho dal. A von toho ftáka vycpal a potom ho prodal jednomu pánovi do Uher. Dostal za něj ale

šedesát zlatejch tenkrát. Já sem tomu nerozumněl. A ešče za to dostal — byl přijatej za hajnýho u jednoho uherskýho hraběte a je tam doposavád Je dneska vuhřích[6]) za myslifce.[7])

Jak žif sem takovýho ftáka neviděl, ani namalovanýho ne.

Týž.

[1]) T. j. vyšel. — [2]) T. j. vznášel. — [3]) Zpravidla se říká ve Škrdlovícich: *namněřil.* — [4]) Když vypravovatel mi tento příběh vypravoval po prvé, vyslovil: *sípat.* — [5]) T. j. když sem. — [6]) T. j. v Uhřích. Předložka *v* splynula se slovem *Uhřích* v jedno slovo. — [7]) Obecně se říká: *myslifca.*

31. Jak v jednem klášteře strašilo.

V děvětaštyrycátým roce sem ležel v Raštatě u francouskejch hranic. A právě sme tam přišli do nákýho kláštera. Ten klášter byl přet sty lety vyvražděn.[1]) Jedna bohatá paní tam vydržovala děfčata, věčím dílem s Francouska, k vycvičení a ten klášter byl vyvražděn vod loupežníků. Toť se rozumí, nigdy ten klášter vobydlen[1]) nebyl, protože tam strašívalo. Dyž nás tam ubytovali, vojáci sem a tam neco vidívali na vartě, ale nechtěli sme tomu věřit. Jednou mně přišlo jít na vartu do zahrady a tam byla jakási kaplička. Mněli sme jednoho mladíka kadeta; přišlo na něj stát vod jedenásti do jedný hodiny vartu. Ten mladík se hrozně bál a prosil, že moc zaplatí, abych šel za něj na tu vartu stát. Tak sem šel za něj stát. Teď bylo jedenást hodin vodbito v noci. Stál sem f tý buce[2]) vojenský. Najednou se tady strhne takovej šumot tak jako z větrem a tady se vyvalí takovej velkej mrak přede mnou a zbihalo se to do vejšky. Vostal sem celej dřevenej. —

Teď zas nekerý vojáci vidívali po schodech chodit bílou ženu a že se protáhla skrz zavřítý dveři do seknice — tam nás leželo štyrycet múžů — a zas viděli, jak se táhla mezi postelama, jako by byla s pabučiny, a stratila se. Přihodilo se mně jednou, nemoch sem spat, a najednou — tak vo půl noci mohlo bejt — vidím tady tu samou ženskou, že mezi postelama se táhne jako s pabučin. Teď sem už uvěřil tomu a pak sme fšecí uš tomu přivykli a uš sme se toho nebáli.

Týž.

[1]) Participia: *vyvražděn*, *vobydlen* utvořil si vypravovatel, který čte knihy a noviny, podle jazyka spisovného. — [2]) T. j. budce.

32. Vo drahotě.

To mohlo bejt ve dvaatřicátým roce. Tenkrát bylo hrozně zle. Byl mokrej rok a povodeň; nice[1]) neurodilo. Hospodáři drželi štvrtinu svejch podzemků, vostatek bylo ouhorama[2]) a zarůstalo lesama. Pak si ty lese páni přisvojili při hranicích fšude. Hospodáři byli po cestách celej rok; formanili, aby vyďáli náký groše na vejplatky fšelijaký, a ženy doma

hospodařily. Toho roku urodilo se jen trochu vofsa a ten byl špatnej. Nastala bída; lidi pekli si z vofsů chleba, jedli záboje a trávy fšelijaký.

Týž.

[1]) T. j. nic se. — [2]) Obecně se říká: *uvekla*. Vypravovatel vzal slovo *oukor* z jiného nářečí.

33. Co se stalo mý ceři na lásce.

Má cera bыla v lesi na lásce. Tady chodí lidi na lásku, sázet smrčky. Vykopou takovej důlek a ten smrček fsadí do toho důlka a na ten smrček daji hlinu a uplácnou to, aby se držela. A potom dyš sou ty dni vodbytý, tak chodíme do lesa na dříví za to dva mněsíce. Zbíráme po lesi hroždí, součky suchý, slabý. — Má cera šla, už je to ale šest let, do lesa na lásku. Vona tahala ze zemi kořen a von se jí přetrh a praščil ju do ksichtu, tady do vočí, a přerazil jí nos. Vona doma nic neřikala, abychme byli něco ďáli; pak se jí zbíralo f ksichtě. Tule stranu mněla celou bolavou. Jela do špitále do Německýho Brodu a tam jí museli nos uříznout.

Anna Špačková, po chalupě *Vábková,*
75 let stará (r. 1900).

34. Vo hejkalovi.

I.

To je divná věc s tym hejkalem. Tak byl sem malej chlapec, ale tak dvanást roků, a můj otec koupil strom na šindel vod hajnýho a pro ten strom, smrk nebo jedlu, jel večír pozdě. Mněsíc svítil. Vzal dva páry volů a ten smrk skátěli a naložili a jedou z lesa ven. Ščasně vyjeli z lesa ven. Ale tak dvě sta kroků vod lesa voli vostali stát z vobouma vozama na čistý rovině. Hnout s tým dřívím nemohli, fučeli nosama, jako by byl ty voze na zemi přibil, že nic platno nebylo, že se musily ty voze nechat tam s tym nákladem a samotný voli vzít dom. Ale ty voli utekli a fučeli. Dyž ale vot toho nákladu sme byli tak několika set kroků, tak u toho nákladu takový hejkání a smích: hej! hahahaha! se strhlo. A pak druhej den ráno sme tam přišli s tym samým potahem. Jako by nic netáhl, tak lehoučko se to jelo. No tak podívejte se. A to řikali porád, ten hejkal že to je.

František Leopold.

II.

Tak nákej Roučka s Cikhaje šel ze Setňova dom. Dyš přišel na polou cestu k Cikhaji do Žlebů — teče tam potůček z velkejch lesů — najednou slyší: hej! Tak byl trochu podnapitej, tak se mu taky vozval: hej! Vono to ale se přiblížilo a zas to křiklo: hej! Tak von zas křikl: hej! Ale tu mu to skočilo na záda a cejtil to na zádech, jako by to byl

kozel. Von byl silák, »ale nemoch sem se toho uchopit, abych to byl schodil«.[1]) Tak musel s tým jít až dom. Přišel na dvorek a mněl tam kalouž vod hnoja. Tak ho napadlo: »Počkej, potvoro, já tě zmáchám.« — »A postavil sem se zádama k tý louži a pác sem sebou do tý louže, abych na to lehl. A vono to skočilo ze zád a já sem se celej v louži zmáchal. A vono se to dalo do řechtotu a stratilo se to.«[1]) To sem mockrát slyšel vypravovat.

Týž.

[1]) Vypravovatel uvádí slova Roučkova.

III.

Na Cikhaji byl revírník Ketingr, kurážnej můž. Dycky říkával, že ničemu nevěří, a smál se, dyž vypravovali vo hejkalovi a vo strašidlech. Ale jednou byl by mněl s toho hejkala smrt. Přišlo mu jít do lesů vopchůsku[1]) a šel pře[2]) »Starou paseku«. Najednou vidí na pařezi sedět náramně velikýho, silnýho chlapa. Mněl velkou hlavu a širokej klobouk a voči mněl velký jak husí vejce. Ty voči byly nevobyčejně postavený: takle je mněl na dlouho, nemněl je, jak je lidi maji, mněl je zasazený zhora dolu. »Tak sem strachy strnul a vobrátím se a utíkám domu a pad sem do dveří a vyrazil sem dveři — ani sem nemněl gdy je vodevřít — a prásk sem na podlahu. Žena mně probírá, co se stalo, a po dlouhej čas slova ze mně dostat nemohla.« A potomejk jí to fšecko vypravoval. Porád říkal, že to byl hejkal. — Potom se moc lidů bálo do lesů; von to dal do pověsti, co se mu stalo. Ale sem a tam někdo to taky viděl.

Týž.

[1]) T. j. obchůzku. — [2]) T. j. *přes*. Před slovem, začínajícím souhláskou *s*, odsouvá se ve předložce *přes* souhláska *s*.

IV.

Tady náká trhala len a slyšela křičet. A vona myslela, že je to pasák; tak se mu vozvala a hejkal ju utlouk.

Já sem ho sám slyšel, hejkala. Ten mně prohnal boty! To sem šel s Cikhaje tady z nejakým a teď křičelo v lesi: hejhej h é j ![1]) Ale to se nic nerozlíhá po něm, to člověk dyby tam křík, tak se to rozlíhne, a po hejkalovi nic. My sme utekli pryč a vono to za náma křičelo aš ke fsi. A pak sme u dědiny poslouchali, jak tam řádilo v lesi.

Václav Cempírek.

[1]) Vypravovatel vyslovil poslední slabiku zvýšeným hlasem.

V.

Teď vo tejch uhlířách. Uhlíři pálili uhlí; nějakej Kotouč a ešče dvá. Dvá uhlíři byli v boudě a třetí vyplňoval hromadu. Byl na hromadě na hoře, házel do ní dříví a zahazoval ju lešem[1]) — to je takový drobný

uhlí. Přišli hejkali dvá. Von mněl fajku položenou dole u hromady u dříví. Jeden hejkal tu fajku vzal a vokazuje ju svýmu kamarádovi a povidá mu: »Hahaha! uš tady pamatuju dvakrát ves a třikrát les, ale takovoule ulmačku sem tu ešče neviděl. Tu musím vzít mýmu prachdědovi na vokášku.[2])« Ty dvá uhlíři koukali z boudy na něj a strachy ani nevěděli, čí sou. Fajku už víckrát naspátek mu nepřinesli.

Týž.

[1]) Z německého slova: Löschkohle. — [2]) T. j. ukázku.

VI.

Můj dědoušek byl kovář a pálíval si v lesi uhlí. A dyš to uhlí pálil, tak chtíval, aby za ním jeden syn přišel. Tak za ním přišel na noc dycky. A von dyš ten milíř vyplnil — von tak prohoří ten milíř a to ho musí vyplnit dřívím zas a zahodit — von si leh a ten syn taky si leh a dědeček usnul. A ten hejkal přišel a teď si vzal fajfku [1]) do ruky a povidal: »Uš prej je tady třikrát les a třikrát ves a takovou fajfku ešče sem neviděl. Tak si ju musím vzít mýmu prachdětkovi na vokášku.«

Nebošćík strejček vykládal, že hejkal mněl klobouk na tři facky — tříhranej klobouk — a hůl v ruce. A teď jim dal s Pánem Bohem a strhlo se povětří a von letěl s tým pryč. Nebošćík strejček dědečka zbudil a povidal: »Tatínku, stávejte, máte fajfku pryč!«

Týž.

[1]) V předcházejícím příběhu, vypravovaném r. 1900, řekl vypravovatel: *fajku* a v tomto příběhu, který mi vypravoval r. 1903, pravil: *fajfku*.

VII.

Jak vypadal hejkal.

Lidi, co viděli a slyšeli hejkala, posavád sou na živě. Hejkal nebyl žádnej fták ani inší zvíře. Lidi, co ho slyšeli, povidaji, že mněl hlas silnej jako člověk, dyž houkne f setnici. Hlas jeho se nerozlíhá nic po lesi. Dyby člověk houk v lesi, tak je to houknutí daleko slyšet, jak se rozlíhne; po hejkalovi nice [1]) nerozlíhá po lesi. Kalousek kňačí — slabo houká —; to nejni nic podobnýho g hlasu, co mněl hejkal. Známe hlase fšech ftáků, co se u nás zdržujou, ale žádnej fták nemá takovej hlas jako hejkal.

Je takovej nískej, širokej, má plátěnou dlouhou župku — dlouhej kabát — aš po paty, zelenej klobouk tříhranej, silnou hůl. Neboška matka ho kolikrát viděla, dyž bыla na trávě v lesi. Přišel k ní. Já sem ho neviděl, ale slyšel sem ho a blísko sem ho slyšel.

Týž.

[1]) T. j. nic se.

VIII.

Nebošćík strejc Vávrů naložil si snítku — to je stromek slapší — a bylo to poskopca a vůl nemoh a nemoh utáhnout. Tak von vytah z ramen

u voza — f tem je voje — sekeru a udeřil na formánek a vůl to popad a utíká pryč a vono to uďálo: hahahaha! To bbl taky hejkal; vykáchtal se mu.

Týž.

IX.

Jak dobytek se hejkala bojí, braši! Chtěli sme na vyrčitej den [1]) do lesa; to bejvalo vouterej [2]) a f pátek. Přede dnem sme vedli si napást vola zrovna na ten břech tuhle, jak ten potůček se přechází — říkaji tam u Kaňovýho potůčka. A vona se tam uďála tak jako velká ženská šedá. A ten vůl spustil huši dolu a zařval a sem tadyle na ten lesejček a dom.

Týž.

[1]) *Vyrčitej* den je ten den, kdy je lidem dovoleno jíti do lesa na roští. — [2]) T. j. *v outerej*. Předložka *v* splynula se slovem *outerej* v jedno slovo.

X.

Po tem sme zasejk — taky na vyrčitej den — chtěli jet do lesa. Zas sme si vedli vola napást na mesku,[1]) ale už dál do pole. A jak sem stál na cestě, vona přišla ke mně taková prostřední postava, žádná hlava na tem, jen černej sloup to byl. Přišel až blísko ke mně. Ale ten vůl nečekal; ten se zebral a utek až na setňofský pole štvrt hodiny cesty.

Týž.

[1]) T. j. *mezku* (diminutivum slova *meza*).

XI.

F šestašedesátým roce, to sem stavěl tuhle kůlňu. Nedostával se mně jeden pár krova. Byla v lesi taková suchá jedlička; ta vynášela jeden pár krova. My sme ju uřízli a vynesli na uvehlu,[1]) na rovinu jak ta sednica. A šli sme si pro vůz, pro vola a naložili sme ju. Bylo to nic, nebyl to těškej náklad. Vůl bral, tak tách smykem, aš kolma vyryl po uvehli brázdy a tří sme tlačili a nemohli sme z místa. Mněli sme vola jako lva, ten by byl utáh dvacet takovejch kousků. To trvalo chvílu, tak ale pět minut; bičem sem sekal vola, ale vůl se nemoh hnout. Najednou vyběh vod voza velikej pes černej. Dědeček povidá: »Podívej se, podívej se, vod voza běží velikej černej pes!« Já sem bbl při volovi, já sem nic neviděl. Jak ten pes vodběch, tak vůl z nákladem se rozběh a jen fučel. Byli sme z nákladem doma hned. Dybychme se byli nadáli a křapli na formánek, tak bychme byli jeli hned pryč. Hned je to strašidlo pryč. To taky bbl hejkal.[2])

Týž.

[1]) T. j. úhor. — [2]) Lidé pokládají hejkala za strašidlo, které se ukazuje lidem v různých podobách: buď jako člověk, buď jako zvíře, na př. jako pes, buď jako mlhavá postava, na př. jako mlhavý sloup. Podle mínění lidového hejkal způsobuje v lesích z nenadání takovou vichřici, že se zdá, jako by se stromy kácely a větve lámaly.

XII.

Falář z Veselí jel do Oujezda k nemocnýmu s Pánem Bohem. A kočí povidal: »Ale bude tam hejkat hejkal.« A von mu povidal: »No až bude hejkat, zastavíš.« Von tam moc řádil. Tak jak přijeli do lesa, hejkal začal hejkat. Kočí zastavil a falář vytách kníšku a začal číst. A hejkal hned bьl u kočára. A von ten falář se ho ptal, gde chce bejt, esi na krkanofskejch horách nebo f povětří lítat. Hejkal, že na krkanofský hory. Tak ho tam zažehnal a na krkanofskejch horách bude až do soudu Bóžího. A hejkal se snes [1]) a byl pryč hned. Falář povidal kočímu: »Teď bys ho nechtěl dohánět.« A vot tejch dob maji pokoj f tem lesi. Týž.

[1]) T. j. vznesl se.

35. Vo hastrmanovi.

I.

F Setňově nákej Jelínek starej šel pozdě večír domu; to už může bejt teťka devadesát let. Šel po hrázi — bejval tam rymník a teď je tam louka — a tu vidí pást mladýho koňa. Teď si povidá: »Ale co pak že ty [1]) tady zapomněli to říbě uš tak pozdě?« Napadlo ho, že říbě veme a že jim ho tam zavede — do rychty. Přide g říběti a chce ho vzít, říbě ale nemnělo ten dolní pysk i ze škraní, mnělo hubu jak zobák. Tak von se toho lek a běží, utíká strachy domu a pác! do dveří a dveři vyrazil a nemohli z něho slova dostat. A tam v rychtě mněli koně i z říbětem doma.

Divnejch takovejch příhod se stávalo dřívejc. *František Leopold.*

[1]) Nominativ mn. č. mužského rodu jména životného; třeba doplniti slovo: *lidi.*

II.

Má sestra sloužila za chůvu ve mlejně pot Strží a hrala [1]) si z děťátkem na hrázi u toho rymíka. A najednou slyší šplachot ve vodě, vohledne se tam a viděla krásný děťátko na vodě a porád červený pentličky vodhazovalo na vodu. Vona popadla dítě a běžela domu do seknice a vypravovala to. Ale dyš tam přiběhli, ničeho neviděli. Tak se povidalo, že to byl hastrman. A taky tam nekolik se jich utopilo. Týž.

[1]) Ve Škrdlovicích se zpravidla říká: *krdla.*

III.

To se stalo f Setňově, to už může bejt pře [1]) šedesát [2]) let. Tak nejakej starej na votpočinku revírník rád chytal ryby a pytlačil. A negdy si taky požádal mýho oce, aby mu to nosil. Jednou přišel, že pude na ryby, a otec povidá, že prej »tadyle Franta — jako syn, jako já — může jít s váma«. Dali mně pytel a šli sme. Šli sme k rymíku, k náký Strži.

Teď von rozdělal čeřen a položil do vody. Za nekolika minut vytahuje, nebylo tam nic. Tak popošel ale sto kroků a zas to položil do vody. Bylo to to samý. Uš tady mohlo bejt na jedenástou v noci; zas sme šli dál. Ryby mrskaly, házely sebou ve vodě aš strach. Povidá: »Pudu na druhou stranu.« Teď dem, já nes pytel, von nes svý náčiní a dem vokolo rymíka. Přídeme na lafku k splavu a za splavem je políčko a velká hruška planá. Teď já se vohlednu a vidím u tý hrušky stát tak ale dva sáhy vysokou bílou ženskou. Já ho popadnu za kabát, von se vobrátí a já mu to vokazuju. Von ale mně popad za ruku a stisk mně a těsně drží a deme pryč, spěcháme pryč přez hráz. Přídem na druhou stranu, co von myslil. Teď zas vleze do vody a zas položí čeřen. V nekolika minutech vytáhne, nebylo nic. Povidá: »Tohle je špás, tohle se mně nepřitrefilo. To už aby ďas vzal. Ešče jednou založím a pudem dom.« Teď založí a jak založil, f tom, dyž mněl založíno, tak mu f tý síti se uďál takovej šramot, jako by tam pár volů, jako by celej vůz se mu tam vobracel f tý síti, a vlny šly vot toho. Von to pustil a pryč. A já sem ho chyt za kabát a utíkali sme — von byl uš starej, pře[1]) sedumdesát roků, bezručka — celý rozděšený. Vypravoval to ocovi. Otec povidá: »Pudem se tam ráno podívat.« Přišli tam, bylo fšecko v nejlepčím pokoji. Týž.

[1]) T. j. *přes*. Koncové *s* se odsouvá před slovem, začínajícím souhláskou *s* neb *š*. — [2]) Vypravováno r. 1900.

IV.

Bože, tenle Krška starosta, to už je štvrtej na gruntě, toho chtěl hastrman utopit na žlice[1]) vodě. Ten Krška musel pořád mít dvakrát pečenej chleba, ty topinky š česnekem, k vůli tomu, aby hastrman nemněl k němu právo. Dyž byl ten Krška na poli, hastrman ho honil a slíbil mu, že ho musí utopit na žlice vodě. Ale neutopil ho, zemřel[2]) přirozenou smrti.[3]) Ten Krška nemněl nigde pokoje vod něj. Dy[4]) šel do louk, tak si musel ukrojit chleba a dat napřed upect do trouby, aby byl dvakrát pečenej, a tak uš potomejk hastrman si ho nefšim, už mu dal pokoj dycky prej. *Václav Cempírek.*

[1]) T. j. žličce. — [2]) V první větě je podmětem *hastrman*, v druhé je podmětem *Krška*. Posluchač má se dovtípiti sám, o kom vypravovatel v druhé větě mluví. — [3]) V instrumentále j. č. podstatných jmen vzoru *kost* je častěji slyšeti koncovku dlouhou než krátkou. — [4]) T. j. *když*, díalekticky *dyž* nebo *dyš*. Ve spojce *dyš* odsulo se v rychlé mluvě *š* před slovem začínajícím souhláskou *š*.

V.

Nebožčík otec dyš sloužil f Kotlasích za Žďárem, tak jeho hospodář povidal synovi, esi přived tu kobylu, a von povidá: »Přived.« — »Dals jí žrat?« A von povidá: »Nedal.« Tak von povidá: »Tak jí dej.« A von jí šel zasejpat vobrok a přiběch spátky a povidá: »Tatínku, vona nemá dolní

sáňky.« A von povidá: »Snad ne, pojte se podívat!« A přišli do maštale, kobyla byla pryč. — Von to bьl hastrman a vona se pásala při rymníku. Vona si myslela, že ten syn si na ňu sedne a že vona ho utopí. Ale syn si na ňu nesed, přived ju do maštale.

Tak jak tuhle f tem — ve Slavkovicích selskej syn štyrletou kobylu ved brodit. Voni tam maji rymník velkej. A teď kobyla byla furt zhůru nohama ve vodě, až ho tam nechala. A ty [1]) spustili rymník a von bьl utopenej. Ale kobyla utekla. Týž.

[1]) Doplň: *lidi*.

VI.

Tůle, pamatuju, byl Martinskej rymník. To bejval každou středu a každej pátek v noci — nedy taky f poledne — takovej šplachot, jako dyš koně brodí. Ale ráno bylo podívání na vodu! To byly cesty hlatký po vodě křížem. Vlny šly a ty cesty byly hlatký. To byly hastrmanský cesty. — Na hrázi bьlo časem červenejch pentliček rozházenejch — von si myslil hastrman, že je pudou lidi zbírat na hráz — a kohout chodil po hrázi večír tak v deset hodin. Týž.

36. Vo černokněžníkovi.

Tady Škrdlovicích [1]) nákej Zezula — teď už je štvrtej hospodář na tem gruntě — mněl černokněskou knížku. Před jeho smrti musila [2]) vytopit f pekárni a von ju [3]) vzal pod levou paž a hodil ju do toho vohňa, do peci, nenechal ju synovi. — Von vodevřel vokno, vystřelil a řek: »Dite, tam a tam je zabitej jelen.« Bejvalo to za humny a f poli. A jelen tam ležel. — Každej, gdo mněl tu černokněskou knížku, hodil ju před smrti do vohňa, a tak ty černokněský knížky pominuly. Týž.

[1]) Lokál bez předložky *v*. — [2]) Totiž: hospodyň. — [3]) Totiž tu knížku.

37. Vo myslifcovi, co střílel mládenci.

Dycky říkávali vo jednem myslifcovi, jak střílel mládenci, co byli u něj ve službě a dostali se na inší levír. Každýho mládenca zabil. Lidi si mysleli, že mu to událi pytláci f tem levíru, nigdo nemyslel na něj. A trefil na jednoho mládenca, co taky nebyl hloupej. Von [1]) si dával pozor, dyš přišel do lesa. Jak se dostal na cizí levír, dával si pozor. Jednou přišel do lesa a cejtil, jak vot stroma k stromu pořád dělo: křap, křap, křap. To bьla kulička, už ho ta kulička hledala po lesi, křapala vot stroma k stromu. Tak von leh na znak a dal si čepicu na palec u levý nohy a kulička mu tam skočila. A von ju vzal a nabil ju a poslal ju spátky na myslifca a ta kulička myslifca zabila. A už víckrát mládenci nestřílel.

František Cempírek.

[1]) Totiž ten mládenec.

38. Jak mynář a krajánci čarovali.

Tuhle mynář f Synkovým mlejně — už je nebožčík — mněl pot trnožem u postele kousek pytlíka mynářskýho. Dyš přišli mu krajánci do mlejna po fedruňku, tak mynář jim fedruňk dal, pak vytách ten kousek pytlíka pot trnožem a votíral s tým kliky u dveří, aby mu nemohli krajánci uškodit. Za dřívějších dob umněli krajánci fšelisco.

Jednou mu přišli do mlejna dvá krajánci a mynář je špatně vodbyl; nedal jim fedruňk. Dyš krajánci z mlejna vodešli, tak mu vyvedli mlejnskej kamen na vrch na řeben. Mynář vešel ven a viděl, že kamen se mu točí na řebeně tak jako na břeteně. Mynář si svedl krouzlama zas kamen do jeho místa a pustil za něma, za tejma krajánkama, paleční kolo. Krajánci, dyž byli kus cesty, tak se jeden vohlíd a povidá kamarádovi: »Podívej se, za náma se valí paleční kolo.« Kamarád, co ty krouzla umněl, povidá: »Lehni si do příkopy!« A von si taky leh. Dyse[1]) kolo k nim přivalilo, vytách s pinkla pytel, kolo udeřil a kolo se rosypalo. To byli chlapáci!

Týž.

[1]) T. j. když se.

39. Vo torali, co přicházel spátky do kapce.

Tak tady Škrdlovicích — a to je jistá pravda — byl nákej chudej člověk a mněl taky chudou ženu — to byla ta Pepka Dvořákova, ale nevím, čího mněla — a jen tak se živili z holejch rukouch práce. A von byl voják. A na tý vojně přišel k tomu penízu, co bejvával toral. To už nevím, gdo mu ten peníz dal. A ten jistej, co mu ten peníz dal, mu povidal: »S týmle penízem koupíš fšecko. Jen buď na něj vopatrnej na ten peníz.« A dyš přišel s tý vojny dom, šel do Žďára na trch, koupil brambory a dostal peníze spátky ešče. A vodešel pár kroků a ten toral mněl f kapci. A šel g handlířovi, nakoupil si vařeního, zebral si to a vodešel a ten peníz mněl zas f kapci.

Pak jednou jeho žena šla nakoupit a ten peníz vzala sebou. A nakoupila věci a vodešla vot toho krupařa a zas peníz mněla f kapci. A šla ke kupcovi a nakoupila si u kupca náký věci a ten peníz dala. A von ten peníz už u kupca byl párkrát, von uš po něm dával pozor. Tak von ho ten kupec vzal a kous do něj a už víckrát ho nedostali spátky.' A dyš přišla dom, tak ten múž s ňou se pral, že by ju byl až utlouk. — Pořád mněla peníz f kapci a bída žádná nebyla. Ale potom je chytla velká bída. Vono to bylo lidem divný, votkaď berou peníze, aš potom to přišlo ven.

To sem sama viděla kolikrát, jak mládenec kupeckej vzal peníz do huby a kous do něj a peníz už nemoh vod něj spátky.

Rozálie Cempírková.

40. Jak se lidi modlili ke Krištofu vo peníze.

I.

Sekerník Novák chodil ze Škrdlovic do Žďára do mlejna dělat. Uďáli si tam schůzu ke Krištofu, k tomu svatýmu, vo peníze — modlení. A chodili několika dní do modlení. Dyž jim peníze mněli ty duchové přinest, tak se strch takovej šarapát [1]) po dvoře a v domně, že až vlasy stávaly. A modláři [2]) se fšecí rozutekli a nechali modlení a neviděli nic a bыlo konec penězům. Dyby byli bejvali trpěliví a domodlili se, byli by je dostali.

Václav Cempírek.

[1]) T. j. šramot, lomoz. — [2]) T. j. lidé, kteří se tam modlili.

II.

Tady u Hlinskýho je devět křížů. Dyš sem šel na trh do Hlinskýho, jeden člověk nám vypravoval, co se tam stalo. Cák [1]) to může bejt let? To může bejt ňákejch vosumdesát, devadesát let, co se to stalo.

Do toho místa lidi se chodili modlit ke Krištofu, aby jim přines peníze. A bylo tejch chlapů, co se tam chodili modlit, devět, a byli ale tří učiteli [2]) mezi něma. Tak tam chodili ňákej čas. Teťka jim přinesli peníze ty duchové v noci — chodili tam v jedenást hodin v noci — pytel peněz. A dyž jim je chtěli vyplácet, tak tejch devět je nechtěli přijmout, že sou neberný. Teď ten jeden duch povidá tomu druhýmu: »Stavěj šibenicu!« Šibenica bыla hned postavená a ten duch, co ju postavil, ptá se toho druhýho ducha: »Kerýho na ňu dám?« Ten povidá: »Támle toho f tejch žlutejch kožinkách« — byli tam taky ňáký lidi v žlutejch kalhotech, f kožinkách. Ten vykřík: »Ježíš Marja Jozefe!« a vostal mrtvej a promněnil se f kamen. Někerý z nich skameněli a někerý utekli. Jeden učitel voněm a vohluch. Ten učitel ešče byl živ, dyž mně bylo tak patnást let, ale bыl němej a hluchej. — Pak tam postavili na památku devět křížů a ty tam stojí podnes.

Aby nebyli vykříkli, tak by se jim nebylo nic stalo; byli by dostali vod duchů peníze berný.

Týž.

[1]) T. j. co pak. — [2]) Když mi vypravovatel po prvé tento příběh vypravoval, pravil: *učitelove.*

41. Vo vrchním Jurlichovi.[1])

I.

Tule f Setňově nějakej Čermák, ten šel ze Žďára vopilej a stavil se f Klášteře f tý Taferni. A tam mu povidali, aby nechodil dom, a von povidal: »Proč bych nešel?« Voni povidali: »Jak vejdete,[2]) potkáte vrchního.« To byl ten Jurlich. A von povidá: »Já? Počkejte, dybych ho potkal, jak se budem prat.« Von bыl silnej chlap, von se nebál. Jak bylo jedenást

hodin, tak Čermák vešel ven a voni za ním zavřeli dveři a poslouchali, co se bude dít. A za chvilku už bylo slyšet, jak se rvali na mostě. Slyšeli facky. S toho mosta se dostali do konvenckýho [3]) rymníka dólu a tým rymníkem se dostali doprostřed bránskýho rymníka. Přes ten rymník Jurlich jezdil f kočáře s párem koňma bez hlaf, jen to přelít. Čermák povidal, že se rvali spolu na vrchu na vodě. Pak dyš kohout zaspíval, Jurlich mu zmizel a von pad pot paže do vody. Potomejk volal na pomoc lidi, aby mu pomohli z vody ven. *František Cempírek.*

[1]) T. j. Ulrichovi. — [2]) T. j. vyjdete. — [3]) T. j. konventského.

II.

Z Vysokýho rychtář nešel dvakrát ke správě do Kláštera do zámku. Poslali pro něho drába, aby ho doved, proč nejde g řízení. Von dyš přišel, tak se vymlouval, že dyš tam votaď de, že dycky ho vyprovází nebošćík vrchní Jurlich. Jak vejde ze zámku, že v bráně se mu vytyčí vrchní Jurlich a že de s ním na Zelenou Horu k Černýmu Lesu a potomejk k lafce a u toho potoka že se mu stratí.

Páni si s toho ďáli smích. Jeden písař mu povidá: »Vy ste baba, to nejni žádná pravda, já vás pudu vyprovodit.« Jak vešli ze zámku do brány, tak ten rychtář mu povidá: »Podívaji se, tamle stojí.« Písař mu povidá: »Vy babo hloupá, já nic nevidím.« Pak vešli z brány ven g bránskýmu rymníku. Rychtář mu povidá: »Podívaji se, podívaji se, de s náma pan vrchní.« Písař zas votpovídá: »Nejni to pravda, já žádnýho nevidím.« Dyš potomejk přišli k lesu na Zelenou Horu, zasejk mu rychtář povidá: »Podívaji se ho, de s náma.« Písař zas povidá: »Já žádnýho nevidím.« Vot toho lesa dyš přišli k tomu potoku, k tý lafce, tak se rychtář zastavil a povidá: »Přes tu lafku nepudu, pan vrchní Jurlich stojí na druhý straně před lafkou.« Písař mu votpovídá: »Já nic nevidím, vy babo; já pudu sám napřed.« Dyš přešel lafku, vrchní Jurlich ho sek po hubě a ten upad, písař, aš ščernal a vostal mrtvej a museli ho vodvest.[1])

Do tý doby, než toho písařa zabil, mněli v zámku vod něho pokoj, že jim neškodil. Vot tý doby jim v zámku bouřil, knihy rozhazoval a pak se uš fšem ouřadníkům vokazoval. A po tem moc lidů ho vidívalo f černým kočáře š černejma koňma bez hlaf vyjíždět z brány přez bránskej rymník. Páni uš si nevěděli rady, tak si pozvali kata na něho. Kat dyš přijel, tak ho kázal vykopat. Strašná sila lidů bylo na krchově při tem; taky Šípek ňákej vod nás — bylo mu ale dvanást roků — tam byl. Kat třikrát ťal prutem nad truhlou a povidá tejm pánům: »Je to pravý, že je v něm ftělenej zlej duch.« Truhla bьla zamčená. Kázal hrobařovi, aby ju vodemk. Dyž ju vodemk, tak poručil hrobařovi, aby ju vodevřel. Dyž ju vodevřel, tak se ho ptal, co žádá, esi je duch dobrej nebo zlej. Von mu votpověděl — von f tý truhli sed — že je duch zlej. Pak ten kat mu házel do hrobu

tři karty a von mu je vyfukoval z hrobu ven. Pak bыl k němu zavolanej kněz. Ten se ho ptal, co žádá, že je člověk hříšnej. Jurlich mu votpověděl, že von, ten kněz, taky prohřešil, kněz že šel s Pánem Bohem k nemocnýmu přez jatelinu jednomu hospodářovi. Kněz mu povidal, že si musel nadejít, aby nemocnýho zastal živýho.

Po tem knězovi přistoupil kat a řikal nad ním s knihy. Dyž nad ním pořikal, vzal rejč a skočil na něho do hrobu a sryl mu hlavu. Jak mu sryl hlavu, vyšla z něho kref. Posypal ho nehašeným vápnem a makem, pak ho poručil zamčít do truhle a potomejk mněli vod něho pokoj. — Dyš ten Šípek vo tem vypravoval, to bylo g hrůzi.

Týž.

[1]) T. j. odvézti.

42. Procme [1]) jednou utekli š čekání.

Šli sme — to už může bejt ale vosumnást roků — šli sme s kamarádem, z Vinckem Leopoldem, na čekání na Beranů kopec na vysokou zvěř. Sedli sme si spolu pot strom. Mněli sme sebou psa stavěcího. Ten pes, dyš přišlo půl noci, začal mezi nás se tlačit a strašně vyt. S tým vytím nás vyrušil š čekání. Vincek byl velkej hrdina; řikal dycky, že se ničeho nebojí. Dyž ale ten pes začal vyt, tak mně povidá: »Poďme pryč!« Já sem mu votpověděl: »Seďme, nechoďme pryč. Co se nám může stat? Dyť nic nevidím.« A von zasejk: »Poďme pryč! Mně stójí [2]) na hlavě vlasy jako řebíky. Mákni si na mý čelo, pot se ze mně valí.« Teď mně [3]) taky napad strach. Uposlech sem ho a utíkali sme. Dyš sme vyběhli z lesa, tak se uďál takovej vítr v lesi a praskot, že sme myslili, že sou fšecky stromy polámaný. Na Havlovým kopečku sme se zastavili — je jako pádolík mezi tým [4]) — a povidali sme si, ráno že se tam pudem podívat. Ráno sme se tam šli podívat, dyš slunko vycházelo, a nebыla ani větvička zlomená v lesi. Pak sme šli druhej den zas do toho místa a už nigdá se nám nic takovýho nepřitrefilo.

Týž.

[1]) T. j. *proč sme*. Ve plynné mluvě slova *proč* a *sme* splynula v jedno slovo a *čs* splynulo v *c*. — [2]) V předcházejícím vypravování pravil vypravovatel: »Tamle *stojí*.« — [3]) Akkusativ. — [4]) Totiž mezi Beranovým a Havlovým kopcem.

43. Co ďáli tří chlapi u vohňa.

Dědoušek můj dycky vypravoval, že šel v noci do lesa s kamarádem nejaký dříví kátět. Dyš chtěli kátět, tak jeho kamarád uviděl na kopci Beranovým voheň. Tak povidá, že se tam pude podívat, co to je. Dyš přišel blíž k vohňu, tak viděl tří chlapi vokolo vohňa běhat, dlouhý kabáty aš po zem a jeden g druhýmu rebentil, že tomu nebylo rozumnět. Ten kamarád povidá: »Sto tisíc játer! Poďme pryč, já na nic dneska ani nemáknu.« A taky nemákli, utekli dom. — Ale vono to bylo vidět dycky podzimní dobu. Ešče přet párma roky, tak deset, dvanást let může bejt, každou středu a každej pátek to bylo vidět.

Václav Cempírek.

44. Vo levírníkovi Ketingrovi.

Na Cikhaji byl levírník Ketingr. Byl to hodnej myslivec. Co gdo chtěl, moch si vzít z lesa. Dyž zemřel, každou noc hořelo světlo f setnici f kvartýru [1]) a po lesi ho bylo slyšet f pasekách ščípat dříví. Sám sem ho slyšel. Byl tehdy svátek a pásli sme f pasece. A na Tisůfce bыlo slyšet ščípat dříví. Rana za ranou šla celý půldne. — Voni dávali vinu, že je to Ketingr, že se nedostávalo dřívího [2]) levírníkovi f pasekách; co bыlo nadělaný, lidi mu to pobrali — g drvům přijeli a vzali si, co chtěli — tak že musí chudák po smrti dříví ščípat. Týž.

[1]) T. j. v myslivně. — [2]) Když mi to vypravovatel po druhé vypravoval (r. 1903.), pravil: že se mu nedostávalo *dříví.*

45. Proč drvař Dvořák utek z lesa.

Ve Vostrově — to je les pot Kadlem [1]) u Dářka — ďál Dvořák dříví. Skátěl strom a vosekával haluze. Přišel k němu zelenej, maličkej člověk silný postavy, vytách coulštuk s kapce, zmněřil pařez a strom. Dvořák — je to starej voják — zahodil sekeru, dyž ho uviděl, a utek tamocaď [2]) pryč. Ve dne to bylo, dopoledne; je tomu ale šest roků. [3]) Byl tam ze ženou. Žena za ním křičela: »Co děláš?« Vona nic neviděla. Ale von utíkal pryč, protože dříví praščelo a stromy se lámaly. A žena, jak uslyšela stromy praščet, tak utíkala za ním. Povidala, že žádnej strach nemněla, vona toho člověka neviděla, jen von ho viděl, ale jak začaly stromy praščet, napad ju strach a utíkala taky.

Při tem outěku potkali hajnýho Hilera a povidá mu, co se jim stalo, aby s něma šel spátky, že tam maji sekeru, trakač, pilu. A Hiler dyš tam z Dvořačkou přišel — Dvořák nechtěl živou mocí spátky jít — tak Hiler vobešel strom a povidá: »No, co prej Dvořák bláznil? Dyť tady nejni nic vidět, ani stromy polámaný ani nic uškodíno. Dite pro něho a dělejte dál.« Ale Dvořák řek, že do smrti do lesa na dříví nepude, aby ho dal do jinýho levíru dělat, aby dal do toho místa jinýho drvařa to dříví dodělat.

František Cempírek.

[1]) T. j. Karlovem. — [2]) T. j. tam odtud. — [3]) Vypravováno r. 1900.

46. Vo hospodyni, co vodbírala sousetkám užitek.

Jak sestra sloužila f Čechách, [1]) tam jedna hospodyně [2]) zemřela a vodbírala třem užitek, [3]) ale krouzlama [4]) jen. A potom po smrti chodila dom ta duše. [5]) A teďka dycky si zatopila a přinesla si másnicu a šla pro smetanu a nalila do tý másnice a tloukla. A teď jedna děvečka ju viděla. A dyž uš to bylo po třetí, tak ta děvečka šla, chtěla jí pomoct. A vona ju votstrčila loktem vot sebe. A teď dyš stloukla, tak ten putr dala na

pánev a do krku si ho potom lila, dyse[6]) jí rospálil. A fšecko dala do pořadu zas, másnicu vymyla a zasejk se stratila.

Ale děvečka to hospodářovi pověděla a von jí povidal, aby držela hubu, že to nejni pravda, hospodář. A vona mu povidala: »Jistá pravda to je, pantáto. Aš f pátek přídе, dyž budete spat, já vás zbudím.« A budila ho, von nic neviděl. Tak ale tý děvece[7]) povidal, aby šla na faru a voptala se faláře, co von jí na to řekne. A von jí povidal, aby se jí tázala,[8]) co žádá. No a dyš přišla, vona se jí tázala, co žádá. Vona povidala, že tejm třem sousetkám užitek vot krav vodbírala, aby dali na tři mše svatý do třech kostelů a ty tři hospodyně aby hospodář votprosil, aby jí to votpustily. Napřed ta děvečka je šla votprosit a voni[9]) povidaly, ať prej ju čert mrchu veme. A ta neboška přeci porád ešče dom chodila, aš ten múž sám je šel votprosit. A voni[9]) teprf řekly: »Votpust jí Pámbu.« A vona uš potom dom nechodila a tý děvece děkovala.

Rozálie Cempírková.

[1]) Obyvatelé této krajiny nazývají »Čechami« zemi, ležící na západ od Německého Brodu, Chotěboře a Hlinska. Krajina, prostírající se od moravských hranic až po tato města, nepokládá se za »Čechy«. Sebe nazývají tito obyvatelé »Horáky«. — [2]) Obecně se říká: *hospodyň.* — [3]) Rozumí se: dokud žila. — [4]) T. j. kouzly. — [5]) Obecně se říká: *duša.* — [6]) T. j. když se. — [7]) T. j. děvečce. — [8]) V obyčejné mluvě se tohoto slovesa neužívá. Sloveso »tázat se« je vzato ze spisovného jazyka. — [9]) T. j. ty hospodyně.

47. Vo děvece, co vzala nebošce plachetku.

Sešli se fšecí kamarádi do spolku a teď viděli, že s krchova běhá bílá ženská. A voni poslali děvečku pro pívo a pro kořalku v jedenást hodin. Voni mysleli, že děvečka se bude bát, že nepude. A vona šla. A teď ju potkala a vona jí zebrala plachetku z hlavy; taková hrdinka byla. A přišla dom z velkým smíchem. A vona ta neboška si pro tu plachetku přišla zas celá bílá. A vona jí podávala za tu děvečku plachetku ta hospodyně. A vona ju nevzala a povidala, že jí ju musí dat f tem místě, co jí ju vzala, ta děvečka. A teď se ta děvečka tuze bála. A tak šla k falářovi a tázala se ho. A von jí povidal, že jí dá svěcený věci a aby si udělala kolo tříkrálovou křidou a aby tý nebošce tu plachetku s toho kola podala. A vona ju brala ta neboška tu plachetku vod ní a chytla ju za ruku a přitahla ju k sobě a ta vostala mrtvá. A teď je to celý.

Táž.

48. Vo nebošce, co sedávala ve vařícím másli.

Jedna hospodyně zemřela a taky se zjevovala; chodila dom v noci v jedenást hodin. A zatopila si pot kotlem a nalila do něj máslo.[1]) Teď dyš to máslo vařila, tak do něj musela vlest a tam byla hodinu, vod jedenásti do dvanásti. A děvečka taky jí povidala, proč to dělá, a vona po-

vidala, že to musí dělat, že vona škodila tejm hospodyním, že aby jí pomahali a modlili se za ňu, aby jí to bylo votpuščený. Tak se za ňu modlili a dávali na mše svatý. A uš potom se jim nezjevovala ani domu nechodila. Táž.

[1]) T. j. rozpuštěné máslo. Nerozpuštěnému máslu říkají: *putr.*

49. Vo chasníkovi, co zabil svou milou.

Dycky má maminka vypravovala, co se stalo ve Vlachovicích. To byly ešče maminka doma. To sou už hodný leta. Tam ve Vlachovicích jeden chasník, psal se Jozef Vítek, mněl z mou tetičkou chlapca; menovala se Kalinova Jozefka. Mněl s ňou chlapečka a potom zas se mu zalíbila na Fršavě [1]) Hanička Andresova. Tak von týle ve Vlachovicích se votpíral a chodil do Fršavy za tou Andresovou a nosil jí — na podzim to bylo — nosil jí švestky. A Andresova řekla sestře — rodičům neřekla nic — že mu má přijít naproti aš ke Třem Studním. [2]) Šla mu naproti večír k Sikofcu — rymník je tam velkej v lesi, říkaji mu Sikovec. A dyš se sešli, ten Vítek ju chyt za vlasy a řeben jí vylít z hlavy a kamenem ju mlátil do hlavy a dyž ju utlouk, tak ju hodil do vody, aby byla jako utopená. A jak ju tlouk, tak celý šaty si zakrvácel.

A teď dyš se druhej den nemohli dočkat rodiče cery, tak ju schánděli a hledali, aš ta její sestra teprvá řekla, že mněla přijít Vítkovi k rymníku naproti dozajista, že dyby mu nepřišla, tak že už by víckrát za ňou nepřišel; tak jí to ten Vítek řekl. A teď honem běželi ju hledat. Šli tam a jistě ju tam našli hoděnou ve vodě. A teď rodiče do Novýho Mněsta na četnictvo a beze fšeho šli na toho Vítka. Vyptávali se ho, co ďál ten večír, gde byl. A von povidal, že ten večír zabíjel dědouškovi Jaroušovýmu prase, že s ňou ani nemluvil, že ju musel nedo inej zabit a do vody hodit. A teď četníci chtěli vidět jeho šactvo, co v něm chodí ve fšední den. A von ho mněl skovaný pod jarmarou pot podlahou a celý zakrvácený. Tak ho hned zebrali a do Novýho Mněsta do harestu vodvedli. Přišel g zavřítí do harestu do Jihlavy a von druhej den se v harestě voběsil. Utrh vot podlíkačí límec a na dveřích na pantě se voběsil. Táž.

[1]) Pravý název této vesnice je *Vršava* (polsky: Varšava), ale lid zdejší říká: *Fršava*, řidčeji *Fryšava*. — [2]) *Tři Studně* je vesnice mezi Vršavou a Vlachovici.

50. Vo divé ženě a vo strašidlách.

Vijou, gde je u Novotnejch? Tam byla divá žena, za kamny se držela. A jedenkrát muský přijeli z lesa a ta hospodyně se ptala, co je novýho slyšet. A von jí múž votpověděl, že tam nic nejni jinýho slyšet jen křičet: »Dorna má! Dorna má!« A vona ta divá žena se za tejma kamny schopila a skočila dólu a vodevřela dveře a křikla: »S Pánem Bohem, neřádi!« A víckrát nepřišla. A tak se jí zbavili. *Rozálie Cempírková.*

Za starejch dob, jak se setmnělo, tak ty strašidla, ty duchove, koukali už do voken. A teď je to zažehnaný fšecko. Na krkanofskejch horách tam prej řežou ty strašidla dřevenou pilou, aby se jim krátila chvíla. To je istotná pravda. *Václav Cempírek.*

51. Jak se uďál z ryby chlapeček.

Stará Pospíchalka, kovářka, šla jednou s Kláštera. Přišla k Jilkový dolině; tehdivá tam byla cihelňa. A jak šla, tak na silnici naproti tý cihelni vyskytla se jí ryba. Vona ju zebrala a dala jí do huby kousek chleba, aby nezelkla. A dyš přišla g Božím mukám na tu křížní cestu, tak ryba jí nabejvala [1]) f šátku. A vona se toho lekla a zahodila ten šátek a von se s toho vykulil chlapíček a šel spátky k tý cihelni. A vona se lekla a utíkala pryč a usse [2]) nevobrátila. — Von to bɤl hastrmánek; voni tam bejvaly velký louže. *Rozálie Cempírková.*

[1]) T. j. rostla, zvětšovala se. — [2]) T. j. *už se*. V rychlé mluvě slova *už* a *se* splynula v jedno slovo a *ž* před *s* se změnilo v *s*.

52. Vo pokladech.

I.

Tule na Beranovým kopci na velkej pátek říkali, že je tam umrčí truhla s penězi. Teď jedna ženská taky šla a mněla sebou děcko — doma ho nemohla nechat — a von byl vodevřítej sklep. Vona tam vlezla pro ty peníze — už byl přejitej čas — sklep se zavřel. Tak tam bɤla celej rok, až na velkej pátek, dysse [1]) sklep vodevřel, tak teprvá vyběhla. Dali jí do zástěry kobylenců a vona dyž vyšla, tak to vysypala, vyhrnula to ven. A dyš přišla dom, zůstalo jí tam pár dukátů. Dyby ty kobylence bɤla nechala, mohla mít fšecko dukáty. *Václav Cempírek.*

[1]) T. j. když se.

II.

To sme my na velkej pátek tady s Krčou vartovali to světlo u Setňova na Michalovejch lázích — to se tak říká polu. Dyby nebylo tehdy prášilo [1]) — byla brzy velkonoc, vono se moc prášilo, bylo moc snihu — von tam porád chtěl jít. Ale já sem nechtěl; gde pak taková prášenica, takovej kus zemi! A to hořelo až do půlnoci — takovej velkej voheň. Z vokna sme se dívali. Ale teď už nic; fšecko zažehnaný. Týž.

[1]) T. j. chumelilo se.

III.

Řikali tam u Konečnejch. Tam pot stolem hořival vohýnek ve středu a f pátek vod jedenástý do půlnoci. A dysse to stratilo, tak to břinklo a na vrchu zůstal jeden toral, platil dva zlatý. Jen jednou tam našli ten toral. A já sem řikával, — byla to má sestřenica —, aby pot tým stolem kopali, že tam budou peníze. Voni kopali a nenašli nic. *Týž.*

53. Jak neboška stala f truhli.

Můj dědeček dycky vypravoval, že dyse [1]) sem dostal do Škrdlovic — ale uš sem zapomněla, u koho se to stalo — umřela ňáká ženská. A uš ta neboška mněla vodzvonίno, už jí spívali, f truhli byla, uš s ňou chtěli ráno jet na krchov do Mněsce. A vona se posadila f tý truhli, dyž jí spívali. A potom fšecky lidi se rozutekli, učitel Hajzler vyskočil voknem ven, jak se lek. A ta ženská ešče byla živa štyry roky. *Rozálie Cempírková.*

[1]) T. j. když se.

54. Co se mně zdálo vo neboščíkovi bratrovi.

Dyse zdá vo neboščíkovi, vostane na těle náký znamení. Můj bratr zemřel svobodnej, bylo mu štyryadvacet roků, a nidá se mně vo něm nezdálo. Až jednou — pět nebo šestaštyrycet roků mohlo bejt vod jeho smrti — se mně vo něm zdálo. Von přišel k posteli a budil mně. Ptal se mně, esi spím, a vzal mně za levou ruku a povidal: »Ty spíš? Stávej!« A já sem mu votpověděla: »I nespím.« A viděla sem na něm uš starou podobu, že je ve starejch letech. Von se zmizel. A ráno sem mněla na tý ruce vytiščený tři prsty, modrý takový. A já sem potom dala korunu na mši svatou za fšecky přátele Škodovi, [1]) co byli neboščíci. [2])

Von nám zemřel hoch a bratr mněl na krchově kříž a my sme ho vzali na ten novej krchov a dali sme ho chlapcovi. Po tem se mně vo něm zdálo. *Táž.*

[1]) Akkusativ mn. č. rovná se Nominativu. — [2]) Otec vypravovatelčin jmenoval se Škoda.

55. Vo zlatejch dolech v Zlatnicích. [1])

V Zlatnicích za starších dob dobejvali zlatou rudu. Našli tam pramen zlatý rudy; byly tam tři dole hlyboký. Chtěli dělat štúlu aš pot Přibyslaf, aš pod zámek, a tam u řeky byla by vešla. [2]) Ale to by bylo stálo peněz! Ešče doposuď sou ty dole. Ale voda tam škodila, zaplavila ty dole.

V Zlatnicích prej bylo zlatý tele v zemi. Hledali ho a našli ho. A dyž ho našli, začali ho sekat vod vocasa — mněli ho sekat vod hlavy — a vono se jim stratilo. *Václav Cempírek.*

[1]) *Zlatnicemi* jmenuje se les mezi Škrdlovici a Cikhajem. — [2]) T. j. vyšla.

56. Vo blesku.

I.

Co ale ten blesk může bejt? Nákej Vojtěch ze Setňova — říkaji tam u Chybů — mněl z mým strejcem soud f Přibyslavi vo cestu. Von nezvítězil, musel Macha nechat tam po tý cestě jezdit, tak vykřík: »I aby do toho hrom uhodil!« A neš přišel dom, tak hrom uhodil do stodole a dyš přišel dom, mněl to vypálený. Ňákej Koberec f tý stodoli řezal sekajnu a vono se blesklo a škrklo [1]) do tý slámy a von zustal vomráčenej. A dyse probral s toho, tak po kolenouch vylez tam votaď ven. Po kolik dní na jednu nohu a ruku nemoch.

[1]) T. j. sjelo.

II.

Mý setřenice múž Jozef Mach navorával k řepě — to už je ale štyry leta [1]) — a hnala se bouřka a dešč. Jak bral dvoják a dával ho na vůz, zablejskalo se a uhodilo do dvojáku a jeho při tem zabilo. Mněl po ruce a po krku modrej pruh a fousy sprahlý. Krávy s kolečkama utekly do Sekerkovýho ječmena a Sekerková přišla na pole po tem dešči a křičela na něj: »Di si pro krávy! Sou v mým ječmeně!« Dyž viděla, že se nehejbá, šla k němu a celá rozděšená přiběhla do fsi, že Mach leží na poli zabitej.

Týž.

[1]) Vypravováno r. 1903.

57. Vo vohni na smrkách.

Šli sme z Bystřice s trhu. V Dělniščích sme viděli — tří sme byli, co sme to viděli — voheň na vrchách, na smrkách zamodralej. Bylo nás ale patnást a žádnej to neviděl, jen my tří. Vono to netrvalo ani tři minuty; pak to bylo sfuklý.

Týž.

58. Vo nesmírným hadovi.

V Zlatnicích strašilo; ďálo to hroznej šarapát [1]) a hekalo to. Byl to nesmírnej had; viděli ho drvaři a hajnej, nějakej Cempírek. Von tam žádnej už ani nešel do toho lesa. Ten had dycky vylez na smrčky na vrch. Dyž ho tam uviděli, šli pryč. A potom to přešlo.

Týž.

[1]) T. j. šramot, lomoz.

59. Co hojí mochorůfky a křen.

Mochorůfky sou dobrý na bolest, na votok nebo dysse má zbírat něco. To se f čerstvosti rostluče a přiloží; přes to nejni.

Nehojed je taková zlá bolest, že ju nemůže ničím vyhojit. Tejma mochorůfkama taky se hojí. Rozdrtí se a přiloží. Tým to rozežene. Na zimu se usuší celá; ta se potom namočí a přiloží a bolest zrovna schladne, zbledne.

Nebejt křenu, ani kost by ze mně nebyla, uš fšecky byly by schnily. Já sem celý leto stonal na prsa, kref sem kašlal. Klášterskej doktor mně jednou pustil krev na ruce a po druhý uš ke mně nechtěl přijít, že se mně protrhla druhá trubica, že mně nejni pomoci. Tak teď do Skuče g doktorovi. A ten mně posílal leky a flastry, dobejval se mně do prsouch. A pak sem na Václava šel do Klusborka g doktorovi Dubovi. Ten mněl svou hapatyku. Ten mně uhod hned; ptal se mně, esi kašlu kref. Já sem povidal: »Fčerá takle más krve sem vykašlal.« A von povidá: »Vaše plíce nechcu hojit, ale budete-li trpět, já vám poradím: malínskej křen, pepř a vocet. Naškrábal sem si toho křenu do vocta a vypil sem to a bylo po krvi. Pak sem vzal hrst samožitný mouky, naškrábal lžičku křenu a žlicu vody a uďál sem flastr a dal sem to na holý tělo, gde sem cejtil píchání. A bylo po píchání. Ale musí se nechat půl dne, von roskyše. Potom už nepálí. Spočátku začne pálit, ale potom jen hřeje. Na noc si ho nesmí dat, jen ve dne, a přecházet.

Týž.

60. Vo řezníkovi a krejčím.

Řezník a krejčí šli vandrem. Přišli na noc do jednoho mněsta a nemohli nide dostat noclech. Tak vlezli na věž. Pot kostelem byl krchof. Teď bylo jedenást hodin; šli na malou potřebu. Na hrobě klečela bílá ženská; bílej rubáš mněla na sobě. Ten řezník povidal: »Ale podívej se, támle klečí bílá ženská na hrobě a má bílej rubáš na sobě. Já jakorát potřebuju košilu; pudu a vemu si z ní ten rubáš.« Krejčí mu povidá: »Pro Boha tě prosím, nechoď tam!« Ale řezník přeci šel a rubáš si přines. Povidá krejčímu: »Tak vidíš, že se mně nic nestalo.«

Teď slyšeli, že umřel jednomu sedlákovi bratr. Tak tam šli a teď mu říkali, že straší, že přijde za nejakej den a že ho zebere. Sedlák byl rád, že mu to pověděli, a dobře jim zaplatil. Teťka šli dál spólu.[1]) Přišli na jednu hospodu a chtěli nocleh. Ale hospockej poudal:[2]) »Tady nemůžete bejt; tady straší.« A řezník povidá: »Ať straší, jen noclech!« Von šenkýř se musel každou noc vystěhovat; von mněl dva domy. Tak mu poručil přinest flintu, tomu šenkýřovi. Ale krejčí ouskostí schl, že tam nevydrží. Teď bylo půl noci; takovej rachot se strch. Teď tady vodevře dveři to strašidlo. A řezník sedí s flintou u stola a povidá: »Poles[3]) sem!« A teď natach flintu, že na něj střelí, a vono to strašidlo ho začalo prosit; mnělo koňskou kůžu na sobě vobléčenou. A von zas povidá: »Co seš zač? Poles sem!« A strašidlo ho prosilo, že je jeho bratr, toho šenkýřa, a von že má sedum dětí. A jeho bratr mněl velký mnění, tak von si dycky v noci nabral živobytí. Aby ho neprozraďoval.

Ráno šenkýř přišel a teď se ptá — bylo mu to divný, že tam vydrželi — esi co bylo takovýho. A von povidá: »A jo, byl to nejstarší čert. Vy máte chudýho bratra, ten nemá bejt vot čeho žif. Esi mu neco nedáte, tak do třech dnů přijde a zebere vás, ten čert.« Šenkýř věřil, že je to pravda. Dal bratrovi, aby moh bejt žif, a tomu řezníkovi, tomu dal tu hospodu, co v ní strašilo.

A teď krejčí chtěl, aby mu dal řezník polovic. A von povidá: »Ty strašáku, nedám ti nic.« A taky nedal. Ten zůstal na hospodě, řezník, a krejčí musel jít zas vandrem.

Týž.

[1]) Obecně se říká: *spolu*. Vypravovatel sám jindy říkal: *spolu*. — [2]) Vypravovatel zpravidla říkal: *povidal*. — [3]) T. *polez*. Koncová souhláska *z* změnila se v *s* před následujícím slovem, které začíná souhláskou *s*.

61. **Vo šefcovi, co chodil do pekla.**

V jedný vesnici byl sedlák a ten byl moc bohatej. A bratra mněl chudýho; to byl švec a mněl sedum dětí. Jednou si ho pozvál zabíjet prase. A tak dyš prase zabili, sedlák dal tomu šefcovi malej kousek masa vot toho zabíjení. A vona šefcová povidá: »Běž s tým do pekla! Takovej kousek masa!« Švec povidal: »Já mu to nemůžu z [1]) mocí vzít, dyš sám nechce dat.« Švec se zebral a teď de s tým masem do toho pekla. A potkal stařečka a von povidal: »Kam deš?« ten stařeček. A von povidá: »I nesu — dal mně bratr malej kousek masa — tak to nesu do pekla.« Tak von povidá: »No di! Aš tam přijdeš a dáš jim ho, budou se tě ptat, co budeš chtět; tak řekni: ‚Tu černou slepicu.' Ale voni ti ju nebudou chtět dat, ale ty inýho nechtěj, voni ti ju daji. Tu dyž uhodíš přez vocas, tak z ní padaji dukáty.«

Tak milej švec slepicu dostal a teď s ňou šel dom g ženě. A nemoh dojít, tak šel do jedný hospody na noc. A poručil si večeřu a tu slepicu vyndal a poručil ju skovat. A šenkýřovi řek, aby ju dobře zaopatřil, že jak ju uhodí přez vocas, tak z ní dou dukáty. Ale šenkýř mu ustlal a teď poslouchal, brzo-li bude spat. A teď šel ke svý ženě a povidá jí, jakou má slepicu ten člověk, a jí se ptal, jesli maji takovou slepicu černou. A vona povidá, že maji. Tak mu ju zhandlovali. Tak švec slepicu ráno vzal a nes ju dom g ženě a povidá jí: »To sem dostal slepicu! S tý dou dukáty! To bude živobytí!« Teď slepicu uhodil přez vocas a dukáty nešly. Vona povidá: »Di do pekla!« Tak von slepicu vzal a de zas.

A potkal zas toho dědečka. Dědeček zas povidá: »Kam deš?« Von mu povidá: »Zas do pekla.« — »Tak aš tam přijdeš,« povidal mu, »voni tě budou vyhánět, a ty nechoď až — tam visí takovej servít, ať ti ho daji a dostaneš ho. Ten jak prostřeš na stůl, tak jaký jídla budeš chtět, takový dostaneš.« Tak švec zas přišel na tu hospodu s tým servítem. Teď si ten servít prostřel a poručil si večeřu zas. Hned mněl, co chtěl. Šenkýř na to

koukal a šel ke svý ženě zas a povidal jí, jakej ten švec nese servít, co dělá, že co poručil, fšechno hned mněl. Tak milýho šefca uložil a poslouchal, brzo-li usne. Švec si ten servít položil pod hlavu, už mu nedal ho skovat. Dyš švec začal chrupat, šenkýř mu servít vytach a zas ho zanes svý ženě zhandlovat. A švec servít ráno vzal a zas běží domu a povidá: »Ale ženo, teď nesu! Dyš to prostře[2]) na stůl, jaký jídla budem poroučet, takový dostanem.« Servít prostřeli a poručili; nebylo nic. A vona zas povidá: »Ale di do pekla s tým!« Von to vzal a de.

Teď potká zas toho dědečka. Dědeček mu povidá: »Kam deš?« A von povidá: »Do pekla. Uš prej mně dali ty dvě věci a nejni to pravda.« A dědeček mu řek: »Di, di, di! Tam visí taková kabela. Tu jak vemeš a co poručíš, tak to hnet[3]) tady je. A staf se zas do tý hospody,« povidá mu; »von ten šenkýř zas ti to bude chtět vodebrat.« Švec zas dostal tu kabelu, šel zas do tý hospody na noc, ale už nespal. Šenkýř teď přijde a sce kabelu vodbírat. A ten švec sed a kabelu vzal a s ňou zatřás a poručil škadronu husarů, aby tu byla. Hnet tu byla škadrona husarů. Šavle ven a na šenkýřa. Teď švec povidá: »Jak mně nedáš slepicu a servít, tak tě dám rosekat.« Ten teď slepicu přines a servít a ten to zebral a de dom.

Přišel g ženě a povidá: »Milá ženo! Teď nesu! To budem mít živobytí!« Teď si poručili — prostřeli servít — jaký jídla chtěli. Teď se najedli a vzali slepicu. Teď ju začnou klepat přez vocas. Švec povidá ženě, co se mu s tým stalo, že šenkýř mu to vzal. Tak slepicu klepou přez vocas a tolik dukátů jim naďála, že poslal g bratrovi vypučit míru. Teď dyš to zmněřili, tak ju žena nesla tam voplatit. A švec jí povidá: »Nech tam na outorách nejaký dukáty přilepený.« Sedlák prohlíží a ptá se, gde to vzala? Vona povidá: »Byla sem v lesi, dobejvali sme pařez a tu bečku sme našli dukátů.« A von povidá: »To mně polovic dejte.« Ale bratr nedal mu nic. Tak von to podal g zemněpánu, že to švec našel v zemi, že to patří zemněpánu, že švec to musí vodvest. Ale švec nevodved, aš přišlo vojsko — poslal zemněpán na něj vojsko. Ale švec, dyž vopstoupilo jeho barák, tak vzal kabelu a zatřás s ňou. Hnet tady mněl tureckejch husarů náramnou silu a to vojsko fšecko zahnali. Teď zemněpán si pro něj poslal i z dětma. Při dvoře mu dali byt a do smrti tam musel švec strávit svůj věk. Mněl lefký[4]) živobytí.

Týž.

[1]) Předložka *z* zastupuje zde předložku *s*. — [2]) Doplň podmět *člověk*. — [3]) T. j. *hned*. Koncové *d* změnilo se v *t* před slovem začínajícím souhláskou *t*, protože mezi slovy *hned* a *tady* nečiní se přestávka v mluvě. — [4]) T. j. lehké.

D. Z Karlova.

Vo neboščíkovi, co přišel ke kamarádovi.

F [1]) Karle [2]) byli dvá kamarádi; jeden byl svobodnej, druhej ženatej. Jeden se menoval Franc Uman a druhej Ignác Šubrt. No a ten Šubrt byl ženatej. Tak byla muzika a ty druhý tancovali a voni spolu seděli za stolem a plakali spolu, Pámbu ví, proč. Tak si tehdivá slíbili, dyby jeden umřel, aby druhej mu to přišel povědít, jak je tam.

A tak potom ten umřel, ten Šubrt, jó. Tak vocáď syn — menoval se Jozef — šel vod holky; chtěl se ženit. A mněl chalupu tady dóle koupenou; tak tam šel spat. Mohlo bejt ale půlnoci. Dyž ale přišel sem k tomule domu, tak viděl — tam bьl ráz prken u tý hospody támle pod voknama a na tejch prknách seděl člověk f košili a podlíkačích, jak by si voblíkal podlíkače. A ten Jozef šel pryč dólu do tý chalupy. Tak ale f tý době — voni naše [3]) uš spali na půdě — tak f tý době dupalo po prkně před domem. Mněli před domem na zemi prkno ležet; blato bylo. To byl tenle dům; tady to bylo. Tak ten dupot slyšeli. A přišlo to na půdu; dveře byly zavřený. A ty dvá leželi na jedný posteli, otec s tým synem, co si uďál s tým Šubrtem ten slib No a chmátlo voboum do ksichtu studenou rukou. A potom slyšeli, jak to houplo pozadu dólu. Je tam za chalupou taková hulička, tak do tý huličky to houplo luftem [4]) dólu.

Ty dvá umřeli vobá brzo; to netrvalo ani rok. Napřed umřel ten syn a po něm teprv otec. Ten syn bьl mýho muža strejc. Bratr toho, co umřel — mýho muža strejc — to vypravoval. Von to viděl; to bьl von, ten Jozef. Otec se ho ptal, jesli šel domu spat, a von prej že ne, »já sem šel zrovna do tý chalupy« — ta chalupa bьla jeho, ale ešče bьl svobodnej. Voni si myslili, že to třeba Jozef byl. — Já sem to nigdá nevypravovala dětem, aby se nebály. Dyž mně to můj muž vypravil, dycky sem se bála.

Eleonora Umanová, 77 let stará (r. 1901.).

[1]) Vypravovatelka řekla po prvé: *na Karle* a po druhé *f Karle.* Lidé říkají obé. — [2]) Také se říká: na *Karli* nebo f *Karli.* — [3]) Nominativ množného čísla rodu mužského pro jména *životná.* — [4]) T. j. vikýřem.

E. Ze Světnova (Setňova, Sekňova).

1. Jak vrchní Udlich [1]) strašil.

Má neboška matka přišla do služby — teprvá jí bьlo [2]) sedumnáct let — ke kontrbučnímu f Klášteře v zámku. První noc dyš tam přišla, dyž ju najmuli, tak nebьlo nic, ale druhou noc tak jako dyž rovná do pekárně dříví — takovej šramot. A dyš to dříví schořelo, tak řeblem vyhrnoval uhlí a potom koščetem vymětal. A potom jako dyš sází po lopatě chleba

Dyš to vymetl, tak ten větrník vzal, co je ve vokně, a tým točil. A uďál se velkej vítr, dveře se vodevíraly, než u pánů se nevodevřely — mněli zamčíno. A maminka vylítly s postele a na páni a vyrazily dveře. A f tem kohout zaspíval a bылo konec. A vot tý doby maminka spávaly u pánů. To tam chodíval vrchní Udlich strašit. Páni to věděli, nacháděli[3]) ho na záchodě, ale porád to ešče kryli. Páni, to víme, páni! Ale dyž uš potom jezdil v noci f kočáře a lidi ho viděli, ešče by si s toho nebyli nic ďáli, ale ve dne dyž uš potom jezdil a že ho za živa znali — to nejni žádná lež, doví, je-li tomu přez vosumdesát let — potom dyž uš to nemohli vydržet —.[4]) Pak ho Domín doďál.

Ten Domín bыl řezník a hospockej f Klášteře na Taferni, silnej múž. Do toho moch třískat s kanónů, kula by se ho nebыla chytla. Ten Domín šel jednou ze Žďára po jedenástý hodině domu. Tam na tem mostě na Bouchalkách, na loukách, potkal se z Udlichem. Voni se znali za živa; Udlich tam chodíval na pívo. Teď ale Domín k němu přišel a: »Co seš zač?« A von se mu nevozýval. Tak von mněl takovou hůl a říz ho A dyž ho uhodil, tak jako dyž uhodil do peří. A teď se chytli do kříšku.[5]) Buď bыl ten na vrchu anebo ten, dycky chvílu každej. A tak sebou tloukli, tak dlouho, aš se dostali g Zelený Hoře. Tam je krchov, vokolo něj je zeď. A f tem ešče dyž přišli pod vokap, mu Domín dal pár holí do řbeta, ale dyš to bыlo jako dyš tluče do peřiny. A f tem kohout zaspíval a Domín vostal ležet a Udlich se stratil. A Domín tam ležel do rána. Šaty mněl na sobě roškubaný.

Dyž uš to nemohli páni vydržet, tak teprvá poslali pro kata do Jihlavy. A kat přijel z dvouma pacholkama do Kláštera do zámku. Udlicha přinesli s krchova s truhlou do kostela. A teď přišel kat a tam nad ním řikal. Po prvně to prej se ani vlas na Udlichovi nehnul, ale po druhý uš se hnul, dyž nad ním řikal; ale po třetí Udlich se zbih,[6]) jak ho pomenoval mýnem a přímením, a stal. Tak von se tady zbih a postavil se na nohy. Má neboška maminka při tem stála. Vono jich tam bыlo víc. A dyš se postavil, tak přiskočil pacholek katů a říz ho pot kolena. Von se svalil a kat přiskočil a uryl mu rejčem hlavu a dal mu ju pod levou paž. A víckrát Udlich nechodil a bыlo konec. To bыlo g hrůzi s ním.

Kovář *Jakub Fijala,* 79 let starý (r. 1900).

[1]) T. j. Ulrich. — [2]) Viz str. 2., poznámku 3. — [3]) T. j. nacházeli. — [4]) Vypravovatel nedokončil této věty. — [5]) T. j. křížku. — [6]) T. j. zdvihl.

2. Jak hořely peníze.

To bыlo přet květnou nedělou. Po ní to bыlo, tak den. My sme jeli z mým synem, z Johanesem, ze Synkovýho pole. A přijedeme do »Zahrad«, tam tak řikáme. Já sem povidal: »Honzíku, tamle hoří peníze.« To je na Kučkovým, tamle f tem rohu u Leščiny. Takovejle plamen velkej hořel Já sem je viděl hořet, tak já to vím. Přes potok lidi řikaji, že nemůže jít

k takovýmu. Dybychme si byli spomněli, že f kapci máme drobýtky vot chleba, tak bychme je byli hodili přez hlavu — vzít je do hrsti a hodit je přez hlavu. Tak by bьlo zvostalo tolik peněz na vrchu, co bьlo drobýtků.

Týž.

3. Jak pasák dostal poklad.

Pásl vofce na ouvehli [1]) pasák. Ta ouvehla bьla u skale a f tý skali bьla bečka solná, jak bejvaly dřív ty bečky. A ten pasák — von umněl peníze citýrovat, mněl tu knihu — už veděl,[2]) nač tam f tý skali ta bečka je daná. U tý bečky bьl hlídač [3]) a ten chtěl, aby mu přinesl slepicu bes promněny. Ten člověk ju musel — tu slepicu — třeba kolik let hledat. Dyž mu ju přines, tak von ju vzal a tu slepicu rostrhal a vokolo skale to peří vobháděl [4]) kolem do kola. A ten, co chtěl ty peníze dostat, si myslil, že budou ty peníze hnetka tu chvílu a voni nebyly. Až druhej den, dyš pasák přihnal na tu ouvehlu vofce, vokolo tý skale byly vobháděný kolem do kola peníze. A sedlák, co u něho ten pasák sloužil, viděl, že pasák má rukávy u kazajky zavázaný a že nosí peníze dom. Tak von tam běžel a ty vostatní si zebral, ale dostal jen to poslední.

Týž.

[1]) T. j. úhor. — [2]) Vypravovatel vyslovoval někdy *veděl*, *poveděl* a někdy *věděl*, *pověděl*. — [3]) T. j. duch, který hlídá poklad. — [4]) T. j. obházel.

4. Jak jeden švec dostal poklad.

Tak bьl jeden švec a bьl chudej. Nemněl co jest a mněl pět dětí. A chodil falářovi na kadlátka [1]) a na hrušky do zahrady a na japka. Jedenkrát — to bьlo f Chrudimi, můj otec mně to vypravoval — von bьl na kadláce [2]) — už byly kadlátka zralý — švec. Teď ale tady falář příde a tady přinese peníze v hrnci a tady je dává hlídačovi pod jabloň. A povidá mu, gdo přijede na nahý ženě, aby mu je vydal. Ten ale se skrčil na stromně a seděl sticha a poslouchal to. A dyš falář vodešel, tak slez posticha, to vijou, aby ho falář necejtil, ze stromu dolu. A přez zeď mněl žebříček tam přichystanej a pak slezl dolu přez zeď. Povidá, dyš přišel dom, ženě: »Pět dětí máme a co si máme počít? A falář tam v zahradě peníze zakopával. Nic platno, milá ženo, poď se mnou.« »Co budeme dělat?« »Nicce [3]) neboj, jen poď!« Dyš přišli ke zdi, po žebříčku vylezli na zeď a zas si dali žebříček dolu do zahrady. A dyš slezli do zahrady, tak vona se musela slíknout a von na ní musel jet k tomu pokladu. A dyš přijeli k pokladu, tak ten hlídač povidal: »Já nevím, kolik roků bych to musel hlídat, než by to bьl gdo dostal.«

Švec si vzal tří tovaryši a učeníci, najednou koupil kůže celý a pro faláře taky dál. Teď falář si myslil: »Gde ale ty peníze vzál?« [4]) A šel se pot ten strom podívat a poklad bьl pryč. A co moch falář dělat za kuse?

Týž.

[1]) T. j. švestky. — [2]) T. j. kadlátce. — [3]) T. j. nic se. — [4]) Vypravovatel vyslovil toto slovo dlouze (jinak zní krátce) na označení podivu.

5. Vo hastrmanovi.

I.

Ch [1]) Polnice je posavád vedle toho stavení, co vostává Vimr, taková malá chaloupka dřevená. A von tam chodil hastrman do tý chaloupky, dyž von nebыl doma; chodil dělat železo do hamrů, hamerníkem bыl. A dyš přišel z hamrů, dycky u nich f posteli ležel ten hastrman. Jak von přišel, tak vyběch ven — bestoho von se uďál, čím chtěl — a stoupyl si, jak bejvalo dříf vohnišče f kuchyni, a díval se do komína a pak se stratil. A dysse [2]) ho nemohli zbavit, tak museli zavolat kněze [3]) a kněz musel vykropit tu setničku a vykouřit kadidlem, jak to dělaji kněží. A víckrát se tam hastrman neukázal už. Von líhával taky za kamny.

To ešče lidi pamatujou; to je jistotná pravda. Taky ho chytili na lyčák a vozili s ním dvakrát hnůj. To nejednou dycky večír mně to maminka vypravovala; vona bыla s Polničky. *Jakub Fijala.*

[1]) T. j. *v.* Viz str. 68., poznámku 4. Vypravovatel však obyčejně říkal *f Polnice.* — [2]) T. j. když se. — [3]) Obyčejně se říká: *kněza.*

II.

Tady bejvali hastrman na hastrmanovi. U Krčů mněli za humny kousek jateliny. Ale voni uš to museli čut, víme, protože už mněli připravenej lyčák — provaz z lipový kůry. Na provazi hastrmana neuvede. Na trh ho vodívali na lyčáku jako koňa, ale kovář mu nesmněl potkovu připalovat. A prodávali ho jako koňa. Gdo si toho nefšim a dal tomu koňovi provaz, tomu se kůň stratil. Ten kůň nemněl dolní pysk; podle toho mohl to poznat, gdo tomu rozumněl.

U tejch Krčů chytli hastrmana v jatelině. Von se tam pás jako kůň. Na ten lyčák ho chytli. A teď ho přivedli dom, přichystali si dva voze a celou noc vozili hnůj; von mněl sile dost. Ale chybili moc. Dyby byli pot první hromátku, co skopili hnůj, uďáli kříž a pot tu poslední taky a byli řekli: »Pámbu rač požehnat tý práce« —.[1]) A voni to neuďáli a za chvilku ho mněli na dvoře — ten hnůj — zas spátky. Ani chlup nemněli na poli. *Týž.*

[1]) Vypravovatel zamlčel hlavní větu; ponechal posluchačům (vypravoval to u Šilhánků několika sousedům a mně), aby si ji domyslili sami.

6. Co můj tatík v noci viděl na cestě s Polničky.

Tenkrát ešče silnica nebыla, to jen bыl takovej vejvoz.[1]) Vod Leščiny [2]) přez Břečků kopec do Břečkovýho lesa až g Bezedný studni bыla steška. A f tem Břečkovým lesi strašilo u tý Bezedný studně. Tam se utopila svarba [3]) a bejk. Dyš tam votaď šel,[4]) tak dycky tak jako dyž valí sud, jen že mu to na paty nefběhlo [5]) a mumlalo to za ním.

Jednou můj nebožčík otec šel do Polničky pro železo v noci. A přišel tule na Hlinečník; je to hráz, spíš to bejval rymník. A von si přišel a povidá: »Teď si nacpám tabáku do fajfičky.« Ale pomyslil si: »Teťka křesat nebudu (za Leščinou pálili velkej voheň);[6]) tam aš přidu, tak si zapálím.« — »Dyš přidu k vohňu, tady vidím chlapi[7]) vedle vohňa ležet kolem do kola. Dám jim dobrej večír a chcu se schybat[8]) pro uhlíček, že si zapálím«[9]) a zatím jak se chtěl schybat, uš to hořelo f Pařezinách na kus cesty dál — deset minut cesty to může bejt. Voheň se stratil a chlapi taky. A uš to hořelo jinde.

Týž.

[1]) T. j. úvoz. Vypravovatel mínil silnici, vedoucí ze Světnova do Polničky. — [2]) Název lesa. — [3]) T. j. svatba. — [4]) Třeba si doplniti podmět: *někdo*. — [5]) Slyšel jsem vysloviti *f* místo očekávaného *v*. — [6]) Slova v závorkách uvedená jsou poznámkou vypravovatelovou. — [7]) Akkusativ mn. č. podstatných jmen životných rodu mužského nahrazuje se nominativem mn. č. — [8]) T. j. shýbati se. — [9]) Vypravovatel místo vlastního vypravování uvádí slova svého nebožtíka otce a pak vypravuje dále vlastními slovy.

7. Vo hastrmanovi a hejkalovi.

Na kerým poutě[1]) nebo jarmaku hastrman bьl, ten bьl požehnanej. F Klášteře bьl pout na svatýho Jána Nepomuckýho. To sem já tam bьl, dyš tam jakorát —.[2]) Von se uďál zajicem tenkrát ten hastrman. A von se vám tady vot Palovejch, vod hospody, von se vám rozběch po tejch hrncách a ďál kotrmelce. A voni ty lidi myslili, že to maji fšecko rostřískaný a vono nebьlo ani teknuto. Hrnčířky spínaly ruce, vijou, a myslily, že to maji fšecko rozmlácený a vono nebьlo ani teknuto. A bьl požehnanej pout.

To může bejt tak štyrycet, pětaštyrycet roků, co se hastrmani stratili. Tady jich bьlo až moc a hejkalů ešče víc.

Dyž můj otec vozíval ouvoce — von handloval vouvoci[3]) taky — dyš přijel do lesa, dyž hejkal chtěl, tak mu tlačil, a ne, tak to nemoch kůň utáhnout. Hejkal mu přitížil. A dyby se mu vozval, tak mu sedl na záda a musel ho nest sebou.

Týž.

[1]) Slovo *pout* je rodu mužského a skloňuje se podle vzoru *dub*. — [2]) Vypravovatel nedokončil věty. — [3]) Předložka *v* splynula se slovem *ouvoci* v jedno slovo.

8. Jak hastrman vyprovázel mýho oce.

Jednou šel otec do Kláštera a přišel tule za vesnicou na žlíbek Kučů. A tady uvidí myslifca — flintu, klobouk zelenej a levou kapcu vyhrnutou. Otec šel po jedný straně a von po druhý. A dyš přišli tam na Špejchar[1]) ke Strčanovu, tak otec si tady povidal: »Co pak prej ty pořád se mnou pudeš?« Teťka si nacpal tabáku do fajfky. A dyš si roskřesal, von taky křesal hastrman, zapálil a vyprovázel oce až na Jurů kopec u Kláštera.

Tam dyž ho vyprovodil, tak se mu stratil a do konvenckýho rymníka, co je pot Černým Lesem, se skoval a tam se mu vyřechtal. Týž.

[1]) Název rybníka (nyní louky) u Strčanova.

9. Vo světýlkách.

I.

Dříf chodívali muzikanti hrát na ty base a cimbále. To maminka dycky říkávaly, dyš chodívali na posvícení hrát na Jinkovec.[1]) A to víme, dyš tam votaď šli s posvícení, že má každej vo kolečko vejš, že nedá žádnýmu pokoj. Dyš přišli k Polnice,[2]) tak po tem potoku skákaly světýlka. A ten jeden, co nes tu basu, povidal: »Já prej na to písknu.« A druhej, co mněl ten cimbál, povidá: »Nedělej to, zdupou nás.« — »Ať prej si zdupou,« von povidal a skoval se, vlez do base. Ale ten, co mněl ten cimbál, nemoch se skovat, jen se přikrčil k němu. A teťka světýlka začaly po tý basi skákat. Tak ty struny bručely. A jaký silný byly, tak je světýlka potrhaly. Von to přece musí bejt duch, ty světýlka. Týž.

[1]) Jinkovec je skupina chalup, ležící mezi Polničkou a Klášterem; patří k obci stržanovské. — [2]) T. j. k Polničce.

II.

Teťka zas jim[1]) povím kousek, jak jel bednář Popela ze Škrdlovic do Sekňova.[2]) Vezl do Sekňova káď a na Kaňovým potůčku u Škrdlovic skákaly světýlka a von jim nedal pokoj. A voni se na něj zběhly a von nevěděl, jak si má pomoct. Tak vlez pot káď. Ale to se neptaji,[3]) jak po tý kádi dupaly! Ty by mu byly zdupaly řbet! Pane, to je sviňa, tyle světýlka! Týž.

[1]) T. j. mně. — [2]) Místo názvu: *Světnov* říká se obecně: *Sekňov* nebo *Setňov* Jen vzdělaní lidé říkají: *Světnov.* — [3]) To pravil vypravovatel ke mně.

III.

Bыl sem f[1]) Polnice pro železo. To vijou,[2]) že sem se vracel v noci. Bыlo tak jedenást, půl dvanástý hodiny. A tady přidu tule g Břečkovýmu lesu. Voni tady na rychtářovejch loukách po potůčku vot polnickýho lesa dolu světýlka skákaji. Bыl sem už u krajní chalupy. No já sem si myslil: »Co pak, taková slota!« Já sem na ně písk, že do nich uhodím rámovicou a že bude po tem. A zatím to nebыlo pravda. Já sem musil vzít na zaječí. A přiběch sem dom a pod vokap a bыlo konec. Týž.

[1]) Vypravovatel říkal někdy: *f Polnice* a někdy — ale zřídka —: *ch Polnice* — [2]) To pravil vypravovatel ke mně.

10. Vo přehrozný ščice.

Dřív žádnej Dářko [1]) nenasaďoval a žádnej ho nepamatoval lovit. To mohlo bejt ale třicet roků, co nebьlo lovený. Páni se ho už báli lovit, byly tam uš přehrozný ryby. Báli se, že lidi jim ho nedaji lovit, protože ho nenasaďovali. Ale husa se nesmněla na rymníku vokázat, to bьlo hned po ní. Ryby ju chytli a zežrali. A potom ho přece lovili. Ale dyž ho lovili, tak voni nemněli takový náčiní. Usekali smrčky a spletli to dohromady a na halouskách si navázali kameny, aby jim to šlo ke spodu, vijou, a s tejma smrčkama táhli ryby vod Radostína ke štanýřu. A dyš to zatáhli a táhli, tak tam bьla přehrozná ščika jedna. Můj otec ze švagrama s Polničky, s Kulhánkovejma, bьl při tom. A dyš to táhli, nákej Vodáček dyš tu ščiku uhlídal, povidal: »Sakva, já si na ňu sednu.« A voni ho s toho zvraceli: »Dyby ti dostala ruku nebo nohu, tak máš po ní,« protože to bylo [2]) ukrutný hovado.

Dyž ju ale přitáhli ke štanýřu, tak jí museli dát řetěz na hrtán a vytáhli ju na hráz. A tam ju museli zabit sekerou. A pak ju naložili na vůz a vezli ju do Kláštera do zámku. A tady přivezli necky, jak se paří prasata. Tak s každej strany kus tý ščiky ležel přez necky, hlava a vocas ležely přez necky. Tak ju potom vážili; mněla vosumdesát funtů. Tak si můžou pomyslit, to bьlo hovado! A ty kapry mněly po třicíti funtech, to lidi už nemohli jest. Tu ščiku uš taky nemoh žádnej jest. Týž.

[1]) Viz str. 43., poznámku 2. — [2]) Vypravovatel říkal častěji: *bьlo*.

11. Vo jednem mynářovi zdejším.

Otec můj pálíval milíře tuhle — zrovna tady, jak je ta chalupa pod myslivárňou. Les šel až g dědině. Mynář ze Synkovýho mlejna se soudil ze svejma bratrama vo grunt a potom umřel. Menoval se Roučka. A dyž byli křížový dni, můj otec jakorát ten čas pálil milíř. A tuhle nákej švec, ten zas na kousek bílíval plátno na louce. A von ho [1]) vartoval v noci. Tadyhle přes ten potok bejvaly lafky [2]) a u nich bьlo takový držadlo, aby lidi nespadli. A von ten švec — takovej houf de vot Kláštera lidů v noci, bьlo jakorát jedenást hodin — a ten švec toho mynářa spatřil napřed jít. Ale jak ho spatřil, přes potoky — tady sou dva — a dom a dveře vyrazil fšecky, jak u síně tak u setnice. A šefca nemohli spamatovat; jen porád bručel a nemohli na něm slova dostat. A dyž ho přivedli ke svýmu,[3]) tak teprvá povidal, co viděl, že viděl napřed mynářa jít. A f tem se strch takovej řmot jako dyž jede štyrovej forman, praskot. Tatínek ešče říkal: »Bože, to nebudu mít plot, fšecko to bude rozlámaný.« Ale f tem dyš přicházel k rymníku Synkovýmu, kohout zaspíval a bьlo konec.

Ale voni myslili tenkrát, že nebude žádnej plot celej, že to bude fšecko rozdrcený. A zatím ráno dyš stal tatínek, dyš šel vod milířa, tak se šel podívat do zahrady a nebьlo plotu ani teknuto. A f tem taky přišel

švec a polívá plátno. A tatínek se ho ptal, proč utíkal. Von povidal, že byl jich velkej houf a mynářa že poznal napřed jít, tak že ho vopklopila hrůza, »vlasy mně stouply na hlavě jako řebíky a já sem utíkal pryč přes potoky, dveře sem fšecky zvyrážel a u huby pěny, jak sem se lek.« A tatínek mu povidal: »Já sem stál jakorát u milířa, dyš ten houf šel, a já sem se nebál, a ty ses bál.« — »Dybych prej já byl věděl, že seš v boudě nebo u milířa, já bych byl utíkal rači[4]) k tobě.« — »To vím.« — »Do smrti na to nezapomenu, co sem viděl.« A vot tý doby mynářa potom žádnej neviděl.

Týž.

[1]) Totiž plátno. — [2]) T. j. lávky. — [3]) T. j. k paměti. — [4]) T. j. radši.

12. Jak hastrman chodil líhat za kamna

Teťka jim [1]) budu ešče vypravovat vo tom [2]) hastrmanovi. Tak má tetka ch [3]) Polnice bыla ve kvartýru u rymníka tam, u hamerního. A voni dycky mívali povodevřítý dveře. Voni si toho nefšímali až jedenkrát: »Co pak prej to? Dycky máme dveře povodevřítý a dycky jakoby nedo bыl nečím vrzl.« Ale dávali pozor a nemohli nic vypátrat. Až jedenkrát v noci milej chlapík ležel za kamny, jak byly dříf starý kamna. Teď voni se polekali: »Co pak prej to?« Uďáli šramot a chlapík se jim stratil. Aš potom teprvá se ptali lidů a povidali, jak to fšecko dopadá. A lidi ho vidívali podle rymníka chodit. »To prej iného nebude jak hastrman. Von chodí za kamna vám líhat.« Teď se ale ptali lidů, co maji dělat, aby jim jako nemoch chodit, a potom aš šli ke knězovi a ptali se kněza. Tak von jim povidal, aby vzali svěcenou křidu a na tem prahu uďáli křížky [4]) a pokropili svěcenou vodou a aby dali pozor, esi tam ešče pude nebo ne. No ale potom dyš porád vartovali, von uš přestal chodit a bыlo konec.

Týž.

[1]) T. j. mně. — [2]) Obyčejně se říká: *tem*. — [3]) T. j. v Polničce. — [4]) T. j. křížky.

13. Vo jednem lakomcovi.

Můj soused Kuča — po chalupech se menoval Anděl — bыl velkej lakomec. Dyš nekomu pučil desítku, tak aby mu dal pětku intresu. Dyž uš poslední chvílu zabili husu — takovej bыl lakomec — tak se na půlky rozdělili a kerá bыla věčí, vo tu se spolu prali.[1]) A ty kostky dyž von vobral, tak je dal ešče potom na kranec, jak bejval u starejch kamen, a dal do moždířa, dysse [2]) usušily, a utlouk na prášek a zas dal do polífky, aby nic nepřišlo na zmar. Ale peněz už mněl krajáky. A dycky je přeskovávali jeden před druhým, aby druhej vo nich nevěděl. Až jedenkrát otec na něj trefil. Nebыl žádnej doma a von je mněl vysypaný na stole a bílou plachtou přikrytý. Otec na něj hrk a teď von nevěděl, kady kam. Tak ho vodbejval u dveří, aby dál nemoh jít. No dyž ho vodbyl, tak je

zas schrnul do krajáka a zas je skoval f seknici pot policou — takovou mněli starou policu — a potom tam votaď je vyďál a strčil je do štoku do kamen; vykopal do štoku díru.

Potom dyž už mu bъlo zle,[3]) přišel k němu jeho bratr — bъl chudej — aby mu neco poručil, ale von mu neporučil nic. Von k němu přišel a povidá: »Honzo, co pak děláš?« Ale von už nemoh mluvit. Potom zemřel. Ale žádnej ho neporučil Pánu Bohu. Pak přijeli páni, vijou; voni se to dozvěděli, že po něm sou takový peníze. Tak voni je hledali, ale nenašli nic. Jeho švagr Vojtíšek bъl serbusem. Ten ty peníze vysypal do pytla a skoval je Řátkom[4]) pot kůlňu do chmouru. A potom v noci pro ně šel a chtěl je zanest k sobě a vono mu to nedalo jít. Porád mu šlo neco přes cestu proti němu. Tak von se musel vrátit a musel peníze dat spátky, gde byly. A dyš páni vodjeli, tak ty peníze zas museli přinest spátky kandělom.[5])

Ale jeho žena nevěděla, že sou ve štoku f kamnech ešče zazděný peníze. Aš potom nákej Hudeček koupil chalupu po ní a vzal zedníci a přestavoval kamna. Zedníci dyž rozbourali štok, našli tam kraják ze stříbrnejma penězi. Ale mněl se chvilku vopozdit Hudeček venku, tak už je mněli zedníci v župce. Ale dyž Hudeček na ně přitrch, tak si peníze vzal a každýmu trochu dal.

Teď ale po tem můj otec pálil ve vobecním lesi milíř a dycky chodíval dom, dyž vopravil milíř, a zas tam šel za hodinu nebo za půl druhý. Ale jedenkrát dyž bъlo tak ale jedenást hodin, šel taky z domu, a co se mu přitrefilo, to nám ani nechtěl říct. Tule u roha Anděla nebožčíka potkal. Ale jak se lek, to žádnej neví. Vrátil se spátky a k milířu už nešel, až bude dýl.[6])

Týž.

[1]) Totiž Anděl a žena jeho. — [2]) T. j. když se. — [3]) T. j. když byl na smrt nemocen. – [4]) Nom. j. č. je *Řádek*. — [5]) T. j. *k Andělom*. Předložka *k* splynula se slovem: *Andělom* v jedno slovo. — [6]) T. j. déle; rozuměj: až nebude dlouho do svítání.

14. Vo pacholkovi a hastrmanovi.

Tady bъl jeden pacholek a musel taky nebejt hloupej. Jedenkrát se setkali z hastrmanem. Von nevěděl, že je to hastrman, bъl jak myslivec voblečenej. Tak se dali do řeči a kamarádili, asse[1]) tak skamarádili, až von chodil pacholek s ním do rybníka.[2]) Ale von mu hastrman řekl, co si má udělat, aby k němu nemněl moc: vyhrnout kapcu z levý strany, tak že k němu může chodit do rymníka. Dycky se jim voda rozdělila a voni tam vešli vobá. A to říkali, že dyš tam přišel, kolik dušiček vysvobodil, že byly v hrníčkách po kranci a křidličkama přikrytý. A von dycky pacholek šel a dycky ty křidličky pozbih.[3]) A zas tam votaď z rymníka ho vyvedl hastrman a zas si dali slovo, gde se sejdou. Chodili spolu na jarmaky a na pouty. A taky se mu uďál hastrman kolikrát koněm a pacholek ho vedl na prodej. Ale vohláfku dycky si z něj musel vymínit

protože by nebьl moh utect. Vona bьla s toho lyčáku, vijou. Jedenkrát dyž ho prodal ten pacholek, tak ho přivedli ke kovářovi a chtěli mu přikovat taky potkovu. A von se jim stratil, kůň, a uďál se zajicem a bьlo po koňovi. A dyš ten zajic utek za ves k rybníku, tak se jim vyřechtal a houp do rybníka.

Týž.

[1]) T. j. *až se*. V rychlé mluvě slova *až se* splynula v jedno slovo a *ž* před *s* změnilo se v *s*. — [2]) Vypravovatel někdy říkal: *rybník* a někdy: *rymník*. — [3]) T. j. pozdvihl.

15. Vo Žákovici.

Naša maminka a tatínek dycky vypravovávali vo tý Žákovici. Až bude vojna, že Žákova Hora a Vortová moc lidů zachová. A to se stalo ve švejcký [1]) vojně. Jeden falář tady s Kláštera utekl přet Švejdama ze žákama do lesa a na hoře se skovával před něma. Proto tý hoře říkaji »Žákova Hora«. Je tam studňa a u tý studně ten kněz stratil stříbrný klíče; tak proto tam říkaji: »Stříbrná studňa«. S tý studně de voda na Cikhaj a sem a teče do Sázavy. Je to náramně velká studňa; může bejt jako půl tý setnice. A je tam moc dobrá voda a náramnej potok z ní teče vody. A vokolo ní je kamen bílej jako mramor a kolem do kola je bukovej les.

Nebožčík otec říkával, že pod Žákovicou [2]) sou v zemi kúželky zlatý a kuličky dvě a král [3]) zlatej. To říkali: »Na ten je vystavenej Žďár.« [4])

Pot tou Žákovicou musí bejt koňáci, protože z ní se prejščí pramen jako moč vot koní. Říkávalo se, že se tam propadli koňáci. A jeden kovář šel taky kovat ty koně. Vona se zem vodevřela a von tam fběch. [5]) A bьl tam rok a za rok ho propustili. Zasejk se zem vodevřela a von vešel [6]) ven. A místo peněz mu vot toho kování dali do košíka kobylinců. A von povdal: [7]) »Co pak se s tým ponesu?« Tak je vysypal. Ale neco mu vostalo za tejma žebrama f košíku. A dyž vešel ven, voni to byly samý dvacetníky. A von se vrátil a chtěl to zebrat a uš to bьlo stracený.

Taky tam ešče bьla děvečka. Šla do lesa na dříví. Najednou se zem před ňou vodevřela a vona tam vešla. Taky tam bьla rok. Prala tam a vostatek jim ďála inší prácu. A za rok zas ju pustili ven. Ale vono se jí zdálo, že tam bьla chvilku. Šla tam vocaď a voni jí taky zaplatili tejma kobylincama. A vona přišla za dveři a vysypala to fšecko. A co jí vostalo za límcem, s toho mněla dukáty. Pak se vrátila, šla pro kobylince a kobylince už byly pryč.

Týž.

[1]) T. j. švédské. — [2]) Nominativ je *Žákovica*. — [3]) T. j. král kuželkový. — [4]) T. j. za toho zlatého krále kuželkového vystavěno bylo město Žďár. — [5]) Slyšel jsem vysloviti *f* místo očekávaného *v*. — [6]) T. j. vyšel. — [7]) Vypravovatel, jako mnozí jiní lidé, řekl někdy: *povdal*, ale častěji říkal: *povidal*.

16. Vo Čertovým kamèně.

Tule rovno na tý zahradě — nedy to blo Synkovo, teď je to Beranovo; přišla k prodání za misu šišek — stavěli kostel. A neďáli to s Pánem Bohem. Dyž votcházeli, neřekli: »Pámbu rač práce požehnat.« Jak mněli kus vystavíno, tak jim to čerti vodnesli až na Tisůfku. A tam je podnes velkej kamen, řikaji mu »Čertů kamen«. Jak s ním uhodili, von puk a na dvě půle — já sem přes tu půlu šel — se roščíp. Přes tu puklinu je udělanej mostek a pod ním sou nehorázný díry. Dyby tam sklouz, tak do smrti tam vocaď žádnej nevejde.[1]) Pak je tam znat dveři jako u kostela.

Týž.

[1]) T. j. nevyjde.

17. Vo křipce.[1])

Dyš sem chodil do lesa, pot Skalkou s kamarádama dvouma v lednu, skátěli sme strom a z něj vylít fták. A my sme běželi po něm a kamarádi povidali, to prej je křipka. A běželi sme se dívat do stromu a našli sme hnízdo a f tem hnízdi byly vajíčka. Teď sme se zešli f poledne k vohňu. Dysme[2]) pálili — pekli sme si brambory — tak ty hoši povidali: »Vona má křivej zobák ta křipka. Vona se z brabencem hádala. Brabenec jí povidal: »Počkej, až budeš mít mladý, šak já ti je vyščibrám.« A vona mu povidala: »Až já budu mít mladý, ty budeš dávno spat.«

Vono se nemůže vajíčko naklubat, až jí ho mráz rostrhne a teprvá se vylíhne. To mládě nemůže proklubat skařoupku — skařupinu —, protože má křivej zobák. Tak se nemůže vylíhnout až v lednu mněsíci, až mu mráz rostrhne vajíčko. To je pravý.

Týž.

[1]) *Křipka* je pták křivka nebo křivonoska. Slovo »*křipka*« vzniklo ze slova »*křivka*« takto: souhláska *v* změnila se v *b* a souhláska *b* před *k* změnila se v *p*. Ve Škrdlovicích a na Cikhaji slyšel sem vysloviti: *křifka*. — [2]) T. j. když sme.

18. Vo Fejtkovi.

Tak tule bl nákej Fejtek. Von nidá nestonával. A von řikával špásem: »Já spíš si nedám zvonit, až budu mít tu chvilku ke koncu.« A vono se mu to potom vyplnilo. Stál u vokna a řek dětům: »Dite a dejte mně zazvonit.« A skátěl se a blo po něm.

Týž.

19. Co můj otec viděl na pastvě.

Dyž jednou otec pásíval voli[1]) pohunkama[2]) — ale dřív honívali brzo, vo dvouch hodinách, třeba vo půlnoci.[3]) — Jedenkrát tatínka zbudili můj dědoušek vo půlnoci. A von hnal a musel ty druhý ešče u Zichů budit — voni pásívali na Zichovým. Dyž je zbudil, tak hnali na ouvehlu

a uďáli voheň a lehli si vokolo vohňa. A ty druhý usnuli. A přišel takovej pes velkej, voko mněl každý jako vejce. A tatínek nespal; díval se, co bude dělat. A von přišel k vohňu a pěkně se zatřás a voheň jim uhasil. Tatínek ale mněl tu chvílu strach; aš potom je probudil ty druhý a tady jim to vypravoval, co k vohňu přišlo, že přišel takovej velkej pes a zatřás se a že voheň udusil. A voni se s ním vadili, že je mněl probudit, že by mu byli nařezali. A to, myslím, by nebyli uďáli. A pak že se stratil a bьlo konec. Týž.

[1]) Akkusativ mn. č. životných podstatných jmen rodu mužského rovná se Nominativu. — [2]) Předložka *s* je vypuštěna. — [3]) Vypravovatel zamlčel hlavní větu.

20. Vo nedjedech [1]) a vlcích.

Nedjedi a vlci se drželi v našejch lesách. Naša maminka řikaly — už byly f Setňově vdaný — že přišla jednou velká povodeň a přinesla vlka aš k samýmu voknu. A nedjedi taky tady byli. Viděli je v lesi a museli je střílet. To bьl samej les kolem do kola aš k samýmu Setňovu. Jak sou ty nový chalupy — řikaji tam na Sebranci — to bьl samej vysokej les. Týž.

[1]) T. j. medvědech.

21. Co se mýmu kamarádovi přitrefilo.

Můj kamarád šel do Škrdlovic a jeden ho vyprovázel. Dyš přišli ke Kaňovýmu potůčku, tak mu povidal: »Já s tebou dál nepudu; tady straší.« Vono tam strašívalo, světýlka tam prohnaly moc lidí. »A já se bojím.« A ten mu povidal: »Neboj se.« Jak přešel ten potůček, kamarád se votočil a šel spátky. A jak vod něj kamarád vodešel, vyskyt se člověk a šel s ním porád na straně. A ten mněl strach, tak utíkal a ten taky. A šli spolu porád a nic neřikali. Kamarád nemluvil k němu a von k němu. Šli přes celý Škrdlovice aš k silnici. U silnice se rozešli a ten člověk povidal kamarádovi: »Máš čas,[1]) žes ke mně nemluvil!« — Pot Škrdlovicama bьl hroznej rymník, teď je to loukama. Týž.

[1]) T. j. štěstí.

22. Vo říběti, co strašilo.

Ponocnej Peňáz — už je kolik roků nebožčík — vypravoval, že dyš ponocoval, že vyběhlo říbě z Beranovýho dvora, podobu koňa, ale vrata byly zavřítý. A to říbě s tejch vrat[1]) a běželo před ním nahoru po fsi. A von šel za ním — bьl vojákem, kaprálem na koněch — tak se strašidel nebál. Šel za ním, kam pude utíkat. A vono běželo, až na konci dědiny se votočilo a běželo zasejk spátky. A von za ním, kam pude. A vono zas do tejch zavřítejch vrat a tam se mu stratilo. Týž.

[1]) Třeba si doplniti sloveso: *vyběhlo.*

23. Vo kocourovi.

Tohle bude pro smích, vijou, neco. Tak chodíval k nám na půdu kocour. A von dycky s půdy skočil do síně. A bыla podlaha prkená, tak vono to dycky řízlo. Má žena se bála, že sou to zloději. Až jedenkrát bыl tady nájemník v druhý setnici. Dyš sem zasejk jednou v noci ten šramot uslyšel, tak já na bratra. Povidám mu: »Roži tříšku« — jak byly ešče bukový — »a pudeme, co to je.« Já sem zbudil nájemníka a von šel se mnou. A deme do kuchyně a von povidá: »Posvítíme do peci a von tam leží.« Tehdivá se topilo f pecách. A von tam leží u uhlí kocour. A von povidá nájemník: »Já prej ti povím. Vem pytel a nastav ho na usta.«[1]) Dyssem[2]) ho nastavil, tak von povidal: »Teďka prej rožeme tříšky a hodíme je do peci a von nám skočí do pytla.«

A dyš sem to tam hodil, kocour šup! do pytla. Já sem povidal: »Co s ním teďka budem dělat?« Von povidá: »Vytáhni mu vocas s pytla a dej ho na prah a usekni mu ho.« A dyssem[2]) mu ho usek, tak sem ho ešče tlouk s pytlem a utlouk sem ho. Myslil sem, že už je po něm. Tak sem vzal lopatu — ani sem ho nechtěl do ruky brát — a vyhodil sem ho ven. A potom sem si spomněl: »Jářku, je to v zimně, můj bratr tě stáhne a budeš mít pytlík.« Ale von uš kocour bыl pryč.

Tady šli ponocný. A von ten kocour dycky šel na kousek a vyskočil a mlátil sebou vo zem. A voni myslili, že je to strašidlo. Tak voni spátky a kolem a vedle Řátkovejch. A potom sem k nám přišli a tady to vypravovali, že u nás straší. A my sme se jim smáli, co sme uďáli, a vono je potom bыlo hamba, že se bójí kocoura.

Týž.

[1]) Otvor v peci. — [2]) T. j. když sem.

24. Vo tem psovi, co strašil.

To je istá pravda vo tem psovi. Tady vostával soused kožešník a na jeho dvoře vycházel pes černej, červený voči, a dycky dyž negdo šel v jedenást, f půlnoci, v jednu hodinu, tak se vokázal a šel s ním. Ale nic mu neuďál, jen se ho chyt a šel s ním aš k jeho stavení, pak se votočil a šel zas spátky. Ale každýmu se nevokázal. Dyš sem byl chlapcem, vypravovali si to sousedi u nás na besedě. To už může bejt tak pětatřicet roků. »Dneska sem ho zas viděl« — anebo soused přišel k nám a povidal: »Pojte, podívejte se, tule je.« A dyž negdo byl srdnatej a řekl: »Poď, já pudu s tebou a podívám se« — tak pes už byl pryč; každýmu se nevokázal. Vokazoval se jen tejm, kerej se ho bál. Ponocnýmu se taky vokazoval. Tehdivá se ponocovalo pořítkou,[1]) dycky dvě čísla spolu.

Kovář *Jan Fijala*, 40 let starý (r. 1900).

[1]) Nominativ j. č. je *pořídka; pořídkou* znamená: *po pořádku, podle čísel domovních.*

25. Jak voják zabil selku.

Jedna selka — menovala se Čápka [1]) — ze Sekňova, š čísla druhýho, šla na jarmak. Řekla můžovi — bla teprvá dvě leta vdaná —, že by ráda šla na jarmak do Novýho Mněsta něco koupit na děcko. Votaď se de do Štálovejch Kopajin — to se tak menuje les — a ze Štálovejch Kopajin se přide zas na Vaškovy louky a z Vaškovejch louk ke Sklenýmu. Za Sklenýmn se přide do Bratraňovic; to je les, to se tak říká. A tam votaď se přide do Vlachovic a za Vlachovicama, to zas bude les. Ten les se menuje Vochoza, to patří k Novýmu Mněstu. Hodinu dobrou musí [2]) přez něj jít. A s tý Vochoze uš přide [2]) do Mněsta.

A bestoho šla, myslím, bosá a dyš přišla do hulice, do mněsta, tak se vobouvala. A ten čas tam byli vojáci, koňáci. A jak přišla mezi boudy, jeden voják — jak vojáci špacírujou, museli mít náký pohodlí [3]) — ju uviděl. Tak porád jí bl na patech.[4]) Voni uš to taky ty druhý vojáci pozorovali, že za ňou porád chodí. A taky cibilský lidi dávali pozor, že porád u ní je. Potom dyš si to koupila, co potřebovala, tak šla ke kostelu. Tam je kolem do kola taras. Von je naprostřed mněstě. A vona si ty hadýrky, co koupila, na tem tarasi vázala do huzlíčka. A dyš si to svázala, tak si to dala na záda. Mněla na pilno utíkat dom. Ale ten voják, jak se hnala, zrovna za ňou. A tak daleko za ňou šel porád lesem pozadu, až honem doprostřed lesa. Šak je tam posavad vobrázek. A teď dyš přišli naprostřed, von doví [5]) proč vytách šavlu a zabil ju. To blo g hrůzi. A teď jak ju zabil, fšecky zvony se v Novým Mněstě spustily samy vot sebe. Teď se strh ve mněstě takovej poprask. Voni uš to čuli. Tak teťka vojáci začali troubit na vojsko, aby se zešli dohromady. Ale von spěchal, von taky tu chvílu přiběh. Dyš tu mrtvou přinesli do mněsta, tak ju dali na máry. A vojsko musilo přijít fšecko, co tam blo, a každej musil vytáhnout svou šavlu a na tu mrtvolu položit. A komu se ta šavla mněla vopotit, ten že to uďál. A co jich vojáků na ňu položilo šavlu, žádnýmu se nevopotila. Aš ten, co ju zabil, položil, tak ju mněl poškvrněnou, zrovna se na ní ukázaly kapky krve. Bestoho, myslím, ešče bla zakrvácená. Lidi ho znali, že to inej neuďál jak von, protože ho viděli k lesu běžet. Vojáka vzali a zavezli ho pryč. Nido neví, jak s ním dopadlo. — To už je pár let; to se stalo za tatínkový pamněti.

Jakub Fijala.

[1]) T. j. Čápová. Příponou *-ka* tvoří se od příjmení jména manželek. — [2]) Třeba doplniti podmět: *člověk*. — [3]) T. j. prázdno, dovolenou. — [4]) Některá podstatná jména rodu ženského vzoru *ryba* mají v lokale mn. č. koncovku *-ech*. — [5]) T. j. kdo ví.

26. Vo děfčeti, co mnělo f sobě hada.

Za mladejch let maminčinejch pásli krávy — jak se dříf pásilo — v lesách. Voni [1]) s kamarátkou pásly a krávy se jim rostřečkovaly. A voni za něma háněly,[2]) aby je dohonily. A dyš se hodně uháněly, tak ta kama-

rátka její mněla velkou žížeň. Tak hubou padla do potůčka — jak teče vot studánky potůček — a napila se. A f tem polkla mladý hádě. Ale pár dní neřikala nic, ale potom to začalo v ní žrát. Jak mněla dost mlíka — musili jí dávat samý mlíko — tak jí to tak moc nežralo, a jak nemněla, tak jí to moc žralo, až g krůzi; ryčela pro živýho Boha. Dyž uš to trvalo pár neděl — protože to v ní růstlo — jeden druhýmu [3]) chodí a poraďujou se, co by s ňou mněli dělat, ase [4]) potom uradili. Tak uvařili hodnej hrnec mlíka a do škopíčka ho musili nalit a ju uvázali za nohy ke stropu. A hubu musela vona vodevřít, aby ta pára šla s toho mlíka do ní. Ale dyž ju uvázali, tak nesmněl žádnej f seknici — ani živá duša — bejt. Ale voni si provrtali nebozískem ve dveřích dírku, aby mohli vidět, aš to do toho mlíka sklouzne, aby ju mohli hnetka vodělat.[5]) A dyž jí to uďáli a šli ven, tak to hubou vystrčilo hlavu ven a dívalo se po seknici — tak aspoň půl střevíce — esi tam hdo [6]) je. A dyš tam žádnej nebyl, tak uďálo žbluňk! do škopíčka. A dyš to tam fklouzlo, tak voni vylítli, vodevřeli dveře, škopíček voďáli a ju taky. A potom dyš to voďáli, tak to vzali a prohlíželi. Tak uš ten had bъl skotnej; to nemůžu říct, kolik už mněl háďat f sobě.

Ale po tem, dyš to vodbyla, tak nebъla dlouho živa; zemřela f krátkým časi. To se stalo ch [7]) Polnice; má maminka pocházela s Polničky a ta to vypravovala.

Týž.

[1]) Totiž: maminka. — [2]) T. j. běželi. Sloveso *hdnět* je iterativum slovesa *honit*. — [3]) Dativ bez předložky *k*. — [4]) T. j. *až se*. Slova: *až se* v rychlé mluvě splynula v jedno slovo, při čemž skupina *žs* splynula v *s*. — [5]) T. j. oddělati. — [6]) Zpravidla se říká ve Světnově: *gdo*. Vypravovatel sám říkal častěji: *gdo*. — [7]) T. j. *v* Polničce.

27. Vo hadovi.

I.

Teďkej ešče jeden kousek, taky vo takový potvoře. Maminčina kamarátka pocházela s Polničky vod Hrpků.[1]) Jak maji sedláci za humny pole, mněli nasazený brambory zrovna vedle stavení, vedle stavenîho.[2]) Ná a dyš potom přišlo na vokopávání, von jí poudal [3]) hospodář: »Tady prej to nestojí za vovorávání, mohly byste to ženský vokopat.« Tak voni [4]) vzaly děcko — mněli malý děcko třeba tule jako naša Pepinka — a šly vokopávat. A děfče chtělo jest; to víme, taková slota sce jest porád. Tak vona mu šla pro jídlo z hrníčkem a vzala mu polífky bílý s kroupama. A vzala mu talířek taky a nalila mu na talířek a dala mu žlicu a povidala mu: »Teďka prej Pepinko papej« A vona si pěkně hačlo [5]) a vzalo žlicu a jedlo. A voni [4]) šly kopat. Děcko bъlo ticho. Ale za neakou [6]) chvílu začalo křičet a žlicou mlátit: »Nejez samý mlíčko, taky jez poupy!« [7]) Ale voni [4]) si toho nefšímly a kopaly porád. Dyž uš to trvalo dlouho, tak vona běžela k němu a von to bъl had s ním. A dyš přiběhla matka děfčeti,[8]) had utek a stratil se. To je jistá pravda. To děfče bъlo maminčina kamarátka.

II.

U Hrpků mněli krávy. A ta jedna, jak přišla domu s pole, dyž ju přihnal pasák, tak jim zařvala, ase[9]) chlív zatřás. Teťka nevěděli, co krávě je; dycky mněla půl vemena vycecanýho. A dyš spozorovali, že na poli bɩl had u toho děcka, tak je napadlo, že ten had tu krávu cecá, protože kráva, dyš přišla s pole, dycky zařvala, dávala znamení, že už je doma. Voni vartovali. Dyš přišla kráva s pole, tak si provrtali heskou díru ve dveřích a dívali se skulkou.[10]) A had pěkně se vysoukal z díry a pěkně se postavil na vocas a pěkně cecek do huby si vzal a cecal. Teťka povidali: »Ahá! proto ty dáváš takový znamení, dyš přideš dom!« Tak hnetka věděli, votkaď se had vysoukal z díry. Sezvali, dyž vodešel dobytek, sousedi,[11]) hledali ho, až ho našli. A uš prej bɩl tlustej jak malýho děcka ruka. A s krávou už nebɩlo nic. Ryčela, dyš přišla dom, jak už ju nechodil cecat. Musili ju prodat. A dyž ju převedli do inýho chlíva, neďála nic a dojila jak indá.

Týž.

[1]) Nominativ j. č. je *Hrbek*. — [2]) Vypravovatel se opravil. — [3]) Vypravovatel častěji říkal: *povidal*. — [4]) Totiž ty ženský. — [5]) Mluví-li se o děvčeti, mnozí lidé užívají v minulém čase rodu středního, i když podmět je rodu ženského. — [6]) Vypravovatel říkal někdy: *ndkej* a někdy: *neakej*. — [7]) T. j. kroupy; dětská výslovnost. — [8]) Dativ bez předložky *k*. — [9]) T. j. *až se*. V rychlé mluvě slova: *až se* splynula v jedno slovo: *ase*. — [10]) T. j. skulinou. — [11]) Akkusativ.

28. Vo světýlkách.

Já inšího sem nic neviděla jak jednou dyš sem bɩla děfčisko, poslaly mně maminka pro chlebíček. Přišla sem z lesí,[1]) šla sem na večeřu pro něj Kučírkovi,[2]) von ho prodával. Bɩla tak devátá nebo desátá hodina, to jistotně nevím, ale uš to bɩlo dlouho.[3]) U potoka je chaloupka. Teď dyš sem přišla k tý chaloupce na dvorek, tak u hnoja světýlka — hodnej chumáč jich bɩl — jedny vejš, druhý níž vyskakovaly a dupaly. Já sem šla vokolo nich, stranou na kousek vod nich, a dala sem jim pokoj. Maminka mně povidaly tolik: »Ňákej taky se světýlkám vozval a von mněl před nima co utíkat, jak se za ním hnaly. Utekyl dom a vlezyl pod řiticu nebo pod díž a světýlka po něm dupaly. Zdupaly mu palicu[4]) pod dížou.« — Tak já sem se světýlkám nevozvala a voni mně daly pokój. Ale jak sem přešla potok, voni fšecky cupaly na kousek za mnou. Já sem přišla Kučírkovi a že se teď bojím dom, že za mnou letěly světýlka. A von povidá: »Neboj se nic, já pudu s tebou, já tě vyprovodím.« Tak šel se mnou ven na kus a nigde nic. Světýlka se uš stratily. Tak sem šla s Pánem Bohem dom a von taky dom.

Výměnkářka *Vincka Tlustošová*,
85 let stará (r. 1900); † 1902.

[1]) Genitiv mn. č. podstatného jména *les*. — [2]) Dativ bez předložky *ke*. — [3]) T. j. pozdě. — [4]) T. j. hlavu.

29. Vo tem ščedrým dnu.

Na ščedrej den udělaji si žemličku a pak je kaša jahelná a hrášek a jablíčka a voříšky na večeřu. Při večeři hospodyň veme kousek fšechnýho: žemličky, kaše, hrachu, celý jablíčko a dva voříšky. To veme prvně než začnou jest a dá si to sušit do trouby, aby to nesplesnivělo. Potomejk[1]) to fšecko dohromady rostluče v moždíři a tu moučku si dá na misu. Dyse[2]) omladí kráva, tak udojí prvně tý kravice[3]) mlíka a to mlíko dá do tý moučky. Teď jí to nese na misi a: »Na, kravičko, tu máš pomlásku[4]) vot ščedrýho dne« a dá jí to. Táž.

[1]) T. j. potom. — [2]) T. i. *když se*. V rychlé mluvě slova: *dyž se* splynula v jedno slovo a souhlásky *žs* splynuly v *s*. — [3]) T. j. kravičce. — [4]) T. j. pomlázku.

30. Co sem viděl na čekání.

Tak chcou [1]) vo tem strašidle vědět. Jedenadvacet roků sem chodil na čekání, nigdy sem nic neviděl. Ale jednou v noci mně to prohnalo. To už může bejt nějakejch deset, dvanást let, eščе byla Zichova pazderňa. Šel sem jednou na čekání v zejmně.[2]) Dyš sem šel do lesa, neviděl sem nic. Dyš sem šel spátky, bylo tak dvanást hodin. Dyš sem přišel proti tý pazderni, tak svítil mněsíc jako ve dne. A teď najednou se mně tu vytyčilo na cestě jako schoř. Myslil sem, že ten schoř de ze Zichový pazderně. Schodil sem flintu z ramena a bác! střelil sem na to. A vono to šlo pomalinku, tak sem za tym [3]) běžel hodnej kus. Mněl sem to porád na dva kroky přet sebou. A dyš sem na kus za ním běžel, tak sem si myslil: »Co za tebou poběhnu?« Namněřil [4]) sem po druhý a střelil sem na něho. A dyssem [5]) střelil druhou ranu, vono se to vobrátilo proti mně jako velký tele. Já sem ale — mněl sem papuče, ty sem zahodil — vono to šlo proti mně — a utíkal sem domu. A byl bych vyrazil dveři v domně, jak sem utíkal.

Teťkom ráno sem šel přezvědít tu věc. Nebylo docela ničeho známýho, jen ty rany, kam padly na sních. Kady sem šel, má stopa byla, ale po tem schořovi a teleti nebylo žádný stopy, docela ničeho, ani zmínka. Bačkory sem našel; ty ležely f tem pořátku, jak sem je zahodil. Vot tý doby nigdy nic.

Voni se mně ráno smáli, dyš sem jim to v rychtě vypravoval, že to nejni pravda. Přet tym sem nigdy nic nevěřil, ale vot tý doby uš to se mnou škubalo, jak troubil jedenást hodin.

Řezník *Ignác Vajs* (r. 1900).

[1]) To pravil vypravovatel ke mně. — [2]) Ve Světnově se obyčejně říká: *v zimně*. — [3]) Obyčejně se říká: *tým*. — [4]) T. j. namířil jsem. — [5]) T. j. *když sem*. V rychlé mluvě slova: *dyž sem* splynula v jedno slovo a *ž* před *s* změnilo se v *s*. Někdy v tomto případě je slyšeti: *dyssem* (dvě *s*) a někdy: *dysem* (jedno *s*).

31. Jak se Roučka bil z hejkalem.

Roučka nějakej s Cikhaje — otec tohole Vincka — šel ze Sekňova domu na Cikhaj. A na Žlebech slyšel hejknout na Řebeně.[1]) Von se mu vozval. A dyš se mu vozval, tak hejkal byl u něj. Nečekal dlouho. Takovej malej chlapeček šedej. A von si povidá: »Co ty kluku tady chceš?« a dal mu facku. Jakej byl Roučka! To byl vobr. A von mu ji zas vrátil tu facku, ten hejkal. »A já dyssem uhodil, tak to bylo jako do kožichu, a já sem dostal ranu jako palicou.« Von mně to vypravoval na Cikhaji na bělisku u Hamanů. »Teď sme se spolu bili aš tam pod hranice, až na Jestřebí. A potom se mně stratil. A já sem sotva došel dom, byl sem samá modřina. Mněl sem celý záda černý.«

Zedník *Jan Fijala*, 64 let starý (r. 1900).

[1]) Název lesa.

32. Jak vrchní Udlich po smrti jezdil.

Tak sme pařili v jednem lesi — v Březině — plátno. Jel kočár vot Kláštera s párem koňma. Přijel g dědině a vobrátil se k lesu a zas ke Klášteru. Vot Kláštera po silnici zasejc spátky. Zas vokolo lesa. Zasej pryč ke Klášteru. Po třetí dyž jel, zas přijel g dědině a zas k lesu. Jako chlapec sem povidal: »Tatínku, dyť von má fšady rovno.« A tatínek povidá: »Do[1]) ví, kady ho čert nosí.« Přijel ke splavu. Jako dyš ten můj barák veme a do vody zink! »To ti vylil hlubáň![2]) Ráno pudeš na ryby.«[3]) Tam votaď přišel vítr do toho lesa, dříví se vohejbalo až g zemi, suky[4]) padaly vedle vohňa, museli sme se zebrat a utíkat dom. Ráno sme přišli; bъlo jako dyž vymete, nebъlo nic poškozíno. F tem kočáře jezdil vrchní Udlich.

Jan Janouš, 81 let starý (r. 1900); † 1903.

[1]) T. j. gdo (kdo). V náměstce *gdo* odsouvá se *g* jen ve rčení: *do ví.* — [2]) »*Hlubáň*« »je na loukách voda vylitá, kerá málo vottýká« (Jakub Fijala). — [3]) Totiž do té hlubáně. — [4]) T. j. větve.

33. Vo praský[1]) leberiji.[2])

Bъlo to vosumaštyrycátým[3]) roce vo svatým Duše f pondělí vo půl dvanástý hodině. Chystala se mynáž. Přiběch kaprál a křikl: »Ven šakumpak!« A tambor tlouk. Mynáž sme nechali a museli sme ven. Pucoval sem právě svý černý kalhoty. Hned sem je slík a hodil na postel a modrý sem chytil z řebíka a ftrch sem je na sebe. Šli sme s kasáren na Příkopy. Študenti nechali si na rosmarku[4]) sloužit mši svatou a pak táhli k Vindišgrecovi dělat kočičí muziku. My sme je rozehnali a voni táhli na Příkopy do jednoho domu »Ke třem knížatum.«[5]) Voni mysleli, že pudeme za něma do toho domu, ale my sme vostali stát naprostřed ulici. A teď jak sme se tam postavili, tak hned na nás s toho domu stříleli. My sme chytili

kvéry a chtěli sme taky střílet a oficíři začali křičet: »Nestřílet!« My sme si povidali: »Co pak ste nás vyvedli na popravu?« Dali sme kvéry do pokoje.[6]) A ve vokně se vokázal jeden vod nich, komendant. Oficíři na něj mluvili, jen aby šel dolu. A von se tlouk na prsa, jesli mu stojí za jeho živobytí. A voni že jo, jen aby šel dolu. Vzali fiakra oficíři, sedli s ním a jeli k Vindišgrecovi. A von Vindišgrec mu dal na rozmyšlenou na dvě hodiny, aby si rozmyslili, co by s Prahy moh udělat. A přijeli s ním spátky. My sme tam museli stát, aš přijeli spátky. A teťka votevřeli kočár a ten študent slez dolu a šel do toho domu. A naše oficíři zasejk každej šel, kam mu patřilo, na svý místo. Teď sme šli do svejch kasáren a jednejma vraty sme přišli a druhejma sme už zas museli s kasáren a usme[7]) tam nepřišli, už ne. A teťka zas na tu hulicu přídeme na to místo, gde[8]) sme napřed vytáhli.

Teď se stal takovej — ze fšech stran, s půd, voken, ze sklepů a s křížovejch hulic na nás stříleli. Na křížovejch hulicích nás nejvíc padlo. Za malou chvilku bыlo půl kumpanyje pryč. Museli sme přes pobitý přeskakovat. Leželi třeba tří vedle sebe, ba arci. Z Velký Losenice jednomu — mně se zdá, že se menoval Černý — prošla kulka skrz vobě stehna a druhýmu ešče prorazila stehno. A teď sme přišli do Novejch Alejí k jednomu domu rostavenýmu.[9]) Tam jich nejvíc bыlo nalezlejch, tam nejvíc na nás stříleli. Tam sme to přetáhli a táhli sme dál. A teď přišel pěšky jenerálmajór vot Kamenýho mostu a hejtman dával jenerálovi raport, jak se to tam vedlo, s toho domu že nás nejvíc padlo. A von zasejk mu povidal, že to moh nechat vyšturmovat. A hejtman mu povidá, co s tejma párma dětma si tam pomůže, že na nás schodí jedno lešení a že bude vodbytej. A teď nato majór vytrch šavlu a křičí: »Granatýři, napřed!« A teď uďál tři kroky a vot toho domu trefila ho kulka do čela. A von nešel naspátek, ale po ní. Dysse [10]) strom skátí, větve se votřasou, ale von ani se nepohnul, tak pad jako dyž dřevo padne, ani jedna žíla se v něm nehnula. A teď hejtman dyž viděl, co se stalo, dal hned coufnout a tahli[11]) sme spátky. A toho majóra vzali na kvéry a dali ho k tejm jeptiškám, co sou na Novejch Alejích.

Tam votaď sme tahli přez železnej most do oujesckejch [12]) kasáren a tam sme trvali přez noc. A ráno vo štyrech hodinách sme vytáhli na Rolencberk [13]) k prachovnám. A tam sme leželi vot svatýho Duchu až do císařskýho posvícení. Hned ze začátku, jak to bыlo, kamarád mně povidá: »Bratře, už ji tam máš.« A já sem povidal: »Co pak?« — »Dyť seš celej f krvi zavřitej.« A já sem tady se podíval a sem pocezenej vot krve. A teď sem vzal hrst krve, rukou sem ju chmát a zahodil sem ju a povidám: »Nejni to tak zlý, dyš to necejtím.«

Výměnkář *Jozef Lempera,* 82 let starý (r. 1900).

[1]) T. j. pražské. — [2]) T. j. rebeliji. — [3]) Lokál bez předložky *v*. — [4]) T. j. nynější Václavské náměstí. — [5]) Koncovka *-ům* zněla mi v tomto případě krátce. — [6]) Ve Světnově se říká: do *pokoja*. — [7]) T. j. *už sme*. V rychlé mluvě slova *už* a *sme*

splynula v jedno slovo a *žs* splynulo v *s*. — [8]) T. j. kam. — [9]) T. j. nedostavěnému. — [10]) T. j. *když se*. Vypravovatel slova: *dyž* a *se* vyslovil v rychlé mluvě jako jedno slovo, při čemž *ž* před *s* se změnilo v *s*. — [11]) Vypravovatel, jako mnozí jiní lidé, vyslovoval ve slovese *tdknouti* někdy dlouhé *a* a někdy krátké *a*. — [12]) T. j. *oujezdských*. Skupina *ds* změnila se před *k* v *c* a souhláska *z* změnila se před *c* v *s*. — [13]) T. j. Laurenziberg, č. Petřín.

34. Vo lásce nebo láskování.

Každej rok sme museli dělat půl štvrta sáhu drev z lumera. A taky sme tady chodili na lásku pět, šest dnů. V lesi sme dělali příkopy anebo se sázely smrčky. Za to sme si chystali trávu v lesi a chodili sme vyčitý[1]) dni do lesa na dříví. Drápelí sme dávali na hromady a ty se zapálily. Sklenskej myslivec Vašátko nám říkal: »Budete něgdy rádi, dyš takový dříví dostanete do peci.« A už je to tak.

Výměnkář *Ignác Koráb*, 80 let starý (r. 1900).[2])

[1]) Častěji se říká: *vyrčitej* den. Je to den, kdy se smí choditi do lesa na suché dříví. — [2]) Ignác Koráb pochází z Telecího u Poličky; ve Světnově žije už přes 50 let (r. 1900).

35. Vo hejkalovi.

I.

To může bejt tak f šestasedumdesátým roce tole. Šli sme z mlejna vot Strže; bylo to vo půl jedný v noci; tatínek, má tetka Janouška a já. Bylo mně tehdyvá vokolo devatenásti, dvacíti roků. Přídeme naproti lesu Upšině [1]); je to ve fasí strčanofským. Tady se vozve hlas třikrát po sobě: hej, hej, héj! Tetka povidá: »Slyšíte ho?« Tatínek votpověděl: »Slyším. Jen poď pryč.« Tetka se ptala: »Co je to?« A tatínek povidá: »To je hejkal.« Vona se chytla šosu a držela se šosu a hejkal zas hejkl blíž k nám. Přídeme tak ale sto kroků dál, hejkl v druhým lesejku. Přídeme na rozhodní cestu a von hejkl proti nám. Přídeme dálejc, hejkl pod náma v druhým lesejku. Přídeme k první chaloupce, k Sáblíkovejm, hejkl štyrycet kroků za náma. Pak uš sme neslyšeli nic. Jen sme slyšeli fouknout, jak se nese poledník.

Rolník *Jan Koráb*, 44 let starý (r. 1900).

[1]) Obyčejně říkají tomu lesu: *Vupčina* t. j. občina.

II.

Voni ďáli šindeláři v lesi šindel. A dyš povečeřali[1]) — upekli si k večeři brambory — tak si lehli a strčili nohy do jednoho pytla. Přišel hejkal. Tak prej se díval u toho a povidal: »Uš sem moc světa pochodil, a takovýdle zvíře sem neviděl.« Tak vostal stát a že musí jít pro prachdětka.[2]) A voni se rozděsili a utekli tam vocaď, dětka už nedočkali.

Ignác Koráb.

[1]) Ve Světnově se říká zpravidla: *povečeřeli*. — [2]) T. j. pradědka.

III.

To je taky jistotná pravda. Gde hraní novomněský [1]) panství z jimramofským panstvím, bylo sl) šet nočního času toho hejkala, že hejkal a druhej mu votpovídal: »Gdes sády vzal, tam je dej!« Voni ty sády byly přetým[2]) vyházený s tejch pravidelnejch míst. A potom ten hejkal už byl spletenej ve smyslu, dyš ty sády mněl stavět do patřičnýho místa; tak chodil sem tam po hranicích a sády dával do jinejch míst. A vot tý doby ty sády tak zvostaly. A nočního času se potom ešče zjevoval, nemněl jako pokoje,[3]) že ty sády nepostavil do patřičnýho místa.

Tomáš Hanák, 81 let starý (r. 1900); † 1901.[4])

[1]) T. j. novoměstské. — [2]) T. j. *před tím*. Ve předložce *před* změnilo se *d* před následujícím *t* v *t*; slova *přet tým* splynula v jedno slovo a *tt* splynulo v jedno *t*. — [3]) Ve Světnově říká se zpravidla: *pokoja*. — [4]) Tomáš Hanák pocházel z Křižánek na Moravě; ve Světnově žil 38 let (r. 1900). Případy, ve kterých se mluva jeho liší od mluvy světnovské, uvádím níže.

IV.

Jak byl hejkal zažehnanej.

Jednou jel falář z Veselí zaopatřovat nemocnýho do Oujezda. Dyž jel spátky lesem — jeli prej lesama k tý cihelně u Veselí — tak slyšeli hejkat v lesi hejkala. A falář povidal kočímu — ten kočí byl z Vysokýho; nevím, jak se menoval —: »Vozvi se mu, co chce.« A kočí se mu vozval. A von přišel ke kočáru ten hejkal. Pan páter se ho ptal, co je zač a co chce. A von mu votpověděl, že je jednoho sedláka velikýho syn a že je f tejch lesích zavinšovanej. Tak ho pan páter zažehnal a povidal mu, víckrát aby tam nehejkal. A vot tý doby žádnej ho neslyšel tam hejkat. Moc že ho tam lidí slyšelo dřív hejkat nočního času, říkával švagr.

Jozef Zích, po chalupě *Křivánek*,
57 let starý (r. 1900).

36. **Vo Vincíkovi s Kláštera.**

Nákej Vincínek s Kláštera se s tejma strašidlama bil. Byl tak přimalej člověk, ale silnej. A vono ho strašívalo taky ve dne často. Jednou ho to strašidlo na Bouchalkách popadlo a lítalo s ním po lesích. Mněl na sobě koženice a ty mněl rostrhaný ráno na nudle. Von se nechtěl bát ani hastrmana. Von popad tele a rostrh ho hned. Byl velkej silák. Aby mněl vot strašidel pokoj, musel mnět z Marijecel růženec klokočovej a při sobě na krku ho nosil porád. Von neboščíkovi tatinkovi tykal. Byli jako kamarádi. Jemu se strašidla často zjevovaly.

Týž.

37. Jak světýlka za mnou běžely.

Jednou sem šel s Kláštera v noci. Dyš sem už byl blísko domu, pár kroků vod domu, na Skříbech viděl sem skákat světýlka. Myslel sem si: »Co pak se mně může stát?« A písk sem na ně. Sotvá sem fkročil do dveří, ešče sem mněl plášč na sobě, uš tady byly na temle palouku před domem. Napřed byly tři, potom jich bylo pět. Voni nejdou nidá párem. Zbudil sem mámu a povidám: »Podívejte se, mámo, písk sem přede dveřma na světýlka a uš sou tady.« A je to kus cesty vot Skřípskýho[1]) kopca až do dědiny. Týž.

[1]) T. j. Skříbskýho.

38. Co šlo se mnou v noci.

Šel sem jednou v noci s Kláštera. Řikali mně: »Nechoď, je už dlouho.«[1]) Ale já sem šel přeci. Přídu na hranice,[2]) tu se ke mně přiftělil chlap — takovej stín — a šel porád vedle mně. Jak sem přišel pot kopec Marků, chtěl sem si zapálit. Zastavil sem se a stín se taky zastavil. Roskřešu, abych viděl, co to je, a chmátnu na to. A vono jako bych byl chmát do popela anebo do lenu nebo do koudele Šel sem dál a ten stín zas šel se mnou. Mněsíc svítil jako ve dne. Dyš sem přeskakoval příkopu u cesty, viděl sem, jak mně ten stín chytl za krágl u plášče a táhlo mně to za plášč. A pak se to stratilo. Týž.

[1]) T. j. pozdě. — [2]) To jsou hranice mezi Moravou a Čechami. Vesnice Klášter leží na Moravě.

39. Vo Kučový borovince.

Taky se mně přitrefilo f Kučový borovince nat[1]) Strží tam f tem kopečku — teď je tam pole — že sem se nemoch pohnout z místa. Musel sem lest[2]) po kolenách nekolik kroků. A dyš sem vodlez na pár kroků, zas sem se moch postavit na nohy. Povidal sem druhej den, dyš sem přišel do skale,[3]) jednomu skalákovi, co se mně přitrefilo. A von povidá: »Milej prej brachu, na tem místě se mně dycky valí pot trakačem černej chlap, dyš tam v noci přijedu.« Týž.

[1]) T. j. nad. — [2]) T. j. lezt (lézti). — [3]) T. j. do lomu.

40. Proč teťka neboščíci nechodí po smrti.

Teď nastalo mezi knězama inší modlení jak bylo dřív. Teď dyž dou pochovávat, dycky se ptaji, jaký je jeho meno, jak byl křtěnej. Tady ho menuje a teprvá pochová. Nebosčík potom už nemůže chodit po smrti. Za stara kolikrát přišel nebosčík spátky domu. Týž.

41. Vo ščedrým hejkalovi.

Můj dědeček vdal ceru do Najdeku.[1]) Jeli v noci do lesa. Dvá šli napřed, forman vostal pozadu. Teď dyž nakátěli, forman za něma jel. Tady křík [2]) na něj: hej! Forman se taky vozval, taky vykřík: hej! Přišel k němu černej múž; povidá: »Dyš si mně pomoh hejkat, taky mně pomož jest.« Forman myslil, že sou to ty dvá, co šli kátět. Hodil mu kus masa na vůz ten černej múž. Teď co kátěli, přišli k němu a schodili maso z voza a hnedle ho zas mněli na vozi. Tak to maso přivezli na snětách [3]) dom. Teď schodili maso a jak mněli jednoduchý vokna, tak hned ho mněli na vokně. A dyž ho vyhodili, hnetka zas ho mněli na vokně. Tak museli pro pana pátera. Tak von vzal svěcenou křidu a vodu a poručil, f kerým místě jim ho dal, do toho místa zas aby to položili. Tak to přešlo. A víckrát do lesa v noci nejeli.

Za starodávna přicházeli ty hejkali aš ke stavením; proto mněli vokenice na voknách f tejch starejch chalupách. Týž.

[1]) *Najdek* je vesnice u českých hranic, ležící asi hodinu ode Žďára na západ. — [2]) Třeba doplniti podmět: *někdo*. — [3]) *Snět* je »dřevo celý, neroščípaný« (V. Cempírek).

42. Vo bábice [1]) a husarovi.

Jedna stará bábička přadla. A přišel husar s koněm a chtěl vofsa, ale nemoch to vyslovit. Tak na bábičku: hopsa! hopsa! A vona přadla. Teď vona se vostala na něj dívat, že už je stará, že nemůže skákat. A von palašem uhodil do zemi a křík: hopsa! hopsa! A vona se zardila: »Já uš sem taková stará a mám jít skákat.« A von po třetí: hopsa, hopsa! Tak vona skočila vot tý přaslice nebo vot korovlatu a začala skákat po setnici. A von ji [2]) popad za ruku a ved ji ke koňovi a vokázal na hubu koňovi. Tak bábička teprvá se doftípila a přinesla v zástěře voves a husar ji pohládl. Týž.

[1]) T. j. bábičce. — [2]) Obecně se říká: *ju*.

43. Vo jednem starostovi.

V jedný vesnici, nevím, f kerý už, starosta neumněl ani číst ani psat. A mněl ceru a ta umněla trošku číst. Jednou dostal vodouřadu,[1]) aby dal do vosmi dní požít rákos. Tak ta cera přečtla to psaní a povidala starostovi: »Tatínku, máte nechat do vosmi dní židi vyhnat do Rakous.« Tak von to židům nařídil, že maji do vosmi dní se vystěhovat do Rakous. Židi se doradili mezi sebou, že to tak honem nemůže bejt. Tak po vosmi dnech von jim vyhazoval jejich statek ven. A voni šli kouřadu židi. Tak starosta přišel g zavření. Starosta se vadil s cerou, že mu to špatně vyložila, a cera povidá: »Vy ste vinější jak já; mněli ste mně posílat do škole, abych se naučila číst, dyš sami neumíte.« Týž.

[1]) Předložka *vod* splynula se slovem: *ouřadu* v jedno slovo.

44. Vo jednem židovi.

Vypučil si jeden sedum zlatejch vod žida a žid ho porád chodil upomínat. A von si k nim nemohl pomoct ten dlužník, tak ho zavolal na půdu, tam že mu je dá. A chyt vosí hnízdo a strčil mu ho za ňadra. Žid ho šel žalovat, že mu pučil sedum zlatejch a von že mu dal vosu. Tak dyš přišli kouřadu,[1]) u ouřadu porád řikal, že mu pučil sedum zlatejch a von že mu dal vosu. Tak soucí[2]) nařídil: »Dyš ste dostal vosum, tak máte zlatej vejdělku.« A žida s kancalářa vyhnal. Týž.

[1]) Předložka *k* splynula se slovem: *ouřadu* v jedno slovo. — [2]) T. j. soudce.

45. Co mně postrašilo.

Mně jednou něco postrašilo, prohnalo mně to boty a nic to nebylo. Jednou sem šel — učil sem se, já su tesař — pobíjeli sme f Skleným kvartýr[1]) a já sem večír chodil tam votaď domu. Uš sem tam ďál kolikátou cestu. Ráno du tam a přišel sem na paseku — tam byl vykácenej už les — ve Vosičinách. A vono bylo přede dnem, že se tak začalo rosvětlívat. Najednou se mně tady vokáže umrčí hlava. Teď du. Uďál sem pět kroků. Bylo mně štrnást let, ešče sem rozum nemněl. Teď mně začaly vlasy zbihat[2]) čepici[3]) Zas sem uďál pět kroků. Vostanu stát a koukám se. Vono to tam jistě bylo. A já sem si myslil: »Pudu ešče blíž.« Ale čím sem blíž přicházel, porád sem viděl, že nic inšího to nemůže bejt jak umrčí hlava. Viděl sem zuby, voči. Přidu až na tři kroky. Vostal sem stát, ale uš sem mněl prsty dřevený. Teď sem přišel ešče blíž a koukám. Von to byl bílej kamen a na něm byl narostlej mech. Dybych byl utek, byl bych dycky myslil, že to byla umrčí hlava.

Tesař *František Popela*, 56 let starý (r. 1900).

[1]) T. j. myslivnu. — [2]) T. j. zdvíhati. — [3]) Ve Světnově se říká: *čepicu*. Vypravovatel byl na vojně a chodí za svým řemeslem do různých vesnic, proto užívá někdy tvarů o koncovkách přehlasovaných.

46. Co se mně na vartě dílo.

Tak sem byl na vartě. A vono bylo tak krásně ticho, že se ani vlas nehnul. Hřbitov byl na kousek. Musil sem chodit vokolo domu. Jak povidám, vlas se nehnul na hlavě. Najednou se strhne takový povětří, hrom a blesky. A teď voni tady ty blesky. — Jak se zablejsklo, uviděl sem daleko přet sebou na silnici tak jako velikej sud. A zas se mně to stratilo. Teď sem si myslil: »Jářku, pane, slejchávám, že oficíři chodí skoušet vartu. Což aby to bylo něco takovýho?« Dycky to bylo blíž. Dyž uš to bylo tak nějakejch třicet kroků — nemoch sem rozeznat, co to je — připravil sem se. Na hodinách právě vodbilo půl dvanástý. Dyš to přišlo tak ale co k tejm dveřum,[1]) zvostalo to stát. Za chvilku se blejsklo zas a vono

uš to bylo blíž. Zas se blejsklo a zas to bylo blíž. Já sem nastrčil bodák, že to píchnu. Vono to bylo větrem hnaný aš ke mně. A jak to přišlo aš ke mně, tak sem to propích. A vono to byl velkej kus papíru, co mají šefci. Tak se mně to dílo.

Týž.

[1]) Koncovka *-ům* zněla mi v tomto případě krátce.

47. Vo světýlkách a borovice.[1])

Jednou zas sem šel do Níškova na práci tesařskou. A nemněl sem hodin, tak sem stal[2]) hesky brzy. Bylo na podzim, vono už rostlo jíní na stromech Tady byly ešče ty lesejčky. Já přidu na ten první kopeček. Vidím vyskočit světlo. Já si povidám: »Aha, pane, to sou světýlka.« A do světýlek prej nejni hodno člověku jít, voni prej člověka zavedou někam do bařin a dyby na ně písk, voni člověku nazinkaji. Chvilku sem stál. Jářku: »Co? pudu přeci.« Ale světýlek bylo víc. Teď du blíž, ale světýlka taky ke mně blíž. Trošku sem se bál. Až najednou dyš se ze světýlkem scházím, slyším: cvak, cvak, cvak. Já si povidám: »No ty musíš mít nechytlavou hupku[3]); co se nakřešeš!« Potkám člověka a povidám mu: »I vy stakramente, vy ste mně nahnal strachu!«

Přejdu toho člověka a du dál. A f tom lesejčku, co byl ten vobrázek — řikalo se tam »Na kučkách« — vidím tady stát člověka na kraji f klobouku a f plášči. Byl trošinku vítr. »Co tenle člověk tady dělá? Taková zima a von tu stojí. Gde pak se tu vzal?« Přidu aš k samotnýmu a dal sem mu dobrýtro A von nic. A přeci se mlel. Šel sem na něj chmátnout a vona to byla borovička vobrostlá jíním. Vršek vypadal jako klobouk.

Týž.

[1]) T. j. borovičce. — [2]) T. j vstal. — [3]) T. j. hubku.

48. Jak sem drvařil.

Chodil sem do lesa z Vydrou kátět dříví. A tenkrát sme si dycky každej něco uříz, půlku, špalek, co sem moh unest. A my sme z Vydrou nemněli nic takovýho, mněli sme samý jedličky. A pod náma drvař mněl skátěnej pěknej smrk, suchej, že se mohlo z něj něco vyříznout. A my sme čekali dlouho, protože von to cejtil, že bychme si tam něco vodřízli, nechtěl vot toho vodejít, myslil si, dyby to tak sám moch fšecko vodnest. Byl to starej Janouš Ale my sme čekali tak dlouho, až vodešel Potom sme vzali pilu a šli. A von nám to nařídil tak, že sme museli řezat napřed suky a potom špalek a zas potom věneček suků a zas špalek — na štyry řezy. A dyš sme to vodřezali, už byla hodná tma. Postavíme si špalíčky, abychme si je mohli roščípnout, a Vydra povidá: »Františku, buď vem sekeru a drž a já uhodím — takle to bylo — anebo já budu držet a ty uhoď!« Já sem povidal: »Vy máte věčí silu, vemte válec a uhoďte a já

budu držet.« Dyš sem tu sekeru postavil na ten špalek a von vzal ten válec, aby moh na ten čepec uhodit, jak dal na ten čepec ranu, f tom se blejsklo. No tak ve strachu sme ty špalíčky roščípali.

A von mněl věčí silu, tak von ty dvě půlky vzal. A já sem povidal: »Strejčku, pojte mně roščípnout ešče tu půlku na štvrtky, abych mněl jednu půlku a štvrtku.« A von povidá: »Dyž neuneseš dvě, tak nech bejt, já už neudělám nic.« Jak to povidám, tak se to dílo. Tak musel sem vzít vobě ty půlky -- devět pídí to mnělo kolem do kola. — Teď sme si uvázali ty rance na záda a já tady za ním pomaličky čachtám. Nohy se mi třásly jako pruty pot tou tíží. Celej den v lesi! Deme na kousek, ale vono mně to začalo procházet. A přideme dolu, je tam bouda uhlířská. A f tý bylo světlo. Vydra: »Františku, vidíš?« A votpočali sme si takle na kolenách: sehnuli sme se a ruce sme si dali na kolena. A to světlo bylo vidět skrs ty skule [1]) do tý boudy. »To jistě je tam hajnej nebo mládenec, počkáme, až vodejde.« Teď se světlo stratilo a my deme do toho kopečka zhůru lesem na láz Michalovej. To bylo lesem, teťka je už vykátěnej. A tam sme viděli přet sebou jít chlapa. A potom dole pod lázem byl taky les vo samotě; teď sou tam pola. Von vyšel mněsíc. Tak sem viděl porád přet sebou jít chlapa. A přidem k tomu lesu, von se nám stratil. Vydra povidá: »Vidíš? to tam na nás číhá. No ale ať. Šak nás nezežere. Pudeme.« Potom přideme ale k lesu a žádnej na nás nevyšel a uš sme žádnýho dál neviděli. Týž.

[1]) Nom. j. č. je: skula.

49. **Jakej pes mně strašil.**

To se musí vzít s konca, abych to moh vot počátku vypravovat. Tak sem chodil za holkou. Teď du večír domu a najednou vidím na temle mostě lest [1]) psa sem tam a vrčí. »Gde pak ses tu vzal?« Koukám chvíli,[2]) von pořád přelízí,[3]) ale z mostu se nehnul. Teď přidu blíž a von ten Vencek [4]) Vršů se přestrojil za psa a chtěl mně strašit. Teď dyž lez porád sem tam, já porád pomaly sem šel. Ale nezdálo se mně to, že je to pes. Dyš sem přišel blíž, tak sem ho poznal. Tak sem k němu skočil a chyt ho za krk. »Počkej, víckrát nebudeš tady strašit!« A ten potom uprašoval [5]) z mosta, dyš sem s ním zatřás jako ze psem! Týž.

[1]) T. j. lézti. — [2]) Ve Světnově se obecně říká: chvílu. — [3]) T. j. přelézá. — [4]) T. j. Václav. — [5]) T. j. utíkal.

50. **Jak sem postrašil lidi.**

Po druhý zas druhej tejden sem šel do Kláštera. A jak ten žid vybírá pozdě brambory ten klášterskej, tak tam chodili ze Světnova lidi kopat brambory. A já sem šel před něma. »Počkej, teťkej se sejdu do

Kláštera s nějakejma lidma, že mně [1]) bude veselejc.« Ale zatím ve mně nebylo co dobrýho; tak sem tam f tom místě, gde sem viděl toho chlapa, co mně postrašil, si stoup. »Teď vás postraším.« Tak sem vytach s kapce pět sirek a dyž byli tak asi třicet kroků, tak sem škrk najednou a vono to uďálo takovou vězdu a spadlo to na zem. A voni tady povidaji: »Tamle straší!« A já sem povidal: »Nebojte sé! [2]) To nejni žádný strašidló! [2]) To sem já, jen pojté!« [2]) Ale voni nic. Sebrali [3]) se a cupyty, cupyty spátky ke Světnovu. A já musel čachtat [4]) ke Klášteru sám.

Týž.

[1]) Akkusativ! — [2]) Vypravovatel vyslovil dlouze a zvýšeným hlasem náměstku *se* a koncovky *-lo* a *-te*. — [3]) Také se říká: *zebrali se*. — [4]) T. j. jíti pomalu.

51. Koho sem v noci potkal.

Jednou sem šel z Novýho Mněsta. Dostal sem u stavitela večír pro vosum tesařů peníze. A vono to bylo po vohni; bylo tam sejitejch moc lidů a byli při tý vejplatě. A jeden povidá: »Nebojíte se jít s tejma penězi přes tu Vochozu?« Tam se řikalo »Ve Vochozi«. Mněl sem jasenovou hůlku, jak mívali hajný za stara oubušky. Já povidám: »Tuhlec tou sekerkou se ubráním třem chlapům.« Dyš sem přišel do Vochoze, tak sem si myslil: »Jak pak dyby mně byli někady nadběhli?« Tak sem šel pořád prostřetkem cestou a pozoroval sem, dyby něgdo vyskočil z houščiny. Ale nestalo se nic, aš sem přišel na ten brodek. Přes cestu teče potůček takovej a jak teče přes cestu, tak se dělá taková louška.[1]) A tam byly — sou ešče posavad — tři vobrásky na stromách. Naproti mně na tom kopečku, co se de vod Vlachovic dolu, tady slyším někoho: »Dneska koho potkám, toho zabím!« Jářku: »Pane, tohle tady na tom brotku [2]) počkáš.« Teťka u toho brotku stojím a von pořád [3]) svou mlel: »Koho potkám, toho zabím!« A teď dyš přišel k tomu brotku, nečekám, až von někoho zabí; já sem přes ten brodek houp a chyt sem ho za rameno. Jak sem na něj křík, von se lek a sedl. Já povidám: »Koho chceš zabit?« Vono se to rozlíhlo f tejch lesích doví kady. Ale to sem jakživ neviděl člověka tak se třást, jak von se třás. A von povidá: »Já sem nechtěl žádnýho zabit, já sem se chtěl tak povyrazit lesem, aby mně bylo veselejc.« A já mu povidám: »Po druhý aš pudeš v noci lesem, tak drž hubu.«

Týž.

[1]) T. j. loužka. — [2]) T. j. brodku. — [3]) Vypravovatel řekl někdy *porád* a někdy *pořád*.

52. Vo žižňavým nebošćíkovi.

Jedenkrát přišel sem na Štvrtě u Počítek spravovat vokna. Byla tam stará bábička. Ta mně povidala, dyž byl večír, jesli se nebudu bát. A já sem povidal, že ne. A vona mně povidala, co se stalo v Herálci u jednoho

souseda, u Koutskejch. Bylo to před vánoci prej, chodily tam drat péři [1]) ženský. Hospodář si lehl, dyž drhačky péři draly. Von si lech ke kamnům na lavici. F tem na jedenkrát přišel k němu neboščík otec celej žížňavej [2]) a povidá mu: »Pozdraf tě Pámbu, synu!« A podával mu ruku. A hospodář se podíval a dyž viděl, že je ruka žížňavá, dal si kožich na ruku a podával mu ruku pod kožichem, aby ho to nespálilo. A dyš se upamatoval z leknutí, stal a vokázal drhačkám, že má na kožichu vypálenou ruku vodoce [3]) neboščíka. Stolař *Jozef Mach,* 58 let starý (r. 1900).

[1]) Koncovka *-í* zněla mi v tomto případě krátce. — [2]) T. j. žhavý. — [3]) T. j. *otce.* Jméno *otec* má obyčejně genitiv jedn. č. *otce* místo očekávaného genitivu *otca.*

53. Co se přihodilo Vydrovi.

Byl ten Vydra synovi pro kořalku f Klášteře na trakači. Bylo to votpoledne a von si f tý Vupčině [1]) strčanofský votpočíval uš samej kvíčerek. Přišel na něj hlad a byl zemdlenej. Najednou se mu vytyčilo [2]) nějaký děfče, právě takový jako ten syn mněl, bylo mu ale vosum let. A von na něj [3]) křičel: »Šak už mám hlad, neseš-li pak mně, Fánko, kousek chleba?« Ale děfče neřikalo nic, nepromluvilo. A von si stěžoval, že nemůže. Děfče přišlo aš k trakaču a řeklo mu: »Vemte trakač a pojedem, já vám pomůžu.« Děfče vzalo za šejstrok — jak je u trakača takovej — a pomohlo mu do toho kopečka vyjet, až na něj [3]) křičel, aby tak čerstvo nejelo, že nemůže mu stačit. A dyš přejeli kopeček, děfče se stratilo a von nevěděl kam. A pak už mu to šlo lechko až dom. To von vypravoval sám tady fšechno. *Tomáš Hanák.*

[1]) T. j. vubčině (ve spisovném jazyku: občině). *Vubčinou* nazývá se les mezi Strčanovem a Světnovem, který patří obci strčanovské. — [2]) T. j. zjevilo. — [3]) T. j. *na ně.* Akkusativ rodu středního náměstky *on, ona, ono* rovná se akkusativu rodu mužského.

54. Vo trávě, co vodvírá poklady.

Tak sem přišel k nějakýmu verbářu,[1]) co sou tam fšelijaký líky a byliny popsaný. A dyš sem v ňom čet, tak sem přišel na místo, gde se mluví vo černým kořeně — to je svalník — že dyž ho dá na bolest,[2]) vona se zatahuje. Teďkej sem čet dál a přišel sem na místo, gde byla vypodobněná tráva a že kvete jako modrý zvonečky vod jedenásti hodin do jedný nočního času. A gdo by byl tak ščasnej a tu trávu v noci dostal, že ke fšechnejm pokladům muže [3]) přijit,[3]) že mu na ničom [3]) nebude scházet. Já sem si umínil, že nočního času tu trávu dostanu. A mněl sem rolí; na mejch mezách bejvaly ty zvonečky. Tak sem si vzal hocha sebou, dyš to bylo nočního času, aby mně[4]) bylo veselejc. Šel sem na mou mezu. No ale dyš sem vot tý trávy byl ale pět sáhů daleko, tak se mi tam vytyčilo vosum černejch chlapů. A mně[4]) napad strach a utíkal sem

spátky dom. Já sem strachy sotvá dom přišel a trávu sem nedostal. A chlapec nic neviděl; asem [5]) se ho doma ptal, esi co viděl nebo ne, a von mně řek, že nic neviděl.

Týž.

[1]) T. j. herbáři. — [2]) T. j. bolavé místo. — [3]) Ve Světnově říká se zpravidla: *může, přijít, ničem.* — [4]) Akkusativ. — [5]) T. j. *až jsem.* Ve spojce *až* mění se *ž* před následujícím *s* v *š*: slova: *aš sem* v rychlé, nenucené mluvě splývají v jedno slovo a skupina *šs* splývá v *s*, čímž vzniká: *asem.*

55. Vo Řátkovejch.

Na Křižánkách byli nějaký Řátkové,[1]) tří. A je tam zbořenej zámek v lesích, na Karlštejně. Tak ty Řátkové mněli citací knížky a taky tema[2]) dírama, tema skalama přišli aš k tem [2]) penězům. F tý skali byli nějaký páni. Ty páni se dopytujou tech [2]) lidů, co chcou. A ty řekli, ty lidi. A ty páni jim řekli, ať si vemou, co chcou, než přide čas. Dyž ale se k tomu nemněli a čas přišel, tak se strh vítr a vynes je tam vocaď. A dvá se stratili a jeden z nich vostal. Ten mně ešče trhal zub.

Dyš ty Řátkové chtěli pánům škodit, tak nemohli v lesích nic zastřelit. A dyš potřebovali zvěř, tak jen k tem Řátkům přišli, že potřebujou to neb to. A von vzal flintu a vystřelil z vokna a povidal jim, gde to leží, ať dou pro to, třeba to bylo hodinu cesty. To mně vypravoval ženin otec.

Dyž jednou muž [3]) vodešel z domu, jeho žena vzala knížku. Nenadála se, jaký říkání je v ní, a přišla na to místo, gde citýrujou vosum chlapů. Dyš to místo říkala, tak se jí přisypali ty chlapi a ptaji se jí, co poroučí. Vona celá polekaná neumněla jim poručit, tak běžela pro může.[4]) Nebyl daleko, byl jako na besedě. Teďkej muž přiběh a vysypal jim věrtel jahel. Poručil jim, ať je zeberou a dou pryč. Voni jahle zebrali a utekli.

Týž.

[1]) Nom. j. č. je: *Řádek.* — [2]) Ve Světnově se říká zpravidla: *tejch, tejm, tejma.* — [3]) Ve Světnově se říká zpravidla: *můž.* — [4]) Ve Světnově se říká zpravidla: *můža.*

56. Vo nádenici, co ji [1]) sedlák zabil.

Byl to sedlák, nejakej Laštufka z Vojtěchova. A šel s kamarádem na čekanou. A mněl tam nádenici[1]); kladla řepu. A pak si běžela večír do tý řepy a brala lupení. A von povidá: »Já na ni [1]) střelím.« A kamarád: »Nestřílej!« Laštufka natáh ručnici a střelil. No a trefil ji na rameno. A vona se lekla a vostala besebe.[2]) Vzali ji a dali ji dom do chlíva, a vona potom přišla k sobě. Voni ji vzali do maštale a tam ji s pacholkem utloukli. Pacholkovi dal stofku a děvece dal na šaty. Pak ji zatáhli k Pokřikovu g železnici a tam ji nechali. Její muž [3]) byl při dráze nádeníkem. Bylo podezření na něj, že von ji snad zabil. Muž byl zavřenej; byl ve vyšetřování. Její matka povidá: »Co platno, vona už je zabitá, musím po-

mahat jemu, aby von přišel dom.« A za pár dní se zabitá svýmu švagrovi zjevila a povidá mu, aby to udal k soudu, že ta kref f tem hnoji nemůže tak vostat, že nemá pokoj. A von jí povidá: »Mně to nebudou věřit, žádnej důkaz na to nemám. Dyť máš matku, řekni si to mace.« A vona povidá: »Matka mně popřela, já k ní nemám právo.«

Tak von šel ke knězovi na radu. Kněz mu to ale — taky tomu nechtěl dvakrát věřit — vymlouval. Tak vona přišla druhej večír zas; povidá mu: »Tys tam nebyl, tys byl u kněza, a to ti nejni nic platný, ty musíš jít k soudu. Tam to musíš udat.« A von jí povidal: »Ale jak, dyž nemám žádnej důkaz.« A vona mu chmátla rukou na rameno a povidala: »Di, tady máš důkaz.« Důkaz byl takovej, že mněl fšech pět prstů i z dlaňou na rameně černě vytisknutou. Tak von šel k soudu teťka a tam to udal, jak mu to zabitá pověděla, že ji zabil Laštufka. Nastalo vyšetřování a při přelíčení vodevřely se dveři u kancaláře a bylo slyšet neviditelnej hlas: »Mluf pravdu, nebo bude s tebou zle.« Lidi, co ji znali, tvrdí,[4]) že to byl hlas tý zabitý. To povidal můj zeť prvně a pak sem to slyšel vod moc lidů.

Byli fšeci zavřený: hospodář, čeledín a děvečka. Ten hospodář je dosud žif. V devadesátým roku se to stalo. Dvá sousedi z Rany[5]) a Vojtěchova — sou dosud na živě — sami viděli tu ruku vytlačenou na rameně.

Výměnkář *Tomáš Pochop*, po chalupě *Bucek*, 68 let starý (r. 1897), † 1898.

[1]) Obecně se říká: *ju, na ňu, nádenicu, ručnicu.* Tázal sem se vypravovatele, proč neříká: *ju, na ňu, nádenicu, ručnicu,* když se ve Světnově všeobecně tak mluví. Odpověděl mi, že byl mnoho let starostou, že čítal úřední přípisy, noviny a knihy, že docházel často do města k úřadům a tím že si navykl jiné řeči, než jakou mluví lidé ve Světnově. — Myslím však, že vypravovatel jen přede mnou, neznámým »pánem«, mluvil »jinou řečí«, neboť pan František Vítek, řídící učitel ve Světnově, mi pravil, že vypravovatel v rozmluvách s ním anebo s jinými sousedy mluví zrovna tak, jako ostatní obyvatelé světnovští, říkaje na př. *ju, na ňu, s ňou, nádenicu.* — [2]) T. j. *bez sebe.* Skupina *zs* splynula v *s*, protože slova *bez* a *sebe* splývají v jedno slovo. — [3]) Obecně se říká: *můž.* — [4]) Sloveso »*tvrditi*« vzal vypravovatel ze spisovného jazyka. — [5]) T. j. *Ranná* mezi Hlinskem a Skutčí.

57. Jak přede mnou hejkalo.

Před Novým rokem ten den večír — bylo tak šest hodin — šel sem s Kláštera s požehnání. A vot Strčanova k Světnovu v borovičkách Fabijánovejch mně houklo. Já pospíchal,[1]) že to de nejakej vopilej, že ho doženu. Přišel sem do boroviček, von mně houkl vo kus dál u vobráska. Tak sem pospíchal zas za ním. Přídu tam, von mně houkl na Žlípku.[2]) Přídu tam, vylezu na kopeček na vrch. Mněsíc svítil jako ve dne; dívám se do dědiny, esli gde koho vidím. A nebylo živý duše.

Týž.

[1]) Obecně se říká: *pospíchal sem.* — [2]) T. j. Žlíbku.

58. Vo knězovi, co chodil v noci.

Hajnej ze Sklenýho šel š četníkem. Potkali v lesi kněza [1]) ve Vosičinách; bylo to po jedenástý hodině v noci. Lekli se ho a utekli do Lhotky. Ráno přišel do lesa hajnej a vykládal to revírníkovi. A von mu nadal, že sou starý báby, že von se nachodil víc v noci než ve dne a že nigdy nic neviděl. — Pak ale po šesti nedělích šel do Brožový skale f Sklenym čekat na jelena. Seděl na skali a čekal. Tu najednou viděl, že de po mezi kněz. Jařica byla přihnaná vod deščů na mezu a kněz šel po tý mezi a ani vo klásek nezavadil. Dyš ten kněz přešel, revírník vzal flintu a utek taky dom. Přišel druhej den do lesa a povidal mně: »Dneska sem se, Tomši, přesvěčil; taky sem toho kněza fčerá večír viděl. Ale neptejte se, jak mně bylo.« Týž.

[1]) Vypravovatel pravil napřed: »potkali *kněze*«. Když pak jsem ho žádal, aby jen mluvil tak, jak se mluví ve Světnově, pravil: »potkali *kněza*«.

59. Vo lesním mužovi.

Uhlíři Honzíček Blecha a starej Hejl — to byl starej uhlíř, ten nelhal, nicce [1]) nebál — vypravovali nám v neděli: Častokrát přicházel k nim lesní muž v noci, pochodil po hromadě. Takovej mněl schod na ni dřevenej. Von vyšel po tem schodě na vrch na tu hromadu, vzal lopatu a gde prohořívala, zahodil luft, aby neprohořela. A pak maji takový rahýnko kovaný — takovou špicu — a s tým dělaji větrníky, aby to mohlo táhnout. Ten muž tým rahýnkem ďál díry [2]) do tej [3]) hromady kolem po stranách. Co mněli dělat ty uhlíři, ďál ten muž sám. Uhlíři si povidali: »Teťka budeme mít vejpalky, mněli sme pomocníka.« Týž.

[1]) T. j. nic se. — [2]) Také se říká ve Světnově: *ďoura*. — [3]) Zpravidla se říká ve Světnově: do *tý* hromady.

60. Vo koce.[1])

Jednou v neděli sem přišel k nejakýmu Jančovi a tam hráli karty štyří sejití sousedi. A já sem seděl u nich a díval se na ně. Bylo jedenást hodin; jářku, nic platno, musím dom. No přídu tady g Heřmanový zahráce, vona se mně vytyčila kočka. A já takle jak du, vona mně příde před nohy. Couf sem spátky a vona zas spátky před nohy; uhnul sem se na stranu a vona zas přede mně; šel sem vejš a vona zas přede mně. »Fšichni fšudy, Pámbu votpust, abych neklel, co pak pro tě nebudu moct projít?« A jak sem to řek, vona se stratila. Týž.

[1]) T. j. kočce.

61. Co se mně přitrefilo na cestě do Vídně.

Jedenkrát sem jel do Vídně. Jeli sme tří. A přijel sem na Pulersdorfskej kopec a von tam vytahoval s Pulersdorfu čeledín jednoho z Hustopeče z moukou. Povidá mně: »Pojedete k nám na noc?« Já povidám »Uš to bude pozdě.« A von povidá: »Pojeďte k nám, já vám dám koně.« Já byl rád — bylo po dešči — tak sme jeli. A teď přijedeme pod Herper; je tam takovej oužlab, řikaji tam Johanesberk, tam sme si musívali zahánět.[1]) Tak dyš sme na ten kopec přijeli, já mu povidám: »Byďte tak dobrej, vostaňte tady a pomošte[2]) tejm druhejm kamarádům, voni vám daji na víno.«

A já sem si jel tak pomalinky; poskopečka to bylo. Potkám takovýho psejčka, že by to byl do kapce strčil. Já zbihnu bič, že po ňom fleknu, ale věřte[3]) mně spravedlivě, takle mně chytlo cosi za ruku a já sem ho nemoh uhodit. Psejček šel podle mně dál. Přijel sem do Obrštorfu. Tak dal sem koňům žrat a sednu si na pytel a povidám pacholkovi: »To se mně přihodil špás, člověče!« Von povidá: »Co?« Já sem mu povidal, co se mně stalo. A von povidá: »To byste se potázal! Tam to uš pár lidů vyplatilo.« To prej jeli dvá bratři z Herper z Vídně vod vína; vezli tam víno na prodej. A ve Virglštorfě se vopili a tam se dali do hátky a do bití. A f tý oužlabině jeden druhýho zabil. A vot tý doby tam začastý negdo neco vidí.

Týž.

[1]) T. j. připřahat. — [2]) T. j. pomožte. — [3]) Soused Pochop to vypravoval r. 1897. v hostinci Šilhánkově několika sousedům; proto řekl 2. osobu mn. č.

62. Vo mynářovi Beranovi.

Na Cikhaji bejvalo štyry pět velkejch honů, dyš tam bejval ešče polesnej — teťka řikaji lesmistr. Setňofskej mynář Beran, prachděda tohoto Berana, bejval taky na tejch honech; von byl známej dobrej střelec. Dyž byl jednou hon na Cikhaji, řekl k vostatním střelcům: »Počkejte, já střelím do srcete toho zvonku; že ho trefím?« Zamněřil a střelil a vopravdu to srce trefil. Zvonek vot tejch čás stratil hlas. Polesnej se mrzel a uďál honu konec. Za pár roků zvonek cink. Lidi se rozděsili a povidali to polesnýmu — šak von to taky slyšel. A polesnej hned povidal: »To se nejspíš stalo neco setňofskýmu Beranovi.« A za chvilku se dozvěděli, že setňofskej Beran zemřel tu chvílu.

Hostinský *Jozef Šilhánek*,
56 let starý (r. 1903).

63. Vo funusi u Beranů.

Děda tohoto Berana umřel f pětašedesátým roku. Jak je vobyčej, ten večír přet funusem modlili se a spívali a muzikanti hráli smuteční písně v domně. Jeho syn a nevěsta leželi f seknice[1]) na posteli stonaví.

První písničku spíval syn ze spěvákama a dyž ju dospívali, tu vykřikli: »Mladej umírá!« Tak hned se to zarazilo a vobá dvá mněli jeden den pohřeb.

Týž.

[1]) T. j. světničce.

64. Jak vezl Beran desátek.

Jedenkrát vezl Beran ze Setňova desátek na sejpku do Starýho dvora do Kláštera a naložil na pár koní fůru vobilího, plnej vůz. F Klášteře se zastavil v hospodě, gde už byli nekerý sousedi, co tam votáď uš přijeli, a von se jich ptal, esli to vobilí v zámku zapisujou. A dyž mu řekli, že to zapisujou, tak tam už nešel, zvostal v hospodě, vobilí prodal hospockýmu a nešli domu, aš to vobilí fšechno propili. Potom si to Beran liboval. Iný museli dávat desátek a von vot tý doby nedával nic.

Jakub Fijala.

65. Vo Hertíkovi.

Jednou jel sedlák Hertík ze Setňova s párem volma do lesa pro dříví. Naložil a jel. A dyš přijel pod Rychtářovu studňu, tak se fůra na něj skátěla a zabilo ho to. Potom tuhle můj kamarád pásal myslifcům krávy a von ho vidíval na tejch místech chodit. Mněl takovou červenou čepičku na hlavě, sametovej špenzl a boty vohrnovačky. A dycky f poledne ho vidíval. Pokaždý ho neviděl, jen tak nědy, ale pravda je to jistá Je tam na tem místě posavád smutno. Je tam kamenej kříž.

Týž.[1])

[1]) Poslední dva příběhy (článek 64. a 65.) vypravoval pan Jakub Fijala, stařec 82letý, v listopadu r. 1903. panu Františku Vítkovi, řídícímu učiteli ve Světnově, který je zapsal a mně poslal. *Ig. Hošek.*

F. Z Cikhaje.

1. Vo robctě a láskování.

Fšecky [1]) tady nemněli robotu. U Vojtů mněli robotu, ale f týle chalupě nemněli. Ty chalupy, co nemněly pola, musely na robotu. To bylo tak: Von tady byl prf dvůr a při něm bylo několik chalup a ty chalupy nemněly pola. Potom ten dvůr přišel k prodání, dyž ho vodebrali knězům f Klášteře. Gdo chtěl, koupil si podzemky a vystavěl si chalupu. — Každej musel dělat šest sáhů dref [2]) f panským lesi. Až ze Sklenýho sem chodili na robotu do lesů.

Chodili taky na láskování. To zbírali v lesi rozdí, dávali je na hromadu a pálili je. A teď je musí kupovat. Taky spravovali cesty v lesi a sázeli smrčky. A za to mohli chodit do lesa na trávu, pást dobytek v lesi fšady. Na stlaní museli mít paletu. Dostali za ni [3]) pár tisíc!

František Roučka (Maršovský),[4]) 82 let starý (r. 1900); † 1904.

[1]) Mužský rod pro bytosti životné. — [2]) Genitiv mn. č. slova: *drva.* — [3]) Obecně se říká na Cikhaji: *ňu.* — [4]) Vypravovateli říkají »*Maršofskej*«, protože si vzal ženu z Maršovic. Na Cikhaji byl ještě jiný Roučka.

2. Vo Stříbrnej studni.

Dole pod Žákovicou stojí hrozně vysoká a tlustá jedla. Za tou jedlou, na kousek vot tej jedle, je studňa; je tam hrozná[1]) dobrá voda. Rikaji jí: »Stříbrná studňa«. F tej studni je sklep a v něm prej je moc bohactví.

To se prej jistotně stalo tam. Jeden drvař z Herálce kácel strom a chtělo se mu pit. Tak se šel napit. A dyš přišel k studánce, viděl tam vodevřenej sklep. Studánka se stratila. A na kraji toho sklepa stála káď ze zelím.[2]) Von si toho zelí nabral do kapce, něco sněd a drobýtek přines ženě, aby ho taky vokoštovala; bylo moc dobrý. Dyš přišel domu, povidal ženě: »Milá ženo! Tam je dukátů f tem sklepě u Stříbrnej studně! Ale já sem si jich nevzal. Přines sem ti želí, abys ho vokoštovala, jaký je dobrý.« A dyž je chtěl vytáhnout s kapce, vono to zapraščelo a von místo zelí mněl f kapci dukáty.

Žena jak to viděla — vona bыla lakotivá, bodejt — tak běžela z děckem k tej studánce. Sklep byl tu chvílu ešče vodevřenej a v něm hromadu zlata. Vona si nabrala do zástěry dukátů a f tem se sklep začal nad ňou lámat. Vona se lekla a utíkala s penězi dom a děcko tam nechala. Potom se vrátila pro to děcko a sklep už bыl zavřenej. Každej den tam chodila, bodejt, a tam u tej studánky plakala. Dyž za rok tam zas přišla, zas byl sklep vodevřenej; von prej je každej rok vodevřenej na velkej pátek, dyš se čtou pašije. A děcko sedělo na stole a mnělo f každej ruce jablíčko a na matku se smálo. Vona už nebrala dukáty; lapla[3]) děcko a utikala s ním tam votaď dom.

Týž.

[1]) Přídavné jméno *hrozná* zastupuje v této větě příslovce *hrozně* t. j velmi. — [2]) Dříve stařeček vypravoval takto: »Jeden drvař šel se tam napit a *ve vodě plavalo zelí.* Von si nabral prášek toho zelí do kapce a t. d.« - [3]) Infinitiv je *lapnout* t. j. uchopiti

3. Vo Luňáčkovi.

Luňáček nebožčík — Pámbu mu votpust, von byl helvet — byl tam kolikrát u tej Stříbrnej studně. Vostával túle[1]) vedle; von byl řezník. Já sem taky bыl u něj; štyry dni sem se učil to řeznictví. Vono tenkrát bыlo laciný maso; kráva bыla za patnást zlatejch a za kůžu dostal pětku a tak maso přišlo za pár groší. — Tak ten Luňáček taky chtěl mit zlata. Starej blázen mněl heský živobytí; nemněl děti a ešče chtěl bejt bohačí. Slejchával vo tem sklepě u Stříbrnej studánky, že se votvírá, dyš sou na velkej pátek pašije. Von byl helvet, ale věřil tomu. Tak tam taky chodil. Na velkej pátek bejvá tady moc snihu a von tym snihem se brouhal. Ale nidá nic nedostal. Gdo chce tam něco dostat, nesmí jit přez vodu a von musel přes kolik potůčků. Ale von to nevěděl.

Týž.

[1]) Ve slově *túle* znělo mi *ú* polodlouze.

4. Vo Křemelovej studni.

A túle u tej Křemelovej studně zas hořívaly peníze. Vidívali tam takovej modrej vohýnek. Pasáci to viděli, dyš pásli dobytek na pasece; vona bejvala velká paseka tuhle [1]) — řikaji tam »Pod řebínkem«. Gdo ten plamínek vidí, má ho přehodit drobečkama s kapce a peníze na tem místě vostanou stát; nepropadnou se. Ale nigdo to tady neuďál. Dyž nemněli drobečky, tak druhej den tam šli a kopali, ale nenapadli nic.

Týž.

[1]) Vypravovatel řekl někdy: *túle* a někdy: *tuhle*.

5. Vo kotli s penězi.

Nebožčík Ftáček mněl vejmněnek túle zrovna za křížem; šak to má teď Koláček. Jeden sedlák ze Sekňova mu tam voral; podmítal to a vzal hodně hlyboko, mněl pár koní, a pěkně vyvoral kotel s penězi. Ale nedostal nic. Dyž začaly koně třískat sebou, tak von na ně křík: ou! a jak na ně křík: ou! bylo konec: kotel se propadl. Dyby nebyl křík: ou! tak by tam byly peníze vostaly. Kopali a nenašli nic.

Cikhaj prej stojí na moc penězích, že za to nestojí Cikhaj. Ale támle Vortová! Von je tam pěknej les, šak ho má ten, japak mu řikaji – už umřel, tak ho někomu poručil, vot sestry ceři — Papež! A fšem kněžům vzali lesy a jemu nemohli ho vzít.

Týž.

6. Vo Žákovej Hoře.

F tem sklepě, co je ta Stříbrná studňa, koulí [1]) kúželkama zlatejma a muzika taky tam hrá. Vono tam ňáký mněsto má bejt zažehnaný na tej Žákovej Hoře a proto sou tam ty peníze. Ešče je tam vidět kuse zdi a cihel. — Voni tam bejvaly javory a f tech javorách byly trupky [2]) a z nich cedili jakejsi vocet a von prej byl hrozně dobrej.

Ale vona je tam zem hrozně pěkná; tam by bylo vobilí na tej Žákovej Hoře! To by bylo pole, jéj, darmo mluvit! Tam je černej zemněl Vona je tam černá zem jako štel [3]) To dyby dostal tady na pole, ó jé! Kolikrát dyš sem tam jel a byla škaredá cesta a já sem uhodil na špice, to vostalo zrovna, jako dyby vápna nasypal.

Tech zlatejch kúželků je ešče vosum a kula zlatá. A devátej kúželek dostali, ale nevím už, jak se to stalo, a za něj byla vystavená Zelená Hora. — Tam musí bejt nějaký stracený mněsto před ňákejma tisíci lety; jináč to nejni. A mněsto je propadlý pod zemi. Ví Bůch, gdo to dostane, ty kúželky a to zlato. Voni musí mít tíhotu; to si pomysleme, kousek zlata jakej je těškej.

Jedno děcko taky bylo na Žákovej Hoře tři dni. S Fryšavy [4]) byl ten hoch. A von už mluvil; byl tam na jahodech a von tam potom vostal

na noc. A dyž ho hledali fšady, našli ho tam v lesi; mněl takovej pelíšek udělanej. Povidal, že k němu chodilo nějaký děfčátko a nosilo mu rohlíčky.

Týž

[1]) 3. os. mn. č. — [2]) T. j. trubky. — [3]) Genitiv je: *štelu*. Co je *štel*, to mi vysvětlil pan Jozef Šilhánek, hostinský ve Světnově, takto: »Je koš. Na ten koš se dá režná plachta a na tu plachtu popel ze dříví, asi míra popela. Na ten popel se nalejvá hesky vlažná voda, aby se udřál luch. Ten popel se víckrát proleje a ten vymočenej popel, co zustane na plachtě, je *štel*. S tým hnojí louky.« — [4]) T. j. z Vršavy, vesnice na Novoměstsku na Moravě. Tato vesnice je oddělena od Cikhaje lesem.

7. Vo Sikofci.[1])

U Třech Studní je rybník; řikaji mu Sikovec. Tam je taky propadený mněsto. F tem Sikofci sviňa vyryla zvon; šak ho mněli f Sekňově. A teď ho zapovrhli, že to na obec[2]) nepatří. Von dycky zvonil tak: »Sviňa mně vyryla, sviňa mně vyryla.«

Týž.

[1]) Název *Sikovec* vznikl ze staršího názvu *Osikovec* t. j. rybník osikový. — [2]) Slovo *obec* je vzato z jazyka spisovného. Vlastní dialektický výraz je *vůbec*; ale tohoto slova užívají na Cikhaji jen ve rčení: *platit do vůbce*, na př.: Musím taky platit do vůbce.

8. Vo dolech na Žákovici.

Proč tý hoře tady řikaji Žákovica? Že se tam žáci stratili; proto je ta památka. Hráli tam prej kúželky a stratili se a nide vo nich nebyly slychy vidy. Na tý hoře sou tři dole[1]); f tejch dolech vykopali zlatou kulu a zlatý kúželky. Voni se ty kúželky a ta kula stratily a nide se jich nemohli dodělat. Pak kopali na tý hoře, hledali tam ty kúželky s tou kulou a potom to tam našli; tak vykopali ty dole. Voni byly moc hlyboký, asse[2]) hlava točila, dysse[3]) do nich díval. Ale teď už je ani nenajde, ty dole, už je to zarůstlý. Ty dole byly prázný, dysme se tam chodili dívat.

Jozefa Tesárková, 78 let stará (r. 1900).

[1]) Nominativ mn. č. podst. jména *důl*. — [2]) T. j. *až se*. — [3]) T. j. když se.

9. Vo hejkalovi (vo hejkaloj).

I.

Hejkali sou až doposud. Dyš sem byl serbusem, poslal mně přectavenej Pavlík na Kocandu. Teď mně tam poslal uš kvíčerou. A já arci nesem[1]) přišel domu, už bylo po klekání. A von šel taji[2]) vod zadu s Pihovin takovej jako mysliveckej a pustil se pře[3]) silnicu na druhou stranu do Sadu.[4]) A já myslil, že je to mládenec mysliveckej. A us[5]) se tehdy chumelilo. A teď já přídu na tu stopu, gde, kady šel a nebylo ju znat. Ptal sem se mládence, esi tam taji šel, a von mně řek, že ne. Tak co to bylo? To vím, že to musil bejt ten hejkal.

Vopatoj [6]) to taky tak uďálo. Von zas jel a dyš přijel do toho místa, kůň mu nechtěl hnat. A potom to popad ten kůň, ale hnal, utíkal pryč.

Cestař *Jan Straka*, 75 let starý (r. 1900).

[1]) T. j. *než sem*. V rychlé mluvě slova *než sem* splynula v jedno slovo a *žs* splynulo v *s*. — [2]) T. j. *tady*. Někteří lidé na Cikhaji a ve Světnově v rychlé mluvě místo *tady* vyslovují *taji*, ale nečiní to důsledně. — [3]) T. j. *přes*. Ve předložce *přes* odsulo se *s* před slovem, začínajícím souhláskou *s*. — [4]) Název lesa. — [5]) T. j. *už*. V rychlé mluvě *ž* před slovem *se* změnilo se v *s*. — [6]) Dativ jména Vopat.

II.

To zas bylo taji na Žákovici. Vocaď tam chodili do lesa tří, ďáli tam pařeze: nákej — von se pešloval,[1]) ale fšecí mu říkali Francek Petrů, a potom Francek Šlejfířů — ten se jágroval [2]) — a Vopatů Josef. No a vostali tam na noc a lehli si tří vedle sebe a pytel si dali na nohy. Fšicí [3]) strčili nohy do toho pytla. A ten hejkal mněl k nim přijít a mněl jim říct: »Uš prej taji pamatuju třikrát ves a třikrát les a takovýhle [4]) zvíře prej sem neviděl: jedny nohy a tři hlavy.«

Týž.

[1]) T. j. pravé jméno jeho bylo: Pešl. — [2]) T. j. pravé jméno jeho bylo: Jágr. — [3]) Vypravovatel řekl dříve: *fšecí* a v této větě: *fšicí*. — [4]) Když mi to Jan Straka vypravoval po druhé (r. 1903), pravil: *takovýle*.

III.

Už může bejt tak třicet roků, uš sem byl ženatej, šli sme — mněl sem tu děfče ze Sklenýho a cera chtěla, abych je zaved na borůfky — šli sme vocaď na borůfky túle za Benešovy. A přídem [1]) k takovýmu kamenu — gde pak je věčí než tenle stůl a taky tak vypadal: byl tak povysokej nad zemi.[2]) A na ňom [3]) stál takovej panáček; bylo to tak malý, jak maji komedyjanti to pimprle, jak vidí [4]) třeba kolčavu a stoupla by na nošky, tak velký to bylo; ani na střevíc vod zemi. A já sem ten kamen vopcházel; chtěl sem se dozvědít, co to je. Mnělo to kalhůtky široký, šedavý, jak maji drátaři — drátenící — a takovou bundičku černou na sobě. A nohy mu nebylo vidět, jen pazourky to mnělo jako kočka, ale ksicht to mnělo jako člověk. Vopička to nebylo. Jak zme [5]) vokolo toho kamena chodili — bylo tam hodně borůvek — tak se to porád takle proti nám ksichtem točilo a porád to člověku do vočí hlídalo. A já sem se to bál uhodit; jářku: »Pámbu ví, co to je.« Mnělo to takový velký voči vyvalený a svitlavý; tak se mu svítily. Bestoho že to bыl jen hejkal, inýho nic. Túle to bylo na kraji v lesi, malej drobek vot tý chalupy túle. Šak to tahle cera — jako má — viděla taky a děfče Roučkovo taky.

Týž.

[1]) Když mi to Jan Straka vypravoval po druhé (r. 1903), pravil: *přijdem* — [2]) Instrumentál. — [3]) Častěji se říká na Cikhaji: na *ném*. — [4]) 3. os. mn. č. To pravil vypravovatel ke mně. — [5]) Vypravovatel říkal někdy: *sme* a někdy: *zme*.

IV.

Vo tem hejkalovi sem taky slejchávala, ale nevěřila sem tomu, až jednou sama sem ho viděla Je tomu šest nebo sedum let,[1]) šla sem z Dvořáčkovou do lesa na dříví tule u Mokrejch Palouků. Nebyl vyrčitej den. Dyš sme šli po stešce vedle lesa — ešče sme nebyli v lesi — tak to na nás křiklo třikrát: »Ženský!« Dyž uš po třetí, jářku: »Co pak je to? Hoší sou ve školi« — protože to ďálo takovej smích, jako dyž je jich kolik. A mně[2]) tak napadlo: »Počkej, já se podívám, kerej hoch nejni ve školi.« Jen tak malej kousek sem mohla vod něj bejt. Šla sem se podívat do lesa a teď sem viděla takovýho chlapíka. Nebyl velkej, jen tak pomalej, ale moc silnej; votáčel se porád zádama ke mně. Mněl režný kalhoty a takovej kraťoučkej kabátek, jak nosili za starejch dob ty špenzílky, jak nosí řezníci; byl černej sametovej. Na hlavě mněl klobouk slamněnej, morovatej, vysokej.

Dyš sem mněla k němu přijít, von vyskočil — byl ke mně vobrácenej zádama — uhodil se patama do zatku[3]) — byl bosej — a utíkal do huščiny. Smrčky se rozletovaly, jako dyš pustí bejka buřnýho a von letí. Tak to lítalo, ty smrčky. Vokazuju ho Dvořáčkovej a vona nic neviděla; jen viděla, jak rozletovaly se smrčky. Pak zas na nás písk a uš sme neviděli nic. Von nepísk, jak pískaji muský; von písk drsnato moc.

Potomejk zas sem ho viděla ale za půl roku. Hrabala sem Pavlíkom na louce, sluníčko mnělo zapadat, šla sem domů. Byla sem na mezi na kousek vod lesa. Nedo zapísk; já sem se vohlídla a neviděla sem žádnýho. Du na kousek a von zas pískne po druhý. Já se votočím a von vyběch chlapík ze Strakovej jařice — z vašej[4]) jařice — a běžel do lesa. Já sem myslela, že je to Šepků[5]) hoch. Dyž ale sem přišla k Šepkovýmu stavení, von hoch pás přet stavením, přet Šepkovy, na louce. Ten chlap byl zas f tej poctatě,[6]) jak sem ho viděla prvně. Zas tejma patama se uhodil do zatku. Teprf sem si spomněla, že to byl hejkal. Druhej den sem s toho ležela; taková hrůza mně[2]) napadla.

To už je taky kolik let. Vyživovali sme panu levírníkovi tudle za mlejnem. A von šel tady chlapík; tak se žene přes paseku. Já povidám: »Ženský, podívejte se, ten hoch utíká!« A vona žádná nic neviděly. No a hoch do smrčků se stratil a písk. Já sem myslela, že je to můj hoch. A von stál u nás u smrčka.

Brzo po tem jak sem já ho viděla, šly sme z lesa domu, nesly sme dříví na krůsních[7]): Vajska, já a Dospělka. Nat pánovou[8]) loukou sme si votpočívaly. Já sem povidala, že sem viděla hejkala přet tým. A Vajska povidala: »Dyby nám přines rejši chleba!« A teďka vona stávala a už nemohla stat. My sme to na ňu porád pomáhaly. Tak vona přeci stala a šla moc těško a cejtila velkou tíž na zádech. Aš přišla g Hamanovýmu polu, tak si pohodila a vykříkla: »Už mně spad ze zád, už mám lechko!« A šla, jako by už nenesla nic.

Do vočí sem hejkalovi neviděla. Viděla sem ho třikrát, ale do voči nigdá. Bárta na Kocandě mně povidal, že je ešče dobře, že sem mu neviděla do voči, že je moc škaredej. Von se mu podíval do voči.

Ana Bukáčková.

[1]) Vypravováno r. 1900. — [2]) Akkusativ. — [3]) T. j. zadku. — [4]) To pravila vypravovatelka ku přítomnému rolníku Fr. Strakovi. — [5]) T. j. Šebků. — [6]) T. j. podstatě = postavě. — [7]) Nom. j. č. je *krůsňa.* — [8]) T. j. revírníkovou.

10. **Vo Honzovi Bříským.**[1])

Von pocházel z Bříšče a menoval se Staněk. Von vostával f pazderni zrovna u cesty. Von nebyl velkej, ale byl největčí silák v našej krajině. Von bыl řezníkem sám pro sebe; co zabil, to sněd. Koňa nemněl; von tahl sám; von mněl takovej vozejk z dvouma kolma a v zejmně saně; u tejch saní mněl nos takovej a za ten nos tach.[2])

Jednou se pohádal ze ženou; chyt ju za ruce, posadil ju na lavicu a žena vostala mrtvá. Vodvedli ho do harestu do Novýho Mněsta a přikovali ho ke kamenu; ten kamen mněl sedum centů. Voni s ním nemohli hnout, a Honza ho vzal do náručí a nosil ho po tem harestě. Potomejk ho položil na kamna a kamna se zbořily. A pak ho zanes po schodech do kancaláťa a povidá pánum[3]): »Co s tym kamenem?« Voni ho prosili, aby ho zanes dólu na svý místo do harestu, že ho propustí. Honza ho tam vodnes a bыl propuščenej.

Ale můj tatínek ho přeci přetách. U Kunů ve Vlachovicích se přetahovali za prsty, kerej je silnější. A tatínek ho přetách. To už je lét![4]) To už bude ňákejch šedesát let. Ale Honza tenkrát prej vyšel z harestu, byl umořenej. Potomejk šel Honza ke mně — seděl sem na hůlkách — vzal mně za rameno, ale nemoch se mnou hnout. Povidal: »Poď, vyhodíme toho dětka!«[5]) A já povidám: »Nech ho, von by nám vybil voboum.« Von nevěděl, že ten dědek je můj otec.

František Roučka (Maršovský).

[1]) *Břískej* je utvořeno ze jména *Bříšč* (vesnice na Novoměstsku na Moravě). — [2]) T. j. táhl. — [3]) Koncovka *-ům* zněla mi v tomto případě krátce. — [4]) Vypravovatel vyslovil slovo *let* dlouze a zvýšeným hlasem, čímž projevil pohnutí své mysli. — [5]) T. j. dědka.

11. **Vo světlíčkách.**

Světýlka, to sem viděl sám. To běhaly tadyhle vedle stavení. Bratr se učil tuhle f tom, co je Popela, stavení. No a šel dom, ležet jako; no a dyš přišel tule, tak písk na ně a honem vodevřel dveře a do seknice a světlíčka túle běhaly porád.

Jan Straka.

12. Vo jedný koce.[1])

No tak sem šel z hospody a šel sem tuhle krót[2]) na tom paloučku u Krejčího lenu. A teď leží kočka pře[3]) stešku. A nákej Vajz, tůle tejch hoší, jako tejchle Vajzů f Sekňově, strejc, dyž ležela, von si vzal s Pešlový zahrady tyčku a milou kočku uhodil. A dyž ji[4]) uhodil, milá kočka se mu postavila takle na ty zadní nošky a ty přední takle rostáhla jako člověk. A teď my nic; von jí neuďál jako nic. Von už bьl chlapík letitej, ale dvacet roků. Tak sme šli túle k studni, co maji u Hamanů; vona nám tu zas stoupla na cestu. Tak sme se už báli vobá. Potom sme šli tam pod Brožárňu — to je chalupa, co patřila nákýmu Brožovi — a vona tam zas stála f tý bránce. Tak sme zas šli ke studni túle u Hamanů; zas tam stála. Tak sme šli tajihle za zahradu a vona tam zas stála. A tak sme šli zas spátky, zas k studni, a dyš tu zas stála, šli sme aš tam pod Brožárňu do tý bránky. A kočka už zas tam byla. A teď von pozbich[5]) čepicu a povidá: »Staň prej se vůle Tvá!« a šel vedle ní a kočka mu neuďála nic. A já sem utíkal dom, arci, a jak sem vzal za kliku, dveře se mně vodevřely a já sem sebou túle říz ve dveřích. A inšího nic.

Jan Straka.

[1]) Lokál podstatného jména *kočka*. — [2]) Z německého slova: *gerad*. — [3]) T. j. *přes*. Souhláska *s* se odsula. — [4]) Obecně se říká na Cikhaji: *ju*. Vypravovatel sám říká obyčejně: *ju*. — [5]) T. j. pozdvihl.

13. Vo smrtholkách.

Na smrtelnou nedělu — taky přet smrtelnou nedělou — chodí děti ze smrtholkama. Smrtholka je taková panenka ušitá z hadrů fšelijakejch; třeba s porculánu taky maji. Tu panenku nosí na tejch jedličkách, na jedlice,[1]) na vršku. Chodí po dědině dům vod domu a spívaji: »Velkonočko, velkonočko, gdes tak dlouho byla? U studánky, u hlubánky ruce, nohy myla.« Berou vejce, grejcary, koláče. Pak smrtholku zas rostrojí a vyhodí venka. *Jan Straka.*

[1]) Lokál podstatného jména *jedlička*.

Po třech letech (r. 1903) vypravoval mi to Jan Straka takto:

To dělaji ze šátků takový padny.[1]) A maji takovou jedličku s halouskama a na tu navěší vejdumky z vajec a tu padnu na to postaví na vršek. Chodí s tym po fsi a spívaji u vokna nebo f síni: »Smrt nesem, zanesem, nové leto přinesem« — nebo: »Velkonočko a t d. (jako nahoře).

[1]) T. j. pany.

14. Š čeho tady vařili syrop.

Taky taji vařívali syrop, dyš tady bylo víc javorů. Navrtali javor a dali do něj trupku [1]) a nastavili hrnek nebo putynku a tu vodu potom vařili a ďáli s toho syrop. Sou tam v lesi ešče zdi doposuď; říkaji tam: »F cukrovni«. Říkaji, že tam bylo mněsto a ty lidi že si hráli kúželky a ty kúželky byly stříbrný a mněli k tomu zlatou kulu. Říkaji, že tam má bejt doposuď sklep ešče. *Jan Straka.*

[1]) T. j. trubku.

15. Proč setňofskej Beran nedával desátek.

Nákej Beran f Setňově vezl do Kláštera desátek — vobilí. Nekerý sousedi vezli spíš a dyž jeli dom, tak se jich Beran ptal, esi to f klášteře zapisujou. A dyž mu řekli, že zapisujou, von už do kláštera nejel, zavez vobilí do hospody a prodal je hospockýmu a propil to. Tak potom nedával nic. Vono jich bylo víc, co nedávali. A co spíš vezli, ty museli dávat.

Týž.

16. Vo dvouch vohních.

Je tak dvacet let, šel sem do Škrdlovic hrát. To ešče byl Vincek Leopold na hospodě, co je teďka Brožek. Bylo to f samej podzim, vo chvilku dýl[1]) než teďka. K pátý hodině ráno vracel sem se na Cikhaj. Dyš sem přišel za Škrdlovice, viděl sem dvě světla u Setňova. Myslil sem si, že dou tředleny do pazderně třít len. Přišel sem do lesů, ty světla se mně stratily. Dysem přišel doprostřed lesa, zrovna pot Čertovým kamenem, tam se postavily dva vohně ze strany. Na cestě to nebylo, tak já sem si myslil, že sou to náký pytláci. Tak sem jim vyhybal, aby mně[2]) nevrátili, jak se stalo Šedinovi. Ale u tejch vohňů sem žádnýho neviděl. A vešel sem na cestu — bylo tam dycky složený dříví — vobrátil sem se naspátek, chtěl sem se podívat, co ty vohně dělaji. A vono to najednou škaredě pláclo a vohně uhasly. A mně[2]) napadla hrůza a utíkal sem domu, dif sem se nesvalil. *František Štúla*, 60 let starý (r. 1903).[3])

[1]) T. j. později. — [2]) Akkusativ. — [3]) Vypravovatel pochází ze Žďára na Moravě; na Cikhaji žije už 32 lęta.

17. Proč říkaji jedný hoře „Žákovica".

Na tý hoře, co jí teďka říkaji Žákovica, bejvalo mněsto. A f tem mněstě stranou, jak teďka f Klášteře na Zelený Hoře v Borovince je kúželňa, tak tam taky to tak bejvalo. A přišli dvá žáci a teď ty kúželky začali koulet. A f tý kúželni kouleli zlatou kulou a mněli stříbrný kúželky. Dyš ty kúželky kouleli, chtěli vědět, co je po tem lesi tejch neřestí — hadů. Jeden si povidal: »Já prej je budu citýrovat, ty prej je musíš počítat.«

Ten je čítal teda. A voni tam byly dvě jedle — menovaly se hromový — byly veliký nesmírně. Tak ten žák ty hadi citýroval a ten druhej je počítal. Ty hadi lezli a rovnali se na ráz[1]) — jeden na druhýho se kladl — až jich bylo až do vrchu tejch jedlí. Potom lezli najednou dvá po tejch stromech zhůru a ten žák počítal jen jednoho místo dvouch. Teď ty žáci přišli g zežrání vot tejch hadů a to mněsto přišlo k propadnutí. Ty kůželky a ta kula taky se propadly. A tým dílem se menuje ta hora Žákova Hora.

Na Žákovici je Stříbrná studňa; gdo se napije vody s tý Stříbrný studně, pozbyde psinu.[2]) — Byla tam jedla, vršek mněla suchej, teprvá sou tři roky, co ju skátěli. Bylo nás pět drvařů. Rostáhli sme každej vobě ruce a mněli sme co dělat, abychme ju vobejmuli. Dyž ju skátěli, uďáli z ní přes padesát metrů dřívího. Na její pařezi mohlo by tančit štyry aš pět párků.

Fr. Štúla.

[1]) T. j. na hranici. — [2]) T. j. zimnici.

18. Vo pasákovi, co moh vysvobodit propadlý mněsto.

Jeden pasák s Cikhaje hnal do lesů pást dobytek. A po jaru koušou moc ty pipky[1]); a von si uďál vohýnek a lehl si k němu a usnul. Ten dobytek se mu ale zaběhl. A von teťka proctl a nevěděl, gde ho má. Tak běhal po lesi a nemoch ho nide najít. Tak už ho napadla žížeň. A přišel ke Stříbrný studni na potůček; tak se chtěl napit. Ale napadlo ho: »S potůčka nebudu pit, já si pudu ke studni až, tam se napiju.« Dyš přišel k tý studni, seděl u ní malej chlapeček a držel bič v ruce a povidal mu: »Synáčku, poď sem a přenes mně přes ten potůček.« A hoch se ho ulek. Tak se zastavil, koukal se na něho a bál se ho. A ten chlapeček mu povidal: »Neboj se, synáčku, nic, třeba ty se zmáchal, jen dyž mně přes ten potůček převalíš; budeš ščasnej.« Ten hoch ale se lek a utíkal vod něho pryč. Podnes je tam památka; říkaji: »F starý pasece.« Tam ďáli drvaři. A von k nim přiběch a jim to povidal. A teď voni mu na to povidali: »Tak se vrac spátky a neboj se, my pudeme s tebou a ty se nestratíš.« Jó. Tak ale dyš přišel spátky k tý studni, tak hoch tam ešče seděl. Ale už nechtěl, aby ho vzal na záda, aby ho přenášel, už mu povidal: »Byl bys bejval moc ščasnej, ale teď už nejni nic platno. Dybys mně byl přenes, byl bys to propadlý mněsto vysvobodil, byl bys bejval pánem nad ním. Teď musím čekat kolik tisíc roků, aš příde člověk, kerej to udělá.«

Týž.

[1]) T. j. tiplice.

19. Vo fščeliščem.

I.

Dysem pás krávy, tak zme pásli tří a našli zme mladýho ftáka a mněl tři nohy. Dvě nošky mněl tak, jak sou, a třetí mněl vzadu. Potomejk sem toho pykal, že sem ho nevzal na vokášku.

II.

Taky sem slejchal, že f Škrdlovicích kátěli lipu v zimně a že f tý lipě bylo hejno laščuvek. Byly slezlý, ale byly už pojitý. — Jednou sme kátěli v zimně strom a v něm byla žlúva [1]); vypadla s toho stroma.

[1]) Jiný člověk na Cikhaji zase řekl: *žluva* (krátké *u*).

III.

To byl na Fršavě kněz, dysem se dostal do Sklenýho, a von říkal, že dokaď tu bude, že nigdy tam nepotluče. Von umněl schánět na lesy kroupy. To šly kroupy jen po lesi.

IV.

Že by byla taková nemoc? Š člověkem uhodilo, von pozbih nohy, že byly zrouna [1]) z hlavou zbižený a motal se jak mlejnskej kamen. To bylo tady, to sem u toho byl.

Jan Straka.

[1]) Častěji se říká: *zrovna.*

DODATEK.

A. Ze Škrdlovic.

1. Vo smrtholce.

Tady holky přistrojí na smrtnou nedělu panu velikou jak roční děcko. S koudele udělaji hlavu, z lenu jí daji vlasy, jak dítě by to bylo. Udělaji tomu voči, nosejček, hubičku, do huší daji hóringle — záušnice — a nosí to na hůlce dům vod domu. Nede jim daji vejce, nede grejcar, nede dva. Koleduјou takle:

1. Smrt plave po vodě,
nové leto k nám jede
š červenejma vejci,
ze žlutejma mazanci.
Hody dou, květy dou,
dejž, Pane Bože,
travěnku zelenou.

2. Na pšeničku, na jařičku,
na to Boží žítko,
abychme to požali.
Pána Boha chválili.[1])
Hody dou, květy dou,
dejž, Pane Bože,
travěnku zelenou.

3. Svatej Petr, svatej Ján
po věnečku veze nám,
dal nám flašu vína,
abychme se napili,
Pána Boha chválili.
Hody dou, květy dou,
dejž, Pane Bože,
travěnku zelenou.

4. Velkonočko, velkonočko,
gde tak dlouho bejváš? [2])
U studánky, u hlubánky
ruce, nohy mejváš [2])
Hody dou, květy dou,
dejž, Pane Bože,
travěnku zelenou.

Potom zanesou smrtholku domu a rostrojí ju.

Rozálie Cempírková a *Marie Hillerová.*

[1]) 3. a 4. verš zpívá se také takto:
aš to budem žíti,
rač nám ho popříti.

[2]) Cempírková: býváš — mýváš.

2. Jak se můj otec utopil.

To už může bejt ale dvaasedumdesát roků. Můj otec prodal mlejn tady pod Dářkem; říkaji tam »Na Novým mlejně«. A von ho prodal nákýmu Jelínkovi a pak koupil v Radostíně familiju. A teď šel za ten mlejn pro peníze. A dyš pro ty peníze přišel, tak mu je ale Jelínek nedal. A dyš šel z domu, tak maminka mu dala padesát zlatejch a tatínek si je dal do tašky pot paž. A pak dyš tam vocaď šel, tak si namířil přes to Dářko. Bylo to v březnu mněsíci; Dářko bylo ešče zamrzlý. A byli tam dvá drvaři a von chtěl na tejch drvařech, aby mu vosekali dvě hole do rukouch. A voni mu povidali: »Ale Škodo, nechoději prej přes to Dářko; jak pak dyby tam prej padli?« A von si na to povidal: »Dybych já mněl tolika magacínu, co bych přes to Dářko převez!«

A šel na kus a voni už ho slyšeli volat vo pomoc. Von vykřikyl: »Ježíš, Marja, Józef! Svatá Ano, stůjte při mně, nevopouščejte mně!« A už dom nepřišel.

A teď maminka nevěděla, gde je. Vona ho hledala, byla taky až v Brně u — nákej Halama s Polničky tam vostával a toho druhýho nevím, jak menovat — u švagra a teď byla aš f Chotiboři, taky tam byl nákej přítel z jeho strany, zocový.[1]) Popýtala se po něm a f tom běhání se

schvátila na celý tělo. A na konec března padla do nemoci a už nestala.[2]) Na tři krále menovitě mněla pohřeb.

Mně bylo teprvá dvě leta, dyž vona zemřela. Vostalo nás sedum dítek, fšecky malý. Dědeček vzal nás k sobě sem do Škrdlovic — von byl kovářem — a taky na holý ruce nás vyživil.

Jak ho našli? Nákej Lacina z Radostína ze Solným šli ze Žďára s trhu. A teď jeden druhýmu povidal, dyš k tomu Dářku přišli: »Poďme prej vokolo toho Dářka, dybychme prej toho Škodu našli.« A šli a našli jeho čepicu. A von byl připlavanej u Vostrova — to je les — hubou do zemně byl vyhoděnej z rybníka. Tak ho hned votočili a koukali mu do kapec ti dvá sousedi — jeden byl starostou — a tu tašku přinesli dom. A teď si povidali: »Uš sme prej Škodu našli.« A teď zapřáhli koně a jeli pro něj. A dyž ho přivezli, tak začali stahovat boty z něj a šaty; vono to šlo fšecko i kůží [3]) dol.

A teď ten starosta, ten Lacina, vyďál tašku s kapce. Matka se ptala, esli v ní má peníze, že dostal za mlejn peníze. A ten Lacina vyďál tašku s kapce a povidal: »Tuhle máte, Škodofko, tašku jeho s penězma. My prej sme byli ze Solným, tak sme ho votočili a vzali prej sme mu to s kapce a vono prej tam nejni jen padesát zlatejch a sou prej tam dva upise při tem.« No tak teď maminka na svýho oce a dala to fšecko mu do moci s tým Lacinou radostínským. Vona už holt nemohla chodit.

A teďkom šli k Jelínkovi na vyrovnání. A von jen stál na svým, že mu peníze dal. Ale přišli na ty drvaři. Voni prokřikli, že jak šel hned dom s toho mlejna a že ešče mu vosekávali do ruky dva šnorlíky — to sou hole takový. A slyšeli ho na Dářku křičet, jak vykřikyl: »Ježíš, Marja, Józef! Svatá Ano, stůjte při mně, nevopouščejte mně!« Ty drvaři to fšecko udávali. A teťka Jelínek u soudu votpřisahal s ňou ty peníze, že mu je dali. A teťka ty přisahali, že nemněl při sobě jen tejch padesát zlatejch.

Ale to byl taky boskej [4]) zázrak! Voni byly suchý ty peníze, co mněl f kapci, a ty spise. A byl tam vod druhýho března až do šesnástýho máje.

Rozálie Cempírková.

[1]) T. j. s otcovy. — [2]) T. j. nevstala. — [3]) Instrumentál bez předložky *s*. — [4]) T. j. božský.

3. Vo mynárským učedníkovi.

Ale to sem jim ešče nepověděla. Dyš sem já sloužila ve mlejně f Klusborku, mněli stárka a byl učedník; ten mynář se menoval Slámečka. A ten učedník se stratil takle jednou v noci. Ale hledali fšady, gde by,[1]) a nenalezli nic. Teťka já sem šla máchat prádlo nahoru na vantroky po schodech. A teď sem tam ucejtila takovej puch. A přišla sem dólu a povidala sem: »Pantáto, dou se podívat, to je ve mlejnici puch!« Von mně votpověděl: »Co prej máte ale za nos!« A vona [2]) taky běžela s ním

hned a povidala: »Neco je tudy, je tu puch velkej.« A hned mlejn zarazili a hledali. No tak našli učedníka; teťka byl pot kolem nataženej jak šňůra pot palečním. Tak ho vyďáli a von byl celej vot toho kola, ten ksicht, rostrhanej.

Ale ten stárek byl ale štyrykrát u soudu. A voni to dávali na něj, že myslím ho zbil a že ho tam vrazil. A holt mu to nemoh žádnej dokázat; tak se mu nestalo nic.

Rozálie Cempírková.

[1]) Vypravovatelka zamlčela sloveso: *byl.* — [2]) T. j. mlynářka.

4. Vo ščírovi.

Šla sem — ó to je už hrůza let! — do Radostína k sestře na náščivu. A voni mně povidali, kady sem šla? A já sem povidala: »Šla sem g Bílejm Potokům a pře [1]) Ščírový Dole.« A pantáta povidal: »Pro Boha, ženská, tam tady nechoď! Tam prej je moc ščírů a hadů · A teď sem povidala, co sem tam viděla, jaký zvíře. Mnělo to takovejch drápů a ten krk — mnělo takový žlutý fleky po tem krku. Mnělo to tělo dlouhý jako palec a vocásek u něho dlouhý jako prst a tým vocáskem to mrskalo.

A pantáta povidal: »Ženská, chraň se! To byl ščír, to by byla tvá smrt. Von prej ščípne a vocáskem sekne a s toho vocáska pustí jed. Dyš sem po druhý pudeš, uš Ščírovejma Dolma nechoď!«

Rozálie Cempírková.

[1]) V předložce *přes* odsulo se *s* před slovem začínajícím souhláskou *š*.

5. Vo mochorůfkách.

Tak byla matka a mněla jen chlapce jednoho. A uš štyry roky stonala. A doktoři mluvili, že jí nejni pomoci. A ten hoch chudák už ji nemoh utahnout na tý posteli ani vobrátit. A dycky mu říkávala, aby jí šel nede pro kapku polífky, že von to uvařit neumí. A tak von ten hoch se za to styděl; už musel bejt přeci heskej.[1]) A von jí vařil tu polífku sám. Šel do lesa a nazbíral tejch jedovatejch mochorůvek. Nevěděl si už rady; uš štyry roky se s ňou trápil, uš si pomyslil: »Děj se, Pane Bože, vůle Tvá!« Tak si povidal, že ať už maminka třeba hned umře po tejch houbách.

A teď von jí tý polífky uvařil a přines jí ju. A vona mu povidala: »Bóže, hochu, japak se ti vodmněním? Jakous ty mně dneska dobrou polífku uvařil!« A ráno dyš stala, tak povidala: »Ale to je mně dobře! Dítě, zas prej mně uvař takovou polífku!« A von jí povidal: »Milá maminko, musíte počkat. Já teprf pudu do lesa, musím prej jít nazbírat houby.« Tak hoch šel a nazbíral mochorůvek a uvařil jí zas polífky. A s tým tu matku uzdravil.

Rozálie Cempírková.

[1]) T. j. veliký.

6. Vo mynářový ceři.

Dyž mně bylo dvacet nebo jedenadvacet roků — to už může bejt přes padesát roků — tak sem byla na Vranově na poutě. A v neděli, dyš sme se strojili dom, tak nám ten spěvák povidal, esli by nám nebylo voptížný, že bychme se mohli podívat ke Kočicům, že se tam stal Bóži zázrak a že je tam novo postavená křížová cesta. A tak my sme na to svolili, že pudem. A teď tam na vrchu je trávník, pěknej plac zelenej, rovina jako ta seknica. A tam byl dub a na tem dubě se zjevila Pana Marjá. A ten dub se rozelenal aj [1]) za sto let. Von byl suchej a von se rozelenal ten kmen. A voni tu Panu Marji vzali s toho dubu [2]) a dali ju do Čebína do kostela. A vona se stratila s toho kostela zas a voni ji hledali. A teď ji nalezli zas na tem dubě. Tak tu cestu křížovou k tomu postavili a tam chodili konat pobožnost. Musí tam po kolenouch lest.

A pot tým dubem je takovej břeh a tam je studeň. A tam dvě sestry se sešly a dlouho se neviděly ty sestry. A jak se vobejmuly ty sestry, tak skameněly a doposuď tam stojí ty dvě sestry u tý studně. A na dubě je ten vobraz Pany Marje zavěšenej.

Na placi na tem dubě je ešče vobrázek, jak jedna holka kojí beránka. Byla to mynářova cera a ta si chovala jednoho beránka zamilovanýho. A vona se s ním dopustila a matka nic nevěděla, až dyš to seznali, tak se popýtala, s kým to má, a vona nic nepověděla. A potom dysse to narodilo, tak to bylo jehňátko. Tak teprvá matka věděla, že to bylo s tým beranem. A matka chodila do kostela a pokání činila a se modlila a ta cera musela taky jít k spovědi. Potom byla u biskupa a biskup jí nařídil, aby šla do Říma. A vona sama nechtěla jít, chtěla, aby s ňou šla tetička. A vona s ňou šla. A tam dyš to pokání udělala, tak jí papež nařídil, aby f každým kosteli, kam přijdou, byla na mši svatý a Boha prosila za votpuščení. A co na cestě potká, fšecko políbit musela. A potom na cestě přilez jí do cesty velkej had. A teď vona ho musela políbit. A von se jí votočil vokolo krku a use [3]) jí nespustil. A přišli do jedný hospody na noc. A hospockej je tam nechtěl nechat, von se toho taky bál, tak je votkázal do pustý maštale. A tý její tetice povidal, aby tam s ňou nebyla. A vona tam přeci vostala. No a potom přet půlnocí šla do šenkovně: myslila, že holka spí. A ráno brzo šli do maštale a vona byla už zežraná vot toho hada a jen vostaly kosti z ní. Ty hned pochovali. A ta tetička se dom vrátila a rodičům zvěstovala, co se s ňou stalo.

Rozálie Cempírková.

[1]) T. j. až; *ž* před *z* změnilo se v *j*. — [2]) Vypravovatelka řekla podruhé: U toho *duba* je studeň. — [3]) T. j už se.

7. Jakou dobrotu dělá kozí mlíko.

Je to ale dva nebo tři roky, Krčofka šla do Přibyslavy a vzala si sebou tu holku, mohlo jí bejt ale jedenást roků. A vona se slíkla — jako

zula — f polnickým lesi. A teď na kousek šly a vona povidala ta holka: »Ale maminko, to mně neco ščíplo do nohy!« A koukaly a už nic neviděly nide. Holce nohu zatahla a poslala ji spátky, aby šla.

A dyž vona potom přišla matka dom, už mněla nohu naběhlou. Tak teprvá scháněla proti tomu. Teď dávala ledasco, i taky žabu trudovitou dávali, a nic platno nebylo. Mně jedna ženská řekla, abych tam šla, abych jí řekla, aby mu namáčeli nohu do kozího mlíka, jak ho nadojí. Ale vono mu to přeci trvalo štrnást dní tomu děcku. Ale to kozí mlíko dělá velikou dobrotu. *Rozálie Cempírková.*

8. Nač chrtiščata sou dobrý.

Chrtek ryje veliký kůpy, chrtiščata. Podívaji se, ty chrtiščata taky sou dobrý. Dyž dítě dostane třeba krtice po těle, tak ty chrtiščata přinest, než slunce vejde, a dat je do vody vařit, tu hlinu, a to dítě f tem skoupat a zas tu vodu zanest do tejch chrtiščat, než vejde slunce, a vlejt to do tejch dír. To tuhle náká mněla po hlavě tejch krtic a voni to tak ďáli a fšecky pozbyla. *Rozálie Cempírková.*

9. Vo zelený kávě.

Zelená káva je taky dobrá vařit, dyš člověk stůne a rád by se potil. Tak ju vařit, deko, půl druhýho deka, a teď si koupit vosminky punče a tu vodu s tý kávy nalejt do toho punče a kousek cukru a vlažný to vypit a ukrejt se do postele. Tak se vypotí, až z něj poteče.

Rozálie Cempírková.

10. Proč prf strojili ryby.

Za kněžů [1]) musel mít každej, sedláci i domkáři, na velkej pátek a k ščedrýmu dnu ryby. Kněži mněli fšecko rybníky a aby jim šly ryby na vodbyt, museli je lidi kupovat. Kněži chodili po kuchyňách prohlížet, esi strojí ryby. A dyby nebyl strojil, tak bel pokutován.

František Cempírek.

[1]) T. j. dokud klášter žďárský nebyl zrušen. Škrdlovice náležely ku panství kláštera žďárského.

11. Co naší vopci vodebrali.

Tomule rybníku před našou chalupou řikaji margaretskej. Prf bel vobecní a náká Margaréta ze Škrdlovic se podnesla — se dopustila — a za pokutu vodebrali kněži opci rybník.

Ty starci, co sou už hrůza let v zemi, řikávali, že ta Margaréta musela bejt náká zaslíbená ve vopci,[1]) že za pokutu vodebrali ten rybník.

Prostřed vopci je rybník, menoval se haltýř. Ten si kněži najali a dali si do něj ryby na zimu k prodaji a potom si ho přivlastnili.

Pot škrdlofskou Bídou[2]) sou dvě míry louky; menuje se Bažinová Mechovatá. Dyž bylo mněření, tak inžinýři tu louku vodmněřili, že je vobecní. Vobec dyš se vo to zaujala, podala to k soudu a soud je votkázal, že uš to má velkostatek další leta vužívání, že nabyl práva.

Václav Cempírek.

[1]) Dříve pravil vypravovatel: *opci.* — [2]) Řada chalup na severním konci Škrdlovic.

12. Vo hrozným hadovi.

I.

Drvař Kotouč, tohole Kotouče tatík, pálil taky uhlí tadyhle v Zlatnicích a syn v naší vopci uváz.[1]) Šel na pařeze a posekal se a šel si do potůčka vymejvat ranu. Takový bažiny tam byly — vona se věčím dílem při bažinách ta slota drží. Ale už ji nevymejval, dyš koza s kůzletem mu přiběhly za záda a pískaly. Von se vohlíd a had vočima svítil a hubu vodevřítou a tach to srnče k sobě do huby. Samo muselo mu jít do huby a ten had ho přitach k sobě tou elektrikou.[2]) A Kotouč jak to spatřil, jak viděl, že had to kůzle spolkl, tak už ranu nevymejval, utek pryč. Až venku z lesa si teprf ranu vymyl.

Šel k myslifcovi, aby šli na toho hada, ale myslivec nebyl doma až ráno. Ráno už na něho klepali, aby šel s něma, a von že nepude. A myslivec povidal: »Nebojte se nic, jak spolkl kůzle, tak štyryadvacet hodin nehledá potravu.« — »I to prej můžu jít,« Kotouč povidal. Tak tam šli a nic neviděli. A f poledne šli zas a von už byl stočenej — na slunci ležel — jako kolo vod voza. Teď báli se na něj střelit a utekli pryč. Uš prej mněl vyrostlý nohy a kousky křídel, byl by z něho bejval brzo drak.

[1]) T. j. usadil se. — [2]) Vypravovatel chtěl říci, že had pohledem svým k sobě přitahuje zvířata, která chce spolknouti.

II.

Pot Sobiňovem v raneckejch lesích taky bыl had. Von tam byl strejc, tak von to vypravoval, co se tam stalo. Jedna ženská šla do lesa na trávu a na tý trávě dyž byla, tak ten had se do ní dal a zežral ji, jen z ní našli bačkory potom. A uš po něm dávali pozor. A hajnej na něj přišel a bál se ho střelit. Potom přišel myslivec z mládencem a střelili po něm a neuďáli mu nic. Broky se hadovi smekly po kůži a nic mu neuďály. Až mládenec f poledne přišel na něj zas, nabil si flintu sklem a šel hada vartovat. A von bыl vylezlej na stromku. A mládenec si přines žebřík a vylez na velkej strom a s toho stroma na toho hada střelil. A had spad dólu a bylo po něm. Trefil ho na voči.

S takovýho vyrůste drak. Von lítá večír a dyž letí, tak mu z huby prámen vohně de. Sám sem ho jednou viděl f Polnice, letěl nísko. Takovej prápor dycky vohně.[1])

[1]) Doplň: letěl.

III.

Šli sme jednou do Zimolejt na bruslinky a von tam bьl takovej kopec velikej bruslinek. A můj kamarád povidal: »Poď, pudem támle na ten kopec.« My sme k tomu kopcu přišli tak co k tý posteli a na vrchu na tem kopci tejch bruslinek ležel had skroutěnej, skroucenej,[1]) a díval se na nás. Voči se mu svítí jako sklenica a hubu má potvora jako kačena. Jak sme ho uviděli, tak kamarád: »Honem utíkejme, von dá vocas do huby a bude se kulit za náma.« Ale fšecky pasáci polnický s kravama — hnet to bylo fšecko pryč. Vona to byla vohromná potvora.

Dyž von kousne, tak dyby ho hned chyt a zabil a to maso z něj rozříz a dal na tu ranu, tak to maso ten jed, tu jeduvatinu, fšecku vytahne. *Václav Cempírek.*

[1]) Vypravovatel se opravil.

13. Vo hadech, co spadli z vodou.

Jednou po bouřce tuhle vedle f chalupě f kolípce[1]) — co je na střeše to koryto, tomu se říká kolípka — tak f tý kolípce ležel had. Von spad z vodou.

Jednou po dešči šel sem tady k louce a tuhle f tejch Dělniščích takovej bьl pěknej had a ten spad z vodou. Hlavičku vobracel spátky a koukal na mně. Já sem nůž nemněl, tak sem běžel a zlomil sem smrček a uďál sem si hůl a teťka du na něj. A von už byl pryč. Tak sem si podešel a von v borůfčí jel. A já ho tam namít a zabil sem ho. A teď sem si nespomněl až doma, že bych ho byl slík. To se vemou dva součky takovejma háčkama a von se tak pěkně slíkne. A byl bych si dal tu kůžu na štýlek u fajfky. Von byl krásnej kropenatej, jako dyž ho vyšije. Taky navlíknou tu kůžu hadí na hůlku, co berou do ruky, dyž dou přes pole *Václav Cempírek.*

[1]) T. j. kolíbce.

14. Vo hadech a vo ščírovi.

Žula má kůžu jako stříbrný šupiny; jako by stříbrný penísky posázel, je to.

Morák je morovatej; ten prej neškodí.

Pak sou slepáci; ty sou tak černý jako ten plevajz;[1]) ten nevidí.

Ten zerzavej je zlej, ten ščípe; říkaji mu had ryzák, zerzák.

Ale ščír ten je ešče horší. Von je jako rak, ale víc pazourů má; sám sem ho viděl. Tuhle f tý hlubáni sem ho viděl — to je taková louž — co byla před našou chalupou. Dyť nákýho člověka ščíp a von přiběh domu a fšeci jenom prst utít. A ten prst jak bьl zateklej s tým jedem, tak ho dal na špalek a vzal sekeru a čepcem na něj udeřil. A ten jed ho postřík a taky f krátkosti zemřel vot toho; byla to jeho smrt.

Václav Cempírek.

[1]) T. j. tužka, kterou jsem měl v ruce.

15. Vo hromovým kamínku.

Hromovej kamínek je dobrej na tu poščípaninu vod hada. Falář klusboreckej ho mněl. Ale ten už votpočívá leta! — Jednu ženu had poščípal, byla voteklá celá jako sud, už byla zavopatřená, jen zemřít. Falář přines hromovej kamínek; s tým kamínkem ju potírali a vešlo [1]) jí to.

Václav Cempírek.

[1]) T. j. vyšlo.

16. Jakou moc má kozí mlíko.

S kozím mlíkem uhájí, dyž hrom zapálí, ale nesmí vykříknout, musíš bejt sticha.

Jak sem byl f Polnice, tak hrom uhodil do jednoho gruntu — říkali tam u Bartoňů — a zapálil. Voni běželi honem k jedný ženský, co mněla koze. Vona nebyla doma, tak urazili zámek u spižírně, vzali kozí mlíko, polili ten voheň a von se stratil. Tak musí mít velkou moc to kozí mlíko.

Václav Cempírek.

17. Jak dvá Škrdláni zmrzli.

Na svatýho Jána [1]) jeli votaď na Zástafku pro uhlí tří. Jeden byl svobodnej, bylo mu devatnást roků, říkali mu Nácin; a jeden byl ženatej, tomu mohlo bejt tak přez dvacet roků, tomu říkali Vinca; a tomu třetímu bylo ale vosumnást roků — říkali mu Filip. Ale ten byl nejchytřejší, ten to umněl chytře vyvest. Ten nejmlačí se na poledne dobře navobědval a ty dvá moc šetřili, ty nejedli.

A vono napadlo moc snihu a ty koně byly moc uhuntovaný. Dyš přijížděli k Vostrovu, tak use [2]) nemohli pro snih do Vostrova dostat. A ty voze museli nechat na kopečku před Vostrovem, ať je to půl hodiny vod Vostrova, dál to nejni. A ten, co se navobědval, mněl přeci věčí silu. Von jim ty koně vod vozů zvypřahoval a vzal na rameno seno a vedyl je do Vostrova a myslil, že ty dvá za ním přijdou. A voni už nemohli jít, už byli hladem přemožený a ucuchaný. Skátěli se u tejch vozů. A hned po nich žádnej nešel. Dyž je potom hledali, dyž dlouho nešli, tak už byli

zametený. A to je potom našli už až ráno. Tak sou vobá ve Vostrově v jednem hrobě pochovaný.

Marie Hillerová.

[1]) Totiž: Nepomuckého. -- [2]) T. j. už se.

18. Jak zloděj zabil četníka.

Vědí, tady u Pokornejch — to je f chalupě — se zdržovali dvá náký z Borový; von chtěl ten jeden tu, co je teď domácí hospodyň. A voni byli velký zloději. A četník šel votaď uš po jedenásti hodinách v noci. A potkal je; voni šli s krádeře. Na křížní silnici se potkali, jak se de vot Sekňova k Polnice. A von se jich chopil a voni hned — von ten jeden hned začal na smrt s ním zacházet. No ale ten četník ho prosil vo život a ten druhej bratr jeho taky ho prosil, aby ho nechal. A von řek, než bych ho nechal, než bych popustil, že rač zabí vobá. Tak ho probodyl nožem; vrazil mu k srci nůž. Teď ho vobrali a nechali ho ležet na císarský silnici.

Pak ráno jeli formani votaď ze Škrdlovic k Přibyslavi a ho tam viděli ležet. To byl právě můj tatínek a můj strejček, co na něj padli, dyž von ležel f krvi zbarvenej. Tak hned do Polničky k četnictvu a hned pro něj jeli spátky. A byl vodveženej do Přibyslavi a tam je pochovanej. A ten jistej, co ho zabil, menoval se Bárta, sedí podnes. Jeho bratr na něj votsvěčil, že ho zabil. A vona s něma byla ešče jedna ženská, zlodějka; ta taky votsvěčila, že mu to uďál. Ty byly zavřítý, ale pustili je po nákým časi ven.

Bárta se votpíral toho fšeho, ale sedí podnes. Ten Bárta, jak se tahali š četníkem, pořezal si dva prsty u ruky. A dyš se ho četníci ptali, gde si to uďál, von řekyl, že pantáta — ten Pokornej, von byl řezník — zabíjel prase a že mu pomahal. Ale voni na to nedali, dyž našli za kamny šaty zbarvený vot krve. Tak je fšecky zebrali a zavřeli. To už je aspoň nákejch dvacet roků.

Marie Hillerová.

19. Jak jeden nebošćík chodil dom.

To bylo v Horkách; u Chrasti je to. Umřel sedlákovi syn a ten syn po funuse chodil dom dycky v jedenástou hodinu. Tak ho lidi viděli; byl celej černej vobl ečenej. A nejprvá jen tak šustil po tem stavení a pak ve dvanást hodin stratil se zas. A bylo tak hesky dlouho; pořád nic, jen tak chodil dom a potom už bouřil. A voni dávali na modlení a mše svatý sloužit dali a nic nebylo platno. Aš potom tam kněži na něho čekali a tázali se ho, co žádá. A von jim nic nevotpovídal a jen ďál šarapát pořád po stavení. Tak dyž nebylo platno, tak mu musili srejt — pro kata a srejt hlavu f pravý poledne. A uš potom mněli pokoj vod něj.

Rozálie Cempírková.

20. Jak voják vysvobodil královu ceru.

Jeden král mněl ceru a von ju nechtěl vdávat. A vona ze zlosti řekla, že dyby přišel čert, že by si ho vzala. Hned přišel heskej chasník tak jako mládenec. Otec jí ho nechtěl dat vzít, no ale vona si ho přeci vzala. Ale von si vymínil v botech líhat. Ale jednou f pokoji se přezouval a vona koukala skrs sklo na něj a viděla, že má koňský kopyta. Tak teď vona ke knězovi a von to tam vykropil, ty sednice, a von uš nepřišel, uš tam nesmněl.

Ale vona hned po tem ščernala a zemřela. A von ji pochoval do kostela do krydby.[1]) Teď tam dal stát vojsko vartu a vono dycky uteklo. Teď vojáci byli trestaný. Tak jeden — byl to pastejřů syn — tak von teď že pude na vartu vod jedenásti hodin do půlnoci. Tam bouřilo f kostele. Tak ten syn pastejřů de na vartu. A pot stromem seděl dědeček a povidal: »Kam deš?« — »Du prej na vartu.« — »No dyž deš, tak di,« povidal. Ale vono bylo slíbíno moc tisíc tomu, gdo ji vysvobodí. »Tak di do kostela a lehni k tý rakvi[2]) a vono prej budou fšelijaký tvorové lítat a dělat šarapát, ale ty se nehejbej.«

Teď ráno voják nejde z varty; mysleli, že je nebožčík. Tak král se šel sám podívat do kostela a ten teprv vod ní stal a byl žif. Bylo mu to divný. Von, kerej byl hrdina a neutekl, vono ho to rostrhalo. Tak po tři dni to musel konat. Ale třetí den to už bylo nejhorší; žížale[3]) a fšelijaký potvory litaly na něho, rošklubat ho chtěly, ale von se nehnul. Tak třetí den ráno přijde král do kostela a voni vobá klečeli u voltáře. Teď ji vysvobodil. A ten dědeček mu nařídil, až ji vysvobodí, aby přišel zas pot ten strom na tu cestu. Tak von přišel. Tak von mu povidal: »Dyš teď si zvítězil, tak mně setni hlavu.« A von mu to nechtěl udělat, dyž mu dobře poradil. A von mu řekl: »Musíš to udělat; tým mně vysvobodíš.« Tak voják mu uťal hlavu a vyletěla bílá holubica a děkovala mu. A von za to dostal celý králoství potom.

Václav Cempírek.

[1]) T. j. hrobky. Slovo *krydba* je přetvořeno ze slova *krypta*. Lidé, nerozumějíce cizímu slovu *krypta*, odvozovali je ze slovesa *krýti*. — [2]) Obyčejně se říká: *truhla*. — [3]) T. j. plazi, draci.

21. Vo dvouch cerách.

A byla jedna matka a mněla tři céry.[1]) A dvě mněla ráda a tu jednu ne. A teď vona povidala: »Nic platno, ty musíš do služby.« Tak vona šla do tý služby. A teď potkala jednu paní a plakala. A ta paní se ptala: »Kam, holka, deš?« A vona jí povidala: »Du prej si hledat služby, je nás doma moc.« A tak jí povidala, esli pude k ní do služby, že inýho nebude dělat jen čistit pokoj a stlat postele, zamětat. Byla u tý paní ale štyry mněsíce. Ale ta paní ji mněla zamilovanou tu slušku. Tak jí neporučila jen pět tisíc; za pět mněsíců zemřela ta paní. A vona to sebrala a šla k mace.[2]) A teď jí tu sumu peněz vyčítala na stůl. A ta matka se

toho zhrozila. Tak poslala druhou do služby. A ta šla cestou a potkal ji jeden pán; a vona taky si tak naříkala. A von jí povidal, esli by šla sloužit, aby šla k němu, a esli umí příst konopě. A vona, že se naučí. Tak šla.

A von ju tam nechal samotnou a vona musela příst konopě až do zlatý niti. A dyš přišel dom, tak se jí tázal, esli to dokázala, esli to spřídla. A šel se koukat a teď to nebylo spřadený. Von jí pomoch příst. Ale f poledne, dyš přišla do druhýho pokoje, už mněla stůl připravenej, jídel, nač jen by si byla pomyslila. Ale jí to nešmakovalo. A teď se jí zas ptal, esli spřídla konopě. A vona, že do toho nemůže nijak přijít. A von jí zas pomahal. A teď se tam vytyčil k voknu dědeček starej, plesnivej a prosil ji, dyby mu neco poskytla vod jídla. A vona mu dala dost, aby se najed, a povidala mu, jen aby přišel, že mu dá dycky dost najest.

Třetí den pán se sebral a zas šel pryč. A v lesi byl; v deset hodin uďál voheň a tam vařil jídla. A ten dědeček zas přišel. A vona si mu moc stěžuvala a von ten dědeček jí povidal, aby se nic nebála. Ten její pán že bude chtět vědět svý meno a přímnění a z jaký kůžičky boty má. Ale von ten pán vokolo toho vohňa houpal a pořád si říkal: »Mý meno Tyngl a přímnění Tangl a mý boty z bleší kůžičky ze stehýnka.«

Teď dyš přišel třetí den, konopě spřadený nebyly. Von jí pomahal zas příst a teď na ní chtěl vědět svý meno a přímnění. A vona mu to pěkně pověděla. Ale von teď lítal a řval a hned jí vyplatil a musela jít pryč.

Týž.

[1]) Vypravovatel říkal někdy: *cera* a někdy: *céra* (polodlouhé *e*). · [2]) T j. matce.

22. Vo nářadí.

Co je u kose. Kosa se zarazí do kosiříka zaráškou.[1]) To je takovej klínek; s tým se přitahne kosa. Kosa, co se s ňou seče jařica, žito a voves, má hrabicu. Hrabica je složená s pěti roženců, má sloupek a kliku f kosiščeti. Žito a jařica se přihání a ženská ju musí vodbírat. Voves a ječmen se seče na řady a schazuje se z hrabic. Dyž je silnej, dlouhej voves, tak se musí přihánět, musí ho taky ženská vodbírat.

Cep je hůlka vokovaná. Cep má vočepek koženej a svůrku taky koženou. Svůrkou se cep navlíkne do kování g hůlce. A uš se s ním může mlátit.

A teď vo vozi. Každý kolo má šest loukotí, dvanást špic, jednu hlavu. Gdo chce dat na kolo nový loukotě, říká: Dám si vobložit kolo. Gdo chce dat do kola nový špice, říká: Dám si nabit kolo. Kolo se točí na konci podvoska.[2]) Ten podvozek je dřevenej nebo železnej. Dyž je dřevenej, tak musí bejt vokovanej. Dyž je podvozek železnej — teď fšecko říkají: náprava — tak musí bejt f koli, f'[3]) hlavě, veskrs kola železná vejtočka; u dřevenýho voza sou jen na vobouch koncích f'[3]) hlavě železný vejtočky.

U předního podvoska sou dřevený ramena a voje. U zadního podvoska taky sou ramena a rozvora. A ta se spojí s předním podvoskem a dá se stolička a do tý stoličky se dá srdeň železná a ten vůz se tou srdní spojí dohromady.

Dyš chce vozit seno nebo mandele, musí se vůz přistrojit do žebřin. Štyry lišně se daji, ke každýmu kolu jedna.

Voje je na konci vokovaný a f tem vokování je zaraženej formánek, aby se moh udržet držák, dyš se zapřáhnou koně nebo voli. A gdo chce, aby mu lefko vůz chodil, tak do toho formánka zavrtá žídlo hadí, zatluče ho špejlem. A takovej vůz musí chodit jak loď.

Ve vojeti je díra při ramenách a do ní se dá řebík ze závlačkou. Ten řebík drží váhy aneb vážisko, dyž je na jednoho koňa nebo vola. Tady menujou vážisko půlvášk ou [4])

Dyž je na jednoho koňa nebo vola, tak to vážisko musí mít táhlo; to je prut takovej železnej. To se připne k tomu vážisku a pak se připne k tý srdni do podvoska.

Na konci nápravy je železná štecla; do štecle se dá lounek — to je takovej řebík —, aby se štecla nesmekla.

Dyš se zapřahá pár, tak to sou váhy bes táhla U tejch váh sou rospory přidělaný a u vážiska se přiklesuje — přidělá — jen jedna rosporka. Dyš se vůz votstrojí, tak se rosporka vyklesne, vodebere.

Při pobočnicách je pořbetník. To je řemen, co de pře[5]) záda, a pak potpínka, co de pod břicho.

František Cempírek.

[1]) T. j. zarážka. — [2] T. j. podvozka; nom. j. č. je: podvozek. — [3]) Písmenem *f* označuji souhlásku mezi *v* a *f*. V lokále: *f' hlavě* zněla mi souhláska *f* slaběji než v lokále: *f koli*. -- [4]) T. j. půlvážkou. — [5]) T. j. *přez*. Před slovem *záda* odsulo se *z* v předložce *přez* (t. j. přes).

B. Ze Stržanova.

1. Jak Šír nesyl hejkala.

Vocaď ze Strčanova rodič — nákej Franc Šír — chodil do papírně do Kláštera. Byl vyučenej tesař, přisekával sloupy a věci, co potřebovali. A jednoho času šel podnapitej tam votaď v noci a dyš přišel k tomu velkýmu sádníku na hranicích, teďka tam vostal stát a slyšet houkat. Pár kroků uďál zas dál a zas slyšel houkat. Teďka šel zas blíž k němu. Von si myslil, že nědgo bloudí. A dyš se zešli k sobě u cesty, jak se de k Počítkám, tak ten cizí člověk houpyl mu na záda a: »To prej sem se na tebe načekal!« mu povidal. A Šír ho musel nest až dom. Jak mu žena votevřela dveři u záprsně, tak Šír padyl hubou přes prah do síně a hejkal mu seděl na zádech. A dyš s tejch zad skočil, tak se mu dal do plácání rukouch a začal se mu řechtat: »To prej sem tě dostal!« a pryč. A ten

Šír povídá: »Tys prej mně dal!« a nemoh už ani promluvit. A ty ho nemohli ani do setnice dostat, jak byl unavenej, co se hejkala natach. Táhyl ho po hranicích až do Strčanova. Potomejk ležel kolik dní. »Nescu prej po druhý křičet na žádnýho.« *Filip Blažíček.*

C. Ze Světnova.

1. Vo hejkalovi.

To je skutečná pravda; nebošćík můj otec vypravoval to mnohokrát. Nebošćík můj otec dyž vozíval ouvoce s koněm, dyž jezdíval do Moravy pro to a dyš přijel do lesa a přišel k němu hejkal, tak by mu bъl koňa strhal, na držák jak tlačil, dyž jel s kopca. A dyž jel do kopca, tak mu chvilku koňa tahl spátky a chvilku tlačil a dyž vyjel na rovinu, tak se mu vyřechtal. Starý lidi ho vidívali moc. Vozvat se mu nesmněl.

Jakub Fijala.

2. Proč u Beranů nedávali desátek.

To bъlo, víme, vono přišlo, že se musí dávat desátek. Vozili to do Kláštera. S tohole mlejna Beran, tohole Berana dědoušek, taky jel. Naložil na pár šimlů — to já sem sám pamatoval ty šimle — fůru vobilího — samý žito se vezlo. Přijel do Kláštera g hospodě a tam potkal sousedi, jeli spátky, uš to votsypali. A von se jich ptal, esi to zapisujou. A voni řekli, že zapisujou. Dyš prej zapisujou, tak jel do hospody do dvora, a tak dlouho bъl v hospodě, aš to vobilí fšechno propil. Dyby to nebyli zapisovali, byl by to dal. A von nedal nic a tak nic nedával. A potom se sousedům smál: »Já prej sem to nejlepčí vyved.« Týž.

3. Jak se Hertík zabil.

Eščе posavad tady říkaji »u Hertíků«, ale teťka je tam Benc. Ten Hertík jel s párem volma do lesa pro dříví nad rychtářovu louku. Teťka už je to panský; posavád[1]) tam říkaji »U rychtářový louky«. A naložil dříví plnej fasuněk. A přijel naproti milířům — byly tam milíře — a tam se sklátěl ze dřívím a svalilo se to na něj a zabilo ho to. Posavád je tam kamen.

Pasáci ho potom vídávali dycky, dyš tam po milířích chodíval čepičku červenou a krátkej špenzílek, koženky a boty vohrnovací, jak mívali aš po roskrok. To bylo dycky f poledne. Týž.

[1]) Vypravovatel řekl jednou: *posavad* a po druhé: *posavád.*

4. Jak se ešče jeden zabil.

S Fršavy bьl a jel z deskama; nevím, kam je vez. Jel vot Sklenýho po Bencový cestě a vjel na kamen a skátěl se, jak sou velký kameny v mezi. Padl pot vůz a rozdrtilo ho to zrovna. Týž.

5. Hastrman zajicem.

Dřív za starejch časů dyž bejval f Klášteře vo svatým Jáně pout, u Palovejch, u hospody, mněli hrnčíři složený nádobí. A voni ho, toho hastrmana, lidi viděli, protože mu z levýho šosa kapala voda. A ten hastrman se uďál zajicem a přes ty hrnce ďál kotrmelce. To prej ty lidi křičeli, že budou mít fšecko rozmlácený na cimpr campr, a vono ani co by mak platilo nebylo zmařino, ani chlup nebylo uškodíno. A jakej prej to bьl dobrej pout! Týž.

OPRAVY.

Díl I. Podřečí polenské.

Str.	19.,	ř. 8.	shora.	Po slovech: »Za spis.« přidej: nebo bývalé . . .
»	19.,	» 20.	»	Přidej: Dialektické tvary polenské *rejši*, *radši*, *rači* vznikly ze starších tvarů *razší*, *radší* (nom. j. č. rodu mužského, sklonění složeného) zkrácením koncovky *-í* v *-i* jako nynější spisovný komparativ *raději* vznikl z nom. j. č. rodu mužského *radějí*. Staroč. nom. j. č. rodu ženského sklonění jmenného *razši*, *radši* byl by se v podřečí polenském změnil ve tvary *rejš*, *rač*; proto dialektické komparativy *rejši*, *rači* nemohou býti nominativy j. č. rodu ženského sklonění jmenného.
»	28.,	» 14.	»	Odstavec 7. má zníti: *ť* se změnilo v *ť* ve slově *lašťofka* (Poděšín, M. Losenice), *lašťufka* (Volešná).*)
»	86.,	» 20.	»	Po slově *radší* přidej: (komparativ adjektivný). — Tvarů *rejši*, *radši*, *rači* užívá se totiž také za spisovný komparativ adjektivný *radší* (který se klade jako doplněk výrokový), na př.: Von byl rád a já ešče *rejši* (*rači*) t. j. radší. Ve spis. jazyku v tomto případě třeba psáti *radší*, jako píšeme: Otec byl chud a syn je ještě chudší.
»	91.,	» 2.	zdola.	Vynechej slovo *jatel*.
»	92.,	» 4.	shora.	Přidej: K podst. jménům rodu ženského náleží také: *jatel*, gen. *jatele*.**)
»	97.,	» 2.	»	Po slově *jatel* místo: »(muž.)« polož: (žen.)

*) Při tisku na čisto háček při liteře *ť* se ulomil.

**) V prvním tisku uvedl jsem slovo *jatel* mezi jmény rodu ženského. Když pak jsem prohlížel revisi, ujišťoval mě jeden pán, rodem z Polné, že slovo *jatel* je na Polensku rodu mužského. Ačkoli jsem si v zápisníku poznamenal, že slovo *jatel* je na Polensku rodu ženského, dal jsem se přece přemluviti a vypustil jsem slovo *jatel* ze jmen, která jsou — odchylkou od spis. jazyka — rodu ženského. Ale později přesvědčil jsem se osobně, že slovo *jatel* je na Polensku ve mluvě vesnické skutečně rodu ženského a že onen rodák polenský se mýlil.

Díl II. Podřečí polnické. Část 1.

Str.	10.,	ř. 9.	shora.	Místo *tetkej* čti: *teťkej.**)
»	17.,	» 20.	»	Po slově »*rači*« přidej: když se klade jako doplněk výrokový místo spisovného komparativu *radší*, na př.: A já sem byl *ešče rejši* (nebo *rači*) t. j. radší.
»	28.,	» 16.	»	Místo: *Ždársko* čti: *Žďársko.***)
»	30.,	» 13.	zdola.	» *poradovat se* čti: *poraďovat se.***)
»	31.,	» 7.	»	» »*d* se mění v *t*« čti: *ď* se mění v *ť.***)
»	32.,	» 13.	shora.	» *sette* čti: *seťte.**)
»	32.,	» 16.	»	» »Za *d* je *d*« čti: Za *ď* je *d* . . .**)
»	32.,	» 18.	»	» »*d* na pohled se vysulo« čti: *ď* na pohl·d se vysulo . . .*)
»	32.,	» 15.	zdola.	» *štvrták* čti: *štvrťák.***)
»	33.,	» 13.	»	» *tetka* čti: *teťka.***)
»	33.,	» 9.	»	» »*t* je vysuto« čti: *ť* je vysuto . . .**)
»	42.,	» 10.	»	» než; čti: než:
»	45.,	» 7.	shora.	» *dyt* čti: *dyť.***)
»	92.,	» 14.	zdola.	» *přid* čti: *přiď.***)
»	105.,	» 4.	»	» *vysvobodovat* čti: *vysvoboďovat.***)
»	105.,	» 5.	»	» *nasadovat* čti: *nasaďovat.***)
»	105.,	» 13.	»	» 4. čti: 5.
»	105.,	» 15.	»	» 3. čti: 4.
»	110.,	» 22.	»	» »S předložkou *ve*« čti: S předložkou *v*.
»	121.,	» 6.	»	» *Slopa* čti *Šlopa* . . .

---

*) Při tisku na čisto háček při liteře *ť* se ulomil.

**) Při tisku na čisto háček při literách *ď* a *ť* se ulomil.

Doplňky k dílu II., části 1.

Str. 1., k poznámce 4. R. 1904. podal mi p. Mitscherling, starosta v Karlově, tuto zprávu o založení vesnice Karlova: Německé rodiny, kterým Karel Libin, krajský hejtman v Čáslavi, r. 1789. prodal císařský dvůr nedaleko Škrdlovic, pocházely z vesnice Vrchoslavě (něm. Rosental) u Chřibské v nynějším hejtmanství rumburském, v soudním okrese warnsdorfském.

Hlásky.

Str. 8. Za spis. *a* je *á* také v komparativě *dálší* Š. — Jednou jsem slyšel: *prámen* vohně Š. Ale obyčejně se říká: *pramen.*

» 11. Koncovka *-a* se odsula také ve slově *studeň* Š. — Ale častěji se říká: *studňa.*

» 12. Za spis. *e* je *í* také ve slově *nebozíz*

» 12. Za spis. *é* je *e* také ve slově *leky* Š (t. j. léky). Ale také se říká: *líky* Sv.

» 13. Za spis. *e* je *a* také ve slovech *šarkovej* Š (šerkový) a *šašulenka* Š (šešulka).

» 16. Přidej 4. Za spis. *ě* je *í* v participiu min. činném *dílo se* = dělo se.

» 17. Za spis. *í* je *i* v komparativě *rači,* když komparativ přídavného jména *rád* je doplňkem výrokovým jako na př. ve větě: Kovář byl rád a já ešče *rači* Š. V tomto případě třeba psáti ve spisovném jazyku: *radší,* nikoli *radši,* protože v tomto případě komparativ přídavného jména *rád* se klade ve významu adjektivném, nikoli ve významu adverbiálném. — Dialektické komparativy příslovcové *rači, rejši* vznikly z nominativu rodu muž. č. jedn. *radší, razší* zkrácením koncovky *-í* v *-i* právě tak, jako komparativ příslovcový *raději* vznikl z nominativu rodu muž. č. jedn. *radějí.* Vedle staročeského nominativu rodu muž. č. j. *radějí* utvořil se nominativ rodu muž. č. j. *radější, radší* právě tak, jako vedle staroč. nominativů *chuzí, mlazí, věcí* utvořily se nominativy *chudší, mladší, větší* — Staročeský nom. rodu ženského č. j. sklonění jmenného *radějši, radši* v podřečí polnickém vyhynul; kdyby byl zůstal a nabyl významu adverbiálného (= raději), pak by se byl v podřečí polnickém změnil ve tvar: *rač* (srovnej: dial. *krásnějc* místo spis. krásněji atd.).

» 18. Za *i* je *e* také ve slově *šašulenka* Š (místo: šašulinka t. j. šešulka).

» 19. Vysulo se *i* také ve slově *kontrbucí* (místo: kontribucí).

» 22 *ů* se zkrátilo také ve slovech *kulán, kulánek* St (kulatý kus dřeva; od slova *kůl*), *vejpuli* St; příslovce *vejpuli* odpovídá staročeskému tvaru *vúpól* (Gebauer, Hist. ml. I., 258) a dialektickým tvarům *vejpůl, vejpůly, vejpůlky.* — Piši:

vejpuli naproti dialektickému tvaru *vejpůly, vejpůlky*, protože tvar *vejpuli* pokládám za lokál číslovky *půl*; dialektický tvar *vejpůly* (akkus. mn. č.) byl by se změnil v podřečí polnickém ve tvar *vejpule* (slovnej akkus. mn. č.: cihle, jehle, žile, stodole, škole).

Str. 24. Za dialektické *ou* ve slově *ouvehla* Sv je *u: uvehla* P, St. Š (t. j. úlehle, úhor).

» 25. Bývalé *ú* se změnilo v *ý* a toto se roztáhlo v *ej* ve příslovci *vejpuli* St, které vzniklo z bývalého lokálu *vúpóli*, stč. *vúpól*.

» 27. Za *l* je *v* ve slově *uvehla* P, St, Š a *ouvehla* Sv (t. j. úlehle).

» 27. *l* se vsulo také ve slově *bruslinky* Š (t. j. brusinky).

» 28. *r* se vysulo také ve slově *jarmak* (něm. Jahrmarkt).

» 28. Po odstavci o *r* přidej: 6. Za *r* je *ro* v předložce *skroz* P, *kroz* Š.

» 28. Za *ř* je *r*: Ve Škrdlovicích pravila jedna stařena: *císarská* silnica.

» 32. Za *t* je *p* také ve slově *pipka* C, Sv (t. j. tipka, tiplice).

» 35. *Zrouna* m. zrovna slyšel jsem také ve Stržanově.

» 35. *v* se vysulo také ve slově *nedjed* Sv (medvěd), ale ve Stržanově slyšel jsem: *nedvěd*.

» 36. *v* se odsulo také ve slově *Upšina* Sv (název lesa) místo *Vupčina* (t. j. vůbčina). Slovo »Upšina« slyšel jsem jen jednou od jednoho mladšího rolníka; myslím, že slovo »Upšina« utvořil si tento rolník sám, domnívaje se, že ve slově »Vupčina« nemá býti na začátku *v* a že má býti *š* místo *č*.

» 36. Za *p* je *b* také ve slově *blaňka* Š (místo: plaňka t. j. smrčková tyč v plotě).

» 37. Přidej k odstavci o *k*: 4. *k* se předsulo ve slově *kšilt, kšiltek* P (štítek u čepice; z něm Schild).

» 39. Za *h* slyšel jsem *v* ve slově *verbář* Sv (t. j. herbář).

» 41. Za *s* je *š* též ve slově *papršek* Š (t. j. paprsek); ale také se říká: *paprsek* P.

» 45. Za *š* je *č* také v komparativě *tenčí* Š.

» 47. K odstavci o *j* přidej: 6. *j* se přisulo ve příslovcích: *knetkej* P, *teťkej* St, *zasej* Sv. — Příslovce *knetkej, teťkej* vznikla ze starších příslovcí: *knetkaj, teťkaj.*

» 47. Přesmykly se souhlásky také ve slově *venskos* (z něm. Wäschkasten) Sv.

» 47. K odstavci o přesmyku přidej: 4. Přesmyk spojený se změnou přesmyknutých souhlásek jeví se ve slově *krydba* Š místo: *krypta*. — Lidé odvozovali slovo *krypta* mylně od slovesa *krejt* (krýti) a utvořili si příponou *-ba* slovo *krytba* místo slova *krypta*; *t* před *b* pak se změnilo v *d*.

» 47. K odstavci o stahování přidej: Stažením vzniklo i slovo *žídlo* Š ze slova *žihadlo* (na př. hadí žídlo, vosí žídlo, fčela má žídlo).

Tvary.

Skloňování.

Str. 52. Vzor *holub, dub*. Instr. mn. č. na *-ma*: Ščírovejma *Dolma* nechoď! Š.

» 56. Vzor *město*. Slovo *Zimolejta* má také dativ: g *Zimolejtám* P.

» 62. Vzor *ryba*. Vedle tvaru *studňa* říká se také *studeň* Š. — Slovo *kolka* má vokativ: *holka!*

» 68. Vzor *kost*. Nominativ mn. č. na *-e*: Vosekali mu dvě *hole* Š.

» 69. Vzor *kámen*. Slovo *den* má vedle dativu jedn. č. *dnu* také dativ *dni*, na př.: Uš to bьlo ke *dni* St.

» 75. Stupňování přídavných jmen. Odchylky: *dálší* Š, *lepčí* (zřídka: *lepší*), *menčí* Š, *tenčí* Š.

» 85. Číslovky řadové. K číslovce *vůsmej*: *Vůsmýho* září bylo mu pět let Š.

» 87. K číslovce *tolik*: Dybych mněl *tolika* magacínu! Š.

Časování.

Str. 92. Sloveso *číst* má též participium minulé činné *četl* Š, *přečetl* St (oba tvary je slyšeti zřídka).

» 92. Sloveso *přijít*, imperativ mn. č. Jeden stařec ve Strżanově říkal někdy: *přite* a někdy: *přijte*.

» 97. Sloveso *mlet* má také participium minulé trpné *zemleto*: mněli *zemleto* Š.

» 100. Sloveso *chtět* má imperativ: *Nechtěj* Š.

» 103. Ke slovesu *loupat*. Imperativy: *voloupej*, *voloupejte* slyšel jsem též ve Stržanově a to od starce, který pravil: *Loupíme* brambory.

» 104. Ke slovesu *kopat* 2.: *Vykopou* brambory Š.

» 105. Na konci odstavce o vzoru *ldti* přidej: 6. Sloveso *dít se* Š má participium min. činné *dílo se* Š.

» 106. Koncovka *-uval* místo: *-oval*: *stěžuval si* Š.

Příslovce a předložky.

Str. 109. K příslovcím na *-o* přidej: Byl *černo* voblečenej Š. Je tam *novo* postavená křížová cesta Š. Kalousek *slabo* houká Š.

» 110. V příslovci *vejpuli* je předložka *v* obsažena dvakrát. Napřed předložka *v* (vlastně *vъ*) před tvary: *pól*, *póly* (akk. mn. č.) *póli* (lokál) změnila se v *u* a splynula s těmito tvary v příslovce *úpól*, *úpóly*, *úpóli* a před tato příslovce kladla se později jestě jednou předložka *v*, čímž vznikla příslovce *vúpól*, *vúpóly*, *vúpóli*, dial. *vejpůl*, *vejpůly*, *vejpůli*.

» 110. K poznámce 2. Ale jednou slyšel jsem příslovečný výraz »*za mlada*« od 80letého Františka Kršky ve Stržanově r. 1897., zesnulého r. 1899.

» 111. Příslovcový komparativ *delšejác* je utvořen z adjektivného komparativu *delší*.

» 111. Neslyšel jsem ani komparativu příslovcového *kračejc* ani *kračejác* ani *kráč*. — Komparativ příslovcový *zkrátějác* utvořil se takto: Od přídavného jména *krátký* utvořen byl po odsutí přípony *-ký* způsobem docela pravidelným příslovcový komparativ *kratěji*, dialekticky *kratěj*; k dialektickému tvaru *kratěj* přidala se pak dialektická koncovka *-ác*, čímž vznikl tvar *kratějác*; naposledy nápodobou příslovce *zkrátka* přidala se ke tvaru *kratějác* předložka *z* a prodloužila se v něm samohláska *a*.

» 111. Příslovcové komparativy *lepčejc*, *lepčejá*, *lepčejác* (místo: *lepšejc*, *lepšejá*, *lepšejác*) jsou utvořeny z adjektivného komparativu *lepčí* (místo: *lepší*).*)

» 112. Ku předložce *ve*: Byla *ve* službě Š (Cempírek).

Ke kmenovědě.

Str. 114. Rodu středního je také podstatné jméno *deko* Š (dekagram).

» 115. Příponou *-a* utvořeno je od slovesa podst. jméno *vejtluka* St (člověk, který vytlouká hospody).

» 116. Příponou *-án* utvořeno je slovo *kulán*, *kulánek* (od slova *kůl*; kulatý kus dřeva)

» 116. Příponou *-ěja* utvořeno je slovo *vařeja* Š, St, Sv (vařečka).

» 118. Spřežkami jsou také: *půlcent*, *půlvážka* Š (váha u vozu na jednoho koně).

» 118. Předponou *vy* utvořeno je přídavné jméno *vyrčitej* (viz seznam slov) místo: *určitej*. Lid zaměnil předponu *u* předponou *vy*.

» 119. K poznámce 1. Ode jména *Ransko* utvořeno je přídavné jméno *raneckej* Š

*) Týmž způsobem utvořeny jsou příslovcové komparativy ve spisovném jazyku: *kratšeji*, *prudšeji*, *řidšeji*, *sladšeji* od adjektivných komparativů: kratší, prudší, řidší, sladší proto chybný je způsob psaní: kratčeji, prudčeji, řidčeji, sladčeji.

Skladba.

Str. 124. K akkusativu samostatnému: Hertík po milířích chodíval *čepičku červenou* a *krátkej špenzílek* Sv.

» 126. K instrumentálu společnosti bez předložky *s*: Vono to šlo fšecko i *kůží* dol Š (když totiž svlékali utonulého).

» 127. Přídavné jméno místo příslovce: Byl celej *černej* voblečenej Š (místo: *černo* voblečenej).

» 128. Po odstavci »Náměstky« přidej: Číslovky. Číslovka *fšecko* klade se někdy místo nominativu nebo akkusativu množného čísla všech rodů, na příklad: Teď *fšecko* řikaji: náprava Š (místo: podvozek) t. j. všichni říkají. Kněži mněli *fšecko* rybníky Š t. j. kněží měli všechny rybníky.

Seznam slov.

Bažinová Meckovatá Š název louky
Bouchalky žen, louky mezi Žďárem a Klášterem
bruslinka, y Š brusinka
krydba Š krypta
pipka, y C, Sv tiplice
pořad Š pořádek, na př.: dala fšecko do pořadu
půlcent, a Š půl centu
půlvážka, y Š váha u vozu na jednoho koně
rebentit Š brebentiti
spátrat St vypátrati
šarkovej Š šerkový
šašulenka, y Š šešulka
šnorlík, a Š osekaná větev, které se užívá jako holi při chůzi
šplachotit Š činiti šplachot
štecla, e Š pyksla na nápravě u vozu
štyrovej kůň Sv štyrský
vážisko Š půlvážka
vejtluka, y St člověk, který rád chodí do hospod
verbář, a Sv herbář
zasejk St, Sv zase
zdušnice mn. č. Š náušnice
žídlo Š žihadlo

OBSAH.

B. Z Polničky:

Str.

C. Ze Škrdlovic:

Dodatek.

PUBLIKACE

III. TŘÍDY ČESKÉ AKADEMIE POSUD VYDANÉ.

ROZPRAVY.

ROČNÍK I.

Čís. 1. Dr. *Jan Kvíčala.* Nové kritické a exegetické příspěvky k Vergiliově Aeneidě. . . . . Cena 3 K — h.
» 2. *Adolf Patera.* Jana Amosa Komenského korrespondence. Cena 3 » 60 »
» 3. *J. Truhlář.* Počátky humanismu v Čechách. . . . Cena — » 80 »
» 4. *Robert Novák*, Grammatická, lexikální a kritická pozorování u Velleja Paterkula. . . . . Cena 1 » 80 »
» 5. Dr. *Jiří Polívka.* Kronika o Bruncvíkovi v ruské literatuře. . . . . Cena 2 » 80 »

ROČNÍK II.

» 1. Dr. *V. Mourek.* Syntaxis složených vět v gotštině. Cena 6 » 40 »

ROČNÍK III.

» 1. Dr. *Jan Kvíčala.* Bádání v oboru skladby jazykův indoevropských. Část I. . . . . Cena 4 » 80 »
» 2. *Robert Novák.* Mluvnicko-kritická studia k Liviovi. Cena 4 » — »
» 3. *Vavřinec Josef Dušek.* Hláskosloví nářečí jihočeských. I. Část: Consonantismus. . . . . Cena 1 » — »
» 4. *Josef Truhlář.* Humanismus a humanisté v Čechách za krále Vladislava II. . . . . Cena 3 » 20 »

ROČNÍK IV.

» 1. *Ferdinand Menčík.* Příspěvky k dějinám českého divadla. Cena 2 » 60 »

ROČNÍK V.

1. Dr. *Jan Kvíčala.* Kritické a exegetické příspěvky k Platonovým rozmluvám. I. Faidros, Gorgias. . . . . . Cena 7 » — »

ROČNÍK VI.

» 1. *Josef Zahradník.* O skladbě veršů v Iliadě a Odyssei. Cena 2 » 80 »
» 2. *Vavřinec Josef Dušek.* Hláskosloví nářečí jihočeských. II. Část: Vokalismus. . . . . Cena 1 » —
» 3. Dr. *Jan Kvíčala.* Kritické a exegetické příspěvky k Platonovým rozmluvám. II. Protagoras. Symposion. . . Cena 6 » 40 »
» 4. *Ignác Hošek.* O poměru jazyka písní národních k místnímu nářečí. . . . . Cena — » 40 »

ROČNÍK VII.

» 1. *Jan Loriš.* Rozbor podřečí Hornoostravského ve Slezsku Cena 1 » 50 »

ROČNÍK VIII.

» 1. *Ignác Hošek.* Nářečí českomoravské. Díl I. Podřečí polenské. Cena 2 » 60 »

ROČNÍK IX.

» 1. *Vavř. Jos. Dušek.* Kmenosloví nářečí jihočeských. Cena 1 » 50 »
» 20. *Dr. Václav Vondrák.* Studie z oboru církevněslovanského písemnictví . . . . Cena 3 » 20 »
» 21. *Ignác Hošek.* Nářečí českomoravské. Díl druhý: Podřečí polnické. I. 1. Mluvnický nástin . . . . Cena 2 » 70 »
» 22. *Ignác Hošek.* Nářečí českomoravské. Díl druhý: Podřečí polnické. II. 2. Ukázky podřečí . . . . Cena 2 » 70 »

ROZPRAVY
ČESKÉ AKADEMIE CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA
PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ.

TŘÍDA III. ČÍSLO 23.

STAROČESKÉ SKLADBY DRAMATICKÉ PŮVODU LITURGICKÉHO

VYDÁVÁ

JAN MÁCHAL.

V PRAZE.
NÁKLADEM ČESKÉ AKADEMIE CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA
PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ.
1908.

TISKEM ALOISA WIESNERA V PRAZE,
KNIHTISKAŘE ČESKÉ AKADEMIE CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA
PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ.

PŘEDMLUVA.

V Čechách v XIV. st. utěšeně se rozvinulo církevní drama liturgického původu. Pohříchu zbyly z něho pouhé trosky, rozmetané po různu v knihovnách domácích i cizích. Horlivým ctitelům staročeské literatury podařilo se již značnou část těchto vzácných památek vyhledati a uveřejniti. Ale ježto jsou po různu vytištěny, odhodlal jsem se k vyzvání p. dvor. rady J. Gebauera znovu je vydati v souborné knize, aby podávaly ucelenější obraz staročeské literatury dramatické, kterou se můžeme směle před cizinou pochlubiti. Málokterá literatura může se totiž honositi v tomto oboru skladbami tak rozmanitými a zároveň starými jako písemnictví naše. Pro dějiny středověkého dramata církevního mají české památky ohromnou cenu a poskytují vydatný materiál k srovnavacímu studiu jeho vzniku a vývoje.

Většina textů byla již dříve velmi pečlivě vydána, zejména od Jana Gebauera, Jos. Truhláře a Ad. Patery. Přepisy jejich vzal jsem za základ svého vydání, srovnal je znovu s rukopisy a bylo-li třeba, doplnil nebo opravil. Při textech notovaných vynechávány byly dosud noty, áč mají stejnou důležitost jako texty, nejen pro dějiny hudby, nýbrž i pro historii vývoje her samých. Hodlal jsem tedy vydati všecky notované partie ve fototypických otiscích, ale pro veliký náklad bylo mi zatím od toho upustiti. V příloze podávám toliko faksimile ruk. Klem. I. B. 12.

Pokládám za svou povinnost vřele poděkovati členům kommisse pro vydávání památek řeči a literatury české, zvláště p. dvor. radovi J. Gebauerovi, který mi radou i skutkem přispíval, dále p. bibliothekáři Ad. Paterovi, p. prof. dr. V. E. Mourkovi, p. prof. dr. R. Dvořákovi a p. vlád. radovi Ant. Truhlářovi. Rovněž upřímné díky vzdávám ředitelství kr. dvorní a státní bibliotheky v Mnichově, správě bibliotheky praemon. kláštera v Drkolné, správám knihovny Musejní, Klementinské a Kapitulní v Praze, které mi ochotně poskytly žádaných rukopisů. —

V Praze 2. května 1907.

J. Máchal.

I.

LITERÁRNĚ HISTORICKÝ ÚVOD.

HLAVA PRVNÍ.

Stručný přehled vzniku a vývoje středověkého dramata církevního.[1])

Středověké drama má jako drama řecké základ liturgický a vzniklo zcela samostatně beze všeho vztahu k předchozímu vývoji dramata antického. Prvopočátky jeho byly velmi prosté a jednoduché, a v jádře svém zakládaly se na dialogických tropech obsahujících otázku a odpověď. Takové zpěvy, ozdobně a uměle složené, byly vkládány v obvyklé texty liturgické, aby se jimi o významných slavnostech výročních bohoslužba okrášlila a povznesla. Snaha zvelebovati liturgii melodickými tropy a sekvencemi nejsilněji se projevovala v klášteře sv. Havla (St. Gallen), sídle nové církevní poesie středověké, kde působil v IX. st. původce koloraturních sekvencí Notker a tvůrce melodických tropů Tutilo. Jest tedy dosti pravdě podobno, že odtud vyšel také první popud k dramatisování jednotlivých částí bohoslužby. To se týká ovšem jen prvopočátků liturgických slavností; další vývoj jejich šel již vlastními cestami.

---

[1]) O vzniku a dějinách středověkého dramata církevního pojednávají hlavně tyto novější práce: G. Milchsack, Die Oster- und Passionsspiele. Wolfenbuettel 1880. — L. Gautier, Histoire de la poésie liturgique au moyen âge I (Les tropes). Paris 1886. — C. Lange, Die lateinischen Osterfeiern. München 1887. — *L.* Wirth, Die Oster- und Passionsspiele bis zum XVI. Jh. Halle a. S. 1889. — R. Froning, Das Drama des Mittelalters (Deutsche National-Literatur 14). Stuttgart 1891. — W. Creizenach, Geschichte des neueren Dramas. Halle a. S. 1893. — W. Köppen, Beiträge zur Geschichte der deutschen Weihnachtsspiele. Paderborn 1893. — M. Sepet, Origines catholiques du théatre moderne. Paris 1901. — M. Wilmotte, Les origines du drame liturgique (Bulletin de l'Académie de Belgique, classe des lettres 1901. 715—748). — W. Meyer, Fragmenta Burana (Festschrift zur Feier des 150jährigen Bestehens d. k. Gesellschaft der Wissenschaften zu Göttingen. Abhandl. d. phil. hist. Klasse). Berlin 1901. — A. Anz, Die lateinischen Magierspiele. Leipzig 1905.

K dialogickým tropům přidávaly se vhodné antifony, sekvence a věty z Písma sv., a celek byl upraven v stručné slavnosti (officia) liturgické, které nabývaly na rozmanitých místech rozličné formy a připojováním nových částí stále vzrůstaly, až konečně přešly ve skutečné hry dramatické.

Hod boží vánoční a velikonoční slavil se ode dávna v církvi křesťanské způsobem nejdojemnějším, a proto není divu, pojí-li se k těmto dvěma svátkům především počátky liturgických dramat středověkých.

1. Hry vánoční.

Doba vánoční s cyklem významných svátkův oslavujících památku narození Páně, příchod tří mudrců, povraždění dítek betlémských a p., podporovala vznik drobných slavností církevních, které se staly součástí bohoslužby o těchto svátcích. Základním jádrem, z něhož vánoční slavnosti vyklíčily, byly asi tyto dramatické antifony, upravené podle evangelického textu:

„Quem vidistis, pastores, dicite! adnuntiate nobis, in terris quis apparuit?"

„Natum vidimus in choro angelorum salvatorem dominum."

„Pastores, dicite, quidnam vidistis et adnuntiate Christi nativitatem!"

„Infantem vidimus pannis involutum et choros angelorum laudantes salvatorem."

Jak z těchto zpěvů vyrostly celé slavnosti, nebylo dosud náležitě objasněno. Tolik je jisto, že se to stalo velmi záhy, snad dříve než povstaly slavnosti velikonoční. V XI. st. existovaly již zvláštní slavnosti, jako *officium pastorum, officium magorum, officium infantium* či *ordo Rachelis*.[2]) V témž století byla asi spojena jednotlivá officia cyklu vánočního v jedinou slavnost vánoční, skládající se ze scény pastýřské, tříkrálové, herodeské a mlaďátek. Kromě zachovaných památek dosvědčuje to také probošt Gerhoh z Reichersberga, jenž ve svém spise „De investigatione Antichristi", psaném r. 1162, trpce vytýká: „Exhibent imaginaliter et salvatoris infantiae cunabula, parvuli vagitum, puerperae virginis matronalem habitum, stellam quasi sidus flammigerum, infantum necem, maternum Rachelis ploratum." (W. Meyer, Frag. Bur., str. 38.)

Na osnově slavností vánočních vzdělány byly pak hry vánoční, které přidáváním nových částí, zvláště o prorocích, předpovídajících příští Spasitelovo, o zvěstování andělském a p., nabyly značného rozsahu.

Slavnosti vánoční rozšířeny byly zajisté také v Čechách, ale ze starší doby známy jsou dosud toliko dva provozovací návody: „Ordo personarum

---

[2]) Příklady uvádí Du Méril, Les origines latines du théâtre moderne. Paris 1897, str. 147 a d.

ad cunabulum in Nativitate Domini", obsahující pořádek zpěvů při takových slavnostech. Jeden je zapsán na zadním přídeští rukopisu knihovny Klementinské v Praze (IV. G. 8) z doby okolo r. 1400;[3]) vydal jej Jos. Truhlář ve Věstníku Čes. Akademie VII., 660—2. Druhý též ze začátku XV. st. nalezl A. Brückner v bibliothece Krakovské a otiskl jej v Archivu für slav. Phil. XVI., 606—7. Oba návody provozovací jsou si velmi podobny a poznáváme z nich, že latinsko-české slavnosti vánoční zakládaly se na liturgických zpěvech vánočních, zejména na známých písních „*Magnum nomen domini Emanuel*" a „*Resonet in laudibus*". „Sloky a refrainy obou písní byly rozmanitě přehazovány, aby dostaly jakousi dějovou souvislost, jež byla základem vánočních her. K tomu byly komponovány i nové sloky, sestavovány z nich nové písně, z jiných písní vánočních přibírány jednotlivé sloky a p."[4])

Na základě obou návodů provozovacích možno sestrojiti toto schema latinsko-českých slavností vánočních.

Primo cantantes procedant: *Nascitur de virgine.*
Resp.: *Omnis homo* etc.
Persone circa cunabulum: *Magnum nomen domini etc.*
Chorus repetat:

Magnum nomen domini Emanuel,
quod annuncciatum est per Gabriel,
Hodie apparuit in Israel
per Mariam virginem magnus rex.

Persone: *Sunt impleta, quae praedixit Gabriel.*
Chorus: *Sunt impleta* etc.
Persone: *Eya, eya, virgo deum genuit, quem divina voluit clementia.*
Chorus: *Eya, eya.*
Persone: *Daniel prophetia praedixit nobis gaudia.*
Chorus repetit: *Iam letari.*
Verum pueri tres vel quatuor:

Resonet in laudilus
cum iocundis plausibus
Sion cum fidelibus:
apparuit, quem genuit Maria.

Chorus: *Nunc dimittas.*
Persone: *Jest naplněno, což pověděl Gabriel.*
Chorus: *Jest naplněno* atd.

---

[3]) Zd. Nejedlý (Dějiny předhusitského zpěvu v Čechách str. 214) se domnívá, že pochází z 2. čtvrti XV. stol.

[4]) Zd. Nejedlý, Počátky husitského zpěvu str. 286. Podle Nejedlého (Děj. předhusit. zpěvu str. 214) husitský kancionál Jistebnický má píseň „Magnum nomen" tak smíšenou s písní „Resonet in laudibus", že to předpokládá již starší hru vánoční, kde sloky těchto dvou písní se různě střídaly.

Persone:

Radujme sě, veselme sě,
dievka syna porodila,
toť jest buoží milost chtěla.

Chorus: *Radujme sě* atd.
Persone: *Parit mater* etc.
Chorus: *Iam letari* etc.
Verum pueri sub eadem nota ut „Resonet“:

Jesus mladý pacholík
a Josef starý mužík
vsadil boha na oslík,
jehožto jest porodila Maria.

Chorus: *Quia viderunt oculi.*
Chorus: *Magnum nomen* etc.
Persone: *Sunt impleta* etc.
Chorus: *Sunt impleta* etc.
Persone: *Eya, eya, virgo* etc.
Chorus: *Eya, eya.*
Persone: *Pastoribus magnalia nuncciantur tripudia.*
Chorus: *Iam letari.*

Persone:

Sion lauda dominum,
salvatorem omnium,
lavatorem criminum,
apparuit, quem genuit Maria.

Chorus: *Quod per astra.*
Chorus: *Magnum nomen* etc.
Persone: *Jest naplněno* atd.
Chorus: *Jest naplněno* atd.
Persone: *Radujme sě* atd.
Chorus: *Radujme sě* atd.
Persone: *Mors fugatur, iusticia vita datur et gracia.*
Chorus: *Iam letari.*
Pueri:

Sion chval hospodina,
spasitele všeho světa,
jenž všěckny hřiechy snímá,
jehožto jest porodila Maria.

Chorus: *Lumen adrelevacio* etc.
Chorus: *Magnum nomen* etc.
Persone: *Sunt impleta* etc.
Chorus: *Sunt impleta* etc.
Persone: *Eya, eya.*
Chorus: *Eya, eya.*

Persone: *Uni terno sempiterno benedicamus domino.*
Chorus: *Iam letari.*
Pueri:

Natus est Emanuel,
quem praedixit Gabriel,
testis est Ezechiel,
apparuit, quem genuit Maria.

Chorus: *Gloria patri* etc.
Chorus: *Magnum nomen* etc.
Persone: *Jest naplněno . . .*
Chorus: *Jest naplněno . . .*
Persone: *Radujme sě . . .*
Chorus: *Radujme sě . . .*
Persone: *Sit benedicta trinitas, cui dicamus gracias.*
Chorus: *Iam letari.*
Pueri:

Narodil sě Emanuel,
jehož zvěstoval Gabriel,
svědek jest Ezechyel,
jehožto jest porodila Maria.

Chorus: *Sicut erat in principio* etc.
Chorus: *Magnum nomen . . .*
Quo finito recedunt cantantes: *Nunc angelorum gloria.*

Partikulární hra vánoční v starší literatuře české se nezachovala, ale o existenci podobných her svědčí rukopis Tegernseeský, kde v osnovu hry na Boží tělo pojaty také výjevy z nějaké hry vánoční. Některé verše v ní shodují se s lidovými hrami na Moravě (srv. Feifalik, Volkschauspiele aus Mähren, str. 18 a 228), z čehož J. Truhlář usuzuje, že novější lidové hry dramatické se zakládají na podání velmi starém (Č. Č. Mus. 1892, str. 40).

Vedle her vážných církevního obsahu konaly se o vánocích veselé hry žákovské, obsahu světského a rozpustilého. Zakládaly se dílem na staropohanském zvyku koledovati o vánocích, dílem povstaly sesměšňováním obřadů církevních. Hry a žerty takové měly značný vliv na vývoj středověkého dramata, ježto z nich nebo podle nich vnikaly živly světské i do vážných her církevních.

Původci takových frašek žákovských byli hlavně bonifanti (boni infantes, innocentes), chudí žáci v službách chrámových, k nimž se přidružovali i starší žáci a klerikové. Hry své provozovali o vánocích i v kostele, majíce v čele pořadatele, jemuž říkali posměšně „episcopus innocentum". Bylo jim to mlčky trpěno; přísný arcibiskup Arnošt z Pardubic r. 1350 toliko nařídil, aby žádný z kněží, diakonův a subdiakonů neúčastnil se těchto výstupů strojením se za maškary neb neslušným zpěvem. Zevrubně

se zmiňuje o těchto hrách J. Hus ve „Výkladu modlitby Páně", kde praví: „Co pak činie zjevné nekázni v kostele, strojiece krabošky, jakož i já v mladosti byl sem jednú pohřiechu krabošků! kto by vypsal na Praze? Učiniece žáka potvorného biskupem, posadie na oslici tváří k uocasu, vedú ho do kostela na mši; a před ním mísu polévky a konev neb čbán piva, i držie před ním, an jie v kostele. A viděch, an kadí oltářě, a vzdvih nohu nahoru, i vece hlasem velikým: Bú. A žáci nesěchu před ním veliké pochodně miesto sviec, a chodí oltář od oltáře, tak kadě. Potom uzřěch, ano žáci vše opak kukly kožišné obrátili, a tancují v kostele; a lidé se dívají a smějí, a mnějíce by to bylo vše svatě neb právě, že to mají v své rubrice, to jest v svém ustavení . . . A svaté paměti kněz Jan arcibiskup, ten jest pod kletbú ty hry a nekázni zapověděl, a velmě dobřě; neb jest křesťanské ustavenie, že k řádu kněžskému nemá dopuštěn býti, ktož ty hry v svátky strojí" (Spisy, vyd. Erben, I., 302).

2. Slavnosti velikonoční.

Pro vývoj středověkých her církevních daleko větší význam mají s l a v n o s t i v e l i k o n o č n í. Staly se mnohem oblíbenější a rozmanitější; vznik jejich i rozvoj možno na základě hojných památek dosti přesně určiti.

Podle evangelia sv. Marka (16, 6—7), které se četlo při ranní bohoslužbě na hod boží velikonoční, složen byl slavnostní tropus, obsahující krátký dialog mezi sv. ženami a andělem u hrobu, který byl záhy pojat do liturgie. Jest doložen sice teprve v X. st., ale původem svým byl zajisté starší. V antifonáři svatohavelském z XI. st. je zaznamenán takto:

J. Quem queritis in sepulchro, o christicole?

R. Jesum nazarenum crucifixum, o coelicole.

J. Non est hic, surrexit, sicut predixerat; ite, nuntiate, quia surrexit de sepulchro. Surrexit enim, sicut dixit dominus, ecce precedet vos in Galileam, ibi eum videbitis, aevia, aevia!

V tomto střídavém zpěvu tkvěl dramatický prvek, který se přidáváním vhodných zpěvů z rituálu a z Písma sv. znenáhla rozšířil. S počátku zajisté jednotlivé otázky a odpovědi zpíval chór kněží ve dvě skupiny rozdělený. Dalším krokem bylo, že dialog byl přenesen na určité zpěváky, kteří představovali jednak sv. ženy, jednak anděla u hrobu. Tak vznikla jednoduchá s c é n a p ř í h r o b n í, která byla záhy rozšířena oblíbenou sekvencí *Victimae paschali.* Tato sekvence byla s počátku asi zpívána celá, později užívalo se pouze dialogické části druhé *Dic nobis, Maria* etc., obsahující rozmluvu Marie Magdaleny s apoštoly.

Podle evangelia sv. Jana (20, 4) byla dále scéna příhrobní doplněna v ý j e v e m a p o š t o l s k ý m. Marie oznámily totiž apoštolům Petrovi a Janovi, co se u hrobu dálo, ti tam potom běželi o závod, vzali z hrobu sv. roucha a ukazovali je věřícím.

V evangeliu sv. Jana (19, 11—18) vyličuje se velmi živě zjevení Kristovo Marii Magdaleně, která po odchodu apoštolů Petra a Jana u hrobu zůstala. Podle tohoto líčení složeny byly záhy jednotlivé zpěvy rituální, které se nalézají v starých knihách liturgických. Není tedy divu, že učiněn byl pokus pojmouti dojemnou scénu zjevení do osnovy slavností velikonočních. Scéna tato byla zprvu velmi jednoduchá, skládajíc se pouze ze slov evangelia a z antifon podle evangelia složených. Má však pro další vývoj duležitý význam tím, že Kristus jako činná, mluvící a jednající osoba poprvé byl uveden v dramatickou osnovu církevních slavností.

Připojení výjevu s mastičkářem bylo další významnou novotou. Podnětem k tomuto výjevu bylo asi responsorium *Dum transisset sabbatum Maria Magdalena et Maria Jacobi et Salome emerunt aromata, ut venientes ungerent Ihesum*, kterým se dosavadní slavnost velikonoční začínala. Upravovatel scény s mastičkářem nenašel však ani v evangeliu ani v liturgii kromě tohoto responsoria žádných jiných textů, kterých by mohl užíti. Proto bylo třeba slova i nápěvy samostatně si vymýšleti. Zdá se, že prvopočátky scény zjevení i mastičkářské sluší hledati na půdě francouzské, kde měli nejdříve odvahu tuto novotu zavésti v slavnostech čistě liturgických.

Scénou zjevení a mastičkářskou liturgické slavnosti dospěly svého vrcholu a znenáhla přešly ve skutečné hry velikonoční.

O slavnostech velikonočních v Čechách třeba se zvláště zmíniti.

Liturgické slavnosti velikonoční, obsažené v knihách na půdě české napsaných, vynikají jak rozmanitostí obsahu tak i svérázností úpravy a svědčí o zvláštní zálibě věnované u nás obřadům tohoto druhu.[5]) Kromě ojedinělých druhův ujaly se v Čechách, zejména v Praze, dvě zvláštní verse jejich. Jedna byla obmezena pouze na ženský klášter u sv. Jiří, kde s nevšední horlivostí pěstoval se zpěv liturgický. Podle dokumentů možno ji stopovati od XIII. až do XV. st., ale hlavní dobou jejího rozkvětu byl věk XIII. a XIV.

V antifonáři svatojirském ze XIV. st. (univ. bibl. VI. G., 3b) zaznamenána jest v této formě:

Ebdomadarie missam incipiant „In sancta nocte“ inposito responsorio *Dum transisset.* Domina abbatissa precedet. Maria Magdalena sequetur eam, tres Marie sequentur eam cum senioribus.

Dum transisset sabbatum maria magdalena et maria iacobi et salome emerunt aromata, ut uenientes ungerent ihesum, aevia, aevia. V'. Et valde mane una sabbatorum ueniunt ad monumentum orto iam sole. Vt uenientes. Gloria patri et filio et spiritui sancto, alleluia.

---

[5]) Podrobně jsem o nich pojednal v článku Staročeské velikonoční slavnosti dramatické ve „Věstníku kr. čes. společnosti náuk“, tř. filos.-hist.-jazykozpytná 1906. 1- 24.

Finito responsorio tres Marie cantantes „Aromata" procedant ad ungentarium pro accipiendis ungentis:

Aromata precio querimus,
christi corpus ungere uolumus,
holocausta sunt odorifera,
sepulture christi memoria.

Ungentarius:

Dabo uobis ungenta optima
saluatoris ungere vulnera,
sepulture eius ad memoriam
et nomini eius ad gloriam.[6])

Quibus acceptis accedant ad sepulcrum conuentu cantante antiphonam: *Maria magdalena et alia maria ferebant diluculo aromata dominum querentes in monumento.*

Qua finita tres marie cantent antiphonam stantes ante sepulcrum: *Quis reuoluet nobis ab hostio lapidem, quem tegere sanctum cernimus sepulchrum?*

Angelus in sepulchro: *Quem queritis, o tremule mulieres, in hoc tumulo plorantes?*

Marie respondeant: *Ihesum nazarenum crucifixum querimus.*

Angelus: *Non est hic, quem queritis, sed cito euntes nunciate discipulis eius et petro, quia surrexit ihesus.*

Item angelus aperto sepulchro: *Venite et uidete locum, ubi positus erat dominus, aevia, aevia.*

Deinde marie uenientes ad chorum cantent antiphonam: *Ad monumentum uenimus gementes, angelum domini sedentem vidimus et dicentem, quia surrexit ihesus.*

Postea procedente de loco Maria Magdalena incipitur ant. ista: *Aevia. Noli flere, maria. Aevia, resurrexit dominus, aevia, aevia.*

Stante Maria magdalena ante sepulchrum conuentus cantet ant. istam: *Maria stabat ad monumentum foris plorans; dum ergo fleret, inclinauit se* — hic inclinet se maria, et inspiciat sepulchrum, — *et prospexit in monumentum.*

Inspecto sepulchro conuertat se ad ihesum (správně: clerum) et dicat hanc ant.: *Tulerunt dominum meum et nescio, ubi posuerunt eum.*

Ihesus resp.: *Mulier, quid ploras, quem queris?*

Maria cantet ant.: *Domine, si tu sustulisti eum, dicito michi, ubi posuisti eum, et ego eum tollam.*

Ihesus dicat: *Maria!*

Et illa inclinando: *Raboni!*

---

[6]) Tento zpěv mastičkářův nalézá se pouze v antifonáři XIII.—XIV. stol. (univ. bibl. VI. G 10a) a v processionale z poč. XIV. st. (ib. VII G 16).

At ihesus retrocedens ant. cantet: *Noli me tangere, Maria, vade autem ad fratres meos et dic eis: ascendo ad patrem meum et patrem uestrum.*

In reditu Marie ad chorum canitur ant.: *Venit maria annuncians discipulis, quia uidi dominum.*

Cantrix incipit versum: *Dic nobis, maria, quid uidisti in uia.*

At illa resp.: *Sepulchrum christi viuentis et gloriam uidi resurgentis, angelicos testes, sudarium et uestes. Surrexit cristus spes mea, precedet suos in galileam.*

Chorus dicat: *Credendum est magis soli marie ueraci, quam iudeorum turbe fallaci.*

Mox unus sacerdos cum trina flexione inponit: *Christus dominus resurrexit.*

Conuentus resp.: *Deo gracias, gaudeamus.*

Sequitur ant.: *Currebant duo simul et ille alius discipulus precucurrit cicius petro et uenit prior ad monumentum, aevia.*

Duo presbiteri accipientes linteum vadunt ad gradum cantantes ant.: *Cernitis, o socii, ecce lintheamina et sudarium, et corpus non est in sepulchro inuentum.*

Qua finita conuentus cantat ant.: *Surrexit dominus de sepulchro, qui pro nobis pependit in ligno, aevia, aevia.*

Sequitur: *Te deum laudamus.*

Uvedené officium české může se zváti výkvětem skladeb svého druhu. Plností obsahu a svérázností formy nevyrovná se jí žádná dosud známá slavnost cizí. Obsahuje nejen obvyklou scénu příhrobní a apoštolskou, nýbrž i výjev s mastičkářem a scénu zjevení Kristova.

Obě strofy výjevu mastičkářského *Aromata* a *Dabo* jsou velmi vzácné a vyskytují se toliko ještě ve hře velikonoční z benediktinského kláštera beuronského (z XIII. st.), kdež jsou ve spojení s jinými zpěvy rozšířeného výjevu mastičkářského.[7]) První strofa *Aromata* přichází pak ve formě poněkud porušené v pašijové hře Donaueschingské (z 2. pol. XV. stol).[8]) O původu obou strof nelze nic určitějšího říci, leč že jsou to první pokusy o vytvoření jednoduché scény s mastičkářem v slavnostech přesně liturgických. Na rozdíl od starších zpěvů složeny jsou v nových verších 10 (4 + 6)slabičných, avšak nápěv jejich jest odvozen z nápěvu *Dum transisset* ve stilu čistého chorálu gregoriánského.[9])

K scéně zjevení ve formě přesně liturgické, jak je v naší slavnosti obsažena, možno uvésti analogii pouze z liturgických památek francouzských. W. Meyer, který se rozborem této scény zevrubně zabýval,[10])

---

7) W. Meyer, Fragmenta Burana str. 129.

8) F. J. Mone, Schauspiele des Mittelalters II. 348.

9) Zd. Nejedlý, Dějiny předhusitského zpěvu v Čechách. V Praze 1904 str. 168.

10) Fragmenta Burana, str. 80 a d.

dospěl výsledku velmi pravdě podobného, že scéna zjevení prvotně povstala ve Francii, odkudž se zpráva o ní dostala do Prahy, kde byla v klášteře sv. Jiří samostatně upravena a do slavnosti již dříve obvyklé vsunuta. Při tom je to zvláštní, že tato scéna zjevení nezachovala se v žádné památce francouzské celá a v prvotní své formě, nýbrž byla teprve od Meyera uměle rekonstruována, a to z rozmanitých památek francouzských a podle analogie slavností českých.

Ještě jednou zvláštností téměř speciálně českou vyznačuje se slavnost svatojirská. Kromě dvou slavností z kláštera Sct. Floriána v Hor. Rakousích všecky jiné dosud známé texty kladou výjev apoštolský se zpěvy *Currebant duo* a *Cernitis, o socii* mezi antifonu *Ad monumentum venimus* a sekvenci *Victimae paschali*. Slavnosti české mají mnohem přirozenější pořádek, neboť v nich následuje zcela logicky výjev apoštolský teprve za sekvencí *Victimae*.

Druhá verse česká byla všeobecnější, obsahuje pouze scénu příhrobní a apoštolskou a rozšířena byla od poč. XIV. až do XVI. st. Forma její se pevně ustálila a rázem jejím přesně liturgickým čelilo se, jak se zdá, hrám velikonočním, které se v XIV. st. začaly u nás šířiti a zabarvovány byly živly světskými. Se slavnostmi svatojirskými spojuje ji zvláštnost pro české hry příznačná, že totiž výjev apoštolský následuje až po sekvenci *Victimae*. Za to nápěvy její, pokud se z 2. polovice XIV. st. zachovaly, shodují se více s českými hrami tří Marií než se slavnostmi svatojirskými.[11])

Versi druhou znázorňuje na př. slavnost zapsaná ve vesperariu sboru mansionářského u sv. Víta z doby Arnošta z Pardubic (knih. musej. XV. A. 10):

Hoc responsorium (t. *Dum transisset)* cantantes secedant in medium ecclesie, precedentibus candelis et vexillis, canonici cappis vestiantur et cereos in manibus baiulantes. Ibique responsorio cum versu et *Gloria patri* debite finito, choro ad occidentem verso, procedentibus duobus ad sepulchrum more muliebri ornatis et habentibus duo thuribula et II cereos incipit prelatus:

Maria Magdalena et alia Maria ferebant diluculo aromata, dominum querentes in monumento. Quam chorus finit.

Tunc vice mulieres stantes ante sepulchrum cantent:

Quis reuoluet nobis ab hostio lapidem, quem tegere sanctum cernimus sepulchrum?

Vice angelus sedens ad sepulchrum indutus albis et stolam habens in capite respondet:

Quem queritis, o tremule mulieres, in hoc tumulo plorantes?

Vice mulieres: *Jesum nazarenum crucifixum querimus.*

---

[11]) Zd. Nejedlý, Dějiny předhus. zpěvu str. 201.

Vice angelus: *Non est hic, quem queritis, sed cito euntes nunciate discipulis eius et Petro, quia surrexit Jesus.*

Tunc vice mulieres reuerse ad chorum uersis uultibus ad orientem cantant hanc ant.: *Ad monumentum venimus gementes, angelum domini sedentem vidimus et dicentem, quia surrexit ihesus.*

Inde prelatus: *Dic nobis, maria.* Quod chorus finit.

Una mulierum respondet: *Sepulchrum christi vi. Angelicos testes.* Quod totum ipsa finiat.

Chorus: *Credendum est magis. Scimus Christum.*

Deinde prelatus incipit ant.: *Currebant.* Quam chorus finit.

Interim duo de fratribus portantes cereos et induti cappis vadunt ad sepulchrum et acceptis duobus lintheaminibus reuersi ad chorum stantes ad orientem cantant ant.: *Cernitis, o socii, ecce lintheamina et sudarium et corpus non est in sepulchro inuentum.*

Hoc finito incipit prelatus ant: *Surrexit dominus de sepulchro.* Quam chorus finit.

Interim deponuntur lintheamina in altari sancte crucis. Tunc prelatus portans cereum progreditur in medium chori versoque vultu ad orientem cum trina genuflexione cantet ant.: *Christus dominus resurrexit.*

Chorus respondet: *Deo gracias, gaudeamus.* Et sic ter dicatur etiam cum genuflexione.

Post hec accedens prelatus deosculatur lintheamina et dat pacem ad fratres et ad populum. Deinde incipit prelatus: *Te deum l. te d.* Quod cantantes redeunt ad chorum.

3. Hry velikonoční.

Přechod slavností liturgických v hry velikonoční dál se podle výkladu W. Meyera asi takto. Výjev s mastičkářem, prvotně zcela vážný a důstojný, nejsa vázán na žádný text liturgický, byl od umělého skladatele zcela volně upraven. Nejdříve tři Marie zpívaly tři vstupní strofy skládající se ze 3 veršů 15 (8 + 7)slabičných: *Heu nobis internas mentes* —, *Iam percusso ceu pastore* —, *Sed eamus et ad eius.* Potom následovaly tři strofy o 4 verších 10 (4 + 6)slabičných, jež Marie kráčejíce k prodavači mastí cestou zpívaly: *Omnipotens pater altissime* —, *Amisimus enim solatium* —, *Sed eamus ungentum emere.* V dalších třech strofách 4veršových, z nichž první 3 verše jsou 10slabičné a poslední 8slabičný, obsažen byl vlastní dialog mezi Mariemi a mastičkářem: *Huc propius flentes accedite* —, *Dic tu nobis, mercator iuvenis* —, *Hoc ungentum si multum cupitis.* Tato úprava výjevu vstupního a mastičkářského, jak jej lze na základě jednotlivých textů jako normální tvar rekonstruovati, vznikla prvotně na půdě francouzské, jak ukazují charakteristické verše 10 (4 + 6)slabičné.

Scéna zjevení, prvotně jen ze slov evangelia a z antifon složená, ve spojení s předcházejícím výjevem byla rovněž básnicky přepracována

a doplněna. Po antifoně *Ad monumentum venimus* následovala skupina tří strof v 10slabičných verších, jež obsahovaly nářek Marie Magdalské: *Cum venissem ungere mortuum* —, *En lapis est vere depositus* —, *Dolor crescit, tremunt precordia.* Krátké věty evangelické z dřívějšího výstupu zjevení: *Mulier, quid ploras* —, *Domine, si tu sustulisti eum* —, *Maria!* — *Rabi* zůstaly, k nim se pak přidala skupina nových strof 8slabičných, obsahujících slova vzkříšeného Krista: *Prima quidem suffragia* —, *Hec priori dissimilis* —, *Ergo noli me tangere* —, *Nunc ignaros huius rei.* Celá scéna zjevení ukončena byla jásavým zpěvem Marie Magdaleny: *Vere vidi dominum vivere* v 10slabičných verších, načež následovaly strofy sekvence *Victimae paschali* s výjevem apoštolským nebo bez něho.

Tak povstala krátká hra velikonoční „*Reprąesentatio Mariarum*" či „*Ordo trium personarum*", původně úplně latinská. Byla místy také převzata do knih liturgických, ale ve výběru. K latinským hrám tří Marií připojovaly se pak překlady v řeči národní, aby i laikové rozuměli zpívaným textům. Dálo se to již od počátku XIII. st. Brzy však texty národní nabyly vrchu nad latinskými, jimiž se pouze udržovala spojitost nových her, často velmi světsky zabarvených, s původním jádrem čistě liturgickým.

K jednoduché hře tří Marií připojovaly se další části, především zjevení Krista nevěřícímu Tomáši. Tato nová scéna upravená podle evangelia sv. Jana 20, 25—9 obsahovala látku dramaticky velmi působivou a obyčejně se připínala bezprostředně na zjevení Marii Magdaleně; potom teprv následoval výjev apoštolský se sekvencí *Victimae* a ukazováním roucha.

V pondělí nebo v úterý velikonoční konalo se při bohoslužbě krátké *officium peregrinorum*, v němž se předvádělo zjevení Kristovo dvěma učedníkům do Emaus jdoucím podle evangelia sv. Lukáše 24, 13—36. Později byla také tato scéna pojata v osnovu her velikonočních.

Hry tří Marií vyličovaly vesměs příběhy po vzkříšení Kristově. Záhy projevovala se však snaha znázorňovati také děje, které bezprostředně předcházely. Tak povstala nová skupina scén, v nichž se líčilo najímání stráže a střežení hrobu Kristova, vzkříšení Páně, sestoupení do pekel a p.

Podle evangelia sv. Matouše přišli v sobotu židé k Pilátovi žádajíce ho, aby dal ostříhati hrobu Kristova. V noci zjevil se anděl u hrobu a omámil stráž. Ráno biskupové židovští podplatili strážce žádajíce, aby rozhlásili, že učedníci tělo Kristovo ukradli. Na tomto podkladě vytvořila se řada dramaticky živých výstupů jako vyjednávání rady židovské s Pilátem, výběr stráže, stráž u hrobu, zjevení andělské, podplacení stráže a p. Scény tyto připojeny byly na poč. XIII. st. k velikonoční hře. Kromě evangelia sv. Matouše a několika rituálních vět nebylo pro ně ustáleného textu, proto pozdější upravovatelé národních her měli úplnou volnost v naturalistickém rozvádění jednotlivostí.

Také pro scénu vzkříšení, která vyžadovala zvláštní obratnosti v inscenování, nebylo určitého textu; přestávalo se větším dílem na vhodných antifonách a responsoriích, které byly vkládány v ústa anděla a Krista. Sestoupení do pekel bylo velmi živě vylíčeno v apokryfním evangeliu Nikodemově, z něhož skladatelé této scény hlavně čerpali; kromě toho poskytovalo jim známé canticum triumphale *Cum rex gloriae* etc. a jiné rituální zpěvy další látky k zobrazení děje.

S počátku nové scény rozmanitě se proplétaly se starými, ale již v XIII. st. spojily se v jednotu a tvořily první část dvoudílné hry velikonoční, v níž se děj takto vyvíjel. Vystoupil Pilát s četnou družinou. K němu se dostavila rada židovská žádajíc za stráž. Rytíři Pilátovi hlásili se za strážce a když jim židé slíbili bohatý žold, táhli hlučně ke hrobu, při čemž se vychloubali svým hrdinstvím. Zjevil se anděl a poděsil je, tak že jako mrtví k zemi klesali. Kristus vstal z mrtvých, sestoupil do pekel a odvedl duše spravedlivých do nebe. Za tím se stráž probudila a podala židům i Pilátovi zprávu o vzkříšení Kristově. Židé je podplatili, žádajíce, aby zatajili pravdu. Po té následovala jako druhá část hra tří Marií.

4. Hry pašijové.

Jakmile vzrostla záliba pro hry liturgické, dostavila se přirozeně touha dramatisovati také výjevy z umučení Páně, které bez toho v evangeliu velmi živě jest vylíčeno. Po způsobu nynějších pašijí byly nejdříve jednotlivé dialogické části evangelií o umučení Páně v kostele od zpěváků střídavě zpívány. Později byly podle slov evangelia skládány umělé texty a upravovány z nich skutečné hry pašijové, které se staly středem, kolem něhož se řadily všechny jiné události ze života Kristova.

Nepřestávalo se však jen na dramatisování látek čistě liturgických, nýbrž vzdělávány byly ve formě dramatické rozmanité příběhy jiné a to dosti záhy. Z XI.—XII. st. pocházejí již samostatné skladby dramatické jako *Ordo prophetarum, Historia de Daniel, Ludus de Antichristo, Suscitatio Lazari, Ordo repraesentationis Adae* a p.

O silném rozmachu dramatickém v XII.—XIII. st. a o rozmanitosti látek vzdělávaných svědčí také některé zprávy historické. Podle annalů řezenských konala se 7. února r. 1194 v Řezně hra „ordo *creacionis angelorum et ruina Luciferi* et suorum et *creacionis hominis et casus et prophetarum*". V Cividale r. 1298 o letnicích a následujících dvou dnech představovala se „repraesentatio ludi Christi, videlicet *passionis, resurrectionis, ascensionis, adventus spiritus sancti, adventus Christi ad iudicium*". A r. 1303 slavily se tamtéž „repraesentationes infra scriptae: in primis de *creatione parentum*, deinde de *annuntiatione beatae virginis, de partu* et aliis multis, et de *passione* et *resurrectione, ascensione* et *adventus spiritus sancti*, et de *Antichristo* et aliis" (W. Meyer, Frag. Bur. str. 74—5).

Ze zprávy této možno uzavírati, že okolo r. 1300 nebylo ještě souvislých cyklů dramatických, nýbrž toliko jednotlivé *repraesentationes*, které se teprve v XIV. st. začaly spojovati v obsáhlejší celky, jimž se říká obyčejně hry pašijové nebo mysterie. Rozsah jejich stále vzrůstal, až z nich v XV. a XVI. st. povstaly obrovské celky, čítající v Německu přes 8000 veršův a ve Francii až 35.000 veršů. Na půdě francouzské byly takové obsáhlé mysterie při cyklisaci důkladně přepracovány a uměle v jednotu organickou uvedeny. Veliké hry pašijové v Německu povstaly však větším dílem jen volným seřaděním hotových už kusů v jeden celek; proto ve svém složení věrněji zachovávají původní ráz a tvar jednotlivých složek, z nichž vznikly.

Sporná je dosud otázka o poměru a vzájemném vlivu mezi hrami francouzskými a německými. F. J. Mone[12]) připouštěl značný vliv francouzských her na německé a E. Wilken[13]) aspoň částečně jej uznával. Francouzští badatelé jako G. Paris, M. Sepet a M. Wilmotte o něm nepochybují. Wilmotte[14]) přímo dokazuje značné působení francouzských mysterií na pašijové hry německé jako na vídeňskou, chebskou, alsfeldskou, svatohavelskou, frankfurtskou atd. Většina spisovatelů německých popírá jakýkoliv vliv francouzský a pokládá německé hry velikonoční i pašijové za samostatné a originální výtvory ducha německého. Myslím, že při konečném řešení této sporné otázky nemalou úlohu budou míti také staročeské památky dramatické, jichž nebylo dosud, jak náleží, respektováno, ač svou rozmanitostí a starobylým rázem v plné míře toho zasluhují.

Zachované skladby české možno pro přehled shrnouti v tyto tři hlavní skupiny:

I. *Hry tří Marií.*
II. *Hry o vzkříšení Páně.*
III. *Hry pašijové, na květnou neděli, o Božím těle, hra Magdalenská a na nebe vstoupení Páně.*

*

Nejlepší dosud studii o staročeském dramatě napsal Josef Truhlář „O staročeských dramatech velikonočních" (Čas. Čes. Musea 1891 str. 3—43, 165—197). Na důkladné této práci založeno je všecko, co bylo od té doby o staročeských hrách napsáno od Jaroslava Vlčka (Dějiny české literatury I., 35 a d.), F. Menčíka (Příspěvky k dějinám čes. divadla. V Praze 1895), V. Flajšhanse (Písemnictví

[12]) Schauspiele des Mittelalters. Karlsruhe 1846.
[13]) Geschichte der geistlichen Spiele in Deutschland. Göttingen 1872.
[14]) Les passions allemandes du Rhin dans leur rapport avec l'ancien théatre français. Paris 1898.

české, str. 60 a d.), W. Creizenacha (Geschichte des neueren Dramas. Halle a. S. 1893. I., 351), A. Brücknera (Początki teatru i dramat średniowieczny v Bibl. Warszaw. 1894, II., 416 d.), J. Peška, Staročeská dramata (Zpráva gymnasia v Plzni 1905—6).

O hudební stránce českých her velikonočních pojednal nejdříve Ambros v Sitz. Berichte d. k. böhm. Gesellschaft d. Wissensch. 1861, I., 44 a Geschichte der Musik (Leipzig 1891), II., str. 328; Konrád, Dějiny posvátného zpěvu stč. I., 179—185; nejdůkladněji Zd. Nejedlý, Dějiny předhusitského zpěvu v Čechách, str. 165 a d. Starší doby dotýká se také kniha R. Batky, Geschichte der Musik in Böhmen I., 97—120 (Prag 1906).

HLAVA DRUHÁ.

Hry tří Marií.

Repraesentationes Mariarum.

1. Latinsko-české hry tří Marií.

Jakkoliv slavnosti velikonoční nabyly v Čechách neobyčejného rozšíření a podivuhodného rozvoje, nelze z nich přece bezprostředně odvozovati vznik her velikonočních. Tyto povstaly nejdříve, jak W. Meyer přesvědčivě vyložil, na půdě francouzské, rozšířily se odtud do jiných zemí a dostaly se také do Čech.

Jednoduché hry velikonoční jsou v písemnictví našem zastoupeny těmito skladbami:

A = Mastičkář Musejní.
B = Mastičkář Drkolenský.
C = První hra tří Marií (univ. knih. I. B. 12).
D = Druhá hra tří Marií (tamtéž VIII. G. 29b).
E = Třetí hra tří Marií (tamtéž XVII. E. 1).
F = Rozšířená třetí hra tří Marií (tamtéž).
G = Zlomek Musejní.
H = Šimona Lomnického „Marie o navštívení hrobu Krista pána" z r. 1582.

O uspořádání a komposici těchto skladeb nutno nejdříve uvažovati.

Postup děje jest určen základními texty latinskými.

a) *A* a *B* jsou pouhé zlomky obsahující široce rozvedenou episodu mastičkářskou, která vyžaduje zvláštního výkladu. V *A* přichází však několik latinských zpěvů známých z her tří Marií vůbec. Jsou to žalozpěvy Marií: ***Omnipotens pater altissime***, ***Amisimus enim solacium*** a ***Sed eamus ungentum emere***. Druhá skupina těchto vstupních zpěvů schází, ale možno s jistotou předpokládati, že v předloze, kterou měl upravovatel *A* před sebou, se nalézaly, jak svědčí český text ***Jako sě ovčičky rozběhujú***,

který je překladem latinského zpěvu *Iam percusso ceu pastore*. Z vlastního dialogu s mastičkářem přicházejí tu ještě dva latinské zpěvy *Huc propius flentes accedite*, jimiž mastičkář vyzývá tři Marie, aby si u něho koupily vonné masti, a *Dic tu nobis, mercator iuvenis* obsahující otázku jejich po ceně mastí. O umístění této liturgické partie v osnově světské episody mastičkářské bude později pojednáno.

b) V *C* postup děje rozvinuje se velmi pravidelně. Po responsoriu *Dum transisset* vystoupí tři Marie; první zpívá *Omnipotens pater*, druhá *Amisimus* a třetí *Sed eamus ungentum emere*. Po té následuje druhá skupina zpěvů v tomto pořádku: *Heu nobis internas mentes*, *Iam percusso ceu pastore* a *Sed eamus et ad eius*. Marie kráčejíce k hrobu, zpívají společně *Quis revolvet*, anděl v hrobu se jich táže *Quem queritis*, odpovídají *Ihesum nazarenum*. Andělé jim oznámí *Non est hic* a zpěvem *Venite et videte* je povzbuzují, aby samy pohledly do hrobu a přesvědčily se, že Kristus vstal z mrtvých. Marie Magdalena vyzve pak ostatní dvě, aby odešly, což tyto učiní zpívajíce *Ad monumentum*.

Magdalena zůstavši sama u hrobu zpívá antifony *Cum venissem*, *En lapis est vere depositus*, *Dolor crescit*, *Heu redempcio israhel*. Zjeví se Kristus oděný v kněžský šat s korouhví v ruce a táže se: *Mulier, quid ploras?* Marie mu odpovídá: *Domine, si tu sustulisti*. Kristus se dá poznati a zpívá strofy *Prima quidem suffragia*, *Hec priori dissimilis* a *Ergo noli me tangere*; po jednotlivých strofách Marie střídavě volá *Sancte deus*, *Sancte fortis*, *Sancte misericors*. Když Kristus odstoupí zpívaje *Ascendo ad patrem*, následuje sekvence *Victimae paschali*, kterou Marie střídavě zpívá s apoštoly Petrem a Janem. Zpěvem choru *Credendum est* a chvalozpěvem *Te deum* končí se hra.

V složení svém vyznačuje se tedy *C* zvláštní pravidelností a celkem souhlasí s normální formou, jak ji pro hru tří Marií stanovil W. Meyer. Uchyluje se od ní v těchto případech: 1. v úvodě 10tislabičné strofy (*Omnipotens* etc.) stojí před 15tislabičnými (*Heu nobis* etc.); 2. vlastní dialog s mastičkářem je vynechán; 3. není v ní zmínky o zjevení Krista v podobě zahradníka; 4. běh apoštolů Petra a Jana k hrobu jest též vynechán.

c) Zcela jinak je uspořádána hra *D*. Po každé strofě 10slabičné následuje hned strofa 15slabičná, kromě toho vsunuta je zcela nemístně před zpěv *Sed eamus ungentum emere* antifona *Ad monumentum venimus*, tak že ve výjevu vstupním povstal pravý chaos, ježto zpěvy následují po sobě takto: *Omnipotens*, *Heu nobis*, *Amisimus*, *Iam percusso*, *Ad monumentum*, *Sed eamus ungentum emere*, *Sed eamus et ad eius*. V dalším postupu shoduje se *D* již s *C* až na tyto případy: zpěv *Dolor crescit* položen je před *En lapis est* a antifona *Heu redempcio* je vynechána. Za to po sekvenci *Victimae paschali* následuje antifona *Currebant duo simul*, která však v návodu chybně je připsána apoštolům Petrovi a Janovi, načež následuje *Credendum est*, ale bez *Te deum*. Proto se mylně usuzovalo, že hra není celá.

Upravovatel hry *D* chtě tedy aspoň v něčem prokázati svou samostatnost, úmyslně měnil pořádek, který našel ve své předloze, ale při tom zvláštního důmyslu neprokázal. Pozdější rukou byly některé chyby opraveny. Po *Venite et videte* správně poznamenáno, že se má zpívati *Ad monumentum*. Zajímavo je, že, kdo tuto chybu opravil, znal také starší slavnosti svatojirské a podle nich připojil ještě poznámku, že chor má zpívati *Maria stabat ad monumentum*. Svědčí o tom také postranní poznámka, že před zjevením Kristovým předcházela antifona *Tulerunt (dominum meum)*. Dále doplnil v poznámce vynechaný zpěv *Heu redempcio israhel* a správně poznamenal, že chor má zpívati antifonu *Currebant duo simul*.

d) Hra *E* má nadpis „*Ordo trium personarum in die resurrectionis domini sepulcrum visitancium*". Pořádek latinských zpěvů, nehledí-li se k větám nově přidaným, souhlasí celkem s normální formou, jakou podává také *C*. Ale skladatel *E* měl před sebou nějaký plnější vzor než je *C*, jak ukazují zpěvy *Jesu nostra redempcio* a *Que te vicit clemencia* položené před antifonu *Ad monumentum*; podle téhož vzoru vylíčeno také dvojí zjevení Kristovo Marii Magdaleně a hra doplněna novým výjevem, jak Kristus se zjevil nevěřícímu Tomáši.

V jedné skupině her tří Marií, k níž náleží také česká skladba *E*, zjeví se totiž Kristus Marii Magdaleně nejdříve v podobě zahradníka, táže se jí po příčině jejího nářku a teprve potom dává se jí poznati ve své pravé podobě. Není pochyby, že také upravovatel hry *C* dvojí toto zjevení znal, ale první vynechal asi z důvodů náboženských. Výstup s Tomášem položen je v *E* až za sekvenci *Victimae paschali*, která se tu celá zpívala; když totiž Marie Magdalena apoštolům vylíčila, co všechno viděla, Tomáš nechce tomu věřiti. Jan a Petr dosvědčují pravdu slov Mariiných a ukazují sv. roucha, ale Tomáš vyčítá jim lehkověrnost. Tu zjeví se Kristus „in apparatu nobiliori veniens", zpívá *Pax vobis* a vyzývá Tomáše, aby se přesvědčil: *Mitte manum tuam* etc., načež Tomáš teprve uvěří.

Skladatel *E* nepřestal jen na těchto doplňcích, nýbrž v normální osnovu hry Marií vsunul několik nových zpěvů latinských. Byl to n á p a d z c e l a o r i g i n á l n í a n i k d e j i n d e n e n a l é z á m e n i c p o d o b n é h o. Podnětem mu byly bez pochyby složitější t. ř. dvoudílné hry velikonoční, v nichž před výjevem příhrobním předcházela řada jiných výstupů líčících děj vzkříšení, sestoupení Páně do pekel a p. Tyto příběhy skladatel *E* naznačil tím, že na počátku mezi jednotlivé zpěvy Marií vložil několik zpěvů andělských a to: *Leta Sion*, jímž se ohlašuje vzkříšení Páně, *Veni desiderate* a *Quis est iste*, kterými se oznamuje sestoupení Páně do pekla. Jest to téměř reflex děje za scénou, d r a m a t i c k y v e l m i ú č i n n ý. Marie slyšíce tyto tajemné hlasy jedna po druhé pospíchá k hrobu božímu. Méně vhodně vložil později v scénu zjevení zpěv *Dimissa sunt ei peccata multa* z her pašijových, jímž Kristus Magdaleně odpouští hříchy. Kromě obvyklého zpěvu *Vere vidi dominum vivere* vložil v ústa Marie obdobný zpěv *Vere vidi dominum meum* se zajímavou prosbou: *Da salutem Bohemis*

tuis = *Utvrď v pravdě tvé všecky věrné Čechy*, čímž dal na jevo své vroucí smýšlení vlastenecké.

Při delších hrách bylo zvykem, že nejdříve vystoupil hlasatel (praecursor, proclamator, praelocutor a p.), jenž oznamoval, co bude na hře představováno, kromě toho vyzýval přítomné, aby se slušně a tiše chovali. V *E* jest prolog hlasatelův zcela krátký. Vyzýváť několika verši panny a paní, aby udělaly místo, „neb se tady mají tři krásné paní bráti a Ježíše ukřižovaného hledati". Obrací se pak žertovně k babkám slovy:

„Proč vy, babky, meškáte?
zdali mnoho mazancuov máte?
Pomohuť já jich odnésti vám,
Nebude-liť kde blíže, ale do školy k nám."

e) V témž rukopise hned po *E* následuje hra *F* označená nadpisem „*Ludus pasce foeliciter incipit*". Hanuš ji nesprávně rozložil v několik částí samostatných. V pravdě však tvoří jednotný celek, v němž se projevuje u větší ještě míře než v *E* snaha rozšířiti a doplniti jednoduchou osnovu her tří Marií novými výjevy rázu čistě náboženského.[1]) V podstatě své jest *F* doplněním a rozšířením předcházející hry *E*; proto skladatel její zapisoval toliko nově přidané scény a při ostatních přestával na pouhém onačení slovy „more suo persone vadunt cantantes", „progrediuntur suas cantantes antifonas", „agunt, ut consueuerunt", „ut modus est" a p. Z některých známek možno usuzovati, že části takto označené třeba doplňovati ze hry předcházející. Jinak počínal si skladatel ve své úpravě dosti obratně a prokázal značnou samostatnost v uspořádání celku. Snaha jeho postup jednotlivých výjevů případně motivovati jest na mnohých místech zřetelná.

Krátký prolog, který přednášel „barbatus", zvaný asi podle masky, jíž užíval, jest docela vážný a obsahuje označení předmětu hry a obvyklé napomenutí k pilné pozornosti.

Nejdříve vystoupí 11 apoštolů, kteří zpívajíce latinský plankt kráčejí na místo pro ně určené a tam v delším rozhovoru rozmlouvají o událostech posledních dní, zejména o umučení Páně. Strach před židy a nejistota, co se dále bude díti, naplňuje jejich srdce. Potom teprve přicházejí tři Marie zpívajíce obvyklé hymny. Vstříc jim vyjde mastičkář, který je tu označen jakožto „unus barbatus fulcitus ad morem medici", a táže se jich, čeho žádají. Scéna mastičkářská po té následující jest zcela krotká a nevybočuje z mezí posvátné klenby chrámové. Obvyklá chvástavost mastičkářova při vychvalování účinku mastiček jest pouze naznačena slovy:

„Kdyby kdo najtvrději spal v noci,
dříve než ho třikrát puškú v hlavu udeříš,
z najtvrdšího sna každého probudíš."

---

[1]) Srv. *J. Truhlář* v Č. Č. M. **1891** str. **31**.

Marie koupí od něho masti a kráčejí ke hrobu. Když pak po obvyklé scéně příhrobní dvě Marie vracejíce se od hrobu zpívají *Ad monumentum venimus*, apoštolové uslyší jejich zpěv a Šimon upozorňuje ostatní na důležitý jeho obsah. Tomáš je varuje slovy: „Na řeč ženskú se nic nedaj," avšak Ondřej přece odchází zvěděti, co to znamená. Následuje scéna zjevení jako ve hře *E*. Radostná sekvence *Victimae paschali* vzbudí zase pozornost Jana a Petra, kteří odeberou se k Marii a vyptávají se jí obvyklým způsobem, co viděla. Marie vrátí se pak do kaple a oba apoštolové kráčejí k hrobu, odkudž vezmou prostěradla a ukazují je svým druhům na důkaz, že Kristus vstal z mrtvých.

Nová scéna potom následující, zjevení Kristovo dvěma učedlníkům do Emaus jdoucím, zakládá se na podání biblickém. V některých pašijových hrách tyrolských dostalo se jí zabarvení komického, na př. jak učedlníci po odchodu Ježíšově v hospodě notně popíjejí, až se pohádají.[2]) Náš skladatel držel se však přesně podání evangelického.

Učedlníci odeberou se k apoštolům a oznamují jim, že Kristus vstal z mrtvých. Avšak Tomáš nechce jim věřiti a haní lehkověrnost apoštolů. Tu zjeví se Ježíš a požehná jim, načež dva andělé Krista vítají a odvádějí. Hru ukončí Jakub menší krátkou řečí, vyzývaje na konci k zpěvu „*Te Deum*".

f) Jediný známý dosud exemplář hry Lomnického nadepsané „*Marie o navštívení hrobu Krista pána*" (vyd. r. 1582) zachoval se v knihovně Musejní, ale ve stavu velmi zuboženém. Nejen začátek schází, také uprostřed je mnoho listů vytrháno. Přece však možno určiti postup děje. Nejdříve vystoupily tři Marie, zpívaly a recitovaly české texty odpovídající latinským zpěvům *Omnipotens*, *Amisimus*, *Sed eamus ungentum emere*. Potom Marie Salomeova vyzvala své družky, aby neměškajíce pospíchaly k hrobu Páně, což odpovídá latinskému zpěvu *Sed eamus et ad eius*. Výjev příhrobní odpovídá celkem tomu, jaký je v hře *C* vylíčen. Marie uslyševše od anděla Amabiela, že Kristus vstal z hrobu, radují se z toho a chystají se radostnou zprávu oznámiti apoštolům. Zpěvem *Bůh všemohúcí vstal z mrtvých* končí se krátká tato hra.

2. O poměru her českých k cizím.

České skladby samy o sobě poskytují již hojný materiál srovnavací, ale tento se ještě rozšíří a zvětší, srovnáme-li je s obdobnými hrami cizími. Jsou to hlavně tyto skladby:

a) Inšprucká hra velikonoční (Innsbrucker Osterspiel vyd. F. J. Mone, Altteusche Schauspiele. Quedlinburg und Leipzig 1841, 107—144). Rukopis její byl napsán r. 1391, ale původní složení klade se do druhé čtvrti XIV. st. Rázem svým podobá se dílem mysteriu

[2]) Srv. *Wackernell*, Altdeutsche Passionsspiele aus Tirol 291 a d.

Tourskému z XII. st., dílem hře Trevirské z XIII st., ale nevyplynula z žádné z nich přímo, nýbrž z nějaké nyní neznámé předlohy, která se na oněch zakládala (Wirth, Die Oster- und Passionsspiele str. 120—1). Vydavatel její Mone vyslovil domněnku, že podle dialektických zvláštností kolébka její byla někde v Durynsku poblíže hranic českých. Wolkan (Geschichte der deutschen Literatur in Böhmen I, str. 224) jde ještě dále a klade původ její přímo do Čech. Totéž mínění opakuje se u Nagla a Zeidlera (Deutsch-Österreich. Literaturgeschichte I, 355) a jinde. Na půdu česko-německou odkazují ji též některé výrazy české jako *Dobroytra*, *dobroytra* (v. 634 a 636) a zajisté i slovo *pastuche* (pastucha): „Here, ich heisze *Pastůche* und lege unter dem struche etc." (v. 596—7).[3] Užijeme pro ni zkratky Inšp.

b) Vídeňská hra velikonoční (Wiener Osterspiel vyd. H. Hoffmann, Fundgruben für Geschichte deutscher Sprache und Litteratur. Breslau 1837, II, 296—336). Jest zapsána v rukopise z r. 1472, byla však složena mnohem dříve. V podstatě své se zakládá na Inšp., ale původce její užil ještě jiných předloh, jako hry Trevirské, německých básní duchovních a p. (Wirth, Die Oster- und Passionsspiele str. 122). Hoffmann tvrdí, že skladatelem jejím byl buď Čechoněmec nebo Slezan, jak možno usuzovati z některých narážek, slov a frasí (na př. gute *mosanzen* v. 320, zu *Otmachau* weiche kaese v. 321). Označujeme ji krátce Víd. Vel.

c) Jagerská hra III. (Erlauer Spiele vyd. K. F. Kummer, Wien 1882, str. 31—89). Je nadepsána „Visitacio sepulchri in nocte resurrectionis" a shoduje se nejvíce s Inšp., Víd. Vel. a Chebskou. Ale ani Inšp. ani Víd. Vel. nebyly jejím bezprostředním pramenem, nýbrž nějaká dosud neznámá předloha. Jagerský sborník her napsán byl asi v 1. pol. XV. st. v dialektu bavorském a vydavatel Kummer klade původ jeho do Korutan. Na konci rukopisu naléza se poznámka „ut in registro in Gmunden". Kummer myslí, že se tím míní Gmünd v Korutanech, připouští však, že pro korutanský Gmünd nelze formu Gmunden doložiti. Možno tedy také mysliti na Gmunden v Hor. Rak., kdež byl nějaký podobný zápis her divadelních, jímž se skladatel her Jagerských řídil. Přicházíme zase v nejbližší sousedství Čech.[4] Značkou její bude Jag. III.

d) Chebská hra o Božím těle (Egerer Fronleichnamsspiel vyd. G. Milchsack, Bibliothek des litter. Vereins in Stuttgart sv. 156). Zachovala se v rukopise z 2. pol. XV. st., ale původně byla složena již v 1. pol. XV. st. V mnohých částech stýká se s Inšp. a s pašijovými

[3] Mone to slovo vykládá zkrácením z *Pusterbalk*; tomu odporuje Jager. III., v níž podobné verše pronáší Rubin: „Herr, ich haisz *Pastaun*, ich lig des morgens hinder dem zaum" (v. 128—9).

[4] Z jednotlivých slov nápadné je *suknei*: rokch und suknei IV, 438.

hrami tyrolskými (G r a d l, Mittheil. d. Vereines f. Gesch. d. Deutschen in Böhmen XXXIII, 229 a d.; **W a c k e r n e l l**, Altdeutsche Passionsspiele str. CCXCV a d.; **M. W i l m o t t e**, Les Passions allemandes du Rhin. Paris 1898, 48—49). Značíme ji krátce C h e b.

Uvedené skladby jsou obsahově i geograficky pevně spiaty; z ostatních her nejblíže se k nim řadí: T r e v i r s k á (Hoffmann, Fundgruben II, 272), S t e r z i n g s k á (Pichler, Über das Drama des Mittelalters in Tirol str. 143) a A l s f e l d s k á (Froning, Das Drama des Mittelalters II, 548).

České hry nalézají se s I n š p., V í d. V e l., J a g. III. a C h e b. v spojení nejtěsnějším. Nehledíme-li k úmyslným změnám v pořádku zpěvů v *D* nebo k novým vložkám v *E*, znamenáme, že skladby české vyznačují se v uspořádání základních textů latinských tou charakteristickou zvláštností, že strofy 10slabičné *(Omnipotens, Amisimus, Sed eamus ung.)* položeny jsou před zpěvy 15slab. *(Heu nobis, Iam percusso, Sed eamus et ad eius)* a to je také význačnou vlastností her I n š p., V í d. V e l., J a g. III. a C h e b. Jsou však ještě jiné zvláštnosti textové, které těsnou souvislost mezi hrami českými a jmenovanými německými potvrzují. Uvedeme aspoň rázovitější případy, které zároveň některé zvláštnosti českých her vysvětlují.

Strofa, kterou třetí Marie povzbuzuje své družky, aby pospíšily k hrobu Kristovu, zní v *C, D, E* jakož i v I n š p., J a g. III. a C h e b. (V í d. V e l. nemá latinských textů) takto:

Sed eamus et ad eius
properemus tumulum,
si dileximus viventem,
diligamus mortuum
et ungamus corpus eius
oleo sanctissimo.

V ostatních známých hrách má tato strofa rozmanité jiné texty.[5]) Rovněž ve strofě *Iam percusso ceu pastore* pouze v českých hrách, v Inšp., Jag. III. a Cheb. zní poslední verš „dolor *crescit* nimius"; ostatní mají „dolor *tenet* nimius".

Avšak nejen texty latinské potvrzují vzájemnost mezi českými hrami a jmenovanými německými, nýbrž i jiné zvláštnosti, které nejsou závislé na textech latinských.

Odstoupení obou Marií od hrobu motivuje se v českých hrách tím, že Marie Magdalena posílá je pryč, chtíc sama hledati Krista do úsvitu:

Nuž vy, sestrycě, pryč děta,
A jáť budu bdieti až do světa *(C)*.

---

[5]) Srv. W. M e y e r op. c. 107.

Milé sestřici, pryč jděta,
Jáť ho budu hledati až do světa *(D)*.

Vy sestřičky domuov děta
A já zde budu bdíti až do světa atd. *(E)*.

J. Truhlář (Č. Č. M. 1891. 14) domníval se, že jest to zvláštnost speciálně česká, můžeme ji však doložiti také ze skupiny výše uvedené. Ve Víd. Vel. Marie Magdalena loučí se takto se svými družkami:

Gott geseine euch, lieben swestern mein,
Seht, noch heute komt mir swere pein:
Ich mag weder gerasten, noch gerun,
Bis ich meinen herren vinde nu;
Ich wil auch meine hende winden,
Bis ich meinen herren vinde (str. 325, 1—6).

V Cheb. jest to rozvedeno takto:

Ir vil lieben schwester mein,
Nun get hin zu den jungern sein,
Und sagt in die rechten mer,
Wan ich hab noch grosse schwer,
Die ich trag an dem herzen mein
Von dem bittern tode sein . . .
Das kan ich nicht über winden,
Ich werdt in dan wider vinden;
Darumb wil ichs an ein ende kummen,
Wer in doch aus dem grab hat genummen (7942 sq.).

V Brixenské hře pašijové, na kterou částečně působila Cheb.*), nalézá se podobný obrat:

Geht hin, ir lieben schwestern mein,
Dass gott mit euch mus sein!
Ich will nu fürbas gehn
Und will nit lenger hie stehn,
Ob ich Jesum funde,
Der mich von sünden entpunde (3991—6).

Ve hře Sterzingské (Pichler 151—2) Marie praví svým družkám:

Awe lieben swester mein,
Nun erst hebt sich an mein pein!
Ir solt nun wider keren,
Ich fürcht mein leid well sich meren.

---

*) Srv. Wackernell, Altdeutsche Passionsspiele CCLX., CCLXXXI.

Dar umb solt ir nit lenger hie stan,
Ir solt hin wider heim gan.
Das tut viel lieben swestern beid
Zu unserem groszen leid.
Nun wil ich gen an allen has
Und wil meinen herren suchen fürbas.

V české hře *E*, v níž se zachovalo dvojí zjevení Krista Magdaleně, obořuje se zahradník-Kristus na Marii těmito drsnými slovy:

A protož náhle beř mi se s očí pryč,
nebť zlámu o hlavu tento rýč,
a netlač mi po cibuli,
ať nedám rýčem porebuli,
a nechaj se mnú toho mluvení,
nebť mi do toho nic není,
ať já své dílo předce dělám
a svým dítkám chleba dobývám.

V Inšp. praví zahradník Marii:

Ist daz guter frawen recht,
daz syͤ umm lauffen alz dyͤ knecht
so fro byͤ desem garten?
wez hastů hyͤ czů warten? (1044—6.)

Ostřeji zní řeč zahradníkova ve Víd. Vel.:

Vrau, was suchestu
In disem garten also vru?
Ist das guter vrauen recht,
Dass sie alhie umblaufen als die knecht
Also vru in disem garten
Recht als sie des krautes warten?
Ich sage dir, werden dein die diener gewar,
Sie strafen dich, ich sage dirs zwar . . .
Ich kan dein ja nicht gewarten,
Ich muss graben meinen garten;
Ich bereite meinen pastarnack
Und stopfe den in meinen sack
U wil damite zu markte laufen
Und mir des brotes kaufen (326, 19—26; 327, 7—12).

V Jag. III. opakuje se pouze výčitka:

Ist das guter fraun recht,
das si lauffent als di chnecht

so frů in disen garten
recht sam se der jungen chnechten warten? (1091—4).

V Cheb. předchází podobná výtka, načež následuje vyhrůžka:

Du verderbst mir das gras:
Ich sag dir das an allen has,
Du hast mirs an allen stetten
In die erdt nider getretten;
Darumb las dirs nit wider farn,
Oder ich wolt dir die streich nit sparn (7985—7990).

Podobně ve hře Sterzingské:

Ei du meinst ich sei dein gar fro,
Dasz du mir niedertritst das kraut?
Get rasch ir bose haut,
Und get aus dem garten
In die schul zu den gelarten,
Oder ich smier euch eure glieder,
Dass euch in drei tagen nit lust herwider
(Pichler 152—3.)

Jiným ještě důležitým momentem, který potvrzuje blízkou příbuznost zvláště Inšp., Víd. Vel. a Jag. III. s českými *A* a *B*, jest obšírná a světsky rozvedená episoda mastičkářská, která se v takové formě nikde jinde nevyskytuje.

Inšp. a Víd. Vel. jsou ovšem mnohem složitější než naše a řadí se k dvoudílným hrám velikonočním. Ale v druhé své části, která obsahuje hru tří Marií, stýkají se s českými co nejtěsněji. Česká hra *E*, vyjmou-li se nově přidané zpěvy, nejvíce se podobá Inšp. a Víd. Vel. Výstup mastičkářský v ní sice schází, ale *F* ukazuje, že byl skladateli znám aspoň ve formě čistě církevní. V Jag. sborníku přicházejí obě části, z nichž se skládá dvoudílná hra velikonoční, jako samostatné kusy, což bylo s počátku pravidlem.

3. O vzájemném poměru skladeb českých.

O vzájemném poměru a souvislosti českých her poučí nás podrobnější rozbor textův, latinských i českých.

a) O poměru l a t i n s k ý c h z p ě v ů v nejstarší památce *A* a v ostatních skladbách nelze mnoho říci, ježto jest jich v *A* jen málo. Pokud se tu vyskytují, souhlasí však s ostatními hrami. Jedinou odchylku nalézáme v strofě *Sed eamus ungentum emere*, kde má *A* „possumus", ostatní texty „possimus", kteréžto varianta častěji se vyskytuje (W i r t h

op. c. 11). Zpěvy *Huc propius flentes accedite* a *Dic tu nobis*, které v ostatních památkách českých nepřicházejí, shodují se úplně s textem Jag. III.; Inšp. má v posledním verši zpěvu *Dic tu nobis* malou odchylku: „quod pretium tibi dabimus“ místo obvyklejšího „Dic precium, quod tibi dabimus“, což jest i v *A*.

C a *D*, ačkoliv pořádkem zpěvů se odlišují, jsou přece pevně sepiaty některými zvláštnostmi textu. V strofě *Heu nobis* mají obě chybně „crudeli“ místo „crudelis“ (srv. *E*, Inšp., Jag. III. a j.). V strofě *Hec priori dissimilis* stojí chybně „*nec est incorruptibilis*“ místo „hec est incorruptibilis“ (srv. *E*, Inšp., Jag. III. a j.). O písaři nedbalém a latináři špatném svědčí v *D* ještě tyto chyby textové: „faciamus“ místo „faciemus“ (*A*, *C*, *E*) v strofě *Omnipotens*, „qui sanavit me plenam a viciis“ místo „plenam viciis“ (*C*, *E*) v strofě *Dolor crescit*. Docela chybně je přepsán v *D* text:

„Ergo noli me tangere,
nec ultra velis plangere,
que mox in primo sydere
tendens ad patrem scandere“,

což nedává smyslu a má správně zníti:

„quem mox in puro sidere
cernes ad patrem scandere.“

V *C* zní tato strofa:

„Ergo noli me tangere,
nec ultra velis plangere,
Galyleam, dic, ut eant
et me viventem inveniant.“

V *E* poslední dva verše jsou též chybně opsány:

„Gallileam ut eant, dic,
et me viventem videant.“

C a *E* ukazují, že předloha, podle níž se pracovalo, obsahovala 4 zpěvy vzkříšeného Krista: 1. *Prima quidem suffragia;* 2. *Hec priori dissimilis;* 3. *Ergo noli me tangere;* 4. *Nunc ignaros huius rei*. Strofa 3. a 4. zněly:

„Ergo noli me tangere
nec ultra velis plangere,
quem mox in puro sidere
cernes ad patrem scandere.

Nunc ignaros huius rei
fratres certos reddes mei,

Gallileam dic, ut eant
et me viventem videant" (srv. Jag. III., Víd. Vel. a j.).

Písaři *C* a *E* užili pouze prvních dvou veršů 3. strofy a posledních dvou veršů 4. strofy, ovšem chybně je přepsali. V *D* je 3. strofa ponechána celá, za to schází 4. strofa, tak jako v Inšp., Cheb, Trevirské a Sterzingské. V Inšp. stojí kromě toho 3. před 2. strofou.

Latinské texty v *E* svým zněním jsou téměř stejné jako v *C*. Jen tu a tam vyskytují se drobné odchylky: v strofě ***Ad monumentum venimus*** množné číslo „angelos domini sedentes vidimus et dicentes" (tak i v Jag. III., Cheb., Trevir., Sterzing.; Inšp. má jako *C* a *D* „angelum . . ."); v strofě ***Vere vidi dominum*** „apostolos" místo „discipulos" (*C*, *D*, Inšp., Jag. III., Trev. a j.). Místy má však *E* čtení správnější, jak bylo dříve naznačeno. Jinde zase vyskytují se zřejmé chyby písařské: v strofě ***Iam percusso*** chybné „absente eos" (m. absente eo), „dolor crescit minimus" (m. nimius), v strofě ***Vere vidi*** „viventem" (m. vivere).

Ze srovnání toho jest zřejmo, že latinské texty českých her zněním svým až na skrovné varianty vzájemně se shodují, přece však nelze z toho usuzovati, že by byly z jedné hry do druhé přepisovány, nýbrž některé varianty jasně ukazují, že třeba kromě textů, které se nám zachovaly, předpokládati ještě nějaký jiný text latinský, avšak se zněním v našich památkách co nejvíce shodný.

b) Větší rozmanitostí vyznačují se připojené t e x t y č e s k é.

V *A* jsou přeloženy všecky latinské zpěvy tam obsažené kromě ***Sed eamus ungentum emere;*** místo toho položen je překlad zpěvu ***Iam percusso ceupastore***, jehož latinské znění jest vynecháno. Latinské texty se zpívaly (***cantat***), české pouze recitovaly (***dicit ricmum***).

V *C* není opatřen českým překladem zpěv ***Ad monumentum***, pak hymny vzkříšeného Krista: ***Prima quidem suffragia***, ***Hec priori dissimilis*** a ***Ascendo ad patrem***. Konec hry jest pouze naznačen počátky latinských zpěvů, tak že nevíme, zdali k nim při provedení byly připojovány také české texty. Podle analogie v *D* se zdá, že ano. Nejen strofické zpěvy latinské, nýbrž i původní liturgické texty jsou v českém překladě rymovány a prosodicky upraveny. Většina českých veršů se recitovala, ale jsou tu již také pokusy postaviti český text na roveň zpívanému textu latinskému, neboť podle návodu provozovacího měly se zpívati překlady české těchto strof: ***Cum venissem*** (cantet ricmum), ***En lapis est vere depositus*** (eodem modo), ***Dolor crescit*** (eodem modo cantet), ***Heu redempcio israhel*** (eadem nota cantet in vulgari), ***Vere vidi dominum*** (eadem nota in vulgari). J. Truhlář (Č. Č. M. 1891 str. 15) pokládá toto označení za ledabylý nápad písařův, ale neprávem. Že tyto texty byly skutečně k zpívání určeny, možno poznati již z toho, že při většině veršů takto označených jeví se snaha

přizpůsobiti metrum textu latinskému; není to ovšem důsledně provedeno, tak že nevíme, jak zpěvák srovnal neshody často se vyskytující.

V *D* zůstaly nepřeloženy tytéž zpěvy jako v *C*; nestalo se to náhodou, nýbrž české překlady jejich nebyly známy ani upravovateli pozdější hry *E*, který právě k těmto latinským zpěvům připojoval dílem české texty v obsahu odchylné, dílem je teprve sám překládal, k zpěvu ***Ascendo ad patrem*** nepřipojil vůbec žádného českého textu. Strofu ***Ad monumentum*** přeložil takto:

„U hrobu sme byly plačíce
našeho mistra hledajíce,
angely sme sedíce viděly,
a ti sú nám tak pověděli,
že Ježíš z mrtvých vstal
a to nám pověděti kázal."

Množné číslo „anděly" ukazuje, že překlad je nový a přizpůsobený latinskému v *E*, neboť *C* a *D* mají „angelum". K zpěvu ***Prima quidem suffragia*** přidán je tento český text:

„Maria, věz to zavěrné,
žeť mé jest tělo již [tělo] tak slavné,
ješto před smrtí bylo trpělivé
i také vší křehkosti plné.

Po strofě ***Hec priori dissimilis*** následuje česky:

„Maria, věz to za celo,
žeť Ježíšovo blahoslavené tělo
nebude více nedostatku trpěti
a toť mají všichni za věrné míti."

Ani tento ani onen český text nekryje se s latinským, nehledí-li se ani na jeho špatnou a nesprávnou formu veršovou.

Tytéž texty v *D*, které byly již v *C* jako zpěvné označeny, měly se zpívati a jsou též notami opatřeny. Jest to zcela zřetelný důkaz, že označení písaře *C* nelze pokládati za ledabylý nápad. Přibyla k nim ještě dvě nová čísla: předně překlad strofy ***Sed eamus ungentum***, jehož text k zpěvu určený byl znovu upraven, aby odpovídal metru latinskému, za druhé ***Sed eamus et ad eius***, kde text notovaný souhlasí s *C*, text recitovaný byl však znovu pořízen. Máme tu tedy další novotu, která záleží v tom, že oba právě jmenované zpěvy jakož i ***Vere vidi dominum*** opatřeny jsou podvojnými překlady, z nichž jeden se měl zpívati „sub eadem melodia" jako text latinský, druhý byl určen k recitování.

Podvojné překlady vyskytují se často v hrách velikonočních, ale poměr jejich byl dosud po mém mínění nesprávně vykládán. K. F. Kummer

(Erlauer Spiele XXXVI) tvrdil, že *cantat*-strofy jsou starší než *dicit*-strofy. Totéž mínění opakují po něm Creizenach (Geschichte d. neueren Dramas I., 109) a Froning (Das Drama des Mittelalters I, 28). České hry potvrzují zcela zřetelně opak toho, že totiž české texty recitované jsou starší a zpívané pozdější. Že to platilo také o hrách německých, dosvědčuje hra Trevirská, v níž bylo jen několik strof zpíváno, ostatní byly recitovány.

Dále vidíme v *D* zřetelně snahu rozváděti původní osnovu hry novými vložkami, které se neopírají o určitý text latinský. Místo antifony *Heu redempcio israhel* následuje krátký žalozpěv Marie Magdaleny „*A nastojte hoře mého*", který silně připomíná některé verše z „Pláče Marie Magdaleny" v rukopise Hradeckém (vyd. Patera str. 104). Široce je rozveden dialog mezi Kristem a Marií Magdalenou, mezi Marií Magdalenou a apoštoly. Z kusých rýmů možno usuzovati, že byly chybně přepsány z nějakých jiných skladeb. Vyšetřiti je bude úkolem dalšího zkoumání, což platí také o hojných textech nových v *E*.

V *E* nabyly již české texty úplné převahy nad latinskými. Téměř všecky zpěvy latinské jsou opatřeny českými překlady a to z pravidla dvojmo, jednak texty k zpěvu určenými, jinak mluvenými. Vedle toho proložena je osnova hry *E* hojnými verši českými bez ohledu na základní zpěvy latinské. Opakují se tu nejen texty z *D* jako „*Ach nastojte hoře mého*" a utěšující slova zjevivšího se Krista „*Neroď více plakati*" nevkusně v první části změněná, nýbrž jsou tu i vložky zcela nové, dílem podle „Planktu P. Marie" upravené na př. „*Pro buoh račte postúpati*", dílem podle „Pláče Marie Magdaleny" vzdělané, jako „*Když sem přes celú noc chodila*" atd. Veršovnická schopnost upravovatelova byla ovšem velmi chatrná a nedostatečná.

Snaha skladatelova rozváděti hru novými vložkami liturgického rázu jeví se také v nadbytečném rozšíření sekvence *Victimae paschali*, v níž Marie Magdalena odpovídajíc na opakované otázky apoštolů *Dic nobis Maria*, téměř celé umučení Kristovo naznačuje. Na omluvu skladatelovu třeba však uvésti, že takové rozšíření sekvence *Victimae* bylo již dříve oblíbeno v textech latinských.[7]) Podle latinské sekvence takto rozvedené upravil pak skladatel náš znění české.

c) Další srovnání ukazuje, že v českých textech jednotlivých her jest nepřetržitá spojitost. Upravovatelé mladší přejímali texty ze starších her, často do slova, jindy s malými změnami. K nim pak přidávali texty nové, samostatně upravené.

Hra *A* poskytuje sice málo dokladů k srovnání, za to jsou poučné. Překlad strofy *Omnipotens* zní v *A* takto:

---

[7]) Nalézá se na př. v „Liber troporum et hymnorum" (rkp. univ. knih. v Praze ze XIV. st. sign. I E 12); srv. též doklady u Milchsacka, Die Oster- und Passionsspiele str. 92—94.

1. *Hospodine všemohúcí,*
2. *angelský králu žádúcí!*
3. *I co je nám sobě zdieti,*
4. *že nemóžem tebe viděti.*

1. a 2. verš opakují se v *C, D* a *E* beze změny, 3. v. jest upraven v *C* a *D* takto: „Co je nám nebohám zdieti" (při čemž v *D* „je" vynecháno). Upravovatel *E* měl asi před sebou *A* i *C, D* a sestavil z toho chybný verš: „Co nám nebohým sobě zdíti," který má o slabiku více. 4. v. jest již v *A* 9slabičný, v *C* je to sice změněno „Když tebe nemuožem viděti," ale chyba metrická opravena nebyla, teprve v *D* jest čtení správné „Když tebe nemóžem jmieti," což přijato s příslušnými změnami jazykovými také do *E*.

Překlad zpěvu *Amisimus* v *A* proti textu latinskému skládá se z 8 veršů; zdá se, že tu v český překlad pojat byl také motiv z *Heu nobis:*

1. Ztratily smy mistra svého,
2. Jhesu Krista nebeského;
3. ztratily smy svú útěchu,
4. ješto nám židie odjěchu,
5. Jhesu Krista laskavého,
6. přietele ovšem věrného,
7. jenž jest trpěl za ny za všě [8])
8. na svém těle l'utné rány.

Skladatel *C* opakoval z *A* vv. 1. 2. 6. 7. 8; tato nesrovnalost veršová nelíbila se *D*, proto celou strofu samostatně přeložil:

Ztratily sme spasitele
všěch hřiešných vykupitele,
jenž je pro ny s nebe stúpil
a ny svú svatú krví vykúpil.

V *E* nalézají se pouze vv. 1. 2. 7. 8. (v 7. „všě" vynecháno).

V *A* přichází ještě český překlad strofy *Iam percusso* bez vlastního textu latinského:

Jako sě ovčičky rozběhujú,
kdyžto pastúšky nejmajú,
takéž my bez mistra svého,
Jhesu Krista (laskavého) nebeského,
ješto nás často utěšoval
a mnoho nemocných uzdravoval.

[8]) Místo „za všě za ny", jak správně v *C*.

Text tento se neujal; *C*, *D* a *E* mají jiné znění, jež nejsprávněji podává *D*:

Apostoli mistra svého
a my spasitele ctného
ztratily sme po svém hřiechu,
pro něž nám nenie do smiechu.

Tím je srovnavací materiál vzhledem k nejstarší památce *A* vyčerpán. Jest skrovný, ale tolik zdá se z něho vyplývati, že skladatelé her *C*, *D* a *E* překlady české v *A* zapsané znali buď přímo z této památky nebo z jiné jí podobné.

Většina českých textů v *C* a *D* co nejtěsněji spolu souvisí a s malými změnami se opakuje. V *D* jsou však texty na mnohých místech správnější a často doplňují kusé znění v *C*. Překlad strofy *Sed eamus et* zní v *C*:

Pojdem skuoro k jeho hrobu,
drahé masti nesúc sebú,
jakž sme jej živa milovaly,
milujme jej mrtva súce.

Kusé rýmy „milovaly" a „súce" svědčí, že písař tu dva verše vynechal, které se také skutečně v *D* nalézají:

Pojděm skoro k jeho hrobu
nesúc drahé masti sobú,
jakž smy milovaly živého,
abychom jej umazaly,
milujmy jej mrtva súce,
své masti tam přinesúce.

Avšak ani tento text nebyl zcela správně přepsán, zajisté zněl původně takto:

Pojděm skoro k jeho hrobu,
nesúc drahé masti s sobú,
abychom jej umazaly;
jakž smy živa milovaly,
milujmy jej mrtva súce,
své masti tam přinesúce.

V *C* po *Sed eamus ungentum emere* následují tři verše:

Ach kakú my žalost jmáme,
ach kaká naše núze,
nebudeme-li jeho jmieti na dlúze.

Text zřetelně nesprávný a neúplný; podle *D* možno jej opraviti a doplniti takto:

Ach kakú my žalost jmáme,
donidž tvórce neoptáme,
ach kaká jest našě núzě,
nebude-li tebe na dlúzě.

Zpěv *Vere vidi dominum* jest v *C* takto přeložen:

Zajisté sem viděla hospodina,
an mi sě nedal svých noh dotýkati.
Apostolé musie v to věřiti,
že chce ku otci na nebesa vstúpiti.

Správnější text čteme v *D*:

Zavěrnét sem boha živa viděla,
avšak dotknúti sem sě nesměla.
Apoštolé musie věřiti,
že chce k uotci na nebe vstúpiti.

Verš 3. třeba doplniti „Apoštolé musie v to věřiti“ nebo „Apoštolé musie uvěřiti“.

Z těchto a podobných dokladů, jež by bylo možno rozhojniti, vyplývá, že texty české v *C* dosti nedbale jsou přepsány z jiné správnější předlohy. Pečlivěji z téže předlohy přepisoval písař *D*, ač i jeho přepis často jest nesprávný.

Upravovatel hry *E* znal jistě české texty, které přicházejí v *C* a *D*, a bezpochyby také *A*, jak bylo dříve naznačeno. V textech notovaných přibližuje se více *C* než *D*, jak několik dokladův potvrdí:

Když běch přišla léčiti mrtvého,
nadjidech hrob a v něm nikohého.
Avech, nemohu právě zvěděti,
kde bych mohla mistra svého nalézti (*C*).

Když sem přišla léčiti mrtvého,
nadjidech hrob a v něm nižádného.
Auvech, nemohu právě zvěděti,
kte bych mohla jeho, mistra, nalézti (*E*).

V *D* jest sice text podobný, ale v. 3. a 4. mají pravidelný rým: „znamenati (místo zvěděti) — hledati“. Jiný příklad:

Ova, kámen, jenž bieše na hrob položen,
avech, kak jest daleko otložen,

jehož rytieři snažně střěžiechu,
avšak vzkřieši (?) jeho nevidiechu (*C*).

Aj ten kámen, jenž jest na hrobě položen,
ten jest divně daleko odložen,
jehož rytíři silně střežichu,
avšak jeho ostříci nemohúce (*E*).

Ova, kámen, ten jest preč odložen,
jímžto jest byl hrob boží přiložen,
i rytieři kam sú sě poděli,
jenž střěhúce okolo hrobu bdiechu (*D*).

Nejméně porušen jest text v *D* a malými opravami v 1. a 4. v. bylo by možno jej rekonstruovat; zcela nepravidelný jest v *E*, ale přibližuje se více *C*. Totéž platí také o překladu *Vere vidi dominum*.

V textech recitovaných *E* shoduje se však více s *D*. Jeví se to hned ve strofě ***Omnipotens***, jak bylo shora při *A* naznačeno. Zvláště zajímavý je překlad zpěvu *Vere vidi;* notovaný v *E* souhlasí s *C*, recitovaný však s *D:*

Viděla sem tvórce svého
od židuov umučeného.
Ten jest v cele z mrtvých vstal
a svým pověděti kázal,
a ktož chtí živého viděti,
kázal jim po sobě přijíti,
neb chce potom na nebe vstúpiti,
člověčenství, náboženství (?) nesa,
aby votci ukázal rány,
jenž jest trpěl za všecky za ny (*E*).

Zvěděla sem tvórce svého
od židuov umučeného.
Ten jest z mrtvých vstal,
a to svým mlazším pověděti kázal,
že chce do Galile jíti;
ktož jej živa chtie viděti,
kázal jim po sobě přijíti,
že chce potom vzníti na nebesa,
tělesenstvie na božstvie nesa,
by otci pokázal rány,
že jest trpěl za vše křěstiany (*D*).

Zároveň jest tu zřetelný doklad, jak nedbale *E* text přepisoval, vynechávaje celé verše a měně výrazy až k neporozumění.

Srovnání českých textů k *Heu nobis, Quis revolvet, Quem queritis* a j. podává další případy souhlasu *E* a *D* v překladech recitovaných. Jsou však také případy, kdy *E* vybíral texty z *C* i *D* na př.:

My hledáme tvórcě svého
Jhezu Krista nebeského,
jenž je v tom hrobě položen,
tomu jest dnes třetí den (*C*).

My hledámy mistra svého
Jezu Krista nebeského,
jenž jest v nově trpěl za ny
na svém těle hrozné rány (*D*).

My hledáme mistra svého,
Ježíše nazaretského,
jenž jest trpěl za ny
na svém těle hrozné rány,
jenž jest v tomto hrobě položen,
tomu jest dnes třetí den (*E*).

Shrneme-li výsledky, jichž jsme se dobrali rozborem českých textů, nabýváme přesvědčení o vzájemné souvislosti jejich. Především zdá se býti jisto, že upravovatel *E* české texty, jak jsou obsaženy v *C* a *D*, znal, ale velmi nedbale je přepisoval. Také texty v *C* a *D* jsou na sobě závislé, při tom nelze však tvrditi, že by jedna hra z druhé bezprostředně vyplynula, spíše třeba pro ně předpokládati nějakou předlohu starší, která se v *D* věrněji obráží než v *C*. Předlohy takové užíval již také skladatel *A*, jak shodné texty její s *C* a *D* potvrzují.

* * *

Kromě celistvých her tří Marií *C, D, E* a *F* nalézá se v knihovně Musejní ještě zlomek hry podobného druhu. Nebyl mi dříve přístupen, proto se o něm zmiňuji dodatečně. Latinské zpěvy opatřeny jsou notami a postupují za sebou v tomto pořádku: ***Omnipotens pater, Amisimus enim, Sed eamus ungentum emere***. Další zpěv ***Heu nobis internas mentes*** není již dokončen, ježto následuje mezera několika ztracených listův až k zpěvu ***Cum venissem ungere mortuum***. Po tomto zpěvu zjeví se Kristus jako zahradník a táže se Marie Magdaleny: ***Mulier, quid ploras?*** Ona odpovídá: ***Domine, si tu sustulisti eum*** a zpívá pak hymny: ***Dolor crescit, En lapis est vere depositus*** a ***Heu redempcio israhel***. Kristus dává se jí poznati a zpívá strofy: ***Prima quidem suffragia, Hec priori dissimilis, Ergo noli me tangere, Dimissa sunt ei*** a ***Ascendo ad patrem***. Potom Marie

zpívá: *Vere vidi dominum vivere* a *Victimae paschali.* Petr a Jan jí žádají: *Dic nobis, maria,* načež zpěvem choru: *Credendum est magis* hra je ukončena.

V postupu latinských zpěvů shoduje se zlomek Musejní nejvíce s *E*; těsná souvislost obou her potvrzuje se dále nejen dvojím zjevením Kristovým Marii Magdalské, nýbrž i mnohými shodami v textech českých. Může se tedy právem předpokládati, že upravovatel hry *E* měl před sebou nějakou předlohu, která se co nejvíce shodovala se zlomkem Musejním. Z ní převzal některé české překlady, jichž v *C* a *D* není, na př. strof: *Prima quidem suffragia, Hec priori dissimilis* a j. Zlomek Musejní podává ovšem v českých textech, z nich překlady zpěvů: *Cum venissem, Dolor crescit, En lapis est* a *Heu redempcio israhel* jsou opatřeny notami, znění jazykově starší a správnější než *E*. Kde však se české texty v zlomku Musejním od *E* poněkud odchylují, souhlasí zase nejvíce s hrou *D*. Tvoří tedy zlomek Musejní, pokud se týká českých veršů, jakýsi přechodní článek mezi versí obsaženou v *D* k versi v *E* a má zejména důležitý význam pro správnou emendaci českých veršů v *E*, které jsou často chybně přepsány.

4. **Episoda mastičkářská.**

Osoba prodavače mastí uvedena byla již v osnovu velikonočních slavností přesně liturgických. V slavnosti pražské z kláštera u sv. Jiří sv. ženy kráčejíce k mastičkáři zpívaly:

Aromata precio querimus,
Christi corpus ungere volumus,
holocausta sunt odorifera,
sepulture Christi memoria.

Mastičkář (ungentarius) jim odpovídal:

Dabo vobis ungenta optima
salvatoris ungere vulnera,
sepulture eius ad memoriam
et nominis eius ad gloriam.

Tyto zpěvy se však neujaly, místo nich pojaty byly v hry velikonoční zpěvy nově utvořené. Mastičkář uvítal tři Marie těmito slovy:

Huc propius flentes accedite,
hoc ungentum si vultis emere,
cum quo bene potestis ungere
corpus domini sacratum.

Marie mu odpověděly:

Dic tu nobis, mercator iuvenis,
hoc ungentum si tu vendideris,
dic pretium, pro quanto dederis.
Heu, quantus est noster dolor!

Mastičkář na to:

Hoc ungentum si multum cupitis,
unum auri talentum dabitis,
non aliter unquam portabitis.
Heu, quantus est vester dolor.[9])

V mysteriu Tourském (z XII. st.) jest scéna mastičkářská poněkud rozvedenější a vedle jednoho prodavače nabízí se ještě druhý, od něhož Marie také masti koupí.[10]) V latinské hře velikonoční z kláštera Beuronského (z XIII. st.) dialog mezi mastičkářem a Mariemi nabyl většího rozsahu tím, že jsou tu spojeny zpěvy z liturgických slavností *Aromata precio querimus* a *Dabo vobis ungenta optima* se zpěvy *Huc propius, Dic tu nobis* a *Hoc ungentum.*[11]) Ve hře velikonoční z kláštera Murského (z poč. XIII. st.) žádá nejdříve kramář (institor, paltenaere) Piláta, aby mu dovolil vyložiti svůj krám, a slibuje mu hojný poplatek. Potom vychvaluje své masti a pobízí přítomné ke koupi. Následuje pak sestoupení Páně do pekel a teprve potom přicházejí tři Marie se sluhou Antoniem k prodavači a kupují masti.[12])

V pašijové hře Beuronské (XIII. st.) má výstup s mastičkářem místo zcela jiné. Marie Magdalena za veselého zpěvu přichází s dívkami k prodavači a žádá od něho mastí a ličidel, aby své hříšné tělo vykrášlila. Na žádost její *Mihi confer, venditor, species emendas* kupec odpovídá: *Ecce merces optime! prospice nitorem.* Když se byla dost obveselila, jde spat a hlasem andělským je povzbuzena káti se ze svých hříchů. Tu znovu přichází k mastičkáři a žádá ho za masti slovy *Dic tu nobis,* načež kupec odpovídá *Hoc ungentum.* Vzavši vonné masti jde do domu Šimonova a kajícně klesne k nohám Kristovým.[13]) Totéž opakuje se ve Víden. hře pašijové.

Z těchto dokladů možno usuzovati, že v XII. a XIII. st. nebyla ještě vypracována určitá forma této scény, jak ji nalézáme v pozdějších památkách.

---

[9]) W. Meyer op. c. 108, kdež jsou také rozmanité varianty těchto zpěvů sestaveny.

[10]) Milchsack, Die Oster- u. Passionsspiele str. 97.

[11]) W. Meyer op. c. str. 126 a d.

[12]) K. Bartsch, Germania VIII, 273 a d.

[13]) Froning op. c. I, 284 a d.

Jak z těchto počátků celkem nepatrných vyrostly obšírné scény mastičkářské, které oplývají hrubými vtipy a oplzlými narážkami, o tom bylo již často uvažováno, ale k bezpečnému resultátu se dosud nedospělo. Jest toliko jisto, že k vytvoření světské scény mastičkářské hlavně přispěli toulaví žáci (clerici vagi, scholastici, scholares vagantes), kterým z nedostatku kněží a zpěváků jiných svěřovány byly úlohy v delších hrách velikonočních. S počátku bylo asi mlčky trpěno, když tu a tam svým vtipem obveselovali shromážděné věřící, ale smělost jejich tím vzrostla a neznala konečně mezí.

Jen v několika památkách zachovala se scéna mastičkářská světsky vybujelá a v křiklavý obraz jarmareční změněná. Jsou to velikonoční hry německé: Inšp., Víd. Vel., Jag. III. a české zlomky *A* a *B*.

Blízká souvislost českého Mastičkáře s příslušnými episodami ve jmenovaných hrách německých všeobecně se uznává, ale o poměru závislosti jejich proneseny byly úsudky různé. V. Nebeský (Č. Č. M. 1847. 325 a d.) vyslovil domněnku, že Mastičkář byl vzorem skladatelům hry Inšp. a Víd. Vel., v čemž jej utvrzovalo jednak vyšší stáří naší památky (dříve se totiž kladla do XIII. st.) jednak i některé výrazy české v obou hrách. Zcela opačné míněni pronesl J. Gebauer (L. fil. VII. [1880] 107): „Ve formě Mastičkáře nenalézám nic, co by bylo specificky české a ukazovalo do Čech, a naopak nalézám v něm stopy nějakého vzoru, zejména také stopy překladu. Tyto jsou nejzřejmější ve v. 356 a 392 . . . Na obou těchto místech je nápadno, že pro jeden pojem dávají se dvě slova se spojkou „nebo", takořka aby čtenář měl na vybranou a mohl zvoliti to neb ono a jako by skladatel sám nebyl se rozhodl, který z obou významů se lépe hodí; toto však jest právě způsob, který nalézáme často ve staročeských překladech, a dotčené příklady v Mastičkáři nasvědčují tedy positivně tomu, co podlé známého běhu literatury staročeské podobá se samo sebou, že totiž Mastičkář není skladba česká původní, nýbrž překlad nebo lépe řečeno české spracování nějaké skladby cizí, a to bez pochyby nějaké hry latinsko-německé. Podoba Mastičkáře s oběma připomenutými hrami německými vysvětluje se pak tím, že oboje zakládají se na vzoru společném, nyní neznámém, na nějaké totiž hře latinsko-německé z doby okolo r. 1300 (tou teprv dobou vniká také němčina do her církevních, dříve jen latinských), z níž předěláváním a přepisováním vznikly na jedné straně český Mastičkář, na druhé straně obě hry staroněmecké, dochované v rukopisích z r. 1391 a 1472."

S Gebauerem souhlasí celkem také J. Truhlář (Č. Č. M. 1891. 33) dokládaje, že při skladbě české i německých episod mastičkářských pracováno bylo podle nějaké latinsko-německé hry starší (asi z poč. XIII. st.), která v zachovaných hrách německých jen časově obměněna, v naší pak od nějakého žáka přeložena byla. Při tom však připouští, že přídavky s „nebo" ve v. 356 a 392, které Gebauer má za jisté známky překladu,

mohou také položeny býti na vrub nepozorného písaře, který — jak mnozí jiní tovaryši — takto opravoval.

A. Patera (Č. Č. M. 1889, 123) myslí zase, že Mastičkář Musejní i Drkolenský jsou svobodným, samostatným a lokalisovaným zpracováním nějakého dosud neznámého latinského vzoru a nejsou nijak pouhé přetvoření snad německého jakéhosi plodu, nýbrž původní „památky nevázaného humoru a komických vloh našeho lidu ve věku dávno minulém“, jak už V. Nebeský usoudil.

Pokusím se podati další příspěvek k vysvětlení záhadného původu episody mastičkářské v našich hrách.

Srovnáme-li všecky známé verse rozvinuté scény mastičkářské, můžeme si z nich vybrati jisté základní motivy, jež tvoří společnou kostru jejich. Jsou to části následující: 1. Vystoupí mastičkář, ohlašuje se obecenstvu a najímá si sluhu Rubina. 2. Rubin způsobem dryáčnickým vychváliv lékařské umění mastičkářovo, žádá za dovolení, aby si směl na pomoc zjednati také sluhu, a najav si jej, odběhne. 3. Mastičkář ho volá, hádá se s ním a poroučí mu vykládati masti. 4. Rubin nevázaným způsobem vysvětluje obecenstvu význam a účinek jednotlivých mastí i složení jejich, maje však tlouci a připravovati nové, vzdálí se. 5. Přicházejí tři Marie a mastičkář zavolav Rubina, poručí mu, aby je pozval k jeho krámu. 6. Marie kupují a smlouvají masti. 7. Žena mastičkářova nesouhlasí s mužem ohledně ceny mastí, což je příčinou ostré hádky ano i pračky mastičkářovy se ženou.

Tyto hlavní části děje jsou v jednotlivých skladbách nestejně rozvedeny, často i novými vložkami doplněny.

V Inšp. motiv najímati sluhu opakuje se třikrát, neboť nejen Rubin, sám byv najat od mastičkáře, opatří si sluhu Pusterbalka, nýbrž poprav se s ním najímá si místo něho druhého sluhu Lasterbalka. Jak neústrojně tato vložka byla pojata v děj, vysvítá již z toho, že v dalším líčení vystupuje zase jen Pusterbalk a o Lasterbalkovi není již zmínky. Vedle ženy mastičkářovy přichází tu také služka její, s níž se zase Rubin pohádá jako mastičkář se svou ženou. Celý výstup končí se pak tím, že žena mastičkářova s Rubinem uteče. Snaha skladatelova rozváděti základní části děje obdobnými výjevy jest v celé skladbě zřetelná.

V Jag. III. vystupuje vedle Rubina pouze sluha Pusterpalk, ale za to přidána tomuto v ději mnohem širší úloha. Jako Rubin vychvaluje mastičkáře, tak zase Pusterpalk jeho ženu; spolu s Rubinem vysvětluje účinek mastí, přivádí ženu mastičkářovu, která utekla a p. Všecko to je novým doplňkem. Také žena mastičkářova vystupuje tu silně v popředí, jest terčem necudných žertův a má v ději značné účastenství. Hrubostí řečí oplzlých a žertů necudných převyšuje Jag. III. všecky své družky.

Nejjednodušší je episoda mastičkářská ve Víd. Vel. a mohla by se pokládati za první stupeň ve vývoji této scény. Vystupuje tu pouze jeden sluha Rubein, vynecháno je dryáčnické vychvalování umění mastičkářova

a hádka mastičkáře s Rubeinem, necudností je mnohem méně a p. Avšak Inšp., s níž Víd. jinak pevně souvisí, stářím ji převyšuje a proto třeba předpokládati, že skladatel její úmyslně krotil bujné výstřelky humoru vagantského a mnohé věci vynechal z předlohy, kterou měl po ruce, jako to také činili pozdější skladatelé her pašijových.

Ačkoliv uvedené verse německé místy do slova spolu se shodují, jsou přece často mezi nimi takové rozdíly, že nelze přímo jednu za předlohu druhé prohlásiti (K u m m e r, Erl. Spiele, str. XLV). Předpokládá se tedy, že tu prostředkovaly ještě nějaké verse jiné, neznámé x, y, z. Při tom se však obyčejně zapomíná, že takové výjevy, jako je mastičkářský, nešířily se jen opisem z určitých pramenů, nýbrž často také z paměti. W i r t h (op. c. 228) popírá sice možnost ústní tradice při šíření her velikonočních a pašijových, ale W a c k e r n e l l (Altdeutsche Passionsspiele CCLXXXVII) zcela rozumně takovou tradici „z paměti" připouští. Pro scénu mastičkářskou příznačná jest na př. poznámka v pašijové hře Pfarrkirchské, kde se praví: „Hic potes introducere medicum cum servo suo, si placet" (tamtéž str. 144). V Sterzingské hře velikonoční jsou zřejmé reminiscence z Mastičkáře, ale skladatel užil jich na místě docela jiném, ve výstupu totiž zahradníka a jeho sluhy s Marií Magdalenou. Proto nelze při scénách tohoto druhu mluviti o překladech a předlohách, nýbrž jen o vzorech a imitacích, při nichž jednotliví skladatelé měli úplnou volnost samostatné činnosti.

Mastičkář český *(A)* jest na počátku kusý a začíná teprve výstupem, jak se Rubin hlásí mastičkáři za sluhu. Vedle něho jmenuje se také sluha Pustrpalk, ale ten má úlohu v ději podřízenou a není ani vysvětleno, že si jej Rubin najal. Ačkoliv v hlavních částech, zvláště na počátku, český text myšlenkově těsně přiléhá k ději Inšp., přece tu máme zřejmé doklady, že český skladatel v provedení počínal si samostatně. Potvrzuje to především bizarní vložka o uzdravení syna Abrahamova Isáka, která nemá v žádné jiné dosud známé hře rovně. Originálně pojat a v duchu prostonárodním proveden je také spor Rubina a Pustrpalka o přednost rodu. Líčení této hádky není zajisté ohlasem nějakého podobného výstupu v hrách cizích, nýbrž je původním výmyslem skladatele českého, o jehož samostatnosti svědčí také několik veršů, které bezpochyby převzal z Alexandreidy do svého líčení. V hádce s mastičkářem praví totiž Rubin:

Tak sě musí veždy státi,
že sě zlob zlobí obrátí
a dobré dobrým sě oplatí,
ktož zle myslí, ten vždy ztratí (v. 100—3),

což připomíná obdobnou sentenci v Alexandreidě svatovítské:

Zloba zlým sě vždy obrátí,
dobré sě dobrým vždy otplatí
a ktož zle miení, ten vždy ztratí. (Hattala-Patera 503—5).

Na značnou samostatnost českého skladatele ukazuje také nápěv písně Rubinovy *Sed vem přišel mistr Ypokras*, který se rovná nápěvu slov *Maria* a *Raboni*, jak se zpívala v liturgických slavnostech svatojirských.[14]) Kdežto skladatelé hry Inšprucké a Jagerské drželi se věrněji svého vzoru, rozvádějíce pouze daný materiál, skladatel český rozhojňoval jej novými motivy, čerpanými z prostředí domácího.

Mastičkář v zlomku Drk. *(B)* je pouhým zbytkem obšírné scény mastičkářské. Začíná teprve výstupem, jak si Rubin najímá sluhu Pustrpalka, a končí vychvalováním mastí. Ostatek se nezachoval. Skladatel znal zajisté *A* neb jeho český prvopis. Převzal odtud s malými změnami asi 16% veršů (Truhlář, Č. Č. M. 1891, 173), dále vložku o vzkříšení syna Abrahamova, kterou však značně zkrátil, takořka jen naznačil, konečně i hádku obou sluhů, kterou zase nestydatě rozvedl. Kromě toho znal také hru Inšpruckou, s níž se shoduje v celkové osnově i v mnohých jednotlivostech. Že skladatel její pracoval kromě podle *A* také podle německého vzoru, k tomu zdá se ukazovati spojení jména Pustrpalk s rýmem šalk:

> Pane, mně dějí Pustrpalk,
> jáť sem velmi veliký šalk (135—6),

což připomíná podobný rým v Inšp.:

> Ouch han ich gelogen alz eyn schalk,
> ich heisze czwar Pusterbalk (604—5).

Necudnostmi a oplzlými vtipy skladba *B* překonává i Mastičkáře *A* i Inšp. a přibližuje se po této stránce Jag. III.

Zvláštní jest umístění základních zpěvů liturgických v osnově scény mastičkářské. V Inšp. vystupují nejdříve tři Marie a zpívají známé žalozpěvy *Omnipotens*, *Amisimus*, *Sed eamus*; potom se dostaví mastičkář se ženou a služkou, najímá sluhu Rubina, ten zase sluhy jiné atd. Marie za tím nečinně stojí a všecky ty hrubé řeči poslouchají. Po celou dobu nikdo si jich nevšímá, jako by jich tu ani nebylo. Když pak Rubin vychváliv masti, tře s Pusterbalkem nové, tři Marie znovu se ozvou a zpívají *Heu nobis*, *Iam percusso*, *Sed eamus et*. Tu teprv mastičkář zavolá Rubina a praví mu:

> Ich sehe dort in eyner awen,
> drŷ schone frawen,
> sŷ weynen sere und clagen,
> ich wene, ir here sŷ sere geschlagen;
> ge hen und heiz sŷ her komen,
> da mit schicken wir unsern fromen.

[14]) Zd. Nejedlý, Děj. předhus. zpěvu 211.

Rubin pro ně běží a přivádí je zpívaje latinský text, který se jinde nenalézá a byl asi znova utvořen:

Ibant, ibant tres mulieres,
Ihesum, Ihesum, Ihesum quaerentes etc.

Po té následuje dialog *Huc propius, Dic tu nobis, Hoc ungentum* a kupování mastí.

V *A* přijdou však tři Marie teprve, když pro ně mastičkář Rubina pošle, zpívajíce *Omnipotens, Amisimus, Sed eamus;* hned po té následuje rozhovor s mastičkářem *Huc propius, Dic tu nobis.* Postup takový je mnohem přirozenější; ale také skladatel český jej porušil jednak vložkou o vzkříšení Isaka jednak líčením hádky Rubina s Pustrpalkem. Víd. Vel. souhlasí v umístění zpěvů Marií s mastičkářem českým. Skladatel Jag. III. užil obého, umístiv liturgické zpěvy Marií nejen na počátku jako v Inšp., nýbrž opakoval je znovu na tom místě, kde jsou v *A* a Víd. Vel. a kam přirozeně náleží.

Vystoupením tří Marií dělí se celá episoda mastičkářská ve dvě oddělení. První oddělení, obsahující výjevy před vystoupením Marií — jsou to v disposici naší části 1—4, jest zajisté vložkou neorganickou, s vlastním dějem hry velikonoční nesouvislou a odjinud sem přenesenou. Druhé oddělení (č. 5—7) začíná zpěvy tří Marií, po nichž následuje dialog s mastičkářem, kupování a smlouvání mastí, k čemuž se pojí zcela přirozeně hádka mastičkářova se ženou, která není spokojena cenou mastí. Všecky tyto části s dějem her velikonočních organicky souvisí a tvořily prvotní jádro scény mastičkářské.[15]) Jiné hry, v nichž se zachovaly trosky výjevu mastičkářského, jako Cheb., Donaueschingenská, Frankfurtská a velikonoční Wolfenbüttelská, obsahují pouze části druhého oddělení, toliko v pašijové Alsfeldské a Hallské z Tyrol pozdější interpolator podle her velikonočních rozšířil části tyto také reminiscencemi z oddělení prvního.

Nastává otázka, z jakého asi prostředí první část episody mastičkářské mohla se dostati do her velikonočních? Obsahem jejím je hlavně vychvalování mastičkáře a jeho divotvorných mastí. Mastičkář jeví se tu tedy spíše medikem než pouhým prodavačem mastí. V starších hrách, které nebyly proniknuty živly světskými, byl zajisté jen prodavačem mastí (ungentarius, mercator), úlohy medika dostalo se mu zajisté vlivem jiného prostředí.

Creizenach (Gesch. d. neueren Dramas I, 120) upozornil, že komická osobnost divotvorného lékaře byla již dříve předmětem krátkých výstupů komických, jimiž se scéna mastičkářská mohla doplniti. Na jaké

[15]) Že hádka mastičkáře se ženou náležela k prvotní osnově scény mastičkářské, usuzuje také Heinzel, Abhandlurgen zum altdeutschen Drama (Sitzungsber. d. Wiener Akademie, phil. hist. Cl. 134, str. 55).

půdě komická figura medika-mastičkáře prvotně vznikla, o tom pronešeny byly ovšem rozmanité domněnky. A. v. Weilen (Deutsche Litteraturzeitung 1891. 1412) tvrdí, že na půdě italské; italští medikové prý již ode dávna před svými budkami lákali obecenstvo drobnými výstupy komickými. Du Méril (Le théâtre classique I. 56) vidí v tom zase zvláštnost francouzskou a vykládá, že malá světská hra francouzská o lékaři se železnou bradou mohla poskytnouti látky k rozšířené episodě mastičkářské. Mínění jeho, že tu působil vliv francouzský, nabývá ovšem váhy tím, že v literatuře starofrancouzské lze dokázati existenci podobných skladeb o medicích-šarlatánech. Nejznámější z nich je skladba pařížského básníka Rutebeufa „Dit de l'herberie" (z druhé pol. XIII. st.), v níž vystupuje potulný mastičkář, líčí divotvorné účinky svých léků a p.[16]) Konečně i jméno sluhy mastičkářova Rubin přes všechen odpor Wirtha, který je pokládá za čistě germánské, je nepochybně francouzské. Z toho usuzuji, že vůbec celá rozvedená scéna mastičkářská povstala nejdříve na půdě francouzské.

O francouzském vlivu nejen na scénu mastičkářskou, nýbrž vůbec na velikonoční hry této skupiny svědčí ještě jiné důvody. W. Meyer, jak bylo podotčeno, se stanoviska literárního, rozborem textů dospěl resultátu, že původ her tří Marií sluší prvotně hledati na půdě francouzské, odkud se teprv rozešly do světa.[17]) Inšp. uvádí sám Wirth, který jinak německý původ her velikonočních a pašijových až úzkostlivě obhajuje, v nejužší spojení se skladbami na půdě francouzské vzniklými, s mysteriem Tourským a hrou Trevirskou. Dalším důležitým momentem je, že v českých hrách *C* a *D* máme také zřetelné stopy vlivu francouzského. Již Aug. W. Ambros[18]) upozornil, že nápěv *Amisimus* naší hry *D* úplně odpovídá textu i melodii zpěvu Marie ve francouzské hře z kláštera Origny Saint Benoit z XIV. st. Zd. Nejedlý (op. c. 182 a d.) zevrubným rozborem nejen potvrdil toto mínění, nýbrž ukázal, že vůbec zpěvy Marií *Omnipotens*, *Amisimus*, *Sed eamus* v našich hrách *C* a *D* shodují se skoro úplně s tímto nápěvem francouzským. V *A* se sice nápěvy těchto strof nezachovaly, ale při těsné souvislosti jeho s *C* a *D* možno s určitostí předpokládati, že se týmž nápěvem zpívaly. Notace nebyla k nim asi proto připojena, že nápěv jejich byl klerikům z her kostelních znám. Působení francouzské jest tu tedy — po mém mínění — zcela prokázané.

České hry *A*, *B*, *C*, *D* i *E* jsou s německými hrami, jejichž nejstarším zástupcem jest Inšp., pevně spiaty obsahem i místem svého vzniku, jak bylo shora vysvětleno. Česká hra *A* a Inšp. jakožto nejstarší památky této skupiny shodují se i v chronologii; vznik obou klade se do polovice

---

[16]) Srv. Creizenach, I. 382; Heinzel, str. 55.

[17]) Praví doslova: „Bei der Ausbildung des Osterspiels scheint die Einführung der Erscheinungsscene, der Krämer- und der Wächterscenen, ja auch der Zehnsilbertext der Krämerscene aus Frankreich entlehnt zu sein" (str. 180).

[18]) Geschichte der Musik (Leipzig 1891). II. 328 a d.

XIV. st. Tato chronologie vykládá nám takořka sama o sobě původ a příčinu francouzského vlivu. Za vlády Jana Lucemburského a Karla IV. spojoval Čechy a Francii těsný styk kulturní. Francouzská řeč, francouzské způsoby, módy i mravy šířily se tehdy v Čechách. Francouzové prodlévali u nás, Čechové zase docházeli do Francie a seznamovali se s literárními plody francouzskými.[19]) Při dvoře Jana Lucemburského žil vynikající tehdy hudební skladatel francouzský Guill. de Machaut, jehož působením rozšířil se v Čechách vliv hudby francouzské.[20]) Můžeme tedy se vší pravdě podobností předpokládati, že za této doby dostala se také do Čech nějaká hra latinsko-francouzská s obšírnou scénou mastičkářskou, podle níž byla upravena hra česká i německá. O tom, zdali podle předpokládaného vzoru francouzského povstala dříve verse česká či německá, nelze zatím z nedostatku srovnavacího materiálu rozhodovati.[21])

---

[19]) Srv. Tadra, Kulturní styky s cizinou, str. 182, 363.

[20]) Zd. Nejedlý, op. c. str. 104 a d.

[21]) Otázku, zdali za panování Lucemburgů v Čechách nebyla do Čech zanesena látka, na níž se zakládá světská scéna mastičkářská, nadhodil již E. Martin (Anzeiger für deutsches Alterthum VIII, 311). Také Michels (Studien über die ältesten deutschen Fastnachtsspiele, Straszburg 1896, str. 39) připouští možnost franc. vlivu, ježto jméno „Robin' ve franc. vaudevillech bylo obvyklé. (Adam de la Hale složil pastýřskou hru s názvem „Robin et Marion"). Zd. Nejedlý (Děj. předhus. zpěvu str. 209) spatřuje i na formě „Mastičkáře" jako na jiných vlastnostech této rozpustilé hry vliv francouzský. R. Batka (Geschichte d. Musik in Böhmen, str. 116) jest nucen aspoň přiznati: „Dasz die äuszere Form des „Mastičkář" wie die aller mitteleuropäischen Possen letzten Endes in Frankreich ihren Ursprung hat, möchte ich von vornherein natürlich nicht leugnen. Hier handelt es sich nur darum, nachzuweisen, dasz sein Verfasser sich die Anregung nicht *direkt* von dort geholt hat, sondern dasz ein deutsches Spiel zum mindesten der Mittler gewesen ist." Ale argumenty jeho, jimiž chce dokázati, že český Mast. povstal podle německého, jsou tak mělké, že to až překvapuje. Nejpodařenější z nich je tento: „Meister Severin selbst wird als Deutscher gekennzeichnet, denn er ruft seinen Diener deutsch an" (praví totiž k Rubinovi: „Rubine! wo pystu quest"). Na takových důkazech zakládá se zcela kategorické tvrzení Batkovo: „Der Mastičkář" ist die Bearbeitung eines Stoffes, den der Verfasser aus deutschen Händen empfangen hat. Wir haben ein verloren gegangenes deutsches Urquacksalberspiel anzunehmen, dass jedenfalls um 1300 schon verfaszt war und das der Ahne sowohl des čechischen als seiner deutschen Seitenstücke ist" (str. 112).

HLAVA TŘETÍ.

Hry o vzkříšení Páně.

Ludi de resurrectione domini.

Hry o vzkříšení Páně byly zajisté v Čechách již za staré doby oblíbeny, ale písemných skladeb zachovaných, pokud jsou známy, jest jen málo.

1. V zlomku Drkolenském zachovalo se několik veršů, v nichž je krátce naznačeno vzkříšení Kristovo, sestoupení do pekel a rozmluva vojínův u hrobu Kristova před vzkříšením a po něm. Zdá se, že jest to stručný výtah z jiné hry, neboť v 34 verších jest tu krátce obsaženo, co bývá předmětem obšírných scén.

2. Celistvá hra o vzkříšení Páně zapsána je v rukopise knih. Klementinské XVII. E. 1, kde přicházejí také verse *E* a *F* hry tří Marií. Nadepsána je: *Incipit ludus de resurrectione domini.*

Po žertovném prologu hlasatelově (praecursor) následuje hned výstup ďábelský. Ďáblové na rozkaz Luciperův rozběhnou se na všecky strany a vláčejí hříšné duše do pekla, kdež se duše ze svých hříchů zpovídají. Sociálně zajímavé jsou stavy hříšníků, jimiž se zalidňuje peklo. Jest to duše mlynáře, jenž bral veliké měřičné, duše šenkýře, který dával málo piva za halíř, a když přišli k němu sedláci s ženami, naléval jim pivo s kvasnicemi, jen žákům čepoval z plného; duše ševce, která vyznává: „K tomu sem zle krpala, jako bych nebozezem vrtala, když sem měla ušiti koninu, tehdy sem ušila ovčinu" a p.; duše pekaře, která zhřešila tím, že „berúci lacino obilé tyto nynější chvíle, maléť sem preclíky pekla, protož musím s čertem do pekla"; duše lapky (loupežného rytíře), který loupil bez milosti, „nebylť věčího dráče, pobrach ženám i rubáše, když sem dosěhl postele, nezůstavil sem ni kúdele". Posléze přichází čarodějnice Rebeka,[1]) která o sobě praví:

---

[1]) Rebeka — obvyklý název čarodějnic na př. v kázáních polského husity i jinde (Brückner, Biblioteka Warszawska, 1894, II, 446).

„Neb sem veliká čarodějnice,
proto sem diablova svódnice,
trlici sem místo krávy dojila
a s hvězdami na rozhraní lítala,
lidi sem čarovati učila
a je s pravé cesty svodila."

Po tomto výstupu v pekle na druhé jeviště vystupuje Pilát se svou družinou a rada židovská s Kajfášem, žádajíc za stráž k hrobu. Kajfáš a ostatní židé slibují rytířům Pilátovým dobrý plat, což tito přijímají a za zpěvu táhnou s centurionem k hrobu. Tam se seřadí a centurio je povzbuzuje k statečnosti. Aby neusnuli, žádají kostek ke hraní· Rytíři hrají, až se poperou. Zatím zjeví se anděl a vzkříšený Kristus; stráž přestrašena jsouc dává se na útěk. Kajfáš domlouvá jim, aby vezmouce peníze zatajili, že Kristus vstal z hrobu. Kristus s andělem vstoupí do pekla a vyvádí odtud duše prarodičů do ráje.

Zápis naší hry pořízen byl teprve v l. 1516—1526, ale z mnohých míst je zřetelno, že vyplynula z nějaké dobré předlohy starší, která byla později rozvedena novými vložkami a přepracována.

Rozlišiti v nynější podobě naší hry vrstvy starší a pozdější není snadno, ježto v české literatuře nic obdobného nemáme. Zbývají jediné některé podobné hry německé, za jichž pomoci lze aspoň přibližně komposici naší hry kontrolovati. Jest to především Inšp., která i svým stářím i prokázanou již příbuzností s českými hrami k srovnání nejlépe se doporučuje. Dále se hodí k srovnání hry Ludus Mariae Magdalenae in gaudio a Ludus Judeorum circa sepulchrum domini, t. j. IV. a V. hra v sborníku Jagerském (Jag. IV., V.), jehož souvislost s hrami na půdě české složenými jest taktéž nepochybná. Konečně třeba přihlížeti k Vídeňské hře pašijové (Víd. P.)[2]), v níž přichází poprvé jako předehra široce rozvedená episoda ďábelská, která byla vzorem nejen pro mnohé hry pašijové, nýbrž i pro velikonoční.

Ve výstupech hry o vzkříšení Páně nelze ovšem v jednotlivých skladbách hledati tak pronikavých shod jako u her tří Marií, což plyne z povahy nových výstupů, které neopíraly se vždy o určitý text liturgický, nýbrž povstávaly často volným vzděláním.

Prolog jest v české hře docela samostatně proveden. S Inšp. jest tu společné toliko obvyklé napomenutí k pozornosti a udání předmětu hry. V české jest obsah krátce naznačen:

Nebť my chceme zde hru míti,
ač nám chcete toho příti,

[2]) *Wiener Passionsspiel* vyd. Haupt (Archiv f. d. Geschichte deutscher Sprache u. Dichtung I, 359) a Froning (Das Drama des Mittelalters I, 302); zachovala se v rukopise z 1. pol. XIV. st., ale původ její klade se již do XIII. st.

o Kristovu z mrtvých vstání
i o jeho oslavení.

V Inšp. jest však téměř celý prolog vyplněn líčením obsahu hry. Za to český praecursor vpletl v řeč svou hojné humoristické narážky místního a časového rázu jako:

Dosti sme již smutnu byli,
čtyřidceti se dní postili,
jedúc kyselo i húby,
mohlyť sú nám vyhníti zuby,
zapíjejíc lithoměřickým pivem,
jenž vždy smrdí bahnem i dýmem.
Buďmež již veseli zase,
snědúc plece a k tomu prase atd.

Zvláštní je v české hře umístění výjevu ďábelského, který hned po prologu následuje. V Inšp. tak jako v skladbách s ní souvislých scéna tato je zařaděna až po sestoupení Páně do pekel. Kristus vyprázdnil peklo a odvedl duše do nebe; ďáblové k podnětu Luciferovu svádějí tedy lidi k hříchu a vláčejí duše jejich do pekla, aby znovu zalidnili peklo. Takový byl asi myšlenkový postup. V naší hře však jako v hrách pašijových tvoří tato scéna ďábelská jakousi předehru, po níž teprve ostatní výstupy následují. Víd. P. mohla především k tomu působiti, že výjev ďábelský položen je na počátek; avšak v základní osnově scéna pekelná ve hře české podobá se více analogickým výstupům v Inšp. a Jag. IV.

V Inšp. a Víd. P. jediný Satan obstarává rozkaz Luciferův a přivádí hříšné duše do pekla; v české hře hlásí se k službám Luciferovým několik ďáblů: Šatan, jehož oborem je sváděti lidi, aby více milovali zlato než Boha, a paní aby se krásně líčily a věhlasně strojily; Vrbata, který nejraději svádí řeholníky k cizoložství; Belzezub, jenž učí báby čarovati, léčiti a z trlice mléko dojiti; Astaroch, který má v moci svůdnice, rozvodnice a čarodějnice. Toto individualisování úkolů ďábelských ukazuje zase vliv her pašijových, kdež bylo obvyklé a přichází též v Drkolenském zlomku pašijové hry české (z 2. pol. XIV. st.). Analogii nalézáme v Jag. IV., kde se také nejdříve hlásí Sathanas, který svádí „die phaffen zu der geitichait (= geiz), die frau zu der eitelhait etc.“ (40—41); z ostatních ďáblů toliko Astaroth má stejné jméno jako ve hře české.

Očekávalo by se, že ďáblové přiměřeně svému umění svůdnickému, jímž se vychloubali, budou dodávati materiál k zalidnění pekla. Zatím Šatan přinese duši mlynářovu, Belzezub šenkýřovu, Astaroch ševcovu, jiný démon duši pekařovu, jiný lapkovu, Vrbata duši Rebeky čarodějnice. Stejnou nesrovnalost nalézáme však i v jiných hrách (srv. Wackernell CXC).

V Inšp. jmenuje se mnohem více hříšných duší než ve hře naší, mezi nimi také duše pekaře, ševce a šenkýře. Lapka (spoliator) a čarodějnice (incantatrix) vystupují zase ve Víd. P. Trest, který lapku stihne, vyměřen je takto:

To-li je ten lapka plný zlosti,
pohrám s ním bez milosti,
ruče s ním do pekelné školy,
ať mu nalém v řiť smoly.

Ve Víd. P. praví Lucifer:

Nimm, Satan, den abbrechêr!
er sol uns sîn niht vumêr:
er hât behalten unser gebot
und hât getân wider got,
geuz im suevel in den cragen,
mit dem peche vulle ime den magen!

Loupežník vedle ševce, pekaře a šenkýře jmenuje se též v Jag. IV.

Ve hře české Lucifer výslovně zakazuje ďáblům, aby do pekla nepřiváděli žáků:

Běžte ruče na vše strany,
mezi židy i pohany,
mezi pány i sedláky,
než nechoďte mezi žáky,
jak se vberú v naši říši,
všichnuť nám rodinu zpýší.

V Inšp. nechce Lucifer přijmouti do pekla záletníka (helser):

Sathan, lyber geselle,
den brenge nicht in dẙ helle,
komt her in dẙ helle myn,
wir musten alle kebes kinder sin.

V Jag. IV. jmenují se zase výslovně žáci (schůler, goczdiener), o nichž Lucifer praví:

Und furcht, chåmen si mîr in di hellen
zu den andern mein gesellen,
si wůrden mîr prueder machen an der můter mein,
das můset mîr ein grosz laster sein (222—5).

Skladatel Jag. IV. oblíbil si tento motiv tak, že jej znovu opakuje o žáku (v. 266—293) a o pyšném písaři (v. 244—265).

Výstup druhý, v němž se líčí příchod Pilátův, žádost židů za stráž a najímání stráže, jest v čes. skladbě samostatně proveden. V některých částech znamenáme souvislost s Inšp., v níž je také vynechána po příchodě Pilátově delší porada židů, která se obyčejně vyskytuje v jiných hrách německých. Skladatel český, jak se zdá, část tuto sice znal, ale užil jí později v dialogu židů najímajících rytíře za stráž.

Příznačný je v české hře poměr Piláta k židům. Když mu tito oznamují své obavy, Pilát zastává se Krista proti židům, vytýká jim nemoudrost a zradu, a k jejich žádosti, aby dal stříci hrobu, odpovídá, aby si stráž opatřili sami. Proto židé přemlouvají rytíře, aby za hojnou odměnu se v to uvázali. Celkem odpovídá poměr takový evangeliu (Mat. 27, 65), kdež Pilát namítá: „Máte stráž; jděte, ostříhejte, jak umíte." V Inšp. Pilát vyhovuje však žádosti židův a odešle hned posla, aby najímal stráž. V jiných hrách Pilát přímo své rytíře vybízí, aby na stráž šli a pilně hlídali. Analogii k odmítavému chování Pilátovu nalézáme pouze v pašijových hrách tyrolských (Wackernell CLXXIV), kde Pilát jednání židů nazývá směšným, vytýká jim nerozum a žádosti jejich za stráž vyhověti nechce. V Jag. V. s počátku rovněž namítá:

Ir sůlt des grabes selber phlegen,
îr wolt leicht di schuld auf mich legen.

Potom však židy podporuje.

Zvláštní je v čes. hře také židovský zpěv naznačený počátkem „skobris"; nelze ho z žádné jiné památky doložiti leč z Kapitulního zlomku pašijové hry české z konce XIV. st., kdež zní „Skorbris abraham azbunyky". I v takové drobnosti vidíme zřejmý doklad, že přepis naší hry ukazuje na nějaký starší pramen domácí. Píseň stráže táhnoucí k hrobu jest v české hře i v německých obdobná a náleží asi k nejstarší součásti tohoto výjevu.

Jinak jsou v českém přepise zřetelné chyby. Na odmítavou odpověď Pilátovu odpovídá na př. centurio místo Kajfáše, rada druhého žida je vynechána a p.

Výstup stráže u hrobu úplně se odlišuje v české hře od podobného výjevu v Inšp. , Víd. P. a j., kde je tato scéna zcela stručná a krátká, a přibližuje se více pozdějším hrám velikonočním a pašijovým. O rytířích, kteří se přihlásili za stráž, obyčejně se mluví velmi posměšně; v naší hře krátce, ale případně charakterisuje se při té příležitosti rytířstvo středověké, jeho chudá pýcha a loupeživost. Jeden ze strážců praví totiž:

Blaze nám té družiny,
majíc s sebú ty hrdiny,
jak slyšíte o jich chvále,
bývaliť sú dobře dále

než pan Hrnčic po rytiřstvie,
tak se jejich klénoty stkvie
jako černá škorně v blátě,
ani všickni v příplatě
utáhli sú se v rohožie,
potom vy znajte jich zbožie.
Majíť hrst plev, dva věníky
a šindelné tři hřebíky,
zboží dosti u franského,
zlata dosti u uherského atd.

Kromě toho jest děj rozšířen zcela novou vložkou obsahující hru v kostky, což se nenalézá v žádné jiné hře velikonoční, v nichž rytíři buď ironicky se chvástají svým rekovstvím nebo slaví hlučnou pitku. V české hře nalézá se teprve v dalším výstupu také narážka, že rytíři statně popíjeli, neboť rytíř Mařata byl prý nejručejší při útěku, „ježto byl vypil patnácte čéší kyselice-kapalice". Hra v kostky vyskytuje se však často v hrách pašijových jako v Cheb. (vv. 6280 a d.), Tyrolské (Wackernell vv. 2158 a d.), Svatohavelské (Mone vv. 1084 a d.), kde hrají vojáci pod křížem o sukni Kristovu. Podobný výjev přichází v Kapit. zlomku české hry pašijové a byl odtud asi převzat v naši hru velikonoční, jest však jinak proveden. Kdežto v čes. hře paš. hrálo se pouze dvěma kostkama, a kdo měl nejvíce ok, sázku vyhrál, ve hře velikonoční hráli rytíři třemi kostkami a sukni vyhrál sluha Kajfášův Chadim, jejž pán jeho poslal, aby napomenul stráž k bdělosti.[3]) Také v Cheb. hráli vojáci třemi kostkami a průběh celé hry poněkud se podobá líčení v čes. hře velikonoční.

V z k ř í š e n í P á n ě je v Inšp. velmi krátce odbyto. Zatím, co stráž usnula, přijde anděl, zpěvem dá Kristu znamení a ten vstane z hrobu. V české hře jest děj mnohem složitější. Nejdříve zjeví se anděl a napomíná „ctné rytířstvo", aby netropilo hluku a popřálo Kristu pokojného spánku. Vojáci spatřivše tajemný zjev andělský, nevědí si rady. První, druhý a třetí líčí svůj strach a chtí utéci; čtvrtý, pátý a šestý napomínají k statečnosti a k obraně; sedmý a osmý přes napomínání centurionovo radí k útěku. Anděl přiblíživ se k nim delší řečí je vyzývá, aby obměkčili srdce svá a uvěřili, že v hrobě leží syn boží. Když centurio mečem mu vyhrožuje, anděl srazí všecky k zemi. Plnou analogii k tomuto ději nalézáme pouze v pašijové hře Brixenské, v níž zrovna tak anděl nejdříve napomíná vojáky, aby se tiše chovali a křikem svým nezbudili Krista, po té někteří vojáci dávají na jevo svůj strach, druzí je povzbuzují k statečnosti, anděl je však ranami omráčí (srv. Wackernell CCLXXIX).

Vlastní děj vzkříšení vylíčen je na základě církevních antifon složených podle žalmův a evangelia tak jako v četných jiných památkách,

[3]) Srv. výklad obou her u Č. Z í b r t a, Z her a zábav staročeských, str. 58 a d.

jen pořádek zpěvů jest jiný a kromě toho zpívá anděl antifonu *Veni pater optime*, která se jinde nevyskytuje.

Zvláštní jest zase umístění výstupu stráže po vzkříšení. Jediné ve hře naší a Inšp. výstup tento následuje hned po vzkříšení, ve všech jiných památkách položen je teprve po sestoupení Páně do pekel a po scéně ďábelské. V provedení se ovšem obě hry značně rozlišují. V Inšp. Pilát posílá sluhu, aby napomenul stráž k bdělosti. Když sluha vidí, že stráž spí, oznámí to Pilátovi. Ten spěchá k hrobu a probudí stráž. Jeden z vojáků vypravuje, jak je anděl pobil (ač to ve hře dříve vylíčeno nebylo), druhý myslí, že učedlníci ukradli tělo Ježíšovo. Na konec se vojáci pohádají a poperou. Český skladatel zůstal však věren své kresbě Piláta, který odmítl veškeré účastenství při hlídání hrobu, a proto již činně nevystupuje. Místo něho vystoupí Kajfáš, vidí prchající stráž a posílá svého sluhu, aby vyzvěděl, co se děje, Rytíři přiběhnou ke Kajfášovi a humoristickým způsobem vyličují, jak byli od anděla přestrašeni a poraženi. Dostane se jim odměny, zatají-li, že Kristus vstal z hrobu.

Sestoupení Kristovo do pekla vylíčeno jest celkem obdobně jako v Inšp. Ve shodě s předehrou ďábelskou vystupuje tu ovšem celý zástup čertů, vedle Lucifera a Satana ještě Belzebub, Astarot, Vrbata, Hoďata a Kosata. V Inšp. jmenuje se výslovně jen Adam a Eva, jejichž duše Kristus vyvádí z pekla, v české kromě nich ještě duše jiné, mezi nimi zvláště duše lotra, který byl s Kristem ukřižován. Vliv her pašijových jest v tom zřetelný.

V českém zápise velikonoční hry s poč. XVI. stol. vidíme tedy zřejmě základní osnovu nějaké staré předlohy, která byla blízka Inšp. Osnova tato byla rozšířena rozmanitými detaily z her pašijových, ale dosti záhy, neboť většinu těchto zvláštností lze doložiti jednak z pašijových her českých ze XIV. st., jednak ze staré hry Víd. P., tak že vložek, které by ukazovaly na pozdější spracování, jest tu poměrně málo. Nalézá se tedy naše hra na přechodu mezi staršími hrami velikonočními a pozdějšími pašijovými. Ten, kdo ji na počátku XVI. st. zapsal, mnoho na ní asi neměnil, drže se dosti věrně starší předlohy, která mu byla po ruce a v níž se již nalézala většina těch zvláštností, jimiž se odlišuje od hry Inšprucké.[4])

3. Vzdáleným ohlasem staročeských her o vzkříšení Páně jsou dvě skladby Šimona Lomnického. Jedna zachovala se v jediném dosud známém výtisku v knihovně Musejní, ale mnoho listů v ní schází. Titul její poznáváme z dedikace Vilému z Rožmberka, v níž mimo jiné čteme: „Jakož nyní, nemaje čím jiným, na malou chvílku sem se uprázdnil a tento Tryumf aneb komedii kratičkou o přeslavném Syna Božího nad smrtí, peklem a diáblem vítězství k tomuto přeradostnému hodu, pod kratochvílnými rythmy, pro občerstvení

---

[4]) A. Brückner (Biblioteka Warszawska 1894, II, 447) právem chválí obratnou komposici naší hry na rozdíl od her jiných.

lidské mysli, na potupu nevěrným pohanům a k potěšení věrným křestianům jsem složil a sepsal." (Datum na pivováře Lomnickém v neděli, jenž slove Laetare, leta 1582). Pokud lze souditi ze zachovaných úryvkův, obsahoval „Tryumf" pouze sestoupení Páně do pekel a osvobození proroků z moci ďábelské. Lomnický znal sice podobné výjevy z her starých, avšak skladba jeho je pouze vybledlou kopií jejich a připomíná spíše suché hry jesuitské.

Druhá hra Lomnického zachovala se v přepise z r. 1707 (v knih. Klem. XVII. H. 25); podobá se pravdě, že byla r. 1617 již po druhé vytištěna. Přepis její není úplný a schází jí mimo jiné i počátek. Jungmann (Historie čes. literatury IV. 228) uvádí tento titul: „Komedia neb hra kratičká, potěšitedlná a nová, o radostném vzkříšení Krista pána". Skladba Lomnického je pokusem o dvoudílnou hru velikonoční; v první části líčí se najímání stráže, stráž u hrobu a vzkříšení Páně. V druhé části přicházejí výjevy z hry 3 Marií. Lomnický psal svou hru volně podle starších vzorů. Humoristická vložka o vzkříšení omdlévajícího Petra pivem Lomnickým zdá se k tomu ukazovati, že spisovatel měl na zřeteli zvláště německé hry, v nichž se podobným způsobem humoristickým líčí běh apoštola Jana a Petra k hrobu Kristovu.[5])

---

[5]) O hrách Lomnického srv. Svátek v Č. Č. Mus. 1860, 336; Hanuš tamt. 1864, 36; J. Truhlář tamt. 1891, 40.

HLAVA ČTVRTÁ.

Hry pašijové, na květnou neděli, o Božím těle, hra Magdalenská, na nebe vstoupení Páně a j.

Drama církevní rozkvetlo v Čechách nejbujněji ve st. XIV. Další rozvoj jeho byl přerušen reformním hnutím husitským, které hrám tohoto druhu nepřálo. Proto se u nás nedospělo k cyklisaci jednotlivých kusů v složitější celky. Zachovaly se však ukázky rozmanitých her partikulárních, které svědčí o hojnosti předmětů v Čechách dramaticky vzdělávaných. Zbyly z nich pouhé trosky po různu v bibliothekách rozptýlené, možno však předpokládati, že jich bylo daleko více, než dosud známo.

1. Zlomek hry pašijové.

Zachoval se v Kapitulní knihovně pražské z konce XIV. st. a má tento obsah.

Jan těší Marii pod křížem naříkající a odvádí ji do města. Vojáci hrají o sukni Kristovu v kostky. Centurio dosvědčuje, že Kristus byl syn boží. Přichází slepý Longinus a žádá sluhu Gocína, aby mu ukázal Krista. Slibuje mu za to „vól a dvě krávě". Sluha namíří kopí v bok Kristův a podá je Longinovi, jenž bok protkne, krví Kristovou nabývá zraku a poznává syna božího. Satan s Belzebubem přicházejí pro duši Kristovu, poznávají však, že to zemřel velký prorok, jenž osvobodí duše v mukách jsoucí. Naříkajíce, že k jeho umučení židům radili, pospíchají do pekla oznámiti to Luciperovi. Šimon, Josef, Marie a Jan odeberou se k Pilátovi prositi za tělo Kristovo, aby je mohli pohřbíti. Pilát jim to dovoluje. Josef s ostatními odejde ke kříži, naříká pod ním a sňav tělo svaté vyzývá k nábožnému pohřbení. Ke hře připojeny jsou dva humoristické epilogy „sermo pascalis bonus" a „secundus sermo tres mordas valet", jichž ostří je hlavně namířeno na baby čarodějnice, které na stoupách létají, na hřadě honí, trlici dojí a měsíc zobají. Projevuje se tu zřejmě drsný humor

vagantský zároveň se žádostí za mazance a s výhrůžkou, kdo by nedal, že „se vší školú přídú k němu".

Česká památka tvoří přechod od starších her pašijových, jak je představuje hra benediktinů Beuronských (ze XIII. st.), k pozdějšímu hrám toho druhu. Postup děje není v ní ještě ustálen, tak jako ve hře Beuronské; s pozdějšími hrami pašijovými má společnou scénu, jak vojáci hrají o sukni Kristovu v kostky a jak ďáblové přicházejí pro duši Spasitelovu.

Zvláštní je v naší hře nedostatek zpívaných textů latinských, které i v mladších hrách pašijových se vyskytují. Možno tedy předpokládati, že písař zlomku opisoval z předlohy, kde takové texty byly, hlavně partie české, vynechávaje texty latinské. Odtud nejasnost a nelad v postupu děje i v jednotlivých situacích.

2. Zlomky hry na květnou neděli.

a) V témž zbytku následuje po hře pašijové začátek hry na neděli květnou: „*Incipit ludus palmarum et primo Johannes baptista exeat cum suis discipulis*" etc. Jan Křtitel vyzývá k pokání a hlásá příští Spasitelovo. Přichází Kristus a sv. Jan ukazuje naň jako na spásu světa a vypravuje o jeho pokřtění. Po té uzdravuje Kristus syna setníkova, pak malomocného a jiné nemocné, kteří se k němu utíkají. Tím zlomek se končí.

Děj zakládá se podstatně na vypravování biblickém a má spíše ráz epický než dramatický. Později byly tyto výjevy předmětem her pašijových.

b) Jiná verse hry na květnou neděli zachovala se v rukopise Tegernseeském (nyní ve dvorní knihovně Mnichovské) a je nadepsána: „*Incipit ludus in die palmarum*". Podle latinského návodu vystoupí nejdříve Ježíš se 12 apoštoly, bera se do Jerusalema. Celý chór zpívá rituální větu: *Collegerunt pontifices et Pharisei consilium et dicebant*: *Quid facimus, quia hic homo multa signa facit? Si dimittimus eum, sic omnes credent in eum.* Načež Kayfáš s Annášem a synagogou zpívají: *Ne veniant Romani et tollant nostrum locum et gentem.* Biskup Annáš zpívá pak: *Unus autem ex ipsis Kayphas nomine, cum esset pontifex anni illius, prophetavit dicens,* k čemuž připojuje český text recitovaný, který se vztahuje na ono proroctví Kayfášovo. Po těchto verších Kayfáš, ukazuje na Ježíše zpívá: *Expedit vobis, ut unus moriatur homo pro populo et non tota gens pereat.* K tomu přidává české verše obsahující volnou parafrasi zpěvu latinského. Po něm zpívají apoštolé: *Ab illo ergo die cogitauerunt interficere eum dicentes*: *Ne for.* Temptator dicit ad Jesum ducens eum ad montem. — Další schází.

Tato verse hry na květnou neděli souvisí úzce s církevní slavností konanou na květnou neděli. V knihách liturgických ze XIV. st. vyličuje

se tato slavnost takto. Po svěcení ratolestí sestavil se průvod, který zpíval obřadní antifony: *Cum appropinquassset, Cum audisset populus, Collegerunt pontifices.* Po této antifoně zastavil se průvod na příhodném místě, kde vybraní zpěváci stojíce stranou zpívali: *Unus autem ex ipsis.* Načež chór předstupuje zpíval: *Ne forte veniant.* Po té následovala antifona: *Ante sex dies* a responsorium: *Circumdederunt me.* Chlapci stojící uprostřed průvodu mimo chór zapěli hymnu: *Gloria, laus et honor* a majíce v čele dva chlapce nesoucí zahalené kříže kráčeli k oslici, která byla vedena v průvodu s obrazem Spasitelovým. Tam poklekli a zpívajíce antifonu: *Pueri hebreorum tollentes ramos olivarum,* vrhali ratolesti před obraz. Zpěvák a chór antifonu opakovali, načež chlapci zapěli: *Pueri hebreorum vestimenta prosternebant in via* a rozprostřeli roucha před obraz. Za zpěvu responsoria: *Ingressus pylatus* šlo se dále průvodem. Když vešli do brány města, zpívali responsorium: *Ingrediente domino in sanctam civitatem.* Před branou chrámu, který byl zavřen, průvod se zastavil a po modlitbách, zpěvech a žalmech vešel teprve do kostela.[1])

Z tohoto obřadu slavnostního povstala nejdříve partikulární hra na květnou neděli, která později přešla v osnovu her pašijových nebo o Božím těle. S naším fragmentem nejvíce souhlasí Chebská hra o Božím těle, která je ovšem v příslušné partii rozvedenější a přiléhá ještě těsněji k uvedené slavnosti liturgické.

3. Zlomek hry o Božím těle.

Svátek Božího těla r. 1264 založený slaven byl v církvi katolické s neobyčejnou nádherou. Středem slavnosti byl velkolepý průvod, při němž byly dramaticky představovány jednotlivé scény z Písma sv. starého i nového zákona. Mělo to býti jakousi náhradou lidu za hry velikonoční, které sesvětačivše nemohly býti v kostele provozovány.

Místy ovšem vrchnost církevní ani těmto hrám nebyla nakloněna a zakazovala je. Tak tomu bylo i v Čechách, jak dosvědčuje zákaz arcibiskupa Jana Očka z Vlašimě v r. 1366, který zní: „Item cum Deus in modulatione cantus instrumentalis non delectetur, sed potius in devotione cordis, quare omnibus et singulis decanis, plebanis, clericis et laicis in virtute sancte obedientie districtius mandatur, ne ludos theatrales vel etiam fistulatores vel ioculatores in festo corporis Christi in processionibus ire quovis modo permittant et admittant“ (Höfler, Concilia Pragens. p. 13). Zákaz byl obnoven synodou r. 1371.

Zlomek české hry o Božím těle spatřuji v jmenovaném již fragmentu Tegernseeském, kdež před hrou na květnou neděli přicházejí tyto výjevy. Anděl zjevuje se proroku Eliášovi a přináší mu k roz-

[1]) Srv. breviře v knih. Mus. XIV. E. 13, XV. A. 10, v knih. Klem. VI. G. 6. VII. A. 12 a j.

kazu božímu pokrm a nápoj. Přichází Ježíš a oznamuje, že poslán je od otce svého, aby potěšil truchlivé a nakrmil lačné chlebem svého těla. Potom zavolá Mojžíše a přikazuje mu, aby zbavil národ židovský jeho strastí. Mojžíš však žaluje, že ho lid často neposlouchá, a prosí Ježíše, aby mu popřál té moci, by mohl lid ten tvrdý přiměti k poslušnosti. Jménem božím oznamuje pak Mojžíš židům, že jest od Boha poslán, aby ho poslouchali a jméno boží chválili. — Další schází.

Na listě druhém následuje konec řeči, která náleží patrně jednomu z pastýřů, kteří přišli se klanět narozenému Kristu. Potom vystoupili tři králové. Baltazar za ostatní pozdravuje Ježíše a obětuje mu myrhu, zlato a kadidlo, prose za jeho milost a požehnání. Malý Ježíšek za ty dary děkuje a žehná jim.

J. Truhlář (Čas. Č. Musea 1892. 38) zcela správně usoudil, že úryvek, v němž vystupuje Ježíš, Eliáš a Mojžíš, jest zbytkem hry o Božím těle. Potvrzují to jednak jiné hry tohoto druhu, v nichž jako v naší hře na počátku vystupují proroci, jinak k tomu ukazuje i obsah, neboť nasycení Eliáše chlebem a olejem jest zřejmým symbolisováním nejsvětější svátosti oltářní, k jejímuž uctění slavnost Božího těla byla založena. Úryvek druhý, v němž vystupují tři králové a Ježíšek, pokládá Truhlář za partikulární hru vánoční.

Po mém mínění úryvek druhý tak jako první jest částí jedné a téže hry a to hry o Božím těle. Potvrzuje to zřejmě provozovací návod k druhému úryvku připojený :„Deinde vadant circum ecclesiam. Et sic est finis istius ludi etc." Po hře šlo se tedy processím kolem kostela a tento průvod charakterisuje právě hry o Božím těle.

K jednotlivostem těchto zlomků poskytuje nejbližší analogii Chebská hra o Božím těle, tak jako k hře na květnou neděli v témž zbytku Tegernseeském. Rozmluva Kristova s Mojžíšem a řeč Baltazarova k narozenému Kristu jest v obou hrách znění dosti podobného. Z Cheb. možno si také doplniti, co v našich zlomcích mezi úryvkem prvním a druhým schází. Hra česká byla ovšem proti rozvinuté Cheb. mnohem kratší a jednodušší.

4. Hra veselé Magdaleny.

Ve většině her pašijových vyličuje se dosti obšírně světácký a rozkošnický život Marie Magdaleny, a potom její pokání.[2]) Ve staré hře pašijové benediktinů Beuronských jest již tento výjev v poměru k ostatním částem hry tak široce rozveden, že W. Meyer právem z toho usuzuje, že tehdy již existovala separátní hra o hříšné a kajícné Magdaleně, kterou spisovatel hry Beuronské pojal do své skladby.[3])

[2]) Srv. Kummer, Erlauer Spiele str. XLXIX; M. Wilmotte, Les passions allemandes str. 23, 79.

[3]) Fragmenta Burana str. 65.

V české literatuře máme takový vzácný doklad partikulární hry veselé Magdaleny. Nalézá se v Drkolenském zbytku staročeských her dramatických vedle zlomku episody mastičkářské a jiných ještě fragmentů. Skládá se ze dvou částí. V první části obsažen je výjev ďábelský, který bývá úvodem k hrám pašijovým. Lucifer zpyšněv, chce se vyrovnati Bohu. Michal s ostatními anděly uvrhnou ho za to do pekla. Lucifer naříká, že byl zbaven nebeského stánku, a svolává své druhy, aby přiváděli hříšné duše do pekla. Přihlásí se Belzebuh, Satan a Beřit.[4]) Lucifer posílá tyto své „milé panoše“ mezi lidi a přikazuje jim, jakého druhu hříšné duše mají vláčeti do pekla. Ďáblové se vracejí a přivádějí dvě duše: jednu nejmenovanou, druhou popovu.

Po té vystoupí Marie Magdalena, zpívajíc veselou píseň, a zve k sobě záletníky. Ďáblové ji obklopí a pobízejí k tanci i zpěvu. Sestra Marta ji však varuje před ďábly, ale Magdalena nedbá její výstrahy. Marta znovu přerušuje její veselý zpěv a napomíná ji, aby následovala krále nebeského. Magdalena dá si konečně říci a táže se Marty, zdali smí očekávati odpuštění svých hříchů. Marta jí dodává útěchy slovy, že Bůh kajícímu hříšníku rád odpouští. Magdalena slibuje pokání a společným zpěvem obou .*Dimissa sunt ei* končí se hra.

Dosud je znám jediný příklad partikulární hry o Magdaleně shodné s naší skladbou. Jest to IV. hra Jagerská „*Ludus Marie Magdalene in gaudio*“. Možno předpokládati, že naše hra i Jag. IV. zakládají se na nějaké předloze společné. Česká hra, převyšujíc německou svým stářím, nabývá tím ještě větší zajímavosti. Jag. IV. značně se odchýlila od původní předlohy; jest mnohem obšírnější a obsahuje některé nové vložky, jako o kuplířce a záletníku Prokusovi. Skladatel její chtě osnovu co nejvíce rozšířiti, často se uchyloval k nechutnému opakování týchž motivů.

Ve výjevu ďábelském naše hra stýká se také těsně s Víd. P., která začíná svržením Lucifera a jeho druhů do pekla. Ale i proti této hře jest česká mnohem jednodušší a podává příklad primitivního stupně ve vývoji výstupu ďábelského, který tvořil úvod k hrám pašijovým a pojat byl také do osnovy her velikonočních.

5. Zlomek hry na nebe vstoupení Páně.

Na konci rukopisu Drkolenského přichází drobný úryvek hry nadepsané „*Ludus de ascensione domini*“. Obsahuje nábožný dialog Krista s apoštoly Petrem, Janem, Jakubem a Filipem, a zakládá se na podání biblickém. Podobá se v obsahu hře Svatohavelské,[5]) jest však mnohem jednodušší.

* * *

---

[4]) V mysteriích francouzských přichází často jméno ďábla *Berich*, ve hře Alsfeldské *Berith*. V stč. Pass. 456 vyskytuje se rovněž *Berit* jakožto jméno nějaké modly (Gebauer, Stč. slovník, I, 41).

[5]) Mone, Schauspiele des Mittelalters I, 251.

Hry liturgického původu v době husitské a za čes. reformace přestaly se vzdělávati. Jednak v nich nekatolíci přirozeně spatřovali produkt nenáviděné církve římské, z jejíchž obřadů se vyvinuly, jednak bouřlivé doby tuhých sporů náboženských nebyly vhodnou půdou pro církevní hry toho druhu; neboť byla-li tehdy o něčem řeč, co se týkalo náboženství, nemohlo to býti projednáváno tónem klidným a objektivním, nýbrž vzrušeným a polemickým.

Později ujali se her liturgických zase jesuité, kteří je horlivě pěstovali se svými žáky ve škole i veřejně. Zprávy o nich jsou dosti hojné.[6]) Provozovaly se s velikou nádherou vnější, ale literární cena jejích byla daleko chatrnější než her staročeských. Lid si je však zamiloval a začal je po svém vkusu vzdělávati. Sbírku takových her prostonárodních, vánočních i velikonočních, vydal F. Menčík.[7])

---

[6]) Sestavil je pečlivě F. Menčík. Příspěvky k dějinám českého divadla. V Praze 1895 (Rozpravy Čes. Akademie roč. IV., tř. III. č. 1).

[7]) Prostonárodní hry divadelní. I. Vánoční hry. V Holešově 1894. II. Velikonoční hry. Tamtéž 1895.

II.

SKLADBY.

I.

Mastičkář Musejní.

(Mast.)

V knihovně Čes. Musea na 3 dvoulistech pergamenových 8° nalézá se zlomek výjevu mastičkářského. O provenienci rukopisu jsou dvě rozdílné verse. V. Hanka vydávaje jej r. 1823 v „Starobylých Skládáních" tvrdil, že jej sám „nedávno" našel na deskách latinského rukopisu *Bernhardi liber opusculorum divinorum*. Naproti tomu prohlásil V. Nebeský (Nauč. Slov. s. v. Mastičkář), že rukopis našel J. A. Dundr r. 1822, což také potvrzoval A. J. Vrťátko. Pravost rukopisu proti námitkám Šemberovým nade vši pochybnost obhájil J. Gebauer (Listy fil. VII, 1880, 108 a Archiv f. slav. Phil. IV, 1880, 549); pozdější nález rukopisu Drkolenského to skvěle potvrdil.

Rukopis napsán byl kolem r. 1350, spíše dříve než později. Nepřehlasované *u* má v něm ještě převahu; přehláska přichází pouze v těchto dokladech: 45 na wſy utyechu, 75 dyrzy, 122 gma zymnyczy, 304 chytroſty, 315 myſtrzy . . . mazy, 331 maſty pomaze. Proti četným nezměněným *u* jest to počet dosti skrovný. Za to vyskytují se často rasury původního *u* na př. 334, 353, 357, 372, 373, 377, 385. Pravidla o i o t a c i šetřeno velmi přísně (Gebauer, Listy fil. 1880, 120). Změna *ó* v *uo* vyskytuje se pouze jednou: 153 wuonye, ale původní *ó* je chráněno rýmem: 152 z babylonye. Vedle 5 genetivů na *-a* vyskytují se pouze 2 na *-u* od subst. masc. neživotných kmene *-o* (Vondrák, Listy fil. 1885, 261). Těmito jazykovými zvláštnostmi řadí se Mastičkář k památkám z 1. pol. XIV. st.

V rukopise nalézají se chyby, které možno klásti na vrub písaře, jenž nepozorně přepisoval. Zřejmé chyby písařské jsou: 82 pocza m. počal, 172 wychſcze m. v chyščě (rým: jěptiščě), 252 tyrpyel za ny za wſye m. za vše za ny (rým: rány), 290—1 czo ſſye, czo ſye (verše porušené), 301 bozy ſyny m. synu (rým: nehynu), 388 pro me dobre dyenye dawne m. dávné děnie (rým: za oděnie), 467 ſluwy m. slívy (rým: hlívy), 123 kyly m. kýlu (rým: v týlu), 208 toho m. teho (rým: mnoho), 153 wuonye m. vóně

(rým: z babylonye) a j. Na přepis z plnější předlohy zdá se ukazovati ta věc, že v rukopis pojat toliko překlad strofy *Iam percusso ceu pastore*, kdežto latinský text je vynechán. Na mnohých místech jest text porušen, což také svědčí o přepise. Originál, z něhož přepisováno, nebyl asi o mnoho starší a nelze jej klásti na počátek XIV. st., nýbrž spíše až do 2. čtvrti téhož věku. V Mastičkáři je totiž několik veršů z Alexandreidy, jejíž vznik se klade do 1. čtvrti XIV. st., možno tedy jeho původ zařaditi přibližně do 2. čtvrti XIV. st.

O rázu hry, jejímž zbytkem jest Mastičkář, není ještě míněno ustáleno. J. Truhlář (Č. Č. Mus. 1891, 32) zařadil sice výjev mastičkářský správně do hry velikonoční, ale nevylučuje možnost, že by to mohl býti také výjev hry pašijové. O této možnosti však pochybuji. Ježto totiž podobná episoda mastičkářská se vyskytuje pouze v cizích hrách v e l i k o n o č n í c h, můžeme s plnou jistotou totéž tvrditi také o zlomku českém. Může býti pochybnost jediné o tom, zdali český Mastičkář jest zbytkem jednoduché hry velikonoční či dvoudílné. Ve Víd. Vel. a Inšp. jest totiž analogický výjev mastičkářský částí hry dvoudílné, v Jag. III. pak částí hry jednoduché. Jest tedy obojí případ možný; ale ježto v Čechách nelze v XIV. st. prokázati spojování dvou partikulárních her v jeden celek, můžeme i výjev mastičkářský považovati za část j e d n o d u c h é h r y v e l i k o n o č n í.

Vydání: H a n k a v Starobylých Skládáních V, 1823, str. 198; Výbor z literatury české I, 1823, str. 65; J. G e b a u e r v Listech fil. VII., 1880, str. 90. — Články: V. N e b e s k ý v Čas. Č. Mus. 1847, I., 325; J. G e b a u e r ve Světozoru 1880, 59, Listy fil. VII., 90, Archiv f. slav. Phil. IV., 549.

Zkratky rozvádím; jsou to hlavně tyto:

1. *m*: gynȳ = gynym 357; kēnye = ke mnye 206; kra = kram 322; nebozyezē = nebozyezem 148; ſyē = ſyem 178; wē = wem 42.
2. *ra*: p̃ha = praha 157; p̃ſye = praſye 188; uſd̃wity = uſdrawity 33.
3. *przy*: p'ſel = przyſel 280.
4. x̄p̄c̄ = criſtus 340; x̄p̄ā = criſta 250.

Rubinus accurens dicit ricmum.

Sed, mýſtrze, ſed ẏaſ k tobẏe bẏezu, 1[a]
Snad ſẏe tobẏe dobrzẏe hozẏu.

Mercator.

Uytaẏ, mẏlý ydonechu!
Dawẏe lẏudem doſtý ſmẏechu.

---

3. Uytaẏ: inicialka červená; taktéž červenou barvou přetrženy jsou začáteční litery veršů jednotlivých.

Powýef mý, kak tý dýeýu prawe gmýe,
At ſ tobu czyele ſdýeýu.

Rubinus dicit.

Myſtrze, gſem tý dworný holomek,
Dýeýut mý rubýn z benatek.

Mercator dicit ricmum.

Powýes mý to, rubýne,
Czo chczes wzýetý ote mne.

Rubinus dicit.

Myſtrze, od tebe chczu wzýetý hýrnecz kýſýelýczýe,
A k tomu trzý noue lzýczýe;
Mozlý mý to od tebe przýgýtý,
Chczu yas owſem twoý rad býtý.

Mercator dicit.

Rubíne, to tý wſe ýaſ rad dam,
Czo gſý potrzýeboual ſam;
Gedno na to wſdý ptaý
A týech mýeſt pýtaý,
Kde bychom mohlý ſwoý kram wiklaſtý
A ſwe maſtý draho prodatý.

Rubinus dicit.

Mýſtrze! hýn gſu mýeſta ſdraua,
A w ných geſt kraſna upraua,
Tu racz ſwe ſedýenýe gmýetý
A ſwe drahe maſtý wýnýetý.

Item Rubinus.

Mýſtrze! wſtupýe na tuto ſtolýczýu,
Poſadýz k ſobýe ſwu zenu holýczýu. *Silete.*

---

5. Verš porušený; dýeýu s následujícím ſdýeýu se asi rymovalo.
20. Verš porušený; maſtý se asi rymovalo s předcházejícím wiklaſtý.
26. holýczýu: v rkp. holýczu a ý napsáno nad cz.
26. Silete: připsáno po straně a rukou pozdější; totéž platí o všech následujících „*silete*“.

Deinde cantet cantionem cum Pustrpalko sic:

Sed wem przyſel mýſtr ýpokras
de gratia divina,
Nenýeth horzſýeho w tento czas
in arte medicina;
komu ktera nemocz || ſcodý 1b
a chtýel by rad zýw býtý,
on geho chcze uſdrawitý,
zet muſý duſſye zbýtý.

Rubinus dicit ricmum.

Poſluchaýte, dobrzý lýudýe,
Mnoho vam radosty przýbude,
Tyech nowýn, gýez wam powýedýe,
Gýez welmy uzyteczne wýedýe.
A wý babý ſwe ſeptanýe
Puſte ý wſe kleuetanýe,
W czaſ tý mýlczýetý neſkodý;
Poſluchaýtes, dobrzye wem hodý.
Prziſelth ge hoſt owſem ſlawný,
Lekarſ mudrí, chýtrý, dawný,
Wam bohda na wſý utýechu,
Nenyeth nýcz podobno k ſmýechu.
Czos prawýu, wýerſte mý gýſtýe,
Yakſto rozcye na ſyey tyſtýe.
Ný w czechach, ný v morawýe,
Yakſto vczený mýſtrzý prawýe,
Ný w rakuſýech, ný w uhrzýech,
Ný u bauorzýech, aný w ruſýech,
Ný u palanýech, ný w korutanyech —
Prawýeth veſde geho gmýe ſwýetýe,
Kratczýe rzkucze po wſem ſwýetýe —
Nykdyes gemu nenye rownýe,
Kromýe zet pýrdý neſkrownýe.
Y gmath take drahe maſtý,
Gýezth geſt przyneſl z daleke wlaſtý,
Gymyſ nemoczý wſelýke,
Raný kakoſ kolý welýke

---

27. Sed: inicialka červená; text je psán pod notami.
34. **zbýtý: často nelze tečku od čárky nad y rozeznati.**
35. Poſluchaýte: inicialka červená.
48. rozc . . naſyey tyſtýe: v rkp. opravou po rasuře nejasně.
49. *sl.* Syntaktické spojení veršův 49—53 s v. 54—55 není správné.

Zaczẏelẏ beſ pomeſkanẏe.
Boh geho poraſz, ktoſ gho hanẏe!
Ktos ge boden, nebo ſẏeczẏen
Neb ſnad palẏczẏemy mẏeczen,
Neb ſnad gmalẏ w ſwem uſſye zparẏ,
Przidelẏ k memu mẏſtrzẏ ſ darẏ, ||
Moẏ myſtr geho tak nauczẏ, 2a
Pomaze ſẏe, ẏako pes wſkuczẏ
A potom ſẏe nahle wzpruczẏ.
A wẏ panẏ, chczetelẏ dobrzẏ' bẏtẏ,
Mozete gẏeẏ kẏgẏ bẏtẏ. *Silete.*
Quo finito currit inter homines.

Mercator, non reſpondit Rubinus.

Rubíne! rubine!

Secundo clamet.

Rubine wo pẏſtu?

Ipse reſpondeat.

Sed, mẏſtrze, dẏrzẏ za rzẏt tẏſtu.

Ipse iterum mercator clamat dicens.

Rubíne! wo pẏſtu queſt?

Ipse reſpondeat.

Sed, mẏſtrze, chlupatu tẏſtu za peſd.

Mercator iterum bis clamat.

Rubíne! rubine!

(*Rubinus.*)

Czo kazes mẏſtrze ſeueríne?

Mercator ad eum dicit.

Mẏlẏ rubíne, kde ſẏe tak dluho tkas,
Ze o ſwem myſtrzẏe nyczſe netbas?

Rubinus dicit.

Myſtrze, w onomno byech pocza lẏudẏ leczẏtẏ,
Tu mẏ poczẏechu ſtare baby pod nos pzydẏetẏ.

---

82. pocza m. *počal.*

Idem.

Mýſtrze, w onomno kutýe býech,
Tu mý ſye ſta dworný ſmýech,
Rozedrzýechu mý ſ puſkamý mýech.
Potom ſem k tobýe býezýetý uchwatýl,
Abých po tobýe weſken lyud obratýl. *Silete.*

Mercator clamet bis dicens.

Rubine! *Ipse non respondet.*
Secundo dicit. Ipſe reſpondeat ut prius.

Tercio clamet.

Rubine! *Ipſe veniens dicit ut prius.*

Mercator dicit.

Mýlý rubíne! *ut prius.*

Ipse reſpondit dicens.

Mýlý myſtrze, tý wſdý na mýe krzýkas,
I ſwým hnýewem na mýe kdýkas;
V welýkem ſýe mýſtrowſtwýe znas,
Wſak proto ý howna ýuſ neymas.

Mercator dicit.

Tot ge ot ſtarych ſlýchano,
Y u pýſmýe take geſt tho pſano,
Acz czo z blaſnem kdý ulowýs,
Ale nerownýe ſ ným rozdyelís.

Rubinus dicit.

Tak ſýe muſſý weſdý ſtatý, 2b
Zet ſye ſlob zloby obraty
A dobre dobrym ſye oplaty;
Ktos zle myſlý, ten wſdý ztratý.

Mercator dicit.

Rubíne, puſtwýe tento hnyew na ſtranu,
Howýeyſ lepe ſwemu panu,

96. ot ſtarych: v rkp. oſtarych a t nadepsáno.
101. V rukopise setřeno.

Budewẏe w ten czas bohata,
Mẏne naẏu wſye zla ztrata.

Rubinus dicit.

Takos, mẏlẏ mẏſtrze, tako,
Tyehnẏewye oba za gednako!
Wſe po naẏu wolu bude,
Potom nama dyabel ſhude. *Silete.*

Mercator clamet ter.

rubine!

Ipse veniens reſpondeat dicens.

Czo kazes, miſtrze ſeuerine?

Mercator ad eum.

Rubıne, rozproſtrzẏ moẏ kram,
At ſẏe ẏas ſde lyudem znatẏ dam.

Rubinus reſpondet.

Praw tho kaſdẏ ẏuſ waſ druh k druhu,
Ze ke wſelẏkemu neduhu
I ke wſelẏkeẏ nemoczẏ
Meho mẏſtra maſtẏ mohu ſpomoczẏ.
Ktos gma kteru nadchu w nozẏe,
Od thohot gma mleko kozẏe;
A ktos gma zẏmnẏczẏ w tẏlu,
Neb ſnad neſkrovnu kẏlẏ,
Neb ſnad gmu dna lama uſſẏ,
Neb gma ſnad czẏrwẏ w duſſẏ,
To wſe moẏ miſtr uſdrawẏ
Y wſye nemoczẏ zbawẏ.

Mercator dicit.

Rubíne, ſkorolẏ me maſtẏ budu?

Ipse dicit.

Gednak, mẏſtrze, przẏed tobu budu,
Az gẏch z pẏtlẏka dobudu.

---

116. Praw: inicialka červená.
123. kýlý místo *kýlu.*
128. budu: v rkp. budou.

Mercator dicit.

Rubine, ẏuſt ge poczal mazanecz quiſtẏ,
Racz mẏ maſtẏ ſẏem me wiczyſtẏ.

Ipse dicit.

Kto chczete radẏ ſlẏſyetẏ,
Mozete ſẏem rady hledyetẏ.

Rubinus.

Pozehnaẏ mẏe bozy ſynu i ſwąty duſſe,
At mne dyabel nepokuſſẏe. ||

Item dicit.

Totho ty ge, miſtrze, pẏrwa puſka, 3ᵃ
Od teth ſẏe poczẏna wole iako hruſka;
Naẏpyrueth bude ẏako dẏnẏe,
A pothom bude yako ſkrzẏnẏe.
Totho ge, mẏſtrze, puſka druha,
Od teth zpleſkagyu wole tuha;
Czot ona pẏrua neduha zapudy,
A tatoth wyecze neduha zbudẏ.
A tothotẏ geſt puſka trzetẏe,
Pro thut baby ſcrzẏetkem k czertu wzletẏe.
Tothotẏ ge, mẏſtrze, puſka cztwẏrta,
Tath pohrzychu yako nebozyezem wirtha.
A v pateẏ myel gſem trzẏ ſwẏrczkẏ
A polcztwertha komara;
Tu ge ſnẏedla onano baba ſtara.
Tato tẏ geſt, myſtrze, maſt z babyłonẏe;
W nẏeẏt ye taka draha wuonẏe,
Ktos gẏe kupy tako twyrdẏe,
Poẏde od nẏe pzdye a pẏrdẏe.
A tothotẏ geſt maſt tak draha,
Zeth gẏe neyma wyednye any praha;
Czynẏla yu pany mlada,
Wſe ſ komaroweho ſadla;
Pzdẏn k nyey malo przẏczẏnẏla,
Abẏ byrzo nezwẏettrzyela;
Tuth mẏ wſẏczknẏ naylepe chwale.

---

137. Stránka velice setřená.
151. onano: opravou z onana.
155. k tomu na straně jinou rukou připsáno: a pyrdye a ſe . . .
157 wyednye: konec sedřen.

Pompkný gýe tam k ſobýe dale,
At gýe kazdý nepokuſye;
Tath gedno k myloſtý ſluſýe.
A thatot, mýſtrze, naylepe wonýe,
Znamenaý, czo gýe do nýe.
Bých gýe komu w zuby podal,
Ze bých tho wam wýdýetý dal,
Wſdý bý ſýe drzewe zathoczýl,
Neſ bý gednu nohu kroczýl.
A tuto maſt czýnýl mných wychſcze ||
Mnych sedýe na gýe . . . czýe, 3ᵇ
Ktos gýe z was okuſſý kolý,
Wſtane gmu ýako pol zebraczye holý;
A to geſt maſt nade wſýe maſtý,
Ale nenýet gye w teýto wlaſtý,
Tlukut gýu zaczý ną ſkolnem praſýe
Lecz bud w teple lecz na mrazýe;
Ale nemoſtý gýe zwatý,
Gedno oblu w zýwot czpatý.
Ale tho z was kaſda wýes,
Zeth pýekne leczý beſ penýes;
Paklý nepyekna przýde ſ darý,
Teyt lacznyeý dadýe parý,
Bud od czyrta bud od chlapa,
I poſlednyeý dadýe kwapa;
A paklý gýe wktereý nemoczý,
Kaſte gýeý przýgýtý na trzý noczý,
Budet ſdraua yako rýbba,
Neb tu maſtýu nebyua chýba.
A gýnych maſtý gmas doſtý,
Prodawaýſ gýe, azt nyekto ſtepe twe koſtý. *Silete.*

Rubinus ad Postrpalcum.

Býrzo maſtý natlucz doſtý,
Po czas budem mýetý hoſtý.
Drzewes mý gýe byl dal malo,
Az ſýe gýe mnohým nedoſtalo;
Przýkýdnýs mý gýe ſýem wýecze,
Ath neczakaýu ſtogyecze.

---

169. po bých bylo napsáno gýe (ze řádku předešlého); chyba opravena podtržením.

172. wychſcze za wchýſcze.

186. chlapa: v rkp. c nadepsáno.

Gẏnẏch, mẏſtrze, puſſek gmas pẏln kram,
A z tẏech uczẏnẏs, czo chczes ſam.

Statim currat inter populum. Hoc dicto
Mercator bis clamet dicens.

rubíne! rubíne!

Mercator dicit.

Hẏ rubíne, zeth wran oka newẏklẏne,
Ze moẏ tẏrh cznẏ pro thẏe hẏne!
Rubíne, mozes prudkẏm ſlým newýerny ſinem bẏtẏ,
Ze kdẏ tebe wolagẏu, a tẏ nechczes ke mnye przẏgytẏ?

Rubinus dicit.

E zadnẏ miſtrze! nemluw mẏ na hanbu mnoho,
Neb ſem nedoſtogen ſloua teho; ‖
Neb kdes ẏas ſtogẏu nebo chozu, 4a
Tuth weſdẏ twu czeſt plozyu.

Mercator dicit.

Rubíne, moẏ wẏerny ſluho,
Tuto bẏtẏ nemozem . . dluho,
Nechcze k nama ẏ geden kupecz przẏgẏtẏ;
Yus muſywẏe odſud przẏcz gẏtẏ.

Rubinus dicit.

E zadny myſtrze! racz weſel bytẏ,
Chcze k nama dobrẏ kupecz przẏgẏtẏ.
Wẏzuth ondeno dobreho druha ſina,
A u nẏeho geſt welẏka lẏſẏna;
Bude nama zaplaczena tohoto poſtu wẏzẏna,
Gez lepſẏ bude, nez ſ welẏkẏ noczẏ kozẏna.

Mercator dicit.

Slẏſal ſem, rubíne, zwẏeſtẏe,
ze gſu ſde trzẏ panye u myeſtye,
A tẏth, rubíne, dobrich maſtẏ ptaẏu;

---

205. ſinem: snad za ſluhu.
212. za „nemozem“ razura.
219. zaplaczena: v rkp. -na nadepsáno.
221. Slẏſal: inicialka červená.

A ſdat tý mne, rubíne, neznaýu?
Sdat mý ſýe, ezth ondeno ſtogýe,
Ezth ſýe o nych lýude brogye.
Dobyehný tam, rubíne, k nym
A czýeſtu ukaz ke mnýe gým.

Rubinus dicit ad perſonas.

Dobroýtro wam, kraſne panýe,
Wý tepýrw gdete zeýſpanýe
A neſucze hlawý ýako lanýe.
Slýſal gſem, ze drahych maſtý ptate;
Hýn gých u meho mýſtra plýn kram gmate. *Silete.*

Statim prima Maria cantet.

Omnipotens pater altiſſime,
Angelorum rector mitiſſime,
Quid faciemus nos miſerrime?
Heu quantus eſt noſter dolor!

Prima dicit ricmum.

Hoſpodýne wſemohuczý,
Angeſký kralu zaduczý!
I czo ge nam ſobýe ſdýetý,
Ze nemozem tebe wýdyetý.

Secunda Maria cantet.

Amiſimus enim solacium
Ihesum christum, marie filium,
Ipse erat noſtra redempcio,
Heu quantus eſt noſter dolor!

Deinde dicit ricmum.

Ztrathýlý ſmý miſtra ſweho,
Jheſu criſta nebeſkeho;
Ztratylíſmý ſwu vtýechu, ||
Geſto nam zýdýe odgýechu, 4b
Jheſu criſta laſkaueho,
Przýetele owſem wýerneho,
Gens geſt týrpýel | za ný | za wſýe,
Na ſwem tyele lutne raný.

---

229. Dobroýtro: též.
238. Hoſpodýne: též.
246. Ztrathýlý: též.

Tercia Maria cantet.

Sed eamus vngentum emere,
Cum quo bene poſſumus vngere
Corpus domini ſacratum.

Deinde dicit ricmum.

Yako ſye owczyczky rozbyehugyu,
kdyſto paſtuſky neymayu,
Takez my bez myſtra ſweho,
Jheſu criſta laſkaueho, nebeſkeho,
Geſto naſ czaſto vtyeſſowal
A mnoho nemocznych vſdrawowal.

Mercator cantet.

Huc propius ſlentes accedite,
Hoc vngentum ſi vultis emere,
Cum quo bene poteſtis vngere
Corpus domini ſacratum.

Contra mercatorem Marie cantent.

Dic tu nobis, mercator iuvenis,
Hoc vngentum ſi tu wendideris,
Dic precium, quod tibi dabimus.

Mercator dicit ricmum.

Syemo blyze przyſtupyte
A u mne maſty cupyte.

Item mercator dicit ad Rubinum.

Wſtan, rubíne, wolay na nye!
Wyſ vmyrlczye beſ pomeſkanye,
Tyemto panyem na pokuſſenye
A mym maſtem na pochwalenye.

Deinde Abraham procedit portans ſilium cum Rubino.
Qui dicit ſic.

Bych mohl wzwyedyety od myſtra ſeuerína,
By my mohl vleczyty meho ſyna,
Chtyel bych gemu trzy hrzyby a pol ſyra.

---

252. za ny za wſye místo *za vše za ny,* jak v rkp. kolmými čárami naznačeno.
257. Yako: inicialka červená.
260. laſkaueho: první polovice slova toho přetržena a má býti celé vynecháno.
270. Syemo: inicialka červená.

Item veniens ante mercatorem dicit.

Wytaý, miſtrze czný y ſlowuthný!
Yas ſem przyſel k tobýe ſmutný,
Horzem ſam neczugýu ſebe!
Protos ſnaſnýe proſſýu tebe,
By raczýl memu ſynu z mýrthwích kazatý wſtatý.
Chtyelth bych mnoho zlata datý.
Pohýnulo nebozatko!
Przýedýwne býeſſe dýetatko, ||
. . . byely chleb gedyeſſe 5ª
A o rzýenem nerodýeſſe;
A kdýs na kampna wſſedýeſſe,
Tehdý widýeſſe, czo ſſýe
Czo ſye proztrzyed gyſtbý dýegýeſſe;
Take dobru waſnýu gmýegýeſſe,
Kdýs pýwo uzrzyeſſe,
Na uodu oka neprodrzyeſſe.

Mercator dicit ad eum.

Abrahame! tho ya thobýe chczu rzeczý,
ze ýa tweho ſína uleczýu,
Acz mý das trzý hrzýwný zlata
A k tomu ſwu dczers meczu.

Abraham dicit ad mercatorem.

Míſtrze! tho tý wſe rad dam,
Czos potrzýebowal ſam.

Mercator dicit.

Pomahaý mý bozý ſýný,
Ath yas u meý prawdye nehýnu!
We ýmýe bozye ýaſ týe mazýu,
Gyuzt chýtroſtý wſtatý kazýu!
I czo tý lezyſſ, ýzaku,
Czynye otczu zaloſt taku?
Wſtan, daý chwalu hoſpodýnu,
Swate marzýe gegýe ſynu.

---

287. Verš opět na okraji porušeném (srov. v. 101).
295. Abrahame: inicialka červená.
301. ſýný místo *synu*.
303. mazyu a *304* kazyu: litera u bledší, snad setřením.
305. lezyſſ, ýzaku: v rkp. lezy yſſa ýzaku.

Quo finito fundunt ei feces ſuper culum. Ipse vero Yſſaak ſurgens dicit ricmum.

Awech! aůwech! awech! ach!
Kak tho, mýſtrze, doſtý ſpach,
A wſak ýako z myrtwých wſtach,
K tomu ſýe bezmal neoſrach.
Dýekugýu thobyė, mýſtrze, z toho,
Ez mý uczýṅýl cztý przýelís mnoho.
Gyný mýſtrzý po ſwem prawu
Mazy ſwýmy maſtmý hlawu,
Ale tyſ mý, mýſtrze, dobrzye zhodýl,
Ez my wſýchnu rzýth maſtýu oblýl. *Silete.*

Mercator ad Marias dicit ricmum.

Mýle panýe! ſýem vítaýte,
Czo wem trzýeba, toho ptaýte.
Slyſal ſem, ez dobrích maſtý ptate,
Ted gych v mne pln kram gmate! ||

Iterum mercator dicit.

Lethos den ſwathe marzýe 5b
Przýneſl ſem tutho maſt z zamorzýe ;
Nýnýe u welýký patek
Przyneſl ſem tuto maſt z benątek;
Tath ma maſt welýku mocz,
Zeth uſdrawuge wſelýku nemocz;
Geſtlý w uonomno kuthýe ktera ſtara baba
A geſt na gegýe brzýſſýe kozýe ſlaba,
Yakſ ſýe tuto maſtý pomaze,
Tak' ſobýe trzetý den zwonýtý kaze.
Lyczýthelý ſye, panýe, radý,
Tutho maſtyu pomazethe lýczka ý bradý;
Tath ſýe maſt k tomu dobrzýe hodý,
Alc duſſyth welmý ſkodý.

---

319. Mýlc: inicialka červená.
320. trzýeba: v rkp. *e* nadepsáno.
327. Tath: *h* seškrabáno.
334. maſtyu: litera poslední seškrabána. — pomazethe: *h* poškrabáno. — lýczka: v rkp. *a* nadepsáno.
335. Tath: *h* seškrabáno.

Marie dicunt.

Mýlý mýſtrze! mý ſýe mladým lýudem ſlubýty nezadamý;
Protho take maſtý nehledamý,
Kromýe naſ ſmutek welyký zgýewugem thobýe,
Ze naſ iheſus criſtus pohrzeben w hrobýe,
Protho býchom chtýelý umazatý geho týelo,
Abý ſye thyem ſlechetnýegýe gmýelo.
Maſlý maſt ſ mýrru a ſ tymyanem,
S kadydlem a ſ balſanem, dobry druze, tu prodaý nem.

Mercator dicit.

Zagyſte, panýe, kdýs v mne te maſty ptate,
Ted gýe v mne welýku puſku gmate.
Lethos den ſwateho ýana
Czýnýl ſem tuto maſt z mýrrý a ſ týmýana;
Przýczýnýl ſem k tomu rozlíczneho korzenýe,
W nýemſ geſt ſylne bozye ſtworzenýe.
Geſtlý ktere mýrtwe thýelo,
Ze gye dluho w hrobýe hrzbyelo,
Budelý thu maſtýu mazano,
Týem bude ſlechetnýegye zachowano.

Maria dicit.

Mylý mýſtrze, racz nem tho zgýewýtý,
Zacz nem geſt thu maſt gmyetý neb przýgýetý.

Mercator dicit.

Zagýſte, panýe! kdýs ſem gynym lyudem taku maſt prodawal,
Zatrzý hrzýwný zlata ſem ýu dawal; ‖
Ale pro welyký ſmutek wam 6ª
za dwýe hrzýwnýe zlata dam.

Vxor mercatoris dicit contra eum ricmum.

I kam, mýlý muzý, hadas,
Ze ſye mladym newyeſtkam ſlubýtý zadas,

---

341. umazatý: v rkp. *za* nadepsáno.
342. gmýelo: opraveno ze gmýela.
351. mýrtwe: v rkp. ý škrabáno.
353. thu: *h* škrabáno; — maſtýu: *u* vyškrabáno.
357. lyudem: *u* vyškrabáno.
361: I kam: inicialka červená.

Ze taku maſt za dwýe hrzýwnýe zlata wykladas?
I czo paſſes ſam nad ſſǫbu
I nade mnu chudu zenu?
Protho thý lkas chudobu
A ýa take hubena ſ tobu,
Nebo ge to me wſe vſyle,
A ya ſem wýdala na nýeý ſwe obýle.
A to gýe neponeſſu thý panýe
Drzýewe, neſ mý hrzywný trzy zlata dadýe.

Mercator dicit.

Mnohe zeny then obyczýeý gmaýu,
Kdý ſýe zapýv, tehdý mnoho bayu;
Takes tatho býednýczýe nezwarna
Mluwý weſdý ſloua praſna.
Zapýwſý ſye mluwýs mnoho,
A gýus zlým vzíues toho,
Nebo czo tý gmas do thoho,
Ze mýe oprawuges welmy mnoho?
Radýlt bých, aby przýeſtala,
Mnye ſ pokogem býtý dala;
Paklý toho neprzýeſtanes,
Snad odte mpne ſ placzem wſtanes.
Nahle oprawýeý ſw przýeſlýczu,
Nebth dam pýeſtýu po twem lýczu!

Uxor clamat.

Toly gýe me k hodom noue rucho,
Ze mýe tepeſſ za me ucho?
Pro me dobre | dýenýe | dawne
Dawas mý polýczký za odýenýe;
Pro mu weſdý dobru radu
Zbylſ mý hlawu ýako hadu.
A to ſýe gýus chczu ſ tobu rozdýelytý nebo rozluczýtý,
Tye wſýem czerthom poruczýtý.

---

372. then: ***h*** vyškrabáno.
372. gmaýu a *373* bayu: ***u*** škrabáno.
374. tatho: ***h*** vyškrabáno.
377. gýus : ***u*** škrabáno.
383. odte: v rkp. ***t*** nadepsáno.
385. Nebth: ***h*** škrabáno; — pýeſtýu: u škrabáno.
388. dýenýe dawne ísto *dawne dýenýe.*

Puſtrpalk dicit ricmum.

Wýtaýte wý panýe drahne! ‖
Wý gſte mladým zaczkom výdýetý hodne. 6b

Rubinus dicit.

Poſtrpalku! mohl bý mluwýtý týſſýe,
Azby ſye oborzýlý chýſſýe.

Poſtrpalk dicit.

Rubıne! by thý moý rod znal,
Snad by na mýe lepe tbal.

Rubinus ad eum.

Poſtrpalku! daſlý my ſwoý rod znatý,
Chczu ýa na thýe lepe tbatý.

Poſtrpalk dicit.

Rubíne! chczeſlý o mem rodye ſlýſſýetý,
To tobýe chczu powýedýetý.
Ma ſtrzýczýe oba,
ſoba ı take koba,
Prodawata hrzybý, hlýwý,
I take hluſſyczye ſluwý,
Czaſto chwoſtyſtýe prodawata,
Prothoth welyku czeſt gmata,

Rubinus dicit.

I czos tý, zebracze chudý!
Tkagýe ſye ſudý i onudý
Prawýs mý o ſweý rodýnýe?
Ýas thobye lepſſýe powýedýe.
To geſto lepſýe wýedýe.
Ma theta wawrzyena
Byla w ſtodole zawrzýena
S gednýem mn . . em komendorem
Blýs pod geho dworem;
A ma ſtrýna hodawa

---

397. oborzýlý: v rkp. napsáno zborzýlý, *z* podtrženo a *o* nadepsáno.
402. Rubíne: inicialka červená.
407. ſluwy m. *slívy*.
410. czos: v rkp. *s* nadepsáno.

Czaſto kyſẏelẏczu prodawa;
Drzẏeweth geſt krupẏ drzẏela,
Prototh geſt welyku czeſt gmẏela.
Phẏ! kde bych ſẏe ſtawẏl,
Bych tobẏe weſ ſwoy rod wẏprawil!
Thebe bych wſẏe cztẏ zbawyl,
A ſſebe bẏch za gednu planu hnẏlyczu nepoprawyl.
Nahle przyeſtan, newolaẏ mnoho,
Nebo zlẏm uzẏwes toho!
Przyeſtan, nebo tye przẏewraczu,
Zyly, koſtẏ tyemto kygyem w thobye zmlaczu!

Silete.

Mercator dicit.

Czne panẏe! na tho wẏ nẏczſ netbaẏte.

— — — — — — — —

II.

Drkolenský zlomek.

(Drk).

R. 1887 našel A. P a t e r a v klášteře Drkolenském na deskách rukopisu latinského z r. 1412 dvě papírová dvoulistí obsahující zlomky staročeských her dramatických. Podle jeho šetření „písmo jest zběžné a pochází asi z let 1365—1385 od písaře, který své předloze na mnoha místech nerozuměl, a jak patrno z četných písařských chyb a vadného rozdělování slov, snad ani českého jazyka dosti mocen nebyl.“

Že rukopis pochází asi z 3. čtvrti XIV. st., potvrzuje také jazyk. Přehláska *u* v *i* jest úplně provedena, počet genetivů na *-a* a na *-u* při neživotných *o*-kmenech mužských jest téměř stejný (5 na *-a*, 6 na *-u*), tvary 1. osoby praes. sloves tř. III—V_1 na *-m* a na *-i* mají též rovnováhu (13 na *-m* a 13 na *-i*).

Druhy her zlomkovitě v tomto fragmentu zachovaných pokusil se určiti A. P a t e r a i J. T r u h l á ř, ale k bezpečnému závěru nedospěli. Podle mého výkladu, jejž jsem v Listech fil. 1906. 24 zevrubněji zdůvodnil, sborník Drkolenský obsahoval celý cyklus partikulárních her, z nichž se zachovaly tyto části: 1. hra *veselé Magdaleny*, 2. úryvek *episody mastičkářské*, 3. zlomek hry *o vzkříšení Páně*, 4. počátek hry *na nebe vstoupení Páně.*

Zbytky Drkolenské vydal A. P a t e r a v Čas. Čes. Musea 1889. 122.

Zkratky rozvádím takto:

1. *m*: wkerē = w kerem 44; wzelenē = w zelenem 68; ſwȳ kygē = ſwym kygem 306.

2. *ra, rza*: p̃wye = prawye 206, 272; p̃wem = prawem 374; p̃wym = prawym 347; p̃ıyſſ = prauyſſ 349; p̃wdu = prawdu 364; p̃ha = praha 254; p̃zye = prazye 208; p̃:zye = praczye 263; nap̃wyla = naprawyla 58; ſťtyte = ſtratyte 351; nep̃telſku = neprzatelſku 376.

3. *przye*: zap̄le = zaprzyele 346; p̄tel = przyetel 369; p̄bywaty = przyebywaty 385, 386; p̄zaduczy = przyezaduczy 387.

4. *przy*: p'waſſ = przy waſſ 381; p'yety = przyyety 392.

5. *pro*: ꝓty = proty 4; ꝓtywnycze = protywnycze 6; ꝓſwu = pro ſwu 10; ꝓme = pro me 19, 349; ꝓſſyt = proſſyt 122; ꝓtye = pro tye 199; ꝓclata = proclata 300; ꝓclaty = proclaty 308 a j.

6. *ri*: dob' = dobri 49.

7. *ro*: ſeſt⁰ = ſeſtro 95.

(1.)

*Lucifer dicat**).

Ponyz ſem tak welmy kraſný, 1[a]
Mezy gynymy angely wſaczny,
Chcyzt ſye wrownaty naywyſſymu,
Poſtawym ſwu ſtolyczy proty kraly nebeſkemu.

Sanctus mycha.

Zly, newyerný zawyſtnycze,
Ne angele, ale bozy protywnycze,
Ze ſye chczeſſ nayuyſſyemu wrownaty?
Ze ſye nechczeſſ k tomu przyznaty,
Ze od boha czeſt y kraſu maſſ.
A to pro ſwu pychu dnes wzdaſſ;
Berzyz ſye, dyable, do uyeczne zaloſty,
Vyecz neuzrzyſſ nebeſke radoſty!

Tunc trudant demonem infra et incipia(n)t „Te deum laudamus.“

Secundus angelus dicat.

Chwala tobye, tworcze zadny,
ze w twem kralowſtwy pyſny zadny
Czyeſty zadne nemoz myety,
Nez pokornym raczyſſ przyety.
„Te eternum patrem.“

Lucifer.

Ach byeda mnye, nebozatku,
wyhnan ſem z nebeſkeho ſnatku,

---

*) Po straně na pravo psáno. Stejně ostatní latinské návody.

9. od boha v rukopise: od b boha. — y kraſu v rkp. *y kr* y kraſu.

pro me zloſty y chytroſty
Neopatrzym wycz nebeſke ſwetloſty.
„Tibi omnes angeli."

Lucifer.

Podte ſyemo, mogye ſluhy,
nezbudete ſe mnu pekelne muky;
Pobyehnete ſym, myle Kuſye,
A neſte ſyem hrzyeſſne duſſye.

Primus demon dicat.

Myſtrze, mnyet dyegy belzebuh.
Kterezt ya doſahu w ſey zub,
Tat nebude gyeſty hub.

Secundus demon.

Myſtrze, mnyet ſathan dyegy.
Tot dobrzye powyedyety ſmyegy,
Zet nenye kupczye lepſyeho
Any czyzebnyka chytrzyeyſyeho!
Znamt ſem w czechach y po wlaſyech,
W ruſech, w flandrzyech y po ſaſyech,
Wſyeczkyt lydy dobrzye znagy,
gednoho dne wſe ztyekagy.

Tercius demon.

Myſtrze, mnyet dyegy berzyt,
Czot vhonym, to wſe wſenu w rzyt;
Lecz bud baba lecz bud kmet,
Muſy geho byty ſe mnu vet.

Lucifer dicat.

Byztez po ſwyetu, myle panoſye,
A neſte ſyem hrzyeſne duſye,
Takmyerz ſewczye y panoſye, ſedlaky,
Takmyerz krayczy, krzmarze y zaky,

---

23. pobyehnete v rkp. pobeyehnete. — Kuſye: po straně připsáno; v textu duſye.

25. mnyet v rkp. myey mnyet.

38. Lecz v rkp. Lcz.

Kohoz popadnete w kerem hrzyeſye,
Przyneſtey my gey ſyem, czoz mozte, nayſpye. ||

Demon.

Pouyez, duſſye, ſſwa dyla, 1[b]
Kterys obchod na onom ſwetye gmyela,
at ty wmymy podle rodu czyty,
budesly dobri, damyt ryuolu pýty.

Secundus dem.

Ted ſem, myſtzre, nalez popa,
an pye med pywnyczy ſ gednu ſ zkopa,
a tak gy myle obgymaſſe
a czos v nye w nadrzyech hladasſſye;
le ona gemu nechtye daty,
le on gy podtepem wzraty.

Madalena procedat.

Kudy ſem ya chodyla,
tudy traua zelena;
ſwoy ſlogyerz naprauyla,
hledagycz batka, hledala.

Rikmum dicat.

Kde ſu tu knyezy y zaczy,
Kde ſu ſregyerzy y duorzaczy,
Podte ſyem, at ſ wamy ſwu chwyly kraczy.

Item demones dicant.

Ted maſſ, pany mandaleno, trzy gynochy,
Jaco naykraſye tzy dochy,
Skocz a racz zpyeuaty,
A myt budem ozbyeuaty.

Item cantat madalena.

Byla ty ſem w ſadku,
w zelenem hayku,

---

45. nayſpye za: nayſpyeſe.
51. pywnyczy za: w pywnyczy.
53. hladasſſye psáno hladas ſſye.
54. daty v rkp. daty *le on*

Trhala ſem kwyety
ſwemu brachku;
Tot wſe czyny brachku na myloſt.

Marthta dicat: reuertere.

Oſtan toho, ſeſtro mogye,
ya tye volam ſeſtra twogye,
Vyz, ze po tobye dyably chodye
A tye ſ dobre czyeſty ſnodye.

Magdalena dicat.

Seſtro martha,
hrayz tam ſ zaky hazarta,
A nechat ya veſele plodym.
Ja tobye y gynemu nycz neſkodym.

Tunc cantet.

Chczyt veſela byty
veſda y nynye,
Heduabnu vylu vyty
ſwemu mylemu.
Tot wſe czynym brachku na myloſt,
Aby byl mog myly hoſt.

Martha dicat.

Seſtro mandaleno,
Owſem nemudra zeno,
Oſtanuczy bluda ſweho,
Naſleduz krale nebeſkeho.

Magdalena.

Seſtro, martha myla,
Tiſſ my wzdy na dobre radyla,
Jat ſem zena zabludyla!
Kak by to mohlo byty,
By my boh chtyel hrzyechy odpuſtyty?

---

71. czyny brachku v rkp. czyny *ſwemu* brachku.
73. ſeſtro (psáno na konci polo o polo a). — twogye v rkp. *mogye* twogye.
76. v rkp. Seſto.
82. vylu snad za vylnu (vlnu).

Martha.

Aby to, ſeſtro mandaleno, zaczyelo vyedyela
A mnye na tom dobrzye vyerzyla,
Nenyet tak hrzyſny y geden,
Kteryz by ſye obratyl den,
Hned gemu buoh hrzyechy odpuſty
A wſyeczky gemu vyny ſpuſty.

Magdalena dando alapam sibi.

O dneſnyeho dne az do ſkonczeny
nahle ode mne zle ſtworzenye.
et cantent ambo: dymiſſa ſunt ei et. ||

(2.)

— — — — — — — — — — —

(*Medicus.*)

Vyz, bychom nyeczo vtyezyely 2ª
A ſwych penyez przıſporzyly.

Rubyenus dicat.

Myſtrze, chczeſſly, at bych ſluzyl,
Abych toho dobrym vzyl,
Przıeg my nyekakeho panoſſye,
Aby noſyl po mnye koſſye.

Medicus dicat.

Tohot chczy rad przıety,
Dobud ſobye, ktereho mozeſſ myety,
bychom od neho nemyely ſtraſty,
by nam nepokradl naſſych maſty.

Ruby.

Geſtly tu ktery otrok,
Rychly, brzky yako klopot,
Geſſto by chtyel vyernye ſluzyty,
Chtyel bych gey prhy nakrmyty.

---

101. O za Od.

105. Začátek tohoto odstavce označen je od písaře znaménkem q, což se často i při začátku následujících odstavcův opakuje.

106. Abych v rkp. Abychọ.

115. chtyel v rkp. chỵtyel.

Puſtrpal.

Ted, pane, ya k tobye byezym
A ſwog penyez ſ uyeru tyezym,
Vmyem kraſty a ſuodyty,
Do ſſkoly kraſne panye vodyty;
hodymt ya ſye dobrzie tobye,
proſſyt, przigmy mye ſpyeſſe k ſobye.

Ru.

Vytaÿ, myle pachole,
Za ge tobye bratr popele?
Podoben ſy k nemu, to vyez,
Neb maſſ gyſty kozy palczierz.
A podobenſ k nemu kczyczy,
Ale gſy okruhlu, oſlyczy lyczy.
Chczeſſly ſe mnu trh ſdyety,
Pouyez, czo chczeſſ ode mne wzyety?
budeſſ po mnye poſtely meſty
A w teyto moſſnye puſſky . . .
Pouyez my, kak ty dye(g)y,
At tuto ſ tebu yhned ſ(d)ygy.

Puſtrpalk.

Pane, mnye dyegy puſtrpalk,
yat ſem velmy velyky ſſalk;
Chczeſſ my odplatu daty,
Chczit ſluzyty, ze my nebudeſſ dyekouaty.

R.

Puſtrpalku, damt haczny paſſ,
A duye onuczy ode mne maſſ
A k tomu blchu gednooku,
Tyem zaplaczy ſluzbu twu.

Puſtrpa.

Tot vczynym, pane, pro tye,
A przyday my nyekakе kotye.

---

120. v rkp. kraſnye.
129. ſe mnu psáno ſemru.
132. Za puſſky slovo setřeno, bez pochyby: neſty.

Rubye.

Syed, puſtrpalku, v meho pana,
Strzieha geho a yeho krama,
A wezmy tento koſſ k ſobye,
Azt ſye wraczy opyet k to(bye). ||

Rubienus.

Myly myſtrze, odpuſt mye vynyty 2b
A wyru yhend czhy przygyty,
Aneb gyz nemohu ſtaty,
Ano my ſſye czhe velmy ſr . ty.

Med'.

Trzyebalyt k crzytu gyty,
protot ya budu pyuvo pyty.

Angeli cantant: Silet, ſilete.

Mylczte, poſſluchte!

Medicus.

Rubyne, rubyencze!

Rubinus.

Co kazes, myſſtrze hubencze?

Med'.

Y kdes tam byl tak dluho,
Ku . uy ſynu a ne ſluho?

Rubienus dicat.

Vyeru, myſtrze, lyde gdyechu
A velmy na mye hledyechu,
protot muſych poczekaty,
Nemoha ſye okakaty.

Judeus dicat, cantat: chyry.

---

150. A wyru yhend czhy místo: *A wyeru ynhed chczy.*
152. czhe místo *chcze.*
153. crzytu m. *czrytu.*

Judeus.

Chyry, chyry, achamary!
Vytay, myſtrze, velyky,
Lekarzy velmy daleky,
Mohlly by to vczynyty,
Me dyetatko ozyuyty?
Trzy hrzywny zlata gmam,
Ty od neho tobye dam.
Pohynulo nebozatko
A byeſſe dobre dyetatko,
Kdyz byely chleb vzrzyeſſe,
Yhned rezny powrzyeſſe.

Medicus dicat.

Chczyt to, zyde, vczynyty,
Zet gye mohu ozyuyty.

Medicus dicat, dicat ſic: Rubyenus.

Rubyene, rubyene!
Rubyene, panoſſye mog!

Rubienus.

Ted ſem, myſtrze, ſluha twog.

Medicus.

Rubyene, vo pyſtu kueſt?

Rubienus.

Ted ſem, myſtrze, polyb mye w pezd.

Medicus.

Myly brachu, kde ſye tkaſſ,
O ſwem panu y howna netbaſſ.
budeſſ ty zebrakem wſkorzye,
Aczt ſye neſtane geſſcze horze.

Rubyenus.

Myly pane, ze tak mnoho ſſkrzyekaſſ
A ſſwym na mye zwadlem bekaſſ,

velykym ſye panem zdaſſ,
wſſak proto y howna nemaſſ.

Medicus dicat.

Tot geſt y w knyhach pſano
y od ſtarych dawno ſſlychano,
Acz czo ſ blaznem umluuyſſ,
Ale neprauye rozdyelyſſ. ||

Medi.

Rubyene, kde ge twog puſtrpalek? 3[a]

Ruby.

Neuyedye, pane, kde ge z ku . wy ſſalek.

Rubienus.

Puſtrpalk, poſtrpalk,
puſtrpalku, vo pyſtu?

Puſtrpalk dicat, bc (?) R.

Ted dru ſtaru babu za pyzdu.

Rubienus.

Ach poſtrpalku, czo pro tye ztraczy,
Gyz tobye twe ſluzby vkraczy.

Puſtrpal.

Ba myly rubyene, czym ſye ſdaſſ,
Ze na mye tolyko ſſkrzyekaſſ?
Znamy tye, kterehoſ rodu,
Wſſakſ byrzyczow ſyn z czeſkeho brodu.
Mnye ſye nemozeſſ wrownaty,
Acz mne chczeſſ prawye znamenaty:
Megt materzy dyegy hawlyczye,
Tat ge w prazye wſſyek mnychow ſwodnycz(ye);
A ma bratry oba,
ſſebek a take koba,
Tat ſye w prazye w rohozy tkata
A potom czty doſty mata.

Rubyen.

By ty moy rod lepe znal,
dobry by my pokoy dal.
Czo ſye chlubyſſ, chlapyſſy,
Aneb tye tuto palyczy tkyſſy.
Prauyſſ my o ſwem rodye,
A ya to tak dobrzye vyedye·
Ma tetka gylka,
A druha mylka,
Tyet ſye po ſuyetu tkata,
Awſſak po prazye wſſyechny mnychy znat(a);
A ma ſeſtra byeta,
A druha kwyeta,
Podolkyt raky louye,
Ktoz tam byual, tent lep pouye.
Proto mlcz, nemudre tele,
At tebe moy kyg nezmele.

Puſtrpal.

Rubyene, myly pane moy,
Yat ſem vyerny ſluha twog;
Puſtwa ten hnyew ſ obu ſtranu,
Sluzua lepe ſwemu panu.

Rubyenus.

Tako, myly puſtrpalku,
Neuczyny nad tobu gednoho kualtu,
Syeduye a natluczuye maſty,
Gednak budu hoſte z daleke wlaſty.

Et cant. can. un.

Straka na straczye przieletyela rzyeku,
maſſo bez koſty prowrtyelo dyewku,
Okolo turnegye, hoho,
y wrazy ſye mezy nohy to mnoho.

Puſtrpal.

Ba, myſtrze, kak tato maſt dobrzie vonye,
A yako ſame howno konye.

Rubyenus.

Myſtrze, gyz ſem tuto maſt tlukl doſty,
Az mye bolegy me wſſye koſty. ||

Medicus.

Rubyene, ſyem my poſtaw maſty,3[b]
Gednak przydu kupczy z daleke wlaſty.

Rubyenus.

Gednak, myſtrze, budu,
Az gych z teto kroſnye dobudu.

Rubyenus.

Praw to kazdy druh druhu,
Ze k rozlycznemu neduhu,
K rupom, k nehtu, k rozlyczneğ pakoſty
Mohu ſpomoczy tuto maſty.

Rubyenus ponit.

Totot geſt maſt prwa draha,
Nemat gye wyeden any praha.
Kteraz muzye zena gma,
Geſto w noczy newſtaua,
Kup v naſ maſty teto,
budeſſ myety lepſſy dwe to;
Kdyz ſwemu muzy malo pomazeſſ,
Kdy chczeſſ, kokrhaty gmu kazeſſ.
Totot geſt maſt druha,
W tegto maſty ſtara wſtuha.
Myelt ſem ſ tu maſty mnoho praczye
A wtlukl ſem w ny ſtare haczye,
Przyczynych w ny kobyleho mozku
A take przylozych praſſywu kozku.
Tote maſt velmy czyſta,
Nenyt lzyua, ale gyſta;
Przylyl ſem k nyeg myſſyeho tuka,
Puſtrpalek w ny prdyel tluka.
A tat maſt tu mocz ma,
Kteraz gy baba prauye zna,
Kdyz gye ſobye k zubobom dobude,

---

256. Geſto v rkp. Geſto ge.

Hned y ſ maſty v wſſyech czrtow bude.
Totot geſt maſt z myſſnye,
Kupyl ſem gy za trzy byele vyſſnye,
Dyelanat ge z ſczynomat,
Poſtrpalek gy dyelal chodye ſſr . t.
Tegt maſty nemoz nycz byty rowno,
Takt ge draha, neſtogyt za pſſye howno.
Totot geſt maſt cztwrta,
Geſto zeny mezy nohy wrta;
A tot geſt maſt te moczy,
Kterat ſye gy pomaze we dne neb w noczy,
Drzyew nez ſpadne prua roſſa,
Zroſte gyeg brzych wyſſe noſſa.
Tatot geſt maſt z nachoda,
Vonyt ma yako z mnychoweho zachoda,
K zymnyczy a k rupom velmy moczna,
K hluchotye a k ſlepotye velmy zpomoczna;
Yakz by gye kto prwy v naſ kupyl,
Hnedt by gey czrt do pekla y ſ maſty zlupyl.
Tatot geſt maſt z dobruſſky,
Kupyl ſem gy za trzy plane hruſſky;
Kteraz panna pomaze ſwe puſſky,
Zroſtu gyeg w nadrzyech kuzelate hruſky.

Puſtrpalk.

Czo chualyſſ maſty lſtywe
A mluuye rzyeczy lzywe. ||

— — — — — — — — —

(3.)

Iheſus reſ. 4ª

Otewrzyete ſye pekelna wrata,
Hrzechy dawnymy proclata,
Neb negedna dnes duſye ſwata
Bude z twe moczy, dyable, vynata.

Lucifer: quis?

Ktc na ma wrata tlucze,
Az my w mu vſſy bucze?
Nahle ſye tam dale berzy,
At tebe ſwym kygem neuderzy!

Iheſus.

Ya ſem, dyable, tworzecz ſwaty,
Ja tobye, czerte proclaty,
Chczy moczy ſwu wrata zlamaty
A duſye ſwue k ſoby pobraty.
Podyz ſyem, adame a gyene,
A kteraz ſye duſye k nam przyuyne,
Podte wſyechy do nebeſke radoſty,
Gyz uaſſ zbauym pekelne zaloſty.

Primus miles.

Podmy tam, rzytyerzy, k tomu hrobu,
zat wſtane z hrobu w tuto dobu,
Byt neprzyducz apoſtoly
A w noczy nem geho newzyely,
Rzkucz: wſtal z mrtuych opyet.
Tak poyde zydowſka wyera zpyet.

Secundus mile(s).

Stuoymy tyſſye, nemluuyecze
A wſychny ſye vtagyecze,
Abychom hanby nemyely,
Byt nem geho krady newzyely.

3us miles.

Zle ſye ſtalo, myly kraly,
Yat toho pruy nechualy:
Tot naſſ wſyech geden rozplaſy;
Przybyeh w yakemſ byelem rubaſſy,
Tak nem hrozne rany meczem danaſſe,
Az ſye nem ſ nym wſſyem ſtyſkaſſe.
Dogidechom ſ nym wſſyczny praczye,
An nam ſby wſſyem ſe pzda haczie.

(4.)

Item ſequitur ludus de aſcenſione domini,
et primus petrus cantet: Domine e(cce) nos reliquimus omnia et ſecuti ſumus te: quid ergo erit nobis? et d(icat).

Synu bozy, przyezaduczy,
W nebi y w zemy wſſemohu(czy),

---

316. wſtane v rkp. wſtanoe.

Pro tye ſmy wſſe opuſtyly
y pro tye ſmy z ſbozye wyſtupyl(y).
Czeho ſye nam velyſſ przıgyety,
kdız tebe ſ ſobu nem . . .?
Ach byeda nam, ſmutnym ſluham,
Gyz budem poddany ſylnym tuham.
Chtyely bychom to za ſwu ſluzbu wzyety,
By nem bylo pro tye ſmrt przygıety;
Acz ſmy twu rozhnyeualı myloſt,
Vczyn to pro ſwu muku y pro nebeſku radoſt,
Odput nam naſſye zle czyny,
Neſpomynag my zaprzyele vyny.

Iheſus cantet: Amen, amen dico vobis.

Ric.

Zawyrne, petzre, pravym vam,
y to zaczelo povyedam:
Ty prauyſſ, ze ſte pro me ſbozye oppuſtyly ||
Y . . ſte zvyetha odbyly. 4b
. . . . w . . pro mye ſtratyte,
. . . . . . w nebeſkem kraloſtwy nawratyte.
(To)bet, petzre, tu mocz davam
. . . nebeſke klıcze poddavam,
(A) kohoz ty puſtyſſ v nebeſke radoſty,
Ten bude zbawem pekelne zaloſty;
A kohoz ty ſwyezeſſ na zemy,
Ten bude ſwazan y na neby.

Iohannes dicat ricmum.

Smutec, zaloſt tuhu zmyſſye,
ſyrcze ſylnu truchlot zwyſye,
ze naſſ (o)ſtavıſſ ſ tezkeg zaloſty
po ſſobye, tworczye, az do ſtaroſtý.
Racz nam uyezcu odtuchu daty,
Bychom Mochly prawdu y wyc pýſmo znaty.

---

338. nem . . . další odříznuto, snad: nemozem gmyety.

344. nebeſku radoſt v rkp. nebeſku muku a nad podtečkovaným muku nadepsáno radoſt.

345. Odput místo Odpuſt.

350 a d. Řádky setřené.

355. nebeke v rkp.

360. truchlot za truchloſt.

363. uyezcu snad za wyeczuu.

Ach, tepyrw zaloſty kaſdy bude,
Kdyz tebe zrzyeſmye ſ namy nebude.

Iheſus ad Iohannem ricmum dicat.

W ſyrobye vaſſ neoſtavym,
Duchem ſwatym vaſſ oſlavym.
Jene, tyſſ mog przyetel zwlaſczny
y budeſſ appoſtol v neby zaczny,
nedam y gedne muku zmyety,
Tot (wa)m ſ tyelem y duſy na nebe wyety.

Iakobus ad Iheſum dicat.

Tworczye, kdız ſedeſſ ſ webeſkem tronye,
v ſveho otczye na pravem lonye,
Tehdy racz na ny ſwu pamyt gmyety,
Z neprzatelſku ruku racz naſſ vynyty,
byt nad namy ſwo mo neymyly,
Za by pro te w naſey vyerzye ſtaly.
Chſczeſly, racz nam navczenye daty,
Abychom mohly proty ych zleſſ vyerzye odolaty

Iheſus ad Iacobum dicat.

Iacobe, yat chczy przy vaſſ weſdy bıty;
nerodte ſye pohaſtwa any ſmyrty knıty.
Acz vam zyvot odeſmu,
Nycak(ez) vem vaſye duſye ueſmu;
po ſmrty budete ſe mnu przyebyvaty,
v myeho otczye na nebye przyebyvaty.

Philippus dicat ad Iheſum ricmum.

Myly panye, przyezaduczy,
Kraly nebeſky vſyemohuczy,
Racz nam vkaſaty otczye ſwyeho,
Toho pana nebeſkeho;

---

366. zrzyeſmye snad zrzyeymye.
371. muku zmyety za: muky gmyety srv. 391.
375. na ny psáno na naſſ a nad tím nadepsáno ny.
377. ſwo mo neymyly za: ſwu mocz neymyely.
380. zleſſ m. zley.
382. pohaſtwa m. pohanſtwa.

Chtely bychom na tom doſty zmyety
Y to za ſwu zluſku od tebe przyyety.

Iheſus ad phillippum.

Phillippe, za tomu prawe neuyerzys
A tho gyſtye nemnyſſ,
Ze, ktoz mye wydy, myſtra ſweho,
Tyz wydye y otczye meho.

— — — — — — — — —

---

391. zmyety m. gmyety.
392. zluſku snad m. ſluzbu.
396. Dole na okraji cosi latinského připsáno.

III.

První hra tří Marií.

(Hra Vel.)

Mezi latinskými rukopisy ve sborníku knihovny Klementinské v Praze sign. I. B. 12 našel r. 1861 Höfler latinsko-českou hru velikonoční. Dva latinské rukopisy v sborníku tom se nalézající jsou datovány z r. 1384 a z téže asi doby pochází také hra česká.

Vydání: Hanuš, Malý Výbor ze stč. literatury 1863, str. 41, Die lateinisch-böhmischen Oster-Spiele 1863, str. 36, kde je též str. 34—36 zevrubný popis rukopisného sborníku, v němž se hra nalézá.*)

Dum tranſiſſet. Et valde mane 135[b]
una ſabbatorum veniunt ad
monumentum orto iam ſole.**)

Prima perſona cantet.

Omnipotens pater altiſſime,
angelorum rector mitiſſime,
quid faciemus, nos miſerrime?
Heu, quantus est noſter dolor!

Hoſpodyne wſemohuczy,
Andyelſky kraly zaduczy,
Czo gye nam neboham zdyety,
Kdyz tebe nemuozem wydyety.

---

*) Srv. též J. Truhlář, Catalogus codicum manu scriptorum latinorum (Pragae 1905) I. cod. 68.

**) Části proloženým písmem vytištěné jsou v rkp. opatřeny notami. Viz přílohu.

Secunda perſona cantet.

Amiſimus enim ſolacium,
Iheſum chriſtum, marie filium,
ipſe erat noſtra redempcio.

Stratyly ſme myſtra ſweho,
Jeſu kryſta nebeſkeho,
Przyetele owſem wyerneho,
Jenz gye trpyel za wſye za ny
Na ſwem tyele tyeſkey rany.

(Tercia perſona cantet.)

Sed eamus vngentum emere,
cum quo bene poſſimus vngere
corpus domini ſacratum.

Poſpyeſme maſty kupyty,
Jeſto muozem zaleczyty
Rany naſſeho tworczye myleho
Od zyduow vmuczeneho.

Quo finito dicant omnes rykmum iſtum et ſequ.

Ach, kaku my zaloſt gmame.
Ach, kaka naſſye nuzye,
Nebudeme'y gyeho gmyety na dluze!

Quo finito prima perſona procedat.

Heu, nobis internas mentes
quanti pulſant gemitus
pro noſtro conſolatore,
quo priuamur miſere,
quem crudeli iudeorum
morti dedit populus.

Quo finito dicat ricmum.

Horze nam neboham, kaczy ſmutczy
W naſſem nynye lezye ſrdczy.
Gym ſme byly vtyeſſeny,
Toho ſme gyz ſbaweny.
Ach naſſye tyeſka zaloſty,
Ze tak zaduczyeho hoſty,

Spaſytele ſme ſtratyly,
Gyehoz zyde vmuczyly.

Jam percuſſo ceu paſtore
oues erant miſere,
ſic magiſtro diſcedente
turbantur diſcipuli,
atque nos abſente eo
dolor creſcit nimius. ||

Quo finito dic. ricm. 136a

Apoſtoly myſtra ſweho,
A my ſpaſytele cztneho
Ztratyly ſſme po naſſyem hrzyechu,
Pro nyz nam nenye do ſmyechu.

Tercia perſona.

Sed eamus et ad eius
properemus tumulum,
ſi dileximus viuentem,
diligamus mortuum
et vngamus corpus eius
oleo ſanctiſſimo.

Quo finito ricmum ſubiungat.

Poydem ſkuoro k gyeho hrobu,
Drahe maſty neſſucz ſſebu,
Yakz ſſme gyey zywa mylowaly,
Myluyme gyei mrtwa ſucze.

Hoc finito omnes perſone cantent:

Quis reuolluet nobis ab hoſtio
lapidem, quem tegere ſanctum
cernimus ſepulcrum?

Quo finito ricmum ſubiungant.

Ktho nam ten kamen otlozy,
Yenz prykrywa hrob bozy?

---

28. Pro nyz místo pro nyez.

Hoc ſinito ſtatim angelus in ſepulcro cantet.

Quem queritis, o tremule mulieres, in hoc tumulo plorantes?

Quo ſinito dicant ricmum omnes ſimul:

Koho wy, panye, hledate w tom hrobye,
Tak welmy ſtyſtycze ſſobye?

Perſone cantent.

Jeſum nazarenum crucifixum querimus.

Quo ſinito ricmum ſubiungant.

My hledamy tworczye ſſweho,
Ihezu kryſta nebeſkeho,
Yenz gye w tom hrobie polozen,
Tomu yeſt dnes trzety den.

Angelus cantet.

Non eſt hic, quem queritis; sed cito euntes nunciate diſcipulis eius et petro, quia ſurrexit iheſus.

Quo ſinito ricmum ſubiungat.

Koho wy, panye, hledate,
Toho wy ſde negmate.
Ale wyeſte to zaczyelo,
Ze tye to swatey tyelo
Opyet yeſt ſw duſſy wzalo
A wyernyet yeſt ſ mrtwych wſtalo.
Dyete ſkuoro a powyezte
Jeho mlaſſym, gyeſto wyete,
Ze buoh naplnyl ſwa ſlowa,
Yenz geſt wſtal ſ mrtwych ſ hroba.

---

45. *wzalo* v rkp. chybně: *zwalo*.
48. *wyete:* rým žádá starší tvar *vieste*.

Quo ſinito angeli ſtatim cantent: „Venite et videte" *et perſone in ſc. Mariam magdalenam ſe inclinando reſpiciant in ſepulcrum et ſitam.**) *Tum tercia perſona dicat ricmum ad primam et ſecundam perſonam.*

Nuz wy, ſſeſſtryczye, prycz dyeta,
A yat budu bdyety az do ſſwyeta.

Et hoc ſinito prima et ſecunda perſona tranſeant ſucceſſive retro altare cantantes ant.

Ad monumentum venimus
gementes, angelum domini
ſedentem vidimus et dicentem,
quia ſurrexit iheſus.

Quo ſinito tercia perſona cantet paulatim.

Cum veniſſem vngere mortuum, ||
monumentum inveni vacuum; 136b
heu neſcio recte diſcernere,
vbi poſſim magiſtrum quere(re).

Kdyz byech przyſſla leczyty mrtweho,
Nadgydech hrob a w nyem nykoheho.
Awech, nemohu prawie ſwyedyety,
Kde bych mohla myſtra ſweho naleſty.

Quo ſinito cantet ricmum.

En lapis eſt vere depoſitus,
qui fuerat in ſignum poſitus.
Munierant locum militibus,
locus vacat eis abſentibus.

Eodem modo.

Owa, kamen, gyenz byeze na hrob polozen,
Awech, kak yeſt daleko otlozen,
Gyehoz rytyerzy znaſnye ſtrzyezyechu,
Awſak wſſkrzyeſſy yeho newedyechu.

---

*) *sita* = terminus, limes, ut videtur (Du Cange, Glossarium mediae et infimae latinitatis).

51. ſſeſſtryczye: v následující hře správně *ſeſtrzyczy.*
60. wſſkrzyeſſy: patrně porušeno. Podle hry v rkp. Mus. (č. V.) možno předpokládati, že zde původně bylo: avšak ustřieci jeho nemožiechu.

Quo ſinito cantet.

Dolor creſcit, tremunt precordia,
de magiſtri pii abſencia,
qui ſaluauit me plenam viciis,
pulſis a me ſeptem demoniis.

Eodem modo cantet.

Boleſt roſte memu ſrdczy wtrobe,
Jaz neboha bywſſy v bozyem hrobye,
Tut ſſem chtyela drahey maſty pryneſty,
Yeho tyela nemohla ſſem naleſty.

Cantet heu redempcio.

Heu redempcio iſrahel,
ut qui naſci voluit.
Heu redempcio iſrahel,
ut qui pati voluit.
Heu redempcio iſrahel, ||
ut qui mortem ſuſtinuit paciens. 137[a]

Quo ſinito eadem nota cantet in vulgari.

Awech, mnye hubenyczy,
Yenz ſſye chtyel narodyty.
Awech, mnye hubenyczy,
Yenz trpyety raczyl za ny.
Awech, mnye hubenyczy,
ienz chtyel vmrzyety za ny pokornye.

His ſinitis iheſus exeat indutus ſacerdotali apparatu portans vexillum et cantet ant. „Mulier".

Mulier, quid ploras, quem queris?

Powyez, cztna zeno, czo hledas
a procz ſſye tak truchle maſſ?

Maria cantet?

Domine, ſi tu ſuſtuliſti eum,
dicito michi, aut vbi poſuiſti eum,
ut ego eum tollam.

Postea dicat ricmum.

Cztny muzy, racz powyedyety,
Acz muozez prawye wyedyety,
Twaly cztnoſt yeho ſcowala,
Powyez, abych yeho optala.

Hoc finito Iheſus cantet.

Maria!

Maria cantet.

Rabbi!*)

Iheſus cantet:

Prima quidem ſuffragia
ſola tulit carnalia,
exhibendo communia
semper**) nature munia.

Maria cantet.

Sancte deus!

Iheſus cantet.

Hec priori diſſimilis,
nec eſt incorruptibilis,
qui dum fuit paſſibilis,
iam non erit ſolubilis.

Maria cadens ad pedes.

Sancte fortis!

(*Iheſus*).

Ergo noli me tangere,
nec vltra velis plangere,
galyleam dic ‖ ut eant 137b
et me viuentem inveniant.

---

*) V rkp. Rabıbi.
**) Hrob Boží: *sed per*; Mar. Mus. a Div. Klem.: *super*.

Quo ſinito iheſus dicat ricmum.

Maria, nerod plakaty,
Tot ſſye gye muſſylo wſſe ſtaty,
Czo buoh kazal o mnye pſaty.
Ale do galylee ſſye ptayte,
Petrowy a gynym wyedyety dayte,
Ze chcze kuoczy na nebeſſa wſtupyty,
To gym racz powyedyety.

(*Maria*).

Sancte miſericors ſaluator,
miſerere nobis!

Quo ſinito iheſus recedit cantando.

Aſcendo ad patrem....

Hoc ſinito Maria cantet.

Vere vidi dominum viuere,
nec dimiſit me pedes tangere;
diſcipulos oportet credere,
quod ad patrem velit aſcendere.

Eadem nota in vulgari.

Zagyſte ſſem wydyela hoſpodyna,
An my ſſye nedal ſſwych noh dotykaty.
Apoſtoley muſſye w to wyerzyty,
Ze chcze kuoczy na nebeſſa wſtupyty.

(*Hoc ſinito cantet:* Victime paſchali la).

Quo ſinito cantet per ordinem „Victime paſchali" *usque* „Dic nobis Maria."

Interim Petrus et Iohannes currant ad eam et dicant: „Dic nobis, Maria, quid vidiſti in via."

Maria cantet „Sepulcrum chriſti viuentis" *usque* „Surrexit chriſtus."

Quo ſinito Petrus et Iohannes dicant „Dic nobis Maria" ut s.

Maria respondeat: „Surrexit Chriſtus."

Chorus cantet: „Credendum eſt."

Demum ſequitur: „Te deum laudamus (laudamus te deum, digna laude gaud.)"

IV.

Druhá hra tří Marií.

(Hrob Boží).

V smíšeném kodexu Klem. knihovny v Praze sig. VIII. G. 29 nalézá se jiná latinsko-česká hra tří Marií; nyní je vyvázána zvlášť (sign. VIII. G. 29*b*). Ježto části toho sborníku pocházejí vesměs z konce XIV. st., lze to také o rukopise hry předpokládati. Podle původní vazby kodexu a mnohých jiných známek vnějších i vnitřních usuzuje J. Truhlář, že si jej pořídil nějaký student university pražské.

Vydání: Hanka v Starobylých Skládáních III. 1818, str. 82 s názvem „Hrob Boží"; Výbor z literatury české I. 1845, str. 419; Hanuš, Malý Výbor, str. 44, Oster-Spiele, str. 26; J. Truhlář v Listech fil. XIX. 1892, str. 54. Zevrubný popis kodexu jest u Hanuše, Oster-Spiele, str. 23—26; srv. též J. Truhlář, Catalogus codicum manu scrip. lat. 1611-2.

Omnipotens pater altiſſime 133ª
angelorum rector mitiſſime,
quid faciamus nos miſerime?
Heu, quantus eſt noſter dolor!*)

Ricmus.

Hoſpodyne wſyemohuczy,
andyelſky kraly zaduczy,
Czo nam neboham zdyety,
kdyz tebe nemozem gmyety?
Ach, kaka geſt naſſye nuze,
nebudely tebe na dluze.

*) Začátek českého textu po té následující „Otcze bozye wſyemohuczy, andielſky kraly zaduczy" jest přetržen. — Texty proloženým písmem vysázené jsou v rkp. opatřeny notami. — Provozovací návody jsou psány červeně; iniciálky jsou též natřeny červeně.

Prima perſona.

Heu, nobis internas mentes
quanti pulſant gemitus
pro noſtro conſolatore,
quo priuamur miſere,
quem crudeli iudeorum
morti dedit populus.

Ricmus.

Ach, naſſye welyka zaloſty,
ze tak zaduczyeho hoſty
ſpaſſytele ſme ztratyly,
gehoz zyde wmuczyly!

2ª perſona:

Amiſimus enim ſolacium,
iheſum chriſtum, marie filium,
ipſe erat noſtra redempcio.
Heu, quantus eſt noſter dolor! ||

Ricmus. 133ᵇ

Ztratyly ſme ſpaſſytele,
wſyech hrzyeſſnych wykupytele,
genz ge pro ny ſ nebe ſtupyl
a ny ſw ſwatu krwy wykupyl.

2ª perſona.

am percuſſo ceu paſtore
oues errant miſere,
ſic magiſtro diſcedente
turbantur diſcipuli,
atque nos abſente eo
dolor creſcit nimius.

Ricmus.

Apoſtoly myſtra ſweho
a my ſpaſſytele czneho
ztratily ſme po ſſwem hrzyechu,
pro nyez nam nenye do ſmyechu.

Due perſone recedant et cantent hanc.

Ad monumentum venimus gementes
angelum domini ſedentem vidimus
et dicentem, quia ſurrexit iheſus.

Tercia perſona.

Sed eamus vngentum emere,
cum quo bene poſſimus vngere
corpus domini ſacratum.

Sequitur antiphona ſub eadem melodia.

Poydem tamo kupyti drahe maſty,
genz budemy k geho ranam klaſty. ||
Horzye, tuho naſſye welyka! 134[a]

Poſſpyeſmy maſty kupyty,
gyzto muozem zaleczyty
rany naſſyeho tworcze myleho
od zydwow vmuczeneho!
Ach, kaku my zaloſt gmame,
donydz tworcze neoptamy.

Sed eamus et ad eius
properemus tumulum,
ſi dileximus viuentem,
diligamus mortuum
et vngamus corpus eius
oleo ſanctiſſimo.

Poydyem ſkoro kgeho hrobu,
neſſucz drahe maſty ſobu,
yakz ſmy mylowaly zyweho,
abychom gey vmazaly,
myluymy gey mrtwa ſucze,
Swe maſti tam przyneſſucze.

Poſſpyeſmy k hrobu geho,
tworcze naſſye laſkaweho!
Mylowaly ſme zyweho,
Myluymez gey y mrtweho. *)

*) Pod tím poznamenáno „Chorus cantet: Maria Magdalena stabat."

Omnes tres cantent.

Quis rewolvet nobis ab hoſtio
lapidem, quem || tegere ſanctum 134b
cernimus ſepulcrum?

Ricmus.

Kto nam ten kamen odlozy,
gymz geſt przykryt hrob bozy?

Angeli cantent.

Quem queritis, o tremule mulieres,
in hoc tumulo plorantes?

Ricmus.

Myle panye, czo wy zde hledate,
a procz ſye tak truchle gmate?

Perſone omnes cantent.

Iheſum nazarenum crucifixum
querimus.

Ricmus.

My hledamy myſtra ſweho,
ihezu kriſta nebeſkeho,
genz geſt w nowye trpyel za ny
na ſwem tyele hrozne rany.

Angeli.

Non eſt hic, quem queritis, sed cito
euntes nunciate diſcipulis eius
et petro, quia ſurrexit iheſus.

Primus angelus.

Gehoz wy zde hledate,
zawyerne ho zde neymate;
ale myeyte to zaczelo,
ze to bozye ſwate tyelo
opyet geſt ſw duſſy wzalo
a wyernye geſt z mrtwych wſtalo.
Gdyete ſkoro a powyezte

geho mlazſym, geſto wyete,
ze buo naplnyl ſwa ſlowa,
gyzt geſt wſtal z mrtwych znowa.

Angeli omnes cantent.

Venite et videte locum, vbi
poſitus erat dominus,
alleluia, alleluia.

2' angelus dicat ric.

Podte, myeſto ohledayte,
kdezto bozye tyelo ſwate,
zet geſt gyz z mrtwych wſtalo,
polozene geſto lezalo. ||

Hunc ricmum dicat 3ª perſona, qui ſequitur. 135ª

Myle ſeſtrzyczy, prycz gdyeta,
yat ho budu hledaty az do ſwyeta. *)

Tercia perſona cantet.

Cum veniſſem vngere mortuum,
monumentum inveni vacuum,
heu, neſcio recte diſcernere,
vbi poſſim magiſtrum querere.

Antiphona.

Kdyz byech przyſla leczyty mrtweho,
nadgydech hrob a w nyem nykoheho.
Auwech, nemohu prawye znamenaty,
kde bych mohla ſweho miſtra hledaty.

Dolor creſcit tremunt precordia
de magiſtri pii abſencia,
qui ſanauit me plenam a uiciis
pulſis || a me ſeptem demoniis. 135ᵇ

Boleſt roſte ſrdczy memu wtrobye,
ya hrzyeſnycze bywſſy v bozyem hrobye
tu mu chtyela drahe maſty przyneſty,
geho tyela nemohla ſem nalezty.

---

*) Pod tím později připsáno: Ad monumentum. Corus: Maria stabat.

Tercia perſona.

En lapis eſt vere depoſitus,
qui fuerat in ſignum poſitus,
munierunt locum militibus,
locus vacat eis abſentibus.

Owa, kamen ten geſt precz odllozen,
gymzto geſt byl hrob bozy przylozen, ||
y rytyerzy kam ſu ſye podyely, 136[a]
genz ſtrzehuczye okolo hrobu bdyechu.*)

A naſtoyte horzye meho,
welykeho, nemaleho,
ze newyzy tworcze ſweho,
wtyeſſenye ſrdcze meho!
A zdaly wy geho wyete,
procz my geho nepowyete?
Chtyela bych ſye tamo braty,
Bych ho wyedyela kde optaty,
Chtyela bych den y nocz gyty,
Nechtyecz geſty any pyty,
bych mohla geho dogyty.
Ach nelechka moge nuze!
Tot tak hubenycze w tuze
Budu den y nocz plakaty,
Az ſye muoy zywot vkraty.

Ieſus appareat ei cantans.

Mulier, quid ploras, quem queris?

Powyez, czna zeno, czo hledaſſ,
A procz ſye tak truchle gmaſſ?

Tercia perſona cantet.

Domine, ſi tu ſuſtuliſti eum, dicito
mihi aut vbi poſuiſti eum et ego
eum tollam.

Ricmuś.

Czny muzy, racz my powyedyety,
Acz muozeſſ prawye wyedyety,

*) Přípis po straně: Tulerunt, Heu redempcio.
72. podyely: rým žádá podyechu.

Twaly cznoſt geho ſchowala,
Powyez, abych geho optala.

Iheſus.

Maria!

Maria.

Rabi, quod dicitur magiſter!

Iheſus cantet.

Prima quidem ſuffragia
ſola tulit carnalia ||
exhibendo comunia 136b
ſed per nature munia.

Maria.

Sancte deus!

Ieſus cantet.

Hec priori diſſimilis
nec eſt incorruptibilis,
qui dum fuit paſſibilis,
iam non erit ſolubilis.

Maria:

Sancte fortis!

Iheſus cantet.

Ergo noli me tangere,
nec vltra velis plangere,
que mox in primo ſydere,
tendens ad patrem ſcandere.*)

Maria,

Sancte miſericors ſaluator miſerere nobis!

Deinde scquitur ricmus.

Nerodyz wyecze plakaty,
Gyz ſye twoy ſmutek vkraty.

*) Místo: quem mox in puro sidere
cernes ad patrem scandere.

Odlechczy gyz ſwey vtrobye:
yat ſem, genz howorzy k tobye,
Iheſus kriſtus krzyzcwany,
Genz ſem myel welyke rany
y moy take bok proklany
za wſyeczky wyerne krzyeſtyany.
Kdyzſſ mne tak mnoho plakala
y myloſtywye na mye ptala,
hledagycz mne tak mnoho,
Nebudet zel tobye toho.
Kdyz ſem ſye tobye pokazal,
Gyz ſem tye z ſmutka rozwazal;
Przyſſlo twe wſye vtyeſſenye,
kdyz me wydyſſ z mrtwych wſtanye.
Mogy mlazſy ſobye ſtyſty,
Chodyecz po mnye truchle w nuzy;
Kazyt, by gym powyedyela, ||
Ze ſy mye zywa wydyela; 137a
A ktoz mye chtyc zywa wydyety,
kaz gym do galyle gyty,
Tu ſye gym chczy vkazaty
A ge ſmutne vtyeſſyty.

Maria flectens genua.

A moy myly hoſpodine,
Wtyeſſitele gedine,
Dyekugy twey myloſty,
Zeſſ mye vtyeſſyl w truchloſty.
A ya ſem byla ſmutna zena,
Tyezkym ſmutkem obtyezena,
A gyz ſem welmy vtyeſſena,
kdyz ſe my dal wydyety ſebe
Wſech gynych lydy naydrzyewe.
A baze mnye doczekawſye,
Ze lmy tye wydyety z mrtwych wſtawſye,
wtyeſſenye ſrdczye meho,
Ihezu kryſta laſkaweho,
yehoz tyelo krwy oplakano,
yakz geſt to wſſem lydem znamo.

Ieſus canict.

Aſcendo ad patrem meum etc.

Maria cantet.

Vere vidi dominum viuere,
nec dimisit me pedes tangere,
diſcipulos oportet credere,
quod ad patrem velit aſcen(de)re.

Zawyernet ſem boha zywa wydyela,
awſak dotknuty ſem ſye neſmyela,
apoſtole muſſye wyerzyty,
ze chcze kuoczczy na nebe wſtupyty. ||

Deinde ſequitur ricmus. 137[b]

Zwyedyela ſem tworcze ſweho,
od zydwow vmuczeneho,
ten geſt z mrtwych wſtal,
a to ſwym mlazſym powyedyety kazal,
ze chcze do galile gyty;
ktoz gey zywa chtye wydyety,
kazal gym po ſſobye przygyty,
ze chcze potom wznyty na nebeſſa
Tyeleſenſtwye na boziſtwye neſſa,
By otczy pokazal rany,
ze geſt trpyel za wſye krzyeſtyany.
Poſpyeſte tam apoſtoly,
gychzto po nyem ſrdcze boly,
Aby myſtra wydyely zywa,
yakz ſte gey drzyew zdrawa wydaly.

Maria cantet „Victime". Apoſtoli „Dic nobis", poſtea ricmum.

Swata marzy mandaleno,
Pro bozy ſmrt ſmutna zeno,
Czoſſ na tey czeſtye wydyela,
Proſſy, by nam powyedyela.
Obweſſel ny ſmutne lydy,
Nebot ſye nam ſproſtnye klydy,
My newyeme ſwe nadyegye,
proto ſye nam ſproſtnye dyegye.

„Sepulcrum christi viventis."

Ricmus.

Kdyz ſem tworcze meho przyſla,
proſtyeradla geho

w hrobye lezecz ſem wydyela,
Ale geho nenye tyela,
A u hroba ſedy andyel,
genz my wyernye geſt powyedal
Tak rzka: myeyte to zacyelo,
wyernye bozye tyelo,
Geſto geſt tuto lezelo,
Gyz geſt wyernye z mrtwych wſtalo.
A ya wem to dam wyedyety,
Tako wyernye y tak czele
yakozto drzyewe w ſwem tyele.
A kazal wem powyedyety:
ktoz chtye gey zywa wydyety,
Spyeſſye do galile gyty
wyeducz, ze tu chcze wem przygyty.

*Petrus et Iohannes ad ſepulcrum cantent „Currebant duo ſimul".**) *Redeant ecclesiam portantes pallam.*

Owa, w hrobye nycz gineho,
Gedno to rucho geho
Wam ſmy na znamenye wzely,
Aby wſyczkny to wydyely,
Yakz maria powyedyela,
Nenye w hrobye geho tyela,
Protoz gmyeyte to zaczelo:
Wyernye zywo bozye tyelo.

Sequitur ricmus „Owa".

Apoſtoli sive chorus cantet „Credendum eſt magis ſoli Marie ueraci, quam iudeorum turbe fa(llaci)".

---

*) Na straně správně připsáno: *Corus.*

161-3. Verše nedbale přepsané; podle Mar. Mus. zněly asi takto: Kdyz ſem przyſla k hrobu tworcze meho, | proſtyeradla w hrobye geho | lezecze ſem wydyela..

V.

Musejní zlomek hry tří Marií.

(Mar. Mus.)

Rukopis Musejní (sig. I. F. 43) z XV. st. neznámé provenience skládá se z 8 listů. Na prvním listě je zapsán tropus „Benedicamus“ k rozličným svátkům s notami. Na listě druhém začíná se hra tří Marií (bez nadpisu), potom schází několik listů, na nichž bylo pokračování její, a na dalších šesti listech jest ostatek hry. Listy byly asi původně vytrženy z nějakého kodexu, který se podobal kodexu v knihovně Klementinské (VIII. G. 29), kdež se nalézá druhá hra tří Marií, před níž předchází také „Benedicamus“ k rozličným slavnostem s notami. Též formát zlomku Musejního je dosti shodný s kodexem Klementinským. V úpravě je ten rozdíl, že zlomek Mus. je psán ve dvou sloupcích na každé stránce.

Hra tří Marií upravena byla podle nějakého originálu staršího ze st. XIV., jak ukazují některé zvláštnosti jazykové, jako 1. os. praes. razit (v. 45), newizy (50, 81), gen. piefka (23), fmutka (145, vedle fmutku 58, 130), poměrně dosti pravidelná jotace a p. Pravopis je velmi pestrý, — jednoduchý, spřežkový a diakritický s tečkami i kličkami ’ˇ. Grafika je vůbec neustálená, diakritická značka stává dílem nad souhláskou, na př. tworċe (16), pryffla (17), muży (31) a č., dílem nad samohláskou, jako: tworcě (27), tworcė (158), mari (48 = maři), hriechow (22 = hřiechów), hrẏechy (24 = hřiechy), raciz (57 = raċiz), wzezri (54 = wzezři), horé (79 = hoře), zacělo (102, 164) atd. Někdy položeno znaménko diakritické mezi souhlásku a samohlásku, jako wiern’e (163), vmuc’eneho (14) a p. Místy nelze také rozeznati tečku od kličky. Častěji psáno *ı* bez tečky než s tečkou.

Inicialky jsou větším dílem červeně natřeny, provozovací návod je též červeně psán; verše v textech českých jsou oddělovány kolmou čárkou, červenou neb černou.

Nápěvy neliší se mnoho od nápěvů první a druhé hry tří Marií; zejména s druhou hrou shodují se až na nepatrné výjimky.

V přepise zkratky rozvádím a to: miſt̃ (50) = miſtra, p̃wie (32) = prawie; w nȳ (18) = w nym, mluwȳ (120) = mluwym, wā (169) = wam; mile° (13, 43) = mileho, zle° (39) = zleho, ſwe° (47, 81) = ſweho, me° (79) = meho; $\overline{\text{ıhs}}$ $\overline{\text{xps}}$ (11 a č.) = iheſus chriſtus; $\overline{\text{gt}}$ (často) = gest.*)

Prima.**)

Omnipotens pater altiſſime, 2ª
angelorum rector mitiſſime,
quid ſaciemus nos miſerime?
Heu, quantus eſt noſter dolor!

Hoſpodıne wſſıemohucı,
angelſky kralı zaduci,
ċo nam nebohım ſobie zdıeti,
kdız tebe nemozem myeti?
Auwech, kteraka geſt naſſıe nuzie,
nebudelı tebe na dluzie!

Secunda.**)

Amiſimus enim ſolacium,
Iheſum Chriſtum marie filium;
ipſe erat noſtra redempcio. ||
Heu, quantus eſt noſter dolor! 2ᵇ

Ztratily ſme ſpaſıtele,
wſſıech hrzıeſnıch wıkupıtele,
genz geſt pro naſ ſ nebe ſtupil
a nas ſwu ſwatu krwy wıkupıl.

Tercia.

Sed eamus vngentum emere,
cum quo bene poſſimus vngere
corpus domini ſacratum.

Poſpıeſme maſti kupıti,
gımız bıchme mohlı vleċitı

---

*) Pan bibliotekář A. Patera, který zlomek Mus. chystal k vydání, ale pro jiné práce od toho upustil, ochotně mi dal k disposici svůj přepis, který jsem s rukopisem znovu srovnal a k vydání náležitě upravil. Za laskavost jeho vyslovuji zde upřímné díky.

**) V rkp. připsáno pozdější rukou. — Texty vysázené kursivou jsou v rukopise opatřeny notami.

12. gimiz přeškrtnuto a později připsáno: *gyz.* — *vleċiti* nad *c* polo tečka, polo klička.

rany naſſieho tworce mıleho,
od zíduow vmuċeneho!
Ach, kteraku my zaloſt mame,
dokawadz tworċe neoptamy!

P r i m a.

Heu, nobis internas mentes
quanti pulſant gemitus
pro noſtro — — — —

(Mezera několika listův.)

ſweho miſtra naleſti. 3[a]

Cum veniſſem vngere mortuum
monumentum inveni vacuum;
heu, nescio recte diſcernere,
vbi poſſim magiſtrum querere.

Kdyz bych přyſſla leczıti mrtweho,
nadgydech hrob a w nym nykoheho.
Auwech, nemohu prawıe zwıedıeti, ||
kde bych mohla ſweho miſtra nalezti. 3[b]

Ach mnie přehřyſſne zenie
pro ſwych hriechow zabluzenie,
w morzi nenie tolıko pıeſka
yako ma duſſie hrÿechy tıezka,
nenie na nebi hwıezd tolıko
yako ya mam hrzıechuow kolıko.
O mıly tworcě naſs drahy,
racz my odpuſtıti me winy etc.

O r t u l a n u s.

Mulier, quid ploras, quem queris?

Cztna zeno, czo tak rano hledaš
a procz ſıe tak truchlıwie maš?

---

14. vmuċeneho tečka uprostřed mezi *c* a *e*.
20. mohla v rkp. molhla.
21. přehřyſſne tečky psány mezi *r* a samohláskami.

Perſona.

Domine, ſi tu ſuſtuliſti eum, dicito michi,
aut ubi poſuiſti eum, et ego eum tollam.

Cztny muży, raċ my powiedieti,
acz mozeſs prawie wiedieti,
aneb zdali twa miloſt geho ſchowala,
powiez mi, kde bych geho optala.

Ortulanus.

Powiez, mar.a, czo tak rano hledaſs ſmutnie
w tomto || zborze vkrutnie; 4[a]
potkagili tie zide,
aneb zly niekteřy lide,
vczinie tobie zleho mnoho,
pykati budeſs potom toho.

Perſona.

A ty mily zahradniče,
a zdali ty newiež me welicze tuziċe,
pro meho mileho ſpaſitele
geſt mi hoře welike ċele.

Ortulanus.

Maria, razit při miloſti,
zapomenuč ſwe wſſie zaloſti,
chwaliz ſweho hoſpodina,
Iheſu chriſta, ſwate mari ſyna.

Perſona.

Dolor creſcit, tremunt precordia
de magiſtri pii abſencia,
qui ſanavit me plenam viciis
pulſis a me ſeptem demoniis.

Boleſt roſte ſrdcy memu na vtrobie, ||
kdyz newizi ſweho miſtra w hrobie, 4[b]
Genz mie vzdrawil y wſſech hrziechuow zbawil
a ſedm dyabluow ote mnie zapudil.

---

37. V rkp. psáno *podkagili*; *d* přeškrtnuto a *t* nadepsáno.
38. *niekteřy: nie* přeškrtnuto červeně.
42. Psáno *welike*; *ke* přetrhnuto a *cze* nadepsáno.

Iheſu chriſte tworcze zadny,
wzezri na mye pro twe rany,
Genz ſy m'e hrieſſnu vzdrawil
a ſedm duchuow zlych ze mne wypudil.
Raciz mi ſie vkazati
a ſmutku meho vkratiti,
a at me wſſečky zaloſti
obrati ſie v welike radoſti.

Perſona.

En lapis eſt vere depoſitus,
qui ſuerat in ſignum poſitus.
Munierant || *locum militibus,* 5[a]
locus vacat eis abſentibus.

I tot kamen, genz byl na hrobie polozen,
tent geſt diwnie daleko otlozen,
gehoz rytierzi pilnie ſtrziežechu,
wſſak vſtřyczy geho nemožiechu.

O moy mily ſpaſitelí,
me duſſie vzdrawiteli,
tobiet ſie tieſſy ma ſyla,
neb ya ſem ſmutna žena byla.
O hoſpodine wſſemohuci,
vſlyſs mie hřieſſnu hřieſſnyci,
racz my ſwoy oblyczey vkazati
a mie ſmutnu vtieſſiti. ||

Heu redempcio iſrahel, 5[b]
vt qui mortem non timuit.

Auwech, kto by ſie toho nadal,
by ſie on ſmrti nebal.

Heu redempcio iſrahel,
vt qui pati voluit.

Auwech, kto by ſie toho nadal,
by ſie vmuczití dal.

Heu redempcio iſrahel,
vt qui mortem ſuſcepit paciens.

Awech, kto by ſie toho nadal, ||
by on za ny ſmrt pokornie przigal. 6[a]
Ach, naſtoyte horé meho,
welikeho, nemaleho,
zet newizy miſtra ſweho,
vtieſſenie ſrdcė meho.
A zdali wy geho wiete,
proč my toho nepowẏete?
Chtiela bych ſie tam brati,
bych ho wyediela, kde ptati.
Chtiela bych den a noč gyti,
nechtiecz gieſti any piti,
bych mohla geho dogiti.
Ach, welika moge nuze,
tot ya hubenycze w tuzie.
Budu den y nocz plakati,
az ſie muog zywot vkrati.

Iheſus.

Maria!

Maria.

Rabi, quod dicitur magiſter!
Maria, racz ſly(ſſeti!)
Miſtre, r(acz) p(owiedieti.)

Iheſus.

Prima quidem ſuffragia
ſola tulit carnalia
exibendo communia
super nature nimia. ||

Iheſus. 6[b]

Maria, wiez to zawierne,
zet me tielo geſt gyz tak ſlawne,
Geſſto przed ſmrti bylo trpieliwe
y take krzechkoſti plne.

Maria.

Bud tobie chwala tworče ſwatí,
genz gſi wykupil lid hriechem yaty.

94., 95. V rkp. *racz ſly. r. p.* a červeně podtrženo.

Maria cantet „Sancte deus!"

Hec priori diſſimilis
hec eſt incoruptibilis,
que dum ſuit paſſibilis,
iam non erit ſolubilis.

Iheſus.

Maria, wiez to zacělo,
zet me blahoſlawene tielo
nebude wieč nedoſtatkuow trpieti
a tot magi wſſeckni za wierne gmieti.

Maria cantet „Sancte fortis!" et dicat.

Swaty bozie močy, ſilny,
Smrti na wieky neomilny.

Iheſus.

Ergo noli me tangere,
nec vltra velis plangere.
Galileam, dic, ut eant
et || *me viventem videant.* 7ª

Iheſus dicat.

Protoz, maria, nerod ſie mie dotykati,
any ſobie wieče ſtiſkati,
ale appoſſtolom day wiedieti,
zet chčy do galilee giti
a gym ſie tam vkazati.

Et ſtatim maria cantet „Sancte et inmortalis homo, miſerere nobis" et dicat.

Żywy na wieky ſwaty bože,
ty ſy chudych rayſke zbozie,
y wſſech ſmutnych vtieſſenie
a nemocznych vzdrawenie.

Iheſus.

Dimiſſa ſunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum.

---

106 močy místo *močny*.
109 ſtiſkati v rkp. *ſtiſtati*.

Iheſus.

Nerodyz wyecze plakati,
gyzt ſie twuoy ſmutek vkrati,
oblehčyž gyz ſwe vtrobie.
Jat gſem, kteryz mluwym k tobie,
Iheſus chriſtus krziżowany,
genz ſem miel welike rany
y muoy take bok proklany
za wſſečky hrzieſſne krieſtiany.
Kdyz mne toliko plakala
y miloſtiwie na mie ptala
hledagiczy mnie tak mnoho,
nebudeť zel tobie toho,
kdyz ſem ſie tobie pokazal,
gyz ſem tie ſmutku rozwazal,
přyſſlo wſſe twe vtieſſenie,
kdyz me widiz z mrtwych wſtanie.
Kazyt, aby powiedıela,
ze gſi mie zywa widiela,
a ktozt || mie chtie zywa widietí, 7b
kaz gym do galilee giti,
tut ſie gym chčy vkazati
a ge ſmutne vtieſſiti.
Nebudut ſtebu wieč mluwiti,
chčyt k uotczi na nebe wſtupiti
a ſ nym wieczne przebywati.

Iheſus.

Aſcendo ad patrem meum et patrem veſtrum.
deum meum et deum veſtrum, alleluia.

Maria dicat.

Diekugit, boze, twe miloſti,
zes mie zbawil wſſie truchloſti,
Iakz mi ſie nayprw vkazal,
y hneds mie ſmutka rozwazal.
A blaze mnie doczekawſſe
widieti tie z mrtwych wſtawſſe,
vtieſſenie ſrdče meho,
Iheſu chriſta laſkaweho.
O muoy mily hoſpodine,
vtieſſenie me gedine,

chcyt twu ſlawnoſt welebiti
a twe zkrieſſenie zwieſtowati,
apoſſtoluom dam wiedieti,
czoz gym kazal powiedieti.

Vere vidi dominum vivere
nec dimiſit me pedes tangere,
diſcipulos opor ‖ *tet credere,* 8[a]
quod ad patrem velit aſcendere.

Maria cantet.

Victime paſchali
laudes ymolent criſtiani!
Agnus redemit oves,
criſtus innocens patri
reconciliavit peccatores.
Mors et vita duello conflixere mirando,
dux vite mortuus regnat vivus.

Petrus et Iohannes.

Dic nobis, maria, quid vidiſti (*in via*)? *) ‖

(*Maria,*)

Sepulcrum criſti viuentis 8[b]
et gloriam vidi reſurgentis.
Angelicos teſtes,
ſudarium et veſtes:
ſurrexit criſtus ſpes mea,
precedet ſuos in galilea.

Widiela ſem boha zyweho
a z mrtwych wſtaníe tiela geho.

Et tunc chorus cantet „Credendum eſt magis"

Kdyz gſem pťyſſla k hrobu tworcé meho,
proſtieradla w hrobie geho
leziecě ſem widiela,
ale geho nenie tiela
a w hrobu ſedi andiel,

---

*) V rkp. *in via* schází.

157. V rkp. ğeho tïela.

Genz mi geſt wierṅe powiedıel.
Tak rzka: miegte to zacėlo,
zie to bozie tielo,
Geſſtot geſt tuto lezalo,
gyz geſt z mrtwych giſtie wſtalo.
A on, kdyz mi ſie take vkazal,
tak wam powiedieti kazal,
abiſſte do galilee přyſſli
a geho tam zyweho nadeſſli
a toho znamenie,
diete k hrobu, ze tho tam nenie.

Amen.

VI.

Svatovítský zlomek.

(Div. Vit.)

A. Gindely nalezl v Kapitulní knihovně pražské na deskách latinského rukopisu *„Prima pars moralium magistri Procopii de Cladrub“* dva papírové listy obsahující zlomky her dramatických. Datum bylo označeno po straně v přípisku nyní již sotva znatelném: *„Anno Domini Milleſimo trecenteſimo nonageſimo nono in przibienicz in . . . pentheco ſten“*. Rukopis jeví se jako nedbalý přepis starší předlohy, které písař nejspíše často nerozuměl. Obsahuje konec hry *pašijové* a počátek hry *na neděli květnou*, a psán je o dvou sloupcích na každé straně.

Vydání: Výbor z lit. čes. II. str. 29 (část); A. Patera v Čas. Č. Mus. 1894, str. 73.

Zkratky jsou rozvedeny v otisku takto:

1. *per*: luciꝑa = lucipera 86.
2. p*ra*: p̃wye = prawye 37, p̃wy = prawy, 49, ſp̃wu = ſprawu 50 a j.
3. p*ri*: p̍ſſlyka = priſſlyka 160.
4. *pro*: ꝓroka = proroka 35, ꝓty = proty 41, ꝓzrzyech = prozrzyech 47, ꝓclany = proclany a j.
5. *ru*: d^{v}hu = druhů 219.

Návodné texty psané červeně jsou místy již nezřetelné.

. . . .
. . . . . . ſſyn przykazal 1^{a} (1. sloupec).
a mnye tobye za ſyna dal
a tye mu matku nazwal;
vczynyz me zadanye:
podyz do myeſſta nenye,
czekay geho ſſkonczyenye.

Et recedat Maria etc., cantetur antiphona de laudibus: Auxi(li)avit enim.

Primus miles. *)

Myly, zda fme zapomnyely fuknye geho?
wffak geft gyz bez nyeho;
y czo dele o ny nehrate,
zda gye komu chowathe?

Miles.

Wrzme fye o ny faducz krychle,
nekteryt gy zyftye rychle.

Miles.

A tot koffty nowe gmate,
to wy ffamy dobrzye znate;
mecztez fprawednye oko lyczy,
neb dam nekomu po holyczy!

Miles re(tine)ns taxillos dicit.

Ktery naywyeczy uwrzye,
ten fye w fukny vwyeze.

Et proiciat. Demum dicit.

ya mam ff zyezem ezs,
ty fu negednomu oberwaly ples!

Primus miles.

ya mam drygy f kotrem,
negeden bude pro ny lotrem.

Secundus.

ya drygy ff tuffem mam,
chczy tu ffukny wzyety ffam.

Tertius.

Nemluwtez tak dwornye,
przydaytez my k tomu ffwe ffkornye,

---

*) Připsáno po straně inkoustem.

7. zapomnyely psáno zapomıyely.

13. koffty: snad za koftky.

24. wzyety: v rkp. wywzyety.

25. Nemluwtez: v rkp. Nemlutez.

neb ſſyem vwrhl dwa zyze;
nebo lot(ru) potrzyebye ktereho gzſe.

Secundus.

Tot czrt pomozye we wrzye,
ze ſye o nye rwaty nelzye!

Tunc centurio ludentibus super (taxillis dicit.)

Ba wyeru, ze to ſyn bozy byeſſye,
genz mnoho dywow czynyeſſye!

Longinus vocet ſervum.

Goczyne, goczyne!

Servus.

Czo kazes, panne longyne?

Longinus.

Pokaz my toho proroka,
at ſſye hozy geho boka:
vkazeſſly my geho prawye,
damt wol a dwye krawye;
budelyt po te ranye zyw,
tot bude welyky dyw!

Servus.

Tot, panne, kopye proty boku,
dayz mu ranu az do hrotu.

Tunc Longinus recipiens haſtam perſodit latus eius. Servus videns vulnus dicit.

Tot mu dam welyku ranu,
az by tam wlozyl czelu wranu.

Longinus deinde (per sanguinis oculis) aspersionem videns dicit.

Yakz krew meho oka dogyde
ynhed ſſlepota ſſ nyeho ſſnyde; |
tudy oczyma prozrzyech (2. sloupec)

---

28. ktereho: v rkp. ktehreho. — gzſe snad za gyſle (od jišel).
29.—30. we wrzye, ze ſye: v rkp. wē ſyē ze.

a ſſwatu krew na ſſobye uzrzyech.
Zagyſſte to wam prawy,
wyeru na tom ſprawu dawagy,
ze beze wſſyech gyeho wyn
na krzy pny bozy ſſyn!

(Deinde venit) Sathan et belzebub dicit (holomcis suis).

Kto ge ten,
geſto ge dnes vmuczen?
Prawye, zet geſſt prorok taky,
gyehozt nenye pod oblaky;
wſſak tam byezety muſſyme
a geho duſſye pokuſſyme. etc.

Belzebub dicit.

Wyeru, tyem ſye nemeſſkayme,
angelom k nyemu gyty nedayme;
yat k nyemu ſ perem byezyety muſſym,
a budely zyw, toho pokuſſym;
ze bychom mohly geho duſſy myety,
muſyly bychom ſſye tomu ſſmyety.

Et teneat pennam (ad) Os . . . Sathan ad belzebub.

Hleday dobrzye ſ one ſſtrany,
gehozt ma bok proclany,
zda bychom mohla uſtrzyczy.
bychowye myla ſſwyczy
k tomu, prawy tobye nowe,
kromye vkradlyly ſſu duſſy angelowe.

Belzebub dicit.

Ach naſſtoyte, gyzt nam netrzyeba tuto dele ſſtaty,
potrzyebye geſſt nam rugyczye rzwaty;
neb geſſt ten prorok vmrzyel,
genz geſſt na duſſye v mukach ſſucze wzezrzyel.

---

50. wyeru: snad za wyernu.
51. wſſyech psáno: wſſyeho a *ch* nadepsáno.
52. na krzy za krzyzy.
65. ſſtrany psáno: ſſtramy.
68. myla za myela.
72. rugyczye: nejspíše místo ruczye; mezi ru dole tečka.

Ach, zo tomu zdyegyeme,
neb pro nyeho vczynyty nycz neſſmyeme;
neb geſſt prorok ſſwrchny ten,
genz namy ſſtrczyl pro nas pych z nebes wen.
Ach, bychom to byly wyedyely,
na czyem bιchom zydom byly radyly,
ze ſſu gyey vmuczyly,
we, czo ſſme ſſkutyly!
Muſſyme ſſye do pekla braty,
tu czrt cztrta hnyewem bude zraty.
Ach ach, gyz byezyme,
zlu nowynu przyed lucipera ſſtezyme!

Si(mon, Joseph), Maria et Joannes (veniunt) ad Pilatum, rogantes corpus Christi. Jozeph dicit.

Kraly, nenyet podobno,
any wſſemu lydu hodno,
byt na krzyzy dluho pnyelo
przyed hody vmrzyele tyelo.

Pyllatus.

Gyeſſtyely czo wyeczye prawys,
czoly ty mnye k tomu radys?

Jozeph.

Odpuſſt gey ſſ krzye ſſlozyty
a w ‖ nowy hιob polozyty. 1^{b} (1. sl.)

Pyllatus.

Wezmyetez to ſſwate tyelo,
neb geſſt nycz zleho nezdyelo;
a ſſ krzyezye ge ſſeymyete,
pohrzyebtez ge, yakz vmyete;
dobudte velykeho kamene,
przylozte hrob, at newſſtane,

---

75. zo tomu: v rkp. zo tmu.
80. radyly: v rkp. radaly.
83. braty: v rkp. pbraty.
84. cztrta: za czrtȧ.
86. ſſtezyme: snad za ſſtyezyme.
93. krzye: za krzyzye.

at napyſy na znamyenye:
zydowſſkeho krale vmuczyenye.

Cayphas.

Vſlyſ ſſlowo lyda ſſweho,
kraly, nerod czynyty toho,
by kralem pſal zydowſſkym geho.

Pyllatus.

ſo ſſye gynak nemoz ſſtaty,
by to kto ſſmyel ſſmazaty.

Iozeph.

Kraly, twe myloſſty dyekugy,
dayt boh zdrawye w twem pokogy.

Tunc vadant ad crucem. Tunc Iozeph, ſtans ante crucem, dicit.

Av wech, tworczye myloſſtywy,
twoy ſſwathy zywot nelſſtywy
tak geſſt naramnye prorazyen
y wſſyem na dywy obnazyen,
ſſpaſſytely wſſyecho ſſwyeta,
me weſſele, ma roznyeta,
tak ſſta zbyte ruczye y nozye,
w twe hlawyczy oſſtre hlozye,
w twem boczye rana welyka:
kakoz krzyze nepronyka?
Proſſy twe myloſſty, bozye,
wezmy mv duſſy w nebeſſke lozye.

Tunc deponant corpus et Jozeph dicit.

Racztez wſſychny z waſſye myloſſty
pomoczy pokornye pohrzyeſſty
tho przyeſſwathe bozye tylo,
genz na krzyzy pro hrzyeſſne pnyelo,
bychom pokornye plakaly
a ſſ nabozenſſtwym pohrzyebly;

---

112. naramnye: v rkp. napsáno nemarnye, což přeškrtnuto a nadepsáno naramnye.

124. tylo: za tyelo.

by buoh take ze ſſwe myloſſty
podle ſſwe welyke wyſſokoſſty
przy naſſyem ſſkonczyny raczyl beyty,
kdyz ſſye bude duſſye ſſ tyellem dyelyty,
bychom ſſye gemu doſſtaly
a ſſ nym wyecznye przyebywaly.
Toho racz nam beyty pomoczyen
otecz, ſſyn, ſſwaty duch, wſſye geden
hoſſpodyn. Amen etc.

Et recedunt cum corpore ad ſepulcrum, cantantes Ricmum: Receſſit paſſtor.

Sermo paſſcalis bonus.

Slyſſte, panny y wy panye,
takot prawy naſſye pſſanye:
w ſſtarych kutyech y w okrz|ynych (2. sloupec)
malo prawdy mathe przy nych;
awſſak wy nekteru mrtwyczy,
nehet, rupy y ſſtudenyczy
na ſſwe ſſrdczye obdrzyte,
acz mye prawye uwyerzyte.
O przyeneſſczaſſtne ſſtare baby,
genz ſſkrzyechczyete yako zaby,
panny y panye zprawugyczye
y wſſyech ſſtawow poſſuzugyczye:
ty odpuſſtky wy obdrzyte
a u pekle gych uzywethe
y ſſe wſſyemy ſſ tyemy zlymy,
geſſto pohrzyegy ſſlowy meymy,
zet ſſnad dwa mazanczye gmage,
a kayphaſſye dobrzye znagye
y neda gednoho gemu:
ſſe wſſy ſſkolu przydu k nyemu.
Ba mam pſſano w ſſtarem zachodye:
nebyway zkup w tomto hodye.
Skorbrys abraham azbynuky
priſſlyka, ktoz ma dwye ſukny,
proday gednu, kup ſſoby mecz;

128. ſſwe myloſſty v rkp.: ſſtwe myloſſt.
130. ſſkonczyny: za ſſkonczyeny.
141. awſſak: v rkp. awſſyak.
144. uwyerzyte: v rkp.: neuwyerżyte.
154. znagye: v rkp.: rznagye.

a ktoz ma dwa mazanczye,
wrz druchym do ſſkoly prycz.
Nechczyetely my wyerzyty,
chczy wam dywy dolyczyty,
gychz ſſye dyegye nenye mnoho;
y zda ſſte neſſlychaly toho,
zet ſſu ſſlepy newydaly
a chromy ſſu wzdy kulhaly?
Geſſtyet powyedye geden dyw,
geſſtyt krzywda, yakz ſſyem zyw,
zye tye baba promluwywſſy
a k telety ſſye zaſſmyewſſy,
na ſſtupye tye letala
a potom na hrzyezye honyla,
pak tye trlyczy dogylla
y wſſyeczken tye myeſſyecz ſſzobala.
O ſſlyſſte baby clewetnyczye
a wy ſſwodne czarodyenyczye,
wy ſſte horſſye nezly czertyczye
a prawe ſſte domudnyczye!
A tohot chczy dolyczyty,
muozes wyeczye nez czrt uczynyty;
czrtta ſſye odzehnaty muozye,
racz zle baby vchowaty, bozye.
Ba obrate ſſye, zywy budte,
a wy baby, czarow zbudte;
przygmyetez wy pozehnanye,
at wam bude na zatraczynye!
Gmathe, dyetky, otpuſſky
z puſſtky do puſſky,
ſſyſſky w hagy a kalyny we krzy.

Secundus sermo tres mordas walet etc.

Myle dyetky, poſſyedtez tu na male ||
a powyedye wam o chwale 2ª (1. sl.)
o zydowſkem kraly rytem.

Pelech a chocholata pyzda non eſt rudele, conecz pr . . le, intempeſſt nadrpeſſt, oblykym w krabacz tantury lech. Myle dyetky, geſſto ſſyem wam tato ſſlowczye domaczym hlaholem

175. hrzye: v rkp.: hozyezye.
186. obrate: za obratte.

prozwagdal, pyſſye nam ſſwata czyepyczye, karkulyna matye
w ſſtarych kutech y w okrzyenyech, gyeſſto malo prawdy mathe
przy nych: gemz magy byty panny, panye zakom,
a korbelly chlapom,
a oſſlyczye mnychom
a ſſwynye konwrſſom,
a baby wſſyem czrtom;
ſſut zde gedny baby, tyet ya neznagy,
ale dawno ſſye na nye ptagy.
Prwe babye dyegy,
o te babye kuſſa powyedyety neſſmyegy,
S geſſt cznta y ſſlethna,
zet gy kazdy dyabel v pekle zna.
Druzye babye M dyegy etc.,
ta otoczywſſy koſſtel nyty
y ſſedla na prahu holu rzyty;
to kuzlò ſſpacha gednho czaſſu,
az ſye gy wſſychny czyertye v pekle vzaſu.
Trzyetye Babye N dyegy,
tat geſſt poſſtawyla gedınu nohu na mlynarzowye ſtodole
a druhu na koſtele.
Znaly ſſte gyegye ſſyna guyraza,
przy nyemz ge byla geho wſſyeczkna kraſſa:
myelt geſſt lyczy yako dwye moſſnye
a brzycho yako herynkowe kroſſnye.
Myle dyetky, poſſyetez tu na male,
dam wam za dwa pywa
a powyem wam dyw dywa:
ſſyrycz byrzycz chody po ſſtrnyſſty,
plachtamy ſſye podpyeragye
a kygy ſſye oſſtyerage;
vtkach ſſluncze, anno poledne obyeduge,
dachu my ſſyrowatku kygem poſſtrzyebaty
a mleka ſſochorem pochlemtaty etc.

Incipit ludus palmarum et primo Johannes baptiſta exeat cum ſuis diſcipulis etc.

Poſſluchay, ſſtary y mlady,
czo wam buoh ſſkrzye mye rady;

---

208. dyegy: v rkp.: dyekugy dyegy.
210. cznta y ſſlethna: za czına y ſſlechetna.
215. gednho: za gednoho.
224. poſſyetez: za poſſyedtez.

posllal mye ssyem znowa,
bych wam zwyesstyl tato sslowa:
czynte pokanye, tot wam buoh rady,
donyz ste gesstye w sswem zdrawy,
nebot | kralowsstwye nebesske (2. sloupec)
tot gesst nynye welmy blyzke,
ssnadnye ho dobude
kazdy, ktoz ssye hrzyechow katy bude;
bez dyety gye mnozy magy,
kakz ho nezadagy.
Proto sslys to kazdy czlowyek ten,
genz mu rzecz sslyssy w tento den:
genz gye przyssel po mnye muz geden,
genz gesst przyede mnu vczynyen,
gehozt ya neyssem dosstogen,
bych rozwazal ten rzyemenecz,
gessto gesst v geho posstolecz.
Y prawyt to zewnye wam,
gessto bohem dobrzye znam,
zet gesst Crysstus na sswyet przyessel,
gehozt possyelsstwye ya ssyem wyssyel,
abych wam tho zwyesstowal,
czoz gesst yssayas prorokowal,
hlas wolagyczy na pussty,
zde y na sswyetye w teto hussty:
czyesstu buohu przyprawyete,
ztezky geho naprawyczye;
budu krzywa w prawa obraczyena,
bude nerowa czyessta zahlazena;
protoz wssyczkny dobrzy lyde
krzyczte k nyemu, at ssyem przyde,
at was zbawy wassye tuhy
y wssye vzdrawy neduhu.

Tunc Jhesus exeat. Johannes indicans cum digito dicit etc.

Ay tot beranek bozy wynyka,
ay tot, genz ssnyma hrzyechy z sswyeta;

---

240. nynye: v rkp. nynnenye.
241. dobude: v rkp. dobudu.
241.—2. dobude kazdy: m. kazdy dobude.
242. ssye: v rkp. *tye* ssye.
243. bez dyety: m. bezdyeky.
263. nerowa: m. nerowna.
267. neduhu: m. neduhy.

tot ſſyem o nyem prawy wam
a rzka: przyde po mnye czlowyek k wam,
genz geſſt po mnye uczynyl,
gehoz ya neyſſyem doſſtogen,
bych rozwazal rzyemenecz ten,
geſſto geſſt w obuwy geho,
neb to ſſwyedczym ya ot nyeho,
ze ſſyem geho w yordanye krztyl;
nebo nad nym toho czaſſa
wydyech otewrzena nebeſſa,
a duch ſſwaty welyke zarzy
wſſtupy nan w holubye twarzy.
A kdyz tu czyeſſa ſſye ſſtogyech
a geho dotknuty neſſmyegyech,
potom bozy hlas uſſlyſſyech,
an wola z ſſwe welyke ſſyly:
tot geſſt ſſynaczyek moy myly,
gyeſſto my ſſye dobrzye ſſlybyl,
neb my geſſt wzdy poſſluſen byl.

Tunc centurio ad Jeſum dicit.

Myſſtrzye, pane, ſſpaſſytely,
wſſyemo||huczy ſſtworzytely, 2ᵇ (1. sl.)
me dna dyetye ſſylnye lama,
to twa myloſſt gedno ſſama
rychle moz vzdrawyty,
acz ſſye raczys ſſmylowaty.

Johannes (m. Jeſus) ad eum dicit

Ya tam ynhed bez meſſkanye
pro geho przydu vzdrawenye.

Item centurio.

Pane, nyeſſem hoden tomu,
by ty wſſyel do mehu domu,

---

270. prawy: m. prawyl.
272. chybný verš; viz *248.*
277. krztyl: rým kusý.
279. nebeſſa: v rkp. <u>*nebeſſka*</u> nebeſſa.
282. czyeſſa ſſye: snad m. czyekagye.
297. nyeſſem: m. neyſſem.
298. mehu: m. meho.

ale racz ſſlowem przykazaty,
a z nemoczy kaz mu wſſtaty,
neb czo ty kazyes, to wſſye ge,
twe ſſye moczy nycz neſſkryge;
neb ya czlowyek ſſyem pod moczy,
kdyz przykazy ktere wyeczy
ſſluham ſſwym, chtye gy gmyty,
ynhed my ſſye muſſy zdyety;
a tomu rzku: dy tam,
gynym take ſſyem y tam,
tot ſſye ſſtanye po me woly.
Takez angely nykoly
neuczynye nez po woly,
czo ty, tworczye, gym przykazes;
neb twe panſſtwye gyeſſt ſſwyet wes.

Jeſus ad populum dicit.

Zayſſte ya wam to prawy,
czoz w ydowſſkych knyhat znagy:
takez ſſem nenalezl wyery,
podle cznoſſty geho ſſmyery,
yako pohana tohoto;
tot prawym wam proto,
ze mnozy przydy od wzchoda
ſſluneczko y zapada,
y budu otpoczywaty,
z bohem wyecznye przyebywaty,
kromye czaſſu bez konanye,
tu, kdez wyecznye kralowanye,
gehoz radoſſty any oko
any ſſrdczye any vcho
nykdy prawye nepoznalo,
acz ſſye pro to geſſt kdy yako;
chtye zwyedyety ty rozkoſſy,
blazye take kazde duſſy,

---

306. muſſy: v rkp. mane muſſy.
308. gynym: v rkp. gvmz gynym.
315. w ydowſſkych: v rkp. wzvdoſſ w ydowſſkych knyhat m. zydowſſkych knyhach.
320. przydy: za przydu.
321. ſſluneczko: snad za ſſluneczneho.
329. yako: m. yalo.
331. take kazde: v rkp. ka take kazde.
331-2. verš porušený.

ze przy take kdy duſſy
geſſt przy take byty chwale
v namocznyeſſyecho krale.
Ale zydowſſty ſſynowe
pro newyery negednake
od kraloſſtwye odluczyenye
wyecznye budu wywrzyeny,
tu kdez placz a ſſkrzecht zubowy,
bez chladnoſſty ohen nowy,
genz wzdy muczye bez myloſſty;
ſmrdute tam propaſſty,
tu kdez dna nedolety,
donyz budu w neby ſſwyety.

Johannes (m. Jeſus) centurioni dicit.

Gdy a uzyw ſſwe wyery,
neb gyz bezze wſſye ſſpery
wolas | podle ſſrdczye ſſweho, (2. sloupec)
naleznes gey gyz zdraweho.

Centurio dicit.

Gyz ſſye wyeru naplnylo,
czot nam pyſſmo geſſt ſſlybylo
Ot yaſſyaſſye cztneho,
proroka nematneho,
genz powyedal bez omyla:
ey przyde angeſſka ſſyla.
Gyz geſſt przyſſel nas ſſpaſſlyel,
wſſyech nemoznych vzdrawytel,
wſſye nemoczy,
komuz raczy, moz ſſpomoczy;
gemu bud na wyeky chwala
od nas hrzyeſſnych wzdy nemala.

---

334. čti naymocznyeyſſeho.
337. čti odluczyeny.
339. placz: v rkp. pi placz.
351. yaſſyaſſye: m. yſſayaſſye.
354. angeſſka: m. angelſka.
355. ſſpaſſlyel: m. ſſpaſytel.
357. verš neúplný.

Tunc centurioni occurrunt ſuum ſanatum puerum nunciantes.

Pane, racz daty kolacz,
przyeſſtanez twy gyz weſſtken placz,
zdrawot geſſt gyz dyetye gyſſte,
to ya toby prawy zwyeſſtye
wo tzzety tak hodynu,
w tom ſſye ſſ prawdu nycz nemynu.

Centurio dicit.

Gyſſtye, kdyz ſſe mnu geſſt mluwyl,
me dyettatko geſt vzdrawyl.

Tunc leproſus dicit medico remocius.

Pane, chczeſſly mye vzdrawyty,
malomoczeſſenſſtwye mozes mye zbawyty,
abych vmrzyel nebyl lydu,
ſſkrzye twu mocz toho zbudu.
Oczyſſtyz mye ty hrzyeſſneho,
bych tye chwalyl, tworczye ſſweho.

Jeſus dicit.

Bud zdraw yako kazdy zdrawy,
wſſak ſſyem przyſſel pro hrzyeſſne wy;
dyz przyed knyezy, buoha chwale,
nepronaſſyege nykdez dale,
a przyed knyezy ſſye vkaz tam
a ſſ ofyeru wendy w chram,
yakz przykazal geſſt moyzyes,
ty wzal, yakz rozumyes.

Et uadit ad templum.

Dyekugyt, buozye, twe myloſſty,
zes my teto ſſkarzyedoſſty
dneſſny den raczyl zbawyty
a mrzkoſſty mye ommyty;
ſſkrzye tweho wyeczneho ſſyna
ſſnatat bude naſſye wyna.

---

362. **twy**: m. twoy.
365. **tzzety**: m. trzety.
370. **malomoczeſſenſſtwye**: m. malomoczenſtwye.

Demum contractus cum aliis infirmis.

Yeſſu cryſſte, bozy ſſynu,
kaz, at mye gyz ſſtaroſſty mynu,
vczyn ſſe mnu myloſſt z boleſſtywym,
przyelys chromym y kulhawym,
poprzye my prweho zdrawye,
at o tobye zyde prawye;
ychoz ke drzyewy moczy,
komus raczys, mozyes ſſpomoczy;
opatrz k tomu gyne take,
geſſto lezye . . . .

---

389. cryſſte: v rkt. zkratkou xpe.
391. ſſe mnu: v rkp. ſ ſ w e m m ſſe mnu.
393. poprzye: m. poprzyey.
395. ychoz: snad za yəkož. — ke drzyewy: snad ke drzyewnye.

VII.

Tegernseeský zlomek.

(Tegerns.).

V dvorní knihovně Mnichovské našel r. 1879 J. Truhlář dvě dvoulistí papírová, která se původně nalézala na deskách latinského rukopisu darovaného r. 1497 klášteru Tegernseeskému. Podle jazyka a písma pocházejí tyto zlomky asi z polovice XV. st. a jsou nedbale přepsány z nějaké předlohy starší. Obsahují úryvky z hry ***na Boží tělo*** a na ***neděli květnou***. Vydal je J. Truhlář v Čas. Č. Musea 1892, str. 35.

Angelus ad Heliam veniens dicit ricmum. 1[a]

Wſtan, czlowyecze, ze ſpanye;
Wezrzyel geſt boh na twe lkanye.
Aby ſie nycz nemuczyl,
Any ſobye welmy teſknoſt cznyl,
Poſlal me boh k tobye;
Kazal my zgewyty w tey dobye,
Aby ſſel wſkuorzye,
Tu odpoczynul na horzie,
Tu wzal poſſylenye,
Napoy y nakrmenye.

Et videns ibi Helias panem et vas oley et dicat ricmum.

O welika bozye myloſty!
Komuz raczyſſ, mozeſſ ſpomocy.
Toho nykdy nezapomnyz,
Kdyz raczyſſ, tehedy zmyenyz.

---

4. cznyl: místo czynyl.
5. me: místo mye.
14. tehedy: místo tehdy.

Mye welmy fmutneho
A k tomu przyelyff laczneho,
Mye dywnye raczyls nakrmyty
A w mey mdlobye poffylyty.
Giz poydu fylnye y weffle
Kamz koly mye boh poffle.

(*Jefus.*)

Opiet prawym weff . . .
Czoz moczy otcze fweho wyem,
Ze my feflal na tento fwyet,
Dawage wffem take kwyet:
Kdoz bude w kterey w nuznofty
Prziebywaty neb w truchlofty,
Mne bude na pomocz zadaty
A w to pylnye vffylowaty,
Toho ya kazdeho
Poffylym y laczneho
Chlebem czela fweho,
Wyernye na krzyzy vmrleho.
Tyem nakrmem fyllen bude,
Radofty me nykdy neubude.

Item Jefus vocet Moyfen et dicat.

Moyzyffy, moy wyerny fluho,
Nemezkay przyeleff dluho,
Wywed moy lyd ftrafty, ‖
Neday gym myety vffafty, 1b
Mem otczom zwolenym
Y wffyem gynym mem.
Day gym vtyeffyenye teto chwyle,
At f tebu budu myle.
Ktoz tebe poffluſny budu,
Toho ya vtyeffym bez bludu.

---

19 weffle místo weffele.
21. Na konci vytroleno.
23. my: m. mye.
34. Radofty psáno Rad^{o}fty.
37. ftrafty: m. z ftrafty.

Moyſes veniens ad Jeſum dicit.

Pane bozye wſſyemohuczy,
Lyd twoy horuczy
Czaſto mne nepoſlucha,
A newyem, czym ſye zatucha.
Kdyz ya ot nych malo odgyedu,
Ynhed ſye gynak obeydu.
Protoz proſym twe myloſty
Y twe welyke plnoſty,
Racz my ſweho ſluchu vſlyſſyety,
Bych mohl tw mocz myety,
Zda te lyd twrdy,
ſwe myſſly welmy hrdy
Mne owſſyem poſſlechly twym kazanym.

(Jeſus) ad Moyſen d(icit).

Moyſeſſy, moy wyerny ſlucho,
Nezday ſye tobye dlucho,
Potray toho malo,
Zda by ſye ot nych lepe ſtalo,
Spomenuly na me dyenye,
Gyeſtot gym wyernye mynye.
Protoz dy tam k nym gyeſtye,
At ſoby nycz neſtyeſtye.

Moyſes tranſeat ad Judeos et dicat coregendo) eos.*

Boh my gye poſlal k wam
A kazal powyedyety wam,
Abyſte mne poſſluſſny byly,
A gynak toho neczynyly,
Nebt gyeſt wam myloſtywye welmye,

---

*) Coregendo psáno nezřetelně; písař napsal coregyndo a *y* opravil hned v *e*.

46. horuczy psáno nezřetelně.
49. odgyedu: m. odeydu.
53. my: m. mye. — ſluchu: místo ſluhu (srv. 58).
55. te = ten.
56. ſwe myſſly: m. w ſwe myſſly.
57. poſſlechly: snad m. poſſlechl by.
63. mynie: m. myni (1. osob.).
65. neſtyeſtye: m. neſſtyſtye.
65. ſoby: místo ſobye.
66. my: za mye.

Abyſte chwaly gyeho gmye,
Pakly wam bude potrzyebye gyeho,
Abyſte nemyely mezy ſobu zleho.

— — — — — — — — — — —

Kdy ſye hrzyechow nevchowame 2ª
A gyeho myloſty ſye kochame,
Tedy gye hotow nam to dawnye
Poprzyety nebeſkeho kralowanye
Gyenz ſme ſye tuto sebraly,
Abychom to na myſſ braly
A wyeczny zywot obdrzyzely.
A ſ tu myloſt kazdy waſſ
Pozehnay ſye kazdy z waſſ,
By nam to boh raczyl pomoczy,
Otcz, ſyn, ſwaty duch wſſyemohuczy.

Deinde procedant tres reges et primus videlicet Baltazar dicat pro omnibus.

Bohday myety dobry den, dyetatko myle,
Pyekne, kraſſne y vdyele!
Z dalekych ſyme wlaſty k tobye przyſly,
Neb ſme to dobrzye znamenaly
Skrzye hwyezdu ſwyetlu,
Welmy gaſſnu a vdyelu,
Ze ſty pan nade wſyemy pany
Y boh nade wſſye bohy nazwany.
Ty ſye raczyl ſ cyſte dywky narodyty,
A wſſyechen ſwyet wykupyty.
. . . myru a zlato
A k tomu y kadylo
Tue myloſty oſyrugyemy
A kralowſtwye w tu mocz wzdawamy,
Aby to raczyl myle przygyety

---

71. chwaly: za chwalyly.

74.—84. Bez pochyby konec výjevu pastýřského. — *74.* nevchowame: m. vchowame.

76. dawnye psáno nezřetelně; snad třeba opraviti: za to dawanye.

78. ſye : psáno ſy^e.

79. myſſ: m. myſſl.

81. Verš nějak porušený. — miloſt: v rkp. psáno miloſtı.

95. Počátek vytrolený.

98. w tu: m. w twu.

A nam naſſye hrzyechy odpuſtyty.
Protoz proſſyme twe myloſty
Y twe welyke welebnoſty,
Aby nam raczyl pozehnanye daty;
Neb ſye mamy gynu czyeſtu braty.

Jesus respondet — parvulus Jesus.

Kraly myly,
Z dalekych wlaſty przyſly,
S tych darow dyekugy wam,
A nebeſke kralowſtwy wam dam.
Protoz budez pozehnay
A wſſyeh hrzychow zbaweny.

Deinde vadant circum eccleſiam. Et sic eſt finis iſtius ludi etc.

Incipit ludus in die palmarum. Primo exeat Jeſus cum XII apoſtolis in proceſſione tranſeundo ad Jeruſalem cum ſacerdotibus cantantes „Collegerunt", et illi cantent litterati cum eis, qui ſciunt cantare. „Collegerunt pontifices et pharisei concilium et dicebant: Quid facimus, quia hic homo multa ſigna facit? Si dimittimus eum, ſic omnes credent in eum." Tunc cayphas cantat cum Anna et ſynagoga cum clamore: „Ne veniant romani et tollant noſtrum locum et gentem." Annas pontifex cantet cum clamore: „Unus autem ex ipſis Kayphas nomine, cum eſſet pontifex anni illius, prophetavit dicens" — et dicit rycmum: 2[b]

Raczte wſſyczkny malo pomlczyety,
Czo ya wam chczy nayprwe povyedyety,
Ze tento naſſ cztny byſkup Kayffaſſ,
Byeſſe vſtawen toho leta a ten czaſſ,
Geſt prorokowal gedno prorokowanye,
A to nam welmy zle nenye:
Ze lepe gyeſt gednomu czlowyeku ſnyty,
Nezly wſſemu ſwyetu za(hynuty).

Finito rycmo Cayphas incipiat tam groſſa voce demonſtrando ſuper Jesum furioſe digito et ſuper turbam: „Expedit vobis, ut unus moriatur homo pro populo et non tota gens pereat." Et dicit rykmum monſtrando digito ſuper Annam et deinde ſuper Jesum:

---

107. S tych: asi m. S tyech.
109. budez pozehnay: asi m. budtez pozehnany.

Czoz tento byſkup Annas, muz cztny,
Prawyl geſt o mem prorokovany,
To wſſeczko geſt prawdu prawyl,
Neb geyſt o tom dobrzye a gyſtye vyedyel,
Ze lepe geſt gednomu czlouyeku ſnyty
Nezly wſſemu zydowſtw zahynuty.

Deinde apoſtoli incipiant in tranſeundo et cantent: „Ab illo ergo die cogitauerunt interſicere eum dicentes: Ne ſor(te)". Temptator dicit ad Jeſum ducens eum ad montem.

VIII.

Klementinský sborník her velikonočních.

(Div. Klem.)

V kodexu knihovny Klementinské v Praze sig. XVII. E. 1 zachovány jsou tři hry velikonoční. Vedle nich jsou v kodexu ještě jiné kusy, z nichž možno vysvětliti dobu, kdy byl napsán. V letaniích na fol. 256 přichází totiž modlitba za krále Ludvíka, „ut regem nostrum nomine Ludovicum dominus conservet". Z toho plyne, že sepsání jeho stalo se v l. 1516—1526. Mimo to nalézá se v něm také „Responsorium Johannis Hus", což zase svědčí o původu husitském. Husitský ráz úpravy nápěvů v hrách dramatckých rovněž to potvrzuje.

Jak jsem se již v úvodě zmínil, možno z některých míst bezpečně usuzovati, že hry tam obsažené v některých částech zakládají se na předlohách starších. Svědčí o tom zřejmě některé zvláštnosti grammatické, podle nichž možno klásti původní složení předpokládaných předloh starších až do 2. polovice XIV. st. Ačkolv ráz jazykový i v partiích starších značně je změněn a stavu jazyka na poč. XVI. st. přizpůsoben, přece nejsou stopy starší fase jazykové zcela vyhlazeny. Jeví se to jmenovitě v rýmech.

1. osoba praes. tř. 3—5 má často v rýmech koncovku *i* místo pozdějšího *m*: dějí — uměji (*C* 103—4), pravi — krávy (*C* 128—9), leci — na pleci (*C* 132—3), králi — chvál (*C* 271—2, 279—80, 881—2), práci — ukráci (*C* 640—1), ostříhali — nechváli (*C* 770—1); mimo rým: chlubi (*C* 575).

Nepřehlasované *iu*, *iú* třeba předpokládati aspoň v těchto rýmech: majíce — nemohúce (*A* 156—7), lidé — orudie (*C* 317—8), v lidě — súdie (*C* 360—1).

Na *ó* nerozložené ukazují rýmy: mohu — buohu (*C* 319—20), buože — zboží (*A* 351—2), wskuoře — hoře (*C* 526—7), zhuoru — vzdoru (*C* 255—6), koli — vuoli (*C* 366—7, 542—3, 805—6), vóli — nikoli (*C* 323—4). O starší

10*

fasi jazykové svědčí dále rýmy: sebú — dobu (*C* 410—1), z hrobu — s tebú (*C* 738—9).

Hojné doklady na pravidelnou přehlásku *a* -*ě* a na nezúžené *ie*, jakož i četná imperfekta a aoristy podávají další svědectví, že skladatel vážil z předloh starších. Pozoruhodno je, že nejvíce archaistických tvarů vyskytuje se ve hře *C*, nejméně v *B*.

V kodexu nalézají se tyto skladby dramatické:

A. Třetí hra tří Marií.

B. Rozšířená hra tří Marií.

C. Hra o vzkříšení Páně.

Všecky tři vydal Hanuš v Oster-Spiele, str. 46 a d., ale neúplně a často chybně. Popis rukopisu viz tamtéž, str. 41—6. Srv. J. Truhlář, Katalog českých rukopisů c. k. veřejné a univ. knihovny Pražské. Praha 1906. č. 177.

V rukopisu užito hojných zkratků, z nichž hlavní jsou:

1. *ra*: p̃wa *B* 310, p̃wie *A* 227, p̃witi *B* 2, p̃wiechu *C* 631, p̃wdu *B* 326, misť = mistra *B* 59, t̃piti = trápiti *B* 48, zd̃wi = zdraví *B* 94, zp̃wuge *A* 57 a j.

2. *r*: vtw'd = utvrď *A* 406, zt'atili *A* 72, nayk'aſſi = najkrašší *C* 53.

3. *ro*: ꝓ = pro *A* 157.

4. *m*, *n*: mā *A* 199, 202, nā *A* 13, 46 a č., bychō *A* 30, powī *A* 63, w niē *A* 215, samȳ *A* 284, w ſtrziebrnē *C* 194, ženā *C* 191 a j.; kamē *A* 107, ſlūcze *A* 56, gēž *A* 57, proſtrāna *B* 16, pāny *C* 253 a j. — ge^{v} = jemu *A* 105, to^{v} *A* 133, gedn^{v} *A* 168, me^{v} *A* 252, ma^{e} = máme *A* 545, ſtara^{e} = staráme *B* 69, očži^{a} ſwy^{a} *B* 339, przeflicze^{i} *C* 797, o chra^{v} = o chrámu *B* 78, do^{v} = domu *B* 247, geruzale^{a} *B* 92 atd. — pa^{i} = paní *A* 3, ſy^{a} = syna *A* 90, ne^{i} = není *A* 253, wier^{e} = wierné *A* 406, nowi^{y} = nowiny *A* 497, že^{v} = ženu *C* 219, neſta^{v} = neſtanu *C* 314, obi^{v}li = obinuli *A* 424, a^{a} = ana *C* 181, hube^{a} = hubená *B* 308 atd. — vtieſſe^{i} = utěšení *A* 24, po kole^{i} *A* 36, zpiwa^{i} *B* 16, zname^{i} *B* 299 a j.

5. *ho*: me^{o} *A* 202, ſwe^{o} *A* 25, wſſe^{o} *A* 580, mno^{o} *A* 8, to^{o} *A* 45, ge^{o} *A* 68, ko^{o} *A* 124, nebeſke^{o} *A* 26, mile^{o} *A* 34, mrtwe^{o} *A* 100, boži^{o} *A* 90 atd.

6. Před koncovkou -*l*, -*la*, -*lo* pravidelně se vynechávají slabiky, jako *va*: boyo^{li} *A* 417, milo^{la} *A* 141, zpi^{li} *A* 90, lito^{lo} *B* 119, vkržižo^{li} *B* 198 a j.; *vi*: mlu^{l} *B* 73, pra^{l} *B* 78, vzdra^{l} *A* 254; *by*: ne^{l} *B* 196, ue^{li} *B* 197; *mě*: ne^{li} *B* 86; *pi*: podstu^{l} *A* 177, wyku^{l} *C* 725; *še*: fli^{li} *B* 85; *ti*: wra^{l} *C* 884; *ni*: neučži^{li} *B* 42 a j.

7. Před inf. -*ti* se rovněž často zkracuje: obraczo^{ti} *B* 8, przeby^{ti} *B* 341, zwie^{ti} = zvěděti *A* 277, po^{ti} = pověděti *A* 330, mlu^{ti} = mluviti *A* 383, zname^{ti} *B* 152, pra^{ti} = praviti *C* 408 atd.

8. Před-*t*: ži^{t} = život *A* 417, ra^{t} = radost *B* 108, mi^{t} = milost *A* 228, mi^{ti} = milosti *A* 240 a j.

9. V koncovce -*tel*: ſpaſy^{l} = spasitel *C* 907, vzdra^{le} = uzdravitele *A* 498 a j.

10. Před -*ní*: kralo^{nie} = kralovánie *C* 916, pozdra^{ni} = pozdravení *B* 201, zna^{ni} = znamení *B* 194 a j.

11. Jiné zkratky jsou: ſo^{e} = sobě *B* 66, podo^{ne} = podobné *B* 87; wyſwo^{dij} = vysvobodí *B* 67; buo^{a} = buoha *A* 560, buo^{v} = buohu *B* 43 a č.; poſlucha^{cz} = poslúchajíc *B* 55, ſpiwa^{cz} = zpívajíc *B* 333; chwa^{v} = chválu *A* 415; na^{bi} = na nebi *B* 313; k^{w} = krev *A* 291; k^{z} = když *A* 291 a č. kte^{k} = kterak *B* 84, ſmu^{ne} = smutné *A* 19; t^{e} = tvé *A* 406, tako^{e} = takové *B* 139, tõıyſſi = tovaryši *B* 201; blahoſla^{ne} = blahoslavené *A* 338; przipra^{ho} = připraveného *B* 319, newyge^{ch} = nevyjevich *C* 803; mlu^{te} = mluvíte *B* 202; cžlo^{k} = člověk *B* 215, 249 a p.

12. Z jednotlivých slov uvádím ještě: S^{te} = svaté *A* 22, S^{ch} = svatých *A* 39, S^{v} = svatú *A* 176, S^{o} = svatého *A* 598 a j.; trzi^{t} = třikrát *B* 141; zmr^{ch} = z mrtvých *A* 37 a č., $\widehat{gt}$ = jest *A* 20 a č., $\widehat{xps}$ = Krystus *A* 82 atd.

Písař rukopisu často psal nad *i* a *y* čárku (místy tečky), ale počínal si při tom zcela libovolně, tak že to pro kvantitu nemůže míti žádného významu. Proto jsem v přepise od toho upustil a místo čárky kladu pouze tečku.

A.

Incipit ordo trium perſonarum in die reſurectionis domini sepulcrum viſitancium. *) 135^{b}

*Et primo finito vltimo reſponſorio perſone egrediuntur de capella et canunt versum vltimum reſponſorii, illius ſcilicet: „Et walde" etc. cum „Gloria patri" repeticionem reſponſorii ſemper continente. Moxque poſt hoc chorus incipit antiphonam: „Maria Magdalena". Qua finita perſone procedunt verſus ſepulcrum cum antiſonis, que ſequuntur etc. Tunc primo***) *unus dicit rykmum:* ||

Panný! pani, poſtupaýte 136^{a}
A dale ſe rozſtupayte,
Neb ſe tudý magi trzij kraſne pani brati,
A gežiſſe ukrżzowaneho hledati.
Panný, pani ſe rozſtupag

*) Provozovací návody jsou psány červeně. Texty proloženým písmem vysázené jsou v rkp. opatřeny notami.

**) V rkp. *P'o*, což Hanuš vykládá jako „praeco". Pro takový název hlasatele není však jinde analogie.

A babky wżdy meſſkagi.
Procż wy babký meſſkate,
Zdali mnoho mazanczuow mate?
Pomohut ýa g.ch odneſti wam,
Nebudelit kde bliże, ale do ſſkolý k nam.

Dum tranſiſſet ſabatum Maria
mag(da)lena et maria || Jacobi 136b
et ſalome emerunt aromata.
Ut venientes vngerent Jeſum,
alleluia. Alleluia.

Omnes tres perſone canunt.

Et || valde mane vna ſabatorum 137a
veniunt ad monumentum orto iam ſole.
Gloria Patri et filio et spiritui
san || cto. 137b

Prima persona canit r͡c.

Omnipotens pater altiſſime,
Angelorum rector mitiſſime,
Quid faciemus nos miſerime?
Heu! Quantus est noſter dolor!

Hoſpodine vſſemahuczý,
Angelſky krali żaduczý,
Czo nam nebohym ſobie zditij, ||
Když tebe nemuożem mitij? 138a
Ach, kteraka naſſe nuze,
Nebudeli tebe nadluze.

Wſſemahuczý otcże prżenaywýſſi,
Ty angelský krali prżeżaduczý,
Czo vczinime my ſmutne zeny?
Auwech! Jaka geſt naſſe boleſt.*)

Secunda perſona canit ricmum. 138b

Amiſimus enim ſolacium,
Jeſum criſtum Marie filium,

*) V rukopise následuje ještě jednou recit. strofa: *Hoſpodine, wſſemahuczý* etc.

Ipſe erat noſtra redempcio.
Heu! Quantus eſt noſter dolor!

Stratili ſme naſſe vtie‖ſſeni, 139[a]
Jezu kryſta, ſwate marżi ſyna,
Neb on geſt byl naſſe vtieſſeni.
Auwech, yaka geſt naſſe boleſt!

Ztratili ſme miſtra ſweho,
Jezu Krýſta nebeſkeho,
Genž geſt trpiel za ný
Na ſwem tiele hrozne rany.

Persona dicit iſtum rykmum.

Angelus canit ant.

Sed eamus vngentum eme ‖ re, 139[b]
Cum quo bene poſſimus vngere
corpus domini ſacratum.

Ale poďme maſti kupowati,
Kteruz bychom mohli vlecżiti
Tielo pana przeſlawneho.

Leta Syon laudans. *) ‖

Poſpieſſmy maſti kupiti, 140[a]
Giz bychom mohli vlecżitij
Tielo naſſeho tworcze mileho,
Od żidu vmucżeneho.

Angelus canit apud ſepulcrum.

Leta Syon, laudans plaude,
renouata terra gaude,
agens deo gracias.

Iſtam antiphonam debet cantari Angelus apud ſepulcrum poſt „Sed eamus“.

Bud' weſelo wſſeczko lidſke pokoleni,
Wſtalt geſt Krýſtus z mrtwych nen'j,
Ten geſt pekla poboyowal
A otczuow ſwatych s ſebu duſſe poýal.

---

*) Zbytečně zde napsáno.

38. poboyowal: v rkp. Poboyol.

Prima perſona dicit rykmum.

Poſlechnieteż, ſeſtrý milee,
Kterake to zpiwani ſlýſſime etc. ||
Radoſt diwnu wyznawagicz, 140[b]
Że pan z mrtwych wſtal, tak prawicz.
Neb ya gdu, naprżed poſpiſſim
A toho giſtotu lepſſi zwim.

Prima perſona canit.

Heu, nobis internas mentes
Quanti pulsant gemitus
pro nostro consolatore,
Quo priuamur miſere,
Quem || crudeles Iudeorum 141[a]
morti dedit populus.

Avwech nam, mily Jeſu Krýſte,
Yaký ſmutek mame pro tie,
za naſſeho tieſſitele,
Gehož ſme my zbaweni bidne,
Gehoz lid kruty żi || dowſky 141[b]
na ſmrt wýdal ze zloſti.

Ach naſſe welika truchloſti,
Když tak przezaduczeho hoſti,
Spaſýtele ſme ztratili,
Gehož ſu żide vmucżili.

Angelus canit.

Veni deſiderate,
Veni criste amate,
Veni patris gloria,
Veni sanctorum corona. ||

Giż ſe ſlunce wykſtwieczuge, 142[a]
Neb ten, genż nebeſa zprawuge,
Neprżitele mocznie geſt porazýl,
A lidu wykupeni nawratil.

Tunc ſecunda perſona ad terciam.

Neſtýſſtt ſobie, ſeſtra mila,
Puozoſtati tuto ſama,

A ya k hrobu naprżed poſpiſſim,
Yake tamto ſpiwani ſlẏſſim,' tobie powim.

Prima perſona canit.

Iam percuſſo ceu paſtore
oues errant miſere,
Sic magiſtro diſcedente ||
turbantur diſcipuli. 142[b]
Atque nos abſente eo *)
dolor creſcit nimius**)

Kdẏż biteho yakżto paſtẏrże
owcze bludi hubene,
Tak my miſtra nemagicze.
Bo || leſt magi apoſſtole, 143[a]
ẏ nam geho nemagiczẏm
boleſt roſte prżiliſſna.

Appoſſtole miſtra ſweho
A my krale nebeſkeho
Ztratili ſme po hrżichu,
Protoź nam neni do ſmichu etc.
*Secunda perſona dicit.****)

Canit angelus circa ſepulcrum.

Qvis eſt Iſte, qui venit cum gloria,
Cum quo sanctorum || copia 143[b]
peragitat celi palacia.

Angelus dicit Rykmum.

Kto geſt tento moczny pan,
Genż ſe berze tak ſlawnie k nam,
Mage angeluow mnożſtwi za ſebu,
Neſucze wſſeczku ſlawu z ſebu?
Wſſeczkẏ wieczẏ gim poſtupagi,
Nebeſa ſe ſamẏ otwiragi.
A zda geſt toto kral naymocznieyſſi,
Geżiſs kryſtus nayduſtoẏnieyſſi,

*) V rkp. chybně: *oos.*
**) V rkp. chybně: *minimus.*
***) Vztahuje se na recitované verše předcházející.

63. Rymovalo se: pospíším — slyším; *tobě povim* jest pozdější dodatek.

Raczıż przıgıti naſſe prozbý k ſobie,
Kterež mý ditký wzdawame tobie,
Genžs oſydlo pekelni
Raczıl ſetržıti neni,
Wýwedſſı nas z nieho,
Okazugeſs czeſtu kralowſtwi ſweho,
Daý, býchme tie wždý w niem chwalili,
O wzkržıſſeni ſyna božıho piſen zpiwali. ||

Tercia perſona canit. 144[a]

Sed eamus et ad eius
properemus tumulum.
Si dileximus viuentem,
diligamus mortuum,
Et vngamus corpus eius
Oleo ſanctiſſimo. ||

Ale pod'me nemeſſkagicze, 144[b]
k hrobu ſe přžibližugicze.
Milowali ſme žıweho,
milujmež ý mrtweho,
a pomažme tiela geho
Olegem naýſwietieýſſım. ||

Poſpieſſme k hrobu miſtra ſweho, 145[a]
Na nas welmi laſkaweho,
Milowali ſme žiweho,
Milugmež take mrtweho,
A na to ſe pilnie ſnažme,
Geho tielo drahu maſti zmazme etc.

Omnes tres perſone canunt apud ſepulchrum.

Qvis reuoluet nobis ab hoſtio
lapidem, quem tegere ſanctum
cernimus ſepulchrum? ||

Prima perſona dicit Rykmum. 145[b]

Ach, kto nam ten kamen odložij,
Gimž geſt pržikrýt hrob božij,
Chczeme gemu to dati,
Czo na nas ſmi požadati.

Omnes tres perſone canunt apud ſepulcrum.

Kto odwali nam kamen ode dverżi hrobowych,
gimżto przikrýty ſwaty widime hrob buożij?

Angeli canunt in ſepulcro etc. 146[a]

Qvem queritis, o tremule mulieres,
In hoc tumulo plorantes?

Unus angelus dicit.

Cztne pani, koho wý zde hledate,
a procz ſe tak ſmutnie mate?

Angeli canunt.

Koho hledate, o truchliwe żený,
w tomto hrobie placżicze?

Perſone canunt apud ſepulcrum.

Jeſum Nazarenum crucifixum querimus. 146[b]

Geżiſſe nazaretſkeho vkrżizowaneho hledame.

Secunda perſona dicit.

My hledame miſtra ſweho.
Geż ſſe nazaretſkeho,
Genż geſt trpiel za ny
Na ſwem tiele hrozne raný,
Genż geſt w tomto hrobie polozen,
Tomu geſt dnes trzeti den.

Angeli.

Non est hic, quem queritis,
Sed cito euntes nunciate 147[a]
discipulis eius et petro,
Quia ſurexit Ieſus.

Nenit zde, gehož hledate,
Ale brzo gducze zwieſtuýtež to

vczedlnikuom geho y petrowi, ze geſt wſtal z mrt || wych pan Jeżiſs. 147[b]

Unus angelus dicit.

Koho wý pani hledate,
Toho giż w hrobie nemate,
Ale do gallılee ſe ptayte,
Petrowi a ginȳm vcżedlnıkuom wiedieti daȳte,
żet geſt pan geżiſs z mrtwych wſtal
A do gallılee ſe bral etc.

Iterum angeli canunt.

Venite et videte locum, vbi poſitus erat dominus, alleluia, aeva.

Prziſtupte a ohledaȳte miſto, ktezto polożen || byl pan naſſ, aeua, aeua. 148[a]

Unus angelus dicit.

Podte, miſto ohledaȳte,
A tomu lepe uwierżte,
kdeż tıelo ſwate leżelo,
Genż geſt w nowie z mrtwych wſtalo.

Tunc tercia perſona dicit.

Wȳ, ſeſtrżıcżky, domuow dieta,
A ȳa zde budu bditi aż do ſwieta,
S prawu wieru hledagiczȳ
A ſwȳm ſrdczem ſtazugıczȳ,
Zdali bȳch geho kde optala,
Gehoż ſem drżiwe mılowala.
Buowȳzehnay, mile pani,
Mniet giż nebude do ſpani,
Muſymt ſe tam hned brati,
Kde bȳch ho mohla optati.

Due perſone vadunt cantantes et tercia tacet. ||

Pan Jeżıſs naſſe wȳkupeni, 148[b]
raczil pro krżeſtianſke ſpaſeni
dati ſe na krżiżi trudıti,
chtie nas tudȳ obżıwiti.

Tiet pržemohla miloſtiwoſt,
bý neſl naſſe prohržiſſeni, ||
gſa buoh racźils býti człowiek, 149a
wtielil ſy ſe w poſledni wiek.

Wſſak boleſtne ptani tebe
ſtýſkagi pržiliſ ſobie,
maſti drahe magicze
a w hrob pro kamen nemohucze.

Gezu krý || ſte ſpaſyteli, 149b
wſſech hržiſſnych wýkupiteli,
genžs nas ſwu krwi wykupil,
kdýž przehorzku ſmrt podstupil.

Na kržiži pro nas vmirage,
hržichy naſſe obmýwage,
račžiz ſe nam v || kazati 150a
a nas ſmutne vtieſſiti.

Chwala otczý buohu ý ſynu,
milemu duchu ſwatemu,
wſſe gednomu hoſpodinu,
na wieký požehnanemu.

Jeſu noſtra redem || pcio, 150b
amor et desiderium,
deus, creator omnium,
homo in fine temporum.

Qve te vicit clementia,
ut feres nostra crimina,
crudeli*) mortem paciens, ||
vt nos a morte tolleres. 151a

Gezu naſſe vtieſſeni,
Tys pro kržeſtianſke ſpaſeni
dal ſe na kržiži truditi,
chtie nas tudý obžiwiti.

Secunda perſona dicit Rykmum.

Gezu kryſte wýkupiteli,
Wſſech hržiſſných ſpaſyteli,

*) crudeli m. crudelem.

Genżs nas ſwu swatu krwi wykupil, ||
Kdýżs vkrutnu ſmrt pro nas podstupil, 151[b]
Na krżiżi vmirage,
Naſſe hrżichý obmýwage,
Raczíż ſe nam vkazati
A nas ſmutne vtieſſiti.

Due perſone canunt euntes.

Ad monumentum venimus gementes,
angelos domini ſedentes vidimus
et dicentes, Quia ſurexit Jeſus.

Prima perſona dicit Rykmum. 152[a]

V hrobu ſme býli placżicze,
Naſſeho miſtra hledagicze,
Angelý ſme ſedicze widieli,
A tij ſu nam tak powidieli,
Że geżiſs z mrtwych wſtal
A to wam powiedieti kazal.

U hrobu byli ſme placżicze a kwilicze,
angeli bożie ſedicze widieli ſme
a rzkucze, ze geſt wſtal z mrtwych
pan Jeżiſs.

Tercia perſona canit. ||

Pro buoh raczte poſtupati, 152[b]
Raczte mi tam ſmutne żenie vkazati,
kte bych mohla ſweho miſtra nalezti,
Genż geſt ſpaſytel nazwaný,
na ſwem tiele trpiel geſt hrozne raný,
za nas za wſſeczky hrżiſſne krzeſtianý. ||
Avwech zli żide a newierni, 153[a]
zahubili ſu mi miſtra neni,
komuoz ſe mam ſmutna vtieſſiti?
Pycż mie kwitij ý korżeni,
pycż mie trawa, lilium, wſſe ſtworżeni,
kterez ýa mam pro meho ſpaſytele nýni. ||
Pycż mie ſkale, wody ý morze, 153[b]
ý wſſeczko ſtworzeni meho horze,
Kterez ýa mam pro tie, milý buoże.

---

185. powidieli za powiedieli.

Maria dicit Rykmum.

Ach bieda mnie, ſmutne ženie,
Nemagicz nižadneho vtieſſeni!
Ztratila ſem miſtra ſweho,
Gezu krýſta nebeſkeho,
Genž geſt byl vtiecha ma,
A ya geho hržiſſnicze hubena,
Czo mi geſt ſobie zditij,
Newieduczý ſe kam diti.

Maria canit antiphonam. ||

Cvm veniſem vngere mortuum, 154a
monumentum inveni vacuum.
Heu, neſcio recte diſcernere,
vbi poſſim magiſtrum querere.

Kdýž ſem || pržiſſla lecziti mrtweho, 154b
nadjidech hrob a w niem nižadneho.
Auwech nemohu prawie zwiedieti,
kte bých mohla geho miſtra nalezti.

Maria dicit antiphonam.

Ach, pržehržiſſne mnie ženie,
Pro mých hržichuow zaſluženi.
W morži neni toliko piſka,
Jako duſſe ma hržichy tiežka. ||
O milý naſs tworcže drahý, 155a
Racž mi odpustiti me winý!

Tunc ortulanus canit.

Mulier, quid ploras, quem queris?

Cztna ženo, czo tak rano hledaſs,
A procž ſe tak ſmutnie maſs?

Maria.

Domine, ſi tu ſuſtuliſti
eum, dicito michi aut vbi
poſuiſti eum ut ego || eum tollam. 155b

Maria dicit.

Cztny mużi, racż mi powiedieti,
Acż muożeſs prawie zwiedieti,
Zda mi twa miloſt geho ſchowala,
Powiez, kde bých ýa geho optala.

Ortulanus ad eam dicit.

Powiez, zeno, czo tak rano hledaſs
A procż ſe tak ſmutnie maſs?
Potkagili tie żide,
A neb gini zli lide,
Vcżini tobie mnoho zleho,
Budeſs pýkati potom toho.

Maria ad eum etc.

A tý, milý zahradnicże,
A zdali newiſs mne welicze tużicze,
Pro meho mileho ſpaſitele
Geſt mi horże welike czele.

Ortulanus dicit.

Żeno, radimt prżi miloſti,
Zapomen wſſi żaloſti,
Chowaý ſweho hoſpodina, ||
Gezu kryſta swate marżi ſyna. 156[a]
A protoż nahle berż mi ſe ſ oczi prýcż,
Nebt zlamu o hlawu tento rýcż,
A netlacż mi po czýbuli,
At nedam rýczem porebuli,
A nechaý ſe mnu toho mluweni,
Nebt mi do toho nicz neni,
At ya ſwe dilo prżedcze dielam,
A ſwym ditkam chleba dobýwam.

Maria canit antiphonam.

Dolor creſcit, tremunt precordia
de magiſtri abſencia,
Qui ſana || uit me plenam viciis, 156[b]
pulſis a me ſeptem demoniis.

Boleſt roſte ſrdcý memu na utrobie
když giż neni miſtra meho w hrobie,

Genż mie vzdrawil a mne wſech
hržichuow || zbawil, 157[a]
A ſedm diabluow ode mne zapudil. Evovae.

Gezu kryſte, ſtworziteli zadny,
Zezrżi na nas pro twe rany,
Genżs mne hrżiſſnu vzdrawil
A ſedm ďabluow ode mnie zapudil.
Raczìz mi ſe vkazati
A ſmutku meho vkratiti,
At me wſſeczký żaloſti
Obrati ſe v welike radosti.

Iterum maria canit.

En lapis vere || depoſitus, 157[b]
qui fuerat in ſignum poſitus.
Munierant locum militibus,
locus vacat eis abſentibus.

Ay ten kamen, genż geſt na hrobie położen,
ten || geſt diwnie daleko odlozen, 158[a]
Gehoż rýtirżi ſylnie ſtrżeżichu,
awſſak geho oſtrżiczý nemohucze.

O muog milý ſpaſýteli,
Me duſſe vzdrawiteli,
Tobiet ſe tieſſi ma ſyla,
Nebt ſem ya ſmutna żena býla.
O hoſpodine wſſemahuczý,
Vſlyſs mie hrżiſſnu hrżiſſniczý,
Raczìſs mi ſwuoy obliczey vkazati
A mie mých hrzichuow zbawiti.

Maria canit Antifonam etc. ||

Kdýż ſem przeſ czelu nocz chodila, 158[b]
ſ placżem ptagicz miſtra ſweho,
kterehoż duſſe ma milowala.
Kdýż mieli żide ſwatek,
w ten weliký patek,
Okazali mocz,
trapicz prżiliſs krýſta prżes czelu nocz,

267. nemohucze: rým ukazuje na starší nemožechu.
281.—2. verše porušené.

ſwiedky ſa || leſſne naň zgednali, 159[a]
przed ſamym biſkupem rwali, bilij
a na twarz geho plwali.
Pilatowi kazali mrſkati,
potom s lotrý vkrżizovati.
Po ſmrti nemiel pokoge ten pan,
Ano mu od longina býl kopim bok proklan, 159[b]
teprw nam miloſt przìſſla,
kdyż krew ſ wodu z boku wyſſla.
Ktoz nema plakati,
ſe mnu hrżiſſnu krýſta pana hledati,
An każdý ſ nim muże na wieký kralowati.
Na angelſku rżecż ſem nicz nedbala,
gedno abych || nalezla toho, 160[a]
kterehoz duſſe ma milowala.

Maria dicit Rykmum.

Proſym pro buoh vkażte mi ſpiſſe,
At naydu kryſta geżiſſe,
A zdali wý geho wite,
Nastogte, procż mi geho nepowite.
Chtiela bých ſe tam brati ſama,
Atbych nalézla ſweho pana.
Dotud budu hledati,
Aż mi ſe ſmutku vkrati,
Mamt na ſrdczy weliku żaloſt,
Pane Jeżiſſi, obrat mi gi w radoſt.

Maria canit.

Heu redemcio || Iſrael, 160[b]
Vt qui mortem non timuit.

Avwech, kto by ſe toho nadal,
bý ſe on ſmrti nebal.

Heu redemcio Iſrael,
Vt qui pati voluit.

Avwech ktoby ſe toho na || dal, 161[a]
bý on za ny trpieti chtiel etc.

---

284. bilij zbytečné.

Heu redemcio Iſrael,
Vt qui mortem ſuſtinuit paciens.

Avwech kto by ſe toho nadal,
bẏ ſe on ſmrti nedal pokornie.

Ach naſtoyte horże meho,
Welikeho, nemaleho,
Nebt newidim miſtra ſweho,
Vtieſſeni ſrdcze meho etc. ||
A zdali wy geho wite, 161[b]
Naſtoyte, procz mi geho nepowite,
Chtiela bych ſe tam̄ brati,
Bych wiediela geho, kte ptati,
Chtiela bẏch den y nocz gitij,
Nechticz giſti ani pitij,
Bych mohla geho dogitij.
Ach, ma welika nuze,
Bude-li toho nadluze,
Budu den ẏ nocz plakati,
Az ſe meho ziwota vkratij.

Maria!

Rabi!

Maria!

Rabi! ||

Maria! 162[a]

Rabi, quod dicitur magiſter.

Jeſus dicit Rykmum.

Maria, racz ſlyſſeti!

Maria ad eum.

Mily miſtrże, racż powiedieti.

Jeſus canit Antiphonam.

Prima quidem ſufragi || a, 162[b]
ſola tulit carnalia
exibendo comunia
ſuper nature munia.

Maria, wiez to zawierne,
Ziet me geſt tielo giż tielo tak ſlawne,
Geſſto przed ſmrti bylo trpieliwe,
y take wſſi krzehkoſti plne.

Sancte deus!

Bud tobie chwala, tworcże ſwatý,
Genż ſý wykupil lid hrżichem gaty.

Jeſus canit.

Hec priori diſi || milis, 163[a]
hec est incoruptibilis,
quidum fuit paſſibilis,
iam non erit ſolubilis.

Maria, wiez to za czelo,
Żet gež ſſowo blahoſlawene tielo
Nebude wicze nedostatku trpieti,
A tot magi wſſiczkni zawierne miti

Sancte fortis!

Swaty buože, moczny, ſylny,
Hrżichuow na wieky neomylny.

Jesus canit.

Ergo noli || me tangere, 163[b]
nec vltra velis plangere,
gallileam vt eant dic,
Et me viuentem videant.

Jesus canit.

Protož, marýa, nerod ſe geho dotýkati,
Ani ſobie wicze ſtyſkati,
Ale appoſſtolum daý wiedieti,
Żet chcze na nebe kotczý wſtupiti.

Maria canit.

Sancte et inmortalis deus,
miſerere nobis! ||

Maria, nerod ſe wicz mutiti, 164[a]
Neb chczy na nebe wſtupiti,
Tu budeſs miti wiecznu radoſt,
Nepotka tie zadna zaloſt.

Illum rykmum debet Jheſus dicere.

Dimiſſa ſunt ei peccata multa,
Quoniam dilexit multum.

Illum rykmum debet Maria dicere etc.

Żiwý, nawieky ſwatý buože,
Tý ſy chudych rayſke zbožij,
Wſſech ſmutnych vtieſſeni
A nemocných vzdraweni. ||

Gracias agimus tibi 164[b]
propter magnam gloriam tuam.

Diekugit, buože, twe miloſti,
Żes mie zbawil wſſi žaloſti,
Chczýt ſe tebe wždýczky bati
A ſwych ſe hržichuow katij.
Gižt odpuſſtieni beru od tebe,
Żet nechczý wiecze hniewati tebe.

Jeſus dicit Rykmum.

Nerod wicze plakati,
Giž ſe twug ſmutek vkrati.
Oblehčžiž giž ſwe vtrobie,
Ont geſt, genž mluwi k tobie,
Gežiſs kryſtus vkržizowaný,
Genž geſt miel welike raný,
Y geho bok take proklany
Za wſſeczký hržiſſne kržeſtianý. ||
Kdýž ſy geho toliko plakala, 165[a]
A miloſtiwie ſe na nieho ptala,
Hledagicz geho tak mnoho,
Nebudet žel tobie toho,
Když ſe tobie vkazal,
Giž tie ſmutku rozwazal;
Přžiſſlo wſſe twe vtieſſeni,
Když geho widiſs z mrtwych wſtani.

Kazugit, bý powiediela,
Ze ſy geho żiwu widiela,
A ktot mie chti żiwu widieti,
Każ gim do gallilee giti,
Tut ſe gim chcze vkazati
A ge ſmutne vtieſſiti.
Nebudet ſ tebu wicze mluwiti,
Neb chcze na nebe k otczy wſtupiti.

Tunc Jeſus vadit ad capellam cantans.

Aſcendo ad patrem meum et
patrem veſtrum 165[b]
deum meum et deum veſtrum aeva.

Vere vidi dominum viuentem
nec dimiſit me pedes tangere.
Appoſtolos oportet credere,
quod ad patrem velit aſcendere. 166[a]

Zagiſtet ſem widiela buoha żiwa,
An mi ſe geſt nedal noh ſwych dotknuti.
Apoſſtole muſý uwierziti,
żet chcze k otczy na nebe wſtupiti.

Maria dicit Rykmum.

Widielat ſem tworcze ſweho,
Od ziduow vmuczeneho,
Ten geſt wczele z mrtwych wſtal ||
A ſwym powiedieti kazal. 166[b]
A ktoż chtij ziweho widieti,
Kazal gim po sobie prżigiti,
Neb chcze potom na nebe wſtupiti,
Człowieczenſtwij nabożenſtwij neſa
Aby wotczy vkazal rany,
Genż gest trpiel za wſſeczky za ny.

Maria canit.

Vere vidi dominum meum,
redimentem acriter omnem
hominem reum.

---

396. człowieczenſtwij nabożenſtwij neſa: místo człowieczenſtwij na bożſtwi neſa, srv. IV. 156.

Et exultauit ſpiritus meus, 167[a]
Quia viſitauit nos verus deus.
Miſerere, miſerere, miſerere.
Alpha et o dictus vere,
qui ſurexiſti a mortuis,
da ſalutem Bohemis tuis, aeua.

Widielat ſem giž pana ſweho, 167[b]
an ſlibil potieſſiti každeho
zarmuczeneho.
A zradowala ſe duſſe w mem tiele,
neb ſem nalezla sweho ſpaſytele.
Smilug ſe giž krýſte pane, neb to wime,
že twa rzecž oſtrzeýſſi nežli mecž.
Genž ſtal z mrtwych, odpuſt 168[a]
nam hrzichý,
vtwrd w prawdie twe wſſeczký
wierne czechy, alleluia, aeua.

Maria dicit rykmum.

Ktera duſſe widij pana krýſta,
Tat geſt giž od zleho giſta.
Žadny toho nemuož wyprawiti.
Czo christus raczil ſwym pržiprawiti.
Kdo chcze w geho pržikazani ſtati,
Tomu zawazal ſe ſameho ſe wſſim dati.
Kriſte pane, genžs wſtal dnes z hrobu,
Pržimiž nas k ſobie w tuto dobu.

Maria canit.

Victime paſcali lau‖des 168[b]
immolent cristiani.
Agnus redemit oues, criſtus innocens
patri reconciliauit peccatores.
Mors et vita duelle conflixerunt
mirando,
dux vite mortuus regnat viuus.

Petrus cum Iohanne canunt etc.

Dic nobis maria, quid vidiſti in via? 169

Maria.

Sepulcrum criſti viuentis et gloriam
vidi reſurgentis.

Petrus cum ſocio „Powiez nam“.

Maria canit.

Angelicos teſtes, ſudarium et veſtes,
ſurrexitcriſſus ſpes mea, precedet ſuos
in galli leam. 169b

Obieti welikonoczni chwalu
obietugte krżeſtıaný.
Beranek ſa newinny kryſtus
wykupil owcze,
ſmirżil geſt s otczem ſwym nas
lidi hrżiſſne.
Smrt a żiwot, to dwoge boýowali,
prżediwnie wywoda ‖ żiwota żiw 170a
kraluge.

Petrus cum Iohanne canunt.

Powiez nam, maria, czos na czeſtie
widiela?

Maria canit.

Hrob prazný kryſta żiweho,
widiela ſem y oſlawu geho.
Ty ſwiedký angelý, rucho, w niemz
obinuli,
wſtalt geſt criſtus, me duoſani, 170b
tamt was przedeyde do galilee.

Petrus cum Iohanne canunt.

Powiez nam, maria mila,
Wſſaks v hrobu nini býla,
Giżli krýſtus z mrtwych wſtal,
Tak ýakż ſa ziw rozprawiwal.
Czos widiela, racż prawiti
A nas ſmutne vtieſſiti,
Obweſel nas ſmutne lidij,
Neb ſe nam nedobrze klidij.

Maria dicit Rykmum.

Petrže, Jene, to ẏa. prawim wama,
Żet ſem v hrobu byla ſama,
Angelẏ ſem widiela ſedicze,
A tij ke mn'e takto mluwicze,
Że geżiſs kryſtus wſſemahuczẏ kral,
Ten geſt giſtie z mrtwẏch wſtal,
A tak wam powiedieti kazal,
Kto ho chtij ziwa widieti, ||
Kazal gim do gallilee przigitij, 171[a]
Tam ſe gim chcze vkazati
A ge ſmutne vtieſſitij etc.

Tunc vadunt cantantes.

Praw, maria, giſtie, czos widiela
na czeſtie?

Maria canit.

Hrob krẏſta żiweho pana,
czeſt take chwalu z mrtwych wſtaleho.
Ty ſwiedkẏ angelẏ, rucho, w niemz
obinuli;
wſtalt || geſt kryſtus me dufani, 171[b]
tamt ſwe przedeẏde do gallilee.

Appostoli etc.

Powiez, maria, czos widiela,
na krżiż kryſtuow kdyż patrżila?

Maria canit.

Vidiela ſem geżiſſe vbiczowaneho,
a na krziżi pozdwiżeneho,
od rukow hrżiſſnych zidow. 172[a]

Appoſtoli.

Powiez, maria, czos wicze widiela?

Maria etc.

Hlawu trnim korunowanu
a twarż welmi ſlinami zaplwanu
y take welmi zſynalu.

Appoſtoli canunt etc.

Powiez, maria, czos wicze ‖ widiela, 172b
na kržiž kryſtow kdyz patržila?

Maria canit.

Widiela ſem, že otczý ſwemu
poruczžil ſe geſt
A ſkloniw hlawu dolow trnim korunowanu
wypuſtil geſt duſſi.

Appoſtoli canunt.

Powiez, maria, czos geſſtie ‖ wicz 173a
widiela?

Maria canit.

Bok kopim oſtrym prokłaný, rucze ý nohý
geho oſtrymi hrzebiký probodene.

Apoſtoli canunt.

Powiez, maria, czos vczžinila,
kdyz gežiſſe mileho ztratila?

Maria canit.

Ma ‖ rygi placžiczy ſem pochopila 173b
a do domu ſem gij vwedla.
Potom ſem na zemi vpadla,
A pannie ſyna plakati ſem pomohla.

Apoſtoli canunt etc.

Powiez, maria, czos potom vczžinila?

(*Maria canit.*)

Potom ſem ‖ drahych maſti nakupila 174a
a na uſwitie k hrobu ſem pržiſſla
nenalezſſi, gehož ſem milowala,
placze ſobie dwakrat wicze ſem
pržiczžinila.

Apoſtoli canunt.

Maria, nerod plakati,
ale racž || nam powiedieti. 174b

Maria canit.

Powim wam nowinu giſtu
o panu Jezu krýſtu,
o mem milem ſpaſyteli,
wſſech hržiſſnych wykupiteli.
Giſtie ſkrze mnoha duowodna znameni
widielat ſem kryſto || wo z mrtwych 175a
wſtani.

Thomas dicit rykmum ad Mariam etc.

Ale czo tu, maria bageſs,
Takli ſe ſwych hržichuow kageſs,
mezy lidmi tuto chodicz,
Nicz gineho než ſmich plodiſs.
Prawiſs, ze Geziſs z mrtwych wſtal
A tobie ſe widieti dal.

Maria ad eum.

O thomaſſi newierziczy,
O gežiſſowi pochybugiczy,
Prawimt tobie to ſmiele,
Žet ſem widiela ſweho ſpaſytele,
Y wſſech hržiſſnych vzdrawitele.
A odpuſtil geſt mi me winý
A rozkazal mi powiediti tyto nowiny,
Abýſſte do galilee poſpiſſili
A tieleſnie gey widieli.

Tomas dicit.

Mlcžte ržeczi neozdobne,
Ani k prawdie podobne,
Wſſak to geſt prawa leſt,
Ani podobne geſt, ||
By kto mohl z mrtwych wſtati 175b
A po ſmrti widieti ſe dati.
Neb kryſtus byl tak welmi ztryznowan,

Że człowieku není ten fmyfl dan,
By mohl muky wffecky wyprawiti,
ktereż on pro nas raczil fnefti.
Protoz berz fe niekam domu klidu
A neczin fwu rżeczij rozb oge w lidu.

„Prawdut“ Iohannes canit.

Prawdat geft, petrze, czo geft k nam maria mluwila,
Neb fme toho giż fama oczitie widiela,
Żet w hrobie zadneho neni,
Wezmiemeż toto proftieradlo na znameni,
Budem ginym lidem prawiti
A to, czo fme widieli, mluwiti,
Żet geft to koneczńie kryftus naplnil,
Czo geft mezy nami w fwietie mluwil,
Podmez a nechtieymeż tu dele ftati,
At nas żide w fwe rucze nepochwati.

Cernitis, o focii, ‖ ecce 176[a]
lintiamina et fudarium,
Et corpus non eft inuentum in fepulcro.

Petrus dicit.

Wizte a znamenayte,
Proftieradlo ohledaýte,
Gimżto tielo geho fwate
Od żiduow na krżiżi rozpate
Bylo geft obaleno,
To w hrobie neni nalezeno.

Tomas clamans ad eos dicit.

I czo wý tu ryczite,
Swu myflí nadarmo toczite,
Wffak mie na to nezwedete ‖
Ani k tomu prżiwedete, 176[b]
Bých ya tomu vwierżil,
Lecz bych fwu ruku w geho bok wlożil,
A prsty sw w g lo rany,
Genz fu gemu od żiduow vdielany,
Teprw bych tomu mohl vwierzitij,
Kdyż bych ho mohl opatrzitij.

513. klidu: snad m. w klidu.

Petrus ad eum.

Thomaffi, bylo f nami byti,
Chtiellis o tom zwiedieti,
Myt fme s Janem v hrobu byli,
Żadneho fme tam newidieli,
Ted znameni toho proftiradlo mame,
Czo my tobie neni prawime . . .
Marygi na czeftie fme widieli,
Te fme fe take tazali,
Aby nam powiediela,
Czo geft chodicz widiela.
Y prawila nam geho żiwu widieti
A ginym wffem appofftolom kazala powiedieti.

Tomas ad eos.

Dofti geft wiecz nepodobna,
Że ma was fwefti żena hubena, ||
A neb chodczowe tito dwa, 177a
Geffto fu howada prawa,
Chodij po fwietie, kde by czo mieli,
A lidij o ftatek prżiprawowali,
neb kdyz gim dafs kragicz chleba,
Chczeffli, dij, że buoha na nebi neni trżeba.

Tunc Jefus in apparatu nobiliori veniens stabit in medio corum:

Pax vobis, ego fum, alleluia.
Nolite timere alleua, aeua.
Aeua, pax vobis, ego fum,
al|| leua, nolite timere, aeua, aeua. 177b

Ihesus dicit.

Pokoy wam, nerodte fe bati,
A giż w wirze pewnie trwati,
Bylt geft geżifs miftr wafs,
Genż geft vkrżizowan pro was,
Protoż nerodte fe giz domniwati
Ani w fwa frdcze myffleni brati,
Bycht byl blud a neb obluda yaka,
Każdy z was me kofti ohmaka,
Kterychż nemuoż miti duch żadny,

541. newidieli: v rkp. newidiedi.

Neb geſt wſſech koſti prazdny.
Zwlaſſtie tý tomaſſi, jenž daleko ſtogiſs,
A pro newieru ſe mne bogiſs,
Prżiſtup blize a prżibiehni,
A ſwu ruku w muog bok ſtiehni.
Prſtý ſwe w hrzebowe rany wlož
a ſwu newieru odlož! ||

Tunc apprehendens manum thome canit. 178[a]

Mitte manum tuam, aeua,
in locum clauorum, aeua.

Wizýž, thomaſſi, bok geho ý rucze obie,
kterež geſt dal proklati ſobie,
Protož wpuſtiž ruku ſwu w bok geho,
Vz·žiſs, že tie buoh ſtworženi wſſeho,
Y nerod wicz býti w newierže,
Ale ſtalý buď w geho wirže.

Thomas canit.

Dominus meus et deus meus, alleluia.

Thomas dicit. 178[b]

Ont geſt pan a buoh ſwieta wſſeho,
Ya nehodný ſluha geho.
Wierżim, ze geſt mocznie z mrtwych wſtal,
A wſſem wierným Swu Swatu miloſt dal.
Raczíž, proſým, ý mnie miloſt dati,
Neb ſe giž chczý ſwých hržichuow kati.

Tunc Jesus canit.

Qvia vidiſti me, thoma, credidiſti.
Beati, qui non viderunt et crediderunt.
aeua.

Thomaſſi, žes widiel bok y rucze geho,
wierżiſs, że buoh ſtworzeni wſſeho.
Prawim tobie, že ſu tij blahoſlaweni, ||
Acz koli newidieli ſu geho vmuczeni, 179[a]
Ale ze prawie wieducz wierži tomu,
Wſſecký ty pogme do ſweho domu.
Ale yat nyni na maly czas odeydu od was,

A potom zafe nawfftiwim was,
A budu odyaty zamutkowe frdcze waffeho,
Když budete miti feflani ducha Swateho.

B.

Ludus pasce ffoeliciter incipit. Ante omnes barbatus vadit et dicit rykmum sequentem etc.

Slyfs a nachýl každý vcha fweho,
Czo ya wam budu prawiti noweho.
Vftal fem bieže z daleka,
Neb mi toho byla potržeba welika,
Abých wam pofelftwi zdiel,
A czo fe tuto ma ditij, powiedıel.
To ya nýni chczy rad vcžiniti,
Acž w fmich toho nebudete obraczowati,
Neb nicz nebude takoweho
Ani czo k fmichu podobneho.
Wffak nayprw zamutek appofftolfký,
Potom radofti hlas andielfky
Bude fe tuto pamatowati, ||
Vmuczeni y z mrtwych wftani kryftowo zpominati. 179b
Protož dielayte gim mifta proftranna,
a geft gim czefta proftranna zpiwani,
Nechagicze wffech ffeptuow na ftranie,
Pofluchayte flowa kazdeho pilnie.

At primum XI Apoftoli canentes Refponforium de capella exeunt, demum ad locum paratum venientes.

Q v e r u n t f i n e q u e r e l a
a n t e d o m i n u m e t a b
i n u i c e m, n o n f u n t f e p a r a || t i. 180a
C a l i c e m d o m i n i
B i b e r i n t e t a m i c i d e i f a c t i f u n t.
T r a d i d e r u n t c o r p o r a f u a p r o p t e r d e u m
a d f u p l i c i a, i d e o c o r o || n a n t u r 180b
e t a c c i p i u n t p a l m a m.
C a l i c e m d o.

---

16. místo: k zpiwani proftranna.

Iohannes primus rykmum dicit.

Poſſlyſſte mie, bratrži milij, malo,
Neb newime, kterak ſe nam ſtalo,
Chodime ted yako owcze bludicze.
Nad ſebu paſtyrže nemagicze.
Tak nas weliky ſtrach obklíčil,
Ze zadný z nas tak ſmielý nebyl
Stati tu, kdež miſtra naſſeho gimali.
A vbiteho na krziž rozpali.
Jat ſem ſe nemohl zdržeti,
Muſyl ſem z ſebe plaſſtie pozbyti,
Pro ſtrach židowſky vtikage,
pomoczý zadne nečžakage.

Petrus.

Yat ſem byl wyſſel za nim do ſynie,
Klel ſem ſe ſtrachem hubene ženie ||
Prawie, že ſem ho newidiel, 181ᵃ
Ani kdy czlowieka znal.
Newimt ý geſſtie czo ſobie vdielati,
Nebt mie ſtrach nemuož pozuſtati.

Andreas.

Diwalt ſem ſe ya wam zdaleka,
Kterak na was bazen býla welika,
Wida to neſmielt ſem tam gití,
Hlediel ſem, kde bych ſe mohl ſkryti,
Atbý mie zide newidieli
a mnie nietczo zleho neučžinili.
Bylt ſem w ſtrachu buohu ſe modlicz,
Tiežku žaloſt na ſrdczy magicz.

Iacobus maior.

Pomnim, když ſme býli w zahradie ſpolu,
Že ſme mieli ſtaroſt nemalu,
Geli ſme ſe geho rzečži rozgimati,
Z toho ſen weliký počžal nas trapiti.
Jak ſme hržmot zberzni vſlýſſali,
Rychle z rozkazani miſtra nahoru ſme ſe schopili,

26. na krziž: v rkp. nakrzil.

Bogicze ſe hluka židowſkeho,
Byl kazdy zpřipravil biehu žiwota ſweho.

Thomas. ||

Neraczte, bratrži mili, tak welmi kržiczeti, 181[b]
Neb nemuožeme wſſeho zwiedieti.
Muožet niekdo poſluchagicz tu ſtati
A židom wiedieti dati.
Strach, bý ý nas nezgimali,
Yak ſu ſe welmi rozlitili,
Neb poniewadž ani miſtra nam nenechali,
neyſut tak hlupi, bý ſe y o nas nepokuſyli.

Thadeus.

Mamt ya geſſtie w tom wiru ſylnu
A nadiegi welmi pewnu,
Žet nam raczij zaſe pomoczý,
Pomniegicz na geho drahe rzeczi.
Nebo prawil, že mnohe zamutký budem miti,
Na tomto ſwietie ſobie ſtýſkati,
W tom pak gednoho každeho wýſwobodij,
Když ſwým Swatym okem na nas pohledij.

Bartolomeus.

Diwna wiecz, ſami ſe o ſebe ſtarame
A na ſweho miſtra nicz newzpominame,
Kterake on miel muky welike
A trpiel na tiele boleſ i wſſelike,
Chtie to, czo nam z piſma mluwil, naplniti,
A kterak nas vczil na ſobie vkazati,
Dobrowolnie ſe wydal na || vmuczeni 182[a]
Pro naſſich otczuow prohržiſſeni.

Iacobus minor.

Wite, když nayprw obžalowan byl,
Tu geſt miſtrum židowſkým o chramu prawil,
že geý ruku zborži
A trzeti den vſtanowi.
Taký ý o ýonaſſowi w podobenſtwi prawil,
Kterak on trži dni w rybie byl,
Znamenage o ſobie, kterak ma w hrobie býtij
A trzetij den z nieho mocznie wygiti.

62. V rkp. verš 63 napsán před 62, což jako chyba označeno +.

Mnohe ſme ẏ gine rzeczi ſliſſeli,
Na kterež ſme giž strachem nicz nemieli.
Pak budeli ſe wam za podobne zdati,
Muožeme zde toho wſſeho poczekati.

Philipus.

Poczekaẏme, bratrži milij,
A modlme ſe buohu každu chwil',
Neodchazeymež od tohoto miſta,
Neb tie nam neni zaroſtla do geruſalema czeſta.

Matias.

Welmi dobrže tito bratrži prawi,
Chczemelẏ mẏ byti prži ſwem zdrawi,
Budme zde czekagicze
A prziliſs kržiklawie nemluwicze,
Neb ſtrach, kdẏ bẏ žide zwiedieli, ||
S tohoto miſta aby nas nepropudili. 182[b]
Poſluchaẏme racže ſedicz pilnie,
Ne zda nam pržide (?) nowinẏ gine.

Simon.

Y czož toho meſſkate
A ſtrachem ſobie pokoge nedate,
Vludiz ſe každy na ſwa miſta,
Neb geſt to nowina giſta,
Zet nas kryſtus neraczi opuſtiti
Ani na nas czo zleho dopustiti.
Neb yak po mraczn u yaſno bẏwa,
Tak po zamutku wſſeliky radeſt miwa.
Vpokoytež ſe a poſluchaẏte pilnie,
Vhlidate, že nam pržidu nowinẏ gine.

Tunc primum more suo perſone vadunt cantantes. Et cum in loco fuerint, Vnus Barbatus fulcitus ad morem medici cuiusdam) venit dicens in obuiam etc.* — —

Czo wẏ tu, pani, dielate
A lidem ſpati nedate? ||
Powiezte mi ſwu potrzebu, 183[a]
Iat was chczẏ opatržiti w tu dobu.

*) V rkp. ad mõ medicine iugam.

Prima perſona dicit.

Mılý mużı, nebud tobıe do toho,
Neb mý mame zamutku mnoho
Pro naſſeho miſtra draheho,
Na krż·żı ohawnie rozpateho.
Ale racże powiez, kde býchom kupilij
A drahych maſti optali.

Iterum Barbatus.

Mila brachu, na maſti ſe ptaſs,
V mne gich w moſſnie doſti maſs.
Iat ſe w ſwietıe tak obıram
A żiwnoſtı ſobıe tim dobywam
A ſem miſtr onaký,
Geſſto rownie nemam pod oblaký.
Mamt maſti takowe.
Zdrawým lıdem przihodné,
Komużt nicz neſſkodij,
Każdehot ýa chczý vzdrawiti.

Secunda perſona dicit. ||

Milý mużı, racz ſe ſ nami ſmluwiti, 183[b]
Myt tobie chczeme radij zaplatıti;
Budelit czo ſluſſneho,
Nepobıehneme czenu tweho.

Barbatus dicit.

Wezmıeteż tito maſti za ſto hrżiwen,
Ażt gich dobudu z moſſny wen,
Dobroty gegıch nechczy chwaliti,
Neb penıezy by gich nemohl wyważıti,
A ſut takowe moczý:
Kdy bý kdo naytwrdiegi ſpal w noczy,
Drżıwe než ho trzıkrat puſſku w hlawu vderżıſs,
z naýtwrdſſiho ſna każdeho probudıſs.

Tercia perſona gratificat.

Diekugemt, mılý mużı, welıcze,
Giż odeydeme od tebe tużicze,
Abychom to tıelo zmazali,
kterżız newıerni żide vkrżızowali.

---

146. kterżız: místo kterež.

Demum progrediuntur ſuas canentes antiſonas uſque ad locum Monumenti. Et in redeundo due perſone canunt „Ad monumentum“. ||
Finito rykmo tunc Symon inquit etc. 184[a]

Slyſſte a naklonte vcha ſweho,
A pozorugte ſlowa každeho!
Prawi onýno zený, že v hrobu býly
A angely ſedicze widiely,
Tij gim weli ginde kryſta ptati,
Czo geſt toto, muozete znamenati.

Thomas ſibi respondet.

Sſymone, na rzecž zenſku ſe nicz nedaý,
Ani po nich poſtupay,
Chtielitbý nas wýmluwiti
A odſud ruzno wyluditi,
Aby nas po gednom zbirali,
Zberucz vkrutnie zmordowali.

Andreas.

Milý bratrze, nebud tobie do toho,
Necht ýa wždý zwim, czo geſt toho;
Pugdu a pohledim, czo geſt tam,
Ale newim, brzoli ſe nawratim k wam.

Et in capellam it, post hec 3a persona canit „Pro buoh racžte poſtupati“. |
Et agunt, vt conſueuerunt, uſque victime paschali Et cum „Mors 184[b]
et vita“ ſiniet. Paulolum reſurgens (Johannes) dicit.

Nadarmot tamto lide nehlucžij,
Wſſak ſem ya z was naýmladſſi,
Mohut ya tam dogiti
A vpržimu prawdu zwiedieti.
Budelit pak czo giſteho,
Nezameſſkamt ýa toho,
Bych ý wam nepowiediel,
Czo bych o miſtru naſſem zwiediel.

Petrus ad Iohannem etc.

Milý yene, necht ýa pugdu ſ tebu,
Wezma ſwuoy klicz s ſebu.
Zwime, proćz ta žena tak weſele zpiwa,
A yaku ona toho radoſt ma.

Zdali geſt koho na czeſtie widiela,
Budem gi proſyti, aby nam powiediela.

Et ſurgentes vadunt ad eam canentes „Dic nobis maria". Post quod
autem ſinient ſingula, vt modus est. Maria in capellam reuertitur. At illi
ad monu||mentum gradiuntur et accipientes lintiamina canunt. „Cer- 185a
nitis, o ſocii" et venientes ad locum appostolorum dicit Iohannes rykmum:

Wizte a znamenaýte
Prostíeradlo ohledayte etc.

Quo ſinito peregrini duo in emaus veniunt, quos Iheſus habitu eorum veſtitus a longe ſequitur eos auſcultando. Tunc primus, cui nomen Cleophas, dicit.

Wýſli, towarýſſi, że mame do emaus giti
A tu noczleh ſwuy mame miti.
Slunczet ſe k zapadu blizij
A oblaczý ſe duoluow niżi.
Kraczey ſſpiſſe ſwyma nohama,
Nebt geſt mile welika od geruzalema.

Alter peregrinus.

Nepoſpichaý, mily, tak welmi,
Ale rozmluwayma rzeczi ſwymi,
A zda ſe nam czeſta vkrati
A dobra mýſl ſe nam nawrati.
Neb ſe geſt diwna wiecz prżihodila, ||
Kteraż geſſtie od wiecżnoſti nebyla, 185b
Aby ſluncze ſe zatmielo
A pro czlowieka ſwu kraſu potratilo.
Nepochybugit, że syn bożi biſſe,
Poniewadż prżi ſmrti takowe znameni cziniſſe.

Iterum Cleophas.

Wiez, towarýſſi, żet geſt weliky prorok byl,
Gemużto żadny w ſwietie rowen nebyl,
K tomu nizadne winy k niemu nemieli
A tak ohawnie geho vkrżiżowali.
Wſſeczko znamenitie geho ſtworzeni litowalo,
I po ſmrti geho ſkalni kameni ſe pukalo.

Tunc Jeſus a longe eos ſequens canit antiphonam:

Qvi ſunt hij ſermones, que confertis ad inuicem,
ambulantes || et eſtis tristes aeua. 186a

Finito ea accedit ad eos et dicit rykmum etc.

Pržimiete ode mne, towaryſſi, pozdraweni,
A proſým, powiezte, o cžem mluwite nyni.
Smutni gſte a ſmutite ſe,
Proſym pržimiete mne take mezý ſe,
At ya ſ wami putugi
A zamutku waſſeho take polıtugi.

Tunc alter peregrinus ait.

Mily, wſſak y tý putugeſs od geruzalema,
Y zda ſy newıdıel oczıma ſwyma,
Czo gſe geſt ſtalo
Nebo neni ſrdcze, aby toho nelıtowalo.

Jeſus dicit.

Czo geſt, proſym, tak noweho,
Powiezte, at ya politugi toho.

Cleophas dicit.

Ẏ ba o gežıſſi nazaretſkem, ||
O tom proroku welıkem, 186[b]
Kterýžto czlowiek znamenitý biſſe,
Božſkym rzeczem lidij vcžıſſe,
Kterak ſu ho židowſka knižata potupili
A na ſmrt hroznu odſudilı.
Nam z myſlı to nemuže wýgıti,
Než ze by on miel yſrael wykupitij
A nad to dnes trzeti den geſt otmu,
Yak ſu tý wieczý vcžinili gemu,
Ted pak z naſſıch nıektere žený
Prawılý nam diwne nowıný,
Žebý przed ſlunczem v hrobu býly,
Nenaležſſe tıela andıely dwa wıdielý.
A když prawilý geho žiwu byti,
Z naſſıch niekteržı to chtıcze zwiedieti,
K hrobu rýchle ſu odeſſli
A tak, yak prawily žený, nalezli.

Tunc Jeſus canit etc. ||

O s t u l t i e t t a r d i c o r d e a d c r e d e n d u m 187[a]
i n o m n e s (?), Q̮ u e l o c u t i ſ u n t p r o p h e t e̮
a e u a a e u a.

Dicit rykmum.

O blazni ſrdcze zpozdileho,
Y zda ſte od prorokuow neſlichali toho,
Kterak kryſtus muſyl trpieti
A tak do ſwe ſlawý przigiti.
Poczna od moyżiſſe až do proroka poſledniho,
Chtiel bých wam wyprawiti piſma mnoho,
Ale że geſſtie mam daleko giti
A na teto czeſtie ſ wami ſe rozlucżiti. ||

Alter peregrinus.

Naſs milý, zuoſtan ſ nami, proſyme tebe, 187[b]
Bychom pak mieli zaplatiti od tebe;
Nebo ſe k wecżeru blizi
A ſwietloſt k mracżnoſti ſe níži,
Puoydem racże do wonohono domu
A pogime, czo budeme miti k tomu.

Vadunt ad diuerſorium et Cleophas dicit . . . Tunc exponunt panes et Jeſus dicit ad eum:

Poday ſem toho chleba ſam,
At ya geho wam pożehnam.

Poſtquam refregerit panem, iterum dicit Jeſus.

Wezmieteż a poſýlniete ſe,
A ya ſe muſym nawratiti zaſe.

Et e ueſtigio ab eis diſcedit ipſisque appaerientes (?) ſuos occellos dicit prius Cleophas:

Giſtie ten czlowiek krýſtus byl geſt, 188[a]
Wſſak nam zuotcżi zmizel geſt.
Hned geſt to naſſe ſrdcze cżilo
A z rżecżi geho w nas zapaleno bylo,
Kdyż geſt nam na czeſtie piſma wýprawowal
A gegich rozum otwiral.
Poſpieſſmeż hned tehdy z te hodiny
A powime g:ným tý nowiný.

Et huic alter ſibi reſpondit.

Diż naprżed, wſſak vmiſs czeſtu,
A praw każdemu nowinu giſtu,
Że ſme widieli z mrtwych wſtaleho,
Jezu kryſta vkrżiżowaneho.

Et tunc vadunt ad appoſtolos canentes „Surexit enim ſicut dixit . . .“ uſque finem et finita ſtantes coram eos dicit Cleophas. 188[b]

Slyſſteż, bratrżi milij, a budte weſeli,
My ſme kryſta neni widieli.
Tent geſt ſ nami od Jeruzalema putowal
A wuſobie putnika ſe wokazal.
Kdẏż ſme naẏprwe geho widieli,
Poznati ſme hned ho nemohli,
Aż y chleb naſs lamal
A tak teprw ſe nam poznati dal.

Tunc Tomas venit et inclamat iſtos dicens.

Czo wẏ ſobie zde poczinate,
Że tak weſele wolate,
Brzo ſte żaloſti zapomnieli
A czinite ſobie, yako byſſte gi nikda nemieli.
Date ſobie mluwiti rżeczi neſluſſne
A k pravdie welmi nepodobne.
Byt bẏlo, wſſakt bẏcht ſlyſſel,
A chodicz po czeſtie nietczo widiel. ||

Iterum Cleophas. 189[a]

Milẏ prżiteli, mluwiſſ, ẏak ſe tobie zda,
A neni tobie tiech rżeczi trzeba.
Ted oba żiwa ſtogime
A tu nowinu take tobie prawime,
Żet ſme mẏ ho żiwa widieli
A na czeſtie ſ nim putowali.
Zda mi ſe, że nam muzeſſ wierziti
a wo geho z mrtwych wſtani nepochybowati.

Tomas.

A czo wẏ to mluwite,
A nadarmo rżeczi trudite,
Wſſak wy mne na to nezwedete
Ani k tomu prżiwedete.
At bych ẏa mohl wierżiti,
Byt won miel z mrtwych wſtati,
Lecż bẏ geho vhledal ranẏ

291. by: za bych.

A ſwe prſtý wložil w geho bok proklaný,
Teprw bých tomu vwieržil,
Že by on muoý prawy buoh byl. ||

Petrus ad eum. 189[b]

Tomaſſi, bylo s nami na miſtie býti,
Chtiellis o tom zwiedieti.
Mýt ſme s Janem v hrobu byli,
Žadneho ſme tam newidieli.
Ted znameni toho proſtieradlo mame,
Czo mý tobie neni prawime.
Marygi ſme na czeſtie potkali,
Te ſme ſe take tazali,
Abý nam powiediela,
Czo geſt chodicz widiela;
Y prawila nam geho žiwa widieti
A ginỳm wſſem tak kazala powiedieti.

Thomas.

Doſti wiecz nepodobna,
Zie ma ſweſti was žena hubena,
A neb chodczowe tito dwa,
Geſſto ſu howada prawa.
Chodi po ſwietie, kde bý czo mieli, ||
Neb kdýž gim daſs kragicz chleba, 190[a]
Chczeſſli, diegit, že buoha na nebi neni tržeba.

Tunc Jeſus in apparatu nobiliori veniens ſtabit in medio eorum et cantat pax vobis etc.

P a x v o b i s e g o ſ u m a e v a,
n o l i t e t i m e r e a e v a a e etc.

Iterum in occurſum duo angeli venientes ad Ieſum canunt:
„Quis eſt iſte qui venit de edon"
et finitio dicunt versus:

Witaý, buože wſſemahuczy,
Witaý krali pržežaduczý.
Tobie w czeſtu wychazýme,
Kterehožto mý cziſtu myſli cztime. 190[b]
Račžiž giti s nami do pržibytku ſweho,
Od wiečžnoſti wiernỳm pržipraweneho,
Gehožto očžekawa wſſecka ržiſſe nebeſka
A diwi ſe czela mocz andielſka,

---

321. czela: v rkp. wola.

Rzka, kto geſt to, genž ſe berze z rage zemſkeho
A geſt przepaſane rucho geho,
Sa nade wſſeczky lidij naýkraſſi
Mezý angelý naýduſtoýnieýſſi,
Mluwi prawdu o pokogi
A diwne wieczý w zemi ſtrogi.
Patržte, ýak geſt kſtwuczý rucho geho,
Gimz od hržichuow očžiſtil czlowieka každeho,
kdýž račžil ſwu ſwatu krew wýliti
A tudý nebeſku branu otewržiti.
Protož podiž ſ nami, nerač meſſkati,
Neb mý tebe ſpiwagicz nepržeſtaneme chwaliti.

*Et tunc capientes eum per manus ducunt canentes „Switiezil“ *) uſque ad capellam.* ||

Tunc conſurgens minor Jacobus dicit. 191[a]

Giž tomu, bratrži, wierzimie
A za prawe wieczý držime,
Že geſt kryſtus z mrtwých wſtal
A wſſeczký zamutký naſſe odýal.
Pugdem a wratime ſe do yeruzalema,
A budem prawiti, czo ſme widieli oczima ſwyma,
Židowſkeho ſe ſtrachu nebudem bati,
Dokudž w chramu budem przebýwati,
Tut dočžekame wietčži radoſti,
Ažt nas buoh nawſſtiwi ſwu miloſti.
Protož wſtante a nemluwte wicze,
Ale podme Te deum laudamus zpiwagicze.

Finis.

C.

Incipit ludus De reſurrectione domini. Et primo sermo etc. rykmicus. ||

Zawýtaý duom w tyto chalupy, 191[b]
Ažt z niekoho poprſſi chlupy,
Tak dobrže z kmetuow yako z bab,
Newrt ſe tuto vher ani ſſwab.
Poſlyſſtez me rzečži nýni,
Wſſiczkni pani, panny ý wy pani,

*) V rkp. *switiel*.

Rżecż, kteruż wam prawiti budu,
Prawie beze wſſeho bludu,
Genż ſte przıſſli k hodu dneſſnimu,
Ke czti, chwale nebeſkemu.

Gız poſtupayte na ſtrany,
A neuhonite czepami rany;
Paklı kto neuſtupi,
Damt mu wżdy, żet zupı.
Sluſſıt wam mudru bẏti,
Acż nechczete biti bẏti.

Nahle mieẏte to na pamıeti,
Starżı, mladij ẏ wy dieti, ||
Nebt mẏ chczeme zde hru miti, 192[a]
Acż nam chczete toho przıti,
O kryſtowu z mrtwych wſtani
Y o geho oſlaweni.

Doſtıt ſme giż ſmutnu bẏli,
Ctyrżıdczeti ſe dni poſtılı,
Geducz kyſelo y huby,
Mohlıt ſu nam wyhniti zubẏ,
Zapigegicz lithomierżiczkym piwem,
Genż wzdẏ ſmrdi bahnem y dymem.

Budmeż gıż weſeli zaſe,
Snieducz plecze a k tomu praſe.

Prżimiete rzecz, acżt geſt gıſta,
Neb negiſta nema miſta.

Pakli ſe ta rzecz nelibi komu,
Berż ſe od nas k ſwemu domu,
At ẏa mu nedam na wary,
Zet pobiehne ẏako z darẏ, ||
At neuhonie porebule, 192[b]
Bud kucżal neb ſekule.
Y ſluſſiet giż s czeſtẏ giti
A nam prżıneſti pitij.

Nahle ſtuogte tuto krotcze
Yako przed wlkem owcze.
Czos tẏ na mie wocżi wytrzeſſtil,
Snad ſem tebe geſſtie czepy nepleſſtil?

Giz ukratim te rżecżi,
Neb cżıgı mazancze w peczẏ,
Budiż konecz nẏni tomu,
Bud lıbo nebo zel komu!

Et primo precurſor exeat. Deinde Lucipher ad ſeruos dicat rykmum.

Mogi towaryſſi milij,
Yak ſme ſe zle doczinili,
Że nemame ſtawu ſweho
Na nebeſých veſeleho. ||
Yat ſem byl andiel naykraſſi, 193[a]
A giż ſem diabel naýſſkaredieyſſi,
Kdyż ſme zbaweni radoſti,
Pomſtiemeż ſe giż ſwe żaloſti
Bieżteż rucże na wſſe ſtraný,
Mezý żidý ý pohaný,
Mezý paný y ſedlaký,
Neż nechodte mezý żaky,
Yak ſe wberu w naſſi rżiſſi.
Wſſichnut nam rodinu ſpiſſi.
Berżte piſſcze, bubeniký,
Hudcze, hracże, lupeżniký,
Kraýczi, ſſewcze ý kożiſſniký
Y newierne lichewniky,
Berzte baby czarodieýne,
Do pekla geſt gim giti hodne.
Czo ſe wam giných namiete,
Tý wſſeczky prziede mne neſte. ||
Ktoż mi gich naýwicz dobude, 193[b]
Ten muog wierný ſluha bude.

Ssathan dicat.

Miſtrże luczýperże, mniet diegi ſſathan,
Ya poletim ſem y tam,
Y poradim lidem na to,
Aby milowali wicze neżli buoha zlato,
A panim, abý ſe liczili kraſnie
A ſtrogili ſe wiehlaſnie.
Týt ya giż ýako w pekle mam,
Kdyż raczíſs, tedýt gi dam.

Lucyper ad eum.

Tý mi ſe, ſſathane, dobrże hodiſs,
Kdýż mi ty chytroſti plodiſs,
Tie chczý ſwym purkrabim miti
A chczyt nade wſſeczky prziti.

---

70. neſte: asi za mcziete (mcěte).

Tunc wrbata.

Mıſtrzie, znaẏ mie wrbatu ſweho, ||
Na rżemeſle wẏborneho, 194[a]
Vmimt chytroſti tiſẏcze
Anebo ſnad geſſtie wıcze;
Neẏradiegit wrażdu plodim
A k czyzolozſſtwu ge przıwodim.
Tot ya vdıelam ſwu moczẏ,
Żet ſe ſtane wrażda w noczy.

Tunc belzebub.

Miſtrzie, mniet diegi belzezubub,
Wyraźen mi przedni zub,
Geſſto mie bilẏ babẏ kamenim,
A ẏa mezẏ nimi ſedıe bzdım,
Protoż gich ſe naẏwicz lekam,
Kdyż od nıch znameni mam,
Vcżim ge cżarẏ lecżiti
A z trlicze mleko dogiti.
Tot ya dowedu ſwu chlubu,
Żet wſſeczkẏ babẏ w pekle budu. ||

Tunc aſtaroch. 194[b]

Mıſtrze, mniet aſtaroch diegi,
A take nietczo vmiegi,
Budelit ſe toho chtieti,
Budeſſ przed ſebu trżi baby mieti.
Gedna geſt hodna ſwodnicze
A druha manka rozwodnıcze,
Trżeti zawrżena cżarodieynicze,
Tẏt ẏa giż w ſwe moczy mam,
Kdyż racżıſs, tehdẏ ge dam.

Lucyper ad omnes.

Bieżteż, cżinte, czo wam ſluſſıe,
Noſte prżede mne hrżiſſne duſſie
Skocże kazdẏ na ſwu ſtranu,
Prżimcżiż duſſı yako wranu.

---

87. vmimt: v rkp. vnímít.

Fiat ſilencium et ſtatim currant inter homines demones et portant aliquos ad infernum.

Ssathan portat animam. ||

Ted ẏa, miſtrże, k tobie teku 195[a]
A duſſi na pleczy wleku,
Raczíż gi ſam otazati,
Muſyt na ſe żalowati.

Luciper ad animam.

Nuże, duſſe hubena,
Mużlis byla cżilili żena,
Prawiż neni ſwa diela,
Czos na onom ſwietie dielala.

Anima molendinatoris.

Ya ſem bẏla mlynarżowa duſſe,
Vcżinila ſem z miecha y z loktuſſe
Mierżiczy malo
A neczkami, czo mi ſe zdalo.
A geſſtie wicze na ſe prawi,
Miel ſem ſwinie ẏ take krawy,
Dawala ſem gim lidſkeho ſladu,
Protoż giż mam w pekle wadu. ||

Belzebub portat animam. 195[b]

Ted ya, miſtrże, k tobie leczy,
Neſa hrziſſnu duſſi na pleczy,
Gednakt powi ſama ſwa dila,
Czot geſt gich na ſwietie zdiela.

Anima pincerni.

Ya ſem byl na onom ſwietie ſſeńkerż,
Dawal ſem malo piwa za haleŕz,
Kdẏż ſu przíſſli sedlaczy s zenami,
Dalt ſem gim s kwaſniczemi.
Radat ſem przícżitala
A k tomu ſe wierowala,
A kdyż ſu przíſſli żaczy,
Kazalit ſu ſobie z plne dati.

126. Verš neúplný.

Na tom ſem boha hniewala,
Ze ſem to kdẏ czinila,
Protož muſym w mukach byti,
Toho mi giž nelze zbyti. ||

Luciper ad animam. 196a

Toli geſt ten ſſenkerž,
Geſſto dawal malo piwa za halerž;
Protož muſſyſſ ſem pod me kržidlo,
V wiečne pekelne bydlo.

Aſtaroch portat animam.

Ted geſt, miſtrže, hržiſſna duſſe,
Czinilat geſt, czot gi neſluſſi;
Czož geſt ſmiela vcžiniti,
Tobiet muſy powiedieti.

Anima sutoris.

Yat ſem byla ſſewczowa duſſe,
Sſilat ſem zle vſſiti za dwa groſſe,
A k tomu ſem zle krpala,
Yako bẏch nebozezem wrtala.
Když ſem miela vſſiti koninu,
Tehdẏ ſem vſſila owcžinu,
Pro to me zle dielani ||
Muſym za to do pekla nyni. 196b

Tunc Luciper ad eam.

Toli ten ſſwecz biſſe,
Geſſto zle boty dielaſſe,
Kaži gey cžertom drati,
A budem geho kuži natahowati.

Demon portat animam.

Miſtrže, przineſl ſem pekarze,
Duoſtogent geſt pekelneho horže.

Anima piſtoris.

Ya ſem byla pekarzowa duſſe,
Wierna ſem yako kuſſe,

Beruczy laczyno obile,
Tyto nynieyſſi chwile,
Malet ſem preczliký pekla,
Protoż muſym s cżertem do pekla.

Luczyper ad eam.

Toli geſt ten pekarż, ‖
Tak geſt wierny yako oharż, 197[a]
Geſſto male preczliky pekl,
Buodaý ſe we pekle ſtekl.

Demon portat animam.

Ted opiet duſſi neſu,
Popadl ſem gi, ana bieżi k leſu,
Protoż, miſtrże, naloż s ni ſam,
Tedt ya gi tobie w rucze dam.

Anima lapkonis.

Ya bych lapka plne zloſti,
Bralat ſem bez miloſti,
Pycżuge gich obile,
Nenechalat ſem te chwile,
Bych negel na brani w noczy,
Vſage w ſwe panſke moczy,
Nebylot wiecżiho dracże,
Pobrach żenam y rubaſſe.
Když ſem doſehl poſtele, ‖
Nezuſtawil ſem ni kudele, 197[b]
Chodie w ſtrzibrnem paſſe
Czinie ſobie kaderżawe wlaſſý.
Protoz muſym do pekla giti,
Toho mi nelze zbyti.

Luciper ad eam.

Toli ge ten lapka plný zloſti,
Pohram ſ nim bez miloſti,
Rucże ſ ňim do pekelne ſſkoly,
At mu nalem w rzit ſmoly.

---

184. plne: za plny, srv. 198.
185. znělo asi: brach sedlákóm bez milosti.

Wrbata clamat ſuper Sathanam.

Sſatane, mily towarziſſi,
Slyſſal ſem w krczmie weliku rżiſſi,
Ani ſe chti opilczẏ biti,
A dwiemat geſt zabitu byti,
Skocżicż rucże, brachu, tam
A przineſ ty duſſe k nam.

Satan ad eum. ||

Y ktes ſe tak dluho babil, 198a
Żes toho dawno neprawil,
Bẏlo tobie wzeti bradu
A pocżiti mezẏ nimi ſwadu.
Kdẏż by ſe pocżala boſti,
Mohlo bẏ tim twe ſrdcze roſti.

Wrbata ad eum.

Mįegich, towaryſſi, gine cżiniti,
Chtie dwa manżeli ſpolu rozlucżiti,
A kdyż nemożech przıludıti,
Muſych babie ſtrzewi kupiti,
A onat ge y hned ſwadi,
Że ten mucż ſwu żenu zabi.
Ted tu babu mam,
Miſtru lucyperowi gi dam,

Luciper ad eum.

Toli ge, wrbato, ta baba,
Ana pruhata gedem yako żaba, ||
Zdala ſe vſty ſwata, 198b
Ano doſti na nie naſſeho kata.
Giżli ſtanu twe chẏtroſti,
Zlamemẏ w tobie w pekle koſti.
Powieſs gednak ſama na ſe,
Czims na ſwietie obirala ſe.

Rebeka respondet.

Ya ſem tak zla baba,
Horſſi než had ani żaba,

Czo mi ſweſti nebo rozweſti,
Yako mi geſt prowaz ſpleſti;
Neb ſem welika czarodieynicze,
Proto ſem diablowa ſwodnicze.
Trlıczy ſem miſto krawý dogila
A ſ hwiezdami na rozhrani lıtala,
Lidij ſem czarowati vczıla
A ge ſ prawe czeſtý ſwodila.
Protož giž muſym do pekla, ||
Lecž bý mi ſe miloſt ſtala, 199[a]
Žet ſem wam cžertom pomahala,
Deržte mnu neb nederzte,
Wſſak wzdý wicz vmim než wy cžertie,
Neb to chczy vcžiniti ſwu chlubu,
Z'et wſſeczký babý w pekle budu.

Et ſſtatim ſiat sylencium.

Deinde Pilatus procedat cum militibus et cantet: „Ingreſſus pilatus" uſque ad locum deputatum. Deinde centurio ad populum dicit.

Poſluchayte, chudij ý bohati,
Nebt ma na to kazdy dbati,
Abý každý se vkazal
A ſwe wſſeczky ſkutky rozwazal
Przed krale y pılatowym dworem
I pržed Kayphaſſowým comendorem.
Protož ſlyſſte, panny, panij y wý pani, ||
Genž ſte zde buohem pozwani, 199[b]
Raczte powſtati zhuoru,
Nemagicz toho na wzdoru,
Bý mohl proſtrannu czeſtu mıti,
Cztný kral ſwu woli zdieti,
Muzete ho radi cztıti,
Genž geſt racžıl k wam pržıgıti,
Kral pılat tak duſtogny,
Mudry, radný y pokorný.
Mıegtež wy radoſti mnoho,
Diekugicze gemu z toho,
Zie geſt racžil k wam zawitati
A wam ſproſtným dal ſe znati.
Geſtlı tu kto mezý wami,
geſſto wam geſt dobrže znamý,
Geſſto magi ſnad nedoſtatký,

Magicz na ſobie zle ſſatky,
Rýchle prziſtupte k memu krali, ||
Gehożto ya nyni chwali, 200[a]
Naſs geho kral tak obdarżi
Yako lakomeho pſa oparżi.
Protoż budte wierni gemu,
Krali pilatowi cztnemu,
A tuto chcze ſedieni miti,
Raczte mu toho przżiti.

Deinde Synagoga procedat cum Caypha cantando „Scobris". Poſt hoc cayphas dicit Rykmum:

Zdraw bud', pilate moczny krali,
Ya tie swým żidowſtwem chwali,
Neb ſy naſſe cztna hoſpoda,
A ſwe cztnoſti ſy ſwoboda.

Pilatus dicit.

Witaý, biſkupe, knieże naſs,
Zda kteru potrżebu maſs,
Pro niż ſy ſe ke mnie trudil, ||
Kto tie geſt k tomu zbudil, 200[b]
Powiez, knize, nicz netage,
Na niekoho nicz netbage,
Zdali tobie czo przekażie,
Chczýt twa býti moczna ſtraże.

Poſt hoc annas dicit ad pilatum.

Krali pilate naſs zadny,
Duoſtoýný, mudrý ý radný,
My ſme przżiſſli k tobie proto,
Dawagicz wiedieti toto,
Genż ten ludoſwietecz nehodný,
Naſſemu zakonu welmi ſſkodný,
Gemużto geżiſs gdiechu
A weń mnozý giż vwierżichu,
Gehoż ſme ſwu radu yali
A ſ prawem geho żiwot odýali

---

288. niekoho: za nikoho.
297. gdiechu: za diechu.

Pro geho ludoſwietſtwie welike
Y pro newiernoſti wſſelike, ||
Tent geſt mluwil takto, 201[a]
Gemuž newieržime nikako,
Chtie tržeti den z mrtwých wſtati,
Gehož ſe to nemuož ſtati,
Kromie lečž ſnad geho ſluhý,
Genž proń magi mnohe tuhý,
Mohut geho w noczý vkradnuti,
Pak gducze do gine wlaſti
Powiedi, bý byl žiw opiet,
Tak naſſi ſkutký puogdu zpiet.
Kazal, krali, toho ſtrżeczý,
Att ſe neſtanu tý wieczý.

Pilat ad Caypham.

Poſluchaý, ty kayphaſſi,
Žet ſem ýa ſlyſſel rżecz waſſi,
Doſti ſte nemudrzi lide,
A ſproſtnet geſt waſſe orudie,
Czož ya znamenati mohu, ||
Byl geſt podobny k buohu, 201[b]
Czož ya widiel znameni
Prži geho ſmrti ſkonanie,
Být giž býlo po me woli,
Nestalo bý ſe to nikoli,
Žiwil bých gey proti wſſem wam;
Ale ya te moczý giž nemam,
Protož když ſte ho zradili,
Genž ſme ho zbawili,
Strżežtež ho, yak chowate,
K tomu straže doſti mate,
Ale wſſak chczý powiedieti,
Budem proń mutek miti.

Centurio (?) dicit.

Nedbaý nicz, krali, o tom,
Zwieſs to dnes potom,
Žet ho chczem tak chowati,

---

309. vkradnuti: rým žádá ukrásti.
328. Text chybný; snad: žiwota geho zbawili.

Tolik zbożij ſtraznym datı. ||
Bud proto weſel gedine, 202[a]
wſſeczka tie tato pecże mine.

Cayphas ad millites.

Wy cztni pani y rẏtirżi,
Każdẏ z was nam dobrże wierżi,
Raczżte ſe w to vwazati,
Chczem wam, czo każete, dati;
Za to ſtrzeżte geho ſnaznie,
Tak wiernie gakz přzewiernie,
Abẏchom ſſkody nemieli,
A wẏ drahe darẏ wzeli.

Primus Judeus.

Totot geſt, kniże, rada ma,
Acż ſe tobie za podobne zda,
Kdyż budu hrobu oſtrzehati,
At nedadi tu zadnemu prżiſtupiti,
Tu, kdeż geżiſs mrtwy leżij,
O niemż rzecżi mnoho bieżi,
Bẏ chtiel zhuoru z mrtwych wſtati, ||
Każ rytirżuom oſtrzihati, 202[b]
Wżdyczky bdieti a neſpati.

Tercius Judeus.

Vcżinte to, cztni ſſlechticżẏ,
Swe ſſlechtẏ prawi diediczy,
Dieteż tam bez meſſkani
Pro waſſe dieti ẏ pani,
Aby nebyl mieteż w lidie,
Yako lide mnozẏ ſudie,
Rzkucz, że on chcze z mrtwẏch wſtati,
A to ſe nemuoż ſtati.

Quartus Judeus.

Rẏtirżi, wẏ ſe nelekaẏte
A na penize nedbayte,
Czoż budete chtiti koli,
Dat wam po waſſe wuoli

Naſs duſtoyny biskup,
Wſſak nebude w tom ſkup,
Bẏt wam za waſſi praczy nedal, ||
Wſſakt geſt gindy nelhal. 203[a]

Quintus Judeus.

Prawımt, kniže, na mu wieru,
Slyſſalt ſem dıwnu nowinu,
Že geſt gežıſſ giſtıe mluwil
A tim ſe geſſtıe tak chlubıl,
Chtie tržeti den z mrtwych wſtati,
Geſſto nemuž ſe to nikdẏ ſtati,
Ale wſſak ſtrach vkradeni
A lſtıweho zamẏſſleni.

Sextus Judeus.

Bud, biſkupe, weſel proto,
Neb ya prawim tobie toto,
Y ty take, krali naſſ,
Genž ẏ tẏ ſmutek maſs,
Daducz gim darẏ y penize,
Necht ſe w hrob vwazie.

Centurio.

Mẏ chczeme wiernie oſtržihati, ||
Gedno racžte darẏ dati, 203[b]
Swe žiwoty chczem ſložiti
Než od hrobu poſtupiti
Wzhuorut nıkoli neſtane,
Ažt geho ſwiet zapomene.

Sextus Judeus.

Racžte, pani, darẏ wzeti
A w pamieti geẏ pılnie mieti,
Byſſte hrobu oſtržihali
A pržes czelu nocz neſpali,
Stržežtež tak ho vchovati,
Toho wam chczeın pomocz dati
Dwa biſkupowa rẏtirže,
Giž neni w teto mirže.

Poſt hoc vadunt cantantes millites „Puẏdem“.

Puoẏdem, puẏdem w tu dobu,
Poſtrzezem geho hrobu,
Okolo pochodime, ||
Czo ſe ſtane, vzržıme. 204[a]
Tak wecze prorok ten,
Žet chcze wſtati tržeti den.
Appoſſtole pržiducze
A nam geho vkradnucze,
A lıdem prawiti budu:
Wſtal gežıſs krẏſtus z hrobu.

Chadim.

Pani a pani, poymiete mie ſebu,
Chczẏt byti hotow w tu dobu,
Když naymyn bude tržeba komu,
Yat ẏ hned pomohu tomu,
Než chczẏt gedno powiedieti
A tım ſe nicz neſtẏdieti,
Kdẏž by ktera potržeba bẏla,
Geſſto by ſe prži mnie dala,
Y hned vteku yako ſhoržim,
Nebo ſe kyge welmi bogim;
Neb ſte o to držiwe mluwili, ||
Tıem ſte mne welmi ſtraſſılı, 204[b]
Nechuten ſem welmi pro to nẏnie,
Neb ſe bogim kygowanie,
Wſſakt tam take ſ wami puoydu,
Czo ſe ſtane, toho doẏdu.

Primus milles.

Podiž s nami, acž chczeſs giti,
Swe mocznoſti pokuſyti,
Kdyžs tak rẏtirž nematnẏ
A sy witiež welmi platny,
Staneſs ſe mnu w gedne ſtranie
A žadnemu ſe nebranie,
Acž kto pržide a chcze tie biti,
A nebudeſſ ſe moczẏ ſkrẏti,

---

411. chczyt: v rkp. chyt.

Naſtaw hlawy aneb boku,
Pržı tom hleday czeſty k ſkoku,
Bý mohl zbýti ſe czti ſeczý,
A chytay raný wzdyczký na pleczý.

Et sic vadunt cantantes ſupra || *scriptam cancionem: Puoydem etc.* 205[a]
Et ſtantes penes sepulcrum, centurio ad eos dicet etc.

Nuž paniczy ý wý pani,
Od krale ſme ſem poſlani,
Býchom hrobu oſtržihali,
Czo ſe ſtane, to znamenali,
Každý na ſwe ſtraži ſtoge
Nebiehali ýako zloge.

Stuy ty tuto muožſtwij plný,
A ty tuto z nich ſylný,
A ty tuto w dobrodružſtwij plný,
A tý tuto z giných ſlawný,
A ty tuto nayudatnieyſſı,
A ty tuto namudrzeýſſi,
A ty ſtuoý s teto ſtraný,
Geſſto ma bok proklaný,
A wy gdieta w tuto ſtranu,
Puoýdelit tady, dayteż mu ranu. ||

A ya tuto ſtanu ſam, 205[b]
Kdož ſem puoyde, s nim ſe potkam.

Stuogme wſſıczkni mužſku mýſli,
Tit ſu czaſý nyni pržıſſlý,
Každý yakož na koho ſluſſie,
Hrobu ſtržiha ýako duſſe.

Doſtit geſt nas ſpolu tuto,
Budet Ježıſſı s nami krupno,
Acž gıž on z mrtwých wſtane,
Doſtit ſe mu hrubie ſtane,
Tudiž geho apaſſtoluom,
Dame gim w bok ýako woluom.

Budiž každý na ſwem miſtie,
Druh druhu prawie geſſtie,
Býſſte vdatni tehdy býli,
Neprzatelý kdý býſſte czıli.

---

447. Z ginych: v rkp. zhginych.

Secundus milles.

Blaze nam te druziný,
Magicz s ſebu ty hrdiný, ||
Yak ſlyſſite o gich chwale, 206[a]
Bywalit ſu dobrze dale
Než pan hrňczicž po rýtirzſtwie.
Tak ſe gegich klenoty kſtwie
Yako cžerna ſſkornie w blatie,
Ani wſſiczkni w přziplatie,
Vtahli ſu ſe w rohožie,
Potom wý znaýte gich zbozie.
Magit hrſt plew, dwa wieniký
A ſſindelne trži hrżebiký,
Złoži doſti v franſkeho
Zlata doſti v vherſkeho.
Wiezteż, ſu li pani toto,
Yat' ge nýni chwalim proto,
Neb to do nich ſhledano geſt,
Protož ge mieýte wſſiczkni w cžeſt.

Tercius milles.

O to, brachu, nemieý pecže,
Nemat žadny z lipy mecže, ||
Ani ſrdcze zagecžiho, 206[b]
Neni tuto naýmenſſiho,
By byl ýako cžlowiek matný,
Než geſt kazdý witiež platný,
Y poznaný w dobrodružſtwi,
Podobnit ſu wſſiczkni k muozſtwie,
Czo gich tuto ſtogi,
Czert ſe gich w pekle bogi.
Protoz ſwe czti oſtržihaýme,
Czo ſe ſtane, toho doczekaýme.

Silencium. Cayphas ad Chadim.

Poſle, di k rytirzuom ſkorže,
A nedoýdeſſ s nimi horže,
A rczý gim tak ode mne,
At ſtržehu hrobu dobrže.

---

496. ſtogi v rkp. ſtoſgi.

Chadim dicit.

Rad, milý pane muoý,
Ya ſem ſluha wierny twuoý.

Tunc currens ad milites dicit. ||

Cztne rýtirżſtwo, kazal kral hrobu ſtrżıczy, 207[a]
Nikdý neſpati, gedine wdý bdıti,
Acż chczete geho mıloſt mieti,
Racztež to giž zdieti.

Centurio ad eum.

Radi, mili brachu, chczem to zdiecz.
Gini ſobie lıde bagi bdiecz,
Abý gich ſen neumdlıl
A potom gıch neuſpıl.
Puoýcžiž nam koſtek mile,
Doydeſs s nami kratochwile.

Chadim ad eum.

Puoýcžim wam koſtek hrati,
Nechczeteli ſe rwati,
Hraýtež nýni v pokogi,
Gednak ſe was kazdý zbogi.

Primus milles sumens teſſaras dicit.

Towaryſtwo mile,
Vcžinme ſobie kratochwile, ||
Yat nyni wrhu koſtkami 207[b]
A budu hrati ſ wami.
Gižt mi geſt ſedl zič s kotrem,
Nechczyt býti zadnemu kmotrem.

Secundus milles.

Chczemeli w koſtky hrati,
Nemame ſe o nie drati.
Seď mi take nieczo rowneho
A ſukni nieczo zyſtneho.
Gižt mi ſedl kotr z drýgi,
Bogım ſe, že mie za to zmýgi.

510. chczem: v rkp. czem.

Tercius milles.

Kmotrże hnoſtku,
Nemecz mi na koſtku,
Gakż mi na koſtku wrżeſs,
Damt, aż ſe zwrzeſs.

Quartus milles.

Czo tý pleteſſ, czo ty mieteſs,
Że mi na koſtku meczeſs! ||
Yat ſem vwrhl żiz ſ czynkem, 208[a]
Protož nechczý byti wnikem.

Quintus milles.

Tobie żiż s czýnkem biſſe,
Podaý mi gich take ſpiſſe,
At wrhu, yak buď koli,
Ńeczot wdý ſedne k me wuoli.
O giżt mi ſedl tauſs, eſs,
Muſymt za to choditi pieſs.

Sextus milles.

Malo's to vwrhl, brachu,
Mohl by dogiti potom ſtrachu,
Gednim ſmiſcen czan,
Adt nebudu od ſwých pran.
Sedl mi czýn a dwa tuſſe,
Giż na tomto ſuſſe.

Septimus milles.

Necht ſe diege, ýak ſe diege,
Niekto ſe tomu naſmiege. ||
Sfeſt a deſet ſedni mi k tomu, 208[b]
Bud' libo neb żel komu.
Giżt ſem vwrhl dry żizem,
Protož ſe ginak potiżem.

---

548. Verš nesrozumitelný; snad má zníti: jedním smyčcem (smykem, hodem) czan, při čemž slovo „czan" může souviseti s franc. chance. Srovnej obdobná místa v něm. hrách paš.: XII ist myn schantz; -din schantz hastu verlaren (Froning II. 512).

556. dry žizem: za drygy s žizem.

Octavus milles.

Nemluw hrdie, prawim tobie,
Prżigmi ſmýſl lepſſi ſobie,
Chczeſs snad koſtký zawrczý.
Wſſak ya mam geſſtie wrczý:
Patnaczt dewiet sed mi nyni,
Vżrim, kto mi ſ toho powini.
Giż mi ſedli wſſiczkni czýnczý,
Wezmu ſukni y tu mienzcý.
Pakli mi gi nechczete dati,
Budem ſe my o ni prati.

Et dent ſibi ſimul adinuicem alaphas.

Chadim currens ad ipſos dicit.

Slyſſte a wiecz nehraýte, ||
A mnie koſtek ſem podaýte. 209[a]

Summens quartus milles teſsaras dicit ei.

Ted, chadime, koſtký maſs,
Chczeſſli, wrz take mezy nas.

Chadim proicit et dicit.

Ach, pani, male to wrhy cżinite,
Sami ſe ſuknie zbawite.
Patnatzt, gedenaczt, ſed mi rownie
A ſe potom chlubi ſkrownie.
Dwa czýnky a żiż ſedi,
To z was kazdy na to dobrże hledi.
Yat ſem wyhral, ſukni daýte,
Gine ſobie w bubnich ptaýte.

Post hoc ſummens tunicam currat ab eis. Tunc ſiat ſilencium. Deinde angelus percuciens procedat cantans „Fiat pax“ et dicit.

Rytirżſtwo cztne, neraczte wolati,
Daýte memu miſtru ſpati, ||
Nemuożte wý ho vchowati, 209[b]
Neb chcze ſkuro z mrtwych wſtati.

---

575. A: snad za At.

Primus miles dicit.

Czo ſe, bratrże, hẏn blıſſtie,
Protoz mi ſe welmi ſtyſſtie,
Nebt ſe ſylnie bogım za to,
Zet geſt giſtiė angel toto
Z nebeſkeho poſlan hluku.
Tot ſe dorazẏchuom ſuku,
O, horczet ſe darżı nam,
Po zrakut ẏa to dobrże znam.

Secundus milles.

Giſtie prawdu prawiſs, brachu,
Nebo od welikého ſtrachu
Wſſeczken ſe trzeſu ẏako lıſt;
Bud tiem dobrże giſt,
Że nam dati o czem bẏti,
Tohot geſt nam nelze vgıti.

Tercius milles. ||

Ya to prawim a to wiezte, 210[a]
Kto kam wi, raucże bieżte,
Tak mi ſe geſt ſrdcze leklo
Y vżeſti krwi ſpeklo,
Zmamen ſem ẏako pen.
Giż pohrżichu prżıſſel nam den,
Wſſıczkni ſebu zaplatimẏ,
Neb żiwotẏ stratimẏ.

Quartus milles.

Nemluw toho, buď prżı ſobie,
Strachugeſs ſe yako robie,
Wſſak ſy muoż, mużſkẏ cżin',
Teto hrozy ſe obwin.
Prżiſtup k brani ſ mużſku mẏſli,
Nyni ſu tuto cżaſẏ prżıſſly,
Bychom ſebe pokuſyli,
Na vdacztwi ſe zdielıli.
Pomniemeż na ſwe vrozeni,
Vcżinmez take dieni, ||
Jakż by nas cztilo ẏ potom, 210[b]
Pomyſlmeż nyni o tom.

---

596. dati: snad za dagi.

Quintus milles.

O, na waſſe ženſka dila,
Že ſta kdy plſkati ſmiela,
A ginochý tý dobrže znagicz
A tak w ſrdczý magicz
Yako lwi, mužſtwij plni,
Sam by z nich každý pro ni
Czertu w hrdlo ſkočil,
Proti buohu take kročil,
Boha, czerta ſe neboge,
Gedno s nami mužſký ſtoge.
Budem miti darow mnoho,
Acž nam kral bude pržiti toho.

Sextus milles.

Giž ma ſlowa nadgidechu,
Nebo gim držiwe prawiechu:
Ni czert, ni kto, wſſe chczem zbiti, ||
A ſwe buoýnoſti pokuſyti. 211[a]
Tot czas, pani, keż ſeczete,
Keż ſe s miſta nýni hnete,
Zda ſte k zemi przıwazani,
Neb oſtržeſſem prženſtraſſeni.

Septimus miles,

Býwal ſem, brachu, w przıhodach
Przi wohnich ý pržı wodach
Ý w rozlične gine praczý,
Protož rzeczi ſwe vkraczy,
Nıkdý mie tak ſtrach nebylo,
A tot mi ſrdcze zkamenıelo.
Tielo na mne wſſe zbledlo
Pro naſſe neſtatečne dielo,
Gednakt bude beze mne pro ſtrach,
Ach, tot ſe hrobu dooſtržehach.

Centurio.

Aý, hrdiný žiwota cztneho,
Drž ſe každý mecže ſweho! ||
Braňme ſe tuto ſtogicze, 211[b]
A neduoýdeme hanby wiecze.

646. Verš nejasný.

Octavus milles.

Ba, nehrdinaẏ, nehrdinaẏ,
Czo hẏn stogi, to znamenaẏ,
Ne darmo tak hrozne twarżi,
Wohniwe kſtwuczy zarżi,
Sam ſe berże ſ uoſtrẏm meczem.
Ach naſtoẏte, kam mi vteczem.
Protoż duſſe zatagicze,
Podme wſſiczkni prẏcż mlcżicze,
Czo ſe ſtane, to vzrżime
A to krali wẏprawime.

Sylencium.

Deinde appropinquet angelus dicens.

Ya wam to prawim zawierne,
Obmiekcżete ſrdcze ſwe,
Tot geſt w hrobie ſyn bożie,
Gehoż żide nepoznali mnozie, ||
Prżiprawili ſu geẏ k tuze, 212[a]
Genż mnohẏm pomaha z nuze,
Yakoż ſu proroczẏ o niem mluwili,
Tot ſu żide naplnili.
Protoż miey każdẏ ſrdcze pokorne,
Wida tẏto hrozẏ diwne.
Sluncze ſwu kraſu ztratilo,
Neb geſt bożij ſmrti litowalo.
Zemie ſ korżen ſe trzeſẏſſe,
A tu ſtati hrozno biſſe.
Skale ſe hroznie pukaſſe,
Każdẏ widiel, ktoż tu ſtaſſe.
Opona, genż w chramu biſſe byla,
Ta ſe napolẏ rozedrżela.
Mrtwi lide z hrobu wſtali,
Mnohym ſe widieti dali.
Protoż mẏ owſſem mnoho
Żelegicze ſrdecżnie toho,
Że ſem ẏa kdẏ prżi tom ſtal, ||
Kdy bożij ſyn ſwu ſmrt bral. 212[b]

Centurio ad angelum.

Neprżiſtupuẏ ſem, tot radim,
Neb na tebe timto meczem hodim,

Lecż buď andiel, lecż cżert, lecż cżlowiek,
Giż bude twuoẏ kratky wiek.

Angelus ad millites.

Ach, wẏ blazniwe ſtworżeni,
Ach, na waſſe blazniwe ſpani,
Że wẏ ſe tak hrdinẏ cżmite
A tomu ſe protiwite,
Genż nebe ẏ zemi take
Ẏ ſtworzeni wſſeliake
Ma (w) ſwu ruku ẏ w ſwe moczẏ
Po wſſe czaſy y po wſſe noczẏ.
Wizte, yaka geſt waſſe obrana,
Kdyż was zemdlı ma gedina rana.
Ya angel z nebeſke rżiſſe,
Stupil ſem na tento ſwiet tiſſe, ||
Poſlan ſem od otcze ſwrchniho, 213[a]
Abẏch skrżiſyl ſyna geho.

Tunc percuciet millites cantans: „Terra tremuit et quieuit" etc. et dicit rykmum.

Zemie geſt ſe trżaſla ſ korżen,
Kdyż byl ſyn buożi vmorżen,
Aż z mrtwych zaſe wſtane,
Hned zemie trżeſeni przeſtane.

Tunc angelus cantet introitum: „Exurge, quare obdormis" et dicit rykmum.

Hoſpodine, dokad budeſs ſpati,
Giż hodina geſt z mrtwych wſtati.
Wſtaniz żadnẏ ſpaſyteli,
Wſſech hrżiſſnẏch wẏkupiteli.

Tunc Iesus cantet in sepulcro sedens: „Ego dormiui" et dicit.

Yat ſem w hrobie odpocżiwal
A ſen ſem bẏl przżiẏal, ||
A giż ſem z mrtwych wſtal, 213[b]
Neb mie otecz ze ſna podẏal.

Angelus ad Jesum.

Wſtan', milẏ ſpaſẏteli,
Wſſech hrżiſſnẏch wẏkupiteli!

Racż tam giti wſkuorże,
Kdeżto duſſe w pekle horżie,
Swu ſwatu krwi ge wẏkupiſs
A wſſech gich hrżichu ge zbawiſs.

Jesus exiens de ſepulcro dicit.

Byl ſem vmrżel a giż ſem żiw,
Tomu ſe czlowiek każdẏ diw,
Proto ſem z hrobu wẏſtupil,
Abẏch z pekla hrżiſſne wẏkupil.

Angelus cantet: „Veni pater optime, accipe ſceptrum glorie!“ et dicit.

Racżiż giti, tworcze, wſkuorże,
Tu kdeż wiecżnie duſſe horże,
W pekle trudnie wolagicze,
W tobie ſamem czaſtku magicz(e). ||
Racżiż, tworcże, nemeſſkati, 214ª
Prżed peklo ſe ſe mnu brati,
Racżiż ty duſſe wykupiti,
Pro nież ſe dal vmucżiti.

Ieſus cantet: „Data est michi omnis poteſtas!“ et dicit rykmum.

Dana mi geſt mocz od otcze meho,
Neb ſem cżinil prżikazani geho,
Abych tẏ duſſe wykupil,
Pro nież ſem byl na krziż wſtupil.

Ieſus cantet: „Reſurexi!“ et dicit rykmum.

Wyſtupil ſem nyni z hrobu,
Abẏch ſſel prżed peklo ſ tebu.

Angelus cantet: „Poſuiſti ſuper me!“ et dicit.

Wlożil ſẏ na mnie ſwu ſwatu ruku,
Opatrżiż ſwych w'ernẏch muku,
Żadagi, bẏ ſe gim vkazal,
A krżiweho diabla ſwazal.

Iterum fiat ſylencium et proſtet || Ieſus cum angelo in aliquo loco 214ᵇ
deputato. Deinde Cayphas alta voce dicit ad Chadim.

Wiz, Chadime, bez meſſkanie,
Kam rẏtirżi bieżi nynie,

Straſſliwie ſe bogicze.
Procž neſtřehu hrobu wicze,
To ty brzo na nich zeptay
A to mi hned wiedieti daẏ!

Chadim ad caypham.

Hotow ſem wſſe cžiniti,
Czož mi gedno ſmiſs rozkazati.

Chadim ad millites veniens dicit.

Zdrawi, pani, y wždẏ nyni,
Od biſkupa rozkazani
Raczte pilnie znamenati,
A předen ſe ſpuolu brati,
Kniezẏ wſſeczko wyprawiti,
Jak ſe dalo, rozprawieti. ||

Quartus milles dicit. 215[a]

Acž neradi, ale bezdiekẏ,
Wim, nebudem miti dieky
Od biſkupa ẏ od krale,
Giž geſt naſſi czti na male;
Muſẏme na ſe wſſe prowesti,
Když před kniže chcžeſs nas weſti.
Gdiž ty naprzed, mẏ po tobie,
Ale praw každẏ ſam o ſobie.

Et ſic vadunt omnes ad Chaipham, quibus Cayphas dicit.

Cztni rẏtirži, k nam witaẏte,
Czo ſe ſtalo, to mi prawte.

Quintus milles ad eum.

Zdraw, biſkupe kaiſaſſi,
Racž ſlyſſeti puotku naſſi.
My ſme hrobu oſtržihali,
Czo ſe ſtalo, toho ẏa nechwali.
Gedno ſe ſwietloſt wẏgewi, ||
W tom ſe angel s meczem zgewi, 215[b]
Welike, ſwietle zarži

Ẏ prżehrozne twarżi.
Hrdiny ſe pro ſtrach leknu,
A hned wſſiczkni k zemi kleknu,
Potom take vtecżechu,
Ano ge angel poſtiha,
A po hlawach ge poſtrżiha,
Dada w hlawu y da w bok,
Tu by byl, kniże, vzrzel diwný ſkok,
Ano ſkacżi, chutnie bieżicz,
Do kuta ſe wſſiczkni ſtieżicz.
Wſſak marżata byl nayruczeýſſi,
Geſſto býl wypil patnaczte cżeſſi
Kyſelicze, kapalicze,
Tut ſkakachu prże(s) ſtolicze,
Tot v cżerta, kdes wzal nohý
Ten marzata prżevbohý,
Gini take vtiekali, ||
Straſſliwe ſe ohledali, 216ᵃ
Neż yat ſe, knize, rucże zbocżich,
Mezy babý muoznie ſkocżých,
Chtie ſe take tu ſchowati,
Gichu ſe mne obierati
Kýgmi, pieſtmi, przeſliczemi,
Ay leżim mezý nimi.
Tak ſe dluho obierach,
Aż bez mala obdrżach
Ran paliczowych wſſeho doſti.
Znamenaý teto mudroſti,
Wſſak ſe z tiech bab newýgewich,
Aż odtud angela zbých;
Protoż ýak ſe ſtalo koli,
Wżdý geſt wſtal proti naſſi wuoli.

Cayphas ad eos.

Zle ſe ſtalo giż pohrżichu,
Pro niż nam neni do ſmiechu,
Pro tuto nowinu proklatu, ||
Tut ſe ſkutky naſſe zmatu. 216ᵇ
Pro kryſtowo z mrtwych wſtani,
Ale pro naſſe dieti ý pani,
Toho racżte vtagiti,
S tiemito ſe dary vkagiti.
Tyto penize wezmucze,

Przed ſweho krale gducze,
Toho neprawte nikomu,
By kdy gežiſs wſtal z hrobu.
Kdýž to dobrže zatagıte,
Dobrže nam w tom vcžinite.

Fiat ſilencium. Tunc vadunt vias millites vel proſtent in aliquo loco. Deinde Jeſus cum angelo ad infernum cantant: „Cum rex glorie" uſque „Adueniſti Desiderabilis".
Angelus cantet, tangens ad hostias: „Tollite portas, principes, veſtras!" Et Jeſus dicit rykmum.

Otewržete ſe pekelna wrata, 217[a]
Na wieky wiekuow proklate!
Dnes, diable, vcžinim na waſſem dworze,
Zbawim wſſeczky duſſe pekelneho horze.

Tunc ſatan horribili voce clamat: „Quis eſt iſte rex glorie" et dicit rykmum etc.

Ẏ kto geſt tak welmi hrdý,
A w ſwe myſli welmi twrdy,
Ze na naſſe wrata tlucže,
Až mi w obu vchu hluſſe?

Angelus respondet: „Dominus fortis et potens". Et dicit rykmum.

Kral nebeſký geſt zaduczý,
A w bogi wſſemahuczý.

Angelus ſecunda vice cantet: „Tollite portas".
Et Jeſus dicit rykmum praedictum. Tunc ſatanas dicit: „Quis eſt iſte etc." et dicit rykmum. ||

Y kto geſt tak horliwý, 217[b]
A tak welmi neſtraſſlywý,
Acž tolıko ſe nas nebogi,
Ale k tomu ſe welmi ſtrogi
Naſſe panſtwi potlacžiti
A duſſi nas chcze zbawiti?

Angelus tercia vice cantet: „Tollite portas" etc. cum rykmo predicto. Tunc luciper dicit: „Quis eſt iſte rex glorie" cum rykmo etc.

Ba wýzrži, tý wrbata,
Anebo tý hodiata,

---

828. srv. II. 304: až mi v mú uši *bucze*; prvotně snad *hluče*.

Anebo tẏ aſtarota,
Anebo tẏ koſata,
Kto tak ſylnie tlucże nama wrata.

Tunc Belzebub ad luciperum dicit.

Wſtan' zhuoru, miſtrże luczẏperże,
Ktoſẏ na naſſe wrata perże,
Newſtaneſſlı welmi rẏchle, ‖
Duoydem ſ nim krẏchle. 218[a]

Tunc Jeſus dicit ad demones.

Jat ſem, diable, tworżecz ſwatẏ,
Genż tobie duſſe wezmu, proklatẏ,
Nahle otewrżı chwatati,
Nechczẏt tuto dele ſtati.

Et ſic apperiat infernum et anime canunt: „Aduenisti deſiderabilis!“ Et tunc vna vel due dicunt rykmum.

Witaẏ, nebeſka ſwietloſti,
Witaẏ, bożſka prawdo y mudroſti,
Witaẏ, bożi pokoleni,
Wſſech nemocznẏch vzdraweni!
Ty ſy z nebe duolow ſtupil
A ſwu drahu krwi ny wykupil,
Tebe ſme cżakali placżicze,
Twemu ſe prżeſſti radugicze.
Vhas tworcże mukẏ klate,
Wyweď duſſe w pekle yate, ‖
Bychom s tebu kralowali, 218[b]
Na tie zrżicze radoſt mieli.

Jeſus ad animas dicit.

Wẏn'diete wen, duſſe ſwate,
Genż ſte bẏlẏ dawno ẏate,
Ya was dnes zbawugi muky y nuze,
Nebudete giż nikdẏ w tuze.
Ya ſem pro wẏ s nebe ſtupil
A was ſem ſwu krwi wẏkupil.

---

845. Krychle: snad m. krykle od krik = váda, hádka.

Jeſus dicit ade.

Das, adame, ſwu ruku,
Att tie wẏwedu z pekelneho hluku
Y ſe wſſemi duſſiczkami,
Giż diablu vicze nedamẏ
Nikdẏ panowati,
Ale budete ſe radowati
A ſe mnu wiecżnie kralowati.

Adam ad Jeſum.

Witaẏ, tworcże miloſtiwẏ, ||
Swrchniho boha ſynu żiwẏ, 219[a]
Ja ſem tobie zawinil,
Proto ſem w mukach mnoho bẏl.
Buď tobie dnes chwala wiecżna, bożc,
Giż nas wſſech tuha mine.

Anima comunis.

Witaẏ, mily, nebeſkẏ krali,
Ja twu miloſt se wſſemi chwali.
Czoż bẏl adam otecz ztratil,
Tos nam tworcże owſſem wratil.
Ewa pro lakomſtwi ſwoge
Zbawila nas raẏſkeho pokoge,
Ale tẏs nam opiet dal,
Genżs za nẏ na krżiżi ſtal.
Blaze gim, kto ſe tobie tieſſi,
W tom kralowſtwie bẏti muſẏ,
Giż geſt nẏni wſſeczka pakoſt,
A przigde gim wſſeczka radoſt,
Tu netrzeba gine diedinẏ miti, ||
Gedno na twe licze zrżeti. 219[b]

Anima Ewe dicit.

Ja ſem ewa, prwnie mati,
Tweho ſem ſe kazani nechtiela bati,
Że ſem w ragi yablko shryzla,
Proto ſem w pekle bẏla;

---

891. Snad místo: Giz ge mine wſſeczka pakoſt.

Ale giż ſ mi, bože, odpuſtil,
Żes mie ſwu ſwatu krwi wẏkupil.

Angelus ad latronem.

Y kto gſẏ tẏ ſ tim znamenim,
Ya ſe tobie welmi diwim.

Latro respondet.

Ja ſem lotr krżizowanẏ,
Pro ſwe cżiny s krẏſtem vmuczenẏ
Na prawiczẏ ſyna bożieho,
Y prżiẏal ſem wieru geho, ||
Że ge on prawy ſpaſytel
A wſſech hrżiſſnẏch wẏkupitel;
Y proſyl ſem ſmilowani, ||
An mi geſt dal to znameni: 220[a]
Wezma krżiż, diż prżed raẏ,
Angelom to znameni daẏ
A rzka: geziſs mie geſt poſlal,
Aby mie puſtili w raẏ, prżikazal,
W raẏſke bẏdlo bez meſſkanie,
Tu kdeż wieczne kralowanie.

Jeſus ad angelum dicit.

Michale, weď do rage tẏto duſſe,
Dayż gim bydlo, yakżto na nie ſluſſe,
Tut mie cżekati budu,
Azt k nim trżeti den prżigdu.

Angelus ducat animas et cantet: „Salue feſta dies".

Deinde Jeſus recedat.

Deinde fiat Sermo. Amen.

REJSTŘÍK.

Uvádějí se jen důležitější výrazy a vazby. Zkratky značí: 1. *Mast.* = Mastičkář Musejní; 2. *Drk.* = Zlomek Drkolenský; 3. *Hra Vel.* = První hra tří Marií; 4. *Hrob Boží* = Druhá hra tří Marií; 5. *Mar. Mus.* = Musejní zlomek hry tří Marií. 6. *Div. Vít.* = Svatovítský zlomek; 7. *Tegerns.* = Tegernseeský zlomek; 8. *Div. Klem.* (A, B, C) = Klementinský sborník her velikonočních. — Číslice vztahují se k veršům.

Ač, conj., jestli: to já tobě chcu řéci, že já tvého syna uléčiu, acz mi dáš tři hřivny zlata Mast 297; acz co s bláznem umluvíš, ale neprávě rozdělíš. Drk. 192; srv. Hra Vel. 74, Mar. Mus. 52, Div. Vít. 294, Div. Klem. C 426.

anjel, masc.: nevěrný závistníče, ne angele, ale boží protivníče Drk. 6; takéž angely . . . neučinie než po vóli Div. Vít. 310; kromě ukradli-li sú duši angelowe t. 70.

Annas, m., jm. osobní: biskup Annas Tegerns. 119.

apoštol, masc.: apoſtoly mistra svého (ztratili) Hra Vel. 25, Hrob Boží 15, 149; byť nepřidúc apoſtoly Drk. 317; apoſtole musie věřiti Hrob Boží 136; apoſtoley musie v to věřiti Hra Vel. 86.

Astaroch, *Astarota*, jm. ďábla: mistře, mněť aſtaroch dějí Div. Klem. C 103; nebo ty, Aſtarota t. 839.

at: chceš-li, at bych slúžil Drk. 105; at bych já mohl věřiti Div. Klem. B 289.

Babiti sě, baviti sě, meškati: i ktes se tak dlúho babil Div. Klem. C 208.

Babylonie f., (4 slab.): mast z babylonye Mast. 152.

balšán, m.: s kadidlem a s balſanem Mast. 344.

baťek, m., demin. z báťa, miláček, milovník: hledajíc batka Drk. 59.

báti — *baju*, fabulari, na prázdno mluviti: (ženy) kdy sě zapiú, tehdy bayu Mast. 373; ale co tu, Maria, bageſs Div. Klem. A 488; jiní sobě lidé bagi bdiec t. C 511.

Bavory, pl., jm. země: u bauorzyech Mast. 52.

bekati, bečeti; bekati na koho, utrhovati se na koho, hubovati: že svým na mě žvadlem bekaſſ Drk. 187.

Belzebub, *Belzebuh*, m., jm. ďábla: mněť dějí belzebuh Drk. 25; mněť dějí belze(zu)bub Div. Klem. C 93.

Benátky, plur. f., rubyn z benatek Mast. 8; mast z benatek t. 326.

Beřit, jm. ďábla: mněť dějí berzyt Drk. 36.

Běta, f., jm. osobní: má sestra byeta Drk. 223.

bezděky, adv., proti vůli: ač neradi, ale bezdieky Div. Klem. C 758.

běžěti, běžu: jáz k tobě byezu Mast. 1.

biřic, m.: ffyrycz byrzycz chodí po strništi Div. Vít. 227. — Adj. —*óv*: byrzyczow syn Drk. 204.

blcha (1slab.), fem., blecha: blchu jednookú Drk. 141.

blud, m., klam: toho já utěším bez bludu Tegerns. 44; přelud: nerodte se domnívati, bychť byl blud Div. Klem. A 567.

bódaj, adv. z *bóh-daj*: buoday se ve pekle stekl Div. Klem. C 179.
bohdá, adv.: vám bohda na vši útěchu Mast. 45.
bolestivý, adj., nemocný: učiň se mnú milost s boleſſtywym Div. Vít. 391.
bósti, *-bodu*: když by se počala boſti Div. Klem. C 212; boden: ktož je boden Mast. 64.
bóvyžehnaj, adv. z *bóh vy žehnaj*: buowyzehnay, milé paní Div. Klem. A 142.
brada, f., vousy: bylo tobě vzéti bradu Div. Klem. C 210.
brach, *m.*, druh: milý brachu Drk. 182; o to, brachu, neměj péče Div. Klem. C 488 a č.
brachek, m., demin. z brach, miláček, milovník: trhala sem kvietí svému brachku Drk. 70; to vše činím brachku na milost t. 84.
braň *-i*, f., obrana, odpor: přistup k brani s mužskú myslí Div. Klem. C 610.
bránie, n., loupež: bych nejel na brani v noci Div. Klem. C 188.
Brod Český, jm. města: biřicóv syn z czeſkeho brodu Drk 204.
brojiti sě, sem tam choditi, hemžiti se: ežť sě o nich (okolo paní) liudé brogye Mast. 226.
brzký, adj., rychlý, bujný: rychlý, brzky jako klopot Drk. 114.
brzo, adv., rychle: brzo jdúce zvěstujtež to učedlníkům jeho Div. Klem. A 121.
Bubni, *Bubny*, plur., jm. místní: jiné (sukně) sobě w bubnich ptajte Div. Klem. C 579.
bujnost, f., bujnost: vše chceme sbíti a své buoynoſti pokusiti Div. Klem. C 633.
búkati — *búču*, bučeti, houkati: kto na má vrata tluče, až mi v mú uší bucze? Drk. 304.
bydlo, n., bydliště, sídlo: pekelné bydlo Div. Klem. C 151; v rajské bydlo t. 915; dajž jim bydlo t. 918.
bzdieti, *bzdím*, *pzdieti*: a já mezi nimi sedě bzdim Div. Klem. C 96; pzydyety Mast. 83; pojde od nie pzdye t. 155.

Cěle, adv. jistě, pravdivě: ať s tobú czyele sděju Mast. 6; tako věrně i tak czele Hrob Boží 172; jest mi hoře veliké cěle Mar. Mus. 44; cele Div. Klem. A 239.
celo v. *tělo*.
cěp, m., palice: a neuhoníte czepami rány Div. Klem. C 12; snad sem tebe ještě czepy nepleštil t. 44.
cink, m., (z franc. cinque), pět ok ve hře kostkové: jáť sem uvrhl žíž s czynkem (6 + 5) Div. Klem. C 538; tobě žíž s czynkem bíše t. 540; sedl mi czyn a dva túše (5 + 2 + 2) t. 550; již mi sedli všickni czynczy (3 × 5) t. 564; dva czynky a žíž sedí (5 + 5 + 6) t. 576.
cný v. *čstný*.
ctnost v. *čstnost*.

Čakati v. *čekati*.
čan: jedním ſmiſcen (smykem?) czan Div. Klem. C 548 (podle něm. schanze, schanz = Fall der Würfel, Glückwurf, z franc. chance).
čaroděnicě, f., čarodějnice: vy svódné czarodyenyczye Div. Vít. 179.
čas, *po čas*, zanedlouho: po czas budem mieti hosti Mast. 195.
částka, f., podíl: v tobě samém czaſtku ma;ice Div. Klem. C 729.
Čech, m., jm. os.: utvrď v pravdě všecky věrné czechy Div. Klem. A 406; *Čechy*: w czechach Mast. 49, Drk. 32.
čekati, *čakati* -a;u: czekay jeho skončenie Div. Vít. 6; tebe sme cžakali Div. Klem. C 856.
čěpicě, f.: píše nám svata czyepyczye (iron.) Div. Vít. 199.
čert v. *črt*.
čerticě v. *črticě*.
čiest, f., část: pyšný žádný czyeſty žádné nemóž mieti Drk. 15.
čiešě, f., číše: vypil patnácte czeſſi Div. Klem. C 786.
čiti v. *čúti*.
čižebník, m., kdo číhá na ptáky: nenie ... czyzebnyka chytřějšieho Drk. 31.
črt, *čert*, m.: czrt Drk. 292, Div. Vít. 183; od czyrta Mast. 186; czrtta Div. Vít. 184; czerte proklatý Drk. 308; všichni czyertye Div. Vít. 216; u všěch czrtow Drk. 274; všěm czerthom Mast. 393.
črticě, *čerticě*, f.: vy ste horšie nežli czertyczye Div. Vít. 180.

črv, m., červ: jmá snad czyrwy v duši Mast. 125.

čstnost, ctnost, f., poctivost: tvá-li cztnoſt jeho schovala Hra Vel. 75, cznoſt Hrob Boží 93.

čstný, cný, adj.: tyrh czny hyne Mast. 204; mistře czny i slovutný t. 279.

čúti, číti; -ju: hořem sám neczugyu sebe Mast 281; naše srdce cžilo Div. Klem. B 251; czigi t. C 46; nepřátely kdybyste cžili t. 469.

Dáti, dám: téjť lacniej dadye pary Mast. 185; dadye kvapa t. 187; dawye (my dva) liudem dosti smiechu t. 4; dáti sě na něco: na řeč ženskú se nic neday Div. Klem. B 153.

dávný, adj., starodávný: lékař chytrý, dawny Mast. 44; pro mé dawne dobré děnie t. 388.

dbáti v. *tbáti*.

dědina, f., majetek, statek: tu netřeba jiné diediny míti. Div. Klem. C 893.

děkovati komu z čeho (zač): z těch daróv dyekugy vám Tegerns. 107.

děnie, n., konání, skutek: učiňmež také dieni Div. Klem. C 615 ; zpomenú-li na mé dyenye Tegerns. 62; dobré děnie, dobrodiní: pro mé dávné dobré dyenye Mast. 388.

dieti, — *děju*, dicere: kak ti dyeyu pravé jmě Mast. 5; dyeyut mi Rubin t. 8.

dlúho, na dlúzě, dlouho: nebudeme-li jeho jmieti na dluze Hra Vel. 16, Hrob Boží 6 ; na dluzie Ma. Mus. 6 ; na dluze Div. Klem. A 16, 326.

dna, f.: snad jmu dna lámá uši Mast. 124; dna dietě silně lámá Div. Vít. 291.

dobrojtro, pozdrav ranní, z *dobro jutro!*: dobroytro vám, krásné panie Mast.229.

Dobruška, f., jm. místní: mast z dobruſſky Drk. 293.

dočiniti sě: jak sme se zle dočžinili Div. Klem. C 50.

doch, m., došek, otep slámy: teď máš tři jinochy jako najkrašše tři dochy Drk. 64.

dojiti koho: bych mohla jeho dogiti Mar. Mus. 39; dogitij Div. Klem. A 324.

dokad, conj., iak dlouho: hospodine, dokad budeš spáti Div. Klem. C 708.

doličiti čím, dokázati: chci vám divy dolyczyty Div. Vít. 165; a tohoť chci dolyczyty t. 182.

domúdnicě, f., nadávka (od múd, stsl. mądo): ó slyšte, baby klevetnicě a vy svódné čaroděnicě, vy ste horšie nežli čerticě a pravé ste domudnyczye Div. Vít. 181.

donidž, doniž, conj., dokud: donydz tvórcě neoptámy Hrob Boží 27; donyz ste ještě v svém zdravi Div. Vít. 238; donyz budú v nebi světí t. 344.

doraziti sě suku (metafor.), naraziti na tuhý odpor: toť se dorazychuom suku Div. Klem C 589.

dóstojen, adj., hoden: jehožto já nejsem doſſtogen, bych rozvázal ten řěmenec Div. Vít. 249; duoſtogent jest pekelného hoře Div. Klem. C 169.

dóvodný, adj., na důvodech založený: skrze mnohá duowodna znamení Div. Klem. A 486.

dráč, m., lupič: nebyloť věčího dracže Div. Klem. C 190.

drahný, adj., vzácný, hezký: vítajte, vy panie drahne! Mast. 394.

dráti — *deru*: deržte mnú neb nederzte Div. Klem. C 243.

dřieti — dru, odírati: krúpy drzyela Mast. 421.

drijě, dryjě, f., (ze stněm. drîe a toto z lat. tria), tři oka ve hře kostkové: já mám drygy s kotrem (3 + 4) Div. Vít. 21; já drygy s túšem mám (3 + 2) t. 23; jižť mi sedl kotr s drygi (4 + 3) Div. Klem. C 530; jižť sem uvrhl dry(gy) s žížem (3 + 6) t. 556.

držěti, -žu: dyrzy Mast. 75.

dvořák, m., kdo žije při dvoře: kde sú frejieři i duorzaczy Drk. 61.

dvorný, adj., dvorský, hezký: jsem ti dworny holomek Mast. 7; dworny smiech (pěkný smích, pěkná věc k smíchu) t. 85. — Adv. dvorně: nemluvtež tak dwornye Div. Vít. 25.

dýně, f.: vole bude jako dynye Mast. 139.

Eš, n. (z rom. as), jedno oko ve hře kostkové: iá mám s žiežem ezs (6 + 1) Div. Vít. 19; jižť mi sedl tauš, efs (2 + 1) Div. Klem. C 544.

ež, conj., že: děkuju, ez mi učinil cti přieliš mnoho Mast. 314; slyšal sem,

ez dobrých mastí ptáte t. 321; ežť = žeť: zdáť mi sě, ezth ondeno stojie, ezth sě o nich liudé brojie t. 225—6.

Fi, interj.: phy! kde bych sě (řěčí) stavil Mast 423.

Flandry, pl. m., jméno země: w flandrzyech Drk. 33.

franský, adj., francouzský: zboží dosti u franſkeho Div. Klem. C 482.

frejieř, m., záletník: fregyerzy i dvořáci Drk. 61.

Gocín, *Gočín*, m., jm. osobní: Goczyne, goczyne! Div. Vít. 33.

Háčě, pl. f., spodní oděv, podvlečky: vtlúkl sem v ni (mast) staré haczye Drk. 264; a nám sbi všěm se pzda haczie t. 332.

hacný (adj. z háčě): dámť haczny pás Drk. 139 (t. j. pás k spodkům = stč. hacník).

hádati, -aju, mysliti, souditi: I kam hadas, že sě nevěstkám sľúbiti žádáš Mast. 361.

haléř, m.: dával sem málo piva za haleřz Div. Klem. C 137.

Havlicě, f., jm. osob.: Méj mateři dějí hawlyczye Drk. 207.

hazart, m. (ze stněm. hasehart, hasart, Würfelspiel, a toto z franc. hasard), hra toho jména: sestro, Marta, hrajž s žáky hazarta Drk. 77.

herinkový, adj. od herink, slaneček: mělť jest břicho iako herynkowe krósně Div. Vít. 223.

hi!, interj. hle: Hy, Rubine Mast. 203.

hin, *hyn*, adv., (z něm. hin), tam: hyn jsú miesta sdravá Mast. 21; hyn jich u mého mistra pln krám jmáte t. 233; co se, bratře, hyn blyštie Div. Klem. C 584; co hyn stojí, to znamenaj t. 653.

hlahol, m., řeč, jazyk: ješto sem vám tato slovcě domácím hlaholem prožvagdal Div. Vít. 198.

hlavicě, f., demin. z hlava: v tvé hlawyzcy ostré hložie Div. Vít. 117.

hlíva, f., druh houby, Staubschwamm: má střícě prodáváta hřiby, hlywy Mast. 406.

hložie, n., kollekt. z hloh: v tvé hlavici ostré hlozye Div. Vít. 117.

hluk, m., zástup, sbor: jest jistě anjel toto z nebeského poslán hluku Div. Klem. C 588; ať tě vyvedu z pekelného hluku t. 869.

hlušicě, f., veliké, červené slívy: má střícě prodáváta . . . hluſſyczye, slívy Mast. 407.

hněvati koho na čem: na tom sem boha hniewala Div. Klem. C 144.

hnilicě, f.: Tebe bych všie cti zbavil, a sebe bych za jednu planú hnylyczu nepopravil Mast. 426 (za planú hnilicu = za nic, o nic).

Hnostek, m., jm. osobní: kmotře hnoſtku Div. Klem. C 532.

hod, m., pl., *hody* = svátky, zvláště velikonoční: to-li je mé k hodom nové rúcho Mast. 386; přěd hody Div. Vít. 90; v tomto hodye t. 158.

Hoďata, m., jm. ďábla: ty hodiata Div. Klem. C. 838.

Hodava, f., jm. osobní: má strýna hodawa Mast. 419.

hoden, *hodný*, adj., hodící se k čemu, vhodný: nenieť podobno ani všemu lidu hodno Div. Vít. 88; nejsem hoden tomu t. 297; do pekla jest jim jíti hodne Div. Klem. C 68.

hoditi, -zu: dobřě vem hody Mast. 42; hoditi sě: snad sě tobě dobřě hozyu t. 2; hoditi sě koho = hodem, vrhem zasáhnouti: pokaž mi toho proroka, ať sě hozy jeho boka Div. Vít. 36.

holicě, f., holé místo na hlavě, lysina: neb dám někomu po holyczy Div. Vít. 16.

Holicě, f., jm. osobní: posadiž k sobě svú ženu holyczyu Mast. 26.

holomek, m., služebník: dvorný holomek Mast. 7.

hoře, interj. běda: Horze nám nebohám Hra Vel. 17; hóře = hůře: ač ť sě nestane ješče horze Drk. 185.

horúcí, adj., prudký, tvrdý: lid tvój horuczy často mne neposlúchá Tegerns. 46.

hospoda, m., pán: neb si naše ctná hoſpoda Div. Klem. C 281.

hovado, n., (nadávka): chodcové tito

dva, ješto sú hovada pravá Div. Klem. A 556, B 310.

hověti, -ěju, vyhověti: howyeyſ lépe svému pánu Mast. 105.

hřada, f., bidlo v kurníku: (baba) na hrzyezye honila Div. Vít. 175.

hřbieti, -b'u, pohřbenu býti, v hrobě ležeti: (tělo) je dlúho v hrobě hrzbyelo Mast. 352.

hrdinati, -aju, hrdinsky mluviti, se stavěti: Ba nehrdinay, nehrdinay, co hin stojí, to znamenaj Div. Klem. C 652.

hřěbový, adj. od hřěb: prsty své v hrzebowe rány vlož Div. Klem. A 575.

hřib, m.: chtěl bych jemu (dáti) tři hrzyby Mast. 278, 406.

hřivna, f.: ač mi dáš tři hrzywny zlata Mast. 729.

Hrńčic, m., jm. osobní: Bývaliť sú dobře dále než pan hrńczicž po rytířstvie Div. Klem. C 474.

hrnec, m.: hyrnecz kysělicě Mast. 11.

hubenec, m. ubožák: co kážeš, mistře hubencze? Drk. 157.

hubenicě, f., ubožačka: awech, mně hubenyczy Hra Vel. 65, 67, 69; hubenycze v túzě budu Hrob Boží 86., Mar. Mus. 91,

hubený, adj., ubohý, bídný: já hříšnice hubena Div. Klem. A 210; žena hubena t. 554, t. B 308 ; hubene ženě t. 32; duše hubena t. C 120.

hudec, m., hudebník: beřte piščce, bubeníky, hudcze Div. Klem. C 64.

húščě, -ě, f., houština, množství: zde i na světě v této huſſty Div. Vít. 259.

Chlapýš, -ě, m., chlap ve smyslu potupném: Co sě chlubíš, chlapyſſy Drk. 215.

chodec, m., tulák, žebrák: Dosti jest věc nepodobná, že má vás svésti žena hubená aneb chodczowe tito dva. Div. Klem. A 555, B 309.

choditi, -zu: viz, že po tobě diabli chodye Drk. 74; chodyecz po mně truchle v núzi Hrob Boží 112.

chovati, -aju, chrániti, šetřiti: choway svého hospodina Div. Klem. A 242; žeť ho chcem tak chowati t. C 335.

chutně, adv., s chutí, rychle: ano skáčí, chutnie běžíc Div. Klem. C 783.

chvostišče, šče, -ě, n., pometlo, koště: chwoſtyſtye prodáváta Mast. 408.

chyry, chyry, achamary, napodobení řeči židovské Drk. 164.

chytrost, f., obratnost, chytráctví: južť chytroſty vstáti kážiu Mast. 304.

Idonech, -a, m., jm. osobní: Vítaj, milý ydonechu! Mast. 3.

inhed, adv., ihned: ynhed slepota s něho snide Div. Vít. 46; já tam ynhed bez meškánie přídu t. 295; ynhed mi sě musí zdieti t. 306.

Ipokras, -a, m., Hippokrates: mistr ypokras Mast. 27.

Jan, m., vok. Jěne: gyenc Drk. 311, 369.

jáz, pronom. já: yaſ Mast. 1, 15, 302 a č.

jeden, num., v záporné větě = žádný: neučini gednoho kvaltu Drk. 234; i jeden = ani jeden: nechce k nama y geden kupec přijíti Mast. 213; nenieť tak hříšný y geden Drk. 97; i nedá gednoho jemu Div. Vít. 155.

jednak, adv., brzy, hned: gednak mistře. před tobú budú Mast 129; gednak přídú kupci z daleké vlasti Drk. 246; gednak budú hosté z daleké vlasti t. 236; gednak, mistře, budú t. 247; pověz gednak sama na se Div. Klem. C 228; gednakt poví sama svá díla t. 134 a č.

jedno, adv., jen, jenom: gedno na to vždy ptaj Mast. 17; taſ gedno k milosti slušie t. 165; v hrobě nic jiného, gedno to rúcho jeho Hrob Boží 179; to tvá milost gedno sama rychle móž uzdraviti Div. Vít. 292; gedno račte dary dáti Div. Klem. C 387; gedno se světlost vyjevi t. 772 a č.

Jilka, f., jm. osob.: má tetka gylka Drk. 219.

jistba, f., jizba, světnice: tehdy vidieše, co sě prostřěd gyſtby dějieše Mast. 291.

jistý, adj., bezpečný: jest od zlého giſta Div. Klem. A 408.

jíti, -jdu: my (puojdem) po tobě Div. Klem. C 764; jíti zpět = ustupovati: tak poyde židovská viera zpět Drk.

320; tak naši skutky puogdu zpět Div. Klem. C 312.

jmě, -jmene, n.: pravé gmye Mast. 5; ymye t. 303.

Juras, -a, m., jm. osob.: znali ste jejie syna guyraza Div. Vít. 220.

juž, adv., nyní: yus musívě odsud pryč jíti Mast. 214.

Kadilo, n., kadidlo: myru a zlato a k tomu i kadylo Tegerns. 96.

Kajfáš, m., jm. osob.: byſkup kayfaſſ Tegerns. 113; kayphaſſye do.ře znajě Div. Vít. 154.

kak, conj., jak: kak ti dějú Mast. 5.

kakož koli, jakkoli: rány kakoſ koly veliké Mast. 61.

kaký, adj., jaký: Ach kaku my žalost jmáme Hra Vel. 14; kaka núzě t. 15; kaczy smutci t. 17.

kakž, conj., jakž: kakz ho nežádají Div. Vít. 244.

kamna, *kampna*, pl. f. a n.: když na kampna vsedieše Mast. 289.

kapalicě, f., nápoj nějaký: vypil patnáct češí kyselice, kapalicze Div. Klem. C 787.

karkulin, adj. posses. od karkule, čepice: čěpicě, karkulyna mátě Div. Vít. 199.

káti sě, kaju sě: ktož sě hřiechóv katy bude Div. Vít. 242; svých se hříchuov katij Div. Klem. A 358, 583.

kázanie, n., přikázání: mne ovšem poslechl by tvým kazanym Tegerns. 57; tvého sem se kazani nechtěla báti Div. Klem. C 896.

kazovati, -uju, přikazovati: kazugit, by pověděla Div. Klem. A 377.

kčicě, f., kštice: podoben's k ňemu kczyczy Drk. 127.

kdýkati, -aju, v řeči se osupovati: svým hněvem na mě kdykas Mast. 93.

keř, kře, m.: jmáte . . . kaliny ve krzy Div. Vít. 192.

klénot, m., odznak, jejž rytíř nosil na kabátě neb na helmě: tak se jejich klenoty kstvie jako černá škorně v blátě Div. Vít. C 475.

klevetánie, n., klevetání: Vy, baby, své šeptánie pusťte i vše kleuetanye Mast. 40.

klopot, m., klopotání, proudění: rychlý, brzký jako klopot Drk. 114.

kľuditi sě, -zu; kľudí sě = děje se: neboť sě nám sprostně klydy Hrob Boží 158; neb se nám nedobře klidij Div. Klem. A 434.

kmet, -i, m.: tak dobře z kmetuov jako z bab Div. Klem. C 3.

Koba, m., jm. osobní: má stříčě oba, ſoba i také koba Mast. 405; má bratry oba, ſſebek a také koba Drk. 210.

kochati sě, -aju: a jeho milostí sě kochame. Tegerns. 75.

kokrhati, -aju, coitum petere: kdy chceš, kokrhaty j'mu kážeš Drk. 260.

koláč, m., odměna poslovi: Pane, rač dáti kolacz Div. Vít. 361.

komárový, adj., z komár: Mast z komaroweho sádla Mast. 159.

komendor, m., představený kláštera neb dvora: s jedním mnichem komendorem Mast. 417; před Kajfášovým comendorem Div. Klem. C 252.

konánie, n., práce, namáhání: kromě času bez konanye Div. Vít. 324.

konina, f., obuv z koňské kůže: když sem měla ušíti koninu Div. Klem. C. 160.

konvrš, m., (z lat. conversus), klášterník laický: mají býti . . . svině konwrſſom Div. Vít. 204.

korbel m., nádoba: Mají býti panny, panie žákóm a korbelly chlapóm Div. Vít. 202.

Korutany, m., pl., jméno země: w korutanyech Mast. 53.

Kosata, m., jm. ďábla: anebo ty koſata Div. Klem. C 840.

kotr, m., (z franc. quatre), čtyři oka ve hře kostkové: Já mám dryji s kotrem (3 + 4) Div. Vít. 21; jižť mi jest sedl žíž s kotrem (6 + 4) Div. Klem. C 524.

kozina, f., maso kozí: s veliky noci kozyna Mast. 220.

kóžka, f., dem. z kóžě: přiložich prašivú kozku Drk. 266.

kraďú, adv. kradí, kradmo: byť nem jeho krady nevzěli Drk. 324.

krčmář, m.: krzmarze Drk. 43.

křikati, -aju, vykřikovati: ty vždy na mě krzykas Mast. 92.

křivda, f., nepravda, lež: jestiť krzywda, jakž sem živ, že baba . . . trlici dojila Div. Vít. 171.

křivý, adj., lživý, nevěrný: žádají, by krziweho ďábla svázal Div. Klem. C 743.

kromě, adv., leda, jenom: Pro to masti nehledámy, kromye náš smutek zjě-vujem tobě Mast 339; kromye ukradli-li sú duši anjelové Div. Vít. 70; kromie leč snad jeho sluhy mohúť jeho v noci ukradnúti Div. Klem. C 307; praepos. kromě čeho = mimo co, bez čeho: budú . . s bohem věčně přěbývati, kromye času bez konánie Div. Vít. 324.

krósně, f., krůsna: Až jich z té'o krofnye dobudu Drk. 248; mělť jest břicho jako herinkové kroffnye Div. Vít. 223.

krpati, -p'u, šíti: a k tomu sem zle krpala Div. Klem. C 158.

krupno, adv., hrubě, zle: budeť Ježíši s námi krupno Div. Klem. C 461.

krychle, f., kostka ku hře: vrzme sě o ni sadúc krychle Div. Vít. 11. duojdem s ním krychle Div. Klem. C 845 (snad za krykle od krik, něm. kriec = váda, hádka).

krýti, -ju: neroďte se pohanstva ani smrti krity Drk. 382.

kstvieti sě v. stvieti sě.

kučal, m., nějaká rána: ať neuhonie porebule, buď kučzal neb sekule Div. Klem. C 38.

kúdel, f., koudel: nezůstavil sem ni kudele Div. Klem. C 193.

kúpiti, -p'u: masti cupyte (impt.) Mast. 271.

kuše, f., kusý pes: Poběhněte sim (m. sěm) milé kufye Drk. 23. věrná sem jako kuffe Div. Klem. C 171.

kúzlo, n., kouzlo: to kuzlo spáchá jednoho času Div. Vít. 215.

kuželatý, adj. z kužel, kuželovitý: zrostú jiej v ňadřiech kuzelate hrušky Drk. 296.

kvalt, m., (něm. Gewalt), násilí: (Já) neučini jednoho kualtu Drk. 234.

kvap, m., dáti komu kvapa = vypuditi, vyhnati jej: i posledniej dadie kwapa Mast. 187.

Květa, f., jm. osobní: Má sestra kwyeta Drk. 224.

kvisti, kvetu: južť je počal mazanec quifty Mast. 131.

kyjovánie, n., bití kyjem: neb se bojím kygowanie Div. Klem. C 423.

kýla, f.: a ktož jmá — neskrovnú kyly (m. kylu) Mast. 123.

kyšělicě, f., polenta, kyselý pokrm: hrnec kyfyelyczye Mast. 11; často kyfyelyczu prodává t. 420; vypil patnácte čěší kyfelicze Div. Klem. C 787.

kyšělo, n., polévka z kvasu: jedúc kyfelo i húby Div. Klem. C 25.

Lacný, adj., snadný, lehký: téjť laczny cy dadie pary Mast. 185.

lakomstvie, n., žádostivost: Eva pro lakomftwi svoje zbavila nás rajského pokoje Div. Klem. C 885.

lámati, -aju: neb snad j'mu dna lama uši Mast. 124.

lapka, m., loupežník: lapka plný zlosti Div. Klem. C 184.

le, conj. ale: le ona jemu nechtě dáti, le on ji podtepem zvráti Drk. 54—5.

leč buď — leč, conj.,: lecz bud v teple lecz na mrazě Mast. 179; lecž buď anděl, lecž čert, lecž člověk, již bude tvuoj krátký věk Div. Klem. C 688; leč buď — leč buď: lecz bud baba lecz bud kmet Drk. 38.

léčiti, -ču: když běch přišla leczyty mrtvého Hrob Boží 62, Hra Vel. 53 Div. Klem. A 214; lecziti Mar. Mus. 17; učím je czary lecziti Div. Klem. C 99.

lép, adv., lépe: ktož tam býval, tenť lep povie Drk. 226.

líce, n., obličej, tvář: okrúhlú osličí lyczy Drk. 128; lyczy jako dvě mošně Div. Vít. 222; líc (oppos. rub): mectež spravedně oko lyczy Div. Vít. 15.

líčiti sě, -ču: lyczythely sě, panie, rády Mast. 333.

líčko, n., dem. od líce: lyczka i brady Mast. 334.

lichevník, m., lichvář: beřte . . . nevěrné lichewniky Div. Klem. C 66.

lkáti, *-aju*: Proto ty lkas chudobú Mast. 366.

loktuše, f., plachta: učinila sem z měcha i z loktuffe Div. Klem. C 125.

Longin, m., jm. osob.: co kážeš, pane longyne? Div. Vít. 34.

ľudosvětec, m., kdo loudí, obluzuje, klame svět: ten ludofwietecz nehodný Div. Klem. C 295.

ludosvětstvie, n., obluzování, klamání: pro jeho ludoſwietſtwie veliké Div. Klem. C 301.

ľutný, adj., krutý, hrozný: lutne rány Mast. 253.

ľutoměřičský, adj. z L'utoměřičě: lithomieržiczkym pivem Div. Klem. C 27.

lysina, f., lysá hlava: veliká lyſyna Mast. 218.

Mandalena, f., jm. osob. Magdalena: paní mandaleno Drk. 63; marzy mandaleno Hrob Boží 153.

Manka, f., jm. osob.: Manka rozvodnice Div. Klem. C 108.

Maří, f., jméno osobní, Marie: Svatá marzy mandaleno Hrob Boží 153; svaté marži syna Div. Klem. A 22.

matný, adj., obyčejný, sprostý: člověk matny Div. Klem. C 492; srv. *nematný*.

mazanec, m., koláč mazaný: dva mazanczye Div. Vít. 153, 162; mnoho mazanczuow Div. Klem. A 8.

Mečě, -ě, f., jm. osobní: ač mi dáš svú dceř meczu Mast. 298.

měčiti, -ču, ztlouci, zbíti: ktož je . . sěčen, neb snad palicěmi myeczen Mast. 65.

měch, m., pytel: s puškami myech Mast. 86; z miecha i z loktuše Div. Klem. C 125.

měsiec, m., měsíc: (baba) myeſſyecz szobala Div. Vít. 177.

meškati, -aju, prodlévati: i babky vždy meſſkagi Div. Klem. A 6.

metati, -cu: mecztez spravedně Div. Vít. 15; nemecz mi na kostku Div. Klem. C 533; že mi na kostku meczeſs t. 537.

měťež, -ě, m., zmatek, zbouření: aby nebyl mieteż v lidě Div. Klem. C 360.

miera, -y, f. míra; v téj mieřě = v tom způsobu: jíž není v této mirže Div. Klem. C. 399.

miesti, matu, másti: co ty pleteš, co ty mieteſs Div. Klem. C 536.

Milka, f. jm. osobní: druhá (tetka) mylka Drk. 220.

milostivost, f., milost: Těť přemohla miloſtiwoſt Div. Klem. A 150.

minúti sě, *-nu*: v tom sě s pravdú nic nemynu Div. Vít. 366.

mistř, -ě, m., mistr: k mému mystrzy Mast. 67.

Míšně, *Míšeň*, -ě, f., jm. země: z myſſnye Drk. 275.

mladý, adj., komp. slož. *mlazší*, učedlník, discipulus: jeho mlaſſym Hra Vel. 48; jeho mlazſym Hrob Boží 53; moji mlazſy t. 111; svým mlazſym t. 141.

mlčěti, -ču: Mlcž té řeči neozdobné Div. Klem. A 503.

mnichový, adj., mnišský: z mnychoweho záchoda Drk. 288.

moci, mohu; móž = lze, nemóž = nelze: mozly mi to od tebe přijíti Mast. 13; ale nemoſty (= nemóž ti) jie žváti t. 180.

Mojžieš, m., jm. osobní : Moyzyes Div. Vít. 381; Moyzyſſy, mój věrný sluho Tegerns. 35; Moyſeſſy, mój věrný sluho t. 58.

Morava, f., jm. země: v morawye Mast. 49.

mračnost, f., soumrak: světlost k mraczžnoſti se níží Div. Klem. B 242.

mrzkost, f., ohavnost: a mrzkoſſty mě omýti Div. Vít. 386.

mútiti, -múcu, rmoutiti: neroď se víc mutiti Div. Klem. A 347.

mužskv, adv., statečně: však si muož, mužſky čiň Div. Klem. C 608; přistup k brani ſ mužſku myslí t. 610; jedno s námi mužſky stoje t. 627.

mužstvie, n., zmužilost, statečnost: stuoj ty tuto muožſtwij plný Div. Klem. C 444; k muozſtwie ib. 495; jako lvi, mužſtwij plni t. 622.

myrrha, f.: máš-li mast s myrru Mast. 343; z myrry t. 348; myru a zlato Tegerns. 95.

Nádcha, f., nátcha: nadchu v nosě Mast. 120.

nadjíti, najíti: nadgydech hrob Hra Vel. 54, Hrob Boží 18, Mar. Mus. 18; jeho tam živého nadeſſli Mar. Mus. 171.

na dlúzě v. *dlúho*.

náhle, adv., rychle: Nahle sě tam dále beři Drk. 305; nahle ode mne zlé stvořenie t. 102. nahle mějte to na paměti Div. Klem. C 17; nahle stuojte tuto krotce t. 41; nahle otevři chvátati (m. náhle chvátej otevříti) t. 848.

Náchod, m., jméno místní: mast z nachoda Drk. 287.

nákrm, m., pokrm: tiem nakrmem silen bude Tegerns. 33.

namiesti sě, -matu: co se vám jiných namiete Div. Klem. C 69.

napraviti, -pravu, přímým učiniti: stezky jeho naprawyczye (rým. s připravěte) Div. Vít. 261.

nebohý, adj., ubohý: co je nám neboham sdieti Hra Vel. 3, Hrob Boží 3; jáz neboha Hra Vel. 62.

nehet, -e; m., nemoc oční: k rozličnému neduhu, k rúpóm, k nehtu Drk. 251; vy některú mrtvici, nehet, rúpy i studenici obdržíte Div. Vít. 142.

nechutný, adj.; býti nechutný = nemíti dobré chuti, dobré mysli: nechuten sem velmi pro to nynie Div. Klem. C 42?.

nejednaký, adj., nejeden: pro nevěry negednake Div. Vít. 336.

někaký, adj. nějaký: nyekakeho panoffye Drk. 107.

nelzě, adv., nelehko, nesnadno: tohot jest nám nelze ujíti Div. Klem. C 597.

nematný, adj., řádný, bezúhonný: od Isajašě ctného, proroka nematného Div. Vít. 352; když's tak rytíř nematný Div. Klem. C 428.

nenie, adv., nynie: pojdiž do města nenye Div. Vít. 5; jichž (divů) sě děje nenye mnoho t. 166; vstalť jest Krystus z mrtvých nenij Div. Klem. A 37; my sme Krysta neni viděli t. B 262; co my tobě neni pravíme t. 300 a č.

neomylný, adj.: smr i neomylny Mar. Mus. 107; hřichuov na věky neomylny Div. Klem. A 342.

nepodobný, adj., pravdě nepodobný: dosti jest věc nepodobna Div. Klem. A 553; dosti věc nepodobna, že má svésti vás žena hubená t. B 307.

neroditi, -rozu, nechtíti, nedbati: o ržčěném (chlebě) nerodyeffe Mast. 288; nerodte sě pohanstva ani smrti krýti Drk. 382; Maria, nerod plakati Hra Vel. 77; nerodyz viece plakati Hrob Boží 95 a č.

nestrašlivý, adj., nebojácný: kto jest tak horlivý a tak velmi neftrafflywy Div. Klem. C 832.

nešvarný, adj.: biednicě nezwarna Mast. 374.

nevěstka, f.: že sě mładým newyeftkam sl'úbiti žádáš Mast. 362.

nikako, adv., nijak: jemuž nevěříme nikako Div. Klem. C 304.

nikdó, pron.: nadjidech hrob a v něm nykoheho Hra Vel. 54, Hrob Boží 63, Mar. Mus. 18.

nositi, nošu: aby nofyl po mně košě Drk. 108.

núznost, f., nouze: kdož bude v kteréj v nuznofty Tegersn. 25.

Obědovati, -oběduju, obědvati: utkach slunce, anno poledne obyeduge Div. Vít. 230.

obchod, m., živnost: kterýs obchod na onom světě jměla Drk. 47.

obilé, n.: já sem vydala na niej své obyle Mast. 369.

obierati sě, -aju, meškati: tak se dlúho obierach Div. Klem. C 799.

obinúti, *obvinúti*: rúcho, v němž obinuli Div. Klem. A 424, 449; obvinúti sě čeho: této hrózy se obwin Div. Klem. C 609.

oblehčiti, -lehču: oblehcžiž již své útrobě Div. Klem. A 363; oblehčyž Mar. Mus. 119.

obluda, f., příšera: bychť byl blud, a neb obluda jaká Div. Klem. A 567.

oblý, ad.: jedno oblu v žvot cpáti Mast. 181.

obořiti, -řu, zbořiti: až by sě oborzyly chýšě Mast. 397.

obrátiti, -cu: abych po tobě vešken liud obratyl Mast. 88.

obvinúti v. *obinúti*.

obživiti, -v'u, život dáti, vykoupiti: chtě nás tudy obžiwiti Div. Klem. A 149, 173.

očitě, adv.: neb sme toho již sama ocziti̇e viděla Div. Klem. A 516.

odpustiti v. *otpustiti*.

odpuščenie v. *otpuščenie*.

odtucha v. *ottucha*.

odžehnati sě v. *otžehnati sě*.

ofěra, f., obět, nábožný dar: a s ofyeru vendi v chrám Div. Vít. 380.

ofěrovati, -uju, obětovati: myru a zlato i kadidlo tvé milosti ofyrugyemy Tegerns. 97.

ohař, m.: tak jest věrný jako oharž Div. Klem. C 177.

ohledati, -aju, prohlednouti: prostěradlo ohledayte Div. Klem. A 523.

ohmakati, -aju, ohmatati: každý z vás mé kosti ohmaka Div. Klem. A 568.

oko, n., číslo na kostce: mecteż spravedně oko lyczy Div. Vít. 15.

okřín, m., mísa, nádoba: v starých kútech i v okrzynych Div. Vít. 139; w okrzyenyech t. 200.

onaký: sem mistr onaky Div. Klem. B 125.

onen, pron.: w uonomno kútě Mast. 329; puojdem — do wonohono domu Div. Klem. B 243.

opařiti, -řu, ošiditi: jako lakomého psa oparži Div. Klem. C 274.

opatřiti, -řu, spatřiti: Neopatrzym víc nebeské světlosti Drk. 20; když bych ho mohl opatrzitij Div. Klem. A 540.

optati, -ju, doptati se, najíti: donidž tvórcě neoptamy Hrob Boží 27, Mar. Mus. 16; abych jeho optala Hra Vel. 76, Hrob Boží 94; kde bych jeho optala Mar. Mus. 34; zdali bych jeho kde optala Div. Klem. A 140; kde bych ho mohla optati t. 145; kde bych já jeho optala t. 229; a drahých mastí optati t. B 120.

orudie, n., nádoba, nástroj, prostředek: sprostnéť jest vaše orudie Div. Klem. C 318.

ostati, -stanu, zanechati: oftan toho, sestro mojě Drk. 72; oftanuczy bluda svého t. 88.

ostierati sě, -aju, zastírati se: a kyji sě offtyerage (ironicky) Div. Vít. 229.

ostřiež, m., ostříž: oftrżeffem přestrašeni Div. Klem. C 637.

otpustiti, -šču, dovoliti: odpuft mě vyníti Drk. 149; odpuft jej s kří(žě) složiti Div. Vít. 93.

otpuščenie, n.: jižť odpufftieni beru od tebe Div. Klem. A 359.

otrok, m., sluha: jestli tu který otrok Drk. 113.

ottucha, f., odlehčení: rač nám odtuchu dáti Drk. 363.

otžehnati sě, -aju, odžehnáním zbaviti: črta sě odzehnaty muože Div. Vít. 184.

ova, interj., en: owa, kámen, jenž bieše na hrob položen Hra Vel. 57, Hrob Boží 70; owa, v hrobě nic jiného t. 178.

ovčina, f., obuv z ovčí kůže: tehdy sem ušila owczinu Div. Klem. C 161.

ovšem, adv., zcela, zúplna, vůbec: host owfem slavný Mast. 43; sestro Mandaleno, owfem nemúdrá ženo Drk. 87; přietele owfem věrného Hra Vel. 7; mne owffyem poslechl by tvým kázáním Tegerns. 57; tos nám tvórče owffem vrátil Div. Klem.. C 884.

ozpievati, -aju, cantando persequi, zpěvem doprovázeti: rač zpievati a myť budem ozbyeuaty Drk. 66.

Pakost, f., pokost, neduh: k rozličnému neduhu, k rúpóm, k nehtu, k rozličnéj pakofty mohú spomoci tuto masti Drk. 251; protivnost, nesnáz: již (je mine) všecka pakoft Div. Klem. C 891.

palcieř, m. (ze střhněm balzer), kštice, brada: neb máš jistý kozí palczierz Drk. 126.

palicový, adj., od palicě: obdržach ran paliczowych všeho dosti Div. Klem. C 801.

pamatovati sě, připomínati: zamutek apoštolský . . . bude se tuto pamatovati Div. Klem. B 13.

panic, m.: nuž paniczy i vy páni Div. Klem. C 438.

panošě, m.: milé panofye Drk. 40, 42.

pary (?): tějť lacniej dadie pary Mast. 185.

pastuška, m., pastucha: paftufky nejmajú Mast. 258.

pelech a chocholata atd.: napodobení řeči židů Div. Vít. 196.

pěš, adj., pěší: musímť za to choditi piefs Div. Klem. C 545.

pezd, gen. pzda, bzda, m., zadnice: an nám sbi všem se pzda háčě Drk. 332; polib mě w pezd t. 181; za pefd Mast. 77.

picovati, -uju, bráti píci, loupiti: Bralať sem bez milosti pyczuge jich obilé Div. Klem. C 186.

piščec, -cě, m., hudebník, který píská: beřte piffcze Div. Klem. C 63.

pivnicě, f., pivní sklep: an pie meď (v) pywnyczy s jednú z škopa Drk. 51.

pizda, f.: za pyzdu Drk. 198; pyzda Div. Vít. 196.

plakati, pláču: když's mne tak mnoho plakala Hrob Boží 103; toliko plakala Mar. Mus. 125; když si jeho

toliko plakala Div. Klem. A 369; a panně syna plakati sem pomohla t. 474.

platný, adj., váhu mající, mocný: a si vítěz velmi platny Div. Klem. C 429, 493.

plésti, pletu, másti: co ty pleteſſ, co ty měteš Div. Klem. C 536.

pleš, f.: ty sú nejednomu obervaly ples Div. Vít. 20.

pleštiti, plešču, pleskati, uhoditi: snad sem tebe ještě cepy nepleſſtil Div. Klem. C 44.

plıskati, pleskati, tlachati: ó, na vaše ženská díla, že sta kdy pliſkati směla Div. Klem. C 619.

plnost, f., hojnost: prosím — tvé veliké .plnoſty Tegerns. 52.

ploditi, -zu: smích plodiſs Div. Klem. A 491; chytrosti plodiſs t. C 82; nejradějiť vraždu plodim t. 89.

plvati, pl'uju, plivati: na tvář jeho plwali Div. Klem. A 285.

poběhnúti, -nu, míjeti, opovrhnouti: nepobiehneme cenu tvého Div. Klem. B 134.

podobný, adj., pravdě podobný: ani podobne jest, by kto mohl z mrtvých vstáti Div. Klem. A 506; slušný: králi, nenieť podobno Div. Vít. 87; bude-li se vám za podobné zdáti Div. Klem. B 87; ač se tobě za podobne zdá t. C 348.

podolek, m.: podolkyť raky lovie Drk. 225.

podtep, m. (podtepati): le on ji podtepem zvráti Drk. 55.

pohřésti, -hřebu, pohřbíti: račtež pokorně pohrzyeſſty Div. Vít. 123; pohrzyebtez je t. 98; pohrzyebly t. 127; pohrzeben v hrobě Mast. 340.

pohrzěti, -ěju, pohrdati: ješto pohrzyegy slovy mejmi Div. Vít. 152.

pochlemtati, -cu: dachu mi . . . mléka sochorem pochlemtaty Div. Vít. 232.

pochopiti, -p'u, uchopiti: Mariji plačící sem pochopila Div. Klem. A 471.

pochvátiti, -cu,: ať nás židé . . . nepochwati Div. Klem. A 524.

pokázati, -žu, ukázati: pokaz mi toho proroka Div. Vít. 35; pokazal rány Hrob Boží 147; pokázati sě = ukázati se: když sem sě tobě pokazal Hrob Boží 107, Mar. Mus. 129.

pokusiti, -šu, zkusiti: a jeho dušě pokuſſyme Div. Vít. 58; a bude-li živ, toho pokuſſym t. 62; chcem — své buojnosti pokuſyti Div. Klem. C 633; bychom sebe pokuſyli t. 612.

pokušenie, n., okušení: těmto paniem na pokuſſenye Mast. 274.

pokúšěti, -ěju: ať mne diabel nepokuſſye Mast. 136.

Polany, pl., jm. země: w palanyech Mast. 53.

pomocen, adj.: toho rač nám bejti pomoczyen Div. Vít. 134.

pompknúti, *pomknúti*, -nu, postrčiti: pompkny jie tam k sobě dále Mast. 163.

pomstiti sě, -mšču: pomſtiemež se již své žalosti Div. Klem. C 56.

poniž, conj., poněvadž, ježto: ponyz sem tak velmi krásný, . . . chciť se vrovnati najvyššímu Drk. 1.

popraviti,-vu, ponapraviti, zlepšiti: A sebe bych za jednu planú hnilicu nepoprawyl Mast. 426.

popršěti, -šu, prchati, létati: ažť z někoho poprſſi chlupy Div. Klem. C 2.

porebule, f., nějaký druh rány (rebule = = zadek, porebule = rána na zadek Jireček ČČM. 1864. 315): ať neuhonie porebule Div. Klem. C 37; ať nedám rýčem porebuli t. A 247.

postolce, n., dem. k postola = obuv: bych rozvázal ten řěmenec, ješto jest u jeho poſſtolecz Div. Vít. 251.

postřěbati, vysrkati: dachu mi syrovátku kyjem poſſtrzyebaty Div. Vít. 231.

postříhati, -aju, ve smyslu bíti, sekati: (anděl) po hlavách je poſtržiha Div. Klem. C 780.

Postrpalk, *Pustrpalk*, *Pustrpalek*, m. jméno osobní: Mast. 396, Drk. 135, 194, 199 a č.

postúpati, -aju, ustoupiti, couvati: panny, paní poſtupayte Div. Klem. A 1; pro buoh račte poſtupati t. 191; postúpati po něčem, následovati něčeho: na řeč ženskú se nic nedaj ani po nich postupay Div. Klem. B 154.

posuzovati, -uju: všech stavóv poſſuzugyczye Div. Vít. 148.

potkati, -tkaju, potkati se s někým = = v boj se dáti: Ktož sem puojde, s ním se potkam Div. Klem. C 455.

potráti, -traju, potrvati: potray toho málo Tegerns. 60.

potratiti, -cu, ztratiti: a pro člověka svú krásu potratilo Div. Klem. B 192.

potřěbovati, -uju, žádati: co jsi potrzyebowal sám Mast. 16, 300.

pověděti, -viem: proč mi jeho nepowite Div. Klem. A 301, 319.

pozóstati, -anu, opustiti: nebť mě strach nemuož pozuſtati Div. Klem. B 36.

práti, peru, tlouci: ktosi na naše vrata perže Div. Klem. C 843.

právě, adv., náležitě, opravdu: nemohu prawie zvěděti Hra Vel. 55, Mar. Mus. 19, 32,

prázdný, adj., zbavený: (duch) jest všech kostí prazdny Div. Klem. A 570.

preclik, m.: maléť sem preczliky pekla Div. Klem. C 174, 178.

příštie, n., příští, příchod: tvému se przeſſti radujíce Div. Klem. C 857.

příčiniti, -ňu, přiložiti, přidati: przyczynyl sem k tomu rozličného kořenie Mast. 349; pláče sobě dvakrát více sem pržičžinila Div. Klem. A 479.

příčitati, -aju, připočítati: rádať sem pržiczitala Div. Klem. C 140.

přieti, přěju, přáti: račiž przyety Drk. 16 a č.

přijieti, -jmu, dostati: móž-li mi to od tebe przygyty Mast. 13; přijmouti: aby to ráčil mile przygyety Tegerns. 99; přijieti sě něčeho, chopiti se: čeho sě nám velíš przigyety Drk. 337.

přijíti, -jdu: kázal jim po sobě pržigiti Div. Klem. A 394.

přikydnúti, -nu: přihoditi: przykydnys mi jie (masti) viece Mast. 198.

přilúditi, -zu, přivábiti: a když nemožech pržiluditi Div. Klem. C 216.

přimčieti, *-mču*, přivléci: pržimcziž duši jako vránu Div. Klem. C 115.

příplata, f. záplata: ani všickni v pržiplatie Div. Klem. C 477.

přivinúti sě, -nu: kteráž sě dušě k nám przyuyne Drk. 312.

prodřieti, -dru, prodřieti oko: na vodu oka neprodrzycſſe Mast. 294.

propuditi, -zu, vyhnati: s tohoto místa aby nás nepropudili Div. Klem. B 98.

prorokovati, -uju: jest prorokowal jedno prorokowanye Tegerns. 115.

provésti, -vedu, na sebe provésti, prokázati, dokázati: musíme na se vše proweſti Div. Klem. C 762.

prožvagdati, -aju, prožvachtati: ješto sem vám tato slovcě domácím hlaholem prozvagdal Div. Vít. 199.

pruhatý, adj., plný pruh: baba . . . pruhata jedem jako žába Div. Klem. C 223.

ptánie, n., hledání: však bolestné ptani tebe Div. Klem. A 154.

ptáti, ptaju, hledati: tyť (panie) dobrých mastí ptayu Mast. 223; ptate t. 232, 321, 345; kde ptati Mar. Mus. 86; ptagicz mistra svého Div. Klem. A 277; Krysta ptati t. B 151; = žádati: co vam třěba, toho ptayte Mast. 320; ptáti sě: do Galilee sě ptayte Hra Vel. 80 Div. Klem. A 126; na co ptáti: jedno na to vždy ptay Mast. 17; na mě ptala Mar. Mrs. 126.

pustiti -šču: puſtwye tento hněv na stranu Mast. 104; puſtwa ten hněv Drk. 231; puſte vše klevetánie Mast. 40.

pústka, f.: jmáte, dietky, otpustky z puſſtky do pušky Div. Vít. 191.

Pustrpalek v. *Postrpalk*.

puška, f. (něm. Büchse) nádoba: puſka Mast. 137, 140; puſſku . . . udeříš Div. Klem. B 141; s puſkamiMast 86; pušky = prsa: kteráž panna pomaže (mastí) své puſſky Drk. 295.

pych, m., pýcha: pro náš pych Div. Vít. 78.

pykati, -ču, litovati: Pycž mě kvítí i koření, pycž mě tráva, lilium, vše stvořenie, pycž mě skalé vody i moře Div. Klem. A 200, 201, 203.

pytati, -cu, hledati: těch miest pytay Mast. 18.

pzdieti v. *bzdieti*.

pzdina, f., od pzdieti: pzdyn k niej málo přičinila Mast. 160.

Radný, adj., zkušený: král Pilát důstojný, múdrý, radny i pokorný Div. Klem. C 262, 292.

Rakúsy, pl., jm. země: w rakuſyech Mast. 51.

režný, adj. od rež, žitný: když bielý chleb uzřieše, ihned rezny povržieše. Drk. 174.

rohožie, n., rákosí: tať sě v Prazě w rohozy tkáta Drk. 211; pletivo z lýka, šlakú a p.: utáhli sú se v rohožie Div. Klem. C 478.

rovně, subst. m. a f.: jemu nenie rownye Mast. 56.

rozľútiti sě, -cu, rozhněvati se: jak sú se velmi rozlitili Div. Klem. B 58.

roznieta, f., roznět, roznícení: spasiteli všeho světa, mé veselé, má roznyeta Div. Vít. 115.

rózno, adv., na různé strany: odsud ruzno vylúdili Div. Klem. B 156.

rozvázati, -viežu, zbaviti něčeho: již sem tě z ſmutkı rozvazal Hrob Boží 108; již sem tě smutku rozwazal Mar. Mus. 130, Div. Klem. A 374; mě smutka rozwazal Mar. Mus. 145; = ukázati: aby každý — své všecky skutky rozwazal Div. Klem. C 249.

rózcě (?): jakžto rozcye na siej tistě Mast. 48.

rubáš, m., roucho, šat: přiběh v jakéms bielém rubaſſy Drk. 328; pobrach ženám i rubaſſe Div. Klem. C 191.

Ruběn, Rubin, m., jm. osobní: Rubyene, rubyene! Drk. 177; rubyn z Benátek Mast. 8; rubyna t. 9; Rubyne, rubyencze! Drk. 156.

Rubin v. *Ruběn.*

rúče, adv., rychle: Běžtež rucze Div. Klem. C 57; rucze s ním do pekelné školy t. 200; rucže t. 206; kto kam ví, raucze běžte t. 599; jáť se rucže zbočich t. 793.

rúčí, adj., rychlý: nayruczeyſſi Div. Klem. C 785.

rúpy, pl. m., (nemoc): k rozličnému neduhu, k rupom Drk. 251, 289; vy některú mrtvici, nehet, rupy . . . obdržíte Div. Vít. 142.

Rusy, pl., m., jm. země: w ruſyech Mast. 52; w rufech Drk. 33.

ryčěti, -ču, ryk působiti, křičeti: I co vy tu ryczite Div. Klem. A 531.

rytem (?): o. zydowskem kraly rytem Div. Vít. 195.

ryvola, *rivola*, f., nektar: budešli dobrý, damyť ryuolu píti Drk. 49.

ržěný, adj. (z rъžanъ) režný: o rzyenem (chlebě) nerodieše Mast. 288.

Řěmenec, -cě, m., řemínek: bych rozvázal ten rzyemenecz Div. Vít. 250, 274.

řišě, f., hluk, řev: slyšel sem v krčmě velikú ržiſſi Div. Klem. C 203.

řit, f.: rzyt Mast. 75; rzyth t. 318; holú rzyty Div. Vít. 215.

Sasy, pl., jm. země: po ſaſyech Drk. 33.

Satan, m., jm. ďábla: mněť ſathan dějí Drk. 28; mněť dějí ſſathan Div. Klem. C 73 a č.

sběrný, adj., společný: jak sme hřmot zberzni uslyšali Div. Klem. B 49.

sbožie, zbožie, n., majetek, statek: pro tě smy z ſbozye vystúpili Drk. 336; že ste pro mě ſbozye opustili t. 349; ty si chudých rajské zbozie Mar. Mus. 114; zbožij Div. Klem. A 352; jich zbozie t. C 479.

sčinomaty (?) (Mast) dělánať je z ſczynomat Drk. 277.

sděliti sě na něco, společně prokázati něco: bychom na udactví ſe zdielili Div. Klem. C 613.

sdieti, sděju, učiniti: ať s tobú ſdyeyu Mast 6.

sdravý, adj., zdravý: budeť ſdraua Mast. 190; hin jsú miesta ſdrava t. 21.

seč, f., boj: by mohl zbýti se ctí ſeczy Div. Klem. C 436.

seď, adv., teď, zde: Sed, mistře, ſed jáz k tobě běžu Mast. 1; sed vem přišel mistr Ipokras t. 27, 75, 77.

seděnie, n., sídlo: tam rač své ſedyenye jmieti Mast. 23.

sekule, f., nějaký druh rány: ať neuhonie porebule, bud kučal nebo ſekule Div. Klem. C 38.

sěmo, adv., sem: syemo blíže přistupi Mast. 270, Drk. 21.

sestřicě, f.: nuž vy (dvě) ſſeſſtryczye pryč (j)děta Hra Vel. 51; Milé ſeſtrzyczy, pryč jděta Hrob Boží 61.

Severin, m., jm. osobní: co kážeš, mistře ſeuerine? Mast. 113; od mistra ſeuerina t. 276.

shoditi, -zu, vyhověti: tys mi, mistře, dobřě zhodyl Mast. 317.

shořěti: ihned uteku, jako ſhoržim Div. Klem. C 418.

shústi, shudu: potom nama diabel ſhude Mast. 111.

sieci, sěku: ktož je ſyeczyen Mast. 64.

siesti, *sadu*, (ve hře v kostky): jižť mi jest ſedl žiž s kotrem Div. Klem. C 524; seď mi také něco rovného t. 528; jižť mi sedl kotr s dryjí t. 530; sedl mi cin (= cink) a dva túše t. 550.

siroba, f., osiřelost: v ſyrobye vás neostavím Drk. 367.

skalé, n., kollekt. od skála: Pyč mě skale Div. Klem. A. 203 ; skale se hrozně pukáše t. C 676.

skalní, adj.: po smrti jeho ſkalni kamení se pukalo Div. Klem. B 200.

skonánie, n.: při jeho smrti ſkonanie Div. Klem. C 322.

skončenie, n.: čekaj jeho ſſkonczyenye Div. Vít. 6.

Skorbrys, *abraham azbynuky*, -židovský zpěv Div. Vít. 159; v. Div. Klem. C 278-9.

skoře, adv., rychle, brzy: Posle, jdi k rytířuom ſkorže Div. Klem. C 500.

skoro, *skuoro*, adv., brzy, časně, rychle: ſkoroly mé masti budú? Mast. 128; jděte ſkoro Hrob Boží 52; pójdem ſkuoro Hra Vel. 29; děte ſkuoro t. 47; ſkuro Div. Klem. C 583.

skřeht, m., skřehot, skřípání: kdež pláč a ſſkrzecht zubový Div. Vít. 339.

skřehtati, křehotati: staré baby, jenž ſſkrzyechczyete jako žáby Div. Vít. 146.

skřiekati, -aju, křičeti: milý pane, že tak mnoho ſſkrzyekaſſ Drk. 186; že na mě toliko ſſkrzyekaſſ? t. 202. (Srv. Listy fil. XIV. 41 pozn. 2.)

skřietek, m., skřítek: baby ſcrzyetkem k čertu vzletie Mast. 146.

skrýti sě, -ju: tvé sě moci nic neſſkryge Div. Vít. 302.

skúp, *skúpý*, adj., skoupý, lakotný: nebývaj zkup v tomto hodě Div. Vít. 158; nebude v tom ſkup Div. Klem C 369.

skutiti, stropiti, spáchati: vé, co sme ſſkutyly! Div. Vít. 82.

slavnost, f., sláva: chciť tvú ſlawnoſt velebiti Mar. Mus. 152.

slovce, n., slovo: ješto sem vám tato ſſlowczye domácím hlaholem provagdal Div. Vít. 198.

sľubiti sě, -b'u, slíbiti se, zalíbiti se: my sě mladým liudem ſlubyty nežádadamy Mast. 337; že se nevěstkám ſlubyty žádáš Mast 362; ješto mi sě dobřě ſſlybyl Div. Vít. 287.

slúžiti, -žu: Sluzua (my dva) lépe svému pánu Drk. 232.

smiera, f., pravá míra v něčem: podle cnosti jeho ſſmyery Div. Vít. 317.

smútiti sě, -cu, smutným býti: smutni jste a ſmutite se Div. Klem. B 203.

sňatek, m., spojení, spolek: vyhnán sem z nebeského ſnatku Drk. 18.

sníti, sejdu, zemříti: že lépe jest jednomu člověku ſnyty, nežli všemu světu zahynúti Tegerns. 117, 123.

Soba, m., jm. osobní: má střícě oba, ſoba i také koba Mast. 405; srv. má bratry oba, ſſebek a také koba Drk. 210.

spéci, speku, pečením ztvrdnouti, sraziti se: tak mi se jest srdce leklo i úžestí krví ſpeklo Div. Klem. C 601.

spěra, f., opora: neb již beze všie ſſpery voláš podle srdcě svého Div. Vít. 346.

spěšě, spíše, adv., na spěch, rychle: přijmi mě ſpyeſſe k sobě Drk. 122; kázal . . . ſpyeſſye do Galile jíti Hrob Boží 176; ukažte mi ſpiſſe Div. Klem. A 298; kráčej ſpiſſe svýma nohama t. B 183; podaj mu jich (kostek) ſpiſſe t. C 541.

spleskati, -aju, splasknouti: od téť zpleſkagyu vole tuhá Mast. 142.

spravedně, adv., spravedlivě: mecteż ſprawednye Div. Vít. 15.

sprostně, adv., špatně: neboť sě nam ſproſtnye klidí Hrob Boží 158; proto sě nám ſproſtnye děje t. 160.

sprostný, a j., špatný: a ſproſtnet jest vaše orudie Div. Klem. C 318.

spustiti, -šču, odpustiti: a vš'cky jemu viny ſpuſty Drk. 100.

stáhnúti, -nu: svú ruku v muoj bok ſtiehni Div. Klem. A 574.

stanúti, -nu, přestati: již-li ſtanu tvé chytrosti Div. Klem. C 226.

státi, stoju; v něčem státi, zachovávati něco: kdo chce v jeho přikázání ſtati Div. Klem. A 411.

stuviti sě, -v'u, ocitnouti se: kde bych sě ſtawyl (řečí) Mast. 423.

stazovati v. *vztazovati*,

steknúti sě, vzteknouti se: Buodaj se ve pekle ſtekl Div. Klem. C 179.

stěžěti (?), -žu, táhnouti, přinésti: zlú novinu před lucipera ſſtezyme Div. Vít. 86; do kúta se všichni ſtiežicz Div. Klem. C 784.

střěví, m., střevíc: musich babě ſtrzewi kúpiti Div. Klem. C 217.

stříc, m., strýc: má ſtrzyczye oba Mast. 404.

strnišťe, n.: biřic chodí po ſſtrnyſſty Div. Vít,. 227.

strýna, f., teta: má ſtryna Hodava Mast. 419.

studenicě, f., zimnice: některú mrtvici, nehet, rúpy i ſſtudenyczy Div. Vít. 142.

stúpa, f., stoupa: (baba) na ſſtupye tě létala Div. Vít. 174.

stvieti sě, -stv'u sě; *kstvieti sě*: tak se jejich klenoty kſſtwie Div. Klem. C 475; kſſtwuczy záři t. 655.

stýskati, -stýšču: protož se mi velmi ſtyſſtie Div. Klem. C 585; stýskati sě s někým = nelíbiti se: až sě nem s ním wšěm ſtyſkaſſe Drk. 330; stýskati si: moji mlazší sobě ſtyſty Hrob Boží 111; at sobě nic neſtyſtye Tegerns. 65; neſſtyſſt sobě, seſtra milá Div. Klem. A 60; koho vy, panie, hledáte v tom hrobě, tak velmi ſtyſtycze (= stýštíce) sobě Hra Vel. 36; sobě ſtiskati Mar. Mus. 109.

svaditi, -zu, někoho, do vády přivésti: a ona (baba) je ihned ſwadi Div. Klem. C 218.

svésti, svedu: však mě na to nezwedete Div. Klem. A 533.

svět, m., svit, svítání: jáť budu bdieti až do ſſwyeta Hra Vel. 52; jáť ho budu hledati až do ſwyeta Hrob Boží 61; až do ſwieta Div. Klem. A 137.

světiti, -cu, velebiti: právěť vežde jeho jmě ſwyetye Mast. 54.

svoditi, -zu, sváděti: a je s pravé cesty ſwodila Div. Klem. C 239.

svrček, m., cvrček: měl jsem tři ſwyrczky Mast. 149.

svrchní, adj., přední, svrchovaný: neb jest prorok ſſwrchny Div. Vít. 77; poslán sem od otce ſwrchniho Div. Klem. C 702; swrchniho boha synu živý t. 876.

szobati, -u, sezobati: (baba) všecken tě měsiec ſſzobala Div. Vít. 177.

Šalk, m., (něm. schalkch), sluha, šelma: jáť sem velmi veliký ſſalk Drk. 136; z kurwy ſſalek t. 195.

šátky, pl., m., šaty: majíc na sobě zlé ſſatky Div. Klem. C 270.

šeňkéř, m., šenkýř, hostinský: já sem byl na onom světě ſſeňkerž Div. Klem. C 136; ſſenkerž ib. 184.

šept, m., šeptání: nechajíce všech ſſeptuow na straně Div. Klem. B 17.

Široc, m., jm. osobní: ſſyrycz biřic chodí po strništi Div. Vít. 227.

škařědost, f., ohavnost: děkujiť, Buože, tvé milosti, žes mi této ſſkarzyedoſſty .. ráčil zbaviti. Div. Vít. 384.

škoditi, -zu: komužť nic neſſkodij (nic není) Div. Klem. B 129.

škop, m., škopek: an pie med (v) pivnici s jednú z zkopa Drk. 51.

škorně, f., boty (ze skora, pellis): přidajtež mi k tomu své ſſkornye Div. Vít. 26.

šlojieř, m., závoj: svój ſlogyerz napravila Drk. 58.

Šváb, m., jm. os.: nevrť se tuto Uher ani ſſwab Div. Klem. C 4.

Táhnúti, -nu,: tyehnyewye oba za jednako Mast. 109.

takměř, adv.: neste sěm hřešné duše takmyerz ševcě i panošě, sedláky, takmyerz krajčí Drk. 42.

tbáti, tbaju, o někom, o něčem, *dbáti*: o svém mistřě ničse netbas Mast. 81; nedbaj nic, králi, o tom Div. Klem. C 334.

téci, teku, běžeti: ted já, mistře, k tobě teku Div. Klem. C 116.

teď, adv., zde, tu: ted sem, mistře, sluha tvój Drk. 179, 181.

tělesenstvie, n., tělesenství: teleſenſtwye na božstvie nesa Hrob Boží 146.

tělo, n., dial. celo: chlebem czela svého Tegerns. 31.

tesknost, f.: ani sobě velmi teſknoſt činil Tegerns. 4.

tista, f., canicula, čubka, čuba, lehká ženská: na siej tyſtye Mast. 48; tyſtu t. 75, 77.

tkáti sě, tkaju sě, toulati se: kde sě tak dlúho tkas Mast. 80; tkagye sě sudy i onudy t. 411; kde sě tkaſſ Drk. 182; tat sě v Praze v rohozy tkata t. 211; těť se po světu tkata t. 221.

tkysati, tkyšu, dotýkati se, napadnouti: aneb tě túto palicí tkyſſy Drk. 216.

tlačiti, -u, šlapati: a netlacž mi po cibuli Div. Klem. A 246.

točiti, -u, sem tam obraceti: svú myslí nadarmo točžite Div. Klem. A 532.

Tomáš, m., jm. osob: O thomaſſi nevěřící Div. Klem. A 494.

tovařiš, m., tovaryš: Satane, milý towarziſſi Div. Klem. C 202.

trh, m., tyrh Mast. 204.

trlicě, f., nástroj, na němž se len láme, mědlice: (baba) trlyczy dojila Div. Vít. 176; z trlicze mléko dojiti Div. Klem. C 100; trliczy sem místo krávy dojila t. 236.

trpělivý, adj., trpící: ješto před smrtí (tělo mé) bylo trpieliwe Mar. Mus. 98, Div. Klem. A 333.

trpěti, -p'u,: tyrpyel za ny Mast 252.

truditi, -zu, trápiti: ráčil — dáti se na kříži truditi Div. Klem. A 148; dal se na kříži truditi t. 172; truditi sě, namáhati se: pro niž si se ke mně trudil t. C 285.

truchle, adv., truchlivě: a proč sě tak truchle máš Hra Vel. 72; proč sě tak truchle jmáte Hrob Boží 41, 112.

tudiež, adv., podobně, rovně, také: dosti se mu hrubě stane, tudiž jeho apoštoluom Div. Klem. C 464.

túha, f., smutek, utrpení: připravili sú jej (Ježíše) k tuze Div. Klem. C 666; nebudete již nikdy w tuze t. 865; již nás všech tuha mine t. 880.

turnej, m.: okolo turnegye Drk. 239.

túš, m., touš (z tus, dusz, deux), dvě oka ve hře kostkové: já dryji s tuſſem mám (3 + 2) Div. Vít. 23; jižť mi sedl taufs, eš (2 + 1) Div. Klem. C 544; sedl mi cin (cink) a dva tuſſe (5 + 2 + 2) t. 550.

tvář, f., podoba: duch svatý — vstúpi naň v holubie twarzy Div. Vít. 281.

tvořec, m., tvůrce: Ja sem tworzecz svatý Drk. 307; játť sem tworžecz svatý Div. Klem. C 846.

týl, m., záda: ktož jmá zimnici w tylu Mast. 122.

tymián, m.: máš-li mast s myrrú a s tymyanem Mast. 343; z tymyana t. 348.

Udactvie, n., udatenství: bychom na vdacztwi se sdělili Div. Klem. C 613.

udělý, adj., spanilý: Děťátko milé, pěkné, krásné i vdyele! Tegerns. 86; skrzě hvězdu světlú, velmi jasnú a vdyelu t. 90.

úfati, -aju, doufati: vſage v své panské moci Div. Klem. C 189.

Uher, m., jm. osob.: nevrť se tuto vher ani Šváb Div. Klem. C 4; *Uhry*: w uhrzyech Mast. 51.

uhoniti, -ňu, na sebe uvaliti: a neuhonite cepami rány Div. Klem. C 12; ať neuhonie porebule t. 37.

uchovati, -aju, uchrániti: nemóžete wy ho vchovati Div. Klem. C 582; uchovati někoho = uchrániti před někým: rač zlé baby vchowaty, Bože Div. Vít. 185; uchovati sě = uchrániti se: kdy sě hřiechow nevchowame Tegerns. 74.

uchvátiti, -cu, kvapiti: potom sem k tobě běžeti uchwatyl Mast. 87.

ukrátiti sě, -cu: až se mého života vkratij Div. Klem. A 328.

uléčiti, -ču, léčiti: bychom mohli vlecžitij tělo našeho tvórce milého Div. Klem. A 33; vlečiti Mar. Mus. 12.

umazati, -žu, pomazati: umazaty jeho tělo Mast. 341; abychom jej vmazaly Hrob Boží 31.

umdliti, -mdľu, mdlým činiti, seslabiti: jiní sobě lidé bají bdiec, aby jich sen neumdlil Div. Klem. C 512.

uměti, -ěju, znáti: (j)diž napřed, však vmiſs cestu Div. Klem. B 257.

úprava, f.: a v nich jest krásná upraua Mast. 22.

upřimý, adj., přímý: vpržimu pravdu zvěděti Div. Klem. B 166.

úsilé, n., práce, námaha: nebo je to mé vše vſyle Mast. 368.

usilovati, -uju: a v to pilně vſſylowati Tegerns 28.

uspiti, -sp'u, uspati: aby jich sen neumdlil a potom jich neufpil Div. Klem. C 513.
ustaviti, -v'u, ustanoviti, určiti, zvoliti: bieše vftawen toho léta Tegerns 114.
ustřieci, -střěhu, ustříci: zda bychom mohla (dva) uftrzyczy Div. Vít. 67.
ušitie, n., obuv: šilaf sem zlé vffiti za dva groše Div. Klem. C 157.
utajiti sě, skrytu býti: stuojmy tiše, nemluviece a všichni sě vtagyecze Drk. 322.
utěžěti, -těžu, stěžiti, vytěžiti: viz,bychom něco vtyezyely Drk. 103.
utkati, -tkaju, potkati: vtkach slunce Div. Vít. 230.
uvázati sě, -viežu, v něco: ten sě v sukni vwyeze Div. Vít. 18.
užasnúti sě, -nu, uleknouti se: až sě jí všichni čerti v pekle vzafu Div. Vít. 216.
úžast, *úžest*, f., úžas, bázeň: nedaj jim mieti vffafty Tegerns. 38; tak se mi jest srdce leklo i vžefti l rví speklo Div. Klem. C 601.
užiti, -uživu, zakusiti: a již zlým vziues toho Mast. 377; zlým wzywes toho! t. 428; u pekle jich uzywethe Div. Vít. 150.

Vary, pl., m.: af já mu nedám na wary (af nedostane bití) Div. Klem. C 35.
vášně, f., vlastnost, mrav: také dobrú wafnyu jmějieše Mast. 292.
Vavřěna, f., jm. osob.: Má teta wawrzyena Mast. 415.
včěle, adv., najisto: ten jest wczele z mrtvých vstal Div. Klem. A 391.
wdy, adv., vždy: nikdy nespati, jediné wdy bdíti Div. Klem. C 507; něcof wdy sedne k mé vuoli t. 543.
ve, interjck. (něm. wehe): we, co sme skutili! Div. Vít. 82.
věhlasně, adv., skvostně: poradím — paním, aby se líčily krásně, a strojily se wiehlafnie Div. Klem. C 78.
vehnati, *vženu*: cof uhoním, to vše wfenu v řif Drk. 37.
věk, m., čas, doba: vtělil si se v poslední wiek Div. Klem. A 153.
věník, m., věchet: majíf hrst plev, dva wieniky Div. Klem. C 480.
věrně, adv., skutečně, jistě: wyernye na kříži umrlého Tegerns. 32.
věrovati sě, -uju, zapřísahati se: rádaf sem přičítala a k tomu se wierowala Div. Klem. C 141.
veš, pron., všechen: neb tvé panstwie jest svět wes Div. Vít. 313.
vet, adv.: musí jeho býti se mnú vet Drk. 39 (musí býti jeho věc se mnou tak srovnána).
vežda, adv., vždy: wefda Drk. 81.
vežde, adv., vždy: wefde Mast. 54.
viděti, vizu: wyzuth ondeno dobrého druha syna Mast. 217.
Vieden, *Viedně*, f, jm. města: wyeden Drk. 254; wyednye ani Praha Mast. 157.
vila: hedvábnú vylu víti Drk. 82 (snad m. vylna = vlna.)
vitěz, m., hrdina: když's tak rytíř nematný, a si witiež velmi platný Div. Klem. C 429, 493.
Vlachy, pl., m., jm. země: po wlafyech Drk. 32.
vlast, f., země: jdúce do jiné wlafti Div. Klem. C 310.
vran, m., havran: žef wran oka nevykline Mast. 203.
Vrbata, m., jméno ďábla: mistře, znaj mě wrbatu svého Div. Klem. C 85; wrbata t. 837.
vrovnati sě, -aju, vyrovnati sě, podobati sě: chcif sě wrownaty najvyššímu Drk. 3; že sě chceš najvyššiemu wrownaty? t. 7; mně sě nemóžeš wrownaty t. 205.
vrtěti sě, vrcu: newrt se tuto Uher ani Šváb Div. Klem. C 4.
vskóřě, *vskuořě*, adv., brzy, záhy, rychle: budeš ty žebrákem wfk rzye Drk. 184; aby šel wffkuorzye Tegerns. 7; rač tam jíti wfkuorže Div. Klem. C 718, 726.
vskučěti, -ču: jako pes wfkuczy Mast. 69.
všemahucí, všemohoucí: Hospodine wffemahuczy Div. Klem. A 11; wffemahuczy otče t. 17; wffemahuczy král t. 439; witaj, Buože wffemahuczy t. B 314.
výborný, adj., na něčem: na řemesle wyborneho Div. Klem. C 86.
vyklästi, -kladu: krám wiklafty Mast. 19.

vyklinúti, -nu, vykluvati: žeť vran oka newyklyne Mast. 203.

vykstvěcovati, -uju, vystkvěcovati: již se slunce wykſtwieczuge Div. Klem. A 56.

vynikati, -aju, povstávati, vycházeti: aj toť beránek boží wynyka Div. Vít. 268.

vyníti, -ndu, vyjíti: odpusť mě vynyty Drk. 149.

vypraviti, -v'u, vylíčiti: žádný toho nemuož wyprawiti Div. Klem. A 409; by mohl muky všecky wyprawiti t. 511.

vytřeštiti oči, vyvaliti oči: Cos ty na mě wocži wytrzeſſtil Div. Klem. C 43.

vývoda, m., vévoda: wywoda života živ kraluje Div. Klem. A 420.

vyzina, f., maso vyzí: bude náma zaplacena tohoto postu wyzyna Mast. 219.

vzdáti, -ám, s sebe složiti: to pro svú pýchu dnes wzdaſſ Drk. 10.

vzdora, f., *na vzdoru*, na vzdor: nemajíc toho nawzdoru Div. Klem. C 256.

vzpručiti sě, -ču, vzpřímiti se: potom se náhle wzpřuczy Mast. 70.

vztazovati, -uju, tázati se: svým srdcem ſtazugiczy Div. Klem. A 139.

vztuhati, tuhnouti: v téjto masti stará wſtuha Drk. 262.

vždy, adv. wſdy Mast. 17.

Za, zda: Za je tobě bratr popele? Drk. 124; za by pro tě v našej vieřě stáli t. 378; za tomu nevěříš t. 393; zat vstane z hrobu v tuto dobu t. 316.

zacěliti, -l'u, zaceliti: rány kakož koli veliké zaczyely Mast. 62.

zacělo, adv., zajisté, najisto, podle pravdy: aby to zaczyelo věděla Drk. 95; zaczelo poviedám t. 348; ale vězte to zacyelo Hra Vel. 43; zaczelo Hrob Boží 48; mějte to zaczyelo t. 167; zaczelo t. 184; zacělo Mar. Mus. 164; věz to zacělo t. 102; zaczelo Div. Klem. A 334.

zacný, adj., vzácný: budeš appoštol v nebi zaczny Drk. 370.

zalěčiti, -ču uzdraviti: ješto muožem zaleczyty Hra Vel. 11, Hrob Boží 23.

zámutek, m., zármutek: zamutkowe srdce vašeho Div. Klem. A 597; po zamutku t. B 108; máme zamutku mnoho t. 116; zamutku vašeho polituji t. 206 a č.

zapíti sě, -p'u, opíti se: Mnohé ženy . . . kdy sě zapyv (= zapú), tehdy bajú Mast. 373; zapywſy sě mluvíš mnoho t. 376.

zaplvaný, adj.: a tvář velmi slinami zaplwanu Div. Klem. A 459.

zapomněti, -mňu: zda sme zapomnyely sukně jeho Div. Vít. 7: toho nikdy nezapomnyz Tegerns. 13.

zatuchati sě, -aju, kaziti se: newiem, čím se zatucha Tegerns. 48.

zavěrné, adverb., vero, zajisté: zawyerne pravím vám Drk. 347; zawyerne ho zde nejmate Hrob Boží 47; zawyernet sem boha živa viděla t. 134; Maria, věz to zawierne Ma-. Mus. 96, Div. Klem. A 331; zawierne jmieti Mar. Mus. 105, Div. Klem. A 340; já vám to pravím zawierne t. C 662.

zaviniti, -ňu: já sem tobě zawinil Div. Klem. C 877.

zboží v. *sbožie*.

zbočiti, -ču, bokem se obrátiti: jáť se ruče zboczžich Div. Klem. C 793.

zbýti, pozbýti, zbaviti se: vy baby čáróv zbudte Div. Vít. 187; nezbudete se mnú pekelné muky Drk. 22.

zdieti, zděju, učiniti: neb jest nic zlého nezdyelo Div. Vít. 96.

zejspánie = ze-z'spánie, ze z'spánie, z vyspání: vy jdete zeyſpanye Mast. 230.

zemdliti, -mdl'u, seslabiti: vizte, jaká jest vaše obrana, když vás zemdli má jediná rána Div. Klem. C 699.

zeptati -aju, na kom co: to ty brzo na nich zeptay Div. Klem. C 748.

získati, žíšču: některýť ji zyſtye rychle Div. Vít. 12.

zištný, adj., prospěšný, výhodný: seď mi také něce rovného a sukni něco zyſtneho Div. Klem. C 529.

zlob, -i, f., zloba: žet sě ſlob zloby obrátí Mast. 101.

zlúpiti, -pu, sebrati: hnedt by jej črt do pekla i s mastí zlupyl Drk. 292.

zmazati, -žu, pomazati: abychom to tělo zmazali Div. Klem. B 145.

zmlátiti, zmlácu, ztlouci: kosti v tobě zmlaczu Mast. 430.

zmléti, zmeľu, ztlouci: ať tebe mój kyj nezmele Drk. 228.

znamenati, -aju, vyznačovati: ač mne chceš právě znamenaty Drk. 206.

zpara, f., horkost, palčivost: neb snad jmá-li v svém ušě zpary Mast. 66.

zpýchati, -šu, pyšným učiniti: všichnut nám rodinu ſpiſſi Div. Klem. C 62.

zrak, m., vidění, přízrak: Po zrakuť já to dobře znám Div. Klem. C 591.

ztěkati, -aju, zběhati: jednoho dne vše ztyekagy Drk. 35.

ztryzňovati, -uju: Krystus byl tak velmi ztryznowan Div. Klem. A 509.

zúpěti, -ěju, vzeúpěti: Dámť mu vždy, žeť zupi Div. Klem. C 14.'

zvěstě, adv., jistě: slyšal sem, Rubíne, zwyeſtye Mast. 221; to já tobě pravi zwyeſſtye Div. Vít. 364.

zvěstiti, -šču, zvěstovati: bych vám zwyeſſtyl tato slova Div. Vít. 236.

zvětřěti, -ěju, zvětrati: aby (mast) brzo nezwyettrzyela Mast. 161.

zvolený, adj., vyvolený: mém (m. mým) otcóm zwolenym Tegerns. 39.

Žádanie, n., žádost: učiniž mé zadanye Div. Vít. 4.

žádati, -aju: mne bude na pomocz zadati Tegerns. 27.

žádný, adj., žádaný, milý: e zadny mistře! Mast. 207, 215; chvála tobě, tvórče zadny Drk. 13, Mar. Mus. 53; stvořiteli zadny Div. Klem. A 256; Králi Piláte náš zadný t. C 291; vstaniž žadny spasiteli, t. 710 a č.

žebračie, adj., žebrácký: pól zebraczye holi Mast. 175.

živiti, -v'u, na živu zachovati: žiwil bych jej proti všem vám Div. Klem. C 325.

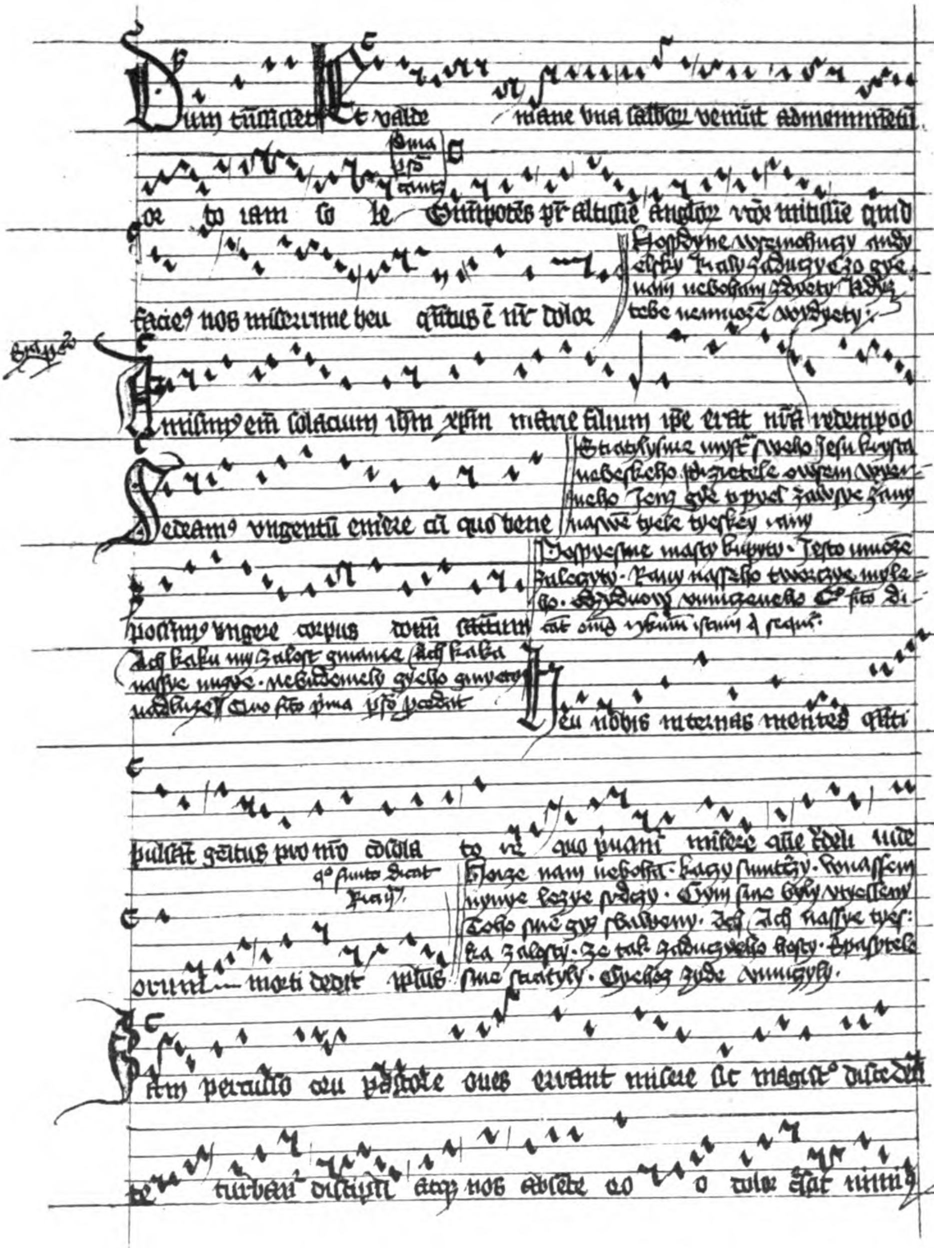
žiež, m., žíž, šest ok na kostce (ze stněm. sës a toto ze stfranc. seix): já mám s zyczem eš (6 + 1) Div. Vít. 19; neb sem uvrhl dwa zyze (6 + 6) t. 27; jižť mi je tsedl ziž s kotrem (6+4) Div. Klem. C 524; žiz s cinkem (6 + 5) t. 538, 540; dryji s žizem (3 + 6) t. 556; dva cinky a žiž sedí (5 + 5 + 6) t. 576.

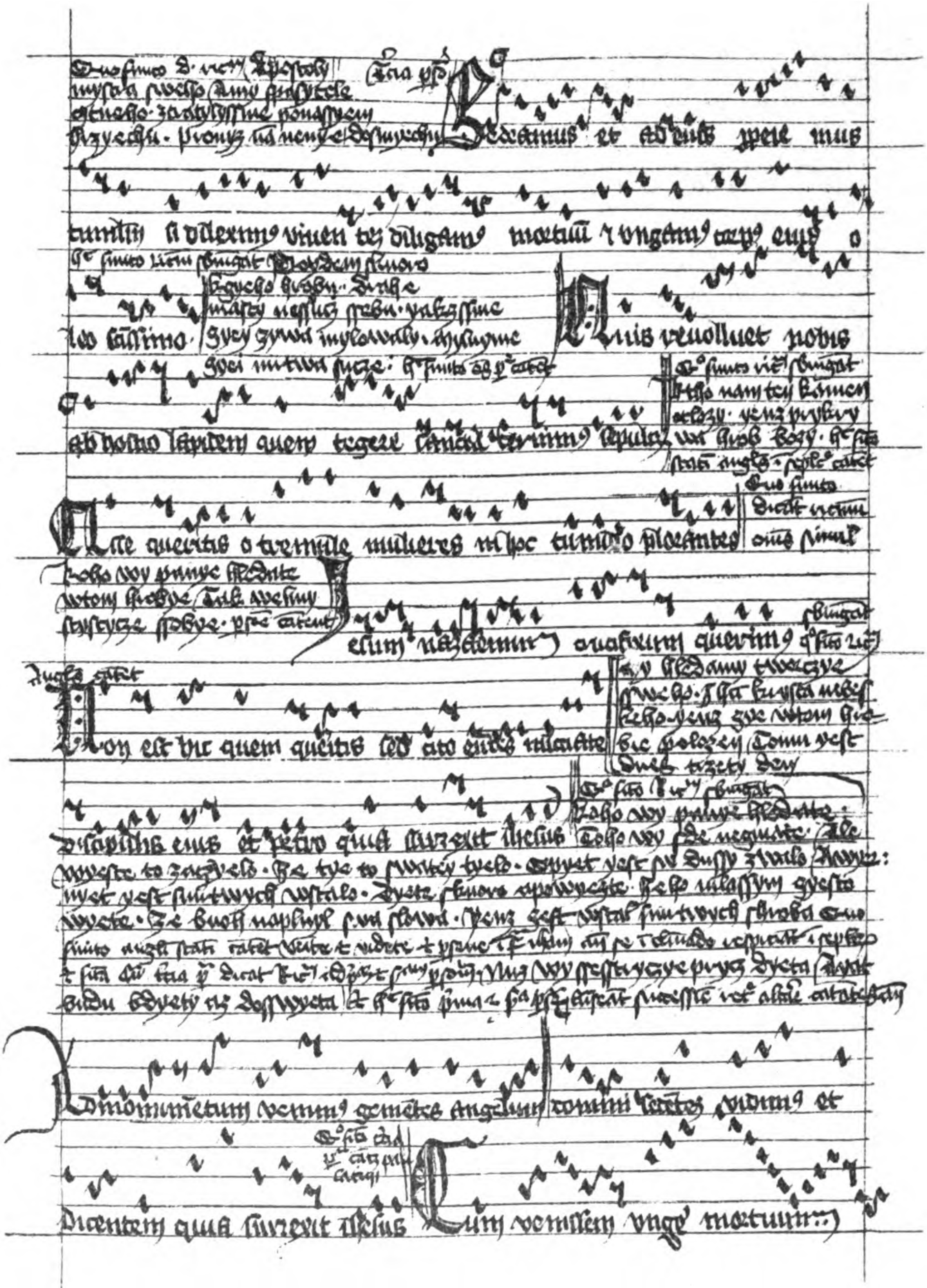
žvadlo, n., (od žváti?): a svým na mě zwadlem bekáš (t. j. hubuješ) Drk. 187.

žváti, žuju, žvýkati: Ale nemóž-ti jie (masti) zwaty Mast. 180.

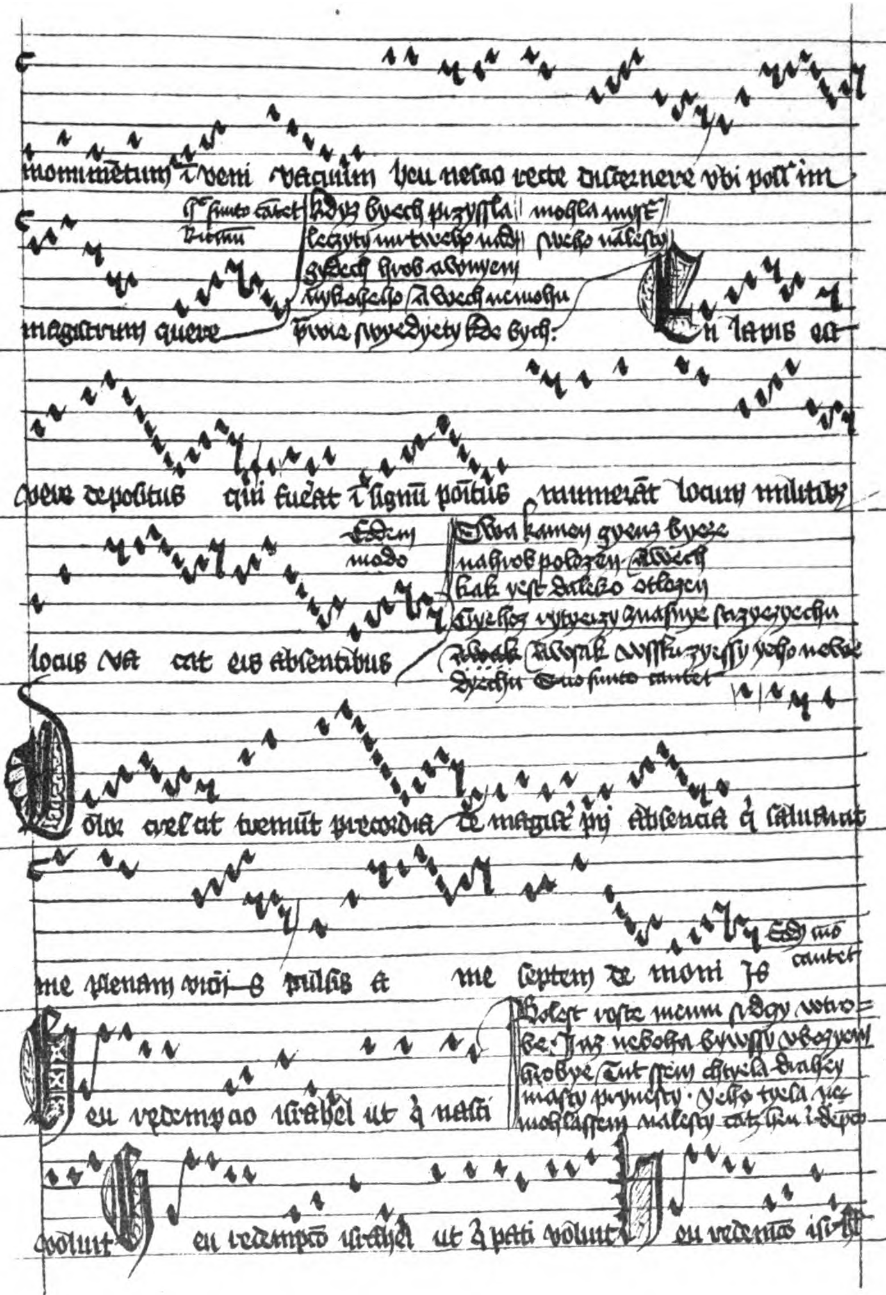
OBSAH:

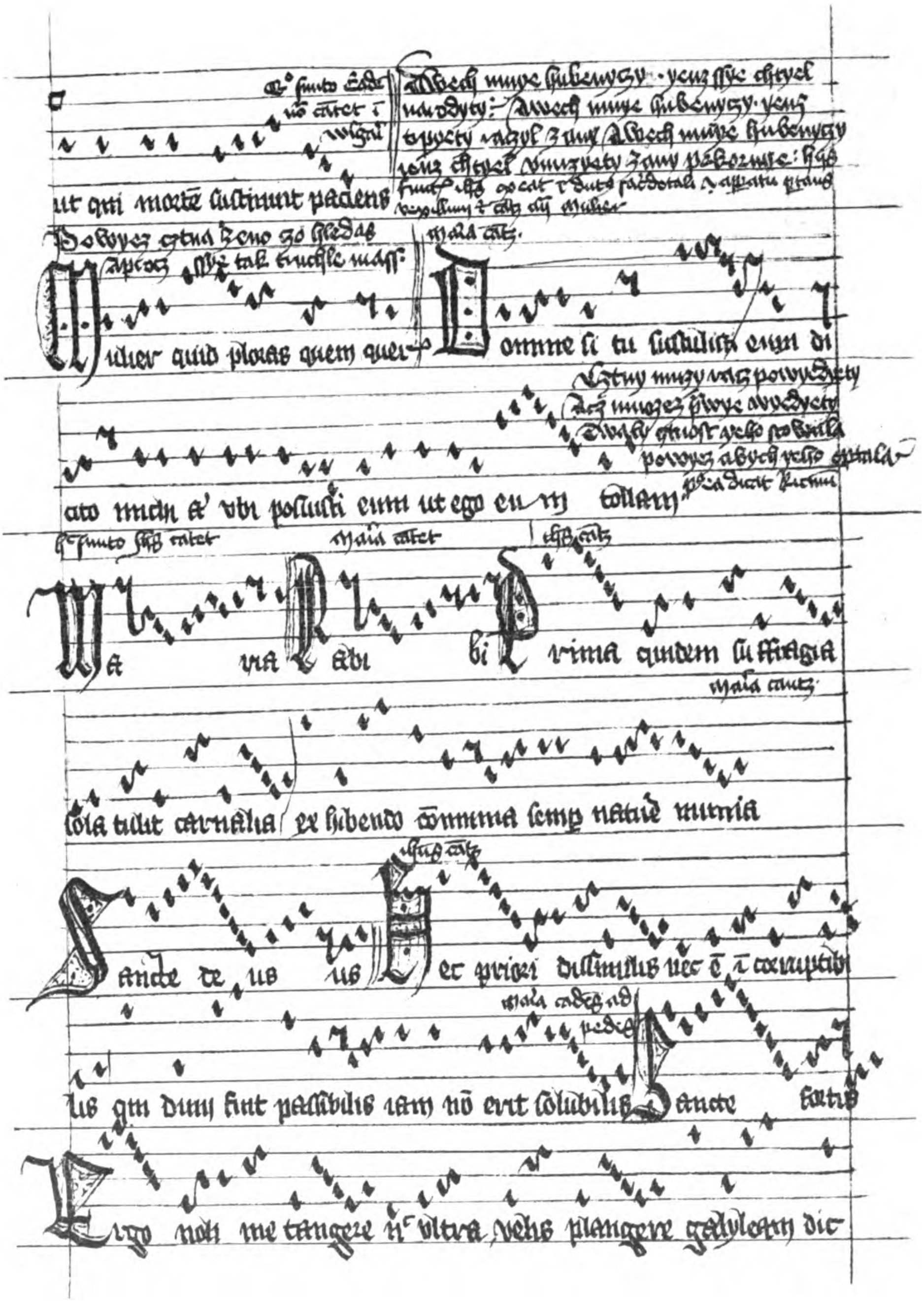
Ruk. Klem. I. B. 12. Zmenšeno asi jako 2:3.

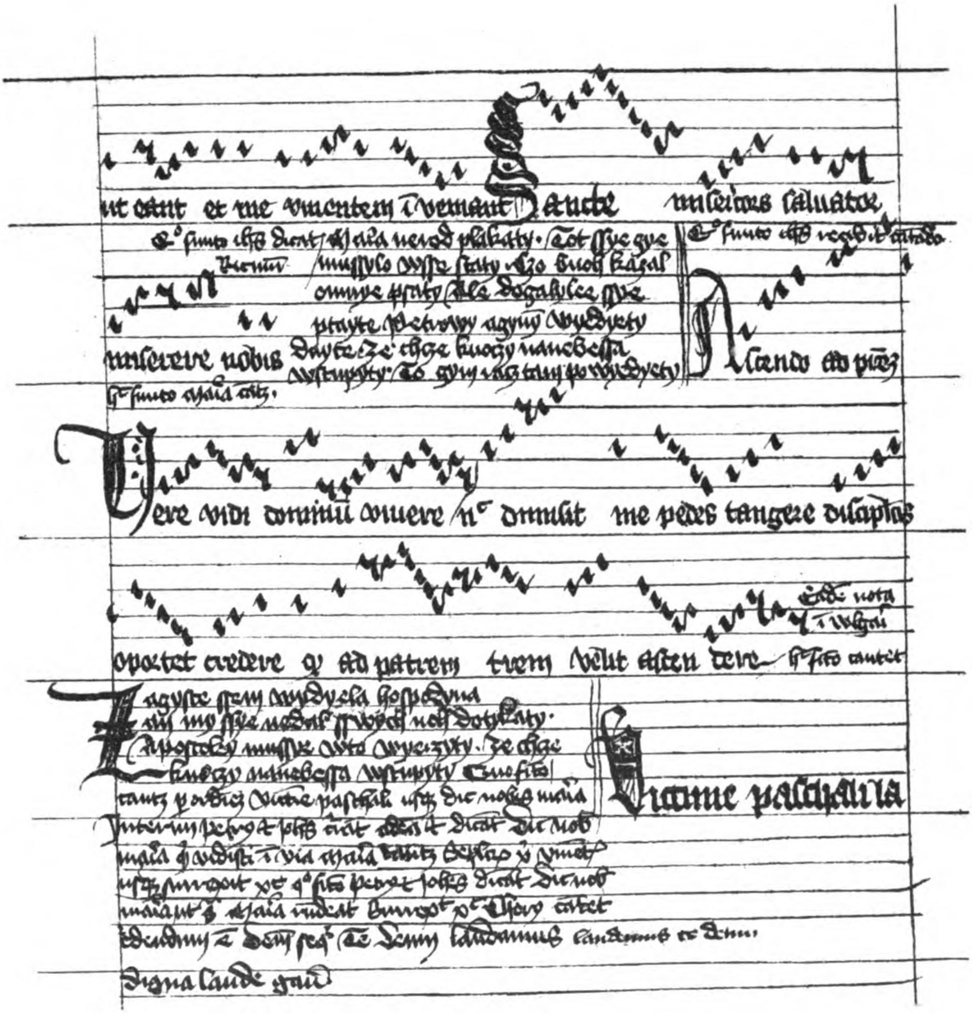

Quis revolvet nobis ab hostio lapidem quem tegere sanctum cernimus sepulcrum
Quem queritis o tremule mulieres in hoc tumulo plorantes
Jesum nazarenum crucifixum querimus
Non est hic quem queritis sed cito euntes nunciate discipulis eius et petro quia surrexit ihesus
Ad monumentum venimus gementes angelum domini sedentem vidimus et dicentem quia surrexit ihesus
Cum venissem ungere mortuum

ut qui morte sustinuit paciens
ulier quid ploras quem quer-
omine si tu sustulisti eum di
cito michi et ubi posuisti eum ut ego eum tollam
rima quidem suffragia
sola tulit carnalia ex habendo communia semp natiue miseria
et prioris dissimilis
lus qui dum fuit passibilis iam non erit solubilis
noli me tangere
plangere

Farský, Praha.

Mimo Rozpravy III. třídou vydaná díla:

Dr. *V. Mourek.* Kronika Dalimilova.	Cena	2 K	80 h.
Dr. *V. Vondrák.* Glagolita Clozův.:	„	6 „	— „
Josef Truhlář. Listář Bohuslava Hasišteinského z Lobkovic. Sbírka pramenův ku poznání literárního života v Čechách, na Moravě a v Slezsku. (Skupina II. Číslo 1.)	„	4 „	40 „
Jan Urban Jarník. Dvě verse starofrancouzské legendy o sv. Kateřině Alexandrinské.	„	10 „	— „
Dr. *Just. V. Prášek.* M. Kabátníka cesta z Čech do Jerusaléma a Kaira roku 1491-92. Sbírka pramenův etc. (Skupina I. Řada 2. Čís. 1.)	„	— „	80 „
Adolf Patera. Vzájemné dopisy Josefa Dobrovského a Fortunata Duricha z let 1778—1800. Díl I. Sbírka pramenův etc. (Skupina II. Číslo 2.)	„	5 „	80 „
Dr. *Jan V. Novák.* Staročeská gesta Romanorum. Sbírka pramenův etc. (Skupina I. Řada 2. Číslo 2.)	„	4 „	60 „
Čeněk Zíbrt. Bibliografický přehled českých národních písní. Sbírka pramenův etc. (Skupina III. Číslo 1.)	„	5 „	80 „
Dr. *Václav Vondrák.* Frisinské památky	„	3 „	60 „
František Št. Kott. Příspěvky k česko-německému slovníku zvláště grammaticko-fraseologickému. Archiv pro lexikografii a dialektografii. Číslo 1.	„	11 „	60 „
Dr. *J. Hanuš.* Život a spisy Václava Bolemíra Nebeského	„	1 „	20 „
Josef Truhlář. Dva listáře humanistické. I. Dra. Racka-Doubravského. II. M. Václava Píseckého. S doplňkem listáře Jana Šlechty ze Všehrd. Sbírka pramenův etc. (Skup. II. Čísle 3.)	„	2 „	— „
Martin Hattala. Besední řeči Tomáše ze Štítného. Sbírka pramenův etc. (Skupina I. Řada I. Číslo 1.)	„	2 „	40 „
Dr. *V. Flajšhans.* Podrobný seznam slov rukopisu Králodvorského. (Archiv pro lexikografii a dialektologii. — Číslo 2.)	„	1 „	80 „
Dr. *Jan Kvačala.* Korrespondence Jana Amosa Komenského. (Listy Komenského a vrstevníků jeho.) Nová sbírka. — [Spisy Jana Amosa Komenského. Číslo 1.]	„	3 „	— „
Adolf Petr Záturecký. Slovenská přísloví, pořekadla a úsloví.	„	6 „	80 „
Dr. *Jan V. Novák* a *Adolf Patera.* J. A. Komenského Theatrum universitatis rerum. [Spisy J. A. Komenského. Číslo 2.]	„	1 „	20 „
Dr. *V. Flajšhans.* Knihy české v knihovnách švédských a ruských. Sbírka pramenův etc. (Skupina III. Číslo 2.)	„	1 „	20 „
Dr. *Jos. Müller.* J. A. Komenského na spis proti Jednotě Bratrské od Sam. Martinia z Dražova sepsaný Ohlášení. Připojen spis Samuele Martinia z Dražova Třicet pět důvodův. [Spisy J. A. Komenského. Číslo 3.]	„	3 „	— „
Dr. *V. J. Nováček.* Františka Palackého korrespondence a zápisky. I. Autobiografie a zápisky do r. 1863. (Sbírka pramenův. Skupina II. Číslo 4.)	„	2 „	80 „
Dr. *Jan Kvačala.* Korrespondence Jana Amosa Komenského. — Svazek II. (Spisy J. A. Komenského. Číslo 1.)	„	3 „	60 „
Adolf Patera. Žaltář Poděbradský. (Sbírka pramenův etc. Skupina I. Řada I. Číslo 2.)	„	4 „	60 „
Frant. Bartoš. Národní písně moravské nově nasbírané. (Díl I.)	„	7 „	30 „
Dr. *V. Flajšhans.* Literární činnost M. Jana Husi. (Sbírka pramenův. Skupina III. Číslo 3.)	„	2 „	50 „
Ant. Truhlář. Jana Albína Ezopovy fabule a Brantovy rozprávky. (Sbírka pramenův. Skupina I. Řada 2. Číslo 3.)	„	5 „	50 „
Jan V. Novák. Jana Amosa Komenského: Moudrost starých Čechů, za zrcadlo vystavená potomkům. (Spisy J. A. Komenského. Číslo 4.)	„	1 „	70 „
Frant. Bartoš. Národní písně moravské nově nasbírané. Díl II.	„	14 „	80 „
František Št. Kott. Druhý příspěvek k česko-německému slovníku. (Archiv pro lexikografii a dialektologii. — Číslo 3.)	„	6 „	20 „
Dr. *Justin V. Prášek.* Marka Pavlova z Benátek Millon. (Sbírka pramenův. Skupina I. Řada I. Čís. 3.)	„	4 „	20 „
Dr. *Jan Kvačala.* Korrespondence Jana Amosa Komenského. Listy Komenského a vrstevníků jeho. II. — Svazek 3. — (Spisy J. A. Komenského. Číslo 5.)	„	5 „	— „
Ferdinand Strejček. Jana Hasištejnského z Lobkovic putování k svatému hrobu. (Sbírka pram. etc. Skup. I. Řada II. Čís. 4.)	„	1 „	60 „
Dr. *V. J. Nováček.* Františka Palackého korrespondence a zápisky. II. Korrespondence z let 1812—1826. (Sbírka pramenův. Skupina II. Čís. 5.)	„	3 „	10 „
František Černý. Evangeliář Olomoucký. (Sbírka pramenův etc. Skupina I. Řada I. Číslo 4.)	„	3 „	50 „
Dr. *Josef Th. Müller.* Jana Felina Rozebrání obrany Sam. Martinia. — Jana Amosa Komenského Cesta pokoje. — Induciae Martinianae.	„	3 „	80 „

Homerova Odysseia. Přeložil *Antonín Škoda.* Díl první. Bibliotéka klassiků řeckých a římských. Číslo 5.	Cena	2 K	— h.
G. Suetonia Tranquilla Životopisy XII císařů římských. Přeložil *O. Kubelka.* Bibliotéka klassiků řeckých a římských. Číslo 6.	„	4 „	— „
Gaja Velleja Paterkula Dějiny římské až ku konsulátu M. Vinicia. Přeložil *Frant. Št. Kott.* Bibliotéka klassiků řeckých a římských. Číslo 7.	„	2 „	— „
Dr. *Čeněk Zíbrt.* Staročeský lucidář. Text rukopisu Fürstenberského a prvotisku z roku 1498. (Sbírka pramenů. Skupina I. Řada II. Číslo 5.)	„	1 „	— „
Adolf Patera. O sv. Jeronymovi knihy troje. (Sbírka pramenů. Skup. I. Řada 1. Číslo 5.)	„	2 „	30 „
Václav Otak. Slavík. Karla Aloisa Vinařického korrespondence a spisy pamětní. I. Korrespondence od roku 1820—1833. (Sbírka pramenů. Skupina II. Číslo 6.)	„	4 „	— „
Dr. *Josef Karásek.* Kollárova dobrozdání a nástin životopisný z roku 1849. (Sbírka pramenů. Skupina II. Číslo 7.)	„	1 „	80 „
Dr. *Zdeněk V. Tobolka.* Česká bibliografie. Svazek I. Za rok 1902	„	4 „	20 „
Jan Loriš. Sborník hraběte Baworowského. (Sbírka pramenů. Skupina I. Řada 1. Číslo 6.)	„	5 „	60 „
T. Maccia Plauta Mostellaria. Přeložil *Jan Lad. Čapek.* Bibliotéka klassiků řeckých a římských. Číslo 8.	„	1 „	80 „
Dr. *Čeněk Zíbrt.* Frantova práva. (Sbírka pramenů. Skupina I. Řada II. Č. 6.)	„	2 „	— „
Homerova Ilias. Přeložil *Antonín Škoda.* Díl I. Bibliotéka klassiků řeckých a římských. Číslo 9.	„	1 „	80 „
Xenofontovy drobné spisy. Přeložil Dr. *Karel Müller.* Bibliotéka klassiků řeckých a římských. Číslo 10	„	3 „	40 „
Dr. *Isidor Theod. Zahradník.* Slovník latinsko-německo-český pro Ladislava Pohrobka (Archiv pro lexikografii a dialektologii. — Číslo 5.)	„	2 „	20 „
Zdeněk Tobolka. Česká bibliografie. Svazek II. Za rok 1903. (Sbírka pramenů. Skupina III. Číslo 5.)	„	5 „	50 „
Adolf Patera. Čtenie zimnieho času. (Sbírka pramenů. Skupina I. Řada I. Číslo 7.)	„	2 „	32 „
Frant. Bartoš. Dialektický slovník moravský. I. Část I. (Archiv pro lexikografii. Číslo 6.)	„	5 „	50 „
M. Juniana Justina Výtah z dějin filippských Pompeja Troga. Přeložil *František Št. Kott.* Bibliotéka klassiků řeckých a římských. Číslo 11.	„	3 „	80 „
Dr. *Maximilian Křepinský.* O poměru předlohy Hartmannova Gregoria k starofrancouzským legendám o sv. Řehoři.	„	2 „	20 „
Homerova Ilias. Díl II. Přeložil *Antonín Škoda.* Bibliotéka klassiků řeckých a římských. Číslo 12.	„	2 „	50 „
Frant. Bartoš. Dialektický slovník moravský. II. (Archiv pro lexikografii. Číslo 6.)	„	5 „	80 „
František Št. Kott. Třetí příspěvek k česko-německému slovníku zvláště grammaticko-fraseologickému.	„	13 „	70 „
Thukydidovy dějiny války Peloponneské. (Díl I.) Přeložil *Jan Konůpek.* Bibliotéka klassiků řeckých a římských. Číslo 13.	„	2 „	— „
Dr. *Zdeněk V. Tobolka.* Česká bibliografie. Svazek III. Za rok 1904.	„	5 „	— „
Vl. Francev. Korrespondence Josefa Dobrovského. Díl II. (Skupina II. Číslo 8.)	„	4 „	— „
Josef Truhlář. Katalog českých rukopisů c. k. veřejné a universitní knihovny pražské	„	2 „	50 „
Jan L. Čapek. T. Maccia Plauta komoedie „Pseudolus". (Bibliotéka klassiků řeckých a římských. Číslo 14.)	„	1 „	50 „
Jan František Hruška. Dialektický slovník chodský. (Archiv pro lexikografii. Číslo 7.)	„	3 „	10 „
František Bílý. Korrespondence a zápisky Frant. Ladislava Čelakovského. I. (Sbírka pramenů. Skupina II. Číslo 10.)	„	2 „	20 „
J. V. Novák a *V. Flajšhans.* Daniela Sinapisuse Neoforum Latinoslovenicum. (Sbírka pramenů. Skupina II. Číslo 11.)	„	— „	— „

Tiskem Aloisa Wiesnera v Praze, knihtiskaře České Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění.